

ΙΩΑΝΝΟΥ ΧΡΥΣΟΣΤΟΜΟΥ

ΑΠΑΝΤΑ ΤΑ ΕΡΓΑ

30

Ο Μ Ι Λ Ι Ε Σ

Κ Α Τ Η Χ Η Τ Ι Κ Ε Σ - Η Θ Ι Κ Ε Σ

Α

ΕΙΣΑΓΩΓΗ

ΚΕΙΜΕΝΟ - ΜΕΤΑΦΡΑΣΗ - ΣΧΟΛΙΑ

Ἄπο τόν

ΕΛΕΥΘΕΡΙΟ ΜΕΡΕΤΑΚΗ

Θεολόγο

Ἐπόπτης

ΠΑΝΑΓΙΩΤΗΣ Κ. ΧΡΗΣΤΟΥ, Καθηγητής Πανεπιστημίου

Ἐπιμελητής Ἐκδόσεως

ΜΕΡΕΤΑΚΗΣ Γ. ΕΛΕΥΘΕΡΙΟΣ, Θεολόγος

Ε Π Ε

ΕΚΔΟΤΙΚΟΣ ΟΙΚΟΣ ΕΛΕΥΘΕΡΙΟΥ ΜΕΡΕΤΑΚΗ

«ΤΟ ΒΥΖΑΝΤΙΟΝ»

ΠΑΤΕΡΙΚΑΙ ΕΚΔΟΣΕΙΣ «ΓΡΗΓΟΡΙΟΣ Ο ΠΑΛΑΜΑΣ»

ΘΕΣΣΑΛΟΝΙΚΗ 1987

ΕΙΣΑΓΩΓΗ

Στὸν τόμο αὐτὸν δημοσιεύονται κατὰ σειρά ἐκ τῶν ἔργων τοῦ Ἰωάννου Χρυσοστόμου τὰ δύο δοκίμια *Πρὸς Νεαρὰν Χήραν*, τὸ πρῶτον μὲ τὸν τίτλο *Πρὸς Νεωτέραν Χηρεύσασαν* καὶ τὸ δεύτερο *Πρὸς τὴν Αὐτὴν περὶ Μονανδρίας*, οἱ ἑννέα λόγοι *Περὶ Μετανοίας*, οἱ δώδεκα *Κατηχητικοὶ Λόγοι* καὶ τέλος ἡ πραγματεία *Περὶ Κενοδοξίας καὶ Ἀνατροφῆς τῶν τέκνων*.

1. **Πρὸς Νεωτέραν Χηρεύσασαν.** Πρόκειται γιὰ δοκίμιο πού τὸ ἔγραψε ἐνῶ ἦταν διάκονος καὶ τὸ ἔστειλε στὴ νεαρὴ χήρα γιὰ νὰ τὴν παρηγορήσει γιὰ τὴν ἀπώλεια τοῦ συζύγου της. Γράφτηκε ἀφοῦ εἶχε περάσει ἀρκετὸς χρόνος ἀπὸ τότε πού πέθανε ὁ σύζυγός της, ὥστε ἔτσι τὰ λόγια τοῦ πατρός ἡμῶν γίνονται ἀποτελεσματικότερα τὴν τρικυμισμένη καρδιά της ἀπὸ τὸ μεγάλο πένθος.

Στὴν ἀρχὴ τῆς ἐξήγησίν μας τὸ ὄνομα 'χήρα' δὲν εἶναι ὄνομα συμφορᾶς, ἀλλὰ τιμῆς, ἀφοῦ ἡ χήρα γυναίκα ἔχει προστάτη της ὄχι πιά τὸν σύζυγό της ἀλλὰ τὸν ἴδιο τὸ Θεό, τὸν πατέρα τῆς εὐσπλαχνίας καὶ τὸν προστάτη τῶν χηρῶν καὶ ὀρφανῶν. Ἡ χήρα μοιάζει μὲ πόλιν ἡμετέραν, πού βρίσκεται στὴ διάθεση ὄλων ἐκείνων πού θέλουν νὰ τὴν βλάψουν τόσο χρηματικᾶ ὅσο καὶ ἠθικά. Ἀμέτρητοι οἱ κίνδυνοι καὶ ἀπὸ τοὺς ἐκτὸς τῆς οἰκίας καὶ ἀπὸ τοὺς ἐντὸς τῆς οἰκίας (τοὺς ὑπηρέτες). Ἀλλ' ἡ πραγματικὴ χήρα θαυμάζεται ὄχι μόνο ἀπὸ τοὺς πιστοὺς, ἀλλὰ καὶ ἀπὸ τοὺς ἀπίστους. Στὴ συνέχεια, παρουσιάζοντας τὴν ἀκτινοβολία τῆς χηρείας μεγαλύτερη καὶ ἀπὸ τὴν τῆς παρθενίας, πού τόσο πολὺ διέλαμψε αὐτὴ κατὰ τοὺς χρόνους τῆς χάριτος, συνιστᾷ αὐτὴν νὰ μὴ θρηνεῖ γιὰ τὴν ἀποδημία τοῦ συζύγου της πρὸς τὸν Κύριο, πρὸς τὴ μόνιμη καὶ αἰώνια ἐκείνη δόξα. Γιατὶ ἡ δόξα τῆς ἐδῶ ζωῆς, πού προέρχεται

ἀπὸ τὰ ἀξιώματα καὶ τὰ λοιπὰ λαμπρὰ αὐτῆς, μοιάζει μὲ ἄνθος τοῦ χόρτου καὶ μὲ τὶς θεατρικὲς σκηνὲς ποὺ μέσα σὲ μιὰ στιγμή ἐμφανίζονται καὶ χάνονται, ἐπιφυλάσσοντας καὶ πολλὰ δυσάρεστα ἐπακόλουθα καὶ γιὰ τοὺς ἴδιους καὶ γιὰ τοὺς συγγενεῖς τους. Ἐπιδίωκε λοιπόν, λέγει, τὸν οὐρανό, καὶ ἔχοντας στηριγμένη τὴν ἀσφάλειά σου στὸν Κύριο, νὰ εἶσαι σίγουρη ποὺ δὲν θὰ μπορέσει κανένας νὰ σὲ βλάψει οὔτε καὶ αὐτὸς ὁ ἴδιος ὁ διάβολος, ἀλλὰ καὶ θὰ μπορέσεις νὰ ἐπιτύχεις τὴ μελλοντικὴ ἐκείνη ἔνωση μὲ τὸν τόσο ἀγαπητό σου σύζυγο, ἂν ἐπιδείξεις καὶ σὺ τὸν ἴδιο μὲ ἐκεῖνον ἐνάρετο βίο.

2. Στὸ ἄλλο δοκίμιο **Πρὸς τὴν Αὐτὴν περὶ Μονανδρίας** συνιστᾷ αὐτὴν νὰ διατηρήσει τὴν παρούσα κατάσταση, γιὰ τὸν δεύτερον γάμος εἶναι τόσο ὑποδεέστερος τοῦ πρώτου ὅσο αὐτὸς εἶναι τῆς παρθενίας. Χρησιμοποιεῖται στὸ δοκίμιο αὐτὸ τὸ ἑβδομο κεφάλαιο τῆς *Α' Πρὸς Κορινθίους* ἐπιστολῆς τοῦ Παύλου. Καὶ τὰ δύο αὐτὰ δοκίμια γράφτηκαν στὴν Ἀντιόχεια πιθανῶς κατὰ τὸ χρόνο τῆς ἐκεῖ διακονίας του.

3. **Περὶ Μετανοίας, Λόγοι Α-Θ.** Ἡ κύρηξη τῆς μετάνοιας ὑπῆρξε κύριο ἔργο ὄλων σχεδὸν τῶν προφητῶν τῆς Π. Διαθήκης ποὺ κορυφώθηκε μὲ τὸ γνωστὸ κήρυγμα μετάνοιας τοῦ Ἰωάννη Βαπτιστῆ. Μέσα στὸ εὐαγγέλιο ὁμοίως τῆς χάριτος ἢ μετάνοια καταλαμβάνει ὄπως ξεχωριστὴ θέση. «Μετανοεῖτε· ἤγγικε γὰρ ἡ βασιλεία τῶν οὐρανῶν»¹, εἶναι οἱ λόγοι μὲ τοὺς ὁποίους ἀρχίζει ὁ Κύριος τὸ κήρυγμά του, γιὰ νὰ ἔρθει στὴ συνέχεια νὰ παρουσιάσει μὲ τὸν πιὸ παραστατικὸ τρόπο τὴν ἀξία καὶ σπουδαιότητα τῆς μετάνοιας μὲ τὴ τόσο γνωστὴ παραβολὴ τοῦ ἄσωτου υἱοῦ². Ἀλλὰ καὶ τὸ πρῶτο κήρυγμα τῶν ἀποστόλων κατὰ τὴν ἡμέρα τῆς Πεντηκοστῆς αὐτὴν ἔχει σὰν ἐπίκεντρο· «μετανοήσατε καὶ βαπτισθήτω ἕκαστος ὑμῶν ἐπὶ τῷ ὀνόματι Ἰησοῦ Χριστοῦ εἰς ἄφεσιν ἁμαρτιῶν»³. Ὁ Παῦλος πάλι, ὁ μεγάλος αὐτὸς δάσκαλος τῆς οἰκουμένης, δὲν παρέλειπε νὰ κηρύττει μετάνοια τόσο στοὺς Ἰουδαίους ὅσο καὶ στοὺς Ἕλληνας⁴.

1. Ματθ. 4,17.

2. Λουκᾶ 15,11 ἔ.

3. Πράξ. 2,38.

4. Πράξ. 17,30 · 20,20 · 26,20.

Ἐκεῖνοι ὁμῶς πού κατ' ἐξοχή κήρυξαν καὶ ἀνέπτυξαν τὴ σημασία καὶ σπουδαιότητα τῆς μετάνοιας εἶναι οἱ πατέρες τῆς Ἐκκλησίας. Ἄπειρες εἶναι οἱ ὁμιλίες τοῦ Μ. Βασιλείου καὶ Γρηγορίου Θεολόγου πού ἔχουν σὰν κύριο θέμα τὴ μετάνοια. Ἄλλ' ἐκεῖνος πού ὑπερέβαλε ὅλους στὸ θέμα αὐτὸ εἶναι ὁ ἱ. Χρυσόστομος. Σὲ κάθε εὐκαιρία δὲν ἔπαυε νὰ τονίζει τὴ μεγάλη σπουδαιότητα τῆς μετάνοιας καὶ νὰ καλεῖ τὸ ἀκροατήριό του πρὸς τὸ λιμάνι αὐτὸ τῆς σωτηρίας, χαρακτηρίζοντας αὐτὴν «ὄπλο κατὰ τοῦ διαβόλου», «ἰατρεῖο ἀναιρετικὸ τῆς ἀμαρτίας», «χωνευτήρι τῆς ἀμαρτίας» καθὼς καὶ μὲ πλῆθος ἄλλων χαρακτηρισμῶν. Μεταξὺ λοιπὸν τῶν ἠθικολογικοῦ περιεχομένου λόγων του ὑπάρχουν καὶ οἱ ἐννέα *Περὶ μετάνοιας* λόγοι του. Οἱ λόγοι αὐτοὶ στρέφονται περὶ τὰ θέματα τῆς νηστείας, τῆς ἐλεημοσύνης, τῆς μετάνοιας καὶ τῆς κατανύξεως καὶ ἐκφωνήθηκαν σὲ περίοδο νηστειῶν καὶ μάλιστα κατὰ τὸν χρόνο τῆς Μεγάλης Τεσσαρακοστῆς, ἂν καὶ αὐτὸ δὲν ἀποσαφινίζεται γιὰ ὅλους. Τονίζεται ὅτι πρέπει νὰ ἀποφεύγεται τόσο ἡ ἀπόγνωση ὅσο καὶ ἡ ραθυμία: «ἐκάτερα γὰρ ταῦτα ὀλέθρια»⁵. Ἡ μετάνοια εἶναι ἡ ρυθμιστικὴ δύναμη στὴ πορεία πρὸς τὴν ἐπίτευξη τῆς ἀρετῆς.

Ἡ ὑπ' ἀριθμὸ 5 ἀποδίδεται ἀπὸ μερικοὺς ἐρευνητὲς στὸν Γερμανὸ Β' Κωνσταντινουπόλεως, ἐνῶ ἡ ὑπ' ἀριθμὸν 7 στὸν λαμπρὸ ρήτορα καὶ ἐχθρὸ τοῦ Χρυσοστόμου Σεβηριανὸ Γαβάλων. Κατὰ πάσα πιθανότητα ἐκφωνήθηκαν στὴν Ἀντιόχεια.

4. Κατηχητικοὶ Λόγοι. Ἐξ αἰτίας τοῦ χαρακτήρα τοῦ διδακτικοῦ τοῦ ἔργου ὁ Χρυσόστομος πρέπει νὰ ἐκφώνησε πολλές σειρὲς λόγων τόσο πρὶν ἀπὸ τὸ βάπτισμα ὅσο καὶ ἀμέσως μετὰ τὸ βάπτισμα, κατηχητικοῦ καὶ μυσταγωγικοῦ περιεχομένου. Τουλάχιστο καθ' ὅλη τὴ διάρκεια τῆς θητείας του ὡς πρεσβυτέρου στὴν Ἀντιόχεια (386–397) πρέπει νὰ ἐκφωνοῦσε ἐτησίως ἀνὰ μία σειρά τέτοιων λόγων. Ἀπὸ τὸ πλῆθος τῶν λόγων αὐτῶν δὲν περισώθηκε, παρὰ μία δωδεκάδα μόνο, ἀλλὰ σ' αὐτὴν ἐκπρωποῦνται τρεῖς ἢ τέσσερις σειρὲς. Χωρὶς ἀμφιβολία οἱ περισσότερες ἀπ' αὐτὲς χάθηκαν, γιὰ κατ' ἀνάγκη τὸ περιεχόμενό τους ἦταν τὸ ἴδιο.

5. Ὁμιλία 1,2.

Στὴν PG συμπεριελήφθησαν δυὸ μόνο ἀπὸ τὶς ὁμιλίαις αὐτοῦ τοῦ εἵδους¹. Ἡ πρώτη ἀπὸ αὐτὲς συμπίπτει μὲ τὴν πρώτη τῆς ἐκδόσεως τοῦ Ἀθ. Παπαδοπούλου—Κεραμέως, ἐνῶ ἡ δευτέρα δὲν συνδέεται μὲ τὴν πρώτη. Ἐπομένως οἱ δύο αὐτὲς ὁμιλίαις ἀνήκουν σὲ δυὸ διαφορετικὲς σειρῆς. Ἀπὸ τὸ περιεχόμενόν τους, πού εἶναι σχετικὸ μὲ τὰ ὀνόματα τοῦ βαπτίσματος καὶ τοὺς χαρακτηρισμοὺς τοῦ βαπτισθέντος σὰν πιστοῦ καὶ νεοφωτίστου, γίνεται φανερό ὅτι αὐτὴ ἐκφωνήθηκε δέκα ἡμέρες μετὰ ἀπὸ κάποια ἄλλη, πού ὅμως χάθηκε.

Ὁ Ἀθ. Παπαδόπουλος—Κεραμεὺς ἐξέδωσε τέσσερις κατηχητικούς λόγους², ἀπὸ τοὺς ὁποίους ὁ πρῶτος συμπίπτει μὲ τὸν πρῶτο τῆς PG. Ὁ ὁμιλητὴς ἐπισημαίνει τὴν πορεία τῶν κατηχουμένων. Μετὰ τρεῖς ἡμέρες, λέγει πρὸς αὐτοὺς, θὰ ἀνέλθετε στὴν τάξη τοῦ οἰνοχόου τοῦ ἡγεμόνος, ἀλλὰ μετὰ τριάντα ἡμέρες—κατὰ τὴν ἡμέρα τῆς βαπτίσεως, τὸ Πάσχα— θὰ σᾶς ἐγκαταστήσει ὄχι ὁ Φαραὼ πλέον, ἀλλ' ὁ βασιλεὺς τῶν οὐρανῶν στὴν οὐράνια πατρίδα, τὴ νέα Ἱερουσαλήμ.

Μετὰ δέκα ἡμέρες ἀναλαμβάνει τὸ λόγο πρὸς τοὺς κατηχουμένους, γιὰ νὰ τοὺς ὑπενθυμίσει τὴν ὑπόσχεση πού τοῦ εἶχαν δώσει: «ἀπηλάσατε ἐκ τοῦ στόματος ὑμῶν τὴν πονηρὰν τῶν ὄρκων συνήθειαν;». Στὴ συνέχεια ἀναπτύσσει τὸ νόημα τῆς θείας μυσταγωγίας τοῦ βαπτίσματος, μνημονεύοντας τὰ χαρίσματα τοῦ Πνεύματος.

Ὁ τρίτος λόγος ἐκφωνήθηκε τὴ Μεγάλῃ Πέμπτῃ· στὴν ἀρχὴ ἐξηγεῖ τὰ τῆς ἀκολουθίας τῆς ἀποτάξεως τοῦ σατανᾶ, πού ἐπρόκειτο νὰ γίνῃ τὴν προηγούμενη, κι ἔπειτα τὰ τῆς ἀκολουθίας τοῦ βαπτίσματος, ἡ ὁποία ἐπρόκειτο νὰ τελεσθεῖ τὴ μεθεπόμενη, Σάββατο ἑσπέρας πρὸς Κυριακὴ τοῦ Πάσχα.

Ὁ τέταρτος λόγος ἀπευθύνεται πλέον πρὸς τοὺς φωτισθέντες, ἀφοῦ ἤδη εἶχε τελεσθεῖ τὸ βάπτισμα, ἄρα κατὰ τὴν ἡμέρα τοῦ Πάσχα. «Εὐλογητὸς ὁ Θεός. Ἴδου ἀπὸ γῆς ἀστέρες φαίνουσιν, ἀστέρες τῶν οὐρανῶν φαιδρότερου». Ὁ Χριστὸς ἔδωσε μὲ τὸ βάπτισμα ἰσχυρὰ ὄπλα γιὰ νὰ ἀντιστέκονται οἱ νεοφώτιστοι πρὸς τὸν ἐχθρό·

1. PG 42,223–240.

2. *Varia Graeca Sacra*, St. Paterbourg 1909, 154–183.

ἔδωσε ἐπίσης καὶ πλούσια τράπεζα, γιὰ νὰ πολεμοῦν χορτασμένοι, τὴν τράπεζα τῆς θείας εὐχαριστίας.

Ὁ W. Jehger ἐξέδωσε ἄλλες ὀκτῶ ὁμιλίες ἀπὸ ἓνα χειρόγραφο τῆς Μονῆς Σταυρονικήτα³. Στὴν ἀρχὴ τοῦ πρώτου ἀπὸ αὐτοῦ λόγου ὁ Ἰωάννης ἐκφράζει τὸν ἐνθουσιασμό του γιὰ τὴν «παραγεγόνασιν αἱ ποθεῖναι καὶ ἐπέραστοι τῶν πνευματικῶν γάμων ἡμέραν». Γι' αὐτὸ χαρὰ γίνεται στὸν οὐρανό. Σ' αὐτοῦς ποὺ πρόκειται νὰ βαπτισθοῦν διανοίγονται νέες πραγματικότητες, ποὺ εἶναι αἰσθητὲς μὲ τὰ μάτια τῆς πίστεως.

Στὸ δεύτερο λόγο περιγράφονται τὰ τελούμενα συμβολικῶς καὶ τυπικῶς κατὰ τὸ θεῖο βάπτισμα. «Ταῦτ' οὖν εἰδότες μετὰ χαρᾶς καὶ εὐφροσύνης πνευματικῆς πρὸς ὑποδοχὴν τῆς χάριτος ἑαυτοῦς εὐτρεπίσωμεν».

Ὁ τρίτος ταυτίζεται μὲ τὸ τέταρτο τῆς ἐκδόσεως τοῦ Κεραμέως. Πιθανῶς νὰ ἦταν ἀπὸ τὴν ἀρχὴ ταυτόσημος ἢ ἐλαφρῶς μόνο διάφορος καὶ ἀντικαταστάθηκε ἀπὸ ἐκεῖνον ποὺ ἔκαμε τὴ συλλογὴ μὲ ἐκεῖνον σὰν πληρέστερος.

Ἀπὸ τὸν τέταρτο καὶ ἐξῆς μέχρι καὶ τοῦ τελευταίου λέχθηκαν κατὰ τὴ διακαινήσιμη ἑβδομάδα, ὁ τελευταῖος μάλιστα κατὰ τὸ Σάββατο, ὅποτε ἔληγε ὁ Πασχάλιος ἑορτασμός τῶν νεφωτίστων. Ἄλλ' ὅλοι αὐτοὶ οἱ λόγοι ἀπευθύνονται καὶ πρὸς ἐκείνους ποὺ βαπτίσθηκαν παλαιότερα. Ὁ βαπτιζόμενος καθίσταται «καινὴ κτίσις» καὶ πρέπει νὰ λάμπει μὲ τὶς ἀρετὲς του.

Ὁ πέμπτος λόγος ἀποτελεῖ γενικὴ ἠθικὴ παραίνεση μὲ ἰδιαίτερη ἔμφαση τὴν προσοχὴ στὰ φαγοπότια, ποὺ συνηθίζονταν καὶ τότε λόγῳ τῶν ἡμερῶν τοῦ Πάσχα. Στὴ συνέχεια στρέφεται πρὸς τοὺς νεοφώτιστους, χαρακτηρίζοντας αὐτοὺς νέους στρατιῶτες, καὶ τοὺς συνιστᾷ νὰ καθαρίζουν καθημερινὰ τὰ πνευματικὰ ὄπλα τους γιὰ ν' ἀπομακρύνεται ὁ πολέμιος βλέποντας τὴ λαμπρότητά τους. Δὲν παραλείπει νὰ τονίσει ὅτι καὶ οἱ παλαιοὶ Χριστιανοὶ μποροῦν μὲ τὴ μετάνοια νὰ ἐπιτύχουν τὴν καθαρότητά τους.

Στὸν ἕκτο λόγο στὴν ἀρχὴ ἀπευθύνει παραινέσεις πρὸς ἐκείνους ποὺ ἐγκατέλειψαν τὴν ἐκκλησία γιὰ νὰ μεταβοῦν στὰ ἵπποδρόμια καὶ τὰ θεάτρα. Στὴ συνέχεια ζητᾷ ἀπὸ τοὺς νεοβαπτισθέν-

3. *Huit Catéchèses baptismates inédites, Sources Chrét.* 50, Paris 1957.

ντες νὰ παραμείνουν σ' ὄλη τὴ ζωὴ τους νεοφώτιστοι. Ἔτσι μὲ τὸν καιρὸ θὰ καταστοῦν λαμπρότεροι καὶ θὰ προσελκύουν «τὸν νυμφίον εἰς ἔρωτα πλείονα».

Ὁ ἕβδομος λόγος ἐκφωνήθηκε πιθανῶς τὴν Παρασκευὴ τῆς Διακαινησίμου σὲ μαρτύριο ἐκτὸς τῆς πόλεως. Τονίζεται σ' αὐτὸν ἡ μεγάλη σημασία τῶν λειψάνων τῶν μαρτύρων στὴ χριστιανικὴ εὐσέβεια. Ὁ Θεὸς πῆρε τὴν ψυχὴ τῶν μαρτύρων καὶ μᾶς ἄφησε πρὸς παρηγοριὰ τὰ σώματά τους, μὲ τὰ ὁποῖα καθίστανται οἱ μάρτυρες φάρμακα πνευματικά.

Ὁ ὄγδοος λόγος ἀρχίζει μὲ ἔπαινο τῶν μοναχῶν ποὺ ἦρθαν ἀπὸ τὴν ἐξοχή. Οἱ μοναχοὶ αὐτοὶ ἀνῆκαν σὲ μοναχικὴ κοινότητα ποὺ χρησιμοποιοῦσαν «βάρβαρον γλῶσσαν», δηλαδὴ ἢ ξένη ὅπως εἶναι ἡ συριακὴ ἢ τὴν ἑλληνικὴ μὲ βαρβαρισμούς. Συνιστᾶ νὰ ζητοῦν ὄλοι «τὰ ἀεὶ μένοντα καὶ μεταβολὴν οὐκ ἐπιδεχόμενα». Ὁ λόγος αὐτὸς κατακλείει μιὰ σειρὰ κατηχητικῶν καὶ μυσταγωγικῶν ὁμιλιῶν, ἀλλ' ὠρισμένα στοιχεῖα του μαρτυροῦν ὅτι ἀρχικὰ ἀνῆκε σὲ ἄλλη σειρὰ τῆς κατηγορίας αὐτῆς.

5. Περὶ Κενοδοξίας καὶ Ἀνατροφῆς τῶν Τέκνων. Στὴ σπουδαιότατη αὐτὴ πραγματεία στὴν ἀρχὴ θίγει τὸ πρόβλημα τῆς κενοδοξίας καὶ βρίσκει σὰν αἰτία αὐτῆς τὴν κακὴ ἀνατροφή τῶν παιδιῶν. Γι' αὐτὸ παρέχει ἐν ἐκτάσει ὁδηγίες γιὰ τὴ διαπαιδαγώγηση αὐτῶν καθὼς καὶ παραδείγματα προσφορᾶς τοῦ μορφωτικοῦ ὑλικοῦ. Βέβαια δὲν πραγματεύεται τὰ θέματα σύμφωνα μὲ τὶς νεώτερες μεθόδους καὶ βάσει τῆς προοδευτικῆς ἀναπτύξεως τῆς νοημοσύνης τῶν παιδιῶν. Τὸ κείμενο αὐτὸ διατηρεῖται σὲ δυὸ χειρόγραφα, ἀπὸ τὰ ὁποῖα τὸ ἓνα ἔγινε γνωστὸ μόλις τὸ 1885 κατόπιν τῆς περιγραφῆς τοῦ Ἀ. Παπαδοπούλου—Κεραμέως, καὶ θεωροῦνταν ψευδεπίγραφο. Ἐπειδὴ στὴν ἀρχὴ φέρει γνωρίσματα ὁμιλίας, ἀλλὰ στὴ συνέχεια φαίνεται σὰν πραγματεία, πιθανῶς πρόκειται περὶ ὁμιλίας ποὺ διασκευάσθηκε σὲ πραγματεία εἴτε ἀπὸ τὸν ἴδιο τὸν Χρυσόστομο εἴτε ἀπὸ κάποιο μαθητὴ του. Ὅμως ἐκεῖνο ποὺ δὲν εἶναι δυνατὸ ν' ἀμφισβητηθεῖ σήμερα μετὰ τὴν ἀποφασιστικὴ ἐπιχειρηματολογία τοῦ Β. Ἐξάρχου εἶναι ὅτι αὐτὸ κατ' ἀρχὴ προέρχεται ἀπὸ τὸν ἴδιο τὸν Χρυσόστομο καὶ γράφθηκε κατὰ τὸ 393.

Π Ρ Ο Σ
ΝΕΑΡΑΝ ΧΗΡΕΥΣΑΣΑΝ

ΕΙΣ ΝΕΩΤΕΡΑΝ ΧΗΡΕΥΣΑΣΑΝ

1. Ὅτι μὲν χαλεπὴν ἔλαβες τὴν πληγὴν καὶ ἐν καιρίῳ τὸ πεμ-
φθὲν καὶ ἄνωθεν ἐδέξω τὸ βέλος ἅπαντες ἂν σοι συνομολογήσαιεν
καὶ οὐδὲ τῶν σφόδρα φιλοσοφούντων οὐδεὶς ἀντερεῖ· ἐπεὶ δὲ τοὺς
πληττομένους οὐκ εἰς πένθος καὶ δάκρυα τὸν ἅπαντα χρόνον ἀνα-
5 λίσκειν δεῖ, ἀλλὰ καὶ τῆς θεραπείας τῶν τραυμάτων πολλὴν ποιεῖ-
σθαι τὴν πρόνοιαν, ὥστε μὴ παροφθέντα μείζονα τοῖς δάκρυσιν πα-
ρασχεῖν τὴν πληγὴν καὶ τῆς ὀδύνης σφοδροτέραν τὴν φλόγα ἐργά-
σασθαι, καλὸν καὶ τῆς διὰ τῶν λόγων ἀνασχέσθαι παρακλήσεως,
καὶ τοὺς κρουνοὺς μικρὸν ἀνασχοῦσαν τῶν δακρύων χρόνον γοῦν
10 βραχὺν καὶ τοῖς παραμυθεῖσθαι σε ἐπιχειροῦσι παρασχεῖν σεαυτήν.
Διὰ γάρ τοι τοῦτο καὶ ἡμεῖς οὐ παρ' αὐτὴν τοῦ πένθους τὴν ἀκμὴν,
οὐδ' ἅμα τῷ κατενεχθῆναι τὸν σκηπτὸν ἠνωχλήσαμεν, ἀλλ' ἀνα-
μείναντες τὸν ἐν μέσῳ τουτονὶ χρόνον, καὶ συγχωρήσαντες ἐμπλη-
σθῆναί σε τῶν ὀδυρμῶν, ὅτε λοιπὸν καὶ διαβλέψαι μικρὸν ἀπὸ τῆς
15 ἀχλύος ἐκείνης, καὶ τὰς ἀκοὰς παρανοῖζαι δεδύνησαι τοῖς σὲ παρα-
καλεῖν πειρωμένοις, τότε καὶ αὐτοὶ μετὰ τοὺς τῶν-θεραπεινίδων
λόγους καὶ τὰ παρ' ἑαυτῶν προστεθείκαμεν. Ἐτι μὲν γὰρ τοῦ χει-
μῶνος ὄντος σφοδροῦ, καὶ πολλοῦ τοῦ πένθους πνέοντος, ὁ παρα-
καλῶν ἀποσχέσθαι τῆς λύπης πλέον ἂν παρώξυνε πρὸς τὰς οἰμω-
20 γάς, καὶ τὸ μισηθῆναι κερδάνας μόνον ὕλην ἂν πολλὴν τοῖς τοιού-

ΠΡΟΣ ΝΕΑΡΗ ΧΗΡΑ

1. Τὸ ὅτι βέβαια δέχθηκες βαρὺ πλήγμα καὶ ὅτι τὸ ἐκσφενδονισμένο βέλος στάλθηκε ἀπὸ τὸν οὐρανὸ καὶ σὲ εὐαίσθητο σημεῖο, ὅλοι θὰ μπορούσαν νὰ συμφωνήσουν μαζί σου καὶ δὲν θὰ προβάλλει ἀντίρρηση κανεὶς ἀκόμη οὔτε καὶ ἀπὸ ἐκείνους πού ζοῦν πάρα πολὺ εὐσεβῆ ζωῆ· ἐπειδὴ ὁμως ἐκεῖνοι πού δέχονται τὰ πλήγματα δὲν πρέπει νὰ περνοῦν ὅλο τὸ χρόνο τους μὲ πένθος καὶ δάκρυα, ἀλλὰ πρέπει νὰ ἐπιδεικνύουν καὶ πολλή φροντίδα γιὰ τὴ θεραπεία τῶν τραυμάτων, ὥστε παραμεληθέντα νὰ μὴ δημιουργήσουν μεγαλύτερη πληγὴ μὲ τὰ δάκρυα καὶ κάμουν μεγαλύτερη τὴ φλόγα τῆς ὀδύνης, καλὸ εἶναι καὶ νὰ δεχθεῖς τὴν παρηγοριὰ ἀπὸ τὰ λόγια καὶ ἀφοῦ σταματήσεις γιὰ σύντομο χρονικὸ διάστημα τοὺς κρουνούς τῶν δακρύων, νὰ παραδώσεις τὸν ἑαυτὸ σου γιὰ λίγο χρόνο σ' αὐτοὺς πού ἐπιχειροῦν νὰ σὲ παρηγοροῦν. Καὶ ἀκριβῶς γι' αὐτὸ τὸ λόγο καὶ ἐγὼ δὲν σὲ ἐνόχλησα τότε πού ἡ λύπη σου βρισκόταν στὸ ἀποκορύφωμά της οὔτε ἀμέσως μὲ τὴν ἐναντίον σου πτώση τοῦ κερανοῦ, ἀλλὰ, ἀφοῦ περίμενα κατὰ τὸ χρονικὸ αὐτὸ διάστημα πού μεσολάβησε ἀπὸ τότε καὶ ἀφοῦ σὲ ἄφησα νὰ χορτάσεις ἀπὸ τὰ κλάματά σου, ὅταν πλέον βρῆκες τὴ δύναμη νὰ δεῖς κάπως μέσα ἀπὸ τὴν ὁμίχλη ἐκείνη καὶ ν' ἀκούσεις τὰ λόγια αὐτῶν πού ἐπιχειροῦν νὰ σὲ παρηγοροῦν, τότε καὶ ἐγὼ πρόσθεσα, μετὰ ἀπὸ τὰ λόγια τῶν ὑπηρετριῶν, καὶ τὰ δικά μου λόγια. Γιατί, ὅσο ἡ κακοκαιρία ἦταν πάρα πολὺ ἰσχυρὴ καὶ πολὺ μεγάλο τὸ πένθος πού ἔπνεε, θὰ σὲ ὀδηγοῦσε σὲ πολὺ μεγαλύτερους θρήνους ἐκεῖνος πού θὰ σὲ παρακαλοῦσε ν' ἀποβάλλεις τὴ λύπη ἀπὸ τὴν ψυχὴ σου καὶ ἀφοῦ ἀπεκόμιζε σὰν κέρδος τὸ νὰ μισηθεῖ ἐκ

τοῖς λόγοις παρέσχε τῷ πυρὶ μετὰ τοῦ καὶ ἐχθροῦ καὶ ἀνοήτου δόξαν λαβεῖν· ἐπειδὴ δὲ λοιπὸν ἤρξατο λήγειν ἢ ζάλη καὶ τὸ τῶν κυμάτων ἄγριον κατεστόρεσεν ὁ Θεός, εὐκόλως τοῦ λόγου τὰ ἰστία ἀναπετάσομεν. Ἐν συμμέτρῳ μὲν γὰρ χειμῶνι δυνήσεται ἴσως ἢ 5 τέχνη ποιῆσαι τὸ ἑαυτῆς· ὅταν δὲ ἄμαχος ἦ τῶν πνευμάτων ἢ προσβολή, τῆς ἐμπειρίας ὄφελος οὐδέν.

Διὰ ταῦτα πάντα τὸν ἔμπροσθεν χρόνον σιγήσαντες, μόλις καὶ νῦν ἐπεχειρήσαμεν ρῆξαι φωνήν, ἐπειδὴ παρὰ τοῦ θεοῦ ἠκούσαμεν τοῦ σοῦ, ὅτι λοιπὸν χρὴ θαρρεῖν· καὶ γὰρ καὶ τῶν θεραπαινίδων 10 τὰς ἐν τιμῇ κατατολμῶν ὑπὲρ τούτων μακροὺς ἀποτείνειν λόγους, τὰς τε ἔξωθεν γυναικας καὶ τὰς γένει προσηκούσας καὶ τὰς ἄλλως πως ἐπιτηδείως ἐχούσας. Ὅτι δὲ τοὺς παρ' ἐκείνων δεχομένη λόγους οὐκ ἀτιμάσεις τοὺς παρ' ἡμῶν, ἀλλὰ καὶ ἡσυχίαν καὶ ἀταραξίαν παρέξεις αὐτοῖς κατὰ δύναμιν, σφόδρα θαρροῦμεν καὶ πεπι- 15 στεύκαμεν. Καὶ ἄλλως μὲν οὖν τὸ γυναικεῖον γένος ἐπιρρεπέστερόν πως ἔστι πρὸς συμπάθειαν, ὅταν δὲ καὶ νεότης προσῆ καὶ χηρεία ἄωρος καὶ πραγμάτων ἀπειρία καὶ φροντίδων ὄχλος πολλὸς καὶ τὸ ἐν τρυφῇ καὶ εὐθυμίᾳ καὶ πλούτῳ τὸν ἔμπροσθεν ἅπαντα τετράφθαι χρόνον, πολλαπλάσιον γίνεται τὸ δεινόν, κἂν ἢ τοῦτο παθοῦ- 20 σα μὴ τῆς ἄνωθεν τύχῃ ροπῆς καὶ ὁ τυχὼν αὐτὴν λογισμὸς καταλῦσαι δυνήσεται, ὅπερ πρῶτον καὶ μέγιστον τῆς πολλῆς περὶ σὲ τοῦ Θεοῦ κηδομονίας τίθεμαι εἶναι τεκμηρίον.

Τὸ γὰρ τοσοῦτων συνδραμόντων ἐξαίφνης κακῶν μὴ ἀποπνιγῆναι τῇ λύπῃ μηδὲ τῶν κατὰ φύσιν ἐκστῆναι φρενῶν, οὐκ ἀνθρω- 25 πίνης τινὸς βοηθείας ἦν, ἀλλὰ τῆς τὰ πάντα δυναμένης χειρός, τῆς συνέσεως, ἧς οὐκ ἔστιν ἀριθμὸς, τῆς φρονήσεως, ἧς οὐκ ἔστιν ἐξεύρεσις, τοῦ Πατρὸς τῶν οἰκτιρμῶν καὶ Θεοῦ πάσης παρακλή-

μέρους σου, μαζί με τὸ ὅτι θὰ θεωροῦνταν ἐχθρὸς σου καὶ ἀνόητος, θὰ πρόσθετε μόνο πολλή τροφή μετὰ τὰ λόγια του αὐτὰ στὴ φωτιά. Ἐπειδὴ ὁμως ἄρχισε πλέον νὰ παίρνει τέλος ἡ ζάλη καὶ κατέπαυσε ὁ Θεὸς τὴν ἀγριότητα τῶν κυμάτων, εὐκολα θ' ἀπλώσομε τοῦ λόγου τὰ πανιά. Γιατί, ὅταν ἡ κακοκαρία εἶναι μέτρια, θὰ μπορέσει ἴσως τότε ἡ τέχνη νὰ προσφέρει τὴ βοήθειά της, ὅταν ὁμως εἶναι ἀκαταμάχητη ἡ προσβολὴ τῶν ἀνέμων, δὲν ὠφελεῖ σὲ τίποτε ἡ ἐμπειρία.

Ἐξ αἰτίας ὅλων αὐτῶν, ἂν καὶ τήρησα σιγὴ ὄλο τὸν προηγούμενο χρόνο, μόλις τώρα ἐπιχείρησα νὰ μιλήσω, ἐπειδὴ πληροφορήθηκα ἀπὸ τὸ θεῖο σου, ὅτι τώρα πλέον εἶναι κατάλληλη στιγμή γιὰ νὰ τὸ κάμω αὐτό· γιατί καὶ ἀπὸ τὶς ὑπηρετρίες σου, ἐκεῖνες γιὰ τὶς ὁποῖες τρέφεις ἰδιαίτερη ἐκτίμηση, τολμοῦν νὰ σοῦ λέγουν πάρα πολλὰ γιὰ ὅλα αὐτά, καθὼς ἐπίσης καὶ γυναῖκες ἐκτὸς τῆς οἰκίας σου καὶ συγγενεῖς σου καὶ ἐκεῖνες ποὺ ἔχουν κάποια σχέση μαζί σου. Καὶ ἐλπίζω πάρα πολὺ καὶ τὸ πιστεύω ἐξ ὀλοκλήρου ὅτι, ἐφ' ὅσον δέχεσαι τὰ λόγια ἐκείνων, δὲν θὰ περιφρονήσεις καὶ τὰ δικά μου, ἀλλὰ θ' ἀκούσεις αὐτὰ ὅσο εἶναι δυνατὸ μετὰ ἡσυχία καὶ ἀταραξία. Βέβαια κατ' ἐξοχὴ τὸ γυναικεῖο φύλο ἔχει μεγαλύτερη ἀνάγκη τῆς συμπάθειας τῶν ἄλλων, ὅταν ὁμως προστεθεῖ καὶ ἡ νεότης καὶ ἡ πρόωρη χηρεία καὶ ἡ ἀπειρία τῶν πραγμάτων καὶ πολὺ μεγάλο βάρος φροντίδων καὶ τὸ νὰ ἔχει ζήσει ὄλο τὸν προηγούμενο χρόνο μέσα στὴν τρυφή, στὴν εὐθυμία καὶ τὸν πλοῦτο, τότε τὸ κακὸ πολλαπλασιάζεται, καὶ ἐκείνη ποὺ ἔπαθε αὐτὸ ἂν δὲν τύχει τῆς οὐράνιας βοήθειας καὶ ἡ παραμικρὴ σκέψη εἶναι δυνατὸ νὰ τὴν καταστρέψει, πράγμα ποὺ θεωρῶ σὰν τὴν πρώτη καὶ τὴν πιὸ μεγάλη ἀπόδειξη τῆς μεγάλης φροντίδας τοῦ Θεοῦ πρὸς ἐσένα.

Πράγματι λοιπὸν τὸ νὰ μὴ πνιγεῖς ἀπὸ τὴ λύπη οὔτε νὰ χάσεις τὸ ἐκ φύσεως λογικὸ σου, ἂν καὶ ἐπέδραμαν ἐναντίον σου τελείως ξαφνικὰ τόσα πολλὰ κακά, αὐτὸ δὲν ἦταν ἀποτέλεσμα κάποιας ἀνθρώπινης βοήθειας, ἀλλὰ τοῦ παντοδύναμου χεριοῦ, τῆς συνέσεως ἐκείνης ποὺ δὲν ἀπαριθμεῖται, τῆς φρονήσεως ἐκείνης ποὺ δὲν εἶναι δυνατὸ νὰ ἐξερευνηθεῖ, τοῦ Πατρὸς τῆς εὐσπλαγ-

σεως. «Αὐτὸς γὰρ πέπαικεν ἡμᾶς», φησί, «καὶ ἰάσεται ἡμᾶς· πατάξει, καὶ μοτώσει ἡμᾶς καὶ ὑγιάσει ἡμᾶς». Ἔως μὲν γὰρ σοι συνῆν ὁ μακάριος ἐκεῖνος ἀνὴρ, ἀπέλαυες μὲν τιμῆς καὶ φροντίδος καὶ σπουδῆς, ἀπέλαυες δὲ οἷας παρὰ ἀνθρώπου ἀπολαύειν εἰκὸς ἦν· 5 ἐπειδὴ δὲ ἐκεῖνον ἔλαβε πρὸς ἑαυτὸν ὁ Θεός, ἀντ' ἐκείνου σοι γέγονεν αὐτός. Καὶ οὐκ ἐμὸς οὗτος ὁ λόγος, ἀλλὰ τοῦ μακαρίου προφήτου Δαβὶδ· φησὶ γάρ· «ὄρφανὸν καὶ χήραν ἀναλήψεται». Καὶ ἀλλαχοῦ δὲ αὐτόν· «πατέρα» καλεῖ, «τῶν ὄρφανῶν καὶ κριτὴν τῶν χηρῶν»· οὕτω πολλὴν ὑπὲρ τούτου τοῦ γένους πολλαχοῦ ποιούμε- 10 νον αὐτὸν ὄψει τὴν σπουδὴν.

2. Ἴνα δὲ μὴ συνεχῶς τοῦτο λεγόμενον τὸ ὄνομα στρέφη σου τὴν ψυχὴν καὶ συγχέῃ σου τὸν λογισμόν, ἐν αὐτῷ τῆς ἡλικίας τῷ ἄνθει ἐπελθόν, ὑπὲρ τούτου διαλεχθῆναι βούλομαι πρῶτον καὶ δεῖξαι ὅτι οὐ συμφορᾶς, ἀλλὰ τιμῆς ἐστὶν ὄνομα (τὸ τῆς χηρείας ὄνο- 15 μα) καὶ τιμῆς τῆς μεγίστης. Μὴ γάρ μοι τὴν τῶν πολλῶν δόξαν τὴν πεπλανημένην εἰς μαρτυρίαν ἀγάγῃς, ἀλλὰ τοῦ μακαρίου Παύλου, μᾶλλον δὲ τοῦ Χριστοῦ τὴν νομοθεσίαν. Ἄ γὰρ ἐκεῖνος ἐφθέγγετο, ταῦτα ὁ Χριστὸς ἐλάλει δι' αὐτοῦ, καθὼς καὶ αὐτὸς ἔλεγεν, «εἰ δοκιμὴν ζητεῖτε τοῦ ἐν ἐμοὶ λαλοῦντος Χριστοῦ». Τί οὖν φησι; «Χήρα 20 καταλεγέσθω μὴ ἔλαττον ἐτῶν ἐξήκοντα γεγонуῖα»· καὶ πάλιν, «νεωτέρας δὲ χήρας παραιτοῦ», δι' ἀμφοτέρων τοῦ πράγματος ἡμῖν τὸ μέγεθος παραστῆσαι βουλόμενος. Καὶ περὶ μὲν ἐπισκόπων διαταττόμενος οὐδαμοῦ τίθησιν ἐτῶν ἀριθμόν, ἐνταῦθα δὲ πολλὴν ποιεῖται τὴν ἀκρίβειαν.

25 Τί δήποτε; Οὐχ ὅτι ἡ χηρεία μείζων ἱερωσύνης ἐστίν, ἀλλ' ὅτι μείζονα αὐταὶ πόνον ἐκείνων ἔχουσι, πραγμάτων αὐτὰς πολλῶν πολλαχόθεν περιρρεόντων, δημοσίων καὶ ἰδιωτικῶν. Καθάπερ

1. Ὡσ. 6,1-2.

2. Ψαλμ. 145,9.

3. Ψαλμ. 67,6.

4. Β' Κορ. 13,3.

5. Α' Τιμ. 5,9.

6. Α' Τιμ. 5,11.

χνίας καὶ Θεοῦ κάθε παρηγοριᾶς. Γιατὶ λέγει· «αὐτὸς μᾶς ἔχει δώσει τὸ πλήγμα καὶ αὐτὸς θὰ μᾶς θεραπεύσει· θὰ μᾶς πατάξει καὶ ὁ ἴδιος θὰ δέσει τὶς πληγές μας καὶ θὰ μᾶς χαρίσει τὴν ὑγείαν»¹. Γιατὶ, ὅσο χρόνο ζοῦσε μαζί σου ὁ μακάριος ἐκεῖνος ἄνδρας, ἀπολαμβάνες βέβαια τιμὴ καὶ φροντίδα καὶ ἐκτίμηση, ἀλλ' ὅμως ἀπολαμβάνες αὐτὰ πού εἶναι φυσικὸ νὰ ἀπλαμβάνει κανεὶς ἀπὸ κάποιον ἄνθρωπο· ἀπὸ τότε ὅμως πού ἐκείνον τὸν πῆρε κοντά του ὁ Θεός, τὴ θέση ἐκείνου τὴν πῆρε ὁ ἴδιος ὁ Θεός. Καὶ δὲν εἶναι δικά μου αὐτὰ τὸ λόγια, ἀλλὰ τοῦ μακαρίου προφήτη Δαυὶδ· γιατί λέγει· «αὐτὸς θὰ βοηθήσει τὸ ὄρφανὸ καὶ τὴ χήραν»². Καὶ σ' ἄλλη πάλι περίπτωσις ὀνομάζει αὐτὸν «πατέρα τῶν ὀρφανῶν καὶ κριτὴ τῶν χηρῶν»³. Τόσο μεγάλον ἐνδιαφέρον θὰ δεῖς σὲ κάθε περίπτωσις νὰ δείχνει γιὰ τὸ γυναικεῖο φύλον.

Γιὰ νὰ μὴ συνταράσσει λοιπὸν τὴν ψυχὴ σου καὶ συγχέει τὸ λογικόν σου ἀναφερόμενον συνέχεια αὐτὸ τὸ ὄνομα τῆς 'χήρας', πού σοῦ ἦρθε σ' αὐτὸ τὸ ἄνθος τῆς ἡλικίας σου, θέλω κατ' ἀρχὴν νὰ σοῦ μιλήσω γι' αὐτὸ τὸ ὄνομα καὶ νὰ σοῦ δείξω ὅτι δὲν εἶναι ὄνομα συμφορᾶς, ἀλλὰ τιμῆς (τὸ ὄνομα δηλαδὴ τῆς χηρείας) καὶ μάλιστα τῆς πιὸ μεγάλης τιμῆς. Μὴ λοιπὸν, σὲ παρακαλῶ, μοῦ προβάλεις σὰν ἀπόδειξιν τὴν ἐσφαλμένη γνώμη τῶν πολλῶν, ἀλλὰ τοῦ μακαρίου Παύλου, ἢ καλύτερα τὴ νομοθεσίαν τοῦ Χριστοῦ. Γιατὶ αὐτὰ πού ἔλεγε ἐκεῖνος, τὰ ἔλεγε ὁ Χριστὸς μέσω αὐτοῦ, ὅπως καὶ ὁ ἴδιος ἔλεγε· «ἐφόσον ζητεῖτε ἀπόδειξιν γιὰ τὸ Χριστὸ πού ὀμιλεῖ μέσω ἐμοῦ»⁴. Τί λέγει λοιπὸν; «Κάποια μπορεῖ νὰ συγκαταλεχθεῖ μεταξὺ τῶν χηρῶν ἐὰν δὲν εἶναι κάτω τῶν ἐξήντα ἐτῶν»⁵· καὶ πάλι, «νὰ μὴ συμπεριλαμβάνεις ὅμως στὸν κατάλογο τῶν χηρῶν νεώτερες χῆρες»⁶, θέλοντας νὰ μᾶς παρουσιάσει καὶ μὲ τὶς δύο αὐτὲς ἐντολὰς τοῦ τό μέγεθος τοῦ πράγματος αὐτοῦ. Καὶ δίνοντας βέβαια ἐντολὰς γιὰ τοὺς ἐπισκόπους σὲ καμιά περίπτωσις δὲν ὀρίζει ἀριθμὸ ἐτῶν, ἐνῶ στὴν περίπτωσις αὐτὴ ὀμιλεῖ μὲ πολλὴ ἀκρίβεια.

Γιατὶ λοιπὸν τὸ κάμνει αὐτό; Ὅχι βέβαια ἐπειδὴ ἡ χηρεία εἶναι ἀνώτερη ἀπὸ τὴν ἱερωσύνη, ἀλλ' ἐπειδὴ αὐτὲς ἀντιμετωπίζουν μεγαλύτερον πόνον ἀπὸ τοὺς ἐπισκόπους, ἀφοῦ περιβάλλονται

γὰρ πόλις ἀτείχιστος εἰς μέσον ἅπασι τοῖς βουλομένοις ἀρπάζειν πρόκειται, οὕτω καὶ κόρη χηρεῖα συζῶσα πολλοὺς ἔχει πανταχόθεν τοὺς ἐπιβουλεύοντας, οὐ τοὺς τῶν χρημάτων αὐτῆς ἐφιεμένους μόνον, ἀλλὰ καὶ τοὺς τὴν σωφροσύνην αὐτῆς διαφθεῖραι σπεύδοντας. Καὶ οὐ ταύτας μόνον, ἀλλὰ καὶ ἑτέρας πρὸς τὸ πεσεῖν αὐτὴν ἀφορμὰς προσγενομένας εὐρήσομεν. Καὶ γὰρ οἰκέται καταφρονουῦντες καὶ πράγματα ἀμελούμενα καὶ τὸ μηκέτι ἐν τῇ προτέρᾳ εἶναι τιμῇ καὶ τὸ τὰς ὁμήλικας εὖ πραττούσας ὄραν, πολλᾶκις δὲ καὶ τὸ τρυφῆς ἐπιθυμεῖν, δευτέροις αὐτὰς ἐπεισεν ὁμιλῆσαι γάμοις. Εἰσὶ 10 δὲ αἱ νόμῳ μὲν γάμου οὐκ ἐθέλουσι συγγενέσθαι τοῖς ἀνδράσι, λάθρα δὲ καὶ μετὰ τοῦ κρύπτεσθαι. Τοῦτο δὲ ποιοῦσιν, ἵνα τὰ ἐγκώμια τῆς χηρείας καρπώσωνται· οὕτως οὐκ ἐπονείδιστον, ἀλλὰ θαυμαστὸν καὶ τιμῆς ἄξιον τὸ πρᾶγμα παρὰ ἀνθρώποις εἶναι δοκεῖ, οὐ παρ' ἡμῖν μόνον τοῖς πιστοῖς, ἀλλὰ καὶ τοῖς ἀπίστοις αὐτοῖς.

15 Καὶ γὰρ ἐγὼ ποτε νέος ἔτι ὢν, τὸν σοφιστὴν τὸν ἐμὸν (πάντων δὲ ἀνδρῶν δεισιδαιμονέστερος ἐκεῖνος ἦν) οἶδα ἐπὶ πολλῶν τὴν μητέρα τὴν ἐμὴν θαυμάζοντα. Τῶν γὰρ παρακαθημένων αὐτῷ πονθανόμενος, οἷα εἶωθε, τίς εἶην ἐγὼ, καὶ τινος εἰπόντος, ὅτι χήρας γυναικός, ἐμάνθανε παρ' ἐμοῦ τὴν τε ἡλικίαν τῆς μητρὸς καὶ 20 τῆς χηρείας τὸν χρόνον· ὡς δὲ εἶπον, ὅτι ἐτῶν τεσσαράκοντα γεγονυῖα εἴκοσιν ἔχει λοιπόν, ἐξ οὗ τὸν πατέρα ἀπέβαλε τὸν ἐμὸν, ἐξεπλάγη καὶ ἀνεβόησε μέγα καὶ πρὸς τοὺς παρόντας ἰδὼν, 'βαβαί', ἔφη, 'οἶαι παρὰ Χριστιανοῖς γυναικῆς εἰσι'. Τοσοῦτου οὐ παρ' ἡμῖν μόνον, ἀλλὰ καὶ παρὰ τοῖς ἔξωθεν τὸ πρᾶγμα ἀπολαύει τοῦ θαύματος 25 καὶ τοῦ ἐπαίνου. Ἄπερ ἅπαντα συνιδὼν ὁ μακάριος Παῦλος, ἔλεγε· «χήρα καταλεγέσθω, μὴ ἔλαττον ἐτῶν ἐξήκοντα γεγονυῖα». Καὶ οὐδὲ μετὰ τὴν τοσαύτην τῶν χρόνων μαρτυρίαν ἀφήσιν αὐτὴν

7. Πρόκειται γὰρ τὸν εἰδωλολάτρη δάσκαλό του Λιβάνιο.

8. Α' Τιμ. 5,9.

ἀπὸ πολλὰ προβλήματα, δημόσια καὶ ἰδιωτικά. Γιατί, ὅπως ἀκριβῶς μιὰ πύλη ἀτείχιστη βρίσκεται στὴ διάθεση ὄλων ἐκείνων ποὺ θέλουν νὰ τὴ λεηλατοῦν, ἔτσι καὶ μιὰ κόρη ποὺ ζεῖ σάν χήρα ἔχει πολλοὺς ποὺ τὴν ἐπιβουλεύονται ἀπὸ παντοῦ, ὄχι μόνο ἐκείνους ποὺ ἀποβλέπουν στὰ χρήματα αὐτῆς, ἀλλὰ καὶ ἐκείνους ποὺ σπεύδουν νὰ διαφθείρουν καὶ τὴ σωφροσύνη της. Καὶ ὄχι μόνο αὐτές, ἀλλὰ θὰ βροῦμε καὶ ἄλλες ἀφορμὲς νὰ τῆς δίνονται γιὰ τὴν πτώση της. Γιατί τὸ ὅτι περιφρονοῦνται ἀπὸ τοὺς ὑπηρέτες, τὰ παραμελούμενα ἐπίσης πράγματα, τὸ ὅτι δὲν χαίρουν πλέον τῆς ἴδιας, ὅπως καὶ προηγουμένως, ἐκτιμήσεως, καὶ τὸ ὅτι βλέπουν τίς συνομήλικές τους νὰ εὐτυχοῦν, καὶ πολλὰς φορές καὶ ἡ ἐπιθυμία πρὸς ἀπόλαυση, τίς ἔπεισαν νὰ συνάψουν δεύτερο γάμο. Ἀκόμη ὑπάρχουν καὶ ἐκεῖνες ποὺ δὲν θέλουν νὰ ἐρθοῦν σὲ νόμιμο γάμο μὲ ἄνδρα, ἀλλὰ θέλουν νὰ συζοῦν μὲ αὐτοὺς κρυφά. Αὐτὸ τὸ κάμνουν γιὰ νὰ ἀπολαμβάνουν τὰ ἐκγώμια τῆς χηρείας· ἔτσι τὸ πρᾶγμα αὐτὸ ὄχι μόνο δὲν θεωρεῖται ἀπὸ τοὺς ἀνθρώπους ἄξιο κατηγορίας, ἀλλ' ἀντίθετα καὶ ἄξιο θαυμασμοῦ καὶ τιμῆς, ὄχι μόνο ἀπὸ ἐμᾶς τοὺς πιστοὺς, ἀλλὰ καὶ ἀπὸ τοὺς ἴδους τοὺς ἀπίστους.

Πράγματι λοιπόν, κάποτε, ὅταν ἀκόμη ἦμουν νέος, συνέβηκε νὰ δῶ τὸ δάσκαλό μου (ἦταν ἐκεῖνος ὁ πιὸ φανατικὸς εἰδωλολάτρης ἀπὸ ὄλους τοὺς ἄνδρες)⁷ νὰ θαυμάζει, παρουσία πολλῶν, τὴ μητέρα μου. Ἐρώτησε τότε, ὅπως συνήθιζε, αὐτοὺς ποὺ κάθονταν κοντά του, ποῖος ἦμουν ἐγώ, καὶ κάποιος τοῦ εἶπε, ὅτι εἶμαι τέκνο χήρας γυναίκα· στὴ συνέχεια πληροφορήθηκε ἀπὸ μένα καὶ τὴν ἡλικία τῆς μητέρας μου καὶ τὸ χρόνο τῆς χηρείας της. Ὅταν λοιπόν τοῦ εἶπα, ὅτι εἶναι σαράντα ἐτῶν καὶ ἔχει εἴκοσι καὶ πλέον ἔτη ἀπὸ τότε ποὺ ἔχασε τὸν πατέρα μου, ἔμεινε κατάπληκτος, φώναξε δυνατὰ, καί, στρεφόμενος πρὸς τοὺς παραβρισκομένους ἐκεῖ, εἶπε· Ἐπί, ἐπί! κοιτάξτε τί γυναῖκες ὑπάρχουν μεταξὺ τῶν Χριστιανῶν! Τόσο πολὺ λοιπόν τὸ πρᾶγμα αὐτὸ θαυμάζεται καὶ ἐπαινεῖται, ὄχι μόνον ἀπὸ μᾶς τοὺς πιστοὺς, ἀλλὰ καὶ ἀπὸ τοὺς εἰδωλολάτρες. Ἐχοντας ἀκριβῆ γνώση ὄλων αὐτῶν ὁ Παῦλος ἔλεγε· «νὰ μὴ συμπεριλαμβάνεις στὸν κατάλογο τῶν χηρῶν τὴ χήρα ἐκείνη ποὺ εἶναι κάτω τῶν ἐξήντα ἐτῶν»⁸. Καὶ οὔτε μετὰ ἀπὸ τὴν τόση ἐπιβε-

εἰς τὸν ἅγιον τοῦτον ταγῆναι χορόν, ἀλλὰ καὶ ἕτερα προστίθησι λέγων, «ἐν ἔργοις ἀγαθοῖς μαρτυρουμένη, εἰ ἔτεκνοτρόφησεν, εἰ ἐξενόδοχησεν, εἰ ἀγίων πόδας ἐνίψεν, εἰ θλιβομένοις ἐπήρκεσεν, εἰ παντὶ ἔργῳ ἀγαθῷ ἐπηκολούθησε». Βαβαὶ τῆς δοκιμασίας καὶ τῆς
5 βασάνου, ὅσῃν παρὰ τῆς χήρας ἀπαιτεῖ τὴν ἀρετὴν καὶ πῶς ἀκριβολογεῖται; οὐκ ἂν τοῦτο ποιήσας, εἰ μὴ πρᾶγμα τίμιον καὶ σεμνὸν ἐμελλεν ἐμπιστεύειν αὐτῇ. «Καὶ Νεωτέρας δέ», φησί, «χήρας παραιοῦ». Εἶτα καὶ τὴν αἰτίαν προστίθησιν· «ὅταν γὰρ καταστρηνιάσωσι τοῦ Χριστοῦ, γαμεῖν θέλουσι». Διὰ τούτου γὰρ ἡμῖν τοῦ
10 ρήματος αἰνίττεται, ὅτι αἱ τοὺς ἄνδρας ἀποβαλοῦσαι ἀντ' ἐκείνων ἀρμόττονται τῷ Χριστῷ.

Ὅρα πῶς δεικνὺς τὴν ἀρμονίαν ταύτην ῥάονα οὖσαν καὶ ἐπιεικῆ, τοῦτο τίθησι· λέγω δὲ τό, «ὅταν γὰρ καταστρηνιάσωσι τοῦ Χριστοῦ, γαμεῖν θέλουσι», καθάπερ τινὸς ἀνδρὸς ἐπιεικοῦς καὶ οὐ
15 μετ' ἐξουσίας αὐταῖς κεχρημένου, ἀλλ' ἐῶντος ἐν ἐλευθερίᾳ ζῆν. Καὶ οὐδὲ μέχρι τούτων τὸν λόγον ἔστησεν, ἀλλὰ καὶ ἐτέρωθι πάλιν πολλὴν ὑπὲρ αὐτῆς τὴν φροντίδα πεποιήται λέγων· «ἡ δὲ σπαταλῶσα ζῶσα τέθνηκεν· ἡ δὲ ὄντως χήρα καὶ μεμονωμένη ἤλπισεν ἐπὶ τὸν Θεόν, καὶ προσμένει ταῖς δεήσεσι καὶ ταῖς προσευχαῖς ἡμέρας καὶ νυκτός». Καὶ Κορινθίοις ἐπιστέλλων φησί· «μακαριωτέρα
20 δέ ἐστιν ἐὰν οὕτω μείνη».

3. Εἶδες ὅσα τῆς χηρείας τὰς ἐγκώμια καὶ ταῦτα ἐν τῇ Καινῇ, ὅτε καὶ τὸ τῆς παρθενίας διέλαμψε καλόν; Ἄλλ' ὁμως οὐδὲ τότε τὰς μαρμαρυγὰς αὐτῆς ἀποκρύψαι ἴσχυσεν ἢ ταύτης φαιδρότης,
25 ἀλλὰ διαλάμπει καὶ οὕτω τὴν οἰκείαν ἔχουσα ἀρετὴν. Ὅταν οὖν μνημονεύωμεν μεταξὺ χηρείας, μὴ καταπέσης μηδὲ ὄνειδος τὸ

9. Α' Τμ. 5,10.

10. Α' Τμ. 5,11.

11. Α' Τμ. 5,11.

12. Α' Τμ. 5,5-6.

13. Α' Κορ. 7,40.

βαίωση τῶν ἐτῶν της ἐπιτρέπει αὐτὴν νὰ καταταγεῖ στὸν ἅγιο αὐτὸ χορό, ἀλλὰ προσθέτει καὶ ἄλλα λέγοντας· «ἐὰν ὑπάρχουν ἀποδεικτικὰ στοιχεῖα γιὰ ἀγαθὰ ἔργα της, ἐὰν ἀνέθρεψε παιδιά, ἐὰν φιλοξένησε ἀνθρώπους, ἐὰν ἔπλυνε τὰ πόδια ἀγίων ἀνδρῶν, ἐὰν ἀνακούφισε θλιμμένους, ἐὰν ἀσχολήθηκε μὲ κάθε εἶδος ἀγαθῶν ἔργων»⁹. Ἀλήθεια, πόση δοκιμασία καὶ ἐξέταση ἀπαιτεῖ, πόσο μεγάλη θέλει νὰ εἶναι ἡ ἀρετὴ τῆς χήρας καὶ πῶς ἀκριβολογεῖ· δὲν θὰ ἦταν ἀνάγκη νὰ τὸ κάμει αὐτό, ἐὰν δὲν ἐπρόκειτο νὰ τῆς ἐμπιστευθεῖ κάποιο πράγμα πολύτιμο καὶ σπουδαῖο. Καὶ ἀκόμη λέγει· «νὰ μὴ καταγράφεις ὁμῶς στὸν κατάλογο τῶν χηρῶν νεώτερες χῆρες»¹⁰. Στὴ συνέχεια προσθέτει καὶ τὴν αἰτία· «γιατί, ὅταν ἀποχωρισθοῦν ἀπὸ τὸ Χριστὸ ἐξ αἰτίας τῶν παθῶν τους, θέλουν νὰ παντρευτοῦν»¹¹. Μὲ αὐτὰ τὰ λόγια ὑπαινίσσεται σὲ μᾶς, ὅτι ἐκεῖνες ποὺ ἔχασαν τοὺς συζύγους τους, ἀντὶ ἐκείνων προσκολλοῦνται στὸ Χριστό.

Πρόσεχε πῶς τὸ ἐκθέτει αὐτὸ γιὰ νὰ δείξει αὐτὴ τὴ σύνδεση σὰν προτιμότερη καὶ ἀνώτερη· ἐννοῶ δηλαδὴ τό, «ὅταν ἀποχωρισθοῦν ἀπὸ τὸ Χριστό, θέλουν νὰ παντρευτοῦν», σὰν νὰ εἶναι δηλαδὴ κάποιος ἐπεικῆς σύζυγος ποὺ δὲν χρησιμοποιοεῖ ἐναντίον τους αὐστηρότητα, ἀλλὰ τὶς ἀφήνει νὰ ζοῦν μὲ ἐλευθερία. Καὶ οὔτε μέχρι ἐδῶ σταμάτησε τὸ λόγο, ἀλλὰ καὶ σ' ἄλλη περίπτωση πάλι δείχνει μεγάλη φροντίδα γι' αὐτὴν, λέγοντας· «ἐκείνη ὁμῶς ποὺ ζεῖ μέσα στὶς ἀπολαύσεις, ἔχει πεθάνει, ἔστω καὶ ἂν ἀκόμη ζεῖ· ἐνῶ ἡ πραγματικὴ χήρα καὶ ποὺ ζεῖ τελείως μόνη της ἔχει στηριγμένες τὶς ἐλπίδες της στὸ Θεὸ καὶ ἐμμένει στὶς παρακλήσεις καὶ τὶς προσευχὲς της μέρα καὶ νύχτα»¹². Καὶ πρὸς τοὺς Κορινθίους γράφοντας, λέγει· «εἶναι μακαριότερη ἐὰν παραμείνει ἔτσι ποὺ εἶναι»¹³.

Εἶδες πόσα εἶναι τὰ ἐγκώμια τῆς χηρείας καὶ ὅλα αὐτὰ κατὰ τὴν ἐποχὴ τῆς Καινῆς Διαθήκης, ὅταν διέλαμψε καὶ τὸ καλὸ τῆς παρθενίας; Ἄλλ' ὁμῶς οὔτε τότε μπόρεσε ἡ φαιδρότητα αὐτῆς νὰ ἐπισκιάσει τὴν ἀκτινοβολία τῆς χηρείας, ἀλλὰ διαλάμπει καὶ τότε διατηρώντας ἔτσι τὴν ἀρετὴ της. Ὅταν λοιπὸν ἐνδιάμεσα ἀναφέρω τὴ χηρεία, μὴ τὸ θεωρεῖς σὰν κάτι ταπεινωτικὸ, οὔτε νὰ τὸ θε-

πρᾶγμα νόμιζε· εἰ γὰρ τοῦτο ἐπονείδιστον, πολλῶ μᾶλλον ἢ παρθε-
 νία. Ἄλλ' οὐκ ἔστιν, οὐκ ἔστι, μῆ γένοιτο. Ὅπου γὰρ τὰς ἔτι πε-
 ριόντων ἀπεχομένας τῶν ἀνδρῶν θαυμάζομεν ἅπαντες καὶ ἀποδε-
 χόμεθα, τὰς καὶ ἀπελθόντων αὐτῶν τὴν αὐτὴν περὶ αὐτοὺς ἐπιδει-
 5 κνυμένας εὖνοϊαν, πῶς οὐκ ἐκπλήττεσθαι δεῖ καὶ ἐπαινεῖν;

Ἔως μὲν οὖν, ὅπερ ἔφη, συνῆς τῷ μακαρίῳ Θηρασίῳ καὶ τι-
 μῆς καὶ προνοίας ἀπέλαυσας, οἷας παρὰ ἀνθρώπου ἀπολαύειν εἴ-
 κός· νῦν δὲ εἰς τὴν ἐκείνου τάξιν ἔχεις τὸν ἀπάντων Δεσπότην
 Θεόν, ὃς καὶ πάλαι σου προεστῶς μειζόνως καὶ μετὰ πλείονος
 10 τοῦτο ποιήσει τῆς σπουδῆς νῦν· καὶ τῆς πολλῆς αὐτοῦ προνοίας οὐ
 μικρόν, ὥσπερ ἔφθην εἰπών, τεκμήριον ἔδειξεν ἡμῖν ἤδη, ἐν το-
 σαύτῃ καμίνῳ φροντίδων καὶ λύπης ὑγιῆ καὶ ἀνέπαφόν σε διαφυ-
 λάξας, καὶ μηδὲν ἀφείς τῶν ἀβουλήτων παθεῖν. Ὁ δὲ ἐν τοσοῦτῳ
 σάλῳ μηδὲν συγχωρήσας γίνεσθαι ναυάγιον, πολλῶ μᾶλλον ἐν γα-
 15 λήνῃ διατηρήσει τὴν σὴν ψυχὴν καὶ κούφην ποιήσει τὴν χηρείαν
 καὶ τὰ ἐκ ταύτης δοκοῦντα εἶναι δεινά.

Εἰ δέ σε οὐ τὸ τῆς χηρείας ὄνομα θορυβεῖ, ἀλλὰ τὸ ἄνδρα
 τοιοῦτον ἀποβαλεῖν, συνομολογῶ μὲν σοι κάγῳ πανταχοῦ γῆς ὀλί-
 γους γεγενῆσθαι τοιούτους ἐν ἀνδράσι βιωτικοῖς φιλοστόργους,
 20 ἐπιεικεῖς, ταπεινοὺς, ἀπλάστους, συνετοὺς, εὐλαβεῖς. Ἄλλ' εἰ μὲν
 διελύετο παντελῶς καὶ εἰς τὸ μηδὲν ἔληγεν, ἔδει θορυβεῖσθαι καὶ
 ἀλγεῖν, εἰ δὲ εἰς τὸν εὐδίων κατέπλευσε λιμένα καὶ πρὸς τὸν ὄντως
 αὐτοῦ βασιλέα ἀποδεδήμηκεν, οὐ πενθεῖν ὑπὲρ τούτων, ἀλλὰ καὶ
 χαίρειν δεῖ. Οὐ γὰρ θάνατος ὁ θάνατος οὗτος, ἀλλ' ἀποδημία καὶ
 25 μετάστασις τις ἀπὸ τῶν χειρόνων ἐπὶ τὰ βελτίω, ἀπὸ τῆς γῆς πρὸς
 τὸν οὐρανόν, ἀπὸ τῶν ἀνθρώπων πρὸς ἀγγέλους καὶ ἀρχαγγέλους

ωρεῖς σάν κάτι πού εἶναι ἄξιο κατηγορίας· γιατί, ἐάν αὐτό εἶναι ἄξιο κατηγορίας, πολὺ περισσότερο τότε εἶναι ἄξιο κατηγορίας ἢ παρθενία. Ἄλλ' ὅμως δὲν εἶναι, ὄχι δὲν εἶναι· μὴ περάσει κάτι τέτοιο ἀπὸ τῆ σκέψη σου. Γιατί, ὅταν ὄλοι μᾶς θαυμάζομε καὶ παραδεχόμαστε τὶς συζύγους ἐκεῖνες πού ἀπέχουν ἀπὸ τοὺς συζύγους τους, ἐνῶ ἀκόμη βρίσκονται στὴ ζωὴ, πῶς δὲν πρέπει νὰ ἐκπλαγώμαστε καὶ νὰ ἐπαινοῦμε ἐκεῖνες, πού, ἂν καὶ πέθαναν οἱ σύζυγοί τους, ἐξακολουθοῦν νὰ δείχνουν τὴν ἰδίᾳ ἀγάπῃ πρὸς αὐτούς;

Ὅσο λοιπόν, ὅπως προανέφερα, συζοῦσες μὲ τὸν μακάριο Θηράσιο, ἀπόλαυσες τὴν τιμὴ καὶ τὴ φροντίδα ἐκείνη, πού εἶναι φυσικὸ ν' ἀπολαμβάνει κάποια ἀπὸ τὸ σύζυγό της, τώρα ὅμως στὴ θέση ἐκείνου ἔχεις τὸν Κύριο τῶν πάντων, τὸ Θεό, ὁ ὁποῖος καὶ κατὰ τὸ παρελθὸν ἐπέδειξε πρὸς ἐσένα μεγάλη συμπάρασταση καὶ τώρα θὰ τὸ κάμει αὐτὸ μὲ μεγαλύτερη προθυμία· καί, ὅπως προηγουμένως εἶπα, δὲν εἶναι ἤδη μικρὴ ἢ ἀπόδειξη πού μᾶς ἔδωσε γιὰ τὴ μεγάλη πρόνοιά του, ἀφοῦ σὲ διαφύλαξε, μέσα ἀπὸ ἓνα τόσο μεγάλο καμίνι φροντίδων καὶ λύπης, ὑγιῆ καὶ ἀνέπαφη καὶ δὲν σὲ ἄφησε νὰ πάθεις τίποτε τὸ ἀνεπιθύμητο. Αὐτὸς λοιπόν πού δὲν σὲ ἄφησε νὰ ναυαγήσεις μέσα σὲ μιὰ τόσο μεγάλη τρικυμία, πολὺ περισσότερο θὰ διαφυλάξει σὲ καιρὸ γαλήνης τὴν ψυχὴ σου καὶ θὰ κάνει ἐλαφρὴ τὴ χειρὶά σου καὶ τὰ δεινὰ ἐκεῖνα πού θεωρεῖται ὅτι προέρχονται ἀπὸ αὐτήν.

Ἐάν ὅμως δὲν σὲ θορυβεῖ τὸ ὄνομα τῆς χηρείας, ἀλλὰ τὸ ὅτι ἔχασες ἓνα τέτοιο σύζυγο, συμφωνῶ βέβαια καὶ ἐγὼ μαζί σου, ὅτι σ' ὀλόκληρη τὴ γῆ λίγοι ἔχουν παρουσιασθεῖ μεταξύ τῶν κοσμικῶν ἀνδρῶν πού νὰ εἶναι τόσο πολὺ φιλόστοργοι, ἐπεικεῖς, ταπεινόφρονες, ἀπροσποίητοι, συνετοί, εὐλαβεῖς. Ἄλλ', ἂν ἐξαφανίζοταν τελείως καὶ κατέληγε στὸ μηδέν, ἔπρεπε τότε νὰ ἀνησυχεῖς καὶ νὰ ὑποφέρεις, ἐφόσον ὅμως κατέπλευσε στὸ γαλήνιο λιμάνι καὶ ἀπεδήμησε πρὸς τὸν πραγματικὸ βασιλιά του, δὲν πρέπει νὰ πενθεῖς γιὰ ὅλα αὐτά, ἀλλὰ νὰ χαίρεσαι. Γιατί αὐτὸς ὁ θάνατος δὲν εἶναι θάνατος, ἀλλὰ ἀποδημία καὶ ἓνα εἶδος μεταθέσεως ἀπὸ τὰ χειρότερα πρὸς τὰ καλύτερα, ἀπὸ τὴ γῆ πρὸς τὸν οὐρανὸ, ἀπὸ τοὺς ἀνθρώπους πρὸς τοὺς ἀγγέλους καὶ τοὺς ἀρχαγγέλους καὶ τὸν Κύ-

καὶ τὸν τῶν ἀγγέλων καὶ ἀρχαγγέλων Δεσπότην. Ἐνταῦθα μὲν γὰρ ἐπὶ τῆς γῆς στρατευόμενον βασιλεῖ καὶ κινδύνους ἦν προσδοκᾶν καὶ πολλὰς παρὰ τῶν φθονούντων τὰς ἐπιβουλάς· ὅσῳ γὰρ αὐτῷ τὰ τῆς εὐδοκιμήσεως ἠϋζετο, τοσοῦτω καὶ τὰ παρὰ τῶν ἐχθρῶν
5 ἐπλεόναζεν· ἐκεῖ δὲ ἀπελθόντα οὐκ ἔστιν ὑποπευθεῖσαι τούτων οὐδέν.

Ὡστε ὅσῳ περ ἂν πενθῆς ὅτι χρηστὸν ὄντα καὶ ἐνάρετον ἔλαβεν ὁ Θεός, τοσοῦτω χαίρειν δεῖ ὅτι μετὰ πολλῆς τῆς ἀσφαλείας καὶ τῆς δόξης ἀποδεδήμεκε, καὶ τῆς ἐν τῷ παρόντι κινδύνῳ ταρα-
10 χῆς ἀπαλλαγείς, ἐστὶν ἐν εἰρήνῃ καὶ ἡσυχίᾳ πολλῇ. Πῶς γὰρ οὐκ ἄτοπον τὸν μὲν οὐρανὸν πολλῷ βελτίῳ τῆς γῆς εἶναι ὁμολογεῖν, τοὺς δὲ ἀπὸ ταύτης ἐκεῖ μεταστάντας πενθεῖν; Εἰ μὲν γὰρ τῶν αἰσχυρῶς βεβιωκότων καὶ παρὰ τὸ τῷ Θεῷ δοκοῦν ὁ μακάριος ἐκεῖνος ἦν, ἔδει κόπτεσθαι καὶ θρηνεῖν, οὐκ ἀπελθόντα μόνον, ἀλλὰ
15 καὶ ζῶντα ἐκεῖνον· ἐπειδὴ δὲ τῶν αὐτῷ φίλων καὶ οὗτος εἰς ἐτύγχανεν ὢν, οὐ ζῶντι μόνον, ἀλλὰ καὶ κοιμηθέντι συνήδεσθαι χρή. Καὶ ὅτι τοῦτο ποιεῖν δεῖ, τοῦ μακαρίου Παύλου πάντως ἤκουσας λέγοντος· «τὸ ἀναλῦσαι καὶ σὺν Χριστῷ εἶναι πολλῷ μᾶλλον κρεῖσσον».

20 4. Ἄλλὰ ρημάτων ἴσως ποθεῖς ἀκοῦσαι τῶν ἐκείνου, καὶ φιλίας ἀπολαῦσαι τῆς πρὸς αὐτόν, καὶ συνήθειαν ἐπιζητεῖς, καὶ δόξαν τὴν δι' αὐτόν, καὶ λαμπρότητα καὶ τιμὴν καὶ ἀσφάλειαν, καὶ ταῦτά τε πάντα φροῦδα γενόμενα θορυβεῖ καὶ σκοτοῖ. Τὴν μὲν οὖν φιλίαν τὴν πρὸς ἐκεῖνον ἔξεστί σοι φυλάττειν καὶ νῦν ὁμοίως, ὥσπερ καὶ
25 πρότερον. Τοιαύτη γὰρ ἡ τῆς ἀγάπης δύναμις· οὐ τοὺς παρόντας μόνον καὶ πλησίον ὄντας ἡμῶν καὶ ὀρωμένους, ἀλλὰ καὶ τοὺς μακρὰν ἀφεστῶτας περιλαμβάνει καὶ συγκολλᾷ καὶ συνδεῖ· καὶ οὔτε

ριο τῶν ἀγγέλων καὶ τῶν ἀρχαγγέλων. Γιατὶ ἐδῶ βέβαια στὴ γῆ, ὅταν ἐξεστράτευε γιὰ χάρη τοῦ βασιλιᾶ φυσικὸ ἦταν ν' ἀνέμενε καὶ κινδύνους καὶ πολλές ἐπιβουλές ἐκ μέρους ἐκείνων πού τὸν φθονοῦσαν, ἀφοῦ, ὅσο περισσότερο αὐξάναν οἱ ἐπιτυχίες του, τόσο περισσότερο πλεόναζαν καὶ οἱ ἐπιβουλές ἐκ μέρους τῶν ἐχθρῶν του· ἀπὸ τὴ στιγμὴ ὅμως πού μετέβηκε ἐκεῖ δὲν εἶναι δυνατὸ νὰ τὸν ὑποπτευθεῖ κανεὶς γιὰ τίποτε ἀπὸ ὅλα αὐτά.

Ὡστε λοιπὸν, ὅσο περισσότερο τὸν πενθεῖς πού τὸν πῆρε ὁ Θεός, ἂν καὶ ἦταν τόσο καλὸς καὶ ἐνάρετος, τόσο περισσότερο πρέπει νὰ χαίρεσαι πού ἀποδήμησε πρὸς τὸ Θεὸ μὲ τόση μεγάλη ἀσφάλεια καὶ δόξα, καί, ἀφοῦ ἀπαλλάχθηκε ἀπὸ τὴν ταραχὴ τῶν κινδύνων τῆς παρούσας ζωῆς, συνεχίζει τὴ ζωὴ του μὲ πολλὴ εἰρήνη καὶ ἡσυχία. Καὶ πῶς δὲν εἶναι παράξενο νὰ ὁμολογεῖς βέβαια ὅτι ὁ οὐρανὸς εἶναι κατὰ πολὺ καλύτερος ἀπὸ τὴ γῆ, νὰ πενθεῖς ὅμως αὐτοὺς πού μεταβαίνουν ἀπὸ τὴν ἐδῶ ζωὴ στὴν ἐκεῖ; Γιατί, ἂν ἦταν ὁ μακάριος ἐκεῖνος ἓνας ἀπὸ ἐκείνους πού ἔχουν ζήσει πολὺ αἰσχρὰ καὶ ἀντίθετα πρὸς τὶς ἐντολές τοῦ Θεοῦ, ἔπρεπε τότε νὰ ὀδύρεσαι καὶ νὰ θρηνεῖς, ὄχι μόνο τώρα πού πέθανε, ἀλλὰ καὶ ὅσο ἐκεῖνος ζοῦσε ἀκόμη. Ἐπειδὴ ὅμως καὶ αὐτὸς τύχαινε νὰ εἶναι ἓνας ἀπὸ τοὺς φίλους τοῦ Θεοῦ, πρέπει νὰ χαιρόμαστε ὄχι μόνο γιὰ τὴν ἐδῶ ζωὴ του, ἀλλὰ καὶ τώρα πού πέθανε. Καὶ ὅτι πρέπει νὰ τὸ κάμνομε αὐτό, ἄκουσες ὀπωσδήποτε τὸν μακάριο Παῦλο πού λέγει· «τὸ νὰ πεθάνω καὶ νὰ εἶμαι μαζί μὲ τὸ Χριστὸ εἶναι κατὰ πολὺ προτιμότερο»¹⁴.

Ἴσως ὅμως ποθεῖς ν' ἀκούσεις τὰ λόγια του, νὰ νιώσεις τὴν ἀγάπη πρὸς αὐτόν, νὰ ἐπιζητεῖς τὴ συνουσία μὲ αὐτόν καὶ τὴν ἐκτίμηση πού ἀπολαμβάνεις ἐξ αἰτίας του, τὴ λαμπρότητα καὶ τὴν τιμὴ καὶ τὴν ἀσφάλεια, καὶ ἐπειδὴ ὅλα αὐτὰ χάθηκαν, σὲ κάνουν ν' ἀνησυχεῖς καὶ συσκοτίζουν τὴ σκέψη σου. Τὴν ἀγάπη σου λοιπὸν πρὸς ἐκεῖνον σοῦ εἶναι δυνατὸ νὰ τὴν φυλάττεις καὶ τώρα ὁμοίως, ὅπως ἀκριβῶς καὶ προηγουμένως. Γιατὶ εἶναι τέτοια ἡ δύναμη τῆς ἀγάπης· δὲν περιβάλλει καὶ δὲν συνενώνει καὶ δὲν συνδέει μόνο αὐτοὺς πού εἶναι παρόντες καὶ βρίσκονται πλησίον μας καὶ τοὺς βλέπομε, ἀλλὰ καὶ ἐκείνους πού ἔχουν ἀπομακρυνθεῖ ἀπὸ κοντά

χρόνου πλήθος, οὔτε ὁδῶν διάστημα, οὔτε ἄλλο τῶν τοιούτων οὐδὲν ψυχῆς φιλίαν διακόψαι δύναται ἂν καὶ διατεμεῖν. Εἰ δὲ καὶ πρόσωπον αὐτὸν βούλει πρὸς πρόσωπον ἰδεῖν (τοῦτο γὰρ οἶδα ὅτι μάλιστα ποθεῖς), διαφύλαξον αὐτῷ τὴν εὐνήν ἀνέπαφον ἀνδρὸς ἐτέρου καὶ βίον ἐπιδείξασθαι σπούδασον ἴσον ἐκείνῳ, καὶ πάντως εἰς τὸν αὐτὸν ἀπελεύσῃ χορὸν αὐτῷ, οὐ πέντε ἔτη καθάπερ ἐνθάδε, οὐδὲ εἴκοσι καὶ ἑκατόν, οὐδὲ χίλια καὶ δις τοσαῦτα, οὐδὲ μύρια καὶ πολλάκις τοσαῦτα, ἀλλὰ τοὺς ἀπείρους καὶ ἀτελευτήτους αἰῶνας αὐτῷ συνοικήσουσα. Τοὺς γὰρ τῆς ἀναπαύσεως τόπους ἐκείνους
 10 οὐχ αἰ συγγένειαι αἰ σωματικάι, ἀλλ' ἢ τῶν βίων ἰσότης κληρονομεῖν πέφυκεν.

Εἰ γὰρ καὶ τὸν Λάζαρον ἀγνώτα ὄντα τῷ Ἀβραάμ εἰς τοὺς αὐτοὺς αὐτῷ κόλπους ἤγαγε καὶ πολλοὺς ἀπὸ ἀνατολῶν καὶ δυσμῶν μετ' ἐκείνου ἀνακλιθῆναι παρασκευάζει τὸ τῆς πολιτείας ἀπαράλλ-
 15 λακτον, καὶ σὲ μετὰ τοῦ καλοῦ Θηρασίου ὁ τῆς ἀνέσεως ἐκδέξεται τόπος, ἂν ἐκείνῳ τὸν βίον θέλῃς ἐπιδείξασθαι τὸν αὐτόν· καὶ τότε αὐτὸν οὐκ ἐν τούτῳ τῷ κάλλει τοῦ σώματος, ὅπερ ἔχων ἀπῆλθεν, ἀπολήψῃ πάλιν, ἀλλ' ἐν ἑτέρῳ τινὶ μαρμαρυγῇ καὶ φαιδρότητι μᾶλλον τῶν ἡλιακῶν ἀκτίνων ἀπολαμπούσῃ. Τοῦτο γὰρ τὸ σῶμα, κἂν
 20 ἐν ὕψει τρέχῃ πολλῷ, φθαρτὸν ὁμως ἐστί, τὰ δὲ σώματα τῶν εὐηρεστηκότων τῷ Θεῷ τοσαύτην ἐνδύσεται δόξαν, ὄσῃν οὐδὲ ἰδεῖν ἐνὶ τούτοις τοῖς ὀφθαλμοῖς. Καὶ τούτων ἡμῖν σημειῖά τινα καὶ ἴχνη ἄμυδρά καὶ ἐν τῇ Παλαιᾷ καὶ ἐν τῇ Καινῇ δοθῆναι παρεσκευάσεν ὁ Θεός. Ἐκεῖ μὲν γὰρ τὸ πρόσωπον τοῦ Μωϋσέως τοσαύτη κατε-
 25 λάμπετο δόξῃ τότε, ὡς ἀπρόσιτον εἶναι τοῖς τῶν Ἰσραηλιτῶν ὀφθαλμοῖς· ἐν δὲ τῇ Καινῇ τούτου πολλῷ πλέον ἐξέλαμψε τὸ τοῦ Χριστοῦ.

Εἰπέ γάρ μοι, εἰ βασιλέα τις αὐτὸν ἐπηγγέλλετο πάσης ποιῆσαι

μας· και οὔτε τὸ πλῆθος τῶν χρόνων, οὔτε τὸ διάστημα τῶν ὁδῶν, οὔτε τίποτε ἄλλο παρόμοιο θὰ μπορούσε νὰ διακόψει και νὰ σπάσει τὸν ψυχικὸ σύνδεσμο. Ἐὰν ὅμως ἐπιθυμεῖς νὰ δεῖς τὸ πρόσωπό του (γιατὶ τὸ γνωρίζω πολὺ καλά ὅτι αὐτὸ πρὸ πάντων ἐπιθυμεῖς), διαφύλαξε γιὰ χάρη του τὸ κρεβάτι σου ἀνέπαφο ἀπὸ ἄλλον ἄνδρα και φρόντισε νὰ ἐπιδείξεις βίον ἰσάξιο ἐκείνου και ὅπωςδήποτε θὰ μεταβεῖς στὸν ἴδιο μὲ αὐτὸν σύλλογο, ὄχι γιὰ πέντε, ὅπως ἀκριβῶς ἐδῶ, ἔτη, οὔτε γιὰ εἴκοσι και ἑκατό, οὔτε γιὰ χίλια και δυὸ χιλιάδες ἔτη, οὔτε γιὰ μύρια και πολλές φορές περισσότερα ἀπὸ αὐτά, ἀλλὰ γιὰ νὰ συγκατοικήσεις μαζί του στοὺς ἀπειρους και χωρὶς τέλος αἰῶνες. Γιατὶ τοὺς τόπους ἐκείνους τῆς ἀναπαύσεως ἔχει ὀρισθεῖ νὰ κληρονομοῦν ὄχι οἱ σωματικὰ συγγενεῖς, ἀλλ' αὐτοὶ ποὺ ἡ ζωὴ τους εἶναι ἰσάξια τῆς ζωῆς ἐκείνων.

Ἐὰν λοιπὸν και τὸν Λάζαρο, ποῦ, ἂν και ἦταν ἄγνωστος στὸν Ἀβραάμ, τὸν ὁδήγησε ὁ Θεὸς στοὺς ἴδιους μὲ αὐτὸν κόλπους και ἐτοιμάζει πολλοὺς και ἀπὸ ἀνατολῶν και ἀπὸ δυσμῶν νὰ καθίσουν πλησίον του ἢ κατὰ πάντα ὁμοιότης τοῦ βίου τους μὲ τὸν βίον ἐκείνου, και ἐσένα θὰ ὑποδεχθεῖ μαζί μὲ τὸν καλὸ Θηράσιο ὁ τόπος τῆς ἀναπαύσεως, ἐὰν θελήσεις νὰ ἐπιδείξεις τὸν ἴδιο βίον μὲ τὸν βίον ἐκείνου· και τότε θὰ τὸν ἀποκτήσεις και πάλι ὄχι μὲ αὐτὸ τὸ κάλλος τοῦ σώματος ποὺ εἶχε ὅταν ἔφυγε ἀπὸ κοντὰ σου, ἀλλὰ μὲ κάποια ἄλλη λαμπρότητα και φαιδρότητα ποὺ λάμπει περισσότερο ἀπὸ τὶς ἡλιακῆς ἀκτίνες. Γιατὶ αὐτὸ ἐδῶ τὸ σῶμα, και ἂν ἀκόμη φθάσει σὲ πάρα πολὺ μεγάλο ὕψος, ὅμως εἶναι φθαρτὸ, ἐνῶ τὰ σώματα αὐτῶν ποὺ ἔχουν εὐαρεστήσει τὸ Θεό, θὰ ντυθοῦν μὲ τόση δόξα, ὅση δὲν εἶναι δυνατὸ νὰ δεῖ κανεὶς οὔτε μὲ αὐτοὺς τοὺς ὀφθαλμούς. Καὶ ὅλων αὐτῶν μερικὰ μόνο σημεῖα και ἀμυδρὰ ἴχνη ἐπέτρεψε ὁ Θεὸς νὰ μᾶς δοθοῦν και στὴν Παλαιὰ Διαθήκη και στὴν Καινὴ. Γιατὶ στὴν Παλαιὰ Διαθήκη τὸ πρόσωπο τοῦ Μωϋσῆ ἀπὸ τόση δόξα ἀκτινοβολοῦσε τότε, ὥστε νὰ εἶναι ἀπρόσιτο στὰ μάτια τῶν Ἰσραηλιτῶν, ἐνῶ στὴν Καινὴ Διαθήκη πολὺ περισσότερο ἀπὸ τὸ πρόσωπο τοῦ Μωϋσῆ διέλαμψε τὸ πρόσωπο τοῦ Χριστοῦ.

Πές μου λοιπὸν σὲ παρακαλῶ· ἐὰν κάποιος σοῦ ὑποσχόταν

τῆς γῆς, εἶτα ἐτῶν εἴκοσι χρόνον ἀποσιτῆναι σε ἐκέλευσεν ὑπὲρ
τούτου, καὶ μετὰ ταῦτά σοι μετὰ τοῦ διαδήματος καὶ τῆς ἀλουργί-
δος ἀποδώσειν αὐτὸν ἐπηγγέλλετο, καὶ πάλιν εἰς τὴν αὐτὴν τάξειν
ἐκείνῳ τιμὴν, ἄρα οὐκ ἂν τὸν χωρισμὸν πρῶως ἐνέγκῃς καὶ μετὰ
5 σωφροσύνης τῆς προσηκούσης; ἄρα οὐκ ἂν ἡσμένισας τῷ δώρῳ
καὶ πρᾶγμα εὐχῆς ἄξιον εἶναι ἐνόμισας; Τοῦτο τοίνυν ἀνάσχου καὶ
νῦν, οὐχ ὑπὲρ βασιλείας τῆς ἐν τῇ γῆ, ἀλλ' ὑπὲρ τῆς ἐν οὐρανοῖς·
οὐχ ἵνα ἱμάτιον χρυσοῦν φοροῦντα ἀπολάβῃς, ἀλλ' ἵνα ἀθανασίαν
καὶ δόξαν, ὅσῃν τοὺς ἐν οὐρανοῖς διάγοντας ἔχειν εἰκός. Εἰ δὲ σφό-
10 δρα ἀφορητῶς ἔχεις πρὸς τὸ τοῦ χρόνου μακρὸν, εἰκὸς αὐτὸν καὶ
δι' ὄνειράτων ἐπισιτῆναι σοί ποτε καὶ διαλέγεσθαι τὰ ἐν συνηθείᾳ,
καὶ δεῖξειν ὅσῃν τὴν ποθουμένην· τοῦτό σοι ἀντὶ τῶν ἐπιστολῶν
ἔστω παραμύθιον, μᾶλλον δὲ τοῦτο καὶ ἐπιστολῶν τρανότερον.
Ἐκεῖ μὲν γὰρ γράμματα μόνον ἐστὶν ἰδεῖν, ἐνταῦθα δὲ καὶ τύπον
15 ὄψεως καὶ γέλωτα προσηνῆ καὶ σχῆμα καὶ βᾶδισιν καὶ ἠχῆς ἀκού-
σαι καὶ φωνῆς ἐπιγινῶναι τὴν φιλιτάτην.

5. Ἐπειδὴ δὲ καὶ ὑπὲρ ἀσφαλείας θρηνεῖς, ἦν δι' ἐκεῖνον πάλαι
ἐκέκτησο, ἴσως δὲ καὶ διὰ τὸ μείζους ἐμφαίνειν ἐλπίδας εὐδοκιμή-
σεως (καὶ γὰρ ἤκουον εὐθέως ἐπὶ τὸν τῶν ὑπάρχων θρόνον ἤξειν
20 αὐτόν, ὃ μάλιστα πάντων, οἴμαι, συστρέφει σου τὴν ψυχὴν καὶ συγ-
χεῖ), ἐννόησον τοὺς ἐπὶ μείζονος ἀξιώματος ὄντας ἐκείνου καὶ τὸν
βίον σφόδρα ἐλεεινῶς καταστρέψαντας. Ἀναμνήσω δέ σε· Θεόδω-
ρον ἴσως ἀκούεις τὸν ἀπὸ Σικελίας· καὶ γὰρ τῶν σφόδρα ἐπισή-
μων ἐτύγγανεν ὢν. Οὗτος καὶ κάλλει καὶ μεγέθει σώματος καὶ
25 παρρησίᾳ τῇ πρὸς τὸν βασιλέα πάντων κρατῶν, καὶ δυνάμενος ὄσα

νά τὸν κάμει βασιλιὰ ὀλόκληρης τῆς γῆς καὶ σὲ διέτασσε στὴ συνέχεια ν' ἀπομακρυνθεῖς ἀπὸ κοντὰ του γιὰ χάρη του ἐπὶ εἴκοσι ἔτη, ὑποσχόμενος μετὰ ἀπὸ ὄλα αὐτὰ νὰ σοῦ τὸν παραδώσει μὲ τὸ βασιλικὸ στέμμα καὶ τὴ βασιλικὴ πορφύρα καὶ νὰ σὲ τοποθετήσῃ καὶ πάλι στὴν ἴδια μὲ ἐκεῖνον τιμητικὴ θέση, ἄραγε δὲ θὰ ὑπέφερες τὸ χωρισμὸ αὐτὸ μὲ τὴν πρέπουσα ἡρεμία καὶ σωφροσύνη; ἄραγε δὲν θὰ ἐνιωθες ὑπερβολικὴ χαρὰ γιὰ τὸ δῶρο καὶ δὲ θὰ τὸ θεωροῦσες σὰν κάτι πὸ ἀξίζει κανεὶς νὰ εὐχεται νὰ τοῦ συμβεῖ; Αὐτὸ λοιπὸν νὰ τὸ ὑποφέρεις τώρα, ὄχι χάριν τῆς ἐπίγειας βασιλείας, ἀλλὰ χάριν τῆς οὐράνιας βασιλείας· ὄχι γιὰ νὰ τὸν ἀποκτήσεις καὶ πάλι φορώντας ἔνδυμα χρυσό, ἀλλὰ ἔχοντας ἀθανασία καὶ δόξα τόση, ὅση εἶναι φυσικὸ νὰ ἔχουν ἐκεῖνοι πὸ ζοῦν στοὺς οὐρανοὺς. Ἐὰν ὁμως θεωρεῖς πάρα πολὺ ἀνυπόφορο τὸ μῆκος τοῦ χρόνου, εἶναι πιθανὸ κάποτε νὰ ἔρχεται καὶ στὰ ὄνειρά σου καὶ νὰ σοῦ ὁμιλεῖ ὅπως συνήθιζε τότε καὶ νὰ σοῦ δείξει τὸ πρόσωπό του πὸ τόσο πολὺ τὸ ποθεῖς· αὐτὸ ὅς ἀποτελεῖ παρηγοριά σου ἀντὶ τῶν ἐπιστολῶν, ἢ καλύτερα αὐτὸ εἶναι πιὸ σπουδαῖο καὶ ἀπὸ τίς ἐπιστολές. Γιατὶ ἐκεῖ βέβαια εἶναι δυνατὸ νὰ δεῖ κανεὶς μόνο γράμματα, ἐνῶ στὴν περίπτωσιν αὐτὴ εἶναι δυνατὸ νὰ δεῖς καὶ τὴ μορφή τοῦ προσώπου του καὶ ν' ἀκούσεις καὶ τὸ εὐχάριστο γέλοιο του, νὰ δεῖς τὸ ὄλο παράστημά του καὶ ν' ἀκούσεις τὸ βᾶδισμά του καὶ τὰ λόγια του, καὶ νὰ γνωρίσεις τὴν τόσο ἀγαπημένη φωνή του.

Ἐπειδὴ ὁμως θρηνεῖς καὶ γιὰ τὴν ἀσφάλεια πὸ εἶχες ἐξ αἰτίας του προηγουμένως, ἐνδεχομένως καὶ ἐπειδὴ φανέρωνε πολὺ μεγάλες ἐλπίδες εὐδοκιμήσεως (γιατὶ ἄκουσα ὅτι πολὺ σύντομα θὰ ἔφθανε καὶ σ' αὐτὸ τὸ ἀξίωμα τοῦ ὑπάρχου, πράγμα πού, κατὰ τὴ γνώμη μου, πρὸ πάντων συγκλονίζει τὴν ψυχὴ σου καὶ τῆς δημιουργεῖ σύγχυση), ἀναλογίσου αὐτοὺς πὸ ἀνῆλθαν σὲ μεγαλύτερα ἀξιώματα ἀπὸ ἐκεῖνον καὶ πὸ κατέστρεψαν τὴ ζωὴ τους κατὰ τὸν πιὸ ἐλεεινὸ τρόπο. Θὰ σοῦ ὑπενθυμίσω τὸ ἐξῆς· ἐνδεχομένως νὰ ἔχεις ἀκούσει γιὰ τὸν Θεόδωρο πὸ καταγόταν ἀπὸ τὴν Σικελία· γιατί αὐτὸς ἔτυχε νὰ εἶναι ἀπὸ τοὺς πάρα πολὺ ἐπιφανεῖς. Αὐτὸς λοιπὸν ἂν καὶ ὑπερέβαλλε ὄλους ὡς πρὸς τὸ κάλλος καὶ τὸ μέγεθος τοῦ σώματος καὶ τὴν παρρησία ἐνώπιον τοῦ βασιλιᾶ, καὶ

τῶν ἔνδον στρεφομένων οὐδεὶς, οὐκ ἤνεγκε τὴν εὐπραγίαν πρῶως ἐκείνην, ἀλλ' ἐπιβουλεύσας βασιλεῖ καὶ ἀλούς, αὐτὸς μὲν ἀπετμήθη σφόδρα ἐλεεινῶς, ἡ δὲ τούτου γυνή, καὶ ἀνατροφῆς καὶ γένους καὶ τῶν ἄλλων ἀπάντων οὐδὲν ἔλαττον ἔχουσα τῆς εὐγενείας τῆς σῆς, 5 πάντων ἄφνω γυμνωθεῖσα τῶν αὐτῆς καὶ τῆς ἐλευθερίας αὐτῆς ἐκπεσοῦσα ταῖς ταμιακαῖς ἐρίθοις ἐγκατελέγετο, καὶ πάσης θερα- παινίδος οἰκτρότερον ζῆν ἠναγκάζετο βίον, τοσοῦτον ἔχουσα τῶν ἄλλων πλέον, ὅσον διὰ τὴν ὑπερβολὴν τῆς συμφορᾶς ἐδακρύετο παρὰ τῶν ὀρώντων ἀπάντων αὐτήν.

10 Λέγεται δὲ καὶ Ἀρτεμισία ἀνδρὸς σφόδρα εὐδοκίμου γενομένη γυνή, ἐπειδὴ κάκεῖνος τυραννίδος ἐπεθύμησεν, οὕτως εἰς ταύτην τὴν πενίαν ἐλθεῖν καὶ τὴν πῆρῳσιν. Τό τε γὰρ μέγεθος τῆς ἀθυ- μίας, τό τε πλῆθος τῶν δακρῦων ἔσβεσεν αὐτῇ τοὺς ὀφθαλμούς· καὶ νῦν τῶν χειραγωγησόντων δεῖται καὶ πρὸς τὰς ἐτέρων ἀξόν- 15 των θύρας, ἵνα τῆς ἀναγκαίας οὕτως εὐπορεῖν ἔχη τροφῆς. Καὶ πολλὰς ἂν ἐτέρας εἶχον οἰκίας εἰπεῖν οὕτως κατενεχθείσας, εἰ μὴ τὴν τε εὐλάβειαν καὶ τὴν σύνεσιν τῆς σῆς ἠπιστάμην ψυχῆς, οὐκ ἐκ τῶν ἀλλοτρίων κακῶν τῆς οἰκείας συμφορᾶς παραμυθίαν βουλο- μένην εὐρεῖν. Καὶ τούτων δέ, ὧν ἐμνήσθην, δι' οὐδὲν ἕτερον ἐμνή- 20 σθην νῦν, ἀλλ' ἵνα μάθης ὅτι τὰ ἀνθρώπινα οὐδὲν ἐστὶ πρᾶγματα, ἀλλ' ἀληθῶς, ὡς ὁ προφήτης φησί, «πᾶσα δόξα ἀνθρώπου ὡς ἄν- θος χόρτου». Ὅσῳ γὰρ ἂν ἐπαρθῇ καὶ λάμψη, τοσοῦτω μείζονα τὴν πτώσιν ἐργάζεται, οὐ τὰ τῶν ἀρχομένων μόνον, ἀλλὰ καὶ τὰ τῶν βασιλευόντων αὐτῶν. Οὐδὲ γὰρ ἂν εὖροι τις οἰκίαν ἰδιωτικὴν 25 τοσοῦτων ἐμπεπλησμένην συμφορῶν, ὅσων τὰ βασίλεια γέμει τῶν κακῶν. Καὶ γὰρ ὀρφανῖαι ἄωροι καὶ χηρεῖαι καὶ θάνατοι βίαιοι καὶ

ἐνῶ εἶχε τόση δύναμη πού δέν εἶχε κανεῖς ἄλλος ἀπό τοὺς αὐλικούς, δέν διετήρησε τὴν εὐτυχία ἐκείνη μὲ τρόπο ἤρεμο, ἀλλά, ἀφοῦ συνωμότισε ἐναντίον τοῦ βασιλιᾶ καὶ συνελήφθηκε, ὁ ἴδιος βέβαια ἀποκεφαλίσθηκε μὲ τὸν πιὸ ἐλεεινὸ τρόπο, ἐνῶ ἡ σύζυγός του, πού δέν ἦταν ὡς πρὸς τίποτε κατώτερη ἢ ἀνατροφή της, ἡ καταγωγή της καὶ ὅλα τὰ ἄλλα, ἀπὸ τὴ ἰδική σου εὐγένεια, ἀφοῦ γυμνώθηκε ἐντελῶς ξαφνικὰ ἀπὸ ὅλα της τὰ ὑπάρχοντα καὶ ἀφοῦ ἔχασε τὴν ἐλευθερία της, συγκατατέχθηκε μεταξὺ ἐκείνων πού ἐργάζονται μὲ ἡμερομίσθιο καὶ ἀναγκαζόταν νὰ ζεῖ κατὰ τρόπο πιὸ ἐλεεινὸ ἀπὸ κάθε ἄλλη ὑπηρέτρια, ἔχοντας αὐτὸ μόνο περισσότερο ἀπὸ τὶς ἄλλες, τὸ ὅτι ἔκαμνε νὰ δακρῦζοῦν ὅλοι ὅσοι τὴν ἐβλεπαν ἐξ αἰτίας τῆς ὑπερβολικῆς συμφορᾶς της.

Ἐπίσης ἀναφέρεται ὅτι καὶ ἡ Ἄρτεμισία, πού ἦταν σύζυγος πάρα πολὺ ἐπιτυχημένου ἀνδρα, ἐπειδὴ καὶ ἐκεῖνος ἐπιθύμησε τὴ βασιλικὴ ἐξουσία, περιῆλθε καὶ αὐτὴ κατὰ τὸν ἴδιο τρόπο στὴν ἴδια φτώχεια καὶ δοκιμασία. Γιατὶ καὶ τὸ μέγεθος τῆς λύπης καὶ τὸ πλῆθος τῶν δακρῦν τῆς ἀφήρησαν τὸ φῶς τῶν ὀφθαλμῶν της· καὶ τώρα ἔχει ἀνάγκη νὰ τὴν ὀδηγοῦν ἀπὸ τὸ χέρι καὶ νὰ τὴν φέρουν στὶς θύρες τῶν ἄλλων, γιὰ νὰ μπορεῖ νὰ ἐξοικονομεῖ τὴν ἀναγκαῖα τροφή της. Καὶ πολλὰς ἄλλες οἰκογένειες θὰ μπορούσα νὰ σοῦ ἀναφέρω πού εἶχαν αὐτὸ τὰ κατάντημα, ἀν δέν γνώριζα τόσο καλὰ καὶ τὴν εὐλάβεια καὶ τὴ σύνεσή σου, ἢ ὅποια δέν θὰ ἤθελε νὰ βρεῖς παρηγορία στὴ συμφορὰ σου ἀπὸ τὶς ξένες συμφορές. Καὶ αὐτὰ ἀκόμη πού σοῦ ὑπενθύμισα τώρα δέν σοῦ τὰ ὑπενθύμισα γιὰ κανένα ἄλλο λόγο, παρὰ γιὰ νὰ σκεφθεῖς ὅτι τὰ ἀνθρώπινα πράγματα δέν εἶναι τίποτε, ἀλλὰ πραγματικά, ὅπως λέγει ὁ προφήτης, «ὅποιαδῆποτε δόξα τοῦ ἀνθρώπου εἶναι σὰν τὸ ἄνθος τοῦ χόρτου»¹⁵. Γιατὶ, ὅσο περισσότερο συμβεῖ νὰ ὑψωθεῖ καὶ λάμψει, τόσο μεγαλύτερη πτώση προξενεῖ, καὶ ὄχι μόνο στοὺς ἀρχομένους, ἀλλὰ καὶ σ' αὐτοὺς τοὺς ἴδιους τοὺς βασιλεῖς. Πραγματικὰ δέν εἶναι δυνατὸ νὰ βρεῖ κανεῖς ἰδιωτικὴ οἰκία γεμάτη ἀπὸ τόσες πολλὰς συμφορές, ὅσο εἶναι γεμάτα ἀπὸ δεινὰ τὰ ἀνάκτορα. Γιατὶ αὐτὰ πρὸ πάντων πλήττουν καὶ πρόωρες ὀρφάνιες καὶ χηρεῖες καὶ

τῶν ἐν ταῖς τραγωδίαις παρανομώτεροι πολλῶ καὶ πικρότεροι μάλιστα εἰς ταύτην κατασκήπτουσι τὴν ἀρχήν.

6. Καὶ ἵνα τὰ παλαιὰ ἀφῶμεν, τῶν βασιλευσάντων ἀπάντων, δύο μόνοι κοινῶ θανάτῳ τὸν βίον κατέλυσαν, τῶν δὲ ἄλλων ὁ μὲν 5 ὑπὸ τυράννου, ὁ δὲ ἐν πολέμῳ, ὁ δὲ ὑπὸ τῶν ἔνδον φυλαττόντων αὐτὸν ἐπιβουλευθεὶς, ὁ δὲ ὑπ' αὐτοῦ τοῦ χειροτονήσαντος καὶ τὴν ἀλουργίδα περιθέντος αὐτῶ· αἱ δὲ τούτοις συνοικήσασαι γυναῖκες, αἱ μὲν, ὡς φασι, φαρμάκοις ἀπέθανον, αἱ δὲ ὑπὸ τῆς ἀθυμίας αὐ- τῆς. Τῶν δὲ ἔτι περιουσῶν ἢ μὲν παῖδα ἔχουσα ὄρφανὸν τρέμει καὶ 10 δέδοικε μὴ τις αὐτὸν τῶν κρατούτων φόβῳ τῶν μελλόντων ἀνέλῃ, ἢ δὲ μόλις πολλῶν δεηθέντων ἀπὸ τῆς ὑπερορίας ἐπανῆλθεν, εἰς ἣν αὐτὴν ὁ κρατῶν ἐξέβαλε πρότερον. Τῶν δὲ τοῖς νῦν βασιλεύου- σι συνοικουσῶν ἢ μὲν ἀπὸ τῶν προτέρων ἀναπνεύσασα συμφορῶν ἀναμεμιγμένην ἔχει πολλὴν τῇ ἡδονῇ τὴν ὀδύνην διὰ τὸ σφόδρα ἔτι 15 νέον εἶναι καὶ ἄπειρον τὸν κρατοῦντα, καὶ πολλοὺς πολλαχόθεν ἔχειν τοὺς ἐπιβουλεύοντας, ἢ δὲ ἀποτέθηκε τῷ δέει, καὶ τῶν κα- ταδίκων ἀθλιώτερον ζῆ διὰ τὸ τὸν ἄνδρα αὐτῆς, ἐξ οὗ τὸ διάδημα ἀνεδήσατο μέχρι τῆς σήμερον, ἐν πολέμοις διατρίβειν καὶ μάχαις, καὶ τῶν συμφορῶν πλεον ὑπὸ τῆς αἰσχύνῃς ἀναλίσκεσθαι καὶ τοῖς 20 παρὰ πάντων ὄνειδεσιν. Ὅ γὰρ μηδέποτε γέγονε, συνέβη νῦν, καὶ τὴν αὐτῶν ἀφέντες οἱ βάρβαροι χώραν μυρίους σταδίους τῆς ἡμε- τέρας καὶ πολλάκις τοσοῦτους ἐπέδραμον, καὶ τὰς χώρας κατα- καύσαντες καὶ τὰς πόλεις ἐλόντες, οὐκ ἐθέλουσιν ὑποστρέφειν οἴ- καδε πάλιν, ἀλλ' ὡσπερ χορεύοντες μᾶλλον ἢ πολεμοῦντες, οὕτω 25 καταγελῶσι τοὺς ἡμετέρους ἅπαντας· καὶ τινὰ τῶν παρ' ἐκείνοις βασιλέων φασὶν εἶπεῖν ὅτι τῆς ἀναισχυντίας ἐκπλήττοιο τοὺς ἡμε-

16. Πρόκειται γὰρ τοὺς ἐξῆς: 1) Κώνστας πού ἐξοντώθηκε τὸ 350, 2) Γάλ- λος πού φονεύθηκε τὸ 354 κατὰ διαταγὴ τοῦ Κωνσταντίνου, 3) Κωνστάντιος, πού πέθανε τὸ 361 μὲ φυσικὸ θάνατο, 4) Ιουλιανὸς πού πέθανε κατὰ τὴν ἐκστρα- τεία ἐναντίων τοῦν Περσῶν, 5) Ἰοβιανὸς πού πέθανε ἀπὸ δυστύχημα στὴ Γαλα- τία τὸ 364, 6) Οὐαλεντιανὸς πού πέθανε τὸ 375 μὲ φυσικὸ θάνατο, 7) Οὐάλης.

θάνατοι βίαιοι κατὰ πολὺ πῖο παράνομοι καὶ σκληρότεροι καὶ ἀπὸ ἐκεῖνα ποὺ ἀναφέρονται στὶς τραγωδίαις.

Καὶ γιὰ ν' ἀφήσομε τὰ παλιά, ἀπὸ αὐτοὺς ποὺ βασίλευσαν κατὰ τὴ διάρκεια τῆς δικῆς μας γενεᾶς, καὶ ποὺ ἦταν ἑννέα συνολικά¹⁶, δυὸ μόνο τελείωσαν τὴ ζωὴ τους μὲ κοινὸ θάνατο, ἐνῶ ἀπὸ τοὺς ἄλλους, ἄλλος φονεύθηκε ἀπὸ τὸν τύραννο, ἄλλος στὸν πόλεμο, ἄλλος ἀφοῦ ἐπιβουλεύθηκε ἀπὸ τοὺς ἴδιους τοὺς φρουροὺς του, καὶ ἄλλος ἀπ' αὐτὸν τὸν ἴδιο ποὺ τὸν ἀνέβασε στὸ θρόνο καὶ τοῦ φόρεσε τὴ βασιλικὴ πορφύρα· οἱ γυναῖκες πάλι ποὺ ἔζησαν μὲ αὐτούς, ἄλλες, ὅπωςλένε, πέθαναν ἀφοῦ φαρμακώθηκαν, καὶ ἄλλες ἀπὸ τὴν ὑπερβολικὴ λύπη τους. Ἀπὸ αὐτὲς πάλι ποὺ ἀκόμη ζοῦν ἐκείνη ποὺ ἔχει παιδί ὄρφανὸ τρέμει καὶ φοβᾶται μήπως κάποιος ἀπὸ τοὺς κυβερνῶντες, ἀπὸ φόβο γιὰ τὸ μέλλον του, τὸ φονεύσει, ἐνῶ ἡ ἄλλη μὲ πολλὰς δυσκολίας καὶ ὕστερα ἀπὸ πολλὰς παρακλήσεις ἐπέστρεψε ἀπὸ τὴν ξένη χώρα, ὅπου τὴν εἶχε διώξει προηγουμένως ἐκεῖνος ποὺ ἀνέλαβε τὴν ἐξουσία. Ἀπὸ τὶς συζύγους ἐπίσης αὐτῶν ποὺ σήμερα βασιλεύουν, ἡ μία, ἀφοῦ ἀνακουφίσθηκε ἀπὸ τὶς προηγούμενες συμφορὰς, ἔχει ἀναμειγμένη σὲ μεγάλο βαθμὸ τὴν ὀδύνη μὲ τὴν ἡδονή, λόγῳ τοῦ ὅτι εἶναι πάρα πολὺ νέος καὶ ἄπειρος ὁ σύζυγός της ποὺ ἀσκεῖ τὴν ἐξουσία καὶ ἔχει πάρα πολλοὺς ἀπὸ παντοῦ ποὺ τὸν ἐπιβουλεύονται, ἐνῶ ἡ ἄλλη κοντεύει νὰ πεθάνει ἀπὸ τὸ φόβο της καὶ ζεῖ ἀθλιότερα καὶ ἀπὸ τοὺς κατάδικους, ἐξ αἰτίας τοῦ συζύγου της, ὁ ὁποῖος, ἀπὸ τότε ποὺ φόρεσε τὸ βασιλικὸ στέμμα καὶ μέχρι σήμερα, περνᾷ τὴ ζωὴ του στοὺς πολέμους καὶ τὶς μάχες καὶ λειώνει περισσότερο ἐξ αἰτίας τῆς ντροπῆς καὶ τῶν ὄνειδισμῶν, παρὰ ἀπὸ τὶς συμφορὰς. Καὶ αὐτὸ ποὺ δὲν συνέβηκε ποτέ, συνέβηκε τώρα. Ἀφοῦ ἐγκατέλειψαν δηλαδὴ οἱ βάρβαροι τὴ χώρα τους ποὺ ἀπέχει μύρια στάδια καὶ ἀκόμη περισσότερο μακριὰ ἀπὸ τὴ δική μας ἐπέδραμαν ἐναντίον τῆς χώρας μας καί, ἀφοῦ κατέκαυσαν τὴν ὕπαιθρο καὶ κυρίεψαν τὶς πόλεις, δὲ θέλησαν νὰ ἐπιστρέψουν καὶ πάλι στὴν πατρίδα τους, ἀλλά, σὰν ἀκριβῶς νὰ χορεύουν παρὰ νὰ πολεμοῦν, ἔτσι περιγελοῦν ὄλους γενικὰ τοὺς δικούς μας. Καὶ λένε ὅτι κάποιος ἀπὸ ἐκείνους τοὺς βασιλεῖς εἶπε, κατάπληκτος ἀπὸ τὴν ἀδια-

τέρους στρατιώτας, οἱ μᾶλλον προβάτων κατασφαττόμενοι προσδοκῶσιν ἔτι νικᾶν, καὶ οὐκ ἐθέλουσιν ἐκστῆναι τῆς ἑαυτῶν· αὐτὸς μὲν γὰρ ἔφασκε καὶ κόρον εἰληφέναι πολλάκις κατακόπτων αὐτούς. Ποίαν οὖν οἶει καὶ τὸν βασιλέα καὶ τὴν τούτου γυναῖκα ταῦτα 5 ἀκούουσιν τὰ ρήματα, ἔχειν ψυχὴν;

Ἐπειδὴ δὲ ἐμνήσθην τοῦ πολέμου τούτου, ἔσμός μοι πολὺ χηρῶν ἐπέδραμεν, αἱ πάσαι μὲν σφόδρα ἔλαμπον ἀπὸ τῆς τῶν ἀνδρῶν τιμῆς, νῦν δὲ ἀθρόως ἅπασαι πενθήρη καὶ μέλαιναν περιθέμεναι στολὴν θρηνοῦσι τὸν ἅπαντα χρόνον. Οὐδὲ γὰρ τοῦτο αὐταῖς 10 ὑπῆρξεν, ὅπερ τῇ τιμίᾳ σου κεφαλῇ. Σὺ μὲν γάρ, ὦ θαυμασία, καὶ κείμενον ἐπὶ τῆς κλίνης εἶδες τὸν καλὸν ἐκεῖνον, καὶ ἐσχάτης ἤκουσας φωνῆς, καὶ τίνα χρῆ πρᾶξαι ὑπὲρ τῶν πραγμάτων τῆς οἰκίας ἔμαθες ἐπισκῆπτοντος, καὶ διὰ τῶν διαθηκῶν ἅπασαν τοῖς πλεονέκταις καὶ συκοφάνταις ἀποτεριχίζοντος ἔφοδον. Καὶ οὐ τοῦτο 15 μόνον, ἀλλὰ καὶ νεκρῶ ἔτι κειμένῳ πολλάκις ἐπέπεσες καὶ κατεφίλησας ὀφθαλμοὺς καὶ περιεχύθης καὶ ἐκώκυσας καὶ προπεμφθέντα εἶδες μετὰ πολλῆς τῆς τιμῆς καὶ τὰ πρὸς τὴν ταφὴν πάντα ἔπραξας, ὡς προσῆκον ἦν, καὶ πρὸς τὸν τάφον πολλάκις ἐρχομένη τὸν ἐκεῖνου παραμυθίαν ἔχεις τῆς ὀδύνης οὐ μικράν. Αὗται δε τούτων 20 ἀπάντων ἐστέρηται, ἐκπέμψασαι μὲν εἰς πόλεμον ἅπασαι τοὺς ἑαυτῶν ἀνδρας, ὡς πάλιν αὐτοὺς ἀποληψόμεναι, ἀντὶ δὲ ἐκεῖνων τὴν πικρὰν τῆς τελευτῆς αὐτῶν ἀγγελίαν στρέφονται δεξάμεναι. Οὐδὲ γὰρ τὰ σώματά τις αὐτῶν κομίζων ἐπανῆλθεν αὐταῖς, ἀλλὰ ρήματα μόνον τὸν τρόπον διηγούμενα τῆς τελευτῆς. Εἰσὶ δὲ αἱ 25 οὐδὲ ταύτης ἠξιώθησαν τῆς διηγήσεως, οὐδὲ ὅπως κατέπεσον μαθεῖν ἠδυνήθησαν, ἐν πολλῷ τῷ πλήθει τῆς συμβολῆς καταχωσθέντων αὐτῶν.

Καὶ τί θαυμαστὸν εἰ τῶν στρατηγῶν οὕτως ἀπέθανον οἱ πολλοί, ὅπου γε καὶ αὐτὸς ὁ βασιλεὺς εἰς κώμην τινὰ ἀπολειφθεὶς μετ' ποὺ κᾶκε τὸ 378 στή σκηνή του στὴν Ἀνδριανούπολη πολεμώντας ἐναντίων τῶν Γότθων ἐπιζοῦσαν ἀκόμη στίς ἡμέρες του ὁ Θεοδόσιος καὶ ὁ Γρατιανός.

ντροπιᾶ τῶν στρατιωτῶν μας, ὅτι ἂν καὶ κατασφάζονται αὐτοὶ χειρότερα ἀπὸ πρόβατα, περιμένουν ἀκόμη νᾶ νικήσουν καὶ δὲ θέλουν νᾶ ἐγκαταλείψουν τὴν πατρίδα τους· μάλιστα ὁ ἴδιος ἔλεγε ὅτι χόρτασε ἀπὸ τοὺς τόσο πολλοὺς ποὺ φόνευσε ἀπ' αὐτούς. Ποιὰ λοιπὸν νομίζεις θᾶ μπορούσε νὰ εἶναι ἡ ψυχικὴ διάθεση τοῦ βασιλιᾶ καὶ τῆς συζύγου του, ἀκούοντας αὐτὰ τὰ λόγια;

Ἄλλ' ἐπειδὴ θυμῆθηκα τὸν πόλεμο αὐτόν, ἦρθε στὴ σκέψη μου ἓνα μεγάλο πλῆθος χηρῶν, οἱ ὁποῖες παλαιότερα βέβαια ἔλαμπαν ἀπὸ τὴν ὑπερβολικὴ τιμὴ τῶν συζύγων τους, ἐνῶ τώρα ὄλες μαζί, ἀφοῦ φόρεσαν πένθιμη καὶ μαύρη στολή, θρηνοῦν χωρὶς καμιά διακοπὴ, μέρα καὶ νύχτα. Γιατὶ σ' αὐτὲς δὲ συνέβηκε οὔτε κἂν αὐτὸ ποὺ συνέβηκε σ' ἐσένα. Σὺ δηλαδή, θαυμάσιά μου γυναῖκα, καὶ εἶδες ξαπλωμένο ἐπάνω στὸ κρεβάτι τὸν καλὸ ἐκεῖνο σύζυγο, καὶ ἄκουσες τὰ τελευταῖα λόγια του, καὶ ἀπὸ τὶς παραγγελίες του ἔμαθες τί ἔπρεπε νὰ κάμεις γιὰ τὰ πράγματα τῆς οἰκίας σου, καὶ μὲ τὶς διαθήκες του ἀπέκλεισε ὁποιαδήποτε ἔφοδο ἀπὸ τοὺς ἄρπαγες καὶ τοὺς συκοφάντες. Καὶ ὄχι μόνον αὐτό, ἀλλὰ καὶ ὅταν ἀκόμη ἦτο νεκρός, πολλές φορές ἔπεσες ἐπάνω του καὶ καταφίλησες τὰ μάτια του καὶ τὸν ἀγκάλιασες καὶ τὸν θρήνησες καὶ τὸν εἶδες νὰ ὀδηγεῖται στὸν τάφο μὲ πάρα πολὺ μεγάλες τιμές, κάμνοντας ὄλα ὅσα χρειάζονταν γιὰ τὸν ἐνταφιασμό του καὶ ὅπως ἔπρεπε, καὶ ἐπισκεπτόμενη πολλές φορές τὸν τάφο ἐκείνου ἔχεις ὄχι μικρὴ παρηγοριὰ στὸν πόνο σου. Αὐτὲς ὅμως τὰ ἔχουν στερηθεῖ ὄλα αὐτὰ· ἔστειλαν βέβαια ὄλες τοὺς συζύγους τους στὸν πόλεμο μὲ τὴν ἐλπίδα καὶ πάλι νὰ τοὺς δοῦν νὰ ἐπιστρέψουν κοντὰ τους, ἀντὶ ὅμως ἐκείνων σκέπτονται ὅτι δέχθηκαν τὴν πικρὴ πληροφορία τοῦ θανάτου τους. Γιατὶ οὔτε καὶ γύρισε κάποιος γιὰ νὰ τὶς φέρει τὰ σώματά τους, ἀλλ' ἔφθασαν μόνον λόγια διηγούμενα τὸν τρόπο τοῦ θανάτου τους. Ὑπάρχουν ἀκόμη καὶ αὐτὲς ποὺ δὲν ἀξιώθηκαν οὔτε κι αὐτὴ τὴ διήγηση, καὶ οὔτε μπόρεσαν νὰ μάθουν πῶς ἔπεσαν στὴ μάχη, γιατί κατακαλύφθηκαν ἀπὸ τὸ μεγάλο πλῆθος τῶν συμπολεμιστῶν τους.

Καὶ γιατί εἶναι ἄξιο θαυμασμοῦ ἂν πολλοὶ ἀπὸ τοὺς στρατηγούς πέθαναν κατ' αὐτόν τὸν τρόπο, τὴ στιγμὴ μάλιστα ποὺ καὶ ὁ

ὀλίγων στρατιωτῶν ἐξελθεῖν μὲν καὶ ἀντιστῆναι τοῖς ἐπεθλοῦσιν οὐκ ἐτόλμησε, μένων δὲ ἔνδον πῦρ ἐξαψάντων ἐκείνων συγκατεφλέχθη τοῖς ἔνδον ἅπασιν οὐκ ἀνδράσι μόνον, ἀλλὰ καὶ ἵπποις καὶ δοκοῖς καὶ τοίχοις, καὶ πάντα μία γέγονε κόνις; Καὶ ταύτην οἱ μετὰ
5 τοῦ βασιλέως ἀπελθόντες εἰς πόλεμον ἀντὶ τοῦ βασιλέως ἐπανῆλθον τῇ γυναικὶ φέροντες τὴν φωνήν.

7. Οὐδὲν γάρ, οὐδὲν τῶν ἐν τῇ σκηνῇ γινομένων καὶ τῆς τῶν ἑαρινῶν ἀνθέων ὄρας τὰ τοῦ κόσμου λαμπρὰ διενήνοχε. Πρῶτον μὲν γὰρ πρὶν ἢ φανῆναι ἀφίπταται· ἔπειτα δέ, κἂν μικρὸν ἀναμεῖναι
10 ἀνάσχηται χρόνον, εὐθέως εὐφθαρτα γίνεται. Τί γὰρ τῆς παρὰ τῶν πολλῶν τιμῆς καὶ δόξης οὐδαμινέστερον; τίνα ἔχει τὸν καρπὸν, ποίαν τὴν ὄνησιν; εἰς ποῖον τέλος χρήσιμον ἀπαντᾷ; Καὶ εἴθε τοῦτο μόνον ἦν τὸ δεινόν· νυνὶ δέ, πρὸς τῷ μηδὲν ἔχειν ἀπὸ τοῦ κερδαίνειν καλόν, πολλὰ λυπηρὰ καὶ ἐπιβλαβῆ φέρειν ἀναγκάζεται συνε-
15 χῶς ὁ τὴν χαλεπωτάτην ταύτην δέσποιναν ἔχων. Δέσποινα γὰρ ἐστὶ τῶν ἐχόντων αὐτήν, καὶ ὅσῳ περ ἂν κολακεύηται παρὰ τῶν δούλων, τοσοῦτῳ πλεον αἴρεται κατ' αὐτῶν καὶ σκληροτέροις αὐτοὺς κατατείνει τοῖς ἐπιτάγμασι· τοὺς δὲ διαπτύοντας αὐτήν καὶ παρορῶντας οὐδὲ αὐτὴ λοιπὸν ἀμύνασθαι δύναται· ἂν· οὕτω καὶ τυράν-
20 νου καὶ θηρίου παντός ἐστὶ χαλεπωτέρα. Ὁ μὲν γὰρ τύραννος καὶ τὰ θηρία τιθασσεύονται διὰ θωπείας πολλάκις, αὕτη δὲ τότε μάλιστα ἀγριαίνει, ὅταν αὐτῇ μάλιστα πειθώμεθα, κἂν εὖρη τὸν ἀκούσόμενον καὶ εἰς πάντα εἴζοντα, οὐδὲν ἐστὶν ὃ παραιτεῖται ἐπιτάξαι λοιπόν. Ἐχει δὲ καὶ σύμμαχον ἑτέραν, ἣν οὐκ ἂν τις ἀμάρτοι θυγα-

ἴδιος ὁ βασιλιάς, ἀφοῦ ἐγκαταλείφθηκε σὲ κάποια κωμόπολη μαζί μὲ λίγους στρατιῶτες, δὲν τόλμησε νὰ βγεῖ καὶ νὰ προβάλει ἀντίσταση ἐναντίον τῶν ἐπιδρομῶν, ἀλλὰ, παραμένοντας μέσα κλεισμένος, κατακάηκε ἀπὸ τὴ φωτιά πού ἄναψαν ἐκεῖνοι καὶ ὄχι μόνο μὲ ὄλους τοὺς ἄνδρες του, ἀλλὰ καὶ μὲ τοὺς ἵππους του καὶ τοὺς δοκοὺς καὶ τοὺς τοίχους, καὶ ὄλα ἔγιναν μία καὶ ἡ αὐτὴ στάχτη; Καὶ ἐκεῖνοι πού πῆγαν μαζί μὲ τὸν βασιλιά στὸν πόλεμο ἀντὶ νὰ φέρουν τὸ βασιλιά, ἐπέστρεψαν φέροντας στὴ γυναῖκα του αὐτὴν τὴν εἶδηση.

Σὲ τίποτε λοιπὸν, σὲ τίποτε πραγματικὰ δὲν διαφέρουν τὰ λαμπρὰ τοῦ κόσμου αὐτοῦ ἀπὸ ἐκεῖνα πού συμβαίνουν σὲ σκηνὴ θεάτρου καὶ ἀπὸ τὴν ὠραιότητα τῶν ἀνοιξιάτικων λουλουδιῶν. Καὶ πρῶτα πρῶτα χάνονται πρὶν καλὰ-καλὰ φανοῦν· ἔπειτα, καὶ ἂν ἀκόμη ὑπάρξει ἡ δυνατότητα νὰ παραμείνουν γιὰ ἐλάχιστο χρόνον, ἀμέσως καὶ πάλι ἐξαφανίζονται. Γιατὶ τί ὑπάρχει μηδαμινέστερο ἀπὸ τὴν ἐκ μέρους τῶν πολλῶν ἀνθρώπων προερχόμενη δύναμη καὶ δόξα; ποῖο καρπὸ ἔχει νὰ παρουσιάσει, ποιά ὠφέλεια; σὲ ποῖο χρῆσιμο σκοπὸ ἀποβλέπει; Καὶ μακάρι αὐτὸ μόνο νὰ ἦταν τὸ κακό· τώρα ὅμως αὐτὸς πού ἔχει αὐτὴν τὴν τόσο φοβερὴ κυρία, ἐκτὸς ἀπὸ τὸ ὅτι δὲν ἔχει νὰ κερδίσει κανένα καλό, ἀναγκάζεται συνέχεια νὰ ὑποφέρει πολλὰ λυπηρὰ καὶ ἐπιβλαβῆ. Γιατὶ αὐτὴ εἶναι κυρία αὐτῶν πού τὴν ἔχουν καὶ ὅσο περισσότερο λοιπὸν κολακεύεται ἀπὸ τοὺς δούλους της, τόσο περισσότερο ἐξεγείρεται ἐναντίον τους καὶ τοὺς καταπιέζει μὲ τὶς σκληρῆς ἐντολές της, ἐνῶ ἐκεῖνους πού τὴν ἀποστρέφονται καὶ τὴν περιφρονοῦν οὔτε καὶ ἡ ἴδια θὰ μπορούσε πλέον νὰ τοὺς ὑπερασπισθεῖ· τόσο φοβερώτερη εἶναι ἀπὸ κάθε ἄλλον τύραννο καὶ θηρίο. Γιατὶ ὁ τύραννος βέβαια καὶ τὰ θηρία πολλὰς φορὲς τιθασσεύονται μὲ τὴν κολακεία καὶ τὸ χάδι, αὐτὴ ὅμως τότε πρὸ πάντων ἐξαγριώνεται, ὅταν δείχνουμε πλήρη ὑποταγὴ σ' αὐτὴν, καὶ ἂν συμβεῖ νὰ βρεῖ ἐκεῖνον πού θὰ ὑπακούσει στὰ προστάγματά της καὶ θὰ προβεῖ σ' ὄλες τὶς ὑποχωρήσεις, δὲν ὑπάρχει τότε πλέον τίποτε πού νὰ μὴ θελήσει νὰ τοῦ τὸ ἐπιβάλλει. Ἐχει ἐπίσης αὐτὴ καὶ ἄλλη σύμμαχο, τὴν ὁποία, ἂν κάποιος ἤθελε ὀνομάσει θυγατέρα αὐτῆς, δὲν θὰ ἔσφαλε καθόλου.

τέρα αὐτῆς προσειπών. Ὅταν γὰρ καὶ αὐτῆ, τραφεῖσα καὶ αὐξηθεῖσα καλῶς, ριζωθῆ παρ' ἡμῖν, τότε τίκτει τὴν ἀπόνοιαν, πρᾶγμα οὐχ ἦττον αὐτῆς δυνάμενον κατακρημνίσαι τὴν τῶν ἐχόντων ψυχὴν.

Ταῦτα οὖν θρηνεῖς, εἶπέ μοι, ὅτι σε ὁ Θεὸς τῆς οὕτω χαλεπώ-
 5 τάτης δουλείας ἀπήλλαξεν, ὅτι ταῖς λοιμικαῖς ταύταις νόσοις πᾶσαν ἀπετείχισεν ἔφοδον; Ζῶντος μὲν γάρ σοι τοῦ ἀνδρὸς οὐπω ἐπαύσαντο συνεχῶς ἐπιπηδῶσαι τοῖς τῆς ψυχῆς λογισμοῖς, τελευτήσαντος δὲ οὐκ ἔχουσι πόθεν ἐπιλάβωνται τῆς διανοίας τῆς σῆς. Τοῦτο οὖν δεῖ κατορθωθῆναι λοιπόν, τὸ μὴ θρηνεῖν αὐτῶν τὴν ἀναχώρη-
 10 σιν, μηδὲ τὴν δεσποτεῖαν ἐπιζητεῖν τὴν πρικράν. Ὅπου γὰρ ἂν αὐται πνεύσωσι σφοδρόν, πάντα ἐκ βάθρων ἀνέτρεψαν καὶ κατέσπασαν· καὶ καθάπερ πολλαὶ τῶν πορνευομένων γυναικῶν, δυσειδεῖς οὔσαι κατὰ φύσιν καὶ εἰδεχθεῖς, τοῖς ἐπιτρίμμασι καὶ ταῖς ὑπογραφαῖς ἀπαλὰς οὔσας ἔτι τὰς τῶν νέων ἀναπτεροῦσι ψυχάς, καὶ ἐπει-
 15 δὴν ὑπὸ τὴν ἀρχὴν λάβωσι τὴν ἑαυτῶν, παντὸς ἀνδραπόδου τούτοις ὑβριστικώτερον κέχρηται, οὕτω καὶ ταῦτα τὰ πάθη, ἧ τε κενοδοξία καὶ ἡ ἀπόνοια, παντὸς ἄγους μᾶλλον τὰς τῶν ἀνθρώπων μολύνουσι ψυχάς. Διὰ τοῦτο καὶ ὁ πλοῦτος τοῖς πολλοῖς ἔδοξεν εἶναι καλόν· ταύτης γοῦν γυμνωθεὶς οὐδὲ αὐτὸς ἔσται λοιπὸν ἐπέρα-
 20 στος. Οἷς γοῦν ἐξῆν διὰ πενίας ἐπιτυχεῖν τῆς δόξης τῆς παρὰ τῶν πολλῶν, οὐκ ἔτι εἴλοντο πλουτεῖν, ἀλλὰ πολὺ διδόμενον χρυσίον διέπτυσαν.

Καὶ τούτους οὐ παρ' ἑμοῦ δεήσῃ μαθεῖν, ἀλλ' ἀκριβέστερον ἡμῶν οἶδας αὐτὴ τὸν Ἐπαμεινώνδαν, τὸν Σωκράτην, τὸν Ἀριστείδην,
 25 δην, τὸν Διογένην, τὸν Κράτητα, τὸν μηλόβοτον ἀνέντα τὴν χώραν τὴν ἑαυτοῦ. Οἱ μὲν γὰρ ἄλλοι παρ' ὧν πλουτῆσαι οὐκ ἦν, διὰ τῆς

Γιατί ὅταν καὶ αὐτή, ἀφοῦ τραφεῖ καὶ αὐξηθεῖ ὅσο χρειάζεται, ριζωθεῖ μέσα μας, τότε γεννᾷ τὴν παραφροσύνη, πράγμα πού ἔχει ὄχι μικρότερη δύναμη γιὰ νὰ καταστρέψει τὴν ψυχὴ ἐκείνων πού τὴν ἔχουν.

Γι' αὐτὰ λοιπὸν θρηνεῖς, πές μου, ἐπειδὴ ὁ Θεὸς σέ ἀπάλλαξε ἀπὸ αὐτὴν τὴν τόσο φοβερὴ δουλεία, ἐπειδὴ σέ περιφρούρησε ἀπὸ κάθε ἐφοδο αὐτῶν τῶν φθοροποιῶν ἀσθενειῶν; Γιατί ὅσο ζοῦσε ὁ σύζυγός σου δὲν εἶχαν παύσει νὰ εἰσορμοῦν διαρκῶς στίς σκέψεις τῆς ψυχῆς σου, ἀπὸ τὴ στιγμὴ ὅμως πού πέθανε δὲν ἔχουν ἀπὸ ποῦ νὰ ἐπιτεθοῦν καὶ νὰ κυριέψουν τὸ νοῦ σου. Αὐτὸ λοιπὸν πρέπει νὰ κατορθώσεις τώρα πλέον, τὸ νὰ μὴ θρηνεῖς δηλαδὴ τὸ ὅτι ἀπομακρύνθηκαν αὐτὲς ἀπὸ σένα καὶ νὰ μὴ ἐπιθυμεῖς τὴν σκληρὴ δεσποτεία τους. Γιατί, ὅπου συμβεῖ αὐτὲς νὰ πνεύσουν μὲ μεγάλη ὀρμητικότητα, τὰ ἀνατρέπουν ὅλα ἐκ θεμελίων καὶ τὰ καταστρέφουν· καὶ ὅπως ἀκριβῶς πολλὲς ἀπὸ τὶς γυναῖκες πού πορνεύουν, ἂν καὶ εἶναι ὡς πρὸς τὴ μορφὴ τους ἄσχημες καὶ ἀποκρουστικές, μὲ τὶς ἀλοιφὲς καὶ τὰ βαψίματα διεγείρουν τὶς ψυχὰς τῶν νέων, πού εἶναι ἀκόμη ἀπαλές, καὶ ἀφοῦ τὶς θέσουν ὑπὸ τὴν ἐξουσία τους, τὶς μεταχειρίζονται πολὺ πιὸ ἐξευτελιστικὰ ἀπὸ ὅποιονδήποτε δοῦλο· ἔτσι καὶ αὐτὰ τὰ πάθη, καὶ ἡ ματαιοδοξία καὶ ἡ παραφροσύνη μολύνουν τὶς ψυχὰς τῶν ἀνθρώπων περισσότερο ἀπὸ ὅποιοδήποτε ἄλλο μίasma. Γι' αὐτὸ καὶ ὁ πλοῦτος θεωρεῖται ἀπὸ τοὺς πολλοὺς ἀνθρώπους σὰν ἀγαθὸ· ὅταν ὅμως ἀπογυμνωθεῖ ἀπὸ αὐτὴν οὔτε καὶ αὐτὸς πλέον εἶναι ποθητός. Ὅσοι λοιπὸν κατόρθωσαν νὰ ἐπιτύχουν μὲ τὴ φτώχεια τους τὴν ἐκ μέρους τῶν πολλῶν δόξα, δὲ θέλησαν στὸ ἐξῆς καὶ ν' ἀποκτήσουν πλοῦτο, ἀλλὰ καὶ περιφρόνησαν τὸν πολὺ χρυσὸ πού τοὺς προσφέρθηκε.

Καὶ αὐτοὺς δὲ θὰ χρειασθεῖ νὰ τοὺς μάθεις ἀπὸ μένα, ἀλλὰ σὺ ἢ ἴδια γνωρίζεις καλύτερα ἀπὸ μένα τὸν Ἐπαμεινώνδα, τὸν Σωκράτη, τὸν Ἀριστείδη, τὸν Διογένη, τὸν Κράτητα πού ἄφησε τὰ χωράφια του νὰ γίνουν βοσκότοποι. Γιατί οἱ ἄλλοι, χωρὶς νὰ ἔχουν τὴ δυνατότητα νὰ πλουτήσουν, εἶδαν τὴ δόξα νὰ τοὺς περιβάλλει μέσω τῆς φτώχειας τους, καὶ ἀμέσως ἔστρεψαν πρὸς αὐ-

πενίας εἶδον τὴν δόξαν παραγενομένην αὐτοῖς, καὶ ἐπὶ τοῦτο ἤλθον εὐθέως· οὗτος δὲ καὶ ἄπερ εἶχεν ἔρριψεν· οὕτως ἅπαντες ἦσαν ἐμμανεῖς πρὸς τὴν τοῦ χαλεποῦ τούτου κτῆσιν θηρίου.

8. Μὴ δὴ δακρῦόμεν ὅτι ἡμᾶς ὁ Θεὸς ταύτης τῆς τυραννίδος ἀπήλλαξε τῆς αἰσχρᾶς καὶ καταγελάστου καὶ πολλὰ ἐχούσης ὄνειδη· ὄνομα γὰρ ἔχει μόνον λαμπρόν, ἐν δὲ τοῖς ἔργοις τάναντία τῇ προσηγορίᾳ τοὺς ἔχοντας αὐτὴν διατίθησι, καὶ οὐκ ἔστιν οὐδεὶς ὁ μὴ καταγελῶν τοῦ πρὸς δόξαν τι πράττοντος. Μόνος γὰρ ἐκεῖνος περίβλεπτος καὶ ἐπίδοξος γενέσθαι δυνήσεται, ὁ μὴ πρὸς τοῦτο
10 ὁρῶν, ὁ δὲ μεγάλην δόξαν τιθέμενος τὴν παρὰ τῶν πολλῶν, καὶ πάντα ὑπὲρ τοῦ ταύτης τυχεῖν ὑπομένων καὶ ποιῶν, οὗτος μάλιστα αὐτῆς ἀποτεύζεται καὶ ἀποπεσεῖται, καὶ τῶν ἐναντίων ἀπολαύσεται πάντων, γέλωτος καὶ κατηγορίας, σκωμμάτων, ἀπεχθείας καὶ μίσους. Οὐκ ἐπὶ τῶν ἀνδρῶν δὲ μόνον τοῦτο συμβαίνειν εἶωθεν,
15 ἀλλὰ καὶ ἐπὶ ὑμῶν τῶν γυναικῶν, καὶ μάλιστα γε ἐφ' ὑμῶν. Τὴν μὲν γὰρ ἄπλαστον καὶ ἐν σχήματι καὶ ἐν βαδίσει καὶ ἐν ἱματίοις καὶ παρὰ μηδενὸς ἐπιζητοῦσαν τιμὴν, θαυμάζουσιν ἅπασαι καὶ ἐκπλήττονται καὶ μακαρίζουσι καὶ πάντα αὐτῇ συνεύχονται τὰ καλά, τὴν δὲ κενόδοξον ἀποστρέφονται καὶ μισοῦσι, καὶ ὥσπερ τι θηρίον
20 ἄγριον φεύγουσι, καὶ μυρίαὶς ἀραῖς τε καὶ λοιδορίαὶς βάλλουσιν.

Οὐ ταῦτα δὲ μόνον ἀπὸ τοῦ μὴ προσίεσθαι τὴν παρὰ τῶν πολλῶν δόξαν διαφεύγομεν τὰ κακά, ἀλλὰ καὶ τὰ μέγιστα πάντων κερδανοῦμεν πρὸς τοῖς εἰρημένοις, παιδευόμενοι κατὰ μικρὸν ἀνιέναι καὶ μεταστῆναι πρὸς τὸν οὐρανὸν καὶ πάντων καταφρονεῖν τῶν
25 ἐπὶ τῆς γῆς. Ὁ γὰρ μὴ δεόμενος τῆς παρὰ τῶν ἀνθρώπων τιμῆς, ἄπερ ἂν πράττοι καλά, ταῦτα μετὰ ἀσφαλείας ἅπαντα πράξει, καὶ οὔτε ἐπὶ τῶν λυπηρῶν, οὔτε ἐπὶ τῶν χρηστῶν τοῦ βίου τούτου πεί-

τήν, ἐνῶ αὐτὸς καὶ αὐτὰ ἀκόμη ποῦ εἶχε τὰ ἐγκατέλειψε· τόσο μεγάλη μανία ἔτρεφαν ὄλοι αὐτοὶ κατὰ τῆς ἀποκτήσεως αὐτοῦ τοῦ φοβεροῦ θηρίου.

Ἄς μὴ δακρῦζομε λοιπὸν ἐπειδὴ ὁ Θεὸς μᾶς ἀπάλλαξε ἀπὸ αὐτῆ τὴν αἰσχρῆ, τὴν ἄξια χλευασμοῦ καὶ γεμάτη ἀπὸ πολλοὺς ὄνειδισμοὺς τυραννίδα· γιατί ἔχει μόνον ὄνομα λαμπρό, ἐνῶ στὴν πράξη ὀδηγεῖ ἐκείνους ποῦ ἔχει ὑπὸ τὴν ἐξουσία της σὲ ἀντίθετα πράγματα ἀπὸ αὐτὰ ποῦ σημαίνει τὸ ὄνομά της, καὶ δὲν ὑπάρχει κανεὶς ποῦ νὰ μὴ καταγελαῖ ἐκεῖνον ποῦ κάμνει κάτι γιὰ τὴ δόξα. Πραγματικὰ μόνον ἐκεῖνος θὰ μπορέσει νὰ γίνῃ ἐπιφανῆς καὶ ἐνδοξος, ἐκεῖνος ποῦ δὲν ἀποβλέπει σ' αὐτό, ἐνῶ ἐκεῖνος ποῦ βάζει πάνω ἀπὸ ὅλα τὴν ἐκ μέρους τῶν πολλῶν δόξα καὶ ὅλα τὰ ὑπομένει καὶ τὰ κάμνει μὲ σκοπὸ νὰ ἐπιτύχει αὐτήν, αὐτὸς πρὸ πάντων θ' ἀποτύχει ν' ἀποκτήσῃ αὐτήν, θὰ τὴν χάσῃ καὶ θ' ἀπολαύσῃ ὅλα τὰ ἀντίθετα αὐτῆς, τὸν γέλωτα δηλαδή, τὶς κατηγορίες, τοὺς ἐμπαιγμούς, τὶς ἀποστροφές καὶ τὸ μῖσος. Καὶ αὐτὸ συνήθως δὲν συμβαίνει μόνον στοὺς ἄνδρες, ἀλλὰ καὶ σὲ σᾶς τὶς γυναῖκες, καὶ μάλιστα πολὺ περισσότερο σὲ σᾶς. Γιατί ἐκείνην ποῦ εἶναι ἀπροσποίητη καὶ στὴν ἐμφάνιση καὶ στὸ βᾶδισμα καὶ στὴν ἐνδυμασία καὶ δὲν ἐπιθυμεῖ νὰ ἔχει ἀπὸ κανένα τιμῆ, τὴν θαυμάζουν ὅλες, μένουν κατάπληκτες, τὴν καλοτυχίζουν καὶ τῆς εὐχονται ὅλα τὰ καλά, ἐνῶ τὴ ματαιόδοξη τὴν ἀποστρέφονται καὶ τὴν μισοῦν καὶ τὴν ἀποφεύγουν σὰν κάποιο ἄγριο θηρίο, ἐκσφενδονίζοντας ἐναντίον της ἀμέτρητες κατάρεις καὶ ὕβρεις.

Καὶ δὲν ἀποφεύγομε αὐτὰ μόνον τὰ κακὰ μὲ τὸ νὰ μὴ ἐπιδιώκομε τὴν ἐκ μέρους τῶν πολλῶν δόξα, ἀλλὰ ἐκτὸς ἀπὸ ἐκεῖνα ποῦ προαναφέραμε ἀποκομίζομε καὶ τὰ πιὸ μεγάλα κέρδη ἀπὸ ὅλα, γιατί ἀσκούμαστε ν' ἀναβαίνομε σιγὰ—σιγὰ, νὰ μεταφερόμαστε πρὸς τὸν οὐρανὸ καὶ νὰ περιφρονοῦμε ὅλα τὰ γήινα. Γιατί ἐκεῖνος ποῦ δὲν ἔχει ἀνάγκη ἀπὸ τὴν τιμῆ ἐκ μέρους τῶν ἀνθρώπων, ὅποιαδῆποτε καλὰ συμβεῖ νὰ πράξῃ, θὰ τὰ πράξῃ ὅλα μὲ ἀσφάλεια καὶ δὲν θὰ πάθει κανένα κακὸ οὔτε ἀπὸ τὰ δυσάρεστα, οὔτε ἀπὸ τὰ εὐχάριστα αὐτῆς ἐδῶ τῆς ζωῆς. Οὔτε δηλαδή τὰ δυσάρεστα θὰ μπορέσουν νὰ τὸν κάνουν νὰ χάσῃ τὸ θάρρος του καὶ νὰ

σεταιί τι δεινόν. Οὔτε γὰρ ταῦτα αὐτὸν καταπτῆξαι καὶ καθελεῖν, οὔτε ἐκεῖνα ἐξογκῶσαι καὶ φυσῆσαι δύναται, ἀλλ' ἐν πράγμασιν εὐμεταπτώτοις καὶ τεταραγμένοις αὐτὸς μένει πάσης ἐκτὸς ὧν μεταβολῆς, ὅπερ ταχέως καὶ ἐπὶ τῆς σῆς ἔσεσθαι προσδοκῶ ψυχῆς, 5 καὶ ἀθρώως ἀπάντων ἀποσπασθεῖσαν τῶν βιωτικῶν, τὴν ἐν τοῖς οὐρανοῖς ἡμῖν ἐπιδείξασθαι πολιτείαν, καὶ τῆς δόξης, ἧς θρηνεῖς νῦν, μικρὸν ὕστερον καταγελάσασθαι, καὶ τὸ διάκενον καὶ μάταιον κατοπτεύσειν προσωπεῖον αὐτῆς.

Εἰ δὲ ἀσφάλειαν ποθεῖς τὴν δι' ἐκεῖνόν σοι γεγεννημένην καὶ 10 τὴν τῶν πραγμάτων φυλακὴν, καὶ τὸ παρὰ μηδενὸς ἐπιβουλεύεσθαι τῶν ταῖς ἀλλοτρίαις ἐπιπηδόντων συμφοραῖς, «ἐπίρριψον ἐπὶ Κύριον τὴν μέριμνάν σου, καὶ αὐτὸς σε διαθρέψει». «Ἐμβλέψατε» γάρ, φησὶν, «εἰς ἀρχαίας γενεᾶς καὶ ἴδετε τίς ἤλπισεν ἐπὶ Κύριον καὶ κατησχύνθη, ἢ τίς ἐνέμεινε ταῖς ἐντολαῖς αὐτοῦ καὶ ἐγκατέλιπεν 15 αὐτόν». Ὁ γὰρ τὴν συμφορὰν τὴν οὕτως ἀφόρητον παρενεγκῶν καὶ ποιήσας εἶναι ἐν γαλήνῃ νῦν, οὗτος καὶ τὰ ἐπερχόμενα ἀποκρούσεται· ὅτι γὰρ ταύτης τῆς πληγῆς οὐδεμίαν ἑτέραν χαλεπωτέραν λήψη λοιπόν, καὶ αὐτὴ συνομολογήσαις ἡμῖν. Ἡ τοίνυν οὕτω γενναίως ἐνεγκοῦσα τὰ ἐν χερσὶ, καὶ ταῦτα ἄπειρος οὔσα, πολλῶ μᾶλλον τὰ 20 ἐπερχόμενα, εἶποτε, ὃ μὴ γένοιτο, συμβῆ τι τῶν ἀβουλήτων ἡμῖν, οἷσιν εὐκόλως. Οὐκοῦν τὸν οὐρανὸν ζήτηί καὶ πάντα τὰ πρὸς τὴν ἐκεῖ φέροντα ζωὴν, καὶ οὐδὲν τῶν ἐνταῦθα βλάψαι δυνήσεται σε, οὐδὲ ὁ τοῦ σκότους κοσμοκράτωρ αὐτός, μόνον μὴ ἑαυτοὺς καταβλάψωμεν ἡμεῖς. Κἂν γὰρ τὴν οὐσίαν τις ἀφέληται, κἂν κατατέμη 25 τὸ σῶμα, τούτων οὐδὲν πρὸς ἡμᾶς, ὑγιοῦς μενούσης ἡμῖν τῆς ψυχῆς.

9. Ὅλως δὲ εἰ βούλει καὶ τὰ χρήματά σοι μένειν ἐν ἀσφαλείᾳ καὶ αὔξασθαι πάλιν, ἐγὼ σοὶ καὶ τὸν τρόπον ὑποδείξω καὶ τὸν τό-

17. Ψαλμ. 54,23.

18. Σοφ. Σειρ. 2,10.

τὸν καταστρέψουν, οὔτε τὰ εὐχάριστα θὰ τὸν κάνουν ὑπερήφανο καὶ θὰ φουσκώσουν τὰ μυαλά του, ἀλλ' ἐνῶ ζεῖ μέσα σέ εὐμετάβλητα καὶ εὐκολοκλόνιστα πράγματα, αὐτὸς παραμένει ἔξω ἀπὸ κάθε μεταβολή, πρᾶγμα ποὺ περιμένω νὰ συμβεῖ γρήγορα καὶ στὴν δική σου ψυχῇ, ὥστε, ἀφοῦ ἀποσπασθεῖς συγχρόνως ἀπὸ ὅλα τὰ βιωτικά, νὰ μᾶς παρουσιάσεις τὴν οὐράνια πολιτεία, καὶ τὴ δόξα, ποὺ τώρα θρηνεῖς, ὕστερα ἀπὸ λίγο θὰ τὴ θεωρήσεις ἄξια γιὰ γέλια, διαπιστώνοντας τὸ ἐντελῶς κενὸ καὶ μάταιο προσωπεῖο της.

Ἐὰν ὁμως ποθεῖς τὴν ἀσφάλεια ποὺ εἶχες ἐξ αἰτίας ἐκείνου καὶ τὴ διαφύλαξη τῶν ὑπαρχόντων σου καὶ τὸ νὰ μὴ ἐπιβουλεύεσαι ἀπὸ κανένα ἀπὸ ἐκείνους ποὺ πέφτουν μὲ ὀρμὴ ἐπάνω στὶς συμφορὲς τῶν ἄλλων, τότε «ἐμπιστεύσου τὴ μέριμνά σου στὸν Κύριο καὶ αὐτὸς θὰ σέ διαθρέψει»¹⁷. Γιατὶ λέγει: «ρίξτε τὸ βλέμμα σας στὶς ἀρχαῖες γενεές καὶ δέστε ποιὸς στήριξε τὶς ἐλπίδες του στὸν Κύριο καὶ καταντροπιάσθηκε, ἢ ποιὸς ζήτησε τὴ βοήθειά του καὶ περιφρόνησε αὐτόν, ἢ ποιὸς φύλαξε μὲ ἐπιμονὴ τὶς ἐντολές του καὶ ἐγκατέλειψε αὐτόν»¹⁸. Γιατὶ ἐκεῖνος ποὺ ἐπέτρεψε νὰ σοῦ συμβεῖ αὐτὴ ἢ ἀνυπόφορη συμφορὰ καὶ σοῦ χάρισε τώρα τὴ γαλήνη, αὐτὸς θ' ἀποκρούσει καὶ τὰ κακὰ ποὺ ἔρχονται ἐναντίον σου· τὸ ὅτι βέβαια δὲ θὰ δεχθεῖς πλέον κανένα ἄλλο πληγμὰ σκληρότερο ἀπὸ αὐτό, θὰ συμφωνήσεις καὶ σὺ ἢ ἴδια μαζί μου. Σὺ λοιπὸν ποὺ τόσο γενναῖα ὑπέμεινες τὴν παρούσα συμφορὰ, καὶ ὅλα αὐτὰ ἂν καὶ ἦσουν ἄπειρη, μὲ πολὺ πιὸ μεγαλύτερη εὐκολία θὰ ὑποφέρεις τὰ μελλοντικά, ἐὰν κάποτε, ποὺ εὐχομαι νὰ μὴ σοῦ συμβεῖ ποτέ, ἤθελε σοῦ συμβεῖ κάτι ἀπὸ τὰ ἀνεπιθύμητα. Ἐπομένως ἐπιδίωκε τὸν οὐρανὸ καὶ ὅλα ἐκεῖνα ποὺ ὀδηγοῦν πρὸς τὴν ἐκεῖ ζωῇ, καὶ τίποτε δὲν θὰ μπορέσει νὰ σέ βλάψει ἀπὸ τὰ τῆς παρούσας ζωῆς, οὔτε καὶ αὐτὸς ὁ ἴδιος ὁ κοσμοκράτορας τοῦ σκότους, ἀρκεῖ μόνο νὰ μὴ βλάψομε ἐμεῖς οἱ ἴδιοι τὸν ἑαυτό μας. Γιατί, καὶ ἂν ἀκόμη κάποιος μᾶς ἀφαιρέσει τὴν περιουσία, καὶ ἂν ἀκόμη κατατεμαχίσει τὸ σῶμα μας, τίποτε ἀπὸ αὐτὰ δὲν θὰ μᾶς βλάψει, ἀφοῦ παραμένει ὑγιῆς ἡ ψυχὴ μας.

Ἐὰν πάλι θέλεις καὶ τὰ χρήματά σου ὅπωςδῆποτε νὰ βρίσκονται σέ ἀσφάλεια καὶ ν' αὐξάνουν καὶ πάλι, ἐγὼ θὰ σοῦ ὑπο-

πον, ἔνθα οὐδενὶ τῶν ἐπιβουλευόντων θέμις εἰσελθεῖν. Τίς οὖν
 ἔστιν ὁ τόπος; Ὁ οὐρανός. Ἀπόστειλον αὐτὰ πρὸς τὸν καλὸν ἐκεῖ-
 νον ἄνδρα, καὶ οὔτε κλέπτης, οὔτε ἐπίβουλος, οὔτε ἄλλοι τι τῶν
 λυμαινομένων αὐτοῖς ἐπιπηδῆσαι δυνήσεται. Ἄν ἐκεῖ κατορύξης
 5 ταῦτα τὰ χρήματα, πολὺν εὐρήσεις τὸν ἀπὸ τούτων καρπὸν. Τὰ γὰρ
 ἐν τοῖς οὐρανοῖς φυτευόμενα πάντα παρ' ἡμῶν καὶ πλείονα καὶ
 κρείττονα ἔχει τὴν φοράν, καὶ τοιαύτην οἶαν εἰκὸς ἐν οὐρανοῖς ἐρρι-
 ζωμένων αὐτῶν. Κἂν τοῦτο πράξης, ὄρα ποίων ἀπολαύση καλῶν·
 πρῶτον μὲν τῆς αἰωνίου ζωῆς καὶ τῶν ἐπηγγελμένων τοῖς ἀγαπῶ-
 10 σι τὸν Θεόν, «ἃ οὔτε ὀφθαλμὸς εἶδεν, οὔτε οὖς ἤκουσεν, οὔτε ἐπὶ
 καρδίαν ἀνθρώπου ἀνέβη»· ἔπειτα τοῦ πάντα συνοικῆσαι τῷ καλῷ
 τούτῳ τὸν αἰῶνα, καὶ τῶν εὐνταῦθα δὲ φροντίδων καὶ φόβων καὶ
 κινδύνων καὶ ἐπιβουλῶν καὶ ἐχθρας καὶ μίσους ἀπαλλάξεις σαυ-
 τήν. Ἔως μὲν γὰρ αὐτὰ περικειμένη ἦς, ἴσως ἔσονταί τινες οἱ ἐπι-
 15 τεθησόμενοι, ἂν δὲ πρὸς τὸν οὐρανὸν αὐτὰ μεταθῆς, ἀκίνδυνον καὶ
 ἀσφαλῆ καὶ πολλῆς ἡσυχίας γέμοντα βιώση βίον, αὐταρκειᾶς μετὰ
 εὐσεβείας ἀπολαύουσα. Καὶ γὰρ πολλῆς ἀλογίας, ἀγρὸν μὲν βουλό-
 μενον ὠνήσασθαι τὴν εὐφοροῦσαν γῆν ἐπιζητεῖν, οὐρανοῦ δὲ ἀντὶ
 γῆς προκειμένου, παρὸν ἐκεῖ κτήσασθαι χωρίον, μένειν ἐπὶ τῆς
 20 γῆς, καὶ τῶν ἐκ ταύτης ἀνέχεσθαι πόνων καὶ τῶν δι' ἁμαρτιῶν·
 πολλάκις γὰρ σφάλλει τῆς ἐλπίδος ἡμᾶς.

10. Ἐπειδὴ δέ σου δεινῶς στρέφει τὴν ψυχὴν καὶ θορυβεῖ τὸ
 προσδοκηθὲν πολλάκις αὐτὸν ἐπὶ τὸ τῶν ὑπάρχων ἥξειν ἀξίωμα,
 καὶ προανηρπάσθαι τῆς ἀρχῆς, πρῶτον μὲν ἐκεῖνο σκόπει, ὅτι εἰ
 25 καὶ σφόδρα δῆλη ἦν αὕτη ἡ ἐλπίς, ἀλλ' ὅμως ἀνθρώπων ἐλπίς ἦν,
 πολλάκις διαπίπτουσα· καὶ πολλὰ ἐν τῷ βίῳ τοιαῦτα ὀρῶμεν γινό-

δείξω καὶ τὸν τρόπο καὶ τὸν τόπο, ὅπου δὲν ὑπάρχει ἡ δυνατότητα σὲ κανένα ἀπὸ αὐτοὺς πού τὰ ἐπιβουλεύονται νὰ μπεῖ. Ποιὸς λοιπὸν εἶναι αὐτὸς ὁ τόπος; Ὁ οὐρανός. Στείλε τα πρὸς τὸν καλὸ ἐκεῖνο σύζυγό σου, καὶ οὔτε κλέφτης, οὔτε ἐπίβουλος, οὔτε κάτι ἄλλο ἀπὸ αὐτὰ πού καταστρέφουν αὐτὰ θὰ μπορέσει νὰ τὰ προσβάλλει. Ἄν ἐκεῖ ἀσφαλίσεις αὐτὰ τὰ χρήματα, θὰ βρεῖς ἀπὸ αὐτὰ πολὺ μεγάλο κέρδος. Γιατὶ ὅλα ἐκεῖνα πού φυτεύομε στὸν οὐρανὸ ἀποδίδουν καὶ περισσότερη καὶ καλύτερη ἐσοδεία, καὶ μάλιστα τέτοια πού φυσικὸ εἶναι ν' ἀποδίδουν ἐκεῖνα πού ἔχουν τὶς ρίζες τους στὸν οὐρανό. Καὶ ἂν τὸ κάνεις αὐτό, πρόσεχε ποῖα ἀγαθὰ θ' ἀπολαύσεις. Πρῶτα βέβαια τὴν αἰώνια ζωὴ καὶ τὰ ὑποσχεθέντα σ' ἐκείνους πού ἀγαποῦν τὸ Θεό, τὰ ὅποια οὔτε ὀφθαλμὸς εἶδε, οὔτε αὐτὶ ἤκουσε, οὔτε ἀνέβηκαν σὲ καρδία ἀνθρώπου· ἔπειτα τὴν παντοτινὴ συγκατοίκηση μὲ τὸν καλὸ ἐκεῖνο σύζυγό σου, καὶ τὸ ὅτι θ' ἀπαλλάξεις τὸν ἑαυτὸ σου ἀπὸ τὶς ἐδῶ φροντίδες, ἀπὸ τοὺς φόβους, ἀπὸ τοὺς κινδύνους, ἀπὸ τὶς ἐπιβουλές, ἀπὸ τὶς ἔχθρες καὶ τὰ μίσση. Γιατὶ ὅσο περιβάλλεσαι ἀπὸ αὐτά, ἐνδεχομένως νὰ βρεθοῦν ὠρισμένοι πού θὰ ἐπιτεθοῦν γιὰ νὰ σοῦ τὰ ἀρπάξουν, ἂν ὅμως τὰ μεταφέρεις στὸν οὐρανό, θὰ κάμεις μιὰ ἀκίνδυνη, ἀσφαλὴ καὶ γεμάτη ἀπὸ ἡσυχία ζωὴ, ἀπολαμβάνοντας μαζὶ μὲ τὴν εὐσέβεια καὶ αὐτάρκεια. Πραγματικὰ εἶναι πολὺ παράλογο, ὅταν κάποιος θέλει ν' ἀγοράσει ἀγρό, νὰ ψάχνει νὰ βρεῖ τὴ γῆ πού εἶναι εὐφορη, ὅταν ὅμως βρίσκεται μπροστά του ἀντὶ τῆς γῆς ὁ οὐρανὸς καὶ μπορεῖ ν' ἀποκτήσει ἐκεῖ χωράφι, νὰ μένει προσκολλημένος στὴ γῆ, ὑπομένοντας τοὺς κόπους πού προέρχονται ἀπὸ αὐτὴν καὶ ἀπὸ τὶς ἁμαρτίες· γιατί αὐτὸ πολλὰς φορὲς μᾶς κάνει ν' ἀστοχίσουμε στὴν ἐλπίδα μας.

Ἐπειδὴ ὅμως συγκλονίζει κατὰ τρόπο ἀνυπόφορο τὴν ψυχὴ σου καὶ τῆς προκαλεῖ μεγάλη ταραχὴ ἢ προσδοκία πολλὰς φορὲς γιὰ ἀνοδό του στὸ ἀξίωμα τοῦ ὑπάρχου, ἀλλ' ἀρπάχθηκε προτοῦ κατορθώσει ν' ἀνεβεῖ στὴν ἐξουσία, πρῶτα βέβαια σκέψου ἐκεῖνο, ὅτι, ἂν καὶ αὐτὴ ἡ ἐλπίδα ἦταν πάρα πολὺ ὀλοφάνερη, ἀλλ' ὅμως ἦταν ἐλπίδα ἀνθρώπων πού πολλὰς φορὲς διαψεύδεται· καὶ πολλὰ παρόμοια βλέπομε νὰ συμβαίνουν σ' αὐτὴ τὴ ζωὴ· ἐκεῖνα πού

μενα, καὶ τῶν σφόδρα προσδοκηθέντων ἀτελέστων μεινάντων, τὰ δὲ μῆδ' εἰς νοῦν ἐλθόντα ἡμῖν εἰς τέλος ἐξῆλθε πολλάκις, καὶ τοῦτο κὰν ταῖς ἀρχαῖς, κὰν ταῖς βασιλείαις, κὰν ταῖς κληρονομίαις, καὶ τοῖς γάμοις, καὶ πανταχοῦ συμβαῖνον ὀρῶμεν αἰεὶ.

5 Ὡστε εἰ καὶ σφόδρα ἐγγὺς ἦν ὁ καιρός, ἀλλὰ πολλά, κατὰ τὴν παροιμίαν, μεταξὺ κύλικος καὶ χεῖλεος ἄκρου πέλει. Καὶ ἡ Γραφή δὲ φησιν· «ἀπὸ πρωΐθεν ἕως ἑσπέρας μεταβάλλει καιρός». Οὕτω καὶ βασιλεὺς ὁ σήμερον ὦν αὐριον τελευτᾷ. Καὶ πάλιν τὸ παρ' ἐλπίδας ἐμφαίνων ἡμῖν αὐτὸς οὗτος ὁ σοφός φησι· «πολλοὶ τύραννοι
10 ἐκάθισαν ἐπὶ ἐδάφους, ὁ δὲ ἀνυπονόητος ἐφόρεσε διάδημα». Καὶ οὐ πάντως δῆλον ἦν ὅτι ζήσας ἐπ' ἐκείνην ἤξει τὴν ἀρχήν· τὸ γὰρ τοῦ μέλλοντος ἄδηλον καὶ ἕτερα ὑποπτεύειν παρεῖχεν ἡμῖν. Πόθεν γὰρ δῆλον ὅτι ζήσας ἐπ' ἐκείνην ἤξει τὴν ἀρχήν; ὅτι οὐχὶ καὶ τὰ ἐναντία ἐξέβαινε, καὶ τῆς οὐσῆς ἐξέπιπτε τιμῆς νόσω παραδοθεῖς,
15 καὶ φθόνω καὶ βασκανία τῶν βουλομένων αὐτὸν παρευημερῆσαι βληθεῖς, ἢ καὶ ἕτερόν τι παθῶν χαλεπόν; Θῶμεν δέ, εἰ βούλει, καὶ δῆλον εἶναι σαφῶς ὅτι πάντως ἐπιβιώσας, ταύτης ἐμελλεν ἐπιτυχάνειν τῆς κορυφῆς· ὅσῳ γὰρ ἡ ἀξία μείζων, τοσοῦτω καὶ μείζονας ἔχειν ἀνάγκη τοὺς κινδύνους ἦν καὶ φροντίδας καὶ ἐπιβουλάς.

20 Μηδὲ ταῦτα ἔστω, ἀλλ' ἀκινδύνως καὶ μετὰ πολλῆς τῆς ἡσυχίας ἐκεῖνο διαπλείτω τὸ πέλαγος· καὶ τί τὸ πέρας, εἶπέ μοι; οὐ τοῦτο ὅπερ νῦν; μᾶλλον δὲ οὐ τοῦτο, ἀλλ' ἕτερον ἴσως ἀηδὲς καὶ ἀπευκτόν. Πρῶτον μὲν τὸ βραδύτερον ἰδεῖν τὸν οὐρανὸν καὶ τὰ ἐν τοῖς οὐρανοῖς, ὅπερ οὐ μικρὰ ζημία τοῖς ὑπὲρ τῶν μελλόντων πεπι-
25 στευκόσιν ἐστίν· ἔπειτα δέ, εἰ καὶ σφόδρα ἐβίου καθαρῶς, ἀλλ' ὁμως τὸ μῆκος τοῦ βίου καὶ ἡ τῆς ἀρχῆς ἐκείνης ἀνάγκη οὐκ ἂν

19. Σοφ. Σειρ. 18,25.

20. Σοφ. Σειρ. 11,5.

προσδοκήσαμε πάρα πολύ, βλέπομε νὰ παραμένουν ἀπραγματοποίητα, ἐνῶ ἄλλα, πού οὔτε κἂν πέρασαν ἀπὸ τὸ μυαλό μας, πολλές φορές νὰ πραγματοποιοῦνται, καὶ αὐτὸ βλέπομε νὰ συμβαίνει πάντοτε καὶ στὰ ἀξιώματα καὶ στὶς βασιλεῖες καὶ στὶς κληρονομίες καὶ στοὺς γάμους καὶ σὲ κάθε ἄλλη περίπτωση.

“Ὡστε λοιπὸν ἂν καὶ ἦταν πάρα πολὺ κοντὰ ὁ καιρὸς, ἀλλ’ ὅμως, κατὰ τὴν παροιμία, «μεγάλῃ ἀπόστασιν ὑπάρχει μεταξὺ τοῦ ποτηριοῦ καὶ τῶν χειλιῶν». Ἄλλὰ καὶ ἡ Γραφή λέγει· «ἀπὸ τὸ πρῶν μέχρι τὴν ἑσπέρα ἀλλάζει ὁ καιρὸς»¹⁹. Ἔτσι καὶ αὐτὸς πού σήμερον εἶναι βασιλιάς, αὔριο πεθαίνει. Καὶ σ’ ἄλλῃ περίπτωση, θέλοντας νὰ μᾶς δείξει ὁ ἴδιος ὁ σοφὸς ὅτι τὰ πράγματα συμβαίνουν ὄχι σύμφωνα μὲ τὶς ἐλπίδες μας, λέγει· «πολλοὶ τύραννοι παρουσιάσθησαν ἐπάνω στὴ γῆ, τὸ βασιλικὸ στέμμα ὅμως τὸ φόρεσε ὁ ἀνυποψίαστος»²⁰. Καὶ δὲν ἦταν ὅπως οἱ ἄλλοι φανερό, ὅτι ἂν ζοῦσε θ’ ἀνέβαινε σ’ ἐκεῖνο τὸ ἀξίωμα· γιατί τὸ ἀβέβαιο τοῦ μέλλοντος μᾶς δίνει τὴ δυνατότητα νὰ σκεφθοῦμε καὶ ἄλλα. Ἀπὸ ποῦ δηλαδὴ εἶναι φανερό, ὅτι ἂν ζοῦσε θ’ ἀνέβαινε σ’ ἐκεῖνο τὸ ἀξίωμα; ὅτι δὲ θὰ συνέβαιναν τὰ ἀντίθετα καὶ ὅτι θὰ ἔπεφτε καὶ ἀπὸ τὸ ἀξίωμα πού εἶχε, εἴτε προσβλημένος ἀπὸ κάποια ἀσθένεια, εἴτε δεχόμενος τὴν ἐπίθεση τῆς ζηλοτυπίας καὶ τοῦ φθόνου ἐκείνων πού ἤθελαν νὰ τὸν δοῦν νὰ δυστυχεῖ, ἢ ὅτι δὲ θὰ πάθαινε κάτι ἄλλο πιὸ φοβερό; Ἄς ὑποθέσουμε, ἂν θέλεις, ὅτι ἦταν ὀλοφάνερο, πὼς ἂν ζοῦσε ἐπρόκειτο ὅπως οἱ ἄλλοι ν’ ἀνεβεῖ σ’ αὐτὴ τὴν κορυφή· ὅσο ὅμως μεγαλύτερο εἶναι τὸ ἀξίωμα, τόσο καὶ πιὸ μεγάλους, κατ’ ἀνάγκη, κινδύνους ἔχει καὶ φροντίδες καὶ ἐπιβουλές.

Ἔστω ὅμως ὅτι δὲ θὰ συνέβαιναν καὶ αὐτά, ἀλλ’ ὅτι θὰ διέπλεε τὸ πέλαγος ἐκεῖνο χωρὶς κίνδυνον καὶ μὲ πολλὴ ἡσυχία· καὶ ποιό, πές μου, θὰ ἦταν τὸ τέρμα; δὲν θὰ ἦταν αὐτὸ πού εἶναι τώρα, ἢ καλύτερα δὲ θὰ ἦταν αὐτό, ἀλλ’ ἐνδεχομένως κάποιο ἄλλο δυσἄρεστο καὶ ἀνεπιθύμητο. Πρῶτα βέβαια τὸ ὅτι θὰ ἔβλεπε ἀργότερα τὸν οὐρανὸ καὶ ὅλα ὅσα ὑπάρχουν ἐκεῖ, πράγμα πού δὲν εἶναι μικρὴ ζημιὰ γιὰ ἐκείνους πού ἔχουν πιστέψει χάριν τῶν μελλοντικῶν ἀγαθῶν· ἔπειτα, καὶ ἂν ἀκόμη ἡ ζωὴ του ἦταν πάρα πολὺ καθαρὴ, ἀλλ’ ὅμως τὸ μῆκος τῆς ζωῆς καὶ ἡ ἀνάγκη ἐκείνου τοῦ

ἀφήκεν οὕτως ἀπελθεῖν καθαρὸν ὡσπερ νῦν. Ἐδηλον δὲ εἰ καὶ
πολλὰς δεξάμενος μεταβολὰς καὶ πρὸς ραθυμίαν ἀποκλίνας ἐσχά-
την ἀπέπνευσε. Νῦν μὲν γὰρ θαρροῦμεν, ὅτι τῇ τοῦ Θεοῦ χάριτι
πρὸς τὸ τῆς ἀναπαύσεως ἀπέπτυη χωρίον, διὰ τὸ μηδὲν αὐτῷ τε-
5 τολμῆσθαι τῶν ἀποκλειόντων τῆς βασιλείας τῶν οὐρανῶν· τότε δὲ
πολὸν χρόνον δημοσίοις πράγμασιν ἐνδιατρίψας, ἴσως ἂν καὶ ρύ-
πον πολὸν προσετρίψατο. Τὸ γὰρ ἐν μέσῳ στρεφόμενον τοσοῦτων
κακῶν κατορθῶσαι μὲν τῶν σφόδρα σπανίων ἐστίν, ἀμαρτεῖν δὲ
καὶ ἄκοντα καὶ ἐκόντα, τῶν εἰκότων καὶ συμβαινόντων αἰεὶ. Ἄλλὰ
10 νῦν τούτου τοῦ δέους ἀπηλλάγμεθα, καὶ σφόδρα πεπεισμεθα ὅτι ἐν
ἐκείνῃ τῇ ἡμέρᾳ μετὰ πολλῆς ἤξει τῆς φαιδρότητος, ἐγγὺς τοῦ βα-
σιλέως ἀπολάμπων, καὶ μετ' ἀγγέλων προηγούμενος τοῦ Χριστοῦ,
καὶ τὴν ἄρρητον δόξαν ἠμφιεσμένος, καὶ κρίνοντι παρεστῶς τῷ
βασιλεῖ, καὶ τὰ πρῶτα διακονούμενος αὐτῷ.

15 Διὸ τοὺς θρήνους ἀφεῖσα καὶ τὰς οἰμωγὰς ἔχου τῆς αὐτῆς πο-
λιτείας, μᾶλλον δὲ καὶ ἀκριβεστέρας, ἵνα πρὸς τὴν ἴσῃν αὐτῷ φθά-
σασα ἀρετὴν, τὴν αὐτὴν ἐκείνῳ κατοικήσης σκηνὴν καὶ συναφθῆ-
ναι πάλιν αὐτῷ δυνηθῆς εἰς τοὺς ἀθανάτους αἰῶνας ἐκείνους, οὐ
ταύτην τὴν τοῦ γάμου συνάφειαν, ἀλλ' ἐτέραν πολλῶν βελτίονα.
20 Αὕτη μὲν γὰρ σωμάτων ἐστὶ συμπλοκὴ μόνον, τότε δὲ ψυχῆς ἐστὶ
πρὸς ψυχὴν ἔνωσις ἀκριβεστέρα καὶ ἡδίων πολλῶν καὶ βελτίων.

ἀξιώματος δὲ θὰ τὸν ἄφηναν νὰ φύγη ἀπὸ αὐτὴ τὴ ζωὴ τόσο καθαρός, ὅπως ἀκριβῶς τώρα. Καὶ δὲν εἶναι φανερὸ ἄν, ἀφοῦ δεχόταν πολλὰς μεταβολὰς καὶ κατέληγε σὲ ραθυμία τῆς πιὸ χειρότερης μορφῆς, ἄφηνε ἔτσι τὴν τελευταία του πνοή. Τώρα βέβαια ἐλπίζομε, ὅτι μὲ τὴ χάρι τοῦ Θεοῦ μετέβηκε στὸν τόπο ἐκεῖνο τῆς ἀναπαύσεως, ἀφοῦ δὲν διέπραξε τίποτε ἀπὸ ὅλα ἐκεῖνα ποὺ ἀπομακρύνουν ἀπὸ τὴ βασιλεία τῶν οὐρανῶν, ἐνῶ τότε, ἐπειδὴ θὰ ἀσχολοῦνταν ἐπὶ πολὺ χρόνον μὲ τὶς δημόσιες ὑποθέσεις, ἴσως νὰ τοῦ πρόσθεταν καὶ πολλὴ ἠθικὴ ἀκαθαρσία. Γιατὶ τὸ νὰ ἔρχεται κανεὶς σὲ ἐπαφὴ μὲ τόσα κακὰ καὶ νὰ κατορθώσῃ νὰ μείνῃ ἄθικτος, εἶναι κάτι ἀπὸ τὰ πάρα πολὺ σπάνια, ἐνῶ εἶναι πολὺ φυσικὸ καὶ κάτι ποὺ συμβαίνει πάντοτε ν' ἀμαρτάνῃ καὶ μὲ τὴ θέλησή του καὶ χωρὶς τὴ θέλησή του. Ἄλλὰ τώρα εἴμαστε ἀπαλλαγμένοι ἀπὸ αὐτὸ τὸ φόβον καὶ εἴμαστε ἀπόλυτα πεπεισμένοι ὅτι κατὰ τὴν ἡμέραν ἐκείνην θὰ παρουσιασθεῖ μὲ πολὺ μεγάλη λαμπρότητα, στεκόμενος καὶ ἀκτινοβολώντας πλησίον τοῦ βασιλέως, πορευόμενος μαζὶ μὲ τοὺς ἀγγέλους μπροστὰ στὸ Χριστό, ντυμένος μὲ τὴν ἀπερίγραπτη δόξαν, στεκόμενος κοντὰ στὸν κριτὴ βασιλιὰ καὶ ὑπηρετώντας αὐτὸν ἀπὸ τοὺς πρώτους.

Γι' αὐτό, ἐγκαταλείποντας τοὺς θρήνους καὶ τοὺς ὀδυρμούς, ἐφάρμοζε τὴν ἴδια πολιτεία μὲ ἐκεῖνον, ἢ καλύτερα καὶ μὲ πιὸ μεγάλη ἀκρίβεια, ὥστε, ἀφοῦ φθάσεις σὲ ἴση μὲ ἐκεῖνον ἀρετὴ, νὰ κατοικήσεις μαζὶ μὲ ἐκεῖνον στὴν ἴδια σκηνὴ καὶ νὰ μπορέσεις νὰ ἐνωθεῖς καὶ πάλι μὲ ἐκεῖνον στοὺς χωρὶς τέλος ἐκείνους αἰῶνες, ὄχι φυσικὰ μὲ τὴν ἔνωση αὐτοῦ τοῦ γάμου, ἀλλὰ μὲ ἄλλη κατὰ πολὺ καλύτερη. Γιατὶ αὐτὴ ἡ ἔνωση εἶναι ἀπλῶς καὶ μόνον ἔνωση σωμάτων, ἐνῶ τότε θὰ ὑπάρξῃ τελειότερη ψυχικὴ ἔνωση καὶ κατὰ πολὺ πιὸ γλυκύτερη καὶ ἀνώτερη.

ΠΕΡΙ ΜΟΝΑΝΔΡΙΑΣ

Τὸ μὲν τὰς ἀπείρους ὀμιλίας ἀνδρῶν καὶ ὠδίνων καὶ τῶν ἄλ-
λων ἀπάντων, ἄπερ ἐπισυρόμενος ὁ γάμος εἰς τὰς τῶν ἀνθρώπων
εἰσέρχεται οἰκίας, ἀνδρας ἐπιζητεῖν θαυμαστὸν οὐδέν· καὶ γὰρ τὸν
πόλεμον πρᾶγμα οὕτως ἐπίπονον τοῖς ἀπείροις γλυκὴν ἢ παροιμία
5 εἶναι φησι· τὸ δὲ τὰς μυρία ἀνασχομένας κακά, πολλάκις δὲ ὑπὸ
τῆς τῶν πραγμάτων ἀνάγκης ἀναπεισθείσας, μακαρίσαι μὲν τὰς
ἀπηλλαγμένας τῶν τοῦ κόσμου πραγμάτων, ἐπαρᾶσθαι δὲ μυριά-
κις ἑαυταῖς καὶ ταῖς προμνηστευτρίαις καὶ τῇ ἡμέρᾳ καθ' ἣν αἱ πα-
στάδες ἐπλέκοντο, ταύτας δὲ μετὰ τοσαύτην ἀποδυσπέτησιν πάλιν
10 τῶν αὐτῶν πραγμάτων ἐπιθυμεῖν, τοῦτο ἔστι τὸ μάλιστα με ἐκ-
πληττον καὶ ποιοῦν ἀπορεῖν καὶ τὴν αἰτίαν ἐπιζητεῖν, δι' ἣν τὰ
πράγματα, ἃ πρότερον ἐνόμιζον εἶναι φευκτά, ὅτε ἦσαν ἐν αὐτοῖς,
ταῦτα νῦν, ὅτε αὐτῶν ἀπηλλάγησαν, ὡς ποθεινὰ πάλιν διώκειν.
Καὶ μυρίους ἄνω καὶ κάτω στρέφων παρ' ἑμαυτῶ λογισμοὺς μόλις
15 ποτέ, ὡς ἑμαυτὸν πείθω, τὴν αἰτίαν τοῦ πράγματος ἠῦρισκον· μᾶλ-
λον δὲ οὐ μία τίς ἐστὶν αἰτία οὐδὲ δύο μόνον, ἀλλὰ καὶ τούτων
πλείους.

Αἱ μὲν γὰρ ὑπὸ τοῦ πολλοῦ χρόνου λήθη παραδοῦσαι τὰ πρό-
τερα καὶ τὰ ἐν χερσὶ μνημονεύουσαι μόνον, ἔρχονται μὲν ἐπὶ τὸν
20 γάμον ὡς ἐπὶ λύσιν τῶν τῆς χηρείας κακῶν, εὐρίσκουσιν δὲ ἕτερα
πολλῶ χαλεπώτερα ἐν αὐτῶ, ὡς πάλιν τὰς αὐτὰς ἀφιέναι φωνὰς

ΠΕΡΙ ΜΟΝΑΝΔΡΙΑΣ

1. Τὸ νὰ ἐπιζητοῦν ἄνδρες ἐκεῖνες πού εἶναι ἄπειρες ἀπὸ συζυγικῆς σχέσεις, ἀπὸ πόνους τοκετοῦ καὶ ἀπὸ ὄλα τὰ ἄλλα πού φέρνει μαζί του ὁ γάμος καὶ εἰσέρχεται στὰ σπίτια τῶν ἀνθρώπων δὲν εἶναι καθόλου παράξενο· γιατί καὶ ὁ πόλεμος, πού εἶναι τόσο ἐπίπονο πράγμα, εἶναι εὐχάριστος, λέγει ἡ παροιμία, σ' ἐκείνους πού δὲν τὸν δοκίμασαν· ἐκεῖνες ὁμως πού ὑπόφεραν ἄπειρα κακὰ καὶ πείσθηκαν πολλές φορές, πιεζόμενες ἀπὸ τὰ ἴδια τὰ πράγματα, νὰ μακαρίσουν ἐκεῖνες πού ἀπαλλάχθηκαν ἀπὸ τὰ πράγματα τοῦ κόσμου καὶ νὰ καταρασθοῦν ἀμέτρητες φορές τὸν ἑαυτό τους καὶ τὶς προξενήτριες καὶ τὴν ἡμέρα κατὰ τὴν ὁποία στολίσθηκε τὸ νυμφικὸ δωμάτιο, αὐτές, μετὰ ἀπὸ τόση ἀπελπισία πού ἔνωσαν, νὰ ἐπιθυμοῦν πάλι τὰ ἴδια πράγματα, αὐτὸ εἶναι πρὸ πάντων ἐκεῖνο πού μὲ προξενεῖ ἔκπληξη καὶ ἀπορία καὶ μὲ κάμνει νὰ προσπαθῶ νὰ βρῶ τὴν αἰτία γιὰ τὴν ὁποία τὰ πράγματα πού προηγουμένως θεωροῦνταν ἀναγκαῖο νὰ τὰ ἀποφύγουν, ὅταν ζοῦσαν μέσα σ' αὐτά, αὐτὰ τώρα, πού ἀπαλλάχθηκαν ἀπὸ αὐτά, νὰ τὰ ἐπιδιώκουν πάλι σὰν πολὺ ποθητὰ πράγματα. Καὶ κάμνοντας ἄπειρους συλλογισμοὺς μόλις καὶ μετὰ δυσκολίας βρῆκα κάποτε, ὅπως θέλω νὰ πιστεύω, τὴν αἰτία τοῦ πράγματος· ἡ καλύτερα δὲν εἶναι μία ἢ αἰτία, οὔτε μόνο δύο, ἀλλὰ περισσοῦτερες καὶ ἀπὸ αὐτές.

Ὁρισμένες δηλαδὴ πού ξέχασαν τὰ περασμένα ἐξ αἰτίας τοῦ πολλοῦ χρόνου καὶ θυμοῦνται μόνο τὰ πρόσφατα, προχωροῦν στὸ γάμο θέλοντας ν' ἀπαλλαχθοῦν ἀπὸ τὰ κακὰ τῆς χηρείας, ἀλλὰ βρίσκουν σ' αὐτὸν ἄλλα πολὺ πιὸ χειρότερα, ὥστε ν' ἀφήνουν πάλι

ἄσπερ καὶ πρότερον. Ἄλλαι δὲ πάλιν πρὸς τὰ τοῦ κόσμου κεχη-
 νυῖαι πράγματα, καὶ τῆς δόξης τοῦ παρόντος ἐκκρεμάμεναι βίου,
 καὶ τὴν χηρείαν ἐπονείδιστον πρᾶγμα εἶναι νομίζουσαι, αἰροῦνται
 τὰς ἐν τῷ γάμῳ ταλαιπωρίας, ὑπὲρ τῆς δόξης τῆς κενῆς καὶ τοῦ
 5 τύφου τοῦ περιττοῦ. Εἰσὶ δὲ αἱ τούτων μὲν οὔδενί, ἀκρασίᾳ δὲ μόνῃ
 κρατούμεναι, ἐπὶ τὰ πρότερα πάλιν ἐπανέρχονται, καὶ τὴν ὄντως
 αἰτίαν πειρῶνται ταῖς εἰρημέναις ἀποκρύπτειν προφάσεσιν. Αἰτιά-
 σασθαι μὲν οὖν αὐτὰς καὶ καταδικάσαι ὑπὲρ τοῦ γάμου τούτου
 οὔτε αὐτὸς τολμῶ οὔτε ἄλλῳ παραινῶ· ἐπειδὴ μηδὲ τῷ μακαρίῳ
 10 Παύλῳ τοῦτο δοκεῖ, μᾶλλον δὲ τῷ Πνεύματι τῷ ἁγίῳ. Εἰπὼν γάρ,
 «γυνὴ δέδεταί νόμῳ ἐφ' ὅσον χρόνον ζῆ ὁ ἀνὴρ αὐτῆς· ἐὰν δὲ κοι-
 μηθῆ ὁ ἀνὴρ αὐτῆς, ἐλευθέρα ἐστὶν ᾧ θέλει γαμηθῆναι, μόνον ἐν
 Κυρίῳ», καὶ συγχωρήσας τῇ χήρᾳ εἰ βούλοιτο γαμηθῆναι πάλιν,
 καὶ εἰπὼν, «μακαριωτέρα δὲ ἐστὶν, ἐὰν οὕτω μείνη», ἵνα μὴ τις νο-
 15 μίση ἀνθρώπινον εἶναι το ἐπίταγμα, ἐπήγαγε· «δοκῶ δὲ κάγῳ
 Πνεῦμα Θεοῦ ἔχειν», δηλῶν ὅτι Πνεύματι ταῦτα ἔγραψε.

Μὴ τοίνυν ἐγκαλοῦντα ταῖς γαμουμέναις ἢ μεμφόμενον νομιζέ-
 τω μέ τις λέγειν ταῦτα, ἄσπερ ἐρῶ νῦν. Καὶ γὰρ ἂν εἶη τῆς ἐσχάτης
 ἀπονοίας τε καὶ μανίας, ἃς οὐκ ἐκόλασεν ὁ μακάριος ἐκεῖνος, ἀλλ'
 20 ἐφείσατο, ταύτας ἡμᾶς καταδικάζειν ἀφειδῶς ἐξ ἐναντίας, καὶ
 ταῦτα μυρίων ἐμπεπλησμένους κακῶν. Εἰ γὰρ μηδὲ κρίνειν κε-
 λευόμεθα, ἵνα μὴ τῷ αὐτῷ μέτρῳ κριθῶμεν, μηδὲ σφοδροὶ τῶν
 ἑτέροις ἀμαρτανομένων γίνεσθαι δικασταί, ἀλλὰ συγγνωμονικοὶ
 καὶ ἡμεροὶ, ὅταν πρᾶγμα τι κολάσης μηδὲ ἀμάρτημα ὄν καὶ κατα-
 25 κρίνης ἑτέρους, πάσης ἀποστερεῖς σεαυτὸν συγγνώμης, διὰ τῶν εἰς
 τὸν πλησίον σφοδρότερον σαυτῷ γίνεσθαι παρασκευάζων τὸν κρι-
 τήν.

1. Α' Κορ. 7,39.

2. Α' Κορ. 7,40.

νά βγοῦν ἀπὸ τὸ στόμα τους τὰ λόγια ἐκεῖνα ποὺ ἔλεγαν προηγουμένως. Ἄλλες πάλι ἀπορροφημένες ἀπὸ τὰ πράγματα τοῦ κόσμου καὶ προσκολλημένες στὴ δόξα τοῦ παρόντος κόσμου καὶ θεωρώντας τὴ χηρεία σὰν πράγμα ἄξιο ντροπῆς, προτιμοῦν τὶς ταλαιπωρίες τοῦ γάμου, γιὰ χάρη τῆς μάταιας δόξας καὶ τῆς ἀνώφελης ὑπερηφάνειας. Ὑπάρχουν ὁμως καὶ μερικὲς ποὺ δὲν νικιένται ἀπὸ κανένα ἀπὸ αὐτὰ, παρὰ μόνο ἀπὸ ἀκράτεια καὶ ἐπανερχονται πάλι στὰ προηγούμενα, προσπαθώντας ν' ἀποκρύψουν τὴν πραγματικὴ αἰτία μὲ τὶς προφάσεις ποὺ ἀναφέρθηκαν. Νὰ τὶς κατηγορήσω λοιπὸν αὐτὲς καὶ νὰ τὶς καταδικάσω γιὰ τὸ γάμο αὐτὸ οὔτε ὁ ἴδιος τολμῶ νὰ τὸ κάμω οὔτε προτρέπω ἄλλον νὰ τὸ κάμει, ἀφοῦ οὔτε καὶ ὁ μακάριος Παῦλος θεωρεῖ σκόπιμο νὰ τὸ κάμει αὐτό, ἢ καλύτερα οὔτε τὸ ἅγιο Πνεῦμα. Γιατί, ἀφοῦ εἶπε, «ἡ γυναῖκα εἶναι δεμένη ἀπὸ τὸ νόμο ὅσο χρόνο ζεῖ ὁ ἄνδρας της, ἂν ὁμως πεθάνει ὁ ἄνδρας της εἶναι ἐλεύθερη νὰ παντρευτεῖ ὅποιον θέλει, ἀρκεῖ νὰ γίνεῖ αὐτὸ στὸ ὄνομα τοῦ Κυρίου»¹, καὶ ἐπέτρεψε στὴ χήρα νὰ παντρευτεῖ καὶ πάλι ἂν θέλει καὶ εἶπε, «ὁμως θὰ εἶναι μακαριότερη ἂν μείνει ἔτσι», γιὰ νὰ μὴ νομίσει κανεὶς ὅτι ἡ ἐντολὴ εἶναι ἀνθρώπινη, πρόσθεσε, «νομίζω πὼς καὶ ἐγὼ ἔχω Πνεῦμα Θεοῦ»², δηλώνοντας μ' αὐτὸ ὅτι αὐτὰ τὰ ἔγραψε μὲ τὴ δύναμη τοῦ Πνεύματος.

Ἄς μὴ νομίζει λοιπὸν κανεὶς ὅτι αὐτὰ ποὺ προδίδεται νὰ πῶ τώρα θὰ τὰ πῶ θέλοντας νὰ κατηγορήσω ἢ νὰ μεμφῶ ἐκεῖνες ποὺ παντρεύονται. Γιατί θὰ ἦταν δεῖγμα τῆς χειρότερης μορφῆς ἀνοησίας καὶ μανίας, ἐκεῖνες ποὺ δὲν τὶς τιμώρησε ἐκεῖνος, ἀλλὰ τὶς εὐσπλαχνίσθηκε, αὐτὲς, ἀντίθετα μ' ἐκεῖνον, νὰ τὶς καταδικάζομε ἐμεῖς, τὴ στιγμὴ μάλιστα ποὺ εἴμαστε γεμάτοι ἀπὸ ἀμέτρητα κακά. Γιατί, ἂν προτρεπόμαστε νὰ μὴ κρίνομε, γιὰ νὰ μὴ κριθοῦμε μὲ τὸ ἴδιο μέτρο, οὔτε νὰ γινόμαστε αὐστηροὶ δικαστὲς τῶν ἀμαρτημάτων τῶν ἄλλων, ἀλλὰ νὰ εἴμαστε συγχωρητικοὶ καὶ μαλακοὶ ἀπέναντί τους, ὅταν τιμωρήσεις ἓνα πράγμα ποὺ οὔτε κἂν εἶναι ἀμάρτημα καὶ κατακρίνεις ἄλλους, στερεῖς τὸν ἑαυτὸ σου ἀπὸ κάθε συγγνώμη, προετοιμάζοντας τὸν κριτὴ νὰ γίνεῖ αὐστηρότερος ἀπέναντί σου μὲ τὴ συμπεριφορὰ σου αὐτὴ πρὸς τὸν πλησίον σου. Δὲν

Οὐ τοίνυν κατηγορῶν αὐτῶν οὐδὲ καθαπτόμενος ἐπὶ τοῦτο ἦλθον νῦν· τὸ γὰρ ἐν Κυρίῳ γενέσθαι δυνάμενον, πάσης κατηγορίας ἀπήλλακται, «μόνον» γάρ, φησὶν, «ἐν Κυρίῳ». Ὡσπερ οὖν ὅταν ὑπὲρ παρθενίας λέγωμεν, οὐ τὸν γάμον ἀτιμάζοντες ἐκείνην ἐπαί-
5 ρομεν, οὕτως, ὅταν περὶ χηρείας διαλεγώμεθα, οὐ τὸν δεύτερον γά-
μον ἐν τοῖς ἀπειρημένοις τιθέντες τῷ προτέρῳ στέργειν παρακα-
λοῦμεν, ἀλλ' ὁμολογοῦμεν μὲν καὶ τοῦτον εἶναι κατὰ νόμον τὸν
δεύτερον, πολλῶ δὲ τὸν ἕνα τοῦ δευτέρου βελτίονα.

Μὴ δὴ οὖν τὴν κατὰ σύγκρισιν ὑπεροχὴν τοῦ κατ' αὐτὴν ἐλατ-
10 τωθέντος πράγματος κακίαν τις εἶναι νομιζέτω. Οὐδὲ γὰρ εἰς τὴν
τῶν πονηρῶν τὸ πρᾶγμα ὠθοῦντες τάξιν τὴν σύγκρισιν ταύτην
ποιούμεθα· ἀλλ' ἀφέντες αὐτὸ τῶν νενομισμένων εἶναι καὶ ἐν ἐξου-
σία, οὕτως αὐτοῦ τὸ πολλῶ κρεῖττον προτιμῶμέν τε καὶ θαυμάζο-
μεν. Τί δήποτε; Ὅτι οὐκ ἔστιν ἴσον ἑνὸς ἀνδρὸς εἶναι γυναῖκα καὶ
15 δευτέρου τὴν αὐτήν. Ἡ μὲν γὰρ ἀρκεσθεῖσα τῷ προτέρῳ ἔδειξεν
ὅτι οὐδ' ἂν τοῦτον εἴλετο τὴν ἀρχήν, εἰ τοῦ πράγματος ἤδει τὴν πει-
ραν καλῶς· ἡ δὲ δεύτερον ἐπεισάγουσα νυμφίον τῆ τοῦ προτέρου
εὐνῆ, τῆς πολλῆς περὶ τὸν κόσμον φιλίας καὶ πρὸς τὰ γήϊνα πρά-
γματα συμπαθείας τεκμήριον ἐξήνεγκεν οὐ μικρόν. Κάκείνη μὲν
20 οὔτε ζῶντος τοῦ ἀνδρὸς πρὸς ἕτερόν τινα ἐπτοεῖτο, αὐτὴ δὲ εἰ καὶ
μὴ ἤμαρτεν εἰς ἑτέρους ζῶντος ἐκείνου, ἀλλ' ἐκείνου μᾶλλον πολ-
λοὺς ἑτέρους ἐθαύμασεν.

2. Ἴνα δὲ μὴ τοῦ διελθόντος καταστοχαζώμεθα βίου, αὐτὸ τὸ
πρᾶγμα συγκρίνωμεν. Ὡσπερ γὰρ ἡ παρθενία τοῦ γάμου κρείτ-
25 των, οὕτως ἐκείνου βελτίων ὁ γάμος. Ἡ μὲν γὰρ χήρα, ἀπὸ τῆς ἀρ-
χῆς ἐλαττωθεῖσα τῆς παρθενίας μόνον, κατὰ τὸ τέλος ἐξισοῦται
πάλιν αὐτῇ καὶ συνάπτεται, ὁ δὲ γάμος οὗτος ἐξ ἑκατέρων αὐτῆς
ἀφέστηκε τῶν μερῶν. Χωρὶς δὲ τούτων ἡ μὲν εὐκόλως φέρουσα

τὰ λέγω λοιπὸν τῶρα αὐτὰ μὲ σκοπὸ νὰ κατηγορήσω καὶ νὰ ψέξω αὐτές, γιατί ἐκεῖνο πού μπορεῖ νὰ γίνει στὸ ὄνομα τοῦ Κυρίου εἶναι ἀπαλλαγμένο ἀπὸ κάθε κατηγορία· γιατί λέγει, «μόνο ἂν αὐτὸ τὸ κάμνει στὸ ὄνομα τοῦ Κυρίου». Ὅπως ἀκριβῶς δηλαδὴ ὅταν μιλούσαμε ὑπὲρ τῆς παρθενίας, δὲν ἐξυψώναμε ἐκείνην, μὲ σκοπὸ νὰ μειώσομε τὸ γάμο, ἔτσι καὶ ὅταν μιᾶμε γιὰ τὴ χηρεία, δὲν τὸ κάμνομε αὐτὸ ἀπορρίπτοντας τὸν δεῦτερο γάμο καὶ προτρέποντας τὴν ἐμμονὴ στὸν πρῶτο γάμο, ἀλλ' ἀποδεχόμεστε ὅτι καὶ ὁ δεῦτερος αὐτὸς γάμος εἶναι νόμιμος, ἀλλὰ ὁ πρῶτος εἶναι πολὺ πιὸ καλύτερος ἀπὸ τὸν δεῦτερο.

Ἄς μὴ θεωρεῖ λοιπὸν κανεὶς σὰν κακὸ τὸ ὅτι ἓνα πράγμα μειωνεκτεῖ συγκρινόμενο πρὸς ἓνα ἄλλο πράγμα πού ὑπερέχει ἀπ' αὐτό. Γιατί δὲν κάμνομε τὴ σύγκριση αὐτὴ κατατάσσοντας τὸ πράγμα αὐτὸ τὸ κατώτερο στὴν κατηγορία τῶν πονηρῶν, ἀλλὰ θεωρώντας αὐτὸ μετὰ τῶν νόμιμων καὶ ἐπιτρεπτῶν, προτιμοῦμε καὶ θαυμάζομε ἐκεῖνο πού εἶναι πολὺ πιὸ ἀνώτερο ἀπ' αὐτό. Καὶ γιατί ἄραγε; Γιατί δὲν εἶναι ἴδιο πράγμα τὸ νὰ εἶναι κάποια γυναίκα ἐνὸς ἀνδρα, καὶ ἡ ἴδια πάλι νὰ εἶναι μετὰ γυναίκα καὶ δεύτερου ἀνδρα. Γιατί ἐκείνη πού ἀρκέσθηκε στὸν πρῶτο ἀνδρα τῆς ἔδειξε ὅτι οὔτε αὐτὸν θὰ προτιμοῦσε ἀπὸ τὴν ἀρχή, ἂν εἶχε καλὴ γνώση τοῦ πράγματος, ἐνῶ ἡ δεύτερη, εἰσάγοντας δεῦτερο σύζυγο στὸ κρεβάτι τοῦ πρώτου, παρουσίασε μέγιστη ἀπόδειξη τῆς μεγάλης ἀγάπης τῆς πρὸς τὸν κόσμον καὶ τῆς συμπάθειάς τῆς πρὸς τὰ γήινα πράγματα. Καὶ ἐκείνη βέβαια οὔτε ὅταν ζοῦσε ὁ ἀνδρας τῆς πόθησε κάποιον ἄλλον, ἐνῶ αὐτὴ, ἂν καὶ δὲν ἀμάρτησε μὲ ἄλλους ὅσο ζοῦσε ἐκεῖνος, ἀλλὰ θαύμασε περισσότερο ἀπὸ ἐκεῖνον πολλοὺς ἄλλους.

2. Γιὰ νὰ μὴ διατυπώνομε λοιπὸν σκέψεις γιὰ ἐκεῖνα πού πέρασαν, ἄς ἐξετάσομε αὐτὸ τὸ ἴδιο τὸ πράγμα. Ὅπως ἀκριβῶς δηλαδὴ ἡ παρθενία εἶναι ἀνώτερη ἀπὸ τὸ γάμο, ἔτσι καὶ ὁ πρῶτος γάμος εἶναι ἀνώτερος ἀπὸ τὸν δεῦτερο. Γιατί ἡ χήρα πού ἀπὸ τὴν ἀρχὴ μόνο μειώθηκε ἐναντι τῆς παρθενίας, στὸ τέλος ἐξισώνεται πάλι μ' αὐτὴν καὶ συνταυτίζεται· ἐνῶ ὁ δεῦτερος γάμος ὑπολείπεται κατὰ πολὺ καὶ ἀπὸ τὰ δύο μέρη αὐτῆς. Καὶ ἐκτὸς ἀπὸ αὐτά,

τὴν χηρείαν καὶ ζῶντος πολλάκις ἐγκρατεύεται τοῦ ἀνδρός, ἢ δὲ τὸ
 πρᾶγμα ἔχουσα ἐπαχθῶς οὐ δύο μόνον καὶ τρισίν, ἀλλὰ καὶ πολλῶ
 πλείοσιν ὁμιλῆσαι παρεσκευάσται ἀνδράσι καὶ μόλις τοῦ γήρωσ
 ἐπελθόντος ἀφίσταται. Ὡσπερ οὖν πολλῆς σεμνότητος καὶ
 5 σωφροσύνης σημεῖον ὁ γάμος ἐκεῖνός ἐστιν, οὕτως οὗτος ἀσελ-
 γείας μὲν οὐκ ἂν εἴποιμι, μὴ γένοιτο, ἀσθενοῦς δὲ ψυχῆς καὶ σαρκι-
 κωτάτης καὶ τῆ γῆ προσδεδεμένης καὶ μέγα καὶ ὑψηλὸν οὐδὲν δυ-
 ναμένης φαντασθῆναί ποτε. Εἰ δὲ λέγοι τις, ὅτι τὸ καλὸν ταῦτόν
 ἐστι, κἂν τε ἅπαξ γένηται κἂν τε δις κἂν τε πολλάκις, ὁμοίως γὰρ
 10 ἔσται καλὸν καὶ ὁ πολλάκις αὐτῶ χρώμενος μᾶλλον ἐπαινοῖτ' ἂν
 δικαίως· ὥστε, εἰ καὶ ὁ γάμος καλόν, ὁ συνεχῶς αὐτῶ κεχρημένος
 τοῦ σπανιάκις θαυμαστότερος καὶ μᾶλλον ἀποδεκτός· ἐροῦμεν, ὅτι
 τοὺς μὲν ἀφελεστέρους τοῦτο σοφίσασθαι δύναται ἂν, τοῖς δὲ βου-
 λομένοις προσέχειν, εὐφώρατον ἔσται τὸ σόφισμα.

15 Γάμος γὰρ οὐ διὰ τὴν μίξιν λέγεται γάμος, ἐπεὶ οὕτω γε καὶ ἡ
 πορνεία γάμος ἂν ἦν, ἀλλὰ διὰ τὸ στέργειν ἐνὶ τὴν γαμουμένην ἀν-
 δρὶ καὶ τούτῳ τῆς πόρνης διέστηκεν ἡ ἐλευθέρα καὶ σῶφρων γυνή.
 Εἰ μὲν γὰρ ἐνὶ διαπαντός ἀρκοῖτο ἀνδρὶ, γάμος τὸ πρᾶγμα εἰκότως
 ἂν λέγοιτο· εἰ δὲ ἀνθ' ἑνὸς πολλοὺς εἰς τὴν οἰκίαν εἰσάγει νυμφίους,
 20 πορνείαν μὲν οὐ τολμῶ τὸ πρᾶγμα καλεῖν, τῆς δὲ οὐκ εἰδυίας ἔτε-
 ρον ἄνδρα πλὴν ἑνὸς πολλῶ τῶ μέτρῳ ἀπολείπεσθαι φαίην ἂν.
 Ἐκεῖνη μὲν γὰρ ἤκουσε τοῦ Κυρίου λέγοντος, «ἀντὶ τούτου κατα-
 λείπει ἄνθρωπος τὸν πατέρα αὐτοῦ καὶ τὴ μητέρα αὐτοῦ καὶ προσ-
 κολληθῆσεται τῆ γυναικὶ αὐτοῦ καὶ ἔσονται οἱ δύο εἰς σάρκα
 25 μίαν», καὶ ὥσπερ σαρκὸς ἄληθῶς οἰκείας ἀντείχετο καὶ οὐκ ἐπε-
 λάθετο τῆς ἅπαξ δοθείσης αὐτῇ κεφαλῆς, αὕτη δὲ οὕτε τὸν

ἐκείνη πού εὐκολα ὑπομένει τῇ χηρεία, ἀσκεῖ ἐγκράτεια πολλές φορές καὶ ὅταν ζεῖ ὁ ἄνδρας της, ἐνῶ ἐκείνη πού θεωρεῖ τὸ πρᾶγμα βαρὺ εἶναι διατεθειμένη νὰ συνάψει σχέσεις σαρκικές ὄχι μόνο μὲ δύο καὶ τρεῖς ἄνδρες ἀλλὰ καὶ πολὺ περισσότερους καὶ μόλις καὶ μὲ δυσκολία σταματάει ὅταν ἔρθουν τὰ γηρατειά. Ὅπως ἀκριβῶς λοιπὸν ὁ πρῶτος γάμος εἶναι δεῖγμα μεγάλης σεμνότητος καὶ σωφροσύνης, ἔτσι ὁ δεύτερος γάμος, δὲν θὰ μπορούσα βέβαια νὰ πῶ πῶς εἶναι δεῖγμα ἀσέλγειας, μὴ γένοιτο, ἀλλὰ δεῖγμα ψυχῆς ἀδύναμης καὶ πολὺ σαρκικῆς καὶ προσδεμένης στὴ γῆ, χωρὶς νὰ μπορεῖ ποτὲ νὰ φαντασθεῖ τίποτε τὸ μεγάλο καὶ ὑψηλό. Ἄν ὅμως κάποιος πεῖ, ὅτι τὸ καλὸ εἶναι καλὸ εἴτε γίνεται μία φορά εἴτε δύο εἴτε πολλές φορές, τότε βέβαια τὸ καλὸ θὰ εἶναι ὅμοια καλὸ καὶ ἐκεῖνος πού τὸ κάμνει πολλές φορές δίκαιο θὰ ἦταν καὶ νὰ ἐπαινεῖται περισσότερο· ἄρα, ἂν καὶ ὁ γάμος εἶναι καλὸ πρᾶγμα, ἐκεῖνος πού τὸν χρησιμοποιεῖ συνέχεια εἶναι ἄξιος θαυμασμοῦ περισσότερο ἀπὸ ἐκεῖνον πού τὸν χρησιμοποιεῖ σπάνια καὶ πολὺ περισσότερο ἀποδεκτός· ἢ ἀπάντησή μας σ' αὐτὸ θὰ εἶναι, ὅτι αὐτὸ μποροῦν νὰ τὸ σοφισθοῦν οἱ ἀφελέστεροι, ἐνῶ γιὰ ἐκείνους πού θέλουν νὰ προσέχουν τὸ σόφισμα θὰ γίνει εὐκολα ἀντιληπτό.

Ὁ γάμος λοιπὸν δὲν λέγεται γάμος ἐξ αἰτίας τῆς σαρκικῆς σχέσεως, γιατί ἔτσι καὶ ἡ πορνεία θὰ ἦταν γάμος, ἀλλ' ἐπειδὴ ἐκείνη πού παντρεύεται ἀρκεῖται σ' ἓναν ἄνδρα καὶ ὡς πρὸς αὐτὸ διαφέρει ἢ ἐλεύθερη καὶ συνετὴ γυναῖκα ἀπὸ τὴν πόρνη. Ἄν δηλαδὴ ἀρκεῖται γιὰ πάντα σ' ἓναν ἄνδρα, τότε πολὺ σωστὰ τὸ πρᾶγμα ὀνομάζεται γάμος, ἂν ὅμως εἰσάγει ἀντὶ γιὰ ἓναν πολλοὺς ἄνδρες στὸ σπίτι, δὲν τολμῶ βέβαια νὰ ὀνομάσω τὸ πρᾶγμα πορνεία, θὰ μπορούσα ὅμως νὰ πῶ ὅτι ὑπολείπεται κατὰ πολὺ ἀπὸ ἐκείνη πού δὲν γνωρίζει ἄλλον ἄνδρα ἐκτὸς ἀπὸ τὸν ἓνα. Γιατί ἐκείνη ἄκουσε ἀπὸ τὸν Κύριο πού λέγει, «γι' αὐτὸ τὸ λόγο θὰ ἐγκαταλείψει ὁ ἄνθρωπος τὸν πατέρα του καὶ τὴ μητέρα του καὶ θὰ προσκολληθεῖ στὴ γυναῖκα του καὶ θὰ γίνουν οἱ δύο μία σάρκα»³, καὶ κρατιόταν ἀπ' αὐτὸν σάν νὰ ἦταν πραγματικὰ δική της σάρκα καὶ δὲν λησμόνησε τὴν κεφαλὴ πού τῆς δόθηκε μία φορά. Ἀντίθετα αὐτὴ οὔτε τὸν πρῶτο οὔτε τὸν δεύτερο τὸν θεωροῦσε

πρῶτον, οὔτε τὸν δεύτερον ἔσχεν ἐν τάξει τῆς οἰκείας σαρκός· ὁ
 μὲν γὰρ πρῶτος ἐκβέβληται παρὰ τοῦ δευτέρου, ὁ δεύτερος δὲ ὑπ'
 ἐκείνου· οὔτε δὲ τοῦ προτέρου μεμνήσθαι δύναιτ' ἂν καλῶς τῷ
 ἑτέρῳ μετ' ἐκεῖνον προσέχουσα, οὔτε τοῦτον μετὰ τῆς προσηκού-
 5 σης φιλοστοργίας ὄψεται, σχιζομένης εἰς τὸν ἀπελθόντα τῆς δια-
 νοίας αὐτῆς. Ὡστε ἐκάτερον λοιπὸν συμβαίνει, καὶ τοῦτον κάκει-
 νον ἐκβεβλῆσθαι τῆς ἀνδρὶ προσηκούσης καὶ τιμῆς καὶ φιλίας
 παρὰ γυναικός. Ποίαν δὲ ὅλως οἶεται ἔχειν ψυχὴν τὸν δεύτερον
 νυμφίον εἰς τὸν τοῦ προτέρου θάλαμον εἰσαγόμενον καὶ εἰς τὴν εὐ-
 10 νὴν ἀναβαίνοντα τὴν ἐκείνου, καὶ γελῶσαν καὶ χαριεντιζομένην ἐπὶ
 τούτοις ὀρῶντα τὴν ἐκείνου γυναῖκα; Σφόδρα γε· οὐδὲ γὰρ μετὰ
 πολλῆς αὐτῇ προσελεύσεται τῆς φιλίας· κἂν γὰρ ἀπάντων ἀνθρώ-
 πων ἀπηνέστερος ἦ, οὐκ ἔσται οὕτως ἄγριος, ὡς μηδὲν ἀνθρώπι-
 νον παθεῖν, κἂν μυρίοις καὶ ἑαυτὴν καὶ τὸν οἶκον περιβάλλῃ καλ-
 15 λωπισμοῖς ἐκείνη.

Τὸ γὰρ καταλαβὸν ἤδη πένθος τὴν οἰκίαν οὐκ ἀφήσει καθαρὰν
 γενέσθαι τὴν εὐφροσύνην· ἀλλ' ὥσπερ ἐπὶ τῶν τοίχων ὅταν σφό-
 δρα καταφλεγέν τι μέρος τύχη, εἴτα ἡρέμα κονιαθέντι τὸ τῆς μελα-
 νίας ἐπιτεταμένον καὶ βαθὺ λυμαίνεται τῇ τῆς ἐπιφανείας λευκότητι
 20 καὶ ἔστι θέαμα ἀηδές, οὕτω καὶ ἐνταῦθα, κἂν πολλὰ ἐπινοήσῃ τὰ
 λαμπρά, ἐν μέσοις αὐτοῖς διαφαίνεται τὰ σκυθρωπὰ καὶ τις ἐν αὐ-
 τοῖς μίξις ἀτερπής. Καὶ γὰρ καὶ οἰκέται καὶ θεράπαινοι καὶ γεωρ-
 γοὶ καὶ πάροικοι καὶ γείτονες καὶ συγγενεῖς τοῦ προαπελθόντος
 κατηφοῦσιν ἐπὶ τοῖς γενομένοις καὶ στενάζουσιν. Εἰ δὲ καὶ ὄρφανοὶ
 25 τύχωσι καταλειφθέντες, νέοι μὲν ὄντες κομιδῇ, σφοδρὸν τὸ παρὰ
 τῶν δυναμένων συνιέναι τῶν γινομένων τῇ μητρὶ τὸ μῖσος ἐξά-
 πτουσιν· εἰ δὲ ἐνήλικες τύχοιεν ὄντες, πάντων ἐκεῖνοι μᾶλλον ἀη-
 δίαν κατασκευάζουσιν. Ἄπερ οὖν καὶ οἱ νομοθέται συνεωρακότες
 ἅπαντα καὶ τοὺς ἐπὶ τούτοις ἀλγοῦντας παραμυθούμενοι καὶ ὑπὲρ

δική της σάρκα· γιατί ὁ πρῶτος ἐκτοπίσθηκε ἀπὸ τὸ δεύτερο καὶ ὁ δεύτερος ἀπὸ τὸν πρῶτο· καὶ οὔτε τὸν πρῶτο μπορεῖ νὰ θυμᾶται καλὰ προσέχοντας μαζί με ἐκεῖνον καὶ τὸν δεύτερο, οὔτε τὸν δεύτερο θὰ τὸ δεῖ με τὴν πρέπουσα φιλοστοργία, ἐπειδὴ ἡ σκέψη της μοιράζεται σ' αὐτὸν καὶ σ' ἐκεῖνον ποὺ πέθανε. Ὡστε λοιπὸν φθάνει στὸ σημεῖο νὰ ἔχει ἐκτοπισθεῖ καὶ αὐτὸς καὶ ἐκεῖνος ἀπὸ τὴν τιμὴ καὶ τὴν ἀγάπη ποὺ πρέπει ν' ἀπολαμβάνει ὁ ἄνδρας ἀπὸ τὴ γυναίκα. Καὶ ποιά ψυχικὴ διάθεση νομίζει κανεὶς ὅτι θὰ ἔχει ὁ δεύτερος σύζυγος μπαίνοντας στὸ δωμάτιο τοῦ πρώτου συζύγου, ἀνεβαίνοντας στὸ κρεβάτι ἐκείνου καὶ βλέποντας τὴ γυναίκα ἐκείνου νὰ γελά καὶ νὰ χαριεντίζεται γιὰ ὅλα αὐτά; Ἀσφαλῶς πάρα πολὺ δυσάρεστη· γιατί δὲ θὰ τὴν πλησιάσει με πολλὴ ἀγάπη· κι ἂν ἀκόμη εἶναι ὁ πιὸ σκληρὸς ἀπὸ ὅλους τοὺς ἀνθρώπους, δὲ θὰ εἶναι τὸσο ἄγριος, ὥστε νὰ μὴ νιώσει κατὰ τὸ ἀνθρώπινο, ἔστω κι ἂν ἐκείνη στολίζει τὸσο τὸν ἑαυτὸ της ὅσο καὶ τὸ σπίτι με ἄπειρα στολίδια.

Πραγματικὰ τὸ πένθος ποὺ κατέλαβε ἤδη τὸ σπίτι δὲν ἐπιτρέπει τὴν εὐφροσύνη νὰ γίνεи καθαρή, ἀλλ' ὅπως ἀκριβῶς στὴν περίπτωση τῶν τοίχων, ὅταν συμβεῖ κάποιο μέρος αὐτοῦ νὰ δεχθεῖ ἔντονα τὴ φλόγα πυρκαϊᾶς καὶ στὴ συνέχεια ἐπιχρισθεῖ αὐτὸ προσεκτικά, τὸ ἔντονο καὶ βαθὺ μαῦρο χρῶμα καταστρέφει τὴ λευκότητα τῆς ἐπιφάνειας καὶ εἶναι ἄσχημο τὸ θέαμα, ἔτσι καὶ ἐδῶ· κι ἂν ἀκόμη ἐπινοήσει πολλὰ λαμπρά, μέσα ἀπ' αὐτὰ φαίνονται τὰ δυσάρεστα καὶ δημιουργεῖται ἓνα μίγμα καθόλου εὐχάριστο. Πραγματικὰ καὶ οἱ ὑπηρέτες καὶ οἱ ὑπηρέτριες καὶ οἱ γεωργοὶ καὶ ὅσοι κατοικοῦν μέσα στὸ σπίτι καὶ οἱ γείτονες καὶ οἱ συγγενεῖς ἐκείνου ποὺ πέθανε εἶναι κυριευμένοι ἀπὸ στεναχώρια καὶ ἀναστενάζουν γιὰ τὰ ὅσα ἔγιναν. Ἄν μάλιστα τύχει νὰ μείνουν πίσω καὶ ὄρφανὰ παιδιὰ, ἐφόσον αὐτὰ εἶναι μικρὰ νιώθουν τότε, ἐκεῖνα ποὺ μποροῦν νὰ κατανοήσουν τὰ ὅσα γίνονται, σφοδρὸ μίσος ἐναντίον τῆς μητέρας τους, ἂν πάλι τύχει νὰ εἶναι μεγάλα, τότε περισσότερο ἀπο ὅλους ἐκεῖνα νιώθουν ἀηδία. Λαμβάνοντας λοιπὸν ὑπ' ὄψη ὅλα αὐτὰ οἱ νομοθέτες καὶ θέλοντας νὰ παρηγορήσουν ἐκείνους ποὺ πονοῦν γιὰ ὅλα αὐτὰ καὶ παράλληλα δικαιολογώντας τὸν ἑαυ-

ἑαυτῶν ἀπολογούμενοι, ὅτι οὐ κατὰ γνώμην οὐδὲ προηγουμένως τοῦτον τὸν γάμον ἐπέταξαν, ἀλλὰ δεδοικότες, μὴ τι χειρὸν γένηται κακόν, πάντα τοῦ δευτέρου γάμου τὰ φαιδρὰ παρητήσαντο καὶ οὔτε αὐλός, οὔτε κρότοι, οὔτε ὑμέναιος, οὔτε ὀρχήματα, οὔτε στέφανοι
5 νυμφικοί, οὔτε ἄλλο τι τῶν τοιούτων τὴν ἐσπέραν κοσμοῦσιν ἐκείνην, ἀλλὰ πάντων αὐτὴν ἀποκοσμήσαντες, οὕτως ἀστεφάνωτον ἄγουσι τὸν ἄνδρα πρὸς τὴν χήραν γυναῖκα, μονονουχὶ βοῶντες διὰ τούτων ὅτι πάντα συγγνώμης ἄξια πράττουσιν, ἀλλ' οὐκ ἐπαίνων καὶ κρότων καὶ στεφάνων.

10 3. Πῶς οὖν ὁ Παῦλος ἐκώλυσε χηρεῦειν, φησί, καὶ βουλομένας τὰς νέας, οὕτωςι γράφων· «νεωτέρας δὲ χήρας παραιτοῦ»; Οὐχ ὁ Παῦλος τὰς βουλομένας χηρεῦειν ἐκώλυσε, ἀλλ' ἐκεῖναι καὶ τὸν Παῦλον ἠνάγκασαν μὴ βουλόμενον τοῦτον διατάξασθαι τὸν νόμον αὐταῖς· εἰ γὰρ τοῦ Παύλου τὸ θέλημα βούλει μαθεῖν, ἄκουε τί φησι·
15 «θέλω δὲ πάντας ἀνθρώπους εἶναι ὡς καὶ ἑμαυτόν», ἐν ἐγκρατεῖᾳ. Ὡστε οὐκ ἂν ἐμαχέσατο ἑαυτῷ, οὐδὲ ἐναντιολογία τοσαύτη περιέπεσεν ὁ μακάριος ἐκεῖνος, οὐδ' ἂν ὁ πάντας ἀνθρώπους βουλόμενος εἶναι ἐν ἐγκρατεῖᾳ, τὰς βουλομένας χηρεῦειν ἐκώλυσε. Πῶς οὖν φησι, «νεωτέρας δὲ χήρας παραιτοῦ»; Ἄλλ' εἶπέ, τίνος ἕνεκεν
20 καὶ διὰ τί; Οὐ γὰρ ἀπλῶς οὕτως εἶρηκεν, ἀλλὰ καὶ τὴν αἰτίαν προστέθεικεν εἰπών· «ὅταν γὰρ καταστρηνιαῶσιν τοῦ Χριστοῦ, γαμεῖν θέλουσιν». Ὁρᾷς ὅτι οὐ τὰς χηρεῦειν βουλομένας, ἀλλὰ τὰς γαμῆσαι προαιρουμένας μετὰ τὸ χηρεῦσαι κωλύει ἐκεῖνος χηρεῦσαι καὶ εἰς τὸν ἅγιον ἐκεῖνον κατατάττεσθαι χορόν· καὶ σφόδρα ποιῶν
25 συνετῶς. Εἰ γὰρ μέλλοις, φησί, δευτέροις γάμοις ὀμιλεῖν, μηδὲ ἐπαγγεῖλη χηρείαν· τοῦ γὰρ μηδ' ὄλως ὑποσχέσθαι τὸ μετὰ τὴν ὑπόσχεσιν ἀγνωμονῆσαι πολλῶ χειρόν ἐστιν.

Ὡσπερ οὖν τὰς συνεχεῖς συνουσίας ἐπέτρεψεν, οὐ νομοθετῶν, ἀλλὰ συγγινώσκων αὐτοῖς, «τοῦτο γὰρ λέγω», φησί, «κατὰ συγ-

4. Α' Τιμ. 5,11.

5. Α' Κορ. 7,7.

6. Α' Τιμ. 5,11.

τό τους, ὅτι δὲν ὄρισαν τὸ γάμο αὐτὸ ἀπὸ τὴν ἀρχὴ καὶ ἐπειδὴ τὸ ἤθελαν, ἀλλὰ φοβούμενοι μήπως συμβεῖ κάποιο χειρότερο κακό, ἀπέρριψαν ὅλες τὶς λαμπρὲς ἐκδηλώσεις γιὰ τὸ δεύτερο γάμο, καὶ ἔτσι οὔτε αὐλός, οὔτε κρότοι, οὔτε γαμήλια ἄσματα, οὔτε χοροί, οὔτε στεφάνια νυφικά, οὔτε κάτι ἄλλο παρόμοιο λαμπρύνουν τὴν ἑσπέρα ἐκείνη, ἀλλ' ἀπογυμνώνοντας αὐτὴν ἀπὸ ὅλα αὐτὰ, ἔτσι ἀστεφάνωτο ὀδηγοῦν τὸν ἄνδρα πρὸς τὴ χήρα γυναῖκα, διακηρύσσοντας κατὰ κάποιο τρόπο μ' αὐτὰ ὅτι ὅλα ὅσα κάμνουν εἶναι ἄξια συγγνώμης καὶ ὄχι ἐπαίνων καὶ κρότων καὶ σταφάνων.

3. Πῶς λοιπὸν ὁ Παῦλος, λέγει, ἀπαγόρευσε τὶς νέες νὰ μένουν χῆρες καὶ ἂν ἀκόμα θέλουν, γράφοντας, «ν' ἀρνεῖσαι ὁμῶς νὰ γράφεις στὸν κατάλογο νεώτερες χῆρες»⁴; Δὲν ἀπαγόρευσε ὁ Παῦλος ἐκεῖνες πὺ θέλουν νὰ μένουν χῆρες, ἀλλ' ἐκεῖνες ἀνάγκασαν τὸν Παῦλο νὰ ὀρίσει τὸν κανόνα αὐτὸν γι' αὐτὲς χωρὶς νὰ τὸ θέλει· γιατί, ἂν θέλεις νὰ μάθεις ποιό εἶναι ἐκεῖνο πὺ θέλει ὁ Παῦλος, ἄκουε τί λέγει· «θέλω ὅλοι οἱ ἄνθρωποι νὰ εἶναι ὅπως ἐγώ»⁵, δηλαδὴ ν' ἀσκοῦν ἐγκράτεια. Ὡστε δὲν θὰ μαχόταν τὸν ἑαυτὸ του, οὔτε θὰ περιέπιπτε σὲ τόση μεγάλη ἀντιλογία ὁ μακάριος ἐκεῖνος, οὔτε ἐκεῖνος, πὺ θέλει ὅλοι οἱ ἄνθρωποι νὰ ζοῦν μὲ ἐγκράτεια, θὰ ἀπαγόρευε νὰ μένουν χῆρες ἐκεῖνες πὺ θέλουν. Πῶς λοιπὸν λέγει, «νὰ μὴ δέχεσαι ὁμῶς νὰ γράφεις στὸν κατάλογο νεώτερες χῆρες»; Ἀλλὰ πὲς μας σὺ καὶ γιὰ ποιό λόγο τὸ εἶπε καὶ γιατί; Γιατὶ δὲν τὸ εἶπε αὐτὸ ἔτσι στὴν τύχη, ἀλλὰ πρόσθεσε καὶ τὴν αἰτία, λέγοντας· «γιατὶ ὅταν τὰ πάθη τὶς ἀποσπάσουν ἀπὸ τὸ Χριστό, θέλουν νὰ παντρευτοῦν»⁶. Βλέπεις ὅτι ἐκεῖνος ἀπαγορεύει νὰ μένουν χῆρες καὶ νὰ ἐγγραφοῦν στὸν ἅγιο ἐκεῖνο χορὸ, ὄχι ἐκεῖνες πὺ θέλουν νὰ μένουν χῆρες, ἀλλ' ἐκεῖνες πὺ προτιμοῦν μετὰ τὴ χηρεία νὰ παντρευτοῦν· καὶ αὐτὸ τὸ κάμνει μὲ μεγάλη σύνεση. Γιατί, λέγει, ἂν θέλεις νὰ συνάψεις δεύτερο λόγο, τότε μὴ ὑποσχεθεῖς χηρεία· γιατί ἀπὸ τὸ νὰ ὑποσχεθεῖς εἶναι πολὺ πιὸ χειρότερο τὸ νὰ μὴ μείνεις συνεπὴς στὸ λόγο σου μετὰ τὴν ὑπόσχεση.

Ὡπως ἀκριβῶς λοιπὸν ἐπέτρεψε τὶς συνεχεῖς συζυγικὲς σχέσεις, ὄχι ὀρίζοντας κανόνα, ἀλλὰ κάμνοντας παραχώρηση πρὸς

γνώμην, οὐ κατ' ἐπιταγήν, διὰ τὴν ἀκρασίαν ὑμῶν», οὕτω καὶ ἐν-
 ταῦθα δι' ἕτερον μεῖζον κακὸν τὸν δεύτερον γάμον ἐπέταξε, δεικνὺς
 ὅτι καὶ τοῦτο συγγνώμης ἐστί, τῇ τῶν πολλῶν ἀσθενείᾳ συγκατα-
 βαίνουσης. Ἀσθενείαν δὲ οὐ δυνάμεως, ἀλλὰ προαιρέσεώς φημι.
 5 Καθάπερ γὰρ ἡ παρθένος, μετὰ τὴν τῆς παρθενίας ἐπαγγελίαν δια-
 φθαρεῖσα, μοιχείας χεῖρον ἐτόλμησεν, οὕτω καὶ ἡ χήρα ἅπαξ ἐπαγ-
 γειλαμένη, εἶτα πατήσασα τὰς πρὸς τὸν Θεὸν συνθήκας, ὑπὸ τὴν
 αὐτὴν ἀμαρτίαν πεσεῖται καὶ τῆς αὐτῆς ἐσται τιμωρίας ὑπεύθυνος.
 Εἰ δὲ χρή τι καὶ θαυμαστὸν εἰπεῖν, τάχα καὶ πολλῶ μεζονος· οὐ
 10 γὰρ ἐστὶν ἴσον, ὅπερ καὶ ἀρχόμενος εἶπον, τὴν τε ἄπειρον καὶ τὴν
 πεπειραμένην τοῖς αὐτοῖς πάλιν περιπεσεῖν πειρασμοῖς. Καὶ οὐκ
 ἐνταῦθα μόνον, ἀλλὰ προειπὼν καὶ πάλιν λέγων, «βούλομαι νεω-
 τέρας χήρας γαμεῖν, τεκνογονεῖν, οἰκοδεσποτεῖν», τὴν αἰτίαν προσ-
 τίθησι, δι' ἣν ταῦτα βούλεται. Τίς δὲ ἐστὶν αὕτη; «Μηδεμίαν»,
 15 φησί, «διδόναι τῷ ἀντικειμένῳ ἀφορμὴν λοιδορίας χάριν». Ἐπει-
 δὴ γὰρ πολλὰς τῶν χηρῶν εἰκὸς ἦν τότε προπετέστερον καὶ αὐθα-
 δέστερον τῷ μετὰ ταῦτα κεχρηῆσθαι βίῳ, καθάπερ τινὸς ἀνάγκης
 καὶ δεσποτείας τῆς πρὸς τὸν ἄνδρα συζυγίας ἀπαλλαγείσας, ὡς καὶ
 πονηρὰν ἐπισπάσασθαι δόξαν διὰ τῆς ἰταμότητος, ἀπάγων αὐτὰς
 20 τῆς ὀλεθρίου ταύτης ἐλευθερίας, πάλιν ἐπὶ τὸν ζυγὸν ἄγει τὸν πρό-
 τερον. Εἰ γὰρ μέλλοι τις, φησί, χήρα οὖσα λάθρα πορνεύειν καὶ κα-
 ταισχύνειν ἑαυτήν, πολλῶ βέλτιον γαμεῖν, καὶ «μηδεμίαν διδόναι
 τῷ ἀντικειμένῳ ἀφορμὴν λοιδορίας χάριν»· ὥστε διὰ τὸ μὴ παρέ-
 χειν τὰς ἀφορμὰς τῆς λοιδορίας καὶ βίον ἐφύβριστον ζῆν καὶ πορνι-
 25 κόν, τὸν γάμον ἐπέταξεν.

Ἦκουε γοῦν καὶ ὅσα αὐτῶν κατηγορεῖ. Δέον γὰρ εἰς προσευ-
 χὰς τετράφθαι τὸν ἅπαντα χρόνον καὶ ἰκετηρίας, «αἱ δέ», φησί,

7. Α' Κορ. 7,6.

8. Α' Τιμ. 5,14.

9. Α' Τιμ. 5,14.

αυτούς, γιατί λέγει, «αὐτὸ τὸ λέγω κατὰ παραχώρηση, ὄχι σὰν διαταγή, ἐξ αἰτίας τῆ ἀδυναμία σας νὰ δείξετε ἐγκράτεια»⁷, ἔτσι καὶ ἐδῶ ἐπέτρεψε τὸν δεῦτερο γάμο πρὸς ἀποφυγὴ κάποιου μεγαλύτερου κακοῦ, δείχνοντας ὅτι καὶ αὐτὸ γίνεται κατὰ παραχώρηση, συγκαταβαίνοντας πρὸς τὴν ἀδυναμία τῶν πολλῶν νὰ τὸ τηρήσουν. Καὶ δὲν ἐννοῶ ἔλλειψη δυνάμεως, ἀλλὰ ἀδυναμία προαιρέσεως. Γιατί, ὅπως ἀκριβῶς ἡ παρθένος ποὺ διεφθείρει τὴν παρθενία μετὰ τὴν ὑπόσχεση ποὺ ἔδωσε, διέπραξε ἀμάρτημα χειρότερο ἀπὸ μοιχεία, ἔτσι καὶ ἡ χήρα ποὺ ἔδωσε μιὰ φορὰ τὴν ὑπόσχεση καὶ παραβεῖ στὴ συνέχεια τὶς συμφωνίες της πρὸς τὸ Θεό, θὰ πέσει στὴν ἴδια ἀμαρτία καὶ θὰ καταστεῖ ὑπεύθυνη τῆς ἴδιας τιμωρίας. Καὶ ἂν πρέπει νὰ πῶ κάτι τὸ ἀξιοθαύμαστο, ἴσως καταστεῖ ὑπεύθυνη καὶ πολὺ πῖο μεγαλύτερης τιμωρίας· γιατί δὲν εἶναι τὸ ἴδιο, ὅπως εἶπα καὶ στὴν ἀρχή, νὰ περιπέσουν πάλι στοὺς ἴδιους πειρασμοὺς καὶ ἡ ἄπειρη καὶ ἡ πεπειραμένη. Καὶ ὄχι μόνο ἐδῶ, ἀλλὰ καὶ προηγουμένως, καὶ ὅταν πάλι εἶπε, «θέλω οἱ νεώτερες χῆρες νὰ παντρεύονται, νὰ ἀποκτοῦν παιδιά καὶ νὰ διευθύνουν τὸ σπίτι τους»⁸, προσθέτει τὴν αἰτία γιὰ τὴν ὁποία τὰ θέλεια αὐτά. Καὶ ποιά εἶναι αὐτή; «Νὰ μὴ δίνουν», λέγει, «καμιὰ ἀφορμὴ γιὰ κατηγορία στὸν ἐναντιούμενο»⁹. Ἐπειδὴ δηλαδὴ πολλὲς ἀπὸ τὶς χῆρες φυσικὸ ἦταν νὰ ἔδειχναν στὴ μετὰ ταῦτα ζωὴ τους μιὰ κάποια προπέτεια καὶ αὐθάδεια, ἐπειδὴ ἀπαλλάχθηκαν κατὰ κάποιο τρόπο ἀπὸ κάποιο ἐξαναγκασμὸ καὶ ἐξουσία ποὺ προερχόταν ἀπὸ τὴ συζυγία πρὸς τὸν ἄνδρα τους, ὥστε μὲ τὴ θρασύτητά τους αὐτὴ νὰ ἐπισύρουν καὶ κακὴ ἀκόμη φήμη, ἀπομακρύνοντάς τες ἀπὸ τὴν ὀλέθρια αὐτὴ ἐλευθερία, τὶς ὀδηγεῖ πάλι στὸν προηγούμενο ζυγὸ. Γιατί, λέει, ἂν πρόκειται κάποια ἐνῶ εἶναι χήρα νὰ πορνεύει κρυφὰ καὶ νὰ καταντροπιάζει τὸν ἑαυτὸ της, εἶναι πολὺ πῖο καλύτερα νὰ παντρεύεται καὶ «νὰ μὴ δίνει καμιὰ ἀφορμὴ στὸν ἐναντιούμενο πρὸς κατηγορία». Ὡστε ἔδωσε ἐντολὴ νὰ παντρεύονται γιὰ νὰ μὴ δίνουν ἀφορμὴ γιὰ κατηγορία καὶ νὰ μὴ κάμνουν ζωὴ ἐξευτελιστικὴ καὶ πορνικὴ.

Ἄκουε λοιπὸν καὶ τὶς κατηγορίες ποὺ διατυπώνει ἐναντίον τους. Ἐνῶ δηλαδὴ πρέπει ὅλο τὸ χρόνο νὰ εἶναι προσηλωμένες

«καὶ ἀργαὶ μανθάνουσι περιερχόμεναι τὰς οἰκίας»· οὐ μόνον δὲ ἀργαί, ἀλλὰ καὶ φλύαροι καὶ περίεργοι, λαλοῦσαι τὰ μὴ δέοντα. Αὐτὸς δὲ οὐχ οὕτω βούλεται, ἀλλὰ προσηλωθῆαι αὐτὴν διαπαντὸς τοῖς πνευματικοῖς· «ἢ γὰρ σπαταλῶσα», φησί, ζῶσα τέθνηκεν».

5 Ἐπεὶ καὶ τὴν παρθένον, οὐ τῇ τοῦ σώματος ἀγνεΐα βούλεται ὀρίζειν τοῦτο τὸ καλόν, ἀλλὰ τὴν πᾶσαν σχολὴν εἰς τὴν λατρείαν ἀναλίσκειν τοῦ Θεοῦ. «Τοῦτο» γάρ, φησί, «λέγω ὑμῖν, οὐχ ἵνα βρόχον ὑμῖν ἐπιβάλω, ἀλλὰ πρὸς τὸ εὐσχημον καὶ εὐπρόσεδρον τῷ Κυρίῳ ἀπερισπάστως». Οὐ γὰρ θέλει αὐτὴν μερίζεσθαι, ἀλλ' ὅλην εἶναι

10 τῶν πνευματικῶν καὶ τῶν ἐν τοῖς οὐρανοῖς καὶ τὰ τοῦ Κυρίου μεριμνᾶν. Οὕτω καὶ τὴν χήραν πολιτεύεσθαι παραινεῖ λέγων· «ἢ δὲ ὄντως χήρα καὶ μεμονωμένη ἤλπισεν ἐπὶ τὸν Θεὸν καὶ προσμένει ταῖς δεήσεσι καὶ ταῖς προσευχαῖς νυκτὸς καὶ ἡμέρας». Ὅταν οὖν τὴν σχολὴν ἦν ἐν τοῖς εὐαγγελικοῖς πράγμασιν ἀναλίσκειν χρή, ταύ-

15 τὴν μὴ μόνον εἰς περιττὰ καὶ ἀνωφελῆ, ἀλλὰ καὶ εἰς τὰ σφόδρα ἐπιβλαβῆ παρὰ πάντα δαπανῶσι τὸν βίον, εἰκότως αὐτὰς ἐπὶ τὸν γάμον ἄγει λοιπόν. Καθάπερ οὖν καὶ Ἰουδαίοις τὸ Σάββατον ἔδωκεν ὁ Θεός, οὐχ ἵνα ἀργῶσιν ἀπλῶς, ἀλλ' ἵνα τῶν πονηρῶν ἀπέχωνται πράξεων, οὕτω καὶ ἡ χήρα καὶ ἡ παρθένος, οὐχ ἵνα ἀπλῶς

20 μὴ ὀμιλῶσιν ἀνδρὶ, τοῦτον αἰροῦνται τὸν βίον, ἀλλ' ἵνα τὰ τοῦ Κυρίου μεριμνῶσιν, ἵνα ἐξ ὀλοκλήρου τῇ τοῦ Θεοῦ θεραπείᾳ προσεδρεύωσι.

4. Ναί, φησίν· ἀλλ' ἀφόρητον ἔσται κακὸν γυναῖκα οὖσαν πραγμάτων ἄπειρον τὰ τῶν ἀνδρῶν ἀναγκάζεσθαι ὑπομένειν. Οὔτε

25 γὰρ αὐτὴ μεταχειρίσαι δυνήσεται, καθάπερ ἐκεῖνος, καὶ θλίψεις ἀπὸ τούτων καὶ τὸ πάντα ἀπολέσαι κερδανεῖ μόνον. Ἄρ' οὖν πᾶσαι αἱ μὴ δευτέροις ὀμιλήσασαι γάμοις πάντα ἀπώλεσαν τὰ αὐτῶν

10. Α' Τιμ. 5,13.

11. Α' Τιμ. 5,6.

12. Α' Κορ. 7,35.

13. Α' Τιμ. 5,5.

στις προσευχές και τις ίκεσίες, «αὐτὲς ἀντίθετα», λέγει, «μαθαίνουν νὰ εἶναι ἀργές μὲ τὸ νὰ πηγαίνουν ἀπὸ σπίτι σὲ σπίτι· καὶ ὄχι μόνο μαθαίνουν νὰ εἶναι ἀργές, ἀλλὰ καὶ νὰ εἶναι φλύαρες καὶ περιέργες, μιλώντας γιὰ πράγματα ποὺ δὲν πρέπει»¹⁰. Αὐτὸς ὁμοίως δὲν θέλει αὐτό, ἀλλὰ νὰ εἶναι αὐτὴ προσηλωμένη διαρκῶς στὰ πνευματικά· γιὰτὶ λέγει, «ἐκεῖνη ποὺ ζεῖ μέσα στὶς ἀπολαύσεις, ἔχει πεθάνει, ἂν καὶ βρίσκεται στὴ ζωὴ»¹¹. Ἐπιπλέον καὶ τὴν παρθένο δὲ θέλει νὰ περιορίζει αὐτὴ τὸ καλὸ αὐτὸ τῆς παρθενίας στὴν καθαρότητα μόνο τοῦ σώματος, ἀλλὰ νὰ ἀφιερώνει ὅλο τὸ χρόνο τῆς στὴ λατρεία τοῦ Θεοῦ. Γιατὶ λέγει, «αὐτὸ σᾶς τὸ λέγω ὄχι γιὰ νὰ βάλω θηλειὰ στὸ λαιμό σας, ἀλλὰ γιὰ νὰ δείξετε καλὴ συμπεριφορὰ καὶ νὰ μείνετε προσηλωμένες στὸν Κύριο κατὰ τρόπο ἀπερίσπαστο»¹². Γιατὶ δὲ θέλει αὐτὴ νὰ διασπᾶται, ἀλλὰ νὰ εἶναι ἐξ ὀλοκλήρου προσηλωμένη στὰ πνευματικά καὶ στὰ οὐράνια πράγματα καὶ νὰ φροντίζει γιὰ τὰ τοῦ Κυρίου. Κατὰ τὸν ἴδιο τρόπο προτρέπει καὶ τὴ χήρα νὰ ζεῖ, λέγοντας· «ἢ πραγματικὴ ὁμοίως χήρα καὶ ποὺ εἶναι μόνη στὸν κόσμον, ἔχει στηριγμένες τὶς ἐλπίδες τῆς στὸ Θεὸ καὶ ἐπιμένει νύχτα καὶ ἡμέρα στὶς παρακλήσεις καὶ τὶς προσευχές»¹³. Ὅταν λοιπὸν τὸ χρόνο ποὺ πρέπει νὰ τὸν ξοδεύουν στὰ εὐαγγελικὰ πράγματα, αὐτὸν τὸ δαπανοῦν σ' ὅλη τὴ ζωὴ τους ὄχι μόνο σὲ περιττὰ καὶ ἀνωφελῆ πράγματα, ἀλλὰ καὶ στὰ πάρα πολὺ ἐπιβλαβῆ, πολὺ σωστὰ πλέον τὶς ὀδηγεῖ στὸ γάμον. Ὅπως ἀκριβῶς δηλαδὴ καὶ στοὺς Ἰουδαίους ὁ Θεὸς ἔδωσε τὸ Σάββατον ὄχι ἀπλῶς γιὰ νὰ μὴ ἐργάζονται, ἀλλὰ γιὰ νὰ ἀπέχουν ἀπὸ τὶς κακὰς πράξεις, ἔτσι καὶ ἡ χήρα καὶ ἡ παρθένα προτιμοῦν αὐτὸ τὸ βίον ὄχι ἀπλῶς γιὰ νὰ μὴ συνάπτουν σαρκικὴ σχέσιν μὲ ἄνδρα, ἀλλὰ γιὰ νὰ φροντίζουν γιὰ τὰ τοῦ Κυρίου, γιὰ νὰ εἶναι ἐξ ὀλοκλήρου προσηλωμένες στὴν ὑπηρεσίαν τοῦ Θεοῦ.

4. Naί, λέγει· ὁμοίως θὰ εἶναι ἀνυπόφορον κακόν, ἐνῶ εἶναι γυναίκα καὶ ἀπειρη πραγμάτων, νὰ ἀναγκάζεται νὰ ὑπομένει τὰ πράγματα ποὺ εἶναι γιὰ τοὺς ἄνδρες. Γιατὶ οὔτε θὰ μπορέσει αὐτὴ νὰ τὰ ἐκτελέσει ὅπως ἀκριβῶς ἐκεῖνος καὶ θλίψεις μόνο θὰ κερδίσει ἀπ' αὐτὰ καὶ τὸ νὰ τὰ χάσει ὅλα. Ὡστε λοιπὸν ὅλες ἐκεῖνες ποὺ δὲν συνῆψαν δεῦτερον γάμον τὰ ἔχασαν ὅλα τὰ ὑπάρχοντά τους καὶ ἐξέ-

καὶ πάντων ἐξέπεσον καὶ οὐκ ἔστιν ἰδεῖν γυναῖκα χήραν πραγμά-
των προῖσταμένην; Σκῆψις ταῦτα καὶ πρόφασις καὶ τῆς οἰκείας
ἀσθενείας προκαλύμματα. Πολλαὶ γὰρ τῶν ἀνδρῶν γενναιότερον
καὶ οἰκίας προέστησαν, καὶ παῖδας ἐξέθρεψαν ὄρφανούς, καὶ τὰς ἐν
5 χερσὶν οὐσίας αἱ μὲν ἠϋξησαν, αἱ δὲ οὐκ ἠλάττωσαν. Καὶ γὰρ ὁ
Θεὸς ἐξ ἀρχῆς οὐ τὸ πᾶν τοῖς ἀνδράσιν ἐπέτρεψεν, οὐδὲ ἐν πᾶσιν
αὐτῶν ἐκκρέμασθαι τὰ ἐν τῷ βίῳ πράγματα μόνον ἀφήκεν· ἢ γὰρ
ἂν εὐκαταφρόνητος ἢ γυνὴ ἦν, μηδὲν συντελοῦσα πρὸς τὸν βίον
ἡμῖν. Ὅπερ οὖν εἰδὼς ὁ Θεὸς ἀπένειμεν αὐτῇ μοῖραν οὐκ ἐλάττο-
10 να· καὶ τοῦτο δηλῶν ἄνωθεν ἔλεγε, «ποιήσωμεν αὐτῷ βοηθόν».
Ἴνα γὰρ μὴ τῷ πρῶτον γεγενῆσθαι, μηδὲ τῷ δι' αὐτὸν τὴν γυναῖκα
πεπλάσθαι, μέγα κατ' αὐτῆς ἔχη φρονεῖν ὁ ἀνὴρ, διὰ τοῦ ρήματος
τούτου κατέστειλε τὸν τῷφον αὐτοῦ, δεικνὺς ὅτι οὐχ ἦττον τοῦ ἀν-
δρὸς τῆς γυναικὸς τὰ τοῦ κόσμου δεῖται πράγματα.

15 Τίνα οὖν ἔστι ταῦτα καὶ ἐν τίσι συνεφάπτεται ἡμῖν εἰς τὴν τοῦ
βίου σύστασιν αὕτη; Ἐπειδὴ γὰρ οὐχ ἦττον τῶν δημοσίων τὰ ιδιω-
τικὰ συγκροτεῖ τὴν παροῦσαν κατάστασιν, διανείμας αὐτά, τὰ μὲν
ἐπ' ἀγορᾶς πάντα ἐνεχείρισε τοῖς ἀνδράσι, τὰ δὲ κατὰ τὴν οἰκίαν
ταῖς γυναῖξί· κἂν ἀλλάζωνται τὴν τάξιν, πάντα διεφθάρη καὶ ἀπό-
20 λωλεν· οὕτως ἕκαστος ἐν τῷ ἰδίῳ πολὺ θατέρου χρησιμώτερος.
Οὐκοῦν εἰ τὰ κατὰ τὴν οἰκίαν τῆς γυναικείας ἐπιστήμης ἐξήρτηται,
καὶ τοσοῦτον ἐν τούτῳ κρείττων ἀνδρὸς ἢ γυνή, ὅσον τῶν ἀτέχνων
οἱ τεχῆται ἐν οἷς εἰσι τεχνῆται, τί περιττῶς τὸ δέος τοῦτο δεδοίκα-
μεν; Τὸ μὲν γὰρ προσοδεύειν ἔξωθεν καὶ συνάγειν, ἀνδρῶν μόνον
25 ἐστί, γυναῖκας δὲ κερδαίνειν οὐ θέμις· τὸ δὲ τὰ συναχθέντα διατη-
ρεῖν καὶ φυλάττειν, ταύτης μόνης ἐστίν. Ὡστε, εἰ καὶ δοκεῖ πλέον
εἶναι τὸ κτήσασθαι τοῦ φυλάξαι, ἀλλ' ὁμως ἄνευ τούτου κάκεῖνο

πεσαν ἀπὸ ὅλα καὶ δὲν μπορεῖ κανεὶς νὰ βρεῖ γυναῖκα χήρα ποὺ νὰ προΐσταται τῶν πραγμάτων τῆς; Αὐτὰ εἶναι δικαιολογία καὶ πρόφαση καὶ τρόπος καλύψεως τῆς ἀδυναμίας τους. Γιατὶ πολλὲς διεύθυναν τὸ σπίτι τους πρὸ γενναῖα καὶ ἀπὸ τοὺς ἄνδρες, καὶ ὀρφανὰ παιδία ἀνέθρεψαν, καὶ τὶς περιουσίες ποὺ παρέλαβαν ἄλλες τὶς αὐξήσαν καὶ ἄλλες ὀπωσδήποτε δὲν τὶς ἐλάττωσαν. Γιατὶ ὁ Θεὸς ἀπὸ τὴν ἀρχὴ δὲν ἀνέθεσε τὸ πᾶν στοὺς ἄνδρες, οὔτε ἄφησε ὅλα τὰ πράγματα τῆς ζωῆς νὰ ἐξαρτῶνται μόνο ἀπὸ αὐτοὺς· γιατί, ἂν συνέβαινε αὐτό, θὰ ἦταν πραγματικὰ ἡ γυναῖκα ἄξια περιφρονήσεως, μὴ παρέχοντάς μας καμιά βοήθεια στὴ ζωὴ. Γνωρίζοντας λοιπὸν αὐτὸ ὁ Θεὸς παραχώρησε σ' αὐτὴν μερίδιο ὄχι μικρότερο· καὶ γιὰ νὰ δηλώσει αὐτό, ἔλεγε ἀπὸ τὴν ἀρχή, «ὡς κάμομε βοηθό του»¹⁴. Γιὰ νὰ μὴ μπορεῖ λοιπὸν νὰ μεγαλοφρονεῖ ὁ ἄνδρας ἐπειδὴ δημιουργήθηκε πρῶτος, οὔτε ἐπειδὴ ἡ γυναῖκα πλάσθηκε γι' αὐτόν, μὲ τὸ λόγο του αὐτὸ περιόρισε τὴν ὑπερηφάνειά του, δείχνοντας ὅτι τὰ πράγματα τοῦ κόσμου χρειάζονται τὴ γυναῖκα ὄχι λιγότερο ἀπὸ τὸν ἄνδρα.

Ποιὰ λοιπὸν εἶναι αὐτὰ καὶ σὲ ποιὰ πράγματα αὐτὴ μᾶς βοηθάει στὴν ὅλη συγκρότηση τῆς ζωῆς; Ἐπειδὴ τὴν κατάστασι τῆς παρούσας ζωῆς τὴ συγκροτοῦν καὶ τὰ ἰδιωτικὰ πράγματα ὄχι λιγότερο ἀπὸ τὰ δημόσια, διαμοίρασε αὐτὰ, καὶ ὅλα τὰ τῆς ἀγορᾶς τὰ ἀνέθεσε στοὺς ἄνδρες, ἐνῶ τὰ τοῦ σπιτιοῦ στὶς γυναῖκες, καὶ ἂν ἀλλάξει αὐτὴ ἡ τάξι τῶν πραγμάτων, ὅλα καταστράφηκαν καὶ χάθηκαν· ἔτσι ὁ καθένας στὸ μέρος του εἶναι πολὺ πρὸ χρήσιμος ἀπὸ τὸν ἄλλο. Ἐὰν λοιπὸν τὰ τοῦ σπιτιοῦ ἐξαρτῶνται ἀπὸ τὴ γυναικεία ἐπιστήμη καὶ τόσο πρὸ ἀνώτερη εἶναι ἡ γυναῖκα ἀπὸ τὸν ἄνδρα στὸ χῶρο αὐτό, ὅσο οἱ τεχνίτες εἶναι ἀνώτεροι ἀπὸ τοὺς ἀδαεῖς στὰ πράγματα τῆς τέχνης τους, γιατί εἴμαστε κυριευμένοι τὸσο πολὺ ἀπὸ τὸ φόβο αὐτό; Ἡ ἐξεύρεσι λοιπῶν ἐσόδων ἔξω ἀπὸ τὸ σπίτι καὶ ἡ συγκέντρωσι αὐτῶν εἶναι ἔργο μόνο τῶν ἀνδρῶν, ἐνῶ δὲν εἶναι ὀρθὸ νὰ κερδίζουν οἱ γυναῖκες, ὅμως ἡ διατήρησι καὶ διαφύλαξι τῶν συγκεντρωθέντων εἶναι ἔργο μόνο αὐτῆς. Ὡστε, ἂν καὶ θεωρεῖται πρὸ μεγάλο καὶ πρὸ δύσκολο ἔργο ἡ ἀπόκτησι τῶν ἀγαθῶν ἀπὸ τὴ φύλαξι αὐτῶν, ἀλλ' ὅμως χωρὶς αὐτό καὶ ἐκεῖ-

ἄχρηστον γίνεται καὶ περιττόν· πολλάκις δὲ καὶ τούτου προσόντος ἐκεῖνο οὐ μόνον οὐδὲν ὤνησεν, ἀλλὰ καὶ τὰ πάντα διέφθειρεν. Ἐπειδὴ γὰρ πρᾶγμα ἐστὶ δυσχερές, κερδαίνοντα ἔξωθεν ἄνδρα δίκαια κέρδη πορίζεσθαι (ὡς γὰρ ἐπὶ πολὺ τὰς τῶν ἀλλοτρίων οὗτοι 5 πραγματεύονται συμφοράς), καὶ τῇ τῆς γυναικὸς τέχνῃ καὶ τῇ οἰκονομίᾳ πολλάκις ἐλυμήναντο τὰ ἀδίκως καὶ μετὰ βίας εἰς τὰς χεῖρας ἀχθέντα τὰς ἐκείνης. Ὡστε, εἰ καὶ μεῖζον τὸ κτήσασθαι τοῦ φυλάξαι, ἐτέρω δείκνυται τρόπῳ ἔλαττον τοῦτο, ὅταν μὴ μόνον μηδὲν συντελῆ εἰς τὴν τῶν ὄντων προσθήκην, ἀλλὰ καὶ διαφθείρῃ τὰ 10 ἀποκείμενα. Τί οὖν δέδοικεν ἡ χήρα, μὴ παρὰ τὴν ἀπουσίαν τοῦ ἀνδρὸς χεῖρον διαθῆ τὰ κατὰ τὴν οἰκίαν, ἧς καὶ ζῶντος ἐκείνου τὴν ἐπιμέλειαν εἶχεν αὐτή;

Ἄλλ' εὐκολώτερον, φησί, μεταχειριεῖται, διὰ τὸν ἐκείνου φόβον οὐδενὸς ἀντιπίπτοντος, οὐδὲ δυσκολίαν παρέχοντος. Καὶ γὰρ 15 οἰκέται καὶ οἰκονόμοι καὶ ἐπίτροποι καὶ πάντες κατεπτήχασι καὶ μετὰ πολλῆς ὑπακούουσι τῆς πειθοῦς καὶ ὁ ἀντιλέγων οὐδεὶς· ὅταν δὲ ὁ φοβῶν ἀπέλθῃ, ἅπαντες ἐπεμβαίνουνσι τῇ χήρᾳ, κακουργοῦσι, καταθρασύνονται, πάντα συγχέουσι καὶ διασπῶσι· κἂν ἐπεξέλθῃ καὶ ἀμύνηται, στρεβλοῦσα, μαστίζουσα, εἰς δεσμωτήριον ἐμβάλ- 20 λουσα, καταγνώσεις, λοιδορίαι, κατηγορίαι παρὰ τῶν πολλῶν. Ἄν δὲ τὰς πρὸς τὸν ἀπελθόντα συνθήκας πατήσῃ καὶ τῆς φιλίας ἐπιλάθῃται τῆς ἐκείνου, καὶ τὴν ἐσπέραν καθ' ἣν πρῶτον αὐτῇ συνήπτετο, καὶ τὸν κρότον καὶ τὸν ὑμέναιον καὶ τὰς γαμηλίους δᾶδας καὶ τὰς πρώτας περιπλοκάς καὶ τὰς τραπέζας καὶ τῶν ἀλῶν ὧν αὐτῇ 25 παρὰ πάντα τὸν χρόνον ἐκοινώνησε, καὶ ρημάτων ὧν εἰκὸς γυναικᾶ ἀπολαύειν παρὰ ἀνδρός· ἂν ταῦτα ρίψῃ πάντα ἐξαίφνης ὡς οὐδὲ γεγενημένα, ἐτέρω τὰς θύρας ἀναπετάσασα τῆς οἰκίας καὶ πρὸς τὴν εὐνὴν αὐτὸν ἔλκῃ τὴν ἐκείνου τὴν πάντα τὰ πρότερον

νο γίνεται ἄχρηστο καὶ περιττό· πολλές φορές μάλιστα καὶ ἐνῶ ὑπῆρχε καὶ αὐτὸ ἐκεῖνο ὄχι μόνο δὲν ὠφέλησε σὲ τίποτε, ἀλλὰ καὶ κατέστρεψε τὰ πάντα. Ἐπειδὴ δηλαδὴ τὸ πρᾶγμα εἶναι δύσκολο, τὸ νὰ κερδίζει δηλαδὴ ὁ ἄνδρας ἐκτὸς τοῦ σπιτιοῦ καὶ νὰ εἶναι δίκαια τὰ κέρδη του (γιατὶ κατὰ τὸ πλεῖστο αὐτοὶ ἐκμεταλλεύονται τὶς συμφορὰς τῶν ξένων), πολλές φορές παρ' ὄλη τὴν τέχνη τῆς γυναίκας καὶ τῆ διαχείριση αὐτῆς καταστράφηκαν ἐκεῖνα ποὺ παραδόθηκαν στὰ χέρια τῆς μετὰ ἀπὸ ἄδικη καὶ παράνομη ἀπόκτηση. Ὡστε, ἂν καὶ εἶναι σπουδαιότερη ἢ ἀπόκτηση ἀγαθῶν ἀπὸ τὴ διαφύλαξη αὐτῶν, τὸ ἔργο αὐτὸ μὲ ἄλλο τρόπο παρουσιάζεται κατώτερο, ὅταν ὄχι μόνο δὲν συντελεῖ καθόλου στὴν αὐξηση τῶν ὑπαρχόντων, ἀλλὰ καὶ καταστρέφει τὰ ἀποκτηθέντα. Γιατὶ φοβᾶται λοιπὸν ἡ χήρα, μήπως, λόγω τῆς ἀπουσίας τοῦ ἀνδρα, διαχειρισθεῖ χειρότερα τὰ πρᾶγματα τοῦ σπιτιοῦ, τὴ φροντίδα τοῦ ὁποίου τὴν εἶχε αὐτὴ καὶ ὅταν ἐκεῖνος ζοῦσε;

Ἄλλὰ εὐκολότερα, λέγει, θὰ τὰ διαχειρισθεῖ ἐκεῖνος, ἐπειδὴ ἀπὸ φόβο πρὸς ἐκεῖνον κανένας δὲν ἀντιτίθεται οὔτε δυσκολίες παρέχει. Γιατὶ καὶ οἱ δοῦλοι καὶ οἱ διαχειριστὲς καὶ οἱ ἐπίτροποι καὶ ὅλοι γενικὰ εἶναι γεμάτοι ἀπὸ φόβο, ἐκτελοῦν μὲ μεγάλη ὑπακοὴ τὶς ἐντολὰς καὶ κανένας δὲν ἀντιλέγει· ὅταν ὁμως φύγει ἐκεῖνος ποὺ προκαλεῖ τὸ φόβο, ὅλοι ἐπεμβαίνουν στὶς ὑποθέσεις τῆς χήρας, τὴ βλάπτουν, τὴ συμπεριφέρονται μὲ θρασύτητα, ὅλα τὰ κάνουν ἄνω κάτω καὶ τὰ καταστρέφουν· καὶ ἂν συμβεῖ νὰ προβάλει ἀντίσταση ἐναντίον τους καὶ νὰ τοὺς τιμωρήσει μὲ βασανισμοὺς, μὲ μαστιγώσεις καὶ μὲ φυλακίσεις, κατακρίνεται ἐκ μέρους τῶν πολλῶν, κακολογεῖται καὶ κατηγορεῖται. Ἄν πάλι καταπατήσει τὶς συμφωνίας πρὸς τὸ σύζυγο ποὺ ἔφυγε καὶ ξεχάσει τὴν ἀγάπη ἐκείνου καὶ τὴν ἐσπέρα ποὺ ἦρθε σὲ σαρκικὴ ἔνωση μαζί του, καὶ τὰ χειροκροτήματα, καὶ τὰ γαμήλια ἄσματα, καὶ τὶς γαμήλιες λαμπάδες, καὶ τὰ πρῶτα ἀγκαλιάσματα, καὶ τὰ τραπέζια, καὶ τὰ ἀγαθὰ ποὺ ἀπόλαυσε μαζί του ὅλο τὸ χρόνο, καὶ τὰ λόγια ποὺ φυσικὸ εἶναι ν' ἀκούει ἢ γυναίκα ἀπὸ τὸν ἄνδρα τῆς, ἂν ὅλα αὐτὰ ξαφνικὰ τὰ ἀπορρίψει σὰν πρᾶγματα ποὺ οὔτε κἂν νὰ συνέβηκαν, καὶ ἀνοίξει σ' ἄλλον τὶς πόρτες τοῦ σπιτιοῦ τῆς καὶ ὀδηγεῖ αὐτὸν

συνειδυϊαν, ἂν ταῦτα ποιῆ, οὐδεὶς ὁ μεμφόμενος, οὐδὲ ἐγκαλῶν; οὐδεὶς ὁ μισήσων καὶ ἄστοργον καὶ ἄπιστον καὶ ἄσπονδον καὶ πάντα τὰ τοιαῦτα προσερῶν;

5. Μὴ γάρ, ἐπειδὴ συνεχῶρῃσεν ὁ μακάριος Παῦλος τὸ πρᾶγμα, 5 ἤδη αὐτὸ καὶ ἐπαίνων ἄξιον νόμιζε καὶ καταγνώσεως ἀπηλλάχθαι τῆς παρὰ τῶν πολλῶν. Κολάσεως μὲν γὰρ καὶ τιμωρίας ἐστὶν ἐκτός, ἐπαίνων δὲ καὶ ἐγκωμίων οὐκ ἂν δύναίτο κοινωνεῖν. Καὶ γὰρ τὸ κατωφερῆ τινα καὶ λάγνον εἶναι καὶ μήτε ἐν καιρῷ τῆς νηστείας μήτε ἐν ἄλλῳ τινὶ τῆς γυναικὸς ἀπέχεσθαι, κολάσεως μὲν 10 καὶ αὐτὸ πόρρω καὶ μακράν, οὐ μὴν ἐπαίνων ἐγγύς· αὐτὸ γὰρ τὸ συγκαταβῆναι τοσοῦτον, οὐδεν ἕτερόν ἐστιν, ἢ σημεῖον ἀσθενείας καὶ ἀπροσεξίας πολλῆς. Ὡστε εἰ δέδοικας μὴ θρασύτητος δόξαν λάβης διὰ τὴν τῶν οἰκετῶν ἐπιτίμησιν, πρὸ τούτου δεδοικένας χρῆ μὴ λαγνείας καὶ ἀσωτίας δόξαν προστρίψῃ τοσαύτην. Χωρὶς δὲ 15 τούτων τῇ χήρᾳ τὸ πρᾶγμα ἄμεινον ἐξέσται μετελθεῖν, ὥστε καὶ ἐν ἀσφαλείᾳ αὐτῇ τὰ πολλὰ πράγματα εἶναι καὶ μὴ μόνον μὴ ψέγεσθαι, ἀλλὰ καὶ ἐπαινέσθαι παρὰ πάντων, καὶ πρὸ τούτου τῶν ἀγαθῶν ἐπιτυχεῖν τῶν παρὰ τοῦ Θεοῦ. Ἄν γὰρ θελήσῃ παρακαταθέσθαι τὰ χρήματα τῷ οὐρανῷ καὶ εἰς τὸν ἄσυλον αὐτὰ κατο- 20 ρύξῃς τόπον ἐκεῖνον, οὐ μόνον οὐκ ἐλαττωθήσεται, ἀλλὰ καὶ πολλῷ πλείω γενήσεται. Τοιοῦτος γὰρ οὗτος ὁ σπόρος.

Εἰ δὲ ἐλάττων ἐστὶ τοῦ χωρῆσαι μέχρι τῆς νομοθεσίας ἐκεῖνης, καὶ πάντα ἀθρόως οὐ βούλεται μεταθεῖναι, λογιζέσθω πάλιν ἐκεῖνο, ὅτι καὶ ἄνδρα λαβουῶσα οὐ πάντως λήψεται τοιοῦτον, οἷον 25 καὶ προσθεῖναι τοῖς οὖσιν· ἂν δ' ἄρα καὶ τοιοῦτος ᾗ, μὴ τοῦτο ἐννοεῖτω μόνον τὴν τῶν χρημάτων προσθήκην, ἀλλ' ὅτι πολλὰ καὶ τῷ Θεῷ καὶ τοῖς ἀνθρώποις προσκρούειν προαχθήσεται. Ἄν μὲν γὰρ τῶν δυνατῶν ᾗ καὶ πολλὴν ἐχόντων ἰσχύν, ἐστὶν ὅτε παρὰ γνώμην

στό κρεββάτι ἐκεῖνο πού γνωρίζει ὅλα τὰ προηγούμενα, ἂν κάμει αὐτά, ποιός τότε δὲ θὰ τὴν ψέξει, ποιός δὲ θὰ τὴν κατηγορήσει; ποιός δὲ θὰ τὴ μισήσει καὶ δὲ θὰ τὴν ἀποκαλέσει καὶ ἄστοργη καὶ ἄπιστη καὶ ἄσπονδη καὶ ὅλα τὰ παρόμοια;

5. Μὴ λοιπὸν νομίζεις, ἐπειδὴ τὸ πρᾶγμα αὐτὸ τὸ ἐπέτρεψε ὁ μακάριος Παῦλος, ὅτι αὐτὸ εἶναι καὶ ἄξιο ἐπαίνων καὶ εἶναι ἀπαλλαγμένο ἀπὸ τὴν κατάκριση τῶν πολλῶν. Βέβαια εἶναι ἀπηλλαγμένα ἀπὸ κόλαση καὶ τιμωρία, δὲν θὰ μπορούσε ὁμως νὰ τύχει τῶν ἐπαίνων καὶ τῶν ἐγκωμίων. Γιατὶ τὸ νὰ πέφτει κανεὶς ἠθικά, νὰ εἶναι φιλήδονος καὶ νὰ μὴ ἀπέχει ἀπὸ τὴ γυναῖκα οὔτε κατὰ τὴν περίοδο τῆς νηστείας οὔτε σὲ κάποια ἄλλη στιγμή, καὶ αὐτὸ βέβαια βρίσκεται μακριὰ ἀπὸ τὴν τιμωρία, ὄχι ὁμως καὶ πλησίον τῶν ἐπαίνων· γιατί ἡ τόση μεγάλη πτώση δὲν εἶναι τίποτε ἄλλο, παρὰ δεῖγμα ἀδυναμίας καὶ μεγάλης ἀπροσεξίας. Ὡστε, ἂν φοβᾶσαι νὰ μὴ ἀποκτήσεις φήμη θρασύτητας ἐπειδὴ ἐπιτιμᾶς τοὺς ὑπηρέτες σου, πρὶν ἀπ' αὐτὸ πρέπει νὰ φοβᾶσαι μὴ τυχὸν καὶ ἀποκτήσεις παρόμοια φήμη γιὰ φιληδονία καὶ ἀσωτία. Χωρὶς ὁμως αὐτὰ θὰ εἶναι εὐκολο στὴ χήρα νὰ ἀντιμετωπίσει τὴ χηρεία της, ὥστε καὶ τὰ πολλὰ ὑπάρχοντά της νὰ βρίσκονται σὲ ἀσφάλεια, καὶ ὄχι μόνο νὰ μὴ κατηγορεῖται ἀλλὰ καὶ νὰ ἐπαινεῖται ἀπὸ ὅλους, καὶ πρὶν ἀπὸ ὅλα αὐτὰ θὰ μπορέσει νὰ ἐπιτύχει τὰ ἀγαθὰ ἐκ μέρους τοῦ Θεοῦ. Γιατί, ἂν θελήσεις νὰ τὰ ἀποθηκεύσεις τὰ χρήματα στὸν οὐρανὸ καὶ νὰ παραχωρήσεις αὐτὰ σ' ἐκεῖνον τὸν ἀσύλητο τόπο, ὄχι μόνο δὲν θὰ ἐλαττωθοῦν, ἀλλὰ καὶ θὰ γίνουν πολὺ περισσότερα. Γιατὶ τέτοιος εἶναι αὐτὸς ὁ σπόρος.

Ἄν ὁμως δὲν ἔχει τὴ δύναμη νὰ προχωρήσει μέχρι σ' ἐκείνη τὴ νομοθεσία καὶ δὲ θέλει ὅλα μαζί νὰ τὰ μεταθέσει ἐκεῖ, ἃς σκεφθεῖ πάλι ἐκεῖνο, ὅτι δηλαδὴ καὶ σύζυγο νὰ λάβει, ὅπωςδὴποτε ὁμως δὲ θὰ λάβει τέτοιο πού νὰ μπορεῖ ν' αὐξήσει τὴν περιουσία της· ἂν πάλι εἶναι τέτοιος, ἃς μὴ σκέπτεται μόνο αὐτό, τὴν αὐξηση δηλαδὴ τῶν χρημάτων, ἀλλ' ὅτι σὲ πολλὰς περιπτώσεις θὰ φθάσει στό σημεῖο νὰ ρθεῖ σὲ σύγκρουση καὶ μὲ τὸ Θεὸ καὶ μὲ τοὺς ἀνθρώπους. Γιατί, ἂν εἶναι ἀπὸ τοὺς δυνατοὺς καὶ ἀπὸ ἐκείνους πού ἔχουν μεγάλη ἰσχύ, θὰ συμβεῖ πολλὰς φορὲς νὰ τὴν ἀναγκάσει νὰ

πολλὰ καὶ πρᾶξαι καὶ παθεῖν αὐτὴν βιάσεται, καὶ ὅπερ ἐπὶ χηρείας ἐδεδοίκει, τοῦτο μετὰ πλείονος ἀνάγκης ὑποστήσεται νῦν· καὶ οὐ τοῦτο μόνον, ἀλλ' ὅτι καὶ ταχίστην εἰκὸς αὐτὴν δέξασθαι τὴν μεταβολήν. Χήρα μὲν γὰρ οὕσα, κἂν ἐλαττώσῃ τι τῶν τοιούτων, ὁμως 5 τὰ λειπόμενα μετὰ πολλῆς ἔξει τῆς ἀσφαλείας· ἀνδρὶ δὲ συναφθεῖσα δυνατῶ καὶ τὰ τῆς πόλεως πράττοντι ἢ καὶ ἑτέραν τινὰ μετιόντι φροντίδα, πολλάκις ἀθρόον πάντα ἀποβαλεῖται· ταῖς γὰρ τῶν ἀνδρῶν συμφοραῖς ἀνάγκη καὶ τὰς συνοικούσας αὐτοῖς κοινωνεῖν.

Εἰ δὲ καὶ μηδὲν συμβαίῃ τοιοῦτον, τί τὸ κέρδος, εἶπέ μοι, δου-
10 λείαν ἀντὶ ἐλευθερίας αἰρεῖσθαι; τί δὲ τὸ ὄφελος τῶν πολλῶν χρημάτων, ὅταν αὐτοῖς χρήσασθαι μὴ δύνηται πρὸς ὃ βούλεται; Οὐ πολλῶ βέλτιον ὀλίγα μετ' ἐξουσίας ἔχειν, ἢ τὰ τῆς οἰκουμένης μετὰ τοῦ καὶ αὐτὴν σὺν ἐκείνοις ὑποκειῖσθαι ἑτέρῳ; Τὰς γὰρ φροντίδας καὶ τὰς ὕβρεις καὶ τὰς λοιδορίας καὶ τὰς ζηλοτυπίας καὶ τὰς ὑπο-
15 ψίας τὰς εἰκῆ καὶ τὰς ὠδῖνας καὶ τὰ ἄλλα ἅπαντα παρήμι νῦν. Ὁ μὲν γὰρ τῇ παρθένῳ διαλεγόμενος εἰκότως καὶ περὶ τούτων διαλέξεται, ἅτε ἀπείρῳ οὕσῃ καὶ ἀμαθεῖ τῶν πραγμάτων ἐκείνων· χήρα δὲ κἂν ἐνοχλήσειέ τις ταῦτα λέγων. Ἄ γὰρ διὰ τῶν πραγμάτων ἔμαθεν ἀκριβέστερον, περιττὸν τῷ λόγῳ πειρᾶσθαι διδάσκειν αὐ-
20 τήν. Τοσοῦτον δὲ προσθεῖναι καλόν, ὅτι καὶ μετὰ πλείονος ὁμιλήσει τῆς παρρησίας καὶ τῆς ἐλευθερίας ἢ παρθένος γαμηθεῖσα τῆς μετὰ τὴν χηρείαν. Ταύτην μὲν γὰρ κἂν ὡς γυναῖκα στέργῃ, ἀλλ' οὐχ ὡς παρθένον λαβών· ὅτι δὲ πολλῶ ἐκείνοι τούτων οἱ ἔρωτες σφοδρότεροι καὶ μανικώτεροι, παντί που δῆλόν ἐστιν· ἐκείνην δὲ
25 ἅτε μὴ παντὸς ἀνδρὸς ἄπειρον οὐ παντὶ θυμῷ καὶ ἀσπάσεται καὶ φιλήσει.

Πεφύκαμεν γὰρ ὡς εἶπεῖν ἅπαντες ἄνθρωποι, εἴτε ὑπὸ ζηλοτυπίας, εἴτε ὑπὸ κενοδοξίας, εἴτε οὐκ οἶδ' ὅθεν ἑτέρωθεν, τῶν πρα-

κάμει πολλά και νὰ πάθει χωρίς νὰ τὸ θέλει, και ἐκεῖνο ποὺ φοβόταν μήπως και τῆς συμβεῖ ἐξ αἰτίας τῆς χηρείας, αὐτὸ θὰ τὸ πάθει τώρα κατ' ἀνάγκη σὲ μεγαλύτερο βαθμό· και ὄχι μόνο αὐτό, ἀλλὰ φυσικὸ εἶναι αὐτὴ και νὰ ὑποστεῖ τάχιστα μεταβολή. "Ὅσο δηλαδὴ εἶναι χήρα, κι ἂν ἀκόμη ἐλαττώσει κατὰ τι αὐτά, ὅμως θὰ ἔχει τὰ ὑπόλοιπα μὲ μεγάλη ἀσφάλεια· ἂν ὅμως παντρευτεῖ δυνατὸ ἄνδρα ποὺ ἀσχολεῖται μὲ τὰ πολιτικὰ ἢ ἀσκεῖ κάποιον ἄλλο ἐπάγγελμα πολλές φορές θὰ τὰ χάσει ὅλα μέσα σὲ μιὰ στιγμή· γιατί στίς συμφορὲς τῶν ἀνδρῶν ἀναγκαστικὰ συμμετέχουν και οἱ γυναῖκες αὐτῶν.

Ἄλλὰ και ἂν ἀκόμη δὲν συμβεῖ τίποτε παρόμοιο, ποιὸ τὸ κέρδος, πὲς μου, νὰ προτιμᾷ τὴ δουλεία ἀντὶ τῆς ἐλευθερίας; και ποιὸ τὸ ὄφελος ἀπὸ τὰ πολλὰ χρήματα, ὅταν αὐτὰ δὲν μπορεῖ νὰ τὰ χρησιμοποιοῦσιν ἐκεῖ ποὺ θέλει; Δὲν εἶναι πολὺ πρὸ καλύτερα νὰ ἔχει λίγα ἀλλὰ στὴν ἀπόλυτη διάθεσὴ τῆς, παρὰ νὰ ἔχει τὰ ἀγαθὰ ὅλης τῆς οἰκουμένης και νὰ εἶναι αὐτὴ μαζί μ' αὐτὰ ὑποταγμένη σ' ἄλλον; Γιατί ἀφήνω κατὰ μέρος στὴν περίπτωση αὐτὴ τίς φροντίδες, τίς προσβολές, τίς κατηγορίες, τίς ζηλοτυπίες και τίς ἀδικαιολόγητες ὑποψίες, τοὺς πόνους τοῦ τοκετοῦ και ὅλα τὰ ἄλλα. Γιατί ἐκεῖνος ποὺ συνομιλεῖ μὲ παρθένο εὖλογα θὰ μιλήσει και γι' αὐτά, ἀφοῦ ἐκεῖνη εἶναι ἄπειρη και δὲν γνωρίζει τὰ πράγματα ἐκεῖνα, τὴ χήρα ὅμως ἴσως και νὰ τὴν ἐνοχλήσει μιλώντας τῆς γι' αὐτά. Γιατί ἐκεῖνα ποὺ τὰ ἔμαθε καλύτερα ἀπὸ τὰ ἴδια τὰ πράγματα, εἶναι περὶ τὸ νὰ ἐπιχειρεῖ νὰ τῆς τὰ διδάσκει κανεὶς μὲ τὰ λόγια. Αὐτὸ μόνο τὸ καλὸ θὰ προσθέσω, ὅτι δηλαδὴ ἡ παρθένος μετὰ τὴ σύναψη γάμου θ' ἀποκτήσει μεγαλύτερη παρρησία και ἐλευθερία ἀπὸ εἰρηνην ποὺ παντρεύτηκε μετὰ τὴ χηρεία. Γιατί αὐτὴν βέβαια θὰ τὴν ἀνέχεται σὰν γυναῖκα, ὄχι ὅμως ὅπως ἂν αὐτὴ ἦταν παρθένος· και ὅτι ἐκεῖνοι οἱ ἔρωτες εἶναι πρὸ σφοδρότεροι και πρὸ μανιώδεις ἀπὸ αὐτοὺς εἶναι βέβαια στὸν καθένα φανερό· γιατί τὴ χήρα, ἐπειδὴ γνώρισε και ἄλλον ἄνδρα, δὲ θὰ τὴν ἀγκαλιάσει και θὰ τὴ φιλήσει μὲ ὄλο τὸ πάθος του.

Και πράγματι ὄλοι οἱ ἄνθρωποι, ὅπως θὰ μπορούσαμε νὰ ποῦμε, ἀπὸ τὴ φύση μας εἴτε ἀπὸ ζηλοτυπία, εἴτε ἀπὸ κενοδοξία, εἴτε

γμάτων ἐκεῖνα μάλιστα φιλεῖν ὧν καὶ τὴν ἐξουσίαν καὶ τὴν ἀπό-
 λαυσιν οὐ μεθ' ἑτέρους ἔχομεν, ἀλλ' αὐτοὶ πρῶτοι καὶ μόνοι καθε-
 στήκαμεν κύριοι. Τοῦτο καὶ ἐπὶ ἱματίων ἴδοι τις ἂν συμβαῖνον
 ἡμῖν· οὐ γὰρ ὁμοίως διακεῖμεθα πρὸς τὰ παρ' ἑτέρων εἰς χρῆσιν
 5 ἐλθόντα τοῖς παρ' οὐδενός. Τοῦτο καὶ ἐπὶ οἰκίας καὶ ἐπὶ σκευῶν·
 καὶ γὰρ καὶ οἰκίαν τὴν παρ' ἑτέρου δοθεῖσαν ἡμῖν οὐχ ὁμοίως
 ἐκείνη φιλοῦμεν, ἦν αὐτοὶ κατεσκευάσαμεν· καὶ τῶν σκευῶν τὰ
 μὲν ἄρτι γενόμενα καὶ πρώτην παρ' ἡμῖν χρεῖαν δεξάμενα ἐν πολλῇ
 τῇ φειδοῖ φυλάττομεν καὶ σπουδῇ, τὰ δὲ ἐξ ἑτέρων ἐλθόντα εἰς
 10 ἡμᾶς οὐ σφόδρα προσιέμεθα, ἀλλ' οὕτως ἀποστρεφόμεθα, ὡς καὶ
 ἀνασκευάσαι πολλάκις αὐτά. Εἰ δὲ ἐπὶ οἰκίας καὶ ἱματίων καὶ
 σκευῶν τοῦτο ἡμῖν συμβαίνει τὸ πάθος, ἐννόησον ἐπὶ τῆς γυναικός,
 οὐ τιμιώτερον ἀνδράσιν οὐδέν, πῶς αὐτὸ μετὰ σφοδρότητος ἐμπί-
 πτειν εἰκός. Ἐκείνων μὲν γὰρ κἂν μεταδιδόαμεν τοῖς βουλομένοις,
 15 ταύτης δὲ οὐ θέμις ἡμῖν, ἀλλὰ τῆς ψυχῆς ἀποστησόμεθα πρῶτον, ἢ
 τοῦτο παθεῖν ἀνεξόμεθα. Τὴν μὲν οὖν παρθένον, ὅπερ ἔφην, ἅτε
 ἀνέπαφον οὖσαν καὶ ἰδίαν αὐτοῦ καὶ οὐδενός ἑτέρου γενομένην,
 πάση προθυμίᾳ προσίεται, τὴν δὲ ἑτέρῳ πρότερον συναφθεῖσαν οὐ
 μετὰ τῆς αὐτῆς φιλίας ὄψεται καὶ εὐνοίας.

20 β. Μὴ γάρ μοι τὰ σπανιάκις καὶ μόλις ἅπαξ συμβαίνοντα εἴπης,
 ἀλλὰ τὰ συνεχῶς ἐπὶ τῶν πραγμάτων δεικνύμενα. Οὐ διὰ ταῦτα δὲ
 μόνον πλείονος ἐκείνη μεθέξει τῆς παρρησίας, ἀλλὰ καὶ δι' ἕτερα
 πολλά. Οὗτος μὲν γὰρ καὶ ὄνειδίσαι εὐκόλως δύναται ἂν ὡς κατα-
 φρονούμενος παρ' αὐτῆς, καὶ τεκμήριον τῆς ὀλιγωρίας τὴν εἰς τὸν
 25 πρότερον αὐτῇ γεγενημένην ἀπιστίαν προσενεγκεῖν καὶ ἐπιστομίσαι
 καὶ ὑπὲρ τῶν γεγενημένων, καὶ ὑπὲρ τῶν μηδὲ συμβησομένων
 ἴσως. Ὁ γὰρ ἀπελθὼν καὶ καταφρονηθεὶς καὶ τὸν ζῶντα ταῦτα

ἀπὸ ποῦ ἄλλοῦ δὲν ξέρω, ἀγαποῦμε προπάντων τὰ πράγματα ἐκεῖνα ποῦ τὴν ἔξουσία καὶ τὴν ἀπόλαυση αὐτῶν δὲν τὴν ἔχομε μαζὶ μὲ ἄλλους, ἀλλ' ἐμεῖς οἱ ἴδιοι πρῶτοι καὶ μόνοι γίναμε κύριοι αὐτῶν. Αὐτὸ θὰ μπορούσε νὰ δεῖ κανεὶς νὰ συμβαίνει καὶ μὲ τὰ ἐνδύματα μας· γιατί δὲν νιώθομε ἐξ ἴσου εὐχάριστα γιὰ τὰ ἐνδύματα ἐκεῖνα ποῦ χρησιμοποιήθηκαν ἀπὸ ἄλλους καὶ γιὰ ἐκεῖνα ποῦ δὲν χρησιμοποιήθηκαν ἀπὸ κανέναν. Αὐτὸ συμβαίνει καὶ μὲ τὰ σπίτια καὶ μὲ τὰ σκεύη· δὲν ἀγαπᾶμε δηλαδὴ ἐξίσου τὸ σπίτι ἐκεῖνο ποῦ μᾶς δόθηκε ἀπὸ ἄλλον, ὅσο ἐκεῖνο ποῦ τὸ κατασκευάσαμε οἱ ἴδιοι· καὶ ἀπὸ τὰ σκεύη ἐκεῖνα ποῦ κατασκευάσθηκαν πρόσφατα καὶ χρησιμοποιήθηκαν γιὰ πρώτη φορὰ ἀπὸ ἐμᾶς τὰ φυλᾶμε μὲ μεγάλη προσοχὴ καὶ φροντίδα, ἐνῶ ἐκεῖνα ποῦ ἦρθαν σὲ μᾶς ἀπὸ ἄλλους δὲν τὰ βλέπομε μὲ τὴν ἴδια διάθεση, ἀλλὰ τόσο πολὺ τὰ ἀποστρεφόμεσθε, ὥστε πολλὰς φορές καὶ νὰ τὰ μετασκευάζομε. Ἄν λοιπὸν νιώθομε αὐτὰ τὰ αἰσθήματα γιὰ τὰ σπίτια, τὰ ἐνδύματα καὶ τὰ σκεύη, σκέψου στὴν περίπτωσι τῆς γυναίκα, ἀπὸ τὴν ὁποία δὲν ὑπάρχει τίποτε πολυτιμότερο γιὰ τοὺς ἄνδρες, πῶς φυσικὸ εἶναι τὰ αἰσθήματα αὐτὰ νὰ δημιουργοῦνται σφοδρότερα σ' αὐτούς. Γιατὶ ὅλα ἐκεῖνα θὰ μπορούσαμε καὶ νὰ τὰ δώσομε σ' ἐκείνους ποῦ τὰ θέλουν, αὐτὴν ὅμως δὲ θὰ τὴ δίναμε μὲ κανένα τρόπο, ἀλλὰ θὰ προτιμούσαμε νὰ χάσομε πρῶτα τὴ ζωὴ μας, παρὰ νὰ δεχθοῦμε νὰ πάθομε αὐτό. Τὴ παρθένο λοιπὸν, ὅπως προανέφερα, ἐπειδὴ εἶναι ἀνέπαφη καὶ ἔγινε δική του καὶ κανενὸς ἄλλου, τὴν περιβάλλει μὲ ὅλη τὴν ἀγάπη του, ἐνῶ ἐκείνην ποῦ σύναψε προηγουμένως γάμο μὲ ἄλλον δὲ θὰ τὴ δεῖ μὲ τὴν ἴδια ἀγάπη καὶ διάθεση.

6. Μὴ μοῦ πείς βέβαια ἐκεῖνα ποῦ συμβαίνουν σπάνια καὶ μόλις καὶ μὲ δυσκολία μία φορὰ, ἀλλ' ἐκεῖνα ποῦ συμβαίνουν συνέχεια στὰ πράγματα. Καὶ δὲ θὰ βρεῖ ἐκείνη γι' αὐτὰ μόνο μεγαλύτερη παρρησία, ἀλλὰ καὶ γιὰ ἄλλα πολλὰ. Γιατὶ αὐτὸς θὰ μπορούσε καὶ νὰ τὴν κατηγορήσει εὐκολα, ὅτι τάχα περιφρονεῖται ἀπ' αὐτὴν, καὶ νὰ προβάλλει σὰν ἀπόδειξη τῆς ἀδίφορίας της τὴν ἀπιστία ποῦ ἔδειξε πρὸς τὸν προηγούμενο σύζυγό της καὶ νὰ τὴν ἀποστομώσει καὶ γιὰ τὰ προηγούμενα καὶ γιὰ ἐκεῖνα ποῦ ἴσως δὲν θὰ συμβοῦν ποτέ. Γιατὶ ἐκεῖνος ποῦ πέθανε καὶ περιφρονήθηκε θὰ πείσει καὶ

ὑποπευθεῖσαι πείσει περὶ ἑαυτοῦ, κἄν μῆ γένηται. Οὐκ ἐκεῖνος δὲ μόνον ταῦτα προφέρων αὐτῇ συνεχῶς ἔσται φορτικός, ἀλλὰ καὶ οἰκέται καὶ θεράπαινοι, κἄν μῆ φανερωῶς, λάθρα γοῦν διαγογγύζοντες μυρίοις αὐτὴν βάλλουσι σκώμμασιν. Εἰ δὲ συμβῆ καὶ παιῖδας τοῦ
 5 τετελευτηκότος καταλειφθῆναι νέους, πῶς αὐτοὺς ἀναθρέψει, πῶς δὲ προσθήσεται; τίνων δὲ ὀρφανῶν οὐ χαλεπώτερον ἐκεῖνοι βιώσονται τὰ τοῦ πατρὸς ὀρῶντες ἅπαντα ἕτερον ἔχοντα, καὶ οἰκέτας, καὶ οἰκίαν, καὶ ἀγρούς, καὶ τὸ πάντων κεφάλαιον τὴν γυναῖκα; πῶς δυνήσονται ὡς πρὸς μητέρα διακειῖσθαι ἐκεῖνοι; πῶς δὲ αὐτὴ ὡς
 10 πρὸς παιῖδας, οὕς αἰσχύνεσθαι καὶ ἐρυθριᾶν ἀναγκάζεται, καὶ οἷς πᾶσαν ἀπονεῖμαι τὴν μητρικὴν οὐκ ἔχει φιλοστοργίαν, εἰς τοὺς ἐξ ἐκεῖνου παιῖδας σχιζομένης αὐτῇ τῆς διανοίας;

Τί οὖν, ἂν ἡ σφόδρα κόρη, φησί, καὶ βραχὺν ἀπολαύσασα χρόνον τοῦ ἀνδρός; Πρὸς γὰρ τὰς κόρας μοι ταῦτα εἴρηται, οὐ πρὸς
 15 τὰς γεγηρακυίας; πρὸς γὰρ ἐκείνας τοῦτο ποιούσας οὐδὲ διαλεχθήσομαι· εἰ γὰρ ὁ πολλὸς χρόνος καὶ ἡ ἡλικία καὶ τὰ ἄλλα πάντα οὐκ ἔπεισαν αὐτὰς ἀποσχέσθαι δευτέρου γάμου, πολὺ γε ἦττον ἡμεῖς· οὐ γὰρ ὁ παρ' ἡμῶν πείσει λόγος· ἀλλ' ἅπας μοι πρὸς ταύτας ὁ λόγος ἐστί. Τί οὖν, ἂν ἡ κόρη, φησί, καὶ μόνον ἐνιαυτὸν μετὰ τοῦ προ-
 20 τέρου συνοικήσασα δευτέρῳ γαμῆται πάλιν; τίνος ἔνεκεν τῆς εἰκοστὸν ἔτος καὶ τριακοστὸν ἀνηλωκυίας ἐν γάμῳ προτιμήσεις αὐτὴν; Οὐκ ἔγωγε, ἀλλ' ὁ μακάριος Παῦλος· ἐκεῖνος γὰρ φησι, «μακαριωτέρα δὲ ἐστίν, ἂν οὕτω μείνη». Τί γάρ, εἰ καὶ πολὺν ἐκείνη χρόνον συνώκησεν ἀνδρὶ, ἀλλ' ἐνὶ καὶ τῷ αὐτῷ μόνῳ καὶ ᾧ ἐξ ἀρ-
 25 χῆς ἐκκληρώθη; αὐτὴ δὲ δυσὶν ἔδωκεν ἑαυτήν, καὶ ταῦτα ἐν βραχεῖ τῷ χρόνῳ.

Ἄλλ' οὐχ ἔκουσα, φησὶν· εἰ γὰρ ὁ πρῶτος ἔζη, οὐκ ἂν ἕτερον ἠγάπησεν ἐπ' ἐκείνῳ· ἐπειδὴ δὲ πρὸς ὥρας ἀπῆλθεν ἐκεῖνος, ὑπὸ τῆς ἀνάγκης δευτέρῳ συνήφθη πάλιν. Ποίας ἀνάγκης; Ἐγὼ γὰρ

αὐτὸν ποὺ ζεῖ νὰ σκεφθεῖ τὰ ἴδια καὶ γιὰ τὸν ἑαυτὸ του, ἔστω καὶ ἂν αὐτὰ δὲ συμβοῦν. Καὶ ὄχι μόνον ἐκεῖνος θὰ γίνῃ ἐνοχλητικὸς ἐπαναλαμβάνοντας συνέχεια αὐτά, ἀλλὰ καὶ οἱ ὑπηρέτες καὶ οἱ ὑπηρέτριες, ἂν ὄχι φανερά, ἀλλ' ὅπωςδήποτε κρυφὰ θὰ γογγύζουν καὶ θὰ ἐκτοξεύουν ἐναντίον της τὶς κατηγορίες. Ἐὰν πάλι συμβεῖ νὰ ἀφήσει, ἐκεῖνος ποὺ πέθανε, παιδιὰ μικρὰ, πῶς θὰ τὰ ἀναθρέψει αὐτὰ, πῶς θὰ τὰ προστατέψει; ἀπὸ ποιά ὄρφανὰ δὲ θὰ ζήσουν ἐκεῖνα χειρότερα βλέποντας ὅλα τὰ ὑπάρχοντα τοῦ πατέρα τους ἄλλος νὰ τὰ ἔχει, καὶ ὑπηρέτες καὶ σπίτι καὶ χωρᾶφια καὶ τὸ σπουδαιότερον ἀπὸ ὅλα τὴ γυναῖκα του; πῶς θὰ μπορέσουν ἐκεῖνα νὰ συμπεριφέρονται ἀπέναντί της σὰν πρὸς μητέρα; πῶς αὐτὴ σὰν πρὸς παιδιὰ της, τὴ στιγμὴ ποὺ ἀναγκάζεται νὰ νιώθῃ μπροστὰ τοὺς ντροπὴ καὶ νὰ κοκκινίζει καὶ δὲν μπορεῖ νὰ συγκεντρώσῃ ὅλη τὴ μητρικὴ φιλοστοργία της σ' αὐτὰ, γιὰτὶ ἡ σκέψη της διαμοιράζεται καὶ στὰ παιδιὰ ἐκείνου;

Τί λοιπὸν, λέγει, ἂν εἶναι πολὺ νεαρὴ καὶ ἀπόλαυσε πολὺ λίγο χρόνον τὸν ἄνδρα της; Μὰ αὐτὰ τὰ λόγια μου λέχθησαν γιὰ τὶς νεαρὰς καὶ ὄχι γιὰ ἐκεῖνες ποὺ ἔχουν γεράσει· γιὰτὶ πρὸς ἐκεῖνες ποὺ κάμνουν αὐτὸ οὔτε κἂν θὰ μιλήσω· γιὰτὶ, ἂν ὁ πολὺς χρόνος καὶ ἡ ἡλικία καὶ ὅλα τὰ ἄλλα δὲν ἔπεισαν αὐτὰς ν' ἀποφύγουν τὸ δεῦτερον γάμον, πολὺ λιγότερον θὰ τὸ ἐπιτύχω ἐγώ· γιὰτὶ δὲ θὰ τὶς πείσουν τὰ λόγια μου· ὅλα τὰ λόγια μου λοιπὸν ἀπευθύνονται πρὸς αὐτὰς. Τί λοιπὸν, λέγει, ἂν εἶναι πολὺ νεαρὴ καὶ ἔζησε μὲ τὸν προηγούμενον σύζυγόν της μόνον ἓνα χρόνον καὶ παντρεύεται τώρα πάλι ἄλλον; γιὰ ποῖόν λόγον θὰ προτιμήσῃς αὐτὴν ἀπὸ ἐκείνην ποὺ ἔζησε παντρεμένη εἴκοσι χρόνια καὶ τριάντα; Δὲν τὴν προτιμῶ ἐγώ, ἀλλ' ὁ μακάριος Παῦλος· γιὰτὶ ἐκεῖνος λέγει, «ὁμοίως εἶναι πῶς μακάρια, ἂν μείνῃ ἔτσι»¹⁵. Γιὰτὶ τί κι ἂν ἐκείνη ἔζησε μὲ τὸν ἄνδρα της πολὺ χρόνον, ἀλλὰ μὲ ἓναν καὶ τὸν αὐτὸ μόνον καὶ μὲ ἐκεῖνον ποὺ τῆς ἔτυχε ἀπὸ τῆ ἀρχῆς; αὐτὴ ὁμοίως ἔδωσε τὸν ἑαυτὸ της σὲ δύο, καὶ μάλιστα μέσα σὲ σύντομον χρόνον.

Ἄλλ' ὁμοίως, λέγει, ὄχι μὲ τὴ θελησὴ της· γιὰτὶ, ἂν ζοῦσε ὁ πρῶτος, δὲν θὰ ἀγαποῦσε ἄλλον ἐκτὸς ἀπὸ ἐκεῖνον· ἐπειδὴ ὁμοίως πολὺ πρόωρα πέθανε ἐκεῖνος, κατ' ἀνάγκη σύναψε γάμον πάλι μὲ

ταύτης ἧς λέγεις μείζονα ἑτέραν ἀνάγκην ὁρῶ ἱκανὴν αὐτὴν κατα-
 σχεῖν ἐπὶ τῷ τετελευτηκότι, τὸ πικρῶν οὕτως ἀπολαῦσαι τῶν
 πραγμάτων τοῦ κόσμου. Ἡ μὲν γὰρ πολὺν αὐτοῖς συγγενομένη χρό-
 νον καὶ ἐμπλησθεῖσα καλῶς, ὡς τῶν αὐτῶν τευξομένη τῶν ἴσων
 5 ἄψεται πάλιν, ἡ δὲ προοιμίῳ οὕτω χαλεπῶν πειραθεῖσα ποῖα
 προαιρέσει καὶ ἐλπίδι πρὸς τὴν πεῖραν ἤξει τῶν χαλεπῶν; Οὐδὲ
 γὰρ εἴ τις βουλόμενος ἐμπορεύσασθαι, πρὶν τι κερδάνῃ, ἅμα τῷ τὸν
 λιμένα ἐξελθεῖν ναυάγιον ὑπομείνοι, εὐκόλως ἄψεται τῆς πραγμα-
 τείας λοιπόν. Οὐδὲ ταύτην εἰκότως τὴν πολλὰ μὲν προσδοκήσασαν
 10 ἠδέα, πρὶν ἢ δὲ ἐκείνων πεῖραν καλῶς λαβεῖν, τοσοῦτον πένθος
 ἰδοῦσαν ἀγαπῆσαι τὰ τοῦ κόσμου πράγματα, εἰ μὴ σφόδρα ἀκρατῆς
 οὔσα τύχοι· μᾶλλον δέ, εἰ καὶ σφόδρα πρὸς αὐτὰ διακέοιτο καὶ λίαν
 ἔχοι προσπαθῶς, ἱκανὴ τῆς ἀρχῆς ἢ ἀηδία πᾶσαν σβέσαι τὴν ἐπι-
 θυμίαν αὐτῆς. Τότε γὰρ τοῖς πράγμασι μάλιστα ἐπιμένειν εἰώθα-
 15 μεν, ὅταν προοιμίῳ πειραθῶμεν καλῶν· ὅταν δὲ ἐξ ἀρχῆς καὶ ἀπ’
 αὐτῆς, ὡς ἂν εἴποι τις, τῆς γραμμῆς χαλεπῶν καὶ δυσκόλων αἰ-
 σθώμεθα, ταχέως ἀνακρουόμεθα τῆς προαιρέσεως σβεννυμένης
 ἡμῖν.

Ὡστε αἱ τὰς ἀώρους ὑπομείνασαι χηρείας, αὐταὶ εἰκότως ἂν
 20 ἀπόσχοιντο γάμου δευτέρου ὑπὲρ τοῦ μὴ τᾶ αὐτᾶ πάλιν παθεῖν. Ἡ
 μὲν γὰρ ἐν τῇ χηρείᾳ μένουσα ἔξει τὸ ἀσφαλές, καὶ οὐχ ὑποπτεύσει
 πένθος ἕτερον τοιοῦτον πάλιν· ἡ δὲ προσομιλήσασα γάμῳ δευτέρῳ
 καὶ τοῦτο προσδοκᾶν ἀναγκασθήσεται τὸ δεινόν. Καὶ ἄλλως δέ, εἰ
 καὶ πράγμα ἔν ἐστιν ἡ χηρεία, ἀλλ’ οὐ πᾶσαι τοὺς αὐτοὺς ἀπολή-
 25 ψονται τούτου μισθοῦς, ἀλλ’ αἱ μὲν πλείους, αἱ δὲ ἐλάττους. Αἱ μὲν
 γὰρ ἐν νεότητι τὸν ζυγὸν ἀναδεξάμεναι πλείονος ἀπολαύσονται καὶ
 τῆς τιμῆς καὶ τῆς δωρεᾶς, αἱ δὲ πρὸς αὐτῷ τῷ γήρῳ οὐχ ὁμοίως
 ἐκείναις. Τί δήποτε; Ὅτι ἡ μὲν πολλῶν ὄντων τῶν κωλυμάτων
 διὰ τὸν τοῦ Θεοῦ φόβον πάντα ἠνέσχετο, αὕτη δὲ οὐδὲ βραχὺν

δεύτερο ἄνδρα. Ἐκείνη πού ἀπό ποιά ἀνάγκη; Γιατί ἐγὼ βλέπω ἀπὸ αὐτὴν πού λές ἐσὺ ἄλλη ἀνάγκη πού μπορεῖ νὰ τὴν κρατήσῃ ἀφοσιωμένη σ' ἐκεῖνον πού πέθανε, τὸ ὅτι δοκίμασε τόσο πολὺ τὰ πικρὰ πράγματα τοῦ κόσμου. Γιατί ἐκείνη πού ἐξήσῃ πολὺ χρόνον μὲ αὐτὰ καὶ ἀπόλαυσε ὅλα τὰ καλά, θὰ θελήσῃ νὰ δοκιμάσῃ πάλι τὰ ἴδια μὲ τὴ σκέψη ὅτι θὰ ἐπιτύχει τίς ἴδιες ἀπολαύσεις, ἐνῶ ἐκείνη πού ἀπὸ τὴν ἀρχὴν δοκίμασε τόσα δυσάρεστα μὲ ποιά διάθεση καὶ ἐλπίδα θὰ ἔρθῃ νὰ ζῆσῃ καὶ πάλι τὰ δυσάρεστα; Γιατί οὔτε, ἂν κάποιος θέλῃ νὰ κάμῃ ἐμπόριον καὶ πρὶν κερδίσῃ τίποτε ὑποστῆ ναυάγιον ἀκριβῶς μόλις βγεῖ ἀπὸ τὸ λιμάνι, θὰ θελήσῃ στὴ συνέχῃ ν' ἀσχοληθῆ μὲ ἐμπόριον. Οὔτε φυσικὰ ἐκείνη πού περίμενε νὰ ἀπολαύσῃ πολλὰ εὐχάριστα καί, προτοῦ καλὰ-καλὰ δοκιμάσῃ ἐκεῖνα, δοκιμάσῃ τόσο μεγάλο πένθος, θὰ ἀγαπήσῃ τὰ πράγματα τοῦ κόσμου, ἐκτὸς κι ἂν νὰ εἶναι πάρα πολὺ ἀκρατῆς· ἢ καλύτερα κι ἂν ἀκόμη ποθεῖ πάρα πολὺ αὐτὰ καὶ εἶναι προσηλωμένη μὲ πάθος σ' αὐτὰ, εἶναι ἰκανὴ ἢ ἀηδία τῆς ἀρχῆς νὰ σβῆσῃ ὅλη τὴν ἐπιθυμία της. Γιατί συνήθως τότε προπάντων ἐπιμένομε στὶς προσπάθειές μας, ὅταν εἶναι ἐπιτυχῆς ἢ ἀρχὴ αὐτῶν, ὅταν ὅμως ἀπὸ τὴν ἀρχὴν καί, ὅπως θὰ μπορούσε νὰ πεῖ κανεὶς, ἀπὸ αὐτὴν τὴν ἀφετηρία, συναντήσομε δυσχέρειες καὶ δυσκολίες, ἀμέσως ὑποχωροῦμε, γιατί σβῆνει ὁ ἐνθουσιασμός μας.

Ὡστε, ἐκεῖνες πού πρόωρα ἔμειναν χῆρες, αὐτὲς εὐλογα θ' ἀπόφευγαν τὸ δεύτερον γάμον γὰρ νὰ μὴ πάθουν πάλι τὰ ἴδια. Γιατί ἐκείνη πού παραμένει χῆρα θὰ εἶναι ἀσφαλῆς καὶ δὲ θὰ δοκιμάσῃ πάλι ἄλλο παρόμοιον πένθος, ἐνῶ ἐκείνη πού σύναψε δεύτερον γάμον κατ' ἀνάγκη θὰ πρέπει νὰ περιμένῃ καὶ αὐτὸ τὸ κακό. Ἐξ ἄλλου, ἂν καὶ ἡ χηρεία εἶναι ἴδια, ὅμως δὲ θὰ λάβουν ὅλες οἱ χῆρες τὴν ἴδια ἀμοιβήν γι' αὐτήν, ἀλλ' ἄλλες θὰ λάβουν μεγαλύτερη καὶ ἄλλες μικρότερη. Γιατί ἐκεῖνες πού θ' ἀναλάβουν τὸ ζυγὸ ἐνῶ ἀκόμη εἶναι νέες θ' ἀπολαύσουν μεγαλύτερη τιμὴν καὶ δωρεὰν, ἐνῶ ἐκεῖνες πού θὰ δεχθοῦν τὸ ζυγὸ σὲ γεροντικὴν ἡλικίαν δὲ θ' ἀπολαύσουν τὴν ἴδια τιμὴν μ' ἐκεῖνες. Γιατί ἄραγε; Γιατί ἡ νεαρὴ χῆρα, ἂν καὶ ἦταν πολλὰ τὰ ἐμπόδια τὰ ὑπέμεινε ὅλα ἀπὸ φόβον πρὸς τὸ Θεόν, ἐνῶ ἡ προχωρημένης ἡλικίας δὲν ὑπόμεινε οὔτε τὸν παραμικρὸν ἰδρώτα

ιδρωῶτα ὑπέμεινεν οὐδὲ πόνον· πῶς γάρ, οὐδενὸς ὄντος πράγματος τοῦ βίαν παρέχοντος; Ὡσπερ οὖν ἡ δευτέρῳ δοῦσα ἑαυτὴν ἐλάττων ἐστὶ τῆς τὸν ἕνα ἄνδρα ἐχούσης, οὕτως ἡ ἐν χηρείᾳ μένουσα ἐν αὐτῇ τῇ νεότητι πολλῶ τῷ μέτρῳ τὴν ἐν τῷ γῆρα τὸν ἄνδρα ἀπο-
5 βαλοῦσαν ὑπερακοντίσαι δυνήσεται· καίτοι γε ἀμφοτέραις εἰς γέγονεν ὁ ἀνὴρ, ἀλλ' ὁμῶς αὕτη μὲν τὸν τῆς ἀγνείας ἔδραμε δρόμον, ἐκείνη δὲ πολλοῖς ἀπελείφθη τοῖς σταδίοις.

Μὴ τοίνυν τὸν πόνον ἴδης μόνον, ἀλλὰ καὶ τὸν μισθόν. Καὶ γὰρ τὰ πολλὰ τῶν κατορθωμάτων οὕτως ἡμῖν δύσκολα φαίνεται,
10 ὅτι τὸν μόχθον αὐτῶν καὶ τοὺς ἰδρωῶτας συνεχῶς στρέφοντες τοὺς ἀποκειμένους αὐτοῖς μισθοὺς οὐκ ἐν νῶ λαμβάνομεν. Ἄλλ' οὐχ οὕτω δεῖ ποιεῖν, ἀλλὰ πάντα ὁμοῦ λογίζεσθαι μετὰ τῶν πόνων καὶ τὰς ἀμοιβάς, καὶ οὕτως εὐκόλα ἡμῖν φανεῖται, ὥσπερ οὖν καὶ ἔστιν εὐκόλα. Καὶ γὰρ ὁ ἀριστεὺς οὐ τὰ τραύματα μόνον, οὐδὲ τὰ πτώμα-
15 τα, οὐδὲ τὸν θάνατον, ἀλλὰ καὶ τὰ τρόπαια καὶ τὰς νίκας καὶ τὰς ἄλλας ἀπάσας ἀναλογισάμενος τιμὰς οὕτως ἐπὶ τὴν ἀριστείαν ἔρχεται· καὶ ὁ γεωργὸς δὲ οὐχὶ τὴν ἄροσιν μόνον, οὐδὲ τὸν ἐν τῷ σκάπτειν πόνον, ἀλλὰ καὶ τὴν ἄλω καὶ τὰς ληνοὺς πρὸ τῶν ὀφθαλμῶν θεῖς, οὕτω τῶν ἔργων ἐφάπτεται. Οὕτω καὶ ἡμεῖς ταῖς ἐλπίσι
20 ταῖς χρησταῖς τὸν τῆς χηρείας μόχθον ἐπικουφίσωμεν, καὶ πολλῶ μᾶλλον ἡμεῖς ἢ ἐκεῖνοι· ἐκείνοις μὲν γὰρ πολλὰ πολλάκις τῶν οὐκ ἐπ' αὐτοῖς κειμένων τὴν προσδοκίαν διέκοψε, τὰς δὲ ἡμετέρας ἐλπίδας οὐδεὶς ὁ καταισχύων ἐστίν, ἂν μὴ βουληθῶμεν αὐτοί. Μὴ δὴ βουληθῶμεν, ἀλλ' ἐννοήσαντες ὡς οὐ πολλῶ τῆς παρθένου ἢ
25 χήρα λείπεται (ἔστι δὲ ὅπου αὐτὴν καὶ ὑπερηκόντισεν, ὅταν ἡ μὲν παρθένος περιπλέκηται πράγμασιν, ἡ δὲ χήρα κατὰ τὸν Παῦλον μεμονωμένη καὶ ἐλπίζουσα ἐπὶ τὸν Θεὸν προσκαρτερῇ ταῖς δεήσεσι καὶ ταῖς προσευχαῖς, καὶ τῶν βιωτικῶν πραγμάτων ἀπέχηται), ἀναδεξώμεθα τὸν ἀγῶνα τοῦτον, ἵνα τῶν ἐν αὐτῷ στεφάνων τύ-
30 χωμεν.

καὶ κόπο· πῶς δηλαδὴ ὑπόμεινε, τὴ στιγμῇ ποῦ καμιά δυσκολία δὲ συνάντησε; Ὅπως ἀκριβῶς λοιπὸν ἐκείνη ποῦ δίνεται σὲ δεῦτερο ἄνδρα εἶναι κατώτερη ἀπὸ ἐκείνη ποῦ ἔχει ἓναν ἄνδρα, ἔτσι ἐκείνη ποῦ μένει χήρα κατὰ τὴ νεανικὴ ἡλικία τῆς θὰ μπορέσει νὰ ξεπεράσει σὲ πολὺ μεγάλο βαθμὸ ἐκείνην ποῦ ἔχασε τὸν ἄνδρα τῆς σὲ γεροντικὴ ἡλικία· ἂν καὶ βέβαια καὶ οἱ δύο εἶχαν ἀπὸ ἓναν ἄνδρα, ἀλλ' ὅμως ἡ νεαρὴ χήρα ἀκολούθησε τὸ δρόμο τῆς ἀγνεΐας, ἐνῶ ἡ ἄλλη ὑστέρησε κατὰ πολὺ ὡς πρὸς τοὺς ἀγῶνες ἐκείνης.

Μὴ λοιπὸν δεῖς μόνο τὸν κόπο, ἀλλὰ καὶ τὴν ἀμοιβή. Γιατὶ πολλὰ ἀπὸ τὰ κατορθώματα μᾶς φαίνονται πάρα πολὺ δύσκολα, ἐπειδὴ συνέχεια σκεπτόμαστε τὸ κόπο αὐτῶν καὶ τοὺς ἰδρωτὲς καὶ δὲν σκεπτόμαστε καθόλου τὴν ἀμοιβή ποῦ ἐπιφυλάσσεται γι' αὐτούς. Ὅμως δὲν πρέπει νὰ ἐνεργοῦμε ἔτσι, ἀλλὰ νὰ τὰ σκεπτόμαστε ὅλα μαζὶ καὶ τοὺς κόπους καὶ τὶς ἀμοιβές, καὶ ἔτσι θὰ μᾶς φανοῦν εὐκόλα, ὅπως βέβαια καὶ εἶναι εὐκόλα. Γιατὶ καὶ ὁ νικητὴς δὲν σκέπτεται μόνο τὰ τραύματα, οὔτε τὶς πτώσεις καὶ τὸ θάνατο, ἀλλὰ σκέπτεται καὶ τὰ τρόπαια καὶ τὶς νίκες καὶ ὅλες τὶς ἄλλες τιμὲς καὶ μὲ τὶς σκέψεις αὐτὲς προχωρεῖ πρὸς τὴ νίκη. Καὶ ὁ γεωργὸς ἐπίσης φέρνει μπροστὰ στὰ μάτια του ὄχι μόνο τὸ ὄργωμα, οὔτε μόνο τὸ σκάψιμο καὶ τὸν κόπο, ἀλλὰ καὶ τὸ ἀλώνισμα καὶ τὸ πατητήρι καὶ ἔτσι προχωρεῖ στὸ ἔργο του. Ἔτσι κι ἐμεῖς ἂς ἐλαφρύνουμε μὲ τὶς καλὲς ἐλπίδες τὸν κόπο τῆς χηρείας καὶ πολὺ περισσότερο ἐμεῖς παρὰ ἐκεῖνοι· γιατί σ' ἐκείνους πολλὲς φορὲς τὴν προσδοκία τους τὴ διέκοψαν πολλὰ ποῦ δὲν ἐξαρτῶνται ἀπὸ ἐκείνους, ἐνῶ τὶς δικές μας ἐλπίδες δὲν ὑπάχει κανένας ποῦ μπορεῖ νὰ τὶς διαψεύσει, ἂν δὲ θελήσομε ἐμεῖς οἱ ἴδιοι. Ἄς μὴ θελήσομε λοιπὸν νὰ τὶς διαψεύσομε ἐμεῖς, ἀλλὰ σκεπτόμενοι ὅτι ἡ χήρα δὲν ὑπολείπεται κατὰ πολὺ ἀπὸ τὴν παρθένο (ὑπάρχουν περιπτώσεις ποῦ ὑπερέβαλε αὐτήν, ὅπως ὅταν ἡ παρθένος περιπλέκεται στὰ πράγματα τοῦ κόσμου, ἐνῶ ἡ χήρα «ζώντας μόνη τῆς», ὅπως λέγει ὁ Παῦλος, «καὶ ἔχοντας στηριγμένες τὶς ἐλπίδες τῆς στὸ Θεό, ἐπιμένει στὶς παρακλήσεις καὶ τὶς προσευχές»¹⁶, ἀπέχοντας ἀπὸ τὰ κοσμικὰ πράγματα), ἂς ἀναλάβομε τὸν ἀγῶνα αὐτὸ, γιὰ νὰ ἐπιτύχομε τὰ στεφάνια ποῦ ἐπιφυλάσσονται γι' αὐτόν.

Ταῦτα ὑμῖν οὐκ ἀνάγκης ἔνεκεν εἶρηται, οὐδέ, ὅπερ ἔφην, καταδικάζοντες τὰς οὐ βουλομένας χηρεύειν, ἐπὶ ταύτην ἤλθομεν τὴν παραίνεσιν, ἀλλὰ προτρέποντες καὶ παρακαλοῦντες, μὴ ἐπὶ τοσοῦτον προσδεθῆναι τῇ γῆ, ἀλλ' ἅπαξ λυθείσας μένειν ἐλευθέρας, καὶ 5 τὸν οὐρανὸν ἐπιζητεῖν καὶ τὴν πολιτείαν ἐπιδείκνυσθαι τὴν ἐκεῖ, καὶ ἀρμοσθείσας τῷ Χριστῷ οὕτως ἅπαντα πράττειν, ὡς προσῆκε τὰς τὸν τοιοῦτον ἐχούσας νυμφίον, ὅτι αὐτῷ πρέπει πᾶσα δόξα, τιμὴ καὶ προσκύνησις σὺν τῷ ἀνάρχῳ Πατρὶ καὶ τῷ ζωοποιῷ καὶ ἀγίῳ αὐτοῦ Πνεύματι, νῦν καὶ ἀεὶ καὶ εἰς τοὺς αἰῶνας τῶν αἰώ- 10 νων. Ἀμήν.

Αὐτὰ δὲν σᾶς τὰ εἶπα σὰν κάτι τὸ ὑποχρεωτικὸ, οὔτε, ὅπως προανέφερα, σᾶς ἔδωσα αὐτὴ τὴ συμβουλή γιὰ νὰ καταδικάσω ἐκεῖνες ποὺ δὲ θέλουν νὰ παραμείνουν χῆρες, ἀλλὰ γιὰ νὰ σᾶς προτρέψω καὶ νὰ σᾶς παρακαλέσω, νὰ μὴ δεθεῖτε τόσο πολὺ μὲ τὴ γῆ, ἀλλ' ἐφόσον ἀπαλλαχθήκατε ἀπὸ τὸ δεσμὸ αὐτὸ νὰ μένετε ἐλεύθερες καὶ νὰ ἐπιζητεῖτε τὸν οὐρανὸ, ἐπιδεικνύοντας τὴν οὐράνια ἐκείνη πολιτεία, καὶ ἐφόσον νυμφευθήκατε τὸ Χριστὸ ἔτσι ὅλα νὰ τὰ κάμνετε, ὅπως ταιριάζει σ' ἐκεῖνες ποὺ ἔχουν τέτοιο νυμφίο, γιὰτὶ σ' αὐτὸν πρέπει κάθε δόξα, τιμὴ καὶ προσκύνηση, μαζί μὲ τὸν ἀναρχο Πατέρα καὶ τὸ ζωοποιὸ καὶ ἅγιο αὐτοῦ Πνεῦμα, τώρα καὶ πάντοτε καὶ στοὺς αἰῶνες τῶν αἰώνων. Ἀμήν.

ΠΕΡΙ ΜΕΤΑΝΟΙΑΣ

ΟΜΙΛΙΕΣ Α' - Θ'

ΠΕΡΙ ΜΕΤΑΝΟΙΑΣ

ΟΜΙΛΙΑ ΠΡΩΤΗ

ΕΞ ΑΓΡΟΥ ΑΥΤΟΥ ΕΠΑΝΕΛΘΟΝΤΟΣ

1. ἼΑρα ἐμέμνησθε ἡμῶν, ἡνίκα τὸν μεταξὺ τοῦτον ἐχωρίσθη-
μεν χρόνον ὑμῶν; Ἐγὼ μὲν γὰρ ὑμῶν οὐδέποτε ἠδυνήθην ἐπιλαθέ-
σθαι, ἀλλὰ καὶ τὴν πόλιν ἀφείς, τὴν ὑμετέραν οὐκ ἀφῆκα μνήμην·
ἀλλ' ὥσπερ οἱ τῶν λαμπρῶν ἐρῶντες σωμάτων, ὅπουπερ ἂν
5 ἀπίωσι, μεθ' ἑαυτῶν τὴν ποθουμένην περιφέρουσιν ὄψιν, οὕτω δὴ
καὶ ἡμεῖς τοῦ κάλλους τῆς ὑμετέρας ψυχῆς ἐρασθέντες, ἀεὶ μεθ'
ἑαυτῶν τὴν εὐμορφίαν τῆς ὑμετέρας περιφέρομεν διανοίας. Καὶ κα-
θάπερ οἱ ζωγράφοι, ποικίλα χρώματα κεραυνύντες, τὰς τῶν σωμά-
των εἰκόνας ἐργάζονται, οὕτω καὶ ἡμεῖς τὴν σπουδὴν ὑμῶν τὴν ἐν
10 ταῖς συνάξεσι, τὴν προθυμίαν τὴν περὶ τὴν ἀκρόασιν, τὴν εὐνοίαν
τὴν περὶ τὸν λόγοντα, τὰ ἄλλα πάντα κατορθώματα καθάπερ ποι-
κίλα χρώματα ἀρετῆς κεράσαντες, καὶ τὸν χαρακτῆρα τῆς ψυχῆς
ὑμῶν ὑπογράψαντες, καὶ πρὸ τῶν ὀφθαλμῶν τῆς διανοίας θέντες,
ικανὴν διὰ τῆς φαντασίας ταύτης ἐλαμβάνομεν τῆς ἀποδημίας πα-
15 ραμυθίαν. Καὶ ταῦτα, καὶ οἴκοι καθήμενοι καὶ διανιστάμενοι, καὶ
ὄδοιποροῦντες καὶ ἀναπαυόμενοι, καὶ εἰσιόντες καὶ ἐξιόντες,
ἐστρέφομεν συνεχῶς τὴν ὑμετέραν ὄνειροπολοῦντες ἀγάπην· καὶ
οὐκ ἐν ἡμέρᾳ μόνον, ἀλλὰ καὶ ἐν νυκτὶ ταύταις ἐνετροφῶμεν ταῖς
φαντασίαις. Καὶ ὅπερ ὁ Σολομῶν ἔφη, «ἐγὼ καθεύδω καὶ ἡ καρ-
20 δία μου ἀγρυπνεῖ», τοῦτο καὶ ἡμεῖς τότε ἐπάσχομεν. Ἡ μὲν γὰρ
ἀνάγκη τοῦ ὕπνου κατέστελλεν ἡμῶν τὰ βλέφαρα, ἡ δὲ τῆς ἀγάπης

ΠΕΡΙ ΜΕΤΑΝΟΙΑΣ

ΟΜΙΛΙΑ ΠΡΩΤΗ

ΟΤΑΝ ΕΠΕΣΤΡΕΨΕ ΑΠΟ ΤΗΝ ΕΞΟΧΗ

1. ἘΑραγε με θυμόσασταν κατὰ τὸν ἐνδιάμεσο αὐτὸ χρόνο πού χωρίστηκα ἀπὸ σᾶς; Γιατὶ ἐγὼ ποτὲ δὲν μπόρεσα νὰ σᾶς ξεχάσω, ἀλλ', ἂν καὶ ἄφησα τὴν πόλη, ὅμως δὲν ἄφησα τὴ θύμησή σας, καὶ ὅπως αὐτοὶ πού ἀγαποῦν τὰ ὠραῖα σώματα, ὅπου καὶ ἂν πᾶνε, φέρνουν μαζί τους τὸ πρόσωπο πού ποθοῦν, ἔτσι λοιπὸν καὶ ἐγὼ, ἐπειδὴ ἀγάπησα τὴν ὀμορφιὰ τῆς ψυχῆς σας, φέρνω πάντοτε μαζί μου τὴν ὀμορφιὰ τῆς ψυχῆς σας. Καὶ ὅπως ἀκριβῶς οἱ ζωγράφοι, ἀναμειγνύοντας διάφορα χρώματα, φτιάχνουν τὶς εἰκόνες τῶν ἀνθρώπων, ἔτσι καὶ ἐγὼ, ἀφοῦ ἀνάμειξα, σὰν διάφορα χρώματα τῆς ἀρετῆς, τὸ ἐνδιαφέρον σας γιὰ τὶς συγκεντρώσεις μας, τὴν προθυμία σας γιὰ τὴν ἀκρόαση, τὴν ἀγάπη σας γιὰ τὸν ὀμιλητὴ, καὶ ὅλα τὰ ἄλλα σας κατορθώματα, καὶ ζωγράφισα τὴν εἰκόνα τῆς ψυχῆς σας καὶ τὴν τοποθέτησα μπροστὰ στὰ μάτια τῆς διάνοιάς μου, ἔπαιρνα μετὰ τὴ φαντασία αὐτὴ μεγάλη παρηγοριὰ στὸ χωρισμὸ αὐτό. Ἐτσι λοιπὸν κι ὅταν ἔμενα στὸ σπίτι καὶ ὅταν ἀπουσίαζα, καὶ ὅταν βάδιζα κι ὅταν ἀναπαυόμουν, κι ὅταν ἔμπαινα κι ὅταν ἔβγαινα, ἔφερνα συνέχεια στὴ φαντασία μου τὴν ἀγάπη σας καὶ ἔβρισκα εὐχαρίστηση σ' αὐτὲς τὶς ὄνειροπολήσεις, ὄχι μόνον τὴν ἡμέρα, ἀλλὰ καὶ τὴ νύχτα. Καὶ ἐκεῖνο πού εἶπε ὁ Σολομών, «ἐγὼ κοιμᾶμαι καὶ ἡ καρδιά μου ἀγρυπνεῖ»¹, αὐτὸ πάθαινα κι ἐγὼ τότε. Ἡ ἀνάγκη δηλαδὴ τοῦ ὕπνου βάραινε τὰ βλέφαρά μου, ἀλλ' ἡ τυραννικὴ δύναμη τῆς ἀγάπης σας ἀπομάκρυνε τὸν ὕπνο

1. Ἐσμη Ἀσμ. 5,2.

τῆς ὑμετέρας τυραννὶς ἀφύπνιζε τοὺς τῆς διανοίας ἡμῶν ὀφθαλμοὺς, καὶ πολλάκις ὑμῖν ὄναρ διαλέγεσθαι ἐδόκουν. Καὶ γὰρ πέφυκεν ἡ ψυχὴ ταῦτα φαντάζεσθαι νύκτωρ, ἅπερ ἂν μεθ' ἡμέραν λογίζεται· ὅπερ οὖν καὶ ἐφ' ἡμῶν τότε συνέβαινε· καὶ οὐχ ὀρῶν ὑμᾶς 5 τοῖς ὀφθαλμοῖς τῆς σαρκός, ἐώρων ὑμᾶς τῆς ἀγάπης τοῖς ὀφθαλμοῖς, καὶ μὴ παρῶν ὑμῖν τῷ σώματι, παρήμην ὑμῖν τῇ διαθέσει, καὶ μοι τὰ ὦτα αἰεὶ ὑπὸ τῆς ὑμετέρας περιηχεῖτο κραυγῆς. Διὰ τοῦτο καὶ τῆς τοῦ σώματος ἀρρωστίας ἐπὶ πλέον ἐκεῖ διατρίβειν ἀναγκαζούσης, καὶ τῆς τοῦ ἀέρος ὠφελείας εἰς τὴν τῆς σαρκὸς ἀπολαύ- 10 ειν ὑγίειαν, ἢ τῆς ἀγάπης βία τῆς ὑμετέρας οὐκ ἠνέσχετο τοῦτο, ἀλλὰ κατεβόησε, καὶ οὐ πρότερον ἀπέστη διανοχλοῦσα, ἕως ἡμᾶς καὶ πρὸ τῆς προσηκούσης ὥρας ἀναστῆναι ἔπεισε, καὶ ὑγίειαν καὶ τέρψιν καὶ πᾶν ὀτιοῦν ἀγαθὸν τὴν ὑμετέραν ἠγήσασθαι συνεβούλευσε συνουσίαν.

15 Ταύτη δὲ πεισθέντες ἡμεῖς, εἰλόμεθα μᾶλλον ἔχοντες ἔτι τὰ λείψανα τῆς ἀρρωστίας ἐπανελθεῖν, ἢ καθαρῶς ἀποθέμενοι τὴν τοῦ σώματος ἀσθένειαν, ἐπὶ πλέον λυπῆσαι τὴν ὑμετέραν ἀγάπην. Καὶ γὰρ ἐκεῖ διατριβῶν ἤκουον ὑμῶν τὰ ἐγκλήματα, καὶ συνεχεῖς ἐπιστολαὶ ταῦτα ἡμῖν διεκόμιζον· καὶ γὰρ προσεῖχον τοῖς ἐγκαλοῦ- 20 σιν οὐχ ἥττον, ἢ τοῖς ἐγκωμιάζουσι· ψυχῆς γὰρ εἰδυίας φιλεῖν ἦσαν αἱ μέμψεις ἐκεῖναι. Καὶ διὰ ταῦτα ἀναστὰς ἔδραμον· διὰ ταῦτα οὐδέποτε ὑμᾶς τῆς διανοίας ἠδυνήθην ἐκβαλεῖν τῆς ἐμῆς. Καὶ τί θαυμαστὸν εἰ ἐν ἀγρῷ διατριβῶν ἐγὼ καὶ ἀδείας ἀπολαύων, τῆς ὑμετέρας ἐμεμνήμην ἀγάπης, ὅπου γε Παῦλος δεσμὰ περικείμενος καὶ 25 δεσμωτήριον οἰκῶν καὶ μυρίους ὀρῶν ἐπηρτημένους αὐτῷ κινδύνους, καθάπερ ἐν λειμῶνι τῷ δεσμωτηρίῳ διάγων, οὕτω τῶν ἀδελφῶν ἐμέμνητο, καὶ γράφων ἔλεγε, «καθὼς ἐστὶ δίκαιον ἐμοὶ τοῦτο φρονεῖν περὶ ὑμῶν, διὰ τὸ ἔχειν με ἐν τῇ καρδίᾳ ὑμᾶς, ἐν τε τοῖς δεσμοῖς μου καὶ ἐν τῇ ἀπολογίᾳ καὶ βεβαιώσει τοῦ Εὐαγγελίου»; Ἐξωθεν ἄλυσις ἢ παρὰ τῶν ἐχθρῶν, καὶ ἔσωθεν ἄλυσις ἢ

ἀπὸ τὰ μάτια τῆς ψυχῆς μου, καὶ πολλές φορές νόμιζα πὼς μιλοῦσα μαζί σας. Γιατὶ ἡ φύση τῆς ψυχῆς εἶναι τέτοια, ὥστε νὰ βλέπει τὴ νύχτα στὸ ὄνειρό της ὅσα σκέφτεται τὴν ἡμέρα, πράγμα ποὺ συνέβαινε τότε καὶ σ' ἐμένα. Κι ἐνῶ δὲν σᾶς ἐβλεπα μὲ τὰ μάτια τοῦ σώματος, σᾶς ἐβλεπα μὲ τὰ μάτια τῆς ἀγάπης, κι ἐνῶ δὲν βρισκόμουν κοντά σας μετὰ τὸ σῶμα, βρισκόμουν κοντά σας μὲ τὴ διάθεση, καὶ στ' αὐτιά μου ἀντηχοῦσε πάντοτε ἡ φωνή σας. Γι' αὐτό, ἂν καὶ ἡ σωματικὴ ἀρρώστια μ' ἀνάγκαζε νὰ μένω ἐκεῖ περισσότερο, ὠφελούμενος στὴν ὑγεία τοῦ σώματος ἀπὸ τὸν καθαρὸ ἀέρα, ἡ δύναμη τῆς ἀγάπης σας δὲ τὸ ἀνεχόταν αὐτό, ἀλλὰ κραύγαζε δυνατὰ καὶ δὲν ἔπαψε νὰ μὲ ἐνοχλεῖ, ὥσπου μ' ἐπεισε νὰ φύγω καὶ πρὶν ἀπὸ τὴν ὥρα ποὺ ἔπρεπε, κάμνοντάς με νὰ θεωρήσω σὰν ὑγεία κι εὐχαρίστηση καὶ ὀτιδῆποτε ἄλλο ἀγαθὸ τὴ συντροφιά σας.

Σ' αὐτὴ τὴ φωνὴ ὑπάκουσα ἐγὼ καὶ προτίμησα νὰ ἐπιστρέψω ἔχοντας τὰ ὑπολείμματα τῆς ἀρρώστιας, παρὰ νὰ θεραπευθῶ τελείως ἀπὸ τὴν ἀσθένεια τοῦ σώματος καὶ νὰ λυπήσω πολὺ περισσότερο τὴν ἀγάπη σας. Καθόσον παραμένοντας ἐκεῖ ἄκουα τὶς κατηγορίες σας, ἀλλὰ καὶ ἐπιστολὲς ἢ μία πίσω ἀπὸ τὴν ἄλλη μετέφερναν τὰ παράπονά σας· φυσικὰ ἐγὼ πρόσεχα πολὺ περισσότερο ἐκείνους ποὺ κατηγοροῦσαν, παρὰ ἐκείνους ποὺ ἐπαινοῦσαν, γιατί οἱ κατηγορίες ἐκεῖνες προέρχονταν ἀπὸ ψυχὴ ποὺ ξέρει ν' ἀγαπᾷ. Καὶ γιὰ ὅλα αὐτὰ σηκώθηκα κι ἔτρεξα, γιὰ ὅλα αὐτὰ ποτὲ δὲν μπόρεσα νὰ σᾶς βγάλω ἀπὸ τὸ νοῦ μου. Καὶ τί τὸ ἀξιοθαύμαστο εἶναι ἐὰν ἐγὼ, μένοντας στὴν ἐξοχὴ καὶ ἀπολαμβάνοντας τὴν ἡσυχία, εἶχα διαρκῶς στὴ μνήμη μου τὴν ἀγάπη σας, τὴ στιγμὴ βέβαια ποὺ ὁ Παῦλος, ἂν καὶ ἦταν ἀλυσσοδεμένος καὶ ἔμεινε στὴ φυλακὴ καὶ ἐβλεπε ἀμέτρητους κινδύνους νὰ ὑψώνονται μπροστά του, ζώντας στὴ φυλακὴ σὰν νὰ ζοῦσε μέσα σὲ λιβάδι, ἔτσι εἶχε στὴ μνήμη του τοὺς ἀδελφοὺς καὶ γράφοντας ἔλεγε, «καὶ εἶναι σωστὸ νὰ σκέφτομαι ἔτσι γιὰ ὅλους ἐσᾶς, γιατί σᾶς ἔχω στὴν καρδιά μου καὶ στὰ δεσμά μου καὶ κατὰ τὴν ἀπολογία μου καὶ κατὰ τὴν κήρυξη καὶ βεβαίωση τοῦ Εὐαγγελίου»²; 'Απ' ἔξω ἡ ἀλυσίδα ἐκ μέρους τῶν ἐχθρῶν, κι ἀπὸ μέσα ἡ ἀλυσίδα τῆς ἀγάπης τῶν μα-

τοῦ φίλτρου τῶν μαθητῶν· ἀλλ' ἡ μὲν ἔξωθεν ἀπὸ σιδήρου ἐκε-
 χάλκευτο, ἡ δὲ ἔνδοθεν ἐξ ἀγάπης ἐγεγένητο· κάκεινὴν μὲν πολλά-
 κισ καὶ ἀπέθετο, ταύτην δὲ οὐδέποτε ἀπέρρηξεν· ἀλλ' ὥσπερ αἱ γυ-
 ναῖκες ὅσαι πείραν ὠδίνων ἔλαβον καὶ μητέρες ἐγένοντο, τοῖς τε-
 5 χθεῖσι παιδίοις, ὅπου περ ἂν ὦσιν, εἰσὶ διηνεκῶς συνδεδεμένοι,
 οὕτω καὶ Παῦλος, μᾶλλον δὲ καὶ πολλῶ τούτων σφοδρότερον αἰεὶ
 τοῖς μαθηταῖς προσήλωτο τοῖς αὐτοῦ, καὶ τοσοῦτω μᾶλλον, ὅσω
 τῶν φυσικῶν τόκων οἱ τοῦ πνεύματός εἰσι θερμότεροι. Καὶ γὰρ
 καὶ οὗτος ὠδινεν οὐχ ἄπαξ, ἀλλὰ καὶ δις τοὺς αὐτοὺς καὶ ἐβόα λέ-
 10 γων, «τεκνία μου, οὐς πάλιν ὠδίνω». Καίτοι γε τοῦτο οὐδέποτε ἂν
 πάθοι ἡ γυνή, οὐδ' ἂν ὑποσταίῃ τὰς αὐτὰς πάλιν ὠδῖνας, ἀλλὰ
 Παῦλος ὑπέμεινε τοῦτο, ὅπερ ἐπὶ τῆς φύσεως ἰδεῖν οὐκ ἔστι, καὶ
 τοὺς ἄπαξ τεχθέντας πάλιν ἀναλαβεῖν καὶ τὰς δριμείας ἐπ' αὐτοῖς
 ὑπομεῖναι ὠδῖνας. Διὰ τοῦτο καὶ ἐντρέψαι βουλόμενος αὐτούς, ἔλε-
 15 γεν, «οὐς πάλιν ὠδίνω»· μονονουχὶ λέγων· φείσασθέ μου· οὐδεὶς
 υἱὸς δεύτερον τὴν μητρικὴν γαστέρα ταῖς ὠδίσι διέτεινεν, ὅπερ
 ἀναγκάζετε με πάσχειν ὑμεῖς· καίτοι ἐκεῖναι μὲν αἱ ὠδῖνες ἐν μιᾷ
 καιροῦ ροπῇ κατατείνουσι καὶ τοῦ παιδίου τῆς νηδύος ἐξολισθή-
 σαντος, συνεξέρχονται, αὗται δὲ οὐχ οὕτως, ἀλλὰ καὶ μῆνας ὅλο-
 20 κλήρους μένουσι· καὶ γὰρ ἐνιαυτὸν ὅλον ὠδινε πολλάκις, καὶ οὐκ
 ἔτεκε τοὺς κνομένους ὁ Παῦλος· κάκεῖ μὲν τῆς σαρκὸς ὁ πόνος, ἐν-
 ταῦθα δὲ οὐ γαστέρα διατείνουσιν αἱ ἀλγηδόνες, ἀλλ' αὐτὴν τῆς ψυ-
 χῆς τὴν ἰσχὺν καταζαίνουσι.

Καὶ ἵνα μάθης, ὅτι θερμότεραι αὗται αἱ ὠδῖνες, τίς ποτε ὑπὲρ
 25 τῶν τεχθέντων παιδίων ηἴξατο ὑπομεῖναι γέενναν; Οὗτος δὲ οὐ
 μόνον αἰρεῖται ὑπομεῖναι γέενναν, ἀλλὰ καὶ εὐχεται ἀνάθεμα εἶναι
 ἀπὸ τοῦ Χριστοῦ, ὥστε δυνηθῆναι τοὺς Ἰουδαίους ἀποτεκεῖν, οὐς
 ὠδινεν αἰεὶ καὶ διηνεκῶς, καὶ ἐπειδὴ μὴ συνέβαινε τοῦτο, ὠδυνᾶτο

θητῶν· ἀλλ' ἡ ἐξωτερικὴ ἦταν φτιαγμένη ἀπὸ σίδηρο, ἐνῶ ἡ ἐσωτερικὴ φτιαγμένη ἀπὸ ἀγάπη· καὶ ἐκείνην βέβαια πολλές φορές τὴν ἔβγαλε ἀπὸ πάνω του, ἐνῶ αὐτὴν ποτὲ δὲν τὴν διέρρηξε, ἀλλ' ὅπως ἀκριβῶς οἱ γυναῖκες ἐκεῖνες ποὺ δοκίμασαν τοὺς πόνους τοῦ τοκετοῦ κι ἔγιναν μητέρες, ὅπου κι ἂν βρίσκονται εἶναι δεμένες διαρκῶς μὲ τὰ παιδιά ποὺ γέννησαν, ἔτσι καὶ ὁ Παῦλος, ἡ καλύτερα καὶ πολὺ περισσότερο ἀπ' αὐτὲς ἦταν πάντοτε πολὺ περισσότερο ἀφοσιωμένος στοὺς μαθητὲς του, καὶ τόσο περισσότερο, ὅσο τὰ φυσικὰ τέκνα εἶναι πιὸ ἀγαπητὰ ἀπὸ τὰ πνευματικά. Γιατὶ κι αὐτὸς πόνεσε γι' αὐτοὺς ὄχι μιὰ φορά, ἀλλὰ καὶ γιὰ δεύτερη φορά, καὶ βροντοφώναζε, λέγοντας· «τέκνα μου, ποὺ πάλι πονῶ ὑπερβολικὰ γιὰ σᾶς»³. Ἐὰν καὶ βέβαια αὐτὸ δὲν θὰ ἦταν δυνατὸ νὰ τὸ πάθει ποτὲ ἡ γυναῖκα, οὔτε καὶ νὰ ὑποστεῖ τοὺς ἴδιους πάλι πόνους, ἀλλ' ὁ Παῦλος ὑπέμεινε αὐτό, ποὺ δὲν εἶναι δυνατὸ νὰ τὸ δεῖ κανεὶς στὴ φύση, τὸ νὰ δεχθεῖ δηλαδὴ καὶ πάλι στὴν κοιλιά τῆς ἐκείνους ποὺ τοὺς γέννησε μιὰ φορά, καὶ νὰ ὑπομείνει τοὺς φοβεροὺς πόνους γεννῶντας καὶ πάλι αὐτοὺς. Γι' αὐτὸ καὶ ἔλεγε, θέλοντας νὰ τοὺς κάνει νὰ νιώσουν ντροπὴ, «ποὺ πάλι πονῶ ὑπερβολικὰ γιὰ σᾶς»· σὰ νὰ ἔλεγε δηλαδὴ· 'λυπηθεῖτε με· κανένας γιὸς δὲν ξέσχισε μὲ τοὺς πόνους τοῦ τοκετοῦ γιὰ δεύτερη φορά τὴ μητρικὴ κοιλιά, πράγμα ποὺ σεῖς μ' ἀναγκάζετε νὰ πάσχω· ἂν καὶ βέβαια ἐκεῖνοι οἱ πόνοι προξενοῦν πόνο μιὰ στιγμὴ μόνο, καὶ μόλις τὸ παιδί βγεῖ ἀπὸ τὴν κοιλία, ἐξαφανίζονται κι ἐκεῖνοι, ἐνῶ μ' αὐτοὺς τοὺς πόνους δὲν συμβαίνει τὸ ἴδιο, ἀλλὰ διαρκοῦν καὶ μῆνες ὀλόκληρους· καὶ πραγματικὰ ὁ Παῦλος πολλές φορές ὑπόφερε ὀλόκληρο χρόνο ἀπὸ τοὺς πόνους καὶ δὲ γεννοῦσε τοὺς κυομένους· καὶ ἐκεῖ βέβαια ὁ πόνος εἶναι σαρκικός, ἐνῶ ἐδῶ οἱ φοβεροὶ πόνοι δὲ βασανίζουν τὴν κοιλιά, ἀλλὰ κατακομματιάζουν τὴν ἴδια τὴ δύναμη τῆς ψυχῆς.

Καὶ γιὰ νὰ μάθει, ὅτι αὐτοὶ οἱ πνευματικοὶ πόνοι εἶναι φοβρώτεροι, ποιὸς ποτὲ εὐχήθηκε νὰ ὑπομείνει τὴ γέννα πρὸς χάρη τῶν παιδιῶν ποὺ γέννησε; Ὅμως αὐτὸς δὲν προτιμᾷ μόνο νὰ ὑπομείνει τὴ γέννα, ἀλλὰ καὶ εὐχεται νὰ γίνῃ ἀνάθεμα καὶ ν' ἀποχωρισθεῖ ἀπὸ τὸ Χριστό, ὥστε νὰ μπορέσει ν' ἀναγεννήσει τοὺς Ἰου-

λέγων· «λύπη μοί ἐστι μεγάλη καὶ ἀδιάλειπτος ὀδύνη τῇ καρδίᾳ μου». Καὶ ἐνταῦθα πάλιν· «τεκνία μου, οὐς πάλιν ὠδίνω, ἄχρις οὗ μορφωθῆ Χριστὸς ἐν ὑμῖν». Τί τῆς νηδύος ἐκείνης μακαριώτερον γένοιτο ἂν, ἢ τοιαῦτα παιδιά τίκτειν ἐδύνατο, ὡς τὸν Χριστὸν ἔχειν 5 ἐν ἑαυτοῖς; τί δὲ εὐφορώτερον, ἢ τὴν οἰκουμένην ἅπασαν ἀπεγέννησε; τί δὲ δυνατώτερον, ἢ τις τεχθέντας καὶ αὐξηθέντας εἰς ἄμβλωσιν ἐκπεσόντας, ἀναλαβεῖν ἴσχυσε πάλιν καὶ ἄνωθεν διαπλάσαι; τοῦτο γὰρ ἐπὶ τῶν φυσικῶν τόκων ἀδύνατον. Διὰ τί δὲ οὐκ εἶπε, «τεκνία μου, οὐς πάλιν» ἄναγεννῶ, ἀλλ' «ὠδίνω»; Καίτοι γε ἀλ- 10 λαχοῦ γεννᾶν φησιν· «ἐν γὰρ Χριστῷ Ἰησοῦ ὑμᾶς ἐγέννησα». Ἐκεῖ μὲν οὖν τὴν συγγένειαν δηλῶσαι μόνον ἐβούλετο, ἐνταῦθα δὲ καὶ τὸν πόνον παραστῆσαι ἐσπούδαζε.

Πῶς δὲ ἔκνα καλεῖ τὰ μηδέπω τεχθέντα; Εἰ γὰρ ὠδίνει, οὐδέπω ἔτεκε· πῶς οὖν ἔκνα καλεῖ; Ἴνα μάθῃς, ὅτι οὐ ταύτας ὠδί- 15 νει τὰς πρώτας ὠδίνας, ὅπερ ἱκανὸν ἦν ἐκείνους ἐντρέψαι. Καὶ γὰρ ἐγενόμην, φησίν, ἅπαξ πατήρ, καὶ τὸν ὀφειλόμενον ἐφ' ὑμῖν ὑπέμεινα τόκον, ἐγένεσθε δὲ τέκνα καὶ ὑμεῖς ἅπαξ· πῶς οὖν πάλιν με εἰς δευτέρας ὠδίνας ἐμβάλλετε; ἱκανοὶ οἱ πόνοι τῶν τόκων τῶν ἐξ ἀρχῆς, τί με διατείνετε πάλιν ταῖς ὀδύναις; Τῶν γὰρ μηδέπω πεπι- 20 στευκότων οὐκ ἐλάττονα πόνον παρεῖχεν αὐτῷ τῶν πιστῶν τὰ πτώματα. Καὶ γὰρ ἦν ἀφόρητον, μετὰ τὴν τῶν τοιούτων μυστηρίων κοινωνίαν πρὸς τὴν ἀσέβειαν αὐτομολοῦντας ὀρᾶν· διὸ καὶ σφόδρα δριμύ καὶ πάσης γυναικὸς περιπαθέστερον ἀνωνόλυζε, λέγων· «τεκνία μου, οὐς πάλιν ὠδίνω, ἄχρις οὗ μορφωθῆ Χριστὸς ἐν 25 ὑμῖν». Τοῦτο δὲ ἔλεγεν, ὁμοῦ καὶ θαρρῦναι καὶ φοβῆσαι βουλόμε-

4. Ρωμ. 9,2.

5. Γαλ. 4,19.

6. Α' Κορ. 4,15.

7. Γαλ. 4,19.

δαίους, γιὰ τοὺς ὁποίους πονοῦσε πάρα πολὺ πάντοτε καὶ διαρκῶς, καὶ ἐπειδὴ δὲ συνέβαινε αὐτό, ἔλεγε μὲ ἀφόρητο πόνο· «αἰσθάνομαι μεγάλη λύπη καὶ ἀδιάκοπη ὀδύνη στὴν καρδιά μου»⁴. Καὶ ἐδῶ πάλι· «τέκνα μου, πὺ γιὰ σᾶς πάλι πονῶ, μέχρι πὺ νὰ μορφωθεῖ μέσα σας ὁ Χριστός»⁵. Τί θὰ μπορούσε νὰ ὑπάρξει πιὸ μακάριο ἀπὸ τὴν κοιλιὰ ἐκείνη, πὺ μπορούσε νὰ γεννήσει τέτοια παιδιά, ὥστε νὰ ἔχουν μέσα τους τὸ Χριστό; καὶ τί πιὸ εὐφορο ἀπ' αὐτὴν πὺ ἀναγέννησε ὀλόκληρη τὴν οἰκουμένη; Καὶ ἀκόμα τί πιὸ δυνατό ἀπ' αὐτὴν, πὺ μπόρεσε ἐκείνους πὺ γεννήθηκαν καὶ μεγάλωσαν, ἀλλ' ἀποβλήθηκαν σὰν ἐκτρώματα, νὰ τοὺς ἀναλάβει καὶ πάλι καὶ νὰ τοὺς ἀναπλάσει μὲ οὐράνια μορφὴ; γιὰ αὐτὸ εἶναι ἀδύνατο στοὺς φυσικοὺς τόκους. Γιὰτί ὅμως δὲν εἶπε, «τέκνα μου, πὺ πάλι σᾶς ἀναγεννῶ», ἀλλ' εἶπε «πὺ πονῶ γιὰ σᾶς»; Ἄν καὶ βέβαια ἄλλοῦ λέγει ὅτι τοὺς γεννᾷ· «γιὰτί σᾶς γέννησα μὲ τὴ χάρη τοῦ Ἰησοῦ Χριστοῦ»⁶. Ἐκεῖ ἤθελε νὰ δείξει μόνο τὴ συγγένεια, ἐνῶ ἐδῶ φρόντιζε νὰ παραστήσει καὶ τὸν πόνο.

Καὶ πῶς ὀνομάζει 'τέκνα' ἐκείνους πὺ δὲν εἶχαν ἀκόμα γεννηθεῖ; γιὰτί, ἐφόσον πονοῦσε, δὲν τοὺς εἶχε γεννήσει ἀκόμα· πῶς λοιπὸν τοὺς ὀνομάζει 'τέκνα'; Γιὰ νὰ μάθεις, ὅτι δὲν ἦταν αὐτὴ ἡ πρώτη φορὰ πὺ πονοῦσε γι' αὐτούς, πράγμα πὺ ἦταν ἱκανὸ νὰ τοὺς κάνει νὰ ντραποῦν. Καθόσον λέγει, ἔγινα μιὰ φορὰ πατέρας καὶ ὑπέμεινα τοὺς πόνους πὺ ὄφειλα γιὰ σᾶς, καὶ σεῖς γίνετε τέκνα μου μιὰ φορὰ· πῶς λοιπὸν πάλι μοῦ προξενεῖτε πόνους γιὰ δεύτερη φορὰ; εἶναι ἀρκετοὶ οἱ πόνοι πὺ ἐνίωσα ὅταν σᾶς γέννησα στὴν ἀρχὴ· γιὰτί μὲ βασανίζετε πάλι μὲ ἀβάσταχτους πόνους; Γιὰτί ἡ πτώση τῶν πιστῶν δὲν προξενοῦσε σ' αὐτὸν λιγότερο πόνο ἀπὸ ἐκεῖνον πὺ τοῦ προξενοῦσαν ἐκεῖνοι πὺ δὲν εἶχαν πιστέψει ἀκόμα. Πραγματικὰ ἦταν ἀνυπόφορο νὰ τοὺς βλέπει νὰ ξαναγυρίζουν καὶ πάλι στὴν ἀσέβεια μετὰ τὴ συμμετοχὴ τους σὲ τέτοια μυστήρια· γι' αὐτὸ καὶ ἦταν ὑπερβολικὰ ὀδυνηρὸ καὶ περισσότερο ἀπὸ κάθε γυναῖκα κραύγαζε μὲ ἀνυπόφορη θλίψη, λέγοντας· «τέκνα μου, πὺ γιὰ σᾶς πάλι πονῶ ἀνυπόφορα, μέχρι πὺ νὰ μορφωθεῖ μέσα σας ὁ Χριστός»⁷. Καὶ αὐτὸ τὸ ἔλεγε, θέλοντας συγχρόνως καὶ νὰ τοὺς ἐνθαρρύνει καὶ νὰ τοὺς φοβήσει· γιὰτί μὲ

νος· τὸ μὲν γὰρ δεῖξαι μὴ μεμορφωμένον ἐν αὐτοῖς τὸν Χριστόν, ἀγωνίαν καὶ φόβον ἐνέβαλλε, τὸ δὲ ἐμφῆναι ὅτι δυνατὸν αὐτὸν μορφωθῆναι, πάλιν θαρρεῖν παρεσκεύαζε. Τὸ γὰρ εἶπεῖν, «ἄχρις οὐ μορφωθῆ», ἀμφοτέρωθεν ταῦτά ἐστιν ἐνδεικνυμένου, καὶ ὅτι οὐδέπω
5 μεμόρφωται, καὶ ὅτι δυνατὸν μορφωθῆναι πάλιν. Εἰ γὰρ μὴ δυνατὸν ἦν, εἰκῆ πρὸς αὐτοὺς ἔλεγεν, «ἄχρις οὐ μορφωθῆ Χριστὸς ἐν ὑμῖν», καὶ ματαίαις αὐτοὺς ἔτρεφεν ἐλπίσι.

2. Ταῦτα οὖν εἰδότες μηδὲ ἡμεῖς ἀπογινώσκωμεν, ἀλλὰ μηδὲ ραθυμήσωμεν ἀπλῶς· ἐκάτερα γὰρ ταῦτα ὀλέθρια. Ἡ μὲν γὰρ ἀπό-
10 γνωσις τὸν κείμενον οὐκ ἀφήσιν ἀναστῆναι, ἡ δὲ ραθυμία τὸν ἐστῶτα ποιεῖ καταπίπτειν· ἐκείνη τῶν πορισθέντων ἀγαθῶν ἀποστερεῖν εἴωθεν, αὕτη τῶν ἐπικειμένων οὐκ ἀφήσιν ἀπαλλαγῆναι κακῶν· καὶ ἡ μὲν καταφρόνησις καὶ ἐξ αὐτῶν καταφέρει τῶν οὐρανῶν, ἡ δὲ ἀπόγνωσις εἰς αὐτὴν κατάγει τῆς κακίας τὴν ἄβυσσον,
15 ὡσπερ οὖν τὸ μὴ ἀπογινῶναι κάκειθεν ταχέως ἀναδραμεῖν ποιεῖ. Σκόπει δὲ ἀμφοτέρων τὴν ἰσχύν· ὁ διάβολος ἀγαθὸς ἦν πρὸ τούτου· ραθυμήσας δὲ καὶ ἀπογνοὺς ἔπεσεν εἰς τοσαύτην κακίαν, ὡς μηδὲ ἀναστῆναι λοιπόν· ὅτι γὰρ ἀγαθὸς ἦν, ἄκουσον τί φησιν· «εἶδον τὸν σατανᾶν ὡς ἀστραπὴν ἐκ τοῦ οὐρανοῦ πεσόντα». Ἡ δὲ ἀστραπῆς
20 παραβολὴ καὶ τὸ φαιδρὸν τῆς προτέρας δείκνυσιν ἀναστροφῆς καὶ τὴν τῆς πτώσεως ὀξύτητα. Ὁ Παῦλος βλάσφημος ἦν καὶ διώκτης καὶ ὑβριστής, ἐπειδὴ δὲ ἐσπούδασε καὶ οὐκ ἀπέγνω, καὶ ἀνέστη καὶ τῶν ἀγγέλων γέγονεν ἴσος· ὁ δὲ Ἰούδας ἀπόστολος ἦν, ἀλλὰ ραθυμήσας γέγονε προδότης. Ὁ ληστής πάλιν μετὰ τοσαύτην κα-
25 κίαν, ἐπειδὴ μὴ ἀπέγνω, πρὸ τῶν ἄλλων ἀπάντων εἰς τὸν παράδεισον εἰσῆλθεν· ὁ Φαρισαῖος θαρρήσας ἐξ αὐτοῦ τῆς ἀρετῆς κατηνέχθη τοῦ ὕψους· ὁ τελώνης μὴ ἀπογνοὺς, οὕτως ὠρθώθη ὡς κάκει-

τὸ νὰ τοὺς δεῖξει ὅτι δὲν εἶχε μορφωθεῖ μέσα τους ὁ Χριστὸς τοὺς προξενούσε ἀγωνία καὶ φόβο, ἐνῶ μὲ τὸ νὰ δεῖξει ὅτι αὐτὸς εἶναι δυνατὸ νὰ μορφωθεῖ μέσα τους, τοὺς ἔδινε πάλι θάρρος. Γιατὶ τὸ νὰ πεῖ, «μέχρι πὺ νὰ μορφωθεῖ», δείχνει καὶ τὰ δύο αὐτὰ, καὶ ὅτι δηλαδὴ δὲν ἔχει ἀκόμα μορφωθεῖ μέσα τους, καὶ ὅτι εἶναι δυνατὸ νὰ μορφωθεῖ πάλι. Γιατὶ, ἐὰν δὲν ἦταν δυνατὸ, ἄδικα ἔλεγε πρὸς αὐτοὺς, «μέχρι πὺ νὰ μορφωθεῖ μέσα σας ὁ Χριστὸς», καὶ τοὺς ἔτρεφε μὲ μάταιες ἐλπίδες.

2. Γνωρίζοντας λοιπὸν αὐτὰ, οὔτε κι ἐμεῖς ν' ἀπελπιζόμαστε, ἀλλ' οὔτε καὶ ν' ἀδιαφορήσομε καθόλου, γιατί καὶ τὰ δύο αὐτὰ εἶναι ὀλέθρια. Πραγματικὰ ἡ ἀπόγνωση δὲν ἀφήνει τὸν πεσμένο νὰ σηκωθεῖ, ἐνῶ ἡ ἀδιαφορία ὀδηγεῖ στὴν πτώση ἐκείνου πὺ εἶναι ὀρθιος· ἡ ἀπόγνωση συνήθως μᾶς στερεῖ τ' ἀγαθὰ πὺ ἀποκτήσαμε, ἐνῶ ἡ ἀδιαφορία δὲν μᾶς ἀφήνει ν' ἀπαλλαγούμε ἀπὸ τὰ κακὰ πὺ μᾶς περιβάλλουν· καὶ ἡ περιφρόνηση βέβαια μᾶς κατεβάζει κι ἀπ' τὸν ἴδιο τὸν οὐρανό, ἐνῶ ἡ ἀπόγνωση μᾶς καταρρίπτει μέσα στὴν ἴδια τὴν ἄβυσσο τῆς κακίας, ὅπως πάλι βέβαια τὸ νὰ μὴ κυριευθοῦμε ἀπὸ ἀπόγνωση μᾶς βοηθαίει νὰ ἐπιστρέψομε ἀπὸ ἐκεῖ γρήγορα. Καὶ πρόσεχε καὶ τῶν δύο τῆ δύναμη· ὁ διάβολος πρὶν ἀπὸ τὴν πτώση τοῦ ἦταν ἀγαθός, ἀλλ', ἐπειδὴ ἔδειξε ἀδιαφορία καὶ κυριεύθηκε ἀπὸ ἀπόγνωση, ἔπεσε σὲ τόσο μεγάλη κακία, ὥστε νὰ μὴ μπορεῖ πλέον νὰ σηκωθεῖ· τὸ ὅτι βέβαια ἦταν ἀγαθός, ἄκουσε τί λέγει· «εἶδα τὸ σατανᾶ πὺ ἔπεσε σὰν ἀστραπὴ ἀπὸ τὸν οὐρανό»⁸. Ἡ παρομοίωση τῆς πτώσης τοῦ μὲ ἀστραπὴ δείχνει καὶ τῆ λαμπρὴ προηγούμενη κατάστασή του καὶ τὴν ταχύτητα τῆς πτώσεως του. Ὁ Παῦλος ἦταν βλάσφημος καὶ διώκτης καὶ ὑβριστής, ἀλλ', ἐπειδὴ ἔδειξε προθυμία καὶ δὲν κυριεύθηκε ἀπὸ ἀπόγνωση, καὶ σηκώθηκε ἀπὸ τὴν πτώση τοῦ καὶ ἔγινε ἴσος μὲ τοὺς ἀγγέλους· ἐνῶ ὁ Ἰούδας ἦταν ἀπόστολος, ἀλλ' ἐπειδὴ ἔδειξε ραθυμία ἔγινε προδότης. Ὁ ληστής πάλι μετὰ ἀπὸ τόση κακία, ἐπειδὴ δὲν κυριεύθηκε ἀπὸ ἀπόγνωση, εἰσῆλθε στὸν παράδεισο πρὶν ἀπ' ὄλους τοὺς ἄλλους· ὁ Φαρισαῖος ἐπειδὴ ὑπερηφανεύθηκε κατρακύλησε ἀπὸ τὸ ὕψος τῆς ἀρετῆς, ἐνῶ ὁ τελῶνης ἐπειδὴ δὲν ἀπελπίσθηκε, τόσο πολὺ ὑψώθηκε, ὥστε καὶ ἐκείνον νὰ τὸν ξεπεράσει.

νον παραδραμεῖν. Βούλει σοι δείξω καὶ πόλιν ὀλόκληρον τοῦτο ποιήσασαν; Ἡ τῶν Νινευϊτῶν πόλις οὕτως ἐσώθη πᾶσα· καίτοι γε ἡ ἀπόφασις εἰς ἀπόγνωσιν αὐτοὺς ἐνέβαλεν· οὐ γὰρ εἶπεν ὅτι, 'ἐὰν μετανοήσωσι, σωθήσονται', ἀλλ' ἀπλῶς, «ἔτι τρεῖς ἡμέραι, καὶ Νινευϊ καταστραφήσεται»· ἀλλ' ὁμως ἀπειλοῦντος τοῦ Θεοῦ, καὶ τοῦ προφήτου βοῶντος, καὶ τῆς ἀποφάσεως οὐκ ἐχούσης μέλλησιν οὐδὲ διορισμόν, οὐκ ἀνέπεσον, οὐδὲ τὰς χρηστὰς προέδωκαν ἐλπίδας. Διὰ γὰρ τοῦτο οὐ προσέθηκε διορισμόν, οὐδὲ εἶπεν, 'ἐὰν δὲ μετανοήσωσι, σωθήσονται', ἵνα καὶ ἡμεῖς ὅταν ἀκούσωμεν ἀποφάσεως τοῦ Θεοῦ φερομένης χωρὶς διορισμοῦ, μηδὲ οὕτως ἀπογνῶμεν μηδὲ ἀπαγορεύσωμεν, εἰς ἐκεῖνο τὸ ὑπόδειγμα βλέποντες. Οὐ διὰ τούτου δὲ μόνον ἔστι τὴν τοῦ Θεοῦ φιλανθρωπίαν ἰδεῖν, ὅτι μὴ προσθεῖς διορισμόν τῇ ἀποφάσει, ὁμως μετανοήσασι κατηλλάγη, ἀλλὰ καὶ ἐξ αὐτοῦ τοῦ τὴν ἀπόφασιν ἀπηρτισμένην ἐξενεγκεῖν. Ἀύξῃσαι γὰρ τὸν φόβον βουλόμενος καὶ τῆς πολλῆς αὐτῶν ραθυμίας καθάψασθαι, τοῦτο ἐποίησε, καὶ αὐτὸς δὲ ὁ χρόνος τῆς μετανοίας δείκνυσιν αὐτοῦ τὴν ἄφατον φιλανθρωπίαν. Τί γὰρ ἡμέραι τρεῖς τοσοῦτον εἰργάσαντο, ὡς ἀφανίσαι κακίαν τοσαύτην; Ὁρᾶς πῶς καὶ ἐντεῦθεν ἡ τοῦ Θεοῦ φαίνεται κηδεμονία; τὸ γὰρ πλεον αὕτη συνεισήνεγκεν εἰς τὴν τῆς πόλεως σωτηρίαν.

Ταῦτα οὖν εἰδότες, μηδέποτε ἀπογινώσκωμεν· οὐδὲν γὰρ οὕτως ἰσχυρὸν ὄπλον τῷ διαβόλῳ, ὡς ἀπόγνωσις· διὰ τοῦτο οὐχ οὕτως αὐτὸν εὐφραίνομεν ἀμαρτάνοντες, ὡς ἀπογινώσκοντες. Ἄκουσον γοῦν ἐπὶ τοῦ πεπορνευκότος, πῶς τῆς ἀμαρτίας μᾶλλον τὴν ἀπόγνωσιν δέδοικεν ὁ Παῦλος· γράφων γὰρ Κορινθίοις οὕτως ἔλεγεν· «ὅλως ἀκούεται ἐν ὑμῖν πορνεία, καὶ τοιαύτη πορνεία, ἣτις οὐδὲ ἐν τοῖς ἔθνεσιν ὀνομάζεται»· καὶ οὐκ εἶπεν, 'ἣτις οὐδὲ ἐν τοῖς ἔθνεσι τολμᾶται', ἀλλ', «οὐδὲ ὀνομάζεται»· ὁ γὰρ μέχρι προσηγορίας ἐκείνοις ἀφόρητον, τοῦτο ὑμῖν ἔργῳ τετόλμηται. «Καὶ ὑμεῖς

9. Ἰωνᾶς 3,4.

10. Α' Κορ. 5,1.

Θέλεις νὰ σοῦ δείξω καὶ ὀλόκληρη πόλη ποὺ ἔκαμε τὸ ἴδιο; Ἡ πόλη τῶν Νινευϊτῶν ἔτσι σώθηκε ὀλόκληρη, ἂν καὶ βέβαια ἡ ἀπόφαση τοῦ Θεοῦ τοὺς ὀδήγησε στὴν ἀπόγνωση· γιατί δὲν εἶπε, 'ἂν μετανοήσουν, θὰ σωθοῦν', ἀλλ' ἀπλῶς, «ἀκόμη τρεῖς ἡμέρες καὶ ἡ Νινευὴ θὰ καταστραφεῖ»⁹. ἀλλ' ὅμως, ἂν καὶ ἀπειλοῦσε ὁ Θεὸς καὶ ὁ προφήτης φώναζε καὶ ἡ ἀπόφαση δὲν εἶχε ἀναβολὴ οὔτε περιορισμὸ, δὲν κυριεύθηκαν ἀπὸ ἀπόγνωση οὔτε ἐγκατέλειψαν τίς καλὲς ἐλπίδες. Γιατὶ γι' αὐτὸ δὲν ἔθεσε περιορισμὸ, οὔτε εἶπε, 'ἂν μετανοήσουν θὰ σωθοῦν', ὥστε καὶ ἐμεῖς, ὅταν ἀκούσομε κάποια ἀπόφαση τοῦ Θεοῦ χωρὶς περιορισμὸ, οὔτε ἔτσι νὰ μὴ κυριευθοῦμε ἀπὸ ἀπόγνωση, οὔτε νὰ ἐξασθενίσουν οἱ δυνάμεις μας, ἔχοντας τὸ βλέμμα μας στραμμένο στὸ παράδειγμα ἐκεῖνο. Καὶ εἶναι δυνατὸ νὰ δοῦμε τὴ φιλανθρωπία τοῦ Θεοῦ ὄχι μόνον ἀπ' αὐτὸ, ἀπὸ τὸ ὅτι δηλαδὴ δὲν ἔθεσε περιορισμὸ στὴν ἀπόφασή του, ἀλλὰ καὶ συμφιλιώθηκε μαζί τους ὅταν μετανόησαν, ἀλλὰ καὶ ἀπὸ τὸ ὅτι τοὺς γνωστοποίησε ρητῶς τὴν ἀπόφασή του. Θέλοντας δηλαδὴ ν' αὐξήσει τὸ φόβο τους καὶ νὰ τοὺς ψέξει γιὰ τὴν ἀδιαφορία τους, ἐνέργησε κατ' αὐτὸν τὸν τρόπο, ἀλλὰ καὶ ὁ ἴδιος ὁ χρόνος τῆς μετάνοιας δείχνει τὴν ἀπερίγραπτη φιλανθρωπία του. Γιατὶ τί τὸ τόσο μεγάλο θὰ μπορούσαν νὰ ἐπιτύχουν σὲ τρεῖς ἡμέρες, ὥστε ν' ἐξαφανίσουν τόση κακία; Βλέπεις πῶς καὶ ἀπὸ ἐδῶ φαίνεται ἡ κηδεμονία τοῦ Θεοῦ; γιατί τὸ περισσότερο αὐτὴ τὸ πρόσφερε στὴ σωτηρία τῆς πόλεως.

Γνωρίζοντας λοιπὸν αὐτὰ ποτὲ νὰ μὴν ἀπελπιζόμαστε· γιατί τίποτε δὲν εἶναι τόσο ἰσχυρὸ ὄπλο γιὰ τὸ διάβολο, ὅσο ἡ ἀπόγνωση· γι' αὐτὸ δὲν τὸν εὐχαριστοῦμε τόσο πολὺ ἁμαρτάνοντας, ὅσο ὅταν κυριευόμαστε ἀπὸ ἀπελπισία. Ἄκουσε λοιπὸν στὴν περίπτωσιν ἐκεῖνου ποὺ πόρνευσε, πῶς ὁ Παῦλος φοβᾶται πολὺ περισσότερο ἀπὸ τὴν ἁμαρτία τὴν ἀπόγνωση· γιατί γράφοντας στοὺς Κορινθίους ἔλεγε τὰ ἐξῆς: «καὶ γενικὰ ἀκούεται ὅτι ὑπάρχει μεταξύ σας πορνεία, καὶ μάλιστα τέτοια πορνεία, ποὺ δὲν ὑπάρχει οὔτε μεταξύ τῶν ἐθνικῶν»¹⁰. καὶ δὲν εἶπε, 'ἡ ὁποία δὲν τολμᾶται οὔτε μεταξύ τῶν ἐθνικῶν', ἀλλὰ, «οὔτε ὀνομάζεται»· ἐκεῖνο δηλαδὴ ποὺ ἐκεῖνοι δὲν ἀνέχονταν οὔτε νὰ τὸ ἀναφέρουν, αὐτὸ τολμήσατε ἐσεῖς νὰ τὸ πράξετε. «Καὶ σεῖς εἶστε φουσκωμένοι ἀπὸ ὑπερηφά-

πεφυσιωμένοι ἐστέ;». Καὶ οὐκ εἶπε, 'καὶ ἐκεῖνος πεφυσιώται', ἀλλ', ἀφείς τὸν ἡμαρτηκότα, τοῖς ὑγιαίνουσι διαλέγεται· καθάπερ οἱ ἰατροὶ ποιοῦσιν, ἀφέντες τοὺς κάμνοντας, πρὸς τοὺς προσήκοντας αὐτοῖς πλείονι κέχρηται λόγῳ· ἄλλως δὲ καὶ οὗτοι τῆς ἀπονοίας 5 αἷτιοι πάσης ἦσαν αὐτῷ, μὴ ἐπιτιμῶντες μηδὲ ἐπιπλήττοντες. Ἐκοίνωσε τοίνυν τὸ ἔγκλημα, ἵνα ραδίᾳ γένηται τοῦ τραύματος ἡ θεραπεία. Δεινὸν μὲν γὰρ τὸ ἀμαρτάνειν, πολλῷ δὲ χαλεπώτερον τὸ καὶ μέγα φρονεῖν ἐπὶ τοῖς ἀμαρτήμασιν. Εἰ γὰρ ἐπὶ δικαιοσύνη τὸ φυσαῖσθαι κένωσις δικαιοσύνης ἐστὶ, πολλῷ μᾶλλον ἐπὶ τοῖς 10 ἀμαρτήμασι τοῦτο συμβαῖνον ἐσχάτην οἴσει βλάβην ἡμῖν, καὶ τῶν ἀμαρτημάτων αὐτῶν μεῖζον τὸ ἔγκλημα ἔσται. Διὰ τοῦτο φησιν· «ὅταν πάντα ποιήσητε, λέγετε ὅτι ἀχρεῖοι δοῦλοὶ ἐσμεν». Εἰ δὲ οἱ πάντα ποιῶντες ὀφείλουσι συνεστάλθαι, πολλῷ μᾶλλον τὸν ἡμαρτηκότα καὶ θρηνεῖν καὶ ἐν τοῖς ἐσχάτοις ἑαυτὸν ἀριθμεῖν ἄξιον. 15 Ὅπερ οὖν καὶ τότε δηλῶν ἔλεγε· «καὶ οὐχὶ μᾶλλον ἐπενθήσατε».

Τί λέγεις; ἕτερος ἡμαρτε καὶ ἐγὼ πενήθῃσω; Ναί, φησί· σώματος γὰρ καὶ μελῶν δίκην ἀλλήλοις ἐσμεν συνδεδεμένοι· ἐπὶ δὲ τοῦ σώματος κᾶν ὁ ποῦς δέξεται τραῦμα, τὴν κεφαλὴν ἐπικύπτουσαν ὀρῶμεν. Καίτοι τί ταύτης σεμνότερον; Ἄλλ' οὐχ ὀρᾶ τὴν ἀξίαν ἐν 20 τῷ καιρῷ τῆς συμφορᾶς· οὕτω καὶ σὺ ποιήσον. Διὰ τοῦτο καὶ Παῦλος παραινεῖ, «χαίρειν μετὰ χαιρόντων, καὶ κλαίειν μετὰ κλαιόντων». Διὰ τοῦτο καὶ Κορινθίοις φησί, «καὶ οὐχὶ μᾶλλον ἐπενθήσατε, ἵνα ἐξαρθῇ ἐκ μέσου ὑμῶν ὁ τὸ ἔργον τοῦτο ποιήσας».

Οὐκ εἶπε, 'καὶ οὐχὶ μᾶλλον ἐσπουδάσατε', ἀλλὰ τί; «Οὐχὶ μᾶλλον 25 ἐπενθήσατε», ὡς νόσου κοινῆς καὶ λοιμοῦ τὴν πόλιν καταλαβόντος· μονονουχὶ λέγων· 'εὐχῆς καὶ ἐξομολογήσεως δεῖ καὶ ἱκετηρίας, ἵνα τὸ νόσημα ἀπελαθῇ τῆς πόλεως ἀπάσης'. Ὅρᾳς πόσον

11. Α' Κορ. 5,2.

12. Λουκᾶ 17,10.

13. Α' Κορ. 5,2.

14. Ρωμ. 12,15.

15. Α' Κορ. 5,2.

νεια»¹¹. Καὶ δὲν εἶπε, ‘καὶ ἐκεῖνος εἶναι φουσκωμένος ἀπὸ ὑπερηφάνεια’, ἀλλ’, ἀφήνοντας ἐκεῖνον ποὺ διέπραξε τὴν ἀμαρτία, συνομιλεῖ μὲ τοὺς ὑγιεῖς· ὅπως ἀκριβῶς κάμνουν οἱ γιατροί, ἀφήνοντας τοὺς ἀσθενεῖς, μιλοῦν πρὸ πολὺ στοὺς συγγενεῖς τους· ἐξ ἄλλου καὶ αὐτοὶ οἱ ἴδιοι ἦταν ὑπεύθυνοι τῆς ὄλης ἀνοησίας του, ἐπειδὴ δὲν τὸν ἐπιτιμοῦσαν οὔτε τὸν ἐπέπλητταν. Κατέστησε λοιπὸν κοινὴ τὴν κατηγορία, γιὰ νὰ γίνῃ εὐκόλῃ ἡ θεραπεία. Γιατὶ εἶναι φοβερὸ πρᾶγμα τὸ ν’ ἀμαρτάνει κανεὶς, ἀλλὰ πολὺ πρὸ φοβερὸ τὸ νὰ μεγαλοφρονεῖ γιὰ τ’ ἀμαρτήματά του. Πραγματικά, ἐὰν τὸ νὰ ὑπερηφανεύομαστε γιὰ τὴν ἀρετὴ μας ἀποτελεῖ στέρηση τῆς ἀρετῆς, πολὺ περισσότερο ὅταν αὐτὸ συμβαίνει γιὰ τ’ ἀμαρτήματά μας θὰ μᾶς προξενήσῃ τὴν πρὸ χειρότερη βλάβη καὶ θὰ εἶναι ἡ κατηγορία μεγαλύτερη καὶ ἀπὸ τὰ ἴδια τὰ ἀμαρτήματα. Γι’ αὐτὸ λέγει· «ὅταν ἔκτελέσετε ὅλα τὰ παραγγέλματα, νὰ λέτε, εἴμαστε δοῦλοι ἀχρεῖου»¹². Ἐὰν λοιπὸν ἐκεῖνοι ποὺ ἐκτελοῦν ὅλα τὰ παραγγέλματα ὀφείλουν νὰ δείχνουν ταπείνωση, πολὺ περισσότερο ἐκεῖνος ποὺ ἀμάρτησε πρέπει νὰ θρηνεῖ καὶ ν’ ἀπαριθμεῖ τὸν ἑαυτό του μεταξὺ τῶν πρὸ χειρότερων. Αὐτὸ ἀκριβῶς λοιπὸν γιὰ νὰ δηλώσῃ καὶ τότε, ἔλεγε· «καὶ δὲν προτιμήσατε νὰ πενθήσετε»¹³.

Τί λές; Ἄλλος ἀμάρτησε καὶ ἐγὼ θὰ πενθήσω; Ναί, λέγει· γιατί εἴμαστε μεταξὺ μας συνδεδεμένοι ὅπως τὸ σῶμα μὲ τὰ μέλη του· στὴν περίπτωσι λοιπὸν τοῦ σώματος ὅταν τὸ σῶμα τραυματισθεῖ, βλέπομε τὸ κεφάλι νὰ σκύβῃ ἐπάνω του. Ἄν καὶ βέβαια τί ὑπάρχει σεμνότερο ἀπ’ αὐτό; Ἄλλὰ δὲν κοιτᾷ τὴν ἀξία στὴν ὥρα τῆς συμφορᾶς· τὸ ἴδιο κάνε καὶ σύ. Γι’ αὐτὸ καὶ ὁ Παῦλος συμβουλεύει, «νὰ χαιρόμαστε μ’ ἐκείνους ποὺ χαίρονται, καὶ νὰ κλαῖμε μαζὶ μ’ ἐκείνους ποὺ κλαῖνε»¹⁴. Γι’ αὐτὸ καὶ στοὺς Κορινθίους λέγει· «καὶ δὲ θελήσατε μᾶλλον νὰ πενθήσετε, γιὰ νὰ χαθεῖ ἀπ’ ἀνάμεσά σας ἐκεῖνος ποὺ ἔκανε τὴν πράξη αὐτή»¹⁵. Δὲν εἶπε, ‘καὶ δὲ φροντίσατε μᾶλλον’ ἀλλὰ τί; «δὲν πενθήσατε μᾶλλον» σὰ νὰ πρόσβαλε τὴν πόλιν κοινὴ ἀρρώστια καὶ λοιμὸς· σὰ νὰ ἔλεγε δηλαδὴ· ‘χρειάζεται προσοχὴ καὶ ἐξομολόγησι καὶ παράκλησι, γιὰ ν’ ἀπομακρυνθεῖ τὸ νόσημα ἀπὸ τὴν πόλιν’. Βλέπεις πόσο φόβο

αὐτοῖς φόβον ἐπεκρέμασεν; Ἐπειδὴ γὰρ ἐνόμιζον μέχρις ἐκείνου
μόνον ἐστάναι τὸ δεινόν, ἐναγωνίους αὐτοὺς καθίστησι λέγων·
«οὐκ οἶδατε ὅτι μικρὰ ζύμη ὄλον τὸ φύραμα ζυμοῖ;». Ὁ δὲ λέγει
τοιούτῳ ἐστίν· ὁδῶ τὸ κακὸν βαδίζον, καὶ τῶν λοιπῶν ἄψεται με-
5 λῶν· ὡς ὑπὲρ κοινῶν τοίνυν κακῶν βουλευομένους, λοιπῶν οὕτω
φροντίζειν χρή. Μὴ γάρ μοι τοῦτο εἶπης, ὅτι ἐκεῖνος ἡμαρτε μόνος,
ἀλλ' ἐκεῖνο σκόπει, ὅτι σηπεδῶν τις ἐστὶ τὸ δεινόν καὶ τὸ λοιπὸν
ἅπαν ἐπινέμεται σῶμα. Καὶ καθάπερ οἰκίας καιομένης, καὶ οἱ
μηδέπω δεξάμενοι τὸ κακόν, τῶν ὄντων ἐν τῇ συμφορᾷ οὐκ ἔλατ-
10 τον ἐπείγονται καὶ πάντα συνεισφέρουσιν, ὥστε μὴ τὸ πῦρ ἐπιγόμε-
νον καὶ ἐπὶ τὰς αὐτῶν θύρας ἔλθῃ· οὕτω καὶ τούτους ὁ Παῦλος
διεγείρει λέγων· Ἐπειδὴ τίς ἐστὶ, προκαταλάβωμεν τὸ δεινόν· σβέ-
σωμεν τὸν ἐμπρησμόν, πρὶν ἢ καταλαβεῖν τὴν Ἐκκλησίαν· εἰ δὲ
καταφρονεῖς τῆς ἀμαρτίας ὡς ἐν ἀλλοτρίῳ γενομένης σώματι, μά-
15 λιστα μὲν καὶ οὕτω κακῶς· μέλος γάρ ἐστὶ τοῦ παντός σώματος
ἐκεῖνος'.

3. Πλὴν ἀλλ' ἐκεῖνο σκόπει, ὅτι ἂν ραθυμῆσης καὶ παρίδης, καὶ
σὲ καταλήψεται ποτε. Ὡστε εἰ καὶ μὴ διὰ τὸν ἀδελφόν, διὰ γούν
σαυτὸν διεγέρθητι καὶ ἀνάστειλον τὸν λοιμόν καὶ προκάτασχε τὴν
20 σηπεδόνα καὶ τὴν νομὴν διάκοπον. Ταῦτα τοίνυν καὶ τὰ πλείονα
τούτων εἰπὼν καὶ κελεύσας παραδοῦναι αὐτὸν τῷ σατανᾷ, φησὶν
ὑστερον, ἐπειδὴ μετεβάλετο καὶ βελτίων ἐγένετο· «ἰκανὸν τῷ
τοιούτῳ ἢ ἐπιτιμία αὕτη ἢ ὑπὸ τῶν πλειόνων· κυρώσατε οὖν εἰς
αὐτὸν ἀγάπην». Ἐπειδὴ γὰρ αὐτὸν κοινὸν ἐχθρὸν καὶ πολέμιον κα-
25 τέστησεν ἅπασιν καὶ τῆς ἀγέλης ἐξέβαλε καὶ τοῦ σώματος ἀπέκο-
ψεν, ὄρα πόση κέχρηται σπουδῇ, ὥστε κολλῆσαι καὶ συνάψαι πάλιν
αὐτόν. Οὐ γὰρ εἶπεν, ἄγαπήσατε αὐτόν· ἀπλῶς, ἀλλά, «κυρώ-
σατε εἰς αὐτόν ἀγάπην», τουτέστι βεβαίαν καὶ ἀκίνητον ἐπιδείξα-
σθε τὴν φιλίαν, θερμὴν τινα καὶ ζέουσαν καὶ πεπυρωμένην, ἀντίρ-

16. Α' Κορ. 5,6.

17. Β' Κορ. 2,8.

ἔβαλε μέσα τους; Ἐπειδὴ δηλαδὴ νόμιζαν, ὅτι τὸ κακὸ σταματᾷ μέχρι σ' ἐκεῖνον μόνο πού τὸ ἔκαμε, τοὺς βάζει σὲ ἀγωνία, λέγοντας: «δὲ γνωρίζετε ὅτι λίγο προζύμι ζυμώνει ὄλο τὸ φύραμα;»¹⁶. Αὐτὸ πού λέγει σημαίνει τὸ ἐξῆς. Προχωρώντας τὸ κακὸ σιγᾶ-σιγᾶ στὸν δρόμο του θὰ κυριεύσει καὶ τ' ἄλλα μέλη· πρέπει λοιπὸν καὶ οἱ ὑπόλοιποι νὰ σκέφτονται καὶ νὰ φροντίζουν σὰν νὰ πρόκειται γιὰ κοινὰ κακά. Μὴ μοῦ πείς δηλαδὴ, ὅτι ἐκεῖνος ἀμάρτησε μόνος, ἀλλὰ νὰ σκέφτεσαι ἐκεῖνο, ὅτι τὸ κακὸ εἶναι σὰν κάποια σαπίλα, πού βλάπτει καὶ ὄλο τὸ ὑπόλοιπο σῶμα. Καὶ ὅπως ἀκριβῶς ὅταν καίεται κάποιο σπίτι δὲ φροντίζουν λιγότερο ἀπὸ ἐκείνους πού βρίσκονται στὴ συμφορὰ καὶ καταβάλλουν κάθε προσπάθεια καὶ ἐκεῖνοι πού δὲν τοὺς βρῆκε ἀκόμα τὸ κακὸ, ὥστε νὰ μὴ φτάσει ἢ φωτιά μὲ τὴν ὀρμὴ πού ἔχει καὶ στὶς δικές τους θύρες· ἔτσι καὶ ὁ Παῦλος διεγείρει αὐτούς, λέγοντας: «εἶναι σὰν κάποια φωτιά· ἄς προλάβομε τὸ κακὸ· ἄς σβήσομε τὴ φωτιά προτοῦ κυριέψει τὴν Ἐκκλησία· ἂν ὁμως δείχνεις ἀδιαφορία γιὰ τὴν ἁμαρτία, ἐπειδὴ ἔγινε σὲ ξένο σῶμα, ἀσφαλῶς δὲ σκέφτεσαι σωστά· γιατί ἐκεῖνος εἶναι μέλος τοῦ ὄλου σώματος.

3. Πλὴν ὁμως πρόσεχε καὶ ἐκεῖνο, ὅτι, ἂν ἀδιαφορήσεις καὶ τὸ παραβλέψεις, θὰ σὲ κυριέψει κάποτε κι ἐσένα. Ὡστε, ἂν ὄχι γιὰ τὸν ἀδελφὸ σου, τουλάχιστο γιὰ σένα τὸν ἴδιο σήκω καὶ σταμάτησε τὴ μεταδοτικὴ ἀρρώστια, πρόλαβε τὸ σάπισμα καὶ σταμάτησε τὴν καταστροφὴ. Ἀφοῦ λοιπὸν εἶπε αὐτὰ καὶ περισσότερα ἀπ' αὐτὰ καὶ πρόσταξε νὰ τὸν παραδώσουν στὸ σατανᾶ, στὴ συνέχεια, ἐπειδὴ ἄλλαξε κι ἔγινε καλύτερος, λέγει: «εἶναι ἀρκετὴ γι' αὐτὸν τὸν ἄνθρωπο ἢ ἐπίπληξη ἀπὸ τοὺς περισσότερους· ἐπιβεβαιῶστε λοιπὸν τὴν ἀγάπη σας πρὸς αὐτὸν»¹⁷. Ἐπειδὴ δηλαδὴ τὸν παρουσίασε κοινὸ ἐχθρὸ καὶ πολέμιο ὄλων καὶ τὸν ἀπομάκρυνε ἀπὸ τὸ ποίμνιο καὶ τὸν ἀπέκοψε ἀπὸ τὸ σῶμα, πρόσεχε πῶς φροντίδα δείχνει, ὥστε νὰ τὸν προσκολλῆσει καὶ νὰ τὸν ἐνώσει πάλι μὲ τὸ σῶμα. Γιατὶ δὲν εἶπε, «ἀγαπήστε τον ἀπλῶς», ἀλλ' , «ἐπιβεβαιῶστε τὴν ἀγάπη σας πρὸς αὐτὸν», δηλαδὴ δεῖξτε βέβαιη καὶ σταθερὴ τὴν ἀγάπη σας, γεμάτη ἀπὸ θέρμη καὶ ζεστασιὰ καὶ φλόγα, ἀντικαθιστώντας τὴν προηγούμενη ἀπέχθειά σας μὲ ἰσοδύναμη

ροπον τῆς προτέρας ἀπεχθείας τὴν εὐνοίαν εἰσαγάγετε. Τί γέγονεν; εἶπέ μοι· οὐχὶ τῷ σατανᾷ παρέδωκας αὐτόν; Ναί, φησίν, ἀλλ' οὐχ ἵνα μένη ἐν ταῖς τοῦ σατανᾷ χερσίν, ἀλλ' ἵνα ἀπαλλαγῇ ταχέως αὐτοῦ τῆς τυραννίδος. Ἄλλ' ὅπερ ἔλεγον, σκόπει πῶς δέδοικε τὴν
 5 ἀπόγνωσιν ὁ Παῦλος ὡς μέγα ὄπλον τοῦ διαβόλου· εἰπὼν γάρ, «κυρώσατε εἰς αὐτὸν ἀγάπην», καὶ τὴν αἰτίαν προστίθησι· «μὴ πως τῇ περισσοτέρᾳ λύπῃ καταποθῇ ὁ τοιοῦτος». Ἐν τῇ φάρυγγι τοῦ λύκου, φησίν, ἐστὶ τὸ πρόβατον· φθάσωμεν τοίνυν, προεξαρπάσωμεν πρὶν ἢ καταπίῃ καὶ διαφθείρῃ τὸ μέλος ἡμῶν. Ἐν κλυδω-
 10 νίῳ νῦν ἐστὶν ἡ ναῦς, πρὸ τοῦ ναυαγίου διασῶσαι αὐτὴν σπουδάσωμεν. Καθάπερ γὰρ θαλάττης αἰρομένης καὶ κυμάτων πάντοθεν κορυφουμένων, ὑποβρίχιον γίνεται τὸ σκάφος, οὕτω καὶ ψυχὴ τῆς ἀθυμίας αὐτὴν πάντοθεν περιστοιχιζομένης, ἀποπνίγεται ταχέως, ἂν μὴ τινα ἔχη τὴν χεῖρα ὀρέγοντα, καὶ ἡ σωτήριος ἐπὶ τοῖς ἀμαρ-
 15 τῆμασι λύπη ὀλέθριος ὑπὸ τῆς ἀμετρίας γίνεται. Καὶ ὄρα πῶς ἀκριβῶς εἶπεν· οὐ γὰρ εἶπε, 'μὴ ἀπολέσῃ αὐτὸν ὁ διάβολος', ἀλλὰ τί; «μὴ πλεονεκτηθῶμεν ὑπὸ τοῦ σατανᾷ»· πλεονεξία δὲ ἐστὶ τὸ τῶν ἀλλοτρίων ἐφίεσθαι. Δεικνὺς τοίνυν ὅτι ἀλλότριος αὐτοῦ γέγονε λοιπὸν, καὶ τῆς τοῦ Χριστοῦ ποιμένης οἴκειον ἑαυτὸν διὰ τῆς με-
 20 τανοίας κατέστησε, φησί· «μὴ πλεονεκτηθῶμεν ὑπὸ τοῦ σατανᾷ». Ἐὰν γὰρ κατάσχη λοιπὸν αὐτόν, ἡμέτερον ἀρπάζει μέλος, τὸ τῆς ἀγέλης λαμβάνει πρόβατον· ἀπέθετο γὰρ τὴν ἀμαρτίαν διὰ τῆς μετανοίας.

Εἰδὼς τοίνυν ὁ Παῦλος, ὅπερ ἐποίησεν ὁ διάβολος ἐπὶ τοῦ
 25 Ἰούδα, ἔδεισε μὴ καὶ ἐνταῦθα τὸ αὐτὸ γένηται τοῦτο. Τί δὲ ἐποίησεν ἐπὶ τοῦ Ἰούδα; Μετενόησεν ὁ Ἰούδας· «ἤμαρτον», γάρ, φησί, «παραδοὺς αἷμα ἀθῶον»· ἤκουσε τῶν ρημάτων τούτων ὁ διάβολος· ἔγνω τῆς ἐπὶ τὸ βέλτιον ἀρχόμενον ὁδοῦ καὶ πρὸς σωτηρίαν βαδίζοντα, καὶ ἐφοβήθη τὴν μεταβολήν. Φιλάνθρωπον, φησίν, ἔχει
 30 δεσπότην· ὅτε ἔμελλεν αὐτὸν προδιδόναι, ἐδάκρυσεν αὐτόν καὶ μυρία παρεκάλεσεν· οὐ πολλῶ μᾶλλον μετανοοῦντα δέξεται· Ἀδιόρ-

ἀγάπη. Μὰ πές μου· τί συνέβηκε; δὲν τὸν παρέδωσες στὸ σατανᾶ; Ναί, λέγει, ἀλλ' ὄχι γιὰ νὰ μένει στὰ χέρια τοῦ σατανᾶ, ἀλλὰ γιὰ ν' ἀπαλλαχθεῖ γρήγορα ἀπὸ τὴν τυραννικὴ ἐξουσία αὐτοῦ. Ἄλλ', ὅπως προέλεγα, πρόσεχε πῶς ὁ Παῦλος φοβᾶται τὴν ἀπόγνωση, σὰν μεγάλο ὄπλο τοῦ διαβόλου· γιατί, ἀφοῦ εἶπε, «ἐπιβεβαιῶστε τὴν ἀγάπη σας πρὸς αὐτόν», προσθέτει καὶ τὴν αἰτία· «μήπως ὁ ἄνθρωπος αὐτὸς ἀπὸ τὴν ὑπερβολικὴ λύπη καταποθεῖ ἀπὸ τὸ διάβολο»¹⁸. Μέσα στὸ φάρυγγα τοῦ λύκου, λέγει, βρίσκεται τὸ πρόβατο· ἄς προλάβομε λοιπὸν νὰ τὸ ἀρπάξομε προτοῦ τὸ καταπιεῖ καὶ καταστρέψει τὸ μέλος μας. Μέσα σὲ τρικυμία βρίσκεται τώρα τὸ πλοῖο· ἄς προσπαθήσομε νὰ τὸ σώσομε προτοῦ ναυαγήσει. Γιατί, ὅπως ὅταν φουσκώνει ἡ θάλασσα καὶ τὰ κύματα ὑψώνονται ἀπὸ παντοῦ, καταβυθίζεται τὸ σκάφος, ἔτσι καὶ ἡ ψυχὴ ὅταν τὴν περιτυλίγει ἀπὸ παντοῦ ἡ λύπη, πνίγεται γρήγορα, ἐὰν δὲν ἔχει κάποιον ν' ἀπλώσει τὸ χέρι καὶ νὰ τὴ βοηθήσει, καὶ ἡ λύπη ποὺ εἶναι σωτήρια γιὰ τὰ ἁμαρτήματα, γίνεται ἐξ αἰτίας τῆς ἄμετρης χρήσεως καταστρεπτικὴ. Καὶ πρόσεχε πῶς ἀκριβολόγησε· γιατί δὲν εἶπε, 'μήπως τὸν καταστρέψει ὁ διάβολος', ἀλλὰ τί; «Μήπως μᾶς τὸν ἀρπάξει μὲ ἀπάτη ὁ σατανᾶς»¹⁹· γιατί πλεονεξία εἶναι τὸ νὰ θέλει ν' ἀρπάξει κανεὶς τὰ ξένα. Γιὰ νὰ δείξει λοιπὸν ὅτι αὐτὸς ἔγινε πιά ξένος αὐτοῦ καὶ ὅτι μὲ τὴ μετάνοιά του κατέστησε τὸν ἑαυτοῦ μέλος τῆς ποιμένης τοῦ Χριστοῦ, λέγει· «γιὰ νὰ μὴ μᾶς τὸν ἀρπάξει μὲ ἀπάτη ὁ σατανᾶς». Γιατί, ἂν τὸν κυριέψει στὴ συνέχεια, ἀρπάξει δικό μας μέλος, παίρνει τὸ πρόβατο τῆς ἀγέλης· γιατί ἀπέβαλε τὴν ἁμαρτία μὲ τὴν μετάνοια.

Γνωρίζοντας λοιπὸν ὁ Παῦλος ἐκεῖνο ποὺ ἔκαμε ὁ διάβολος στὸν Ἰούδα, φοβήθηκε μήπως συμβεῖ κι ἐδῶ τὸ ἴδιο. Τί ἔκαμε λοιπὸν στὴν περίπτωσι τοῦ Ἰούδα; Μετανόησε ὁ Ἰούδας· γιατί λέγει, «ἁμάρτησα, παραδίνοντας αἷμα ἀθῶο»²⁰· ἄκουσε τὰ λόγια αὐτὰ ὁ διάβολος· ἀντιλήφθηκε ὅτι ἄρχισε νὰ προχωρεῖ πρὸς τὸ καλύτερο καὶ νὰ βαδίζει πρὸς τὴ σωτήρια καὶ φοβήθηκε τὴ μεταβολή. Ἔχει, λέγει, φιλόανθρωπο Κύριο· ὅταν ἐπρόκειτο νὰ τὸν προδώσει, δᾶκρυσεν γι' αὐτόν καὶ τὸν παρακάλεσε ἀμέτρητα· δὲ θὰ τὸν δεχθεῖ πολὺ περισσότερο τώρα ποὺ μετανοεῖ; Ὅταν ἦταν ἀδιόρ-

θωτον ὄντα ἐφειλκύσατο καὶ ἐκάλεσεν· οὐ πολλῶ μᾶλλον διορθω-
 θέντα καὶ τὴν ἁμαρτίαν ἐπιγνόντα ἐπισπάσεται· Διὰ γὰρ τοῦτο καὶ
 σταυρωθῆναι ἤλθε. Τί οὖν ἐποίησεν; Ἐθορύβησεν αὐτόν· ἐσκότω-
 σε τῇ τῆς ἀθυμίας ὑπερβολῇ ἐδίωξεν, ἤλασεν, ἕως ἐπὶ τὸν βρόχον
 5 ἤγαγε καὶ τῆς παρούσης ὑπεξήγαγε ζωῆς καὶ τῆς προθυμίας τῆς
 κατὰ τὴν μετάνοιαν ἀποστέρησεν. Ὅτι γάρ, εἰ ἕξη, καὶ αὐτὸς ἐσώ-
 θη ἄν, δῆλον ἐκ τῶν σταυρωσάντων· εἰ γὰρ τοὺς ἐπὶ τὸν σταυρὸν
 αὐτὸν ἀναβιβάσαντας ἔσωσε, καὶ ἐν αὐτῷ τῷ σταυρῷ ὧν παρεκά-
 λει τὸν Πατέρα, καὶ συγγνώμην αὐτοῖς ἤτει τοῦ τολμήματος, εὐδη-
 10 λον ὅτι καὶ τὸν προδόντα, εἰ νόμῳ τῷ προσήκοντι τὴν μετάνοιαν
 ἐπεδείξατο, μετὰ πάσης ἂν εὐμενείας ἐδέξατο· ἀλλ' ἐκεῖνος οὐκ
 ἠνέσχετο ἐμμεῖναι τῷ φαρμάκῳ, τῇ περισσοτέρῃ λύπῃ καταποθείς.
 Τοῦτο τοίνυν καὶ ὁ Παῦλος φοβούμενος, ἐπείγει τοὺς Κορινθίους
 ἐξαρπάσαι τῆς φάρυγγος τοῦ διαβόλου τὸν ἄνθρωπον. Καὶ τί χρῆ
 15 λέγειν τὰ Κορινθίων; Πέτρος μετὰ τὴν τῶν μυστηρίων κοινωνίαν
 ἠρνήσατο τρίς, καὶ δακρύσας ἀπήλειψεν ἅπαντα· Παῦλος διώκτης
 ὧν καὶ βλάσφημος καὶ ὑβριστής, καὶ οὐχὶ τὸν σταυρωθέντα μόνον,
 ἀλλὰ καὶ πάντας τοὺς ἐκείνου διώκων, μετανοήσας, ἀπόστολος γέ-
 γονε. Μόνον γὰρ πρόφασιν ὁ Θεὸς βραχεῖαν ἐπιζητεῖ παρ' ἡμῶν,
 20 καὶ πολλῶν ἡμῖν ἁμαρτημάτων χαρίζεται ἄφεσιν. Εἶπω καὶ παρα-
 βολὴν τοῦτο αὐτὸ ἐγγυωμένην ὑμῖν.

4. Δύο τινὲς ἦσαν ἀδελφοί· διανειμάμενοι δὲ τὴν πατρικὴν πε-
 ριουσίαν ἐκάτεροι, ὁ μὲν αὐτῶν ἔμεινεν ἐπὶ τῆς οἰκίας, ὁ δὲ πάντα
 τὰ δοθέντα καταφαγών, εἰς τὴν ὑπερορίαν μετέστη, τὴν ἀπὸ τῆς
 25 πενίας οὐ φέρων αἰσχύνῃ. Ταύτην δὲ τὴν παραβολὴν προήχθη ἐί-
 πεῖν, ἵνα μάθητε, ὅτι καὶ τῶν μετὰ τὸ βάπτισμα ἁμαρτημάτων
 ἐστὶν ἄφεσις, ἐὰν προσέχωμεν· λέγω δὲ οὐχ ἵνα εἰς ραθυμίαν ἐμβά-
 λων, ἀλλ' ἵνα ἀπὸ ἀπογνώσεως ἀπαγάγω· καὶ γὰρ χεῖρονα τῆς
 ραθυμίας ἡμᾶς ἢ ἀπόγνωσις ἐργάζεται κακά. Οὗτος τοίνυν ὁ υἱὸς

θωτος τὸν προσέλκυσε καὶ τὸν κάλεσε, δὲ θὰ τὸν προσελκύσει πολὺ περισσότερο τώρα πού διορθώθηκε καὶ συναισθάνθηκε τὴν ἁμαρτία του; γιατί γι' αὐτὸ ἦρθε νὰ σταυρωθεῖ. Τί ἔκαμε λοιπόν; Τὸν ἔβαλε σὲ ἀνησυχία, σκοτεΐνιασε τὴν ψυχὴ του μὲ τὴν ὑπερβολικὴ λύπη, τὸν καταδίωξε, τὸν ἀπομάκρυνε, τὸν ὁδήγησε μέχρι τὴν ἀγχόνη, τοῦ ἀφαίρεσε τὴν παρούσα ζωὴ καὶ τοῦ στέρησε τὴν προθυμία γιὰ μετάνοια. Πραγματικά, τὸ ὅτι, ἂν ζοῦσε, θὰ μπορούσε κι αὐτὸς νὰ σωθεῖ, γίνεται φανερὸ ἀπὸ ἐκείνους πού τὸν σταύρωσαν· γιατί, ἂν ἔσωσε ἐκείνους πού τὸν ἀνέβασαν στὸ σταυρὸ, καὶ ἐνῶ βρισκόταν ἐπάνω στὸ σταυρὸ παρακαλοῦσε τὸν Πατέρα καὶ ζητοῦσε νὰ τοὺς συγχωρέσει γιὰ τὸ τόλμημά τους, εἶναι ὀλοφάνερο ὅτι καὶ ἐκεῖνον πού τὸν πρόδωσε θὰ τὸν δεχόταν μ' ὅλη τὴν ἀγάπη του, ἂν ἔδειχνε τὴ μετάνοια μὲ τὸν τρόπο πού ἔπρεπε· ἀλλ' ἐκεῖνος δὲν ἀνέχθηκε νὰ παραμείνει στὸ φάρμακο, γιατί τὸν κατάπιε ἡ ὑπερβολικὴ λύπη. Αὐτὸ λοιπὸν φοβούμενος καὶ ὁ Παῦλος, πιέζει τοὺς Κορινθίους ν' ἀρπάξουν τὸν ἄνθρωπο ἀπὸ τὸ φάρυγγα τοῦ διαβόλου. Καὶ γιατί πρέπει νὰ λέγω τὰ τῶν Κορινθίων; Ὁ Πέτρος μετὰ τὴ συμμετοχὴ του στὰ μυστήρια τὸν ἀρνήθηκε τρεῖς φορές, ἀλλὰ μὲ τὰ δάκρυα πού ἔχυσε τὰ ἔσβησε ὅλα. Ὁ Παῦλος ἐνῶ ἦταν διώκτης καὶ βλάσφημος καὶ ὑβριστὴς καὶ καταδίωκε ὄχι μόνο τὸν σταυρωθέντα, ἀλλὰ καὶ ὅλους ἐκείνους πού πίστευαν σ' αὐτόν, μετανόησε κι ἔγινε ἀπόστολος. Γιατί ὁ Θεὸς ζητεῖ ἀπὸ μᾶς μόνο μικρὴ ἀφορμὴ, καὶ μᾶς χαρίζει τὴν ἄφεση πολλῶν ἁμαρτημάτων. Θὰ σᾶς πῶ καὶ μιὰ παραβολὴ πού ἐπιβεβαιώνει αὐτὸ ἀκριβῶς.

4. Ἦταν δυὸ ἀδελφία· ἀφοῦ μοιράστηκαν ἀναμεταξύ τους τὴν πατρικὴ περιουσία, ὁ ἓνας ἀπ' αὐτοὺς ἔμεινε στὴν οἰκία, ἐνῶ ὁ ἄλλος, ἀφοῦ κατέφαγε ὅλα ὅσα τοῦ δόθηκαν, ἔφυγε σὲ μακρινὴ χώρα, μὴ ὑποφέροντας τὴ ντροπὴ ἀπὸ τὴ φτώχεια²¹. Αὐτὴ τὴν παραβολὴ θέλησα νὰ σᾶς τὴν πῶ, γιὰ νὰ μάθετε, ὅτι ὑπάρχει ἄφεση ἁμαρτημάτων καὶ μετὰ τὸ βάπτισμα, ἐὰν εἴμαστε προσεκτικοί. Καὶ τὸ λέγω αὐτὸ ὄχι γιὰ νὰ σᾶς κάνω ἀδιάφορους, ἀλλὰ γιὰ νὰ σᾶς ἀπομακρύνω ἀπὸ τὴν ἀπόγνωση· γιατί ἡ ἀπόγνωση μᾶς προξενεῖ χειρότερα κακὰ καὶ ἀπὸ τὴ ραθυμία. Αὐτὸς λοιπὸν ὁ υἱὸς ἀποτελεῖ

εἰκόνα τῶν μετὰ τὸ λουτρὸν φέρει πεσόντων· ὅτι δὲ τοὺς μετὰ τὸ βάπτισμα παραπεσόντας δηλοῖ, δῆλον ἐκεῖθεν· υἱὸς γὰρ λέγεται· οὐδεὶς δὲ υἱὸς βαπτίσματος ἂν κληθεῖη χωρὶς. Καὶ τὴν οἰκίαν δὲ ᾧκει τὴν πατρῶαν, καὶ τὰ πατρῶα διενείματο πάντα· πρὸ δὲ βαπτίσματος οὐκ ἔστι πατρῶα λαβεῖν, οὐδὲ δέξασθαι κληρονομίαν· ὥστε διὰ πάντων ἡμῖν τούτων τὸ τῶν πιστῶν αἰνίττεται τάγμα. Καὶ ἀδελφὸς δὲ ἦν τοῦ εὐδοκιμηκότος· ἀδελφὸς δὲ οὐκ ἂν γένοιτο χωρὶς πνευματικῆς ἀναγεννήσεως. Οὗτος τοίνυν εἰς κακίαν ἐσχάτην πεσὼν, τί φησιν; «Ἐπανήξω πρὸς τὸν πατέρα μου». Διὰ γὰρ 10 τοῦτο αὐτὸν καὶ ἀφῆκεν ὁ πατὴρ καὶ οὐκ ἐκώλυσεν εἰς τὴν ἀλλοτρίαν ἀπελθεῖν, ἵνα διὰ τῆς πείρας μάθῃ καλῶς, ὅσης ἀπήλαυσεν εὐεργεσίας οἴκοι μένων. Πολλάκις γὰρ ὁ Θεὸς ὅταν λέγων μὴ πείθῃ, τῇ διὰ τῶν πραγμάτων πείρᾳ τὴν διδασκαλίαν ἀφήσιν· ὅπερ οὖν καὶ πρὸς τοὺς Ἰουδαίους ἔλεγεν. Ἐπειδὴ γὰρ μυρίους 15 ἀναλώσας διὰ τῶν προφητῶν λόγους, οὐκ ἔπεισεν οὐδὲ ἐπεσπάσατο, ἀφείς διὰ τῆς κολάσεως αὐτοὺς παιδευθῆναι, φησὶ πρὸς αὐτούς· «παιδεύσει σε ἢ ἀποστασία σου, καὶ ἢ κακία σου ἐλέγξει σε». Ἔδει μὲν γὰρ αὐτὸν ἀξιόπιστον εἶναι καὶ πρὸ τῆς τῶν πραγμάτων ἐκβάσεως, ἐπειδὴ δὲ οὕτως ἀναισθήτως διέκειντο, ὡς ἀπιστεῖν 20 αὐτοῦ ταῖς παραινέσεσι καὶ ταῖς συμβουλαῖς, προαναστελλῶν τῇ κακίᾳ μὴ πείθεσθαι, ἐπιτρέπει διὰ τῶν πραγμάτων αὐτοὺς παιδευθῆναι, ἵνα οὕτως αὐτοὺς ἀνακτήσῃται πάλιν.

Ἐπειδὴ τοίνυν ἀπελθὼν ὁ ἄσωτος εἰς τὴν ἀλλοτρίαν, καὶ διὰ τῶν ἔργων αὐτῶν μαθὼν ὅσον κακὸν ἐκπεσεῖν πατρῶας οἰκίας, 25 ἐπανῆλθεν, οὐκ ἐμνησικάκησεν ὁ πατὴρ, ἀλλ' ὑπτίαις αὐτὸν ἐδέξατο ταῖς χερσί. Τί δήποτε; Ὅτι πατὴρ ἦν καὶ οὐ δικαστής. Καὶ χοροὶ καὶ θαλῖαι καὶ πανηγύρεις λοιπὸν καὶ φαιδρὰ καὶ περιχαρῆς ἦν ἢ οἰκία πᾶσα. Τί λέγεις; αὗται τῆς κακίας αἱ ἀμοιβαί; Οὐχὶ τῆς κακίας, ἄνθρωπε, ἀλλὰ τῆς ἐπανόδου· οὐχὶ τῆς ἀμαρτίας, ἀλλὰ τῆς

22. Λουκᾶ 15,18.

23. Ἱερ. 2,19.

εἰκόνα ἐκείνων ποὺ ἀμάρτησαν μετὰ τὸ βάπτισμα· καὶ ὅτι φανερώ-
νει ἐκείνους ποὺ ἀμάρτησαν μετὰ τὸ βάπτισμα, γίνεται φανερὸ ἀπὸ
τὸ ἐξῆς· ἀπὸ τὸ ὅτι ὀνομάζεται υἱός· γιατί κανένας δὲν μπορεῖ νὰ
ὀνομασθεῖ υἱὸς χωρὶς τὸ βάπτισμα. Ἐπίσης διέμενε στὴν πατρικὴ
οἰκία καὶ μοιράστηκε ὅλα τὰ πατρικά, ἐνῶ πρὶν ἀπὸ τὸ βάπτισμα
δὲν μπορεῖ κανεὶς νὰ λάβει τὴν πατρικὴ περιουσία, οὔτε νὰ δεχθεῖ
κληρονομία· ὥστε μ' ὅλα αὐτὰ μᾶς ὑπαινίσσεται τὸ σύνολο τῶν πι-
στῶν. Ἐπίσης ἦταν ἀδελφὸς ἐκείνου ποὺ εἶχε εὐδοκιμήσει· ἀδελ-
φὸς ὅμως δὲ θὰ μπορούσε νὰ γίνεῖ χωρὶς τὴν πνευματικὴ ἀναγέν-
νηση. Αὐτὸς λοιπὸν, ἀφοῦ περιέπεσε στὴ χειρότερη μορφή κα-
κίας, τί λέγει; «Θὰ ἐπιστρέψω στὸν πατέρα μου»²². Γι' αὐτὸ ὁ πα-
τέρας του τὸν ἄφησε καὶ δὲν τὸν ἐμπόδισε νὰ φύγει στὴν ξένη
χώρα, γιὰ νὰ μάθει καλὰ μὲ τὴν πείρα, πόση εὐεργεσία ἀπόλαυσε
παραμένοντας στὸ σπίτι. Γιατί πολλές φορές ὁ Θεός, ὅταν δὲν πεί-
θει μὲ τὸ λόγο του, ἀφήνει νὰ διδαχθοῦμε ἀπὸ τὴν πείρα τῶν
πραγμάτων, πράγμα βέβαια ποὺ ἔλεγε καὶ στοὺς Ἰουδαίους. Ἐπει-
δὴ δηλαδὴ δὲν τοὺς ἔπεισε οὔτε τοὺς προσέλκυσε, ἀπευθύνοντάς
τῶν ἀμέτρητους λόγους μὲ τοὺς προφήτες, ἀφήνοντάς τους νὰ δι-
δαχθοῦν μὲ τὴν τιμωρία, λέγει πρὸς αὐτούς· «θὰ σὲ διδάξει ἡ ἀπο-
στασία σου καὶ θὰ σὲ ἐλέγξει ἡ κακία σου»²³. Γιατί ἔπρεπε αὐτὸς
νὰ εἶναι ἀξιόπιστος καὶ πρὶν ἀπὸ τὴν ἔκβαση τῶν πραγμάτων,
ἐπειδὴ ὅμως ἦταν τόσο πολὺ ἀναίσθητοι, ὥστε νὰ μὴ πιστεύουν
στὶς παραινέσεις καὶ τὶς συμβουλές του, θέλοντας νὰ προλάβει τὴν
ὑπακοή τους στὴν κακία, ἐπιτρέπει νὰ διδαχθοῦν ἀπὸ τὰ ἴδια τὰ
πράγματα, γιὰ νὰ τοὺς κερδίσει πάλι ἔτσι.

Ἄφοῦ λοιπὸν ὁ ἄσωτος ἔφυγε στὴν ξένη χώρα καὶ ἀπὸ τὰ
ἴδια τὰ πράγματα ἔμαθε πόσο μεγάλο κακὸ εἶναι νὰ χάσει κανεὶς
τὸ πατρικὸ του σπίτι, ἐπέστρεψε, καὶ ὁ πατέρας του τότε δὲν τοῦ
κράτησε κακία, ἀλλὰ τὸν δέχτηκε μὲ ἀνοιχτὴ ἀγκαλιά. Γιατί ἄρα-
γε; Ἐπειδὴ ἦταν πατέρας καὶ ὄχι δικαστής. Καὶ στήθηκαν τότε
χοροὶ καὶ συμπόσια καὶ πανηγύρια καὶ ὅλο τὸ σπίτι ἦταν φαιδρὸ
καὶ χαρούμενο. Τί λές; αὐτὲς εἶναι οἱ ἀμοιβές τῆς κακίας; Ὁχι τῆς
κακίας, ἄνθρωπε, ἀλλὰ τῆς ἐπιστροφῆς· ὄχι τῆς ἀμαρτίας, ἀλλὰ
τῆς μετάνοιας· ὄχι τῆς πονηρίας, ἀλλὰ τῆς μεταβολῆς πρὸς τὸ κα-

μετανοίας· οὐχὶ τῆς πονηρίας, ἀλλὰ τῆς ἐπὶ τὸ βέλτιον μεταβολῆς. Καὶ τὸ δεῖ μείζον, ἠγανάκτησεν ἐπὶ τούτοις ὁ υἱὸς ὁ πρότερος· ὃ δὲ καὶ τοῦτον πρῶτος ἐπεισε λέγων, «ὅτι σὺ μὲν αἰεὶ μετ' ἐμοῦ διέτριβες, οὗτος δὲ ἀπολωλὼς ἦν, καὶ εὐρέθη· νεκρὸς ἦν, καὶ ἀνέζησεν».

5 Ὅταν δὲ τὸν ἀπολωλότα διασῶσαι δέη, φησὶν, οὐ δικαστηρίων καιρὸς, οὐδὲ ἀκριβοῦς ἐξετάσεως, ἀλλὰ φιλανθρωπίας καὶ συγγνώμης μόνον. Οὐδεὶς ἰατρὸς ἀφείς ἐπιθεῖναι φάρμακον τῷ κάμνοντι, τῆς ἀταξίας αὐτὸν εὐθύνας ἀπαιτεῖ καὶ τιμωρίαν. Εἰ δὲ καὶ δίκην αὐτὸν ὄλως δοῦναι ἐχρῆν, ἰκανὴν ἔδωκε δίκην τὴν ἐν τῇ ἀλ-

10 λοτρίᾳ διατριβῇ. Τοσοῦτον γοῦν χρόνον τῆς ἡμετέρας ἐχωρίσθη συνουσίας καὶ λιμῶ καὶ ἀτιμίας καὶ τοῖς ἐσχάτοις παλαίων κακοῖς διετέλεσε. Διὰ τοῦτο φησὶν, «ἀπολωλὼς ἦν, καὶ εὐρέθη· νεκρὸς ἦν, καὶ ἀνέζησε». Μὴ τὰ παρόντα ἴδης, φησὶν, ἀλλ' ἐννόησον τῆς προτέρας συμφορᾶς τὸ μέγεθος· ἀδελφὸν ὄρα, οὐκ ἀλλότριον. Πρὸς

15 πατέρα ἐπανῆλθεν, οὐδὲν δυνάμενον ἀναμνησθῆναι τῶν προτέρων· μᾶλλον δὲ ἐκεῖνα μεμνημένον μόνα, ἅπερ εἰς συμπάθειαν ἀγαγεῖν δύναται καὶ ἔλεον καὶ στοργὴν καὶ φειδῶ τὴν τοῖς γεγεννηκόσι προσήκουσαν. Διὰ τοῦτο οὐχ ἅπερ ἔπραξεν εἶπεν, ἀλλ' ἅπερ ἔπαθεν· οὐχ ὅτι κατέφαγε τὴν οὐσίαν ἐμνημόνευσεν, ἀλλ' ὅτι μυρίοις

20 περιέπεσε κακοῖς. Οὕτω τὸ πρόβατον ἐζήτει μετὰ τοσαύτης σπουδῆς· μᾶλλον δὲ μετὰ μείζονος. Ἐνταῦθα μὲν γὰρ αὐτὸς ἐπανῆλθεν ὁ υἱός, ἐκεῖ δὲ αὐτὸς ἀπῆλθεν ὁ ποιμὴν, καὶ εὐρῶν ἤγαγε, καὶ ἔχαιρεν ἐπ' αὐτῷ μᾶλλον, ἢ ἐπὶ τοῖς διασεσωσμένοις ἅπασιν. Ὅρα δὲ καὶ πῶς ἐπανήγαγεν· οὐκ ἐμάστιζεν, ἀλλ' ἐπὶ τῶν ὤμων φέρων

25 καὶ βαστάζων, πάλιν τῇ ποιμνῇ ἀπέδωκε.

Ταῦτ' οὖν εἰδότες, ὅτι οὐ μόνον οὐκ ἀποστρέφεται ἐπανιόντας, ἀλλὰ καὶ τῶν κατωρθωκότων οὐκ ἔλαττον δέχεται, ὅτι οὐ μόνον οὐκ ἀπαιτεῖ δίκην, ἀλλὰ καὶ εἰς ἐπιζήτησιν τῶν πεπλανημένων ἐρχεται καὶ τῶν διασεσωσμένων μᾶλλον ἐπὶ τῇ τούτων εὐρέσει χαί-

λύτερο. Καὶ τὸ σπουδαιότερο βέβαια, ὅτι ἀγανάκτησε γι' αὐτὰ ὁ μεγαλύτερος υἱός· ἀλλ' ὁ πατέρας τὸν ἐπεισε κι αὐτὸν μιλώντας τον μὲ πραότητα καὶ λέγοντας, «σὺ πάντοτε ζοῦσες μαζί μου, ἐνῶ αὐτὸς ἦταν χαμένος καὶ βρέθηκε, ἦταν νεκρὸς καὶ ξαναβρῆκε τὴ ζωὴ του»²⁴. Ὅταν χρειάζεται νὰ διασωθεῖ τὸν χαμένο, λέγει, δὲν εἶναι καιρὸς δικαστηρίων, οὔτε λεπτομεροῦς ἐξετάσεως, ἀλλὰ φιλανθρωπίας καὶ συγγνώμης μόνο. Κανένας γιατρός, παραμελώνοντας νὰ δώσει φάρμακο στὸν ἀσθενή, ζητεῖ εὐθύνες ἀπ' αὐτὸν γιὰ τὴν ἀταξία του καὶ τιμωρία. Κι ἂν ἀκόμα χρειαζόταν νὰ τιμωρηθεῖ, τιμωρήθηκε ἀρκετὰ ζώντας στὴν ξένη χώρα. Τόσο λοιπὸν χρόνο στερήθηκε τὴ συντροφιά μας καὶ ἔζησε παλεύοντας μὲ τὴν πείνα, τὴν ἀτίμωση καὶ τὰ χειρότερα κακά. Γι' αὐτὸ λέγει, «ἦταν χαμένος καὶ βρέθηκε, ἦταν νεκρὸς καὶ ξαναβρῆκε τὴ ζωὴ του». Μὴ βλέπεις, λέγει, τὰ παρόντα, ἀλλὰ σκέψου τὸ μέγεθος τῆς προηγούμενης συμφορᾶς· ἀδελφὸ βλέπεις, ὄχι ξένο. Στὸν πατέρα του ἐπέστρεψε, πὺ δὲν μπορεῖ νὰ θυμηθεῖ τὰ περασμένα· ἢ καλύτερα πὺ ἐκεῖνα μόνο θυμᾶται, τὰ ὁποῖα μποροῦν νὰ τὸν ὀδηγήσουν σὲ συμπάθεια καὶ ἔλεος καὶ στοργὴ καὶ εὐσπλαγχνία πὺ ταιριάζει στοὺς γονεῖς. Γι' αὐτὸ δὲν εἶπε, ἐκεῖνα πὺ ἔπραξε, ἀλλ' ἐκεῖνα πὺ ἔπαθε· δὲ θυμήθηκε τὸ ὅτι κατέφαγε τὴν περιουσία του, ἀλλ' ὅτι περιέπεσε σ' ἀμέτρητα κακά. Ἔτσι ἔψαχνε νὰ βρεῖ τὸ πρόβατο, μὲ τόση μεγάλη προθυμία, ἢ καλύτερα καὶ μὲ ἀκόμα μεγαλύτερη. Καὶ ἐδῶ βέβαια γύρισε πίσω ὁ ἴδιος ὁ υἱός, ἐνῶ ἐκεῖ ἔφυγε ὁ ἴδιος ὁ ποιμένας, καὶ ἀφοῦ τὸ βρῆκε τὸ ἔφερε πίσω, καὶ χαιρόταν πολὺ περισσότερο γι' αὐτό, παρὰ γιὰ ὅλα τὰ ἄλλα τὰ διασωσμένα. Καὶ πρόσεχε πῶς ἐπέστρεψε· δὲν τὸ μαστίγωσε, ἀλλὰ μεταφέροντάς το καὶ βαστάζοντάς το στοὺς ὤμους του, τὸ παρέδωσε πάλι στὸ ποῖμνιο.

Γνωρίζοντας λοιπὸν αὐτά, ὅτι ὄχι μόνο δὲν μᾶς ἀποστρέφεται ὅταν ἐπιστρέφομε κοντά του, ἀλλὰ μᾶς δέχεται ὄχι λιγότερο κι ἀπὸ ἐκείνους πὺ ἔκαναν κατορθώματα ἀρετῆς, καὶ ὅτι ὄχι μόνο δὲν μᾶς τιμωρεῖ, ἀλλὰ καὶ ἔρχεται στὸ ν' ἀναζητήσῃ τοὺς πλανημένους καὶ χαίρεται, ὅταν τοὺς βρεῖ, περισσότερο ἀπ' ὅσο γιὰ ἐκείνους πὺ ἔχουν σωθεῖ, οὔτε ὅταν εἴμαστε στὴν κατηγορία τῶν

ρει, μήτε ἐν πονηροῖς ὄντες ἀπογινώσκωμεν, μήτε ἐν ἀγαθοῖς ὄντες
 θαρρῶμεν, ἀλλὰ καὶ κατορθοῦντες, φοβώμεθα, ἵνα μὴ θαρρήσαν-
 τες πέσωμεν, καὶ ἀμαρτάνοντες μετανοῶμεν. Ὅπερ γὰρ ἀρχόμε-
 νος εἶπον, τοῦτο λέγω καὶ νῦν, ὅτι προδοσία τῆς ἡμετέρας
 5 σωτηρίας ταῦτα ἀμφοτέρα, καὶ τὸ θαρρεῖν ἐστῶτα, καὶ τὸ ἀπογι-
 νώσκειν κείμενον. Διὸ τοὺς μὲν ἐστῶτας ἀσφαλιζόμενος ὁ Παῦλος
 ἔλεγεν· «ὁ δοκῶν ἐστάναι βλεπέτω μὴ πέσῃ». Καὶ πάλιν· «φοβοῦ-
 μαι, μήπως ἄλλοις κηρύξας, αὐτὸς ἀδόκιμος γένωμαι»· τοὺς δὲ
 κειμένους ἀνιστὰς καὶ εἰς προθυμίαν πλείονα διεγείρων, διεμαρτύ-
 10 ρατο Κορινθίοις γράφων οὕτως, «μῆπως πενήθσω πολλοὺς τῶν
 προημαρτηκότων καὶ μὴ μετανοησάντων», δεικνὺς ὅτι οὐχ οὕτως
 οἱ ἀμαρτάνοντες ὡς οἱ μὴ μετανοοῦντες ἐπὶ τοῖς ἀμαρτήμασιν εἰσι
 θρήνων ἄξιοι. Καὶ ὁ προφήτης δὲ πρὸς αὐτοὺς φησι· «μὴ ὁ πίπτων
 οὐκ ἀνίσταται, ἢ ὁ ἀποστρέφων οὐκ ἐπιστρέφει;». Διὰ τοῦτο καὶ ὁ
 15 Δαυῖδ τούτους αὐτοὺς παρακαλεῖ λέγων· «σήμερον ἐὰν τῆς φωνῆς
 αὐτοῦ ἀκούσητε, μὴ σκληρύνητε τὰς καρδίας ὑμῶν ὡς ἐν τῷ πα-
 ραπικρασμῷ».

Ἔως οὖν τὸ σήμερον λέγεται, μὴ ἀπογινώσκωμεν, ἀλλὰ
 χρηστὰς εἰς τὸν Δεσπότην ἔχοντες τὰς ἐλπίδας καὶ τὸ πέλαγος αὐ-
 20 τοῦ τῆς φιλανθρωπίας ἐννοοῦντες, πᾶν πονηρὸν ἀποτιναξάμενοι
 συνειδός, μετὰ πολλῆς τῆς προθυμίας καὶ τῆς ἐλπίδος ἐπιλαβώμε-
 θα τῆς ἀρετῆς, καὶ τὴν μετάνοιαν μεθ' ὑπερβολῆς ἐπιδειξώμεθα
 πάσης, ἵνα πάντα ἐνταῦθα ἀποθέμενοι τὰ ἀμαρτήματα, μετὰ παρ-
 ρησίας δυνηθῶμεν στήναι ἐπὶ τοῦ βήματος τοῦ Χριστοῦ, καὶ τῆς
 25 βασιλείας τυχεῖν τῶν οὐρανῶν· ἧς γένοιτο πάντας ἡμᾶς ἐπιτυχεῖν
 χάριτι καὶ φιλανθρωπία τοῦ Κυρίου ἡμῶν Ἰησοῦ Χριστοῦ, μαθ' οὗ
 τῷ Πατρὶ ἅμα τῷ ἁγίῳ Πνεύματι δόξα, κράτος, τιμὴ, νῦν καὶ ἀεὶ,
 καὶ εἰς τοὺς αἰῶνας τῶν αἰώνων. Ἀμήν.

25. Α' Κορ. 10,12.

26. Β' Κορ. 11,3.

27. Β' Κορ. 12,21.

28. Ἱερ. 8,4.

29. Ψαλμ. 94,8.

κακῶν ν' ἀπελπιζόμεστε, οὔτε ὅταν εἶμαστε καλοὶ νὰ ἔχομε θάρρος, ἀλλὰ καὶ ἀσκώντας τὴν ἀρετὴ νὰ φοβόμεστε μήπως πέσομε, στηριζόμενοι στὸ θάρρος μας, καὶ ἀμαρτάνοντας νὰ μετανοοῦμε. Καὶ ἐκεῖνο ποὺ εἶπα ἀρχίζοντας τὴν ὁμιλία, αὐτὸ λέγω καὶ τώρα, ὅτι προδοσία τῆς σωτηρίας μας εἶναι αὐτὰ τὰ δύο, καὶ τὸ νὰ ἔχομε θάρρος ὅταν εἶμαστε ἐνάρετοι, καὶ τὸ ν' ἀπελπιζόμεστε ὅταν εἶμαστε πεσμένοι στὴν κακία. Γι' αὐτὸ ὁ Παῦλος, γιὰ ν' ἀσφαλίσαι ἐκείνους ποὺ ἀσκοῦν τὴν ἀρετὴ, ἔλεγε· «ἐκεῖνος ποὺ νομίζει ὅτι στέκεται, ἅς προσέχει μήπως πέσει»²⁵. καὶ πάλι· «φοβᾶμαι μήπως, ἐνῶ κήρυξα σ' ἄλλους, ἐγὼ ὁ ἴδιος βρεθῶ ἀνάξιος»²⁶. ἐνῶ ἀνορθώνοντας τοὺς πεσμένους καὶ διεγείροντάς τους σὲ μεγαλύτερη προθυμία διακήρυττε ἔντονα πρὸς τοὺς Κορινθίους γράφοντας τὰ ἐξῆς· «μήπως πενήσω πολλοὺς ποὺ ἀμάρτησαν προηγουμένως καὶ δὲν μετανόησαν»²⁷, γιὰ νὰ δείξει ὅτι εἶναι ἄξιοι θρῆνων ὄχι τόσο ἐκεῖνοι ποὺ ἀμαρτάνουν, ὅσο ἐκεῖνοι ποὺ δὲν μετανοοῦν γιὰ τὰ ἀμαρτήματά τους. Καὶ ὁ προφήτης πάλι λέγει πρὸς αὐτούς· «μήπως ἐκεῖνος ποὺ πέφτει δὲν σηκῶνεται, ἢ ἐκεῖνος ποὺ παίρνει στραβὸ δρόμο δὲν ἐπιστρέφει;»²⁸. Γι' αὐτὸ καὶ ὁ Δαυὶδ παρακαλεῖ αὐτοὺς ἀκριβῶς, λέγοντας· «σήμερα, ἐάν ἀκοῦστε τὴ φωνὴ αὐτοῦ, μὴ σκληρύνετε τὶς καρδιές σας ὅπως τότε ποὺ τὸν παραπύκρναν οἱ πατέρες σας»²⁹.

Ὅσο λοιπὸν θὰ ὑπάρχει τὸ σήμερα, ἅς μὴ ἀπελπιζόμεστε, ἀλλ' ἔχοντας καλὲς ἐλπίδες πρὸς τὸν Κύριο καὶ σκεπτόμενοι τὸ πέλαγος τῆς φιλανθρωπίας του, ἀφοῦ ἀποτινάξομε κάθε τι τὸ πονηρὸ ἀπὸ τὴ σκέψη μας, μὲ πολλὴ προθυμία καὶ ἐλπίδα ἅς ἀσκοῦμε τὴν ἀρετὴ, καὶ ἅς ἐπιδείξομε μετάνοια μὲ ὅλη τὴ δύναμή μας, ὥστε, ἀφοῦ ἀπαλλαχθοῦμε ἐδῶ ἀπ' ὅλα τ' ἀμαρτήματά μας, νὰ μπορέσομε μὲ θάρρος νὰ σταθοῦμε μπροστὰ στὸ βῆμα τοῦ Χριστοῦ, καὶ νὰ ἐπιτύχομε τὴ βασιλεία τῶν οὐρανῶν, τὴν ὁποία εὐχομαι νὰ ἐπιτύχομε ὅλοι μας μὲ τὴ χάρη καὶ φιλανθρωπία τοῦ Κυρίου μας Ἰησοῦ Χριστοῦ, μαζὶ μὲ τὸν ὁποῖο στὸν Πατέρα καὶ συγχρόνως στὸ ἅγιο Πνεῦμα ἀνήκει ἡ δόξα, ἡ δύναμη καὶ ἡ τιμὴ, τῶρα καὶ πάντοτε καὶ στοὺς αἰῶνες τῶν αἰώνων. Ἀμήν.

ΠΕΡΙ ΜΕΤΑΝΟΙΑΣ

ΟΜΙΛΙΑ ΔΕΥΤΕΡΑ

ΠΕΡΙ ΜΕΤΑΝΟΙΑΣ ΚΑΙ ΕΙΣ ΤΗΝ ΣΚΥΘΡΩΠΟΤΗΤΑ ΒΑΣΙΛΕΩΣ ΑΧΑΑΒ καὶ εἰς Ἰωνᾶν τὸν προφήτην

1. Εἶδετε τῆ προτέρα Κυριακῇ πόλεμον καὶ νίκη, πόλεμον μὲν τοῦ διαβόλου, νίκη δὲ τοῦ Χριστοῦ; εἶδετε πῶς μετάνοια ἐνεκωμιάζετο, καὶ ὁ διάβολος τὴν πληγὴν οὐκ ἐβάστασεν, ἀλλ' ἐφοβήθη καὶ ἔφριξε; Τί δέδοικας, ὦ διάβολε, μετανοίας ἐγκωμιαζομένης; τί ὀδύρη, τί φρίττεις; Ναί, φησί, δικαίως ὀδύρομαι καὶ θλίβομαι· μεγάλα μου σκεύη ἤρπασεν ἡ μετάνοια αὐτῆ. Ποῖα ταῦτα; Τὴν πόρνην, τὸν τελώνην, τὸν ληστήν, τὸν βλάσφημον. Καὶ γὰρ ἀληθῶς πολλὰ σκεύη αὐτοῦ ἤρπασεν ἡ μετάνοια, καὶ αὐτὴν τὴν ἀκρόπολιν αὐτοῦ καθεῖλε, καὶ καιρίαν ἔχει τὴν πληγὴν τῆς μετανοίας. Εἶση, 10 ἀγαπητέ, ἀφ' ὧν ἡ πεῖρα πρώην ἔδειξε. Τίνος οὖν ἔνεκεν ὀμιλίας τοιαύτης οὐκ ἀπολαύομεν καὶ ἐφ' ἐκάστης εἰς τὴν ἐκκλησίαν ἀπαντῶμεν, τὴν μετάνοιαν ἀσπαζόμενοι; Κἂν ἀμαρτωλὸς ᾦς, εἰσελθε εἰς τὴν ἐκκλησίαν, ἵνα λέγῃς τὰς ἀμαρτίας σου· κἂν δίκαιος ᾦς, εἰσελθε, ἵνα μὴ ἐκπέσῃς τῆς δικαιοσύνης· λιμὴν γὰρ ἀμφοτέροις 15 ἐστὶν ἡ ἐκκλησία.

Ἀμαρτωλὸς εἶ; μὴ ἀπογνῶς, ἀλλ' εἰσελθε μετάνοιαν προβαλλόμενος. Ἥμαρτες; εἶπε τῷ Θεῷ ὅτι, 'ἡμάρτηκα'. Ποῖος κάματος οὗτος; ποῖα περίοδος; ποῖα θλιψίς; ποῖα στενοχωρία λόγον εἰπεῖν ὅτι, 'ἡμαρτον'; Μὴ γὰρ σύ, σαυτὸν ἐὰν μὴ εἶπῃς ἀμαρτωλόν, οὐκ

ΠΕΡΙ ΜΕΤΑΝΟΙΑΣ

ΟΜΙΛΙΑ ΔΕΥΤΕΡΗ

ΠΕΡΙ ΜΕΤΑΝΟΙΑΣ, ΠΕΡΙ ΤΗΣ ΜΕΛΑΓΧΟΛΙΑΣ ΤΟΥ ΒΑΣΙΛΙΑ ΑΧΑΑΒ

καὶ περὶ τοῦ προφήτη Ἰωνᾶ

1. Εἶδατε τὴν περασμένη Κυριακὴ πόλεμο καὶ νίκη, πόλεμο τοῦ διαβόλου καὶ νίκη τοῦ Χριστοῦ; εἶδατε πῶς ἐγκωμιαζόταν ἡ μετάνοια καὶ πῶς ὁ διάβολος δὲν βάσταξε τὸ πλήγμα, ἀλλὰ φοβήθηκε καὶ ἔφριξε; Τί φοβᾶσαι, διάβολε, ὅταν ἐγκωμιάζεται ἡ μετάνοια; γιατί ὀδύρεσαι; γιατί φρίττεις; Ναί, λέγει, δίκαια ὀδύρομαι καὶ θλίβομαι· γιατί αὐτὴ ἡ μετάνοια μου ἄρπαξε μεγάλα πράγματα. Καὶ ποιά εἶναι αὐτά; Ἡ πόρνη, ὁ τελώνης, ὁ ληστής, ὁ βλάσφημος. Πραγματικὰ πολλὰ πράγματα τοῦ ἄρπαξε ἡ μετάνοια, τὴν ἴδια τὴν ἀκρόπολιν τοῦ κατέστρεψε, δεχόμενος καίριο πλήγμα ἀπὸ τὴ μετάνοια. Θὰ τὸ διαπιστώσεις, ἀγαπητέ, ἀπὸ ἐκεῖνα ποὺ ἔδειξε προηγουμένως ἡ πείρα. Γιὰ ποῖό λόγο λοιπὸν δὲν ἀπολαμβάνομε μιὰ τέτοια ὁμιλία καὶ δὲν ἐρχόμαστε τακτικὰ στὴν ἐκκλησία, ἐπιδιώκοντας μὲ προθυμία τὴ μετάνοια; Κι ἂν ἀκόμα εἶσαι ἀμαρτωλός, ἔλα στὴν ἐκκλησία, γιὰ νὰ πεῖς τὶς ἀμαρτίες σου· κι ἂν ἀκόμα εἶσαι δίκαιος, ἔλα, γιὰ νὰ μὴ χάσεις τὴ δικαιοσύνη· γιατί ἡ ἐκκλησία εἶναι λιμάνι καὶ γιὰ τοὺς δύο.

Εἶσαι ἀμαρτωλός; μὴν ἀπελπισθεῖς, ἀλλ' ἔλα στὴν ἐκκλησία καὶ δεῖξε μετάνοια. Ἀμάρτησες; Πὲς στὸ Θεό, 'ἀμάρτησα'. Ποιὸς κόπος εἶναι αὐτό; ποιὸς χρόνος χρειάζεται; ποιά θλίψη; ποιά στεναχώρια τὸ νὰ πεῖς τὴ λέξη, 'ἀμάρτησα'; Μήπως δηλαδὴ ἂν δὲν

ἔχεις κατήγορον τὸν διάβολον; Πρόλαβε, καὶ ἄρπασον αὐτοῦ τὸ
 ἀξίωμα· ἐκείνου γὰρ ἀξίωμα τὸ κατηγορεῖν. Τί οὖν οὐ προλαμβάνεις
 αὐτόν, καὶ λέγεις τὴν ἁμαρτίαν, καὶ ἐξαλείφεις τὸ ἁμάρτημα,
 εἰδὼς ὅτι τοιοῦτον κατήγορον ἔχεις σιγῆσαι μὴ δυνάμενον; Ἕμαρ-
 5 τες; εἴσελθε εἰς τὴν ἐκκλησίαν, εἶπε τῷ Θεῷ ὅτι, 'ἤμαρτον'. Οὐδέν
 σε ἄλλο ἀπαιτῶ, ἢ τοῦτο μόνον. Ἡ γὰρ θεία Γραφή φησι· Λέγε σὺ
 τὰς ἀνομίας σου πρῶτος, ἵνα δικαιωθῆς· εἶπε τὴν ἁμαρτίαν, ἵνα
λύσης τὴν ἁμαρτίαν. Οὐκ ἔστιν ἐν τούτῳ κάματος, οὐδὲ περίοδος
 λόγων, οὔτε χρημάτων δαπάνη, οὔτε ἄλλο τι τοιοῦτον οὐδέν· λόγον
 10 εἶπόν, εὐγνωμόνησον ἐπὶ τῇ ἁμαρτίᾳ, καὶ εἶπε ὅτι, 'ἠμάρτηκα'. Καὶ
 πόθεν τοῦτο, φησὶν, ὅτι ἐὰν εἶπω τὴν ἁμαρτίαν πρῶτος, λύω τὴν
 ἁμαρτίαν; Ἔχω ἐν τῇ Γραφῇ καὶ τὸν εἰπόντα καὶ λύσαντα, καὶ τὸν
 μὴ εἰπόντα καὶ φθόνῳ κατακριθέντα. Κάϊν ἀπέκτεινε τὸν ἀδελφὸν
 αὐτοῦ Ἄβελ τῷ φθόνῳ κατεχόμενος, ὡς τῷ φθόνῳ φόνον ἐπακο-
 15 λουθῆσαι· καὶ γὰρ λαβὼν αὐτόν εἰς τὸ πεδίον ἀνεῖλε. Καὶ τί φησι
 πρὸς αὐτὸν ὁ Θεός; «Ποῦ Ἄβελ ὁ ἀδελφός σου;». Ὁ ἐπιστάμενος
 τὰ πάντα ἐρωτᾷ, οὐκ ἀγνοῶν, ἀλλ' εἰς μετάνοιαν ἔλκων τὸν φονεύ-
 σαντα. Ὅτι γὰρ οὐκ ἀγνοῶν ἠρώτα, ἔδειξε· «ποῦ Ἄβελ ὁ ἀδελφός
 σου;» Ὁ δὲ εἶπεν, «οὐκ οἶδα· μὴ φύλαξ τοῦ ἀδελφοῦ μου εἰμί
 20 ἐγώ;». Ἔστω, οὐκ εἶ φύλαξ· διὰ τί καὶ ἀναιρετῆς; οὐκ ἐφύλαττες·
 διὰ τί καὶ ἀπέκτεινες; Ὅμως ὁμολογεῖς ταῦτα; Αἴτιος εἶ καὶ τῆς
 φυλακῆς. Τί οὖν ὁ Θεὸς πρὸς αὐτόν; «Φωνὴ αἵματος τοῦ ἀδελφοῦ
 σου βοᾷ πρὸς με ἐκ τῆς γῆς». Ἠλεγξεν εὐθέως καὶ τὴν τιμωρίαν
 αὐτῷ ἐπήγαγεν, οὐ τοσοῦτον διὰ τὸν φόνον, ὅσον διὰ τὴν ἀναί-
 25 δειαν· οὐ γὰρ τοσοῦτον μισεῖ ὁ Θεὸς τὸν ἁμαρτάνοντα, ὅσον τὸν
 ἀναισχυντοῦντα. Ἀμέλει τὸν Κάϊν εἰς μετάνοιαν ἔλθόντα οὐ δέχε-
 ται, ἐπειδὴ μὴ πρῶτος εἶπε τὴν ἁμαρτίαν. Τί γὰρ φησι; «Μείζων ἢ
 ἁμαρτία μου τοῦ ἀφεθῆναί με»· ἀντὶ τοῦ, 'μέγα ἤμαρτον· οὐκ εἰμί
 ἄξιος ζῆσαι'. Τί οὖν πρὸς αὐτόν ὁ Θεός; «Στένων καὶ τρέμων ἔση

1. Ἦσ. 43,26.

2. Γεν. 4,9.

3. Γεν. 4,9.

4. Γεν. 4,10.

5. Γεν. 4,13.

πεῖς σὺ ὅτι εἶσαι ἁμαρτωλὸς, δὲν θὰ ἔχεις κατήγορο τὸ διάβολο; Πρῶλαβε καὶ ἄρπαξε τὸ ἀξίωμα αὐτοῦ· γιατί ἀξίωμα ἐκείνου εἶναι τὸ νὰ κατηγορεῖ. Γιατί λοιπὸν δὲν προλαβαίνεις αὐτόν, ὥστε νὰ πεῖς τὴν ἁμαρτία καὶ νὰ ἐξαλείψεις τὸ ἁμάρτημα, ἀφοῦ γνωρίζεις ὅτι ἔχεις τέτοιον κατήγορο ποὺ δὲν μπορεῖ νὰ σιωπήσει; Ἀμάρτησες; Ἐλα στὴν ἐκκλησία, πὲς στὸ Θεό, ἁμάρτησα. Τίποτε ἄλλο δὲν ζητῶ ἀπὸ σένα, παρὰ αὐτὸ μόνο. Γιατί ἡ ἀγία Γραφή λέγει· «λέγε σὺ πρῶτος τίς ἁμαρτίες σου, γιὰ νὰ δικαιωθεῖς»¹· πὲς τὴν ἁμαρτία, γιὰ ν' ἀπαλλαγεῖς ἀπὸ τὴν ἁμαρτία. Δὲν ὑπάρχει σ' αὐτὸ κόπος, οὔτε πολλὰ λόγια, οὔτε δαπάνη χρημάτων, οὔτε τίποτε ἄλλο παρόμοιο· πὲς ἓνα λόγο, ἀναγνώρισε τὴν ἁμαρτία σου, καὶ πὲς, ἁμάρτησα. Καὶ πῶς τὸ ξέρω, λέγει, ὅτι, ἂν πῶ πρῶτος τὴν ἁμαρτία, ἐξαλείφω τὴν ἁμαρτία; Ἐχω στὴν Γραφή καὶ ἐκεῖνον ποὺ τὴν εἶπε καὶ ἀπαλλάχθηκε ἀπ' αὐτήν, καὶ ἐκεῖνον ποὺ δὲν τὴν εἶπε καὶ κατακρίθηκε γιὰ τὸ φθόνου του. Ὁ Κάϊν φόνευσε τὸν ἀδελφὸ του Ἄβελ κυριευμένος ἀπὸ φθόνου, καὶ ὁ φθόνος εἶχε σὰν ἐπακόλουθο τὸ φόνου· γιατί τὸν πῆρε στὴν πεδιάδα καὶ τὸν φόνευσε. Καὶ τί λέγει σ' αὐτόν ὁ Θεός; «Ποῦ εἶναι ὁ ἀδελφός σου Ἄβελ;»². Ἐκεῖνος ποὺ τὰ γνωρίζει ὅλα ἐρωτᾷ, ὄχι ἀπὸ ἄγνοια, ἀλλὰ προσελκύοντας σὲ μετάνοια τὸ φονιά. Γιατί, τὸ ὅτι τὸν ρωτοῦσε ὄχι ἀπὸ ἄγνοια, τὸ ἔδειξε λέγοντας, «ποῦ εἶναι ὁ ἀδελφός σου Ἄβελ;». Καὶ ἐκεῖνος εἶπε· «δὲν γνωρίζω· μήπως εἶμαι φύλακας τοῦ ἀδελφοῦ μου;»³. Καλὰ, δὲν εἶσαι φύλακας· γιατί ὅμως εἶσαι φονιάς; Δὲν τὸν φύλαγες· γιατί ὅμως τὸν φόνευσες; Ὅμως ὁμολογεῖς αὐτά; Ὑπεύθυνος εἶσαι καὶ τῆς φύλαξής του. Τί λοιπὸν λέγει ὁ Θεός πρὸς αὐτόν; «Ἡ φωνὴ τοῦ αἵματος τοῦ ἀδελφοῦ σου φωνάζει δυνατὰ ἀπὸ τῆ γῆ πρὸς ἐμένα»⁴. Τὸν ἔλεγε ἀμέσως καὶ πρόσθεσε καὶ τὴν τιμωρία του, ὄχι τόσο ἐξ αἰτίας τοῦ φόνου, ὅσο ἐξ αἰτίας τῆς ἀναίδειάς του· γιατί ὁ Θεός δὲ μισεῖ τόσο πολὺ ἐκεῖνον ποὺ ἁμαρτάνει, ὅσο ἐκεῖνον ποὺ δὲν ντρέπεται. Καὶ βέβαια τὸν Κάϊν ποὺ μετανόησε δὲν τὸν δέχεται, ἐπειδὴ δὲν εἶπε πρῶτος τὴν ἁμαρτία. Τί λοιπὸν λέγει; «Εἶναι πολὺ μεγάλη ἡ ἁμαρτία μου γιὰ νὰ συγχωρεθεῖ»⁵· ἀντὶ τοῦ, ἔκανα μεγάλη ἁμαρτία, δὲν εἶμαι ἄξιος νὰ ζήσω. Καὶ τί λέγει πρὸς αὐτόν ὁ Θεός; «Θὰ στενάζεις

ἐπὶ τῆς γῆς», καὶ τιμωρίαν αὐτῷ ἀπέφηνε δεινὴν καὶ χαλεπὴν. Οὐκ ἀναιρῶ σε, φησὶν, ἵνα μὴ λήθῃ παραδοθῆ ἡ ἀλήθεια, ἀλλὰ ποιῶ σε νόμον ὑπὸ πάντων ἀναγινωσκόμενον, ἵνα ἡ συμφορὰ μῆτηρ φιλοσοφίας γένηται. Καὶ περιήει ὁ Κάϊν, νόμος ἔμψυχος, στήλη κινου-
5 μένη, σιωπῶσα, καὶ σάλπιγγος λαμπροτέραν ἀφιεῖσα τὴν φωνήν. Μὴ τις ποιήσῃ, φησί, τοιαῦτα, ἵνα μὴ πάθῃ τοιαῦτα. Ἔλαβε τὴν τιμωρίαν διὰ τὴν ἀναισχυντίαν, καὶ μὴ εἰρηκῶς, ἐλεγχθεὶς δέ, κατεκρίθη διὰ τὴν ἀμαρτίαν. Εἰ γὰρ ἑαυτῷ ὡμολόγησε, κἂν ἐξαλείψας ἦν τὴν ἀμαρτίαν πρῶτος.

10 2. Ἴνα δὲ μάθῃς, ὅτι ταῦτα τοῦτον ἔχει τὸν τρόπον, μάθε πῶς ἄλλος τις πρῶτος εἰπὼν ἔλυσε τὴν ἀμαρτίαν. Ἐλθωμεν ἐπὶ τὸν Δαυῖδ, τὸν προφήτην καὶ βασιλέα· μᾶλλον δὲ αὐτὸν ἠδέως ἀπὸ τῆς προφητείας καλῶ· ἡ μὲν γὰρ βασιλεία εἰς Παλαιστίνην, ἡ δὲ προφητεία εἰς τὰ πέρατα τῆς οἰκουμένης· καὶ ἡ μὲν βασιλεία μικρῶ
15 κατελύθη τῷ χρόνῳ, ἡ δὲ προφητεία ἀθάνατα φέρει τὰ ρήματα. Αἰρετώτερόν ἐστι τὸν ἥλιον σβεσθῆναι, ἢ τὰ ρήματα τοῦ Δαυῖδ λήθῃ παραδοθῆναι. Οὗτος περιέπεσε μοιχείᾳ καὶ φόνῳ· «εἶδε,» γάρ, φησί, «γυναῖκα καλὴν λουομένην, καὶ ἠράσθη αὐτῆς»· εἶτα τὰ δόξαντα αὐτῷ εἰς ἔργον ἐξήγαγε. Καὶ ἦν ὁ προφήτης ἐν μοιχείᾳ, ὁ
20 μαργαρίτης ἐν βορβόρῳ. Ἄλλ' οὐπω ἤδει ὅτι ἤμαρτεν· οὕτως ἦν κεκαρωμένος τῷ πάθει. Τοῦ γὰρ ἠνίοχου μεθύοντος καὶ τὸ ἄρμα ἀτάκτως φέρεται· ὅπερ δὲ ἠνίοχος καὶ ἄρμα, τοῦτο ψυχὴ καὶ σῶμα· εἴαν ἡ ψυχὴ σκοτωθῆ, καὶ τὸ σῶμα ἐν βορβόρῳ κυλίεται· ἕως γὰρ ἔστηκεν ὁ ἠνίοχος, καὶ τὸ ἄρμα καλῶς ἐλαύνεται· ὅταν
25 μέντοι αὐτὸς ἀτονῆ, καὶ οὐ δύναται περικρατῆς γενέσθαι τῶν ἠνιῶν, καὶ αὐτὸ τὸ ἄρμα ἐν δεινότεροις ὀράται. Οὕτω καὶ ἐπὶ τοῦ ἀνθρώπου· ἕως ἂν μὲν νήφῃ ἡ ψυχὴ καὶ γρηγορῆ, καὶ αὐτὸ τὸ σῶμα ἐν βορβόρῳ καὶ ἡδονῇ κυλίεται. Τί οὖν ὁ Δαυῖδ; Ἐμοίχευ-

6. Γεν. 4,12.

7. Β' Βασ. 11,2.

καὶ θὰ τρέμεις ἐπάνω στὴ γῆ»⁶, καὶ ὄρισε γι' αὐτὸν τιμωρία φοβερὴ καὶ φρικτὴ. Δὲ σὲ τιμωρῶ μὲ θάνατο, λέγει, γιὰ νὰ μὴ ξεχασθεῖ ἡ ἀλήθεια, ἀλλὰ σὲ κάμνω νόμο πού νὰ διαβάζεται ἀπ' ὄλους, ὥστε νὰ γίνεῖ ἡ συμφορὰ μητέρα φιλοσοφίας. Καὶ περιερχόταν ὁ Κάϊν, σὰν νόμος ἔμψυχος, σὰν στήλη κινούμενη, πού σιωποῦσε, κι ὅμως ἄφηνε φωνὴ λαμπρότερη ἀπὸ σάλπιγγα. Ἄς μὴν κάνει κανεὶς, λέγει, τέτοια, γιὰ νὰ μὴ πάθει τὰ ἴδια. Δέχθηκε τὴν τιμωρία ἐξ αἰτίας τῆς ἀδιαντροπιᾶς του, κι ἐπειδὴ δὲν τὴν ἐξομολογήθηκε, ἀφοῦ ἐλέγχθηκε, καταδικάστηκε γιὰ τὴν ἁμαρτία. Γιατί, ἂν ἀναγνώριζε τὴν ἁμαρτία του, πρῶτος θὰ τὴν ἐξάλειφε.

2. Γιὰ νὰ γνωρίσεις ὅμως, ὅτι αὐτὰ ἔτσι συμβαίνουν, μάθε πῶς κάποιος ἄλλος ἀπαλλάχτηκε ἀπὸ τὴν ἁμαρτία του ἀφοῦ τὴν ἐξομολογήθηκε πρῶτος. Ἄς ἔρθομε στὸν Δαυὶδ, τὸν προφήτη καὶ βασιλιά· ἡ καλύτερα πιὸ εὐχάριστα τὸν λέγω προφήτη, γιατί ἡ βασιλεία του βρισκόταν στὴν Παλαιστίνη, ἐνῶ ἡ προφητεία του ἔφθασε στὰ πέρατα τῆς οἰκουμένης· καὶ ἡ βασιλεία του βέβαια μετὰ ἀπὸ σύντομο χρόνο καταργήθηκε, ἐνῶ ἡ προφητεία του παρέχει ἀθάνατα λόγια. Εἶναι προτιμότερο νὰ σβῆσει ὁ ἥλιος, παρά νὰ λησμονηθοῦν τὰ λόγια τοῦ Δαυὶδ. Αὐτὸς λοιπὸν περιέπεσε σὲ μοιχεία καὶ φόνο· γιατί, λέγει, εἶδε ὁμορφὴ γυναῖκα πού λουζόταν καὶ τὴν ἐρωτεύθηκε, καὶ στὴ συνέχεια πραγματοποίησε ἐκεῖνα πού σκέφθηκε⁷. Καὶ βρισκόταν ὁ προφήτης ἔνοχος μοιχείας, τὸ μαργαριτάρι μέσα στὸ βοῦρκο. Ἀλλὰ δὲν αἰσθανόταν ἀκόμα ὅτι ἁμάρτησε· τόσο πολὺ ἦταν ναρκωμένος ἀπὸ τὸ πάθος. Γιατί, ὅταν ὁ ἡνίοχος εἶναι μεθυσμένος, καὶ τὸ ἄρμα φέρεται ἄτακτα· καὶ ὅ,τι εἶναι ὁ ἡνίοχος καὶ τὸ ἄρμα, αὐτὸ εἶναι ἡ ψυχὴ καὶ τὸ σῶμα· ἐὰν ἡ ψυχὴ κυριευθεῖ ἀπὸ σκοτάδι, καὶ τὸ σῶμα κυλιέται στὸ βοῦρκο· γιατί, ὅσο ὁ ἡνίοχος στέκεται καλά, καὶ τὸ ἄρμα ὁδηγεῖται καλά, ὅταν ὅμως αὐτὸς χάσει τὶς δυνάμεις του καὶ δὲν μπορεῖ νὰ συγκρατήσῃ τὰ χαλινάρια, τότε καὶ τὸ ἴδιο τὸ ἄρμα φαίνεται νὰ προχωρεῖ στὰ χειρότερα. Τὸ ἴδιο συμβαίνει καὶ μὲ τὸν ἄνθρωπο· ὅσον καιρὸ ἡ ψυχὴ εἶναι προσεκτικὴ καὶ ἐπάγρυπνη, καὶ τὸ σῶμα τὸ ἴδιο εἶναι ἀγνό, ὅταν ὅμως ἡ ψυχὴ κυριευθεῖ ἀπὸ σκοτάδι, καὶ τὸ σῶμα τὸ ἴδιο κυλιέται τότε στὸ βοῦρκο καὶ τὴν ἡδονή. Τί συνέβηκε λοιπὸν

σεν· ἀλλ' οὐκ ἤδει, οὔτε ἠλέγγετο ὑπό τινος, καὶ τοῦτο ἐν ἐσχάτῃ
 πολιᾷ, ἵνα μάθῃς ὅτι, ἐὰν ἦς ῥάθυμος, οὔτε ἡ πολιὰ σε ὠφελεῖ, οὔτε
 πάλιν; ἐὰν σπουδαῖος ἦς, ἡ νεότης παραβλάψαι σε δύναται. Οὐ γὰρ
 τῆς ἡλικίας ὁ τρόπος, ἀλλὰ τῆς γνώμης τὸ κατόρθωμα· ἐπειδὴ καὶ
 5 Δανιὴλ δώδεκα ἐτῶν ἦν, καὶ ἔκρινεν· ὁ δὲ πρεσβύτεροι, παλαιοὶ ἐν
 ἡμέραις, καὶ δρᾶμα μοιχείας ἔπραξαν, καὶ οὔτε ἐκείνους ἡ πολιὰ
 ὠφέλησεν, οὔτε τοῦτον ἡ νεότης παρέβλαψε.

Καὶ ἵνα μάθῃς ὅτι οὐκ ἐν τῇ ἡλικίᾳ, ἀλλ' ἐν τῇ γνώμῃ τὰ
 πράγματα τῆς σωφροσύνης κρίνεται, ὁ Δαυῖδ ἐν αὐτῇ τῇ πολιᾷ ὢν,
 10 καὶ τότε εἰς μοιχείαν ἔμπεσὼν, φόνον εἰργάσατο, καὶ διέκειτο οὐ-
 τως ὥστε μὴ εἰδέναι αὐτὸν ὅτι ἤμαρτεν· ὁ γὰρ ἡνίοχος νοῦς ἦν με-
 θυσθεὶς ἀπὸ ἀκρασίας. Τί οὖν ὁ Θεός; Πέμπει πρὸς αὐτὸν Νάθαν
 τὸν προφήτην· ὁ προφήτης ἔρχεται πρὸς τὸν προφήτην· οὕτω γὰρ
 καὶ ἐπὶ τῶν ἰατρῶν γίνεται· ὅταν ἰατρὸς ἀσθενήσῃ, ἄλλου ἰατροῦ ἐν
 15 χρεῖα γίνεται. Τὸ αὐτὸ καὶ ἐνταῦθα· προφήτης ἦν ὁ ἡμαρτηκῶς, καὶ
 προφήτης ἦν ὁ τὰ φάρμακα ἐπικομιζόμενος. Ἔρχεται οὖν πρὸς αὐ-
 τὸν ὁ Νάθαν, καὶ οὐκ εὐθὺς ἀπὸ θυρῶν ἐλέγχει αὐτὸν καὶ λέγει·
 'παράνομε καὶ ἐναγέστατε, μοιχὲ καὶ φονεῦ, τοσαύτας τιμὰς ἐδέξω
 παρὰ τοῦ Θεοῦ, καὶ σὺ τὰς ἐντολὰς αὐτοῦ κατεπάτησας;'. Οὐδὲν
 20 τοιοῦτον εἶπεν ὁ Νάθαν, ἵνα μὴ ἀναισχυντότερον αὐτὸν ἀπεργάση-
 ται· δημοσιευόμενα γὰρ τὰ ἀμαρτήματα εἰς ἀναισχυντίαν προκαλεῖ-
 ται τὸν ἡμαρτηκότα. Ἔρχεται οὖν πρὸς αὐτὸν καὶ δρᾶμα δίκης
 ὑφαίνει· καὶ τί φησι; Βασιλεῦ, δίκη μοί ἐστι πρὸς σέ. Ἦν τις πλού-
 σιος καὶ ἦν τις πέννης· εἶχε δὲ ὁ πλούσιος βουκόλια καὶ ἀγέλας πολ-
 25 λὰς· ἦν δὲ καὶ ὁ πέννης ἔχων ἀμνάδα μίαν, ἣτις ἐκ τοῦ ποτηρίου αὐ-
 τοῦ ἔπινε, καὶ ἐκ τῆς τραπέζης αὐτοῦ ἤσθιε, καὶ ἐν τῷ κόλπῳ αὐ-
 τοῦ ἐκάθευδεν—ἐνταῦθα τὸ γνήσιον τοῦ ἀνδρὸς πρὸς τὴν γυναῖκα
 δείκνυσιν—ἐλθόντος δὲ ξένου τινός, ἐφείσατο ὁ πλούσιος τῶν
 ἰδίων, καὶ λαβὼν τὴν ἀμνάδα τοῦ πέννητος ἔσφαξεν αὐτήν. Εἶδες

μέ τὸ Δαυίδ; Διέπραξε μοιχεία, ἀλλὰ δὲν τὸ αἰσθανόταν, οὔτε ἐλεγχόταν ἀπὸ κάποιον, καὶ αὐτὸ συνέβαινε σὲ προχωρημένα γηρατεία, γιὰ νὰ μάθεις ὅτι, ἂν εἶσαι ράθυμος, οὔτε τὰ γηρατεία σὲ ὠφελοῦν, οὔτε πάλι, ἔάν εἶσαι προσεκτικός, θὰ μπορέσει ἡ νεότη-
τα νὰ σὲ βλάψει. Γιατὶ ἡ σωστὴ ζωὴ δὲν ἐξαρτᾶται ἀπὸ τὴν ἡλι-
κία, ἀλλὰ τὸ κατόρθωμα ἀνήκει στὴ διάθεση· γιατί κι ὁ Δαυὶδ ἦταν δώδεκα ἐτῶν καὶ ἔκρινε σωστά, ἐνῶ οἱ γέροντες, σὲ πολὺ προχωρημένη ἡλικία, διέπραξαν τὸ δράμα τῆς μοιχείας, καὶ οὔτε ἐκείνους τοὺς ὠφέλησαν τὰ γηρατεία, οὔτε αὐτὸν τὸν ἔβλαψε ἡ νεότητᾶς⁸.

Καὶ γιὰ νὰ μάθεις ὅτι ἡ σωφροσύνη ἐξαρτᾶται ὄχι ἀπὸ τὴν ἡλικία, ἀλλ' ἀπ' τὴ διάθεση, ὁ Δαυίδ, ἂν καὶ βρισκόταν σὲ βαθιὰ γηρατεία, τότε ὑπέπεσε σὲ μοιχεία καὶ διέπραξε φόνο, καὶ βρισκόταν σὲ τέτοια κατάσταση, ὥστε νὰ μὴ αἰσθάνεται ὅτι ἀμάρτησε· γιατί ὁ ἠνίοχος νοῦς ἦταν μεθυσμένος ἀπὸ ἀκρασία. Τί κάμνει λοιπὸν ὁ Θεός; Στέλνει πρὸς αὐτὸν τὸν προφήτη Νάθαν· ὁ προφήτης ἔρχεται πρὸς τὸν προφήτη· γιατί τὸ ἴδιο γίνεται καὶ μὲ τοὺς γιατρούς· ὅταν ἀσθενήσει κάποιος γιατρός, ἔχει τὴν ἀνάγκη ἄλλου γιατροῦ. Τὸ ἴδιο συνέβηκε κι ἐδῶ· προφήτης ἦταν ἐκεῖνος πὺ ἀμάρτησε, καὶ προφήτης ἐκεῖνος πὺ φέρνει τὰ φάρμακα. Ἔρχεται λοιπὸν πρὸς αὐτὸν ὁ Νάθαν καὶ δὲν τὸν ἐλέγχει ἀμέσως μὸλις πᾶτησε στὴν πόρτα του, λέγοντάς του, 'παράνομε καὶ βδελυρέ, μοιχὲ καὶ φονιά, τόσες τιμὲς δέχθηκες ἀπὸ τὸ Θεὸ καὶ σὺ καταπάτησες τὶς ἐντολὲς του;'. Τίποτε παρόμοιο δὲν εἶπε ὁ Νάθαν, γιὰ νὰ μὴ τὸν κάνει περισσότερο ἀδιάντροπο· γιατί, ὅταν τὰ ἀμαρτήματα ἀποκαλύπτονται, ὀδηγοῦν σ' ἀδιαντροπία ἐκεῖνον πὺ τὰ διέπραξε. Ἔρχεται λοιπὸν πρὸς αὐτὸν καὶ πλέκει ἕνα δράμα δίκης· καὶ τί λέγει; Βασιλιά, ζητῶ τὴν κρίση σου. Ἦταν ἕνας πλούσιος καὶ ἕνας φτωχὸς· ὁ πλούσιος εἶχε βόδια καὶ πολλὰ κοπάδια ζώων, ἐνῶ ὁ φτωχὸς εἶχε μιὰ ἀμνάδα, πὺ ἔπινε ἀπ' τὸ ποτήρι του κι ἔτρωγε ἀπ' τὸ τραπέζι του καὶ κοιμόταν στὴν ἀγκαλιά του —μ' αὐτὸ δείχνει τὴν καθαρὴ σχέση τοῦ ἀνδρα πρὸς τὴ γυναίκα— ἦρθε ὁμοῦ κάποιος ξένος κι ὁ πλούσιος λυπήθηκε τὰ δικά του, κι ἀφοῦ πῆρε

πῶς ἐνταῦθα ὑφαίνει τὸ δράμα, τῷ σπόγγῳ ἐπικεκρυμμένον ἔχων τὸ σιδήριον;

Τί οὖν ὁ βασιλεύς; Νομίζων κατὰ ἄλλου ἀποφαίνεσθαι, ὄξυτάτην ἐπήγαγε τὴν ἀπόφασιν. Τοιοῦτοι γὰρ οἱ ἄνθρωποι· κατὰ τῶν
5 ἄλλων ἠδέως τὰς ἀποφάσεις καὶ ἀποτόμως ποιοῦνται καὶ ἐκδιδό-
ασι. Καὶ τί φησιν ὁ Δαυῖδ; «Ζῆ Κύριος, ἄξιος θανάτου ὁ τοιοῦτος, καὶ ἀποδώσει τὴν ἀμνάδα τετραπλασίονα». Τί οὖν ὁ Νάθαν; Οὐκ ἐμάλαξε πολλαῖς ὥραις τὴν πληγὴν, ἀλλ' εὐθὺς ἐκφαίνεται καὶ ὄξυτάτην ἐπήγαγε τὴν τομὴν, ἵνα μὴ κλέψῃ τὴν αἴσθησιν τοῦ πό-
10 νου· «Σὺ εἶ», βασιλεῦ. Τί οὖν ὁ βασιλεύς φησιν; «Ἦμαρτον τῷ Κυρίῳ». Οὐκ εἶπε, 'τίς γὰρ εἶ ὁ ἐλέγχων με; τίς δέ σε ἀπέστειλε παρρησιάζεσθαι; ποία δὲ τόλμη τοῦτο πεποίηκας;' Οὐδὲν τοιοῦτον εἶπεν, ἀλλὰ συνέγνω τὴν ἀμαρτίαν. Καὶ τί φησιν; «Ἠμάρτηκα τῷ Κυρίῳ». Τί οὖν ὁ Νάθαν πρὸς αὐτόν; «Καὶ Κύριος ἀφήκε τὸ ἀμάρ-
15 τημά σου»· ἐαυτὸν κατεδίκασας, ἐγὼ σοι συγχωρῶ τὴν καταδίκην. Εὐγνωμόνως ὠμολόγησας, ἔλυσας τὴν ἀμαρτίαν· σαυτῷ τὴν καταδίκην ἐπεσπάσω, ἐγὼ ἔλυσα τὴν ἀπόφασιν. Εἶδες πῶς ἐπληρώθη τὸ γεγραμμένον, «λέγε σὺ τὰς ἀνομίας σου πρῶτος, ἵνα δικαιωθῆς»; Ποῖος κάματος οὗτος τὸ εἰπεῖν πρῶτον τὴν ἀμαρτίαν;
20 3. Ἐχεις δὲ μετανοίας ὁδὸν καὶ ἑτέραν· ποίαν δὴ ταύτην; Τὸ πενθῆσαι τὴν ἀμαρτίαν. Ἦμαρτες; πένθησον, καὶ λύεις τὴν ἀμαρτίαν. Ποῖος κάματος οὗτος; οὐδὲν σε πλέον ἀπαιτῶ, ἢ τὸ πενθῆσαι τὴν ἀμαρτίαν· οὐ λέγω σοι πελάγη τεμεῖν, οὔτε εἰς λιμένας καταγαγεῖν, οὔτε ὁδοιπορῆσαι, οὔτε ὁδὸν ἄπειρον ἀπελθεῖν, οὔτε χρημά-
25 των καταβολὴν, οὔτε κυμάτων ἀγρίων ποιήσασθαι δίοδον, ἀλλὰ τί; Πένθησον ἐπὶ τῇ ἀμαρτίᾳ. Καὶ πόθεν τοῦτο, φησίν, ὅτι ἐὰν πενθήσω, λύω τὴν ἀμαρτίαν; Ἐχεις καὶ τούτου ἀπόδειξιν ἐκ τῆς θείας Γραφῆς. Ἦν τις Ἀχαῖβ βασιλεύς· δίκαιος δὲ οὗτος μαρτυρεῖται·

9. Δηλαδή πόσο δυνατὰ χτυπάει μὲ τὰ μαλακὰ λόγια;

10. Β' Βασ. 12,1-5.

11. Β' Βασ. 12,5-6.

12. Ἦσ. 43,26.

τὴν ἀμνάδα τοῦ φτωχοῦ, τὴν ἔσφαξε. Εἶδες πῶς πλέκει ἐδῶ τὸ δρᾶμα, ἔχοντας τὸ σίδερο κρυμμένο μέσα στὸ σπόγγο⁹;

Τί ἀπαντᾷ λοιπὸν ὁ βασιλιάς; Νομίζοντας ὅτι ἐκφέρει γνώμη γιὰ ἄλλον, ἐξέφρασε πολὺ βαριᾶ τὴν ἀπόφαση. Γιατὶ τέτοιοι εἶναι οἱ ἄνθρωποι· μὲ μεγάλη εὐχαρίστηση καὶ πολὺ σκληρὰ βγάζουν τὶς ἀποφάσεις γιὰ τοὺς ἄλλους. Καὶ τί λέγει ὁ Δαυὶδ; «Στὸ ὄνομα τοῦ Κυρίου, αὐτὸς ὁ ἄνθρωπος εἶναι ἀξίος θανάτου καὶ θ' ἀνταποδώσει τὴν ἀμνάδα στὸ τετραπλάσιο»¹⁰. Τί λέγει λοιπὸν ὁ Νάθαν; Δὲν μαλάκωσε γιὰ πολλὴ ὥρα τὴν πληγὴ, ἀλλ' ἀμέσως ἐκφέρει τὴ γνώμη του καὶ προσθέτει πολὺ βαθιὰ τὴν τομὴ, γιὰ νὰ μὴ ἀφαιρέσει τὴν αἴσθησι τοῦ πόνου. «Σὺ εἶσαι», βασιλιά. Καὶ τί λέγει ὁ βασιλιάς; «Ἀμάρτησα ἐνώπιον τοῦ Κυρίου». Δὲν εἶπε, 'καὶ ποιός εἶσαι σὺ ποὺ μὲ ἐλέγχεις; ποιός σ' ἔστειλε νὰ μὲ μιᾶς μὲ τόση παρρησία; μὲ ποιά τόλμη τὸ ἔκαμες αὐτό'. Τίποτε τέτοιο δὲν εἶπε, ἀλλὰ συναισθάνθηκε τὴν ἁμαρτία του. Καὶ τί λέγει; «Ἀμάρτησα ἐνώπιον τοῦ Κυρίου». Τί λέγει τότε ὁ Νάθαν πρὸς αὐτόν; «Καὶ ὁ Κύριος συγχώρεσε τὸ ἁμάρτημά σου»¹¹. καταδίκασες τὸν ἑαυτὸ σου κι ἐγὼ σοῦ συγχωρῶ τὴν καταδίκη. Ἐξομολογήθηκες μ' εὐγνωμοσύνη τὴν ἁμαρτία κι ἐξάλειψες αὐτήν· καταδίκασες τὸν ἑαυτὸ σου, κι ἐγὼ σ' ἀπάλλαξα ἀπὸ τὴν καταδικαστικὴ ἀπόφαση. Εἶδες πῶς ἐπαληθεύθηκε τὸ γραμμένο, «λέγε σὺ πρῶτος τὶς ἁμαρτίες σου, γιὰ νὰ δικαιωθεῖς»¹²; Ποιός κόπος εἶναι αὐτός τὸ νὰ πεῖς πρῶτος τὴν ἁμαρτία;

3. Ἄλλ' ἔχεις κι ἄλλη ὁδὸ μετάνοιας· καὶ ποιά εἶναι αὐτή; Τὸ νὰ πενθήσεις τὴν ἁμαρτία σου. Ἀμάρτησες; Πένθησε, καὶ ἐξάλειψεις τὴν ἁμαρτία. Ποιός κόπος εἶναι αὐτός; Τίποτα περισσότερο δὲ σοῦ ζητῶ, παρὰ τὸ νὰ πενθήσεις τὴν ἁμαρτία σου· δὲν σοῦ λέγω νὰ διασχίσεις πελάγη, οὔτε νὰ καταφύγεις σὲ λιμάνια, οὔτε νὰ ὁδοιπορήσεις, οὔτε νὰ βαδίσεις ἄπειρο δρόμο, οὔτε νὰ καταβάλεις χρήματα, οὔτε νὰ διαπλεύσεις ἄγρια κύματα, ἀλλὰ τί; Πένθησε γιὰ τὴν ἁμαρτία σου. Κι ἀπὸ ποῦ, λέγει, εἶναι αὐτὸ φανερό, ὅτι, ἂν πενθήσω, θ' ἀπαλλαγῶ ἀπὸ τὴν ἁμαρτία; Ἔχεις ἀπόδειξη καὶ αὐτοῦ ἀπὸ τὴ θεία Γραφή. Ἦταν κάποιος βασιλιάς, ὁ Ἀχαάβ· ὑπάρχει μαρτυρία γι' αὐτόν ὅτι ἦταν δίκαιος, ἀλλ' αὐτὸς δὲν βασι-

ἔβασίλευσε δὲ οὗτος εἰς κακὰ ὑπὸ Ἰεζάβελ τῆς γυναικὸς αὐτοῦ· οὗ-
 τός τινος Ναβουθὲ Ἰεζραηλίτου ἀμπελῶνα ἐπεθύμησε, καὶ ἀπέ-
 στείλει πρὸς αὐτὸν λέγων· ἴδός μοι τὸν ἀμπελῶνά σου ὃν ἐπεθύμη-
 σα, καὶ ἡ ἀργύριον λαβὲ παρ' ἐμοῦ, ἡ ἀντάλλαγμα τοῦ τόπου'. Ὁ δὲ
 5 εἶπε· μὴ μοι γένοιτο κληρονομίαν πατέρων μου πωλῆσαί σοι'. Ὁ
 δὲ Ἀχαάβ ἐπεθύμει μὲν τοῦ ἀμπελῶνος, οὐκ ἤθελε δὲ βιάσασθαι
 αὐτόν, ὡς ἐκ τούτου κακῶσει αὐτὸν περιπεσεῖν. Εἰσελθοῦσα δὲ
 πρὸς αὐτὸν Ἰεζάβελ, γύναιον ἀναίσχυντον καὶ ἀπηγορευμένον, ἀκά-
 θαρτον καὶ ἐναγέστατον, φησί· Τί λυπῆ καὶ οὐκ ἐσθίεις; ἀνάστα,
 10 φάγε· ἐγὼ σε ποιῶ κληρονομῆσαι τὸν ἀμπελῶνα Ναβουθὲ τοῦ
 Ἰεζραηλίτου'. Καὶ λαβοῦσα γράφει ἐπιστολὴν ἐκ προσώπου τοῦ
 βασιλέως πρὸς τοὺς πρεσβυτέρους, λέγουσα· κηρύξατε νηστείαν,
 καὶ στήσατε ἄνδρας ψευδεῖς κατὰ Ναβουθέ, ὅτι εὐλόγησε Θεὸν καὶ
 βασιλέα', τουτέστιν, ἐβλασφήμησεν. Ὡς νηστεία ἐπιτεταγμένης τῆς
 15 παρανομίας πεπληρωμένη· ἐκήρυξαν νηστείαν, ἵνα φόνον ποιήσω-
 σι!

Τί οὖν γέγονεν; Ἐλιθάσθη Ναβουθέ καὶ ἀπέθανε. Μαθοῦσα
 δὲ Ἰεζάβελ λέγει τῷ Ἀχαάβ· ἀνάστα, κληρονομήσωμεν τὸν ἀμπε-
 λῶνα, ὅτι ἀπέθανε Ναβουθέ'. Ὁ δὲ λυπηθεὶς πρὸς τὸ παρόν, εἰς-
 20 ἦλθε μέντοι καὶ ἐκληρονόμησε τὸν ἀμπελῶνα. Πέμπει πρὸς αὐτόν
 ὁ Θεὸς Ἡλίαν τὸν προφήτην· ἀπελθε, φησὶν, εἰπὸν τῷ Ἀχαάβ,
 «ἀνθ' ὧν ἐφόνευσας καὶ ἐκληρονόμησας, οὕτως ἐκχυθήσεται τὸ
 αἷμά σου, καὶ οἱ κύνες λείξουσιν τὸ αἷμά σου, καὶ αἱ πόρνοι λούσον-
 ται ἐν τῷ αἵματί σου». Θεήλατος ἢ ὀργή, ἀπηρτισμένη ἢ ἀπόφασις,
 25 πεπληρωμένη ἢ καταδίκη. Καὶ ὄρα ποῦ πέμπει αὐτόν· εἰς τὸν ἀμ-
 πελῶνα. Ὅπου ἢ παρανομία, ἐκεῖ καὶ ἢ τιμωρία. Καὶ τί φησιν;
 Ἰδὼν αὐτὸν Ἀχαάβ λέγει· «εὖρηκάς με ὁ ἐχθρός μου», ἀντὶ τοῦ,
 ὑπαίτιόν με ἔλαβες ὅτι ἡμάρτηκα· νῦν καιρὸν ἔχεις ἐπεμβῆναί μοι'.
 «Εὖρηκάς με ὁ ἐχθρός μου». Ἐπειδὴ ἤλεγχεν αἰεὶ ὁ Ἡλίας τὸν
 30 Ἀχαάβ, ὁ Ἀχαάβ εἰδὼς ὅτι ἡμαρτεν, ἄει μὲν ἤλεγχός με', φησί.

λευσε καλά, ἐξ αἰτίας τῆς γυναίκας του τῆς Ἰεζάβελ· αὐτὸς ἐπιθύμησε τὸ ἀμπέλι κάποιου Ἰσραηλίτη, πού ὀνομαζόταν Ναβουθέ, κι ἔστειλε ἀνθρώπους πρὸς αὐτὸν λέγοντάς του· ‘δὸς μου τὸ ἀμπέλι σου πού θέλω νὰ γίνῃ δικό μου καὶ ἢ πάρε χρήματα ἀπὸ μένα ἢ χωράφι γι’ ἀντάλλαγμα’. Κι αὐτὸς εἶπε· ‘εἶθε νὰ μὴ φτάσω ποτὲ στὴν ἀνάγκη νὰ πωλήσω αὐτὸ πού κληρονόμησα ἀπὸ τοὺς γονεῖς μου’. Ὁ Ἀχαάβ βέβαια ἐπιθυμοῦσε τὸ ἀμπέλι, ὅμως δὲν ἤθελε νὰ τὸν ἐκβιάσει, ὥστε νὰ φτάσει ἐξ αἰτίας αὐτοῦ καὶ νὰ τὸν κακοποιήσῃ. Ἦρθε ὅμως πρὸς αὐτὸν ἡ Ἰεζάβελ, πού ἦταν γυναικάριο ἀδιάντροπο καὶ ἀνεμπόδιστο σ’ ὅλα, ἀκάθαρτο καὶ βδελυρὸ, καὶ τοῦ λέγει· ‘τί εἶναι αὐτὸ πού σὲ στενοχωρεῖ καὶ δὲν τρῶς; σήκω καὶ φάγε· ἐγὼ θὰ σὲ βοηθήσω νὰ κληρονομήσεις τὸ ἀμπέλι τοῦ Ἰσραηλίτη Ναβουθέ’. Παίρνει τότε καὶ γράφει ἐπιστολὴ ἐξ ὀνόματος τοῦ βασιλιᾶ πρὸς τοὺς πρεσβυτέρους, λέγοντας· ‘κηρύξατε νηστεία καὶ παρουσιάστε ψευδομάρτυρες ἐναντίον τοῦ Ναβουθέ, μὲ τὴν κατηγορία ὅτι εὐλόγησε τὸ Θεὸ καὶ τὸ βασιλιά, δηλαδὴ ὅτι βλασφήμησε’. Πῶ πῶ νηστεία γεμάτη ἀπὸ ὑπερβολικὴ παρανομία! Κήρυξε νηστεία, γιὰ νὰ διαπράξουν φόνο.

Τί ἔγινε τότε; Λιθοβολήθηκε ὁ Ναβουθέ καὶ πέθανε. Τὸ ἔμαθε ἡ Ἰεζάβελ καὶ λέγει στὸν Ἀχαάβ· ‘σήκω κι ἔλα νὰ κληρονομήσομε τὸ ἀμπέλι, γιατί πέθανε ὁ Ναβουθέ’. Κι ἐκεῖνος βέβαια λυπήθηκε πρὸς στιγμὴ, ἀλλὰ πῆγε καὶ κληρονόμησε τὸ ἀμπέλι. Στέλνει τότε πρὸς αὐτὸν ὁ Θεὸς τὸν προφήτη Ἡλία· πῆγαινε, τοῦ λέγει, καὶ πὲς στὸν Ἀχαάβ, «ὅπως φόνευσες καὶ κληρονόμησες τὸ ἀμπέλι, ἔτσι θὰ χυθεῖ τὸ αἷμα σου, καὶ τὰ σκυλιὰ θὰ γλύφουν τὸ αἷμα σου, καὶ οἱ πόρνες θὰ λουσοῦν μέσα στὸ αἷμα σου»¹³. Θεόσταλη ἡ ὀργή, ὀλοκληρωμένη ἡ ἀπόφαση, πληρωμένη ἡ καταδίκη. Καὶ πρόσεχε ποῦ στέλνει αὐτόν· στὸ ἀμπέλι. Ὅπου ἡ παρανομία, ἐκεῖ καὶ ἡ τιμωρία. Καὶ τί λέγει; Μόλις τὸν εἶδε ὁ Ἀχαάβ λέγει· «μὲ βρῆκες, ἐχθρὲ μου», ἀντὶ νὰ πεῖ, ‘μὲ συνέλαβες ἔνοχο, γιατί ἀμάρτησα· τῶρα μπορεῖς νὰ μὲ καταδικάσεις’. «Μὲ βρῆκες, ἐχθρὲ μου». Ἐπειδὴ ὁ Ἡλίας ἔλεγε πάντοτε τὸν Ἀχαάβ, γνωρίζοντας ὁ Ἀχαάβ ὅτι ἀμάρτησε, ‘πάντοτε’, λέγει, ‘μὲ ἔλεγχες· τῶρα ὅμως εἶναι ἡ πιὸ κατάλληλη στιγμὴ νὰ μὲ κατηγορήσεις καὶ νὰ μὲ

‘νῦν δὲ εὐκαίρως μοι ἐπιβαίνεις’ ἤδει γὰρ ὅτι ἡμάρτηκε. Παρανα-
γινώσκει αὐτῷ τὴν ἀπόφασιν· «τάδε λέγει Κύριος», φησὶν· «ἀνθ’
ᾧν ἐφόνευσας καὶ ἐκληρονόμησας καὶ αἷμα ἀνδρὸς δικαίου ἐξέχε-
ας, οὕτως ἐκχυθήσεται τὸ αἷμά σου, καὶ οἱ κύνες λείξουσιν αὐτό,
5 καὶ αἱ πόρναι λούσονται ἐν τῷ αἵματί σου». Ἀκούσας ταῦτα
Ἀχαὰβ ἦν σκυθρωπάζων καὶ πενθῶν ἐπὶ τῇ ἀμαρτίᾳ· συνέγνω τὴν
ἀδικίαν, καὶ ἔλυσε τὴν κατ’ αὐτοῦ ψῆφον ὁ Θεός. Ἀλλὰ πρῶτον
ἀπελογήσατο ὁ Θεὸς τῷ Ἡλίου, ἵνα μὴ ὡς ψεύστης φανῆ καὶ πάθῃ
ὄπερ ἔπαθεν Ἰωνᾶς· τοιοῦτον γὰρ ὑπέστη καὶ ὁ Ἰωνᾶς.

10 Λέγει πρὸς αὐτὸν ὁ Θεός· «ἄπελθε, κήρυξον εἰς Νινευῖ τὴν
πόλιν ἐν ἣ κατοικοῦσι δώδεκα μυριάδες ἀνθρώπων χωρὶς γυναι-
κῶν καὶ παιδίων· ἔτι τρεῖς ἡμέραι, καὶ Νινευῖ καταστραφήσεται».
Ὁ Ἰωνᾶς οὐκ ἠβούλετο ἀπελθεῖν, εἰδὼς τὴν τοῦ Θεοῦ φιλάνθρω-
πίαν· ἀλλὰ τί ποιεῖ; Εἰς φυγὴν τρέπεται· λέγει γάρ, ‘ἐγὼ ἀπέρχομαι
15 κηρύσσων· σὺ φιλάνθρωπος ὢν μεταμέλη, ἐγὼ δὲ ὡς ψευδοπρο-
φήτης ἀναιροῦμαι’. Ἀλλ’ ὁμως ἡ θάλασσα αὐτὸν λαβοῦσα οὐκ
ἐκρυσεν, ἀλλ’ ἀπέδωκε τῇ γῆ καὶ ἀπέσωσε πάλιν εἰς Νινευῖ, κα-
θάπερ ἀρίστη σύνδουλος σύνδουλον διατηροῦσα. «Κατέβη» γάρ,
φησὶν, «Ἰωνᾶς τοῦ φυγεῖν, καὶ εὔρε πλοῖον βαδίζον εἰς Θαρσεῖς,
20 καὶ ἔδωκε τὸν ναῦλον αὐτοῦ, καὶ ἀνέβη εἰς αὐτό». Ποῦ φεύγεις,
Ἰωνᾶ; Εἰς γῆν ἄλλην ἀπέρχῃ; Ἀλλὰ «τοῦ Κυρίου ἡ γῆ καὶ τὸ
πλήρωμα αὐτῆς». Ἀλλ’ εἰς τὴν θάλασσαν; Οὐκ οἶδας ὅτι «αὐτοῦ
ἐστὶν ἡ θάλασσα, καὶ αὐτὸς ἐποίησεν αὐτήν»; Ἀλλ’ εἰς τὸν οὐρα-
νόν; Οὐκ ἤκουσας τοῦ Δαυῖδ λέγοντος, ὅτι «ὄψομαι τοὺς οὐρανοὺς,
25 ἔργα τῶν δακτύλων σου»; Ἀλλ’ ὁμως ἐκεῖνος φόβῳ κατεχόμενος
ἔφυγε τῷ δοκεῖν· Θεὸν γὰρ ἀληθῶς φυγεῖν ἀδύνατον. Ὅμως ὅτε
ἀποκατέστησεν αὐτὸν ἡ θάλασσα καὶ ἦλθεν εἰς Νινευῖ, ἐκήρυξε λέ-
γων ὅτι, «ἔτι τρεῖς ἡμέραι, καὶ Νινευῖ καταστραφήσεται». Ἴνα δὲ
μάθῃς ὅτι τοῦτο ἔχων ἐν διανοίᾳ εἰς φυγὴν ἔδωκεν ἑαυτόν, ὅτι ὁ

14. Ἰωνᾶ 1,2.

15. Ἰωνᾶ 1,3.

16. Ψαλμ. 23,1.

17. Ψαλμ. 23,94.

18. Ψαλμ. 8,4.

19. Ἰωνᾶ 3,4.

καταδικάσεις· γιατί γνώριζε ότι είχε ἀμαρτήσῃ. Τότε τοῦ ἀνακοινώνει ὁ Ἡλίας τὴν ἀπόφασιν· «αὐτὰ λέγει ὁ Κύριος», λέγει· «ὅπως φόνευσες καὶ κληρονόμησες τὸ ἀμπέλι καὶ ἔχυσες αἷμα δίκαιου ἀνθρώπου, ἔτσι θὰ χυθεῖ τὸ αἷμα σου, καὶ τὰ σκυλιὰ θὰ γλύφουν αὐτὸ καὶ οἱ πόρνες θὰ λουσθοῦν μέσα στὸ αἷμα σου». Ὅταν τ' ἄκουσε αὐτὰ ὁ Ἀχαάβ κυριεύθηκε ἀπὸ μελαγχολία καὶ πένθησε γιὰ τὴν ἀμαρτία του· συναισθάνθηκε τὴν ἀδικία καὶ ὁ Θεὸς ἀκύρωσε τὴν ἐναντίον του ἀπόφασίν του. Ἀλλὰ πρῶτα ὁ Θεὸς γνωστοποίησε αὐτὸ στὸν Ἡλία, γιὰ νὰ μὴ φανεῖ σὰν ψεύστης καὶ πάθει ἐκεῖνο ποῦ ἔπαθε ὁ Ἰωνᾶς· γιατί κάτι παρόμοιο ἔπαθε καὶ ὁ Ἰωνᾶς.

Λέγει πρὸς αὐτὸν ὁ Θεός· πήγαινε καὶ κήρυξε στὴ πόλιν Νινευή, στὴν ὁποία κατοικοῦν ἑκατὸν εἴκοσι χιλιάδες ἄνθρωποι, ἐκτὸς ἀπὸ τίς γυναῖκες καὶ τὰ παιδιά· «ἀκόμα τρεῖς μέρες καὶ ἡ Νινευὴ θὰ καταστραφεῖ»¹⁴. Ὁ Ἰωνᾶς δὲν ἤθελε νὰ πάει γνωρίζοντας τὴ φιλανθρωπία τοῦ Θεοῦ· ἀλλὰ τί κάμνει; Τρέπεται σὲ φυγὴ· γιατί λέγει, 'ἐγὼ πηγαίνω νὰ κηρύξω· σὺ ὅμως ποῦ εἶσαι φιλάνθρωπος μετανοεῖς γιὰ τὴν ἀπόφασίν σου, καὶ ἐγὼ τότε θανατώνομαι σὰν ψευδοπροφήτης'. Ἀλλ' ὅμως ἡ θάλασσα ποῦ τὸν ἔλαβε δὲν τὸν ἔκρυψε, ἀλλὰ τὸν παρέδωσε στὴ γῆ, κι ἔσωσε πάλι τὴ Νινευή, διασώζοντας, σὰν ἄριστη σύνδουλη, τὸ σύνδουλὸ της. Γιατὶ λέγει, «κατέβηκε ὁ Ἰωνᾶς γιὰ νὰ φύγει καὶ βρῆκε πλοῖο ποῦ πήγαινε στοὺς Θαρσεῖς, πλήρωσε τὰ ναῦλα τοῦ ταξιδιοῦ κι ἀνέβηκε σ' αὐτό»¹⁵. Ποῦ φεύγεις, Ἰωνᾶ; πηγαίνει σ' ἄλλη γῆ; Ἀλλὰ «τοῦ Κυρίου εἶναι ἡ γῆ καὶ τὸ πλήρωμα αὐτῆς»¹⁶. Μήπως στὴ θάλασσα; Δὲν γνωρίζεις ὅτι «αὐτοῦ εἶναι ἡ θάλασσα κι αὐτὸς δημιούργησε αὐτήν»¹⁷; Μήπως στὸν οὐρανό; Μὰ δὲν ἄκουσες τὸν Δαυίδ ποῦ λέγει, «θὰ δῶ τοὺς οὐρανοὺς, τὰ ἔργα τῶν δακτύλων σου»¹⁸; Ἀλλ' ὅμως ἐκεῖνος, κυριευμένος ἀπὸ φόβο, ἔφυγε ὅπως νόμιζε· γιατί τὸ Θεὸ στὴν πραγματικότητα εἶναι ἀδύνατο νὰ τὸν ξεφύγεις. Ὅμως ὅταν ἡ θάλασσα τὸν ἐπανέφερε στὴν ξηρὰ καὶ πῆγε στὴ Νινευή, κήρυξε καὶ εἶπε, «τρεῖς ἀκόμα μέρες καὶ θὰ καταστραφεῖ ἡ Νινευὴ»¹⁹. Καὶ γιὰ νὰ μάθεις ὅτι τράπηκε σὲ φυγὴ σκεπτόμενος αὐτὸ ἀκριβῶς, ὅτι ὁ Θεός, ἐπειδὴ εἶναι φιλάνθρω-

Θεὸς φιλόανθρωπος ὢν μετανοεῖ ἐπὶ τῇ κακίᾳ ἣ ἐλάλησε περὶ αὐ-
 τῶν, καὶ ἔμελλεν αὐτὸς ὡς ψευδοπροφήτης εἶναι, αὐτὸς ἑαυτῷ δεῖ-
 κνυσι. Μετὰ γὰρ τὸ κηρῦσαι ἐν τῇ Νινευτῖ ἐξῆλθεν ἔξω τῆς πόλεως
 καὶ παρετήρει τί ἂν γένηται· ὅτε δὲ εἶδε τρεῖς ἡμέρας παρελθούσας
 5 καὶ οὐδαμοῦ οὐδὲν τῶν ἠπειλημένων γινόμενον, τότε τὸν πρῶτον
 αὐτοῦ λογισμὸν κινεῖ, καὶ λέγει· «οὐκ οὗτοί εἰσιν οἱ λόγοι μου οὐδὲ
 ἔλεγον, ὅτι ὁ Θεὸς ἐλεήμων ἐστὶ καὶ μακρόθυμος καὶ μετανοῶν ἐπὶ
 κακίαις ἀνθρώπων;».

Ἰν' οὖν μὴ τι τοιοῦτον πάθῃ Ἡλίας, οἷον καὶ Ἰωνᾶς, λέγει ὁ
 10 Θεὸς πρὸς τὸν Ἡλίαν· «Εἶδες πῶς ἐπορεύθη Ἀχαὰβ πενθῶν καὶ
 σκυθρωπάζων ἐνώπιον μου; Οὐ μὴ ποιήσω κατὰ τὴν κακίαν αὐ-
 τοῦ». Βαβαί, δεσπότης δούλου συνήγορος γίνεται καὶ ἀπολογεῖται
 Θεὸς ἀνθρώπῳ ὑπὲρ ἀνθρώπου. Μὴ νόμιζε, φησὶν, ὅτι ἀπλῶς
 συνεχώρησα αὐτῷ· μετερρύθμισε τὸν τρόπον, καὶ μετέβαλον τὴν
 15 ὀργὴν μου καὶ ἀνέλωσα. Καὶ ἵνα μὴ νομισθῆς σὺ ὡς ψευδοπροφή-
 της· σὺ γὰρ ἀληθῶς εἶπας· εἰ μὴ μετέβαλε τὸν τρόπον, ὑπομεῖναι
 εἶχε τὰ τῆς ἀποφάσεως· ἀλλ' οὗτος μὲν μετέβαλε τὸν τρόπον, κἀγὼ
 ἀνέλωσα τὴν ὀργὴν μου. Καὶ φησὶν ὁ Θεὸς πρὸς τὸν Ἡλίαν· «εἶδες
 πῶς ἐπορεύθη Ἀχαὰβ πενθῶν καὶ σκυθρωπάζων; Οὐ μὴ ποιήσω
 20 κατὰ τὴν ὀργὴν μου». Εἶδες ὅτι τὸ πενθῆσαι ἐξαλείφει ἀμαρτίας;

4. Ἐχεις δὲ καὶ τρίτην ὁδὸν μετανοίας. Πολλὰς δὲ ὁδοὺς μετα-
 νοίας εἶπον, ἵνα τῇ ποικιλίᾳ τῶν ὁδῶν εὐκολόν σοι τὴν σωτηρίαν
 ἐργάσωμαι. Ποία δὲ αὕτη ἡ τρίτη ὁδός; Ἡ ταπεινοφροσύνη· ταπει-
 νοφρόνησον, καὶ ἔλυσας τὰς σειρὰς τῶν ἀμαρτιῶν. Καὶ ἔχεις καὶ
 25 ταύτης ἀπόδειξιν ἀπὸ τῆς θείας Γραφῆς, ἀπὸ τῆς ἀναγνώσεως τῆς
 κατὰ τὸν τελώνην καὶ τὸν Φαρισαῖον. Ἀνῆλθον, φησὶν, ὁ Φαρι-
 σαῖος καὶ ὁ τελώνης εἰς τὸ ἱερὸν προσεύξασθαι, καὶ ἤρξατο ὁ Φα-
 ρισαῖος τὰς ἀρετὰς αὐτοῦ ἀπαριθμεῖσθαι. Ὁὐκ εἰμι κἀγώ', φησὶν,
 ἀμαρτωλὸς ὡς πᾶς ὁ κόσμος, οὔτε ὡς ὁ τελώνης οὗτος'. Ἀθλία
 30 καὶ ταλαίπωρε ψυχῇ, ὄλην τὴν οἰκουμένην κατεδίκασας, διὰ τί καὶ

20. Ἰωνᾶ 4,2.

21. Γ' Βασ. 21,29.

22. Λουκᾶ 18,10 ἐέ.

πος, μετανοεῖ γιὰ τὴν τιμωρία ποὺ εἶπε γι' αὐτούς, κι ἐπρόκειτο ἔτσι νὰ φανεῖ ὅτι εἶναι ψευδοπροφήτης, ὁ ἴδιος τὸ ἀποδεικνύει. Γιατί, μετὰ τὸ κήρυγμα στὴ Νινευή, βγῆκε ἔξω ἀπὸ τὴν πόλη καὶ παρατηροῦσε τί θὰ γινόταν· κι ὅταν εἶδε ὅτι πέρασαν τρεῖς ἡμέρες καὶ δὲν γινόταν πουθενὰ τίποτα ἀπὸ ἐκεῖνα ποὺ ἀπείλησε ὁ Θεός, τότε σχηματίζει τὴν πρώτη σκέψη καὶ λέγει· «δὲν εἶναι αὐτὰ τὰ λόγια ποὺ ἔλεγα, ὅτι δηλαδὴ ὁ Θεὸς εἶναι φιλόανθρωπος καὶ μακροθύμος καὶ μετανοεῖ γιὰ τὶς κακίες τῶν ἀνθρώπων;»²⁰.

Γιὰ νὰ μὴ πάθει λοιπὸν ὁ Ἡλίας κάτι τέτοιο ποὺ ἔπαθε καὶ ὁ Ἰωνᾶς, λέγει ὁ Θεὸς τὴν αἰτία, γιὰ τὴν ὁποία συγχώρεσε τὸν Ἀχαάβ. Καὶ τί λέγει ὁ Θεὸς πρὸς τὸν Ἡλία; «Εἶδες πῶς συμπεριφέρθηκε ὁ Ἀχαάβ πενθώντας καὶ μελαγχολώντας ἀπέναντί μου; Δὲν θὰ ἐνεργήσω σύμφωνα μὲ τὴν κακία αὐτοῦ»²¹. Πῶ, πῶ! ὁ Κύριος γίνεται συνήγορος τοῦ δούλου κι ἀπολογεῖται ὁ Θεὸς σὲ ἄνθρωπο ὑπὲρ ἀνθρώπου. Μὴ νομίζεις, λέγει, ὅτι τὸν συγχώρεσα χωρὶς λόγο· ἄλλαξε συμπεριφορὰ καὶ γι' αὐτὸ καταπράϋνα ἐγὼ τὴν ὀργή μου καὶ τὴν ἔσβησα. Καὶ γιὰ νὰ μὴ νομισθεῖς σὺ ψευδοπροφήτης, γιατί σὺ σωστὰ εἶπες· ἂν δὲν ἄλλαξε συμπεριφορὰ, θὰ ὑπέμενε ἐκεῖνα ποὺ ἀποφάσισα· ἀλλ' αὐτὸς ἄλλαξε συμπεριφορὰ, κι ἐγὼ κατέπαυσα τὴν ὀργή μου. Καὶ λέγει ὁ Θεὸς πρὸς τὸν Ἡλία· «εἶδες πῶς συμπεριφέρθηκε ὁ Ἀχαάβ, πενθώντας καὶ μελαγχολώντας; Δὲν θὰ ἐνεργήσω σύμφωνα μὲ τὴν ὀργή μου». Εἶδες ὅτι τὸ πένθος γιὰ τὶς ἀμαρτίες ἐξαλείφει αὐτές;

4. Ἄλλ' ἔχεις καὶ τρίτη ὁδὸ μετάνοιας. Κι ἀνέφερα πολλὰς ὁδοὺς μετάνοιας, γιὰ νὰ σοῦ κάνω μὲ τὴν ποικιλία τῶν ὁδῶν εὐκολὴ τὴ σωτηρία. Ποιὰ εἶναι αὐτὴ ἡ τρίτη ὁδός; Ἡ ταπεινοφροσύνη· δεῖξε ταπεινοφροσύνη καὶ ἐξάλειψες τὸ πλῆθος τῶν ἀμαρτιῶν. Κι ἔχεις καὶ γι' αὐτὴν ἀπόδειξη ἀπὸ τὴ θεία Γραφή, ἀπὸ τὴν ἀνάγνωση τῆς παραβολῆς τοῦ τελῶνη καὶ τοῦ Φαρισαίου²². Ἀνέβηκαν, λέγει, ὁ Φαρισαῖος καὶ ὁ τελῶνης στὸ ναὸ νὰ προσευχηθοῦν καὶ ἄρχισε ὁ Φαρισαῖος ν' ἀπαριθμεῖ τὶς ἀρετές του. Δὲν εἶμαι κι ἐγὼ, λέγει, ἀμαρτωλὸς ὅπως ὁλος ὁ κόσμος, οὔτε ὅπως αὐτὸς ὁ τελῶνης. Ἄθλια καὶ ταλαίπωρη ψυχὴ, ὅλη τὴν οἰκουμένη τὴν καταδίκασες, γιατί λύπησες καὶ τὸν πλησίον σου; Δὲν σοῦ ἄρκεσε ἡ οὐ-

τὸν ἐγγύς σου ἔθλιψας; οὐκ ἤρκεσέ σοι ἢ οἰκουμένη, εἰ μὴ καὶ τὸν
 τελώνην κατέκρινας; πάντας ἐντεῦθεν διέβαλες, καὶ οὐδὲ τοῦ ἐνὸς
 ἀνδρὸς ἐφείσω. Ὅυκ εἰμι ἐγὼ ὡς πᾶς ὁ κόσμος, οὐδὲ ὡς ὁ τελώ-
 νης οὗτος· δεῦτερον τῆς ἐβδομάδος νηστεύω, ἀποδεκατῶ τὰ ὑπάρ-
 5 χοντά μου τοῖς πτωχοῖς'. Ἀλαζονείας ρήματα ἐφθέγγατο. Ἄθλιε
 ἄνθρωπε, ἔστω, τὴν οἰκουμένην κατεδίκασας, τί καὶ τὸν ἐγγύς σου
 τελώνην ἐπέπληξας; οὐκ ἐνεπλήσθης τῇ κατηγορίᾳ τῆς οἰκουμέ-
 νης, εἰ μὴ καὶ τὸν σὺν σοὶ κατέκρινας;

Τί οὖν ὁ τελώνης; Ἀκούσας ταῦτα οὐκ εἶπε· 'σὺ γὰρ τίς εἶ ὁ
 10 τοιαῦτά μοι λέγων; πόθεν οἶδας τὸν βίον μου; οὐ συνανεστράφης
 μοι, οὐ συνέμεινας, οὐ συνεχρόνισας· διὰ τί τοσοῦτον ὑπερηφανεύη;
 σοὶ γὰρ τίς μαρτυρεῖ ἀγαθοεργίας; τί σεαυτὸν ἐπαινεῖς; τί σεαυτῷ
 χαρίζη;' Ἀλλ' οὐδὲν τούτων εἶπεν ὁ τελώνης, ἀλλὰ κύψας προσε-
 κύνησε καὶ εἶπεν· «ὁ Θεός, ἰλάσθητί μοι τῷ ἁμαρτωλῷ» καὶ τα-
 15 πεινοφρονήσας ὁ τελώνης ἐγένετο δίκαιος. Ὁ δὲ Φαρισαῖος κατῆλ-
 θεν ἐκ τοῦ ἱεροῦ δικαιοσύνην ἀπολέσας, καὶ ὁ τελώνης κατῆλθε δι-
 καιοσύνην κτησάμενος· καὶ ρήματα πράγματα ἐνίκησαν. Ὁ μὲν γὰρ
 ἔργοις δικαιοσύνην ἀπώλεσεν, ὁ δὲ λόγῳ ταπεινοφροσύνης δικαιο-
 σύνην ἐκτήσατο. Καίτοι γε οὐδὲ ταπεινοφροσύνη ἦν ἐκεῖνο· ταπει-
 20 νοφροσύνη γὰρ τοῦτο ἐστίν, ὅταν τις μέγας ὢν ἑαυτὸν ταπεινοῖ·
 τοῦτο δὲ τοῦ τελώνου οὐκ ἦν ταπεινοφροσύνη, ἀλλ' ἀλήθεια· ἀλη-
 θινὰ γὰρ ἦν τὰ ρήματα· ἁμαρτωλὸς γὰρ ἦν.

5. Τί γὰρ τελώνου χειρόν, εἰπέ μοι; Τῶν ἀλλοτρίων συμφορῶν
 ἐστὶ πραγματευτής, τῶν ἀλλοτρίων πόνων συμμεριστής· καὶ τὸν
 25 μὲν κάματον οὐκ ἐπιβλέπει, τὸ δὲ κέρδος συμμερίζεται· ὥστε
 ἐσχάτη ἁμαρτία τοῦ τελώνου. Οὐδὲν γὰρ ἄλλο ἐστὶ τελώνης ἢ πε-
 παρρησιασμένη βία, ἔννομος ἁμαρτία, εὐπρόσωπος πλεονεξία. Τί
 γὰρ χειρόν τελώνου τοῦ καθεζομένου κατὰ τὴν ὁδὸν καὶ ἀλλοτρίων
 πόνων τοὺς καρποὺς τρυγῶντος, καὶ ὅτε μὲν οἱ κάματοι, οὐδεμία
 30 αὐτῷ φροντίς, ὅτε δὲ τὸ κέρδος, ἐξ ὧν οὐκ ἔκαμε, τὴν μερίδα λαμ-

κουμένη, κι ἔφτασες νὰ καταδικάσεις καὶ τὸν τελώνη; ὅλους λοιπὸν τοὺς κατηγορήσες καὶ δὲν λυπήθηκες οὔτε τὸν ἕνα αὐτὸν ἄνθρωπο. Δὲν εἶμαι ἐγὼ ὅπως ὅλος ὁ κόσμος, οὔτε ὅπως αὐτὸς ὁ τελώνης· νηστεύω δύο φορές τὴν ἐβδομάδα, δίνω τὸ δέκατο ἀπὸ τὰ ὑπάρχοντά μου στοὺς φτωχοὺς. Εἶπε λόγια ἀλαζονικά. Ἄθλιε ἄνθρωπε, καλὰ ὄλη τὴν οἰκουμένη τὴν καταδίκασες, γιατί κατηγορήσες καὶ τὸν πλησίον σου τελώνη; δὲν χόρτασες μὲ τὴν κατηγορία τῆς οἰκουμένης, ἀλλὰ κατέκρινες κι ἐκεῖνον ποὺ ἦταν μαζί σου;

Τί ἔκαμε λοιπὸν ὁ τελώνης; Ὅταν τ' ἀκουσε αὐτὰ δὲν εἶπε· ἴσὺ ποιός εἶσαι ποῦ λὲς αὐτὰ ἐναντίον μου; ἀπὸ ποῦ γνωρίζεις τὸ βίο μου; δὲν μὲ συναναστράφηκες· δὲν ἔμεινες μαζί μου, δὲν ζήσαμε μαζί· γιατί ὑπερηφανεύεσαι τόσο πολὺ; ποιός εἶναι μάρτυρας τῶν δικῶν σου ἀγαθοεργιῶν; γιατί παινεύεις τὸν ἑαυτό σου; γιατί κάνεις χάρη στὸν ἑαυτό σου; Ὅμως τίποτε ἀπ' αὐτὰ δὲν εἶπε ὁ τελώνης, ἀλλ', ἀφοῦ ἔσκυψε, προσκύνησε καὶ εἶπε· «Θεέ μου, συγχώρεσέ με τὸν ἁμαρτωλό», καὶ μὲ τὴν ταπεινοφροσύνη ποὺ ἔδειξε ὁ τελώνης δικαιώθηκε. Ἀντίθετα ὁ Φαρισαῖος κατέβηκε ἀπὸ τὸ ναὸ στερημένος τῆ δικαίωση, ἐνῶ ὁ τελώνης κατέβηκε πετυχαίνοντας τῆ δικαίωση· κι ἔτσι τὰ λόγια νίκησαν τὰ ἔργα. Γιατί ὁ ἕνας ἔχασε τῆ δικαίωση ἀπὸ τὰ ἔργα, ἐνῶ ὁ ἄλλος μὲ τὰ λόγια τῆς ταπεινοφροσύνης ἐπέτυχε τῆ δικαίωση. Ἄν καὶ βέβαια οὔτε ταπεινοφροσύνη ἦταν ἐκεῖνο· γιατί ταπεινοφροσύνη εἶναι αὐτό, ὅταν κανεῖς, ἐνῶ εἶναι μεγάλος, ταπεινώνει τὸν ἑαυτό του· ἐνῶ αὐτὸ ποὺ ἔκανε ὁ τελώνης δὲν ἦταν ταπεινοφροσύνη, ἀλλ' ἀλήθεια· γιατί ἦταν ἀληθινὰ τὰ λόγια· ἦταν πραγματικὰ ἁμαρτωλός.

5. Πραγματικὰ πὲς μου, τί ὑπάρχει χειρότερο ἀπὸ τὸν τελώνη; εἶναι πραγματευτῆς τῶν ξένων συμφορῶν, καὶ μοιράζεται τοὺς ξένους κόπους· καὶ τὸν κόπο βέβαια δὲν τὸν προσέχει, ἐνῶ τὸ κέρδος τὸ μοιράζεται· ὥστε ἡ ἁμαρτία τοῦ τελώνη εἶναι ἡ χειρότερη. Γιατί τίποτε ἄλλο δὲν εἶναι ὁ τελώνης, παρὰ ἐκβιασμός χωρὶς φόβο, ἁμαρτία νόμιμη, εὐσχημη πλεονεξία. Πραγματικὰ τί ὑπάρχει χειρότερο ἀπὸ τὸν τελώνη ποὺ κάθεται στὸ δρόμο καὶ τρυγάει τοὺς ξένους κόπους, κι ὅταν εἶναι ἡ ὥρα τῶν κόπων, καμιά φροντίδα ἐκ μέρους του, ὅταν ὁμως φτάνει ἡ στιγμή τοῦ κέρδους, ἀπὸ

βάνει; Ὡστε εἰ ἀμαρτωλὸς ὦν ὁ τελώνης τοσαύτης ἐπέτυχε τῆς
 δωρεᾶς ταπεινοφρονήσας, πόσω μᾶλλον ὁ ἐνάρετος ὦν καὶ ταπει-
 νοφρονῶν; Ὡστε εἴαν ὁμολογήσῃς τὰς ἀμαρτίας σου καὶ ταπεινο-
 φρονήσῃς, δίκαιος γίνῃ. Θέλεις δὲ μαθεῖν ταπεινόφρων τίς ἐστι;
 5 Βλέπε Παῦλον τὸν ὄντως ταπεινόφρονα, Παῦλον τὸν διδάσκαλον
 τῆς οἰκουμένης, τὸν ρήτορα τὸν πνευματικόν, τὸ σκεῦος τῆς ἐκλο-
 γῆς, τὸν λιμένα τὸν ἀκύμαντον, τὸν πύργον τὸν ἀσέλευτον, τὸν ἐν
 σώματι βραχεῖ τὴν οἰκουμένην κυκλοῦντα, καὶ καθάπερ ὑπόπτερόν
 τινα ταύτην περιδραμόντα· βλέπε ἐκεῖνον ταπεινοφρονοῦντα, τὸν
 10 ἰδιώτην καὶ φιλόσοφον, τὸν πένητα καὶ πλούσιον. Ἐκεῖνον ἀληθῶς
 ταπεινόφρονα λέγω, τὸν μυρίουσ καμάτων ἀντλήσαντα, τὸν μυρία
 τρόπαια κατὰ τοῦ διαβόλου ἐνδειξάμενον, τὸν κηρύττοντα καὶ λέ-
 γοντα, «ἡ χάρις αὐτοῦ εἰς ἐμὲ οὐ κενὴ ἐγενήθη, ἀλλὰ περισσότερον
 πάντων ἐκοπίασα»· ὁ φυλακὰς ὑπομείνας καὶ πληγᾶς καὶ μάστι-
 15 γας· ὁ δι' ἐπιστολῶν τὴν οἰκουμένην σαγηνεύσας· ὁ οὐρανία φωνῆ
 κληθείς, ἐκεῖνος ταπεινοφρονεῖ λέγων· «ἐγὼ γάρ εἰμι ὁ ἐλάχιστος
 τῶν ἀποστόλων, ὃς οὐκ εἰμι ἰκανὸς καλεῖσθαι ἀπόστολος».

Εἶδες ταπεινοφροσύνης μέγεθος, εἶδες Παῦλον ταπεινοφο-
 νοῦντα, ἐλάχιστον ἑαυτὸν καλοῦντα; «Ἐγὼ γάρ εἰμι», φησὶν, «ὁ
 20 ἐλάχιστος τῶν ἀποστόλων, ὃς οὐκ εἰμι ἰκανὸς καλεῖσθαι ἀπόστο-
 λος». Τοῦτο γὰρ ἀληθῶς ταπεινοφροσύνη, τὸ ταπεινοῦσθαι ἐν πᾶσι
 καὶ ἑαυτὸν καλεῖν ἐλάχιστον. Ἐνόησον τίς ἦν ὁ λέγων ταῦτα τὰ
 ῥήματα· Παῦλος ὁ οὐρανοπολίτης, ὁ τὸ σῶμα ἀπλῶς περικείμενος,
 ὁ στῦλος τῶν Ἐκκλησιῶν, ὁ ἐπίγειος ἄγγελος, ὁ ἐπουράνιος ἄν-
 25 θρωπος. Ἡδέως γὰρ λοιπὸν ἐνδιατρίβω τῷ ἀνδρὶ, θεωρῶν αὐτοῦ
 τὸ κάλλος τῆς ἀρετῆς. Οὐχ οὕτως ἥλιος ἀνατείλας καὶ λαμπρὰς
 ἀφιεὶς τὰς ἀκτῖνας εὐφραίνει μου τὰς ὄψεις, ὡς τὸ πρόσωπον Παύ-
 λου καταυγάζει μου τὴν διάνοιαν· ὁ μὲν γὰρ ἥλιος τὰς ὄψεις φωτί-
 ζει, ὁ δὲ Παῦλος εἰς αὐτὰς ἀναπτεροῖ τὰς ἀψίδας τῶν οὐρανῶν· τὴν

23. Α' Κορ. 15,10.

24. Α' Κορ. 15,9.

ἐκεῖνα πού δὲν κόπιασε παίρνει τὴ μερίδα; Ὡστε, ἐὰν ὁ τελώνης, ἐνῶ ἦταν ἀμαρτωλός, πέτυχε τόση μεγάλη δωρεὰ μὲ τὴν ταπεινοφροσύνη του, πόσο πιὸ μεγάλη δὲν θὰ ἐπιτύχει ἐκεῖνος πού εἶναι ἐνάρετος καὶ δείχνει ταπεινοφροσύνη; Ὡστε, ἂν ἐξομολογηθεῖς τὶς ἀμαρτίες σου καὶ δείξεις ταπεινοφροσύνη, γίνεσαι δίκαιος. Θέλεις νὰ μάθεις καὶ ποιός εἶναι ταπεινόφρονος; Πρόσεχε τὸν Παῦλο τὸν δάσκαλο τῆς οἰκουμένης, τὸν πνευματικὸ ρήτορα, τὸ σκεῦος τῆς ἐκλογῆς, τὸ λιμάνι τὸ ἀκύμαντο, τὸν πύργο τὸν ἀσάλευτο, ἐκεῖνον πού μὲ τὸ μικροκαμωμένο σῶμα του περικύκλωνε τὴν οἰκουμένη καὶ σὰν κάποιος φτερωτός περιέτρεξε αὐτήν· πρόσεχε ἐκεῖνον πού δείχνει ταπεινοφροσύνη, τὸν ἰδιώτη καὶ φιλόσοφο, τὸν φτωχὸ καὶ πλούσιο. Ἐκεῖνον ὀνομάζω πραγματικὸ ταπεινόφρονα, ἐκεῖνον πού ὑπέμεινε ἀμέτρητους κόπους, πού ἔστησε ἀμέτρητα τρόπαια κατὰ τοῦ διαβόλου, πού κήρυττε καὶ ἔλεγε, «ἡ χάρις του πρὸς ἐμένα δὲν ἦταν χωρὶς ἀποτέλεσμα, ἀλλὰ περισσότερο ἀπ' ὅλους κόπιασα»²³. Ἐκεῖνος πού ὑπέμεινε φυλακὲς καὶ πληγὰς καὶ μαστιγώματα, ἐκεῖνος πού σαγήνευσε μ' ἐπιστολὰς τὴν οἰκουμένη, ἐκεῖνος πού κλήθηκα μὲ οὐράνια φωνή, ἐκεῖνος ταπεινοφρονεῖ, λέγοντας· «γιατὶ ἐγὼ εἶμαι ὁ πιὸ ἀσήμαντος ἀπ' ὅλους τοὺς ἀποστόλους, καὶ δὲν εἶμαι ἱκανὸς νὰ ὀνομασθῶ ἀπόστολος»²⁴.

Εἶδες μέγεθος ταπεινοφροσύνης, εἶδες τὸν Παῦλο πού ταπεινοφρονεῖ, πού ὀνομάζει ἐλάχιστο τὸν ἑαυτό του; Γιατὶ λέγει, «ἐγὼ εἶμαι ὁ πιὸ ἀσήμαντος ἀπὸ τοὺς ἀποστόλους, καὶ δὲν εἶμαι ἱκανὸς νὰ ὀνομασθῶ ἀπόστολος». Γιατὶ αὐτὸ πραγματικὰ εἶναι ταπεινοφροσύνη, τὸ νὰ δείχνει κανεὶς ταπείνωσιν σ' ὅλους καὶ νὰ ὀνομάζει τὸν ἑαυτό του ἐλάχιστο. Σκέψου ποιός ἦταν ἐκεῖνος πού λέγει αὐτὰ τὰ λόγια· ὁ Παῦλος ὁ οὐρανοπολίτης, πού ἀπλῶς ἔφερνε τὸ σῶμα, ὁ στύλος τῶν ἐκκλησιῶν, ὁ ἐπίγειος ἄγγελος, ὁ ἐπουράνιος ἄνθρωπος. Μὲ πολλὴ εὐχαρίστηση λοιπὸν φέρνω στίς σκέψεις μου τὸν ἄνθρωπο αὐτό, βλέποντας ἐπάνω του τὸ κάλλος τῆς ἀρετῆς. Δὲν εὐχαριστεῖ τόσο πολὺ τὰ μάτια μου ὁ ἥλιος ἀνατέλλοντας καὶ σκορπώντας τὶς ἀκτίνες του, ὅσο κατα φωτίζει τὴ διάνοιά μου τὸ πρόσωπο τοῦ Παύλου· γιατί ὁ ἥλιος φωτίζει τὰ μάτια μας, ἐνῶ ὁ Παῦλος μᾶς ἀνυψώνει σ' αὐτὲς τὶς ἴδιες τὶς ἀψίδες τοῦ οὐρανοῦ·

γὰρ ψυχὴν καὶ ὑψηλοτέραν τοῦ ἡλίου ἀπεργάζεται καὶ ἀνωτέραν τῆς σελήνης· τοιαύτη γὰρ ἡ δύναμις τῆς ἀρετῆς· ἄγγελον τὸν ἀνθρώπον ποιεῖ, τὴν ψυχὴν ἀναπτεροῖ εἰς οὐρανόν.

Ταύτην τὴν ἀρετὴν διδάσκει ἡμᾶς ὁ Παῦλος· σπουδάσωμεν
 5 ζήλωται αὐτοῦ γενέσθαι τῆς ἀρετῆς. Ἄλλ' οὐ δεῖ ἐξελθεῖν ἡμᾶς τοῦ
 προκειμένου· δεῖξαι γὰρ ἦν ὁ σκοπὸς τρίτην ὁδὸν μετανοίας τὴν τα-
 πεινοφροσύνην, ὅτι ὁ τελώνης οὐκ ἔταπεινοφρόνησεν, ἀλλ' ἀλή-
 θειαν εἶπε, τὰς ἰδίας ἀμαρτίας γυμνώσας, καὶ δίκαιος ἐγένετο, οὐ
 χρήματα καταβαλὼν, οὔτε πελάγη διατεμὼν, οὔτε πολλὴν ὁδὸν πε-
 10 ζεύσας, οὔτε ἄπειρα πελάγη περάσας, οὔτε φίλους ἀξιώσας, οὔτε
 χρόνον πολλὸν καταναλώσας, ἀλλὰ διὰ ταπεινοφροσύνης δικαιοσύ-
 νην ἐκτήσατο, καταξιωθεὶς τῆς βασιλείας τῶν οὐρανῶν· ἧς γένοιτο
 πάντα ἡμᾶς ἐπιτυχεῖν, χάριτι καὶ φιλανθρωπίᾳ τοῦ Κυρίου ἡμῶν
 Ἰησοῦ Χριστοῦ, ᾧ ἡ δόξα καὶ τὸ κράτος εἰς τοὺς αἰῶνας τῶν αἰώ-
 15 νων. Ἀμήν.

γιατι κάμνει τήν ψυχὴ ψηλότερη ἀπὸ τὸν ἥλιο καὶ τὴν τοποθετεῖ πρὸ πάνω ἀπὸ τὴ σελήνη· γιατί τέτοια εἶναι ἡ δύναμη τῆς ἀρετῆς· κάμνει τὸν ἄνθρωπο ἄγγελο, μεταφέρει τὴν ψυχὴ στὸν οὐρανό.

Αὐτὴ τὴν ἀρετὴ μᾶς τὴ διδάσκει ὁ Παῦλος. Ἄς φροντίσουμε λοιπὸν νὰ γίνουμε μιμητὲς τῆς ἀρετῆς του. Ἄλλὰ δὲν πρέπει νὰ φύγομε ἀπὸ τὸ θέμα μᾶς· γιατί ὁ σκοπὸς μᾶς ἦταν νὰ δείξομε τὴν τρίτη ὁδὸ τῆς μετάνοιας, τὴν ταπεινοφροσύνη, ὅτι ὁ τελῶνης δὲν ἔδειξε ταπεινοφροσύνη, ἀλλ' εἶπε ἀλήθεια, ἀπογυμνώνοντας τὶς ἁμαρτίες του, καὶ ἔγινε δίκαιος, χωρὶς νὰ πληρώσει χρήματα, οὔτε νὰ διασχίσει πελάγη, οὔτε νὰ βαδίσει μεγάλο δρόμο, οὔτε νὰ διαπλεύσει ἄπειρα πελάγη, οὔτε νὰ ζητήσῃ βοήθεια ἀπὸ φίλους, οὔτε χρόνο πολὺ νὰ δαπανήσῃ, ἀλλ' ἐπέτυχε τὴ δικαίωση μὲ τὴν ταπεινοφροσύνη, κι ἀξιώθηκε νὰ κερδίσει τὴ βασιλεία τῶν οὐρανῶν, τὴν ὁποία εὐχομαι νὰ ἐπιτύχομε ὅλοι μᾶς μὲ τὴ χάρη καὶ τὴ φιλανθρωπία τοῦ Κυρίου μᾶς Ἰησοῦ Χριστοῦ, στὸν ὁποῖο ἀνήκει ἡ δόξα καὶ ἡ δύναμη στοὺς αἰῶνες τῶν αἰώνων. Ἀμήν.

ΠΕΡΙ ΜΕΤΑΝΟΙΑΣ

ΟΜΙΛΙΑ ΤΡΙΤΗ

ΠΕΡΙ ΕΛΕΗΜΟΣΥΝΗΣ ΚΑΙ ΕΙΣ ΤΑΣ ΔΕΚΑ ΠΑΡΘΕΝΑΣ

1. ἼΑρα οἶδατε, πόθεν ἡμῖν ὁ λόγος πρῶην ἤρξατο, ἢ ποῦ κατέ-
λυσεν, ἢ ἐκ ποίας ὑποθέσεως εἰς ποίαν ἔληξε τὰ τῆς προτέρας ὀμι-
λίας ῥήματα; Ἄλλ' ὑμᾶς μὲν νομίζω ἐπιλελῆσθαι ποῦ ἡμῖν ὁ λόγος
κατέπαυσεν, ἐγὼ δὲ οἶδα καὶ οὐκ αἰτιῶμαι ὑμᾶς ἐν τούτῳ οὐδὲ κα-
5 τηγορῶ. Ἐκαστος γὰρ ὑμῶν γυναιῖκα ἔχει, καὶ παίδων ἀντέχεται,
καὶ τῶν περὶ τὸν οἶκον φροντίζει πάντων· οἱ μὲν καὶ ἐν στρατεῖαις
ἀσχολοῦνται, ἄλλοι δὲ χειροτέχναι εἰσὶ, καὶ εἰς διαφόρους χρείας
ἐκαστος ὑμῶν ἀσχολεῖται. Ἡμεῖς δὲ ἐν τούτοις στρεφόμεθα καὶ ἐν
τούτοις μελετῶμεν καὶ ἐν τούτοις τὸν χρόνον ἡμῶν διατρίβομεν·
10 ὥστε οὐ μεμπτέοι ἐστὲ ἐν τούτῳ, ἀλλ' ἐπαινετέοι ἐν τῇ σπουδῇ, ὅτι
οὐδὲ μίαν ἡμᾶς Κυριακὴν καταλιμπάνετε. Τοῦτο γὰρ μέγιστον ἐγ-
κώμιόν ἐστιν τῆς ἡμετέρας πόλεως, οὐ τὸ θορύβους ἔχειν καὶ προ-
άστεια, οὐδὲ χρυσορόφους οἴκους καὶ τρικλίνους, ἀλλὰ τὸ ἔχειν
δῆμον σπουδαῖον καὶ διεγυγερμένον. Οὐ γὰρ ἐκ τῶν φύλλων τὴν
15 εὐγένειαν τοῦ δένδρου, ἀλλ' ἐκ τῶν καρπῶν ἐπιγινώσκομεν. Διὰ
τοῦτο γὰρ τῶν ἀλόγων ζώων προτετιμήμεθα ἐν τῷ λόγον ἔχειν,
καὶ λόγου μεταλαμβάνειν, καὶ λόγου ἐρᾶν· ἄνθρωπος γὰρ μὴ ἐρῶν
λόγου, πολὺ ἀλογώτερος τῶν κτηνῶν ἐστὶ, μὴ εἰδὼς διὰ τί ἐτιμή-
θη, καὶ πόθεν ἔχει τὴν τιμὴν. Καὶ καλῶς ἔλεγεν ὁ προφήτης· «ἄν-
20 θρωπος ἐν τιμῇ ὧν οὐ συνῆκε· παρασυνεβλήθη τοῖς κτήνεσι τοῖς

ΠΕΡΙ ΜΕΤΑΝΟΙΑΣ

ΟΜΙΛΙΑ ΤΡΙΤΗ

ΠΕΡΙ ΕΛΕΗΜΟΣΥΝΗΣ ΚΑΙ ΠΕΡΙ ΤΩΝ ΔΕΚΑ ΠΑΡΘΕΝΩΝ

1. Ἄραγε θυμᾶσθε ἀπὸ ποῦ ἄρχισε ὁ προηγούμενος λόγος μου ἢ ποῦ σταμάτησε ἢ ἀπὸ ποιά ὑπόθεση ἄρχισαν καὶ ποῦ κατέληξαν τὰ λόγια τῆς προηγούμενης ὁμιλίας; Ἄλλὰ νομίζω πὼς σεῖς λησμονήσατε ποῦ τελείωσε ὁ λόγος μου, ὅμως ἐγὼ θυμᾶμαι καὶ δὲν σᾶς κατακρίνω γι' αὐτὸ οὔτε σᾶς κατηγορῶ. Γιατὶ ὁ καθένας σας ἔχει γυναῖκα, καταγίνεται μὲ τὰ παιδιά, καὶ φροντίζει γιὰ ὅλα τὰ τοῦ σπιτιοῦ· ἐπίσης ἄλλοι ἀσχολοῦνται μὲ τὰ τοῦ στρατοῦ καὶ ἄλλοι εἶναι χειροτέχνες καὶ ὁ καθένας σας ἀσχολεῖται μὲ διάφορες ἀνάγκες. Ἐγὼ ὅμως καταγίνομαι μ' αὐτά, μελετῶ αὐτά, καὶ περνῶ τὸ χρόνο μου μ' αὐτά, ὥστε δὲν εἶστε ἀξιοκατάκριτοι γι' αὐτό, ἀλλ' ἀξιέπαινοι γιὰ τὴν προθυμία σας, ἀφοῦ καμιά Κυριακὴ δὲν μὲ ξεχνᾶτε, ἀλλὰ, παραμελώντας ὅλα, ἔρχεστε στὴν ἐκκλησία. Γιατὶ αὐτὸ εἶναι μέγιστο ἐγκώμιο τῆς πόλεώς μας, ὄχι τὸ νὰ ἔχει θορύβους καὶ προάστεια, οὔτε σπίτια χρυσοστόλιστα μὲ αἶθουσες συμποσίων, ἀλλὰ τὸ νὰ ἔχει πολίτες σπουδαίους καὶ προσεκτικούς. Γιατὶ τὴν εὐγένεια τοῦ δένδρου δὲν τὴν ἀναγνωρίζομε ἀπὸ τὰ φύλλα, ἀλλὰ ἀπὸ τοὺς καρπούς. Καὶ γι' αὐτὸ βέβαια ξεχωρίζομε ἀπὸ τὰ ἄλογα ζῶα, ἐπειδὴ ἔχομε λόγο καὶ καταλαβαίνομε τὸ λόγο ἄλλων κι ἀγαποῦμε τὸ λόγο· γιατί ἄνθρωπος ποῦ δὲν ἀγαπᾷ τὸ λόγο, εἶναι πολὺ πιὸ ἄλογος ἀπὸ τὰ κτήνη, μὴ γνωρίζοντας γιατί τιμήθηκε καὶ ἀπὸ ποῦ ἔχει τὴν τιμὴ. Καὶ σωστὰ ἔλεγε ὁ προφήτης: «ὁ ἄνθρωπος ποῦ ἦταν τιμημένος, δὲν τὸ κατάλαβε, ἀλλ' ἀνα-

ἀνοήτοις καὶ ὠμοιώθη αὐτοῖς». Ἄνθρωπος λογικὸς ὢν, λόγου οὐκ ἔρᾳς; εἶπέ μοι, καὶ ποίαν ἔξεις συγγνώμην; Ὡστε ὑμεῖς ἐμοὶ πάντων ἀναγκαιότεροι οἱ πρὸς τὸν λόγον τῆς ἀρετῆς ἀναπτερούμενοι καὶ πάντα τῶν θείων λόγων δεύτερα τιθέντες. Φέρε οὖν καὶ 5 ἡμεῖς τῆς ὑποθέσεως ἀψώμεθα, καὶ τῶν πρώην ρηθέντων τὰ ἀκόλουθα εἶπωμεν· χρεωστῶ γὰρ ὑμῖν καὶ ἡδέως καταβάλλω τὸ χρέος· οὐ γὰρ πενίαν μοι φέρει, ἀλλὰ πλοῦτον συνάγει. Ἐπὶ γὰρ τῶν ἔξωθεν πραγμάτων οἱ χρεῶσται φεύγουσι τοὺς δανειστάς πρὸς τὸ μὴ ἀποδοῦναι, ἐγὼ δὲ καταδιώκω εἰς τὸ ἀποδοῦναι, καὶ 10 μάλα γε εἰκότως· ἐπὶ γὰρ τῶν ἔξωθεν πραγμάτων ἡ ἀπόδοσις πενίαν ἐργάζεται, ἐπὶ δὲ τοῦ λόγου ἡ ἀπόδοσις πλοῦτον γεννᾷ. Οἷόν τι λέγω· χρήματα χρεωστῶ τινι· ταῦτα ἐὰν καταβάλλω, οὐ δύναται καὶ παρ' ἐκείνῳ εἶναι καὶ παρ' ἐμοί, ἀλλ' ἀπ' ἐμοῦ μὲν ἀνεχώρησεν, ἐκείνῳ δὲ ἐκολλήθη· λόγον δὲ ἐὰν καταβάλλω, καὶ μετ' ἐμοῦ ἐστι, 15 καὶ πάντες αὐτὸν ἔχετε· ἐὰν κατάσχῃ τὸν λόγον καὶ μὴ μεταδῶ, τότε πένης εἰμί, ὅταν δὲ καταβάλλω, τότε εὐπορώτερος γίνομαι· ἐὰν μὴ καταβάλλω τὸν λόγον, τότε μόνος πλουτῶ, ἐὰν δὲ καταβάλλω, μετὰ πάντων ὑμῶν τὸν καρπὸν ἀποφέρομαι.

Φέρε οὖν ἀποδῶμεν τὸ χρέος· τί δὲ ἦν τοῦτο; Περὶ μετανοίας 20 τὸν λόγον ἐγυμνάζομεν πρώην καὶ ἐλέγομεν, ὅτι πολλαὶ καὶ ποικίλαι ὁδοὶ τῆς μετανοίας, ἵνα εὐκολὸς ἡμῖν γένηται ἡ σωτηρία. Εἰ γὰρ μίαν ἡμῖν ἔδωκεν ὁδοῦν ὁ Θεὸς μετανοίας, ἀνεβαλόμεθα ἂν λέγοντες· 'οὐκ ἐδυνάμεθα ταύτην μετελθεῖν, σωθῆναι οὐκ ἐδυνάμεθα'· νῦν δὲ ἐκκόπτων σου τὴν πρόφασιν ταύτην, οὐ μίαν σοι δέδωκε μόνον 25 ὁδοῦν, οὐδὲ δευτέραν, οὐδὲ τρίτην, ἀλλὰ πολλὰς καὶ διαφόρους, ἵνα τῷ πλήθει εὐκολόν σοι ποιήσῃ τὴν ἀνάβασιν τὴν εἰς τὸν οὐρανόν. Καὶ ἐλέγομεν ὅτι εὐκολὸς ἡ μετάνοια καὶ οὐδὲν βάρος ἐν αὐτῇ. Ἀμαρτωλὸς εἶ; εἴσελθε εἰς τὴν ἐκκλησίαν, εἶπέ ὅτι ἡμάρτηκα, καὶ

μείχθηκε με τὰ ἀνόητα κτήνη καὶ ὁμοιώθηκε μ' αὐτά»¹. Ἐνῶ εἶσαι ἄνθρωπος λογικός, δὲν ἀγαπᾷς τὸ λόγος; Πές μου, ποιά συγγνώμη θὰ ἔχεις; Ὡστε σεῖς εἶστε πιὸ ἀναγκαῖοι γιὰ μένα, σεῖς ποὺ με προθυμία ἐρχεσθε ν' ἀκούσετε τὸ λόγος τῆς ἀρετῆς καὶ θεωρεῖτε ἀνώτερους ἀπ' ὅλα τοὺς θεῖους λόγους. Ἐμπρὸς λοιπὸν κι ἐμεῖς ἄς ἀρχίσουμε τὸ θέμα μας καὶ ἄς μιλήσουμε συνέχεια ἐκείνων ποὺ λέχθηκαν στὴν προηγούμενη ὁμιλία· σᾶς χρεωστῶ καὶ μ' εὐχαρίστηση ἐξοφλῶ τὸ χρέος μου· γιὰτὶ αὐτὸ δὲν μοῦ προξενεῖ φτώχεια, ἀλλὰ μοῦ ἐπιφέρει πλοῦτο. Στὴν περίπτωση βέβαια τῶν κοσμικῶν πραγμάτων οἱ χρεῶστες ἀποφεύγουν τοὺς δανειστὲς γιὰ νὰ μὴ ἐπιστρέψουν τὰ ὀφειλόμενα, ἐγὼ ὅμως σᾶς καταδιώκω γιὰ νὰ σᾶς ἀποδώσω τὰ ὀφειλόμενα, καὶ πολὺ εὐλογα· γιὰτὶ στὴν περίπτωση τῶν κοσμικῶν πραγμάτων ἡ ἀπόδοση τῶν ὀφειλομένων προξενεῖ φτώχεια, ἐνῶ στὴν περίπτωση τοῦ λόγου ἡ ἀπόδοση τῆς ὀφειλῆς ἐπιφέρει πλοῦτο. Μ' αὐτὸ ποὺ λέγω ἐννοῶ τὸ ἐξῆς· χρεωστῶ σὲ κάποιον χρήματα· ἐὰν αὐτὰ τὰ ἐπιστρέψω, δὲν εἶναι δυνατὸν αὐτὰ ν' ἀνήκουν καὶ σ' ἐκεῖνον καὶ σ' ἐμένα, ἀλλ' ἐφυγαν ἀπὸ μένα καὶ προσκολλήθηκαν σ' ἐκεῖνον· ἐὰν ὅμως καταβάλω λόγος, καὶ ἐγὼ τὸν ἔχω καὶ ὅλοι σεῖς· ἐὰν κρατήσω τὸ λόγος καὶ δὲν τὸν μεταδώσω, τότε φτωχὸς εἶμαι, ὅταν ὅμως τὸν μεταδώσω, τότε γίνομαι πλούσιος· ἐὰν δὲν μεταδώσω τὸ λόγος, τότε μόνος ἐγὼ εἶμαι πλούσιος, ἐὰν ὅμως τὸν μεταδώσω, ἀπολαμβάνω μαζί με ὅλους σας τὸν καρπό.

Ἐμπρὸς λοιπὸν ν' ἀποδώσω τὸ χρέος μου· καὶ ποιὸ ἦταν αὐτό; Γιὰ τὴ μετάνοια μιλούσαμε στὴν προηγούμενη ὁμιλία καὶ λέγαμε, ὅτι εἶναι πολλοὶ καὶ ποικίλοι οἱ δρόμοι τῆς μετάνοιας, γιὰ νὰ γίνει εὐκόλη ἢ σωτηρία μας. Γιὰτὶ, ἐὰν ὁ Θεὸς μᾶς ἔδινε μία ὁδὸ μετάνοιας, θὰ ἀναβάλλαμε καὶ θὰ λέγαμε· δὲν μπορούμε νὰ τὴ βαδίσουμε, δὲν μπορούμε νὰ σωθοῦμε· τώρα ὅμως, ἀφαιρώντας σου τὴν πρόφαση αὐτή, δὲν σοῦ ἔδωσε μόνο μία ὁδὸ, οὔτε δύο καὶ τρεῖς, ἀλλὰ πολλὲς καὶ διάφορες, γιὰ νὰ σοῦ κάνει εὐκόλη τὴν ἀνάβαση στὸν οὐρανὸ με τὸ πλῆθος αὐτῶν. Καὶ λέγαμε ὅτι εἶναι εὐκόλη ἢ μετάνοια καὶ ὅτι δὲν ὑπάρχει τίποτε τὸ βαρὺ σ' αὐτήν. Εἶσαι ἁμαρτωλός; ἔλα στὴν ἐκκλησία, πές, ἁμάρτησα, καὶ ἐξάλειψες τὴν

ἔλυσας τὴν ἀμαρτίαν. Καὶ γὰρ καὶ τὸν Δαυῖδ παρηγάγομεν εἰς μέσον ἀμαρτήσαντα, καὶ λύσαντα τὴν ἀμαρτίαν· εἶτα δευτέραν ὁδὸν ὑποθέμεθα, τὸ πενθῆσαι ἐπὶ τῇ ἀμαρτίᾳ, καὶ ἐλέγομεν, ποῖος κάματος οὗτος; Οὐκ ἔνι χρήματα καταβαλεῖν, οὐδὲ πολλὴν ὁδὸν πεζεῦσαι, οὔτε τι ἄλλο τοιοῦτον, ἀλλὰ πενθῆσαι μόνον ἐπὶ τῇ ἀμαρτίᾳ· καὶ παρηγάγομεν ἀπὸ τῆς Γραφῆς τοῦτο, ὅτι ὁ Θεὸς μετεμελήθη ἐπὶ τοῦ Ἀχαάβ, διὰ τὸ πενθῆσαι αὐτὸν καὶ σκυθρωπάσαι· καὶ τοῦτο αὐτὸς ἔλεγε τῷ Ἡλίᾳ· «εἶδες πῶς ἐπορεύθη Ἀχαάβ ἐνώπιόν μου πενθῶν, καὶ σκυθρωπάζων; Οὐ μὴ ποιήσω κατὰ τὸν θυμὸν μου. Ἔτα καὶ τρίτην ὁδὸν ἐδιδόαμεν μετανοίας· καὶ παρηγάγομεν ἐκ τῆς Γραφῆς εἰς τὸ μέσον τὸν Φαρισαῖον καὶ τὸν τελώνην, ὅτι ὁ μὲν Φαρισαῖος ὑπερηφάνως ἀλαζονευόμενος, τῆς δικαιοσύνης ἐξέπεσεν, ὁ δὲ τελώνης ταπεινοφρονήσας, ἔγκαρπος δικαιοσύνης κατῆλθε, καὶ οὔτε ἓνα κάματον ἀναλώσας δίκαιος ἐγένετο· ῥήματα 15 ἔβαλε, καὶ πράγματα ἔλαβε.

Φέρε οὖν ἐπὶ τὴν ἀκολουθίαν ἔλθωμεν καὶ τετάρτην ὁδὸν μετανοίας προάξωμεν· ποίαν δὲ ταύτην; Λέγω δὴ τὴν ἐλεημοσύνην τὴν βασιλίδα τῶν ἀρετῶν, τὴν ταχέως ἀνάγουσαν εἰς τὰς ἀψίδας τῶν οὐρανῶν τοὺς ἀνθρώπους, τὴν συνήγορον τὴν ἀρίστην. «Μέγα 20 ἄνθρωπος καὶ τίμιον ἀνὴρ ἐλεήμων». Μεγάλα τὰ πτερὰ τῆς ἐλεημοσύνης· τέμνει τὸν ἀέρα, παρέρχεται τὴν σελήνην, ὑπερβαίνει τὰς ἀκτῖνας τοῦ ἡλίου, εἰς αὐτὰς ἀνέρχεται τὰς ἀψίδας τῶν οὐρανῶν. Ἄλλ' οὐτ' ἐκεῖ ἴσταται, ἀλλὰ καὶ τὸν οὐρανὸν παρέρχεται καὶ τοὺς δῆμους τῶν ἀγγέλων παρατρέχει καὶ τοὺς χοροὺς τῶν ἀρχαγγέλων 25 καὶ τὰς ἀνωτέρας πάσας δυνάμεις καὶ αὐτῷ παρίσταται τῷ θρόνῳ τῷ βασιλικῷ· καὶ ἐξ αὐτῆς διδάχθητι τῆς Γραφῆς τοῦτο λεγούσης· «Κορνήλιε, αἱ προσευχαί σου, καὶ αἱ ἐλεημοσύναι σου ἀνέβησαν ἐνώπιον τοῦ Θεοῦ». Τὸ δέ, «ἐνώπιον τοῦ Θεοῦ» ἔστι, ἕκαστην ἀμαρτίαν, ἐλεημοσύνη δὲ ἢ συνήγορος, μὴ φοβοῦ· οὐδεμία γὰρ 30 αὐτῇ τῶν ἄνω δυνάμεων ἀντιτάσσεται· χρέος ἀπαιτεῖ, ἴδιον ἔχει

2. Γ' Βασ. 21,29.

3. Παρμ. 20,6.

4. Πράξ.

ἀμαρτία. Γιατί καὶ τὸν Δαυὶδ ἀναφέραμε πὺ ἀμάρτησε καὶ ἀπαλλάχθηκε ἀπὸ τὴν ἀμαρτία· ἔπειτα ὑποδείξαμε δευτέρα ὁδὸ, τὸ νὰ πενθεῖ δηλαδὴ κανεὶς γιὰ τὴν ἀμαρτία του, καὶ λέγαμε, ποιὸς κόπος εἶναι αὐτό; Δὲν χρειάζεται νὰ καταβάλεις χρήματα, οὔτε νὰ βαδίσεις πολὺ δρόμο, οὔτε τίποτε ἄλλο παρόμοιο, ἀλλὰ νὰ πενήσεις μόνο γιὰ τὴν ἀμαρτία σου· καὶ ἀναφέραμε ἀπὸ τὴ Γραφή αὐτό, ὅτι ὁ Θεὸς ἀκύρωσε τὴν ἀπόφασή του γιὰ τὸν Ἀχαάβ, ἐπειδὴ πένθησε καὶ κυριεύθηκε ἀπὸ θλίψη· κι αὐτὸ ἀκριβῶς ἔλεγε ὁ Θεὸς στὸν Ἡλία· «εἶδες πῶς συμπεριφέρθηκε ἀπέναντί μου ὁ Ἀχαάβ, ἐκδηλώνοντας πένθος καὶ θλίψη; Γι' αὐτὸ δὲν θὰ ἐνεργήσω σύμφωνα μὲ τὸ θυμὸ μου»². Ἐπειτα ὀρίσαμε τὴν τρίτη ὁδὸ μετάνοιας καὶ ἀναφέραμε ἀπὸ τὴ Γραφή τὸν Φαρισαῖο καὶ τὸν τελῶνη, ἀπὸ τοὺς ὁποίους ὁ Φαρισαῖος, ἐπειδὴ ὑπερηφανεύθηκε ἀλαζονικᾶ, ἔχασε τὴ δικαίωση, ἐνῶ ὁ τελῶνης, δείχνοντας ταπεινοφροσύνη, κατέβηκε μὲ τοὺς καρποὺς τῆς δικαίωσης, καὶ χωρὶς νὰ καταβάλει τὸ παραμικρὸ κόπο ἔγινε δίκαιος· λόγια εἶπε κι ἔλαβε πράγματα.

Ἐμπρὸς λοιπὸν ἃς ἔρθομε στὴ συνέχεια καὶ ἃς παρουσιάσομε τὴν τέταρτη ὁδὸ τῆς μετάνοιας· καὶ ποιά εἶναι αὕτη; Ἐννοῶ τὴν ἐλεημοσύνη, τὴ βασίλισσα τῶν ἀρετῶν, ἡ ὁποία ἀμέσως ἀνεβάξει τοὺς ἀνθρώπους στὶς ἀψίδες τῶν οὐρανῶν, τὴν ἄριστη συνήγορο. Εἶναι μεγάλο πρᾶγμα ἡ ἐλεημοσύνη· γι' αὐτὸ καὶ ὁ Σολομὼν βροντοφώναζε· «εἶναι μεγάλο πρᾶγμα ὁ ἄνθρωπος, ἀλλὰ πολὺ πιὸ μεγάλης ἀξίας ὁ ἄνθρωπος πὺ δίνει ἐλεημοσύνη»³. Εἶναι μεγάλα τὰ φτερά τῆς ἐλεημοσύνης· διασχίζει τὸν ἀέρα, ξεπερνᾷ τὴ σελήνη, ὑπερβαίνει τὶς ἀκτίνες τοῦ ἡλίου, καὶ φτάνει στὶς ἴδιες τὶς ἀψίδες τῶν οὐρανῶν. Καὶ οὔτε ἐκεῖ σταματᾷ, ἀλλὰ διασχίζει καὶ τὸν οὐρανό, προσπερνώντας τὸ πλῆθος τῶν ἀγγέλων καὶ τοὺς χοροὺς τῶν ἀγγέλων καὶ ὅλες τὶς ἀνώτερες δυνάμεις καὶ στέκεται δίπλα στὸν ἴδιο τὸ βασιλικὸ θρόνο· κι αὐτὸ μπορεῖς νὰ τὸ διδαχθεῖς ἀπὸ τὴν ἴδια τὴ Γραφή πὺ λέγει· «Κορνήλιε, οἱ προσευχῆς σου καὶ οἱ ἐλεημοσύνες σου ἀνέβηκαν ἐνώπιον τοῦ Θεοῦ»⁴. Τὸ «ἐνώπιον τοῦ Θεοῦ» σημαίνει, κι ἂν ἀκόμα ἔχεις πολλὰς ἀμαρτίες, μὴ φοβᾶσαι, ἐφόσον ἔχεις συνήγορο τὴν ἐλεημοσύνη· γιατί καμιά οὐράνια δὺ-

ἔλυσας τὴν ἁμαρτίαν. Καὶ γὰρ καὶ τὸν Δαυῖδ παρηγάγομεν εἰς μέσον ἁμαρτήσαντα, καὶ λύσαντα τὴν ἁμαρτίαν· εἶτα δευτέραν ὁδὸν ὑποθέμεθα, τὸ πενθῆσαι ἐπὶ τῇ ἁμαρτίᾳ, καὶ ἐλέγομεν, ποῖος κάματος οὗτος; Οὐκ ἔνι χρήματα καταβαλεῖν, οὐδὲ πολλὴν ὁδὸν πεζεῦσαι, οὔτε τι ἄλλο τοιοῦτον, ἀλλὰ πενθῆσαι μόνον ἐπὶ τῇ ἁμαρτίᾳ· καὶ παρηγάγομεν ἀπὸ τῆς Γραφῆς τοῦτο, ὅτι ὁ Θεὸς μετεμελήθη ἐπὶ τοῦ Ἀχαάβ, διὰ τὸ πενθῆσαι αὐτὸν καὶ σκυθρωπάσαι· καὶ τοῦτο αὐτὸς ἔλεγε τῷ Ἡλίᾳ· «εἶδες πῶς ἐπορεύθη Ἀχαάβ ἐνώπιόν μου πενθῶν, καὶ σκυθρωπάζων; Οὐ μὴ ποιήσω κατὰ τὸν θυμόν μου. Ἔτα καὶ τρίτην ὁδὸν ἐδιδόαμεν μετανοίας· καὶ παρηγάγομεν ἐκ τῆς Γραφῆς εἰς τὸ μέσον τὸν Φαρισαῖον καὶ τὸν τελώνην, ὅτι ὁ μὲν Φαρισαῖος ὑπερηφάνως ἀλαζονευόμενος, τῆς δικαιοσύνης ἐξέπεσεν, ὁ δὲ τελώνης ταπεινοφρονήσας, ἔγκαρπος δικαιοσύνης κατῆλθε, καὶ οὔτε ἓνα κάματον ἀναλώσας δίκαιος ἐγένετο· ρήματα 15 ἔβαλε, καὶ πράγματα ἔλαβε.

Φέρε οὖν ἐπὶ τὴν ἀκολουθίαν ἔλθωμεν καὶ τετάρτην ὁδὸν μετανοίας προάξωμεν· ποίαν δὲ ταύτην; Λέγω δὴ τὴν ἐλεημοσύνην τὴν βασιλίδα τῶν ἀρετῶν, τὴν ταχέως ἀνάγουσαν εἰς τὰς ἀψίδας τῶν οὐρανῶν τοὺς ἀνθρώπους, τὴν συνήγορον τὴν ἀρίστην. «Μέγα 20 ἄνθρωπος καὶ τίμιον ἀνὴρ ἐλεήμων». Μεγάλα τὰ πτερὰ τῆς ἐλεημοσύνης· τέμνει τὸν αἴρα, παρέρχεται τὴν σελήνην, ὑπερβαίνει τὰς ἀκτῖνας τοῦ ἡλίου, εἰς αὐτὰς ἀνέρχεται τὰς ἀψίδας τῶν οὐρανῶν. Ἄλλ' οὗτ' ἐκεῖ ἴσταται, ἀλλὰ καὶ τὸν οὐρανὸν παρέρχεται καὶ τοὺς δῆμους τῶν ἀγγέλων παρατρέχει καὶ τοὺς χοροὺς τῶν ἀρχαγγέλων 25 καὶ τὰς ἀνωτέρας πάσας δυνάμεις καὶ αὐτῷ παρίσταται τῷ θρόνῳ τῷ βασιλικῷ· καὶ ἐξ αὐτῆς διδάχθητι τῆς Γραφῆς τοῦτο λεγούσης· «Κορνήλιε, αἱ προσευχαί σου, καὶ αἱ ἐλεημοσύναι σου ἀνέβησαν ἐνώπιον τοῦ Θεοῦ». Τὸ δέ, «ἐνώπιον τοῦ Θεοῦ» ἔστι, ἢ κἂν πολλὰς ἔχῃς ἁμαρτίας, ἐλεημοσύνη δὲ ἢ συνήγορος, μὴ φοβοῦ· οὐδεμία γὰρ 30 αὐτῇ τῶν ἄνω δυνάμεων ἀντιτάσσεται· χρέος ἀπαιτεῖ, ἴδιον ἔχει

2. Γ' Βασ. 21,29.

3. Παρμ. 20,6.

4. Πράξ. 10,4.

ἀμαρτία. Γιατί καὶ τὸν Δαυὶδ ἀναφέραμε πὺ ἀμάρτησε καὶ ἀπαλλάχθηκε ἀπὸ τὴν ἀμαρτία· ἔπειτα ὑποδείξαμε δεύτερη ὁδὸ, τὸ νὰ πενθεῖ δηλαδὴ κανεὶς γιὰ τὴν ἀμαρτία του, καὶ λέγαμε, ποιὸς κόπος εἶναι αὐτό; Δὲν χρειάζεται νὰ καταβάλεις χρήματα, οὔτε νὰ βαδίσεις πολὺ δρόμο, οὔτε τίποτε ἄλλο παρόμοιο, ἀλλὰ νὰ πενθήσεις μόνο γιὰ τὴν ἀμαρτία σου· καὶ ἀναφέραμε ἀπὸ τὴ Γραφὴ αὐτό, ὅτι ὁ Θεὸς ἀκύρωσε τὴν ἀπόφασή του γιὰ τὸν Ἀχαάβ, ἐπειδὴ πένθησε καὶ κυριεύθηκε ἀπὸ θλίψη· κι αὐτὸ ἀκριβῶς ἔλεγε ὁ Θεὸς στὸν Ἡλία· «εἶδες πῶς συμπεριφέρθηκε ἀπέναντί μου ὁ Ἀχαάβ, ἐκδηλώνοντας πένθος καὶ θλίψη; Γι' αὐτὸ δὲν θὰ ἐνεργήσω σύμφωνα μὲ τὸ θυμὸ μου»². Ἐπειτα ὀρίσαμε τὴν τρίτη ὁδὸ μετάνοιας καὶ ἀναφέραμε ἀπὸ τὴ Γραφὴ τὸν Φαρισαῖο καὶ τὸν τελῶνη, ἀπὸ τοὺς ὁποίους ὁ Φαρισαῖος, ἐπειδὴ ὑπερηφανεύθηκε ἀλαζονικά, ἔχασε τὴ δικαίωση, ἐνῶ ὁ τελῶνης, δείχνοντας ταπεινοφροσύνη, κατέβηκε μὲ τοὺς καρποὺς τῆς δικαίωσης, καὶ χωρὶς νὰ καταβάλει τὸ παραμικρὸ κόπο ἔγινε δίκαιος· λόγια εἶπε κι ἔλαβε πράγματα.

Ἐμπρὸς λοιπὸν ἄς ἔρθομε στὴ συνέχεια καὶ ἄς παρουσιάσομε τὴν τέταρτη ὁδὸ τῆς μετάνοιας· καὶ ποιά εἶναι αὐτή; Ἐννοῶ τὴν ἐλεημοσύνη, τὴ βασίλισσα τῶν ἀρετῶν, ἡ ὁποία ἀμέσως ἀνεβάζει τοὺς ἀνθρώπους στὶς ἀψίδες τῶν οὐρανῶν, τὴν ἄριστη συνήγορο. Εἶναι μεγάλο πρᾶγμα ἡ ἐλεημοσύνη· γι' αὐτὸ καὶ ὁ Σολομὼν βροντοφώναζε· «εἶναι μεγάλο πρᾶγμα ὁ ἄνθρωπος, ἀλλὰ πολὺ πιὸ μεγάλης ἀξίας ὁ ἄνθρωπος πὺ δίνει ἐλεημοσύνη»³. Εἶναι μεγάλα τὰ φτερά τῆς ἐλεημοσύνης· διασχίζει τὸν ἀέρα, ξεπερνᾷ τὴ σελήνη, ὑπερβαίνει τὶς ἀκτίνες τοῦ ἡλίου, καὶ φτάνει στὶς ἴδιες τὶς ἀψίδες τῶν οὐρανῶν. Καὶ οὔτε ἐκεῖ σταματᾷ, ἀλλὰ διασχίζει καὶ τὸν οὐρανό, προσπερνώντας τὸ πλῆθος τῶν ἀγγέλων καὶ τοὺς χοροὺς τῶν ἀγγέλων καὶ ὅλες τὶς ἀνώτερες δυνάμεις καὶ στέκεται δίπλα στὸν ἴδιο τὸ βασιλικὸ θρόνο· κι αὐτὸ μπορεῖς νὰ τὸ διδαχθεῖς ἀπὸ τὴν ἴδια τὴ Γραφὴ πὺ λέγει· «Κορνήλιε, οἱ προσευχῆς σου καὶ οἱ ἐλεημοσύνες σου ἀνέβηκαν ἐνώπιον τοῦ Θεοῦ»⁴. Τὸ «ἐνώπιον τοῦ Θεοῦ» σημαίνει, κι ἂν ἀκόμα ἔχεις πολλὰς ἀμαρτίες, μὴ φοβᾶσαι, ἐφόσον ἔχεις συνήγορο τὴν ἐλεημοσύνη· γιατί καμιά οὐράνια δύ-

χειρόγραφον μετὰ χειρας βαστάζουσα. Αὐτοῦ γάρ ἐστι τοῦ Δεσπότητος φωνή, ὅτι «ὃς ἂν ποιήσῃ ἐνὶ τῶν ἐλαχίστων τούτων, ἐμοὶ ἐποίησεν». Ὡστε οὖν ὄσας ἔχεις ἄλλας ἀμαρτίας, ἢ ἐλεημοσύνη σου βαρεῖ τὰς ὄλας.

5 2. Ἡ οὐκ οἶδας ἐν τῷ Εὐαγγελίῳ τῶν δέκα παρθένων τὸ ὑπόδειγμα, πῶς αἱ μὴ ἔχουσαι ἐλεημοσύνην, παρθενίαν δὲ ἀσκήσασαι, ἔξω ἔμειναν τοῦ νυμφῶνος; «Ἦσαν» γάρ, φησί, «δέκα παρθένοι, πέντε μωραὶ, καὶ πέντε φρόνιμοι»· καὶ αἱ μὲν φρόνιμοι ἔλαιον εἶχον, αἱ δὲ μωραὶ ἔλαιον οὐκ εἶχον, ἐσβέννυντο δὲ αἱ αὐτῶν λαμπά-
 10 δεσ. Προσελθοῦσα δὲ αἱ μωραὶ ταῖς φρονίμοις εἶπον· «δότε ἡμῖν ἔλαιον ἐκ τῶν ἀγγείων ὑμῶν». Αἰσχύνομαι καὶ ἐρυθριῶ καὶ δακρύω, ὅταν παρθένον μωρὰν ἀκούσω· τοῦτο τὸ ὄνομα ἀκούων ἐρυθριῶ, μετὰ τοσαύτην ἀρετὴν, μετὰ παρθενίας ἀσκησιν, μετὰ τὸ σῶμα εἰς οὐρανὸν ἀναπτερῶσαι, μετὰ τὸ πρὸς τὰς ἄνω δυνάμεις
 15 τὴν ἀμιλλαν ἔχειν καὶ τὸν καύσωνα ὑπομεῖναι, μετὰ τὸ τὴν κάμινον τῆς ἡδονῆς καταπατῆσαι, τότε μωραὶ ἤκουσαν, καὶ δικαίως μωραὶ, ὅτι τὸ μέγα ποιήσασαι, ὑπὸ τοῦ μικροῦ ἠττήθησαν. «Καὶ προσῆλθον», φησὶν, «αἱ μωραὶ, καὶ εἶπον ταῖς φρονίμοις· δότε ἡμῖν ἔλαιον ἐκ τῶν ἀγγείων ὑμῶν. Αἱ δὲ εἶπον· οὐ δυνάμεθα δοῦναι
 20 ὑμῖν, μὴ ποτε οὐκ ἀρκέσῃ ἡμῖν καὶ ὑμῖν»· οὐ δι' ἀσπλαγχνίαν τοῦτο ποιοῦσαι, οὐδὲ διὰ κακίαν, ἀλλὰ διὰ τὸ στενὸν τοῦ καιροῦ· ἐμελλε γὰρ ὁ νυμφίος ἔρχεσθαι. Εἶχον καὶ αὐταὶ λαμπάδας, ἀλλ' ἐκείνων μὲν εἶχον ἔλαιον, αὐτῶν δὲ οὐκ εἶχον. Τὸ γὰρ πῦρ ἐστὶν ἡ παρθενία, τὸ δὲ ἔλαιόν ἐστὶν ἡ ἐλεημοσύνη. Ὡσπερ οὖν τὸ πῦρ, εἰ μὴ
 25 ἔχη ἔλαιον ἐπιστάζον, ἀφανίζεται, οὕτω καὶ ἡ παρθενία, εἰ μὴ ἔχη ἐλεημοσύνην, σβέννυται. «Δότε ἡμῖν ἔλαιον ἐκ τῶν ἀγγείων ὑμῶν». Αἱ δὲ πρὸς αὐτάς· «οὐ δυνάμεθα δοῦναι ὑμῖν». Ἄλλ' οὐ κακίας τὸ ρῆμα τοῦτο, ἀλλὰ φόβου· «μὴ ποτε οὐκ ἀρκέσῃ καὶ ἡμῖν· μήποτε ὡς ζητοῦμεν ὄλαι εἰσελθεῖν, ὄλαι ἀπομείνωμεν· «ἀλλ'
 30 ἀπελθοῦσαι ἀγοράσατε ἀπὸ τῶν πωλούντων»

Τίνες δὲ οἱ ἔμποροι τοῦ ἐλαίου τούτου; Οἱ πτωχοί, οἱ πρὸς τὴν

5. Ματθ. 25,40.

6. Ματθ. 25,2.

7. Ματθ. 25,8.

8. Ματθ. 25,8-9.

ναμη δὲν ἀντιστέκεται σ' αὐτήν· ἀπαιτεῖ τὸ χρέος, ἔχει δικό της χειρόγραφο πὸ τὸ κρατᾶ στὰ χέρια της. Γιατὶ εἶναι λόγια τοῦ ἴδιου τοῦ Κυρίου, «ὅποιος θὰ κάνει κάτι σ' ἓναν ἀπ' αὐτοὺς τοὺς ἀσήμαντους, σ' ἐμένα τὸ ἔκαμε»⁵. Ὡστε λοιπὸν ὄσες ἄλλες ἀμαρτίες ἔχεις, ἢ ἐλεημοσύνη σου τὶς ἰσοζυγίζει ὄλες.

2. Ἡ δὲ γνωρίζεις στὸ Εὐαγγέλιο τὸ παράδειγμα τῶν δέκα παρθένων, πῶς ἐκεῖνες πὸ δὲν εἶχαν ἐλεημοσύνη, ἀλλ' ἄσκησαν τὴν παρθενία, ἔμειναν ἔξω ἀπὸ τὸ νυμφῶνα; Γιατὶ λέγει, «ἦταν δέκα παρθένες, πέντε μωρὲς καὶ πέντε φρόνιμες»⁶· ἀπ' αὐτὲς οἱ φρόνιμες εἶχαν λάδι, ἐνῶ οἱ μωρὲς δὲν εἶχαν λάδι, κι ἔσβηναν οἱ λαμπάδες τους. Πλησίασαν τότε οἱ μωρὲς τὶς φρόνιμες καὶ εἶπαν· «δῶστε μας λάδι ἀπὸ τὰ δοχεῖα σας»⁷. Ντρέπομαι καὶ κοκκινίζω καὶ δακρῶζω, ὅταν ἀκούσω γιὰ παρθένα μωρή· ἀκούοντας αὐτὸ τὸ ὄνομα κοκκινίζω ἀπὸ ντροπή, γιατί μετὰ τὴν ἀνύψωση τοῦ σώματος στὸν οὐρανό, μετὰ τὴν ἄμιλλα πρὸς ὁμοίωση μὲ τὶς οὐράνιες δυνάμεις, καὶ ἀφοῦ ὑπέμειναν τὸν καύσωνα καὶ καταπάτησαν τὸ καμίνι τῆς ἡδονῆς, τότε ἄκουσαν νὰ τὶς ὀνομάζουν μωρὲς· καὶ σωστὰ ὀνομάσθηκαν μωρὲς, γιατί, ἐνῶ κατόρθωσαν τὸ μεγαλύτερο, νικήθηκαν ἀπὸ τὸ μικρό. «Καὶ ἦρθαν», λέγει, «οἱ μωρὲς καὶ εἶπαν στὶς φρόνιμες· δῶστε μας λάδι ἀπὸ τὰ δοχεῖα σας. Κι ἐκεῖνες εἶπαν· δὲν μποροῦμε νὰ σᾶς δώσομε, μήπως καὶ δὲν φτάσει καὶ γιὰ μᾶς»⁸· δὲν τὸ κάμνουν αὐτὸ ἀπὸ ἀσπλαχνία οὔτε ἀπὸ κακία, ἀλλ' ἐξ αἰτίας τῆς στενότητος τοῦ χρόνου· γιατί ἐπρόκειτο νὰ ἔρθει ὁ νυμφίος. Εἶχαν κι αὐτὲς λαμπάδες, ἀλλὰ τῶν φρόνιμων εἶχαν λάδι, ἐνῶ οἱ δικές τους δὲν εἶχαν. Γιατὶ ἡ φωτιά εἶναι ἡ παρθενία, ἐνῶ τὸ λάδι εἶναι ἡ ἐλεημοσύνη. Ὅπως ἀκριβῶς λοιπὸν ἡ φωτιά, ἐὰν δὲν ἔχει λάδι νὰ τροφοδοτεῖται, σβήνει, ἔτσι καὶ ἡ παρθενία, ἐὰν δὲν ἔχει ἐλεημοσύνη, σβήνει. «Δῶστε μας λάδι ἀπὸ τὰ δοχεῖα σας». Καὶ ἐκεῖνες εἶπαν πρὸς αὐτὲς· «δὲν μποροῦμε νὰ σᾶς δώσομε». Κι ὁ λόγος αὐτὸς δὲν λεγόταν ἀπὸ κακία, ἀλλ' ἀπὸ φόβο· «μήπως δὲν φτάσει καὶ γιὰ μᾶς καὶ γιὰ σᾶς»· μήπως, θέλοντας ὄλες νὰ μποῦμε μέσα, μείνομε ὄλες ἔξω. «Ἀλλὰ πᾶτε κι ἀγορᾶστε ἀπ' αὐτοὺς πὸν πουλοῦν λάδι».

Καὶ ποιοί εἶναι οἱ ἔμποροι αὐτοῦ τοῦ λαδιοῦ; Οἱ φτωχοί, αὐ-

ἐλεημοσύνην καθεζόμενοι πρὸ τῆς ἐκκλησίας. Καὶ πόσου; Ὅσου
 θέλεις· τιμὴν οὐκ ἐπιτίθημι, ἵνα μὴ πενίαν προβάλλῃ. Ὅσον ἔχεις,
 τοσοῦτου ἀγόρασον· ἔχεις ὀβολόν; ἀγόρασον τὸν οὐρανόν· οὐχ ὅτι
 εὖωνος ὁ οὐρανός, ἀλλ' ὅτι φιλόανθρωπος ὁ Δεσπότης. Οὐκ ἔχεις
 5 ὀβολόν; ποτήριον δὸς ψυχροῦ ὕδατος· «ὅς ἂν ποτίσῃ ποτήριον ψυ-
 χροῦ ὕδατος ἓνα τῶν ἐλαχίστων τούτων ἕνεκα ἐμοῦ, οὐ μὴ ἀπο-
 λέσῃ τὸν μισθὸν αὐτοῦ». Ἐμπορία καὶ πραγματεία ὁ οὐρανός, καὶ
 ἡμεῖς ἀμελοῦμεν. Δὸς ἄρτον, καὶ λαβὲ παράδεισον· δὸς μικρά, καὶ
 λαβὲ μεγάλα· δὸς θνητά, καὶ λαβὲ ἀθάνατα· δὸς φθαρτά, καὶ λαβὲ
 10 ἀφθαρτα. Εἰ ἦν πανήγυρις καὶ εὖωνίαν ἔχουσα καὶ ἀφθονίαν σι-
 τίων καὶ τὰ πολλὰ ὀλίγου πιπρασκόμενα, οὐκ ἂν τὰς οὐσίας δια-
 πωλήσαντες καὶ πάντα δεύτερα θέντες, τῆς πραγματείας ἐκείνης
 περικρατεῖς ἐγένεσθε; Καὶ ὅπου μὲν φθαρτά, τοσαύτην ἐνδείκνυσθε
 σπουδήν, ὅπου δὲ πραγματεία ἀθάνατος, τοσοῦτο ραθυμεῖτε καὶ
 15 ἀναπεπτώκατε; Δὸς πέννητι, ἵνα κἂν σὺ σιωπᾶς, καὶ μυρία στόματα
 ὑπὲρ σοῦ ἀπολογῶνται, τῆς ἐλεημοσύνης ἐνεστῶσης καὶ συνηγο-
 ρούσης· λύτρον ψυχῆς ἐστὶν ἐλεημοσύνη. Διὰ τοῦτο ὡσπερ οἱ λου-
 τῆρες ὕδατος πεπληρωμένοι εἰσὶ πρὸ τῶν θυρῶν τῆς ἐκκλησίας,
 ἵνα νίψῃ τὰς χεῖρας, οὕτω τῆς ἐκκλησίας ἔξω οἱ πέννητες καθεζόν-
 20 ται, ἵνα πλύνῃ τὰς χεῖρας τῆς ψυχῆς. Ἐπλυνας τὰς χεῖρας τὰς αἰ-
 σθητὰς τῷ ὕδατι; πλύνον τὰς χεῖρας τῆς ψυχῆς τῇ ἐλεημοσύνῃ. Μὴ
 πενίαν προβάλλου· ἡ χήρα ἐν τῷ ἐσχάτῳ τῆς πενίας ἐξένισε τὸν
 Ἥλιαν, καὶ ἡ πενία κώλυμα οὐκ ἐγένετο, ἀλλὰ μετὰ πολλῆς τῆς
 χαρᾶς αὐτὸν ὑπεδέξατο· διὸ καὶ ἀξίους ἀπέλαβε τοὺς καρπούς, καὶ
 25 ἐθέρισε τὸν στάχυν τῆς ἐλεημοσύνης.

Ἄλλ' ἴσως ὁ ἀκροατὴς φησὶ, 'δός μοι τὸν Ἥλιαν'. Τί ζητεῖς
 τὸν Ἥλιαν; τὸν Δεσπότην σοι δίδωμι τοῦ Ἥλια, καὶ οὐ τρέφεις αὐ-
 τόν. Τὸν Ἥλιαν εἰ εὖρες, πῶς ἂν ἐξένισας αὐτόν; Χριστοῦ ἐστὶ τοῦ
 Δεσπότητος τῶν ὄλων ἀπόφασις· «ὅς ἂν ποιήσῃ ἐνὶ τῶν ἐλαχίστων
 30 τούτων, ἐμοὶ ἐποίησεν». Εἰ βασιλεὺς ἓνα τινὰ ἐκάλεσεν ἐπὶ τοῦ

9. Ματθ. 10,42.

10. Γ' Βασ. 17.

11. Ματθ. 25,40.

τοὶ ποὺ κάθονται μπροστὰ στὴν ἐκκλησία περιμένοντας ἐλεημοσύνη. Καὶ πόσο ν' ἀγοράσω; Ὅσο θέλεις; δὲν ὀρίζω τιμὴ, γιὰ νὰ μὴ προβάλλεις σὰν δικαιολογία τὴ φτώχεια. Ὅσο μπορεῖς, τόσο ἀγόρασε; ἔχεις ὀβολό; Ἀγόρασε τὸν οὐρανό; ὄχι ἐπειδὴ εἶναι φτηνὸς ὁ οὐρανός, ἀλλ' ἐπειδὴ εἶναι φιλόανθρωπος ὁ Κύριος. Δὲν ἔχεις ὀβολό; Δῶσε ἓνα ποτήρι κρῦο νερό· «ὅποιος θὰ δώσει ἓνα ποτήρι κρῦο νερό σ' ἓναν ἀπ' αὐτοὺς τοὺς ἀσήμαντους στὸ ὄνομά μου, δὲ θὰ χάσει τὸ μισθό του»⁹. Ἐμπορία καὶ πραγματεία εἶναι ὁ οὐρανός κι ἐμεῖς ἀδιαφοροῦμε. Δῶσε ψωμί καὶ πάρε παράδεισο· δῶσε μικρὰ καὶ πάρε μεγάλα· δῶσε θνητὰ καὶ πάρε ἀθάνατα· δῶσε φθαρτὰ καὶ πάρε ἄφθαρτα. Ἄν ἦταν πανηγύρι καὶ ὑπῆρχαν ἄφθονα καὶ φτηνὰ τρόφιμα καὶ τὰ πολλὰ πουλοῦνταν ἔναντι λίγων, δὲν θὰ πουλούσατε τίς περιουσίες σας, καὶ παραμερίζοντας ὅλα τὰ ἄλλα, δὲν θὰ προσπαθοῦσατε ν' ἀποκτήσετε ἐκείνη τὴν πραγματεία; Καὶ ὅπου βέβαια τὰ πράγματα εἶναι φθαρτὰ, δείχνετε τόση προθυμία, ὅπου ὁμως ἡ πραγματεία εἶναι ἀθάνατη, δείχνετε τόση ραθυμία καὶ ἀδιαφορία; Δῶσε στὸ φτωχό, ὥστε, κι ἂν ἀκόμα σὺ σιωπᾶς, ἀμέτρητα στόματα ν' ἀπολογοῦνται γιὰ σένα, μὲ τὴν παρουσία ἐκεῖ τῆς ἐλεημοσύνης καὶ τῆς συνηγορίας τῆς λύτρωσης τῆς ψυχῆς εἶναι ἡ ἐλεημοσύνη. Γι' αὐτό, ὅπως ἀκριβῶς ὑπάρχουν μπροστὰ στὶς θύρες τῆς ἐκκλησίας οἱ λουτῆρες γεμάτοι νερό γιὰ νὰ πλύνεις τὰ χέρια σου, ἔτσι ἔξω ἀπὸ τὴν ἐκκλησία κάθονται οἱ φτωχοί, γιὰ νὰ πλύνεις τὰ χέρια τῆς ψυχῆς σου. Ἐπλυνες τὰ σωματικὰ χέρια σου μὲ νερό; Πλύνε καὶ τὰ χέρια τῆς ψυχῆς μὲ τὴν ἐλεημοσύνη. Μὴ προβάλλεις σὰ δικαιολογία τὴ φτώχεια· ἡ χήρα βρισκόμενη στὴ χειρότερη μορφή φτώχειας φιλοξένησε τὸν Ἡλία¹⁰, καὶ ἡ φτώχεια δὲν ἔγινε ἐμπόδιο, ἀλλ' ὑποδέχθηκε αὐτὸν μὲ μεγάλη 'χαρά, καὶ γι' αὐτό καὶ ἀπόλαυσε ἀντάξιους τῆς φιλοξενίας καρπούς καὶ θέρισε τὸ στάχυ τῆς ἐλεημοσύνης.

Ἄλλ' ἴσως ὁ ἀκροατὴς πεῖ, 'δός μου τὸν Ἡλία'. Τί ζητᾶς τὸν Ἡλία; σοῦ δίνω τὸν Κύριο τοῦ Ἡλία κι ὁμως δὲν τὸν τρέφεις. Ἄν ἔβρισκες τὸν Ἡλία πῶς θὰ τὸν φιλοξενοῦσες; Τοῦ Χριστοῦ, τοῦ Κυρίου τῶν ὄλων, εἶναι ἡ ἀπόφαση· «ὅποιος θὰ κάνει αὐτὸ σ' ἓναν ἀπὸ τοὺς ἀσήμαντους αὐτοὺς σ' ἐμένα τὸ ἔκαμε»¹¹. Ἐὰν ὁ βασιλιάς

δείπνου, καὶ τῶν θεραπόντων παρεστηκότων εἶπε πρὸς αὐτούς·
 'εὐχαριστήσατε τούτῳ πολλὰ ἀντ' ἐμοῦ· οὗτός με ἐν πενίᾳ ὄντα
 διέθρεψε καὶ ἐξένισεν, οὗτος ἐμοὶ πολλὰς εὐεργεσίας ἐν καιρῷ
 στενοχωρίας παρέσχε', πῶς οὐκ ἂν ἕκαστος τὰ χρήματα αὐτοῦ ὄλα
 5 πρὸς ἐκεῖνον ἀνήλωσεν, ὥ ὁ βασιλεὺς ἠὲ χαρίστηκε; πῶς οὐκ ἂν
 ἀπελογίσαιτο; πῶς οὖν ἂν ἕκαστος ἐσπούδασεν ἑαυτὸν αὐτῷ παρα-
 θέσθαι καὶ φιλιωθῆναι;

3. Εἶδετε τὴν δύναμιν τοῦ λόγου; Εἰ δέ γε ἐπὶ βασιλέως ἀνθρώ-
 που τοσαύτην τιμὴν ἔχει τὸ πρᾶγμα, ἐνόησον Χριστὸν ἐν ἐκείνῃ τῇ
 10 ἡμέρᾳ καλοῦντα ἐπὶ ἀγγέλων καὶ πάσης δυνάμεως, καὶ λέγοντα·
 'οὗτός με ἐν τῇ γῆ ἐξένισεν· οὗτός με μυρία εὐηργέτησεν· οὗτός με
 ξένον ὄντα συνήγαγεν'· ἐνόησον λοιπὸν τὴν παρρησίαν τὴν ἐπὶ
 τῶν ἀγγέλων, τὸ καύχημα τὸ ἐπὶ τῶν δήμων τῶν ἄνω. Ὡς ὁ Χρι-
 στος μαρτυρεῖ, πῶς οὐκ ἂν σχῆ παρρησίαν ὑπὲρ ἀγγέλους; Μέγα
 15 οὖν πρᾶγμα ἐλεημοσύνη, ἀδελφοί· ταύτην ἀσπασώμεθα, ἧς οὐδὲν
 ἴσον· ἰκανὴ ἐστὶ καὶ ἄλλας ἀμαρτίας ἐξαλειῖναι καὶ τὴν κρίσιν ἀπε-
 λάσαι· σοῦ σιωπῶντος ἔστηκε καὶ συνηγορεῖ· μᾶλλον δὲ σοῦ σιω-
 πῶντος μυρία στόματα εὐχαριστεῖ ὑπὲρ σοῦ. Τοσαῦτα ἀγαθὰ ἐκ
 τῆς ἐλεημοσύνης, καὶ ἡμεῖς ἀμελοῦμεν καὶ ἀναπεπτώκαμεν. Δὸς
 20 κατὰ δύναμιν ἄρτον· οὐκ ἔχεις ἄρτον; δὸς ὄβολόν· οὐκ ἔχεις ὄβο-
 λόν; δὸς ποτήριον ψυχροῦ ὕδατος· οὐκ ἔχεις τοῦτο; συμπένθησον
 τῷ θλιβομένῳ, καὶ ἔχεις μισθόν. Οὐ γὰρ τῆς ἀνάγκης ὁ μισθός,
 ἀλλὰ τῆς προαιρέσεως. Ἄλλ' ὡς ἔτι περὶ τούτου διαλεγόμεθα,
 ἐξῆλθεν ἡμῖν ἡ φροντίς τῶν παρθένων· φέρε οὖν εἰς τὸ προκείμε-
 25 νον ἐπανέλθωμεν.

«Δότε ἡμῖν», φησὶν, «ἔλαιον ἐκ τῶν ἀγγείων ὑμῶν. Οὐ δύνα-
 μεθα δοῦναι ὑμῖν, μή ποτε οὐκ ἀρκέσῃ ἡμῖν καὶ ὑμῖν· ἀλλ' ἀπελ-
 θοῦσαι ἀγοράσατε ἀπὸ τῶν πωλούντων. Ἀπερχομένων δὲ αὐτῶν
 ἀγοράσαι, ἦλθεν ὁ νυμφίος, καὶ αἱ ἔχουσαι τὰς λαμπάδας φαιδρὰς

προσκαλοῦσε κάποιον σὲ δεῖπνο, καὶ ἐνῶ ἦταν παρόντες οἱ ὑπηρέτες, ἔλεγε πρὸς αὐτούς· 'εὐχαριστῆστε αὐτὸν πολὺ ἀντ' ἐμοῦ· αὐτὸς ὅταν ἦμουν φτωχὸς μὲ διέθρεψε καὶ μὲ φιλοξένησε, αὐτὸς μοῦ ἔκανε πολλὰς εὐεργεσίες σὲ στιγμὲς θλίψεως· πῶς δὲν θὰ ξόδευε ὁ καθένας ὅλα τὰ χρήματά του γιὰ ἐκεῖνον, γιὰ τὸν ὁποῖο ὁ βασιλιάς ἐνίωσε τόση εὐχαρίστηση; πῶς δὲν θὰ τὸν ἀπαριθμοῦσε στοὺς οἰκείους του; πῶς δὲ θὰ φρόντιζε ὁ καθένας νὰ τὸν πλησιάσει καὶ νὰ γίνῃ φίλος του;

3. Εἶδατε τὴ δύναμη τοῦ λόγου; Ἐὰν ὅμως στὴν περίπτωση τοῦ βασιλιᾶ, πὺ εἶναι ἄνθρωπος, τὸ πράγμα ἔχει τόση τιμὴ, σκέψου τὸ Χριστὸ κατὰ τὴν ἡμέρα ἐκείνη νὰ καλεῖ παρουσία τῶν ἀγγέλων καὶ ὄλων τῶν οὐράνιων δυνάμεων καὶ νὰ λέγει· 'αὐτὸς μὲ φιλοξένησε στὴ γῆ· αὐτὸς μοῦ ἔκανε ἄπειρες εὐεργεσίες· αὐτός, ἐνῶ ἦμουν ξένος, μὲ περιμάζεψε· σκέψου λοιπὸν τὴν παρρησία ἐνώπιον τῶν ἀγγέλων, τὸ καύχημα ἐνώπιον τῶν οὐράνιων δυνάμεων. Ἐκεῖνος γιὰ τὸν ὁποῖο δίνει τὴν ἐπιβεβαίωση ὁ Χριστὸς πῶς εἶναι δυνατό νὰ μὴ ἔχει παρρησία μεγαλύτερη ἀπὸ τοὺς ἀγγέλους; Μεγάλο λοιπὸν πράγμα, ἀδελφοί, ἡ ἐλεημοσύνη· αὐτὴν ἄς ἀγαπήσουμε μ' ὅλη μας τὴν καρδιά, μὲ τὴν ὁποία τίποτε δὲν μπορεῖ νὰ ἐξισωθεῖ· αὐτὴ εἶναι ἰκανὴ καὶ τίς ἄλλες ἁμαρτίες νὰ ἐξαλείψει κι ἀπ' τὴ μέλλουσα κρίση ν' ἀπαλλάξει· ἐνῶ σὺ σιωπαίνεις αὐτὴ στέκεται καὶ σὲ ὑπερασπίζεται· ἢ καλύτερα, ἐνῶ σὺ σιωπαίνεις ἀμέτρητα στόματα εὐχαριστοῦν γιὰ σένα. Τόσα ἀγαθὰ πηγάζουν ἀπὸ τὴν ἐλεημοσύνη, κι ἐμεῖς ἀμελοῦμε κι ἀδρανοῦμε. Δῶσε ψωμὶ ὅσο μπορεῖς· δὲν ἔχεις ψωμὶ; δῶσε ἕναν ὄβολό· δὲν ἔχεις ὄβολό; δῶσε ἕνα ποτήρι κρῦο νερό· δὲν ἔχεις κι αὐτό; πένθησε μαζί μὲ τὸν θλιβόμενο κι ἔχεις μισθό. Γιατὶ ὁ μισθὸς δὲν ἐξαρτᾶται ἀπὸ τὴν ἀνάγκη, ἀλλ' ἀπ' τὴν διάθεση. Ὅμως μιλώντας γιὰ τὸ θέμα αὐτό, ἀπομακρυνθήκαμε ἀπὸ τὸ θέμα τῶν παρθένων· ἐμπρὸς λοιπὸν ἄς ἐπιστρέψουμε σ' αὐτό. √

«Δῶστε μας», λέγει, «λάδι ἀπὸ τὰ δοχεῖα σας. Δὲν μπορούμε νὰ σᾶς δώσουμε, μήπως δὲν φτάσει γιὰ μᾶς καὶ γιὰ σᾶς· ἀλλὰ πηγαίνετε κι ἀγοράστε ἀπὸ ἐκείνους πὺ πουλοῦν. Κι ἐνῶ αὐτὲς πῆγαν ν' ἀγοράσουν, ἦρθε ὁ νυμφίος καὶ ἐκεῖνες πὺ εἶχαν τίς λα-

συνεισηλθον αὐτῶ, καὶ ἀπεκλείσθη ἡ θύρα νυμφῶνος». Ἦλθον δὲ καὶ αἱ πέντε μωραὶ, καὶ ἔκρουον τὴν θύραν τοῦ νυμφῶνος βοῶσαι· «ἄνοιξον ἡμῖν»· καὶ φωνὴ ἔσωθεν πρὸς αὐτάς τοῦ νυμφίου· «ἀπέλθετε ἀπ' ἐμοῦ, οὐκ οἶδα ὑμᾶς». Καὶ μετὰ τοσοῦτους καμάτους τί 5 ἤκουσαν; «Οὐκ οἶδα ὑμᾶς». Τοῦτό ἐστιν, ὃ ἔλεγον, εἰκῆ καὶ μάτην ἐκτήσαντο τὸ μέγα κτῆμα τῆς παρθενίας. Ἐνόησον, μετὰ τοσοῦτους καμάτους ἐξεβλήθησαν, ὅτε ἀκρασίαν ἐχαλίνωσαν, ὅτε πρὸς τὰς ἄνω δυνάμεις τὴν ἄμιλλαν εἶχον, ὅτε τῶν βιωτικῶν κατεγέλασαν πραγμάτων, ὅτε τὸν καύσωνα ὑπήνεγκαν τὸν μέγαν, ὅτε τὰ 10 σκάμματα ὑπερέβησαν, ὅτε ἀπὸ γῆς εἰς οὐρανὸν ἀνεπτερώθησαν, ὅτε τοῦ σώματος τὴν σφραγίδα οὐ διέλυσαν, ὅτε τὸ μέγα εἶδος τῆς παρθενίας ἐκτήσαντο, ὅτε τὴν ἄμιλλαν πρὸ τοῦ ἀγγέλου ἔσχον, ὅτε τοῦ σώματος τὰς ἀνάγκας καταπάτησαν, ὅτε τῆς φύσεως ἐπελήσθησαν, ὅτε ἐν σώματι τὰ ἀσώματα ἐπετέλεσαν, ὅτε τὸ μέγα καὶ 15 ἀκατάμαχτον κτῆμα τῆς παρθενίας ἐκτήσαντο· τότε ἤκουσαν, «ἀπέλθετε ἀπ' ἐμοῦ, οὐκ οἶδα ὑμᾶς». Μὴ γὰρ ἐμοὶ νομίσης τὸ τῆς παρθενίας μέγεθος μικρὸν εἶναι· τοιοῦτόν ἐστιν ἡ παρθενία, ὅτι οὐδεὶς ἠδυνήθη τῶν ἀρχαίων τοῦτο τηρῆσαι. Διὰ τοῦτο γὰρ ἡ χάρις μεγάλη, ὅτι ἃ ἦν φοβερὰ ἐν τοῖς προφήταις καὶ ἐν τοῖς ἀρχαίοις, 20 ταῦτα ἐγένετο νῦν εὐκαταφρόνητα.

Τίνα γὰρ ἦν τὰ βαρύτερα καὶ ἀναγκαῖα; Παρθενία καὶ θανάτου ὑπεροψία· ἀλλὰ τούτων νῦν καὶ κόραι εὐτελεῖς καταφρονοῦσι. Βαρὺ γὰρ ἦν τὸ τῆς παρθενίας κτῆμα οὕτως, ὡς μηδένα δύνασθαι ταύτην ἀσκῆσαι τῶν παλαιῶν. Νῶε δίκαιος καὶ μαρτυρηθεὶς ὑπὸ 25 τοῦ Θεοῦ, ἀλλὰ γυναικὶ προσωμίλησεν· ὁμοίως δὲ Ἀβραὰμ καὶ Ἰσαὰκ οἱ συγκληρονόμοι αὐτοῦ τῆς ἐπαγγελίας γυναικὶ προσωμίλησαν. Ἰωσήφ ὁ σώφρων τὸ μέγα δράμα τῆς μοιχείας ἠρνήσατο, ἀλλὰ καὶ οὗτος γυναικὶ προσωμίλησεν· βαρὺ γὰρ ἦν τὸ ἐπάγγελμα τῆς παρθενίας. Ἐκτοτε ἰσχυρὰ ἡ παρθενία ἐγένετο, ἐξότε τὸ ἄνθος 30 τὸ τῆς παρθενίας ἐβλάστησεν. Οὐδεὶς τοίνυν τῶν παλαιῶν ἠδυνή-

12. Ματθ. 25,10.

13. Ματθ. 25,11-12.

14. Γεν. κεφ. 39.

μπάδες φωτεινές μπήκαν μαζί μ' αὐτὸν καὶ ἔκλεισε ἡ θύρα τοῦ νυμφώνα»¹². Ἦρθαν τότε καὶ οἱ πέντε μωρὲς καὶ χτύπησαν τὴ θύρα τοῦ νυμφώνα, φωνάζοντας δυνατά· «ἄνοιξέ μας»· κι ἀπάντησε ἀπὸ μέσα ἡ φωνὴ τοῦ νυμφίου· «φύγετε ἀπὸ ἐδῶ· δὲ σᾶς γνωρίζω»¹³. Μετὰ δηλαδὴ ἀπὸ τόσους κόπους τί ἄκουσαν; «Δὲ σᾶς γνωρίζω». Αὐτὸ εἶναι πὺ σᾶς ἔλεγε, ὅτι ἄσκοπα καὶ στὰ χαμένα καλλιέργησαν τὸ μεγάλο κτῆμα τῆς παρθενίας. Σκέψου ὅτι μετὰ ἀπὸ τόσους κόπους ἐκδιώχθηκαν ἀκριβῶς τότε, ὅταν χαλιναγώγησαν τὴν ἀκράτεια, ὅταν συναγωνίσθηκαν τὶς οὐράνιες δυνάμεις, ὅταν περιφρόνησαν τὰ κοσμικὰ πράγματα, ὅταν ὑπέφεραν τὸν μεγάλο καύσωνα, ὅταν ὑπερπήδησαν τὰ σκάμματα, ὅταν πέταξαν ἀπὸ τὴ γῆ στὸν οὐρανό, ὅταν δὲν διέλυσαν τὴ σφραγίδα τοῦ σώματος, ὅταν ὀλοκληρώθηκε ἡ ἄμιλλά τους πρὸς τοὺς ἀγγέλους, ὅταν καταπάτησαν τὶς σωματικὲς ἀνάγκες, ὅταν λησμόνησαν τὴ φύση τους, ὅταν κατόρθωσαν τὰ ἀσώματα μὲ τὸ σῶμα τους, ὅταν ἔκαναν δικό τους τὸ μεγάλο κι ἀκαταμάχητο κτῆμα τῆς παρθενίας· τότε λοιπὸν ἄκουσαν, «φύγετε ἀπὸ κοντά μου· δὲ σᾶς γνωρίζω». Μὴ νομίσης δηλαδὴ, σὲ παρακαλῶ, ὅτι εἶναι μικρὸ τὸ μέγεθος τῆς παρθενίας· τέτοιο πράγμα εἶναι ἡ παρθενία, τὸ ὁποῖο κανένας ἀπὸ τοὺς ἀρχαίους δὲν μπόρεσε νὰ τηρήσει. Γι' αὐτὸ καὶ ἡ χάρη εἶναι μεγάλη, γιατί, ἐκεῖνα πὺ ἦταν φοβερὰ γιὰ τοὺς προφῆτες καὶ τοὺς ἀρχαίους, αὐτὰ ἔγιναν τώρα εὐκαταφρόνητα.

Ποιά λοιπὸν ἦταν τὰ πάρα πολὺ βαριὰ καὶ ἀβάσταχτα; Ἡ παρθενία καὶ ἡ περιφρόνηση τοῦ θανάτου· ἀλλ' αὐτὰ τώρα τὰ κατορθώνουν καὶ τὰ μικρὰ κορίτσια. Γιατὶ τόσο βαριὰ ἦταν ἡ ἄσκηση τῆς παρθενίας, ὥστε νὰ μὴ μπορεῖ κανένας ἀπὸ τοὺς παλιοὺς νὰ τὴν ἀσκῆσει. Ὁ Νῶε ἦταν δίκαιος καὶ ἀναγνωρίσθηκε κι ἀπ' τὸ Θεὸ ἡ δικαιοσύνη του, ἀλλὰ συνουσιάσθηκε μὲ γυναίκα· ὁμοια καὶ ὁ Ἀβραὰμ καὶ ὁ Ἰσαὰκ καὶ ἐκεῖνοι πὺ κληρονόμησαν μαζί μ' αὐτὸν τὰ ὑποσχεθέντα ἀπὸ τὸ Θεὸ συνουσιάσθηκαν μὲ γυναίκα. Ὁ Ἰωσήφ ὁ σώφρονας ἀπέκρουσε τὸ μεγάλο δράμα τῆς μοιχείας¹⁴, ἀλλὰ κι αὐτὸς συνουσιάσθηκε μὲ γυναίκα· γιατί ἦταν βαριὰ ἡ ἄσκηση τῆς παρθενίας. Ἀπὸ τότε ἡ παρθενία ἔγινε ἰσχυρὴ, ἀπ' τὴ στιγμή πὺ βλάστησε τὸ ἄνθος τῆς παρθενίας. Κανένας λοιπὸν

θη παρθενίαν ἀσκῆσαι· μέγα γὰρ πρᾶγμα σῶμα χαλινῶσαι. Ἄνα-
 ζωγράφησον τῷ λόγῳ τὸ τῆς παρθενίας εἶδος, καὶ κατάμαθε τὸ
 μέγεθος τῆς ἀρετῆς αὐτῆς· ἔτι πόλεμον ἔχει ἐφ' ἐκάστης ἡμέρας οὐ-
 δέποτε δυνάμενον ἡσυχάσαι· χειρῶν τοῦ βαρβαρικοῦ πολέμου οὐ-
 5 τος ὁ πόλεμος. Ὁ μὲν γὰρ τῶν βαρβάρων πόλεμος καιρὸν τινα ἔχει
 ἀνοχῆς ἐν ταῖς συνθήκαις, καὶ ποτὲ μὲν συμβάλλουσι, ποτὲ δὲ οὐ,
 καὶ τάξεις καὶ χρόνοι εἰσὶν· ἐπὶ δὲ τοῦ πολέμου τοῦ πρὸς τὴν παρ-
 θενίαν οὐκ ἔστιν ἀνοχή· διάβολος γὰρ ἔστιν ὁ πολεμῶν, οὐ καιρὸν
 ἐπιτηρεῖν ἐπιθέσεως εἰδώς, οὐ σύνταξιν πρὸς τὴν συμβουλήν ἐκδε-
 10 χόμενος, ἀλλ' ἔστηκεν ἀεὶ ζητῶν τὴν παρθένον γυμνὴν εὐρεῖν, ἵνα
 καιρίαν ἐπαγάγη τὴν πληγὴν· καὶ οὐδέποτε δύναται ἡ παρθένος τοῦ
 πολέμου παύσασθαι τούτου, ἀλλ' ἐν αὐτῇ τὸν τάραχον περιάγει καὶ
 τὸν πολεμιστήν. Καὶ οἱ μὲν κατάδικοι κἂν πρὸς καιρὸν ἴδωσι τὸν
 ἄρχοντα, οὐχ οὕτω χειμάζονται, ἡ δὲ παρθένος ὅπουπερ ἂν ἀπέρ-
 15 χηται, τὸν δικαστὴν περιάγει μεθ' ἑαυτῆς, καὶ τὸν πολέμιον περιφέ-
 ρει, καὶ ὁ πολέμιος οὐχ ἐσπέρας αὐτῇ δίδωσιν ἄνεσιν, οὐκ ἐν νυκτί,
 οὐκ ὄρθρου, οὐκ ἐν μεσημβρίᾳ· ἀλλὰ πολεμεῖ πάντοτε, ἡδονὴν
 ὑποτιθέμενος, γάμον μηνύων, ὅπως τὴν ἀρετὴν ἐξ αὐτῆς ἀπο-
 διώξῃ, καὶ ὅπως τὴν κακίαν ἐν αὐτῇ ἐγγεννήσῃ· ὅπως τὴν σωφρο-
 20 σύνην αὐτῆς ἀπελάσῃ, ὅπως πορνείαν ἐνσπείρῃ· ἐκκαίεται ἐφ' ἐκά-
 στης ὥρας τῆς ἡδονῆς ἢ κάμινος μαλθακῶς ὑποκαιομένη. Ἐννόη-
 σον πόσος τοῦ κατορθώματος ὁ κάματος. Ἄλλ' ἐκεῖναι μετὰ ταῦτα
 πάντα ἤκουσαν, «ἀπέλθετε ἀπ' ἐμοῦ, οὐκ οἶδα ὑμᾶς».

Ἦν οὖν πῶς μέγα πρᾶγμα ἡ παρθενία· ὅταν ἔχη τὴν ἀδελφὴν αὐ-
 25 τῆς τὴν ἐλεημοσύνην, οὐδὲν αὐτῆς περιγίνεται τῶν δεινῶν, ἀλλ'
 ἀνωτέρα πάντων ἐστί. Διὰ τοῦτο ἐκεῖναι οὐκ εἰσῆλθον, ἐπειδὴ μετὰ
 τῆς παρθενίας τὴν ἐλεημοσύνην οὐκ εἶχον. Πολλῆς αἰσχύνης τὸ
 ρῆμα ἄξιον· ἡδονὴν καταπαλαίσασα, χρημάτων οὐ κατεφρόνησας·
 ἀλλὰ παρθένος ἀποταξαμένη τῷ βίῳ, καὶ σταυρωθεῖσα χρημάτων

ἀπὸ τοὺς παλιοὺς δὲν μπόρεσε ν' ἀσκήσει τὴν παρθενία· γιατί εἶναι μεγάλο πρᾶγμα νὰ χαλιναγωγῆσει κανεὶς τὸ σῶμα. Περιέγραψε μὲ τὸ λόγια τὸ κάλλος τῆς παρθενίας καὶ μάθε καλὰ τὸ μέγεθος τῆς ἀρετῆς αὐτῆς· καθημερινὰ ἔχει πόλεμο πού δὲν εἶναι δυνατὸ ποτὲ νὰ ἡσυχάσει· αὐτὸς ὁ πόλεμος εἶναι χειρότερος ἀπὸ τὸν βαρβαρικὸ πόλεμο. Γιατί ὁ πόλεμος τῶν βαρβάρων ἔχει καὶ κάποια διακοπὴ ὅταν συνάπτονται συνθῆκες, καὶ ἄλλοτε συγκρούονται, ἄλλοτε ὄχι, καὶ ὑπάρχουν δυνατότητες ἀνασύνταξης τῶν δυνάμεων καὶ χρόνος ἀνάπαυσης, στὴν περίπτωσι ὅμως τοῦ πολέμου πρὸς ἄσκησι τῆς παρθενίας δὲν ὑπάρχει διακοπὴ· γιατί ὁ διάβολος εἶναι ἐκεῖνος πού κάμνει τὸν πόλεμο, πού δὲν γνωρίζει νὰ φυλάγει εὐκαιρία γιὰ ἐπίθεσι, οὔτε περιμένει νὰ συνταχθεῖ πρὸς ἐπίθεσι, ἀλλὰ στέκεται πάντοτε στὴ θέσι τοῦ ζητώντα νὰ βρεῖ τὴν παρθένα γυμνή, γιὰ νὰ τῆς καταφέρει θανάσιμο χτύπημα· καὶ δὲν μπορεῖ ποτὲ ἡ παρθένα νὰ σταματήσει τὸν πόλεμο αὐτό, ἀλλὰ μεταφέρει μαζί της τὴν ταραχὴ καὶ τὸν πολεμιστή. Καὶ οἱ κατάδικοι βέβαια, κι' ἂν ἀκόμη δοῦν πρὸς στιγμὴ τὸν ἄρχοντα, δὲν ταραζόνται τόσο, ἐνῶ ἡ παρθένα ὅπου κι ἂν μεταβεῖ, φέρνει μαζί της τὸ δικαστή καὶ περιφέρει τὸν πολέμιο, καὶ ὁ πολέμιος δὲν τὴν ἀφήνει ν' ἀναπαυθεῖ οὔτε τὴν ἐσπέρα, οὔτε τὴ νύχτα, οὔτε τὸ πρωῖ, οὔτε τὸ μεσημέρι, ἀλλὰ τὴν πολεμεῖ πάντοτε, προβάλλοντάς της τὴν ἡδονή, ὑπενθυμίζοντάς της τὸ γάμο, ὥστε νὰ διώξει μακριὰ της τὴν ἀρετὴ καὶ νὰ βάλει μέσα της τὴν κακία, ὥστε ν' ἀπομακρύνει τὴ σωφροσύνη ἀπ' αὐτὴν καὶ νὰ σπεῖρει μέσα της τὴν πορνεία· κάθε στιγμὴ δυνάμωνει ἡ φλόγα τοῦ καμινιοῦ τῆς ἡδονῆς, σιγοκαιόμενο κρυφά. Σκέψου λοιπὸν πόσος εἶναι ὁ κόπος τοῦ κατορθώματος. Ἄλλ' ἐκεῖνες μετὰ ἀπ' ὅλα αὐτὰ ἄκουσαν, «φύγετε ἀπὸ κοντά μου· δὲ σᾶς γνωρίζω».

Πρόσεχε πόσο μεγάλο πρᾶγμα εἶναι ἡ παρθενία· ὅταν ἔχει τὴν ἀδελφὴ της τὴν ἐλεημοσύνη, δὲν τὴν ὑπερνικᾷ κανένα κακό, ἀλλὰ στέκεται πάνω ἀπ' ὅλα. Γι' αὐτὸ ἐκεῖνες δὲν μπῆκαν, ἐπειδὴ μαζί μὲ τὴν παρθενία δὲν εἶχαν καὶ τὴν ἐλεημοσύνη. Ὁ λόγος αὐτὸς εἶναι ἄξιος πολλῆς ντροπῆς· ἐνῶ κατανίκησες τὴν ἡδονή, δὲν περιφρόνησες τὰ χρήματα· ἐνῶ εἶσαι παρθένα κι ἀπαρνήθηκες τὴ

ἐρᾶς. Εἶθε ἀνδρὸς ἐπεθύμησας καὶ οὐ τοσοῦτον τὸ ἐγκλημα ἦν· τῆς γὰρ ὁμοουσίου ὕλης ἐπεθύμεις· νῦν δὲ μείζων ἡ κατηγορία, ὅτι ἀλλοτρίας ὕλης ἐπεθύμησας. Ἐστὼ, αἱ ὑπανδροὶ ἐκεῖναι κακῶς ἀπανθρωπίαν ἐπιδείκνυνται διὰ τὴν τῶν τέκνων πρόφασιν· καὶ ἐὰν 5 εἴπῃς αὐταῖς, 'δὸς μοι ἐλεημοσύνην', 'τέκνα ἔχω', φησί, 'καὶ οὐ δύναμαι'. Ὁ Θεὸς σοι ἔδωκε τέκνα, καρπὸν κοιλίας ἔλαβες, ἵνα φιλάνθρωπος γένη, οὐχ ἵνα ἀπάνθρωπος· μὴ τὴν ὑπόθεσιν τῆς φιλανθρωπίας εἰς ἀφορμὴν ἀπανθρωπίας ἐκλάμβανε. Θέλεις κληρονομίαν καλὴν καταλείψαι τοῖς τέκνοις σου; κατάλειψον ἐλεημοσύ- 10 νην, ἵνα πάντες ἐγκωμιάσωσί σε, καὶ πολυθύλλητον τὴν μνήμην σου καταλείπῃς. Σὺ δὲ μὴ τέκνα ἔχουσα, ἀλλ' ἐσταυρωμένη τῷ βίῳ, ἵνα τί χρήματα συλλέγεις;

4. Ἄλλ' ὁ λόγος ἡμῖν ἔμψυχός ἐστι, καὶ περὶ τῆς ὁδοῦ τῆς μετανοίας, καὶ περὶ τῆς ἐλεημοσύνης. Ἐλέγομεν ὅτι μέγα κτῆμα ἡ ἐλεη- 15 μοσύνη· ἐκεῖθεν διεδέξατο ἡμᾶς τὸ πέλαγος τῆς παρθενίας. Ἐχεις οὖν πρώτην καὶ μεγάλην μετάνοιαν τὴν ἐλεημοσύνην, λυτρώσασθαι τῆς σειρᾶς ἀμαρτημάτων δυναμένην· ἀλλ' ἔχεις καὶ ἄλλην ὁδὸν μετανοίας εὐχερεστάτην πάλιν, δι' ἧς δύνασαι ἀπαλλαγῆναι τῶν ἀμαρτημάτων. Εὐχου ἐφ' ἐκάστης ὥρας καὶ μὴ ἐκκακῆσης 20 εὐχόμενος, μήτε ραθύμως τὴν τοῦ Θεοῦ φιλανθρωπίαν αἶτει, καὶ οὐκ ἀποστρέφεται ἐμμένοντα, ἀλλὰ συγχωρήσει σοι τὰς ἀμαρτίας σου καὶ δώσει τὰ αἰτήματά σου. Εὐχόμενος ἐὰν εἰσακουσθῆς, μένε εὐχαριστῶν ἐν τῇ εὐχῇ· εἰ δὲ οὐκ εἰσηκούσθης, ἐπίμενε εὐχόμενος, ἵνα εἰσακουσθῆς. Καὶ μὴ λέγε ὅτι 'πολλὰ ηὐξάμην καὶ οὐκ εἰση- 25 κούσθην'· καὶ γὰρ καὶ τοῦτο πολλάκις ὑπὲρ τοῦ συμφέροντός σοι γίνεται. Οἶδε γὰρ ὅτι ράθυμος εἶ καὶ ἀναπεπτωκῶς, καὶ ἐὰν ἐπιτύχῃς τῆς χρείας, ἀναχωρεῖς, μηκέτι εὐχόμενος· καὶ προφάσει τῆς χρείας ὑπερτίθεταιί σε, ἵνα πυκνότερον τῷ Θεῷ προσομιλήῃς καὶ τῇ εὐχῇ σχολάζῃς. Εἰ γὰρ ἐν τοιαύτῃ ἀνάγκῃ ὦν καὶ χρείαν ἔχων

ζωή και σταυρώθηκες γι' αὐτήν, ἀγαπᾶς τὰ χρήματα. Μακάρι νὰ ἐπιθυμοῦσες ἄνδρα και δὲν θὰ ἦταν τόσο μεγάλο τὸ ἔγκλημα· γιατί θὰ ἐπιθυμοῦσες τὴν ὁμοούσια ὕλη· τώρα ὁμως ἡ κατηγορία εἶναι μεγαλύτερη, γιατί ἐπιθύμησες ξένη ὕλη. Ἄλλ' ἀκόμα και οἱ παντρεμένες γυναῖκες κακῶς δείχνουν ἀπανθρωπιά, προβάλλοντας σὰν δικαιολογία τὰ παιδιά· κι ἂν πεῖς σ' αὐτές, 'δός μου ἐλεημοσύνη', ἔχω παιδιά, λέγει, και δὲν μπορῶ. Ὁ Θεός σου ἔδωσε παιδιά, ἔλαβες καρπὸ τῆς κοιλιᾶς γιὰ νὰ γίνεις φιλάνθρωπη, και ὄχι γιὰ νὰ γίνεις ἀπάνθρωπη· μὴ χρησιμοποιεῖς τὴν ὑπόθεση τῆς φιλανθρωπίας σὰν ἀφορμὴ ἀπανθρωπιᾶς. Θέλεις ν' ἀφήσεις στὰ παιδιά σου καλὴ κληρονομιά; Ἄφησέ τα ἐλεημοσύνη, γιὰ νὰ σὲ ἐπαινέσουν ὄλοι και ν' ἀφήσεις τὴ μνήμη σου πολυθρύλλητη. Σὺ ὁμως χωρὶς νὰ ἔχεις παιδιά, ἀλλ' ἔχεις σταυρωθεῖ γιὰ τὴ ζωὴ, γιατί συγκεντρώνεις χρήματα;

4. Ἄλλ' ὁ λόγος μας εἶναι πλούσιος και ὡς πρὸς τὴν ὁδὸ τῆς μετάνοιας και ὡς πρὸς τὴν ἐλεημοσύνη. Λέγαμε ὅτι ἡ ἐλεημοσύνη εἶναι μεγάλο κτῆμα· ἀπὸ ἐκεῖ μεταπηδήσαμε στὸ πέλαγος τῆς παρθενίας. Ἐχεις λοιπὸν πρώτη και μεγάλη μετάνοια τὴν ἐλεημοσύνη, πὺ μπορεῖ νὰ σὲ σώσει ἀπὸ πλῆθος ἀμαρτιῶν· ἀλλ' ἔχεις κι ἄλλη ὁδὸ μετάνοιας, πολὺ εὐκόλη πάλι, μὲ τὴν ὁποία μπορεῖς ν' ἀπαλλαγεῖς ἀπ' τ' ἀμαρτήματά σου. Νὰ προσεύχεσαι κάθε ὥρα και μὴ λυποψυχήσεις προσευχόμενος, οὔτε νὰ ζητᾶς μὲ ἀδιαφορία τὴ φιλάνθρωπία τοῦ Θεοῦ, και νὰ εἶσαι σίγουρος ὅτι δὲν θ' ἀποστραφεῖ τὴν ἐπιμονὴ σου, ἀλλὰ θὰ συγχωρήσει τίς ἀμαρτίες σου και θὰ σοῦ δώσει αὐτὰ πὺ ζητᾶς. Ἐὰν εἰσακουσθεῖ ἡ προσευχὴ σου, συνέχισε νὰ τὸν εὐχαριστεῖς στὴν προσευχὴ σου· ἐὰν πάλι δὲν εἰσακουσθηκες, συνέχισε μ' ἐπιμονὴ τὴν προσευχὴ σου, γιὰ νὰ εἰσακουσθεῖς. Καὶ μὴ λές, 'προσευχῆθηκα πάρα πολὺ και δὲν εἰσακουσθηκα'· καθόσον κι αὐτὸ πολλὰς φορές γίνεται γιὰ τὸ συμφέρον σου. Γιατὶ γνωρίζει ὅτι εἶσαι ράθυμος και ὀλιγόψυχος και ἂν ἐπιτύχεις αὐτὸ πὺ χρειάζεσαι, φεύγεις και δὲν ξαναπροσεύχεσαι· ἔχοντας λοιπὸν σὰν πρόφαση αὐτὸ πὺ ζητᾶς μεταθέτει πρὸς τὰ πίσω τὴ χορήγηση αὐτοῦ, γιὰ νὰ συνομιλεῖς πὺ πυκνὰ μὲ τὸ Θεὸ και ν' ἀσχολεῖσαι μὲ τὴν προσευχὴ. Γιατί, ἂν, βρισκόμενος σὲ μιὰ τέ-

ραθυμείς καὶ οὐ παραμένεις τῇ εὐχῇ, τί εἰ μηδενὸς τούτων ἔχρηζες; Ὡστε καὶ αὐτὸς ὑπὲρ τοῦ συμφέροντος, θέλων σε μὴ ἀπολιμπάνεσθαι τῆς εὐχῆς, τοῦτο ποιεῖ. Μένε οὖν εὐχόμενος καὶ μὴ ραθύμει· πολλὰ γὰρ δύναται ἡ εὐχή ἀνύσαι, ἀγαπητέ, καὶ μὴ ὡς μικρῶ
5 πράγματι προσέλθης τῇ εὐχῇ.

Ὅτι δὲ εὐχή ἀφήσιν ἀμαρτίας, ἐκ τῶν θείων Εὐαγγελίων τοῦτο παιδεύθητι. Τί γάρ φησιν; «Ὁμοιώθη ἡ βασιλεία τῶν οὐρανῶν ἀνθρώπῳ, ὃς ἔκλεισε τὴν θύραν αὐτοῦ, καὶ ἀνέπεσε μετὰ τῶν τέκνων αὐτοῦ· ἦλθε δὲ τις ἐσπέρας θέλων λαβεῖν ἄρτους παρ' αὐ-
10 τοῦ, καὶ κρούει λέγων· ἄνοιξόν μοι, ὅτι χρεῖαν ἔχω ἄρτων'. Ὁ δὲ πρὸς αὐτόν· οὐ δύναμί σοι δοῦναι νῦν· ἀνεπέσομεν γὰρ καὶ ἡμεῖς καὶ τὰ παιδιά ἡμῶν'. Ὁ δὲ ἐπέμενε κρούων τὴν θύραν. Καὶ φησι πάλιν πρὸς αὐτόν· οὐ δύναμαί σοι δοῦναι· ἀναπέσομεν γὰρ καὶ ἡμεῖς καὶ τὰ παιδιά'. Ὁ δὲ καὶ ταῦτα ἀκούσας ἐπέμενε κρούων, καὶ
15 μὴ ἀναχωρῶν, ἕως οὗ εἶπεν ὁ οἰκοδεσπότης, ἄνάστητε, δότε αὐτῶ καὶ ἄφετε ἀπελθεῖν'». Διδάσκει σε οὖν εὐχεσθαι ἀεὶ καὶ μὴ ἀκηδιᾶν ἀεὶ, ἀλλά, καὶ ἐὰν μὴ λάβης, παραμένειν ἕως ἂν λάβης. Καὶ πολλὰς ἄλλας ὁδοὺς μετανοίας εὐρήσεις ἐν τῇ Γραφῇ. Αὕτη ἡ μετάνοια καὶ πρὸ τῆς τοῦ Χριστοῦ παρουσίας ἐκηρύττετο διὰ τοῦ Ἰερεμίου λέ-
20 γοντος· «μὴ ὁ πίπτων οὐκ ἀνίσταται, ἢ ὁ ἀποστρέφων οὐκ ἐπιστρέφει;» καὶ πάλιν· «μετὰ ταῦτα εἶπον αὐτῇ· μετὰ τὸ πορνεῦσαι δεῦρο ἀνάστρεψον πρὸς με». Καὶ διὰ τοῦτο παλλὰς καὶ ἄλλας ὁδοὺς διαφόρους ἔδωκεν ἡμῖν, ἵνα ἐκκόψῃ πᾶσαν ἡμῶν πρόφασιν ραθυμίας. Εἰ γὰρ μίαν ὁδὸν εἶχομεν μόνην, διὰ ταύτης εἰσελθεῖν
25 οὐκ ἂν ἠδυνήθημεν.

Ταύτην τὴν μάχαιραν ἀεὶ φεύγει ὁ διάβολος. Ἥμαρτες; εἰσελθε εἰς τὴν ἐκκλησίαν καὶ ἐξάλειψόν σου τὴν ἀμαρτίαν. Ὅσάκις ἂν

15. Λουκᾶ 11,5 ἐέ.

16. Ἰερ. 8,4.

17. Ἰερ. 3,7.

τοια ανάγκη και δύσκολη στιγμή, δείχνεις αδιαφορία και δὲν ἐπιμένεις στὴν προσευχή, τί θὰ ἔκαμνες ἐὰν δὲν εἶχες ανάγκη τίποτε ἀπ' αὐτά; Ὡστε κι αὐτὸς σοῦ τὸ κάμνει αὐτὸ γιὰ τὸ συμφέρον σου, θέλοντας νὰ σὲ κάμει νὰ μὴ παρατᾶς τὴν προσευχή. Δείχνε λοιπὸν ἐπιμονὴ στὴν προσευχή σου καὶ μὴν ἀδιαφορεῖς· γιὰτὶ πολλὰ μπορεῖ νὰ κατορθώσει ἢ προσευχή, ἀγαπητέ, καὶ μὴ καταφύγεις στὴν προσευχή πιστεύοντας ὅτι πρόκειται γιὰ μικρὸ πρᾶγμα.

Τὸ ὅτι ἡ προσευχή συγχωρεῖ ἁμαρτίες, μάθε το ἀπὸ τὰ θεῖα εὐαγγέλια. Τί λέγουν λοιπὸν αὐτά; Μοιάζει ἡ βασιλεία τῶν οὐρανῶν μὲ ἄνθρωπο, ὁ ὁποῖος ἔκλεισε τὴν πόρτα του καὶ ἔπεσε νὰ κοιμηθεῖ μαζί μὲ τὰ παιδιά του· τὸ βράδυ ὅμως ἦρθε κάποιος θέλοντας νὰ πάρει ἀπ' αὐτὸν ψωμί, καὶ χτύπησε τὴν πόρτα λέγοντας· ἄνοιξέ μου, γιὰτὶ ἔχω ανάγκη ἀπὸ ψωμί'. Ἄλλ' αὐτὸς τοῦ εἶπε· δὲν μπορῶ νὰ σοῦ δώσω τώρα· γιὰτὶ πέσαμε νὰ κοιμηθοῦμε ἐμεῖς καὶ τὰ παιδιά μας'. Ἐκεῖνος ὅμως ἐπέμενε νὰ χτυπάει τὴν πόρτα. Καὶ λέγει πάλι πρὸς αὐτόν· δὲν μπορῶ νὰ σοῦ δώσω, γιὰτὶ πέσαμε νὰ κοιμηθοῦμε ἐμεῖς καὶ τὰ παιδιά'. Ἐκεῖνος ὅμως ἂν καὶ ἄκουσε αὐτὰ συνέχισε νὰ χτυπάει καὶ νὰ μὴ φεύγει, μέχρι πού εἶπε ὁ οἰκοδεσπότης, ἴσηκωθεῖτε, δῶστε του αὐτὸ πού θέλει κι ἀφήστε τον νὰ φύγει¹⁵. Μ' αὐτὸ λοιπὸν σὲ διδάσκει νὰ προσεύχεσαι πάντοτε καὶ νὰ μὴ εἶσαι ποτὲ ἀμέριμνος, ἀλλά, καὶ ἂν ἀκόμα δὲν λάβεις, νὰ ἐπιμένεις μέχρι πού νὰ λάβεις. Καὶ πολλὰς ἄλλες ὁδοὺς μετάνοιας θὰ βρεῖς στὴ Γραφή. Αὐτὴ ἡ μετάνοια κηρύττονταν καὶ πρὶν ἀπὸ τὴν παρουσία τοῦ Χριστοῦ ἀπὸ τὸν Ἱερεμία πού ἔλεγε· «μήπως ἐκεῖνος πού πέφτει δὲ σηκώνεται, ἢ ἐκεῖνος πού παίρνει στραβὸ δρόμο δὲν ἐπιστρέφει;»¹⁶ καὶ πάλι· «μετὰ ἀπ' αὐτὰ εἶπα σ' αὐτὴν· ἀφοῦ ἔκαμες τὴν πορνεία, ἔλα τώρα καὶ γύρισε σ' ἐμένα»¹⁷. Καὶ γι' αὐτὸ μᾶς ἔδωσε καὶ πολλὰς ἄλλες καὶ διάφορες ὁδοὺς, γιὰ νὰ μᾶς ἀφαιρέσει κάθε πρόφαση ραθυμίας. Γιὰτὶ, ἐὰν εἶχαμε μία ὁδὸ μόνο, δὲ θὰ μπορούσαμε νὰ μποῦμε ἀπ' αὐτὴν στὴ βασιλεία τοῦ Θεοῦ.

Αὐτὴ τὴ μάχαιρα τὴν ἀποφεύγει πάντοτε ὁ διάβολος. Ἄμαρτησες; Ἔλα στὴν ἐκκλησία κι ἐξάλειψε τὴν ἁμαρτία σου. Ὅσες

πέσης εἰς τὴν ἀγοράν, τοσαυτάκις ἐγείρη· οὕτως ὁσάκις ἂν ἀμαρ-
 τήσης, μετανόησον ἐπὶ τῇ ἀμαρτίᾳ· μὴ σαυτοῦ ἀπογνῶς· κἂν δεύτε-
 ρον ἀμάρτης, δεύτερον μετενόησον, μὴ διὰ ραθυμίαν τέλεον ἐκ-
 πέσης τῆς τῶν προκειμένων ἀγαθῶν ἐλπίδος· κἂν ἐν ἐσχάτῃ πολιᾷ
 5 ἦς καὶ ἀμάρτης, εἴσελθε, μετανόησον· ἰατριῶν γάρ ἐστιν ἐνταῦθα,
 οὐ δικαστήριον, οὐκ εὐθύνας ἀμαρτημάτων ἀπαιτοῦν, ἀλλὰ συγχώ-
 ρησιν ἀμαρτημάτων παρέχον· Θεῶ μόνω εἶπε τὴν ἀμαρτίαν σου,
 «σοὶ μόνω ἤμαρτον καὶ τὸ πονηρὸν ἐνώπιόν σου ἐποίησα», καὶ
 συγχωρεῖταί σου ἡ ἀμαρτία. Ἔχεις δὲ καὶ ἄλλην ὁδὸν μετανοίας,
 10 οὐ δύσκολον, ἀλλὰ καὶ πάνυ εὐχερεστάτην. Ποίαν δὲ ταύτην;
 Κλαῦσον ἐπὶ τῇ ἀμαρτίᾳ σου καὶ διδάχθητι ἐκ τῶν θείων Εὐαγγε-
 λίων τοῦτο. Πέτρος ἐκεῖνος, ἡ κορυφή τῶν ἀποστόλων, ὁ πρῶτος
 ἐν τῇ Ἐκκλησίᾳ, ὁ φίλος Χριστοῦ, ὁ τὴν ἀποκάλυψιν παρὰ ἀνθρώ-
 πων μὴ δεξάμενος, ἀλλὰ παρὰ τοῦ Πατρός, καθὼς αὐτῷ μαρτυρεῖ
 15 ὁ Δεσπότης λέγων, «μακάριος εἶ, Σίμων Βαριωνᾶ, ὅτι σὰρξ καὶ
 αἷμα οὐκ ἀπεκάλυψέ σοι, ἀλλ' ὁ Πατήρ μου ὁ οὐράνιος», οὗτος ὁ
 Πέτρος—Πέτρον δὲ ὅταν εἶπω, τὴν πέτραν λέγω τὴν ἀρραγῆ, τὴν
 κρηπίδα τὴν ἀσάλευτον, τὸν ἀπόστολον τὸν μέγαν, τὸν πρῶτον
 τῶν μαθητῶν, τὸν πρῶτον κληθέντα, καὶ πρῶτον ὑπακούσαντα—,
 20 ἐκεῖνος οὐ μικρόν τι πρᾶγμα ἔδρασεν, ἀλλὰ καὶ σφόδρα μέγα, ὡς
 αὐτὸν ἀρνήσασθαι τὸν Δεσπότην. Τοῦτο λέγω οὐ κατηγορῶν τοῦ
 δικαίου, ἀλλὰ σοὶ ὑπόθεσιν διδοὺς τῆς μετανοίας, αὐτὸν τὸν Δε-
 σπότην τῆς οἰκουμένης, τὸν κηδεμόνα, τὸν Σωτῆρα τῶν ἀπάντων
 ἠρνήσατο.

25 Ἴνα δὲ ἄνωθεν τὴν ὑπόθεσιν εἶπωμεν, ἐν τῇ παραδόσει εἶδεν
 ὁ Σωτὴρ τινὰς ἀναχωρήσαντας καὶ λέγει τῷ Πέτρῳ· «μὴ καὶ σὺ
 ἀναχωρῆσαι θέλεις; Ὁ δὲ Πέτρος εἶπε, κἂν δέη με σὺν σοὶ ἀποθα-
 νεῖν, οὐ μὴ σε ἀπαρνήσομαι». Τί λέγεις, Πέτρε; Θεὸς ὁ ἀποφηνάμε-
 νος καὶ ἀντιμάχη; Ἀλλ' ὁμῶς ἡ προαίρεσις τὸ ἴδιον ἔδειξε, τῆς δὲ
 30 φύσεως ἡ ἀσθένεια ἠλέγγετο. Ταῦτα δὲ πότε; Ἐν νυκτί, ἐν ἣ παρε-
 δόθη ὁ Χριστός· τότε οὖν, φησὶν, εἰστήκει ὁ Πέτρος παρὰ τὴν ἄν-

18. Ψαλμ. 50,6.

19. Μαθθ. 16,17.

20. Ἰω. 6,67.

21. Μαθθ. 26,35.

φορὲς κι ἂν πέσεις στὴν ἀγορά, τόσες φορὲς σηκώνεσαι· ἔτσι κάθε φορά πού θ' ἀμαρτήσεις, μετανόησε γιὰ τὴν ἀμαρτία σου· μὴν ἀπελπισθεῖς· ἂν ἀμαρτήσεις γιὰ δεύτερη φορά, μετανόησε γιὰ δεύτερη φορά καὶ μὴ ἀπὸ ραθυμία χάσεις τελείως τὴν ἐλπίδα γιὰ τ' ἀγαθὰ πού σοῦ ἐπιφυλάσσονται· κι ἂν ἀκόμα βρίσκεσαι σὲ βαθιά γηρατειά κι ἀμαρτήσεις, ἔλα στὴν ἐκκλησία καὶ μετανόησε: γιὰτὶ ἐδῶ εἶναι ἰατρεῖο κι ὄχι δικαστήριο, πού δὲν ζητᾶ εὐθύνες ἀμαρτημάτων, ἀλλὰ παρέχει συγχώρηση ἀμαρτημάτων. Πῆς στὸ Θεὸ μόνο τὴν ἀμαρτία σου, «σ' ἐσένα μόνο ἀμάρτησα κι ἔπραξα τὸ κακὸ ἐνώπιόν σου»¹⁸, καὶ συγχωρεῖται ἡ ἀμαρτία σου. Ἄλλ' ἔχεις κι ἄλλη ὁδὸ μετάνοιας, ὄχι δύσκολη, ἀλλὰ πάρα πολὺ εὐκόλη. Ποιὰ εἶναι αὐτή; Κλάψε γιὰ τὴν ἀμαρτία σου καὶ πάρε τὸ δίδαγμα αὐτὸ ἀπὸ τὰ θεῖα εὐαγγέλια. Ὁ Πέτρος ἐκεῖνος, ἡ κορυφὴ τῶν ἀποστόλων, ὁ πρῶτος στὴν Ἐκκλησία, ὁ φίλος τοῦ Χριστοῦ, ἐκεῖνος πού δὲν ἔλαβε τὴν ἀποκάλυψη ἀπὸ ἀνθρώπους, ἀλλὰ ἀπὸ τὸν Πατέρα, ὅπως τὸ βεβαιώνει σ' αὐτὸν ὁ Κύριος, λέγοντας, «εἶσαι μακάριος, Σίμων, γιὰ τοῦ Ἰωανᾶ, γιὰτὶ δὲν σοῦ ἀποκάλυψε τὴν ἀλήθεια κάποιος μὲ σάρκα καὶ αἷμα, ἀλλ' ὁ Πατέρας μου ὁ οὐράνιος»¹⁹, αὐτὸς ὁ Πέτρος –ὅταν λέγω Πέτρο, ἐννοῶ τὴν πέτρα τὴ στερεά, τὸ ἀσάλευτο θεμέλιο, τὸν μέγα ἀπόστολο, τὸν πρῶτο ἀπὸ τοὺς μαθητὲς, τὸν πρῶτο πού κάλεσε καὶ πρῶτος ὑπάκουσε–, αὐτὸς λοιπὸν δὲν ἔκαμε κάτι τὸ μικρὸ, ἀλλὰ κάτι τὸ πάρα πολὺ μεγάλο, ὥστε ν' ἀπαρνηθεῖ τὸν ἴδιο τὸν Κύριο. Αὐτὸ τὸ λέγω ὄχι γιὰ νὰ κατηγορήσω τὸν δίκαιο, ἀλλὰ γιὰ νὰ δώσω σ' ἐσένα ἀφορμὴ μετάνοιας, ἀφοῦ ὁ Πέτρος ἀρνήθηκε τὸν ἴδιο τὸν Κύριο τῆς οἰκουμένης, τὸν κηδεμόνα καὶ Σωτήρα ὅλων τῶν ἀνθρώπων.

Καὶ γιὰ νὰ ποῦμε τὴν ὑπόθεση ἀπὸ τὴν ἀρχή, κατὰ τὴν παράδοση εἶδε ὁ Σωτήρας μερικοὺς πού ἔφυγαν²⁰ καὶ λέγει στὸν Πέτρο· «μήπως καὶ σὺ θέλεις νὰ φύγεις; Ἄλλ' ὁ Πέτρος εἶπε· κι ἂν ἀκόμη χρειαστεῖ νὰ πεθάνω μαζί σου, δὲ θὰ σ' ἀπαρνηθῶ»²¹. Τί λές, Πέτρε; Τοῦ Θεοῦ εἶναι τὰ λόγια αὐτὰ καὶ σὺ διαφρονεῖς; Ἄλλ' ὅμως ἡ διάθεση ἔδειξε αὐτὸ ἀκριβῶς, ἐνῶ φανερώθηκε ἡ ἀδυναμία τῆς ἀνθρώπινης φύσεως. Καὶ αὐτὰ πότε; Τῆ νύχτα κατὰ τὴν ὅπια παραδόθηκε ὁ Χριστός· τότε λοιπὸν, λέγει, στεκόταν ὁ Πέ-

θρακιαν θερμαινόμενος καὶ κόρη τις προσῆλθε καὶ λέγει αὐτῶ·
 «χθὲς καὶ σὺ μετὰ τούτου τοῦ ἀνθρώπου ἦς». Ὁ δὲ «οὐκ οἶδα τὸν
 ἄνθρωπον τούτον». Εἶτα καὶ δεῦτερον καὶ τρίτον καὶ ἐπληρώθη ἡ
 ἀπόφασις. Εἶτα ὁ Χριστὸς ἐνέβλεψε τῷ Πέτρῳ, φωνὴν διὰ τοῦ
 5 βλέμματος ἀφιεῖς· οὐ γὰρ διὰ στόματος αὐτῶ ἐλάλησεν, ἵνα μὴ
 ἐλέγξῃ αὐτὸν ἐπὶ τῶν Ἰουδαίων καὶ τὸν ἴδιον καταισχύνη μαθητὴν,
 ἀλλὰ διὰ τοῦ βλέμματος τὴν φωνὴν ἀφῆκε· τουτέστι, 'Πέτρε, ὃ ἔλε-
 γον, γέγονεν'. Ἀμέλει γοῦν καὶ ὁ Πέτρος αἰσθανόμενος τότε ἤρξατο
 κλαίειν, ἀλλ' οὐχ ἀπλῶς ἔκλαυσεν, ἀλλὰ πικρῶς, δεῦτερον βάπτι-
 10 σμα διὰ τῶν δακρῦων ἐκ τῶν ὀφθαλμῶν ποιήσας. Ἀλλὰ κλαύσας
 οὕτω πικρῶς, ἐξήλειψε τὴν ἁμαρτίαν· μετὰ ταῦτα δὲ πιστεύεται
 τὰς κλεῖς τῶν οὐρανῶν. Εἰ δὲ Πέτρου κλαυθμὸς τηλικαύτην ἐξή-
 λειψεν ἁμαρτίαν, σὺ ἐὰν κλαύσης, πῶς οὐκ ἂν ἀπαλείψεις τὴν
 ἁμαρτίαν; Οὐ γὰρ μικρὸν ἦν ἔγκλημα τὸ ἀρνήσασθαι τὸν ἴδιον Δε-
 15 σπότην, ἀλλὰ μέγα καὶ ἰσχυρόν· ἀλλ' ὁμως τὰ δάκρυα ἐξήλειψε τὸ
 ἁμάρτημα.

Κλαῦσον οὖν καὶ σὺ ἐπὶ τῇ ἁμαρτίᾳ σου· ἀλλ' οὐχ ἀπλῶς,
 οὐδὲ μετὰ σχήματος, ἀλλὰ κλαῦσον πικρῶς, ὡς ὁ Πέτρος· ἐξ αὐ-
 τοῦ τοῦ βάθους προσάγαγε τὰς πηγὰς τῶν δακρῦων, ἵνα οὕτως
 20 σπλαγχνισθεῖς ὁ Δεσπότης συγωρήσῃ σοι τὸ πλημμέλημα· φιλάν-
 θρωπος γὰρ ἐστίν· αὐτὸς γὰρ εἶπεν· «οὐ θέλω τὸν θάνατον τοῦ
 ἁμαρτωλοῦ, ὡς τὸ ἐπιστρέψαι, καὶ μετανοῆσαι, καὶ ζῆν αὐτόν».
 Μικρὸν θέλει παρὰ σοῦ πόνον, καὶ αὐτὸς παρέχει τὰ μεγάλα· πρό-
 φασιν ζητεῖ παρὰ σοῦ, ἵνα σοι δῶ θησαυρὸν σωτηρίας. Πρόβαλε
 25 δάκρυα, καὶ αὐτὸς σοι δίδωσι συγχώρησιν· πρόβαλε μετάνοιαν, καὶ
 αὐτὸς σοι παρέχει ἄφεσιν ἁμαρτιῶν· πρόφασιν μικρὰν σὺ εἰσένεγ-
 κε, ἵνα εὐπρόσωπον ἔχῃς τὴν ἀπολογίαν· τὰ μὲν γὰρ παρ' αὐτοῦ
 ἐστὶ, τὰ δὲ παρ' ἡμῶν· τὰ παρ' ἡμῶν ἐὰν εἰσενέγκωμεν, πάλιν καὶ
 αὐτὸς παρέχει τὰ παρ' ἑαυτοῦ. Ἦδη μὲν οὖν τὰ παρ' ἑαυτοῦ αὐτὸς
 30 παρέσχεν, ἥλιον, σελήνην, ποικίλον χορὸν ἀστέρων ἐθεμελίωσεν,
 ἀέρα ἐξέχεε, γῆν ἠπλωσε, θάλασσαν ἐτείχισεν, ἔδωκεν ὄρη, νάπας,

22. Ματθ. 26,69.

23. Μάρκ. 14,68.

24. Λουκᾶ 21,61.

25. Ἰεζ. 18,23.

τρος κοντα στή φωτιά και ζεσταινόταν, και πλησίασε κάποιο κορίτσι και λέγει σ' αυτόν· «χθές ἤσουν και σὺ μαζί μ' αὐτὸν τὸν ἄνθρωπο»²². Κι ἐκεῖνος ἀπάντησε· «δὲν τὸν γνωρίζω τὸν ἄνθρωπο αὐτό»²³. Στὴ συνέχεια τὸν ἀπαρνήθηκε δευτέρα και τρίτη φορά και ἐκπληρώθηκε ὁ λόγος τοῦ Χριστοῦ. Ἐπειτα ὁ Χριστὸς κοίταξε τὸν Πέτρο, ἀφήνοντας φωνὴ μὲ τὸ βλέμμα του²⁴. δὲν τοῦ μίλησε βέβαια μὲ τὸ στόμα, γιὰ νὰ μὴν τὸν ἐλέγξει μπροστὰ στοὺς Ἰουδαίους και καταντροπιάσει ἔτσι τὸν μαθητὴ του, ἀλλ' ἄφησε τὴ φωνὴ νὰ βγεῖ ἀπὸ τὸ βλέμμα του, ποὺ ἦταν σὰν νὰ τοῦ ἔλεγε· 'Πέτρε, ἔγινε ἐκεῖνο ποὺ ἔλεγα'. Ἀμέσως λοιπὸν ὁ Πέτρος αἰσθάνθηκε αὐτὸ και ἄρχισε νὰ κλαίει, και δὲν ἔκλαψε ἀπλῶς, ἀλλὰ πολὺ πικρὰ, δεχόμενος δεύτερο βάπτισμα μὲ τὰ δάκρυα τῶν ὀφθαλμῶν. Κι ἀφοῦ ἔκλαψε τόσο πικρὰ, ἐξάλειψε τὴν ἁμαρτία, και στὴ συνέχεια τοῦ ἐμπιστεύεται τὰ κλειδιὰ τῶν οὐρανῶν. Ἄν λοιπὸν τὸ κλάμα τοῦ Πέτρου ἐξάλειψε τόσο μεγάλη ἁμαρτία, ἐὰν κλάψεις και σὺ πῶς δὲ θὰ ἐξαλείψεις τὴν ἁμαρτία; Γιατὶ δὲν ἦταν μικρὸ παράπτωμα τὸ ν' ἀρνηθεῖ τὸν ἴδιο τὸν Κύριο, ἀλλὰ μεγάλο και βαρὺ· κι ὅμως τὰ δάκρυα ἐξάλειψαν τὸ ἁμάρτημα.

Κλάψε λοιπὸν και σὺ γιὰ τὴν ἁμαρτία σου· ὄχι ὅμως ἀπλῶς, οὔτε προσποίηση, ἀλλὰ κλάψε πικρὰ, ὅπως ὁ Πέτρος· μέσα ἀπὸ τὰ βάθη τῆς καρδιᾶς σου χύσε τὶς πηγὲς τῶν δακρῶν σου, γιὰ νὰ σ' εὐσπλαχνισθεῖ ὁ Κύριος και νὰ συγχωρήσει τὸ ἁμάρτημά σου· γιατί εἶναι φιλόανθρωπος· κι αὐτὸς εἶναι ποὺ εἶπε· «δὲ θέλω τὸ θάνατο τοῦ ἁμαρτωλοῦ, ἀλλὰ νὰ ἐπιστρέψει και νὰ μετανοήσει γιὰ νὰ ζήσει»²⁵. Μικρὸ κόπο θέλει ἀπὸ σένα, κι αὐτὸς σοῦ δίνει τὰ μεγάλα· ἀφορμὴ θέλει ἀπὸ σένα, γιὰ νὰ σοῦ δώσει θησαυρὸ σωτηρίας. Χύσε δάκρυα, κι αὐτὸς σοῦ δίνει συγχώρηση· δεῖξε μετάνοια, κι αὐτὸς σοῦ προσφέρει ἄφεση ἁμαρτιῶν· δῶσε ἐσὺ μικρὴ ἀφορμὴ, γιὰ νὰ ἔχεις εὐπρόσδεκτη τὴν ἀπολογία· γιατί ἄλλα προσφέρονται ἀπὸ αὐτόν, και ἄλλα ἀπὸ μᾶς· ἐὰν προσφέρομε τὰ δικά μας, τότε κι αὐτὸς μᾶς προσφέρει τὰ δικά του. Αὐτὸς βέβαια ἔδωσε ἤδη τὰ δικά του, τὸν ἥλιο, τὴ σελήνη, θεμελίωσε τὸν ποικιλόμορφο χορὸ τῶν ἀστέρων, ἄφησε διάχυτο τὸν ἀέρα, ἄπλωσε τὴ γῆ, περιτείχισε τὴ θάλασσα, ἔδωσε τὰ ὄρη, τὰ φαράγγια, τὰ βουνά, τὶς πηγές, τὶς

βουνούς, πηγάς λίμνας, ποταμούς, τὰ μυρία γένη τῶν φυτῶν, παραδείσους, τὰ ἄλλα πάντα· πάλιν σὺ συνεισένεγκε μικρόν, ἵνα οὕτω καὶ τὰ ἄνω σοι χαρίσῃται.

Μὴ οὖν ἀμελήσωμεν ἑαυτῶν, μηδὲ ἀποστῶμεν τῆς ἡμετέρας
 5 σωτηρίας, τοσοῦτον πέλαγος φιλανθρωπίας ἔχοντες τοῦ πάντων
 Δεσπότης καὶ μετаноοῦντος ἐπὶ ταῖς ἡμετέραις ἀμαρτίαις. Βασιλεία
 οὐρανῶν πρόκειται καὶ παράδεισος. Καὶ τὰ ἀγαθὰ «ἃ ὀφθαλμὸς
 οὐκ εἶδε καὶ οὖς οὐκ ἤκουσε καὶ ἐπὶ καρδίαν ἀνθρώπου οὐκ ἀνέβη,
 ἃ ἠτοίμασεν ὁ Θεὸς τοῖς ἀγαπῶσιν αὐτόν», καὶ οὐκ ὀφείλομεν
 10 ἅπαντα ποιῆσαι, ἵνα τι συνεισενέγκωμεν, ὥστε τούτων μὴ ἐκπε-
 σεῖν; Ἦ οὐκ οἶδας Παῦλος τί λέγει, ὁ πολλὰ κοπιάσας, καὶ μυρία
 τρόπαια κατὰ τοῦ διαβόλου στήσας, ὁ ἐν σῶματι τὴν οἰκουμένην
 πεζεύσας, ὁ γῆν καὶ θάλατταν καὶ ἀέρα περιδραμών, ὁ καθάπερ
 ὑπόπτερός τις τὴν οἰκουμένην περιελθών, ὁ λιθαθεῖς, ὁ φονευθεῖς,
 15 ὁ τυπτηθεῖς, ὁ πάντα διὰ τὸ ὄνομα τοῦ Θεοῦ παθών, ὁ οὐρανία
 φωνῆ κληθεῖς ἄνωθεν, ὄρα, οὗτος τί λέγει, ποίαν φωνὴν ἔρρηξεν·
 ἐλάβομεν χάριν, φησὶν, ἀπὸ τοῦ Θεοῦ, ἀλλὰ κάγῳ ἐκοπίασα καὶ
 συνεισήνεγα· «καὶ ἡ χάρις αὐτοῦ ἢ εἰς ἐμὲ κενὴ οὐκ ἐγενήθη·
 ἀλλὰ καὶ περισσότερον αὐτῶν πάντων ἐκοπίασα καὶ συνεισήνεγ-
 20 κα». Οἶδαμεν, φησὶν, οἶδαμεν τῆς χάριτος τὸ μέγεθος, ὃ ἐλάβομεν,
 ἀλλ' οὐκ ἀργὸν με εὔρε· φανερὰ τὰ παρ' ἐμοῦ εἰσενεχθέντα.

Οὕτως οὖν καὶ ἡμεῖς τὰς χεῖρας πρὸς ἐλεημοσύνην διδάξω-
 μεν, ἵνα συνεισενέγκωμεν μικρόν τι· κλαύσωμεν ἐπὶ τῇ ἀμαρτίᾳ,
 θρηνήσωμεν ἐπὶ τῇ ἀνομίᾳ, ἵνα δόξωμεν μικρόν τι συνεισφέρειν,
 25 ἐπειδὴ καὶ μεγάλα τὰ μέλλοντα δίδοσθαι ἡμῖν καὶ ὑπερβαίνει τὴν
 ἡμετέραν δύναμιν· παράδεισος γάρ ἐστι καὶ βασιλεία οὐρανῶν, ἧς
 γένοιτο πάντας ἡμᾶς ἐπιτυχεῖν, χάριτι καὶ φιλανθρωπία τοῦ Κυρίου
 ἡμῶν Ἰησοῦ Χριστοῦ, μεθ' οὗ τῷ Πατρὶ ἅμα τῷ ἁγίῳ Πνεύματι,
 δόξα, κράτος, τιμὴ, νῦν καὶ ἀεὶ, καὶ εἰς τοὺς αἰῶνας τῶν αἰώνων.
 30 Ἀμήν.

26. Α' Κορ. 2,9.

27. Α' Κορ. 15,10.

λίμνες, τὰ ποτάμια, τ' ἀμέτρητα εἶδη τῶν φυτῶν, τοὺς κήπους κι ὄλα τὰ ἄλλα· πρόσφερε καὶ σὺ κάτι τὸ μικρό, γιὰ νὰ σοῦ χαρίσει ἔτσι καὶ τὰ οὐράνια.

Ἄς μὴ ἀδιαφορήσομε λοιπὸν γιὰ τὸ ἑαυτὸ μας, οὔτε νὰ ἐγκαταλείψομε τὴ σωτηρία μας, ἀφοῦ ἔχομε τόσο μεγάλο πέλαγος τῆς φιλανθρωπίας τοῦ Κυρίου τῶν πάντων, ὁ ὁποῖος μεταβάλλει τὶς ἀποφάσεις του γιὰ τὶς ἁμαρτίες μας. Βασιλεία τῶν οὐρανῶν βρίσκεται μπροστὰ μας καὶ παράδεισος καὶ τὰ ἀγαθὰ «ποὺ ὀφθαλμὸς δὲν τὰ εἶδε, κι αὐτὶ δὲν τὰ ἄκουσε, καὶ σὲ καρδιᾶ ἀνθρώπου δὲν ἀνέβηκαν, τὰ ὁποῖα ἐτοίμασε ὁ Θεὸς γιὰ ἐκείνους ποὺ τὸν ἀγαποῦν»²⁶, καὶ δὲν πρέπει ὄλα νὰ τὰ κάνουμε, γιὰ νὰ συνεισφέρουμε κι ἐμεῖς κάτι, ὥστε νὰ μὴ χάσουμε αὐτά; Ἡ δὲ γνωρίζεις τί λέγει ὁ Παῦλος, αὐτὸς ποὺ τόσο πολὺ κόπιασε καὶ ἔστησε ἀμέτρητο τρόπαιο ἐναντίον τοῦ διαβόλου, ποὺ διέσχισε μὲ τὸ σῶμα του τὴν οἰκουμένη, ποὺ περιέτρεξε γῆ καὶ θάλασσα, ποὺ σὰν νὰ ἦταν φτερωτὸς περιῆλθε ὄλη τὴν οἰκουμένη, ποὺ λιθοβολήθηκε, ποὺ φονεύθηκε, ποὺ χτυπήθηκε, ποὺ ἔπαθε τὰ πάντα γιὰ τὸ ὄνομα τοῦ Θεοῦ, ποὺ κλήθηκε στὸ ἔργο του μὲ οὐράνια φωνή; Πρόσεχε αὐτὸς τί λέγει, ποιά λόγια βροντοφῶναξε· λάβαμε, λέγει, χάρη ἀπὸ τὸ Θεό, ἀλλὰ καὶ ἐγὼ κόπιασα καὶ πρόσφερα· «καὶ ἡ χάρη αὐτοῦ ποὺ μοῦ δόθηκε δὲν πῆγε στὰ χαμένα, ἀλλὰ καὶ περισσότερο ἀπ' ὄλους κόπιασα καὶ πρόσφερα»²⁷. Γνωρίζομε, λέγει, γνωρίζομε τὸ μέγεθος τῆς χάριτος ποὺ λάβαμε, ἀλλὰ δὲν μὲ βρῆκε ἀργό· εἶναι φανερὰ τὰ προσφερθέντα ἀπὸ μένα.

Ἔτσι λοιπὸν καὶ ἐμεῖς ἄς διδάξομε τὰ χέρια μας, γιὰ νὰ προσφέρουμε κι ἐμεῖς κάτι τὸ μικρό· ἄς κλάψομε γιὰ τὴν ἁμαρτία μας, ἄς θρηνήσομε γιὰ τὴν ἀνομία μας, γιὰ νὰ φανοῦμε ὅτι προσφέρουμε κι ἐμεῖς κάτι τὸ μικρό, ἐπειδὴ καὶ μεγάλα εἶναι ἐκεῖνα ποὺ πρόκειται νὰ μᾶς δοθοῦν καὶ ὑπερβαίνουν τὴ δύναμή μας· γιὰτὶ εἶναι παράδεισος καὶ βασιλεία οὐρανῶν, τὴν ὁποῖα εὐχομαί ὄλοι μας νὰ ἐπιτύχομε μὲ τὴ χάρη καὶ τὴ φιλανθρωπία τοῦ Κυρίου μας Ἰησοῦ Χριστοῦ, μαζὶ μὲ τὸν ὁποῖο στὸν Πατέρα καὶ συγχρόνως καὶ στὸ ἅγιο Πνεῦμα ἀνήκει ἡ δόξα, ἡ δύναμη καὶ ἡ τιμὴ, τώρα καὶ πάντοτε καὶ στοὺς αἰῶνες τῶν αἰώνων. Ἀμήν.

ΠΕΡΙ ΜΕΤΑΝΟΙΑΣ

ΟΜΙΛΙΑ ΤΕΤΑΡΤΗ

ΠΕΡΙ ΜΕΤΑΝΟΙΑΣ ΚΑΙ ΕΥΧΗΣ

1. Οἱ ποιμένες τὰ πρόβατα ἔνθα ἂν ἴδωσι βαθυτέαν οὖσαν τὴν
πόαν, συνεχῶς ἄγουσι, καὶ οὐ πρότερον ἐκεῖθεν ἐγείρουσιν, ἕως ἂν
αὐτὴν πᾶσαν ἀποκείρη τὰ ποίμνια. Τούτους δὲ καὶ ἡμεῖς μιμούμε-
νοι, τετάρτην ταύτην ἤδη ἡμέραν εἰς τὸν τῆς μετανοίας τρόπον βό-
5 σκομεν τοῦτο τὸ ποίμνιον, καὶ οὐδέπω καὶ σήμερον ἀναστῆσαι πα-
ρασκευαζόμεθα· ὀρῶμεν γὰρ πολλὴν οὖσαν ἔτι νομῆς εὐπορίαν καὶ
πολλὴν τέρψιν ὁμοῦ καὶ ὠφέλειαν. Οὐδὲ γὰρ οὕτως αἱ κόμαι τῶν
δένδρων ἀντὶ στέγης τοῖς προβάτοις γινόμεναι κατὰ τὸ μεσημβρι-
νὸν τῆς ἡμέρας ἀναπαύουσι τὰ πρόβατα, ποθεινὴν τε καὶ ὠφέλιμον
10 παρέχουσι τὴν σκιάν, καὶ μετὰ πολλῆς κατακοιμίζουσι τῆς ἡδονῆς,
ὡς ἡ τῶν θείων Γραφῶν ἀνάγνωσις τὰς ὀδυνωμένας ψυχὰς καὶ
ἀθυμίᾳ κατεχομένας ἀνακτᾶται καὶ καταψύχει, τὸ μὲν σφοδρὸν καὶ
διακαῆς τῆς ὀδύνης ἀποχριομένη, παραμυθίαν δὲ σκιᾶς ἀπάσης
ἡδίω καὶ τερπνοτέραν παρέχουσα. Οὐ γὰρ μόνον ἐν ταῖς τῶν
15 χρημάτων ζημίαις, οὐδὲ ἐν ταῖς τῶν τέκνων ἀποβολαῖς, οὔτε ἐν
τοῖς ἄλλοις τοῖς τοιούτοις, ἀλλὰ καὶ ἐν ταῖς τῶν ἁμαρτιῶν περιστά-
σεσι πολλὴν ὑμῖν αὐτὴ παρέχει τὴν παραμυθίαν. Ὅταν γὰρ ἄν-
θρωπος ὑπὸ ἁμαρτίας ἀλούς καὶ ὑποσκελισθεὶς καταπέση, εἶτα
κατεσθίῃ αὐτὸν τὸ συνειδός, καὶ τῆς ἁμαρτίας συνεχῶς ἀναμιμνή-
20 σκων, ἑαυτὸν ἀποπνίγη τῇ τῆς ἀθυμίας ὑπερβολῇ, καὶ καθ' ἑκά-
στην ἐμπυρίζεται τὴν ἡμέραν, καὶ μυρίων παρακαλούντων, ἂν μὴ
προσῆται τὴν παράκλησιν, εἰσελθὼν εἰς τὴν ἐκκλησίαν, καὶ ἀκού-

ΠΕΡΙ ΜΕΤΑΝΟΙΑΣ

ΟΜΙΛΙΑ ΤΕΤΑΡΤΗ

ΠΕΡΙ ΜΕΤΑΝΟΙΑΣ ΚΑΙ ΠΡΟΣΕΥΧΗΣ

1. Οί ποιμένες ὅπου δοῦν νὰ εἶναι ἄφθονο καὶ μεγάλο τὸ χορτὰρι ἐκεῖ πηγαίνουν συνέχεια τὰ πρόβατα, καὶ δὲν τ' ἀπομακρύνουν ἀπὸ ἐκεῖ, μέχρι πὺ νὰ τὸ καταφάγουν τελείως τὰ ποίμνια τους. Αὐτοὺς λοιπὸν μιμούμενος κι ἐγώ, γιὰ τέταρτη ἤδη ἡμέρα βόσκω αὐτὸ τὸ ποίμνιο στὸ θέμα τῆς μετάνοιας καὶ δὲν ἐπιθυμῶ καὶ σήμερα νὰ τὸ μετακινήσω· γιὰτὶ βλέπω νὰ εἶναι ἀκόμη πολὺ πλούσια ἡ βοσκή καὶ μεγάλη ἡ εὐχαρίστηση καὶ μαζί καὶ ἡ ὠφέλεια. Καὶ πράγματι δὲν ἀναπαύουν τὰ πρόβατα κατὰ τις μεσημβρινές ὥρες τόσο πολὺ τὰ ὑπὸ μορφῇ στέγης φυλλώματα τῶν δένδρων, παρέχοντάς τα ποθητὴ καὶ ὠφέλιμη σκιά καὶ κατακοιμίζοντάς τα μὲ τὴ μεγάλη εὐχαρίστηση, ὅσο ἀναζωογονεῖ καὶ δροσίζει ἡ θεία Γραφή τις ψυχές πὺ πονοῦν καὶ εἶναι κυριευμένες ἀπὸ λύπη, ἡ ὁποία ἀπομακρύνει τὴ σφοδρότητα καὶ τὴ φωτιά τοῦ πόνου καὶ παρέχει παρηγοριὰ πὺ γλυκιά καὶ πὺ εὐχάριστη ἀπὸ κάθε σκιά. Γιατὶ σὰς παρέχει μεγάλη τὴν παρηγοριὰ ὄχι μόνο γιὰ τις χρηματικὲς ζημιές, οὔτε γιὰ τις ἀπώλειες τῶν παιδιῶν, οὔτε γιὰ τὰ ἄλλα τὰ παρόμοια ἀλλὰ καὶ γι' αὐτὲς τις ἴδιες τις ἁμαρτίες. Ὅταν δηλαδὴ ὁ ἄνθρωπος κυριευθεῖ ἀπὸ τὴν ἁμαρτία καὶ ὑποσκελισθεῖ καὶ καταπέσει, καὶ στὴ συνέχεια τὸν κατατρώγει ἡ συνείδηση, καί, φέρνοντας συνέχεια στὴ μνήμη τοῦ τὴν ἁμαρτία, καταπνίγεται ἀπὸ τὴν ὑπερβολικὴ λύπη καὶ καθημερινὰ κατακαίεται, κι ἐνῶ τὸν παρηγοροῦν ἄπειροι, αὐτὸς μένει ἀπαρηγόρητος, ἐὰν ἔρθει στὴν ἐκ-

σας ὅτι πολλοὶ τῶν ἀγίων πεσόντες ἀνέστησαν καὶ εἰς τὴν προτέ-
 ραν πάλιν ἐπανῆλθον εὐδοκίμησιν, λανθανόντως λαβῶν τὴν παρα-
 μυθίαν ἀπέρχεται. Καὶ ἀνθρώποις μὲν πολλάκις ἀμαρτόντες οὔτε
 ἐκκαλύψαι τὸ πλημμέλημα ὑπομένομεν αἰσχυρόμενοι καὶ ἐρυ-
 5 θριῶντες, κἂν δὲ ἐκκαλύψωμεν, οὐδὲν καρπωσόμεθα τοσοῦτον·
 ὅταν δὲ Θεὸς παρακαλῆ καὶ τῆς καρδίας ἄπτηται, πᾶσα ταχέως
 φυγαδευθήσεται σατανικὴ λύπη. Διὰ τοῦτο καὶ πτώματα τῶν δι-
 καίων ἐστὶν ἡμῖν ἀνάγραπτα, ἵνα οἱ τε κατορθοῦντες, οἱ τε ἀμαρτά-
 νοντες τὰ μέγιστα ἐκ τούτων κερδάνωσιν. Ὁ γὰρ ἀμαρτάνων οὐκ
 10 ἔρχεται εἰς ἀπόγνωσιν καὶ ἀπελπισμόν, ἰδὼν ἕτερον πεσόντα, καὶ
 πάλιν ἀναστῆναι δυνηθέντα, ὁ δὲ δικαιοσύνην ἐργαζόμενος, σπου-
 δαιότερος ἔσται καὶ ἀσφαλέστερος. Ὅταν γὰρ τῶν αὐτοῦ πολὺ
 βελτιόνων πολλοὺς καταπεσόντας ἴδῃ, τῷ φόβῳ τῆς ἐκείνων
 πτώσεως σωφρονιζόμενος, ἐναγώνιος ἔσται πάντοτε, καὶ πολλὴν
 15 περὶ ἑαυτὸν ἐπιδείξεται τὴν ἀσφάλειαν· καὶ οὕτως ὁ μὲν τὴν ἀρετὴν
 κατορθῶν, ὁ δὲ ἀμαρτάνων τῆς ἀπογνώσεως ἀπαλλαγείς, ὁ μὲν
 στήσεται ἀσφαλῶς, ὁ δὲ ἐπανήξει ταχέως, ὅθεν ἐξέπεσεν. Ὅταν
 γὰρ ἡμᾶς ἄνθρωπος παρακαλῆ λυπουμένους καὶ δόξωμεν πρὸς
 ὀλίγον παραμυθεῖσθαι, πάλιν εἰς τὴν αὐτὴν ἀθυμίαν καταπίπτομεν·
 20 ἐπὶ δὲ ὁ Θεὸς προτρέπεται δι' ἐτέρων ἀμαρτησάντων καὶ μετα-
 νοησάντων καὶ σωθέντων, φανερὰν ἡμῖν ποιεῖ τὴν αὐτοῦ ἀγαθότη-
 τα, ἵνα μὴ ἀμφιβάλλωμεν περὶ τῆς ἑαυτῶν σωτηρίας, ὁμολογουμέ-
 νην καὶ ἀσφαλῆ δεχόμενοι τὴν παράκλησιν.

Ὡσπερ οὖν ἐν ταῖς τῶν ἀμαρτημάτων περιστάσεσιν, οὕτω
 25 καὶ ἐν ταῖς τῶν κινδύνων ἐπαγωγαῖς, ἵκανὸν τοῖς ἀθυμοῦσι φάρμα-
 κὸν αἱ παλαιαὶ τῶν Γραφῶν ἱστορίαι παρέχουσι πᾶσι τοῖς βουλο-
 μένοις προσέχειν. Καὶ εἴτε χρημάτων δήμευσις, εἴτε συκοφαντῶν
 ἐπήρειαι, εἴτε δεσμωτήρια, εἴτε μάστιγες, κἂν ὅτιοῦν ἕτερον τῶν
 δεινῶν ἡμᾶς καταλάβῃ, ἀποβλέποντες εἰς τοὺς δικαίους τοὺς αὐτὰ
 30 παθόντας καὶ ὑπομείναντας, ταχέως εἰς ἑαυτοὺς ἐλθεῖν δυνησόμε-
 θα. Ἐπὶ μὲν γὰρ τοῦ σώματος παθῶν τὸ πρὸς τοὺς πάσχοντας

κλησία καὶ ἀκούσει ὅτι πολλοὶ ἀπὸ τοὺς ἀγίους, ἂν καὶ ἔπεσαν, σηκώθηκαν καὶ ἐπανῆλθαν στὴν προηγούμενη πάλι εὐδοκίμηση, φεύγει ἀπὸ τὴν ἐκκλησία, ἀφοῦ λάβει ἀνεπαίσθητα τὴν παρηγοριά. Καὶ πολλὰς φορές πὺ ἀμαρτάνομε δὲν ἔχομε τὴ δύναμη νὰ φανερώσομε τὸ ἀμάρτημα στοὺς ἀνθρώπους γιατί νιώθομε ντροπὴ καὶ κοκκινίζομε, ἀλλά, κι ἂν τὸ φανερώσομε, δὲν ὠφελούμαστε καὶ τόσο· ὅταν ὁμοῦ μᾶς παρηγορεῖ ὁ Θεὸς καὶ ἀγγίζει τὴν καρδιά μας, τότε ἀμέσως φυγαδεύεται κάθε σατανικὴ λύπη. Γι' αὐτὸ καὶ μᾶς εἶναι γραμμένες οἱ πτώσεις τῶν δικαίων, γιὰ νὰ ὠφελοῦνται πάρα πολὺ ἀπ' αὐτὲς καὶ οἱ ἐνάρετοι καὶ οἱ ἀμαρτάνοντες. Γιατὶ ἐκεῖνος πὺ ἀμαρτάνει δὲν κυριεύεται ἀπὸ ἀπόγνωση καὶ ἀπελπισία, βλέποντας ἄλλον πὺ ἔπεσε καὶ μπόρεσε καὶ πάλι νὰ σηκωθεῖ, ἐνῶ ἐκεῖνος πὺ ἀσκεῖ τὴν ἀρετὴ θὰ γίνεῖ πῶ σπουδαῖος καὶ πῶ ἀσφαλῆς. Ὅταν δηλαδὴ δεῖ πολλοὺς, πὺ εἶναι πολὺ πῶ καλοὶ ἀπ' αὐτόν, νὰ ἔχουν πέσει, σωφρονιζόμενος ἀπὸ τὸ φόβος τῆς πτώσεως ἐκείνου, θὰ ἐπιδοθεῖ σὲ διαρκῆ ἀγώνα καὶ θ' ἀσφαλίσει πάρα πολὺ τὸν ἑαυτὸ του· ἔτσι ἐκεῖνος πὺ ἀσκεῖ τὴν ἀρετὴ θὰ σταθεῖ ἀσφαλῆς στὴν ἄσκηση αὐτῆς, ἐνῶ ἐκεῖνος πὺ ἀμαρτάνει, ἀφοῦ ἀπαλλαγεῖ ἀπὸ τὴν ἀπόγνωση, θὰ ἐπιστρέψει ἀμέσως ἐκεῖ ἀπὸ ἀπ' ὅπου ἐξέπεσε. Γιατὶ, ὅταν εἴμαστε λυπημένοι καὶ μᾶς παρηγορεῖ ἄνθρωπος καὶ φανοῦμε γιὰ λίγο ὅτι παρηγορούμαστε, πάλι πέφομε στὴν ἴδια λύπη, ὅταν ὁμοῦ μᾶς παρηγορεῖ ὁ Θεὸς μὲ ἄλλους πὺ ἀμάρτησαν καὶ ματανόησαν καὶ σώθηκαν, μᾶς φανερώνει τὴν ἀγαθότητά του, γιὰ νὰ μὴ ἀμφιβάλλομε γιὰ τὴ σωτηρία μας, δεχόμενοι σίγουρη καὶ ἀσφαλῆ τὴν παρηγοριά.

Ὅπως ἀκριβῶς λοιπὸν στίς περιπτώσεις τῶν ἀμαρτημάτων, ἔτσι καὶ ὅταν μᾶς βρίσκουν κίνδυνοι οἱ παλιῆς ἱστορίες τῶν Γραφῶν παρέχουν σπουδαῖο φάρμακο σ' ὅλους ἐκείνους πὺ δοκιμάζονται ἀπὸ τὴ θλίψη καὶ θέλουν νὰ προσέχουν. Καὶ εἴτε μᾶς δημεύσουν τὰ χρήματα, εἴτε μᾶς βλάψουν συκοφάντες, εἴτε μᾶς ρίξουν στὴ φυλακὴ, εἴτε μᾶς μαστιγώσουν καὶ εἴτε μᾶς βρεῖ ὅποιο-δῆποτε ἄλλο κακό, ἔχοντας σάν παράδειγμα τοὺς δικαίους πὺ ἔπαθαν τὰ ἴδια καὶ ἔδειξαν ὑπομονή, θὰ μπορέσομε ἀμέσως νὰ ρθοῦμε στὸν ἑαυτὸ μας. Γιατὶ στὴν περίπτωσι τῶν σωματικῶν

ἀφορᾶν ἐπιτείνει τὴν νόσον τοῦ ἀρρωστοῦντος, πολλάκις δὲ καὶ οὐκ οὔσαν ἐργάζεται· οἷον ὀφθαλμοὺς πάσχοντας ἰδόντες τινές, μετέλαβον τοῦ νοσήματος ἀπὸ τῆς θεᾶς μόνης· ἐπὶ δὲ ψυχῆς οὐχ οὕτως, ἀλλὰ τὸ ἐναντίον γίνεται, καὶ τὸ συνεχῶς ἐννοεῖν τοὺς τὰ
 5 τοιαῦτα πεπονθότας, ἡμῖν κουφοτέραν ποιεῖται τὴν ἐπὶ τοῖς ἡμετέροις κακοῖς ἀθυμίαν. Διὰ τοῦτο καὶ ὁ Παῦλος τοὺς ὄντας πιστοὺς τοῦτον παρακαλεῖ τὸν τρόπον, οὐχ ὅτι τοὺς ζῶντας μόνον ἀγίους, ἀλλὰ καὶ τοὺς ἀποθανόντας εἰς μέσον παράγων. Ἐβραίοις μὲν γὰρ διαλεγόμενος μέλλουσιν ὑποσκελίζεσθαι καὶ καταπίπτειν, τοὺς
 10 ἀγίους ἄνδρας εἰς μέσον παράγει, τὸν Δανιήλ, τοὺς παῖδας τοὺς τρεῖς, τὸν Ἡλίαν, τὸν Ἐλισσαῖον, οὕτως ἰδὼν· «ἔφραξαν στόματα λεόντων, ἔσβεσαν δύναμιν πυρός, ἔφυγον στόματα μαχαίρας, ἐλιθάσθησαν, ἐμπαιγμῶν καὶ μαστίγων πείραν ἔλαβον, ἔτι δὲ δεσμῶν καὶ φυλακῆς· περιῆλθον ἐν μηλωταῖς, ἐν αἰγείοις δέρμασιν,
 15 ὑστερούμενοι, θλιβόμενοι, κακουχούμενοι, ὧν οὐκ ἦν ἄξιος ὁ κόσμος». Ἡ δὲ κοινωνία τῶν παθῶν τοῖς ὀδυνωμένοις παρέχει παραμυθίαν· καὶ καθάπερ τὸ μόνον παθεῖν τι δεινόν, ἀπαραμύθητον ἔχει τὸ κακόν, οὕτω τὸ εὐρεῖν ἕτερον τοῖς αὐτοῖς περιπεσόντα κακοῖς κουφοτέραν ἐργάζεται τὴν πληγὴν.

20 2. Ἰν' οὖν ἐν πᾶσι τοῖς δοκοῦσιν ἡμᾶς ἐνοχλεῖν μὴ καταπίπτωμεν, μετὰ ἀκριβείας προσέχωμεν ταῖς τῶν Γραφῶν ἱστορίαις· πολλῆς γὰρ ὑπομονῆς ἐντεῦθεν ληψόμεθα ἀφορμὴν, οὐ τῇ κοινωνίᾳ τῶν τὰ αὐτὰ παθόντων παραμυθούμενοι μόνον, ἀλλὰ καὶ τῷ μανθάνειν τὸν τρόπον τῆς ἀπαλλαγῆς τῶν ἐπαγομένων ἡμῖν δεινῶν,
 25 καὶ μετὰ τὴν ἄνεσιν μένειν πάλιν ἐπὶ τῆς αὐτῆς, καὶ μήτε εἰς ραθυμίαν ἐκπίπτειν, μήτε εἰς ἀπόνοιαν αἵρεσθαι. Τὸ μὲν γὰρ κακῶς πράττοντας συστέλλεσθαι καὶ ταπεινοῦσθαι καὶ πολλὴν εὐλάβειαν ἐπιδείκνυσθαι, θαυμαστὸν οὐδέν· αὕτη γὰρ ἡ τῶν πειρασμῶν φύσις καὶ τοὺς λιθίνην ἔχοντας καρδίαν καταναγκάζει τοῦτο ποιεῖν, τὸ

1. Πρβλ. Ἐβρ. 11,34 ἐέ.

ἀσθενειῶν, τὸ νὰ προσέχει κανεὶς τοὺς ἀσθενεῖς αὐξάνει τὴν ἀρρώστια τοῦ ἀσθενοῦς, καὶ πολλές φορές τὴν προξενεῖ καὶ χωρὶς νὰ ὑπάρχει· ὅπως βλέποντας μερικοὶ ὀφθαλμοὺς ἀσθενεῖς, ἀπόκτησαν τὴν ἀσθένεια ἀπὸ τὴ θεά καὶ μόνο· στὴν περίπτωση τῆς ψυχῆς ὅμως δὲν συμβαίνει τὸ ἴδιο, ἀλλὰ τὸ ἀντίθετο· σκεπτόμενοι δηλαδὴ συνέχεια ἐκείνους πού ἔχουν πάθει αὐτά, αὐτὸ κάμνει ἐλαφρότερη τὴ λύπη μας γιὰ τὰ κακὰ πού μᾶς θλίβουν. Γι' αὐτὸ καὶ ὁ Παῦλος μ' αὐτὸν τὸν τρόπο παρηγορεῖ τοὺς πραγματικοὺς πιστοὺς, ἀναφέροντας σὰν παράδειγμα ὄχι μόνο τοὺς ἁγίους πού βρίσκονται στὴ ζωὴ, ἀλλὰ καὶ τοὺς πεθαμένους. Μιλώντας δηλαδὴ πρὸς τοὺς Ἑβραίους πού κινδύνευαν νὰ ὑποσκελισθοῦν καὶ νὰ καταπέσουν, φέρνει σὰν παράδειγμα τοὺς ἁγίους ἄνδρες, τὸν Δανιήλ, τὰ τρία παιδιά, τὸν Ἡλία, τὸν Ἐλισσαῖο, λέγοντας τὰ ἐξῆς· «ἔκλεισαν στόματα λιονταριῶν, ἔσβησαν τὴ δύναμη τῆς φωτιᾶς, διέφυγαν τὶς κόψες τῶν μαχαιριῶν, λιθοβολήθηκαν, ἐμπαίχτηκαν καὶ μαστιγώθηκαν, καὶ ἀκόμη δέθηκαν καὶ φυλακίσθηκαν· περιφέρονταν φορώντας προβιᾶς καὶ δέρματα ἀπὸ γίδια, γεμάτοι ἀπὸ στερήσεις, θλίψεις καὶ κακουχίες, ὑποφέροντας αὐτὰ ἐκεῖνοι πρὸς τοὺς ὁποίους δὲν ἦταν ἄξιος ὁλος ὁ κόσμος»¹. Ἡ συμμετοχὴ στὰ παθήματα τῶν ἄλλων παρέχει παρηγοριὰ σ' ἐκείνους πού ὑποφέρουν· καὶ ὅπως ἀκριβῶς τὸ νὰ πάθει κανεὶς μόνος κάποιο κακὸ εἶναι ἀπαρηγόρητη ἢ λύπη του γι' αὐτό, ἔτσι τὸ νὰ βρεῖ ἄλλον πού ὑπέπεσε στὰ ἴδια κακὰ αὐτὸ κάμνει ἐλαφρότερη τὴν πληγὴ.

2. Γιὰ νὰ μὴ χάνομε λοιπὸν τὸ θάρρος μας ἀπὸ ὅλα ἐκεῖνα πού φαίνονται πὼς μᾶς ἐνοχλοῦν, ἃς προσέχομε μὲ ὅλη μας τὴν προθυμία τὶς ἱστορίες τῶν Γραφῶν· γιατί θὰ λάβομε μεγάλη ἀφορμὴ ἀπὸ αὐτὲς γιὰ ὑπομονή, ὄχι μόνο παρηγορούμενοι ἀπὸ τὴ συμμετοχὴ ἐκείνων πού ἔπαθαν αὐτά, ἀλλὰ καὶ μὲ τὸ ὅτι θὰ μάθομε τὸν τρόπο τῆς ἀπαλλαγῆς ἀπὸ τὰ κακὰ πού μᾶς βρίσκουν, καὶ μετὰ τὴν ἀπαλλαγὴ νὰ παραμένομε στὴν ἴδια κατάστασι, χωρὶς νὰ περιπίπτομε σὲ ἀδιαφορία, οὔτε νὰ κυριευόμαστε ἀπὸ ἀλαζονεία. Γιατὶ τὸ νὰ διαπράττομε κακὰ καὶ νὰ μετανοοῦμε καὶ νὰ ταπεινωνόμαστε καὶ νὰ δείχνομε μεγάλη εὐλάβεια, αὐτὸ δὲν εἶναι καθόλου θαυμαστό· γιατί ἡ ἴδια ἡ φύσις τῶν πειρασμῶν ἀναγκάζει νὰ τὸ κάνουν αὐτό,

λυπειῖσθαι· ψυχῆς δέ ἐστὶν εὐλαβοῦς καὶ τὸν Θεὸν ἐχούσης διηνε-
 κῶς πρὸ ὀφθαλμῶν, καὶ μετὰ τὴν τῶν πειρασμῶν ἀπαλλαγὴν
 μηδέποτε εἰς λήθην ἐμπεσεῖν, ὅπερ Ἰουδαῖοι συνεχῶς ἔπασχον. Διὸ
 καὶ σκώπτων αὐτοὺς ὁ προφήτης ἔλεγεν· «ὅταν ἀπέκτεινεν αὐτούς,
 5 τότε ἐζήτουν αὐτόν, καὶ ἐπέστρεφον καὶ ὠρθηρίζον πρὸς Θεόν».
 Καὶ Μωϋσῆς δὲ αὐτοῖς τοῦτο αὐτὸ συνειδῶς, παρήνει συνεχῶς λέ-
 γων· «φαγὼν καὶ πιὼν καὶ ἐμπλησθεῖς, πρόσεχε σεαυτῶ, μὴ ἐπι-
 λάθῃ Κυρίου τοῦ Θεοῦ σου». Τοῦτο γοῦν καὶ ἐγένετο· «ἔφαγε» γάρ,
 φησὶν, «Ἰακώβ καὶ ἐλιπάθη καὶ ἐπαχύνθη, καὶ ἀπελάκτισεν ὁ ἡγα-
 10 πημένος». Διόπερ οὐ διὰ τοῦτο χρή θαυμάζειν τοὺς ἀγίους, ὅτι τῆς
 θλίψεως αὐτῆς ἀκμαζούσης, οὕτως ἦσαν εὐλαβεῖς καὶ φιλόσοφοι,
 ἀλλ' ὅτι καὶ τοῦ χειμῶνος παρελθόντος καὶ γαλήνης γινομένης, ἐπὶ
 τῆς αὐτῆς ἔμενον ἐπιεικειᾶς καὶ σπουδῆς. Καὶ ἵππον δὲ ἐκεῖνον θαυ-
 μάζειν μάλιστα χρή τὸν χωρὶς χαλινοῦ δυνάμενον εὐρυθμα βαδί-
 15 ζειν· ἂν δέ, κημοῦ καὶ χαλινοῦ κατέχοντος αὐτόν, εὐτακτῆ, θαυμα-
 στὸν οὐδέν· οὐ γὰρ τῇ εὐγενείᾳ τοῦ ζώου, ἀλλὰ τῇ ἀνάγκῃ τοῦ χαλι-
 νοῦ τὴν εὐταξίαν λογίσασθαι χρή.

Τοῦτο καὶ ἐπὶ ψυχῆς ἔστιν εἰπεῖν, ὅτι φόβου μὲν ἐπικειμένου
 ἡρεμεῖν, θαυμαστὸν οὐδέν· ὅταν δὲ παρέλθωσιν οἱ πειρασμοὶ καὶ
 20 τὸν χαλινὸν τοῦ φόβου περιέλη τις, τότε μοι δεῖξον φιλοσοφίαν ψυ-
 χῆς καὶ τὴν εὐταξίαν ἄπασαν. Ἀλλὰ φοβοῦμαι μὴ, βουλόμενος Ἰου-
 δαίων κατηγορεῖν, τῆς ἡμετέρας κατηγορήσω πολιτείας· ἐπεὶ καὶ
 ἡμεῖς ἠνίκα ἐσαλευόμεθα ἀπὸ τε λιμοῦ καὶ λοιμοῦ καὶ χαλάζης καὶ
 ἀβροχίας καὶ ἐμπρησμῶν καὶ ἐπαναστάσεως ἐχθρῶν, οὐχὶ καθ'
 25 ἐκάστην ἡμέραν ἢ ἐκκλησία τῶ πλήθει τῶν συναγομένων ἐστενο-
 χωρεῖτο; καὶ πολλή τις ἦν ἡμῶν ἢ φιλοσοφία καὶ ὑπεροψία τῶν
 βιωτικῶν πραγμάτων, καὶ οὔτε χρημάτων πῶθος, οὔτε δόξης ἐπι-
 θυμία, οὔτε ὄρεξις καὶ ἔρωσ ἀσελγείας, οὔτε ἄλλος τις λογισμὸς

2. Ψαλμ. 77,34.

3. Δευτ. 6,12· 15.

4. Δευτ. 32,15.

τὸ νὰ λυπηθοῦν δηλαδή, καὶ ἐκείνους ποὺ ἔχουν πέτρινη καρδιά· ἐνῶ γνώρισμα τῆς εὐλαβικῆς ψυχῆς εἶναι τὸ νὰ ἔχει πάντοτε μπροστὰ στὰ μάτια τῆς τὸ Θεὸ καὶ μετὰ τὴν ἀπαλλαγὴ ἀπὸ τοὺς πειρασμοὺς νὰ μὴ λησμονεῖ ποτὲ τὸ Θεό, πράγμα ποὺ πάθαιναν συνέχεια οἱ Ἰουδαῖοι. Γι' αὐτὸ καὶ κατηγορώντας αὐτοὺς ὁ προφήτης ἔλεγε· «ὅταν θανάτωνε αὐτούς, τότε τὸν ζητοῦσαν καὶ μετανοοῦσαν καὶ ἐπέστρεφαν γρήγορα πρὸς τὸ Θεό»². Καὶ ὁ Μωϋσῆς γνωρίζοντας καλὰ αὐτὸ τὸ ἐλάττωμά τους, τοὺς συμβούλευε συνέχεια λέγοντας· «ἀφοῦ φᾶς καὶ πιεῖς καὶ χορτάσεις, πρόσεχε τὸν ἑαυτό σου, μήπως λησμονήσει τὸν Κύριο τὸ Θεό σου»³. Αὐτὸ βέβαια καὶ ἔγινε· γιατί λέγει, «ἔφαγε ὁ Ἰακώβ καὶ λιπάνθηκε καὶ παχύνθηκε καὶ κλώτσησε ὁ ἀγαπημένος»⁴. Γι' αὐτὸ ἀκριβῶς δὲν πρέπει νὰ θαυμάζουμε τοὺς ἀγίους ποὺ ἔδειχναν τόση εὐλάβεια καὶ φιλοσοφικότητα τῇ στιγμῇ ποὺ ἡ θλίψη τους βρισκόταν στὴν ἀκμῆ τῆς, ἀλλὰ γιὰ τὸ ὅτι καὶ ὅταν περνοῦσε ἡ τρικυμία καὶ ἐπικρατοῦσε γαλήνη ἐξακολουθοῦσαν νὰ δείχνουν τὴν ἴδια ἡρεμία καὶ προθυμία. Ἄλλὰ καὶ ἵππο ἐκεῖνον πρὸ πάντων πρέπει νὰ θαυμάζουμε ποὺ μπορεῖ καὶ χωρὶς χαλινάρι νὰ βαδίζει ρυθμικά· ἂν ὅμως βαδίζει μὲ εὐταξία ἐπειδὴ τὸν ὑποχρεώνει τὸ φίμωτρο καὶ τὸ χαλινάρι αὐτὸ δὲν εἶναι καθόλου θαυμαστό· γιατί δὲν πρέπει ν' ἀποδώσουμε τὸ ρυθμικὸ βᾶδισμα στὴν εὐγένεια τοῦ ζώου, ἀλλὰ στὸ ἀναγκαστικὸ χαλινάρι.

Αὐτὸ μποροῦμε νὰ ποῦμε καὶ γιὰ τὴν ψυχὴ, ὅτι δηλαδή δὲν εἶναι καθόλου ἀξιοθαύμαστο τὸ νὰ ἡρεμεῖ ὅταν ὑπάρχει φόβος· ὅταν ὅμως περάσουν οἱ πειρασμοὶ κι ἀφαιρέσει κάποιος τὸ χαλινάρι τοῦ φόβου, τότε δεῖξε μου τὴν εὐσέβεια τῆς ψυχῆς καὶ ὅλη τὴν εὐταξία τῆς. Ἄλλὰ φοβᾶμαι μήπως, θέλοντας νὰ κατηγορήσω τοὺς Ἰουδαίους, κατηγορήσω τὸν δικό μας τρόπο ζωῆς· γιατί κι ἐμεῖς ὅταν κλονιζόμασταν καὶ ἀπὸ τὴν πείνα καὶ ἀπὸ τὴν λοιμώδη ἀρρώστια καὶ ἀπὸ τὸ χαλάζι καὶ ἀπὸ τὴν ἀβροχιά καὶ ἀπὸ τοὺς ἐμπρησμοὺς καὶ ἀπὸ τίς ἐπαναστάσεις τῶν ἐχθρῶν δὲν συνέβαινε τότε νὰ εἶναι καθημερινὰ ἀσφυκτικὰ γεμάτη ἡ ἐκκλησία ἀπὸ τὸ πλῆθος ποὺ συγκεντρονόταν; Καὶ ἦταν τότε μεγάλη ἡ εὐσέβειά μας καὶ ἡ περιφρόνηση τῶν κοσμικῶν πραγμάτων, καὶ δὲν μᾶς ἐνοχλοῦσε

πονηρὸς τότε ἠνώχλει, ἀλλὰ πάντες εἰς θεοσέβειαν ἑαυτοὺς ἐπε-
 δώκατε, μετὰ δεήσεως καὶ δακρῶν· καὶ ὁ πόρνος μὲν ἐσωφρόνει
 τότε, ὁ δὲ μνησικάκος ἐπὶ τὰς καταλλαγὰς ἐτρέπετο, ὁ πλεονέκτης
 πρὸς ἔλεημοσύνην ἐκάμπτετο, ὁ ὀργίλος καὶ θρασὺς εἰς ταπεινο-
 5 φροσύνην καὶ πραότητα μετεβάλλετο· καὶ ἐπὶ ὁ Θεὸς τὴν ὀργὴν
 ἐκείνην διεσκέδασε καὶ τὸν χειμῶνα παρήγαγε καὶ γαλήνην ἐποίη-
 σεν ἐκ τοσοῦτων κυμάτων, εἰς τὰς πρότερον πάλιν ἐπανήλθομεν
 προλήψεις. Καίτοι γε οὐκ ἐπαυόμην τότε παρ' αὐτὸν τὸν καιρὸν
 τῶν πειρασμῶν προλέγων ταῦτα καὶ προδιαμαρτυρόμενος· ἀλλ'
 10 ὁμως οὐδὲν ἡμῖν ἐγένετό τι πλέον, ἀλλ' ὡς ὄναρ καὶ σκιὰν παρελ-
 θούσαν, οὕτως ἅπαντα ἐκεῖνα τῆς διανοίας ἐξεβάλετε.

Διὰ δὴ τοῦτο δέδοικα νῦν μᾶλλον ἢ τότε, καὶ ὁ τότε ἔλεγον,
 νῦν δέδοικα μειζόνως, μὴ χαλεπώτερα τῶν προτέρων ἐπισπασώ-
 μεθα κακά, καὶ τότε δεξώμεθα πληγὴν ἀνίατον ἐκ τοῦ Θεοῦ. Ὅτε
 15 γὰρ τις συνεχῶς ἀμαρτάνων συγγνώμης τυγχάνει παρὰ τοῦ Θεοῦ,
 εἶτα μηδὲν ἀπὸ τῆς ἀνεξικακίας ταύτης κερδάνη ὁ ἄνθρωπος εἰς
 τὴν τῆς κακίας ἀπαλλαγὴν, λοιπὸν τοῦτον παρασκευάζει, ὥστε καὶ
 μὴ βουλόμενον αὐτὸν τὸν κολοφῶνα τῶν κακῶν ἐπαγαγεῖν, καὶ
 ἐκτρίψαι αὐτὸν τέλειον, καὶ μηκέτι δοῦναι μετανοίας τινὰ προθε-
 20 σμίαν, ὁ καὶ ἐπὶ τοῦ Φαραῶ συνέβη. Ἐπειδὴ γὰρ προτέρᾳ καὶ δευ-
 τέρᾳ καὶ τρίτῃ καὶ τετάρτῃ καὶ ταῖς μετ' ἐκείναις πληγαῖς πολλῆς
 ἀπήλαυσε μακροθυμίας παρὰ τοῦ Θεοῦ οὐδὲν ἐγένετο αὐτῷ τι
 χρήσιμον, ἐξετρίβη λοιπὸν ναὶ ἠφανίσθη μετὰ τῆς πόλεως ἄρδην.
 Τοῦτο καὶ Ἰουδαῖοι πεπόνθασιν. Διὸ καὶ ὁ Χριστὸς μέλλων αὐτοὺς
 25 ἀφανίζειν καὶ ἐρημίαν ἐπάγειν αὐτοῖς ἀδιόρθωτον, οὕτως ἔλεγε·
 «ποσάκις ἠθέλησα ἐπισυναγαγεῖν τὰ τέκνα σου, καὶ οὐκ ἠθελήσα-
 τε. Ἴδου ἀφίεται ὁ οἶκος ὑμῶν ἔρημος». Δέδοικα οὖν μὴ καὶ ἡμεῖς
 τὰ αὐτὰ πάθωμεν, ὅτι οὔτε τοῖς ἀλλοτρίοις, οὔτε τοῖς ἡμετέροις
 σωφρονιζόμεθα κακοῖς. Οὐ πρὸς ὑμᾶς δὲ μόνον λέγω ταῦτα τοὺς
 30 νῦν παρόντας, ἀλλὰ καὶ πρὸς τοὺς ἀπορραγέντας τῆς καθημερινῆς

οὔτε πόθος χρημάτων, οὔτε ἐπιθυμία δόξας, οὔτε ὄρεξη καὶ ἔρωτας γιὰ ἀσέλγεια, οὔτε κάποιος ἄλλος πονηρὸς λογισμὸς, ἀλλ' ὅλοι παραδώσατε τότε τὸν ἑαυτὸ σας στὴ θεοσέβεια μὲ παρακλήσεις καὶ δάκρυα· καὶ τότε ὁ πόρνος σωφρονοῦσε, ὁ μνησικάκος πήγαινε γιὰ συμφιλίωση, ὁ πλεονέκτης λύγιζε στὸ νὰ κάμει ἐλεημοσύνη, ὁ ὀργίλος καὶ ὁ θρασὺς παρουσίαζε μεταβολὴ πρὸς ταπεινοφροσύνη καὶ πραότητα· ὅταν ὁμοῦς ὁ Θεὸς σταμάτησε ἐκείνη τὴν ὀργή του κι ἔδωσε τέρμα στὴν τρικυμία, χαρίζοντας γαλήνη ἀπὸ τὰ τόσα κύματα, ἐπιστρέψαμε πάλι στὶς προηγούμενες συνήθειες. Ἄν καὶ βέβαια δὲν σταματοῦσα τότε πού συνέβαιναν οἱ δοκιμασίες ἐκεῖνες νὰ προλέγω αὐτὰ καὶ νὰ διαμαρτύρομαι ἀπὸ τότε, ὁμοῦς τίποτα παραπάνω δὲν κερδίσαμε, ἀλλὰ σὰν ὄνειρο καὶ σκιά πού πέρασε, ἔτσι ὅλα ἐκεῖνα τὰ διώξατε ἀπὸ τὴ σκέψη σας.

Γι' αὐτὸ λοιπὸν φοβᾶμαι τώρα πολὺ περισσότερο παρὰ τότε, καὶ ἐκεῖνο πού ἔλεγα τότε, τώρα τὸ φοβᾶμαι περισσότερο, μήπως δηλαδὴ ἐπισύρομε φοβερότερα κακὰ ἀπὸ τὰ προηγούμενα καὶ δεχθοῦμε τότε ἀπὸ τὸ Θεὸ ἀθεράπευτη πληγὴ. Γιατί, ὅταν κανεὶς ἀμαρτάνοντας συνέχεια δέχεται συγχώρηση ἀπὸ τὸ Θεό, καὶ δὲν κερδίζει ὁ ἄνθρωπος αὐτὸς τίποτα ἀπὸ τὴν ἀνεξικακία τοῦ Θεοῦ στὸ ν' ἀπαλλαγεῖ ἀπὸ τὴν κακία, αὐτὸν τότε τὸν κάνει τέτοιο, ὥστε καὶ χωρὶς νὰ θέλει νὰ φτάσει στὸ ἀποκορύφωμα τῶν κακῶν καὶ νὰ τὸν συντρίψει τελείως, χωρὶς νὰ τοῦ δώσει καμιά ἄλλη εὐκαιρία γιὰ μετάνοια, πράγμα πού συνέβηκε στὴν περίπτωση τοῦ Φαραώ. Ἐπειδὴ δηλαδὴ μὲ τὴν πρώτη, τὴ δεῦτερη, τὴν τρίτη, τὴν τέταρτη καὶ τὶς ἄλλες στὴ συνέχεια πληγὲς ἀπόλαυσε μεγάλη μακροθυμία ἀπὸ τὸ Θεὸ καὶ δὲν ὠφελήθηκε σὲ τίποτε ἀπ' αὐτό, συντρίφτηκε στὴ συνέχεια καὶ ἐξαφανίσθηκε ὀλοκληρωτικᾶ. Αὐτὸ ἔπαθαν καὶ οἱ Ἰουδαῖοι. Γι' αὐτὸ καὶ ὁ Χριστὸς, ἐπειδὴ ἐπρόκειτο νὰ τοὺς ἐξαφανίσει καὶ νὰ τοὺς ἐρημώσει κατὰ τρόπο ἀδιόρθωτο, ἔλεγε τὰ ἐξῆς· «πόσες φορές θέλησα νὰ συγκεντρώσω τὰ τέκνα σου καὶ δὲ θελήσατε. Νά, ἀφήνεται ὁ οἶκος σας ἔρημος»⁵. Φοβᾶμαι λοιπὸν μήπως κι ἐμεῖς πάθομε τὰ ἴδια, γιατί δὲ σωφρονιζόμαστε οὔτε μὲ τὰ ξένα οὔτε μὲ τὰ δικά μας κακὰ. Κι αὐτὰ δὲν τὰ λέγω μόνο γιὰ σᾶς πού εἶστε ἐδῶ παρόντες, ἀλλὰ καὶ γιὰ ἐκείνους

σπουδῆς καὶ τῶν προτέρων θλίψεων ἐπιλελησμένους, πρὸς οὓς οὐ διέλιπον ἀεὶ διαρρηγνύμενος καὶ λέγων, ὅτι εἰ καὶ παρῆλθον οἱ πειρασμοί, μενέτω ἐν ταῖς ψυχαῖς ἡμῶν τῶν πειρασμῶν ἡ μνήμη, ἵνα καὶ τῆς εὐεργεσίας συνεχῶς μνημονεύοντες, διηνεκῶς εὐχαριστῶ-
5 μεν τῷ ταύτην παρασχόντι Θεῷ.

3. Ταῦτα καὶ τότε ἔλεγον καὶ νῦν λέγω ὑμῖν καὶ δι' ὑμῶν ἐκείνοις· μιμησώμεθα τοὺς ἀγίους, οἵτινες οὔτε ὑπὸ τῶν θλίψεων κατεπόθησαν, οὔτε ὑπὸ τῆς ἀνέσεως χαυνότεροι γεγόνασιν, ὅπερ πολλοὶ τῶν ἀνθρώπων νῦν πάσχομεν, καθάπερ τὰ κοῦφα τῶν
10 πλοῖα· ὑπὸ πάσης περιστάσεως κυμάτων περιαντλούμενα βαπτίζεται. Καὶ γὰρ πενία πολλάκις ἡμῖν ἐπελθοῦσα ἐβάπτισε καὶ ὑποβρυχίους ἡμᾶς ἐποίησε, καὶ πλοῦτος προσγενόμενος, πάλιν ἐφύσησεν ἡμᾶς καὶ εἰς ἐσχάτην ὀλιγωρίαν ἐνέβαλε. Διὸ παρακαλῶ, παραλιπόντες ἅπαντα, τὰς ἑαυτῶν ψυχὰς ρυθμίσωμεν πρὸς σωτηρίαν
15 ἕκαστος ἡμῶν· ταύτης γὰρ καλῶς διακειμένης, ὅπερ ἂν ἐμπέση τῶν δεινῶν, κἂν λιμός, κἂν νόσος, κἂν συκοφαντία, κἂν χρημάτων διαρπαγή, κἂν ὅ,τι ἄλλο οὖν, φορητὸν ἔσται καὶ κοῦφον, διὰ τὴν τοῦ Δεσπότη ἐντολὴν καὶ τὴν εἰς αὐτὸν ἐλπίδα· ὡςπερ πάλιν τῆς ψυχῆς πρὸς τὸν Θεὸν οὐκ ἐχούσης καλῶς, κἂν πλοῦτος ἐπιρρέη,
20 κἂν παῖδες παρῶσι, κἂν μυρίων ἀπόλαυσις ἢ χρημάτων, ἀθυμίας πολλὰς ἐπισπάσεται ὁ τοιοῦτος καὶ φροντίδας. Μὴ τοίνυν πλοῦτον ζητῶμεν, μὴ πενίαν φεύγωμεν, ἀλλὰ πρὸ πάντων τῆς ἑαυτῶν ἐπιμελώμεθα ψυχῆς ἕκαστος, καὶ ποιῶμεν ἐπιτηδεΐαν αὐτὴν πρὸς τὴν τοῦ παρόντος βίου οἰκονομίαν, καὶ πρὸς τὴν ἐντεῦθεν ἐκεῖσε
25 ἀποδημίαν. Ἔτι γὰρ μικρὸν καὶ ἡ δοκιμασία ἑκάστου ἡμῶν γενήσεται, ἡνίκα πάντες παραστῶμεν τῷ φοβερῷ βήματι τοῦ Χριστοῦ, περιβεβλημένοι τὰς ἑαυτῶν πράξεις καὶ τοῖς ὀφθαλμοῖς ἡμῶν ὀρῶντες, τοῦτο μὲν τὰ δάκρυα τῶν ὀρφανῶν, τοῦτο δὲ τὰς αἰσχροὺς ἀσελγείας, ἐν αἷς ἐμίναμεν τὰς ἑαυτῶν ψυχὰς, τοῦτο δὲ τοὺς στε-
30 ναγμοὺς τῶν χηρῶν, τοῦτο δὲ τοὺς κονδυλισμοὺς τῶν πενήτων, τὰς ἀρπαγὰς τῶν πτωχῶν· οὐ μόνον δὲ ταῦτα καὶ τὰ τούτοις ὅμοια,

πού ἐγκατέλειψαν τὴν καθημερινὴ φροντίδα καὶ ξέχασαν τὶς προηγούμενες θλίψεις, γιὰ τοὺς ὁποίους δὲν σταμάτησα νὰ στεναχωριῆμαι πάντοτε καὶ νὰ λέγω, ὅτι, ἂν καὶ πέρασαν οἱ δοκιμασίαι, ὅμως πρέπει νὰ μείνει μέσα στὶς ψυχές μας ἡ ἀνάμνηση τῶν δοκιμασιῶν, ὥστε, ἐνθυμούμενοι συνέχεια τὴν εὐεργεσία, νὰ εὐχαριστοῦμε διαρκῶς τὸ Θεὸ πού μᾶς τὴν ἔδωσε.

3. Αὐτὰ καὶ τότε ἔλεγα καὶ τώρα σᾶς λέγω καὶ λέγοντάς τα σέ σᾶς τὰ λέγω καὶ πρὸς ἐκείνους· ἅς μιμηθοῦμε τοὺς ἀγίους, οἱ ὁποῖοι οὔτε ἀπὸ τὶς θλίψεις ἐξαφανίσθησαν, οὔτε ἔγιναν πιὸ χαῦνοι ἐξ αἰτίας τῆς ἄνεσης, πράγμα πού παθαίνουν τῶρα πολλοὶ ἀπὸ τοὺς ἀνθρώπους, ὅπως ἀκριβῶς τὰ ἐλαφριά πλοῖα πού, δεχόμενα τὰ χτυπήματα τῶν κυμάτων, καταβυθίζονται. Πραγματικὰ καὶ ἡ φτώχεια πολλὰς φορές πού μᾶς βρῆκε μᾶς καταπόντισε καὶ μᾶς ἔρριξε στὸ βυθό, καὶ ὁ πλοῦτος πού μᾶς ἤρθε, πάλι μᾶς φούσκωσε τὰ μυαλὰ καὶ μᾶς ὀδήγησε στὴ χειρότερη ἀδιαφορία. Γι' αὐτὸ παρακαλῶ, ἀφοῦ τ' ἀφήσομε κατὰ μέρος ὅλα, ὁ καθένας μας ἅς ρυθμίσει τὴν ψυχὴ του γιὰ νὰ δεχθεῖ τὴ σωτηρία· γιατί, ὅταν αὐτὴ βρίσκεται σὲ καλὴ κατάσταση, ὅποιο ἀπὸ τὰ κακὰ καὶ ἂν μᾶς βρεῖ, εἴτε ἀρρώστια, εἴτε συκοφαντία, εἴτε ἀρπαγὴ χρημάτων, εἴτε ὅτι-δήποτε ἄλλο, θὰ εἶναι ὑποφερτὸ καὶ ἐλαφρὺ, ἐξ αἰτίας τῆς ἐντολῆς τοῦ Κυρίου καὶ τῆς ἐλπίδας μας πρὸς αὐτόν· ὅπως πάλι, ἂν ἡ ψυχὴ δὲν βρίσκεται σὲ καλὴ σχέση μὲ τὸ Θεὸ, εἴτε τρέχει τότε μὲ ἀφθονία ὁ πλοῦτος, εἴτε ὑπάρχουν παιδιά, εἴτε ἀπολαμβάνει κανεὶς ἄπειρα χρήματα, θὰ δοκιμάσει ὁ ἄνθρωπος αὐτὸς πολλὰς θλίψεις καὶ φροντίδες. Ἄς μὴν ἐπιζητοῦμε λοιπὸν τὸν πλοῦτο, οὔτε ν' ἀποφεύγομε τὴ φτώχεια, ἀλλὰ πρὸ πάντων ἅς φροντίζομε ὁ καθένας τὴν ψυχὴ μας καὶ ἅς τὴν κάνομε κατάλληλη πρὸς ἀντιμετώπιση τῆς παρούσας ζωῆς καὶ τὴν ἀποδημία της ἀπὸ τὴν ἐδῶ στήν ἐκεῖ ζωή. Γιατὶ λίγο ἀκόμη, καὶ θ' ἀκολουθήσει ἡ δοκιμασία τοῦ καθενός μας, ὅταν θὰ παρουσιασθοῦμε ὅλοι μπροστὰ στὸ βῆμα τοῦ Χριστοῦ ντυμένοι μὲ τὶς πράξεις μας καὶ βλέποντας μὲ τὰ μάτια μας τὰ δάκρυα τῶν ὀρφανῶν, τὶς αἰσχρὲς ἀσέλγειές μας μὲ τὶς ὁποῖες μολύναμε τὶς ψυχές μας, τοὺς στεναγμοὺς τῶν χηρῶν, τὶς κακοποιήσεις τῶν φτωχῶν, τὶς ἀρπαγὲς τῶν φτωχῶν, καὶ ὄχι μόνο

ἀλλ' εἴ τι καὶ ἐν διανοίᾳ ἄτοπον διεπράξαμεν· ὅτι αὐτός ἐστιν «ἐν-
θυμήσεων δικαστής, καὶ ἐννοιῶν κριτής»· καὶ πάλιν· «ἐτάζων
καρδίας καὶ νεφρούς», καὶ «ἀποδιδούς ἐκάστῳ κατὰ τὸ ἔργον αὐ-
τοῦ».

5 Οὗτος δέ μοι ὁ λόγος οὐ πρὸς τοὺς ἐν τῷ βίῳ ἐξεταζομένους
μόνον ἐστίν, ἀλλὰ καὶ πρὸς τοὺς ἐν τοῖς ὄρεσι τὰς ἑαυτῶν καλύβας
πηξαμένους τοῦ μοναδικοῦ ἕνεκεν βίου, ὅτι οὐ μόνον τὰ σώματα
αὐτῶν οἱ τοιοῦτοι φυλάττειν ὀφείλουσιν ἀπὸ μολυσμοῦ πορνείας,
ἀλλὰ καὶ τὴν ψυχὴν ἀπὸ πάσης σατανικῆς πλεονεξίας. Οὐ γὰρ γυ-
10 ναιξί μόνον διαλέγεται ὁ ἀπόστολος Παῦλος ἀλλὰ καὶ ἀνδράσι καὶ
ὀλοκλήρῳ τῇ Ἐκκλησίᾳ, ὅτι, φησί, τὴν παρθενευομένην ψυχὴν εἶ-
ναι δεῖ ἁγίαν καὶ σώματι καὶ πνεύματι· καὶ πάλιν, «παραστῆσατε
τὰ σώματα ὑμῶν παρθένον ἀγνήν»· ἀγνήν δὲ πῶς; «Μὴ ἔχουσαν
σπίλον ἢ ρυτίδα». Ἐπεὶ κάκεῖναι αἱ παρθένοι αἱ τὰς λαμπάδας
15 ἔχουσαι ἐσβεσμένας, παρθένοι ἦσαν τῷ σώματι, ἀλλ' οὐχ ἄγναι τῇ
καρδίᾳ, ἀλλ' εἰ καὶ μὴ ἀνὴρ αὐτὰς διέφθειρε, ἀλλ' ὁ τῶν χρημάτων
διέφθειρεν ἔρωσ· τὸ σῶμα αὐτῶν ἦν καθαρὸν, ἀλλ' ἡ ψυχὴ αὐτῶν
πολλῆς ἦν ἐμπεπλησμένη τῆς μοιχείας πονηρῶν λογισμῶν εἰς αὐ-
τὰς χωρησάντων, τῆς τε φιλοχρηματίας καὶ ἀσπλαγχνίας καὶ ὀργῆς
20 καὶ φθόνου καὶ ἀργίας καὶ λήθης καὶ ὑπερηφανίας λυμαινομένων
πάντων τὴν σεμνότητα τῆς παρθενίας αὐτῶν. Διὸ καὶ ὁ Παῦλος
ἔλεγεν· «ἵνα ἡ παρθένος ἦ ἁγία καὶ σώματι καὶ πνεύματι»· καὶ πάλιν,
«παρθένον ἀγνήν παραστῆσαι τῷ Χριστῷ». Ὡσπερ γὰρ τὸ
σῶμα ὑπὸ μοιχειῶν διαφθείρεται, οὕτω καὶ ἡ ψυχὴ ὑπὸ λογισμῶν
25 σατανικῶν μαίνεται, ὑπὸ δογμάτων διεφθαρμένων, ὑπὸ νοημάτων
ἀτόπων. Ὁ γὰρ λέγων, 'παρθένος εἰμὶ τῷ σώματι', τῇ δὲ ψυχῇ
φθονεῖ τῷ ἀδελφῷ, οὗτος οὐκ ἔστι παρθένος· τὴν γὰρ παρθενίαν
αὐτοῦ διέφθειρεν ἢ τοῦ φθόνου μίξις. Πάλιν ὁ κενόδοξος οὐκ ἔστι
παρθένος· τὴν γὰρ παρθενίαν αὐτοῦ διέφθειρεν ὁ τῆς βασκανίας
30 ἔρωσ· τὸ γὰρ πάθος εἰσελθόν, τῆς ψυχῆς ἔλυσεν αὐτοῦ τὴν παρθε-

6. Ἐβρ. 4,12.

7. Ψαλμ. 7,10.

8. Ματθ. 16,27.

9. Β' Κορ. 11,2.

10. Ἐφ. 5,27.

12. Α' Κορ. 7,34.

13. Β' Κορ. 11,2.

αὐτὰ καὶ τὰ ὅμοια μ' αὐτά, ἀλλὰ ἀκόμη κι ἂν διαπράξαμε κάτι τὸ ἀπρεπὲς μὲ τὴ σκέψη μας· γιατί αὐτὸς εἶναι «δικαστὴς τῶν σκέψεων, καὶ κριτὴς τῶν προθέσεων»⁶· καὶ πάλι· «αὐτὸς εἶναι ποὺ ἐρευνᾷ τὶς καρδιὲς καὶ τὶς ἐπιθυμίες»⁷, καί, «ἄνταμείβει τὸν καθένα σύμφωνα μὲ τὰ ἔργα του»⁸.

Αὐτὰ τὰ λόγια μου λέγονται ὄχι μόνο γιὰ ἐκείνους ποὺ δοκιμάζονται μέσα στὴν κοσμικὴ ζωὴ, ἀλλὰ καὶ γιὰ ἐκείνους ποὺ ἔστησαν τὶς καλύβες τους στὰ ὄρη ἐξ αἰτίας τοῦ μοναχικοῦ βίου, γιατί αὐτοὶ πρέπει νὰ φυλάγουν ὄχι μόνο τὰ σώματά τους ἀπὸ τὸν μολυσμὸ τῆς πορνείας, ἀλλὰ καὶ τὴν ψυχὴ τους ἀπὸ κάθε σατανικὴ πλεονεξία. Γιατί ὁ ἀπόστολος δὲν μιλάει μόνο γιὰ τὶς γυναῖκες, ἀλλὰ καὶ γιὰ τοὺς ἄνδρες καὶ γιὰ ὁλόκληρη τὴν ἐκκλησία, γιατί λέγει, ἡ ψυχὴ ποὺ ἀσκεῖ τὴν παρθενία πρέπει νὰ εἶναι ἀγνή στὸ σῶμα καὶ στὸ πνεῦμα· καὶ πάλι, «καταστῆστε τὰ σώματά σας σὰν ἀγνή παρθένο»⁹· καὶ ἀγνή πῶς; «Χωρὶς νὰ ἔχει κηλίδα ἢ ρυτίδα»¹⁰. Γιατί κι ἐκεῖνες οἱ παρθένες ποὺ εἶχαν σβησμένες τὶς λαμπάδες¹¹, ἦταν παρθένες στὸ σῶμα, ὄχι ὅμως ἀγνὲς στὴν καρδιά, ἀλλ', ἂν καὶ δὲν διέφθειρε ἄνδρας τὴν παρθενία τους, τὶς διέφθειρε ὅμως ὁ ἔρωτας τῶν χρημάτων· τὸ σῶμα τους ἦταν καθαρὸ, ἀλλ' ἡ ψυχὴ τους ἦταν γεμάτη ἀπὸ τὴν πολλὴ μοιχεία τῶν πονηρῶν λογισμῶν ποὺ εἶχαν εἰσχωρήσει σ' αὐτές, καὶ τῆς φιλοχρηματίας, καὶ τῆς ἀσπλαγχνίας, καὶ τῆς ὀργῆς, καὶ τοῦ φθόνου, καὶ τῆς ἀργίας, καὶ τῆς ἀδιαφορίας, καὶ τῆς ὑπερηφάνειας, ποὺ διέφθειραν ὅλα τὴ σεμνότητα τῆς παρθενίας τους. Γι' αὐτὸ καὶ ὁ Παῦλος ἔλεγε· «γιὰ νὰ εἶναι ἡ παρθένα ἀγνή στὸ σῶμα καὶ στὸ πνεῦμα»¹²· καὶ πάλι, «γιὰ νὰ τὴν παρουσιάσει παρθένα ἀγνή μπροστὰ στὸ Χριστό»¹³. Γιατί, ὅπως τὸ σῶμα διαφθείρεται ἀπὸ μοιχεῖες, ἔτσι καὶ ἡ ψυχὴ μολύνεται ἀπὸ σατανικοὺς λογισμοὺς, ἀπὸ διεφθαρμένα δόγματα, ἀπὸ ἀπρεπὴ νοήματα. Γιατί ἐκεῖνος ποὺ λέγει, 'εἶμαι παρθένος στὸ σῶμα', μὲ τὴν ψυχὴ ὅμως φθονεῖ τὸν ἀδελφὸ του, αὐτὸς δὲν εἶναι παρθένος· γιατί τὴν παρθενία του τὴ διέφθειρε ἡ ἀνάμειξή της μὲ τὸ φθόνον. Ἐπίσης ὁ ματαιόδοξος δὲν εἶναι παρθένος· γιατί τὴν παρθενία του τὴ διέφθειρε ὁ ἔρωτας τοῦ φθόνου· τὸ πάθος δηλαδὴ ποὺ μπῆκε μέσα του διέφθειρε τὴν παρθενία τῆς ψυχῆς του. Ἐκεῖ-

νίαν. Ὁ δὲ μισῶν τὸν ἀδελφὸν αὐτοῦ, οὗτος ἀνθρωποκτόνος ἐστὶ μαλλον ἢ παρθένος· καὶ ἀπαξαπλῶς, ἕκαστος εἰς ὃ κρατεῖται πάθος πονηρόν, ἐν τούτῳ τὴν παρθενίαν αὐτοῦ διαφθείρει. Διὰ τοῦτο ὁ Παῦλος πάσας τὰς πονηρὰς ταύτας ἐξώρισε μίξεις, καὶ κελεύει 5 παρθέτους ἡμᾶς εἶναι οὕτως, ὡς μηδένα λογισμὸν ἐναντίον παραδέχασθαι ἐκουσίως τῇ ψυχῇ.

4. Τί οὖν πρὸς ταῦτα λέγωμεν; πῶς ἐλεηθῶμεν; πῶς σωθῶμεν; Ἐγὼ λέγω· τὴν εὐχὴν ἐν τῇ καρδίᾳ ἀναλάβωμεν πάντοτε καὶ τοὺς ταύτης καρπούς, λέγω δὴ τὴν ταπεινοφροσύνην καὶ πραότητα. 10 «Μάθετε» γάρ, φησὶν, «ἀπ' ἐμοῦ, ὅτι πρῶός εἰμι καὶ ταπεινὸς τῇ καρδίᾳ, καὶ εὐρήσετε ἀνάπαυσιν ταῖς ψυχαῖς ὑμῶν»· καὶ πάλιν ὁ Δαυῖδ· «θυσία τῷ Θεῷ πνεῦμα συντετριμμένον· καρδίαν συντετριμμένην καὶ τεταπεινωμένην ὁ Θεὸς οὐκ ἐξουδενώσει». Οὐδὲν γὰρ οὕτως ἀποδέχεται ὁ Θεὸς καὶ ἀγαπᾷ, ὡς ψυχὴν πρῶον καὶ τα- 15 πεινόφρονα καὶ εὐχάριστον. Βλέπε οὖν καὶ σύ, ἀδελφέ, ἐπὰν ἴδῃς τι τῶν ἀδοκῆτων προσπεσὸν καὶ ἐνοχλοῦν σοι, μὴ πρὸς ἀνθρώπους καταφύγῃς καὶ πρὸς θνητὴν ἴδῃς βοήθειαν, ἀλλὰ πάντα παραδραμῶν ἀνάδραμε τῇ διανοίᾳ σου πρὸς τὸν τῶν ψυχῶν ἰατρόν. Καρδίαν γὰρ θεραπεῦσαι ἐκεῖνος μόνος δύναται ὁ πλάσας καταμόνας 20 τὰς καρδίας ἡμῶν καὶ συνιεῖς πάντα τὰ ἔργα ἡμῶν· αὐτὸς δύναται εἰς τὸ συνειδὸς ἡμῶν εἰσελθεῖν καὶ τῆς διανοίας ἄψασθαι καὶ παρακαλέσαι τὴν ψυχὴν. Ἐὰν δὲ ἐκεῖνος μὴ παρακαλέσῃ τὰς καρδίας ἡμῶν, τὰ παρὰ ἀνθρώπων περιττὰ καὶ ἀνόνητα· ὥσπερ πάλιν τοῦ Θεοῦ παρακαλοῦντος καὶ παραμυθουμένου, κἂν μυρία ἄνθρωποι 25 παρενοχλῶσιν, οὐδὲ εἰς τὸ τυχὸν ἡμᾶς παραβλάψαι δυνήσονται· ὅταν γὰρ ἐκεῖνος στερεώσῃ καρδίαν, οὐδεὶς αὐτὴν διαστεῖσαι δύναται.

Ταῦτα οὖν εἰδότες, ἀγαπητοί, ἀεὶ πρὸς τὸν Θεὸν καταφεύγωμεν, τὸν καὶ βουλόμενον καὶ δυνάμενον λῦσαι ἡμῶν τὰς συμφοράς. 30 Ἀνθρώπους μὲν γὰρ ὅταν δέῃ παρακαλέσαι καὶ πυλωροῖς ἡμᾶς συντυχεῖν ἀνάγκη πρότερον καὶ παρασίτους καὶ κόλακας παρακα-

14. Ματθ. 11,29.

15. Ψαλμ. 50,19.

16. Ψαλμ. 32,15.

νος πάλι πού μισεῖ τὸν ἀδελφὸ του, αὐτὸς πολὺ περισσότερο εἶναι ἀνθρωποκτόνος, παρὰ παρθένος καὶ γενικὰ ὁ καθένας μὲ ὅποιο πονηρὸ πάθος ἐξουσιάζεται, μ' αὐτὸ διαφθείρει τὴν παρθενία του. Γι' αὐτὸ ὁ Παῦλος ἀπαγόρευσε ὅλες αὐτὲς τὶς πονηρὲς μίξεις καὶ προτρέπει νὰ εἴμαστε κατὰ τέτοιο τρόπο παρθένοι, ὥστε νὰ μὴ ἀποδεχόμεστε στὴν ψυχὴ μας μὲ τὴ θέλησή μας κανένα ἐνάντιο λογισμό.

4. Τί θὰ ποῦμε λοιπὸν γιὰ ὅλα αὐτά; πῶς θὰ ἐλεηθοῦμε; πῶς θὰ σωθοῦμε; Ἐγὼ θὰ σᾶς τὸ πῶ· ἄς ἔχομε πάντοτε μέσα στὴν ψυχὴ μας τὴν προσευχὴ καὶ τοὺς καρποὺς αὐτῆς, ἐννοῶ δηλαδὴ τὴν ταπεινοφροσύνη καὶ τὴν πραότητα. Γιατὶ λέγει, «μάθετε ἀπὸ μένα ὅτι εἶμαι πράος καὶ ταπεινὸς στὴν καρδιά καὶ θὰ βρεῖτε ἀνάπαυση στὴν ψυχὴ σας»¹⁴ καὶ πάλι ὁ Δαυῖδ λέγει· «θυσιά γιὰ τὸ Θεὸ εἶναι τὸ συντριμμένο πνεῦμα· καρδιά συντριμμένη καὶ ταπεινωμένη ὁ Θεὸς δὲ θὰ τὴν περιφρονήσει»¹⁵. Γιατὶ ὁ Θεὸς τίποτε δὲν ἀποδέχεται καὶ δὲν ἀγαπᾷ τόσο, ὅσο ψυχὴ πράη, ταπεινὴ καὶ εὐχάριστη. Πρόσεχε λοιπὸν, ἀδελφέ, καὶ σύ, ὅταν δεῖς κάτι ἀπὸ τὰ ἀπροσδόκητα νὰ ἔρχεται καὶ νὰ σὲ ἐνοχλεῖ, μὴ καταφύγεις στοὺς ἀνθρώπους καὶ στηρίζεις τὴν ἐλπίδα σου σὲ θνητὴ βοήθεια, ἀλλ', ἀφοῦ τοὺς ἀφήσεις ὅλους κατὰ μέρος, τρέξε μὲ τὴ σκέψη σου πρὸς τὸ γιατρὸ τῶν ψυχῶν. Γιατὶ τὴν καρδιά ἐκεῖνος μόνο μπορεῖ νὰ τὴ θεραπεύσει, ἐκεῖνος πού μόνος του ἔπλασε τὶς καρδιές μας καὶ γνωρίζει ὅλα τὰ ἔργα μας¹⁶· αὐτὸς μπορεῖ νὰ μπεῖ στὴ συνείδησή μας, ν' ἀγγίξει τὴ διάνοιά μας καὶ νὰ παρηγορήσει τὴν ψυχὴ μας. Γιατί, ἐὰν ἐκεῖνος δὲν παρηγορήσει τὶς καρδιές μας, εἶναι περιττὰ κι ἀνώφελα τὰ τῶν ἀνθρώπων· ὅπως πάλι, ὅταν ὁ Θεὸς μᾶς παρηγορεῖ καὶ μᾶς ἐνθαρρύνει, κι ἂν ἀκόμη μᾶς παρενοχλοῦν ἀμέτρητοι ἄνθρωποι, δὲν θὰ μπορέσουν νὰ μᾶς βλάψουν σὲ τίποτε· γιατί, ὅταν ἐκεῖνος στερεώσει τὴν καρδιά, κανένας δὲν μπορεῖ νὰ τὴν κλονίσει.

Γνωρίζοντας λοιπὸν αὐτά, ἀγαπητοί, ἄς καταφεύγομε πάντοτε πρὸς τὸ Θεό, ὁ ὁποῖος καὶ θέλει καὶ μπορεῖ νὰ μᾶς ἀπαλλάξει ἀπὸ τὶς συμφορές. Γιατί, ὅταν χρειάζεται νὰ παρακαλέσομε ἀνθρώπους, πρέπει προηγουμένως καὶ θυρωροὺς νὰ συναντήσομε καὶ πα-

λέσαι καὶ ὁδὸν πολλὴν ἀπελθεῖν, ἐπὶ δὲ τοῦ Θεοῦ οὐδὲν τοιοῦτόν ἐστιν, ἀλλὰ χωρὶς μεσίτου παρακαλεῖται, χωρὶς χρημάτων, χωρὶς δαπάνης ἐπινεύει τῇ δεήσει· ἀρκεῖ μόνον βοῆσαι τῇ καρδίᾳ καὶ δάκρυα προσηνέγκαι, καὶ εὐθέως εἰσελθὼν αὐτὸν ἐπισπάσῃ. Καὶ ἄνθρωπον μὲν παρακαλοῦντες πολλάκις δεδοίκαμεν, μὴ τις τῶν ἐχθρῶν παρῶν ἢ φίλος ἢ τις τῶν ἀντιδίκων ἀκούσῃ τοῦ πράγματος, καὶ ἄλλος ἐκφάνῃ τὰ λεγόμενα καὶ διαφθεῖρῃ τὸ δίκαιον· ἐπὶ δὲ τοῦ Θεοῦ οὐδὲν τούτων ὑποπτεῦσαι ἔνι. Ὅταν γὰρ βούλῃ με, φησί, παρακαλέσαι, μόνος μοι πρόσελθε μηδενὸς παρόντος, τούτέστι, τῇ καρδίᾳ βόησον, μὴ κινῶν τὰ χεῖλη. «Εἴσελθε» γάρ, φησὶν, «εἰς τὸ ταμεῖόν σου· ἀπόκλεισον τὴν θύραν σου, καὶ πρόσευξαι τῷ Πατρὶ σου τῷ ἐν τῷ κρυπτῷ· καὶ ὁ Πατήρ σου ὁ βλέπων ἐν τῷ κρυπτῷ ἀποδώσει σοι ἐν τῷ φανερῷ». Ὅρα τιμῆς ὑπερβολὴν· ὅταν μὲ παρακαλῆς, φησί, μηδεὶς βλεπέτω, ὅταν δὲ ἐγὼ σε τιμῶ, τὴν οἰκουμένην φέρω μάρτυρα τῆς εὐεργεσίας.

Πειθώμεθα τοίνυν καὶ μὴ πρὸς ἐπίδειξιν εὐχώμεθα μηδὲ κατὰ τῶν ἐχθρῶν τῶν ἡμετέρων, καὶ μὴ τὸν τρόπον τῆς βοηθείας διδάσκωμεν αὐτόν. Εἰ γὰρ ἄνθρωποις τοῖς συνηγοροῦσι καὶ ρητορεύουσιν ἐπὶ τῶν ἐξωθεν δικαστῶν τὰ πράγματα τὰ ἡμέτερα λέγομεν μόνον, τὸν δὲ τρόπον τῆς συμμαχίας ἐκείνοις καταλιμπάνομεν, ὅπως ἂν βούλοιντο διαθεῖναι τὰ ἡμέτερα, πολλῶ μᾶλλον ἐπὶ τοῦ Θεοῦ τοῦτο χρῆ ποιεῖν. Εἶπες αὐτῷ τὴν δίκην τὴν σὴν, εἶπες ἄπερ ἔπαθες; μηκέτι λέγε τὸ καὶ πῶς βοηθῆσαι· αὐτὸς γὰρ οἶδεν ἀκριβῶς τὸ συμφέρον σοι. Εἰσὶ δὲ πολλοὶ οἵτινες μυρίους στίχους ἀπαγγέλουσι τῆς εὐχῆς ἕνεκεν λέγοντες· Ἐκύριε, δός μοι ὑγείαν σώματος, διπλασιάσόν μου τὰ ὑπάρχοντα, ἀμύνου μου τὸν ἐχθρόν', ὅπερ πολλῆς ἀλογίας ἐστὶ πεπληρωμένον. Διὸ χρῆ, ταῦτα πάντα ἀφέντας, ἰκετεύειν καὶ παρακαλεῖν μόνον κατὰ τὸν τελώνην τὸν λέγοντα· «Ὁ Θεός, ἰλάσθητί μοι τῷ ἁμαρτωλῷ»· καὶ αὐτὸς οἶδε λοι-

17. Ματθ. 6,6.

18. Λουκᾶ 18,13.

ρασίτους καὶ κόλακες νὰ παρακαλέσομε καὶ πολὺ δρόμο νὰ βαδίσομε, ἐνῶ στὴν περίπτωση τοῦ Θεοῦ τίποτε παρόμοιο δὲν χρειάζεται, ἀλλὰ παρακαλεῖται χωρὶς μεσίτη, χωρὶς χρήματα, χωρὶς δαπάνη ἀποδέχεται τὴν παρακλήσῃ μας· ἀρκεῖ μόνο νὰ φωνάξει κανεὶς μὲ τὴν καρδιά του καὶ νὰ χύσει δάκρυα, κι ἀμέσως θὰ σπεύσει καὶ θὰ βοηθήσει αὐτόν. Καὶ ὅταν βέβαια παρακαλοῦμε ἀνθρώπους πολλὰς φορές φοβόμαστε μήπως εἶναι ἐκεῖ παρῶν κάποιος ἐχθρὸς ἢ φίλος ἢ κάποιος ἀπὸ τοὺς ἀντιδίκους καὶ ἀκούσει τὴν παράκλησῃ μας καὶ διαδώσει ἀλλιῶς τὰ λόγια μας, διαστρέφοντας τὸ δίκαιο, ἐνῶ στὴν περίπτωση τοῦ Θεοῦ δὲν εἶναι δυνατὸ νὰ σκεφτεῖς τίποτε παρόμοιο. Γιατὶ λέγει, ὅταν θέλεις νὰ μὲ παρακαλέσεις, ἔλα μόνος χωρὶς νὰ εἶναι κανένας παρῶν, δηλαδῆ, φώναξε μὲ τὴν καρδιά σου, χωρὶς νὰ κινεῖς τὰ χεῖλη σου. Γιατὶ λέγει, «μπῆς στὸ δωμάτιό σου, κλεῖσε τὴν πόρτα σου, καὶ προσευχήσου στὸν Πατέρα σου ποὺ βρίσκεται ἐκεῖ ἀοράτως»¹⁷. Πρόσεχε ὑπερβολικὸ μέγεθος τιμῆς· ὅταν μὲ παρακαλεῖς, λέγει, κανένας νὰ μὴ βλέπει, ὅταν ὁμως ἐγὼ σέ τιμῶ, φέρνω μάρτυρα τῆς εὐεργεσίας τὴν οἰκουμένη.

Ἄς πιστεύομε λοιπὸν τὰ λόγια αὐτὰ καὶ ἄς μὴ προσευχόμεστε γιὰ ἐπίδειξη, οὔτε ἐναντίον τῶν ἐχθρῶν μας, καὶ ἄς μὴ τοῦ ὑποδεικνύομε τὸν τρόπο τῆς βοήθειας. Γιατὶ, ἐὰν στὴν περίπτωση τῶν ἀνθρώπων, ποὺ συνηγοροῦν καὶ ρητορεύουν στὰ κοσμικὰ δικάστηρια, ἀπλῶς λέμε τὴν ὑπόθεσῃ μας, ἐνῶ τὸν τρόπο τῆς βοήθειας τὸν ἀφήνομε σ' ἐκείνους, ὥστε νὰ χειρισθοῦν τὸ θέμα μας ὅπως θέλουν, πολὺ περισσότερο πρέπει νὰ τὸ κάμνομε αὐτὸ στὴν περίπτωση τοῦ Θεοῦ. Εἶπες σ' αὐτόν τὸν δίκιο σου, εἶπες ἐκεῖνα ποὺ ἔπαθες; δὲν χρειάζεται νὰ τοῦ πεῖς καὶ πῶς νὰ σὲ βοηθήσει· γιατί αὐτὸς γνωρίζει ἀκριβῶς τὸ συμφέρον σου. Ὑπάρχουν πολλοὶ ποὺ λένε στὴν προσευχῇ τους ἀμέτρητα λόγια, ὅπως· 'Κύριε, δός μου ὑγεία σωματική, διπλασίασε τὰ ὑπάρχοντά μου, βοήθησέ με κατὰ τοῦ ἐχθροῦ μου', πράγμα ποὺ εἶναι γεμάτο ἀπὸ πολλῇ ἀνοησία. Γι' αὐτὸ πρέπει, ἀφήνοντας ὅλα αὐτὰ, νὰ ἱκετεύομε καὶ νὰ παρακαλοῦμε αὐτόν μόνο σύμφωνα μὲ τὸν τελῶνη ποὺ λέγει, «Θεέ μου, συγχώρεσέ με τὸν ἁμαρτωλό»¹⁸, κι αὐτὸς γνωρίζει στὴ συνέ-

πὸν πῶς σοῦ ἀντιλάβηται· «ζητεῖτε» γάρ, φησί, «πρῶτον τὴν βασιλείαν τοῦ Θεοῦ, καὶ ταῦτα πάντα προστεθήσεται ὑμῖν».

Οὕτως οὖν, ἀγαπητοί, φιλοσοφῶμεν μετὰ πόνου καὶ ταπεινώσεως, τύπτοντες ἑαυτῶν τὰ στήθη, καθάπερ ἐκεῖνος, καὶ ἐπιτευξόμεθα ὧνπερ αἰτοῦμεν· ἐὰν δὲ θυμοῦ καὶ ὀργῆς πεπληρωμένοι προσευχώμεθα, βδελυκτοὶ καὶ μισητοὶ παρὰ Θεῷ εὐρισκόμεθα. Συντρίψωμεν οὖν ἡμῶν τὴν διάνοιαν καὶ ταπεινώσωμεν ἡμῶν τὰς ψυχὰς, καὶ εὐχόμεθα ὑπὲρ τε ἑαυτῶν καὶ ὑπὲρ τῶν λυπησάντων ἡμᾶς. Εἰ γὰρ βούλει τὸν δικαστὴν ἐπισπάσασθαι πρὸς βοήθειαν 10 τῆς σῆς ψυχῆς καὶ τοῦ σοῦ μέρους αὐτὸν ποιῆσαι, μηδέποτε αὐτῷ ἐντύγχανε κατὰ τοῦ λελυπηκότος. Τοιοῦτος γάρ ἐστι τοῦ δικαστοῦ ὁ τρόπος· ἐκείνοις μάλιστα ἐπινεύει καὶ δίδωσι τὰ αἰτήματα, τοῖς ὑπὲρ τῶν ἐχθρῶν εὐχομένοις, τοῖς μὴ μνησικακοῦσι, τοῖς μὴ ἐπαιρομένοις τοῖς ἐχθροῖς αὐτῶν. Καὶ ὅσον οὗτοι ποιοῦσι τοῦτο, τοσοῦ- 15 τον ἐκείνοις ὁ Θεὸς ἐπεξέρχεται, ἐὰν μὴ μεταβληθῶσιν εἰς μετανοίαν.

5. Βλέπετε οὖν, ἀδελφοί, ὅταν τις ἀτιμία ἡμῖν ἐπενεχθῆ παρὰ τινος, μὴ εὐθέως δυσχεράνωμεν καὶ ἀθυμῶμεν, ἀλλ' εὐχαριστῶμεν φιλοσοφοῦντες καὶ ἀναμένοντες τὴν βοήθειαν τοῦ Κυρίου. Μὴ γὰρ 20 οὐκ ἠδύνατο ὁ Θεὸς πρὸ τῆς αἰτήσεως δίδοναι ἡμῖν τὰ ἀγαθὰ; μὴ βίον ἡμῖν ἀνώδυνον χάρισσασθαι καὶ πάσης θλίψεως κεχωρισμένον; Ἀλλὰ ἀμφοτέρα ἀπὸ φίλτρου ποιεῖ. Τί γὰρ παραχωρεῖ θλιβῆναι ἡμᾶς καὶ οὐκ ἐπάγει ταχέως ἀπαλλαγὴν; Διὰ τί; Ἴνα αὐτῷ προσεδρεύωμεν ἀντεχόμενοι τῆς παρ' αὐτοῦ βοηθείας καὶ αὐτῷ 25 προσφεύγωμεν καὶ συνεχῶς αὐτὸν καλῶμεν εἰς ἀντίληψιν ἡμῶν. Διὰ τοῦτο οὖν ἀλγηδόνες σώματος, διὰ τοῦτο ἀφορίαι καρπῶν, διὰ τοῦτο λιμοί, ἵνα ἀπὸ τῶν θλίψεων τούτων πάντοτε πρὸς αὐτὸν ἐκκρεμώμεθα, καὶ οὕτω διὰ τῶν προσκαίρων θλίψεων τὴν αἰώνιον ζωὴν κληρονομήσωμεν. Ὡστε οὖν καὶ ὑπὲρ τούτων εὐχαριστεῖν 30 ὀφείλομεν τῷ Θεῷ, τῷ διὰ πολλῶν μεθοδειῶν ἰωμένῳ καὶ σώζοντι τὰς ψυχὰς ἡμῶν. Ἄνθρωποι μὲν γὰρ ἐὰν τυχὸν εὐεργετή-

χεια πῶς θὰ σὲ βοηθήσει· γιατί λέγει, «ζητεῖτε πρῶτα τὴ βασιλεία τοῦ Θεοῦ καὶ ὅλα αὐτὰ θὰ σᾶς δοθοῦν σὰν ἐπιπρόσθετα»¹⁹.

Ἔτσι λοιπὸν, ἀγαπητοί, ἄς φιλοσοφοῦμε μὲ πόνο καὶ ταπείνωση, χτυπώντας τὰ στήθη μας, ὅπως ἀκριβῶς ἐκεῖνος, καὶ θὰ ἐπιτύχομε ἐκεῖνα ποὺ ζητοῦμε· ἐὰν ὅμως προσευχόμαστε γεμάτοι ἀπὸ θυμὸ καὶ ὀργή, εἴμαστε σιχαμεροὶ καὶ μισητοὶ ἀπέναντι στὸ Θεό. Ἄς συντρίψομε λοιπὸν τὴ σκέψη μας καὶ ἄς ταπεινώσομε τὶς ψυχές μας καὶ ἄς προσευχόμαστε καὶ γιὰ τὸν ἑαυτό μας καὶ γιὰ ἐκείνους ποὺ μᾶς λύπησαν. Γιατί, ἂν θέλεις ν' ἀποσπάσεις σὲ βοήθεια τῆς ψυχῆς σου τὸ δικαστὴ καὶ νὰ τὸν πάρεις μὲ τὸ μέρος σου, ποτὲ νὰ μὴν τὸν παρακαλᾷς ἐναντίον ἐκείνου ποὺ σὲ λύπησε. Γιατί τέτοιος εἶναι ὁ τρόπος ἐνέργειας τοῦ δικαστῆ· σ' ἐκείνους πρὸ πάντων συγκατατίθεται καὶ ἱκανοποιεῖ τὰ αἰτήματά τους, σ' ἐκείνους ποὺ προσεύχονται γιὰ τοὺς ἐχθροὺς τους, ποὺ δὲν εἶναι μνησικάκοι, ποὺ δὲν ἐξεγείρονται ἐναντίον τῶν ἐχθρῶν τους. Καὶ ὅσο περισσότερο αὐτοὶ τὸ κάμνουν αὐτό, τόσο περισσότερο καὶ ὁ Θεὸς τοὺς τιμωρεῖ ἐὰν δὲν μετανοήσουν.

5. Προσέχετε λοιπὸν, ἀδελφοί, ὅταν διαπραχθεῖ κάποια ἀτιμία σὲ βάρος μας ἀπὸ κάποιον, ἄς μὴ δυσανασχετοῦμε ἀμέσως καὶ στενοχωριέμαστε, ἀλλὰ νὰ δείχνομε φιλοσοφικότητα καὶ νὰ εὐχαριστοῦμε τὸν Κύριο, περιμένοντας τὴ βοήθειά του. Μήπως δηλαδή δὲν μποροῦσε ὁ Θεὸς νὰ μᾶς δώσει τὰ ἀγαθὰ πρὶν ἀπὸ τὴν αἴτηση; μήπως δὲν μποροῦσε νὰ μᾶς χαρίσει ζωὴ ἀνώδυνη καὶ ἀπαλλαγμένη ἀπὸ κάθε θλίψη; Ἄλλὰ καὶ τὰ δύο τὰ κάμνει ἀπὸ ἀγάπη. Γιατί λοιπὸν ἐπιτρέπει νὰ θλιβοῦμε καὶ δὲν μᾶς ἀπαλλάσσει ἀμέσως ἀπὸ τὴ θλίψη; Γιατί; Γιὰ νὰ μένομε προσηλωμένοι σ' αὐτόν, περιμένοντας τὴ βοήθειά του, νὰ προσφεύγομε σ' αὐτόν καὶ νὰ τὸν καλοῦμε συνέχεια σὲ βοήθειά μας. Γι' αὐτὸ λοιπὸν συμβαίνουν σωματικοὶ πόνοι, γι' αὐτὸ ἀκαρπίες, γι' αὐτὸ λιμοί, ὥστε ἐξ αἰτίας αὐτῶν τῶν θλίψεων νὰ εἴμαστε πάντοτε κρεμασμένοι ἀπ' αὐτόν, καὶ ἔτσι μὲ τὶς πρόσκαιρες θλίψεις νὰ κληρονομήσομε τὴν αἰώνια ζωή. Ὡστε λοιπὸν καὶ γι' αὐτὰ ὀφείλομε νὰ εὐχαριστοῦμε τὸ Θεό, ὁ ὁποῖος θεραπεύει καὶ σώζει τὶς ψυχές μας μὲ πολλὰς μεθόδους. Γιατί, ἐὰν τυχὸν μᾶς εὐεργετήσουν κάποτε ἄνθρωποι καὶ

σωσιν ἡμᾶς ποτε εἶτα ἄκοντες αὐτοὺς λυπήσωμέν τι μικρόν, εὐθύς ὄνειδίζουσι τὴν εὐεργεσίαν προσφέροντες ὡς πολλοὺς καταρᾶσθαι ἑαυτοῖς ὅτι ὄλως παρ' αὐτῶν εὐηργετήθησαν· ὁ δὲ Θεὸς οὐχ οὕτως ἀλλὰ μετὰ τὰς εὐεργεσίας καταφρονούμενος καὶ ὑβριζόμενος ἄκμῆν καὶ ἀπολογεῖται, καὶ εὐθύνας παρέχει τοῖς ὑβρικόσιν αὐτόν, οὕτωςι λέγων· «λαὸς μου, τί ἐποίησά σοι;»

Αὐτοὶ Θεὸν οὐκ ἐβούλοντο αὐτόν καλεῖν καὶ αὐτὸς οὐ διέλειπε λαὸν αὐτοὺς ὀνομάζειν· αὐτοὶ παρητοῦντο τὴν δεσποτείαν, αὐτὸς δὲ οὐκ ἤρνεῖτο αὐτούς, ἀλλ' ὤκειοῦτο, καὶ πρὸς ἑαυτόν εἶλκε λέγων·
 10 «λαὸς μου, τί ἐποίησά σοι;». Μὴ φορτικός σοι, φησίν, ἐγενόμην ἢ βαρὺς καὶ ἐπαχθής; Ἄλλ' οὐδὲ τοῦτο ἔχεις εἰπεῖν· εἰ γὰρ καὶ τοῦτο ἦν, οὐδὲ οὕτως ἔδει σε ἀποσκιρτῆσαι· «τίς γὰρ ἐστὶν υἱός, ὃν οὐ παιδεύει πατήρ;». Ἄλλ' ὁμως οὐδὲ τοῦτο ἔχετε εἰπεῖν. Καὶ πάλιν ἀλλαχοῦ· «τί εὔροσαν οἱ πατέρες ὑμῶν ἐν ἐμοὶ πλημμέλημα;».
 15 Μέγα καὶ θαυμαστὸν τὸ εἰρημένον· ὃ γὰρ λέγει τοιοῦτόν ἐστι· 'τί ἥμαρτον', φησίν; Ὁ Θεὸς λέγει τοῖς ἀνθρώποις, 'τί ἥμαρτον;' ὅπερ οὐδὲ δοῦλοι τὸν δεσπότην φθέγγασθαι ἀνέχονται. Καὶ οὐ λέγει, 'τί ἥμαρτον εἰς ὑμᾶς', ἀλλ', 'εἰς τοὺς πατέρας ὑμῶν'. Ἄλλ' οὐδὲ τοῦτο, φησίν, ἔχετε εἰπεῖν, ὅτι πατρικὴν εἰς ἐμὲ τηρεῖτε ἔχθραν· οὐδὲ γὰρ
 20 τοὺς προγόνους ὑμῶν ἐγκαλέσαι ποτὲ ἀφῆκα τῇ ἐμῇ προνοίᾳ, ἐν μικρῷ ἢ μεγάλῳ παριδῶν αὐτούς. Καὶ οὐκ εἶπεν ἀπλῶς, 'τί ἔσχον οἱ πατέρες ὑμῶν', ἀλλά, «τί εὔρον;». Πολλὰ ζητήσαντες, πολλὰ περιελθόντες ἐν τοσοῦτοις ἔτεσιν ὑπὸ τὴν ἐμῆν ἀρχὴν γενόμενοι, οὐδὲν εὔρον ἐν ἐμοὶ πλημμέλημα.

25 Διὰ δὴ ταῦτα πάντα συνεχῶς πρὸς αὐτόν καταφεύγωμεν καὶ ἐν πάσῃ ἄθυμίᾳ ζητῶμεν τὴν παραμυθίαν αὐτοῦ, ἐν πάσῃ συμφορᾷ τὴν αὐτοῦ λύσιν, τὸν αὐτοῦ ἔλεον, ἐν παντὶ πειρασμῷ τὴν αὐτοῦ βοήθειαν· οἶον γὰρ ἐὰν ἦ δεινόν, οἶον ἐὰν ἦ μέγεθος συμφορᾶς, πάντα καὶ λῦσαι καὶ παραγαγεῖν δύναται· οὐ μόνον δέ, ἀλλὰ καὶ

20. Ματθ. 6,3.

21. Ἐβρ. 12,7.

22. Ἱερ. 2,5.

στή συνέχεια τούς λυπήσομε σὲ κάτι χωρὶς νὰ τὸ θέλομε, ἀμέσως μᾶς κατηγοροῦν προβάλλοντας τὴν εὐεργεσία, ὥστε πολλοὶ καὶ νὰ καταριένται τὸν ἑαυτὸ τους ποὺ ἔτυχε νὰ εὐεργετηθοῦν ἀπ' αὐτούς· ὁ Θεὸς ὅμως δὲν κάμνει τὸ ἴδιο, ἀλλὰ μετὰ τὶς εὐεργεσίες, ἂν καὶ καταφρονεῖται καὶ βρίζεται, αὐτὸς ἀκόμα καὶ ἀπολογεῖται καὶ λογοδοτεῖ σὰν κατηγορούμενος σ' ἐκείνους ποὺ τὸν ἔχουν βρίσει, λέγοντας τὰ ἐξῆς· «λαέ μου, τί σοῦ ἔκανα;»²⁰.

Αὐτοὶ δὲν ἤθελαν νὰ τὸν ὀνομάζουν Θεό, κι αὐτὸς δὲν ἔπαυε νὰ τοὺς ὀνομάζει λαό του· αὐτοὶ ἀρνοῦνταν τὴν ἐξουσία του, αὐτὸς ὅμως δὲν τοὺς ἀρνιοῦνταν, ἀλλὰ τοὺς θεωροῦσε δικούς του καὶ τοὺς προσέλκυε κοντά του, λέγοντας, «λαέ μου, τί σοῦ ἔκανα;». Μῆπως, λέγει, σοῦ ἔγινε ἐνοχλητικὸς ἢ βαρὺς καὶ μισητὸς; Ἄλλ' οὔτε αὐτὸ μπορεῖς νὰ τὸ πεῖς· γιατί, κι ἂν ἀκόμη συνέβαινε αὐτὸ, οὔτε κι ἔτσι ἔπρεπε ν' ἀποσκιρτήσεις ἀπὸ κοντά μου· «γιατὶ ποῖο παιδί εἶναι ἐκεῖνο ποῦ δὲν τὸ παιδαγωγεῖ ὁ πατέρας του;»²¹. Ἄλλ' ὅμως οὔτε αὐτὸ μπορεῖτε νὰ τὸ πεῖτε. Καὶ πάλι ἄλλοῦ λέγει· «ποιό παράπτωμα βρῆκαν οἱ πατέρες σας σ' ἐμένα;»²². Μεγάλα καὶ ἄξια θαυμασμοῦ τὰ λόγια αὐτά· γιατί, αὐτὸ ποὺ λέγει σημαίνει τὸ ἐξῆς· 'ποιό σφάλμα, λέγει, ἔκανα;' Ὁ Θεὸς λέγει στοὺς ἀνθρώπους, 'ποιό σφάλμα ἔκανα;' πράγμα ποὺ δὲν ἀνέχονται οὔτε οἱ δοῦλοι νὰ τοὺς τὸ πεῖ ὁ κύριός τους. Καὶ δὲν λέγει, 'ποιό σφάλμα ἔκανα σ' ἐσᾶς', ἀλλά, 'στοὺς πατέρες σας'. Ἄλλ' οὔτε αὐτὸ μπορεῖτε, λέγει, νὰ τὸ πεῖτε, ὅτι δηλαδὴ κρατᾶτε ἀπέναντί μου πατρικὴ ἔχθρα· γιατί οὔτε τοὺς προγόνους σας ἄφησα νὰ μὲ κατηγορήσουν ποτὲ γιὰ τὴν πρόνοιά μου, ὅτι δηλαδὴ τοὺς παρέβλεψα γιὰ λίγο ἢ πολὺ. Καὶ δὲν εἶπε ἀπλῶς, 'τί εἶχαν οἱ πατέρες σας', ἀλλά, «τί βρῆκαν;». Πολλὰ ζήτησαν καὶ πολλὰ πέρασαν στὰ τόσα χρόνια κάτω ἀπὸ τὴν καθοδήγησή μου, ἀλλ' ὅμως δὲν μοῦ βρῆκαν κανένα σφάλμα.

Γιὰ ὅλα αὐτὰ λοιπὸν ἅς καταφεύγομε συνέχεια πρὸς αὐτὸν καὶ σὲ κάθε λύπη ἅς ζητοῦμε τὴν παρηγοριά του, σὲ κάθε συμφορὰ τὴ βοήθειά του πρὸς ἀπαλλαγὴ, τὸ ἔλεός του, σὲ κάθε πειρασμὸ τὴ βοήθειά του· γιατί ὅποιο κι ἂν εἶναι τὸ κακὸ, ὅποιο κι ἂν εἶναι τὸ μέγεθος τῆς συμφορᾶς, ὅλα μπορεῖ καὶ νὰ τὰ τερματίσει καὶ νὰ τ' ἀπομακρύνει· καὶ ὄχι μόνον αὐτὸ, ἀλλὰ καὶ κάθε ἀσφάλεια

πᾶσαν ἀσφάλειαν καὶ δύναμιν καὶ δόξαν ἀγαθὴν καὶ ὑγίειαν σώμα-
 τος καὶ φιλοσοφίαν ψυχῆς καὶ ἐλπίδας χρηστὰς καὶ τὸ μὴ ταχέως
 ἀμαρτάνειν, ἡ ἀγαθότης αὐτοῦ παρέξει ἡμῖν. Μὴ οὖν κατὰ τοὺς
 ἀγνώμονας δούλους γογγύζωμεν, μηδὲ τοῦ Δεσπότητος κατηγορήσω-
 5 μεν, ἀλλ' ἐν πᾶσιν εὐχαριστῶμεν καὶ ἐν μόνον δεινὸν εἶναι νομίζω-
 μεν, τὸ εἰς αὐτὸν ἐξαμαρτάνειν. Καὶ ἐὰν οὕτω πρὸς τὸν Θεὸν διατε-
 θῶμεν, οὐ νόσος, οὐ πενία, οὐκ ἀτιμία, οὐκ ἀφορία καρπῶν, οὐκ
 ἄλλο οὐδὲν τῶν δοκούντων εἶναι λυπηρῶν διαδέξεται ἡμᾶς, ἀλλὰ
 καθαρὰν ἡδονὴν καὶ ἀγνὴν καρπούμενοι διαπαντός, καὶ τῶν μελ-
 10 λόντων ἀγαθῶν ἐπιτευξόμεθα, διὰ τῆς χάριτος καὶ φιλανθρωπίας
 τοῦ Κυρίου ἡμῶν Ἰησοῦ Χριστοῦ, μεθ' οὗ τῷ Πατρὶ ἡ δόξα, ἅμα
 τῷ ἁγίῳ Πνεύματι, νῦν καὶ ἀεὶ καὶ εἰς τοὺς αἰῶνας τῶν αἰώνων.
 Ἀμήν.

καὶ δύναμη καὶ φήμη καλὴ καὶ σωματικὴ ὑγεία καὶ εὐσέβεια ψυχῆς καὶ ἀγαθὲς ἐλπίδες καὶ τὸ νὰ μὴ ἀμαρτάνομε θὰ μᾶς χαρίσει ἢ ἀγαθότητά του. Ἄς μὴ γογγύζομε λοιπὸν σὰν τοὺς ἀγνώμονες δούλους, οὔτε νὰ κατηγοροῦμε τὸν Κύριο, ἀλλὰ γιὰ ὅλα νὰ τὸν εὐχαριστοῦμε, καὶ ἓνα μόνο νὰ θεωροῦμε κακό, τὸ ν' ἀμαρτάνομε ἀπέναντί του. Ἐὰν λοιπὸν δείξομε τέτοια συμπεριφορὰ πρὸς τὸ Θεό, δὲ θὰ μᾶς συμβεῖ οὔτε ἀσθένεια, οὔτε φτώχεια, οὔτε ἀτιμία, οὔτε ἀκαρπία, οὔτε κάτι ἄλλο ἀπο ἐκεῖνα ποὺ θεωροῦνται λυπηρά, ἀλλ', ἀπολαμβάνοντας διαρκῶς καθαρὴ καὶ ἀγνή ἡδονή, θὰ ἐπιτύχομε καὶ τὰ μελλοντικὰ ἀγαθὰ, μὲ τὴ χάρη καὶ τὴ φιλανθρωπία τοῦ Κυρίου μας Ἰησοῦ Χριστοῦ, μαζὶ μὲ τὸν ὁποῖο στὸν Πατέρα καὶ συγχρόνως στὸ ἅγιο Πνεῦμα ἀνήκει ἡ δόξα, τώρα καὶ πάντοτε καὶ στοὺς αἰῶνες τῶν αἰῶνων. Ἀμήν.

ΠΕΡΙ ΜΕΤΑΝΟΙΑΣ

ΟΜΙΛΙΑ ΠΕΜΠΤΗ

ΠΕΡΙ ΝΗΣΤΕΙΑΣ ΚΑΙ ΕΙΣ ΤΟΝ ΠΡΟΦΗΤΗΝ ΙΩΝΑΝ

ΚΑΙ ΔΑΝΙΗΛ ΚΑΙ ΤΟΥΣ ΤΡΕΙΣ ΠΑΙΔΑΣ

Ἐλέχθη δὲ εἰς τὴν εἴσοδον τῶν ἁγίων νηστειῶν

1. Φαιδρὰ σήμερον ἡμῖν ἡ πανήγυρις καὶ λαμπρότερος τοῦ συνήθους ὁ σύλλογος. Τί ποτε ἄρα τὸ αἴτιον; Νηστείας τὸ κατόρθωμα τοῦτο· οἶδα κάγώ, νηστείας οὐχὶ παρούσης, ἀλλὰ προσδοκωμένης. Ἐκείνη γὰρ ἡμᾶς πρὸς τὸν πατρῶον συνήγαγεν οἶκον, ἐκείνη
5 καὶ τοὺς πρὸ τούτου ραθυμοτέρους, σήμερον πρὸς τὰς μητρικὰς ἐπανήγαγε χεῖρας. Εἰ δὲ καὶ προσδοκωμένη μόνον τοσαύτην ἡμῖν ἐνεποίησε σπουδὴν, φανεῖσα καὶ παραγενομένη πόσῃ ἐν ἡμῖν ἐργάσεται τὴν εὐλάβειαν; Οὕτω καὶ πόλις ἄρχοντος εἰσελαύνειν μέλλοντος φοβεροῦ, πᾶσαν ἀποτίθεται ραθυμίαν καὶ ἐν πλείονι καθίσταται τῇ σπουδῇ. Ἄλλᾳ μὴ πτήξῃτε φοβερὸν ἄρχοντα τὴν
10 νηστείαν ἀκούσαντες· οὐ γὰρ ἡμῖν ἐστὶ φοβερά, ἀλλᾳ τῇ τῶν δαιμόνων φύσει. Ἐὰν σεληνιαζόμενος ἢ τις, δεῖξον αὐτῷ νηστείας πρόσωπον, καὶ καθάπερ δεσμῷ τινὶ κατεχόμενος, καὶ μάλιστα ὅταν ἴδῃ τῇ νηστείᾳ συμβεβλημένην τὴν ἀδελφὴν τῆς νηστείας καὶ
15 ὁμόζυγον, τὴν εὐχὴν. Διὰ τοῦτο καὶ ὁ Χριστὸς φησὶ· «τὸ γένος τοῦ-

ΠΕΡΙ ΜΕΤΑΝΟΙΑΣ

ΟΜΙΛΙΑ ΠΕΜΠΤΗ

ΠΕΡΙ ΝΗΣΤΕΙΑΣ, ΠΕΡΙ ΤΩΝ ΠΡΦΗΤΩΝ ΙΩΝΑ ΚΑΙ ΔΑΝΙΗΛ

ΚΑΙ ΠΕΡΙ ΤΩΝ ΤΡΙΩΝ ΠΑΙΔΩΝ

Λέχθηκε στὴν ἀρχὴ τῶν ἀγίων νηστειῶν

1. Χαρούμενο εἶναι σήμερα τὸ πανηγύρι μας καὶ λαμπρότερη ἀπὸ τὶς συνηθισμένες ἢ συγκέντρωσή μας. Ποιὰ ἄραγε εἶναι ἡ αἰτία; Τῆς νηστείας εἶναι τὸ κατόρθωμα αὐτό· τὸ γνωρίζω κι ἐγώ, εἶναι τῆς νηστείας ποὺ δὲν ἄργησε ἀκόμα, ἀλλὰ τὴν περιμένομε. Γιατὶ ἐκείνη μᾶς συγκέντρωσε στὸν πατρικὸ οἶκο, ἐκείνη ἐπανεφέρε σήμερα στὴ μητρικὴ ἀγκαλιὰ ἐκείνους ποὺ πρὶν ἀπ' αὐτὸ ἦταν ἀδιάφοροι. Ἐὰν ὅμως καὶ μόνο τὸ ὅτι τὴν περιμέναμε μᾶς δημιούργησε τόση προθυμία, πόση εὐλάβεια δὲν θὰ μᾶς δημιουργήσει ὅταν φανεῖ καὶ ἔρθει; Τὸ ἴδιο συμβαίνει καὶ ὅταν ἄρχοντας φοβερός πρόκειται νὰ ἐπιτεθεῖ σὲ μιὰ πόλη· ἡ πόλη τότε ἀποβάλλει ὅλη τὴ ραθυμία της καὶ ἐκδηλώνει μεγαλύτερη προθυμία. Ἄλλὰ μὴ φοβηθεῖτε ἀκούοντας τὴ νηστεία ν' ἀντιπαραβάλλεται μὲ ἄρχοντα φοβερό· γιατί δὲν εἶναι φοβερὴ σ' ἐμᾶς, ἀλλὰ στὴ φύση τῶν δαιμόνων. Ἐὰν κάποιος σεληνιάζεται, δεῖξε σ' αὐτὸν τὸ πρόσωπο τῆς νηστείας καὶ τότε αὐτὸς ἀπὸ τὸ φόβο του ἀκίνητοποιεῖται πιὸ πολὺ κι ἀπ' τὶς ἴδιες τὶς πέτρες, καὶ φαίνεται σὰν νὰ εἶναι δεμένος μὲ δεσμά, καὶ μάλιστα ὅταν δεῖ συμβεβλημένη μὲ τὴ νηστεία τὴν ἀδελφὴ τῆς νηστείας καὶ τὴν στενὰ μ' αὐτὴν συνδεδεμένη εὐχή. Γι' αὐτὸ καὶ ὁ Χριστὸς λέγει· «αὐτὸ τὸ γένος δὲν βγαί-

το οὐκ ἐξέρχεται, εἰ μὴ ἐν προσευχῇ καὶ νηστείᾳ». Ὅταν οὖν τοὺς πολεμίους τῆς σωτηρίας τῆς ἡμετέρας οὕτως ἐλαύνη, καὶ τοῖς ἐχθροῖς τῆς ζωῆς ἡμῶν οὕτως ἢ φοβερά, φιλεῖν αὐτὴν καὶ ἀσπάζεσθαι, οὐχὶ δεδοικέναι χρή· εἰ γὰρ φοβεῖσθαι, δεῖ μέθην καὶ ἀδηφά-
 5 γίαν, οὐχὶ νηστείαν φοβεῖσθαι χρή. Ἐκείνη μὲν γὰρ ὀπίσω τὰς χεῖρας ἡμῶν δῆσασα, τῇ τυραννίδι τῶν παθῶν, καθάπερ τινὶ δεσποίνῃ χαλεπῇ, δούλους καὶ αἰχμαλώτους ἐκδίδωσιν· ἡ δὲ νηστεία δουλεύοντας ἡμᾶς καὶ δεδεμένους εὐρουῖσα, ἀνίησι τῶν δεσμῶν, ἀπαλλάττει τῆς τυραννίδος καὶ πρὸς τὴν ἐλευθερίαν ἐπανάγει τὴν
 10 προτέραν. Ὅταν οὖν καὶ τοῖς ἐχθροῖς ἡμῶν πολεμῇ καὶ δουλείας ἀπαλλάττει καὶ πρὸς ἐλευθερίαν ἐπανάγη, ποίαν ἑτέραν μείζονα ζητεῖς ἀπόδειξιν τῆς φιλίας αὐτοῦ τῆς πρὸς τὸ γένος τὸ ἡμέτερον; Μεγίστη γὰρ φιλίας ἀπόδειξις εἶναι δοκεῖ τὸ τοὺς αὐτοὺς ἡμῖν φιλεῖν καὶ μισεῖν.

15 2. Βούλει μαθεῖν ὅσος κόσμος ἀνθρώποις ἡ νηστεία, ὄση φυλακὴ καὶ ἀσφάλεια; Ἐνόησόν μοι τὸ μακάριον καὶ θαυμαστὸν τῶν μοναζόντων γένος. Οὗτοι γὰρ τοὺς ἐν μέσῳ θορύβους φυγόντες καὶ πρὸς τὰς κορυφὰς τῶν ὀρέων ἀναδραμόντες καὶ τὰς καλύβας ἐν τῇ τῆς ἐρημίας ἡσυχίᾳ καθάπερ ἐν εὐδιεινῷ τινὶ λιμένι πηξάμενοι,
 20 ταύτην συνέμπορον καὶ συγκοινωνὸν τοῦ βίου παντὸς ἔλαβον. Τοιγαροῦν καὶ ἀγγέλους αὐτοὺς ἐξ ἀνθρώπων ἐποίησεν, οὐκ ἐκείνους δὲ μόνους, ἀλλὰ καὶ ἐν ταῖς πόλεσιν ὅσους ἂν εὖρη προσιεμένους αὐτὴν πρὸς αὐτὸ τῆς φιλοσοφίας ἀνάγει τὸ ὕψος. Καὶ γὰρ Μωϋσῆς καὶ Ἡλίας, οἱ πύργοι τῶν ἐν τῇ Παλαιᾷ προφητῶν, καίτοι καὶ ἀπὸ
 25 τῶν ἄλλων ὄντες λαμπροὶ καὶ μεγάλοι καὶ πολλὴν ἔχοντες παρρησίαν, ὅτε ἐβούλοντο προσελθεῖν τῷ Θεῷ καὶ διαλεχθῆναι, ὡς ἀνθρώπῳ δυνατὸν ἦν, πρὸς ταύτην κατέφυγον καὶ διὰ τῶν ταύτης αὐτῷ προσεφέροντο χειρῶν. Διὰ τοῦτο καὶ ὁ Θεὸς τὸν ἄνθρωπον ποιῶν ἐξ ἀρχῆς, εὐθέως αὐτὸν ταῖς τῆς νηστείας φέρων παρακατέ-
 30 θετο χερσίν, ὥσπερ φιλοστόργῳ μητρὶ καὶ ἀρίστῃ διδασκάλῳ τὴν

νει ἀπὸ τὸν ἄνθρωπο, παρὰ μόνο μὲ προσευχὴ καὶ νηστεία»¹. Ἄφοῦ λοιπὸν ἔτσι ἀπομακρύνει τοὺς ἐχθροὺς τῆς σωτηρίας μας, καὶ εἶναι τόσο φοβερὴ στοὺς ἐχθροὺς τῆς ζωῆς μας, πρέπει νὰ τὴν ἀγαποῦμε καὶ νὰ τὴν ἀσπαζόμαστε κι ὄχι νὰ τὴ φοβόμαστε· γιατί, ἐὰν πρέπει νὰ φοβόμαστε κάτι, αὐτὰ εἶναι ἢ μέθη καὶ ἢ πολυφαγία, κι ὄχι ἢ νηστεία. Γιατὶ ἐκείνη, δένοντας τὰ χέρια μας πίσω, μᾶς παραδίνει σὰν ἀκριβῶς κάποια φοβερὴ κυρία, στὰ τυραννικὰ δεσμὰ τῶν παθῶν, ἐνῶ ἢ νηστεία, βρίσκοντάς μας δούλους καὶ δεμένους, μᾶς ἐλευθερώνει ἀπὸ τὰ δεσμὰ καὶ μᾶς ἀπαλλάσσει ἀπὸ τὴν τυραννικὴ ἐξουσία, ἐπαναφέρντάς μας στὴν προηγούμενη ἐλευθερία. Ὄταν λοιπὸν καὶ τοὺς ἐχθροὺς μας πολεμεῖ καὶ ἀπὸ τὴ δουλεία μᾶς ἀπαλλάσσει καὶ στὴν ἐλευθερία μᾶς ἐπαναφέρει, ποιά ἄλλη μεγαλύτερη ἀπόδειξη ζητᾶς τῆς ἀγάπης αὐτοῦ πρὸς τὸ γένος μας; Γιατὶ μέγιστη ἀπόδειξη ἀγάπης θεωρεῖται ὅτι εἶναι τὸ ν' ἀγαπᾶ καὶ νὰ μισεῖ τοὺς ἴδιους ἐκείνους πού ἐμεῖς ἀγαπᾶμε καὶ μισοῦμε.

2. Θέλεις νὰ μάθεις πόσο μεγάλο κόσμημα εἶναι ἢ νηστεία γιὰ τοὺς ἄνθρώπους, πόσο μεγάλο μέσο προφύλαξης καὶ ἀσφάλειάς τους; Σκέψου, σὲ παρακαλῶ, τὸ μακάριο καὶ θαυμαστὸ γένος τῶν μοναχῶν. Γιατὶ αὐτοί, ἐγκαταλείποντας τὸ θόρυβο τοῦ κόσμου καὶ καταφεύγοντας στὶς κορυφές τῶν βουνῶν, καὶ στήνοντας ἐκεῖ μέσα στὴν ἡσυχία τῆς ἐρήμου, σὰν μέσα σὲ γαλήνιο λιμάνι, τὶς καλύβες τους, αὐτὴν ἔλαβαν σὰν συνταξιδιώτη καὶ σύντροφο τῆς ὅλης ζωῆς τους. Αὐτὴ καὶ ἀγγέλους ἀπὸ ἄνθρώπους πού ἦταν τοὺς ἔκαμε, καὶ ὄχι μόνο ἐκείνους, ἀλλὰ καὶ μέσα στὶς πόλεις ὄσους βρεῖ νὰ τὴν ἐφαρμόζουν τοὺς ἀνεβάζει σ' αὐτὸ τὸ ἴδιο τὸ ὕψος τῆς εὐσέβειας. Καθόσον ὁ Μωϋσῆς καὶ ὁ Ἡλίας, οἱ πύργοι τῶν προφητῶν τῆς Π. Διαθήκης, ἂν καὶ βέβαια καὶ ἀπὸ τὰ ἄλλα εἶναι λαμπροὶ καὶ μεγάλοι καὶ ἔχουν μεγάλῃ παρρησία, ὅταν ἤθελαν νὰ προσέλθουν στὸ Θεὸ καὶ νὰ συνομιλήσουν μαζί του, ὅσο αὐτὸ ἦταν δυνατὸ στὸν ἄνθρωπο, σ' αὐτὴν κατέφυγαν καὶ μὲ τὰ χέρια αὐτῆς προσφέρονταν σ' αὐτόν. Γι' αὐτὸ καὶ ὁ Θεὸς στὴν ἀρχή, ὅταν δημιούργησε τὸν ἄνθρωπο, ἀμέσως τὸν ἔφερε καὶ τὸν παράδωσε στὰ χέρια τῆς νηστείας, ἐμπιστεύμενος σ' αὐτὴν, σὰν σὲ φι-

ἐκείνου σωτηρίαν ἐγχειρίζων αὐτῇ. Τὸ γάρ, «ἀπὸ παντὸς ξύλου τοῦ παραδείσου βρώσει φαγῆ, ἀπὸ δὲ τοῦ ξύλου τοῦ γινώσκειν καλὸν καὶ πονηρὸν οὐ φάγεσθε», νηστείας εἰδὸς ἐστίν. Εἰ δὲ ἐν παραδείσῳ ἀναγκαία ἢ νηστεία, πολλῶ μᾶλλον ἐκτὸς τοῦ παραδείσου·
 5 εἰ πρὸ τῆς πληγῆς χρήσιμον τὸ φάρμακον, πολλῶ μᾶλλον μετὰ τὴν πληγὴν· εἰ μὴδέπω τοῦ πολέμου τῶν ἐπιθυμιῶν ἀναστάντος ἐπιτήδειον ἡμῖν τὸ ὄπλον ἦν, πολλῶ μᾶλλον μετὰ τὴν τοσαύτην μάχην τὴν ἀπὸ τῶν ἐπιθυμιῶν, τὴν ἀπὸ τῶν δαιμόνων, ἀναγκαία ἢ παρὰ τῆς νηστείας συμμαχία. Εἰ ταύτης ἤκουσε τῆς φωνῆς ὁ Ἄδάμ, οὐκ
 10 ἂν ἤκουσε τῆς δευτέρας τῆς λεγούσης, «γῆ εἶ καὶ εἰς γῆν ἀπελεύση», ἀλλ' ἐπειδὴ ταύτης παρήκουσε, διὰ τοῦτο θάνατος καὶ φροντίδες καὶ πόνοι καὶ ἀθυμῖαι καὶ ζωὴ θανάτου παντὸς βαρυτέρα· διὰ τοῦτο ἄκανθαι καὶ τρίβολοι, διὰ τοῦτο πόνοι καὶ ὠδῖνες καὶ βίος ἐπίμοχθος.

15 Εἶδες πῶς ὁ Θεὸς ἀγανακτεῖ νηστείας ὑβριζομένης; μάθε καὶ πῶς εὐφραίνεται νηστείας τιμωμένης. Ὡσπερ γὰρ ὑβρισθείσης αὐτῆς θάνατον ἐπέθηκε τῷ ὑβρίσαντι τὸ ἐπιτίμιον, οὕτω πάλιν τιμηθείσης αὐτῆς θάνατον ἀνεκαλέσατο. Καὶ γὰρ βουλόμενός σοι δεῖξαι τοῦ πράγματος τὴν δύναμιν, ἔδωκεν ἐξουσίαν αὐτῇ μετὰ
 20 ἀπόφασιν, μετὰ ἀπαγωγὴν, τοὺς ἀπαγομένους τὴν ἐπὶ θάνατον ἐκ μέσης ἀναρπάσαι τῆς ὁδοῦ καὶ πρὸς ζωὴν μεταγαγεῖν· καὶ τοῦτο οὐκ ἐπὶ δύο ἢ καὶ τριῶν καὶ εἴκοσιν ἀνθρώπων ἐποίησεν, ἀλλὰ καὶ δῆμον ὀλόκληρον, τὴν τῶν Νινευιτῶν πόλιν μεγάλην καὶ θαυμαστήν ἐπὶ γόνυ κειμένην, παρ' αὐτὸ τὸ βάραθρον τὴν κεφαλὴν κλί-
 25 νασαν καὶ μέλλουσαν τὴν ἄνωθεν φερομένην δέχεσθαι πληγὴν, καθάπερ τις ἄνωθεν ἐπιστᾶσα δύναμις, καὶ ἐξ αὐτῶν ἤρπασεν τῶν τοῦ θανάτου πυλῶν καὶ πρὸς τὴν ζωὴν ἐπανήγαγεν. Ἄλλ' εἰ δοκεῖ καὶ τῆς ἱστορίας αὐτῆς ἐπακούσωμεν. «Καὶ ἐγένετο» φησί, «λόγος Κυρίου πρὸς Ἰωνᾶ λέγων· Ἀνάστηθι καὶ πορεύθητι εἰς Νινευῖ τὴν
 30 πόλιν τὴν μεγάλην». Εὐθέως αὐτὸν ἀπὸ τοῦ μεγέθους τῆς πόλεως

2. Γεν. 2,16.

3. Γεν. 3,19.

4. Ἰωνᾶ 1,1.

λόστοργη μητέρα και ἄριστη δασκάλα και τὴ σωτηρία του. Γιατὶ τὸ λεγόμενον, «ἀπὸ κάθε δένδρο τοῦ παραδείσου μπορεῖτε νὰ τρῶτε, ἀπὸ τὸ δένδρο ὅμως τῆς γνώσεως τοῦ καλοῦ και τοῦ κακοῦ δὲν θὰ φᾶτε»², εἶναι ἓνα εἶδος νηστείας. Κι ἂν ἡ νηστεία ἦταν ἀναγκαία στὸν παράδεισο, πολὺ περισσότερο εἶναι ἀναγκαία ἔξω ἀπὸ τὸν παράδεισο· ἂν τὸ φάρμακο εἶναι χρήσιμο πρὶν ἀπὸ τὴν πληγὴ, πολὺ περισσότερο μετὰ τὴν πληγὴ· ἐὰν τὸ ὄπλο μᾶς ἦταν χρήσιμο προτοῦ οἱ ἐπιθυμίες ξεσηκωθοῦν σὲ πόλεμο, πολὺ περισσότερο εἶναι ἀναγκαία ἡ βοήθεια τῆς νηστείας μετὰ τὴν τόσο μεγάλη μάχη τῶν ἐπιθυμιῶν, πού προέρχονται ἀπὸ τοὺς δαίμονες. Ἐὰν ὁ Ἄδὰμ ἄκουε αὐτὴ τὴ φωνή, δὲν θὰ ἄκουε τὴ δεύτερη πού ἔλεγε, «χῶμα εἶσαι και στὸ χῶμα θὰ ἐπιστρέψεις»³, ἀλλ', ἐπειδὴ παράκουσε αὐτήν, γι' αὐτὸ ἀκολούθησαν ὁ θάνατος και οἱ φροντίδες και οἱ πόνοι και οἱ λύπες και ζωὴ χειρότερη ἀπὸ κάθε θάνατο· γι' αὐτὸ ἀγκάθια και τριβόλια, γι' αὐτὸ κόποι και ὑπερβολικοὶ πόνοι και ζωὴ κοπιαστική.

Εἶδες πῶς ὁ Θεὸς ἀγανακτεῖ ὅταν περιφρονεῖτε ἡ νηστεία; μάθε και πῶς εὐφραίνεται ὅταν τιμᾶται ἡ νηστεία. Ὅπως δηλαδὴ ὅταν περιφρονήθηκε αὐτὴ ἡ τιμωρία προξένησε θάνατο σ' ἐκεῖνον πού τὴν περιφρόνησε, ἔτσι πάλι ὅταν τιμήθηκε αὐτὴ κατάργησε τὸ θάνατο. Γιατί, θέλοντας νὰ σοῦ δείξει τὴ δύναμη τοῦ πράγματος, ἔδωσε σ' αὐτὴν τὴ δύναμη, μετὰ τὴν καταδικαστικὴ ἀπόφαση, μετὰ τὴν ἀπαγωγή, ν' ἀρπάξει ἀπὸ τὸ μέσον τῆς ὁδοῦ ἐκείνους πού ὀδηγοῦνταν στὸ θάνατο και νὰ τοὺς ὀδηγήσει στὴ ζωὴ· κι αὐτὸ δὲν τὸ ἔκανε σὲ δύο ἢ τρεῖς ἢ εἴκοσι ἀνθρώπους, ἀλλὰ και πλῆθος ὀλόκληρο, τὴ μεγάλη και θαυμαστὴ πόλη τῶν Νινευιτῶν πού εἶχε γονατίσει και εἶχε κλίνει τὸ κεφάλι της μπροστὰ στὸ ἴδιο τὸ βάραθρο και ἐπρόκειτο νὰ δεχθεῖ τὸ πλήγμα ἀπὸ τὸν οὐρανὸ, αὐτὴ σὰν ἀκριβῶς κάποια δύναμη ἦρθε ἀπὸ πάνω της και τὴν ἄρπαξε ἀπὸ τὶς πύλες τοῦ θανάτου και τὴν ἐπανεφέρε στὴ ζωὴ. Ἄλλ', ἐὰν θέλετε, ἃς ἀκούσομε και τὴν ἱστορία αὐτὴ. «Μίλησε», λέγει, «τότε ὁ Κύριος στὸν Ἰωνᾶ και τοῦ εἶπε· σήκω και πήγαινε στὴ Νινευή, τὴν πόλη τὴ μεγάλη»⁴. Ἀπὸ τὴν πρώτη στιγμή θέλει νὰ τὸν συγκινήσει μὲ τὸ μέγεθος τῆς πόλεως, γνωρίζοντας ἀπὸ πρὶν τὴ φυγὴ

δυσωπῆσαι βούλεται, τὴν μέλλουσαν προειδῶς τοῦ προφήτου φυγῆν. Ἄλλ' ἀκούσωμεν καὶ τοῦ κηρύγματος.

«Ἔτι τρεῖς ἡμέραι καὶ Νινευῖ καταστραφήσεται». Καὶ τίνος ἔνεκεν ἃ μέλλεις δεινὰ ποιεῖν προλέγεις; Ἵνα μὴ ποιήσω ἃ προλέγω. Διὰ τοῦτο καὶ γέενναν ἠπειλήσεν, ἵνα μὴ ἀπαγάγῃ εἰς γέενναν· 'φοβεῖτω', φησὶν, 'ὑμᾶς τὰ ρήματα, καὶ μὴ λυπεῖτω τὰ πράγματα'. Τίμος δὲ ἔνεκεν καὶ τὴν προθεσμίαν εἰς οὕτω στενὸν συνάγει χρόνον; Ἵνα καὶ τὴν τῶν βαρβάρων μάθης ἀρετὴν· βαρβάρων λέγω τῶν Νινευϊτῶν ἐν τρισὶν ἡμέραις δυνηθέντων τοσαύτην ἀμαρτημάτων ὀργὴν καταλῦσαι καὶ τὴν τοῦ Θεοῦ φιλανθρωπίαν θαυμάσης μετανοία τριῶν ἡμερῶν ἀρκεσθέντος ὑπὲρ τοσούτων πλημμελημάτων, καὶ αὐτὸς μὴ καταπέσης εἰς ἀπόγνωσιν, κἂν μυρία ἡμαρτηκῶς ᾦς. Ὡσπερ γὰρ ὁ νωθρὸς τὴν ψυχὴν καὶ ὀλίγωρος, κἂν πολλὴν λάβῃ πρὸς μετάνοιαν χρόνον, οὐδὲν μέγα ἐργάζεται, οὐδὲ καταλλάξαι τὸν Θεὸν ἑαυτῷ διὰ ραθυμίαν, οὕτως ὁ διεγυγερμένος καὶ τῇ προθυμίᾳ ζέων καὶ μετὰ πολλῆς τῆς σπουδῆς τὴν μετάνοιαν ἐπιδεικνύμενος, καὶ ἐν βραχείᾳ καιροῦ ροπῇ πολλοῦ χρόνου παραπτώματα ἀφανίσαι δυνήσεται. Οὐχὶ τρίτον ὁ Πέτρος ἠρνήσατο; οὐχὶ μεθ' ὄρκου τὸ τρίτον; οὐχὶ θεραπαινιδίου τινὸς εὐτελοῦς ρήματα δείσας; Τί οὖν; ἐνιαυτῶν πολλῶν ἐδέξασεν αὐτῷ πρὸς μετάνοιαν; Οὐδαμῶς· ἀλλ' αὐτῇ τῇ νυκτὶ καὶ ὠλίσθησε καὶ ἀνέστη, καὶ τὴν πληγὴν καὶ τὸ φάρμακον ἐδέξατο, καὶ ἠρρώσθησε, καὶ πρὸς τὴν υἰγιαν ἐπανῆλθε.

Πῶς καὶ τίνα τρόπον; Κλαύσας καὶ ἀποδυσράμενος· μᾶλλον δὲ οὐ κλαύσας ἀπλῶς, ἀλλὰ μετὰ πολλῆς σπουδῆς καὶ διαθέσεως· καὶ διὰ τοῦτο ὁ εὐαγγελιστὴς οὐκ εἶπεν, ὅτι 'ἔκλαυσεν' ἀπλῶς, ἀλλ' «ἔκλαυσε πικρῶς». Καὶ ποταπὴ τῶν δακρύων ἐκείνων ἢ δύναμις, φησί, λόγος μὲν οὐδεὶς παραστήσαι δυνήσεται, ἢ δὲ τῶν πραγμάτων ἔκβασις δείκνυσι σαφῶς. Μετὰ γὰρ τὸ χαλεπὸν ἐκεῖνο πτῶμα —ἀρνήσεως γὰρ οὐδὲν ἴσον κακόν—, ἀλλ' ὁμοίως μετὰ τοσούτον κακὸν πάλιν αὐτὸν πρὸς τὴν προτέραν ἐπανήγαγε τιμὴν καὶ τὴν

5. Ἰωνᾶ 3,4.

6. Ματθ. 26,75.

τοῦ προφήτη πού ἐπρόκειτο νὰ συμβεῖ. Ἄλλ' ἄς ἀκούσομε καὶ τὸ κήρυγμα.

«Ἀκόμη τρεῖς ἡμέρες καὶ ἡ Νινευὴ θὰ καταστραφεῖ»⁵. Καὶ γιὰ ποιό λόγο προλέγεις τὰ κακὰ ἐκεῖνα πού πρόκειται νὰ κάνεις; Γιὰ νὰ μὴ κάνω ἐκεῖνα πού προλέγω. Γι' αὐτὸ καὶ ἀπειλήσε μὲ γέεννα, γιὰ νὰ μὴ ὀδηγήσει στὴ γέεννα· φοβηθεῖτε, λέγει, τὰ λόγια, γιὰ νὰ μὴ σᾶς λυπήσουν τὰ γεγονότα. Καὶ γιὰ ποιό λόγο περιορίζει τὴν προθεσμία σὲ τόσο σύντομο χρόνο; Γιὰ νὰ γνωρίσεις καὶ τῶν βαρβάρων τὴν ἀρετὴ —λέγοντας βαρβάρους ἐννοῶ τοὺς Νινευῖτες—, πού μέσα σὲ τρεῖς μέρες μπόρεσαν νὰ ἐξαλείψουν τόσων ἀμαρτημάτων ὀργή, καὶ νὰ θαυμάσεις τὴ φιλανθρωπία τοῦ Θεοῦ, πού ἀρκέσθηκε στὴ μετάνοια τριῶν ἡμερῶν γιὰ τόσα ἀμαρτήματα, κι ὁ ἴδιος νὰ μὴ κυριευθεῖς ἀπὸ ἀπόγνωση, κι ἂν ἀκόμη διέπραξες ἄπειρα ἀμαρτήματα. Γιατί, ὅπως ἀκριβῶς ἐκεῖνος πού ἔχει λάβει πολὺ χρόνο γιὰ μετάνοια, τίποτα μεγάλο δὲν κατορθώνει, οὔτε θὰ συμφιλιώσει τὸ Θεὸ μὲ τὸν ἑαυτό του ἐξ αἰτίας τῆς ἀδιαφορίας του, ἔτσι κι ἐκεῖνος πού εἶναι προσεκτικὸς καὶ διακέεται ἀπὸ προθυμία καὶ μὲ πολλὴ ζῆλο δείχνει τὴ μετάνοια, θὰ μπορέσει νὰ ἐξαλείψει μέσα σὲ μιὰ στιγμὴ παραπτώματα πολλοῦ χρόνου. Δὲν ἀρνήθηκε ὁ Πέτρος τὸ Χριστὸ τρεῖς φορές; δὲν τὸν ἀρνήθηκε καὶ μὲ ὄρκο τὴν τρίτη φορά; δὲν φοβήθηκε τὰ λόγια κάποιας ἀσήμαντης ὑπηρέτριας; Τί λοιπόν; χρειάστηκε αὐτὸς χρόνια πολλὰ γιὰ μετάνοια; Καθόλου, ἀλλὰ τὴν ἴδια νύχτα καὶ ἔπεσε καὶ σηκώθηκε, καὶ τὴν πληγὴ δέχθηκε καὶ τὸ φάρμακο, καὶ ἀρρώστησε καὶ ἐπανεῦρε τὴν υἰγεία του.

Πῶς καὶ μὲ ποιόν τρόπο; Ἄφοῦ ἔκλαψε καὶ θρήνησε πικρά· ἢ καλύτερα δὲν ἔκλαψε ἀπλῶς, ἀλλὰ μὲ πολλὴ προθυμία καὶ διάθεση· καὶ γι' αὐτὸ ὁ εὐαγγελιστῆς δὲν εἶπε ὅτι ἔκλαψε ἀπλῶς, ἀλλ', «ἔκλαψε πικρά»⁶. Καὶ πόσο μεγάλῃ, λέγει, ἦταν ἡ δύναμη τῶν δακρῶν ἐκείνων δὲν θὰ μπορέσει κανένας λόγος νὰ τὴν παραστήσει, τὸ δείχνει ὅμως ὀλοφάνερα ἡ ἔκβαση τῶν πραγμάτων. Γιατὶ μετὰ τὴ φοβερὴ ἐκείνη πτώση —κανένα κακὸ δὲν εἶναι ἴσο μὲ τὴν ἄρνηση—, ἀλλ' ὅμως μετὰ τόσο μεγάλο κακὸ, πάλιν τὸν ἐπανεῖφερε στὴν προηγούμενη τιμὴ καὶ τοῦ ἐμπιστεύθηκε τὴ φροντίδα τῆς

ἐπιστάσιαν τῆς οἰκουμενικῆς Ἐκκλησίας ἐνεχείρισε· καὶ ὁ πάντων
 μεῖζόν ἐστιν, ἀπέδειξεν ἡμῖν αὐτὸν πλείω τῶν ἀποστόλων ἀπάν-
 των ἔχοντα τὴν εἰς τὸν Δεσπότην ἀγάπην. «Πέτρε» γάρ, φησί, «φι-
 λεῖς με πλεῖον τούτων;». Τούτου δ' οὐδὲν γένοιτο ἂν ἴσον εἰς ἀρε-
 5 τῆς λόγον. Ἴνα γὰρ μὴ λέγῃς ὅτι τοῖς Νινευῖταις εἰκότως συνέγνω,
 ἀνθρώποις βαρβάροις καὶ ἀνοήτοις, «ὁ γὰρ δοῦλος», φησὶν, «ὁ μὴ
 εἰδὼς τὸ θέλημα τοῦ Κυρίου αὐτοῦ καὶ μὴ ποιήσας, δαρήσεται ὀλί-
 γας»· ἵνα οὖν μὴ τοῦτο λέγῃς, διὰ τοῦτό σοι καὶ τὸν Πέτρον εἰς μέ-
 10 ὅμως καὶ οὗτος ἀμαρτῶν καὶ τὴν ἐσχάτην ἀμαρτίαν, ὄρα πρὸς
 ὅσον παρρησίας ὕψος ἀνῆλθε.

Ἰὴ τοίνυν μηδ' αὐτὸς ἐπὶ τοῖς ἀμαρτήμασι καταπέσης· τὸ γὰρ
 χαλεπώτερον τῆς ἀμαρτίας, τὸ μένειν ἐν τῇ ἀμαρτίᾳ, καὶ τὸ δεινό-
 τερον τοῦ πτώματος, τὸ κεῖσθαι ἐν τῷ πτώματι· τοῦτο καὶ ὁ Παῦ-
 15 λος θρηνεῖ καὶ ἀποδύρεται, τοῦτο πένθους ἄξιον εἶναι φησι. «Μή
 πως» γάρ, φησὶν, «ἐλθόντος μου πρὸς ὑμᾶς, ταπεινώσῃ με ὁ Θεός
 καὶ πενθήσω πολλούς», οὐχὶ τῶν ἡμαρτηκότων ἀπλῶς, ἀλλὰ
 «τῶν μὴ μετανοησάντων ἐπὶ τῇ ἀσελγείᾳ καὶ ἀκαθαρσίᾳ καὶ πορ-
 νεῖᾳ ἧ ἔπραξαν». Πρὸς δὲ μετάνοιαν ποῖος ἐπιτηδειότερος γένοιτ'
 20 ἂν καιρὸς τοῦ τῆς νηστείας καιροῦ;

3. Ἄλλ' ἐπανίσωμεν εἰς τὴν ἱστορίαν. «Ἀκούσας γὰρ ταῦτα τὰ
 ρήματα ὁ προφήτης κατέβη εἰς Ἰόππην τοῦ φεύγειν εἰς Θαρσεῖς
 ἀπὸ προσώπου Κυρίου». Ποῦ φεύγεις, ἄνθρωπε; οὐκ ἤκουσας τοῦ
 προφήτου λέγοντος; «ποῦ πορευθῶ ἀπὸ τοῦ πνεύματός σου καὶ
 25 ἀπὸ τοῦ προσώπου σου ποῦ φύγω;» Εἰς τὴν γῆν; Ἀλλά, «τοῦ Κυ-
 ρίου ἢ γῆ καὶ τὸ πλήρωμα αὐτῆς». Ἄλλ' εἰς τὸν ἄδην; «Κἂν κατα-
 βῶ», φησὶν, «εἰς τὸν ἄδην, πάρει». Εἰς τὸν οὐρανόν; «Ἄλλ' ἐὰν
 ἀναβῶ εἰς τὸν οὐρανόν, σὺ ἐκεῖ εἶ». Ἄλλ' εἰς τὴν θάλασσαν; «Καὶ
 ἐκεῖ», φησί, «καθέξει με ἡ δεξιὰ σου», ὁ δὲ καὶ ἐπὶ τούτου γέγονεν.
 30 Ἀλλὰ τοιοῦτον ἢ ἀμαρτία· εἰς πολλὴν ἄνοιαν ἐμβάλλει τὴν ἡμετέ-
 ραν ψυχὴν. Καθάπερ γὰρ οἱ καρηβαρία καὶ μέθη κατεχόμενοι

7. Ἰω. 21,15.

8. Λουκᾶ 12,48.

9. Β' Κορ. 12,21.

10. Ἰωνᾶ 1,3.

11. Ψαλμ. 138,7.

12. Ψαλμ. 23,1.

Ἐκκλησίας τῆς οἰκουμένης καὶ ἐκεῖνο πού εἶναι τὸ σπουδαιότερο ἀπ' ὅλα, ἀπέδειξε σέ μᾶς ὅτι αὐτὸς εἶχε τὴ μεγαλύτερη ἀγάπη πρὸς τὸν Κύριο ἀπ' ὅλους τοὺς ἀποστόλους. Γιατὶ λέγει, «Πέτρε μὲ ἀγαπᾶς περισσότερο ἀπ' αὐτούς;»⁷. Τίποτε ἄλλο ὡς πρὸς τὴν ἀρετὴ δὲν θὰ μπορούσε νὰ ἐξισωθεῖ μ' αὐτό. Γιὰ νὰ μὴ λές δηλαδὴ ὅτι πολὺ εὐλόγα συγχώρησε τοὺς Νινευῖτες, ἀφοῦ ἦταν ἄνθρωποι βάρβαροι καὶ ἀνόητοι, γιατί λέγει, «ὁ δοῦλος πού δὲ γνωρίζει τὸ θέλημα τοῦ κυρίου του καὶ δὲν τὸ ἔκαμε θὰ δαρεῖ λιγότερο»⁸. Γιὰ νὰ μὴ λές λοιπὸν αὐτό, γι' αὐτό καὶ σοῦ παρουσίασε τὸν Πέτρο, δοῦλο δηλαδὴ πού γνώριζε ὅπως ἰδιαίτερα τὸ θέλημα τοῦ Κυρίου του. Ἄλλ' ὅμως καὶ αὐτός, ἂν καὶ ἀμάρτησε καὶ διέπραξε τὴ χειρότερη ἁμαρτία, πρόσεχε σέ πόσο ὕψος παρρησίας ἀνέβηκε.

Οὔτε καὶ σὺ λοιπὸν ν' ἀπελπισθεῖς γιὰ τ' ἁμαρτήματά σου· γιατί τὸ χειρότερο τῆς ἁμαρτίας εἶναι τὸ νὰ μένεις στὴν ἁμαρτία, καὶ τὸ φοβερότερο ἀπὸ τίς πτώσεις εἶναι τὸ νὰ παραμένεις πεσμένος. Αὐτὸ καὶ ὁ Παῦλος θρηνεῖ καὶ ὀδύρεται, αὐτὸ λέγει ὅτι εἶναι ἄξιο γιὰ πένθος. Γιατὶ λέγει, «μὴπως, ὅταν ρθῶ πρὸς ἐσᾶς, μὲ ταπεινώσει ὁ Θεὸς καὶ πενήθσω πολλούς», ὄχι ἀπὸ ἐκείνους πού ἀμάρτησαν ἀπλῶς, ἀλλὰ «ἀπὸ ἐκείνους πού δὲ μετανόησαν γιὰ τὴν ἀσέλγεια, τὴν ἀκαθαρσία καὶ τὴν πορνεία πού διέπραξαν»⁹. Γιὰ τὴ μετάνοια ὅμως ποιὸς καιρὸς θὰ μπορούσε νὰ εἶναι πῶς κατάλληλος ἀπὸ τὸν καιρὸ τῆς νηστείας;

3. Ἄλλ' ἄς ἐπιστρέψομε στὴν ἱστορία. «Ὅταν ὁ προφήτης ἄκουσε αὐτὰ τὰ λόγια κατέβηκε στὴν Ἰόππη μὲ σκοπὸ νὰ φύγει στοὺς Θαρσεῖς, μακριὰ ἀπὸ τὸν Κύριο»¹⁰. Ποῦ φεύγεις, ἄνθρωπε; δὲν ἄκουσες τὸν προφήτη πού λέγει, «ποῦ νὰ πάω μακριὰ ἀπὸ τὸ πνεῦμα σου καὶ ποῦ νὰ φύγω μακριὰ ἀπὸ τὸ πρόσωπό σου;»¹¹. Στὴ γῆ; Ἄλλὰ, «τοῦ Κυρίου εἶναι ἡ γῆ καὶ ὅλα ὅσα ὑπάρχουν ἐπάνω σ' αὐτήν»¹². Μήπως στὸν ἄδη; «Κι ἂν ἀκόμα κατεβῶ στὸν ἄδη», λέγει, «ἐσὺ εἶσαι ἐκεῖ παρών». Στὸν οὐρανό; «Ἄλλ' ἐὰν ἀνεβῶ στὸν οὐρανό, σὺ εἶσαι ἐκεῖ». Μήπως στὴ θάλασσα; «Καὶ ἐκεῖ», λέγει, «θὰ μὲ κρατᾷ τὸ χέρι σου», πράγμα πού ἔγινε καὶ σ' αὐτόν. Ἄλλὰ τέτοιο πράγμα εἶναι ἡ ἁμαρτία· ὀδηγεῖ τὴν ψυχὴ μας σὲ μεγάλη ἀνοησία. Γιατί, ὅπως ἀκριβῶς ἐκεῖνοι πού ὑποφέρουν ἀπὸ

ἀπλῶς καὶ εἰκῆ περιφέρονται, κἂν βάραθρον κἂν κρημνὸς κἂν ὀτιοῦν ἢ ὑποκείμενον, καταπίπτουσιν ἀφυλάκτως, οὕτω καὶ οἱ πρὸς τὴν ἁμαρτίαν ἐξολισθαίνοντες, καθάπερ μέθη τινὶ τῆ τῆς πράξεως ἐπιθυμία κατεχόμενοι, οὐκ ἴσασιν ὅπερ πράττουσιν· οὐ τῶν 5 παρόντων, οὐ τῶν μελλόντων τι προορῶσι.

Τὸν Δεσπότην φεύγεις, εἶπέ μοι; Οὐκοῦν μικρὸν ἀνάμεινον καὶ διὰ τῶν πραγμάτων αὐτῶν μαθήση, ὅτι οὐδὲ τῆς δούλης θαλάττης τὰς χεῖρας δυνήση διαφυγεῖν. Ὅμοῦ γὰρ ἐπέβη τῆς νηὸς οὗτος, κά- 10 κείνη τὰ κύματα διανέστησε, καὶ πρὸς ὕψος ἠγείρετο μέγα· καὶ κα- 10 θάπερ θεράπαινά τις εὐγνώμων σύνδουλον εὐροῦσα φυγάδα, τῶν δεσποτικῶν ὑφελόμενόν τι κτημάτων, οὐ πρότερον ἀφίσταται μυ- 10 ρία τοῖς ὑποδεξαμένοις αὐτὸν παρέχουσα πράγματα, ἕως ἂν λαβοῦ- 10 σα αὐτὸν ἀπέλθῃ· οὕτω δὴ καὶ ἡ θάλαττα τὸν σύνδουλον εὐροῦσα τὸν ἑαυτῆς καὶ ἐπιγνοῦσα, μυρία τοῖς ναύταις παρέχει πράγματα, 15 ταραττούσα, βοῶσα, οὐκ εἰς δικαστήριον ἔλκουσα, ἀλλ' αὐτανδρον ἀπειλοῦσα κατάδυσιν τοῦ σκάφους, εἰ μὴ τὸν ὀμόδουλον ἀποδοῖεν αὐτῇ. Τί οὖν οἱ ναῦται, τούτων γινομένων; «Ἐποιήσαντο», φησὶν, «ἐκβολὴν τῶν σκευῶν τῶν ἐν τῷ πλοίῳ· τὸ δὲ πλοῖον οὐκ ἐκουφί- 20 ζετο»· ὁ γὰρ φόρτος ἅπας ἔνδον ἔμενεν ἔτι, τοῦ προφήτου τὸ σῶμα, 20 τὸ βαρὺ φορτίον, οὐ παρὰ τὴν τοῦ σώματος φύσιν, ἀλλὰ παρὰ το τῆς ἁμαρτίας ἄχθος· οὐδὲν γὰρ οὕτω βαρὺ καὶ δυσβάστακτον, ὡς ἁμαρτία καὶ παρακοή. Διὰ τοῦτο καὶ Ζαχαρίας εἰς ὄψιν μολίβδου διετύπωσεν αὐτήν· ὁ Δαυῖδ δὲ τὴν φύσιν αὐτῆς διαγράφων ἔλεγεν· «αἱ ἀνομίαι μου ὑπερῆραν τὴν κεφαλὴν μου, ὡσεὶ φορτίον βαρὺ 25 ἐβαρύνθησαν ἐπ' ἐμέ». Ὁ δὲ Χριστὸς πρὸς τοὺς ἐν ἁμαρτίαις βε- 25 βιωκότας παλλαῖς ἐβόα· «δεῦτε πρὸς με πάντες οἱ κοπιῶντες καὶ πεφορτισμένοι, κἀγὼ ἀναπαύσω ὑμᾶς».

Αὕτη τοίνυν καὶ τὸ πλοῖον ἐβάρυνε τότε καὶ βαπτίζειν ἔμελλεν· ὁ δὲ Ἰωνᾶς ἐκάθευδε καὶ ἔρεγχε. Βαρὺς ὁ ὕπνος οὐκ ἦν ἡδο-

13. Ἰωνᾶ 1,5.

14. Ζαχ. 5,7.

15. Ψαλμ. 37,5.

16. Ματθ. 11,28.

πονοκέφαλο καὶ ἐκεῖνοι ποὺ εἶναι μεθυσμένοι γυρίζουν ἐδῶ κι ἐκεῖ στὴν τύχη καὶ ἄσκοπα, καὶ πέφτουν ἀπροφύλακτα ἂν βρεθεῖ μπροστά τους εἴτε βάραθρο, εἴτε γκρεμός, εἴτε ὀτιδήποτε ἄλλο, ἔτσι καὶ ἐκεῖνοι ποὺ γλυστροῦν πρὸς τὴν ἁμαρτία, κυριευμένοι ἀπὸ τὴν ἐπιθυμία τῆς πράξεως σὰν ἀπὸ κάποια μέθη δὲν γνωρίζουν ἐκεῖνο ποὺ κάμνουν· δὲν προσέχουν οὔτε τὰ παρόντα οὔτε τὰ μελλοντικά.

Ἄπὸ τὸν Κύριο, πές μου, φεύγεις μακριά; Λοιπὸν περίμενε λίγο καὶ ἀπὸ τὰ ἴδια τὰ πράγματα θὰ μάθεις, ὅτι δὲν μπορεῖς νὰ ξεφύγεις οὔτε τὰ χέρια τῆς δούλης θάλασσας. Γιατί, μόλις αὐτὸς ἀνέβηκε στὸ πλοῖο καὶ ἐκείνη ξεσήκωσε τὰ κύματα καὶ τὰ ἀνέβασε σὲ ὕψος μεγάλο· καὶ ὅπως ἀκριβῶς κάποια πιστὴ ὑπηρέτρια, βρίσκοντας σύνδουλὸ τῆς δραπέτη, ποῦ ἔκλεψε κάτι ἀπὸ τὰ πράγματα τοῦ κυρίου, δὲν σταματᾷ προηγουμένως νὰ παρενοχλεῖ μὲ ἀμέτρητες ἐνοχλήσεις ἐκείνους ποὺ τὸν συνέλαβαν, μέχρι ποῦ νὰ λάβει αὐτὸν καὶ νὰ φύγει, ἔτσι λοιπὸν καὶ ἡ θάλασσα, βρίσκοντας τὸν σύνδουλὸ τῆς καὶ ἀναγνωρίζοντάς τον, παρενοχλεῖ μὲ ἀμέτρητους τρόπους τοὺς ναῦτες, δημιουργώντας ταραχὴ καὶ βοή, χωρὶς νὰ τοὺς σύρει στὸ δικαστήριον, ἀλλ' ἀπειλώνοντας αὐτάνδρον νὰ καταβυθίσει τὸ σκάφος, ἂν δὲν τῆς παραδώσουν τὸν σύνδουλὸ τῆς. Τί ἔκαναν λοιπὸν οἱ ναῦτες βλέποντας αὐτὰ νὰ γίνονται; «Ἐρριξαν», λέγει, «τίς ἀποσκευές τοῦ πλοίου στὴ θάλασσα, ἀλλὰ τὸ πλοῖο δὲν ἀλάφραινε»¹³. γιατί ὅλο τὸ φορτίο βρισκόταν ἀκόμα μέσα, τὸ σῶμα τοῦ προφήτη, τὸ βαρὺ φορτίο, ὄχι ἀπὸ τὴν ἴδια τὴ φύση τοῦ σώματος, ἀλλ' ἀπὸ τὸ βάρος τῆς ἁμαρτίας· γιατί τίποτα δὲν εἶναι τόσο βαρὺ καὶ δυσβάστακτο, ὅσο ἡ ἁμαρτία καὶ παρακοή. Γι' αὐτὸ καὶ ὁ Ζαχαρίας παρομοίασε αὐτὴν μὲ μολύβι¹⁴. Ὁ Δαυὶδ πάλι περιγράφοντας τὴ φύση τῆς ἔλεγε· «οἱ ἀνομίες μου σκέπασαν τὸ κεφάλι μου, σὰν βαρὺ φορτίο βάρυναν ἐπάνω μου»¹⁵. Καὶ ὁ Χριστὸς πρὸς ἐκείνους ποὺ ζοῦσαν στὴν ἁμαρτία φώναζε καὶ ἔλεγε· «ἐλᾶτε πρὸς ἐμένα ὅλοι οἱ καταπονεμένοι καὶ φορτωμένοι κι ἐγὼ θὰ σᾶς ξεκουράσω»¹⁶.

Αὐτὴ λοιπὸν βάρυνε καὶ τὸ πλοῖο τότε καὶ ἐπρόκειτο νὰ τὸ βυθίσει· ὁ Ἰωνᾶς ὅμως κοιμόταν καὶ ροχάλιζε. Βαρὺς ὁ ὕπνος του,

νῆς, ἀλλὰ λύπης, οὐχὶ ραθυμίας, ἀλλὰ ἀθυμίας. Οἱ γὰρ εὐγνώμονες τῶν οἰκετῶν ταχέως αἰσθάνονται τῶν ἀμαρτημάτων, ὅπερ κάκειϊνος ἔπαθε. Μετὰ γὰρ τὴν πρᾶξιν τῆς ἀμαρτίας, ἔγνω τῆς ἀμαρτίας τότε τὸ δεινόν· καὶ γὰρ τοιοῦτον ἡ ἀμαρτία· μετὰ τὸ τεχθῆναι, 5 πλήρης τότε τὰς ὠδῖνας ἐγείρει τῇ τεκούσῃ ψυχῇ, ἀπεναντίας τῷ νόμῳ τῆς ἡμετέρας γεννήσεως. Ἡμεῖς μὲν γὰρ ὁμοῦ τεχθέντες τὰς ὠδῖνας λύομεν, ἐκείνη δὲ ὁμοῦ τεχθεῖσα διασπᾶ ταῖς ὀδύναϊς τοὺς τεκόντας αὐτὴν λογισμούς. Τί οὖν ὁ πρωρεύς; Προσῆλθε, φησὶν, αὐτῷ καὶ λέγει· «ἀνάστα, καὶ ἐπικαλοῦ Κύριον τὸν Θεὸν σου».

10 Ἐγνω λοιπὸν ἀπὸ τῆς πείρας, ὅτι οὐκ ἦν συνήθης ὁ χειμῶν, ἀλλὰ θεήλατος ἦν ἡ πληγὴ καὶ μεῖζον τῆς ἀνθρωπίνης τέχνης τὸ κλυδώνιον, καὶ ὅτι τῶν τοῦ κυβερνήτου χειρῶν ὄφελος οὐδέν· ἐτέρου γὰρ ἔδεῖτο μεῖζονος κυβερνήτου τὰ γινόμενα, τοῦ τὸν κόσμον διακυβερνῶντος ἅπαντα, καὶ τῆς ἄνωθεν χρείαν εἶχε ροπῆς. Διὰ τοῦτο 15 κάκειϊνοι κώπας καὶ ἰστία καὶ σχοινία καὶ πάντα ἀφέντες καὶ τῆς εἰρεσίας τὰς χεῖρας ἀποστήσαντες πρὸς τὸν οὐρανὸν ἀνέτειναν καὶ τὸν Θεὸν παρεκάλουν.

Ὡς δὲ οὐδὲ οὕτως ἐγένετό τι πλεόν, «ἔβαλον κλήρους», φησί· καὶ παρέδωκε λοιπὸν ὁ κλῆρος τῇ ψήφῳ τὸν ὑπεύθυνον. Οἱ δὲ 20 οὐδὲ οὕτως αὐτὸν λαβόντες κατεπόντισαν, ἀλλὰ θορύβου τοσοῦτου καὶ ταραχῆς ἐπικειμένης, ὥσπερ ἡσυχίας πολλῆς ἀπολαύοντες, οὕτω δικαστήριον ἐν τῷ πλοίῳ καθιστάντες, καὶ λόγου μετέδωκαν αὐτῷ καὶ ἀπολογίας ἠξίωσαν καὶ πάντα μετὰ ἀκριβείας ἐξήταζον, ὥσπερ μέλλοντές τινι παρέχειν εὐθύνas, ὧν ἂν ψηφίσωνται.

25 Ἄκουσον γοῦν αὐτῶν, ὥσπερ ἐν δικαστηρίῳ πάντα ἐξεταζόντων. Τίς σου ἡ ἐργασία ἐστί; καὶ πόθεν ἔρχῃ; καὶ ποῦ πορευῆ; καὶ ἐκ ποίας χώρας καὶ ἐκ ποίου ἰὼ εἶ σύ; Καίτοι κατηγόρησεν μὲν ἡ θάλασσα καταβοῶσα, ἠλεγξε δὲ ὁ κλῆρος καὶ κατεμαρτύρησεν, ἀλλ' ὁμοῦς οὔτε τῆς θαλάσσης καταβοώσης, οὔτε τοῦ κλήρου κα-

πὸ δὲν ἦταν ὁμῶς ὕπνος ἡδονῆς, ἀλλὰ λύπης, πὸ δὲν ἦταν ὕπνος ραθυμίας, ἀλλὰ ὑπερβολικῆς λύπης. Γιατὶ οἱ εὐγνώμονες δοῦλοι ἀμέσως συναισθάνονται τὰ ἀμαρτήματα τους, πράγμα πὸ ἔπαθε κι ἐκεῖνος. Πραγματικὰ μετὰ τὴν διάπραξη τῆς ἀμαρτίας, ἀντιλήφθηκε τότε τὸ κακό· γιατί τέτοια εἶναι ἡ ἀμαρτία· ἀφοῦ διαπραχθεῖ, προξενεῖ τότε τοὺς φοβεροὺς πόνους στὴν ψυχὴ πὸ τὴ γέννησε, ἀντίθετα μὲ τὸ νόμο τῆς δικῆς μας γεννήσεως. Ἐμεῖς δηλαδὴ μόλις γεννηθοῦμε, σταματοῦμε τοὺς πόνους τοῦ τοκετοῦ, ἐνῶ ἐκεῖνη μόλις γεννηθεῖ ξεσχίζει μὲ τοὺς πόνους τοὺς λογισμοὺς πὸ τὴ γέννησαν. Τί ἔκαμε λοιπὸν ὁ πλοίαρχος; Πλησίασε, λέγει, σ' αὐτὸν καὶ τοῦ εἶπε· «σῆκω καὶ παρακάλεσε τὸν Κύριο τὸ Θεό σου»¹⁷. Ἀντιλήφθηκε δηλαδὴ ἀπὸ τὰ ἴδια τὰ πράγματα, ὅτι δὲν ἦταν συνηθισμένη ἡ κακοκαιρία, ἀλλ' ἦταν θεόσταλτη ἢ πληγὴ καὶ μεγαλύτερη ἢ θαλασσοταραχὴ ἀπὸ τὴν ἀνθρώπινη τέχνη, καὶ ὅτι δὲν ὑπῆρχε κανένα ὄφελος ἀπὸ τὰ χέρια τοῦ κυβερνήτη· γιατί χρειάζονταν τὰ ὅσα γίνονταν μεγαλύτερο κυβερνήτη, ἐκεῖνον πὸ κυβερνᾷ τὸν κόσμον ὅλο, καὶ εἶχαν ἀνάγκη ἀπὸ τὴ θεία βοήθεια. Γι' αὐτὸ κι ἐκεῖνοι, ἀφοῦ ἄφησαν τὰ κουπιὰ καὶ τὰ πανιά καὶ τὰ σχοινιά καὶ ὅλα γενικὰ καὶ ἀπομάκρυναν τὰ χέρια τους ἀπὸ τὴν κωπηλασία, τὰ σῆκωσαν πρὸς τὸν οὐρανὸ καὶ παρακαλοῦσαν τὸ Θεό.

Ἐπειδὴ ὁμῶς οὔτε ἔτσι παρατηρήθηκε κάποια βελτίωση, «ἔρριξαν κλῆρο», λέγει, καὶ ὁ κλῆρος τότε παρέδωσε μὲ τὴν ψῆφο τὸν ὑπεύθυνον. Ἐκεῖνοι ὁμῶς δὲν τὸν ἔπιασαν οὔτε ἔτσι γιὰ νὰ τὸν ρίξουν στὴ θάλασσα, ἀλλ', ἐνῶ γίνονταν τόσοσ θόρυβος καὶ βρισκόταν μπροστά τους ἡ ταραχὴ, σὰν ν' ἀπολάμβαναν μεγάλη ἡσυχία, ἔτσι ἔστησαν δικαστήριον ἐπάνω στὸ πλοῖο, καὶ τοῦ ἔδωσαν τὸ λόγο, ζητώντας ν' ἀπολογηθεῖ, καὶ ὅλα τὰ ἐξετάζαν μὲ προσοχή, σὰν νὰ ἐπρόκειτο νὰ λογοδοτήσουν σὲ κάποιον γιὰ τὴν ἀπόφαση πὸ θὰ ἔπαιρναν. Ἄκουσε λοιπὸν αὐτοὺς πὸ ὅλα τὰ ἐξετάζουν ὅπως στὸ δικαστήριον. Τί δουλειὰ κάνεις; Ἀπὸ ποῦ ἔρχεσαι καὶ ποῦ πηγαίνεις; Ἀπὸ ποιά χώρα κατάγεσαι καὶ ἀπὸ ποιὸ λαό; Ἄν καὶ βέβαια τὸν κατηγορήσε ἡ θάλασσα καταβοώντας, τὸ φανέρωσε ὁ κλῆρος καὶ τὸ ἐπιβεβαίωσε· κι ὁμῶς ἂν καὶ καταβοᾷ ἢ

ταμαρτυρήσαντος τὴν ψῆφον ἐπάγουσιν οὐδέπω, ἀλλ' ὡσπερ ἐν δικαστηρίῳ, καὶ κατηγορῶν παρόντων καὶ μαρτύρων ἐφεστηκότων καὶ ἐλέγχων γινομένων, οὐ πρότερον οἱ δικάζοντες τὴν ψῆφον ἐπάγουσιν, ἕως ἂν αὐτὸς ὁ κατάδικος κατηγορὸς τῆς ἰδίας ἀμαρτίας
 5 γένηται· οὕτω δὴ καὶ οἱ ναῦται ἐνταῦθα, ἄνθρωποι βάρβαροι καὶ ἀνόητοι, τὴν ἐν τοῖς δικαστηρίοις εὐταξίαν ἐμιμοῦντο· καίτοι τοσούτου φόβου, τοσούτου κλυδωνίου, τοσαύτης ταραχῆς περιεστῶσης αὐτοὺς καὶ τῆς θαλάσσης οὐδὲ ἀναπνεῖν ἐπιτρεπούσης· οὕτως ἐθορύβει καὶ κατέσπευδε μαινομένη καὶ καταβοῶσα καὶ συνεχῆ τὰ
 10 κύματα ἐπεγείρουσα.

Πόθεν οὖν ἡ τοσαύτη πρόνοια γέγονεν, ἀγαπητοί, περὶ τὸν προφήτην; Ἀπὸ τῆς τοῦ Θεοῦ οἰκονομίας. Ὁ γὰρ Θεὸς ὠκονόμει ταῦτα γίνεσθαι, τὸν προφήτην διὰ τούτων παιδεύων φιλόανθρωπον εἶναι καὶ ἡμερον, καὶ μονονουχὶ βοῶν πρὸς αὐτὸν καὶ λέγων· 'μί-
 15 μῆσαι τοὺς ναύτας, ἀνθρώπους ἀνοήτους· εἶπερ οὗτοι μὲν οὐδὲ μιᾶς καταφρονοῦσι ψυχῆς, οὐδὲ ἐνὸς ἀφειδοῦσι σώματος τοῦ σοῦ, σὺ δὲ ὀλόκληρον πόλιν τοσαύτας ἔχουσαν μυριάδας ἐξέδωκας τό γε σὸν μέρος· καὶ αὐτοὶ μὲν τὸν αἴτιον τῶν γεγενημένων αὐτοῖς κακῶν εὐρόντες, οὐδὲ οὕτως ὀρμῶσιν ἐπὶ τὴν καταδικάζουσαν
 20 ψῆφον, σὺ δὲ οὐδὲν ἔχων ἐγκαλεῖν τοῖς Νινευῖταις κατέδυσας αὐτοὺς καὶ ἀπώλεσας. Καὶ σὺ μὲν, ἐμοῦ κελεύσαντος ἀπιέναι καὶ πρὸς σωτηρίαν αὐτοὺς ἀνακαλεῖσθαι διὰ τοῦ κηρύγματος, οὐχ ὑπήκουσας, οὗτοι δὲ οὐδενὸς ἀκούσαντες, πάντα ποιοῦσι καὶ πραγματεύονται, ὥστε σε τὸν ὑπεύθυνον γενόμενον τιμωρίας ἀνακαλέσα-
 25 σθαι. Καὶ γὰρ καὶ μετὰ τὴν ἀπὸ τῆς θαλάττης κατηγορίαν, μετὰ τὴν ἀπόδειξιν τὴν διὰ τοῦ κλήρου, ὅτε αὐτὸς ἑαυτοῦ κατηγορήσῃ καὶ τὴν φυγὴν ὡμολόγησῃ, οὐδὲ οὕτως ὤρμησαν ἐπὶ τὴν ἀπώλειαν τοῦ προφήτου, ἀλλὰ ἠνεῖχον καὶ ἐβιάζοντο καὶ πάντα ἐποίουν, ὥστε αὐτὸν μηδὲ μετὰ τοσαύτην ἀπόδειξιν ἐκδοῦναι τῇ τῆς θαλάττης
 30 ὀρμῇ. Ἄλλ' οὐκ ἐπέτρεπεν οὐδὲ οὕτως ἡ θάλαττα· μᾶλλον δὲ ὁ Θεὸς οὐκ ἠφίει, ὡσπερ διὰ τῶν ναυτῶν, οὕτω καὶ διὰ τοῦ κήτους

θάλασσα καὶ ὁ κλῆρος τὸ ἐπιβεβαιώνει δὲν βγάζουν ἀκόμα τὴν ἀπόφασή τους, ἀλλ' ὅπως στὸ δικαστήριον, ποῦ καὶ οἱ κατήγοροι εἶναι παρόντες καὶ οἱ μάρτυρες παραβρίσκονται καὶ ἔλεγχοι γίνονται, οἱ δικαστῆς δὲν βγάζουν τὴν ἀπόφαση, μέχρι ποῦ ὁ ἴδιος ὁ κατάδικος νὰ γίνῃ κατήγορος τῆς ἀμαρτίας του· ἔτσι λοιπὸν καὶ οἱ ναῦτες ἐδῶ, ἂν καὶ εἶναι ἄνθρωποι βάρβαροι καὶ ἀνόητοι, ἐφαρμόζουν τὴν διαδικασίαν στὰ δικαστήρια· ἂν καὶ ὁ φόβος ἦταν τόσο, καὶ ἡ θαλασσοταραχὴ τόσο μεγάλη, καὶ τόση ταραχὴ περιέβαλε αὐτούς, μὴ ἀφήνοντάς τους ἢ θάλασσα οὔτε ν' ἀναπνεύσουν· τόσο πολὺ τοὺς συντάρασσε, ὀρμώντας μὲ μανία καὶ ξεσπώντας σὲ ἄγρια βοητὰ καὶ συνεχῆ κύματα.

Ἄπο ποῦ λοιπὸν, ἀγαπητοί, ἐπιδείχθηκε τόση πρόνοια γιὰ τὸν προφήτη; Ἄπο τὴν οἰκονομίαν τοῦ Θεοῦ. Ὁ Θεὸς δηλαδὴ ρύθμιζε τὰ πράγματα νὰ γίνονται ἔτσι, διδάσκοντας τὸν προφήτη μ' αὐτὰ νὰ εἶναι φιλόανθρωπος καὶ ἡμερος, καὶ κατὰ κάποιον τρόπο βοώντας πρὸς αὐτὸν καὶ λέγοντας· μίμησόν τοὺς ναῦτες, ποῦ εἶναι ἄνθρωποι ἀσύνητοι· γιὰ αὐτοὺς δὲν περιφρονοῦν οὔτε μιὰ ψυχὴν, οὔτε μένουν ἀδιάφοροι γιὰ ἓνα σῶμα, τὸ δικό σου, ἐνῶ σὺ ὀλόκληρη πόλιν ποῦ ἔχει τόσες μυριάδες ἀνθρώπων τοὺς παρέδωσες, ὅσο φυσικὰ ἐξαρτᾶται ἀπὸ σένα· καὶ αὐτοὶ βέβαια ἂν καὶ βρῆκαν τὸν αἴτιον τῶν κακῶν ποῦ προξενήθηκαν σ' αὐτούς, οὔτε ἔτσι προχωροῦν στὴν καταδικαστικὴν ἀπόφαση, ἐνῶ σὺ, χωρὶς νὰ μπορεῖς νὰ κατηγορήσεις σὲ τίποτα τοὺς Νινευίτες, τοὺς καταπόντισες καὶ τοὺς κατέστρεψες. Σὺ ἂν καὶ ἐγὼ σὲ πρόσταξα νὰ πᾶς ἐκεῖ καὶ νὰ τοὺς καλέσεις μὲ τὸ κήρυγμά σου πρὸς σωτηρίαν, δὲν ὑπάκουσες, ἐνῶ αὐτοὶ χωρὶς ν' ἄκουσαν ἀπὸ κανέναν, κάμνουν τὰ πάντα καὶ φροντίζουν, ὥστε νὰ σὲ ἀπαλλάξουν ἀπὸ τὴν τιμωρίαν γιὰ τὴν ὁποία κρίθηκες ὑπεύθυνος. Γιὰ καὶ μετὰ τὴν κατηγορίαν τῆς θάλασσας, μετὰ τὴν ἀπόδειξιν μὲ τὸν κλῆρον, ὅταν ὁ ἴδιος κατηγορήσῃ τὸν ἑαυτό του καὶ ὁμολόγησῃ τὴν φυγὴν, οὔτε ἔτσι προχώρησαν στὴν ἀπώλειαν τοῦ προφήτη, ἀλλὰ συγκρατοῦνταν καὶ ἀγωνίζονταν καὶ ἔκαμναν τὰ πάντα, ὥστε νὰ μὴ τὸν παραδώσουν στὴν μανίαν τῆς θάλασσας οὔτε καὶ μετὰ ἀπὸ τόσο μεγάλη ἀπόδειξιν. Ἀλλὰ δὲν τὸ ἐπέτρεπε οὔτε ἔτσι ἡ θάλασσα· ἡ καλύτερα δὲν ἄφηνε ὁ Θεός, θέλοντας νὰ σωφρονίσῃ αὐτὸν ὅπως μὲ τοὺς ναῦτες, ἔτσι καὶ μὲ τὸ

αὐτὸν σωφρονίσει βουλόμενος. Καὶ γὰρ μετὰ τὸ ἀκοῦσαι, «ἄρατέ με καὶ ἐμβάλετε εἰς τὴν θάλατταν, καὶ κοπάσει ἡ θάλαττα ἀφ' ὑμῶν», παρεβιάζοντο εἰς τὴν γῆν ἀπελθεῖν, ἀλλὰ τὰ κύματα οὐκ ἐπέτρεπε.

5 4. Σὺ δέ, ὡσπερ εἶδες τὸν προφήτην φεύγοντα, ἄκουσον αὐτοῦ καὶ ἐξομολογουμένου κάτωθεν ἀπὸ τῆς γαστρὸς τοῦ θηρίου· ἐκεῖνο μὲν γὰρ ἔπαθεν ὡς ἄνθρωπος, τοῦτο δὲ ὡς προφήτης ἐπεδείξατο. Λαβοῦσα τοίνυν αὐτὸν ἡ θάλαττα, καθάπερ ἐν δεσμωτηρίῳ τινὶ τῆ γαστρὶ τοῦ κήτους ἐναπέθετο σῶον τῷ Δεσπότη φυλάττουσα τὸν
10 φυγάδα· καὶ οὔτε κύματα ἄγρια λαβόντα ἀπέπνιξαν, οὔτε κῆτος κυμάτων ἀγριώτερον ὑποδεξάμενον αὐτὸν ἐν κοιλίᾳ διέφθειρεν, ἀλλὰ διέσωσε καὶ πρὸς τὴν πόλιν ἐπανήγαγε· καὶ θάλαττα καὶ κῆτος παρὰ φύσιν ὑπήκουσαν, ἵνα διὰ πάντων ὁ προφήτης παιδεύηται. Ἐλθὼν τοίνυν εἰς τὴν πόλιν ἀνέγνω τὴν ἀπόφασιν, καθάπερ ἐπι-
15 στολὴν βασιλικὴν κόλασιν ἔχουσαν, καὶ ἐβόα λέγων· «ἔτι τρεῖς ἡμέραι καὶ Νινευὶ καταστραφήσεται».

Ἦκουσαν ταῦτα ἐκεῖνοι, οὐ διηπίστησαν, οὐ κατεφρόνησαν, ἀλλ' εὐθέως δρόμος ἀπάντων εἰς ἐπὶ τὴν νηστείαν, ἀνδρῶν, γυναικῶν, δούλων, δεσποτῶν, ἀρχόντων, ἀρχομένων, παιδίων, πρεσβυ-
20 τέρων· οὐδ' ἡ τῶν ἀλόγων φύσις ταύτης ἀτελῆς ἦν τῆς λειτουργίας· πανταχοῦ σάκκος, πανταχοῦ σποδός, πανταχοῦ θρῆνος καὶ οἰμωγή. Καὶ γὰρ καὶ αὐτὸς ὁ τὸ διάδημα περικείμενος, ἀπὸ τοῦ θρόνου καταβάς τοῦ βασιλικοῦ σάκκον ὑπεστρώσατο, σποδὸν κατεπάσατο, καὶ οὕτω τὴν πόλιν ἐξήρπασε τῶν κινδύνων· καὶ ἦν ἰδεῖν πρᾶ-
25 γμα παράδοξον ὑπὸ σάκκου προρφυρίδα παρευδοκιμηθεῖσαν. Ὅπερ γὰρ οὐκ ἴσχυσεν ἀλουργίς, τοῦτο ἴσχυσεν ὁ σάκκος· ὅπερ οὐκ ἤνυσεν τὸ διάδημα, τοῦτο κατώρθωσεν ἡ σποδός. Ὅρᾳς ὡς οὐ μάτην εἶπον ὅτι οὐ νηστείαν, ἀλλὰ μέθην καὶ ἀδηφαγίαν δεδοικέναι χρή; Ἡ μὲν γὰρ μέθη καὶ ἀδηφαγία τὴν πόλιν ἐστῶσαν διέσεισε καὶ
30 καταβαλεῖν ἔμελλεν· ἡ δὲ νηστεία, σαλευομένην αὐτὴν καὶ μέλλουσαν καταπίπτειν, ἔστησε. Μετὰ ταύτης καὶ ὁ Δανιὴλ εἰς λάκκον

18. Ἰωνᾶ 1,12.

19. Ἰωνᾶ 3,4.

κῆτος. Γιατί και μετά τὸ ἄκουσμα, «σηκῶστε με και ρίξτε με στη θάλασσα και θὰ σταματήσει ἢ θάλασσα τὴ μανία της ἐναντίον σας»¹⁸, ἀγωνίζονταν νὰ βγοῦν στὴν ξηρά, ἀλλὰ τὰ κύματα δὲν τοὺς ἄφηναν.

4. Σὺ ὅμως, ὅπως ἀκριβῶς εἶδες τὸν προφήτη νὰ φεύγει, ἄκουσε αὐτὸν και πὺ προσεύχεται μέσα στὴν κοιλιὰ τοῦ θηρίου· γιατί ἐκεῖνο τὸ ἔπαθε σὰν ἄνθρωπος, ἐνῶ αὐτὸ τὸ φανέρωσε σὰν προφήτης. Ἐφοῦ δηλαδὴ τὸν δέχθηκε ἢ θάλασσα, τὸν ἔβαλε σὰν σὲ κάποιον δεσμοτήριον στὴν κοιλιὰ τοῦ κήτους, φυλάγοντας σῶο τὸν φυγάδα γιὰ τὸν Κύριο· και οὔτε τὰ ἄγρια κύματα πὺ τὸν δέχθηκαν τὸν ἔπνιξαν, οὔτε τὸ κῆτος πὺ τὸν δέχθηκε στὴν κοιλιὰ του, και πὺ ἦταν πιὸ ἄγριο ἀπὸ τὰ κύματα, τὸν κατάστρεψε, ἀλλὰ τὸν ἔσωσε και τὸν ἐπανέφερε στὴν πόλη· και ἢ θάλασσα και τὸ κῆτος ὑπάκουσαν παρὰ φύση, γιὰ νὰ διδάσκεται ὁ προφήτης μὲ ὄλα. Ἐφοῦ ἦρθε στὴν πόλη διάβασε τὴν ἀπόφαση, σὰν βασιλικὴ ἐπιστολὴ πὺ περιέχει τιμωρία, και βροντοφώναζε λέγοντας· «ἀκόμα τρεῖς ἡμέρες και ἢ Νινευὴ θὰ καταστραφεῖ»¹⁹.

Ἐκουσαν αὐτὰ ἐκεῖνοι και δὲν ἀπίστησαν, οὔτε τὰ περιφρόνησαν, ἀλλ' ἀμέσως ὄλοι, ἄνδρες, γυναῖκες, δοῦλοι, κύριοι, ἄρχοντες, ἀρχόμενοι, παιδιά, γέροι πρὸς ἓνα δρόμον ἔτρεξαν, τὴ νηστεία· οὔτε και τὰ ἄλογα ζῶα ἔμειναν ἔξω ἀπὸ τὴν ἐνέργεια αὐτῆ· παντοῦ τοποθετήθηκε σάκκος, παντοῦ στάχτη, παντοῦ θρῆνος και κραυγὴ. Γιατί κι αὐτὸς ἀκόμα πὺ φοροῦσε τὸ βασιλικὸ στέμμα, ἀφοῦ κατέβηκε ἀπὸ τὸ βασιλικὸ θρόνον, ἔστρωσε ἀπὸ κάτω τὸν σάκκο και ἀλείφτηκε μὲ στάχτη, και ἔτσι ἔσωσε τὴν πόλη ἀπὸ τοὺς κινδύνους· και μπορούσε κανεῖς νὰ δεῖ πράγμα παράδοξο, τὸ σάκκο νὰ παρουσιάζει μεγαλύτερη δύναμη ἀπὸ τὴν πορφύρα. Ἐκεῖνο δηλαδὴ πὺ δὲν τὸ κατόρθωσε ἢ πορφύρα, αὐτὸ τὸ κατόρθωσε ὁ σάκκος· ἐκεῖνο πὺ δὲν τὸ κατόρθωσε τὸ βασιλικὸ στέμμα, αὐτὸ τὸ κατόρθωσε ἢ στάχτη. Βλέπεις πὺς δὲν εἶπα ἄδικα ὅτι πρέπει νὰ φοβόμαστε ὄχι τὴ νηστεία, ἀλλὰ τὴ μέθη και τὴν πολυφαγία; Γιατί ἢ μέθη και ἢ πολυφαγία τὴν πόλη πὺ στέκονταν ὄρθια τὴν συγκλόνισε και ἐπρόκειτο νὰ τὴν καταγκρεμίσει, ἐνῶ ἢ νηστεία, ἂν και σαλευόταν και ἐπρόκειτο νὰ πέσει, τὴν κράτησε ὄρθια. Μαζὶ μ' αὐτὴν και ὁ Δανιήλ, ὅταν ρίχτηκε μέσα

λεόντων εἰσελθόντων, καθάπερ προβάτοις ἡμέροις συγγενόμενος, οὕτως ἐξήει. Καὶ γὰρ καὶ τῷ θυμῷ ζέοντες καὶ φόνιον βλέποντες, τῆς τραπέζης περικειμένης οὐχ ἤπτοντο, ἀλλὰ καὶ τῆς φύσεως αὐτῆς διεγειρούσης (οὐδὲν γὰρ ἀγριώτερον ἐκείνων τῶν θηρίων) καὶ τοῦ
 5 λιμοῦ (καὶ γὰρ ἑπτὰ ἡμέρας οὐ μετέσχον τροφῆς), καθάπερ δημίου τινὸς ἔνδοθεν καθημένου, καὶ τῶν λαγόνων μὴ ἄπτεσθαι βοῶντος τῶν προφητικῶν, ἠδέσθησαν τὴν τροφήν. Μετὰ ταύτης καὶ οἱ παῖδες οἱ τρεῖς εἰς τὴν Βαβυλωνίαν κάμινον εἰσελθόντες, καὶ πολὺν χρόνον ὁμιλήσαντες τῷ πυρί, αὐτοῦ τοῦ πυρὸς λαμπρότερα ἔχοντες
 10 τὰ σώματα, ἀπὸ τῆς καμίνου τότε ἐξήεσαν· καίτοι γε εἰ πῦρ ἦν ἐκεῖνο ὄντως τὸ πῦρ, πῶς οὐκ ἐποίει τὰ τοῦ πυρός; εἰ σώματα ἦν ἐκεῖνα τὰ σώματα, πῶς τὰ τῶν σωμάτων οὐκ ἔπασχε; Πῶς; ἐρώτησο τὴν νηστείαν καὶ ἀποκρινεῖταί σοι καὶ αὐτὴ λύσει σου τὸ αἰνιγμα· καὶ γὰρ ἦν ὄντως αἰνιγμα· σωμάτων γὰρ φύσις ἐμάχετο φύ-
 15 σει πυρός, καὶ ἡ νίκη τῶν σωμάτων ἐγίνετο.

Εἶδες παράδοξον μάχην; εἶδες παραδοξοτέραν τὴν νίκην; Θαύμασον τὴν νηστείαν καὶ ὑπταίσις ὑπόδεξαι χερσίν· ὅταν γὰρ καὶ ἐν καμίνῳ βοηθῆ καὶ ἐν λάκκῳ λεόντων φυλάττη καὶ δαίμονας ἀπελαύνη καὶ ἀπόφασιν ἀναλύη Θεοῦ καὶ παθῶν μανίαν κατα-
 20 στέλλη καὶ πρὸς ἐλευθερίαν ἡμᾶς ἐπανάγη καὶ πολλὴν ἐν τοῖς λογισμοῖς ἡμῶν ποιῆται τὴν γαλήνην, πῶς οὐκ ἐσχάτης ἂν εἶη παρανοίας, τοσαῦτα ἔχουσιν ἐν ταῖς χερσίν ἀγαθὰ φεύγειν καὶ δεδοικέναι; Ἐπιτρίβει γὰρ ἡμῖν τὸ σῶμα πρὸς τὴν ἀσθένειαν, φησίν. Ἄλλ' ὅσω ὁ ἔξω ἡμῶν ἄνθρωπος φθείρεται, τοσούτῳ ὁ ἔσω ἀνακαινοῦ-
 25 ται ἡμέρα καὶ ἡμέρα· μᾶλλον δέ, εἰ βουλευθεῖς μετὰ ἀκριβείας ἐξετάσαι τὸ πρᾶγμα, καὶ εὐεξίας αὐτὴν εὐρήσεις μητέρα τυγχάνουσαν. Καὶ εἰ τοῖς ἑμοῖς ἀπιστεῖς λόγοις, παῖδας ἰατρῶν περὶ τούτων ἐρώτησον, καὶ αὐτοὶ ταῦτα σαφέστερον ἐροῦσιν, οἱ τὴν μὲν ἔνδειαν μητέρα τῆς ὑγιείας καλοῦσι, τὰς δὲ ποδαλγίας καὶ καρηβαρίας καὶ
 30 ἀποπληξίας καὶ φθόην καὶ ὕδερρον καὶ φλεγμονὰς καὶ οἰδήματα καὶ

στο λάκκο τῶν λιονταριῶν, συνανατρεφόταν αὐτὰ σάν ἡμερα πρόβατα, καὶ ἔτσι ἔβγαινε ἀπὸ τὸ λάκκο. Γιατί, ἂν καὶ ἔβραζαν ἀπὸ θυμὸ καὶ ἔβλεπαν μὲ φονικὲς διαθέσεις, ὅμως δὲν ἄγγιζαν τὴν τράπεζα ποὺ βρισκόταν κοντὰ τους· καὶ ἂν καὶ ἡ ἴδια ἡ φύση τους τὰ διέγειρε (γιατὶ τίποτε δὲν ὑπάρχει ἀγριότερο ἀπὸ τὰ θηρία ἐκεῖνα) καὶ ἡ πείνα (ἀφοῦ ἐφτὰ μέρες δὲν εἶχαν φάγει), σάν ἀκριβῶς νὰ καθόταν μέσα κάποιος δήμιος καὶ φώναζε νὰ μὴ ἀγγίξουν τίς προφητικὲς σάρκες, σεβάστηκαν τὸν προφήτη. Μὲ τὴ νηστεία καὶ τὰ τρία παιδιὰ ρίχτηκαν μέσα στὸ βαβυλώνιο καμίνι, καί, ἂν καὶ ἐπὶ πολὺ χρόνον ἐμειναν μέσα στὴ φωτιά, ἔχοντας λαμπρότερα τὰ σώματα καὶ ἀπ' τὴν ἴδια τὴ φωτιά, ἔτσι βγῆκαν ἀπὸ τὸ καμίνι· ἂν καὶ βέβαια, ἐὰν ἐκείνη ἡ φωτιά ἦταν πραγματικὴ φωτιά, πῶς δὲν παρουσίαζε τὴ δραστικὴ δύναμη τῆς φωτιᾶς; καὶ ἂν ἐκεῖνα τὰ σώματα ἦταν σώματα, πῶς δὲν πάθαιναν ἐκεῖνα ποὺ παθαίνουν τὰ σώματα; Πῶς; Ρώτησε τὴ νηστεία καὶ θὰ σοῦ ἀπαντήσῃ, λύνοντάς σου τὸ αἰνίγμα· καὶ πραγματικὰ ἦταν αἰνίγμα· γιατί ἡ φύση τῶν σωμάτων πολεμοῦσε τὴ φύση τῆς φωτιᾶς καὶ ἡ νίκη κερδιζόταν ἀπὸ τὰ σώματα.

Ἔιδες παράδοξη μάχη; εἶδες πολὺ πιὸ παράδοξη τὴ νίκη; Θαύμασε τὴ νηστεία καὶ ὑποδέξου τὴν μὲ ἀνοιχτὴ ἀγκαλιά· γιατί ὅταν καὶ στὸ καμίνι βοηθεῖ καὶ στὸ λάκκο λιονταριῶν φυλάσσει, καὶ δαίμονες ἀπομακρύνει, καὶ ἀπόφαση τοῦ Θεοῦ μεταβάλλει, καὶ τὴ μανία τῶν παθῶν καταπραῦνει, καὶ στὴν ἐλευθερία μᾶς ξαναφέρνει, καὶ πολλὴ γαλήνη παρέχει στοὺς λογισμούς, πῶς δὲν θὰ ἦταν δεῖγμα τῆς πιὸ χειρότερης μορφῆς παρανοησίας, ἐνῶ ἔχει τόσα πολλὰ ἀγαθὰ στὰ χέρια της νὰ τὴν ἀποφεύγομε καὶ νὰ τὴ φοβόμαστε; Ἐξαντλεῖ τὸ σῶμα μας, λέγει, καὶ τὸ κάμνει ἀσθενικό. Ἄλλ' ὅσο περισσότερο φθείρεται ὁ ἐξωτερικός μας ἄνθρωπος, τόσο περισσότερο ἀνακαινίζεται ὁ ἐσωτερικός μέρα μὲ τὴν ἡμέρα²⁰· ἢ καλύτερα, ἐὰν θελήσεις νὰ ἐξετάσεις μὲ προσοχὴ τὸ πρᾶγμα, θὰ βρεῖς αὐτὴν νὰ εἶναι καὶ μητέρα τῆς σωματικῆς εὐρωστίας. Καὶ ἐὰν δὲν πιστεύεις τὰ λόγια μου, ρώτησε τοὺς βοηθοὺς τῶν γιατρῶν γι' αὐτὰ κι αὐτοὶ θὰ σοῦ τὰ ποῦν αὐτὰ σαφέστερα, οἱ ὁποῖοι ὀνομάζουν τὴ φτώχεια μητέρα τῆς ὑγείας, ἐνῶ τίς ποδαλγίες, τοὺς πονοκεφάλους, τίς ἀποπληξίες, τὴ φυματίωση, τὴν ὑδρωπικία, τίς

μυρίων ἐτέρων νοσημάτων χειμάρρους, ἀπὸ τῆς τρυφῆς καὶ τῆς ἀδηφαγίας ἐξιέναι φασίν, ὥσπερ ἀπὸ τινος πονηροτάτης πηγῆς πονηροὺς ρύακας, καὶ τῇ τοῦ σώματος εὐεξία καὶ τῇ τῆς ψυχῆς σωφροσύνη λυμαιομένους.

5. Μὴ τοίνυν φοβώμεθα νηστείαν, τὴν τῶν τοσοῦτων ἡμᾶς ἀπαλλάττουσαν κακῶν. Οὐ γὰρ ἀπλῶς ὑμῖν τοῦτο παραινῶ· ἀλλ' ἐπειδὴ πολλοὺς ὁρῶ τῶν ἀνθρώπων, καθάπερ ἀγρία τινὶ γυναικὶ παραδίδοσθαι μέλλοντας, οὕτως ὀκνοῦντας καὶ ἀναδυομένους, καὶ μέθη καὶ ἀδηφαγία τήμερον ἑαυτοὺς διαφθείροντας· διὰ τοῦτο πα-
 10 ραινῶ ὥστε μὴ τὴν ἐκ τῆς νηστείας ἐσομένην ὠφέλειαν προανελεῖν λαιμαργία καὶ μέθη. Καὶ γὰρ οἱ κακόσιτοι τῶν ἀνθρώπων, ὅταν πικρὰ μέλλωσι πίνειν φάρμακα, ἂν πολλῆς ἑαυτοὺς ἐμπλήσωσι τροφῆς, καὶ οὕτω τὰ φάρμακα λάβωσι, τὴν μὲν πικρίαν ὑπέμειναν, τῆς δὲ ὠφελείας ἐξέπεσον, δυσκολωτέραν τῷ φαρμάκῳ ποιοῦντες
 15 τὴν πάλιν πρὸς τὴν τῶν διεφθορότων χυμῶν πονηρίαν. Διὰ τοῦτο αὐτοὺς οἱ τῶν ἰατρῶν παῖδες μὴ δειπνήσαντας κελεύουσι καθέυδειν, ἵνα πᾶσαν τῶν φαρμάκων τὴν δύναμιν ἐκ πρώτης εὐθέως τοῖς νοσοποιοῖς τῶν περιττωμάτων προσαγάγῃ χυμοῖς. Οὕτω καὶ ἐπὶ τῆς νηστείας· ἂν μὲν πολλῆς ἑαυτὸν ἐμπλήσῃς τῆς μέθης
 20 τήμερον καὶ ἀδριον ὑποδείξῃ τὸ παρ' ἐκείνης φάρμακον, ἄχρηστον αὐτὸ καὶ ἀνόνητον ἐποίησας, καὶ τὸν μὲν πόνον ὑπέμεινας, τὸ δὲ κέρδος οὐκ ἐκαρπώσω τοῦ πράγματος, εἰς τὴν πρόσφατον ἐκ τῆς μέθης ἐγγινομένην κακίαν ἅπασαν αὐτοῦ καταδαπανῶντος τὴν δύναμιν· ἂν δὲ κοῦφον αὐτῇ τὸ σῶμα παρασκευάσῃς καὶ νήφοντι λο-
 25 γισμῷ τὸ φάρμακον δέξῃ, πολλὰ τῶν παλαιῶν ἀμαρτημάτων ἀποκαθῆραι δυνήσῃ.

Μὴ τοίνυν διὰ μέθης ἴωμεν εἰς τὴν νηστείαν, μηδὲ ἀπὸ νηστείας εἰς μέθην καταλύσωμεν πάλιν, ἵνα μὴ ταῦτὸν γένηται, οἷον εἴ τις ἀρρωστοῦντι σώματι καὶ διανίστασθαι μέλλοντι λὰξ ἐμ-
 30 βαλὼν σφοδρότερον καταβάλοι πάλιν. Ὅ καὶ ἐπὶ τῆς ψυχῆς τῆς ἡμετέρας γίνεται, ὅταν ἐξ ἑκατέρου μέρους, καὶ τῆς ἀρχῆς καὶ τοῦ

φλεγμονές και τὰ πρηξίματα, και τὸ πλῆθος τῶν ἀμέτρητων ἄλλων νοσημάτων, λένε ὅτι προέρχονται ἀπὸ τὴν τρυφιλὴ ζωὴ και τὴν πολυφαγία, πού σάν ἀκάθαρτα ρυάκια πού πηγάζουν ἀπὸ βρωμερὴ πηγὴ, καταστρέφουν και τὴ σωματικὴ εὐρωστία και τὴ σωφροσύνη τῆς ψυχῆς.

5. Ἄς μὴ φοβόμαστε λοιπὸν τὴ νηστεία, πού μᾶς ἀπαλλάσσει ἀπὸ τόσα κακά. Καὶ δὲν σᾶς τὴ δίνω αὐτὴ τὴ συμβουλὴ ἔτσι στὴν τύχη, ἀλλ' ἐπειδὴ βλέπω πολλοὺς ἀνθρώπους, σάν νὰ πρόκειται νὰ παραδοθοῦν σὲ κάποια ἄγρια γυναίκα, ἔτσι ν' ἀδιαφοροῦν και νὰ τὴν ἀποφεύγουν, καταστρέφοντας τὸν ἑαυτό τους μὲ τὴ μέθη και τὴν πολυφαγία. Γι' αὐτὸ σᾶς συμβουλεύω, ὥστε νὰ μὴ καταστρέψομε ἀπὸ πρὶν μὲ τὴ λαιμαργία και τὴ μέθη τὴν ὠφέλεια πού πρόκειται νὰ προέλθει ἀπὸ τὴ νηστεία. Γιατὶ οἱ ἄνθρωποι ἐκεῖνοι πού δὲν σιτίζονται σωστά, ὅταν πρόκειται νὰ πιοῦν πικρὰ φαρμάκια, ἂν γεμίσουν τὸ στομάχι τους μὲ πολλὴ τροφὴ και μετὰ πάρουν τὰ φάρμακα, τὴν πίκρα βέβαια τὴν ὑπομένουν, τὴν ὠφέλεια ὅμως τὴν ἔχασαν, κάμνοντας δυσκολότερη τὴν πάλη τοῦ φαρμάκου πρὸς τὴν κακὴ ἐπενέργεια τῶν βλαβερῶν χυμῶν. Γι' αὐτὸ οἱ βοηθοὶ τῶν γιατρῶν δίνουν ἐντολὴ σ' αὐτοὺς νὰ κοιμοῦνται χωρὶς νὰ παίρνουν τὸ δεῖπνο τους, ὥστε ἀμέσως τὰ φάρμακα ν' ἀσκήσουν ὅλη τὴ δύναμή τους στοὺς βλαβεροὺς χυμοὺς τῶν περιττωμάτων. Ἔτσι και στὴν περίπτωσι τῆς νηστείας· ἐὰν σήμερα παραγεμίσεις τὸν ἑαυτό σου μὲ πολλὴ μέθη και αὔριο λάβεις τὸ φάρμακο τῆς νηστείας, τὸ κατέστησες ἄχρηστο και ἀνώφελο· και τὸν πόνο βέβαια τὸν ὑπέμεινες, τὸ κέρδος τοῦ πράγματος ὅμως δὲν τὸ καρπώθηκες, ἀφοῦ καταδαπάνησες ὅλη τὴ δύναμή του στὴν πρόσφατη βλάβη πού προξενήθηκε ἀπὸ τὴ μέθη. Ἐὰν ὅμως καταστήσεις τὸ σῶμα σου ἀνάλαφρο και λάβεις τὸ φάρμακο μὲ νηφάλιο λογισμό, θὰ μπορέσει νὰ καθαρῖσει πολλὰ ἀπὸ τὰ παλιὰ ἁμαρτήματα.

Ἄς μὴ πηγαίνομε λοιπὸν ἀπὸ τὴ μέθη στὴ νηστεία, οὔτε ἀπὸ τὴ νηστεία νὰ ἐπιστρέφομε πάλι στὴ μέθη, γιὰ νὰ μὴ συμβεῖ τὸ ἴδιο, ὅπως ἐὰν κάποιος ἔνα ἄρρωστο σῶμα, πού πρόκειται νὰ σηκωθεῖ, δίνοντάς το μιὰ κλωτσιά, τὸ ρίξει πάλι κάτω χειρότερα. Αὐτὸ ἀκριβῶς γίνεται και μὲ τὴν ψυχὴ μας, ὅταν και στὰ δύο μέρη, και στὴν ἀρχὴ και στὸ τέλος τῆς νηστείας ἐπισκιάσομε μὲ

τέλους τῆς νηστείας, τῇ νεφέλῃ τῆς μέθης τὴν ἐκ τῆς ἀσιτίας γενομένην ἡμῖν νῆψιν συσκιάσωμεν. Καθάπερ γὰρ οἱ θηρίοις πυκτεύειν μέλλοντες, πολλοῖς ὄπλοις καὶ ἀσφαλίσμασι τὰ καίρια τῶν μελῶν περιφράζαντες, τὴν πρὸς ἐκεῖνα ἀναδέχονται μάχην, οὕτω καὶ νῦν 5 πολλοὶ τῶν ἀνθρώπων εἰσὶν, οἳ καθάπερ θηρίῳ τῇ νηστεία πυκτεύειν μέλλοντες, οὕτω τῇ γαστριμαργία καθοπλίζονται, καὶ διαρρήξαντες ἑαυτοὺς καὶ σκοτώσαντες μετὰ πολλῆς τῆς παραφροσύνης ὑποδέχονται τὸ γαλήνιον καὶ ἡμερον τῆς νηστείας ὄμμα. Κἂν μὲν ἐρωτήσω σε, 'τίνος ἔνεκεν εἰς βαλανεῖον τρέχεις σήμερον', ἵνα 10 καθαρῷ τῷ σῶματι τὴν νηστείαν ὑποδέξωμαι', φήσεις· ἂν δὲ ἐρωτήσω, 'τίμος ἔνεκεν μεθύεις;' 'Ἐπειδὴ εἰς νηστείαν μέλλω εἰσιέναι', πάλιν ἐρεῖς. Καὶ πῶς οὐκ ἄτοπὸν ἐστὶ, σῶματι μὲν καθαρῷ, ψυχῇ δὲ ἀκαθάρτῳ καὶ μεθουόσῃ, τὴν καλλίστην ταύτην ἐορτὴν ὑποδέχεσθαι;

15 Ἐνῆν μὲν οὖν καὶ πλείονα τούτων εἶπεῖν, ἀλλὰ τοῖς σωφρονοῦσι καὶ ταῦτα ἀρκεῖ πρὸς διόρθωσιν. Διόπερ ἀνάγκη καταπαῦσαι τὸν λόγον· καὶ γὰρ τῆς τοῦ πατρὸς φωνῆς ἐπιθυμῶ ἀκοῦσαι. Ἡμεῖς μὲν γάρ, κατὰ τὰ παιδία τὰ ποιμενικά, λεπτῷ τῷ καλῷ συρίζομεν, ὡσπερ ὑπὸ τινος δρυῖν ἢ λεύκης, τῇ σκιᾷ τῶν ἱερῶν τούτων 20 καθήμενοι, οὗτος δὲ καθὰ μουσικὸς τις ἄριστος χρυσοῦν ἀρμοσάμενος κιθάραν, τῇ συμφωνίᾳ τῶν κρουσμάτων ὀλόκληρον ἀνίστησι θέατρον· οὕτω δὲ καὶ οὗτος, οὐ συμφωνία κρουσμάτων, ἀλλὰ συμφωνία λόγων καὶ πράξεων πολλὴν ἡμῖν ἐντίθησι τὴν ὠφέλειαν. Τοιοῦτους καὶ ὁ Χριστὸς ζητεῖ διδασκάλους· «ὁ γὰρ ποιήσας», 25 φησί, «καὶ διδάξας, οὗτος μέγας κληθήσεται ἐν τῇ βασιλείᾳ τῶν οὐρανῶν». Τοιοῦτος οὗτός ἐστι· διὸ καὶ μέγας ἐν τῇ βασιλείᾳ τῶν οὐρανῶν ἐστὶ. Γένοιτο δὲ ἡμᾶς εὐχαῖς αὐτοῦ καὶ τῶν συνέδρων ἀπάντων δυνηθῆναι καταξιωθῆναι τῆς βασιλείας τῶν οὐρανῶν, χάριτι καὶ φιλανθρωπία τοῦ Κυρίου ἡμῶν Ἰησοῦ Χριστοῦ, μαθ' οὗ 30 τῷ Πατρὶ ἢ δόξα, ἅμα τῷ ἀγίῳ Πνεύματι, νῦν καὶ ἀεὶ καὶ εἰς τοὺς αἰῶνας τῶν αἰώνων. Ἀμήν.

21. Ἐνοεῖ τὸ ἐπίσκοπο ποῦ ἦταν ἐκεῖ παρών.

22. Ματθ. 5,19.

τῆ νεφέλῃ τῆς μέθης τῆ νηφαλιότητα πού ἀποκτήσαμε μέ τῆ νηστεία. Γιατί, ὅπως ἀκριβῶς ἐκεῖνοι πού πρόκειται ν' ἀγωνιστοῦν μέ θηρία, ἀρχίζουν τὸν ἀγῶνα πρὸς ἐκεῖνα ἀφοῦ πρῶτα περιφράξουν τὰ καίρια μέλη τους μέ πολλὰ ὄπλα καὶ ἀσφάλιστρα, ἔτσι καὶ τώρα ὑπάρχουν πολλοὶ ἄνθρωποι, πού, σὰν νὰ πρόκειται ν' ἀγωνιστοῦν μέ τῆ νηστεία, θεωρώντας τὴν θηρίο, ἔτσι ὀπλίζονται μέ τῆ γαστριμαργία, καὶ ἀφοῦ σκάσουν ἀπὸ τῆ πολυφαγία καὶ κυριευθοῦν ἀπὸ σκοτοδίνη μέ μεγάλη παραφροσύνη ὑποδέχονται τὸ γαλήνιο καὶ ἡμερο βλέμμα τῆς νηστείας. Κι ἂν σὲ ἐρωτήσω, 'γιὰ ποιό λόγο τρέχεις σήμερα στὸ λουτρό;', θὰ πεῖς, 'γιὰ νὰ ὑποδεχθῶ τῆ νηστεία μέ καθαρὸ σῶμα'. Κι ἂν σὲ ἐρωτήσω, 'γιὰ ποιό λόγο μεθᾶς;', θὰ πεῖς πάλι, 'ἐπειδὴ πρόκειται ν' ἀρχίσω τῆ νηστεία'. Καὶ πῶς δὲν εἶναι παράλογο, νὰ ὑποδέχεσαι τὴν πιὸ ὠραιότερη γιορτὴ μέ σῶμα βέβαια καθαρὸ, ἀλλὰ μέ ἀκάθαρτη καὶ μεθυσμένη ψυχῇ;

Θὰ μπορούσα βέβαια νὰ πῶ περισσότερα ἀπ' αὐτά, ἀλλὰ στοὺς σῶφρονες εἶναι ἀρετὰ κι αὐτὰ πρὸς διόρθωση. Γι' αὐτὸ πρέπει νὰ σταματήσω τὸ λόγο· καθόσον ἐπιθυμῶ ν' ἀκούσω καὶ τῆ φωνὴ τοῦ πατέρα μας²¹. Γιατί ἐμεῖς, ὅπως οἱ βοσκοί, παίζομε τῆ λεπτὴ φλογέρα μας καθισμένοι, σὰν κάτω ἀπὸ κάποια βελανιδιά ἢ λευκα, στὴ σκιά τῶν ναῶν αὐτῶν, ἐνῶ αὐτός, ὅπως κάποιος ἄριστος μουσικός, παίρνοντας τῆ χρυσὴ ἁρμονικὴ κιθάρα του, ξεσηκώνει ὀλόκληρο τὸ θέατρο μέ τὴν ἁρμονικὴ συμφωνία τῶν κρουσμάτων του, ἔτσι λοιπὸν κι' αὐτός, ὄχι μέ τὴν ἁρμονία τῶν κρουσμάτων, ἀλλὰ μέ τὴν ἁρμονία τῶν λόγων καὶ τῶν πράξεων του μᾶς προσφέρει μεγάλη ὠφέλεια. Τέτοιους δασκάλους θέλει καὶ ὁ Χριστός· γιατί λέγει, «ἐκεῖνος πού θὰ διδάξει καὶ θὰ κάνει αὐτὰ πού διδάσκει, αὐτός θὰ ὀνομαστεῖ μέγας στὴ βασιλεία τῶν οὐρανῶν»²². Τέτοιος εἶναι κι αὐτός· γι' αὐτὸ καὶ εἶναι μέγας στὴ βασιλεία τῶν οὐρανῶν. Εὐχομαι μέ τὶς εὐχὲς αὐτοῦ καὶ ὄλων τῶν συνέδρων νὰ μπορέσομε νὰ καταστοῦμε ἄξιοι τῆς βασιλείας τῶν οὐρανῶν, μέ τῆ χάρη καὶ τῆ φιλανθρωπία τοῦ Κυρίου μας Ἰησοῦ Χριστοῦ, μαζί μέ τὸν ὁποῖο στὸν Πατέρα καὶ συγχρόνως στὸ ἅγιο Πνεῦμα ἀνήκει ἡ δόξα, τώρα καὶ πάντοτε καὶ στοὺς αἰῶνες τῶν αἰώνων. Ἀμήν.

ΠΕΡΙ ΜΕΤΑΝΟΙΑΣ

ΟΜΙΛΙΑ ΕΚΤΗ

ΠΕΡΙ ΝΗΣΤΕΙΑΣ

Λεχθεῖσα τῇ ἕκτῃ ἑβδομάδι τῆς ἁγίας τεσσαρακοστῆς

1. Ὡς τερπνὰ τῆς πνευματικῆς ταύτης ἡμῖν θαλάσσης τὰ κύματα, καὶ αὐτῶν τῶν ἐν τῷ πελάγει τερπνότερα. Ἐκεῖνα μὲν γὰρ ἀνέμων ἀταξία, ταῦτα δὲ ἀκροάσεως ἐπιθυμία διανίστησι· κάκεῖνα μὲν κορυφούμενα πολλὴν τῷ κυβερνήτῃ τὴν ἀγωνίαν παρέχει, ταῦτα δὲ φαινόμενα πολλὴν τῷ λέγοντι τὴν παρρησίαν ἐντίθησι. Τὰ μὲν γάρ ἐστι χειμαζομένης θαλάσσης τεκμήρια, ταῦτα δὲ ψυχῆς εὐφραινομένης σημεῖα. Κάκεῖνα μὲν ταῖς πέτραις προσαραττόμενα ἄσημον τὸν ἦχον ἀφήσι, ταῦτα δὲ τῷ λόγῳ τῆς διδασκαλίας προσρηγνύμενα προσηνῆ τὴν φωνὴν ἀφήσιν. Ὅτῳ καὶ ζεφύρου πνοαὶ
10 ὅταν ἐμπέσωσιν εἰς λῆϊα καὶ τὰς κεφαλὰς τῶν ἀσταχύων ἐπικλίνωσι καὶ διανιστῶσι, τὰ κύματα τῆς θαλάσσης ἐπὶ τῆς χέρσου μιμοῦνται. Ἄλλὰ καὶ ἐκείνων τῶν ληϊῶν ταῦτα τερπνότερα· οὐ γὰρ ζεφύρου πνοαί, ἀλλὰ Πνεύματος χάρις τὰς ὑμετέρας διανέστησε ψυχὰς καὶ ἐθέρμανε, καὶ τὸ πῦρ ἐκεῖνο, ὃ πάλαι ὁ Χριστὸς ἔλεγεν,
15 ὅτι «πῦρ ἦλθον βαλεῖν εἰς τὴν γῆν, καὶ τί θέλω, εἰ ἤδη ἀνήφθη;», τοῦτο ὁρῶ καταβεβλημένον καὶ καιόμενον ἐν ταῖς ὑμετέραις ψυχαῖς. Ἐπεὶ οὖν τοσαύτας ἡμῖν λαμπάδας ὁ τοῦ Χριστοῦ φόβος ἀνή-

ΠΕΡΙ ΜΕΤΑΝΟΙΑΣ

ΟΜΙΛΙΑ ΕΚΤΗ

ΠΕΡΙ ΝΗΣΤΕΙΑΣ

Λέχθηκε τὴν ἕκτη ἑβδομάδα τῆς ἁγίας τεσσαρακοστῆς

1. Πόσο χαρούμενα εἶναι τὰ κύματα τῆς πνευματικῆς αὐτῆς θάλασσας καὶ πολὺ πῖο χαρωπὰ κι ἀπὸ τὰ ἴδια τὰ κύματα τοῦ πελάγους. Γιατὶ ἐκεῖνα τὰ ξεσηκώνει ἡ ἀταξία τῶν ἀνέμων, ἐνῶ αὐτὰ ἡ ἐπιθυμία τῆς ἀκροάσεως· καὶ ἐκεῖνα βέβαια ὅταν κορυφώνονται δημιουργοῦν μεγάλη ἀγωνία στὸν κυβερνήτη, ἐνῶ αὐτὰ ὅταν ἐμφανισθοῦν προξενοῦν μεγάλη παρρησία στὸν ὁμιλητῆ. Ἐκεῖνα εἶναι δείγματα τῆς τρικυμισμένης θάλασσας, ἐνῶ αὐτὰ δείγματα ψυχῆς εὐφραينوμένης. Ἐκεῖνα ἐπίσης χτυπώντας στὶς πέτρες δημιουργοῦν θόρυβο ἀσήμαντο, ἐνῶ αὐτὰ, σπάζοντας ἐπάνω στὸ λόγο τῆς διδασκαλίας, ἀφήνουν ν' ἀκουσθεῖ εὐχάριστη φωνή. Τὸ ἴδιο καὶ τὸ ἀεράκι τοῦ ζεφύρου, ὅταν πέσει στὰ ἀθέριστα σπαρτά, κάνει τὰ στάχια τους τῆ μιὰ νὰ λυγίζουν καὶ τὴν ἄλλη νὰ σηκώνονται, μιμούμενα τὰ κύματα τῆς θάλασσας ἐπάνω στὴν ξηρά. Ἀλλὰ καὶ ἀπὸ ἐκεῖνα τὰ σπαρτά αὐτὰ εἶναι πῖο εὐχάριστα· γιατί τὶς ψυχὲς τὶς ξεσήκωσε καὶ τὶς θέρμανε ὄχι τὸ ἀεράκι τοῦ ζεφύρου, ἀλλ' ἡ χάρη τοῦ Πνεύματος, καὶ ἡ φωτιὰ ἐκείνη, γιὰ τὴν ὁποία ἔλεγε παλαιότερα ὁ Χριστός, «φωτιὰ ἦρθα νὰ βάλω στὴ γῆ καὶ τί ἄλλο θέλω ἢ νὰ ἦδη ἀναψε;»¹, αὐτὴ βλέπω νὰ ἔχει ἀνάψει καὶ νὰ καίει μέσα στὶς ψυχὲς σας. Ἐπειδὴ λοιπὸν ὁ φόβος τοῦ Χριστοῦ ἀναψε

ψε, φέρε έντεϋθεν τὸ τῆς διδασκαλίας ἔλαιον ἐπιστάζωμεν, ὥστε διαρκέστερον ἡμῖν γενέσθαι τὸ φῶς.

Ὁ γὰρ καιρὸς τῆς νηστείας ἡμῖν λοιπὸν πρὸς τὸ τέλος ἐπείγεται· εἰς γὰρ τὰ μέσα τῶν σταδίων φθάσαντες πρὸς τὸ τέλος λοιπὸν 5 ἀπηντήκαμεν. Ὡσπερ γὰρ ὁ ἀρχόμενος ἐμέσασεν, οὕτως ὁ πρὸς μέσον ἐλθὼν τοῦ τέλους ἐπέιληπται. Ὁ μὲν οὖν καιρὸς πρὸς τὸ τέλος ἐπείγεται καὶ πρὸς τὸν λιμένα βλέπει τὸ σκάφος λοιπόν, ἀλλὰ τὸ ζητούμενον οὐ πρὸς τὸν λιμένα ἐλθεῖν, ἀλλὰ μὴ κενὸν τῆς ἐμπορίας ἐλκύσαι τὸ σκάφος. Δέομαι πάντων ὑμῶν καὶ ἀντιβολῶ, εἰς 10 τὸ συνειδὸς ἕκαστος αὐτοῦ ἀναλογιζέσθω τὴν ἀπὸ τῆς νηστείας πραγματείαν, κἂν μὲν εὖρη κέρδος πολὺ γεγεννημένον, προστιθέτω τῇ πραγματείᾳ, ἂν δὲ μηδὲν ἢ συνειλεγμένον, τῷ λειπομένῳ τοῦ χρόνου κεχρησθῶ πρὸς τὴν ἐμπορίαν. Ἐως ἔστηκεν ἡ πανήγυρις, μέγα πραγματευσάμενοι κέρδος ἀναχωρήσωμεν, ἵνα μὴ κεναιῖς 15 ἀναχωρήσωμεν χερσίν, ἵνα μὴ πόνον ὑπομείναντες νηστείας, μισθὸν νηστείας ἀπολέσωμεν. Ἔστι γὰρ καὶ πόνον ὑπομείναι νηστείας, καὶ μισθὸν νηστείας μὴ λαβεῖν. Πῶς; Ὅταν βρωμάτων μὲν ἀπεχώμεθα, ἀμαρτημάτων δὲ μὴ ἀπεχώμεθα· ὅταν κρέα μὲν μὴ ἐσθίωμεν, κατεσθίωμεν δὲ τὰς τῶν πενήτων οἰκίας· ὅταν οἶνω 20 μὲν μὴ μεθύωμεν, μεθύωμεν δὲ ἐπιθυμία πονηρᾷ· ὅταν πᾶσαν τὴν ἡμέραν ἄσιτοι διατελῶμεν, πᾶσαν δὲ διημερεύωμεν ἐν ἀκολάστοις θεάμασιν. Ἴδου καὶ πόνος νηστείας καὶ μισθὸς νηστείας οὐδαμοῦ, ὅταν εἰς τὰ θέατρα τῆς παρανομίας ἀναβαίνωμεν.

Οὐ πρὸς ὑμᾶς ὁ λόγος· οἶδα γὰρ ὅτι καθαροὶ τῆς κατηγορίας 25 ἐστέ, ἀλλ' ἔθος τοῖς ὀδυνωμένοις, ὅταν τοὺς αἰτίους μὴ λάβωσιν, εἰς τοὺς παρόντας ἀφιέναι τὴν ὀργήν. Ποῖον κέρδος νηστεύοντας εἰς τὰ θέατρα παρανομίας ἀναβαίνειν, εἰς τὸ κοινὸν τῆς ἀσελγείας διδασκαλεῖον εἰσιέναι, εἰς τὸ δημόσιον τῆς ἀκολασίας γυμνάσιον, ἐπὶ τὴν καθέδραν καθέζεσθαι τῶν λοιμῶν; Καὶ γὰρ καὶ καθέδραν 30 λοιμοῦ καὶ ἀκολασίας καὶ διδασκαλεῖον ἀσελγείας, καὶ πάντα τὰ αἰσχίστα τὴν ὀρχήστραν τις προσειπὼν οὐκ ἂν ἀμάρτοι, τὸ πονη-

μέσα μας τόσες φλόγες, ἐμπρὸς ἃς στάξομε ἀπὸ ἐδῶ τὸ λάδι τῆς διδασκαλίας, ὥστε νὰ διαρκέσει σ' ἐμᾶς τὸ φῶς περισσότερο.

Ὁ χρόνος λοιπὸν τῆς νηστείας μας προχωρεῖ πλέον πρὸς τὸ τέλος· γιατί, ἀφοῦ φτάσαμε στὸ μέσο τῶν ἀγώνων, ἔχομε φτάσει σχεδὸν στὸ τέλος. Ὅπως ἀκριβῶς δηλαδὴ ἐκεῖνος ποὺ ἔφτασε στὸ μέσον, βρίσκεται σχεδὸν στὸ τέλος. Ὁ καιρὸς λοιπὸν προχωρεῖ βιαστικὰ πρὸς τὸ τέλος καὶ τὸ σκάφος πλέον βλέπει πρὸς τὸ λιμάνι, ὅμως τὸ ἐπιδιωκόμενο δὲν εἶναι νὰ φτάσομε στὸ λιμάνι, ἀλλὰ νὰ μὴ προσαράξομε ἐκεῖ τὸ σκάφος ἄδειο ἀπὸ ἐμπόρευμα. Σᾶς παρακαλῶ ὄλους καὶ σᾶς ἰκετεύω, ἃς ἀναλογισθεῖ ὁ καθένας μέσα στὴ συνείδησή του τὴν πραγματεία ἀπὸ τὴ νηστεία, καὶ ἂν βρεῖ πολὺ μεγάλο τὸ κέρδος ποὺ ἀποκυήθηκε, ἃς τὸ προσθέσει στὴν πραγματεία, ἂν ὅμως δὲν μαζεύτηκε τίποτε, ἃς χρησιμοποιήσει τὸ χρόνο ποὺ ὑπολείπεται γιὰ τὴν ἀπόκτηση ἐμπορεύματος. Ὅσο ἀκόμα διαρκεῖ τὸ πανηγύρι, ἃς φροντίσομε πρὶν φύγομε νὰ συγκεντρώσομε μεγάλο κέρδος, γιὰ νὰ μὴ ἀναχωρήσομε μὲ ἄδεια χέρια, καὶ νὰ μὴ συμβεῖ νὰ ὑπμείνομε βέβαια τὸν κόπο τῆς νηστείας, ἀλλὰ νὰ χάσομε τὸ μισθὸ τῆς νηστείας. Γιατὶ εἶναι δυνατό νὰ ὑποστοῦμε τὸν κόπο τῆς νηστείας ἀλλὰ νὰ μὴ λάβομε τὸ μισθὸ τῆς νηστείας. Πῶς; Ὅταν ἀπέχομε βέβαια ἀπὸ τὶς τροφές, δὲν ἀπέχομε ὅμως ἀπὸ τ' ἁμαρτήματα· ὅταν δὲν τρῶμε κρέατα, κατατρῶμε ὅμως τὰ σπίτια τῶν φτωχῶν· ὅταν δὲν μεθᾶμε βέβαια μὲ κρασί, μεθᾶμε ὅμως μὲ τὴν πονηρὴ ἐπιθυμία· ὅταν μένομε ὅλοι τὴ μέρα νηστικοί, ἀλλὰ περνοῦμε ὅλη τὴν ἡμέρα σὲ ἀκόλαστα θεάματα. Νά, καὶ κόπος νηστείας, καὶ μισθὸς νηστείας κανένας, ὅταν πηγαίνομε στὰ θεάτρα τῆς παρανομίας.

Τὰ λόγια αὐτὰ δὲν λέγονται γιὰ σᾶς· γιατί γνωρίζω ὅτι εἴστε καθαροὶ ἀπὸ τὴν κατηγορία, ἀλλὰ συνήθως αὐτοὶ ποὺ ὑποφέρουν, ὅταν δὲν βροῦν τοὺς αἴτιους, ἀφήνουν τὴν ὀργή τους νὰ ξεσπάσει στοὺς παρόντες. Ποιό τὸ κέρδος νὰ νηστεύομε καὶ νὰ πηγαίνομε στὰ θεάτρα τῆς παρανομίας, νὰ μπαίνομε στὸ κοινὸ διδασκαλεῖο τῆς ἀσέλγειας, στὸ δημόσιο γυμναστήριον τῆς ἀκολασίας, νὰ καθόμαστε στὴν καθέδρα τῆς διαφθορᾶς; Πραγματικὰ δὲν θὰ ἔσφαλλε κανεὶς ἂν τὴν ὀρχήστρα, τὸν πονηρότατο ἐκεῖνο τόπο, τὸν γεμάτο

ρότατον ἐκεῖνο χωρίον καὶ νοσημάτων γέμον παντοδαπῶν, τὴν βα-
 βυλωνίαν κάμινον. Καθάπερ γὰρ εἰς κάμινόν τινα εἰς τὸ θέατρον
 τὴν πόλιν ἐμβάλων ὁ διάβολος, οὕτω κάτωθεν ὑποκαίει, οὐ
 κληματίδας ὑποτιθεῖς, καθάπερ ὁ βάρβαρος τότε ἐκεῖνος, οὐδὲ νά-
 5 φθαν, οὐδὲ στυππεῖον, οὐδὲ πίσσαν, ἀλλὰ τὰ πολλῶν τούτων χαλε-
 πώτερα, πορνικὰς ὄψεις, αἰσχρὰ ρήματα, διακεκλασμένα μέλη, πά-
 σης γέμοντα πονηρίας ἄσματα. Ἐκείνην μὲν οὖν βαρβαρικαὶ τὴν
 κάμινον χεῖρες ἀνῆψαν, ταύτην δὲ τὴν κάμινον ἀνοητότεροι τῶν
 βαρβάρων ἄπτουσι λογισμοί· χαλεπωτέρα αὕτη ἐκείνης, ἐπειδὴ καὶ
 10 τὸ πῦρ χαλεπώτερον· οὐ γὰρ σωμάτων καίει φύσιν, ἀλλὰ ψυχῆς
 εὐεξίαν λυμαίνεται· καὶ τὸ χαλεπώτερον, ὅτι οὐδὲ αἰσθάνονται οἱ
 καιόμενοι· εἰ γὰρ ἠσθάνοντο, οὐκ ἂν πλατὸν γέλωτα ἐπὶ τοῖς γενο-
 μένοις ἠφίεσαν· ὅπερ οὖν ἐστὶ χαλεπώτατον, ὅταν τις νοσῶν μηδὲ
 αὐτὸ τοῦτο οἶδεν ὅτι νοσεῖ, καὶ καιόμενος ἀθλίως καὶ ταλαιπώρως,
 15 οὐκ αἰσθάνεται τῶν ἐμπρησμῶν.

Τί τὸ ὄφελος τῆς νηστείας, ὅταν τὸ μὲν σῶμα κωλύσης τῆς
 νενομισμένης τροφῆς, τῇ δὲ ψυχῇ προσάγῃ τὴν παράνομον τρο-
 φήν; ὅταν διημερεύσης ἐκεῖ καθήμενος, βλέπων τὴν κοινὴν φύσιν
 ἀσχημονοῦσαν καὶ παραδειγματιζομένην, γυναῖκας πορνευομένας,
 20 μοιχείας ὑποκρινομένους ἐκεῖ τοὺς τὰ ἐκάστης οἰκίας κακὰ συλλέ-
 γοντας; Καὶ γὰρ καὶ πορνείας καὶ μοιχείας ἔστιν ἰδεῖν καὶ βλασφη-
 μίας ἀκοῦσαι, ἵνα καὶ δι' ὀφθαλμῶν καὶ δι' ἀκοῆς ἡ νόσος ἐπεισῆ
 τῇ ψυχῇ· μιμοῦνται τὰς ἀλλοτρίας συμφοράς, ὅθεν αὐτοῖς καὶ τὸ
 ὄνομα τῆς αἰσχύνης ἐπίκειται. Τί οὖν τὸ κέρδος τῆς νηστείας,
 25 τοιαῦτα τῆς ψυχῆς σιτουμένης; ποίοις ὀφθαλμοῖς ὄψει τὴν γυναῖκα
 ἀπὸ τῶν θεαμάτων ἐκείνων; ποίοις ὄμμασιν ὄψει τὸν υἱόν, ποίοις
 τὸν οἰκέτην, ποίοις τὸν φίλον; Ἀνάγκη γὰρ λέγοντα τὰ ἐκεῖ γινόμε-
 να ἀσχημονεῖν, ἢ σιγᾶν καὶ καταδύεσθαι ἐρυθριῶντα. Ἄλλ' οὐκ ἐν-
 τεῦθεν οὕτως ἀναχωρεῖς, ἀλλ' ἔξεις ἐν τῇ οἰκίᾳ μετὰ πολλῆς τῆς

ἀπὸ παντὸς εἶδους νοσήματα, τὸ βαβυλώνιο καμίνι, τὸ ὀνόμαζε καὶ καθέδρα τῆς διαφθορᾶς, καὶ γυμναστήρι τῆς ἀκολασίας, καὶ διδασκαλεῖο τῆς ἀσέλγειας καὶ ὅλα τὰ χειρότερα. Γιατὶ ὁ διάβολος, ἀφοῦ ἔβαλε τὴν πόλη μέσα στὸ θέατρο, σὰν σὲ καμίνι, ἔτσι τὴν σιγοκαίει ἀπὸ κάτω, τοποθετώντας ἀπὸ κάτω ὄχι κληματόβεργες, ὅπως ἀκριβῶς τότε ἐκεῖνος ὁ βάρβαρος, οὔτε νέφτι, οὔτε στουπί, οὔτε πίσσα, ἀλλὰ τὰ πολὺ πιὸ φοβερὰ ἀπ' αὐτά, πορνικὰ πρόσωπα, αἰσχρὰ λόγια, προκλητικὰ μέλη, γεμάτα ἀπὸ κάθε πονηρὰ ἄσματα. Καὶ ἐκεῖνο βέβαια τὸ καμίνι τὸ ἀναψαν βαρβαρικὰ χέρια, ἐνῶ αὐτὸ τὸ καμίνι τὸ ἀνάβουν λογισμοὶ πιὸ ἀνόητοι κι ἀπ' τοὺς βαρβάρους· τὸ καμίνι αὐτὸ εἶναι πιὸ φοβερὸ ἀπὸ ἐκεῖνο, ἐπειδὴ καὶ ἡ φωτιὰ εἶναι φοβερότερη· γιατί δὲν καίει σώματα, ἀλλὰ καταστρέφει τὴν εὐεξία τῆς ψυχῆς· καὶ τὸ φοβερότερο, ὅτι δὲν τὸ αἰσθάνονται αὐτοὶ ποὺ καίονται· γιατί, ἂν τὸ αἰσθάνονταν, δὲν θὰ ξεσποῦσαν σὲ μεγάλα γέλια γιὰ τὰ ὅσα γίνονται, πράγμα ποὺ εἶναι φοβερότατο, ὅταν κανεῖς, ἐνῶ εἶναι ἀσθενής, δὲν γνωρίζει οὔτε κι αὐτό, τὸ ὅτι δηλαδὴ εἶναι ἀσθενής, καί, ἐνῶ καίεται τόσο ἄθλια καὶ ἔλεεινά, δὲν αἰσθάνεται τὸν ἐμπρησμό.

Ποιὸ τὸ ὄφελος λοιπὸν τῆς νηστείας, ὅταν τὸ σῶμα βέβαια τὸ ἐμποδίσεις ἀπὸ τὴν κανονικὴ τροφή, ἀλλὰ προσφέρεις στὴν ψυχὴ τὴν παράνομη τροφή; ὅταν περάσεις τὴν ἡμέρα σου ἐκεῖ καθισμένος, βλέποντας τὴν ἀνθρώπινη φύση ν' ἀσχημονεῖ καὶ ν' ἀτιμάζει τὸν ἑαυτὸ της, γυναῖκες νὰ πορνεύουν, καὶ νὰ προσποιοῦνται ἐκεῖ μοιχεῖες ἐκεῖνοι ποὺ μαζεῦουν τὰ κακὰ κάθε σπιτιοῦ; Πραγματικὰ εἶναι δυνατό νὰ δεῖς ἐκεῖ καὶ πορνεῖες καὶ μοιχεῖες, καὶ ν' ἀκούσεις βλασφημίες, ὥστε καὶ μὲ τὰ μάτια καὶ μὲ τ' αὐτιά ἡ ἀσθένεια νὰ συγκλονίζει τὴν ψυχὴ· μμοῦνται τὶς ξένες συμφορές, καὶ γι' αὐτὸ περιβάλλονται καὶ μὲ τὸ ὄνομα τῆς ντροπῆς. Ποιὸ λοιπὸν εἶναι τὸ κέρδος ἀπὸ τὴ νηστεία, ὅταν ἡ ψυχὴ τρέφεται μὲ τέτοια τροφή; Μὲ ποιὰ μάτια θὰ δεῖς τὴ γυναῖκα σου γυρίζοντας ἀπὸ τὰ θεάματα ἐκεῖνα; Μὲ ποιὰ μάτια θὰ δεῖς τὸ παιδί σου, μὲ ποιὰ τὸ δοῦλο σου, μὲ ποιὰ τὸ φίλο σου; Γιατὶ κατ' ἀνάγκη θὰ πεῖς τὰ ὅσα γίνονται ἐκεῖ καὶ ἡ θὰ ντρέπεσαι ἢ θὰ σιωπᾶς, προσπαθώντας νὰ κρυφτεῖς κόκκινος ἀπὸ ντροπῆ. Ὅμως ἀπὸ ἐδῶ δὲν φεύγεις ἔτσι,

παρρησίας πάντα τὰ λεγόμενα διηγείσθαι, προφητικὰς φωνάς, ἀποστολικὰ δόγματα, νόμους δεσποτικούς, ἅπασαν τῆς ἀρετῆς πα-
ρατιθέναι τὴν τράπεζαν, καὶ γυναῖκα σωφρονεστέραν ποιεῖς τοῖς
ἐντεῦθεν διηγήμασιν, καὶ υἷον συνετώτερον ἐργάζῃ, καὶ οἰκέτην εὐ-
5 νούστερον, καὶ φίλον φιλικώτερον, καὶ τὸν ἐχθρὸν δὲ αὐτὸν πείθεις
καταλῶσαι τὴν ἐχθραν.

2. Ὅρας ὡς ταῦτα μὲν πανταχοῦ σωτήρια τὰ δόγματα, ἐκεῖνα δὲ
ἄχρηστα πανταχοῦ τὰ ἀκούσματα; Τί τοίνυν ὄφελος νηστείας, εἶπέ
μοι, ὅταν τῷ σώματι μὲν νηστεύῃς, διὰ δὲ τῶν ὀφθαλμῶν μοι-
10 χεύῃς; μοιχεία γάρ ἐστίν οὐ συμπλοκῆ μόνον, οὐδὲ ὀμιλία σώμα-
τος, ἀλλὰ καὶ ὄψις ἀκόλαστος· τί τὸ ὄφελος ὅταν ἐνταῦθα παραγίνῃ
κάκει; Ἐγὼ παιδεύω, ἐκεῖνος διαφθείρει· ἐγὼ φάρμακα ἐπάγω τῇ
νόσῳ, ἐκεῖνος προστίθῃσιν ὑπόθεσιν τῇ νόσῳ· ἐγὼ σβεννύω τὴν
φλόγα τῆς φύσεως, ἐκεῖνος ἀνάπτει τὴν φλόγα τῆς ἐπιθυμίας. Τί τὸ
15 ὄφελος, εἶπέ μοι; «Εἷς οἰκοδομῶν καὶ εἷς καθαιρῶν· τί ὠφέλησαν
πλέον ἢ κόπους;». Μὴ τοίνυν ἐνταῦθα καὶ ἐκεῖ, ἀλλ' ἐνταῦθα μῶ-
νον διατρίβωμεν, ἵνα χρησίμως ἐνταῦθα, ἵνα μὴ μάτην ἐνταῦθα, ἵνα
μὴ εἰκῆ μηδὲ ἐπὶ κατακρίσει· «εἷς οἰκοδομῶν καὶ εἷς καθαιρῶν· τί
ὠφέλησαν πλέον ἢ κόπους;». Καίτοι γε εἰ καὶ πολλοὶ οἱ οἰκοδο-
20 μούντες εἶεν, εἷς δὲ ὁ καθαιρῶν, νικᾷ τὴν πολυχειρίαν τῶν οἰκοδο-
μούντων ἢ εὐκολία τῆς καταστροφῆς. Μεγάλη ὄντως αἰσχύνῃ καὶ
νεάζοντας καὶ γεγηροκότας ἐπὶ τὴν τοιαύτην τρέχειν σπουδῆν.
Ἄλλ' εἴθε μέχρις αἰσχύνῃς ἦν τὸ κακόν· καίτοι γε οὐδὲ τοῦτο φορη-
τὸν ἀνδρὶ ἐλευθέρῳ, ἀλλ' ἐσχάτη ζημία τῷ νοῦν ἔχοντι καὶ κατὰ-
25 γνωσις καὶ αἰσχύνῃ· ἀλλ' οὐ μέχρι τῆς αἰσχύνῃς τὸ ἐπιτίμιον, ἀλλὰ
καὶ κόλασις ἐπίκειται μεγάλη καὶ τιμωρία. Ἀνάγκη γὰρ τοὺς ἐκεῖ
καθημένους μοιχείας ἀμαρτία πάντα ἀλίσκεσθαι, οὐκ ἐπειδὴ συμ-
πλέκονται ταῖς ἐκεῖ γυναιξίν, ἀλλ' ἐπειδὴ ἀκολάστοις βλέπουσιν
αὐτὰς ὀφθαλμοῖς. Ὅτι γὰρ καὶ τούτους ἀνάγκη μοιχείᾳ ἀλίσκε-
30 σθαι, οὐκ ἐμὸν ὑμῖν ἐρῶ λόγον, ἵνα μὴ καταφρονήσητε, ἀλλὰ θεῖον

ἀλλὰ θὰ μπορέσεις στὸ σπίτι σου μὲ πολλή παρρησία νὰ διηγῆσαι ὅλα τὰ λεγόμενα, τὰ προφητικὰ λόγια, τὰ ἀποστολικά διδάγματα, τὰ προστάγματα τοῦ Κυρίου, παραθέτοντας ὅλη τὴν τράπεζα τῆς ἀρετῆς, καὶ ἔτσι καὶ τὴ γυναῖκα νὰ τὴν κάμνεις πιὸ φρόνιμη μὲ τὶς διηγήσεις αὐτές, καὶ τὸ γιό σου πιὸ συνετό, καὶ τὸν δοῦλο πιὸ ἀφοσιωμένο, καὶ τὸ φίλο πιὸ φιλικό, καὶ τὸν ἴδιο τὸν ἐχθρὸ νὰ τὸν πείσεις νὰ σταματήσει τὴν ἔχθρα.

2. Βλέπεις ὅτι αὐτὰ τὰ διδάγματα εἶναι παντοῦ σωτήρια, ἐνῶ ἐκεῖνα τὰ ἀκούσματα ἄχρηστα παντοῦ; Ποιὸ λοιπὸν τὸ ὄφελος ἀπὸ τὴ νηστεία, πές μου, ὅταν μὲ τὸ σῶμα βέβαια νηστεύεις, ἐνῶ μὲ τὰ μάτια μοιχεύεις; γιατί μοιχεία εἶναι ὄχι μόνο ἡ ἔνωση, οὔτε ἡ σαρκική μείξη, ἀλλὰ καὶ τὸ ἀκόλαστο βλέμμα· ποιὸ τὸ ὄφελος ὅταν καὶ ἐδῶ ἔρχεσαι καὶ ἐκεῖ πηγαίνεις; Ἐγὼ σὲ διδάκω, ἐνῶ ἐκεῖνος σὲ διαφθείρει· ἐγὼ προσθέτω φάρμακα στὴν ἀρρώστια, ἐνῶ ἐκεῖνος προσθέτει ἀφορμὴ γιὰ τὴν ἀρρώστια· ἐγὼ σβήνω τὴ φλόγα τῆς φύσεως, ἐνῶ ἐκεῖνος ἀνάβει τὴ φλόγα τῆς ἐπιθυμίας. Πές μου, ποιὸ τὸ ὄφελος; «Ἄν ὁ ἕνας οἰκοδομεῖ καὶ ὁ ἄλλος γκρεμίζει, ποιὸ τότε ὄφελος, παρὰ κόποι;»². Ἄς μὴ συχνάζομε λοιπὸν ἐδῶ καὶ ἐκεῖ, ἀλλὰ μόνο ἐδῶ, γιὰ νὰ ὠφελοῦμαστε ἐδῶ, γιὰ νὰ μὴ ἐρχόμαστε ἐδῶ ἄσκοπα καὶ στὰ χαμένα, οὔτε πρὸς κατάκρισὴ μας· «ὁ ἕνας οἰκοδομεῖ καὶ ὁ ἄλλος γκρεμίζει· ποιὸ τὸ ἐπὶ πλέον ὄφελός τους, παρὰ κόποι;». Βέβαια, κι ἂν ἀκόμα ἦταν πολλοὶ αὐτοὶ ποὺ οἰκοδομοῦν καὶ ἕνας ὁ κατεδαφιστής, νικᾷ ἡ εὐκολία τῆς καταστροφῆς τὰ πολλὰ χέρια τῶν οἰκοδόμων. Εἶναι μεγάλη πράγματι ντροπὴ νὰ τρέχουν σ' αὐτὰ τὰ μέρη καὶ νέοι καὶ γέροι. Καὶ μακάρι τὸ κακὸ νὰ ἔφτανε μέχρι τὴ ντροπὴ· ἂν καὶ βέβαια οὔτε αὐτὸ εἶναι ὑποφερτὸ στὸν ἐλεύθερο ἄνθρωπο, ἀλλ' εἶναι ἢ πιὸ χειρότερη ζημιὰ γιὰ ἐκεῖνον ποὺ ἔχει νοῦ, καθὼς καὶ καταδίκη καὶ ντροπὴ· ὅμως τὸ ἐπιτίμιο δὲν περιορίζεται στὴ ντροπὴ, ἀλλ' ἐπιφυλάσσεται καὶ μεγάλη κόλαση καὶ τιμωρία. Γιατὶ κατ' ἀνάγκη ὅλοι ἐκεῖνοι ποὺ κάθονται ἐκεῖ συλλαμβάνονται ἀπὸ τὴν ἀμαρτία τῆς μοιχείας, ὄχι ἐπειδὴ ἔρχονται σὲ σαρκική μείξη μὲ τὶς γυναῖκες, ἀλλ' ἐπειδὴ βλέπουν αὐτές μὲ ἀκόλαστα μάτια. Τὸ ὅτι βέβαια κι' αὐτοὶ διαπράττουν ἀναγκαστικὰ τὴ μοιχεία, δὲν θὰ σᾶς πῶ δικό

ὑμῖν ἀναγνώσομαι νόμον· ἐνταῦθα γὰρ οὐκέτι καταφρονεῖν δυνατόν. Τί οὖν ὁ θεῖος νόμος φησίν; «Ἐκούσατε ὅτι ἐρρέθη τοῖς ἀρχαίοις, οὐ μοιχεύσεις· ἐγὼ δὲ λέγω ὑμῖν, ὅτι πᾶς ὁ ἐμβλέψας γυναῖκα πρὸς τὸ ἐπιθυμῆσαι αὐτῆς, ἤδη ἐμοίχευσεν αὐτὴν ἐν τῇ καρδίᾳ 5 αὐτοῦ».

Εἶδες ἀπηρτισμένον τὸν μοιχόν; εἶδες πεπληρωμένην τὴν ἁμαρτίαν; καὶ τὸ χαλεπώτερον, τὸν μοιχὸν μοιχείας ἀλόντα οὐκ ἐν ἀνθρωπίνῳ, ἀλλ' ἐν θείῳ δικαστηρίῳ τῆς μοιχείας γινόμενον ὑπεύθυνον, ἔνθα ἀθάνατα τὰ τῶν τιμωριῶν. «Πᾶς ὁ ἐμβλέψας γυ- 10 ναῖκα πρὸς τὸ ἐπιθυμῆσαι αὐτῆς, ἤδη ἐμοίχευσεν αὐτὴν ἐν τῇ καρδίᾳ αὐτοῦ». Οὐ τὸ νόσημα, ἀλλὰ καὶ τὴν ρίζαν ἀναιρεῖ τοῦ νοσήματος· ρίζα γὰρ μοιχείας ἐπιθυμία ἀκόλαστος· διὸ οὐ μοιχείαν κολάζει μόνον, ἀλλὰ καὶ ἐπιθυμίαν, τὴν τῆς μοιχείας μητέρα. Οὕτω καὶ οἱ ἰατροὶ ποιοῦσιν· οὐ πρὸς τὰ νοσήματα ἴστανται μόνον, ἀλλὰ καὶ 15 πρὸς τὰς αἰτίας αὐτάς· κἂν ἴδωσιν ὀφθαλμοὺς νοσοῦντας, τὸ πονηρὸν ρεῦμα ἄνωθεν ἀπὸ τῶν κροτάφων ἀναστέλλουσιν· οὕτω καὶ ὁ Χριστὸς ποιεῖ. Ὁφθαλμία χαλεπὴ μοιχεία· τῶν ὀφθαλμῶν ἐστὶ τὸ νόσημα, οὐ τῶν τοῦ σώματος, ἀλλὰ πρότερον τῶν τῆς ψυχῆς· διὰ τοῦτο ἐκεῖθεν ἀνέστειλε τὸ ρεῦμα τῆς ἀκολασίας, τῷ φόβῳ τοῦ νό- 20 μου· διὰ τοῦτο οὐχὶ μοιχείαν μόνον ἐκόλασεν, ἀλλὰ καὶ ἐπιθυμίαν ἐτιμωρήσατο. «Ἦδη ἐμοίχευσεν αὐτὴν ἐν τῇ καρδίᾳ αὐτοῦ»· τῆς δὲ καρδίας διεφθαρμένης, τί λοιπὸν ὄφελος τοῦ λοιποῦ σώματος; Ὡσπερ γὰρ ἐπὶ φυτῶν καὶ ξύλων, ὅταν ἴδωμεν τὴν καρδίαν διαβρωθεῖσαν, τὸ λοιπὸν ἀποδοκιμάζομεν μέρος, οὕτω καὶ ἐπὶ τοῦ 25 ἀνθρώπου ὅταν ἐκεῖνη ἀπόληται, εἰκῆ λοιπὸν ἢ τοῦ σώματος ὑγιεία. Ὁ ἡνίοχος ἀπόλωλε, διέφθαρται καὶ καταβέβληται, μάτην τρέχουσιν οἱ ἵπποι λοιπόν· ἐπίπονος ὁ νόμος καὶ πολὺ τὸ φορτικὸν ἔχει, ὥσπερ οὖν καὶ μέγαν ἔχει τὸν στέφανον. Τοιαῦτα γὰρ τὰ ἐπί- 30 πονα, μεγάλας ἔχει τὰς ἀμοιβάς.

Σὺ δὲ μὴ τῷ πόνῳ πρόσεχε, ἀλλὰ τὴν ἀμοιβὴν ἐννόει· οὕτω γὰρ καὶ ἐπὶ τῶν βιωτικῶν γίνεται πραγμάτων. Ἄν μὲν γὰρ τὸν πόνον ἴδῃς τῶν κατορθωμάτων, βαρὺ καὶ φορτικόν, ἂν δὲ τὴν

μου λόγο, γιὰ νὰ μὴ τὸν περιφρονήσετε, ἀλλὰ θὰ σᾶς διαβάσω θεῖο νόμο, γιὰτὶ αὐτὸν δὲν εἶναι δυνατὸ νὰ τὸν περιφρονήσετε. Τί λέγει λοιπὸν ὁ θεῖος νόμος; «Ἀκούσατε ὅτι λέχθηκε στοὺς παλιούς, 'δέ θὰ μοιχεύσεις'³. ἐγὼ ὁμως σᾶς λέγω, ὅτι ὁ καθένας ποὺ θὰ δεῖ γυναῖκα μὲ ἐπιθυμία γι' αὐτήν, ἤδη διέπραξε τὴ μοιχεία μέσα στὴν καρδιά του»⁴.

Εἶδες ὀλοκληρωμένο τὸ μοιχό; εἶδες ὀλοκληρωμένη τὴν ἁμαρτία; Καὶ τὸ φοβερώτερο, ὁ μοιχὸς ποὺ διαπράτει τὴν μοιχεία δὲν δικάζεται γιὰ τὴ μοιχεία του σὲ ἀνθρώπινο δικαστήριον, ἀλλὰ σὲ θεῖο, ὅπου οἱ τιμωρίες εἶναι αἰώνιες. Ὁ καθένας ποὺ εἶδε γυναῖκα μὲ ἐπιθυμία γι' αὐτήν, ἤδη μοίχευσε αὐτήν μέσα στὴν καρδιά του». Δὲν ἀπαλλάσσει ἀπὸ τὸ νόσημα, ἀλλ' ἀφαιρεῖ καὶ τὴν ἴδια τὴ ρίζα τοῦ νοσήματος· γιὰτὶ ρίζα τῆς μοιχείας εἶναι ἡ ἀκόλαστη ἐπιθυμία· γι' αὐτὸ δὲν τιμωρεῖ τὴ μοιχεία μόνο, ἀλλὰ καὶ τὴν ἐπιθυμία, τὴ μητέρα τῆς μοιχείας. Τὸ ἴδιο κάμνουν καὶ οἱ γιατροί· δὲν ἀρκοῦνται μόνο στὰ νοσήματα, ἀλλ' ἐρευνοῦν καὶ τὶς αἰτίες· κι ἂν δοῦν μάτια ἀσθενή, σταματοῦν τὴ βλαβερὴ ροὴ πάνω ἀπὸ τοὺς κροτάφους. Τὸ ἴδιο κάμνει καὶ ὁ Χριστὸς. Ἡ μοιχεία εἶναι φοβερὴ πάθηση τῶν ματιῶν· ἡ πάθηση εἶναι τῶν ματιῶν, ὄχι τῶν σωματικῶν, ἀλλὰ πρῶτα τῶν ματιῶν τῆς ψυχῆς· γι' αὐτὸ ἀπὸ ἐκεῖ σταμάτησε τὸ ρεῦμα τῆς ἀκολασίας μὲ τὸ φόβον τοῦ νόμου· γι' αὐτὸ δὲν κόλασε μόνο τὴ μοιχεία, ἀλλὰ τιμώρησε καὶ τὴν ἐπιθυμία. «Ἦδη μοίχευσε αὐτήν μέσα στὴν καρδιά του»· ἐὰν ἡ καρδιά εἶναι διαφθαρμένη, πὶό τὸ ὄφελος πλέον τοῦ ὑπόλοιπου σώματος; Γιατί, ὅπως ἀκριβῶς στὰ φυτὰ καὶ τὰ δένδρα, ὅταν δοῦμε τὴν καρδιά διαβρωμένη, ἀπορρίπτομε καὶ τὸ ὑπόλοιπον μέρος, ἔτσι καὶ στὸν ἄνθρωπον, ὅταν ἐκείνη διαφθαρεῖ, εἶναι ἀνώφελη τότε ἡ ὑγεία τοῦ σώματος. Ὁ ἡνίοχος χάθηκε, διαφθάρθηκε καὶ κατέπεσε, ἄσκοπα πιά τρέχουν τὰ ἄλογα· κοπιαστικὸς ὁ νόμος καὶ εἶναι μεγάλο τὸ βάρος ποὺ ἔχει, ὅπως βέβαια κι ἐπιφυλάσσει μεγάλο στεφάνι. Γιατὶ τέτοια εἶναι τὰ ἐπίπονα, ἐπιφυλάσσουν μεγάλες ἀμοιβές.

Σὺ ὁμως μὴ προσέχεις τὸν κόπον, ἀλλὰ νὰ σκέπτεσαι τὴν ἀμοιβή· γιὰτὶ τὸ ἴδιο γίνεται καὶ μὲ τὰ κοσμικὰ πράγματα. Ἄν προσέξεις τὸν κόπον τῶν κατορθωμάτων, εἶναι βαρὺ κι ἐνοχλητικὸ, ἂν

3. Ἐξ. 20,14.

4. Ματθ. 5,27-28.

ἀμοιβὴν ἴδης, κοῦφον καὶ ῥᾶστον τὸ προκείμενον. Οὕτω καὶ κυβερνήτης ἂν τὰ κύματα βλέπῃ μόνον, οὐδέποτε ἐξέλκει τοῦ λιμένος τὸ σκάφος, ἀλλὰ πρὸ τῶν κυμάτων τὴν ἐμπορίαν ὀρῶν, οὕτω καὶ ἀπλέτου κατατολμᾷ πελάγους. Οὕτω καὶ στρατιώτης ἂν τὰ τραύ-
 5 ματα βλέπῃ καὶ τὰς σφαγὰς, οὐδέποτε ἐνδύεται θώρακα, ἂν δὲ πρὸ τῶν τραυμάτων τὰ τρόπαια σκοπῇ καὶ τὰς νίκας, ὥσπερ εἰς λειμῶνα δραμεῖται τὴν παράταξιν. Τὰ γὰρ φύσει βαρέα, οὕτω κοῦφα γίνεται, ὅταν μὴ τοὺς πόνους λογιζώμεθα, ἀλλὰ καὶ τὰς ἀμοιγὰς αὐτῶν σκοπῶμεν. Βούλει μαθεῖν πῶς τὰ φύσει βαρέα κοῦφα γίνε-
 10 ται; ἄκουσον τοῦ Παύλου λέγοντος· «τὸ γὰρ παραυτίκα ἐλαφρὸν τῆς θλίψεως, καθ' ὑπερβλὴν εἰς ὑπερβολὴν αἰώνιον βάρος δόξης ἡμῖν κατεργάζεται». Ἀίνιγμα τὸ εἰρημένον ἐστίν· εἰ θλίψεως, πῶς ἐλαφρὸν; εἰ ἐλαφρὸν, πῶς θλίψεως; Ταῦτα γὰρ ἐναντία. Ἄλλ' ἔλυσε τὸ αἴνιγμα τῇ ἐπαγωγῇ δείξας ἐλφρόν· πῶς; «Μὴ σκοποῦντων
 15 ἡμῶν τὰ βλεπόμενα». Ἔθηκε τὸν στέφανον καὶ κοῦφον ἐποίησε τὸν ἀγῶνα· ἔδειξε τὸ βραβεῖον καὶ παραμυθῆσαι τοὺς ἰδρωτάς.

Καὶ σὺ τοίνυν ὅταν ἴδης γυναῖκα λάμπουσαν ἀπὸ τῆς ὄψεως, φαιδρὰν ἀπὸ τῆς στολῆς, ἴδης ἐπιθυμίαν γαργαλίζουσαν, ἴδης τὴν ψυχὴν ἐπιθυμοῦσαν τῆς θεωρίας, ἀνάβλεπον πρὸς τὸν ἄνω σοι
 20 κείμενον στέφανον, ἵνα παραδράμῃς τὴν τοιαύτην ὄψιν. Εἶδες συνδούλην; ἐνόησον τὸν Δεσπότην, καὶ πάντως καταπαύσεις τὸ νόσημα. Εἰ γὰρ παιδία παιδαγωγῶ ἀκολουθοῦντα οὐ περιστρέφονται, οὐ κεχήνασιν, οὐκ ἐπτόηνται, πολλῶ μᾶλλον σὺ τὸν Χριστὸν ἂν ἴδης τοῖς λογισμοῖς παρόντα, οὐδὲν πείσῃ τοιοῦτον. «Ὁ ἐμβλέψας
 25 γυναῖκα πρὸς τὸ ἐπιθυμῆσαι, ἤδη ἐμοίχευσε αὐτὴν ἐν τῇ καρδίᾳ αὐτοῦ». Ἡδέως καὶ συνεχέστερον ἀναγινώσκω τοῦ νόμου τὰ γράμματα· εἴθε καὶ διὰ πάσης τῆς ἡμέρας ἦν τοῦτο λέγειν πρὸς ὑμᾶς, μᾶλλον δὲ οὐχὶ πρὸς ὑμᾶς, ἀλλὰ πρὸς τοὺς ὑπευθύνους τοῖς ἀμαρτήμασιν ὄντας· μᾶλλον δὲ καὶ πρὸς ὑμᾶς· καὶ γὰρ ὑμεῖς ἀσφαλέστε-
 30 ροι ἔσεσθε, οἱ δὲ ἐν τῇ νόσῳ ὄντες ταχέως πρὸς τὴν ὑγίειαν ἐπανή-

5. Α' Κορ. 4,17.

6. Ματθ. 5,28.

ὅμως δεῖς τὴν ἀμοιβή, εἶναι ἐλαφρὺ τὸ πράγμα κι εὐκολο. Ἔτσι κι ὁ κυβερνήτης, ἂν βλέπει μόνο τὰ κύματα, ποτὲ δὲ θὰ βγάλει τὸ σκάφος ἀπὸ τὸ λιμάνι, ἀλλὰ σκεπτόμενος τὸ ἐμπόρευμα περισσό-
τερο ἀπὸ τὰ κύματα, ἐπιχειρεῖ ἔτσι μὲ τόλμη τὸ ταξίδι στὸ ἀπέρα-
ντο πέλαγος. Τὸ ἴδιο κι ὁ στρατιώτης, ἂν προσέχει τὰ τραύματα
καὶ τὶς σφαγές, ποτὲ δὲ θὰ φορέσει θώρακα, ἂν ὅμως πρὶν ἀπὸ τὰ
τραύματα σκέπτεται τὰ τρόπαια καὶ τὶς νίκες, θὰ τρέξει στὸ στρα-
τὸ σὰν νὰ τρέχει σὲ λιβάδι. Γιατὶ τὰ ἀπὸ τὴ φύση τους βαριά, τόσο
πολὺ ἐλαφριά γίνονται ὅταν δὲν σκεπτόμαστε τοὺς κόπους, ἀλλ'
ἀναλογιζόμαστε τὶς ἀμοιβές αὐτῶν. Θέλεις νὰ μάθεις πῶς γίνονται
ἐλαφριά τὰ ἀπὸ τὴ φύση τους βαριά; Ἄκουσε τὸν Παῦλο ποὺ λέ-
γει «γιατὶ ἡ προσωρινὴ ἐλαφριά θλίψη μᾶς προσφέρει ὑπερβολι-
κὰ αἰώνιο βάρος δόξας»⁵. Αἶνιγμα τὸ λεγόμενο εἶναι· ἐὰν περιέχει
θλίψη, πῶς εἶναι ἐλαφρὺ; Ἐὰν εἶναι ἐλαφρὺ, πῶς περιέχει θλίψη;
Γιατὶ αὐτὰ εἶναι ἀντίθετα. Ἄλλ' ἔλυσε τὸ αἶνιγμα, δείχνοντας τὸ
ἐλαφρὺ αὐτοῦ μ' ἐκεῖνο ποὺ πρόσθεσε. Ποιό; «Μὴ δίνοντας σημα-
σία σ' ἐκεῖνα ποὺ βλέπομε». Παρουσίασε τὸ στεφάνι καὶ ἔκαμε
ἐλαφρὺ τὸν ἀγῶνα· ἔδειξε τὸ βραβεῖο καὶ παρηγόρησε τοὺς ἰδρῶ-
τες.

Καὶ σὺ λοιπόν, ὅταν δεῖς γυναῖκα νὰ λάμπει στὴν ὄψη, νὰ εἶ-
ναι ὠραῖα ντυμένη, ὅταν δεῖς τὴν ἐπιθυμία νὰ σὲ γαργαλίζει, ὅταν
δεῖς τὴν ψυχὴ σου νὰ ἐπιθυμεῖ τὴ θεά της, ρίξε τὸ βλέμμα σου
πρὸς τὸ στεφάνι ποὺ βρίσκεται ἀπὸ πάνω σου, γιὰ ν' ἀποφύγεις τὸ
θέαμα αὐτό. Εἶδες ὁμόδουλή σου; σκέψου τὸν Κύριο, καὶ ὅπως δὴ-
ποτε θὰ σταματήσεις τὸ νόσημα. Γιατί, ἂν τὰ παιδιά ποὺ ἀκολου-
θοῦν τὸν παιδαγωγό, δὲν γυρίζουν ἐδῶ κι ἐκεῖ, δὲν ἀποχαυνόνο-
νται καὶ δὲν καταπτοοῦνται, πολὺ περισσότερο σὺ ὅταν δεῖς τὸ
Χριστὸ μέσα στοὺς λογισμοὺς σου, δὲν θὰ πάθεις τίποτε τὸ παρό-
μοιο. «Ἐκεῖνος ποὺ εἶδε γυναῖκα καὶ τὴν ἐπιθύμησε, ἤδη μείχευσε
αὐτὴν μέσα στὴν καρδιά του»⁶. Μὲ εὐχαρίστηση καὶ πολὺ συχνὰ
διαβάζω τὰ γράμματα τοῦ νόμου· μακάρι κι ὅλη τὴν ἡμέρα νὰ μπο-
ροῦσα νὰ σᾶς τὸ λέγω αὐτό, ἢ καλύτερα ὄχι σ' ἐσᾶς, ἀλλὰ σ' ἐκεί-
νους ποὺ εἶναι ὑπεύθυνοι ἀμαρτημάτων· ἀλλὰ καὶ σὲ σᾶς· γιατί καὶ
σεῖς θὰ γίνετε πιὸ ἀσφαλεῖς, καὶ οἱ ἀσθενεῖς θὰ ἐπανεύρουν τὴν

ξουσιν. «Ὁ ἐμβλέψας γυναῖκα πρὸς τὸ ἐπιθυμῆσαι αὐτῆς, ἤδη ἐμοίχευσε αὐτὴν ἐν τῇ καρδίᾳ αὐτοῦ».

3. Ἄρκεϊ πᾶσαν τῆς ἁμαρτίας τὴν σηπεδόνα καθᾶραι ψιλᾶ ἀναγνωσθέντα τὰ ρήματα. Ἄλλὰ σύγγνωτε τραύματα καθαίρομεν, τὸν
5 δὲ τραύματα καθαίροντα, ἀνάγκη καὶ πικρὰ ἐπιτιθέσθαι φάρμακα· ὅσῳ περ ἂν ἐνέγκητε τὰ ρήματα, τοσοῦτον μᾶλλον ἐκκαθαίρεται ὁ ἰός. Ὡσπερ γὰρ τοῦ πυρὸς ἡ φύσις, ὅσῳ περ ἂν ἐπιπλέον ὁμιλήσῃ τῇ τοῦ χρυσοῦ φύσει, τοσοῦτον μᾶλλον δαπανᾷ τὸν ἰόν· οὕτω καὶ τῶν ρημάτων τούτων ὁ φόβος, ὅσῳ περ ἂν ἐνηχηθῇ τῇ ὑμετέρᾳ
10 διανοίᾳ, τοσοῦτω μᾶλλον ἅπασαν ἐκκαθαριεῖ τῆς ἀκολασίας τὴν ἁμαρτίαν. Πυρῶσωμεν αὐτὴν ὧδε τῷ λόγῳ τῆς διδασκαλίας, ἵνα μὴ ἀναγκασθῶμεν αὐτὴν ἐκεῖ πυρῶσαι τῷ πυρὶ τῆς γεέννης. Τὴν μὲν γὰρ ἐντεῦθεν ἀπελθοῦσαν καθαρᾶν οὐδὲν ἐκεῖνο βλάβει τὸ πῦρ, τὴν δὲ μετὰ ἁμαρτημάτων ἀπελθοῦσαν ἐντεῦθεν ἐκεῖνο δέξε-
15 ται τὸ πῦρ. «Ἐκάστου» γάρ, φησί, «τὸ ἔργον ὁποῖόν ἐστι τὸ πῦρ δοκιμάσει». Δοκιμάσωμεν ἑαυτοὺς νῦν χωρὶς ὀδύνης, ἵνα μὴ δοκιμασθῶμεν τότε μετὰ ὀδύνης. Ὅσα ἂν εἴπῃς, φησὶν, ἐπίπονος ὁ νόμος. Τί οὖν; ἀδύνατα ἡμῖν ὁ Θεὸς προστάττει; Οὐ φημι· ἐπιστομί-
ζου, μὴ κατηγορεῖ τοῦ Δεσπότη· οὐ γὰρ ἐστὶν ἀπολογίας τρόπος,
20 ἀλλὰ ἁμαρτίας προσθήκη τῆς προτέρας χαλεπωτέρα. Ὅτι δὲ τοῖς πολλοῖς τῶν ἁμαρτανόντων ἔθος ἐπὶ τὸν Δεσπότην ἀφίειν τὰ ἐγκλήματα, ἄκουσον. Προσῆλθεν ἐκεῖνος ὁ τὰ πέντε τάλαντα πιστευθεὶς καὶ προσήνεγκεν ἄλλα πέντε· προσῆλθεν ὁ τὰ δύο τάλαντα πιστευθεὶς καὶ προσήνεγκεν ἄλλα δύο· προσῆλθεν ὁ τὸ τάλαντον πιστευθεὶς, καὶ ἐπειδὴ ἄλλο τάλαντον προσενεγκεῖν οὐκ εἶχεν, ἀντὶ
25 τάλαντου κατηγορίαν προσήνεγκε. Πῶς φησιν; «Ἔγνων σε ὅτι σκληρὸς εἶ». Ὡ ἀγνωμοσύνης οἰκέτου· οὐκ ἄρκεῖται τῇ ἁμαρτίᾳ, ἀλλὰ καὶ κατηγορίαν εἰσάγει κατὰ τοῦ δεσπότη· «θερίζων ὅπου οὐκ ἔσπειρας καὶ συνάγων ὅθεν οὐ διεσκόρπισας». Οὕτω καὶ ἐν
30 τῷ παρόντι βίῳ ὅσοι μηδὲν ἐργάζονται ἀγαθόν, προσθήκην τῶν κακῶν ἑαυτῶν ποιοῦνται τὴν κατηγορίαν τοῦ Δεσπότη.

Μὴ τοίνυν κατηγορεῖ τοῦ Δεσπότη· οὐκ ἐπέταξεν ἀδύνατα. Βούλει μαθεῖν ὅτι οὐκ ἐπέταξεν ἀδύνατα; Πολλοὶ τὰ προστάγματα

ύγεία τους. «Ἐκεῖνος πού εἶδε γυναίκα καὶ τὴν ἐπιθύμησε, ἤδη μοίχευσε αὐτὴν μέσα στὴν καρδιά του».

3. Τὰ λόγια αὐτὰ ἀπλῶς ἂν διαβασθοῦν ἔχουν τὴ δύναμη νὰ καθαρίσουν ὅλη τὴ σαπίλα τῆς ἁμαρτίας. Ἀλλὰ συγχωρέστε με· τραύματα καθαρίζομε, κι ἐκεῖνος πού καθαρίζει τραύματα, εἶναι ἀναγκασμένος νὰ ἐπιθέτει καὶ πικρὰ φάρμακα· ὅσο περισσότερο ὑποφέρετε τὰ λόγια, τόσο περισσότερο θὰ καθαρίσει ὅλη τὴν ἁμαρτία τῆς ἀκολασίας. Ἄς πυρώσομε ἐδῶ τὴ διάνοιά μας μὲ τὸ λόγο τῆς διδασκαλίας, γιὰ νὰ μὴ ἀναγκασθοῦμε νὰ τὴν πυρώσομε ἐκεῖ μὲ τὴ φλόγα τῆς γέεννας. Γιατὶ ἐκείνην πού θὰ φύγει ἀπὸ ἐδῶ καθαρὴ δὲ θὰ τὴν βλάβει καθόλου ἢ φλόγα ἐκείνη, ἐνῶ ἐκείνην πού θὰ φύγει ἀπὸ ἐδῶ μὲ ἁμαρτήματα θὰ τὴν ὑποδεχθεῖ ἡ φλόγα. Γιατί, λέγει, «τὸ ἔργο τοῦ καθενὸς θὰ τὸ δοκιμάσει ἢ φωτιά»⁷. Ἄς ἐλέγξομε τώρα τοὺς ἑαυτοὺς μας χωρὶς πόνου, γιὰ νὰ μὴ ἐλεγχθοῦμε τότε μὲ πόνου. Ὅσα κι ἂν πεῖς, λέγει, ὁ νόμος εἶναι κοπιαστικός. Τί δηλαδή; ὁ Θεὸς μᾶς προστάζει ἀδύνατα; Δὲν λέγω αὐτό. Κλείσε λοιπὸν τὸ στόμα σου, μὴ κατηγορεῖς τὸν Κύριο· γιατί δὲν ἀποτελεῖ αὐτὸ δικαιολογία, ἀλλὰ προσθήκη τῆς ἁμαρτίας πολὺ πιὸ χειρότερη ἀπὸ τὴν προηγούμενη. Τὸ ὅτι πολλοὶ ἀπὸ ἐκείνους πού ἁμαρτάνουν συνηθίζουν νὰ ἐπιρρίπτουν τὰ ἁμαρτήματά τους στὸν Κύριο, ἄκουσε. Ἦρθε ἐκεῖνος πού τοῦ ἐμπιστεύθηκε τὰ πέντε τάλαντα καὶ τοῦ ἔδωσε ἄλλα πέντε· ἦρθε ἐκεῖνος πού τοῦ εἶχε ἐμπιστευθεῖ τὰ δύο τάλαντα καὶ τοῦ ἔδωσε ἄλλα δύο· ἦρθε κι ἐκεῖνος πού τοῦ ἐμπιστεύθηκε τὸ ἕνα τάλαντο κι ἐπειδὴ δὲν εἶχε νὰ τοῦ δώσει ἄλλα τάλαντα, ἀντὶ γιὰ τάλαντο τοῦ ἀπέδωσε κατηγορία. Τί λέγει; «Ἦξερα ὅτι εἶσαι σκληρός»⁸. Πῶ πῶ εὐγνωμοσύνη δούλου! δὲν ἀρκεῖται στὴν ἁμαρτία, ἀλλὰ προσάγει καὶ κατηγορία στὸν Κύριο· «θερίζεις ὅπου δὲν ἔσπειρες καὶ μαζεύεις ἀπ' ὅπου δὲν σκόρπισες»⁹. Ἔτσι καὶ στὴν παρούσα ζωὴ, ὅσοι δὲν κάμνουν κανένα καλό, αὐξάνουν τ' ἁμαρτήματά τους κατηγορώντας τὸν Κύριο.

Μὴ κατηγορᾶς λοιπὸν τὸν Κύριο· δὲν πρόσταξε ἀδύνατα. Θέλεις νὰ μάθεις ὅτι δὲν πρόσταξε ἀδύνατα; Πολλοὶ ὑπερβαίνουν τὰ προστάγματα, καὶ δὲ θὰ μπορούσαν, ἐὰν ἦταν ἀδύνατα, νὰ τὰ ξεπε-

7. Α' Κορ. 3,13.

8. Ματθ. 25,4.

9. Λουκᾶ 19,21.

ὑπερβαίνουσιν, οὐκ ἂν δέ, εἰ ἀδύνατα ἦν, ὑπερέβησαν ἐξ οἰκείας
 προαιρέσεως. Παρθενίαν οὐκ ἐπέταξε καὶ κατορθοῦσι πολλοί·
 ἀκτημοσύνην οὐκ ἐπέταξε καὶ πολλοὶ τῶν ἑαυτῶν ρίπτουσι, διὰ
 τῶν ἔργων μαρτυρῶντες πολλὴν εὐκολίαν τοῖς τῆς ἐπιταγῆς νόμοις·
 5 οὐ γὰρ ἂν ὑπερέβησαν αὐτά, εἰ μὴ αὐτὰ τὰ ἐπιταγέντα εὐκολα ἦν.
 Οὐκ ἐπέταξε παρθενίαν· ὁ μὲν γὰρ ἐπιτάξας παρθενίαν ὑπὸ τὴν
 ἀνάγκην ἄγει τοῦ νόμου καὶ τὸν μὴ βουλόμενον, ὁ δὲ παραινέσας
 κύριον ἀφήσει τῆς αἰρέσεως τὸν ἀκροατὴν. Διὰ τοῦτο καὶ ὁ Παῦλός
 φησι, «περὶ δὲ τῶν παρθένων ἐπιταγὴν Κυρίου οὐκ ἔχω, γνώμη
 10 δὲ δίδωμι». Ὅρᾳς οὐκ ἐπιταγὴν, ἀλλὰ συμβουλήν; ὅρᾳς οὐ πρόσ-
 ταγμα, ἀλλὰ παραίνεσιν; Πολὺ τὸ μέσον· τὸ μὲν γὰρ ἀνάγκης
 ἐστίν, τὸ δὲ προαιρέσεως. Οὐκ ἐπιτάσσω, φησὶν, ἵνα μὴ βαρῆσω·
 παραινῶ καὶ συμβουλεύω, ἵνα ἐναγάγω. Οὕτω καὶ ὁ Χριστός· οὐκ
 εἶπε, 'πάντες δὲ παρθενεύετε'· εἰ μὲν γὰρ ἐπέταξε παρθενεύειν
 15 ἅπαντας καὶ νόμον ἐποίησε τὸ πρόσταγμα, οὔτε κατορθώσας ἂν
 πολλῆς ἀπέλαυσε τιμῆς ὄσης νῦν, καὶ ὁ παρακούσας τὴν ἐσχάτην
 ἂν ἔδωκε δίκην. Εἶδες πῶς ἡμῶν ὁ νομοθέτης φεΐδεται; πῶς
 κήδεται τῆς ἡμετέρας σωτηρίας; Μὴ γὰρ οὐκ ἐδύνατο καὶ τοῦτο
 ἐπίταγμα ποιῆσαι καὶ εἰπεῖν ὅτι, 'οἱ μὲν παρθενεύοντες τιμάσθω-
 20 σαν, οἱ δὲ μὴ παρθενεύοντες κολαζέσθωσαν'; Ἄλλ' ἐβάρει τὴν φύ-
 σιν· φεΐδεται τῆς φύσεως τῆς ἡμετέρας. Ἀφῆκεν ἔξω τῶν σταδίων,
 ἀφῆκεν ἀνωτέρω τῶν ἀγώνων τὴν παρθενίαν, ἵνα καὶ οἱ κατορ-
 θοῦντες τῆς συγγνώμης ἀπολαύσωσι τοῦ Δεσπότου.

Οὕτω καὶ περὶ τῆς ἀκτημοσύνης οὐκ ἐποίησε τὸ πρᾶγμα ἐπί-
 25 ταγμα. Οὐ γὰρ ἀπλῶς εἶπε, «πώλησόν σου τὰ ὑπάρχοντα», ἀλλ'
 «εἰ θέλεις τέλειος εἶναι, ὕπαγε, πώλησόν σου τὰ ὑπάρχοντα». Ἐν
 τῇ βουλῇ κείσθω τῇ σῆ, κύριος ἔσο τῆς γνώμης· οὐκ ἀναγκάζω,
 οὐδὲ βαρῶ, ἀλλὰ κατορθώσαντα μὲν στεφανῶ, μὴ κατορθώσαντα
 δὲ οὐ κολάζω. Τὸ μὲν γὰρ ἐξ ἐπιταγῆς γινόμενα καὶ ἐξ ὀφειλῆς, οὐ

10. Α' Κορ. 7,25.

11. Ματθ. 19,21.

ράσουν μέ τήν προαίρεσή τους. Δέν πρόσταξε παρθενία, καί πολλοί τήν κατορθώνουν· δέν πρόσταξε ἀκτημοσύνη καί πολλοί ἀπορρίπτουν τὰ δικά τους, ἐπιβεβαιώνοντας μέ τὰ ἔργα τους τή μεγάλη εὐκολία τῶν προσταγμάτων του· γιατί δέν θά ὑπερέβαιναν αὐτά, ἂν δέν ἦταν εὐκόλα τὰ προστάγματα. Δέν πρόσταξε παρθενία· γιατί ἐκεῖνος πού προστάζει παρθενία ὀδηγεῖ ἀναγκαστικά κάτω ἀπό τὸ νόμο καί ἐκεῖνον πού δέν θέλει, ἐνῶ ἐκεῖνος πού συμβουλεύει ἀφήνει τὸν ἀκροατὴ κύριο τῆς ἐκλογῆς. Γι' αὐτὸ καί ὁ Παῦλος λέγει, «γιά τοὺς ἄγαμους δέν ἔχω ἐντολὴ τοῦ Κυρίου, ἀπλῶς λέγω τὴ γνώμη μου»¹⁰. Βλέπεις ὄχι προσταγή, ἀλλὰ συμβουλή; βλέπεις ὄχι πρόσταγμα, ἀλλὰ παραίνεση; Μεγάλη ἡ ἀπόσταση μεταξύ αὐτῶν· γιατί τὸ ἓνα εἶναι ἀναγκαστικό, ἐνῶ τὸ ἄλλο προαιρετικό. Δέν προστάσσω, λέγει, γιὰ νὰ μὴ φανῶ ἐνοχλητικός· παραινῶ καί συμβουλεύω, γιὰ νὰ ὀδηγήσω προαιρετικά. Ἔτσι καί ὁ Χριστός· δέν εἶπε, 'ὄλοι νὰ παρθενεύετε'· γιατί, ἂν πρόσταξε ὄλοι νὰ παρθενεύουν καί ἔκαμνε νόμο τὸ πρόσταγμα, οὔτε ἐκεῖνος πού θά τὸ κατόρθωνε θ' ἀπολάμβανε τόση τιμὴ ὅση τώρα, καί ἐκεῖνος πού θά παράκουε θά τιμωροῦνταν μέ τὴ πιὸ χειρότερη τιμωρία. Εἶδες πῶς μᾶς λυπᾶται ὁ νομοθέτης, πῶς φροντίζει γιὰ τὴ σωτηρία μας; Μήπως δηλαδὴ δέν μποροῦσε κι αὐτὸ νὰ τὸ κάνει πρόσταγμα καί νὰ πεῖ, 'ἐκεῖνοι πού παρθενεύουν νὰ τιμοῦνται, ἐνῶ ἐκεῖνοι πού δέν παρθενεύουν νὰ τιμωροῦνται'; Ἀλλὰ θά ἦταν βαρὺ αὐτὸ γιὰ τὴν ἀνθρώπινη φύση· λυπᾶται τὴ φύση μας. Ἄφησε τὴν παρθενία ἔξω ἀπὸ τὰ στάδια, τὴν ἄφησε πάνω ἀπὸ τοὺς ἀγῶνες, ὥστε καί ἐκεῖνοι πού τὴν κατορθώνουν νὰ ἐπιδείξουν τὴ μεγαλοψυχία τους, καί ἐκεῖνοι πού δέν τὴν κατορθώνουν ν' ἀπολαύσουν τὴ συγγνώμη τοῦ Κυρίου.

Τὸ ἴδιο καί μέ τὴν ἀκτημοσύνη· δέν ἔκαμε τὸ πράγμα πρόσταγμα. Γιατί δέν εἶπε ἀπλῶς, «πούλησε τὰ ὑπάρχοντά σου», ἀλλὰ, «ἐάν θέλεις νὰ γίνεις τέλειος, πήγαινε καί πούλησε τὰ ὑπάρχοντά σου»¹¹. Ἄς ἐξαρτᾶται ἀπὸ τὴ θέλησή σου, ἄς εἶσαι κύριος τῆς ἀποφάσεώς σου· δέν σ' ἀναγκάζω, δέν σοῦ γίνομαι βαρὺς, ἀλλὰ, ἂν τὸ κατορθώσεις σὲ στεφανώνω, ἂν δέν τὸ κατορθώσεις δέν σὲ τιμωρῶ. Γιατί ἐκεῖνα πού γίνονται κατόπιν προσταγῆς καί

τοσοῦτον ἔχει μισθόν, τὰ δὲ ἐκ προαιρέσεως καὶ ἐξ οἰκείας φιλοτιμίας λαμπροὺς ἔχει τοὺς στεφάνους. Καὶ τούτων Παῦλον παράγω μάρτυρα· «ἐὰν εὐαγγελίζωμαι», φησὶν, «οὐκ ἔστι μοι καύχημα». Διὰ τί; «Ἀνάγκη γάρ μοι ἐπίκειται. Οὐαὶ δέ μοι ἔστιν, ἐὰν μὴ εὐαγγελίζωμαι». Ὁρᾷς, ἐν τοῖς νόμοις ὁ μὲν κατορθώσας οὐκ ἔχει πολλὸν μισθόν· ἀνάγκη γάρ ἐστιν· ὁ δὲ μὴ κατορθώσας ὑπεύθυνός ἐστι τῇ κολάσει καὶ τῇ τιμωρίᾳ. «Οὐαὶ γάρ μοι», φησὶν, «ἐὰν μὴ εὐαγγελίζωμαι». Ἐπὶ δὲ τῶν ἄλλων οὐχ οὕτως, ἐπὶ τῶν ἐκ προαιρέσεως, ἀλλὰ τί; «Τίς οὖν μοι ἔστιν ὁ μισθός; Ἴνα εὐαγγελιζόμενος 10 ἀδάπανον θήσω τὸ Εὐαγγέλιον τοῦ Θεοῦ, εἰς τὸ μὴ καταχρήσασθαι τῇ ἐξουσίᾳ μου». Ἐκεῖ νόμος ἦν, διὰ τοῦτο μισθὸν οὐκ εἶχε πολὺν· τοῦτο δὲ προαιρέσεως ἦν, διὸ πολλὸν ἔσχε τὸν μισθόν.

4. Ταῦτά μοι πάντα οὐχ ἀπλῶς εἴρηται, ἀλλὰ διὰ τὸν νόμον τὸν θεῖον, ἵνα δείξω οὐκ ὄντα βαρύν, οὐκ ὄντα φορτικόν, οὐκ ὄντα ἐπίπονον οὐδὲ ἀδύνατον. Φέρε δὴ καὶ ἀπ' αὐτῶν τῶν τοῦ Χριστοῦ ρημάτων αὐτὸ τοῦτο φανερὸν ποιήσωμεν· «ὁ ἐμβλέψας γυναῖκα πρὸς τὸ ἐπιθυμῆσαι αὐτῆς, ἤδη ἐμοίχευσεν αὐτὴν ἐν τῇ καρδίᾳ αὐτοῦ». Συνεῖδε καὶ ὁ Χριστὸς αὐτὸ τοῦτο, ὅτι μέλλουσι πολλοὶ τοῦ νόμου κατηγορεῖν τὴν δυσκολίαν· διὰ τοῦτο αὐτὸν οὐ γυμνὸν εἰσήνεγκεν, οὐδὲ ψιλόν, οὐδὲ καθ' ἑαυτόν, ἀλλὰ καὶ τοῦ παλαιοῦ ἀναμνήσκει νόμου, ἀπὸ τῆς συγκρίσεως καὶ τὴν εὐκολίαν καὶ τὴν αὐτοῦ φιλανθρωπίαν ἐνδεικνύμενος. Πῶς δέ, προσέχετε. Οὐκ εἶπε γὰρ ἀπλῶς, «ὁ ἐμβλέψας γυναῖκα πρὸς τὸ ἐπιθυμῆσαι αὐτῆς, ἤδη ἐμοίχευσεν αὐτὴν ἐν τῇ καρδίᾳ αὐτοῦ» (ἐνταῦθα προσέχετε μετὰ 25 ἀκριβείας), ἀλλὰ πρότερον ἀνέμνησε τοῦ παλαιοῦ νόμου οὕτω λέγων· «ἀκούσατε ὅτι ἐρρέθη τοῖς ἀρχαίοις, οὐ μοιχεύσεις· ἐγὼ δὲ λέγω ὑμῖν, πᾶς ὁ ἐμβλέψας γυναῖκα πρὸς τὸ ἐπιθυμῆσαι αὐτῆς, ἤδη ἐμοίχευσεν αὐτὴν ἐν τῇ καρδίᾳ αὐτοῦ». Εἶδες τοὺς δύο νόμους, τὸν παλαιὸν καὶ τὸν καινόν, ὃν ἔθηκε Μωϋσῆς, καὶ ὃν εἰσάγει αὐτός; 30 μᾶλλον δὲ καὶ τοῦτον αὐτὸς ἔθηκε· καὶ γὰρ διὰ Μωϋσέως αὐτὸς

12. Α' Κορ. 9,16.

14. Ματθ. 5,28.

13. Α' Κορ. 9,18.

15. Ἐξοδ. 20,14.

16. Ματθ. 5,28.

ὑποχρεωτικὰ δὲν ἔχουν τόσο μισθό, ἐνῶ ἐκεῖνα ποὺ γίνονται προαιρετικὰ καὶ ἀπὸ δική μας γενναιοδωρία ἔχουν λαμπρὰ στεφάνια. Καὶ μάρτυρα αὐτῶν παρουσιάζω τὸν Παῦλο· «τὸ ὅτι κηρύττω τὸ εὐαγγέλιο», λέγει, «δὲν μοῦ δίνει τὸ δικαίωμα νὰ καυχηθῶ». Γιατί; «Γιατὶ τὸ κάνω ἀναγκαστικά. Ἄλλοίμονό μου ἂν δὲν κηρύττω τὸ εὐαγγέλιο»¹². Βλέπεις στὴν περίπτωση τῶν νόμων, ἐκεῖνος ποὺ τοὺς κατορθώνει δὲν ἔχει πολὺ μισθό, γιατί τὸ κάνει ἀναγκαστικά, ἐνῶ ἐκεῖνος ποὺ δὲν κατορθώνει νὰ τοὺς τηρήσει εἶναι ὑπεύθυνος γιὰ τιμωρία καὶ κόλαση. Γιατὶ λέγει, «ἄλλοίμονό μου ἂν δὲν κηρύττω τὸ εὐαγγέλιο». Στὴν περίπτωση ὁμως ἐκείνων ποὺ γίνονται προαιρετικὰ δὲν συμβαίνει τὸ ἴδιο, ἀλλὰ τί; «Ποιὸς λοιπὸν εἶναι ὁ μισθός μου; Τὸ νὰ μὴ ζητῶ δαπάνες γιὰ τὸ εὐαγγέλιο τοῦ Θεοῦ κηρύττοντάς το, γιὰ νὰ μὴ κάνω κατάχρηση τῆς ἐξουσίας μου»¹³. Ἐκεῖνο ἦταν νόμος, γι' αὐτὸ δὲν εἶχε μισθὸ πολὺ, ἐνῶ αὐτὸ ἦταν προαιρετικό, γι' αὐτὸ εἶχε πολὺ μισθό.

4. Ὅλα αὐτὰ δὲν τὰ εἶπα στὴν τύχη, ἀλλὰ γιὰ τὸ θεῖο νόμο, γιὰ νὰ δείξω ὅτι δὲν εἶναι βαρὺς, οὔτε φορτικός, οὔτε κοπιαστικός, οὔτε ἄδύνατος. Ἐμπρὸς λοιπὸν ν' ἀποδείξομε αὐτὸ κι ἀπὸ τὰ λόγια τοῦ Χριστοῦ· «ἐκεῖνος ποὺ εἶδε γυναῖκα μὲ τὴν ἐπιθυμία γι' αὐτήν, ἤδη μοίχευσε αὐτήν μέσα στὴν καρδιά του»¹⁴. Γνώριζε καὶ ὁ Χριστὸς αὐτό, ὅτι δηλαδὴ πολλοὶ πρόκειται νὰ κατηγοροῦν τὸ νόμο σὰν δύσκολο καὶ γι' αὐτὸ δὲν τὸν παρέδωσε γυμνὸ, οὔτε ἔτσι ἀπλῶς καὶ ἀνεξάρτητο, ἀλλ' ὑπενθυμίζει καὶ τὸν παλιὸ νόμο, ἀποδεικνύοντας μὲ τὴ σύγκριση καὶ τὴν εὐκολία καὶ τὴ φιλανθρωπία αὐτοῦ. Καὶ προσέχετε πῶς. Δὲν εἶπε δηλαδὴ ἀπλῶς, «ἐκεῖνος ποὺ εἶδε γυναῖκα μὲ ἐπιθυμία γι' αὐτήν ἤδη μοίχευσε αὐτήν μέσα στὴν καρδιά του» (συγκεντρώστε ἐδῶ ὅλη τὴν προσοχή σας), ἀλλὰ προηγουμένως ὑπενθύμισε τὸν παλιὸ νόμο, λέγοντας τὰ ἐξῆς· «ἀκούσατε ὅτι λέχθηκε στοὺς παλιούς, δὲ θὰ μοιχεύσεις¹⁵. ἐγὼ ὁμως σᾶς λέγω, ὅτι ὁ καθένας ποὺ βλέπει γυναῖκα μὲ τὴν ἐπιθυμία γι' αὐτήν, ἤδη μοίχευσε αὐτήν μέσα στὴν καρδιά του»¹⁶. Εἶδες τοὺς δύο νόμους, τὸν παλιὸ καὶ τὸν καινούριο, ἐκεῖνον ποὺ νομοθέτησε ὁ Μωϋσῆς καὶ αὐτὸν ποὺ εἰσάγει ὁ Χριστὸς; Ἡ καλύτερα καὶ ἐκεῖνον ὁ Χριστὸς τὸν ἔδωσε· ἀφοῦ μὲ τὸ Μωϋσῆ ὁ Χριστὸς

ἐλάλησε. Καὶ πόθεν δῆλον ὅτι κάκεινον αὐτὸς ἔθηκεν; Οὐκ ἀπὸ Ἰωάννου, οὐδὲ ἀπὸ τῶν ἀποστόλων τὴν μαρτυρίαν παρέξομαι (πρὸς γὰρ Ἰουδαίους μοι νῦν ὁ ἀγών), ἀλλ' ἀπὸ τῶν προφητῶν οἷς δοκοῦσι πιστεύειν, ἀπ' αὐτῶν ἀποδείξω, ὅτι καὶ Παλαιὰ καὶ Καινὴ
5 νομοθέτην ἓνα ἔχει. Τί οὖν ὁ Ἰερεμίας φησί; «Διαθήσομαι ὑμῖν διαθήκην καινὴν».

Εἶδες καὶ τῆς Καινῆς τὸ ὄνομα ἐν τῇ Παλαιᾷ; εἶδες καὶ τὴν προσηγορίαν πρὸ τοσούτων διαλάμπουσας χρόνων; «Διαθήσομαι ὑμῖν διαθήκην καινὴν». Ἀλλὰ πόθεν δῆλον ὅτι καὶ τὴν Παλαιὰν
10 αὐτὸς ἔδωκεν; Εἰπὼν, ὅτι «διαθήσομαι ὑμῖν διαθήκην καινὴν», ἐπήγαγεν, «οὐ κατὰ τὴν διαθήκην ἣν διεθέμην τοῖς πατράσιν ὑμῶν». Ναί· ἀλλ' οὐπω τὸ πρᾶγμα ἀπεδείξαμεν· δεῖ γὰρ ἅπαντα τὰ ἀντικρούοντα παραγαγεῖν εἰς μέσον καὶ δῆλα ποιεῖν, ἵνα πάντοθεν ὁ λόγος ἡμῖν ἐκκαθαίρηται, καὶ μηδὲ τοῖς ἀναισχυντοῦσι καταλεί-
15 πηται πρόφασις. «Διαθήσομαι ὑμῖν διαθήκην καινὴν, οὐ κατὰ τὴν διαθήκην ἣν διεθέμην τοῖς πατράσιν ὑμῶν». Διέθετο διαθήκην πρὸς τὸν Νῶε, ἠνίκα ὁ κατακλυσμὸς ἐγένετο, βουλόμενος ἡμᾶς ἀπαλλάξαι τῶν φόβων, ἵνα μὴ δῆ, κατακλυσμὸν βλέποντες καὶ ὄμβρον ὀρῶντες αἰεὶ, καὶ τὴν πανωλεθρίαν ἐκείνην προσδοκῶμεν
20 ἔσεσθαι· διὰ τοῦτο, φησί, «διαθήσομαι διαθήκην μετὰ σοῦ καὶ μετὰ πάσης σαρκός». Διέθετο πάλιν πρὸς τὸν Ἀβραὰμ διαθήκην τὴν τῆς περιτομῆς· διέθετο διαθήκην διὰ Μωϋσέως τὴν καὶ πᾶσι γνώριμον. Εἶπεν ὁ Ἰερεμίας· «διαθήσομαι ὑμῖν διαθήκην καινὴν, οὐ κατὰ τὴν διαθήκην ἣν διεθέμην τοῖς πατράσιν ὑμῶν». Εἶπέ, ποίοις πα-
25 τράσι; Καὶ γὰρ ὁ Νῶε πατὴρ ἦν καὶ ὁ Ἀβραὰμ πατὴρ ἦν· ποίοις οὖν λέγει πατράσι; Τὸ γὰρ ἀδιόριστον τοῦ προσώπου σύγχυσις ποιεῖ.

Ἐνταῦθα προσέχετε· «οὐ κατὰ τὴν διαθήκην ἣν διεθέμην τοῖς πατράσιν ὑμῶν». Ἴνα γὰρ μὴ λέγῃς ὅτι τὴν ἐπὶ Νῶε λέγει, ἵνα μὴ
30 λέγῃς ὅτι τὴν ἐπὶ τοῦ Ἀβραὰμ λέγει, αὐτοῦ τοῦ χρόνου λοιπὸν τῶν διαθηκῶν ἐμνημόνευσεν οὕτως· εἰπὼν γάρ, ὅτι «διαθήσομαι ὑμῖν

17. Ἱερ. 31,31.

18. Ἱερ. 31,32.

19. Γεν. 9,9.

μίλησε. Και από ποῦ εἶναι φανερό ὅτι καὶ ἐκεῖνον τὸν νομοθέτησε ὁ Χριστός; Δὲν θὰ παρουσιάσω τὴ μαρτυρία ἀπὸ τὸν Ἰωάννη οὔτε ἀπὸ τοὺς ἀποστόλους (γιατὶ ὁ ἀγώνας τώρα εἶναι πρὸς τοὺς Ἰουδαίους), ἀλλ' ἀπὸ τοὺς προφῆτες, στοὺς ὁποίους νομίζουν ὅτι πιστεύουν, ἀπ' αὐτοὺς θ' ἀποδείξω, ὅτι ἔχουν ἓνα νομοθέτη καὶ ἡ Παλαιὰ καὶ ἡ Καινὴ Διαθήκη. Τί λέγει λοιπὸν ὁ Ἱερεμίας; «Θὰ σᾶς δώσω καινούρια διαθήκη»¹⁷.

Εἶδες καὶ τὸ ὄνομα τῆς Καινῆς διαθήκης ὅτι ἀναφέρεται στὴν Παλαιά; εἶδες καὶ τὴν ὀνομασία της ὅτι διαλάμπει πρὶν ἀπὸ τόσα χρόνια; «Θὰ σᾶς δώσω καινούργια διαθήκη». Ἄλλ' ἀπὸ ποῦ εἶναι φανερό ὅτι αὐτὸς ἔδωσε καὶ τὴν Παλαιά; Ἄφοῦ εἶπε, «θὰ σᾶς δώσω διαθήκη καινούργια», πρόσθεσε, «ὄχι σὰν τὴ διαθήκη ποὺ ἔδωσα στοὺς πατέρες σας»¹⁸. Naί, ἀλλὰ δὲν ἀποδείξαμε ἀκόμη τὸ πρᾶγμα· γιατί πρέπει νὰ παρουσιάσομε καὶ νὰ κάνομε φανερὲς ὅλες τὶς ἀντιρρήσεις, γιὰ νὰ γίνεῖ ἀπὸ παντοῦ ὁ λόγος μας καθαρὸς καὶ νὰ μὴ ἀπομείνει δικαιολογία γιὰ τοὺς ἀδιάντροπους. «Θὰ σᾶς δώσω καινούργια διαθήκη, ὄχι σὰν τὴ διαθήκη ποὺ ἔδωσα στοὺς πατέρες σας». Ἐδωσε διαθήκη στὸ Νῶε, ὅταν ἔγινε ὁ κατακλυσμός, θέλοντας νὰ μᾶς ἀπαλλάξει ἀπὸ τὸ φόβο, ὥστε νὰ μὴ περιμένομε νὰ γίνεῖ ἐκείνη ἡ καταστροφή, κάθε φορὰ ποὺ θὰ βλέπομε κατακλυσμαῖες βροχὲς καὶ θὰ μᾶς βρίσκουν νεροποντὲς· γι' αὐτό, λέγει, «θὰ συνάψω συμφωνία μαζί μὲ σένα καὶ μὲ κάθε ἄνθρωπο»¹⁹. Ἐπίσης ἔδωσε στὸν Ἀβραὰμ τὴ διαθήκη τῆς περιτομῆς· ἔδωσε μέσω τοῦ Μωϋσῆ τὴ γνωστὴ σ' ὅλους διαθήκη. Εἶπε ὁ Ἱερεμίας, «θὰ συνάψω μαζί σας καινούργια διαθήκη, ὄχι σὰν τὴ διαθήκη ποὺ συνῆσα μὲ τοὺς πατέρες σας». Πές, μὲ ποιὸς πατέρες; Γιατὶ καὶ ὁ Νῶε ἦταν πατέρας καὶ ὁ Ἀβραὰμ ἦταν πατέρας· ποιὸς πατέρες λοιπὸν ἐννοεῖ; γιατί δημιουργεῖ σύγχυση μὲ τὸ νὰ μὴ προσδιορίζει τὸ πρόσωπο.

Προσέχετε ἐδῶ· «ὄχι σὰν τὴ διαθήκη ποὺ ἔκανα μὲ τοὺς πατέρες σας». Γιὰ νὰ μὴ λές δηλαδή, ὅτι ἐννοεῖ τὴ διαθήκη ποὺ ἔκανε μὲ τὸ Νῶε, γιὰ νὰ μὴ λές ὅτι ἐννοεῖ ἐκείνην ποὺ ἔκαμε μὲ τὸν Ἀβραὰμ, μνημόνευσε στὴ συνέχεια καὶ τὸ χρόνο τῶν διαθηκῶν ὡς ἐξῆς· ἀφοῦ δηλαδή εἶπε, «θὰ συνάψω μαζί σας διαθήκη, ὄχι σὰν

διαθήκην, οὐ κατὰ τὴν διαθήκην ἦν διεθέμην τοῖς πατράσιν ὑμῶν», ἐπήγαγε καὶ τὸν χρόνον· «ἐν ἡμέρᾳ ἐπιλαβομένου μου τῆς χειρὸς αὐτῶν ἐξαγαγεῖν αὐτοὺς ἐκ γῆς Αἰγύπτου». Εἶδες ὁ τοῦ καιροῦ διορισμὸς πάσῃν ἐποίησε τὴν σαφήνειαν; Οὐκέτι λοιπὸν οὐδὲ Ἰου-
 5 δαῖος ἀντιλέγει· ἀναμνήσθητι τοῦ χρόνου, καὶ λάβε τὴν νομοθεσίαν· «ἐν ἡμέρᾳ ἐπιλαβομένου μου τῆς χειρὸς αὐτῶν». Διὰ τί δὲ καὶ τὸν τρόπον λέγει τῆς ἐξόδου, «ἐπιλαβομένου μου τῆς χειρὸς αὐτῶν ἐξαγαγεῖν αὐτοὺς ἐκ γῆς Αἰγύπτου»; Ἴνα πατρικὴν δείξῃ φιλοστοργίαν, οὐχ ὡς δούλους ἐξήγαγεν, ἀλλ' ὡς παιδίον λαβὼν πα-
 10 τήρ, οὕτως ἀπήλλαξεν, οὐκ ὀπισθεν βαδίζειν κελεύων ὥσπερ οἰκέτην, ἀλλ' ὡς υἱὸν εὐγενῆ καὶ ἐλεύθερον, τῆς δεξιᾶς λαβόμενος, οὕτως ἐξήγαγεν. Εἶδες δύο διαθηκῶν ἓνα νομοθέτην; Οὐκοῦν λοιπὸν ἐπειδὴ τῶν ἀγῶνων ἀπηλλάγημεν, καὶ ἀπὸ τῆς Καινῆς δείξω σοι τοῦτο, ἵνα εἰδῆς τὴν συμφωνίαν τῶν διαθηκῶν.

15 Εἶδες τὴν προφητείαν διὰ τῶν ρημάτων; μάθε τὴν προφητείαν καὶ διὰ τῶν τύπων, εἰ καὶ διὰ τοῦτο πάλιν ἀσαφές ἐστίν, τί ποτέ ἐστὶ διὰ τύπου προφητεία, καὶ τί ποτέ ἐστὶ διὰ λόγου προφητεία· οὐκοῦν ἐν βραχεῖ καὶ τοῦτο ποιήσω σαφές. Ἡ προφητεία ἢ διὰ τοῦ τύπου ἢ διὰ πραγμάτων ἐστὶ προφητεία, ἢ δὲ ἄλλη προφητεία ἢ διὰ
 20 τῶν ρημάτων ἐστὶ προφητεία· τοὺς μὲν γὰρ συνετωτέρους διὰ τῶν λόγων ἔπειθε, τοὺς δὲ ἀναισθητοτέρους καὶ διὰ τῆς τῶν πραγμάτων ὄψεως ἐπληροφόρει. Ἐπειδὴ γὰρ πρᾶγμα ἔμελλεν ἐκβήσεσθαι μέγα καὶ ὁ Θεὸς σάρκα ἔμελλεν ἀναλαμβάνειν· ἐπειδὴ ἡ γῆ οὐρανὸς ἔμελλεν ἔσεσθαι καὶ ἡ ἡμετέρα φύσις πρὸς τὴν τῶν ἀγγέλων
 25 εὐγένειαν ἀνάγεσθαι· ἐπειδὴ ὑπερέβαιναν ἐλπίδα καὶ προσδοκίαν ὁ λόγος τῶν μελλόντων ἐκβήσεσθαι ἀγαθῶν, ἵνα μὴ τὸ καινὸν καὶ παράδοξον ἀθρόως φανέν θορυβήσῃ τοὺς τότε ὄρωντας καὶ ἀκούοντας, ἄνωθεν προετύπωσε διὰ πραγμάτων καὶ διὰ ρημάτων ἐθίζων ἡμῶν τὴν ἀκοὴν καὶ τὴν ὄψιν καὶ τὸ μέλλον ἐκβήσεσθαι πα-
 30 ρασκευάζων. Τοῦτο δὲ ἦν ὅπερ ἐλέγομεν, τί ἐστὶν ἢ διὰ τύπου προφητεία καὶ τί ἐστὶν ἢ διὰ λόγου προφητεία· ἢ μὲν διὰ πραγμάτων, ἢ

τῆ διαθήκη πού συνῆψα μὲ τοὺς πατέρες σας», πρόσθεσε καὶ τὸ χρόνο· «κατὰ τὴν ἡμέρα πού τοὺς ἔπιασα τὸ χέρι γιὰ νὰ τοὺς ὀδηγήσω ἔξω ἀπὸ τὴ χώρα τῆς Αἰγύπτου».

Εἶδες πόσο ξεκαθάρισε τὸ πρᾶγμα προσδιορίζοντας τὸ χρόνο; Οὔτε καὶ ὁ Ἰουδαῖος πλέον ἔχει ἀντίρρηση· θυμήσου τὸ χρόνο καὶ πάρε τὴ νομοθεσία· «κατὰ τὴν ἡμέρα πού τοὺς ἔπιασα τὸ χέρι». Γιατί ὁμως λέγει καὶ τὸν τρόπο τῆς ἐξόδου τους, «ὅταν ἔπιασα τὸ χέρι τους γιὰ νὰ τοὺς ὀδηγήσω ἔξω ἀπὸ τὴ χώρα τῆς Αἰγύπτου»; Γιὰ νὰ δείξει πατρικὴ φιλοστοργία, δὲν τοὺς ἐλευθέρωσε σὰν δούλους, ἀλλ' ὅπως ὁ πατέρας παίρνει τὸ παιδί του, ἔτσι τοὺς ἀπάλλαξε, ὄχι προστάσσοντάς τον σὰν δοῦλο νὰ βαδίζει ἀπὸ πίσω, ἀλλὰ σὰν υἱὸ εὐγενὴ καὶ ἐλεύθερο τὸν ἔπιασε ἀπὸ τὸ χέρι καὶ τὸν ἔβγαλε ἀπὸ ἐκεῖ. Εἶδες ὅτι ἓνας εἶναι ὁ νομοθέτης καὶ τῶν δύο διαθηκῶν; Λοιπὸν, ἀφοῦ ἀπαλλαχτήκαμε ἀπὸ τοὺς ἀγῶνες μὲ τοὺς Ἰουδαίους, θὰ σοῦ δείξω αὐτὸ καὶ ἀπὸ τὴν Καινὴ Διαθήκη, γιὰ νὰ μάθεις τὴ συμφωνία τῶν διαθηκῶν.

Εἶδες τὴν προφητεία μὲ τὰ λόγια; μάθε τὴν προφητεία καὶ μὲ τοὺς τύπους, ἂν καὶ αὐτὸ πάλι εἶναι ἀσαφές, τί εἶναι δηλαδὴ προφητεία μὲ τὸν τύπο, καὶ τί εἶναι προφητεία μὲ τὸ λόγο. Λοιπὸν κι αὐτὸ μὲ συντομία θὰ σοῦ τὸ κάνω σαφές. Ἡ προφητεία μὲ τὸν τύπο εἶναι ἢ προφητεία μὲ τὰ πρᾶγματα, ἐνῶ ἡ ἄλλη προφητεία μὲ τὰ λόγια εἶναι ἢ λεγόμενὴ προφητεία· γιατί τοὺς πιὸ συνετοὺς τοὺς ἔπειθε μὲ τοὺς λόγους, ἐνῶ τοὺς πιὸ ἀναίσθητους τοὺς πληροφοροῦσε μὲ τὴ θέα τῶν πραγμάτων. Ἐπειδὴ δηλαδὴ ἐπρόκειτο νὰ συμβεῖ κάτι τὸ μεγάλο καὶ ὁ Θεὸς ἐπρόκειτο νὰ λάβει σάρκα, ἐπειδὴ ἡ γῆ ἐπρόκειτο νὰ γίνῃ οὐρανὸς καὶ ἡ φύση μας νὰ ὑψωθεῖ πρὸς τὴν εὐγένεια τῶν ἀγγέλων, ἐπειδὴ τὰ ἀγαθὰ ἐκεῖνα πού ἐπρόκειτο νὰ συμβοῦν ξεπερνοῦσαν κάθε ἐλπίδα καὶ προσδοκία, γιὰ νὰ μὴ θορυβῆσει τὸ πρωτοφανὲς καὶ παράδοξο μὲ τὴν αἰφνίδια ἐμφάνισή του τοὺς τότε θεατὲς καὶ ἀκροατὲς, ἀπὸ τὴν ἀρχὴ τὸ προτύπωσε μὲ πρᾶγματα καὶ λόγια, συνηθίζοντας τὴν ἀκοὴ καὶ τὰ μάτια μας καὶ προετοιμάζοντας ἐκεῖνο πού ἐπρόκειτο νὰ συμβεῖ. Αὐτὸ ἀκριβῶς εἶναι ἐκεῖνο πού λέγαμε, τί εἶναι προφητεία μὲ τὸν τύπο, καὶ τί εἶναι προφητεία μὲ τὸ λόγο· ἡ μία δίνεται μὲ τὰ πρᾶγματα

ὅτι δὲ διὰ ρημάτων. Εἶπω σοι διὰ πράγματος προφητείαν καὶ διὰ
 ῥήματος εἰς αὐτόν· «ὡς πρόβατον ἐπὶ σφαγὴν ἤχθη καὶ ὡς ἀμνὸς
 ἐναντίον τοῦ κείροντος αὐτόν». Τοῦτο διὰ ῥήματος προφητεία.
 Ὅτε γὰρ τὸν Ἰσαὰκ ἀνήνεγκεν ὁ Ἀβραάμ, τότε πρόβατον ἰδὼν ἐκ-
 κρεμάμενον ἐκ τῶν κεράτων, πρὸς τὴν θυσίαν ἤγαγεν ἔργω, καθά-
 περ ἐν τύπῳ προαναφώνων ἡμῖν τὸ σωτήριον πάθος.
 5. Ὅπερ οὖν ἔλεγον, βούλει σοι δεῖξω τὰς δύο διαθήκας ταύτας
 διὰ τῶν ἔργων, ὡς περ εἶδες τὸ πρόβατον ἐν τῷ ῥήματι, μάνθανε
 καὶ ἐν τῷ πράγματι. «Λέγετέ μοι οἱ ὑπὸ νόμον θέλοντες εἶναι» οὐ-
 γὰρ ἦσαν· εἰ γὰρ ἦσαν ὑπὸ νόμον, οὐκ ἂν ἦσαν ὑπὸ νόμον. Τάχα αἰ-
 νιγμὰ ἐστὶ τὸ λεγόμενον. Ὁ γὰρ νόμος τῷ Χριστῷ παρέπεμπε τοὺς
 προσέχοντας· ὁ τὸν διδάσκαλον ἀτιμάζων, ἀγνοεῖ καὶ τὸν παιδα-
 γωγόν. Διὸ φησὶ «λέγετέ μοι οἱ ὑπὸ νόμον θέλοντες εἶναι, τὸν νό-
 μον οὐκ ἀκροῦσθε, ὅτι ὁ Ἀβραάμ δύο υἱοὺς ἔσχεν, ἓνα ἐκ τῆς παιδί-
 15 σκης, καὶ ἓνα ἐκ τῆς ἐλευθέρης, ἅτινα ἐστὶν ἀλληγορούμενα». Εἶ-
 δες διὰ τοῦ πράγματος προφητείαν. Τὸ γὰρ γυναῖκας ἔχειν οὐ ῥῆμα,
 ἀλλὰ πράγμα· καὶ δευτέραν καὶ ἐλευθέραν ἐδειξά σοι διὰ τῶν ρημά-
 των, ὅτι δύο διαθηκῶν εἰς ἐστὶ νομοθέτης· μάνθανε καὶ διὰ τῶν
 τύπων τὸ αὐτὸ τοῦτο. Ἀβραάμ δύο γυναῖκας ἔσχεν· αὗται δὲ εἰσι
 20 δύο διαθήκαι, καὶ εἰς νομοθέτης· ὡς περ ἐκεῖ πρόβατον καὶ πρόβα-
 τον, τὸ μὲν ἐν ῥήματι, τὸ δὲ ἐν πράγματι, πολλὴ δὲ καὶ τῶν ἔργων
 καὶ τῶν λόγων ἡ συμφωνία· οὕτω καὶ ἐν ταῖς διαθήκαις δύο, καὶ
 ταύτας ὁ μὲν Ἰερεμίας διὰ ῥήματος προεῖπεν, ὁ δὲ Ἀβραάμ διὰ τῶν
 ἔργων ἐτύπωσε· ἐν τῷ δύο γυναῖκας ἔχειν. Ὅς περ γὰρ εἰς ἀνήρ-
 25 καὶ δύο γυναῖκες οὕτως εἰς νομοθέτης καὶ δύο διαθήκαι.
 Ἀλλ' ὅπερ ἔλεγον καὶ δεῖξαι πάντα ταῦτα κεκόηται, οὐδὲ γὰρ
 ἀσχετῆς ὑποθέσεως ἐκπέσασθαι· ὁ ἐμβλέψας γυναῖκα πρὸς τὸ ἐπιθυ-
 μῆσαι αὐτῆς, ἤδη ἐμοίχευσεν αὐτήν ἐν τῇ καρδίᾳ αὐτοῦ. Καί-
 ῃ ἀλλὰ δι' ὅ ταῦτα πάντα ἐκινήσαμεν, τίνος ἕνεκεν αὐτοῖς παλαιῶν
 ἐπίλ. 13β. 14β. 15β. 16β. 17β. 18β. 19β. 20β. 21β. 22β. 23β. 24β. 25β. 26β. 27β. 28β. 29β. 30β. 31β. 32β. 33β. 34β. 35β. 36β. 37β. 38β. 39β. 40β. 41β. 42β. 43β. 44β. 45β. 46β. 47β. 48β. 49β. 50β. 51β. 52β. 53β. 54β. 55β. 56β. 57β. 58β. 59β. 60β. 61β. 62β. 63β. 64β. 65β. 66β. 67β. 68β. 69β. 70β. 71β. 72β. 73β. 74β. 75β. 76β. 77β. 78β. 79β. 80β. 81β. 82β. 83β. 84β. 85β. 86β. 87β. 88β. 89β. 90β. 91β. 92β. 93β. 94β. 95β. 96β. 97β. 98β. 99β. 100β.

καὶ ἡ ἄλλη μὲ τὰ λόγια. Νὰ σοῦ πῶ καὶ προφητεία γι' αὐτὸν μὲ πρᾶγμα καὶ μὲ λόγο; «Σὰν πρόβατο ὁδηγήθηκε στὴ σφαγὴ καὶ σὰν ἀρνὶ μπροστὰ σ' ἐκεῖνον ποὺ τὸν κουρεύει»²⁰. Αὐτὸ εἶναι προφητεία μὲ λόγο. Γιατί, ὅταν ὁ Ἀβραὰμ πρόσφερε θυσία τὸν Ἰσαάκ, τότε εἶδε τὸ πρόβατο πιασμένο ἀπὸ τὰ κέρατα καὶ τὸ πρόσφερε θυσία πραγματική, προλέγοντάς μας ὑπὸ μορφὴ τύπου τὸ σωτήριον πάθος τοῦ Χριστοῦ.

5. Ὅπως λοιπὸν ἔλεγα, θέλεις νὰ σοῦ δείξω τὶς δύο αὐτὲς διαθήκες μὲ τὰ ἔργα; Ὅπως ἀκριβῶς εἶδες τὸ πρόβατο μὲ τὸν λόγο, μάθε αὐτὸ καὶ μὲ τὰ πρᾶγματα. «Πέστε μου σεῖς ποὺ θέλετε νὰ εἴστε ὑπὸ τὴν ἐξουσία τοῦ νόμου»²¹. Σωστὰ εἶπε, «ποὺ θέλετε νὰ εἴστε»; γιατί δὲν ἦταν· εἴναι πραγματικά ἦταν ὑπὸ τὴν ἐξουσία τοῦ νόμου, δὲν θὰ ἦταν κάτω ἀπὸ τὴν ἐξουσία τοῦ νόμου. Γιατί ὁ νόμος ὁδηγοῦσε τοὺς προσεκτικούς στὸ Χριστό· ἐκεῖνος ποὺ περιφρονεῖ τὸ δάσκαλο, δὲν γνωρίζει καὶ τὸν παιδαγωγό. Γι' αὐτό, λέγει, «πέστε μου σεῖς ποὺ θέλετε νὰ εἴστε κάτω ἀπὸ τὸν νόμο, δὲν ἀκοῦτε τὸν νόμο ποὺ λέγει, ὅτι ὁ Ἀβραὰμ εἶχε δύο υἱούς, ἓνα ἀπὸ τὴν δούλην του καὶ ἓναν ἀπὸ τὴν ἐλεύθερη, πρᾶγματα ποὺ ἔχουν ἀλληγορικὴ σημασία»²². Εἶδες προφητεία μὲ τὸ πρᾶγμα; Γιατί τὸ νὰ ἔχει γυναῖκες δὲν εἶναι λόγος, ἀλλὰ πρᾶγμα· σοῦ ἔδειξε μὲ τὰ λόγια καὶ δούλη καὶ ἐλεύθερη, ὅτι δηλαδὴ ἓνας εἶναι ὁ νομοθέτης τῶν δύο διαθηκῶν· μάθε τῶρα τὸ ἴδιο μὲ τοὺς τύπους. Ὁ Ἀβραὰμ εἶχε δύο γυναῖκες· αὐτὲς εἶναι οἱ δύο διαθήκες, τῶν ὁποίων ἓνας εἶναι ὁ νομοθέτης· ὅπως ἀκριβῶς ἐκεῖ ὑπάρχει πρόβατο καὶ πρόβατο, τὸ ἓνα μὲ τὰ λόγια καὶ τὸ ἄλλο μὲ τὸ πρᾶγμα, καὶ ὑπάρχει μεγάλη συμφωνία καὶ τῶν ἔργων καὶ τῶν λόγων, ἔτσι καὶ ἐδῶ οἱ διαθήκες εἶναι δύο, τὶς ὁποῖες ὁ Ἰερεμίας προεῖπε μὲ τὸν λόγο, ἐνῶ ὁ Ἀβραὰμ τὶς προετύπωσε μὲ τὰ ἔργα μὲ τὸ νὰ ἔχει δύο γυναῖκες. Γιατί, ὅπως ἀκριβῶς ἦταν ἓνας ἄνδρας καὶ δύο γυναῖκες, ἔτσι εἶναι ἓνας νομοθέτης καὶ δύο διαθήκες.

Ἀλλὰ δὲν πρέπει ν' ἀπομακρυνθοῦμε ἀπὸ τὸ θέμα γιὰ τὸ ὁποῖο μιλούσαμε καὶ γιὰ τὸ ὁποῖο λέχθησαν ἐνδιάμεσα ὅλα αὐτά. «Ἐκεῖνος ποὺ εἶδε γυναῖκα μὲ ἐπιθυμία γι' αὐτήν, ἤδη μοίχευσε αὐτήν μέσα στὴν καρδιά του»²³, Ναι, ἀλλὰ γιὰ ποιὸ λόγο τοὺς δια-

ἀναγινώσκει νόμον; Λέγει γὰρ αὐτοῖς· «ἀκούσατε ὅτι ἐρρέθη τοῖς ἀρχαίοις, οὐ μοιχεύσεις». Συνεῖδεν ὅτι δύσκολόν ἐστὶ τὸ ἐπίταγμα, οὐ παρὰ τὴν οἰκείαν φύσιν, ἀλλὰ παρὰ τὴν ραθυμίαν τῶν ἀκουόντων. Πολλὰ γὰρ καὶ φύσει εἰκόλα ὄντα δυσκατόρθωτα γίνεται, 5 ὅταν ραθυμῶμεν· ὡσπερ οὖν καὶ δύσκολα ὄντα, κοῦφα καὶ ρᾶστα γίνεται σπουδαζόντων ἡμῶν. Οὐ γὰρ ἐν τῇ φύσει τῶν πραγμάτων ἡ δυσκολία, ἀλλ' ἐν τῇ προαιρέσει τῶν μετιόντων. Καὶ ὅτι τοῦτό ἐστὶν ἀληθές δῆλον ἐντεῦθεν· τὸ μέλι φύσιν ἔχει γλυκεῖαν καὶ ἡδίστην, ἀλλὰ νοσοῦσι καὶ πικρὸν ἐστὶ καὶ ἀηδές, ἀλλ' οὐ παρὰ τὴν 10 οἰκείαν φύσιν, ἀλλὰ παρὰ τὴν ἀρρωστίαν ἐκείνων· οὕτω καὶ ὁ νόμος ἂν δοκῆ φορτικὸς εἶναι, οὐ παρὰ τὴν οἰκείαν φύσιν, ἀλλὰ παρὰ τὴν ἡμετέραν ραθυμίαν. Οὐ πολὺς μοι πόνος δεῖξαι εἰκόλον ὄντα, ἵνα κατορθωθῇ· τὸ γὰρ δύσκολον αὐτὸν ποιοῦν τὸ ἕτερον ἦν εἶπεῖν. Νῦν μὲν γὰρ λέγει, 'φύγε τὴν ὄψιν τῆς γυναικός, ἀπόστηθι τῆς 15 ἀσελγείας'· τὸ δὲ χαλεπὸν τὸ ἐναντίον ἦν εἶπεῖν· 'καταμάνθανε τὰς γυναῖκας, περιεργάζου τὰ κάλλη τὰ ἀλλότρια, καὶ οὕτω τῆς ἐπιθυμίας κράτει. Τοῦτο δὲ δύσκολον ἦν· τὸ δὲ εἶπεῖν αὐτόν, 'φύγε τὴν κάμινον, ἀπόστηθι τοῦ πυρός, μὴ προσεγγίσης τῇ φλογί, ἵνα μείνης ἀσινής', πολλὴν ἔχει τὴν εὐκολίαν· κατὰ φύσιν γὰρ ἐστὶ τὸ ἐπίτα- 20 γμα.

«Ἦκούσατε ὅτι ἐρρέθη τοῖς ἀρχαίοις, οὐ μοιχεύσεις». Τίνος οὖν ἔνεκεν ἡμᾶς ὑπομιμνήσκει τοῦ παλαιοῦ νόμου, ἕτερον μέλλων εἰσάγειν; Ἴνα ἀπὸ τῆς συγκρίσεως μάθῃς, ὅτι οὐκ ἐστὶ μάχη τούτου κάκεινου· ὅταν γὰρ σύγκρισις ᾖ, τότε φανερωτέρα ἢ κρίσις γίνεται. Ἐπειδὴ γὰρ ἐμελλον ἐγκαλεῖν τινες, ὅτι ἀντινομοθετῶν ταῦτα λέγει, 'ἰδοὺ', φησὶν, 'ἐκατέρους παράλληλα τίθεμαι τοὺς νόμους· δοκίμασον καὶ μάθε τὴν συμφωνίαν'· οὐ τούτου δὲ μόνον, ἀλλ' ἵνα δείξῃ καὶ εἰκόλον ὄντα καὶ εὐκαίρως εἰσαγόμενον. Διὰ τοῦτο φησιν, «ἠκούσατε, ὅτι ἐρρέθη τοῖς ἀρχαίοις, οὐ μοιχεύσεις»· τοσοῦ- 30 τον χρόνον ἐμελετήσατε τὸν παλαιὸν νόμον. Ὡσπερ διδάσκαλος

βάζει παλιὸ νόμο, ἐξ αἰτίας τοῦ ὁποίου κι ἐμεῖς εἶπαμε ἐνδιάμεσα ὅλα αὐτά; Γιατὶ τοὺς λέγει· «ἀκούσατε ὅτι λέχθηκε στοὺς παλιούς, δὲ θὰ μοιχεύσεις». Γνώριζε ὅτι εἶναι δύσκολο τὸ πρόσταγμα, ὄχι ἀπὸ τὴ φύση του, ἀλλ' ἐξ αἰτίας τῆς ραθυμίας τῶν ἀκροατῶν. Γιατὶ πολλά, πὺ ἀπὸ τὴ φύση τους εἶναι εὐκόλα, γίνονται δυσκολοκατόρθωτα, ὅταν εἶμαστε ἀδιάφοροι· ὅπως πάλι καὶ πράγματα πὺ εἶναι δύσκολα, γίνονται ἐλαφρὰ καὶ εὐκόλα, ὅταν ἐπιδιδόμεστε σ' αὐτὰ μ' ὄλη μας τὴν προθυμία. Γιατὶ ἡ δυσκολία δὲν βρίσκεται στὴ φύση τῶν πραγμάτων, ἀλλὰ στὴν προαίρεση ἐκείνων πὺ τὰ διαπράττουν. Καὶ ὅτι αὐτὸ εἶναι ἀληθινὸ γίνεται φανερὸ ἀπὸ τὸ ἐξῆς· τὸ μέλι ἔχει φύση γλυκεῖα καὶ εὐχάριστη, ἀλλὰ στοὺς ἀσθενεῖς εἶναι καὶ πικρὸ καὶ ἀηδιαστικὸ, ὄχι ὅμως ἀπὸ τὴ φύση του, ἀλλ' ἐξ αἰτίας τῆς ἀσθένειας ἐκείνων· ἔτσι καὶ ὁ νόμος ἂν φαίνεται ὅτι εἶναι βαρὺς, αὐτὸ προέρχεται ὄχι ἀπὸ τὴ φύση του, ἀλλ' ἀπὸ τὴ ραθυμία μας. Δὲν θὰ χρειασθεῖ πολὺ κόπος γιὰ νὰ σᾶς δείξω ὅτι εἶναι εὐκόλο νὰ κατορθωθεῖ· γιατί αὐτὸ πὺ θὰ τὸν ἔκανε δύσκολο θὰ ἦταν ἐὰν ἔλεγε τὸ ἀντίθετο. Γιατὶ τώρα λέγει, 'ἀπόφυγε τὴ θεὰ τῆς γυναίκα, ἀπομακρύνσου ἀπὸ τὴν ἀσέλγεια'· τὸ φοβερὸ ὅμως θὰ ἦταν νὰ πεῖ τὸ ἀντίθετο· 'ἐπιδίωκε νὰ βλέπεις τὶς γυναῖκες, περιεργάζου τὰ ξένα κάλλη, καὶ ἐνεργώντας ἔτσι συγκράτα τὴν ἐπιθυμία'. Αὐτὸ λοιπὸν θὰ ἦταν τὸ δύσκολο· ἐνῶ τὸ νὰ πεῖ αὐτός, 'φύγε τὸ καμίνι, ἀπομακρύνσου ἀπὸ τὴ φωτιά, μὴ πλησιάσεις τὴ φλόγα, γιὰ νὰ μείνεις ἀβλαβής', αὐτὸ ἔχει μεγάλη εὐκολία· γιατί τὸ πρόσταγμα εἶναι σύμφωνο μὲ τὴ φύση.

«Ἀκούσατε ὅτι λέχθηκε στοὺς παλιούς, μὴ μοιχεύσεις». Γιὰ ποιὸ λόγο λοιπὸν μᾶς ὑπενθυμίζει τὸν παλιὸ νόμο, ἐνῶ πρόκειται νὰ δώσει ἄλλο νόμο; Γιὰ νὰ μάθεις ἀπὸ τὴ σύγκριση, ὅτι δὲν ὑπάρχει διαμάχη μεταξὺ αὐτοῦ καὶ ἐκείνου· γιατί, ὅταν ὑπάρχει σύγκριση, τότε γίνεται πὺ φανερὴ ἡ κρίση. Ἐπειδὴ δηλαδὴ ἐπρόκειτο μερικοὶ νὰ κατηγοροῦν καὶ νὰ λένε ὅτι αὐτὰ τὰ λέγει νομοθετώντας ἀντίθετα, 'νά, λέγει, σᾶς δίνω τοὺς νόμους παράλληλους· δοκίμασε καὶ μάθε τὴ συμφωνία'· καὶ ὄχι μόνο αὐτό, ἀλλὰ γιὰ νὰ δείξει ὅτι καὶ εὐκόλος εἶναι καὶ δίνεται σὲ κατάλληλη στιγμή. Γι' αὐτὸ λέγει, «ἀκούσατε ὅτι λέχθηκε στοὺς παλιούς, μὴ μοιχεύσεις»· τόσο χρόνο μελετήσατε τὸν παλιὸ νόμο. Σὰν τὸν δάσκαλο

πρὸς παιδίον λέγων ὀκνηρὸν τοῖς πάλαι βουλόμενον ἐνδιατρίβειν
 ἔτι μαθήμασιν, ἐπὶ τὰ ὑψηλότερα ἀναγαγεῖν θέλων λέγει, 'ἐννόησον
 πόσον χρόνον τὸ μάθημα τοῦτο κατέσχεσ'· οὕτω καὶ ὁ Χριστὸς
 ἀναμιμνήσκων, ὅτι πολὺν χρόνον ἐμελέτησαν καὶ κατέσχον τὸν
 5 παλαιὸν νόμον, καὶ καιρὸς λοιπὸν πρὸς τὸν ὑψηλότερον ἀνελθεῖν,
 εἰς τὴν ποτε αὐτοῦς νομοθεσίαν τῶν πατέρων ἀνήγαγε λέγων,
 «ἤκούσατε ὅτι ἐρρέθη τοῖς ἀρχαίοις, οὐ μοιχεύσεις». Ἐκεῖνο τοῖς
 ἀρχαίοις ἐρρέθη, «ἐγὼ δὲ λέγω ὑμῖν». Εἰ μὲν γὰρ τοῖς ἀρχαίοις
 ἔλεγεν, εἰκότως ἤσχαλλες, ὅτε ἀτελέστερον ὑμῶν ἢ φύσις διέκειτο·
 10 ὅτε δὲ ἐπέδωκεν ἡ φύσις, ὅτε τελειότερα γέγονε καὶ διδαγμάτων
 τελειότερων λοιπὸν καιρὸς. Διὰ τοῦτο καὶ ἀρχόμενος τῆς νομοθε-
 σίας, ἵνα μὴ τις τὴν ἐπίτασιν ὄρων τῆς φιλοσοφίας ὀκνηῇ καὶ ἀναδύ-
 ηται, φησὶν, «ἐὰν μὴ περισσεύσῃ ἡ δικαιοσύνη ὑμῶν πλεον τῶν
 γραμματέων καὶ Φαρισαίων, οὐ μὴ εἰσέλθητε εἰς τὴν βασιλείαν
 15 τῶν οὐρανῶν».

Πλείονά με ἀπαιτεῖς τὸν πόνον; διὰ τί; Οὐχὶ τῆς αὐτῆς κοινω-
 νῶ φύσεως ἐκείνοις, οὐχὶ ἀνθρωπὸς εἰμι καθάπερ ἐκεῖνοι; Ἴνα μὴ
 ταῦτα λέγωσι, τίνοσ ἐνεκεν ἐπέτεινεν ἡμῖν τοὺς πόνους; τίνοσ ἐνε-
 κεν μείζονα ἔθηκε τὰ σκάμματα; Προανεῖλε τὴν ἀντίθεσιν, εἰπὼν
 20 τὴν βασιλείαν τῶν οὐρανῶν· μείζονα, φησί, φέρω τὰ ἔπαθλα· εἰ-
 πὼν τοὺς πόνους, εἰπὼν τοὺς ἀγῶνας, εἰπὼν τὴν ἐπίτασιν τῆς νο-
 μοθεσίας, ἐμνημόνευσε καὶ τῶν ἐπάθλων. Οὐ γὰρ τὴν Παλαιστίνην
 ὑμῖν δέδωκα, φησὶν, οὐδὲ τὴν γῆν ρέουσιν γάλα καὶ μέλι, ἀλλ' αὐ-
 τὸν ὑμῖν κομίζω τὸν οὐρανόν. Οὐκ ἐν τῷ μισθῷ δὲ τῶν κατορθω-
 25 μάτων πλεονεκτοῦμεν μόνον, ἀλλὰ καὶ ἐν παραβάσει τῶν ἀμαρτη-
 μάτων μείζονα τὴν κόλασιν ὑπομένομεν. Ὡσπερ γὰρ οἱ πρὸ τοῦ
 νόμου πραοτέραν διδόασιν τιμωρίαν τῶν ἐν τῷ νόμῳ, «ὄσοι», γάρ,
 φησὶν, «ἀνόμως ἤμαρτον, ἀνόμως καὶ ἀπολοῦνται», τουτέστιν, οὐκ
 ἔχουσι τὸν νόμον κατήγορον, ἀλλ' ἀπὸ τῆς φύσεως αὐτῆς οἶσω τὴν
 30 ψῆφον, φησί, μεταξὺ τῶν λογισμῶν κατηγορούντων ἢ καὶ ἀπολο-
 γουμένων· οὕτω τῶν ἐν τῷ νόμῳ πταισάντων οἱ ἐπὶ τῆς χάριτος

24. Ματθ. 5,20.

25. Ρωμ. 2,12.

ἐκεῖνο, πού λέγει σέ ὀκνηρὸ παιδί πού θέλει ἀκόμα ν' ἀσχολεῖται μὲ τὰ παλιὰ μαθήματα, θέλοντας νὰ τὸ ὀδηγήσει στὰ ψηλότερα, 'σκέψου πόσο χρόνο ἀσχολήθηκες μὲ τὸ μάθημα αὐτό' ἔτσι καὶ ὁ Χριστὸς ὑπενθυμίζοντας, ὅτι πολὺ χρόνο μελέτησαν καὶ κράτησαν τὸν παλαιὸ νόμο, καὶ ὅτι εἶναι καιρὸς πιά ν' ἀνεβοῦν ψηλότερα, μετέφερε τὴ σκέψη τους στὴ νομοθεσία τῶν πατέρων τους, λέγοντας, «ἀκούσατε ὅτι λέχθηκε στοὺς παλιούς, μὴ μοιχεύσεις». Ἐκεῖνο λέχθηκε στυγρὸς παλιούς, «ἐγὼ ὁμως λέγω σέ σᾶς». Γιατί, ἐὰν ἔλεγε στοὺς παλιούς, πολὺ σωστὰ θὰ δυσανασχετοῦσες, γιατί τότε ἡ ἀνθρώπινη φύση ἦταν ἀτελέστερη· ὅταν ὁμως σημεῖωσε πρόοδο ἡ ἀνθρώπινη φύση, ὅταν ἔγινε τελειότερη, τότε πιά ἦταν καιρὸς καὶ γιὰ τελειότερα διδάγματα. Γι' αὐτὸ καὶ ἀρχίζοντας τὴ νομοθεσία, γιὰ νὰ μὴ δείχνει κανεὶς ὀκνηρία καὶ τὴν ἀποφεύγει, βλέποντας τὸ ὑπερβολικὸ μέγεθος τῆς φιλοσοφίας, λέγει, «ἐὰν δὲν ξεπεράσει ἡ ἀρετὴ σας πολὺ περισσότερο τὴν ἀρετὴ τῶν γραμματέων καὶ Φαρισαίων δὲν θὰ μπεῖτε στὴ βασιλεία τῶν οὐρανῶν»²⁴.

Μοῦ ζητᾶς περισσότερο κόπο; γιατί; Δὲν ἔχω κι ἐγὼ τὴν ἴδια φύση μὲ ἐκείνους, δὲν εἶμαι ἄνθρωπος ὅπως ἀκριβῶς ἐκεῖνοι; Γιὰ νὰ μὴ λένε αὐτὰ, γιὰ ποιὸ λόγο αὗξησε τοὺς κόπους μας; γιὰ ποιὸ λόγο ἔθεσε μεγαλύτερα ἀγωνίσματα; προανέτρεψε τὴν ἀντίρρηση, προβάλλοντας τὴ βασιλεία τῶν οὐρανῶν. Μεγαλύτερα, λέγει, ἔπαθλα φέρνω. Ἀφοῦ εἶπε τοὺς κόπους, ἀφοῦ εἶπε τοὺς ἀγῶνες, ἀφοῦ ἀνέφερε τὸ μέγεθος τῆς νομοθεσίας, μνημόνευσε καὶ τὰ ἔπαθλα. Γιατί, λέγει, δὲν σᾶς ἔδωσα τὴν Παλαιστίνη; οὔτε τὴ γῆ πού τρέχει γάλα καὶ μέλι, ἀλλὰ σᾶς φέρνω τὸν ἴδιον τὸν οὐρανὸ. Καὶ δὲν ὑπερτροῦμε μόνο στὸ μισθὸ τῶν κατορθωμάτων, ἀλλὰ καὶ ὑπομένομε μεγαλύτερη τιμωρία γιὰ τ' ἁμαρτήματά μας παραβαίνοντας τὸ νόμο. Γιατί, ὅπως ἀκριβῶς οὐ πρὶν ἀπὸ τὸ νόμο τιμωροῦνταν ἐλαφρότερα ἀπὸ ἐκείνους πού ἁμάρταναν ἀφοῦ εἶχε δοθεῖ ὁ νόμος, γιατί λέγει, «ὅσοι ἁμάρτησαν πρὶν δοθεῖ ὁ νόμος, θὰ τιμωρηθοῦν καὶ χωρὶς τὸ νόμο»²⁵, δηλαδὴ δὲν θὰ ἔχουν κατήγορο τὸ νόμο, ἀλλὰ θὰ βγάλω, λέγει, τὴν ἀπόφασή μου ἀπὸ τὴν ἴδια τὴ φύση, βάσει τῶν λογισμῶν πού θὰ κατηγοροῦν ἢ θὰ ἀπολογοῦνται ἔτσι κι ἐκεῖνοι πού ἁμαρτάνουν τῶρα πού ἰσχύει ἡ χάρις θὰ ὑποστοῦν πιὸ ἀνυπόφορη τιμωρία ἀπὸ ἐκείνους πού ἁμάρτησαν ὅταν ἰσχυε ὁ

ἀμαρτάνοντες ἀφορητοτέραν ὑποστήσονται τὴν κόλασιν. Καὶ τούτων τὴν διαφορὰν οὕτως ἔδειξεν ὁ Παῦλος εἰπὼν, «ἀθετήσας τις νόμον τὸ αἷμα τῆς διαθήκης κοινὸν ἠγησάμενος καὶ τὸ Πνεῦμα τῆς χάριτος ἐνυβρίσας;».

5 Ὅρᾳς ἐπὶ τῆς χάριτος μείζονα τὴν τιμωρίαν, ὡσπερ οὖν καὶ τὰ ἔπαθλα μείζονα; Ἄλλ' ἐπειδὴ τῶν μυστηρίων ὑμᾶς ἀνέμνησα τῶν φρικωδεστάτων καὶ πνευματικῶν, παρακαλῶ καὶ ἀντιβολῶ καὶ δέομαι καὶ μετὰ πάσης ἀξιῶ σπουδῆς, ὥστε πᾶσαν ἀμαρτίαν ἀποθεμένους οὕτω προσιέναι τῇ φρικτῇ ταύτῃ τραπέζῃ. «Εἰρήνη» γάρ,
10 φησί, «διῶκετε μετὰ πάντων καὶ τὸν ἁγιασμόν, οὗ χωρὶς οὐδεὶς ὄψεται τὸν Κύριον». Ὁ δὲ τὸν Κύριον οὐκ ὦν ἄξιος ἰδεῖν, οὐδὲ τῆς κοινωνίας ἄξιός ἐστι τοῦ σώματος τοῦ δεσποτικοῦ. Διὰ τοῦτό φησιν ὁ Παῦλος, «ἕκαστος δὲ δοκιμαζέτω ἑαυτὸν καὶ οὕτως ἐκ τοῦ ἄρτου ἐσθιέτω καὶ ἐκ τοῦ ποτηρίου πινέτω. Οὐκ ἀπεκάλυψε τὸ ἔλ-
15 κος, οὐκ εἰς κοινὸν θέατρον ἤγαγε τὴν κατηγορίαν, οὐ περιέστησε μάρτυρας τῶν πλημμελημάτων· ἔνδον ἐν τῷ συνειδότι μηδενὸς παρόντος πλὴν τοῦ πάντα ὁρῶντος Θεοῦ, ποιῶν τὴν κρίσιν καὶ τῶν ἡμαρτημένων τὴν ἐξέτασιν, καὶ πάντα τὸν βίον ἀναλογιζόμενος ὑπὸ τοῦ νοῦ τὸ κριτήριον ἄγε τὰ ἀμαρτήματα· διόρθου τὰ πλημμε-
20 λήματα, καὶ οὕτω μετὰ καθαρῶ τοῦ συνειδότος τῆς ἱεραῆς ἅπτου τραπέζης καὶ τῆς ἀγίας μέτεχε θυσίας.

Ταῦτα ἔχοντες ἐν νῶ καὶ τῶν περὶ ἀκολασίας ἡμῖν εἰρημένων μεμνημένοι καὶ ὄση κεῖται τιμωρία τοῖς ἀπλῶς καὶ ἀκολάστως ὁρῶσι τὰς τῶν γυναικῶν ὄψεις καὶ πρὸ τῆς γεέννης τοῦ Θεοῦ τὸν
25 φόβον καὶ τὴν ἀγάπην πρὸ ὀφθαλμῶν ἔχοντες, πανταχόθεν ἑαυτοὺς καθαίροντες, οὕτω καὶ προσίωμεν τοῖς ἱεροῖς μυστηρίοις, ἵνα μὴ εἰς κρῖμα καὶ κατάκριμα, ἀλλ' εἰς σωτηρίαν καὶ ὑγίειαν ψυχῆς, εἰς παρρησίαν διηνεκῆ τῆς σωτηρίας ταύτης ἀπολάβωμεν, ἐν Χριστῷ Ἰησοῦ τῷ Κυρίῳ ἡμῶν, ᾧ ἡ δόξα καὶ τὸ κράτος, εἰς τοὺς αἰῶνας
30 τῶν αἰώνων. Ἀμήν.

26. Ἐβρ. 10,28–29.

27. Ἐβρ. 12,14.

28. Α' Κορ. 11,28.

νόμος. Καὶ αὐτῶν τῇ διαφορᾷ τὴν ἔδειξε ὁ Παῦλος λέγοντας τὰ ἑξῆς: «ὅταν κάποιος παρέβαινε τὸ νόμο τοῦ Μωϋσῆ πέθαινε χωρὶς εὐσπλαχνία μὲ τὴ μαρτυρία δύο ἢ τριῶν μαρτύρων· πόση χειρότερη τιμωρία νομίζετε ὅτι θ' ἀξιωθεῖ ἐκεῖνος ποὺ περιφρόνησε τὸν Υἱὸ τοῦ Θεοῦ καὶ θεώρησε κοινὸ τὸ αἷμα τῆς διαθήκης καὶ πρόσβαλε τὸ Πνεῦμα τῆς χάριτος;»²⁶.

Βλέπεις ὅτι εἶναι μεγαλύτερη ἢ τιμωρία μετὰ τὴ χορήγηση τῆς χάριτος, ὅπως βέβαια καὶ μεγαλύτερα τὰ ἔπαθλα; Ἄλλ' ἐπειδὴ σᾶς ὑπενθύμισα τὰ φρικώδη καὶ πνευματικὰ μυστήρια, σᾶς παρακαλῶ καὶ σᾶς ἰκετεύω καὶ τὸ ἐπιθυμῶ πάρα πολὺ καὶ ζητῶ μὲ κάθε ἀξίωση, ν' ἀποβάλετε κάθε ἁμαρτία καὶ ἔτσι νὰ πλησιάζετε στὴ φρικτὴ αὐτὴ τράπεζα. Γιατὶ λέγει, «ἐπιδιώκετε τὴν εἰρήνη μὲ ὄλους καὶ τὸν ἁγιασμό, χωρὶς τὸν ὁποῖο κανένας δὲ θὰ δεῖ τὸν Κύριο»²⁷. Κι ἐκεῖνος ποὺ δὲν εἶναι ἄξιος νὰ δεῖ τὸν Κύριο, δὲν εἶναι ἄξιος οὔτε τῆς κοινωνίας τοῦ σώματος τοῦ Κυρίου. Γι' αὐτὸ λέγει ὁ Παῦλος, «ὁ καθένας ἃς ἐξετάζει τὸν ἑαυτοῦ καὶ ἔτσι ἃς τρώει ἀπὸ τὸν ἄρτο καὶ νὰ πίνει ἀπὸ τὸ ποτήρι»²⁸. Δὲν φανέρωσε τὴν πληγὴ, δὲν παρουσίασε τὴν κατηγορία μπροστὰ σὲ πλῆθος ἀνθρώπων, δὲν παρουσίασε μάρτυρες τῶν πλημμελημάτων· μέσα στὴ συνείδηση, χωρὶς νὰ εἶναι κανένας παρὼν ἐκτὸς ἀπὸ τὸ Θεὸ ποὺ βλέπει τὰ πάντα, κρίνε καὶ ἐξέτασε τ' ἁμαρτήματά σου, καὶ σκεπτόμενος ὅλη τὴ ζωὴ σου, ὁδήγησε τὰ ἁμαρτήματά σου μπροστὰ στὸ δικαστήριον τοῦ νοῦ· διόρθωσε τὰ πλημμελήματά σου καὶ ἔτσι μὲ καθαρὴ συνείδηση πλησίασε τὴν ἱερὴ τράπεζα καὶ πάρε μέρος στὴν ἅγια θυσία.

Ἔχοντας αὐτὰ στὸ νοῦ μας καὶ ἐνθυμούμενοι τὰ ὅσα σᾶς εἶπα γιὰ τὴν ἀκολασία, καὶ πόση τιμωρία ἐπιφυλάσσεται γιὰ ἐκείνους ποὺ ἀπλῶς βλέπουν μὲ ἀκόλαστα μάτια τίς γυναῖκες, καὶ ἔχοντας πρὶν ἀπὸ τὴ γέεννα μπροστὰ στὰ μάτια μας τὸ φόβον τοῦ Θεοῦ καὶ τὴν ἀγάπην, καθαρίζοντας ἀπὸ παντοῦ τοὺς ἑαυτοὺς μας, ἔτσι νὰ πλησιάζομε στὰ ἱερὰ μυστήρια, γιὰ νὰ τὰ λάβομε ὄχι πρὸς τιμωρία καὶ καταδίκη μας, ἀλλὰ πρὸς σωτηρία καὶ ὑγεία τῆς ψυχῆς μας καὶ γιὰ νὰ ἔχομε διαρκὴ τὴν παρρησία τῆς σωτηρίας αὐτῆς, μὲ τὴ χάριν τοῦ Ἰησοῦ Χριστοῦ τοῦ Κυρίου μας, στὸν ὁποῖο ἀνήκει ἡ δόξα καὶ ἡ δύναμη στοὺς αἰῶνες τῶν αἰώνων. Ἀμήν.

ΠΕΡΙ ΜΕΤΑΝΟΙΑΣ

ΘΜΙΛΙΑ ΕΒΔΟΜΗ

ΠΕΡΙ ΜΕΤΑΝΟΙΑΣ ΚΑΙ ΠΕΡΙ ΚΑΤΑΝΥΞΕΩΣ

**Και ὅτι ταχὺς ὁ Θεὸς εἰς σωτηρίαν καὶ βραδὺς εἰς
τιμωρίαν· ἐν ᾧ καὶ περὶ τῆς Ραὰβ παράδοξος
ἱστορία**

1. Πάντοτε μὲν ὁ θεὸς Ἀπόστολος θεία καὶ οὐρανίῳ κέχρηται
γλώττῃ καὶ μετὰ πολλῆς ἐπιστήμης τὸν εὐαγγελικὸν ὑφαίνει λόγον,
οὐκ ἐξ οἰκείας γνώμης ἀπλῶς φθεγγόμενος ἀλλ' ἐκ τῆς βασιλικῆς
αὐτοῦ αὐθεντίας προφέρων τὰ δόγματα· ἐξαιρέτως δὲ ταύτῃ κέχρη-
5 ται τῇ ἐπιστήμῃ, ὅταν τὸν τῆς μετανοίας εἰσάγη λόγον τοῖς ἀμαρτάνουσι·
περὶ δὲ αὐτοῦ τοῦ κεφαλαίου πάντας ὑμᾶς ὑπομνήσω.
Ἦκούσατε τοίνυν, ἵνα ἐκ μέρους ἄψωμαι τῶν εἰρημένων, ὡς ἀρ-
τίως διαλεγόμενος τοῖς Κορινθίοις ἔλεγεν ὁ γενναῖος ἐκεῖνος καὶ
θαυμάσιος ἀνὴρ· «μὴπως ἐλθὼν πολλοὺς πενήθσω τῶν προημαρ-
10 τηκότων καὶ μὴ μετανοησάντων». Ἄνθρωπος μὲν ἦν τῇ φύσει ὁ
μέγας οὗτος διδάσκαλος, Θεοῦ δ' ὑπηρετῆς τὴν πρόθεσιν· διὰ τοῦ-
το ὡσπερ οὐρανίῳ κέχρηται γλώττῃ καὶ ὡς ἐξ αὐτῶν τῶν οὐρα-
νῶν φθεγγόμενος, οὕτω καὶ τοῖς ἀμαρτάνουσιν ἀπειλεῖ καὶ τοῖς με-
τανοοῦσιν ἰλασμὸν ἐπαγγέλλεται. Ὅταν δὲ ταῦτα εἶπω, οὐ τῇ Παύ-
15 λου γλώττῃ τὴν αὐθεντίαν ἐπιγράφω, ἀλλ' ἐπὶ τὴν τοῦ Θεοῦ χάριν.

ΠΕΡΙ ΜΕΤΑΝΟΙΑΣ

ΟΜΙΛΙΑ ΕΒΔΟΜΗ

ΠΕΡΙ ΜΕΤΑΝΟΙΑΣ ΚΑΙ ΚΑΤΑΝΥΞΕΩΣ

καὶ ὅτι ὁ Θεὸς εἶναι γρήγορος γιὰ σωτηρία καὶ ἀργὸς γιὰ τιμωρία· ἐπίσης γίνεται λόγος καὶ γιὰ τὴν παράδοξη ἱστορία τῆς Ραὰβ

1. Πάντοτε ὁ θεῖος Ἀπόστολος χρησιμοποιεῖ θεία καὶ οὐράνια γλώσσα καὶ μὲ μεγάλη σοφία ὑφαίνει τὸν εὐαγγελικὸ λόγον· δὲν διατυπώνει ἀπλῶς τὴ δική του γνώμη, ἀλλὰ διακηρύσσει τὶς ἀλήθειες ἀπὸ τὴ βασιλική του αὐθεντία· ἐντελῶς ξεχωριστὰ χρησιμοποιεῖ αὐτὴ τὴ σοφία του, ὅταν ὁμιλεῖ πρὸς ἐκείνους ποὺ ἀμαρτάνουν γιὰ μετάνοια, καὶ ἀκριβῶς αὐτὸ τὸ σπουδαῖο θέμα θὰ σᾶς ὑπενθυμίσω τώρα. Ἀκούσατε λοιπὸν, γιὰ νὰ μιλήσω κάπως σχετικὰ μὲ τὰ λεχθέντα, ὅτι ὁ γενναῖος ἐκεῖνος καὶ θαυμαστὸς ἄνδρας μιλώντας τελευταῖα στοὺς Κορινθίους ἔλεγε· «μήπως ἐρχόμενος ἐκεῖ πενήθισω γιὰ πολλοὺς ἀπὸ ἐκείνους ποὺ ἀμάρτησαν προηγουμένως καὶ δὲν μετανόησαν»¹. Ἄνθρωπος ἦταν ὡς πρὸς τὴ φύση ὁ μεγάλος αὐτὸς δάσκαλος, ἀλλ' ὑπηρετῆς τοῦ Θεοῦ ὡς πρὸς τὴν πρόθεσιν· γι' αὐτὸ ὅπως ἀκριβῶς χρησιμοποιεῖ οὐράνια γλώσσα καὶ ὁμιλεῖ σὰν νὰ προέρχονται τὰ λόγια του ἀπὸ τὸν οὐρανὸ, ἔτσι καὶ ἀπειλεῖ ἐκείνους ποὺ ἀμαρτάνουν καὶ ὑπόσχεται συγχώρεσιν σ' ἐκείνους ποὺ μετανοοῦν. Κι ὅταν λέγω αὐτὰ δὲν ἀποδίδω τὴν αὐθεντία στὴ γλώσσα τοῦ Παύλου, ἀλλὰ τὸ πᾶν ἀποδίδω στὴ χάριν

τὸ πᾶν ἀναφέρω, περὶ οὗ νῦν αὐτὸς ἔλεγεν· «εἰ δοκιμὴν ζητεῖτε τοῦ ἐν ἐμοὶ λαλοῦντος Χριστοῦ». Ὑποτίθεται τοίνυν τοῖς ἁμαρτάνουσι φάρμακον εὐεργεσίας καὶ μετάνοιαν εἰς σωτηρίαν. Συνέδραμε δὲ σήμερον τῇ ἀποστολικῇ ἀναγνώσει καὶ ἡ εὐαγγελικὴ τοῦ Σωτῆρος 5 αὐθεντία, ἁμαρτιῶν ἄφεσιν ἀφθόνως χαριζομένη. Τὸν γὰρ παραλυτικὸν ὁ Σῶτῆρ ἰώμενος ἔλεγεν, ὡς ἀρτίως ἀκηκόατε· «τέκνον, ἀφέωνταί σοι αἱ ἁμαρτίαι σου αἱ πολλαί»· ἄφεσις δὲ ἁμαρτιῶν πηγὴ σωτηρίας καὶ ἔπαθλον μετανοίας· ἰατρεῖον γὰρ ἐστὶν ἀναιρετικὸν τῆς ἁμαρτίας ἢ μετάνοια· δῶρόν ἐστὶν οὐράνιον, δύναμις 10 θαυμαστὴ, χάριτι νικῶσα τὴν τῶν νόμων ἀκολουθίαν. Διὰ τοῦτο οὐ πόρνον ἀποσειέται, οὐ μοιχὸν ἀποσοβεῖ, οὐ μέθυσον ἀποστρέφεται, οὐκ εἰδωλολάτρην βδελύσσεται, οὐ λοῖδορον ἀπελαύνει, οὐ βλάσφημον ἀποδιώκει, οὐκ ἀλαζόνα, ἀλλὰ πάντας μεταποιεῖ· χωνευτήριον γὰρ ἐστὶ τῆς ἁμαρτίας ἢ μετάνοια.

15 Ἄναγκαῖον δὲ πρῶτον γνωρίσαι τοῦ Θεοῦ τὸν σκοπὸν, οὐκ ἐξ ἡμετέρων ἐννοιῶν ἐπιβάλλοντας ταύτη τῇ θεωρίᾳ, ἀλλ' ἐξ αὐτῶν τῶν θείων Γραφῶν μεμαρτυρημένην ἀποδεικνύοντας τὴν ἀλήθειαν. Σκοπὸς τῷ Θεῷ μακροθυμεῖν τοῖς ἁμαρτάνουσι διπλοῦς ἐστὶν εἰς σωτηρίαν ἴλεως· μνηστευόμενος αὐτοῖς τὴν ἐκ μετανοίας 20 σωτηρίαν, καὶ τοῖς ἐξ αὐτῶν ἀπογόνοις τοῖς εἰς ἀρετὴν ἐπιδιδόναι μέλλουσι ταμιευόμενος τὴν εὐεργεσίαν. Καὶ ἵνα πάλιν ἀναλάβω τὸν λόγον, ὁ Θεὸς μακροθυμεῖ, ἵνα καὶ ὁ ἁμαρτάνων μετανοήσῃ καὶ τοῖς ἐξ αὐτοῦ τικτομένοις μὴ ἀποκλείσῃ τὴν σωτηρίαν. Κἂν γὰρ αὐτὸς ὁ ἁμαρτάνων ἀμετανόητα πταιῆ, φεΐδεται πολλάκις τῆς ρί- 25 ζης, ἵνα φυλάξῃ τοὺς καρπούς· πολλάκις μὲν οὖν καὶ αὐτὴν μεταβάλλει τὴν ρίζαν, ὡς ἔφθην εἰπών· ἀλλ' ἐπειδὴν εἰς παντελῆ κακίαν ἐκείνη πέσῃ, ὁ Θεὸς ὑπερτίθεται χρησίμως τὴν τιμωρίαν, ἀναμένων τῶν μετανοούντων τὴν σωτηρίαν· καὶ ὅπως, ἄκουε. Θάρρα ὁ πατὴρ Ἀβραὰμ εἰδώλων ἦν προσκυνητής, ἀλλ' οὐ δέδω- 30 κεν ἐνταῦθα τῆς ἀσεβείας τὴν δίκην· καὶ εἰκότως. Εἰ γὰρ προλα-

2. Β' Κορ. 13,3.

3. Μαρκ. 2,5.

τοῦ Θεοῦ, γιὰ τὸν ὁποῖο αὐτὸς ἔλεγε τώρα· «ἐφόσον ζητεῖτε ἀπόδειξη γιὰ τὸ Χριστὸ ποῦ μιλάει μέσα ἀπὸ μένα»². Ὑποδεικνύει λοιπὸν σ' ἐκείνους ποῦ ἁμαρτάνουν φάρμακο εὐεργετικὸ καὶ μετάνοια γιὰ σωτηρία. Καὶ ἦρθε σήμερα νὰ βοηθήσει τὸ ἀποστολικὸ ἀνάγνωσμα καὶ ἡ εὐαγγελικὴ αὐθεντία τοῦ Σωτήρα, χαρίζοντας ἄφθονη τὴν ἄφεση ἁμαρτιῶν. Γιατὶ θεραπεύοντας ὁ Σωτήρας τὸν παραλυτικὸ ἔλεγε, ὅπως ἀκούσατε προηγουμένως· «τέκνο μου, συγχωροῦνται οἱ ἁμαρτίες σου οἱ πολλές»³. ἡ ἄφεση τῶν ἁμαρτιῶν εἶναι πηγὴ σωτηρίας καὶ ἔπαθλο μετανοίας· γιὰ τὴν μετάνοια εἶναι θεραπευτικὸ ἰατρεῖο τῆς ἁμαρτίας· εἶναι δῶρο οὐράνιο, δύναμη θαυμαστή, χάρις ποῦ νικᾷ τὶς συνέπειες τῶν νόμων. Γι' αὐτὸ δὲν ἀπορρίπτει τὸν πόρνο, δὲν διώχνει τὸ μοιχό, δὲν ἀποστρέφεται τὸν μέθυσο, δὲν συχαίνεται τὸν εἰδωλολάτρη, δὲν ἀπομακρύνει τὸν κακόλογο, δὲν διώχνει τὸν βλάσφημο, οὔτε τὸν ἀλαζόνα, ἀλλ' ὅλους τοὺς μεταβάλλει· γιὰ τὴν μετάνοια εἶναι χωνευτήρι τῆς ἁμαρτίας.

Πρέπει λοιπὸν πρῶτα νὰ γνωρίσουμε τὸ σκοπὸ τοῦ Θεοῦ ἀναπτύσσοντας τὸ θέμα μας αὐτὸ ὄχι μὲ δικούς μας συλλογισμούς, ἀλλ' ἀποδεικνύοντας τὴν ἀλήθεια ἐπιβεβαιωμένη ἀπὸ τὶς ἴδιες τὶς θεῖες Γραφές. Ὁ σκοπὸς τοῦ Θεοῦ, ποῦ δείχνει μακροθυμία γιὰ τοὺς ἁμαρτωλούς, εἶναι διπλὸς μὲ στόχο τὴ σωτηρία· ἐπιδιώκει τὴ σωτηρία αὐτῶν ἀφοῦ πρῶτα μετανοήσουν, καὶ ἐπιφυλάσσει τὴν εὐεργεσία γιὰ τοὺς ἀπογόνους τοὺς ποῦ πρόκειται νὰ ζήσουν ἐνἄρρετα. Καὶ γιὰ νὰ ἐπαναλάβω τὸ λόγο, ὁ Θεὸς μακροθυμεῖ, ὥστε καὶ ἐκεῖνος ποῦ ἁμαρτάνει νὰ μετανοήσει, καὶ νὰ μὴ ἀποκλείσει τὴ σωτηρία τῶν τέκνων τοὺς. Γιατὶ, κι ἂν ἀκόμη αὐτὸς ποῦ ἁμαρτάνει δὲν πρόκειται νὰ μετανοήσει, εὐσπλαχνίζεται πολλὰς φορὲς τὴ ρίζα, γιὰ νὰ φυλάξει τοὺς καρπούς· πολλὰς φορὲς μάλιστα ὅπως εἶπα προηγουμένως, μεταβάλλει καὶ τὴν ἴδια τὴν ρίζα· ὅταν ὁμοῦς ἐκείνη περιπέσει σὲ πλήρη κακία, ὁ Θεὸς ἀναβάλλει πρὸς ὠφέλεια τὴν τιμωρία, περιμένοντας τὴ σωτηρία ἐκείνων ποῦ μετανοοῦν· καὶ ἄκουε πῶς. Ὁ πατέρας τοῦ Ἀβραὰμ Θάρα ἦταν προσκυνητὴς τῶν εἰδῶλων, ἀλλὰ δὲν τιμώρησε ἐδῶ τὴν ἀσέβειά του καὶ πολὺ σωστά. Γιατὶ, ἐὰν προλάβαινε ὁ Θεὸς καὶ ἔκοβε τὴ ρίζα, ἀπὸ

βῶν ὁ Θεὸς ἀπέτεμε τὴν ρίζαν, πόθεν ὁ τοσοῦτος καρπὸς τῆς πίστεως ἀνεδίδοτο; Τί τοῦ Ἡσαῦ μοχθηρότερον; Σκόπει μοι καὶ ἐτέρας φιλανθρωπίας ὑπόθεσιν. Τί τῆς κακίας ἐκείνης ἀναιδέστερον; οὐ πόρνος καὶ βέβηλος, ὡς φησιν ὁ Ἀπόστολος; οὐ μητρολοίας καὶ
 5 πατρολοίας; Οὐκ ἀδελφοῦ φονεὺς ὅσον εἰ πρόθεσιν; οὐχ ὑπὸ τοῦ Θεοῦ μισούμενος; ἡ Γραφή μαρτυρεῖ λέγουσα· «τὸν Ἰακώβ ἠγάπησα, τὸν δὲ Ἡσαῦ ἐμίσησα». Εἰ τοίνυν πόρνος καὶ ἀδελφοκτόνος καὶ βέβηλος καὶ μεμισημένος, διὰ τί μὴ ἀφανίζεται; διὰ τί μὴ ἐκκόπτεται; διὰ τί παραχρῆμα τὴν προσήκουσαν τιμωρίαν οὐ δέχεται;
 10 Διὰ τί; καλὸν ὡς ἀληθῶς καὶ τὴν αἰτίαν εἰπεῖν. Εἰ ἐξεκόπη, μέγιστον καρπὸν δικαιοσύνης ὁ κόσμος ἀπώλεσεν ἄν· καὶ ὅποιον, ἄκουε. «Ἡσαῦ ἐγέννησε τὸν Ραγουήλ, Ραγουήλ τὸν Ζαρά, Ζαρά τὸν Ἰώβ». Ὁρᾷς πηλίκον ὑπομονῆς ἄνθος ἠφανίζετο, εἰ προλαβὼν ὁ Θεὸς δίκην ἀπήτησε τὴν ρίζαν;

15 2. Καθ' ὅλων οὖν τῶν πραγμάτων ταύτην ἐκλάμβανε τὴν θεωρίαν. Διὰ τοῦτο μακροθυμεῖ τοῖς Αἰγυπτίοις ἀνύποιστα βλασφημοῦσι, διὰ τὰς νῦν ἀνθούσας Ἐκκλησίας ἐν Αἰγύπτῳ, διὰ τὰ μοναστήρια καὶ τοὺς ἀγγελικὸν ἐπανηρημένους βίον. Καὶ γάρ, ὡς φασιν οἱ τῶν νόμων τῶν κοινῶν ἔμπειροι, καὶ ὡς οἱ Ρωμαίων παρακελεύονται νόμοι, τὴν κυφοροῦσαν, εἴ ποτε περιπέσοι πταίσματι θανάτου δίκην ἐπάγοντι, μὴ πρότερον ἀναιρεῖσθαι, πρὶν ἂν τέκη τὸ κυφορούμενον· καὶ μάλα εἰκότως· οὐ γὰρ ἐδικαίωσαν οἱ καλῶς θεϊκότες τοὺς νόμους συναφανισθῆναι τὸ ἀναμάρτητον τῆ ἀμαρτησάση. Εἰ δὲ οἱ ἀνθρώπινοι νόμοι φεῖδονται τῶν μηδὲν ἡμαρτηκό-
 25 των, ὁ Θεὸς οὐ πολλῶ μᾶλλον εἰκότως φυλάξει τὴν ρίζαν, τοῖς καρποῖς ταμιευόμενος τὴν ἐκ τῆς μετανοίας εὐεργεσίαν; Λάβε μοι λοιπὸν καὶ ἐπ' αὐτῶν τῶν ἀμαρτανόντων τὴν ἐκ μετανοίας εὐεργεσίαν· καὶ γὰρ καὶ ἐπὶ τούτων ὁ αὐτὸς τῆς φιλανθρωπίας ἀποδίδεται λόγος. Εἰ προελάμβανεν ἡ δίκη τὴν διόρθωσιν, ὁ κόσμος παν-
 30 τελῶς ἀπώλλυτο καὶ διεφθείρετο· εἰ ὁξὺς ἦν πρὸς τιμωρίαν ὁ Θεός, οὐκ ἂν ἐκτίησατο Παῦλον ἢ Ἐκκλησία, οὐκ ἐδέχετο τὸν

4. Ἐβρ. 12,16.

5. Ρωμ. 9,13.

6. Γεν. κεφ. 36.

πού θὰ βλάσταινε ὁ τόσο μεγάλος καρπὸς τῆς πίστεως; Τί ὑπάρχει πῶς μοχθηρὸ ἀπὸ τὸν Ἡσαῦ; Πρόσεχε, παρακαλῶ, καὶ ἀφορμὴ ἄλλης φιλανθρωπίας. Τί ὑπάρχει ἀναιδέστερο ἀπὸ τὴν κακία ἐκείνη; δὲν ἦταν πόρνος καὶ βέβηλος, ὅπως λέγει ὁ Ἀπόστολος⁴; δὲν ἦταν μητροκτόνος καὶ πατροκτόνος; δὲν φόνευσε μὲ τὴν πρόθεσή του τὸν ἀδελφὸ του; δὲν μισοῦνταν ἀπὸ τὸ Θεό; Τὸ βεβαιώνει ἡ Γραφή λέγοντας· «τὸν Ἰακῶβ τὸν ἀγάπησα, ἐνῶ τὸν Ἡσαῦ τὸν μίσησα»⁵. Ἐὰν λοιπὸν ἦταν πόρνος καὶ ἀδελφοκτόνος καὶ βέβηλος καὶ μισημένος, γιατί δὲν ἀφανίζεται; γιατί δὲν ἐξολοθρεύεται; γιατί δὲν δέχεται ἀμέσως τὴν κατάλληλη τιμωρία; Γιατί; Καλὸ εἶναι νὰ ποῦμε καὶ τὴν αἰτία. Ἐὰν ἐξολοθρευόταν, θὰ ἔχανε ὁ κόσμος μέγιστο καρπὸ δικαιοσύνης καὶ ἄκουε ποιόν. «Ὁ Ἡσαῦ γέννησε τὸν Ραγουήλ, ὁ Ραγουήλ τὸν Ζαρά, ὁ Ζαρά τὸν Ἰώβ»⁶. Βλέπεις πόσο μεγάλο ἄνθος ὑπομονῆς θὰ ἐξαφανιζόταν, ἐὰν ἐπενέβαινε ὁ Θεὸς καὶ τιμωροῦσε τὴ ρίζα;

2. Σ' ὅλα τὰ πράγματα λοιπὸν ν' ἀποδέχεσαι αὐτὴ τὴ θεωρία. Γι' αὐτὸ δείχνει μακροθυμία πρὸς τοὺς Αἰγυπτίους πού ἦταν βλάσφημοι ἀφάνταστα, γιὰ χάρη τῶν ἐκκλησιῶν πού ἀνθοῦν τώρα στὴν Αἴγυπτο, γιὰ χάρη τῶν μοναστηριῶν καὶ ἐκείνων πού προτίμησαν τὸν ἀγγελικὸ βίον. Γιατί, ὅπως λένε οἱ γινῶστες τῶν κοινῶν νόμων καὶ ὅπως προστάζουν οἱ νόμοι τῶν Ρωμαίων, τὴν ἔγκυο γυναίκα, ἂν κάποτε πέσει σὲ παράπτωμα πού τιμωρεῖται μὲ θάνατο, νὰ μὴ θανατώνεται προηγουμένως, προτοῦ γεννήσει αὐτὸ πού κυοφορεῖ· καὶ πολὺ σωστά· γιατί δὲν ἔκριναν δίκαιο, ἐκεῖνοι πού νομοθέτησαν ὀρθὰ τοὺς νόμους, νὰ ἐξαφανισθεῖ μαζί μὲ τὴν ἀμαρτωλὴ τὸ ἀναμάρτητο. Ἐὰν οἱ ἀνθρώπινοι νόμοι δείχνουν εὐσπλαχνία γιὰ ἐκείνους πού δὲν ἔπραξαν κανένα ἀμάρτημα, δὲ εἶναι πολὺ περισσότερο εὐλόγο νὰ φυλάξει ὁ Θεὸς τὴ ρίζα, ἐπιφυλάσσοντας τὴν εὐεργεσία ἀπὸ τὴ μετάνοια γιὰ καρπούς; Θεώρησε λοιπὸν σὲ παρακαλῶ τὴν εὐεργεσία ἀπὸ τὴ μετάνοια καὶ γιὰ ἐκείνους πού ἀμαρτάνουν· γιατί καὶ γι' αὐτοὺς ἰσχύει ὁ ἴδιος λόγος φιλανθρωπίας. Ἄν προλάβαινε ἡ τιμωρία τὴ διόρθωση, ὁ κόσμος θὰ χανόταν καὶ θὰ καταστραφόταν ἐντελῶς· ἂν ἦταν ταχὺς ὁ Θεὸς γιὰ τιμωρία, δὲν θ' ἀποκτοῦσε ἡ Ἐκκλησία τὸν Παῦλο, δὲν θὰ κέρδιζε

τοιούτον καὶ τηλικούτον. Διὰ τοῦτο οὖν ὑπερέθετο βλασφημοῦντα, ἵνα δείξῃ μετανοοῦντα. Ἡ τοῦ Θεοῦ μακροθυμία τὸν διώκτην ἐποίησε κήρυκα· ἡ τοῦ Θεοῦ μακροθυμία πάντας ἡμᾶς ἠλέησε, πάντας μετὰβαλε, πάντας μετέστρεψεν. Ἐὰν ἴδῃς τὸν ποτε μέθυσον, 5 νηστευτήν, ἐὰν ἴδῃς τὸν ποτε βλάσφημον, θεολόγον, ἐὰν ἴδῃς τὸν ποτε αἰσχραῖς ὤδαῖς τὸ στόμα μολύναντα, νῦν τοῖς θείοις ὕμνοις τὴν ψυχὴν καθαίροντα, θαύμαζε τὴν μακροθυμίαν τοῦ Θεοῦ καὶ ἐπαίνει τὴν μετάνοιαν καὶ ἐκ τῆς ἀλλοιώσεως λέγε ἀνάλαβών· «αὕτη ἡ ἀλλοίωσις τῆς δεξιᾶς τοῦ Ὑψίστου». Ἀγαθὸς μὲν ὁ Θεὸς 10 πρὸς πάντας, ἐξαιρέτως δὲ τὴν ἑαυτοῦ μακροθυμίαν ἐνδείκνυται πρὸς τοὺς ἀμαρτάνοντας. Καὶ εἰ βούλει ξένον ἐπακοῦσαι λόγον, ξένον μὲν ὅσον εἰς συνήθειαν, ἀληθινὸν δὲ ὅσον εἰς εὐσέβειαν, ἄκουσον.

Βαρὺς ὁ Θεὸς πανταχοῦ φαίνεται τοῖς δικαίοις, χρηστὸς δὲ 15 τοῖς ἀμαρτωλοῖς καὶ ταχὺς εἰς φιλανθρωπίαν· τὸν ἁμαρτάνοντα καὶ πεσόντα διανίστησι καὶ φησι πρὸς αὐτόν· «μὴ ὁ πίπτων οὐκ ἀνίσταται; ἢ ὁ ἀποστρέφων οὐκ ἐπιστρέφει;»· καὶ· «ἵνατι ἀπέστρεψεν ἀποστροφὴν ἀναιδῆ ἢ ἀσύνετος θυγάτηρ Ἰούδα;»· καὶ πάλιν· «ἐπιστρέφητε πρὸς με καὶ ἐπιστραφήσομαι πρὸς ὑμᾶς». Καὶ ἐτέρωθι 20 δὲ ὄρκω βεβαιοῖ τὴν ἐκ μετανοίας σωτηρίαν διὰ πολλὴν φιλανθρωπίαν. «Ζῶ γὰρ ἐγώ, λέγει Κύριος· οὐ βούλομαι τὸν θάνατον τοῦ ἀμαρτωλοῦ, ὡς τὸ ἐπιστρέψαι καὶ ζῆν αὐτόν». Πρὸς δὲ τὸν δίκαιον λέγει· «ἐὰν ποιήσῃ ἄνθρωπος πᾶσαν δικαιοσύνην καὶ πᾶσαν ἀλήθειαν καὶ στραφῆς ἀμάρτη, οὐ μὴ μνησθῶ τῆς δικαιοσύνης αὐτοῦ, ἀλλ' ἐν τῇ ἀμαρτίᾳ αὐτοῦ ἀποθανεῖται». Ὡς πολλῆς ἀκριβείας τῆς πρὸς τὸν δίκαιον· ὡς πολλῆς δασιλείας τῆς πρὸς τὸν ἀμαρτάνοντα. Οὕτω δὲ ποικίλως καὶ διαφόρους μηχανᾶται, οὐκ αὐτὸς μεταβαλλόμενος, ἀλλὰ χρησίμως μερίζων τῆς ἀγαθότητος αὐτοῦ τὰς οἰκονομίας· καὶ ὅπως, ἄκουε. Τὸν ἀμαρτωλὸν καὶ ἐμμένοντα ταῖς 30 ἀμαρτίαις, ἐὰν φοβήσῃ, εἰς ἀπόγνωσιν αὐτόν καὶ ἀπαγόρευσιν τῆς

7. Ψαλμ. 76,11.

8. Ἱερ. 8,4.

9. Ἱερ. 8,5.

10. Ζαχ. 1,3.

11. Ἱεζ. 33,11.

12. Ἱεζ. 18,24.

αὐτὸν τὸν τέτοιο καὶ τόσο μεγάλο ἄνδρα. Γι' αὐτὸ λοιπὸν παρέβλεπε τὶς βλασφημίες του, γιὰ νὰ μᾶς τὸν δείξει μετανοοῦντα. Ἡ μακροθυμία τοῦ Θεοῦ ἔκαμε τὸν διώκτη κήρυκα· ἡ μακροθυμία τοῦ Θεοῦ μετέβαλε τὸν λύκο σὲ ποιμένα· ἡ μακροθυμία τοῦ Θεοῦ ἔκαμε τὸν τελώνη εὐαγγελιστὴ· ἡ μακροθυμία τοῦ Θεοῦ ἐλέησε ὅλους ἐμᾶς, μᾶς μετέβαλε ὅλους, μᾶς μετέστρεψε ὅλους. Ἐάν δεῖς τὸν κάποτε μέθυσσο, νὰ νηστεύει, ἂν δεῖς τὸν κάποτε βλάσφημο, θεολόγο, ἂν δεῖς ἐκεῖνον ποὺ κάποτε μόλυνε τὸ στόμα του μὲ αἰσχρὰ ἄσματα, τώρα νὰ καθαρίζει τὴν ψυχὴ του μὲ θείους ὕμνους, θαύμαζε τὴ μακροθυμία τοῦ Θεοῦ καὶ ἐξύμνα τὴ μετάνοια, καὶ ὀρμώμενος ἀπὸ τὴ μεταβολὴ αὐτῆ, λέγε· «αὐτὴ ἡ μεταβολὴ εἶναι ἔργο τῆς δυνάμεως τοῦ Ὑψίστου»⁷. Ὁ Θεὸς εἶναι ἀγαθὸς πρὸς ὅλους, ἰδιαίτερα ὅμως δείχνει τὴ μακροθυμία του πρὸς ἐκείνους ποὺ ἁμαρτάνουν. Καὶ ἂν θέλεις ν' ἀκούσεις παράξενο λόγο, παράξενο ὡς πρὸς τὸ ἀσυνήθιστο, ἀληθινὸ ὅμως ὡς πρὸς τὴν εὐσέβεια, ἄκουσε.

Ὁ Θεὸς παντοῦ φαίνεται βαρὺς καὶ γιὰ τοὺς δίκαιους, ἀλλὰ καλὸς γιὰ τοὺς ἁμαρτωλοὺς καὶ ταχὺς γιὰ φιλανθρωπία· ἐκεῖνον ποὺ ἁμάρτησε καὶ ἔπεσε τὸν σηκώνει, καὶ λέγει πρὸς αὐτόν· «μήπως ἐκεῖνος ποὺ πέφεται δὲ σηκώνεται; ἢ ἐκεῖνος ποὺ λοξοδρομεῖ δὲν ἐπιστρέφει;»⁸· καὶ· «γιατί ἀπέστρεψε μὲ ἀναίδεια τὸ πρόσωπό της ἀπὸ μένα ἢ ἀσύνητη θυγατέρα τοῦ Ἰούδα;»⁹· καὶ πάλι· «ἐπιστρέψτε πρὸς ἐμένα καὶ θὰ ἐπιστρέψω καὶ ἐγὼ πρὸς ἐσᾶς»¹⁰. Καὶ ἄλλοῦ ἐπίσης μὲ ὄρκο βεβαιώνει ὅτι θὰ σωθοῦν ἐξ αἰτίας τῆς φιλανθρωπίας του ὅσοι μετανοοῦν. «Γιατί ζῶ ἐγώ, λέγει ὁ Κύριος· δὲ θέλω τὸ θάνατο τοῦ ἁμαρτωλοῦ, ὥστε νὰ μετανοήσῃ καὶ νὰ ζήσῃ»¹. Ἐνῶ πρὸς τὸν δίκαιο λέγει· «ἂν ὁ ἄνθρωπος ἐκτελέσῃ κάθε πράξιν ἀρετῆς καὶ κάθε ἀλήθεια, ἀλλὰ ἁμαρτήσῃ μετὰ, δὲ θὰ θυμηθῶ τὴν ἀρετὴν του, ἀλλὰ θὰ πεθάνῃ μέσα στὴν ἁμαρτία του»¹². Πῶ, πῶ, πόση ἀκριβολογία γιὰ τὸ δίκαιο· πῶ πῶ πόση μεγαλοδωρία πρὸς τὸν ἁμαρτωλό! Τόσους ποικίλους καὶ διάφορους τρόπους ἐπινοεῖ, χωρὶς αὐτὸς ν' ἀλλάζει, ἀλλὰ μοιράζοντας χρήσιμα τὴ μεγάλη ἀγαθότητά του· καὶ ἄκου πῶς. Τὸν ἁμαρτωλὸν κι ἐκεῖνον ποὺ ἐπιμένει στὶς ἁμαρτίες, ἂν τὸν φοβήσῃ, τὸν ὀδηγεῖ

ἐλπίδος φέρει· τὸν δὲ δίκαιον ἐὰν μακαρίσῃ, χαυνοῖ τῆς ἀρετῆς αὐτοῦ τὸν τόνον, καὶ ὡς ἤδη μακαρισθέντα, ἀμελεῖν αὐτὸν τῆς σπουδῆς παρασκευάζει. Διὰ τοῦτο τὸ μὲν ἀμαρτωλὸν ἐλεεῖ, τὸν δὲ δίκαιον φοβεῖ· «φοβερός γὰρ ἐπὶ πάντα τοὺς περικύκλω αὐτοῦ».

5 «Χρηστὸς Κύριος τοῖς σύμπασι». «Φοβερός», φησὶν, «ἐστὶν ἐπὶ πάντα τοὺς περικύκλω αὐτοῦ»· καὶ τίνες ἂν εἶεν, ἀλλ' ἢ οἱ ἅγιοι; Ὁ Θεὸς γάρ, φησὶν ὁ Δαυῖδ, «ὁ ἐνδοξαζόμενος ἐν βουλῇ ἁγίων, μέγας καὶ φοβερός ἐστὶν ἐπὶ πάντα τοὺς περικύκλω αὐτοῦ». Ἐὰν ἴδῃ πεσόντα, ἐκτείνει χεῖρα φιλανθρωπίας· ἐὰν ἴδῃ ἐστῶτα, ἐπάγει

10 φόβον· καὶ τοῦτο δικαιοσύνης καὶ δικαιοκρισίας. Τὸν μὲν γὰρ δίκαιον τῷ φόβῳ στηρίζει, τὸν δὲ ἀμαρτωλὸν τῇ φιλανθρωπία διεγείρει.

Καὶ θέλεις αὐτοῦ γινῶναι τὴν εὐκαιρον ἀγαθότητα καὶ τὴν εὐχρηστον καὶ ἀρμόζουσαν ἡμῖν ἀποτομίαν; Πρόσεχε ἀκριβῶς, μὴ σε

15 διαφύγῃ τῆς θεωρίας τὸ μέγεθος· ἢ ἀμαρτωλὸς ἐκεῖνη γυνὴ ἢ μαρτυρημένη ἐπὶ πάσῃ ἀμαρτία καὶ ἀνομία, ἢ τοσαῦτα ἀμαρτήσασα, καὶ τοσοῦτοις ἀμαρτιῶν ἔργοις ἐνεχομένη, διψήσασα τὴν ἐκ μετανοίας σωτηρίαν ὑπεισηλθε τῷ συμποσίῳ τῶν ἁγίων· καλῶ δὲ συμπόσιον ἁγίων, ἐπειδὴ παρῆν ὁ Ἅγιος τῶν ἁγίων. Τοῦ γὰρ

20 Σωτῆρος κατακεκλιμένου ἐν τῷ οἴκῳ Σίμωνος τοῦ Φαρισαίου, ὑπεισηλθεν ἡ γυνὴ ἢ ἀμαρτωλὸς ἐκεῖνη, καὶ τῶν ποδῶν ἤπτετο τοῦ Σωτῆρος, καὶ τοῖς δάκρυσιν ἀπέπλυνεν αὐτοῦ τοὺς πόδας, καὶ ταῖς θριξίν ἐξέματε· καὶ τὴν τοσοῦτοις κεχωσμένην ἀμαρτήμασι διανίστησιν ὁ φιλάνθρωπος, λέγων· «ἀφέωνται αὐτῆς αἱ ἀμαρ-

25 τία». Οὐ γὰρ πρόκειται μοι νῦν ἐξετάσαι πᾶσαν τὴν ἱστορίαν, ἀλλὰ μόνην παραγαγεῖν τὴν μαρτυρίαν. Ὅρα τοίνυν τὴν δαψίλειαν· «οὐ χάριν λέγω σοι, ἀφέωνται αὐτῆς αἱ ἀμαρτίαι αἱ πολλαί, ὅτι πολὺ ἠγάπησε». Τοσοῦτων οὖν ἀμαρτημάτων ἀμνηστίαν ἐκομίσατο ἢ ἀμαρτωλὸς γυνή. Καὶ Μαρία δέ, ἡ ἀδελφὴ Μωϋσέως, διὰ μικρὸν

30 γογγυσμὸν λέπρα καταδικάζεται. Τοῖς ἀμαρτάνουσι λέγει· «ἐὰν

13. Ψαλμ. 88,8.

14. Ψαλμ. 144,9.

15. Ψαλμ. 88,8.

16. Ματθ. 26,6.

17. Λουκᾶ 7,47.

18. Λουκᾶ 7,47.

19. Ἀριθμ. 12,10.

στην απόγνωση και τῇ στέρηση τῆς ἐλπίδας, ἐνῶ τὸν δίκαιο ἂν τὸν μακαρίσει χαλαρώνει τὸν τόνο τῆς ἀρετῆς του, καὶ ἐπειδὴ μακαρίσθηκε ἤδη, τὸν κάνει ἀδιάφορο στὴν προθυμία πρὸς τὴν ἀρετή. Γι' αὐτὸ τὸν ἁμαρτωλὸ τὸν ἐλεεῖ, ἐνῶ τὸν δίκαιο τὸν φοβίζει· γιατί, λέγει, «εἶναι φοβερὸς πρὸς ὄλους ἐκείνους πού τὸν περιβάλλουν»¹³· καί, «εἶναι ἀγαθὸς ὁ Κύριος πρὸς ὄλους»¹⁴· «εἶναι φοβερός», λέγει, «πρὸς ὄλους ἐκείνους πού τὸν περιβάλλουν»· καὶ ποιοὶ θὰ μπορούσαν νὰ εἶναι αὐτοί, παρὰ οἱ ἅγιοι; Γιατὶ ὁ Θεός, λέγει ὁ Δαυῖδ, «πού δοξάζεται μέσα στὴ σκέψη τῶν ἁγίων, εἶναι μεγάλος καὶ φοβερός πρὸς ὄλους ἐκείνους πού τὸν περιβάλλουν»¹⁵. Ἄν δεῖ πεσμένο, ἀπλώνει χέρι φιλανθρωπίας· ἂν δεῖ ὄρθιο, τὸν φοβίζει· κι αὐτὸ εἶναι ἀποτέλεσμα τῆς δικαιοσύνης καὶ τῆς δίκαιας κρίσης του. Γιατὶ τὸν δίκαιο τὸν στηρίζει μὲ τὸ φόβο, ἐνῶ τὸν ἁμαρτωλὸ τὸν διεγείρει μὲ τὴ φιλανθρωπία του.

Καὶ θέλεις νὰ γνωρίσεις τὴν σὲ κάθε κατάλληλη στιγμή ἀγαθότητά του καθὼς καὶ τὴ χρήσιμη καὶ ταιριαστὴ σ' ἐμᾶς αὐστηρότητά του; Πρόσεχε μὲ ἀκρίβεια, γιὰ νὰ μὴ σὲ διαφύγει τὸ μέγεθος τοῦ πράγματος. Ἡ ἁμαρτωλὴ ἐκείνη γυναίκα πού ἦταν ἐπιβεβαιωμένη κάθε ἁμαρτία καὶ ἄνομία της, πού διέπραξε τόσα ἁμαρτήματα καὶ ἦταν ἔνοχη γιὰ τόσες ἁμαρτωλὲς πράξεις, ἀφοῦ δίψασε τὴ σωτηρία πού χαρίζει ἡ μετάνοια, εἰσῆλθε στὸ συμπόσιο τῶν ἁγίων· καὶ τὸ ὀνομάζω συμπόσιο τῶν ἁγίων, ἐπειδὴ ἦταν παρὼν ἐκεῖ ὁ Ἅγιος τῶν ἁγίων. Γιατὶ, ἐνῶ ὁ Σωτήρας βρισκόταν στὸ σπίτι τοῦ Σίμωνα τοῦ Φαρισαίου, μπῆκε ἡ ἁμαρτωλὴ ἐκείνη γυναίκα, ἔπαισε στὰ πόδια τοῦ Σωτήρα, τὰ ἔπλυνε μὲ τὰ δάκρυά της καὶ τὰ σκούπισε μὲ τὶς τρίχες τῆς κεφαλῆς της¹⁶ καὶ τότε, ἐκείνη πού ἦταν χωμένη μέσα σὲ τόσα ἁμαρτήματα, τὴ σηκώνει ὁ φιλόανθρωπος, λέγοντας· «συγχωροῦνται οἱ ἁμαρτίες της»¹⁷. Δὲν πρόκειται βέβαια νὰ ἐξετάσω τώρα ὅλη τὴν ἱστορία, ἀλλ' ἀπλῶς ν' ἀναφέρω τὴ μαρτυρία. Πρόσεχε λοιπὸν τὴν πλούσια χάρη του. «Γι' αὐτὸ σοῦ λέγω, συγχωροῦνται οἱ ἁμαρτίες της οἱ πολλές, γιατί ἔδειξε μεγάλη ἀγάπη»¹⁸. Τόσων πολλῶν λοιπὸν ἁμαρτημάτων συγχώρησῃ ἐπέτυχε ἡ ἁμαρτωλὴ γυναίκα. Ἀλλὰ καὶ ἡ Μαρία, ἡ ἀδελφὴ τοῦ Μωϋσῆ, ἐξ αἰτίας μικροῦ γογγυσμοῦ τιμωρεῖται μὲ λέπρα¹⁹. Σ'

ὧσιν αἱ ἀμαρτίαι ὑμῶν ὡς κόκκινον, ὡς χιόνα λευκανῶ»· καὶ μεταβάλλει τὸ σκότος εἰς φῶς, τῇ μεταβολῇ τῆς μετανοίας, καὶ τοσαύτην κακῶν ἀφθονίαν διαλύει τῇ φωνῇ τῆς ἀγαθότητος· πρὸς δὲ τὸν ἐν δικαιοσύνῃ βαδίζοντά φησιν· «ὃς ἂν εἴπῃ τῷ ἀδελφῷ αὐτοῦ, 5
5 'μωρέ', ἔνοχός ἐστι τῇ γεέννῃ τοῦ πυρός». Ἐνὶ ῥήματι τοσαύτην ἐπέθηκεν ἀκρίβειαν, καὶ τοσοῦτοις ἀμαρτήμασι τοσαύτην μετρεῖ τὴν ἀφθονίαν.

Καὶ ἕτερόν μοι σκόπησον θαυμαστόν. Ἐπειδὴ τὰ ἀμαρτήματα ὡς ὀφλήματα ἀναγράφεται, τοῖς μὲν ἀμαρτωλοῖς καὶ τὸ κεφάλαιον συγχωρεῖ μετανοοῦσι, παρὰ δὲ τῶν δικαίων καὶ τόκους ἀπαιτεῖ. Προσῆλθεν αὐτῷ χρεωφειλέτης πολλῶν ταλάντων, καὶ ὡς μετανοία καὶ τῇ πολλῇ ἰκεσία ἐδυσώπησε τὴν δίκην καὶ εἶπε, «Κύριε, μακροθύμησον ἐπ' ἐμοὶ καὶ πάντα ἀποδώσω», οὐκ ἀνέμεινε τὴν ἀπόδοσιν ὁ φιλόανθρωπος, ἀλλὰ τὴν ἐξομολόγησιν λύσιν 15 ἐποίησε τοῦ ὀφλήματος· τῷ ὀφειλέτῃ τῶν μυρίων ταλάντων πάντα συνεχώρησε καὶ αὐτὸ τὸ κεφάλαιον. Παρὰ δὲ τῶν δικαίων ἐπαγγέλλεται καὶ τόκους ἀπαιτεῖν· «διὰ τί γὰρ οὐκ ἐδώκατε τὸ ἀργύριόν μου τοῖς τραπεζίταις, κἀγὼ ἐλθὼν σὺν τόκοις ἀπήτησα;». Ταῦτα λέγω, οὐχ ὡς τοῦ Θεοῦ πρὸς τοὺς δικαίους ἀπεχθῶς διακειμένου 20 (οὐδὲν γὰρ τῷ Θεῷ τοῦ δικαίου ποθεινότερον), ἀλλ', ὡς ἔφθην εἰπὼν, παραμυθεῖται τὸν ἀμαρτωλόν, ἵνα διεγείρῃ· φοβεῖ καὶ τὸν δίκαιον, ἵνα στηρίξῃ· καὶ τοῖς μὲν τὰ πολλὰ συγχωρεῖ πλημμελήματα ὡς ἐχθροῖς καὶ πεφουσιωμένοις, τοῖς δὲ καὶ περὶ τῶν τυχόντων ἀκριβολογεῖται, μηδὲν αὐτοῖς ἐλλιπὲς εἶναι βουλόμενος εἰς ἀκρότητα. 25 τα. Ὁ γὰρ ἐστὶν ἐν τῷ κόσμῳ τούτῳ πλούσιος, τοῦτο τῷ Θεῷ δίκαιος, καὶ ὁ ἐστὶν ἐν τῷ κόσμῳ πένης, τοῦτο τῷ Θεῷ ἀμαρτωλός· οὐδὲν πτωχότερον τοῦ ἀμαρτάνοντος, καὶ οὐδὲν πλουσιώτερον τοῦ δικαιοπραγοῦντος. Διὰ τοῦτο περὶ μὲν τῶν ἐν εὐσεβείᾳ καὶ εὐθηνίᾳ διαγόντων φησὶν ὁ Παῦλος, «εὐχαριστῶ τῷ Θεῷ, ὅτι ἐν παντὶ

20. Ἦσ. 1,18.

21. Ματθ. 5,22.

22. Ματθ. 18,26.

23. Λουκᾶ 19,23 καὶ Ματθ. 25,27.

ἐκείνους πού ἁμαρτάνουν λέγει· «ἐάν οἱ ἁμαρτίες σας εἶναι κόκκινες, θὰ τῖς κάνω λευκές σάν τὸ χιόνι»²⁰. μεταβάλλει τὸ σκοτάδι σὲ φῶς μὲ τὴ μεταβολὴ τῆς μετάνοιας, καὶ διαλύει τόση ἀφθονία κακῶν μὲ τὴ φωνὴ τῆς ἀγαθότητάς του· ἐνῶ πρὸς ἐκεῖνον πού βαδίζει ἐνάρετα λέγει· «ἐκεῖνος πού θὰ πεῖ στὸν ἀδελφό του, ‘μωρέ’, εἶναι ἔνοχος γιὰ τὴ γέεννα τοῦ πυρός»²¹. Σ' ἓνα λόγο πρόσθεσε τόση αὐστηρότητα, καὶ σὲ τόσα ἁμαρτήματα χαρίζει τόσο πλούσια τὴ χάρη του.

Καὶ πρόσεξε, σὲ παρακαλῶ, καὶ ἄλλο ἀξιοθαύμαστο. Ἐπειδὴ τ' ἁμαρτήματα θεωροῦνται σάν χρέη, στοὺς ἁμαρτωλοὺς πού μετανοοῦν χαρίζει καὶ τὸ κεφάλαιο, ἐνῶ ἀπὸ τοὺς δίκαιους ἀπαιτεῖ καὶ τοὺς τόκους. Ἦρθε σ' αὐτὸν κάποιος πού τοῦ ὄφειλε πολλὰ τάλαντα, κι' ἐπειδὴ τὸν παρακάλεσε μὲ μετάνοια καὶ πολλὲς ἱκεσίες, νὰ τὸν ἀπαλλάξει ἀπὸ τὴν καταδίκη καὶ εἶπε, «Κύριε, δεῖξε μου μακροθυμία καὶ θὰ σοῦ τὰ ἐπιστρέψω ὅλα»²², δὲν περίμενε ὁ φιάνθρωπος τὴν ἀπόδοση, ἀλλὰ θεώρησε τὴν ἐξομολόγηση ἐξόφληση τοῦ χρέους· στὸν ὀφειλέτη τῶν μυρίων τάλαντων τὰ συγχώρησε ὅλα καὶ τὸ ἴδιο τὸ κεφάλαιο, ἐνῶ ἀπὸ τοὺς δίκαιους λέγει ὅτι ἀπαιτεῖ καὶ τοὺς τόκους· «γιατί δὲν δώσατε τὰ χρήματά μου στοὺς τραπεζίτες, ὥστε ἐρχόμενος ἐγώ, νὰ τὰ ζητοῦσα καὶ μὲ τοὺς τόκους;»²³. Αὐτὰ τὰ λέγω ὄχι γιατί ὁ Θεὸς διάκειται ἐχθρικὰ πρὸς τοὺς δίκαιους (γιατί τίποτε δὲν ὑπάρχει πιὸ ἀγαπητὸ στὸ Θεὸ ἀπὸ τὸν δίκαιο), ἀλλὰ, ὅπως εἶπα προηγουμένως, παρηγορεῖ τὸν ἁμαρτωλὸ γιὰ νὰ τὸν σηκώσει ἀπὸ τὴν πτώση του, καὶ φοβίζει τὸν δίκαιο, γιὰ νὰ τὸν στηρίξει· καὶ τοὺς ἁμαρτωλοὺς τοὺς συγχωρεῖ τὰ πολλὰ ἁμαρτήματα, παρὰ τὴν ἐχθρικὴ καὶ ἀλλαζονικὴ στάση τους ἀπέναντί του, ἐνῶ τοὺς δίκαιους τοὺς κρίνει μὲ μεγάλη αὐστηρότητα, θέλοντας νὰ μὴ παρουσιάζει καμιὰ ἔλλειψη ἢ ἀρετὴ τους. Γιατί, ὅ,τι εἶναι γιὰ τὸν κόσμον αὐτὸ ὁ πλούσιος, αὐτὸ εἶναι γιὰ τὸ Θεὸ ὁ δίκαιος, καὶ ὅ,τι εἶναι γιὰ τὸν κόσμον ὁ φτωχός, αὐτὸ εἶναι γιὰ τὸ Θεὸ ὁ ἁμαρτωλός· δὲν ὑπάρχει τίποτε πιὸ φτωχὸ ἀπὸ τὸν ἁμαρτωλὸ, καὶ τίποτε πιὸ πλούσιο ἀπὸ τὸν δίκαιο. Γι' αὐτὸ λέγει ὁ Παῦλος γιὰ ἐκείνους πού ζοῦν μὲ εὐσέβεια καὶ ἀρετὴ· «εὐχαριστῶ τὸ Θεό, γιατί μὲ τὴ χάρη του γίνατε πλούσιοι σ' ὅλα, σὲ κάθε λόγο

ἐπλουτίσθητε ἐν αὐτῷ, ὅτι ἐν παντὶ λόγῳ καὶ πάσῃ γνώσει», περὶ δὲ τῶν ἀσεβούντων ὁ μακάριος Ἰερεμίας λέγει· «ἴσως πτωχοὶ εἰσι, δια τοῦτο οὐκ ἠδύναντο ἀκούειν λόγον Κυρίου».

Ὁρᾷς ὅπως πτωχοὺς καλεῖ τοὺς ἀπεσχοιτισμένους τῆς εὐσεβείας; Ὡς πτωχοὺς τοίνυν τοὺς ἀμαρτάνοντας ἐλεεῖ, καὶ ὡς πλουσίους τοὺς δικαιοπραγοῦντας ἀπαιτεῖ, τοῖς μὲν διὰ τὴν πενίαν χαριζόμενος, τοῖς δὲ διὰ τὸν τῆς εὐσεβείας πλοῦτον μετὰ πολλῆς ἀκριβείας τοὺς λόγους εἰσπραττόμενος. Ὁ δὲ ποιεῖ ἐπὶ δικαίων καὶ ἀμαρτωλῶν, τοῦτο ποιεῖ καὶ ἐπὶ πλουσίων καὶ πενήτων· καὶ ὡςπερ τὸν ἀμαρτάνοντα ἐγείρει διὰ φιλανθρωπίαν, τὸν δὲ δίκαιον φοβεῖ διὰ τῆς ἀποτομίας, οὕτω καὶ ἐν τοῖς κοσμικοῖς πράγμασιν διατίθησι τὴν ἑαυτοῦ οἰκονομίαν. Ἐὰν ἴδη δυνατοὺς ἀξιώμασιν ὑπερλάμποντας, βασιλεῖς, ἄρχοντας, πάντας τοὺς ἐν πλούτῳ διαπρέποντας, τούτους διαλέγεται μετὰ φόβου καὶ ἐπιτίθησι χρησίμως τῇ δυναστείᾳ τὸν φόβον· «καὶ νῦν, βασιλεῖς, σύνετε, παιδεύθητε πάντες οἱ κρίνοντες τὴν γῆν· δουλεύσατε τῷ Κυρίῳ ἐν φόβῳ, καὶ ἀγαλλιᾶσθε αὐτῷ ἐν τρόμῳ»· ὅτι «βασιλεύς ἐστι τῶν βασιλευόντων, καὶ Κύριος τῶν κυριευόντων». Ὅπου ἀρχὴ δυναστείας, ἐπιτίθησι τὸν φόβον τῆς αὐτοῦ βασιλείας· ὅπου ταπεινώσις εὐτελείας, προσφέρει τὸ φάρμακον τῆς ἑαυτοῦ φιλανθρωπίας. Ὁ γὰρ Θεὸς οὗτος μέγας βασιλεὺς τῶν βασιλευόντων, καὶ Κύριος τῶν κυριευόντων· οὗτος αὐτός, πάλιν ὑποβαίνων τῆς ἑαυτοῦ ἀξίας, εὐρίσκεται κατὰ τὴν ἀγίαν Γραφὴν πατὴρ ὀρφανῶν καὶ κριτὴς τῶν χηρῶν, βασιλέων βασιλεύς, ἀρχόντων ἄρχων, κυριευόντων Κύριος.

Ὁρᾷς πολλὴν ἀφθονίαν φιλανθρωπίας; ὀρᾷς χρήσιμον τὸν φόβον τῆς εὐσεβείας καὶ τῆς ἐξουσίας; Ὅπου μὲν γὰρ εἶδεν ἀρκοῦσαν τὴν ἐξουσίαν εἰς παραμυθίαν, ἐπέθηκε τὸν φόβον εἰς ὠφέλειαν, ὅπου δὲ εἶδε παραλελυμένην τῇ εὐτελείᾳ τὴν ὀρφανίαν καὶ τὴν πτωχείαν τῇ ἀτονίᾳ τῆς χηρείας, προσήγαγε τὴν φιλανθρωπίαν εἰς

24. Α' Κορ. 1,4-5.

25. Ἱερ. 5,4.

26. Ψαλμ. 2,10.

27. Α' Τιμ. 6,15.

28. Ψαλμ. 67,6.

καὶ κάθε γνώση»²⁴. Γιὰ ἐκείνους πάλι ποὺ ἀσεβοῦν λέγει ὁ μακάριος Ἰερεμίας· «ἴσως εἶναι φτωχοί, καὶ γι' αὐτὸ δὲν μπορούσαν ν' ἀκοῦν τὸ λόγο τοῦ Κυρίου»²⁵.

Βλέπεις πῶς ὀνομάζει φτωχοὺς ἐκείνους ποὺ ἀπομακρύνθηκαν ἀπὸ τὴν εὐσέβεια; Ἐκείνους λοιπὸν ποὺ ἁμαρτάνουν, σὰν φτωχοὶ ποὺ εἶναι, τοὺς ἐλεεῖ, ἐνῶ ἔχει ἀπαιτήσεις ἀπὸ ἐκείνους ποὺ κάνουν ἐνάρετη ζωὴ, σὰν πλοῦσιοι ποὺ εἶναι· στοὺς πρώτους χαρίζει ἐξ αἰτίας τῆς φτώχειας τους, ἐνῶ στοὺς ἄλλους ἐξ αἰτίας τοῦ πλούτου τῆς εὐσέβειάς τους εἰσπράττει μὲ πολλὴ ἀκρίβεια τοὺς λόγους. Καὶ ἐκεῖνο ποὺ κάμνει στὴν περίπτωση τῶν δικαίων καὶ τῶν ἁμαρτωλῶν, αὐτὸ κάμνει καὶ στὴν περίπτωση τῶν πλουσίων καὶ τῶν φτωχῶν· καὶ ὅπως ἀκριβῶς ἀπὸ φιlanθρωπία σηκώνει τὸν ἁμαρτωλὸ ἀπὸ τὴν πτώση του, ἐνῶ τὸν δίκαιο τὸν φοβίζει μὲ τὴν αὐστηρότητά του, ἔτσι καὶ στὰ κοσμικὰ πράγματα παρέχει τὴν οἰκονομία του. Ἄν δεῖ ἐξουσιαστὲς νὰ λάμπουν μὲ τὰ ἀξιώματά τους, βασιλεῖς δηλαδὴ καὶ ἄρχοντες καὶ ὅλους ἐκείνους ποὺ διαπρέπουν μὲ τὸν πλοῦτο τους, πρὸς αὐτοὺς ὀμιλεῖ μὲ λόγια φοβερὰ καὶ βάζει πρὸς ὠφέλεια τὸν φόβο στὴν ἐξουσία· «καὶ τώρα, βασιλεῖς, δεῖξτε σύνεση, γνωρίστε τὸ καλὸ ὅλοι ἐσεῖς ποὺ κρίνετε στὴ γῆ· δουλέψτε στὸν Κύριο μὲ φόβο καὶ νιῶστε μὲ τρόμο ἀγαλλίαση γι' αὐτόν»²⁶. «γιατὶ εἶναι ὁ βασιλιάς τῶν βασιλιάδων καὶ Κύριος ἐκείνων ποὺ ἐξουσιάζουν»²⁷. Ὅπου ὑπάρχει ἀρχὴ ἐξουσίας, θέτει τὸ φόβο τῆς βασιλείας του· ὅπου ταπείνωση τοῦ φτωχοῦ, προσφέρει τὸ φάρμακο τῆς φιlanθρωπίας του. Γιατὶ ὁ Θεός, αὐτὸς εἶναι ὁ μέγας βασιλιάς τῶν βασιλιάδων καὶ ὁ Κύριος τῶν ἐξουσιαστῶν· αὐτὸς ὁ ἴδιος, ὑποβιβάζοντας πάλι τὴν ἀξία του, βρίσκεται νὰ εἶναι, κατὰ τὴν ἀγία Γραφή, «πατέρας τῶν ὀρφανῶν καὶ κριτὴς τῶν χηρῶν»²⁸, βασιλιάς τῶν βασιλιάδων, ἄρχοντας τῶν ἀρχόντων, Κύριος τῶν ἐξουσιαστῶν.

Βλέπεις τὴ μεγάλη ἀφθονία τῆς φιlanθρωπίας του; Βλέπεις ποὺ ὁ φόβος εἶναι χρήσιμος γιὰ τοὺς εὐσεβεῖς καὶ τοὺς ἐξουσιαστὲς; Γιατὶ ὅπου εἶδε τὴν ἐξουσία νὰ ἐπαρκεῖ γιὰ παρηγοριὰ πρόσθεσε τὸ φόβο πρὸς ὠφέλεια, ὅπου πάλι εἶδε τὴν ὀρφάνια παραλυμένη ἀπὸ τὴν εὐτέλεια καὶ τὴ φτώχεια τῆς χηρείας ἀπὸ τὴν ἀδυ-

παραμυθίαν· «ἐγὼ πατὴρ τῶν ὀρφανῶν». Δύο ποιεῖ, καὶ τὴν φιλαν-
 θρωπίαν δείκνυσι, καὶ τὴ δυναστείαν κολάζει. Καλεῖ ἑαυτὸν πατέ-
 ρα τῶν ὀρφανῶν, ἵνα καὶ τοὺς ἐν συμφορᾷ παραμυθήσῃται καὶ
 τοὺς ἐν δυναστείᾳ καταπλήξῃ, ὥστε μὴ ἐπηρεάζειν ὀρφανοῖς τε καὶ
 5 χήραις· ἐπειδὴ ὁ θάνατος ἐγύμνωσε τὸν μὲν τοῦ πατρός, τὴν δὲ
 ἐστέρησε τοῦ ἀνδρός, καὶ οὐδὲν διέφθειρεν ὁ τῆς φύσεως νόμος, ἀνε-
 καίνισεν ὁ τῆς φιλανθρωπίας ὄρος· καὶ ἡ αὐτὴ χάρις τῇ μὲν ἔδωκε
 τὸν κριτὴν, τῷ δὲ ὀρφανῷ πατέρα, τὸν βασιλέα τῶν ἀγίων. Ὡστε,
 φησί, ὦ ἄδικε, ἐὰν χήραις ἐπηρεάζῃς, τὸν τῶν χηρῶν προνοητὴν
 10 παροξύνεις· ἐὰν ὀρφανοὺς ἀδικῆς, υἱοὺς ἀδικεῖς Θεοῦ. Ἐγὼ εἶμι ὁ
 πατὴρ τῶν ὀρφανῶν, καὶ κριτὴς τῶν χηρῶν· τίς δὲ οὕτω τολμηρὸς
 πρὸς ἀσέβειαν, ὥστε υἱοὺς ἀδικεῖν Θεοῦ καὶ ταῖς ὑπὸ τοῦ Θεοῦ
 προνοουμέναις χήραις ἐπηρεάζειν; Ὁρᾷς πῶς χρησίμως κατα-
 σκευάζει τὰ φάρμακα τῆς εὐσεβείας, καὶ τοὺς μὲν φοβεῖ, τοὺς δὲ
 15 ἔλεει, οὐκ αὐτὸς μεριζόμενος, πρὸς δὲ τὰς γνώμας τῶν ἀνθρώπων
 ἀρμοζόμενος;

Προσάγωμεν τοίνυν ἑαυτοῖς, ἀδελφοί, φάρμακον εἰς σωτηρίαν
 τὴν μετάνοιαν· μᾶλλον δὲ δεξώμεθα παρὰ τοῦ Θεοῦ τὴν μετάνοιαν
 ἰατρούουσαν ἡμᾶς. Οὐ γὰρ ἡμεῖς αὐτῷ ταύτην προσάγομεν, ἀλλ'
 20 αὐτὸς ἡμῖν ταύτην ἐχορήγησεν. Ὁρᾷς αὐτοῦ τὴν ἀκρίβειαν τὴν ἐν
 τῷ νόμῳ; ὀρᾷς τὴν φιλανθρωπίαν αὐτοῦ τὴν ἐν τῇ χάριτι; Ὄταν δὲ
 εἴπω τὴν ἀκρίβειαν τὴν ἐν τῷ νόμῳ, οὐ διαβάλλω κρίσιν, ἀλλὰ τῆς
 εὐαγγελικῆς χάριτος κηρύττω τὴν φιλανθρωπίαν· ὅτι ὁ μὲν νόμος
 ἀπαραιτήτως ἐκόλαζε τοὺς ἀμαρτάνοντας, ἡ δὲ χάρις μετὰ πολλῆς
 25 μακροθυμίας ὑπερτίθεται τὴν τιμωρίαν, ἵνα ἐπαγάγῃ τὴν διόρθω-
 σιν. Δεξώμεθα τοίνυν μετάνοιαν, ἀδελφοί, φάρμακον εἰς σωτηρίαν,
 δεξώμεθα φάρμακον ἐξαλείφον ἡμῶν τὰ πταίσματα. Μετάνοια δὲ
 ἐστίν, οὐχ ἡ λόγῳ κηρυττομένη, ἀλλ' ἡ πράγμασι βεβαιουμένη· με-
 τάνοια ἢ ἐξ αὐτῆς τῆς καρδίας ἐξαλείφουσα τὸν ρύπος τῆς ἀσε-

ναμία, πρόσθεσε πρὸς παρηγοριὰ τὴ φιλανθρωπία· «ἐγὼ εἶμαι πατέρας τῶν ὀρφανῶν». Δύο πράγματα κάμνει· καὶ τὴ φιλανθρωπία του δείχνει, καὶ τὴν ἐξουσία τὴν τιμωρεῖ. Ὀνομάζει τὸν ἑαυτό του πατέρα τῶν ὀρφανῶν, ὥστε καὶ ἐκείνους ποὺ βρίσκονται σὲ συμφορὰ νὰ τοὺς παρηγορήσει, καὶ ἐκείνους ποὺ ἀσκοῦν τὴν ἐξουσία νὰ τοὺς φοβίσει, ὥστε νὰ μὴ ἀδικοῦν τοὺς ὀρφανούς καὶ τὶς χῆρες. Ἐπειδὴ ὁ θάνατος στέρησε τὸν πατέρα ἀπὸ τὸν ὀρφανὸ καὶ ἀπὸ τὴ χῆρα τὸν ἄνδρα, ἐκείνους ποὺ τοὺς ἔβλαψε ὁ νόμος τῆς φύσεως, τοὺς ἐνίσχυσε ἢ δύναμη τῆς φιλανθρωπίας· καὶ ἡ ἴδια χάρη σ' ἐκείνη ἔδωσε τὸν κριτὴ, ἐνῶ στὸ ὀρφανὸ τὸν πατέρα, τὸν βασιλιὰ τῶν ἀγίων. Ὡστε, ἄδικε, λέγει, ἂν ἀδικεῖς τὶς χῆρες, παροργίζεις ἐκεῖνον ποὺ προνοεῖ γιὰ τὶς χῆρες· ἂν ἀδικεῖς τοὺς ὀρφανούς, ἀδικεῖς τοὺς υἱοὺς τοῦ Θεοῦ. Ἐγὼ εἶμαι ὁ πατέρας τῶν ὀρφανῶν καὶ κριτῆς τῶν χηρῶν· καὶ ποιός εἶναι τόσο τολμηρὸς πρὸς ἀσέβεια, ὥστε ν' ἀδικεῖ τοὺς υἱοὺς τοῦ Θεοῦ καὶ νὰ βλάπτει τὶς χῆρες γιὰ τὶς ὁποῖες προνοεῖ ὁ Θεός; Βλέπεις πῶς προσφέρει πρὸς ὠφέλεια τὰ φάρμακα τῆς εὐσέβειας, καὶ ἄλλους τοὺς φοβίζει, ἄλλους τοὺς ἐλεεῖ, χωρὶς ὁ ἴδιος νὰ διαιρεῖται, ἀλλὰ προσαρμοζόμενος στὶς γνῶμες τῶν ἀνθρώπων;

Ἄς προσφέρομε λοιπόν, ἀδελφοί, στοὺς ἑαυτοὺς μας τὴ μετάνοια σὰν φάρμακο γιὰ σωτηρία· ἢ καλύτερα ἄς δεχθοῦμε ἀπὸ τὸ Θεὸ τὴ μετάνοια ποὺ μᾶς γιατρεύει. Γιατὶ δὲν προσφέρομε ἐμεῖς αὐτὴν σ' αὐτόν, ἀλλ' αὐτὸς χορήγησε αὐτὴν σ' ἐμᾶς. Βλέπεις τὴν αὐστηρότητά του στὴν ἐφαρμογὴ τῶν ἐντολῶν τοῦ νόμου; βλέπεις τὴ φιλανθρωπία του στὴν ἐποχὴ τῆς χάριτος; Ὅταν λέγω γιὰ τὴν αὐστηρότητα ποὺ ἔδειχνε κατὰ τὴν ἐποχὴ τοῦ νόμου, δὲν κατηγορῶ τὴν κρίση του, ἀλλὰ διακηρύσσω τὴ φιλανθρωπία τῆς χάριτος τοῦ Εὐαγγελίου· ὅτι δηλαδὴ ὁ νόμος τιμωροῦσε ἀναγκαστικὰ ἐκείνους ποὺ ἀμάρταναν, ἐνῶ ἡ χάρη μὲ πολλὴ μακροθυμία μεταθέτει τὴν τιμωρία, γιὰ νὰ προσφέρει τὴ διόρθωση. Ἄς δεχθοῦμε λοιπόν, ἀδελφοί, τὴ μετάνοια σὰν φάρμακο πρὸς σωτηρία, ἄς τὴ δεχθοῦμε σὰν φάρμακο ποὺ ἐξαλείφει τὰ πταίσματά μας. Καὶ μετάνοια εἶναι ὄχι ἐκείνη ποὺ διακηρύσσεται μὲ λόγια, ἀλλ' ἐκείνη ποὺ διαβεβαιώνεται ἀπὸ τὰ ἴδια τὰ πράγματα· μετάνοια εἶναι ἐκείνη

βείας· «λούσασθε» γάρ, φησί, «καθαροὶ γίνεσθε· ἀφέλετε τὰς πονηρίας ἀπὸ τῶν καρδιῶν ὑμῶν, ἀπέναντι τῶν ὀφθαλμῶν μου». Τί βούλεται τὸ περιττὸν τῆς λέξεως; Τὸ γὰρ «ἀφέλετε τὰς πονηρίας ἀπὸ τῶν καρδιῶν ὑμῶν» οὐχ ἰκανὸν μηνῦσαι τὸ πᾶν; Διὰ τί οὖν, 5 «ἀπέναντι τῶν ὀφθαλμῶν μου»; Ἐπειδὴ ἄλλως ὀρῶσιν ὀφθαλμοὶ ἀνθρώπων, καὶ ἄλλως ὀρᾷ ὀφθαλμὸς τοῦ Θεοῦ. «Ἄνθρωπος» γὰρ «εἰς πρόσωπον, Θεὸς δὲ εἰς καρδίαν». Μὴ σχήμασι, φησί, νοθεύσητε τὴν μετάνοιαν, ἀλλ' ἀπέναντι τῶν ὀφθαλμῶν μου, τῶν τὰ κρυπτὰ ἐρευνῶντων, δείξατε τοὺς καρποὺς τῆς μετανοίας.

10 4. Δεῖ δὲ ἡμᾶς καθαιρομένους ἀπὸ τῶν ἁμαρτιῶν πρὸ ὀφθαλμῶν ἔχειν αὐτὰ τὰ ἁμαρτήματα· κἂν ὁ Θεὸς διὰ φιλανθρωπίαν συγχωρήσῃ σοι τὴν ἁμαρτίαν, ἀλλὰ σὺ πρὸς τὴν ἀσφάλειαν τῆς ἑαυτοῦ ψυχῆς πρὸ ὀφθαλμῶν ἔχε τὴν ἁμαρτίαν. Ἡ γὰρ μνήμη τῶν προλαβόντων ἐποχὴ γίνεται τῶν μελλόντων· καὶ ὁ ἐπὶ τοῖς προτέ- 15 ροις δακνόμενος, περὶ τὰ δεύτερα ἀσφαλεστέραν τὴν γνώμην δείκνυσι. Διὰ τοῦτο καὶ ὁ Δαυὶδ, «καὶ ἡ ἁμαρτία μου», φησὶν, «ἐνώπιόν μου ἐστὶ διὰ παντός», ἵνα πρὸ ὀφθαλμῶν ἔχων τὰ προλαβόντα, μὴ περιπέσῃ τοῖς μέλλουσιν. Ὅτι δὲ ταύτην παρ' ἡμῶν ὁ Θεὸς ἀπαιτεῖ τὴν κατάστασιν, ἄκουσον αὐτοῦ λέγοντος· «ἐγὼ εἶμι ὁ ἐξα- 20 λείφων τὰς ἁμαρτίας σου, καὶ οὐ μὴ μνησθήσομαι· σὺ δὲ μνήσθητι, καὶ κριθῶμεν, λέγει Κύριος· λέγε σὺ πρῶτον τὰς ἁμαρτίας σου, ἵνα δικαιωθῆς». Οὐκ ἀναμένει ὁ Θεὸς χρόνον τὸν ἀπὸ τῆς μετανοίας· εἶπες τὴν ἁμαρτίαν σου, ἐδικαιώθης· μετενόησας, ἠλεήθης. Οὐ χρόνος ἀπλογεῖται, ἀλλ' ὁ τρόπος τοῦ μετανοοῦντος τὴν ἁμαρτίαν 25 σβέννυσιν· ἐστὶ καὶ χρόνῳ πολλῷ παρεδρεύσαντα μὴ τυχεῖν σωτηρίας, καὶ ἐν ὀλίγῳ χρόνῳ γνησίως ἐξομολογησάμενον ἀποδύσασθαι τὴν ἁμαρτίαν. Πολὸν ἀνάλωσε χρόνον ὁ μακάριος Σαμουὴλ ἀξιῶν περὶ τοῦ Σαούλ, καὶ πολλὰς νύκτας διήνυσεν ἀγρυπνῶν περὶ τῆς τοῦ ἁμαρτήσαντος σωτηρίας· ὁ δὲ Θεὸς τὸν χρόνον παραπεμ-

29. Ἦσ. 1,16.

30. Α' Βασ. 16,7.

31. Ψαλμ. 50,5.

32. Ἦσ. 43,25.

πού ἐξαλείφει τὸν ρύπο τῆς ἁμαρτίας ἀπὸ τὴν καρδιά· γιατί λέγει· «λουσθῆτε· γίνατε καθαροί· ἀπομακρύνετε τὶς πονηρίες ἀπὸ τὶς καρδιές σας κι' ἀπὸ τὰ μάτια μου μπροστά»²⁹. Τί θέλει νὰ πεῖ μὲ τὶ περιττές λέξεις πού ἀναφέρει; τὸ «ἀφαιρέστε τὶς πονηρίες ἀπὸ τὶς καρδιές σας», δηλαδή δὲν ἦταν ἀρκετὸ νὰ δηλώσει τὸ πᾶν; Γιατί λοιπὸν προσθέτει «μπροστά ἀπὸ τὰ μάτια μου»; Ἐπειδὴ διαφορετικὰ βλέπουν τὰ μάτια τῶν ἀνθρώπων καὶ διαφορετικὰ ὁ ὀφθαλμὸς τοῦ Θεοῦ. Γιατί, «ὁ ἄνθρωπος βλέπει στὸ πρόσωπο, ἐνῶ ὁ Θεὸς στὴν καρδιά»³⁰. Μὴ νοθέψετε, λέγει, τὴ μετάνοια μὲ προσχήματα, ἀλλὰ δεῖξτε τοὺς καρποὺς τῆς μετάνοιας ἀπέναντι στὰ μάτια μου, πού ἐρευνοῦν τὰ κρυφά.

4. Πρέπει λοιπὸν ἐμεῖς, γιὰ νὰ καθαρισθοῦμε ἀπὸ τὶς ἁμαρτίες μας, νὰ ἔχομε μπροστά στὰ μάτια μας αὐτὰ τὰ ἁμαρτήματα· κι ἂν ἀκόμα ὁ Θεὸς ἀπὸ φιλανθρωπία συγχωρήσει τὴν ἁμαρτία σου, σὺ ὅμως γιὰ ἀσφάλεια τῆς ψυχῆς σου ἔχε τὴν ἁμαρτία μπροστά στὰ μάτια σου. Γιατί ἡ ἀνάμνηση τῶν ἁμαρτιῶν πού διαπράχθηκαν γίνεται αἰτία ἀποφυγῆς ἄλλων μελλοντικῶν ἁμαρτιῶν· καὶ ἐκεῖνος πού ὑποφέρει γιὰ τὰ προηγούμενα ἁμαρτήματα, δείχνει τὴ γνώμη του πιὸ ἀσφαλὴ γιὰ τὰ ἐπόμενα. Γι' αὐτὸ καὶ ὁ Δαυῖδ λέγει, «ἡ ἁμαρτία μου βρίσκεται μπροστά μου πάντοτε»³¹, ὥστε, ἔχοντας μπροστά στὰ μάτια του ἐκεῖνα πού διαπράχθηκαν, νὰ μὴ περιπέσει σὲ μελλοντικά. Καὶ τὸ ὅτι ὁ Θεὸς ἀπαιτεῖ ἀπὸ μᾶς αὐτὴ τὴν κατάσταση, ἄκουσε τὸν ἴδιο πού λέγει· «ἐγὼ εἶμαι ἐκεῖνος πού ἐξαλείφω τὶς ἁμαρτίες σου καὶ δὲ θὰ τὶς θυμηθῶ· σὺ ὅμως νὰ τὶς θυμᾶσαι, καὶ θὰ λογαριασθοῦμε, λέγει ὁ Κύριος· λέγε σὺ πρῶτα τὶς ἁμαρτίες σου, γιὰ νὰ δικαιωθεῖς»³². Δὲν περιμένει ὁ Θεὸς νὰ περάσει χρόνος ἀπὸ τὴ μετάνοια· εἶπες τὴν ἁμαρτία σου, δικαιώθηκες· μετανόησες, ἐλεήθηκες. Δὲν ἀπομακρύνει τὴν ἁμαρτία ὁ χρόνος, ἀλλ' ὁ τρόπος ἐκείνου πού μετανοεῖ σβήνει τὴν ἁμαρτία· εἶναι δυνατὸ νὰ περάσει πολὺς χρόνος καὶ νὰ μὴ ἐπιτύχει κάποιος τὴ σωτηρία, καὶ ἄλλος πάλι μέσα σὲ λίγο χρόνο, ἀφοῦ ἐξομολογηθεῖ εἰλικρινά, ν' ἀπαλλαχθεῖ ἀπὸ τὴν ἁμαρτία. Ὁ μακάριος Σαμουὴλ ἀφιέρωσε πολὺ χρόνο παρακαλώντας γιὰ τὸν Σαοὺλ καὶ πέρασε πολλὰς νύχτες ξάγρυπνος γιὰ τὴ σωτηρία ἐκείνου τοῦ ἁμαρτωλοῦ·

πόμενος (οὐ γὰρ συνέδραμε τῇ ἱκεσίᾳ τοῦ προφήτου ἢ μετάνοια τοῦ
 ἀμαρτήσαντος), λέγει πρὸς τὸν ἑαυτοῦ προφήτην· «ἕως πότε σὺ
 πενθεῖς περὶ Σαούλ, κἀγὼ ἀπῶσμαι αὐτόν;». Τὸ «ἕως πότε», τὸν
 χρόνον δείκνυσι καὶ τὴν παραμονὴν τοῦ ἱκετεύοντος· καὶ ἀπεπέμ-
 5 ψατο ὁ Θεὸς τὸν χρόνον τῆς ἱκεσίας τοῦ προφήτου· οὐ γὰρ συνέ-
 δραμε τῇ πρεσβείᾳ τοῦ δικαίου ἢ μετάνοια τοῦ βασιλέως. Τῷ δέ γε
 μακαρίῳ Δαυῖδ, δεξαμένῳ τὸν ἔλεγχον τῆς ἀμαρτίας διὰ τοῦ ἁγίου
 Ναθάν τοῦ προφήτου καὶ εὐθέως πρὸς τὴν ἀπειλὴν ἐπιδειξαμένῳ
 τὴν γνησίαν ἐπιστροφὴν καὶ εἰπόντι, «ἤμαρτον τῷ Κυρίῳ», εὐθέως
 10 ρῆμα ἔν ἐν μιᾷ ροπῇ προενεχθὲν γνησίως ὀλόκληρον ἤνεγκε τῷ
 μετανοήσαντι τὴν σωτηρίαν· εὐθὺς γὰρ ἡ διόρθωσις κατέλαβε τὴν
 ἀπόφασιν. Φησὶ γοῦν πρὸς αὐτὸν ὁ Ναθάν· «καὶ Κύριος ἀφῆκε τὴν
 ἀμαρτίαν σου».

Ὅρα δέ μοι τὸν Θεὸν βραδὺν εἰς τιμωρίαν καὶ ταχὺν εἰς
 15 σωτηρίαν· καὶ μοι πρῶτον ἐννόησον, ὅπως τὸν ἔλεγχον ὁ φιλάν-
 θρωπος μετὰ πολλοὺς προσήγαγε χρόνους. Ἦμαρτεν ὁ Δαυῖδ· ἐκυ-
 οφόρησεν ἡ γυνή, καὶ οὐδεὶς ἔλεγχος τῇ ἀμαρτίᾳ παρηκολούθησεν,
 ἀλλὰ μετὰ τὸ ἀποτεχθῆναι τὸ βρέφος τὸ ἐκ τῆς ἀμαρτίας, ἀποστέλ-
 λεται ὁ ἰατρὸς τῆς ἀμαρτίας. Διὰ τί δὲ ἀμαρτήσαντα εὐθέως οὐ
 20 διωρθώσατο; Ἐπειδὴ οἶδεν ἐν ταῖς ἀκμαῖς τῶν ἀμαρτημάτων τυ-
 φλώττουσαν τὴν ψυχὴν τῶν ἀμαρτανόντων, διότι ἐκκεκώφωται τὰ
 ὦτα τῶν βεβαπτισμένων ἐν τῷ βάθει τῆς ἀμαρτίας. Ὑπερτίθεται
 οὖν φλεγμαίνοντι τῷ πάθει προσάγειν τὴν βοήθειαν, καὶ μετὰ το-
 σοῦτον χρόνον ὁ ἔλεγχος προσέρχεται· καὶ ἐν μιᾷ καιροῦ ροπῇ ἢ
 25 μετάνοια καὶ ἡ ἄφεσις. «Καὶ Κύριος ἀφῆκε τὴν ἀμαρτίαν σου». Ὡς
 τῆς οἰκονομίας τοῦ ἀπειλήσαντος. Ὅρας ὅτι ὁξὺς εἰς σωτηρίαν;
 Τοῦτο καὶ ἐπὶ τῶν ἄλλων ποιεῖ, βραδύνων μὲν πρὸς καθαίρεσιν,
 ταχύνων δὲ πρὸς ἀντίληψιν. Οἷόν τι λέγω· ἐφ' ἡμῶν τῶν ἀνθρώ-
 πων διὰ πολλῶν χρόνων τὰ κτίσματα κατασκευάζεται καὶ ἐν
 30 πολλῷ χρόνῳ κτίζομεν οἶκον· καὶ τῆς μὲν οἰκοδομῆς πολὺς ὁ χρό-

33. Α' Βασ. 16,1.

34. Β' Βασ. 12,13.

καὶ ὁ Θεός, ἀφήνοντας τὸ χρόνο νὰ περνᾷ (γιατὶ δὲν βοήθησε τὴν ἱκεσία τοῦ προφήτη ἢ μετάνοια τοῦ ἁμαρτωλοῦ), λέγει στὸν προφήτη του· «μέχρι πότε σὺ θὰ πενθεῖς γιὰ τὸν Σαοῦλ, κι ἐγὼ νὰ τὸν ἔχω μακριὰ ἀπὸ μένα;»³³. Τὸ «μέχρι πότε», δείχνει τὸ χρόνο καὶ τὴν ἐπιμονὴ ἐκείνου ποὺ ἰκέτευε· ὁ Θεὸς ὁμως ἀπέρριψε τὸ χρόνο τῆς ἱκεσίας τοῦ προφήτη· γιατί δὲν βοήθησε τὴ μεσολάβηση τοῦ δικαίου ἢ μετάνοια τοῦ βασιλιᾶ. Στὴν περίπτωση ὁμως τοῦ μακάριου Δαυῖδ, ποὺ δέχθηκε τὸν ἔλεγχο τοῦ προφήτη Νάθαν γιὰ τὴν ἁμαρτία του καὶ μετὰ τὴν ἀπειλὴ ἔδειξε ἀμέσως εἰλικρινῆ μετάνοια καὶ εἶπε, «ἁμάρτησα στὸν Κύριό μου»³⁴, ἀμέσως ἕνας λόγος εἰλικρινῆς, ποὺ λέχθηκε μέσα σὲ μιὰ στιγμὴ, πρόσφερε ὅλη τὴ σωτηρία σ' ἐκείνον ποὺ μετανόησε· ἀμέσως δηλαδὴ ἡ διόρθωση ἀκολούθησε τὴν ἀπόφαση. Γιατὶ λέγει πρὸς αὐτὸν ὁ Νάθαν· «καὶ ὁ Κύριος συγχώρησε τὴν ἁμαρτία σου».

Καὶ πρόσεχε, σὲ παρακαλῶ, τὸ Θεὸ ποὺ εἶναι βραδὺς γιὰ τιμωρία καὶ γρήγορος γιὰ σωτηρία· καὶ πρῶτα σκέψου, ὅτι ὁ φιλόανθρωπος ἔκαμε τὸν ἔλεγχο μετὰ ἀπὸ πολλὰ χρόνια. Ἐμάρτησε ὁ Δαυῖδ, ἔμεινε ἔγκυος ἢ γυναίκα καὶ κανένας ἔλεγχος δὲν ἀκολούθησε τὴν ἁμαρτία, ἀλλὰ, ἀφοῦ γεννήθηκε τὸ βρέφος ποὺ συνελήφθηκε ἀπὸ τὴν ἁμαρτία ἐκείνη, τότε στέλνεται ὁ γιατρὸς τῆς ἁμαρτίας. Καὶ γιατί δὲν τὸν διόρθωσε ἀμέσως μετὰ τὴ διάπραξη τῆς ἁμαρτίας; Ἐπειδὴ γνωρίζει ὅτι ἡ ψυχὴ ἐκείνων ποὺ ἁμαρτάνουν εἶναι τυφλὴ τὴν ὥρα ποὺ διαπράττονται τὰ ἁμαρτήματα, γιατί ἔχουν κουφαθεῖ τ' αὐτιά ἐκείνων ποὺ εἶναι βυθισμένοι στὸ βάθος τῆς ἁμαρτίας. Ἀναβάλλει λοιπὸν νὰ προσφέρει τὴ βοήθειά του ὅταν τὸ πάθος βρίσκεται στὴν ἐξαψή του καὶ ὁ ἔλεγχος γίνεται μετὰ ἀπὸ τόσο χρόνο· καὶ τότε μέσα σὲ μιὰ στιγμὴ δίνεται ἡ μετάνοια καὶ ἡ ἄφεση. «Καὶ ὁ Κύριος συγχώρησε τὴν ἁμαρτία σου». Πῶ πῶ μέγεθος οἰκονομίας ἐκείνου ποὺ ἀπέιλησε. Βλέπεις ὅτι εἶναι ταχὺ πρὸς σωτηρία; Τὸ ἴδιο κάμνει καὶ στοὺς ἄλλους· ἀργεῖ βέβαια νὰ ἐξαλείψει τὴν ἁμαρτία, ἀλλὰ ἐπιταχύνει τὴ βοήθειά του. Ἐννοῶ τὸ ἐξῆς μ' αὐτὸ ποὺ λέγω· ἀπὸ ἐμᾶς τοὺς ἀνθρώπους τὰ κτίρια χτίζονται σὲ διάρκειά πολλῶν χρόνων καὶ σὲ πολὺ χρόνο χτίζομε ἕναν οἶκο· καὶ γιὰ τὴν οἰκοδομὴ βέβαια ἀπαιτεῖται πολὺς

νος, τῆς δὲ καθαιρέσεως ὀλίγος. Ἐπὶ δὲ τοῦ Θεοῦ τὸ ἀνάπαλιν ὅταν κτίζη, ταχέως κτίζει· ὅταν καταστρέφη, βραδέως καταστρέφει. Ταχὺς ὁ Θεὸς κτίζων, βραδὺς καταστρέφων· ἐπειδὴ Θεῷ τὰ δύο πρόποντα· καὶ γὰρ ἐκεῖνο, δυνάμεως, καὶ τοῦτο, ἀγαθότητος·
 5 δι' ὑπερβολὴν δυνάμεως ταχύς, διὰ πολλὴν ἀγαθότητα βραδύς· ἔλεγχος δὲ τῶν ρημάτων, ἢ πείρα τῶν πραγμάτων. Ἐν ἑξ ἡμέραις ἐποίησεν ὁ Θεὸς τὸν οὐρανὸν καὶ τὴν γῆν, τὰ μεγέθη τῶν ὀρέων, τὰς πεδιάδας, τὰς φάραγγας, τὰς νάπας, τὰς ὕλας, τὰ βλαστήματα, πηγὰς, ποταμούς, παράδεισον, πᾶσαν τὴν ὀρωμένην ποικιλίαν, τὴν
 10 θάλατταν ταύτην τὴν μεγάλην καὶ εὐρύχωρον, τὰς νήσους, τὰς παραλίους χώρας καὶ τὰς μεσογείους· πάντα τὸν ὀρώμενον τοῦτον κόσμον καὶ τὸ ἐν αὐτῷ κάλλος, ἐν ἑξ ἡμέραις ἐποίησεν ὁ Θεός· τὰ ἐν αὐτῷ ζῶα τὰ λογικὰ καὶ τὰ ἄλογα καὶ πᾶσαν τὴν ὀρωμένην διακόσμησιν ἐν ἑξ ἡμέραις ποιεῖ.

15 Οὗτος οὖν ὁ ταχύς εἰς τὸ κτίζειν, ὅτε ἐβουλεύσατο μίαν πόλιν καθελεῖν, εὐρέθη βραδὺς δι' ἀγαθότητα. Θέλει καθελεῖν τὴν Ἱεριχὼ καὶ φησὶ πρὸς τὸν Ἰσραὴλ· «κυκλώσατε αὐτὴν ἐπὶ ἑπτὰ ἡμέρας, καὶ τῇ ἑβδόμῃ ἡμέρᾳ πεσεῖται τὸ τεῖχος». Τὸν κόσμον ὅλον ἐν ἑξ ἡμέραις κατασκευάζεις καὶ μίαν πόλιν ἐν ἑπτὰ ἡμέραις λύεις; τί
 20 γὰρ ἐμποδίζει σου τῇ δυναστείᾳ; διὰ τί γὰρ μὴ ἀθρόον καθαιρεῖς; οὐ περὶ σοῦ ὁ προφήτης βοᾷ λέγων, «ἐὰν ἀνοίξης τὸν οὐρανόν, τρόμος λήψεται ἀπὸ σοῦ ὄρη, καὶ τακήσονται ὡς κηρὸς ἀπὸ προσώπου πυρός»; οὐ τὰ ἔργα τῆς δυνάμεώς σου διηγούμενος, φησὶν ὁ Δαυῖδ, «οὐ φοβηθησόμεθα ἐν τῷ ταρασσεσθαι τὴν γῆν καὶ μετατί-
 25 θεσθαι ὄρη ἐν καρδίαις θαλασσῶν»; Ὅρη δύνῃ μεθιστᾶν καὶ εἰς θάλασσαν ἐμβάλλειν, καὶ μίαν πόλιν οὐ θέλεις καθελεῖν ἀντιλέγουσαν, ἀλλ' ἑπτὰ ἡμέρας δίδως τῇ καθαιρέσει; διὰ τί; Οὐχ ἡ δύναμις, φησὶν, ἀτονεῖ, ἀλλ' ἡ φιλανθρωπία μακροθυμεῖ. Δίδωμι ἑπτὰ ἡμέρας, ὡς τῇ Νινευῖ τρεῖς ἡμέρας· ἴσως δέξεται κήρυγμα μετανοίας
 30 καὶ σωθήσεται. Καὶ τίς ὁ κηρύττων αὐτοῖς τὴν μετάνοιαν; Πολέ-

35. Ἰησ. Ναυῆ 6,3-8.

36. Ἦσ. 64,1-2.

37. Ψαλμ. 45,3.

χρόνος, ἐνῶ γὰρ τὸ γκρέμισμα λίγος. Στὴν περίπτωσθι ὁμῶς τοῦ Θεοῦ γίνεται τὸ ἀντίθετο· ὅταν χτίζει, χτίζει γρήγορα, ἐνῶ ὅταν καταστρέφει, καταστρέφει ἀργά. εἶναι ταχὺς ὁ Θεὸς στὸ κτίσιμο καὶ ἀργὸς στὴν καταστροφή, ἐπειδὴ καὶ τὰ δυὸ αὐτὰ πρέπουν στὸ Θεό· γιὰ τὸ πρῶτο δείχνει τὴ δύναμή του, ἐνῶ τὸ ἄλλο τὴν ἀγαθότητά του· ἐξ αἰτίας τῆς ὑπερβολικῆς δυνάμεώς του εἶναι γρήγορος, ἐνῶ ἐξ αἰτίας τῆς ἀγαθότητός του εἶναι ἀργός, καὶ τὰ λόγια αὐτὰ ἀποδεικνύονται ἀπὸ τὰ ἴδια τὰ πράγματα. Σὲ ἕξι ἡμέρες δημιούργησε ὁ Θεὸς τὸν οὐρανὸ καὶ τὴ γῆ, τὰ μεγάλα ὄρη, τὶς πεδιάδες, τὶς πηγές, τὰ ποτάμια, τὸν παράδεισο, ὅλη τὴν ποικιλία ποῦ βλέπομε, τὴ θάλασσα αὐτὴ τὴ μεγάλη καὶ εὐρύχωρη, τὰ νησιά, τὶς παράλιες χῶρες καὶ τὶς μεσόγειες· ὅλον αὐτὸν τὸν κόσμον ποῦ βλέπομε καὶ τὸ κάλλος αὐτοῦ, ὁ Θεὸς τὰ δημιούργησε σὲ ἕξι ἡμέρες· ἐπίσης τὰ λογικὰ ζῶα αὐτοῦ τοῦ κόσμου καὶ τὰ ἄλογα καθὼς καὶ ὅλη τὴ διακόσμηση ποῦ βλέπομε τὰ δημιουργεῖ σὲ ἕξι ἡμέρες.

Αὐτὸς λοιπὸν ὁ ταχὺς στὸ κτίσιμο, ὅταν θέλησε νὰ καταστρέψει μίαν πόλη, βρέθηκε, ἐξ αἰτίας τῆς ἀγαθότητός του, βραδύς. Θέλει νὰ καταστρέψει τὴν Ἱεριχὼ καὶ λέγει πρὸς τὸν Ἰσραὴλ· «περικυκλώστε τὴν ἐπὶ ἑπτὰ ἡμέρες καὶ τὴν ἕβδομη ἡμέρα θὰ πέσει τὸ τεῖχος»³⁵. Τὸν κόσμον ὅλον τὸν δημιουργεῖς σὲ ἕξι ἡμέρες καὶ τὴν πόλη τὴν καταλύεις σὲ ἑπτὰ ἡμέρες; Τί λοιπὸν ἐμποδίζει τὴ δύναμή σου; γιὰτί δὲν τὴν καταστρέφεις μέσα σὲ μιὰ στιγμή; Δὲν βροντοφωνάζει γιὰ σένα ὁ προφήτης λέγοντας, «ἂν ἀνοίξεις τὸν οὐρανὸ, θὰ κυριεύσει τρόμος τὰ ὄρη καὶ θὰ λειώσουν σὰν τὸ κερὶ ποῦ λειώνει μπροστὰ στὴ φωτιά»³⁶; δὲν λέγει ὁ Δαυῖδ διηγούμενος τὰ ἔργα σου, «δὲ θὰ φοβηθοῦμε ὅταν ταρασσεται ἡ γῆ καὶ μετατοπίζονται τὰ ὄρη στὰ βάθη τῶν θαλασσῶν»³⁷; Ἔχεις τὴ δύναμη νὰ μεταθέτεις ὄρη καὶ νὰ τὰ θέτεις μέσα στὴ θάλασσα καὶ δὲ θέλεις μίαν πόλη ποῦ ἀντιτίθεται νὰ τὴν καταστρέψεις, ἀλλ' ἀναβάλλεις ἑπτὰ ἡμέρες γιὰ τὴν καταστροφή της; γιὰτί; Ὁχι, λέγει, ὅτι ἀτονεῖ ἡ δύναμή μου, ἀλλὰ μακροθυμεῖ ἡ φιλανθρωπία μου. Δίνω προθεσμία ἑπτὰ ἡμέρες, ὅπως στὴ Νινευῖ τρεῖς ἡμέρες· ἴσως δεχθεῖ τὸ κήρυγμα μετάνοιας καὶ σωθεῖ. Καὶ ποιὸς εἶναι αὐτὸς ποῦ κηρύττει

μιοι τὴν πόλιν περιετειχίσαντο· ὁ στρατηγὸς ἐκύκλου τὰ τεῖχη· πολὺς ὁ φόβος, πολὺ ὁ θόρυβος· ποίαν οὖν αὐτοῖς ὁδὸν τῆς μετανοίας ἀνέωξας; Μὴ γὰρ προφήτην ἀπέστειλας; μὴ γὰρ εὐαγγελιστὴν διέπέμψω, μὴ γὰρ ἦν τις αὐτοῖς ὑποτιθέμενος τὸ συμφέρον; *Ναί,*
 5 *φησίν, εἶχον ἔνδον διδάσκαλον τῆς μετανοίας τὴν θαυμαστὴν ἐκείνην Ραὰβ, ἣν ἔσωσα διὰ μετανοίας. Τοῦ αὐτοῦ ἦν φουράματος, ἀλλ' ἐπειδὴ ἐξ αὐτοῦ οὐκ ἦν τοῦ φρονήματος, οὐκ ἐκοινώνησε τῇ ἀμαρτία ἢ μὴ κοινωνήσασα τῇ ἀπιστίᾳ.*

5. Καὶ ὄρα μοι τὸ ξένον τῆς φιλανθρωπίας κήρυγμα· ὁ λέγων
 10 ἐν τῷ νόμῳ, «οὐ μοιχεύσεις», οὐ πορνεύσεις, μεταβαλὼν τὸ ρῆμα διὰ φιλανθρωπίαν, βοᾷ διὰ τοῦ μακαρίου Ἰησοῦ, «Ραὰβ ἡ πόρνη ζήτω». Ἰησοῦς ἐκεῖνος ὁ Ναυῆ υἱὸς ὁ λέγων, «ἡ πόρνη ζήτω», εἰκὼν ἦν τοῦ Κυρίου Ἰησοῦ τοῦ λέγοντος, «πόρνοι καὶ τελῶναι προάξουσιν ὑμᾶς εἰς τὴν βασιλείαν τῶν οὐρανῶν». Εἰ ζῆν ὀφείλει, διὰ
 15 τί πόρνη; εἰ πόρνη, διὰ τί ζήτω; Λέγω, φησί, τὴν προτέραν κατάστασιν, ἵνα θαυμάσης τὴν δευτέραν μετάστασιν. Καὶ τί ἐποίησε, φησίν, ἢ Ραὰβ σωτηρίας πρόξενον; ὅτι ἐδέξατο τοὺς κατασκόπους μετὰ εἰρήνης; Τοῦτο καὶ πανδοχεύτρια ποιεῖ. Ἄλλ' οὐκ ἀπὸ τῆς λέξεως μόνης καρποῦται τὴν σωτηρίαν, ἀλλὰ προηγουμένως ἀπὸ τῆς
 20 πίστεως καὶ τῆς πρὸς Θεὸν διαθέσεως. Καὶ ἵνα μάθης τὴν ὑπερβολὴν τῆς ἐν αὐτῇ πίστεως, ἄκουε αὐτῆς τῆς Γραφῆς διηγουμένης τὰ μεμαρτυρημένα αὐτῇ κατορθώματα. Ἦν ἐν πορνείῳ, ὡσπερ μαργαρίτης ἐν βορβόρῳ συμπεφυρμένος, χρυσὸς ἐν πηλῷ διερριμμένος, ἄνθος εὐσεβείας ἀκάνθαις κεχωσμένον, εὐσεβῆς ψυχὴ ἐν ἀσε-
 25 βείας χώρῳ κατεκέκλειστο. Καὶ μοι πρόσεχε τὸν νοῦν ἀκριβῶς. Ἐδέξατο τοὺς κατασκόπους καὶ ὄν προέδωκεν Ἰσραὴλ ἐν τῇ ἐρήμῳ, τοῦτον ἐκήρυξεν ἢ Ραὰβ ἐν τῷ πορνείῳ. Οἶον τί λέγω, ὁ Ἰσραὴλ ἐν τῇ ἐρήμῳ; Ὅτε τὸ ὄρος ἐπεπλήρωτο νεφέλης καὶ γνόφου καὶ σαλπίγγων καὶ ἀστραπῶν καὶ τῶν ἄλλων φοβήτρων,
 30 ἤκουσε παρὰ τοῦ Θεοῦ ἐκ μέσου τοῦ πυρός· «ἄκουε Ἰσραὴλ· Κύ-

38. Ἐξ. 20,14.

39. Ἰησ. Ναυῆ 6,7.

40. Ματθ. 21,31.

μετάνοια σ' αὐτούς; Ἐχθροὶ πολιόρκησαν τὴν πόλη, ὁ στρατηγὸς περικύκλωσε τὰ τεῖχη· ὁ φόβος εἶναι πολὺς, ὁ θόρυβος πολὺς· ποιά λοιπὸν ὁδὸ μετάνοιας ἄνοιξες σ' αὐτούς; μήπως τοὺς ἔστειλες προφήτη; μήπως τοὺς ἔστειλες εὐαγγελιστὴ, μήπως ὑπῆρχε ἀνάμεσά της κάποιος γιὰ νὰ τοὺς ὑποδείξει τὸ συμφέρον τους; Ναί, λέγει, εἶχαν μέσα δάσκαλο τῆς μετάνοιας τὴ θαυμαστὴ ἐκείνη Ραάβ, πού τὴν ἔσωσα ἀφοῦ ἔδειξε μετάνοια. Ἦταν ἀπὸ τὸν ἴδιο φύραμα, ἀλλ' ἐπειδὴ δὲν εἶχε τὸ ἴδιο φρόνημα, δὲν ἔγινε κοινωνὸς τῆς ἀμαρτίας ἐκείνη πού δὲν συμμετέσχε στὴν ἀπιστία.

5. Καὶ πρόσεχε, σὲ παρακαλῶ, τὸ παράξενο κήρυγμα τῆς φιλανθρωπίας· ἐκεῖνος πού λέγει στὸ νόμο, «δὲ θὰ μοιχεύσεις»³⁸, δὲ θὰ πορνεύσεις, ἀλλάσσοντας τὴν ἐντολὴ ἀπὸ φιλανθρωπία, βροτοφωνάζει μὲ τὸν μακάριο Ἰησοῦ, «ἢ Ραάβ ἢ πόρνη ἅς ζήσει»³⁹. Ὁ Ἰησοῦς ἐκεῖνος ὁ υἱὸς τοῦ Ναυῆ πού λέγει, «ἢ πόρνη ἅς ζήσει», ἦταν εἰκόνα τοῦ Ἰησοῦ τοῦ Κυρίου πού λέγει, «πόρνες καὶ τελῶνες θὰ μποῦν πρὶν ἀπὸ σᾶς στὴ βασιλεία τῶν οὐρανῶν»⁴⁰. Ἄν πρέπει νὰ ζεῖ, γιατί εἶναι πόρνη; Ἄν εἶναι πόρνη, γιατί νὰ ζεῖ; Λέγω, λέγει, τὴν προηγούμενη κατάσταση, γιὰ νὰ θαυμάσεις τὴν στή συνέχεια ἀλλαγῆ της. Καὶ τί ἔκαμε, λέγει, ἡ Ραάβ πού τῆς χάρισε τὴ σωτηρία; τὸ ὅτι δέχθηκε μὲ εἰρήνη τοὺς κατασκόπους; Αὐτὸ τὸ κάμνει καὶ ἡ ξενοδόχος. Ὅμως δὲν καρποῦται τὴ σωτηρία μόνο ἀπὸ τὸ λόγο πού εἶπε, ἀλλὰ προηγουμένως ἀπὸ τὴν πίστη καὶ ἀπὸ τὴ διάθεση πρὸς τὸ Θεό. Καὶ γιὰ νὰ μάθεις τὴν ὑπερβολικὴ πίστη της, ἄκουε τὴν ἴδια τὴ Γραφὴ πού διηγεῖται τὰ ἐπιβεβαιωμένα γι' αὐτὴν κατορθώματα. Ἦταν σὲ πορνεῖο σὰν μαργαριτάρη ἀναμιγμένο μέσα στὸ βουρκο, σὰν χρυσὸς πεταγμένος στὴ λάσπη, σὰν ἄνθος εὐσέβειας χωμένο μέσα στὰ ἀγκάθια, ψυχὴ εὐσεβῆς πού ἔχει κλεισθεῖ σὲ χῶρο τῆς ἀσέβειας. Καὶ πρόσεχε, σὲ παρακαλῶ, μὲ ὅλη τὴ δύναμή σου. Δέχθηκε τοὺς κατασκόπους καὶ ἐκεῖνον πού πρόδωσε ὁ Ἰσραὴλ στὴν ἔρημο, αὐτὸν τὸν κήρυξε ἡ Ραάβ μέσα στὸ πορνεῖο. Ποιὸ εἶναι αὐτὸ πού λέγω ὅτι ἔκαμε ὁ Ἰσραὴλ στὴν ἔρημο; Ὅταν τὸ ὄρος εἶχε σκεπασθεῖ ἀπὸ νεφέλη καὶ σκοτάδι καὶ ἀντιχοῦσαν σάλπιγγες καὶ ἀστραπὲς καὶ συνέβαιναν τὰ ἄλλα φοβερά, ἄκουσε ἀπὸ τὸ Θεὸ μέσα ἀπὸ τὴ φωτιά· «ἄκουε Ἰσ-

ριος ὁ Θεός σου, Κύριος εἷς ἐστιν»· «οὐκ ἔσονται σοι θεοὶ ἕτεροι»· «ἐγὼ ἐν τῷ οὐρανῷ ἄνω, καὶ ἐν τῇ γῆ κάτω, καὶ πλὴν ἐμοῦ Θεὸς οὐκ ἔστι»· ταῦτα ἀκούων ὁ Ἰσραὴλ, μόσχον ἐχώνευσε καὶ Θεὸν ἠθέτησεν· ἠγγόησε τὸν Δεσπότην, ἀπέγνω τὸν εὐεργέτην καὶ λέγει 5 τῷ Ἀαρών· «ποιήσον ἡμῖν θεούς». Εἰ θεούς, διὰ τί «ποιήσον»; πῶς θεοὶ τὰ γινόμενα; Οὕτως ἡ κακία τυφλώττουσα, αὐτὴ ἑαυτῇ μάχεται καὶ ἑαυτὴν ἀφανίζει. Εἷς ἐγένετο μόσχος καὶ βοᾷ ὁ ἀχάριστος Ἰσραὴλ· «οὗτοι οἱ θεοὶ σου, Ἰσραὴλ, οἱ ἐξαγαγόντες σε ἐκ γῆς Αἰγύπτου».

10 «Οὗτοι οἱ θεοί»· ἓνα βλέπει μόσχον, ἐν τῷ γινόμενον εἰδῶλον, διὰ τί οὖν, «οὗτοι οἱ θεοί»; Ἵνα δείξῃ, ὅτι οὐχ ὁ βλέπει μόνον προσκυνεῖ, ἀλλὰ πολυθεῖαν φαντάζεται· τὴν γνώμην ἐρμηνεύει, οὐ τὸ φαινόμενον κρίνει. Ἵνα δὲ εἰς τὸ προκείμενον ἐπανέλθωμεν πάλιν, ἃ ἤκουσεν Ἰσραὴλ, ὁ τοσοῦτοις περιστοιχιζόμενος θαύμασι καὶ το- 15 σοῦτω νόμῳ παιδαγωγούμενος καὶ ἠρνήσατο, ταῦτα ἡ Ραὰβ ἀποκεκλεισμένη ἐν τῷ πορνείῳ κηρύττει· λέγει γὰρ τοῖς κατασκόποις· «ἔγνωμεν ὅσα ἐποίησεν ὁ Θεὸς ἡμῶν τοῖς Αἰγυπτίοις». Ὁ Ἰουδαῖος λέγει, «οὗτοι οἱ θεοὶ σου οἱ ἐξαγαγόντες σε ἐκ γῆς Αἰγύπτου», καὶ ἡ πόρνη, οὐ θεοῖς, ἀλλὰ Θεῷ ἐπιγράφει τὴν σωτηρίαν. 20 «Ἐγνωμεν ὅσα ὁ Θεὸς ὑμῶν ἐποίησε τοῖς Αἰγυπτίοις ἐν τῇ ἐρήμῳ, καὶ ἠκούσαμεν, καὶ ἐτάκη ἡμῶν ἡ καρδιά, καὶ ἰσχύς ἐν ἡμῖν οὐκ ἔστιν. Ἐγνωμεν ὅσα ὁ Θεὸς ὑμῶν ἐποίησε». Βλέπεις πῶς ἀναλαμβάνει τοῦ νομοθέτου τὸ ρῆμα διὰ πίστεως; «Καὶ οἶδα, ὅτι ὁ Θεὸς ὑμῶν ἐν τῷ οὐρανῷ ἄνω καὶ ἐν τῇ γῆ κάτω, καὶ πλὴν 25 αὐτοῦ Θεὸς οὐκ ἔστιν».

Εἰκὼν τῆς Ἐκκλησίας ἡ Ραὰβ τῆς ποτε πεφυρμένης τῇ πορνείᾳ τῶν δαιμόνων, δεχομένης δὲ νῦν τοὺς τοῦ Χριστοῦ κατασκόπους, οὐ τοὺς παρὰ Ἰησοῦ τοῦ Ναυῆ, ἀλλὰ τοὺς ἀποστόλους τοὺς παρὰ Ἰησοῦ τοῦ ἀληθινοῦ Σωτῆρος ἀπεσταλμένους. «Ἐγνω», 30 φησὶν, «ὅτι ὁ Θεὸς ὑμῶν ἐν τῷ οὐρανῷ ἄνω καὶ ἐν τῇ γῆ κάτω,

41. Δευτ. 6,4.

42. Ἐξ. 20,4.

43. Δευτ. 4,39.

44. Ἐξ. 32,1.

45. Ἐξ. 32,4.

46. Ἰησ. Ναυῆ 2,9.

47. Ἐξ. 32,4.

ραήλ· Κύριος ὁ Θεὸς σου, ἓνας Κύριος εἶναι»⁴¹. «δὲν θὰ ὑπάρχουν ἄλλοι θεοὶ γιὰ σένα»⁴². «ἐγὼ εἶμαι ἐπάνω στὸν οὐρανὸ καὶ κάτω στὴ γῆ καὶ δὲν ὑπάρχει ἄλλος Θεὸς ἐκτὸς ἀπὸ μένα»⁴³. καὶ ἐνῶ ἄκουε αὐτὰ ὁ Ἰσραήλ κατασκεύασε μοσχάρι καὶ ἀπαρνήθηκε τὸ Θεό· ἀγνόησε τὸν Κύριο, ἀπέρριψε τὸν εὐεργέτη καὶ λέγει στὸν Ἄαρών· «κατασκεύασέ μας θεοὺς»⁴⁴. Ἐὰν θέλεις θεοὺς, γιατί λέτε, «κατασκεύασε»; πῶς εἶναι θεοὶ τὰ κατασκευασμένα; Τόσο πολὺ τυφλώνει ἡ κακία, ἡ ἴδια μάχεται τὸν ἑαυτό της καὶ καταστρέφει τὸν ἑαυτό της. Ἐνα μοσχάρι κατασκευάσθηκε καὶ φωνάζει ὁ ἀχάριστος Ἰσραήλ· «αὐτοὶ εἶναι οἱ θεοὶ σου, Ἰσραήλ, πού σε ἔβγαλαν ἀπὸ τὴ γῆ τῆς Αἰγύπτου»⁴⁵.

«Αὐτοὶ εἶναι οἱ θεοὶ σου»· ἓνα μοσχάρι βλέπει, ἓνα εἶναι τὸ κατασκευασμένο εἶδωλο, γιατί λοιπὸν λέγει, «αὐτοὶ εἶναι οἱ θεοὶ σου»; Γιὰ νὰ δείξει, ὅτι δὲν προσκυνεῖ μόνο ἐκεῖνο πού βλέπει ἀλλὰ φαντάζεται πολυθεΐα· ἐρμηνεύει τὴ γνώμη του, δὲν κρίνει αὐτὸ πού βλέπει. Καὶ γιὰ νὰ ἐπιστρέψομε πάλι στὸ ἐξεταζόμενο θέμα μας, ἐκεῖνα πού ἄκουσε ὁ Ἰσραήλ, ἐκεῖνος πού περιστοιχιζόταν ἀπὸ τόσα θαύματα καὶ διαπαιδαγωγοῦνταν ἀπὸ τέτοιο νόμο, καὶ τὰ ἀρνήθηκε, αὐτὰ τὰ κηρύττει ἡ Ραὰβ κλεισμένη μέσα στὸ πορνεῖο· γιατί λέγει στοὺς κατασκοπούς· «μάθαμε τὰ ὅσα ἔκαμε ὁ Θεός σας στοὺς Αἰγυπτίους»⁴⁶. Ὁ Ἰουδαῖος λέγει, «αὐτοὶ εἶναι οἱ θεοὶ σου πού σ' ἔβγαλαν ἀπὸ τὴ γῆ τῆς Αἰγύπτου»⁴⁷, καὶ ἡ πόρνη δὲν ἀποδίδει τὴ σωτηρία στοὺς θεοὺς, ἀλλὰ στὸ Θεό. «Μάθαμε τὰ ὅσα ἔκαμε ὁ Θεός σας στοὺς Αἰγυπτίους στὴν ἔρημο καὶ τὰ ἀκούσαμε καὶ ἔλειωσε ἡ καρδιά μας καὶ δὲν μᾶς ἔμεινε δύναμη». «Μάθαμε τὰ ὅσα ἔκαμε ὁ Θεός σας». Βλέπεις πῶς μὲ τὴν πίστη παίρνει στὸ στόμα της τὸ λόγο τοῦ νομοθέτη; «Καὶ γνωρίζω, ὅτι ὁ Θεός σας βρίσκεται ἐπάνω στὸν οὐρανὸ καὶ κάτω στὴ γῆ καὶ δὲν ὑπάρχει αἴτιος ἐκτὸς ἀπὸ αὐτὸν».

Ἡ Ραὰβ εἶναι εἰκόνα τῆς Ἐκκλησίας πού κάποτε ἦταν ἀναμιγμένη μέσα στὴν πορνεία τῶν δαιμόνων, καὶ πού τώρα δέχεται τοὺς κατασκοπούς τοῦ Χριστοῦ, ὄχι ἐκείνους πού εἶχαν σταλεῖ ἀπὸ τὸν Ἰησοῦ τοῦ Ναυῆ, ἀλλὰ τοὺς ἀποστόλους, πού στάλθηκαν ἀπὸ τὸν Ἰησοῦ τὸν ἀληθινὸ Σωτήρα. «Ἐμαθα», λέγει, «ὅτι ὁ Θεός σας

καὶ πλὴν αὐτοῦ Θεὸς οὐκ ἔστι». Ταῦτα παρέλαβον οἱ Ἰουδαῖοι, καὶ οὐκ ἐφύλαξαν ταῦτα ἤκουσεν ἡ Ἐκκλησία, καὶ διετήρησεν. Ἀξία τοίνυν ἐπαίνου παντὸς Ραὰβ, ἡ εἰκὼν τῆς Ἐκκλησίας. Διὰ τοῦτο καὶ ὁ γενναῖος Παῦλος, καταμαθὼν αὐτῆς τὸ ἀξίωμα τῆς πίστεως, 5 καὶ οὐκ ἀδόκιμον ἠγησάμενος διὰ τὴν προτέραν κατάστασιν, ἀλλὰ δόκιμον διὰ τὴν ἐνθεον μεταβολήν, συναριθμεῖ αὐτὴν τοῖς ἀγίοις πᾶσι, καὶ εἰρηκῶς, «πίστει Ἄβελ θυσίαν προσήνεγκε· πίστει Ἀβραάμ» τὸ καὶ τὸ ἐποίησε· πίστει Νῶε κιβωτὸν εἰργάσατο· πίστει Μωϋσῆς τὰ καὶ τὰ ἐποίησε καὶ κατώρθωσε, καὶ πολλῶν ἐφε- 10 ξῆς μνησθεὶς ἀγίων, τὸ τελευταῖον ἐπήγαγε· «πίστει Ραὰβ ἡ πόρνη οὐ συναπώλετο τοῖς ἀπειθήσασιν, δεξαμένη τοὺς κατασκόπους καὶ ἑτέρα ὁδοῦ ἐκβαλοῦσα». Καὶ ὄρα πῶς μετὰ πολλῆς σοφίας ἐκέρασε τὴν ἑαυτῆς εὐγνωμοσύνην. Ὅτε γὰρ ἀπεστάλησαν παρὰ τοῦ βασιλέως ζητοῦντες τοὺς κατασκόπους, λέγουσιν αὐτῇ, «εἰ εἰσῆλθον 15 πρὸς σὲ ἄνδρες;». Ἡ δὲ πρὸς αὐτοὺς· ναί, φησὶν, εἰσῆλθον. Πρῶτον οἰκοδομεῖ τὴν ἀλήθειαν, καὶ οὕτως ἐπάγει τὸ ψεῦδος. Οὐδέποτε γὰρ καθ' αὐτὸ τὸ ψεῦδος πιστεύεται, ἐὰν μὴ προλαβὼν ἐνδείξῃται τὴν ἀλήθειαν· διὰ τοῦτο οἱ πιθανῶς ψευδόμενοι πρῶτον λέγουσι τάληθῆ καὶ πᾶσιν ὠμολογημένα, καὶ τότε ἐπάγουσι τὰ 20 ψευδῆ καὶ ἀμφιβαλλόμενα.

Εἰσῆλθον πρὸς σὲ κατάσκοποι; Αἰεὶ, «ναί»· εἰ γὰρ εἶπεν ἐξ ἀρχῆς, 'οὐ', προεκαλεῖτο εἰς ἔρευναν τοὺς ἐπελθόντας· ἀλλά, καὶ εἰσῆλθον, φησί, καὶ ἐξῆλθον τῆδε τῇ ὁδοῦ, καταδιώξατε καὶ καταλήψθε αὐτούς. Ὡ καλοῦ ψεύδους· ὦ καλοῦ δόλου οὐ προδιδόντος 25 τὰ θεῖα, ἀλλὰ φυλάττοντος τὴν εὐσέβειαν. Εἰ τοίνυν τὴν Ραὰβ ἐκείνην ἢ μετάνοια σωτηρίας τοσαύτης ἠξίωσε καὶ διὰ στόματος ἀγίων κηρύττεται, Ἰησοῦ μὲν τοῦ Ναυῆ βοῶντος ἐν τῇ ἐρήμῳ, «ζήτω Ραὰβ ἡ πόρνη» Παύλου δὲ λέγοντος, «πίστει Ραὰβ ἡ πόρνη οὐ συν-

49. Ἰησ. Ναυῆ 2,11.

49. Ἐβρ. 11,4.

50. Ἐβρ. 11,31.

51. Ἰησ. Ναυῆ 2,3-4.

βρίσκεται στὸν οὐρανὸ ἐπάνω καὶ στὴ κάτω, καὶ δὲν ὑπάρχει ἄλλος Θεὸς ἐκτὸς ἀπὸ αὐτόν»⁴⁸. Αὐτὰ τὰ παρέλαβαν οἱ Ἰουδαῖοι καὶ δὲν τὰ φύλαξαν· αὐτὰ τὰ ἄκουσε ἡ Ἐκκλησία καὶ τὰ διατήρησε. Εἶναι λοιπὸν ἄξια ἐπαίνου ἡ Ραὰβ, ἡ εἰκόνα τῆς Ἐκκλησίας. Γι' αὐτὸ ὁ γενναῖος Παῦλος, γνωρίζοντας πάρα πολὺ καλὰ τὴ δύναμη τῆς πίστεώς της καὶ μὴ θεωρώντας τὴν ἀπόβλητη ἐξ αἰτίας τῆς προηγούμενης καταστάσεώς της, ἀλλὰ ἄξια ἐξ αἰτίας τῆς μεταβολῆς της, τὴν συγκαταλέγει μεταξὺ ὄλων τῶν ἁγίων καί, ἀφοῦ εἶπε, «μὲ πίστη ὁ Ἄβελ πρόσφερε θυσία, μὲ πίστη ὁ Ἀβραάμ»⁴⁹ ἔκαμε αὐτὸ καὶ αὐτό, μὲ πίστη ὁ Νῶε κατασκεύασε τὴν κιβωτόν, μὲ πίστη ὁ Μωϋσῆς ἔκαμε αὐτὰ καὶ αὐτὰ τὰ κατορθώματα, καὶ ἀφοῦ ἔφερε στὴ συνέχεια στὴ μνήμη τοῦ πολλοῦ ἁγίου, στὸ τέλος πρόσθεσε· «μὲ πίστη ἡ Ραὰβ ἡ πόρνη δὲν χάθηκε μαζὶ μ' ἐκείνους ποὺ ἔδειξαν ἀπειθεία, γιατί δέχθηκε τοὺς κατασκόπους καὶ τοὺς ὁδήγησε νὰ φύγουν ἀπὸ ἄλλο δρόμο»⁵⁰. Καὶ πρόσεχε πῶς μὲ πολλὴ σοφία ἀνέμειξε τὴν εὐγνωμοσύνη της. Γιατί, ὅταν στάλθηκαν ἄνθρωποι τοῦ βασιλιᾶ ζητώντας τοὺς κατασκόπους, λέγουν πρὸς αὐτήν· «μήπως μπῆκαν ἐδῶ μέσα ἄνδρες;»⁵¹. Καὶ αὐτὴ ἀπαντᾷ πρὸς αὐτούς· «ναί», λέγει, μπῆκαν. Πρῶτα προβάλλει τὴν ἀλήθεια καὶ στὴ συνέχεια προσθέτει τὸ ψεῦδος. Γιατί ποτὲ τὸ ψέμα δὲν γίνεται πιστευτὸ ἀπὸ μόνο του, ἐὰν δὲν δείξει ἀπὸ πρὶν τὴν ἀλήθεια· γι' αὐτὸ καὶ ἐκεῖνοι ποὺ θέλουν νὰ πείσουν μὲ ψέματά τους πρῶτα λένε ἐκεῖνα ποὺ εἶναι ἀληθινὰ καὶ ἀπ' ὅλους πιστευτά, καὶ μετὰ προσθέτουν τὰ ψευδῆ καὶ ἀμφιβαλλόμενα.

Μπῆκαν ἐδῶ μέσα κατάσκοποι; Λέγει, «ναί»· γιατί ἂν ἔλεγε ἀπὸ τὴν ἀρχή, 'ὄχι', θὰ προκαλοῦσε ἐκείνους ποὺ τὴν ἐπισκέφθηκαν νὰ ἐρευνήσουν· ἀλλὰ, λέγει, καὶ μπῆκαν καὶ ἔφυγαν ἀπὸ αὐτὸ τὸ δρόμο, καταδιώξτε τους καὶ θὰ τοὺς συλλάβετε. Πῶ πῶ ψέμα καλό· πῶ πῶ δόλος καλός ποὺ δὲν προδίδει τὰ θεῖα, ἀλλὰ προφυλάσσει τὴν εὐσέβεια. Ἄν λοιπὸν τὴ Ραὰβ ἐκείνη τὴν ἀξίωσε ἡ μετάνοια νὰ ἐπιτύχει τέτοια σωτηρία καὶ διακηρύσσεται ἀπὸ τὰ στόματα τῶν ἁγίων, ἀπὸ τὸν Ἰησοῦ τοῦ Ναυῆ ποὺ βροντοφωνάζει μέσα στὴν ἔρημο, «ἄς ζήσει ἡ Ραὰβ ἡ πόρνη», καὶ ἀπὸ τὸν Παῦλο ποὺ λέγει, «μὲ πίστη ἡ Ραὰβ ἡ πόρνη δὲν χάθηκε μαζὶ μὲ ἐκείνους

απώλετο τοῖς ἀπειθήσασιν», πόσῳ μᾶλλον ἡμεῖς, ἐὰν προσάγωμεν τὴν μετάνοιαν, δεξόμεθα τὴν σωτηρίαν; Μετανοίας νῦν ὁ παρῶν καιρός· πολὺς γὰρ ὁ φόβος τῶν ἐπικειμένων ἡμῖν ἀμαρτημάτων, ἂν μὴ προλάβοι τὴν τιμωρίαν ἢ μετάνοια. «Προφθάσωμεν τὸ πρό-
5 σωπον αὐτοῦ ἐν ἐξομολογήσει»· σβέσωμεν τὴν πυρκαϊᾶν τῶν ἀμαρτημάτων, οὐχ ὕδασι πολλοῖς, ἀλλὰ μικροῖς δάκρυσιν. Πολὺ τὸ πῦρ τῆς ἀμαρτίας, καὶ ὀλίγῳ δακρῦν σβέννυται· τὸ γὰρ δάκρυον σβέννυσι πυρκαϊᾶν ἀμαρτημάτων καὶ ἀποπλύνει δυσωδίαν ἀμαρ-
10 τίας. Μαρτυρεῖ Δαυῖδ ὁ μακάριος λέγων, καὶ δεικνύων τὴν δύναμιν τῶν δακρῦν ὅσον ἰσχύει· «λούσω» γάρ, φησί, «καθ' ἐκάστην νύκτα τὴν κλίνην μου, ἐν δάκρυσί μου τὴν στρωμνὴν μου βρέξω». Καὶ μὴν εἰ τὴν ἀφθονίαν ἐβούλετο δεῖξαι τῶν δακρῦν, ἤρκει τὸ εἰπεῖν, «ἐν δάκρυσί μου τὴν στρωμνὴν μου βρέξω». Διὰ τί οὖν προέταξε τό, «λούσω»; Ἴνα δείξη ὅτι λουτρόν ἐστι καὶ καθάρσιον
15 ἀμαρτημάτων τὰ δάκρυα.

6. Πάντων τῶν κακῶν αἷτια τὰ ἀμαρτήματα. Διὰ τὰ ἀμαρτήματα λῦπαι, διὰ τὰ ἀμαρτήματα ταραχαί, διὰ τὰ ἀμαρτήματα πόλεμοι, διὰ τὰ ἀμαρτήματα νόσοι, καὶ πάντα ὅσα ἡμῖν προσπίπτει δυσίατα πάθη. Ὡσπερ οὖν οἱ ἄριστοι τῶν ἰατρῶν οὐ τὰ φαινόμενα πάθη
20 ἐξετάζουσιν, ἀλλὰ τὴν αἰτίαν τῶν φαινομένων ἐπιζητοῦσιν, οὕτω καὶ ὁ Σωτὴρ βουλόμενος δεῖξαι πάντων τῶν κακῶν τῶν ἐν ἀνθρώποις αἰτίαν τὴν ἀμαρτίαν, φησὶ τῷ παραλελυμένῳ τὸ σῶμα· ἐπειδὴ εἶδεν αὐτὸν ὁ ἰατρὸς τῶν ψυχῶν πρότερον τὴν ψυχὴν παραλυθέντα καὶ τότε τὸ σῶμα, λέγει πρὸς αὐτόν· «ἴδε, ὑγιῆς γέγονας,
25 μηκέτι ἀμάρτανε, ἵνα μὴ χειρόν τί σοι γένηται». Οὐκοῦν καὶ τῆς προλαβούσης ἀρρωστίας αἷτιον ἢ ἀμαρτία· τοῦτο καὶ ζημίας αἷτιον· τοῦτο καὶ λύπης, τοῦτο καὶ συμφορᾶς ἀπάσης ὑπόθεσις γίνεται. Πλὴν θαυμάζω ἐκεῖνο, πῶς τὴν λύπην ἀπ' ἀρχῆς τῷ ἀνθρώπῳ δοῦς ὁ Θεὸς διὰ τὴν ἀμαρτίαν τῇ ἀποφάσει τὴν ἀπόφασιν λύει, καὶ
30 τῇ καταδίκῃ τὴν καταδίκην ἐκβάλλει· καὶ ὅπως, ἄκουε. Ἐδόθη λύπη διὰ τὴν ἀμαρτίαν, καὶ διὰ λύπης λύεται ἀμαρτία. Πρόσεχε

52. Ψαλμ. 94,2.

53. Ψαλμ. 6,7.

54. Ἰω. 5,14.

πού ἔδειξαν ἀπείθεια», πόσο μᾶλλον ἐμεῖς θὰ ἐπιτύχομε τὴ σωτηρία ἂν προσφέρομε τὴ μετάνοια; Ὁ τωρινὸς καιρὸς εἶναι καιρὸς μετάνοιας· γιατί εἶναι μεγάλος ὁ φόβος γιὰ τὰ ἀμαρτήματα ποῦ διαπράξαμε, ἂν δὲν προλάβει ἡ μετάνοια τὴν τιμωρία. «Ἄς προλάβομε νὰ δοῦμε τὸ πρόσωπό του μὲ ἐξομολόγηση»⁵². ἄς σβήσομε τὴν πυρκαϊὰ τῶν ἀμαρτημάτων, ὄχι μὲ πολὺ νερὸ, ἀλλὰ μὲ λίγα δάκρυα. Εἶναι μεγάλη ἡ φωτιά τῆς ἀμαρτίας καὶ σβήνεται μὲ λίγα δάκρυα· γιατί τὸ δάκρυ σβήνει τὴν πυρκαϊὰ τῶν ἀμαρτημάτων καὶ καθαρίζει τὴ δυσωδία τῆς ἀμαρτίας. Τὸ ἐπιβεβαιώνει ὁ μακάριος Δαυῖδ λέγοντας καὶ δείχνοντας πόσα κατορθώνει ἡ δύναμη τῶν δακρύων· γιατί λέγει, «θὰ λούσω τὴν κλίνη μου κάθε νύχτα, μὲ δάκρυα θὰ βρέξω τὸ στρώμα μου»⁵³. Καὶ βέβαια, ἂν ἤθελε νὰ δείξει τὴν ἀφθονία τῶν δακρύων, θὰ ἦταν ἀρκετὸ νὰ πεῖ, «μὲ τὰ δάκρυά μου θὰ βρέξω τὸ στρώμα μου». Γιατί λοιπὸν εἶπε πρὶν ἀπ' αὐτὸ τὸ «θὰ λούσω»; Γιὰ νὰ δείξει ὅτι τὰ δάκρυα εἶναι λουτρὸ καὶ καθάρσιο τῶν ἀμαρτημάτων.

6. Ὅλων τῶν κακῶν αἰτία εἶναι τὰ ἀμαρτήματα. Ἐξ αἰτίας τῶν ἀμαρτημάτων δημιουργοῦνται λύπες, ἐξ αἰτίας τῶν ἀμαρτημάτων ταραχές, ἐξ αἰτίας τῶν ἀμαρτημάτων πόλεμοι, ἐξ αἰτίας τῶν ἀμαρτημάτων νόσοι καὶ ὅλα τὰ δυσκολοθεράπευτα ἐκεῖνα πάθη ποῦ μᾶς βρίσκουν. Ὅπως ἀκριβῶς λοιπὸν οἱ ἄριστοι γιατροὶ δὲν ἐξετάζουν τὰ πάθη ποῦ φαίνονται, ἀλλὰ ψάχνουν νὰ βροῦν τὴν αἰτία ποῦ προκαλεῖ αὐτά, ἔτσι καὶ ὁ Σωτήρας, θέλοντας νὰ δείξει πῶς αἰτία ὅλων τῶν κακῶν ποῦ συμβαίνουν στοὺς ἀνθρώπους εἶναι ἡ ἀμαρτία, λέγει σ' ἐκεῖνον ποῦ εἶχε τὸ παράλυτο σῶμα, ποῦ ἐπειδὴ εἶδε ὁ γιατρὸς τῶν ψυχῶν πῶς πρῶτα εἶχε παραλύσει ἡ ψυχὴ του καὶ μετὰ τὸ σῶμα, λέγει πρὸς αὐτόν· «νά, θεραπεύθηκες· μὴ ἀμαρτάνεις πιά, γιὰ νὰ μὴ σοῦ συμβεῖ τίποτε τὸ χειρότερο»⁵⁴. Ἡ ἀμαρτία λοιπὸν ἦταν αἰτία καὶ τῆς προηγούμενης ἀρρώστιας, αὐτὴ ἦταν ἡ αἰτία τῆς βλάβης, αὐτὴ καὶ τῆς λύπης, αὐτὴ γίνεται ἀφορμὴ καὶ ὅλης τῆς συμφορᾶς. Πλὴν ὅμως θαυμάζω ἐκεῖνο, πῶς ὁ Θεός, ποῦ ἔδωσε ἀπὸ τὴν ἀρχὴ στὸν ἀνθρώπο τὴ λύπη ἐξ αἰτίας τῆς ἀμαρτίας, καταργεῖ μὲ τὴν ἀπόφασή του τὴν ἀπόφαση ἐκεῖνη καὶ μὲ τὴν καταδίκη αὐτὴ ἀπομακρύνει τὴν καταδίκη ἐκεῖνη· καὶ ἄκουε

ἀκριβῶς· τῇ γυναικὶ ἀπειλῶν ὁ Θεὸς καὶ διὰ τὴν παράβασιν τὴν τιμωρίαν ἐπάγων, φησὶ πρὸς αὐτήν, «ἐν λύπαις τέξῃ τέκνα», καὶ ἔδειξε καρπὸν τῆς ἁμαρτίας, τὴν λύπην· ἀλλ', ὧ τοῦ μεγαλοδώρου! ὁ ἔδωκεν εἰς τιμωρίαν, μετέβαλεν εἰς σωτηρίαν. Ἄμαρτία λύπην
5 ἐγέννησε· λύπη τὴν ἁμαρτίαν ἀνάλωσε· καὶ ὡσπερ σκώληξ ἀπὸ τοῦ ξύλου τικτόμενος, αὐτὸ δαπανᾷ τὸ ξύλον, οὕτω καὶ ἡ λύπη τεχθεῖσα ἀπὸ τῆς ἁμαρτίας, ἀναλίσκει τὴν ἁμαρτίαν, διὰ τῆς μετανοίας προσαγομένη. Διὰ τοῦτο φησιν ὁ Παῦλος· «ἢ κατὰ Θεὸν λύπη μετάνοιαν εἰς σωτηρίαν ἀμεταμέλητον ἐργάζεται».

10 Καλὴ ἡ λύπη τοῖς γνησίως μετανοοῦσι· πρέπει τοῖς ἁμαρτάνουσι τὸ ὑπὲρ τῆς ἁμαρτίας πένθος· «μακάριοι» γὰρ «οἱ πενθοῦντες, ὅτι αὐτοὶ παρακληθήσονται». Πένθησον τὴν ἁμαρτίαν, ἵνα μὴ θρηνησῆς τὴν τιμωρίαν· ἀπολόγησαι τῷ κριτῇ, πρὶν ἔλθῃς εἰς τὸ κριτήριον. Ἦ οὐκ οἶδας, ὅτι πάντες οἱ βουλόμενοι δυσωπῆσαι τὸν
15 κριτὴν, οὐκ ἐν αὐτῇ τῇ ἐτάσει τῆς δίκης θεραπεύουσιν, ἀλλὰ πρὶν εἰσελθεῖν εἰς τὸ κριτήριον, ἢ διὰ φίλων, ἢ διὰ προστατῶν, ἢ δι' ἐτέρου τρόπου τινὸς τὸν δικαστὴν θεραπεύουσιν; Οὐκοῦν καὶ ἐπὶ τοῦ Θεοῦ ἐν τῷ καιρῷ τοῦ βήματος οὐκ ἔστι πείσαι τὸν δικαστὴν· πρὸ δὲ τοῦ καιροῦ τῆς κρίσεως δυνατὸν δυσωπῆσαι τὸν κριτὴν.
20 Διόπερ ἔλεγεν ὁ Δαυῖδ· «προφθάσωμεν τὸ πρόσωπον αὐτοῦ ἐν ἐξομολογήσει». Ἐκεῖ τὸν μέγαν κριτὴν οὐ παραλογίζεται ρητόρων τέχνη· οὐ δυσωπεῖ δυναστεία· ἀξιώματι οὐ πείθεται· πρόσωπον οὐκ αἰσχύνεται· χρήμασιν οὐ διαφθείρεται, ἀλλὰ φοβερὰ ἔστι καὶ ἀδυσώπητος ἡ δικαιοκρισία.

25 Ἐνταῦθα οὖν τὸν κριτὴν δυσωπήσωμεν καὶ παρακαλέσωμεν· ἐνταῦθα παντὶ σθένει καθικετεύσωμεν, ἀλλ' οὐ χρήμασι· μᾶλλον δέ, εἰ χρή τάληθῆ λέγειν, πείθεται καὶ χρήμασιν ὁ φιλόανθρωπος, οὐκ αὐτὸς δεχόμενος, ἀλλὰ διὰ τῶν πενήτων. Δὸς πενομένῳ

55. Γεν. 3,16.

56. Β' Κορ. 7,10.

57. Ματθ. 5,5.

58. Ψαλμ. 94,2.

πῶς. Δόθηκε λύπη ἐξ αἰτίας τῆς ἁμαρτίας, καὶ μετὰ τὴν λύπη ἐξαιλείφεται ἡ ἁμαρτία. Συγκέντρωσε ὅλη τὴν προσοχὴ σου· ἀπειλώντας ὁ Θεὸς τὴν γυναῖκα καὶ προσθέτοντας τὴν τιμωρία ἐξ αἰτίας τῆς παραβάσεως, λέγει πρὸς αὐτήν, «μετὰ λύπης θὰ γεννᾷς τέκνα»⁵⁵, καὶ ἔδειξε τὴν λύπη καρπὸ τῆς ἁμαρτίας. Ἀλλά, πόσο μεγαλόδωρος εἶναι! Ἐκεῖνο ποῦ ἔδωσε γιὰ τιμωρία, τὸ μετέτρεψε σὲ σωτηρία. Ἡ ἁμαρτία γέννησε τὴν λύπη· ἡ λύπη ἐξάλειψε τὴν ἁμαρτία· καὶ ὅπως ἀκριβῶς τὸ σκουλήκι ποῦ γεννιέται ἀπὸ τὸ ξύλο, τὸ ἴδιο τρώει τὸ ξύλο, ἔτσι καὶ ἡ λύπη ποῦ τὴν γέννησε ἡ ἁμαρτία, ἐξαιλείφει τὴν ἁμαρτία, προσφερόμενη μετὰ τὴν μετάνοια. Γι' αὐτὸ λέγει ὁ Παῦλος· «ἡ κατὰ Θεὸν λύπη παρέχει μετάνοια ποῦ χαρίζει σωτηρία, γιὰ τὴν ὁποία δὲν μετανοιώνει κανεὶς»⁵⁶.

Ἡ λύπη εἶναι καλὴ γιὰ ἐκείνους ποῦ μετανοοῦν εἰλικρινά· πρέπει τὸ πένθος γιὰ τὴν ἁμαρτία σ' ἐκείνους ποῦ ἁμαρτάνουν· γιὰ τὴν λέγει, μακάριοι εἶναι ἐκεῖνοι ποῦ πενθοῦν γιὰ τὴν ἁμαρτίαν τους, γιὰ τὴν αὐτοὶ θὰ παρηγορηθοῦν»⁵⁷. Πένθησε τὴν ἁμαρτία, γιὰ νὰ μὴ θρηνηθεῖς τὴν τιμωρία· ἀπολογηθεῖς στὸν κριτὴν προτοῦ πᾶς στὸ κριτήριον. Ἡ δὲν γνωρίζεις, ὅτι ὅλοι ἐκεῖνοι ποῦ θέλουν νὰ κερδίσουν τὸν κριτὴν, δὲν τὸν παρακαλοῦν κατὰ τὴν ὥρα τῆς δίκης, ἀλλὰ πρὶν μπουδὴν στὸ δικαστήριον, ἢ μετὰ φίλους ἢ μετὰ προστάτες ἢ μετὰ κάποιον ἄλλο τρόπο παρακαλοῦν τὸν δικαστή; Λοιπὸν καὶ στὴν περίπτωση τοῦ Θεοῦ, δὲν εἶναι δυνατό νὰ πείσεις τὸν δικαστὴν ὅταν θὰ βρισκεται ἐπάνω στὸ βῆμα τοῦ δικαστηρίου, ἐνῶ εἶναι δυνατό νὰ παρακαλέσεις τὸν κριτὴν πρὶν ἀπὸ τὸν καιρὸ τῆς κρίσεως. Γι' αὐτὸ ἔλεγε ὁ Δαυὶδ· «ὡς προλάβομε νὰ τὸν συναντήσομε μετὰ ἐξομολόγησιν»⁵⁸. Ἐκεῖ τὸν μεγάλο κριτὴν δὲν τὸν ἐξαπατᾷ ἡ τέχνη τῶν ρητόρων· δὲν τὸν ἐξευμενίζει ἡ ἐξουσία· δὲν πείθεται ἀπὸ τὸ ἀξίωμα· δὲν ντρέπεται πρόσωπον· δὲν διαφθείρεται μετὰ χρήματα, ἀλλ' εἶναι φοβερὴ καὶ σκληρὴ ἡ δίκαιη κρίσις του.

Ἐδῶ λοιπὸν ὡς ἰκετεύσομε τὸν κριτὴν καὶ ὡς τὸν παρακαλέσομε· ἐδῶ ὡς τὸν ἰκετεύσομε μετὰ ὅλη τὴν θερμὴν καὶ τὴν δυνάμη μας, ἀλλ' ὄχι μετὰ χρήματα· ἢ καλύτερα, ἂν πρέπει νὰ ποῦμε τὴν ἀλήθειαν, πείθεται ὁ φιλόανθρωπος καὶ μετὰ χρήματα, ποῦ ὅμως δὲν τὰ δέχεται αὐτός, ἀλλὰ μέσω τῶν φτωχῶν. Δῶσε στὸν πεινασμένο χρήματα

χρήματα καὶ τὸν κριτὴν ἐδυσώπησας. Ταῦτα δὲ λέγω οἰκειούμενος
 ὑμᾶς, ἐπειδὴ μετάνοια ἐκτὸς ἐλεημοσύνης νεκρά ἐστὶ καὶ ἄπτερος·
 οὐ δύναται μετάνοια πτερωθῆναι, μὴ ἔχουσα πτερὸν ἐλεημοσύνης.
 Διὰ τοῦτο τῷ καλῶς μετανοήσαντι Κορνηλίῳ πτερὸν ἐγένετο τῆς
 5 εὐσεβείας ἢ ἐλεημοσύνη· «οἱ ἐλεημοσύναι σου» γὰρ, φησί, «καὶ αἱ
 προσευχαί σου εἰς οὐρανὸν ἀνέβησαν». Ὡς εἰ μὴ εἶχε πτερὸν τὴν
 ἐλεημοσύνην ἢ μετάνοια, οὐκ ἂν εἰς οὐρανὸν ἐχώρησεν. Ἀνέφκται
 οὖν σήμερον ἐμπορεῖον ἐλεημοσύνης· ὀρῶμεν τοὺς ἐν ἀγορᾷ περι-
 φερομένους, ὀρῶμεν τοὺς βοῶντας, ὀρῶμεν τοὺς δακρύνοντας,
 10 ὀρῶμεν τοὺς στένοντας· πανήγυρις ἡμῖν πρόκειται θαυμαστή, πα-
 νηγύρεως δὲ οὐδὲν ἕτερόν ἐστὶν ἐπάγγελμα, καὶ τῷ ἐμπόρῳ οὐδὲν
 ἕτερόν ἐστι φρόνημα, ἢ τὰ ἐν τοῖς ὠνίοις ὀλίγου μὲν ἀγοράσαι πολ-
 λοῦ δὲ πωλῆσαι. Οὐχ οὗτος τῶν ἐμπόρων ἐκάστου ὁ σκοπός; μὴ
 δι' ἕτερόν τι ἐπιβάλλεται τις τῇ ἐμπορίᾳ, ἢ ἵνα τὰ μικροῦ ἐωνημένα
 15 μεγάλου διαπωλήσῃ καὶ ἄρη πολυπλασιαζομένην αὐτῷ τὴν ἐμπο-
 ρίαν;

Τοιαύτην οὖν πανήγυριν προέθηκεν ἡμῖν ὁ Θεός· ὀλίγου τὰς
 δικαιοσύνας ἀγόρασον, ἵνα πολλοῦ μεταπωλήσῃς ἐν τῷ μέλλοντι·
 εἴ γε δεῖ μετάπρασιν εἰπεῖν τὴν ἀνταπόδοσιν. Ἐνταῦθα δι' ὀλίγων
 20 ἀγοράζεται δικαιοσύνη, δι' εὐτελοῦς κλάσματος ἄρτου, δι' εὐτελοῦς
 ἱματίου, διὰ ποτηρίου ψυχροῦ· «ὅς ποτίσῃ ποτήριον ψυχρῶ, ἀμὴν
 λέγω ὑμῖν», φησὶν ὁ τῆς πνευματικῆς ἐμπορίας διδάσκαλος, «οὐ
 μὴ ἀπολέσῃ τὸν μισθὸν αὐτοῦ». Ποτήριον ψυχροῦ ἔμμισθον, ἱμάτια
 καὶ χρήματα διδόμενα δι' εὐεργεσίαν οὐκ ἔμμισθα; Τούναντίον μὲν
 25 οὖν καὶ πολὺμισθα. Διὰ τί οὖν ποτήριον ἐμνημόνευσε ψυχροῦ;
 Ἀδάπανον εἶπεν ἐλεημοσύνην· τῷ γὰρ ψυχρῷ οὔτε ξύλον ἀναλί-
 σκεις, οὔτε ἕτερόν τι προσδαπανᾷς. Εἰ δ' ὅπου ἀδάπανος ἢ δόσις,
 τοσαύτη τῆς εὐεργεσίας ἢ χάρις, ἔνθα ἱματίων ἀφθονία, χρημάτων
 χορηγία, τῶν ἄλλων ἀγαθῶν ἢ περιουσία, πόσον ἀπεκδέχεσθαι
 30 χρὴ μισθὸν παρὰ τοῦ δικαίου κριτοῦ; Ἐν ὅσῳ οὖν πρόκειται αἱ

59. Πράξ. 10,4.

60. Ματθ. 10,42.

καὶ κέρδισες τὸν κριτή. Καὶ αὐτὰ τὰ λέγω ἀπὸ ἀγάπη γιὰ σᾶς, ἐπειδὴ ἡ μετάνοια χωρὶς ἐλεημοσύνη εἶναι νεκρὴ καὶ χωρὶς φτερά. Δὲν μπορεῖ ἡ μετάνοια νὰ πετάξει μὴ ἔχοντας τὰ φτερὰ τῆς ἐλεημοσύνης. Γι' αὐτὸ στὸν Κορνήλιο ποὺ ἐπέδειξε εἰλικρινὴ μετάνοια ἡ ἐλεημοσύνη ἔγινε φτερὰ τῆς εὐσέβειας· γιατί λέγει, «οἱ ἐλεημοσύνες σου καὶ οἱ προσευχῆς σου ἀνέβηκαν στὸν οὐρανό»⁵⁹. Γιατί, ἂν ἡ μετάνοια δὲν εἶχε φτερὰ τὴν ἐλεημοσύνη, δὲν θὰ ἀνέβαινε στὸν οὐρανό. Ἐνοίχθηκε λοιπὸν σήμερα τὸ ἐμπορεῖο τῆς ἐλεημοσύνης· γιατί βλέπομε τοὺς αἰχμαλώτους καὶ τοὺς φτωχοὺς· βλέπομε ἐκείνους ποὺ περιφέρονται στὴν ἀγορὰ, βλέπομε ἐκείνους ποὺ φωνάζουν, βλέπομε τοὺς δακρυσμένους, βλέπομε ἐκείνους ποὺ στενάζουν. Πανηγύρι θαυμαστὸ βρίσκεται μπροστά μας καὶ κανένας ἄλλος δὲν εἶναι ὁ σκοπὸς τοῦ πανηγυριοῦ, ὅπως καὶ καμιὰ ἄλλη δὲν εἶναι ἡ ἐπιδίωξη τοῦ ἐμπόρου, παρὰ ν' ἀγοράσει φθηνὰ τὰ ἐμπορεύματα καὶ νὰ τὰ πουλήσει ἀκριβὰ. Δὲν εἶναι αὐτὸς ὁ σκοπὸς τοῦ κάθε ἐμπόρου; μήπως γιὰ κάτι ἄλλο ἐπιδίδεται κανεὶς στὸ ἐμπόριο, καὶ ὄχι γιὰ νὰ πωλήσει ἀκριβὰ τὰ ἐμπορεύματα ποὺ τὰ ἀγόρασε φθηνὰ καὶ νὰ πολλαπλασιάσει ἔτσι τὸ ἐμπόρευμά του;

Τέτοιο λοιπὸν πανηγύρι τοποθέτησε ὁ Θεὸς μπροστά μας· ἀγόρασε τὶς ἀρετὲς φθηνά, γιὰ νὰ τὶς μεταπώλησεις στὸ μέλλον ἀκριβὰ, ἂν βέβαια μπορούμε νὰ ὀνομάσομε μεταπώληση τὴν ἀνταπόδοση. Ἐδῶ μὲ λίγα ἀγοράζεται ἡ ἀρετὴ, μὲ ἓνα ἀσήμαντο κομμάτι ψωμοῦ, μὲ ἓνα εὐτελὲς ροῦχο, μὲ ἓνα ποτήρι κρῦο νερό· «ὅποιος θὰ δώσει ἓνα ποτήρι κρῦο νερό, σᾶς βεβαιώνω», λέγει ὁ δάσκαλος τῆς πνευματικῆς ἐμπορίας «δὲν θὰ χάσει τὸ μισθό του»⁶⁰. Ποτήρι κρῦου νεροῦ δίνει μισθό, ροῦχα καὶ χρήματα ποὺ δίνονται καὶ εὐεργεσία δὲν δίνουν μισθό; Ἀντίθετα βέβαια δίνουν καὶ μάλιστα πολὺ μισθό. Γιατί λοιπὸν μίλησε γιὰ ποτήρι κρῦου νεροῦ; Μίλησε γιὰ ἐλεημοσύνη χωρὶς ἔξοδα· γιατί γιὰ τὸ κρῦο νερό οὔτε ξύλο ξοδεύεις οὔτε τίποτε ἄλλο δαπανᾶς ἐπὶ πλέον. Ἐὰν ὅπου ἡ δόση εἶναι ἀνέξοδη, εἶναι τόσο μεγάλη ἡ χάρις τῆς εὐεργεσίας, ὅπου δίνονται μὲ ἀφθονία ροῦχα, χορηγοῦνται χρήματα καὶ μὲ ἀφθονία τὰ ἄλλα ἀγαθὰ, πόσο μισθὸ πρέπει νὰ περιμένει κανεὶς νὰ λάβει ἀπὸ τὸν δίκαιο κριτή; Ὅσο λοιπὸν βρίσκονται μπροστά μας

ἀρεταὶ ὀλίγου πωλούμεναι, παρὰ τοῦ μεγαλοδώρου λάβωμεν, ἀρ-
πάσωμεν, ἀγοράσωμεν. «Οἱ διψῶντες», φησί, «πορεύεσθε ἐφ’
ὕδωρ, καὶ ὅσοι μὴ ἔχετε ἀργύριον, βαδίσαντες ἀγοράσατε». Ἐν
ὅσῳ πρόκειται ἡ πανήγυρις, ἀγοράσωμεν ἐλεημοσύνας, μᾶλλον δὲ
5 διὰ τῆς ἐλεημοσύνης ἀγοράσωμεν τὴν σωτηρίαν. Χριστὸν ἐνδύεις,
πτωχὸν ἐνδύων.

Ταῦτα, φησὶν, οἶδα καλῶς καὶ ἀκριβῶς· ταῦτα προμεμάθηκα,
οὐ σὺ πρῶτος ἐδίδαξας· οὐ παρὰ σοῦ τοῦτο πρῶτον ἀκηκόαμεν· οὐ
ξένα κηρύττεις, ἀλλ’ ἃ πολλάκις ἡμᾶς πολλοὶ τῶν παρόντων ἐδί-
10 दाξαν. Οἶδα καὶ αὐτός, οἶδα, ὅτι ταῦτα καὶ τὰ τοιαῦτα πολλάκις
μεμαθήκατε, ἀλλ’ εἴθε πολλάκις μαθόντες, κἂν ὀλίγον τὸ καλὸν
εἰργαζώμεθα. Ὁ ἐλεῶν πτωχὸν δανεῖζει Θεῷ. Θεῷ δανείσωμεν
τὴν ἐλεημοσύνην, ἵνα παρ’ αὐτοῦ λάβωμεν φιλανθρωπίας ἀντίδο-
σιν. Ἄλλ’ ὦ τοῦ σοφωτάτου ρήματος! «Ὁ ἐλεῶν πτωχὸν δανεῖζει
15 Θεῷ». Διὰ τί οὖν εἶπεν, ‘ὁ ἐλεῶν πτωχὸν δίδωσι Θεῷ’; ἀλλά, «δα-
νειζει»; Οἶδεν ἡ Γραφή τὴν ἡμετέραν πλεονεξίαν· προσέσχεν ὅτι ἡ
ἀπληστία ἡμῶν πρὸς πλεονεξίαν βλέπουσα τὸν πλεονασμὸν ζητεῖ.
Καὶ διὰ τοῦτο οὐκ εἶπεν ἀπλῶς, ‘ὁ ἐλεῶν πτωχὸν δίδωσι Θεῷ’,
ἵνα μὴ ἀπλῆν τὴν ἀντιμισθίαν νομίσης, ἀλλ’ «ὁ ἐλεῶν πτωχὸν δα-
20 νεῖζει Θεῷ». Εἰ δανεῖζεται Θεὸς παρ’ ἡμῶν, ἄρα χρεώστης ἡμῶν
ἐστι. Τί οὖν θέλεις αὐτὸν ἔχειν, κριτὴν ἢ χρεώστην; Ὁ χρεώστης
αἰδεῖται τὸν δανείσαντα· ὁ κριτὴς οὐ δυσωπεῖται τὸν δανειζόμενον.
7. Ἄναγκαῖον δὲ καὶ καθ’ ἕτερον τρόπον ἰδεῖν, τίνος ἕνεκεν ὁ
Θεὸς εἶπεν, ὅτι ἐμοὶ δανεῖζει ὁ διδοὺς πτωχῷ. Ἐπειδὴ εἶδεν ἡμῶν
25 τὴν πλεονεξίαν ρέπουσαν εἰς πλεονασμὸν, ὡς ἔφθην εἰπὼν, καὶ
μηδαμοῦ τὸν χρήματα ἔχοντα δανεῖζειν θέλοντα ἄνευ ἀσφαλείας·
ἀπαιτεῖ γὰρ ὁ δανεῖζων ἢ ὑποθήκην ἢ ἐνέχυρα ἢ τὸν ἀντιφωνοῦν-
τα, καὶ διὰ τῶν τριῶν τούτων ἀσφαλειῶν ἐμπιστεύει τὰ ἑαυτοῦ
χρήματα, ἢ ἐγγύας δεχόμενος, ὡς ἔφθην εἰπὼν, ἢ ὑποθήκην πρα-
30 γμάτων ἢ ἐνέχυρα. Ἐπειδὴ οὖν εἶδεν ὁ Θεός, ὅτι ἐκτὸς τούτων οὐ-

61. Ἦσ. 55,1.

62. Παρ. 19,17.

οὐκ ἀρετὲς ποὺ πωλοῦνται ἔναντι λίγων, ἃς τὶς λάβομε ἀπὸ τὸν μεγαλόδωρο, ἃς τὶς ἀρπάξομε, ἃς τὶς ἀγοράσομε. «Ὅσοι διψᾶτε», λέγει, «πηγαίνετε πρὸς τὸ νερὸ καὶ ὅσοι δὲν ἔχετε χρήματα, πηγαίνετε καὶ ἀγοράσετε»⁶¹. Ὅσο καιρὸ βρίσκεται μπροστὰ μας τὸ πανηγύρι, ἃς ἀγοράσομε ἐλεημοσύνες, ἢ καλύτερα μὲ τὴν ἐλεημοσύνη ἃς ἀγοράσομε τὴ σωτηρία. Τὸν Χριστὸ ντύνεις, ντύνοντας φτωχό. Αὐτὰ, λέγει, τὰ γνωρίζω πολὺ καλά καὶ μὲ ἀκρίβεια, αὐτὰ τὰ ἔχω μάθει ἀπὸ πρὶν, δὲν μοῦ τὰ δίδαξες σύ· δὲν τὸ ἀκούσαμε ἀπὸ σένα· δὲν μᾶς κηρύττεις πρωτάκουσα πράγματα, ἀλλ' ἐκεῖνα ποὺ πολλὰς φορές μᾶς τὰ δίδαξαν πολλοὶ ἀπὸ τοὺς παρόντες. Τὸ γνωρίζω καὶ ἐγὼ ὁ ἴδιος, τὸ γνωρίζω πολὺ καλά, ὅτι αὐτὰ καὶ τὰ παρόμοια τὰ ἔχετε ἀκούσει πολλὰς φορές, ἀλλὰ μακάρι, ἀκούοντάς τα πολλὰς φορές, ἔστω καὶ λίγο ἃς κάνομε τὸ καλό. Ἐκεῖνος ποὺ ἐλεεῖ φτωχὸ δανεῖζει στὸ Θεό. Ἄς δανείσομε τὴν ἐλεημοσύνη, γιὰ νὰ λάβομε ἀπ' αὐτὸν σὰν ἀνταπόδοση τὴ φιλανθρωπία. Ἄλλὰ πῶ πῶ λόγια σοφώτατα! «Ἐκεῖνος ποὺ ἐλεεῖ φτωχὸ δανεῖζει στὸ Θεό»⁶². Γιατί λοιπὸν δὲν εἶπε, «ἐκεῖνος ποὺ ἐλεεῖ» 'δίνει' «στὸ Θεό», ἀλλὰ «δανεῖζει»; Γνωρίζει ἡ Γραφή τὴν πλεονεξία μας· πρόσεξε ὅτι ἡ ἀπληστία μας, ἀποβλέποντας πρὸς τὴν πλεονεξία, ἐπιδιώκει ὄλο καὶ περισσότερα. Καὶ γι' αὐτὸ δὲν εἶπε ἀπλῶς, 'ἐκεῖνος ποὺ ἐλεεῖ φτωχὸ δίνει στὸ Θεό', γιὰ νὰ μὴ νομίσεις ὅτι πρόκειται γιὰ ἀπλή ἀνταπόδοση, ἀλλ' «ἐκεῖνος ποὺ ἐλεεῖ φτωχὸ δανεῖζει στὸ Θεό». Ἐὰν δανεῖζεται ὁ Θεὸς ἀπὸ μᾶς, ἐπομένως εἶναι χρεώστης μας. Τί λοιπὸν θέλεις νὰ ἔχεις αὐτόν, κριτὴ ἢ χρεώστη; Ὁ χρεώστης ντρέπεται τὸν δανειστὴ του, ἐνῶ ὁ κριτὴς δὲν δέχεται τὰ παρακάλια τοῦ δανειζόμενου.

7. Πρέπει ὅμως νὰ ἐξετάσομε αὐτὸ καὶ ἀπὸ ἄλλη σκοπιά, γιὰ ποῖο λόγο δηλαδὴ εἶπε ὁ Θεός, ὅτι 'δανεῖζει σ' ἐμένα ἐκεῖνος ποὺ δίνει στὸ φτωχό'. Ἐπειδὴ γνωρίζει, ὅπως προανάφερα, ὅτι ἡ πλεονεξία μας θέλει ὄλο καὶ πιὸ πολλὰ καὶ σὲ καμιά περίπτωση ἐκεῖνος ποὺ ἔχει χρήματα δὲν θέλει νὰ δανεῖζει χωρὶς ἀσφάλεια, γιὰτὶ ἀπαιτεῖ ἐκεῖνος ποὺ δανεῖζει ἢ ὑποθήκη ἢ ἐνέχυρα ἢ ἐγγυητὴ· καὶ μὲ τὶς τρεῖς αὐτὲς ἀσφάλειες ἐμπιστεύεται τὰ χρήματά του, ἢ δεχόμενος ἐγγυητὴ, ὅπως προανέφερα, ἢ ὑποθήκη πραγμάτων ἢ ἐνέχυρα. Ἐπειδὴ λοιπὸν γνωρίζει ὁ Θεός, ὅτι κανένας, ἐκτὸς ἀπὸ αὐ-

δεις δανείζει, οὐδὲ εἰς φιλανθρωπίαν βλέπει, ἀλλ' εἰς μόνον τὸ κέρδος ὄρα, πάντων δὲ τούτων ἔρημος ὁ πτωχός, οὐχ ὑποθήκην ἔχων· οὐ κέκτηται γὰρ οὐδέν· οὐκ ἐνέχυρα φέρων· γεγύμνωται γάρ· οὐ τὸν ἀντιφωνοῦντα παρέχων· ἀπιστεῖται γὰρ διὰ τὴν ἀπορίαν· ὡς
5 οὖν εἶδεν αὐτὸν διακινδυνεύοντα τῇ ἀπορίᾳ, καὶ τὸν ἔχοντα χρήματα κινδυνεύοντα διὰ τὴν ἀπανθρωπίαν, μέσον ἑαυτὸν παρενέθηκεν, ἐχέγγυον μὲν τῷ πένητι, ἐνέχυρον δὲ τῷ δανείζοντι. Ἀπιστεῖς τούτῳ, φησί, διὰ τὴν ἀπορίαν, ἐμοὶ πιστευσον διὰ τὴν ἀφθονίαν. Εἶδε τὸν πτωχόν, καὶ ἠλέησεν· εἶδε τὸν πτωχόν, καὶ οὐ παρεῖδεν,
10 ἀλλ' ἑαυτὸν ἔδωκεν ἐνέχυρον τῷ μηδὲ ἔχοντι, καὶ τῷ ἀπόρῳ παρέστη διὰ πολλὴν ἀγαθότητα, ἐπαληθεύοντος τοῦ μακαρίου Δαυὶδ τῇ φιλανθρωπίᾳ ταύτῃ, καὶ λέγοντος, «ὅτι, παρέστη ἐκ δεξιῶν πένητος».

«Ὁ ἐλεῶν πτωχὸν δανείζει Θεῷ». Θάρσει, φησίν, ἐμοὶ δανεί-
15 ζεις. Καὶ τί τοσοῦτον κερδαίνω σοὶ δανείζων; Μάλιστα μὲν οὖν παράνομώτατον παρὰ Θεοῦ λόγον ἀπαιτεῖν· πλὴν ἵνα συγκαταβῶ σου τῇ ἀνομίᾳ καὶ λύσω τῇ φιλανθρωπίᾳ τὴν ἀποτομίαν, ἀντεξετάσωμεν πρὸς ταῦτα. Δανείζων τοῖς ἄλλοις τί κερδαίνεις; τί παρ' αὐτῶν εἰς πλεονασμὸν ἐπιζητεῖς; οὐχ ἑκατοστήν, ἐὰν τὴν ἔννομον
20 ζητήσης; Ἐὰν δὲ πλεονάσης τὴν ἀπληστίαν, διπλὴν καὶ τριπλὴν καρπώση τὴν ἀδικίαν. Ἐγὼ δὲ σου νικῶ τὴν πλεονεξίαν· ὑπερβαίνω σου τὴν ὄρεξιν τῆς ἀπληστίας· καλύπτω τῇ ἐμῇ ἀφθονίᾳ τὴν σὴν ἀμετρίαν. Σὺ ἑκατοστήν ζητεῖς, ἐγὼ δὲ ἑκατονταπλασίονα δίδωμί σοι. Εἶτα δανείζη, Κύριε· καὶ δανείζη παρ' ἐμοῦ ἐνταῦθα τὴν
25 εἰς τὸν πτωχὸν ἐλεημοσύνην, ἵνα πότε μοι ταῦτα ἀποδῶς; Ἀπαιτῶ τὰ σύμφωνα, στηρίζαι βουλόμενος τὸ συνάλλαγμα. Δός μοι τῆς ἀντιδόσεως τὸν καιρόν, ὄρισον τῆς ἀπολήψεως τὴν προθεσμίαν. Μάλιστα μὲν οὖν τοῦτο περιττόν· «πιστὸς γὰρ Κύριος ἐν πᾶσι τοῖς λό-

63. Ψαλμ. 108,31.

64. Παρ. 19,17.

τὲς τὶς περιπτώσεις, δὲ δανεῖζει οὔτε προσέχει τῇ φιλανθρωπία ἀλλὰ βλέπει μόνο τὸ κέρδος, ὅμως ὁ φτωχὸς εἶναι γυμνὸς ἀπὸ ὅλα αὐτά, μὴ ἔχοντας ὑποθήκη, γιατί δὲν ἔχει τίποτε, οὔτε ἐνέχυρα ἔχει νὰ παρουσιάσει, γιατί εἶναι γυμνός, οὔτε τὸν ἐγγυητὴ νὰ παρουσιάσει, γιατί δὲν γίνεται πιστευτὸς ἐξ αἰτίας τῆς φτώχειας του· ἐπειδὴ λοιπὸν εἶδε αὐτὸν νὰ κινδυνεύει λόγω τῆς φτώχειας του καὶ ἐκεῖνον ποὺ ἔχει χρήματα νὰ κινδυνεύει ἐξ αἰτίας τῆς ἀπανθρωπιᾶς του, τοποθέτησε τὸν ἑαυτὸ του ἀνάμεσά τους, ἐγγυητὴ γιὰ τὸ φτωχὸ καὶ ἐνέχυρο γιὰ τὸν δανειστή. Δὲν ἔχεις, λέγει ἐμπιστοσύνη σ' αὐτὸν ἐξ αἰτίας τῆς φτώχειας του, πίστεψε σὲ μένα ἐξ αἰτίας τῆς ἀφθονίας μου. Εἶδε τὸν φτωχὸ καὶ τὸν ἐλέησε· εἶδε τὸν φτωχὸ καὶ δὲν τὸν παρέβλεψε, ἀλλ' ἔδωσε ἐνέχυρο τὸν ἑαυτὸ του σ' ἐκεῖνον ποὺ δὲν ἔχει τίποτε, καὶ στάθηκε κοντὰ στὸ φτωχὸ ἐξ αἰτίας τῆς μεγάλης ἀγαθότητάς του, καὶ αὐτὴ τῇ φιλανθρωπία τὴν ἐπαληθεύει ὁ μακάριος Δαυῖδ λέγοντας, «γιατὶ στάθηκε στὰ δεξιὰ τοῦ φτωχοῦ»⁶³.

«Ἐκεῖνος ποὺ ἐλεεῖ φτωχὸ δανεῖζει στὸ Θεό»⁶⁴. Ἔχε θάρρος, λέγει· σ' ἐμένα δανεῖζεις. Καὶ ποιὸ εἶναι αὐτὸ τὸ τόσο μεγάλο ποὺ κερδίζω δανείζοντας σὲ σένα; Βέβαια εἶναι σὲ πολὺ μεγάλο βαθμὸ παράνομο νὰ ζητᾶς λόγο ἀπὸ τὸ Θεό· πλὴν ὅμως γιὰ νὰ δείξω κάποια συγκατάβαση στὴν ἀνομία σου καὶ νὰ σταματήσω τὴ σκληρότητα μὲ τῇ φιλανθρωπία, ἃς ἐξετάσουμε τοὺς ἄλλους δανεισμοὺς πρὸς αὐτόν. Δανείζοντας στοὺς ἄλλους τί κερδίζεις; τί ζητᾶς ἀπ' αὐτοὺς σὰν ἐπὶ πλεόν; δὲν ζητᾶς ἓνα στὰ ἑκατὸ, ἂν ζητήσεις τὸ νόμιμο; Ἄν ὅμως αὐξήσεις τὴν πλεονεξία σου, θὰ διαπράξεις διπλὴ καὶ τριπλῆ ἀδικία. Ἄλλ' ἐγὼ νικῶ τὴν πλεονεξία σου· ξεπερνῶ τὴν ὄρεξη τῆς ἀπληστίας σου· καλύπτω μὲ τὴν ἀφθονία μου τὴν δική σου ἀμετρία. Σὺ ζητᾶς ἓνα στὰ ἑκατὸ, ἐγὼ ὅμως σοῦ δίνω ἑκατονταπλάσια. Μά, Κύριε, δανεῖζεσαι ἀπὸ μένα τὴν ἐλεημοσύνη ποὺ δίνω ἐδῶ στὸ φτωχὸ, γιὰ νὰ μοῦ τὴν ἀνταποδώσεις κάποτε; Ἀπαιτῶ τὰ συμφωνηθέντα, θέλοντας νὰ στηρίξω τὴ συναλλαγή. Πές μου τὸν καιρὸ ποὺ θὰ μοῦ τὰ ἀνταπαδώσεις, ὅρισε τὴν προθεσμία ποὺ θὰ τὰ λάβω. Καὶ βέβαια αὐτὸ εἶναι πε-

γοις αὐτοῦ». Ἐπειδὴ δὲ ἔθος καὶ σκοπὸς τῷ δανειζομένῳ εὐγνω-
 μόνως, χρόνους μετρεῖν καὶ ἡμέρας ὀρίζειν, ἄκουε πότε καὶ ποῦ
 σοι τὴν ὀφειλὴν ἀποδίδωσιν ὁ διὰ τοῦ πτωχοῦ δανεισάμενος.
 «Ὅταν καθίσῃ ὁ Υἱὸς τοῦ ἀνθρώπου ἐπὶ θρόνου δόξης αὐτοῦ καὶ
 5 στήσῃ τὰ μὲν πρόβατα ἐκ δεξιῶν αὐτοῦ, τὰ δὲ ἐρίφια ἐξ εὐωνύ-
 μων, καὶ ἐρεῖ τοῖς ἐκ δεξιῶν»· ἐνταῦθα πρόσεχε πῶς ὁ χρεώστης
 εὐγνώμων περὶ τὸν δανείσαντα, πῶς ὁ δανεισάμενος μετὰ πολλῆς
 χάριτος ἀποδίδωσι· «δεῦτε οἱ εὐλογημένοι τοῦ Πατρός μου, κληρο-
 νομήσατε τὴν ἡτοιμασμένην ὑμῖν βασιλείαν ἀπὸ καταβολῆς κό-
 10 σμου». Ὑπὲρ τίνων; «Ὅτι ἐπέινασα, καὶ ἐδώκατέ μοι φαγεῖν· ἐδί-
 ψησα, καὶ ἐποτίσατέ με· γυμνὸς ἦμην, καὶ ἐνεδύσατέ με· ἐν φυ-
 λακῇ, καὶ ἦλθετε πρὸς με· ἀσθενὴς ἦμην, καὶ ἐπεσκέψασθέ με· ξέ-
 νος ἦμην, καὶ συνηγάγετέ με».

Εἶτα οἱ καλῶς ἐν καιρῷ διακονήσαντες, εἰς τὴν οἰκείαν ἀσθέ-
 15 νειαν ἀφορῶντες καὶ εἰς τὴν ἀξίαν τοῦ δανεισαμένου, λέγουσι·
 «Κύριε, πότε σε εἶδομεν πεινῶντα, καὶ ἐθρέψαμεν; ἢ διψῶντα, καὶ
 ἐποτίσαμεν;», εἰς ὃν οἱ ὀφθαλμοὶ πάντων ἐλπίζουσι, καὶ σὺ δίδως
 τὴν τροφήν αὐτῶν ἐν ἀφθονίᾳ; Ὡς τῆς πολλῆς ἀγαθότητος! κρύπτει
 τὴν ἀξίαν διὰ φιланθρωπίας· «ἐπέινασα γὰρ καὶ ἐδώκατέ μοι φα-
 20 γεῖν»· ὡς τῆς πολλῆς ἀγαθότητος, ὡς τῆς ἀμέτρου χρηστότητος! Ὁ
 διδοὺς τροφήν πάσῃ σαρκί, καὶ ἀνοίγων τὰς χεῖρας, καὶ ἐμπιπλῶν
 πᾶν ζῶον εὐδοκίας. «Ἐπεινῶν», φησί, «καὶ ἐδώκατέ μοι φαγεῖν»·
 οὐ τῆς ἀξίας ἐλαττουμένης, ἀλλὰ τῆς φιλανθρωπίας τοὺς πτωχοὺς
 ἐγγνωμένης. «Ἐδίψησα, καὶ ἐποτίσατέ με». Τίς ὁ ταῦτα λέγων; Ὁ
 25 λίμναις καὶ ποταμοῖς καὶ πηγαῖς τῶν ὑδάτων τὴν φύσιν ἐγχείων· ὁ
 διὰ τῶν εὐαγγελίων φάσκων, ὅτι «ὁ πιστεύων εἰς ἐμέ, καθὼς εἶ-
 πεν ἡ Γραφή, ποταμοὶ ἐκ κοιλίας αὐτοῦ ρεύσουσιν ὕδατος
 ζῶντος»· ὁ εἰπὼν, «εἰ τις διψᾷ, ἐρχέσθω πρὸς μέ, καὶ πινέτω».

65. Ψαλμ. 144,13.

66. Ματθ. 25,11 ἐέ.

66. Ψαλμ. 144,15.

67. Ψαλμ. 144,16.

69. Ἰω. 7,38.

70. Ἰω. 7,37.

ριττό· «γιατί ὁ Κύριος εἶναι ἀξιόπιστος σ' ὄλους τοὺς λόγους του»⁶⁵. Ἐπειδὴ ὁμως ἀποτελεῖ συνήθεια καὶ ἐπιδίωξη ἐκείνου πὺ δανεῖζεται μὲ εὐγνωμοσύνη νὰ μετράει τοὺς χρόνους καὶ νὰ ὀρίζει τὶς ἡμέρες, ἄκου πότε καὶ ποῦ θὰ σοῦ ἀνταποδώσει τὴν ὀφειλὴ ἐκεῖνος πὺ δανείστηκε ἀπὸ σένα μέσω τοῦ φτωχοῦ. «Ὅταν θὰ καθίσει ὁ Υἱὸς τοῦ ἀνθρώπου ἐπάνω στὸ θρόνο τῆς δόξας του καὶ θὰ τοποθετήσῃ τὰ πρόβατα στὰ δεξιὰ του καὶ τὰ ἐρίφια στὰ ἀριστερά του καὶ θὰ πεῖ σ' ἐκείνους πὺ βρίσκονται στὰ δεξιὰ του»· ἐδῶ πρόσεχε πῶς ὁ χρεώστης φαίνεται εὐγνώμονας πρὸς τὸν δανειστή, καὶ πῶς ἐκεῖνος πὺ δανείστηκε ἀποδίδει τὰ ὀφειλόμενα μὲ μεγάλη χάρη· «ἐλᾶτε οἱ εὐλογημένοι τοῦ Πατέρα μου, καὶ κληρονομήστε τὴ βασιλεία πὺ ἐτοιμάστηκε γιὰ σᾶς ἀπὸ τὴν ἀρχὴ τοῦ κόσμου». Γιὰ ποιό λόγο; «Γιατί πείνασα καὶ μοῦ δώσατε νὰ φάγω· δίψασα καὶ μὲ ποτίσατε· γυμνὸς ἦμουν καὶ μὲ ντύσατε· φυλακισμένος ἦμουν καὶ ἤρθατε καὶ μὲ εἶδατε· ἄρρωστος ἦμουν καὶ μὲ ἐπισκεφθήκατε· ξένος ἦμουν καὶ μὲ φιλοξενήσατε»⁶⁶

Στὴ συνέχεια, ἐκεῖνοι πὺ τὸν ὑπῆρέτησαν σωστᾶ, ἀναλογιζόμενοι τὴν ἀδυναμία τους καθὼς καὶ τὴν ἀξία ἐκείνου πὺ δανείστηκε, λέγουν· «Κύριε, πότε σὲ εἶδαμε πεινασμένο καὶ σὲ θρέψαμε; ἢ διψασμένο καὶ σὲ ποτίσαμε;», ἐσένα πρὸς τὸν ὁποῖο ἔχουν στραμμένη τὴν ἐλπίδα τους τὰ μάτια ὄλων καὶ σὺ τοὺς δίνεις τὴν τροφή τους μὲ ἀφθονία⁶⁷; Πῶ πῶ ὑπερβολικὸ μέγεθος ἀγαθότητος! Κρύβει τὴν ἀξία του ἀπὸ φιλανθρωπία· «γιατί πείνασα καὶ μοῦ δώσατε νὰ φάγω»· πῶ πῶ μέγεθος ἀγαθότητος, πῶ πῶ ἀμέτρητη καλωσύνη! Ἐκεῖνος πὺ δίνει τροφή σὲ κάθε σάρκα καὶ ἀνοίγει τὰ χέρια του καὶ γεμίζει κάθε ζῶο μὲ εὐχαρίστηση ⁶⁸, «πείνασα», λέγει, «καὶ μοῦ δώσατε νὰ φάγω»· καὶ δὲν μειώνεται μ' αὐτὸ ἡ ἀξία του, ἀλλὰ γίνεται ἡ φιλανθρωπία του ἐγγύηση γιὰ τοὺς φτωχοὺς. «Δίψασα καὶ μὲ ποτίσατε». Ποιὸς εἶναι αὐτὸς πὺ λέγει αὐτὰ; Ἐκεῖνος πὺ γεμίζει τὴ φύση μὲ λίμνες καὶ ποταμοὺς καὶ πηγῆς ὑδάτων· ἐκεῖνος πὺ μέσω τῶν εὐαγγελίων λέγει, «ἐκεῖνος πὺ πιστεύει σ' ἐμένα, ὅπως εἶπε ἡ Γραφή, ποτάμια ζωντανοῦ ὕδατος θὰ ρεῦσουν ἀπὸ τὴν κοιλιά του»⁶⁹· ἐκεῖνος πὺ εἶπε, «ἂν κάποιος διψᾷ, ἂς ἔρθῃ πρὸς ἐμένα καὶ ἂς πίνει»⁷⁰. Ἀλλά, λέγει, «γυμνὸς

Ἄλλά, «γυμνὸς ἤμην», φησί, «καὶ ἐνεδύσατέ με». Ἐνεδύσαμεν τὸν ἐνδύοντα τὸν οὐρανὸν ἐν νεφέλαις, τὸν ἐνδύοντα τὴν Ἐκκλησίαν ἅπασαν καὶ τὴν οἰκουμένην· «ὅσοι γὰρ εἰς Χριστὸν ἐβαπτίσθητε, Χριστὸν ἐνεδύσασθε». «Ἐν φυλακῇ ἤμην»· ἐν φυλακῇ σὺ ὁ ἐξά-
 5 γων πεπεδημένους; Ἐρμῆνευσον ἃ λαλεῖς· ἢ γὰρ ἀξία ἀρνεῖται τὰ λεγόμενα. Πότε σε εἶδομεν ἐν ἐνδείᾳ τοσαύτῃ; πότε ταῦτα πεποιήκαμεν; «Ἐφ' ὅσον», φησὶν, «ἐνὶ τούτων τῶν ἐλαχίστων πεποιήκατε, ἐμοὶ ἐποιήσατε». Μὴ οὐκ ἀληθῆς ὁ λόγος, ὅτι, «ὁ ἐλεῶν πτωχὸν δανεῖζει Θεῶ»;

10 Καὶ ὄρα τὸ θαυμαστόν· οὐδὲν ἕτερον ὑπέμνησεν ἔργον ἀρετῆς ἢ τοῦτο· καίτοι ἐδύνατο εἰπεῖν· ἴδετε οἱ εὐλογημένοι, ὅτι ἐσωφρονήσατε, ὅτι ἐπαρθενεύσατε, ὅτι ἀγγελικὴν πολιτείαν ἀνελάβετε· ἀλλὰ σιωπᾷ ταῦτα, οὐχ ὅτι ἀνάξια μνήμης, ἀλλ' ὡς δεύτερα φιλανθρωπίας. Ἄλλ' ὡσπερ τούτοις τοῖς ἐκ δεξιῶν διὰ τὴν φιλανθρω-
 15 πίαν ἔδειξε δεδωρημένην τὴν βασιλείαν, οὕτω καὶ τοῖς ἐξ ἀριστερῶν διὰ τὴν ἀκαρπίαν ἠπειλήσεν τὴν τιμωρίαν· «πορεύεσθε οἱ κατηραμένοι εἰς τὸ σκότος τὸ ἐξώτερον, τὸ ἠτοιμασμένον τῷ διαβόλῳ καὶ τοῖς ἀγγέλοις αὐτοῦ». Διὰ τί; ὑπὲρ τίνος; «Ὅτι ἐπείνων, καὶ οὐκ ἐδῶκατέ μοι φαγεῖν». Οὐκ εἶπεν ὅτι ἐπορνεύσατε, ὅτι
 20 ἐμοιχεύσατε, ὅτι ἐκλέψατε, ὅτι ἐψευδομαρτυρήσατε, ὅτι ἐπιωρκήσατε· κακὰ μὲν ὁμολογουμένως καὶ ταῦτα, ἀλλὰ τῆς ἀπανθρωπίας κατώτερα καὶ τῆς ἀνελεημοσύνης. Διὰ τί δέ, ὦ Κύριε, οὐκ ἄλλων ὁδῶν φέρεις μνήμην; Οὐ κρίνω, φησί, τὴν ἀμαρτίαν, ἀλλὰ τὴν ἀπανθρωπίαν· οὐ κρίνω τοὺς ἀμαρτήσαντας, ἀλλὰ τοὺς μὴ μετα-
 25 νοήσαντας· ὑπὲρ ἀπανθρωπίας ὑμᾶς καταδικάζω, ὅτι ἔχοντες τοσοῦτον καὶ τηλικούτον φάρμακον σωτηρίας, τὴν ἐλεημοσύνην, ἐν ἧ ἔξηλείφετο πάντα τὰ ἀμαρτήματα, παρήκατε τοσαύτην εὐεργεσίαν. Ὀνειδίζω τοίνυν τὴν ἀπανθρωπίαν ὡς ρίζαν κακίας καὶ πάσης

71. Γαλ. 3,27.

72. Ματθ. 25,40.

73. Ματθ. 25,41.

ἤμουν καὶ μὲ ντύσατε». Ντύσαμε ἐκεῖνον ποὺ ντύνει τὸν οὐρανὸ μὲ νεφέλες, ποὺ ντύνει ὅλη τὴν Ἐκκλησία καὶ τὴν οἰκουμένη. Γιατί, «ὄσοι βαπτισθήκατε στὸ ὄνομα τοῦ Χριστοῦ, ντυθήκατε τὸν Χριστό»⁷¹. «Στὴ φυλακὴ ἤμουν»· στὴ φυλακὴ ἐσὺ ποὺ ἐλευθερώνεις τοὺς φυλακισμένους; Ἐξήγησε αὐτὰ ποὺ λές· γιατί ἡ ἀξία σου ἀπορρίπτει τὰ λεγόμενά σου. Πότε σέ εἶδαμε σέ τόση μεγάλη ἀνάγκη; πότε τὰ κάναμε αὐτά; «Ἐφόσον», λέγει, «τὸ κάνατε αὐτὸ σέ ἓναν ἀπὸ αὐτοὺς τοὺς ἀσήμαντους, τὸ κάνατε σ' ἐμένα»⁷². Μήπως δὲν εἶναι ἀληθὴς ὁ λόγος, ὅτι «ἐκεῖνος ποὺ ἐλεεῖ φτωχὸ δανεῖζει στὸ Θεό»;

Καὶ πρόσεχε τὸ ἀξιοθαύμαστο· κανένα ἄλλο ἔργο ἀρετῆς δὲν ὑπεθύμισε, παρὰ αὐτό· ἂν καὶ μπορούσε νὰ πεῖ· ἔλατε οἱ εὐλογημένοι, γιατί δείξατε σωφροσύνη, γιατί ἀσκήσατε τὴν παρθενία, γιατί ζήσατε μὲ ἀγγελικὸ τρόπο ζωῆς· ἀλλὰ τὰ ἀποσιωπᾶ αὐτά, ὄχι γιατί εἶναι ἀνάξια μνήμης, ἀλλὰ γιατί εἶναι κατώτερα τῆς φιλανθρωπίας. Ἄλλ' ὅπως ἀκριβῶς σ' αὐτοὺς ποὺ βρίσκονται στὰ δεξιὰ παρουσίασε ὅτι τοὺς ἔχει δωρηθεῖ ἡ βασιλεία ἐξ αἰτίας τῆς φιλανθρωπίας τους, ἔτσι καὶ σ' ἐκείνους ποὺ βρίσκονται στ' ἀριστερὰ ἀπέιλησε τὴν τιμωρία ἐξ αἰτίας τῆς ἐλλείψεως καρπῶν· «πηγαίνετε οἱ καταραμένοι στὸ σκοτάδι τὸ ἐξώτερο, ποὺ ἔχει ἐτοιμαστῆ γιὰ τὸ διάβολο καὶ τοὺς ἀγγέλους του»⁷³. Γιατί; γιὰ ποῖό λόγο; «Γιατί πεινοῦσα καὶ δὲν μοῦ δώσατε νὰ φάγω». Δὲν εἶπε, 'γιατί πορνεύσατε, γιατί μοιχεύσατε, γιατί κλέψατε, γιατί ψευδομαρτυρήσατε, γιατί ἐπιορκήσατε'· εἶναι βέβαια ὁμολογουμένως κακὰ κι αὐτά, ἀλλ' εἶναι κατώτερα ἀπὸ τὴν ἀπανθρωπία καὶ τὴν ἀνελεημοσύνη. Καὶ γιατί, Κύριε, δὲν ὑπενθυμίζεις ἄλλους δρόμους; Δὲν κρίνω, λέγει, τὴν ἀμαρτία, ἀλλὰ τὴν ἀπανθρωπία· δὲν κρίνω ἐκείνους ποὺ ἀμάρτησαν, ἀλλ' ἐκείνους ποὺ δὲν μετανόησαν· σᾶς καταδικάζω γιὰ τὴν ἀπανθρωπία σας, γιατί, ἂν καὶ εἶχατε τόσο μεγάλο καὶ τέτοιου εἴδους φάρμακο σωτηρίας, τὴν ἐλεημοσύνη, μὲ τὴν ὁποία ἐσβηναν ὅλα τὰ ἀμαρτήματα, παραβλέψατε μιὰ τόση μεγάλη εὐεργεσία. Κατηγορῶ λοιπὸν τὴν ἀπανθρωπία

ἀσεβείας· ἐπαινῶ τὴν φιλανθρωπίαν ὡς ρίζαν πάντων τῶν ἀγαθῶν, καὶ ἀπειλῶ τοῖς μὲν πῦρ αἰώνιον, τοῖς δὲ βασιλείαν οὐρανῶν ἐπαγγέλλομαι. Καλαί σου, ὦ Δέσποτα, καὶ αἱ ἐπαγγελίαι· καλή σου καὶ ἡ προσδοκωμένη βασιλεία, καὶ ἡ γέεννα πάλιν ἀπειλουμένη· ἡ 5 μὲν προτρεπομένη, ἡ δὲ ἐκφοβοῦσα· προτρέπεται γὰρ καλῶς ἡ βασιλεία, φοβεῖ δὲ χρησίμως ἡ γέεννα. Ἀπειλεῖ γὰρ γέενναν ὁ Θεός, οὐχ ἵνα εἰς γέενναν ἐμβάλη, ἀλλ' ἵνα γεέννης ἀπαλλάξῃ. Εἰ γὰρ ἐβούλετο κολάσαι, οὐκ ἂν προηπέιλησεν, ἵνα ἀσφαλίσάμενοι φύγωμεν τὰ ἀπειλούμενα. Ἀπειλεῖ τὴν τιμωρίαν, ἵνα φύγωμεν τὴν 10 πείραν τῆς τιμωρίας· φοβεῖ τῷ λόγῳ, ἵνα μὴ κολάσῃ τῷ ἔργῳ.

Δανείσωμεν τοίνυν τῷ Θεῷ τὴν φιλανθρωπίαν, δανείσωμεν, ἵνα εὖρωμεν αὐτὸν χρεώστην, ὡς ἔφθην εἰπὼν, καὶ μὴ δικαστὴν· αἰδεῖται γὰρ ὁ χρεώστης τὸν δανείσαντα, αἰδεῖται αὐτὸν καὶ δυσωπεῖται. Ἐὰν ἀπέλθῃ δανειστής εἰς θύραν χρεώστου, εἰ μὲν ἦ ἄπο- 15 ρος, φεύγει· εἰ δὲ εὖπορος, μετὰ παρρησίας δέχεται αὐτόν. Ὅρα δέ μοι καὶ ἕτερον θαῦμα τοῦ δικαίου κριτοῦ ἐκ τῶν ἀνθρωπίνων παρατιθέμενον· εἰ μὲν ἐν πενίᾳ καθεστῶτι δανείσῃς, προέλθῃ δὲ εἰς εὐθηνίαν ὁ δανεισάμενος καὶ δύνηται σοι λοιπὸν ἀποδοῦναι τὸ χρέος, λανθάνει τοὺς πολλοὺς καὶ ἀποδίδωσιν, ἵνα μὴ αἰσχύνηται 20 ἐπὶ τῇ προτέρᾳ καταστάσει· καὶ χάριτας μὲν ὁμολογεῖ, κρύπτει δὲ τὴν εὐεργεσίαν, τὴν προτέραν ἔνδειαν αἰσχυνόμενος. Ὁ δὲ Θεὸς οὐχ οὕτω ποιεῖ, ἀλλ' ἐν κρυπτῷ δανειζόμενος, παρρησίᾳ τὸ χρέος ἀποδίδωσιν. Ὅτε μὲν γὰρ λαμβάνει, διὰ λανθανούσης ἐλεημοσύνης, ὅτε δὲ ἀποδίδωσιν, ἐπ' ὅψεσι πάσης τῆς δημιουργίας ἀποδί- 25 δωσιν. Ἀλλ' ἐρεῖ τις ἴσως· Ἐὰν τί δὲ ὅλως ὡσπερ ἐμοὶ τῷ πλουσίῳ δέδωκεν, οὐχὶ καὶ τῷ πένητι παραπλησίως δέδωκεν; Ἐδύνατο μὲν καὶ σοὶ δοῦναι ὁμοίως, καὶ τῷ πένητι, ἀλλ' οὐκ ἠθέλησεν

σάν ρίζα τῆς κακίας καὶ κάθε ἀσέβειας· ἐπαινῶ τὴ φιλανθρωπία σάν ρίζα ὄλων τῶν ἀγαθῶν καὶ ἀπειλῶ τοὺς πρῶτους μὲ αἰώνιο πῦρ, ἐνῶ στοὺς δεύτερουσ ὑπόσχομαι τὴ βασιλεία τῶν οὐρανῶν. Εἶναι καλές, Κύριε, καὶ οἱ ὑποσχέσεις, εἶναι καλὴ καὶ ἡ ἀναμενόμενη βασιλεία καθὼς ἐπίσης καὶ ἡ γέεννα ἡ ἀπειλούμενη, γιὰτὶ ἡ βασιλεία προτρέπει, ἐνῶ ἡ γέεννα φοβίζει· προτρέπει δηλαδὴ ἡ βασιλεία πρὸς τὸ καλό, ἐνῶ ἡ γέεννα φοβίζει πρὸς ὠφέλεια. Γιὰτὶ μᾶς ἀπειλεῖ ὁ Θεὸς μὲ τὴ γέεννα, ὄχι γιὰ νὰ μᾶς ρίξει στὴ γέεννα, ἀλλὰ γιὰ νὰ μᾶς ἀπαλλάξει ἀπὸ τὴ γέεννα. Γιὰτὶ, ἂν ἤθελε νὰ μᾶς τιμωρήσει, δὲν θὰ μᾶς ἀπειλοῦσε ἀπὸ πρὶν, ὥστε ν' ἀσφαλίσουμε τὸν ἑαυτὸ μας καὶ ν' ἀποφύγουμε τὰ ἀπειλούμενα. Ἀπειλεῖ μὲ τιμωρία, γιὰ νὰ ἀποφύγουμε νὰ τιμωρηθοῦμε· φοβίζει μὲ τὸ λόγο, γιὰ νὰ μὴ τιμωρήσει πραγματικά.

Ἄς δανείσομε λοιπὸν στὸ Θεὸ τὴ φιλανθρωπία, ἄς τοῦ τὴ δανείσομε, γιὰ νὰ τὸν βροῦμε ὀφειλέτη, ὅπως σᾶς εἶπα προηγουμένως, καὶ ὄχι δικαστὴ· γιὰτὶ ὁ ὀφειλέτης ντρέπεται τὸ δανειστή, τὸν ντρέπεται καὶ δέχεται τὶς παρακλήσεις του. Ἄν πάει ὁ δανειστής στὴν πόρτα τοῦ ὀφειλέτη, ἂν δὲν εἶναι πλούσιος, φεῦγει, ἐνῶ ἂν εἶναι πλούσιος, μὲ θάρρος τὸν δέχεται. Καὶ πρόσεχε, σὲ παρακαλῶ, καὶ ἄλλη ἐνέργεια τοῦ δίκαιου κριτῆ ἄξια θαυμασμοῦ παρμένη μέσα ἀπὸ τὰ ἀνθρώπινα. Ἄν δανείσεις σὲ κάποιον ποὺ εἶναι φτώχος, ἀλλ' ὕστερα ἀποκτήσει πλοῦτο αὐτὸς ποὺ δανείστηκε καὶ μπορεῖ πιά νὰ σοῦ ἐπιστρέψει τὸ χρέος, ἔρχεται κρυφὰ ἀπὸ ὄλους καὶ σοῦ τὸ ἐπιστρέφει, γιὰ νὰ μὴ ντρέπεται γιὰ τὴν προηγούμενη κατάστασή του· καὶ ἐκφράζει βέβαια τὴ εὐγνωμοσύνη του, κρύβει ὅμως τὴν εὐεργεσία, νιώθοντας ντροπὴ γιὰ τὴν προηγούμενη φτώχεια του. Ὁ Θεὸς ὅμως δὲν ἐνεργεῖ ἔτσι, ἀλλὰ, ἐνῶ δανείζεται στὰ κρυφὰ, ἐπιστρέφει τὸ χρέος φανερά. Ὅταν δηλαδὴ παίρνει, τὰ παίρνει κατὰ τρόπο κρυφὸ μὲ τὴν ἐλεημοσύνη, ἐνῶ ὅταν ἐπιστρέφει τὸ χρέος, τὸ ἐπιστρέφει μπροστὰ στὰ μάτια ὄλης τῆς δημιουργίας. Ἀλλὰ θὰ πεῖ κάποιος ἴσως· γιὰτὶ, ὅπως ἀκριβῶς ἔδωσε σ' ἐμένα τὸν πλούσιο, δὲν ἔδωσε κατὰ παραπλήσιο τρόπο καὶ στὸ φτωχό; Μποροῦσε κατὰ τὸν ἴδιο τρόπο νὰ δώσει καὶ σὲ σένα

οὔτε σοῦ ἄκαρπον εἶναι τὸν πλοῦτον, οὔτε ἐκείνου ἄμισθον τὴν πενίαν. Σοὶ τῷ πλουτοῦντι δέδωκε πλουτεῖν ἐλεημοσύνη καὶ σκορπίζειν ἐν δικαιοσύνῃ· «ἐσκόρπισε» γάρ· «ἔδωκε τοῖς πένησιν· ἡ δικαιοσύνη αὐτοῦ μένει εἰς τὸν αἰῶνα». Ὁρᾶς, ὅτι ὁ πλούσιος ἐκ
 5 τῆς ἐλεημοσύνης θησαυρίζει δικαιοσύνην αἰώνιον; Ὅρα πάλιν καὶ τὸν πένητα· ἐπειδὴ οὐκ ἔχει πλοῦτον, ὧ̄ ἐργάσεται δικαιοσύνην, ἔχει πενίαν, ἐξ ἧς καρποῦται ὑπομνήν αἰώνιον· «ἡ γὰρ ὑπομονὴ τῶν πενήτων οὐκ ἀπολεῖται εἰς τὸν αἰῶνα»· ἐν Χριστῷ τῷ Κυρίῳ ἡμῶν, ὧ̄ ἡ δόξα εἰς τοὺς αἰῶνας τῶν αἰώνων. Ἀμήν.

74. Ψαλμ. 119,9.

75. Ψαλμ. 9,19.

καὶ στὸ φτωχό, ἀλλὰ δὲ θέλησε οὔτε ὁ δικός σου πλοῦτος νὰ εἶναι ἄκαρπος, οὔτε ἡ φτώχεια ἐκείνων ἄμισθη. Σὲ σένα τὸν πλούσιο ἔδωσε τὸν πλοῦτο γιὰ ἐλεημοσύνη καὶ νὰ τὸν σκορπίζεις μὲ δικαιοσύνη· γιατί λέγει, «σκορπίσε, ἔδωσε στοὺς φτωχοὺς· ἡ δικαιοσύνη του μένει στὸν αἰῶνα»⁷⁴. Βλέπεις ὅτι ὁ πλούσιος θησαυρίζει δικαιοσύνη αἰώνια ἀπὸ τὴν ἐλεημοσύνη; Πρόσεχε πάλι καὶ τὸ φτωχό· ἐπειδὴ δὲν ἔχει πλοῦτο, γιὰ νὰ ἀσκήσει δικαιοσύνη, ἔχει τὴ φτώχεια, μὲ τὴν ὁποία καρποῦται ὑπομονὴ αἰώνια· γιατί «ἡ ὑπόμονη τῶν φτωχῶν δὲν θὰ χαθεῖ στὸν αἰῶνα»⁷⁵, στὸ ὄνομα τοῦ Χριστοῦ τοῦ Κυρίου μας, στὸν ὁποῖο ἀνήκει ἡ δόξα στοὺς αἰῶνες τῶν αἰώνων. Ἀμήν.

ΠΕΡΙ ΜΕΤΑΝΟΙΑΣ

ΟΜΙΛΙΑ ΟΓΔΟΗ

ΠΕΡΙ ΜΕΤΑΝΟΙΑΣ

1. Εἰ καὶ χθὲς ὑμῶν ἀπελείφθην, ἀλλ' οὐχ ἐκῶν, ἀλλ' ἀναγκα-
σθεῖς· ἀπελείφθην δὲ σώματι, οὐ γνώμη· ἀπελείφθην ἀπουσία σαρ-
κός, οὐ διαθέσει διανοίας. Καὶ γὰρ περιεπλεκόμενη καὶ πρὸς ὃ ἐδυ-
νάμην, ἅπαντας ὑμᾶς καὶ ἐπὶ τῆς διανοίας ἔφερον. Πάλιν, ἀδελφοί,
5 τὴν πρόσκαιρον ταύτην νόσον παρέντες, περισσοτέρως ἐσπουδά-
σαμεν τὸ πρόσωπον ὑμῶν ἰδεῖν· ἔτι γὰρ τὰ λείψανα τῆς ἀρρωστίας
ἔχων ἔδραμον πρὸς τὴν ὑμετέραν ἀγάπην. Οἱ μὲν γὰρ ἀρρωστοῦν-
τες λουτρὰ καὶ βαλανεῖα (μετὰ τὴν ἀρρωστίαν) ζητοῦσιν, ἐγὼ δὲ τὰ
ποθούμενα ὑμῶν πρόσωπα ἄξιον ἠγησάμην θεάσασθαι καὶ τὴν
10 ὀφειλομένην ἐπιθυμίαν τῆς ἀκροάσεως ἀποπληρῶσαι, τὸ πέλαγος
τοῦτο τὸ μέγα καὶ ἄλμην οὐκ ἔχον, τὴν θάλατταν ταύτην τὴν κυμά-
των ἀπηλλαγμένην. Ἦλθον ὑμῶν τὴν ἄρουραν τὴν κεκαθαρμένην
ἰδεῖν. Τίς γὰρ τοιοῦτος λιμὴν, οἷος ἡ Ἐκκλησία; τίς τοιοῦτος παρά-
δεισος, ὡς ἡ σύνοδος ἡ ὑμετέρα; Οὐκ ἔστιν ἐνταῦθα ὄφις ἐπιβου-
15 λεύων, ἀλλ' ὁ Χριστὸς μυσταγωγῶν· οὐκ ἔστιν Εὐδα ὑποσκελίζου-
σα, ἀλλ' ἡ Ἐκκλησία ὀρθοῦσα· οὐκ ἔστιν ἐνταῦθα φύλλα δένδρων,
ἀλλ' ὁ καρπὸς τοῦ Πνεύματος· οὐκ ἔστιν ἐνταῦθα φραγμὸς ἀκαν-
θῶν, ἀλλ' ἄμπελος εὐθηνοῦσα. Ἐὰν δὲ ἀκανθαν εὕρω, εἰς ἐλαίαν
μεταφέρω· οὐ γὰρ ἀπορία φύσεως τὰ ἐνταῦθα, ἀλλ' ἐλευθερία προ-

ΠΕΡΙ ΜΕΤΑΝΟΙΑΣ

ΟΜΙΛΙΑ ΟΓΔΟΗ

ΠΕΡΙ ΜΕΤΑΝΟΙΑΣ

1. Ἐάν καὶ χθὲς ἔλειψα ἀπὸ κοντά σας, αὐτὸ ἐγένεε ὄχι μὲ τὴ θέλησή μου, ἀλλὰ ἀπὸ ἀνάγκη· ἔλειψα ἀπὸ κοντά σας μὲ τὸ σῶμα, ὄχι καὶ μὲ τὴ σκέψη· ἔλειψα ἀπὸ κοντά σας μὲ τὸ σῶμα, ὄχι μὲ τὴ διάθεση τῆς ψυχῆς. Γιατὶ πραγματικὰ σᾶς ἀγκάλιαζα, ὅσο μποροῦσα, ὅλους σας καὶ σᾶς ἔφερνα στὴ σκέψη μου. Πάλι, ἀδελφοί, ἀφοῦ πέρασα τὴν πρόσκαιρη αὐτὴ ἀρρώστια, φρόντισα μὲ μεγαλύτερο ζῆλο νὰ δῶ τὸ πρόσωπό σας, καὶ ἔχοντας ἀκόμα τὰ κατάλοιπα τῆς ἀρρώστιας ἔτρεξα πρὸς τὴν ἀγάπη σας. Γιατὶ ἐκεῖνοι ποὺ ἀρρωσταίνουν ζητοῦν (μετὰ τὴν ἀρρώστια τους) λουτρὰ καὶ μπάνια, ἐνῶ ἐγὼ θεώρησα ἄξιο νὰ δῶ τὰ ποθητὰ πρόσωπά σας καὶ νὰ ἱκανοποιήσω τὴν ἐπιθυμία τῆς ἀκροάσεως ποὺ ὀφείλει νὰ ἔχει αὐτὸ τὸ πέλαγος τὸ μεγάλο, ποὺ δὲν ἔχει ἀλμύρα, αὐτῇ ἢ θάλασσα ἢ ἀπαλλαγμένη ἀπὸ κύματα. Ἦρθα νὰ δῶ τὴ γῆ σας τὴν καθαρὴν. Γιατὶ ποῖο λιμάνι εἶναι τέτοιο σὰν τὴν Ἐκκλησίαν; ποῖος παράδεισος εἶναι τέτοιος, ὅπως ἡ δικὴ μας ἡ συγκέντρωση; Δὲν ὑπάρχει ἐδῶ τὸ ἐπίβουλο φίδι, ἀλλ' ὁ Χριστὸς ποὺ μυσταγωγεῖ· δὲν ὑπάρχει ἡ Εὐα ποὺ ὀδηγεῖ μὲ δόλο στὴν πτώση, ἀλλ' ἡ Ἐκκλησία ποὺ ἀνορθώνει τοὺς πεσμένους· δὲν ὑπάρχουν ἐδῶ φύλλα δέντρων, ἀλλ' ὁ καρπὸς τοῦ Πνεύματος· δὲν ὑπάρχει ἐδῶ φράχτης μὲ ἀγκάθια, ἀλλ' ἀμπέλι μὲ πλούσιο καρπὸ. Ἐάν πάλι βρῶ ἀγκάθι, τὸ μεταβάλλω σὲ ἐλιά· γιατί στα ἐδῶ δὲν ὑπάρχει ἡ ἀδυναμία τῆς φύσεως,

αιρέσεως τετίμηται· ἐὰν δὲ λύκον εὖρω, πρόβατον ποιῶ, οὐ τὴν φύσιν μεταβάλλων, ἀλλὰ τὴν προαίρεσιν μεταφέρων.

Διὰ τοῦτο οὐκ ἂν ἁμάρτοι τις τῆς κιβωτοῦ τὴν Ἐκκλησίαν μείζονα προσειπών. Ἡ μὲν γὰρ κιβωτὸς παρελάμβανε τὰ ζῶα καὶ 5 ἐφύλαττε ζῶα, ἡ δὲ Ἐκκλησία παραλαμβάνει τὰ ζῶα καὶ μεταβάλλει. Οἷόν τι λέγω . Εἰσῆλθεν ἐκεῖ ἰέραξ, καὶ ἐξῆλθε ἰέραξ· εἰσῆλθε λύκος, καὶ ἐξῆλθε λύκος· εἰσῆλθέ τις ἰέραξ ἐνταῦθα, καὶ ἐξέρχεται περιστερά· εἰσέρχεται λύκος, καὶ ἐξέρχεται πρόβατον· εἰσέρχεται 10 ὄφις, καὶ ἐξέρχεται ἄρνιον, οὐ τῆς φύσεως μεταβαλλομένης, ἀλλὰ τῆς κακίας ἐλαυνομένης. Διὰ τοῦτο συνεχῶς τὸν περὶ μετανοίας κινῶ λόγον. Ἡ γὰρ μετάνοια, δεινὴ καὶ φοβερὰ τῷ ἁμαρτωλῷ, φάρμακον τῶν πλημμελημάτων, δαπάνημα τῶν παρανομιῶν, ἀνάλωμα τῶν δακρύων, παρρησία πρὸς τὸν Θεόν, ὄπλον κατὰ τοῦ διαβόλου, μάχαιρα ἀποτέμνουσα αὐτοῦ τὴν κεφαλὴν, σωτηρίας ἐλ- 15 πῆς, ἀπογνώσες ἀναίρεσις· αὕτη τὸν οὐρανὸν ἀνοίγει, αὕτη εἰς τὸν παράδεισον εἰσάγει, αὕτη τοῦ διαβόλου περιγίνεται (διὰ δὴ τοῦτο συνεχῶς τὸν περὶ τούτου κινῶ λόγον), ὥσπερ καὶ τὸ θαρρεῖν ποιεῖ ὑποσκελίζεσθαι. Ἄμαρτωλὸς εἶ; μὴ ἀπογνώσ· οὐ παύομαι συνεχῶς ταῦτα ἐπαλείφω τὰ φάρμακα· καὶ γὰρ οἶδα ἡλίκον ὄπλον ἐστὶ 20 κατὰ τοῦ διαβόλου τὸ μὴ ἀπογινώσκειν ὑμᾶς. Ἄν ἔχῃς ἁμαρτήματα μὴ ἀπογνώσ· οὐ παύομαι ταῦτα συνεχῶς λέγων· κἂν καθ' ἡμέραν ἁμαρτάνῃς, καθ' ἡμέραν μετανόει· καὶ ὅπερ ἐν ταῖς παλαιαῖς ποιούμεν οἰκίαις, ὅταν σαθρωθῶσιν, ὑπεξαιρούμεθα τὰ σεσαθρωμένα καὶ καινὰ ἐπισκευάζομεν, καὶ οὐδέποτε συνεχοῦς ἐπιμελείας 25 ἐπιλανθανόμεθα, τοῦτο καὶ ἐν ἡμῖν ποιῶμεν. Εἰ ἐπαλαιώθης σήμερον ἀπὸ τῆς ἁμαρτίας, ἀνακαίνισον σεαυτὸν ἀπὸ τῆς μετανοίας.

Καὶ ἔνι, φησί, μετανοήσαντα σωθῆναι; Καὶ πάνυ ἔνι. Πάντα τὸν βίον ἐν ἁμαρτίαις διέτριψα καὶ ἐὰν μετανοήσω σώζομαι; Πάνυ. Πόθεν δῆλον; Ἀπὸ τῆς τοῦ Δεσπότη σου φιλανθρωπίας. Μὴ γὰρ

ἀλλ' εἶναι τιμημένα μετὰ τὴν ἐλευθερίαν τῆς προαιρέσεως. Ἐὰν βρῶ λύκο, τὸν κάμνω πρόβατον, ἀλλάσσοντας ὄχι τὴ φύσιν, ἀλλὰ μεταβάλλοντας τὴν προαίρεσιν.

Γι' αὐτὸ δὲ θὰ σφάλῃ κανεὶς ἂν ὀνομάσῃ τὴν Ἐκκλησίαν ἄνωγερη ἀπὸ τὴν κιβωτόν. Γιατὶ ἡ κιβωτὸς δεχόταν τὰ ζῶα καὶ τὰ διατηροῦσε ζῶα, ἐνῶ ἡ Ἐκκλησία παίρνει τὰ ζῶα καὶ τὰ μεταβάλλει. Ἐννοῶ τὸ ἐξῆς μ' αὐτὸ πού λέγω. Μπῆκε ἐκεῖ μέσα γεράκι καὶ βγῆκε γεράκι· μπῆκε λύκος καὶ βγῆκε λύκος· μπῆκε κάποιος ἐδῶ μέσα γεράκι καὶ βγαίνει περιστέρι· μπαίνει λύκος καὶ βγαίνει πρόβατον· μπαίνει φίδι καὶ βγαίνει ἄρνι, χωρὶς ν' ἀλλάσσει ἡ φύσιν του, ἀλλὰ ἀπομακρύνοντας ἀπὸ μέσα του τὴν κακίαν. Γι' αὐτὸ συνέχῃ μιλάω γιὰ τὴ μετάνοια. Γιατὶ ἡ μετάνοια, πού εἶναι τρομερὴ καὶ φοβερὴ στὸν ἁμαρτωλόν, εἶναι φάρμακον τῶν πλημμελημάτων, ἐξαφάνισιν τῶν παρανομιῶν, ἐξάλειψιν τῶν δακρύων, παρησῖαν πρὸς τὸ Θεόν, ὄπλον κατὰ τοῦ διαβόλου, μάχαιραν πού κατακόβει τὸ κεφάλιν αὐτοῦ, ἐλπίδαν σωτηρίας, ἐξάλειψιν τῆς ἀπογνώσεως· αὐτὴ ἀνοίγει τὸν οὐρανόν, αὐτὴ ὁδηγεῖ μέσα στὸν παράδεισον, αὐτὴ κατανικᾷ τὸ διάβολον (γι' αὐτὸ βέβαια καὶ μιλάω συνέχῃ γι' αὐτήν), ὅπως ἀκριβῶς καὶ τὸ νὰ περιορίζομε τὸ θάρρος μας στὸν ἑαυτόν μας μᾶς ὁδηγεῖ στὴν πτώσιν. Εἶσαι ἁμαρτωλός; μὴ χάσεις τὴν ἐλπίδαν σου· δὲν παύω νὰ παρέχω συνέχῃ αὐτὰ τὰ φάρμακα· γιατί γνωρίζω πόσον μεγάλο ὄπλον εἶναι κατὰ τοῦ διαβόλου τὸ νὰ μὴ κυριευόμαστε ἀπὸ ἀπελπισίαν. Ἐὰν ἔχεις ἁμαρτήματα μὴ χάσεις τὴν ἐλπίδαν σου· δὲν παύω νὰ τὰ λέγω αὐτὰ συνέχῃ· κι ἂν ἀκόμῃ κάθε μέραν ἁμαρτάνεις, κάθε μέραν μετανόει· καὶ ἐκεῖνο πού κάμνομε στὰ παλιὰ σπίτια, ὅταν γίνουν ἐτοιμόρροπα, καθαρίζομε δηλαδὴ τὰ ἐρείπια καὶ χτίχομε καινούρια καὶ δὲν σταματοῦμε τὴ συνεχὴ φροντίδαν μας γι' αὐτά, αὐτὸ νὰ κάμνομε καὶ στὸν ἑαυτόν μας. Ἐὰν παλαιώθηκες σήμεραν ἀπὸ τὴν ἁμαρτίαν, ἀνακαίνισεν τὸν ἑαυτόν σου μετὰ τὴ μετάνοιαν.

Καὶ εἶναι δυνατόν, λέγει, νὰ μετανόησιν κανεὶς καὶ νὰ σωθεῖ; Καὶ βέβαια εἶναι δυνατόν. Ὅλη τὴ ζωὴ μου τὴν πέρασα μέσα στὶς ἁμαρτίες καὶ σώζομαι ἐὰν μετανόησω; Ἀσφαλῶς ναί. Ἀπὸ ποῦ εἶναι φανερόν; Ἀπὸ τὴ φιλανθρωπίαν τοῦ Κυρίου σου. Μήπως δηλαδὴ

τῆ μετανοία σου θαρρῶ; μὴ γὰρ ἡ μετάνοιά σου ἰσχύει τοσαῦτα
κακὰ ἀποσμήξασθαι; Εἰ ἡ μετάνοια μόνη ἦν, εἰκότως ἐφόβου·
ἐπειδὴ δὲ τῆ μετανοία κεράννυται Θεοῦ φιλανθρωπία, θάρρει·
Θεοῦ γὰρ φιλανθρωπίας μέτρον οὐκ ἔστιν, οὐδὲ λόγῳ ἐρμηνευθῆ-
5 ναι δύναται αὐτοῦ ἡ ἀγαθότης. Ἡ μὲν γὰρ σὴ κακία μέτρον ἔχει, τὸ
δὲ φάρμακον μέτρον οὐκ ἔχει· ἡ σὴ κακία οἷα ἐὰν ἦ, ἀνθρωπίνη
ἐστὶ κακία, ἡ δὲ τοῦ Θεοῦ φιλανθρωπία ἄφατος· καὶ θάρρει, ὅτι
περιγίνεται σου τῆς κακίας. Ἐννόησον σπινθῆρα εἰς πέλαγος ἐμπε-
σόντα· μὴ δύναται στῆναι ἢ φανῆναι; Ὅσον σπινθῆρ πρὸς πέλα-
10 γος, τοσοῦτον κακία πρὸς τὴν τοῦ Θεοῦ φιλανθρωπίαν· μᾶλλον δὲ
οὐδὲ τοσοῦτον, ἀλλὰ πολλῶ πλέον. Τὸ μὲν γὰρ πέλαγος, κἂν μέγα
ἦ, μέτρον ἔχει, ἡ δὲ τοῦ Θεοῦ φιλανθρωπία ἀπεριόριστος.

Ταῦτα λέγω, οὐχ ἵνα ὑμᾶς ραθυμοτέρους ἐργάσωμαι, ἀλλ' ἵνα
σπουδαιότερους καταστήσω. Παρήνεσα πολλάκις εἰς θέατρον μὴ
15 ἀναβαίνειν· ἤκουσας, οὐ ἐπείσθης· ἀνέβης εἰς τὸ θέατρον, παρή-
κουσάς μου τοῦ λόγου· μὴ αἰσχυνθῆς πάλιν εἰσελθεῖν καὶ ἀκούσαι.
Ἦκουσα καὶ οὐκ ἐτήρησα, πῶς δύναμαι πάλιν εἰσελθεῖν; Τέως
αὐτὸ τοῦτο οἶδας, ὅτι οὐκ ἐτήρησας· τέως αἰσχύνῃ, τέως ἐρυθριᾷς,
τέως μηδενός σε ἐλέγχοντος τὸν χαλινὸν περιφέρεις, τέως τὸν λό-
20 γον μου ἔχεις ἐρριζωμένον, τέως μὴ φαινομένου ἢ διδασκαλία μου
καθαίρει σε. Οὐκ ἐτήρησας, κατέγνωσ σεαυτοῦ; Εἰς τὸ ἡμισυ ἐτή-
ρησας, κἂν μὴ τηρήσης, εἶπης δέ, 'οὐκ ἐτήρησα'· ὁ γὰρ καταγνοὺς
ἑαυτοῦ ἐπὶ τῷ μὴ τηρῆσαι, ἐπὶ τὸ τηρῆσαι σπουδάζει. Ἐθεώρησας;
εἰργάσω παρανομίαν; αἰχμάλωτος ἐγένου τῆς πόρνῃς; κατέβης ἀπὸ
25 τοῦ θεάτρου; πάλιν ἐμνήσθης; ἡσχύνθης; Πρόσελθε. Ἐλυπήθης;
παρακάλεσον τὸν Θεόν· ἀνέστης μέχρι τούτου. Οὐαί μοι, ἤκουσα
καὶ οὐκ ἐτήρησα· πῶς εἰσέλθω εἰς τὴν ἐκκλησίαν; πῶς πάλιν
ἀκούσω; Μᾶλλον εἰσελθε, ἐπειδὴ οὐκ ἐτήρησας, ἵνα πάλιν ἀκού-
σας τηρήσης. Φάρμακον ἐὰν ἐπιθῆ σοι ὁ ἰατρὸς καὶ μὴ καθαρῖση

στηρίζω τὸ θάρρος μου στὴ μετάνοιά σου; μήπως ἡ μετάνοιά σου μπορεῖ νὰ καθαρῖσει τόσα πολλὰ κακά; Ἐάν ἦταν μόνη ἡ μετάνοια, τότε σωστὰ νὰ φοβῶσιν· ἐπειδὴ ὁμως μὲ τὴ μετάνοια ἀναμιγνύεται καὶ ἡ φιλανθρωπία τοῦ Θεοῦ, ἔχει θάρρος· γιατί μέτρο στὴ φιλανθρωπία τοῦ Θεοῦ δὲν ὑπάρχει, οὔτε μπορεῖ νὰ ἐρμηνευθεῖ μὲ λόγια ἢ ἀγαθότητα αὐτοῦ. Ἡ δική σου δηλαδὴ κακία ἔχει μέτρο, τὸ φάρμακο ὁμως δὲν ἔχει μέτρο· ἡ δική σου κακία, ὅποια κι ἂν εἶναι, εἶναι κακία ἀνθρώπινη, ἐνῶ ἡ φιλανθρωπία τοῦ Θεοῦ εἶναι ἀπερίγραπτη· καὶ ἔχει θάρρος πὺ ὑπερβαίνει τὴν κακία σου. Σκέψου ἓνα σπινθήρα πὺ ἔπεσε στὸ πέλαγος· μήπως μπορεῖ νὰ μείνει ἐκεῖ ἢ νὰ φανεῖ; Ὅσο εἶναι ὁ σπινθήρας μπροστὰ στὸ πέλαγος, τόσο εἶναι ἡ κακία ἀπέναντι στὴ φιλανθρωπία τοῦ Θεοῦ· ἢ καλύτερα οὔτε τόσο, ἀλλὰ πολὺ περισσότερο. Γιατί τὸ πέλαγος, κι ἂν ἀκόμη εἶναι μεγάλο, ἔχει ὄρια, ἐνῶ ἡ φιλανθρωπία τοῦ Θεοῦ εἶναι ἀπεριόριστη.

Αὐτὰ τὰ λέγω ὄχι γιὰ νὰ σᾶς κάνω πιὸ ἀδιάφορους, ἀλλὰ γιὰ νὰ σᾶς κάνω πιὸ πρόθυμους. Σᾶς συμβούλεψα πολλές φορές νὰ μὴ πηγαίνετε στὸ θέατρο· ἄκουσες τὴ συμβουλή καὶ δὲν πείσθηκες· πῆγες στὸ θέατρο, παράκουσες τὸ λόγο μου· μὴ ντραπῆς πάλι νὰ μπεῖς ἐδῶ καὶ ν' ἀκούσεις. Ἐκουσα τὴ συμβουλή σου καὶ δὲν τὴν τήρησα· πῶς μπορῶ πάλι νὰ μῶ ἐδῶ μέσα; Τώρα ὁμως τὸ κατάλαβες αὐτό, ὅτι δηλαδὴ δὲν τὴν τήρησες· τῶρα ντρέπεσαι, τώρα κοκκινίζεις, τώρα χωρὶς νὰ σε ἐλέγχει κανεῖς, φέρνεις τὸ χαλινάρι, τώρα ἔχεις ριζωμένο τὸ λόγο μου μέσα σου, τῶρα χωρὶς αὐτὸς νὰ φαίνεται σε καθαρῖζει ἢ διδασκαλία μου. Δὲν τὸν τήρησες, ἀλλὰ καταδίκασες τὸν ἑαυτό σου; τὸν τήρησες κατὰ τὸ ἥμισυ, κι ἂν ἀκόμη δὲν τὸν τήρησες καὶ πεις 'δὲν τὸν τήρησα'· γιατί ἐκεῖνος πὺ καταδικάζει τὸν ἑαυτό του γιὰ τὴ μὴ τηρήση, φροντίζει γιὰ τὴν τηρήσή του. Εἶδες; διέπραξες τὴν παρανομία; αἰχμαλωτίσθηκες ἀπὸ τὴν πόρνη; βγῆκες ἀπὸ τὸ θέατρο; πάλι θυμήθηκες τὴ συμβουλή μου, ντράπηκες; Ἐλα ἐδῶ. Λυπήθηκες; παρακάλεσε τὸ Θεό· πέτυχες τὴν ἀνόρθωσή σου μέχρις ἐδῶ. Ἄλλοίμονό μου, ἄκουσα τὴ συμβουλή σου καὶ δὲν τὴν τήρησα· πῶς νὰ μῶ στὴν ἐκκλησία; πῶς πάλι ν' ἀκούσω τὸ λόγο σου; Μὰ ἀκριβῶς γι' αὐτὸ

σε, ἄλλην ἡμέραν οὐκ ἐπιτίθησιν αὐτὸ πάλιν; Ἔστι τις δρυοτόμος· θελέτω τέμνειν δρῦν, λαμβάνει ἀξίνην, κόπτει τὴν ρίζαν· ἐὰν δῶ μίαν πληγὴν καὶ μὴ πέσῃ τὸ ἄκαρπον δένδρον, οὐ δίδωσιν ἄλλην πληγὴν, οὐ τὴν τετάρτην, οὐ τὴν πέμπτην, οὐ τὴν δεκάτην; Οὕτω 5 καὶ σὺ ποίει· δρῦς ἐστὶν ἢ πόρνη, ἄκαρπον δένδρον, βαλάνους ἐκφέρουσα χοίρων ἀλόγων τροφήν· ἐν πολλῷ χρόνῳ ἐρριζώθη ἐν τῇ διανοίᾳ σου, ἐν τῇ περιβολῇ τῶν δένδρων κατέβαλέ σου τὸ συνειδός· ὁ λόγος μου ἀξίνη ἐστίν. Ἦκουσας μίαν ἡμέραν· πῶς εἰς μίαν ἡμέραν πίπτει ἢ τοσοῦτω χρόνῳ ἐρριζωμένη; Ἐὰν γὰρ δίς, ἐὰν γὰρ 10 τρίς, ἐὰν γὰρ ἑκατοντάκις, ἐὰν γὰρ μυριάκις, οὐκ ἔστι θαυμαστόν· μόνον ἔκκοψον πρᾶγμα πονηρὸν καὶ ἰσχυρόν, συνήθειαν πονηράν. Μάννα ἦσθιον οἱ Ἰουδαῖοι, καὶ κρόμμου ἐζήτουν τὰ ἐν Αἰγύπτῳ· «καλῶς ἦν ἡμῖν ἐν Αἰγύπτῳ»· οὕτως αἰσχρὸν πρᾶγμα συνήθεια καὶ κάκιστον. Κἂν γὰρ εἰς δέκα ἡμέρας κατορθώσης, ἐὰν γὰρ εἰς 15 εἴκοσιν, ἐὰν γὰρ εἰς τριάκοντα, οὐκ ἀγαπῶ, οὐ χάριν ἔχω, οὐ περιπτύσσομαί σε· μόνον μὴ ἀποκάμης, ἀλλὰ αἰσχύνου καὶ καταγίνωσκε.

2. Πάλιν διελέχθην περὶ ἀγάπης· ἤκουσας, ἀπῆλθες καὶ ἤρπασας; οὐκ ἐπεδείξω διὰ τῶν ἔργων τὸν λόγον; Μὴ αἰσχυνθῆς πάλιν 20 εἰσελθεῖν εἰς τὴν ἐκκλησίαν· αἰσχύνου ἀμαρτάνων, μὴ αἰσχύνου μετανοῶν. Πρόσεχε τί ἐποίησέ σοι ὁ διάβολος. Δύο ταῦτά ἐστιν, ἀμαρτία καὶ μετάνοια· ἀμαρτία τραῦμα, μετάνοια φάρμακον. Ὡσπερ γὰρ ἐν τῷ σώματι τραύματα καὶ φάρμακα, οὕτω καὶ ἐν τῇ ψυχῇ ἀμαρτήματα καὶ μετάνοια· ἀλλ' ἡ ἀμαρτία τὴν αἰσχύνην ἔχει, 25 ἡ δὲ μετάνοια τὴν παρρησίαν κέκτηται. Πρόσεχέ μοι μετὰ ἀκριβείας, παρακαλῶ, ἵνα μὴ τὴν τάξιν συγγέων ἀπολέσης τὴν ὠφέλειαν. Ἔστι τραῦμα καὶ φάρμακον, ἀμαρτία καὶ μετάνοια· τὸ τραῦμα ἢ ἀμαρτία, τὸ φάρμακον ἢ μετάνοια· ἐν τῷ τραύματι σηπεδῶν, ἐν τῷ φαρμάκῳ καθαρισμὸς σηπεδόνοσ· ἐν τῇ ἀμαρτίᾳ σηπεδῶν,

1. Ἀριθμ. 11,18.

ἔλα, ἐπειδὴ δὲν τὸν τήρησες, γιὰ νὰ τὸν ἀκούσεις πάλι καὶ νὰ τὸν τηρήσεις. Ἄν ὁ γιατρὸς σοῦ βάλει φάρμακα καὶ δὲν σὲ καθαρῖσει, δὲν ξαναβάζει πάλι αὐτὸ ἄλλη ἡμέρα; Ὑπάρχει κάποιος ξυλοκόπος καὶ θέλει νὰ κόψει μία δρυ΄ παίρνει τὴν ἀξίνα καὶ κόβει τὴ ρίζα· ἔαν τῆς δώσει ἓνα χτύπημα καὶ δὲν πέσει τὸ ἄκαρπο δένδρο, δὲν τοῦ δίνει ἄλλο χτύπημα, δὲν τοῦ δίνει τέταρτο, δὲν τοῦ δίνει πέμπτο, δὲν τοῦ δίνει δέκατο χτύπημα; Τὸ ἴδιο καὶ σὺ κάμνε· δρυς εἶναι ἢ πόρνη, ἄκαρπο δένδρο, πὺ παράγει βελανίδια γιὰ τροφή τῶν ἄλογων χοίρων· γιὰ πολὺ χρόνον ριζώθηκε μέσα στὸ νοῦ σου, μὲ τὴν ἐνδυμασία τῶν δένδρων κυρίεψε τὸ νοῦ σου· πῶς πέφτει σὲ μιὰ μέρα ἐκείνη πὺ εἶναι ριζωμένη τόσον χρόνο; Δὲν εἶναι θαυμαστὸ ἂν τὸν ἄκουσες δυὸ φορές, ἂν τὸν ἄκουσες τρεῖς, ἂν ἑκατό, ἂν ἀμέτρητες φορές· μόνο κόψε τὸ πονηρὸ καὶ ἰσχυρὸ πρᾶγμα, τὴν κακὴ συνήθεια. Μάννα ἔτρωγαν οἱ Ἰουδαῖοι καὶ ζητοῦσαν τὰ κρομμύδια πὺ ἔτρωγαν στὴ Αἴγυπτο. «Καλὰ ἤμασταν στὴν Αἴγυπτο»¹· τόσο πολὺ αἰσχρὸ καὶ κάκιστο πρᾶγμα εἶναι ἡ συνήθεια. Γιατὶ κι ἂν ἀκόμη τὸ κατορθώσεις σὲ δέκα μέρες, κι ἂν σὲ εἴκοσι, κι ἂν σὲ τριάντα, δὲν σ’ ἀγαπῶ, δὲν εἶμαι ἱκανοποιημένος, δὲν σὲ ἀγκαλιάζω· μόνο μὴ ἀποκάμεις, ἀλλὰ νὰ ντρέπεσαι καὶ νὰ καταδικάζεις τὸν ἑαυτό σου.

2. Πάλι, σᾶς μίλησα περὶ ἀγάπης· ἄκουσες τὸ λόγον μου, ἔφυγες καὶ ἄρπαξες; Δὲν ἔδειξες μὲ τὰ ἔργα τὸ λόγον; Μὴ ντραπεῖς νὰ μπεῖς πάλι στὴν ἐκκλησία· νὰ ντρέπεσαι ν’ ἀμαρτάνεις, νὰ μὴ ντρέπεσαι νὰ μετανοεῖς. Πρόσεχε τί σοῦ ἔκαμε ὁ διάβολος. Δύο εἶναι αὐτὰ· ἀμαρτία καὶ μετάνοια· ἡ ἀμαρτία εἶναι τραῦμα, ἡ μετάνοια φάρμακο. Ὅπως ἀκριβῶς δηλαδὴ γιὰ τὸ σῶμα ὑπάρχουν τραύματα καὶ φάρμακα, ἔτσι καὶ γιὰ τὴν ψυχὴ ὑπάρχουν ἀμαρτήματα καὶ μετάνοια, ἀλλὰ ἡ ἀμαρτία ἔχει τὴ ντροπὴ, ἐνῶ ἡ μετάνοια ἔχει τὴν παρρησία. Συγκέντρωσε, σὲ παρακαλῶ, ὅλη τὴν προσοχὴ σου στὰ λεγόμενα, ὥστε νὰ μὴ συμβεῖ, συγχέοντας τὴ σειρὰ τους, νὰ χάσεις τὴν ὠφέλεια. Ὑπάρχει τραῦμα καὶ φάρμακο, ἀμαρτία καὶ μετάνοια· τὸ τραῦμα εἶναι ἡ ἀμαρτία, τὸ φάρμακο ἡ μετάνοια· τὸ τραῦμα προκαλεῖ τὸ σάπισμα, τὸ φάρμακο καθαρῖζει τὸ σάπισμα· ἡ ἀμαρτία προκαλεῖ τὸ σάπισμα, ἡ ἀμαρτία τὴ ντρο-

ἐν τῇ ἀμαρτία ὄνειδος, ἐν τῇ ἀμαρτία γέλως· ἐν τῇ μετανοίᾳ παρρη-
 σία, ἐν τῇ μετανοίᾳ ἐλευθερία, ἐν τῇ μετανοίᾳ καθαρισμὸς ἀμαρτή-
 ματος. Πρόσεχε μετὰ ἀκριβείας. Τῇ ἀμαρτία αἰσχύνη ἔπεται, τῇ
 μετανοίᾳ παρρησία ἀκολουθεῖ. Προσέσχες ᾧ λέγω; Τὴν τάξιν ὁ
 5 σατανᾶς ἀντέστρεψε καὶ ἔδωκε τὴν παρρησίαν τῇ ἀμαρτία καὶ τὴν
 αἰσχύνην τῇ μετανοίᾳ. Οὐκ ἀφίσταμαι ἕως ἐσπέρας, ἕως οὐ αὐτὸ
 λύσω· δεῖ με τὴν ὑπόσχεσιν πληρῶσαι· ἀμήχανόν με ἀποστῆναι.
 Ἔστι τραῦμα καὶ φάρμακον· τὸ τραῦμα τὴν σηπεδόνα ἔχει, τὸ
 φάρμακον τὸν καθαρισμὸν τῆς σηπεδόνας κέκτηται. Μὴ ἐν τῷ
 10 φαρμάκῳ σηπεδῶν; μὴ ἐν τῷ τραύματι ἴασις; Οὐκ ἔχει ταῦτα τὴν
 οἰκείαν τάξιν κάκεῖνα τὴν οἰκείαν; μὴ δύναται μεταβῆναι τοῦτο
 πρὸς ἐκεῖνο, ἢ ἐκεῖνο πρὸς τοῦτο; Οὐδαμῶς.

Ἐλθωμεν λοιπὸν ἐπὶ τῆς ψυχῆς τῶν ἀμαρτημάτων. Ἡ ἀμαρ-
 τία τὴν αἰσχύνην ἔχει, ἡ ἀμαρτία τὸ ὄνειδος ἔχει, καὶ τὴν ἀτιμίαν
 15 συγκεκληρωμένην· ἡ μετάνοια τὴν παρρησίαν ἔχει, ἡ μετάνοια τὴν
 νηστείαν ἔχει, ἡ μετάνοια τὴν δικαιοσύνην κέκτηται. «Λέγε γὰρ τὰς
 ἀνομίας σου πρῶτος, ἵνα δικαιωθῆς» καί, «δίκαιος ἑαυτοῦ κατήγο-
 ρος ἐν πρωτολογίᾳ». Εἰδὼς οὖν ὁ σατανᾶς, ὅτι ἡ μὲν ἀμαρτία ἔχει
 τὴν αἰσχύνην, πρᾶγμα ἱκανῶς ἀποκροῦσαι τὸν ἀμαρτάνοντα δυνά-
 20 μενον, ἡ δὲ μετάνοια ἔχει τὴν παρρησίαν, πρᾶγμα ἱκανὸν ἐπισπά-
 σασθαι τὸν μετανοοῦντα, ἐνήλλαξε τὴν τάξιν καὶ ἔδωκε τὴν αἰσχύ-
 νην τῇ μετανοίᾳ καὶ τὴν παρρησίαν τῇ ἀμαρτία. Πόθεν τοῦτο; Ἐγὼ
 λέγω. Ἀλίσκεται τις ὑπὸ ἐπιθυμίας χαλεπῆς πρὸς πάνδημον πόρ-
 νην· ἀκολουθεῖ τῇ πόρνῃ ὡς αἰχμάλωτος· εἰσέρχεται εἰς τὸ κατα-
 25 γώγιον· οὐκ αἰχυνόμενος, οὐκ ἐρυθριῶν συμπλέκεται τῇ πόρνῃ,
 πράττει τὴν ἀμαρτίαν· οὐδαμοῦ αἰσχύνη αὐτῷ, οὐδαμοῦ ἐρυθριᾶ·
 ἐξέρχεται ἐκεῖθεν μετὰ τὸ τέλος τῆς ἀμαρτίας, καὶ ἵνα μετανοήσῃ
 αἰσχύνεται. Ἄθλιε, ὅτε περιεπλέκου τῇ πόρνῃ, οὐκ ἡσχύνου, ἀλλ'
 ὅτε ἤλθες μετανοῆσαι, τότε αἰσχύνου; Αἰσχύνεται, εἰπέ; εἰς τί ὅτε
 30 ἐπόρνευσεν οὐκ ἡσχύνετο; Τὸ πρᾶγμα πράττει καὶ οὐκ αἰσχύνεται,
 καὶ τὸ ρῆμα ἐρυθριᾶ; Διαβόλου δέ ἐστι κακουργία αὕτη. Ἐν τῇ

2. Ἦσ. 43,26.

3. Παρ. 18,17.

πή, ἡ ἁμαρτία τὸ γέλωτα, ἐνῶ ἡ μετάνοια παρέχει παρρησία, ἡ μετάνοια παρέχει ἐλευθερία, ἡ μετάνοια καθαρίζει τὸ ἁμάρτημα. Πρόσεχε μὲ ἀκρίβεια. Τὴν ἁμαρτία τὴν ἀκολουθεῖ ἡ ντροπή, ἐνῶ τὴ μετάνοια τὴν ἀκολουθεῖ ἡ παρρησία. Πρόσεξες αὐτὸ πού λέγω; Τὴν τάξη τὴν ἀντέστρεψε ὁ σατανᾶς καὶ ἔδωσε τὴν παρρησία στὴν ἁμαρτία καὶ τὴ ντροπή στὴ μετάνοια. Δὲ θὰ σταματήσω ὡς τὸ βράδυ, μέχρι πού νὰ τὸ ἐξηγήσω αὐτό. Πρέπει νὰ ἐκπληρώσω τὴν ὑπόσχεσή μου· εἶναι ἀδύνατο νὰ σταματήσω. Ὑπάρχει τραῦμα καὶ φάρμακο· τὸ τραῦμα προκαλεῖ τὸ σάπισμα, ἐνῶ τὸ φάρμακο καθαρίζει τὸ σάπισμα. Μήπως τὸ φάρμακο προξενεῖ τὴ σαπίλα; μήπως τὸ τραῦμα παρέχει τὴ θεραπεία; Δὲν ἔχουν αὐτὰ τὴ δική τους τάξη καὶ ἐκεῖνα τὴ δική τους; Μήπως μπορεῖ αὐτὸ νὰ μετατεθεῖ πρὸς ἐκεῖνο ἢ ἐκεῖνο πρὸς αὐτό; Καθόλου.

Ἄς ἔρθομε λοιπὸν στὰ ἁμαρτήματα τῆς ψυχῆς. Ἡ ἁμαρτία ἔχει τὴ ντροπή, ἡ ἁμαρτία ἔχει τὸ χλευασμὸ καὶ τὴν ἀτιμία στενὰ συνδεδεμένη μαζί της· ἡ μετάνοια ἔχει τὴν παρρησία, ἡ μετάνοια ἔχει τὴ νηστεία, ἡ μετάνοια ἔχει τὴ δικαιοσύνη. Γιατὶ λέγει, «λέγε σὺ πρῶτος τὶς ἀνομίες σου, γιὰ νὰ δικαιωθεῖς»²· καὶ, «δίκαιος εἶναι ἐκεῖνος πού κατηγορεῖ πρῶτος τὸν ἑαυτό του»³. Γνωρίζοντας λοιπὸν ὁ σατανᾶς, ὅτι ἡ ἁμαρτία ἔχει τὴ ντροπή, πράγμα πού μπορεῖ σὲ μεγάλο βαθμὸ ν' ἀπομακρύνει ἐκεῖνον πού ἁμαρτάνει, ἐνῶ ἡ μετάνοια ἔχει τὴν παρρησία, πράγμα πού εἶναι ἱκανὸ νὰ προσελκύσει ἐκεῖνον πού μετανοεῖ, ἀντέστρεψε τὴ θέση καὶ ἔδωσε στὴ μετάνοια τὴν ντροπή καὶ τὴν παρρησία στὴν ἁμαρτία. Ἀπὸ ποῦ γίνεται αὐτὸ φανερό; Ἐγὼ θὰ σᾶς τὸ πῶ. Κυριεύεται κάποιος ἀπὸ φοβερὴ ἐπιθυμία γιὰ κοινὴ πόρνη· ἀκολουθεῖ τὴν πόρνη σὰν αἰχμάλωτος· μπαίνει στὸ πορνεῖο· χωρὶς ντροπή, χωρὶς νὰ κοκκινίζει πέφτει στὴν ἀγκαλιὰ τῆς πόρνης, διαπράττει τὴν ἁμαρτία· δὲν αἰσθάνεται ἴχνος ντροπῆς, δὲν κοκκινίζει καθόλου. Βγαίνει ἀπὸ ἐκεῖ μετὰ τὸ τέλος τῆς ἁμαρτίας καὶ ντρέπεται γιὰ νὰ μετανοήσει. Ἄθλιε, ὅταν ἀγκάλιαζες τὴν πόρνη δὲν ντρεπόσουν, ἀλλ' ὅταν ἦρθες νὰ μετανοήσεις, τότε ντρέπεσαι; Μὰ πές μου, ντρέπεται; Γιατὶ δὲν ντρεπόταν ὅταν διέπραξε τὴν πορνεία; Κάμνει τὴν πράξη καὶ δὲν ντρέπεται, καὶ κοκκινίζει νὰ τὴν πεῖ; Αὐτὴ εἶναι κακουργία

ἀμαρτία οὐκ ἀφήσιν αὐτὸν αἰσχύνεσθαι, ἀλλὰ δημοσιεύεσθαι· οἶδε γάρ, ὅτι ἐὰν αἰσχυνθῆ, φεύγει τὴν ἀμαρτίαν· ἐν τῇ μετάνοιᾳ ποιεῖ αὐτὸν αἰσχύνεσθαι, οἶδε γάρ ὅτι αἰσχυνόμενος οὐ μετανοεῖ. Δύο κακὰ ποιεῖ, καὶ εἰς τὴν ἀμαρτίαν ἔλκει, καὶ τὴν μετάνοιαν ἐπέχει.

5 Τί αἰσχύνῃ λοιπόν; Ὅτε ἐπόρνευες οὐκ ἠσχύνου, ὅτε τὸ φάρμακον ἐπιτίθης, αἰσχύνῃ; ὅτε ἀπαλλάττεις ἑαυτὸν ἀμαρτίας, αἰσχύνῃ; Τότε ὄφειλες αἰσχύνεσθαι, τότε ἔδει σε αἰσχύνεσθαι, ὅτε ἡμάρτανες. Ὅτε ἐγίνου ἀμαρτωλὸς οὐκ ἠσχύνου, ὅτε γίνῃ δίκαιος, αἰσχύνῃ; «Λέγε τὰς ἀνομίας σου πρῶτος, ἵνα δικαιωθῆς». Ὡ φιλανθρωπία

10 Δεσπότη! Οὐκ εἶπεν, ἵνα μὴ κολασθῆς, ἀλλ' «ἵνα δικαιωθῆς»· οὐκ ἤρκει αὐτῷ, ὅτι οὐ κολάζεις αὐτόν, ἔτι καὶ δίκαιον ποιεῖς; Καὶ πάνυ. Ἀλλὰ πρόσεχε μετὰ ἀκριβείας τῷ λόγῳ. Δίκαιον αὐτὸν ποιῶ. Καὶ ποῦ τοῦτο ἐποίησεν; Ἐπὶ τοῦ ληστοῦ, ἵνα εἶπῃ μόνον ἐκεῖνο, «οὐδὲ φοβῆ σὺ τὸν Θεόν;», τῷ ἐταίρῳ αὐτοῦ. «Καὶ ἡμεῖς

15 μὲν δικαίως· ἄξια γὰρ ὧν ἐπράξαμεν ἀπολαμβάνομεν». Λέγει πρὸς αὐτὸν ὁ Σωτὴρ· «σήμερον μετ' ἐμοῦ ἔσῃ ἐν τῷ παραδείσῳ». Οὐκ εἶπεν, ἀπαλλάττω σε κολάσεως καὶ τιμωρίας, ἀλλ' εἰς τὸν παράδεισον εἰσάγει αὐτὸν δίκαιον.

Εἶδες ἀπὸ ἐξομολογήσεως δίκαιον γενόμενον; Πολὺ φιλάν-

20 θρωπὸς ἐστὶν ὁ Θεός· Υἱοῦ οὐκ ἐφείσατο, ἵνα δούλου φείσηται· παρέδωκε τὸν Μονογενῆ, ἵνα ἀγοράσῃ δούλους ἀγνώμονας· τὸ αἷμα τοῦ Υἱοῦ αὐτοῦ τιμὴν κατέβαλεν. Ὡ φιλανθρωπία Δεσπότη! Καὶ μή μοι λέγε πάλιν· ἤμαρτον πολλά, καὶ πῶς δυνήσομαι σωθῆναι;· Σὺ οὐ δύνασαι, ὁ Δεσπότης σου δύναται, καὶ οὕτως ὡς ἐξαλείψαι

25 τὰ ἀμαρτήματα. Πρόσεχε μετὰ ἀκριβείας τῷ λόγῳ· οὕτως ἐξαλείφει τὰ ἀμαρτήματα, ὡς μήτε ἵχνος αὐτῶν μεῖναι. Ἐπὶ μὲν γὰρ τῶν σωμάτων οὐκ ἔστι τοῦτο, ἀλλὰ κἂν μυριάκις σπουδάσῃ ὁ ἰατρός, κἂν φάρμακα ἐπιθῆ τῷ τραύματι, τὸ μὲν τραῦμα ἠφάνισεν, ἀλλὰ πολλακίς ἐπλήγη τις εἰς τὴν ὄψιν, καὶ τὸ μὲν τραῦμα διώρθωσεν, ἢ

4. Ἦσ. 43,26.

5. Λουκᾶ 23,40-43.

τοῦ διαβόλου. Ὅταν κάμνει τὴν ἁμαρτία δὲν τὸν ἀφήνει νὰ ντραπεῖ, ἀλλὰ τὴν κάμνει φανερά· γιατί γνωρίζει, πῶς ἂν ντραπεῖ, ἀποφεύγει τὴν ἁμαρτία· γιὰ τὴ μετάνοια ὅμως τὸν κάμνει νὰ ντρέπεται, γιατί γνωρίζει πῶς ἀπὸ ντροπὴ δὲν μετανοεῖ. Δυὸ κακὰ κάμνει· καὶ στὴν ἁμαρτία τὸν σύρει, καὶ ἀπὸ τὴν μετάνοια τὸν ἀπομακρύνει. Τί ντρέπεσαι τώρα; Ὅταν πόρνευες δὲν ντρεπόσουν, ὅταν παίρνεις τὸ φάρμακο ντρέπεσαι; ὅταν ἀπαλλάσσεις τὸν ἑαυτό σου ἀπὸ τὴν ἁμαρτία ντρέπεσαι; Τότε ὄφειλες νὰ ντρέπεσαι, τότε ἔπρεπε νὰ ντρέπεσαι, ὅταν ἁμάρτανες. Ὅταν γινόσουν ἁμαρτωλὸς δὲν ντρεπόσουν· ὅταν γίνεσαι δίκαιος ντρέπεσαι; «Λέγε πρῶτος τίς ἀνομίες σου γιὰ νὰ δικαιωθεῖς»⁴. Πῶ πῶ φιλανθρωπία Κυρίου! Δὲν εἶπε, 'γιὰ νὰ τιμωρηθεῖς', ἀλλὰ «γιὰ νὰ δικαιωθεῖς». Δὲν τοῦ ἀρκοῦσε, τὸ ὅτι δὲν τὸν τιμωρεῖς, ἀλλὰ τὸν κάμνεις ἀκόμα καὶ δίκαιο; Καὶ βέβαια. Ἀλλὰ συγκέντρωσε ὅλη τὴν προσοχή σου στὸ λόγο. Κάμνω αὐτὸν δίκαιο. Καὶ ποῦ τὸ ἔκαμε αὐτό; Στὴν περίπτωση τοῦ ληστῆ, λέγοντας στὸν ἄλλο ληστή μόνο ἐκεῖνο, «δὲν φοβᾶσαι σὺ τὸ Θεό; Καὶ ἐμεῖς βέβαια δίκαια τιμωρούμαστε· γιατί ἀπολαμβάνομε ἄξια ἐκείνων ποὺ κάναμε». Λέγει πρὸς αὐτὸν ὁ Σωτήρας· «σήμερα θὰ εἶσαι μαζί μου στὸν παράδεισο»⁵. Δὲν εἶπε 'σ' ἀπαλλάσσω ἀπὸ τὴν κόλαση καὶ τὴν τιμωρία', ἀλλὰ τὸν ὀδηγεῖ μέσα στὸν παράδεισο δίκαιο.

Εἶδες ποῦ ἔγινε δίκαιος ἀπὸ τὴν ἐξομολόγηση; Πολὺ φιλάνθρωπος εἶναι ὁ Θεός· δὲν λυπήθηκε τὸν Υἱό του, γιὰ νὰ λυπηθεῖ τὸν δούλο. Παρέδωσε τὸν Μονογενῆ του, γιὰ ν' ἀγοράσει δούλους ἀχάριστους· κατέβαλε γιὰ ἀντίτιμο τὸ αἷμα τοῦ Υἱοῦ του. Πῶ πῶ φιλανθρωπία Κυρίου. Καὶ μὴ μοῦ λές πάλι· 'ἔκαμα πολλές ἁμαρτίες, καὶ πῶς θὰ μπορέσω νὰ σωθῶ;' Σὺ δὲν μπορείς, ἀλλὰ μπορεῖ ὁ Κύριός σου, καὶ τόσο, ὥστε νὰ ἐξαλείψει τὰ ἁμαρτήματά σου. Συγκέντρωσε ὅλη τὴν προσοχή σου στὸ λόγο· ἔτσι ἐξαλείφει τὰ ἁμαρτήματα, ὥστε οὔτε ἶχνος νὰ μὴ μείνει. Στὴν περίπτωση βέβαια τῶν σωμάτων δὲν εἶναι δυνατὸ αὐτό, ἀλλὰ, κι ἂν ἀκόμη καταβάλλει ἀμέτρητες προσπάθειες ὁ γιατρός, κι ἂν ἀκόμη βάλει φάρμακα στὸ τραῦμα, τὸ τραῦμα βέβαια τὸ θεράπευσε, ἀλλὰ πολλές φορές πληγῶθηκε κάποιος στὸ πρόσωπό του, καὶ τότε τὸ τραῦμα

δὲ οὐλήν ἐναπέμεινεν, ἔλεγχον τοῦ τραύματος περιφέρουσα τὴν ἀμορφίαν τῆς ὄψεως· καὶ φιλονεικεῖ μυρία ὁ ἰατρὸς ἐξαλείψαι καὶ τὴν οὐλήν, οὐ δύναται δέ· ἀντιπίπτει γὰρ αὐτῷ ἢ ἀσθένεια τῆς φύσεως, καὶ τὸ ἀνίσχυρον τῆς τέχνης, καὶ τὸ εὐτελὲς τῶν φαρμάκων.
 5 Ὁ δὲ Θεὸς ὅταν ἐξαλείφῃ τὰ ἀμαρτήματα, οὐδὲ οὐλήν ἀφήσιν, οὐδὲ ἴχνος συγχωρεῖ μεῖναι, ἀλλὰ μετὰ τῆς ὑγείας καὶ τὴν εὐμορφίαν χαρίζεται, μετὰ τῆς ἀπαλλαγῆς τῆς κολάσεως καὶ δικαιοσύνην δίδωσι καὶ ποιεῖ τὸν ἡμαρτηκότα ἴσον εἶναι τῷ μὴ ἡμαρτηκότι. Ἄναιρεῖ γὰρ τὸ ἀμάρτημα καὶ ποιεῖ αὐτὸ μηδὲ εἶναι μηδὲ γεγονέναι.
 10 οὕτω καθόλου αὐτὸ ἀναιρεῖ· οὐκ οὐλή, οὐκ ἴχνος, οὐκ ἔλεγχος, οὐ δεῖγμα.

3. Καὶ πόθεν δῆλον τοῦτο; Ὡν γὰρ ἐγὼ λέγω, καὶ τὰς ἀποδείξεις ὀφείλω παρασχέσθαι, ὥστε μὴ ἀποφαίνεσθαι μόνον, ἀλλ' ἀποδεικνύναι ἀπὸ τῶν Γραφῶν, ἵνα ἀσφαλῆς μείνη ἡ πληροφορία.
 15 Εἰσάγω οὖν ὑμῖν ἀνθρώπους τετραυματισμένους, δῆμον ὀλόκληρον, ἔλκων γέμοντας, σηπεδόνας, σκωλήκων, ὄλον τραῦμα ὄντας, ὄλον ἔλκος, καὶ οὕτω δυναμένους θεραπευθῆναι, ὥς μὴ μεῖναι οὐλήν, ὥς μὴ μεῖναι ἴχνος, ὥς μὴ μεῖναι δεῖγμα· οὐχ ἔν ἔχοντας τραῦμα, οὐ δύο, οὐ τρία, οὐ τέσσαρα, ἀλλ' ἀπὸ ποδῶν ἕως κεφαλῆς
 20 τραῦμα ὄντας. Πρόσεχε μετὰ ἀκριβείας τῷ λόγῳ· κοινὸς γὰρ ὁ λόγος οὗτος ἡμῶν καὶ σωτήριος. Φάρμακα κατασκευάζω τῶν ἰατρῶν βελτίονα, οἷα οὐτε βασιλεῖς κατασκευάσαι δύνανται. Βασιλεὺς τί δύναται; Δεσμωτηρίου ἐκβαλεῖν, γεέννης δὲ ἐλευθερῶσαι οὐ δύναται· χρήματα χαρίσασθαι, ψυχὴν δὲ σῶσαι οὐ δύναται.
 25 Ἀλλὰ τῇ χειρὶ τῆς μετανοίας ὑμᾶς ἐγχειρίζω, ἵνα μάθητε αὐτῆς τὴν δύναμιν, ἵνα μάθητε αὐτῆς τὴν ἰσχύν, ἵνα μάθητε ὅτι οὐ περιγίνεται αὐτῆς ἀμάρτημα, οὐδὲ ἔστι παρανομία ἰσχύουσα περιγενέσθαι αὐτῆς τῆς δυνάμεως. Τέως εἰσάγω οὐχ ἓνα, οὐ δύο, οὐ τρεῖς, ἀλλὰ χιλιάδας πολλὰς ἠλκωμένας, τετραυματισμένας, μυρίων ἀμαρτημά-

τὸ θεράπευσε, ἢ οὐλὴ ὅμως ἔμεινε, δείχνοντας μὲ τὴν ἀσχήμια τοῦ προσώπου τὸ τραῦμα· καὶ καταβάλλει ἀμέτρητες προσπάθειες ὁ γιατρὸς νὰ ἐξαλείψει καὶ τὴν οὐλή, ἀλλ’ ὅμως δὲν μπορεῖ· γιατί προβάλλεται σὰν ἐμπόδιο ἢ ἀδυναμία τῆς φύσεως, τὸ ἀνίσχυρο τῆς τέχνης καὶ τὸ εὐτελὲς τῶν φαρμάκων. Ὁ Θεὸς ὅμως ὅταν ἐξαλείφει τὰ ἀμαρτήματα, οὔτε οὐλὴ ἀφήνει, οὔτε ἴχνος ἐπιτρέπει νὰ μείνει, ἀλλὰ μαζὶ μὲ τὴν υἰεῖα χαρίζει καὶ τὴν ὁμορφιά, μαζὶ μὲ τὴν ἀπαλλαγὴ τῆς τιμωρίας δίνει καὶ τὴ δικαιοσύνη καὶ κάμνει ἐκεῖνον ποὺ ἔχει ἀμαρτήσῃ ἴσον μὲ ἐκεῖνον ποὺ δὲν ἔχει ἀμαρτήσῃ. Γιατὶ ἐξαλείφει τὸ ἀμάρτημα καὶ τὸ κάμνει οὔτε κὰν νὰ ὑπάρχει καὶ σὰν νὰ μὴ ἔγινε· τόσο πολὺ τέλεια τὸ ἐξαλείφει, χωρὶς νὰ μένει οὔτε οὐλὴ, οὔτε ἴχνος, οὔτε σημάδι ἀποδεικτικό, οὔτε δεῖγμα.

3. Καὶ ἀπὸ ποῦ εἶναι αὐτὸ φανερό; Γιατί, αὐτὰ ποῦ λέγω ἐγὼ ὀφείλω νὰ παρουσιάζω καὶ τίς ἀποδείξεις, ὥστε νὰ μὴ τὰ λέγω μόνο, ἀλλὰ καὶ νὰ τὰ ἀποδεικνύω ἀπὸ τίς Γραφές, γιὰ νὰ μείνουν ἀσφαλῆ τὰ λεγόμενα. Σὰς παρουσιάζω λοιπὸν ἀνθρώπους πληγωμένους, λαὸ ὀλόκληρο, γεμάτους ἀπὸ ἔλκη, σαπίλα, σκουλήκια, ποὺ ὅλοι τους εἶναι ἓνα τραῦμα, ἓνα ἔλκος, καὶ ποῦ μποροῦν νὰ θεραπευθοῦν ἔτσι, ὥστε νὰ μὴ μείνει οὐλὴ, νὰ μὴ μείνει ἴχνος, νὰ μὴ μείνει δεῖγμα· ποῦ δὲν ἔχουν ἓνα τραῦμα, οὔτε δύο οὔτε τρία, οὔτε τέσσερα, ἀλλ’ εἶναι ἓνα τραῦμα ἀπὸ τὰ πόδια ὡς τὸ κεφάλι. Συγκέντρωσε ὅλη τὴν προσοχὴ σου στὸ λόγο· γιατί αὐτὸς ὁ λόγος μου εἶναι κοινὸς καὶ σωτήριος. Φάρμακα κατασκευάζω καλύτερα ἀπὸ τὰ τῶν ἰατρῶν, τέτοια ποῦ οὔτε βασιλεῖς δὲν μποροῦν νὰ κατασκευάσουν. Τί μπορεῖ νὰ κάμει ὁ βασιλιάς; Νὰ βγάλει βέβαια ἀπὸ τὴ φυλακὴ, δὲν μπορεῖ ὅμως νὰ ἐλευθερώσει ἀπὸ τὴ γέεννα· νὰ χαρίσει χρήματα, δὲν μπορεῖ ὅμως νὰ σώσει ψυχὴ. Ἄλλ’ ἐγὼ σὰς παραδίνω στὸ χέρι τῆς μετάνοιας, γιὰ νὰ μάθετε τὴ δύναμή της, γιὰ νὰ μάθετε τὴν ἰσχύ της, γιὰ νὰ μάθετε ὅτι δὲν τὴν νικᾷ τὸ ἀμάρτημα, οὔτε ὑπάρχει παρανομία ποῦ νὰ μπορεῖ νὰ νικήσει τὴ δύναμή της. Πρῶτα σὰς παρουσιάζω ὄχι ἓνα, οὔτε δύο, οὔτε τρεῖς, ἀλλὰ πολλὰς χιλιάδες γεμάτες ἀπὸ ἔλκη καὶ τραύματα καὶ ἀμέτρητα ἀμαρτήματα, ποῦ μποροῦν νὰ σωθοῦν μὲ τὴ μετά-

των γεμουσας, ἀπὸ τῆς μετανοίας δυναμένης σωθῆναι, ὡς μηδὲ ἴχνος, μηδὲ οὐλὴν ἔχειν τῶν ἐλκῶν τῶν προτέρων.

Ἄλλὰ προσέχετε μετὰ ἀκριβείας τῷ λόγῳ, καὶ μὴ προσέχετε μόνον, ἀλλὰ καὶ τῇ μνήμῃ παραδίδοτε τὰ λεγόμενα, ἵνα καὶ τοὺς 5 ἀπολειφθέντας συμβιβάσητε, καὶ οὕτω τῇ ὠφελείᾳ τῶν εἰρημένων ἐρήμους ὄντας σπουδαιότερους καταστήσητε. Παρέστω τοίνυν Ἡσαΐας ὁ τῶν Σεραφίμ θεωρός, ὁ τὸ μυστικὸν μέλος ἀκούσας ἐκεῖνο, ὁ μυρία περὶ τοῦ Χριστοῦ προειπὼν· ἐρωτήσωμεν τί φησιν· «ὄρασις ἦν εἶδεν Ἡσαΐας κατὰ τῆς Ἰουδαίας καὶ κατὰ τῆς Ἱερου- 10 σαλήμ». Εἶπε τὴν ὄρασιν ἦν εἶδες· «ἄκουε, οὐρανέ, καὶ ἐνωτίζου, γῆ, ὅτι Κύριος ἐλάλησεν». Ἔλλα ἐπηγγείλω, καὶ ἄλλα λέγεις. Ποῖα ἄλλα ἐπηγγειλάμην; Ἀρχόμενος λέγεις· «ὄρασις κατὰ τῆς Ἰουδαίας καὶ κατὰ Ἱερουσαλήμ», καὶ ἀφείς τὴν Ἰουδαίαν καὶ τὴν Ἱερουσαλήμ, οὐρανῶ προσδιαλέγη, καὶ ἐπὶ τὴν γῆν ἐκκλίνας τὸν 15 λόγον, ἀφῆκας τοὺς λογικοὺς ἀνθρώπους, καὶ τοῖς ἀλόγοις στοιχείοις διαλέγη; Ἐπειδὴ τῶν ἀλόγων ἀλογώτεροι οἱ λογικοὶ ἐγένοντο· οὐ διὰ τοῦτο δὲ μόνον, ἀλλ' ἐπειδὴ μέλλων ὁ Μωϋσῆς εἰσάγειν αὐτοὺς εἰς τὴν γῆν τῆς ἐπαγγελίας, καὶ ἀφορῶν τὰ μέλλοντα ἔσεσθαι, ὅτι τὰ παραδεδομένα ἔμελλον παριδεῖν. «Ἄκουε, οὐρανέ», 20 φησί, «καὶ προσεχέτω, γῆ, ρήματα ἐκ στόματός μου». Διαμαρτύρομαι ὑμῖν τὸν οὐρανὸν καὶ τὴν γῆν, ὁ Μωϋσῆς φησιν, ὅτι ἐὰν εἰσέλθετε εἰς τὴν γῆν ἐπαγγελίας καὶ ἐγκαταλείπητε Κύριον τὸν Θεόν, ἔχετε διασκεδασθῆναι εἰς πάντα τὰ ἔθνη.

Ἦλθεν Ἡσαΐας, ἔμελλεν ἢ ἀπειλὴ εἰς ἔργον ἐκφέρεσθαι· οὐκ 25 ἠδύνατο Μωϋσέα κελέσαι τὸν ἀποθανόντα καὶ τοὺς τότε ἀκούσαντας καὶ τελευτήσαντας, καὶ καλεῖ τὰ στοιχεῖα, ἅπερ διεμαρτύρετο Μωϋσῆς. Ἴδου ἐξεβλήθητε τῆς ἐπαγγελίας, ᾧ Ἰουδαῖοι· ἰδου ἐγκαταλελοίπατε τὸν Θεόν· πῶς σε καλέσω, Μωϋσῆ; ἀπέθανες γὰρ καὶ ἐτελεύτησας. Πῶς καλέσω τὸν Ἀαρών; κάκεῖνος τελευτῆ παρεδό- 30 θη. Οὐκ ἔχεις πῶς καλέσαι ἄνθρωπον; Κάλεσον τὰ στοιχεῖα. Διὰ

νοια, ὥστε νὰ μὴ ἔχουν οὔτε ἴχνος, οὔτε οὐλή τῶν προηγουμένων πληγῶν.

Ἄλλὰ ἀκοῦτε μὲ ὅλη σας τὴν προσοχή τὰ λόγια μου καὶ μὴ προσέχετε μόνο, ἀλλὰ καὶ παραδίνετε στὴ μνήμη τὰ λεγόμενα, ὥστε καὶ νὰ τὰ μεταβιβάσετε καὶ σ' ἐκείνους ποὺ δὲν ἦρθαν ἐδῶ, καὶ ἔτσι νὰ κάμετε πιὸ πρόθυμους ἐκείνους ποὺ στεροῦνται τὴν ὠφέλεια τῶν ὄσων ἔχουν λεχθεῖ. Ἄς ἔρθει λοιπὸν ὁ Ἡσαΐας ὁ θεωρὸς τῶν Σεραφίμ, ἐκεῖνος ποὺ ἄκουσε ἐκεῖνο τὸ μυστικὸ μέλος, ἐκεῖνος ποὺ προεῖπε ἄπειρα γιὰ τὸ Χριστό· ἄς τὸν ἐρωτήσομε τί λέγει· «ὄραμα ποὺ εἶδε ὁ Ἡσαΐας ἐναντίον τῆς Ἰουδαίας καὶ ἐναντίον τῆς Ἱερουσαλήμ»⁶. Πὲς τὸ ὄραμα ποὺ εἶδες· «ἄκουε, οὐρανέ, καὶ ἀκρουάσου μὲ προσοχή, γῆ, γιὰ τὸν Κύριος μίλησε»⁷. Ἄλλα ὑποσχέθηκες καὶ ἄλλα λέγεις. Ποιὰ ἄλλα ὑποσχέθηκα; Ἀρχίζοντας λέγεις· «ὄραμα ἐναντίον τῆς Ἰουδαίας καὶ ἐναντίον τῆς Ἱερουσαλήμ», καὶ ἀφήνοντας τὴν Ἰουδαία καὶ τὴν Ἱερουσαλήμ, μιλάς μὲ τὸν οὐρανό, καί, ἀπευθύνοντας τὸ λόγο πρὸς τὴ γῆ, ἄφησες τοὺς λογικοὺς ἀνθρώπους καὶ συνομιλεῖς μὲ τὰ ἄλογα στοιχεῖα; Ἐπειδὴ οἱ λογικοὶ ἔγιναν πιὸ ἄλογοι ἀπὸ τὰ ἄλογα· καὶ ὄχι μόνο γι' αὐτό, ἀλλ' ἐπειδὴ, προβλέποντας ἐκεῖνα ποὺ ἐπρόκειτο νὰ γίνουν, ὅταν ἐπρόκειτο ὁ Μωϋσῆς νὰ τοὺς ὀδηγήσει στὴ γῆ τῆς ἐπαγγελίας, εἶπε ὅτι ἐπρόκειτο νὰ περιφρονήσουν τὰ ὅσα τοὺς εἶχε παραδώσει. «Ἄκουε, οὐρανέ», λέγει, «καὶ πρόσεχε, γῆ, τὰ λόγια τοῦ στόματός μου»⁸. Σὰς καθιστῶ μάρτυρα τὸν οὐρανὸ καὶ τὴ γῆ, λέγει ὁ Μωϋσῆς, ὅτι, ἂν μπῆτε στὴ γῆ τῆς ἐπαγγελίας καὶ ἐγκατελείψετε τὸν Κύριον τὸ Θεό, θὰ διασκορπισθεῖτε σ' ὅλα τὰ ἔθνη.

Ἦρθε ὁ Ἡσαΐας· ἐπρόκειτο ἡ ἀπειλὴ νὰ πραγματοποιηθεῖ· δὲν μποροῦσε νὰ καλέσει τὸν Μωϋσῆ, ποὺ εἶχε πεθάνει, καὶ ἐκείνους ποὺ τὰ ἄκουσαν τότε καὶ πέθαναν, καὶ καλεῖ τὰ στοιχεῖα, ποὺ ὄρισε σὰν μάρτυρες ὁ Μωϋσῆς. Νὰ, διωχθήκατε, Ἰουδαῖοι, ἀπὸ τὴ γῆ τῆς ἐπαγγελίας· νὰ ἐγκαταλείψατε τὸ Θεό· πῶς νὰ σὲ καλέσω, Μωϋσῆ, μάρτυρα; Γιατὶ πέθανες καὶ δὲ βρίσκεσαι στὴ ζωὴ. Πῶς νὰ καλέσω τὸν Ἀαρών; Καὶ ἐκεῖνος παραδόθηκε στὸ θάνατο. Δὲν μπορεῖς νὰ καλέσεις μάρτυρα ἄνθρωπο; Κάλεσε τὰ στοιχεῖα. Γιατὶ

⁶ Ἡσ. 1,1.

⁷ Ἡσ. 1,2.

⁸ Δευτ. 32,1.

γὰρ τοῦτο κάγω ζῶν οὐχὶ τὸν Ἄαρὼν μόνον, καὶ τόνδε καὶ τόνδε
 διεμαρτυράμην ἐπειδήπερ ἔμελλον τελευτᾶν, ἀλλὰ καὶ τὰ στοιχεῖα
 τὰ μένοντα διαμαρτύρομαι ὑμῖν, τὸν οὐρανὸν καὶ τὴν γῆν. Λέγει οὖν
 ὁ Ἡσαΐας· «ἄκουε, οὐρανέ, καὶ ἐνωτίζου, γῆ». Ὑμᾶς γὰρ ἐνετείλα-
 5 το Μωϋσῆς καλέσαι σήμερον. Οὐ διὰ τοῦτο δὲ μόνον αὐτὰ καλεῖ
 τὰ στοιχεῖα, ἀλλ' ἐπειδὴ διελέχθη τοῖς Ἰουδαίοις. «Ἄκουε, οὐρα-
 νέ», σὺ γὰρ τὸ μάννα κατήνεγκας· «ἐνωτίζου, ἡ γῆ», σὺ γὰρ τὴν
 ὀρτυγομήτραν ἔδωκας. «Ἄκουε, οὐρανέ, ἄκουε»· σὺ γὰρ τὸ μάννα
 κατήνεγκας, σὺ γὰρ ὑπὲρ τὴν φύσιν ἐπεδείξω· ἄνω ἦς, καὶ ἄλωνα
 10 ἐμιμήσω. «Ἐνωτίζου, γῆ»· σὺ γὰρ κάτω ἦς, καὶ τράπεζαν ἐσχεδια-
 σμένην κατεσκεύασας. Ἦργει ἡ φύσις, καὶ εἰργάζεται ἡ χάρις· οὐδὲ
 βοῶν ἐργασία, καὶ ὁ στάχυς παρεσκευασμένος· οὐ μαγείρων χεῖ-
 ρες, οὐκ ἐπίταγμα, ἀλλ' ἦν τὸ μάννα πάντα γινόμενον, πηγὴ ἡγια-
 σμένη· ἡ φύσις τῆς οἰκείας ἀσθενείας ἐπελάθετο. Πῶς τὰ ἱμάτια
 15 αὐτῶν οὐ κατετρίβη; πῶς τὰ ὑποδήματα αὐτῶν οὐκ ἐπαλαιώθη-
 σαν; Πάντα ἐγένοντο πρὸς τὴν τούτων διακονίαν.

«Ἄκουε, οὐρανέ, καὶ ἐνωτίζου, γῆ». Μετὰ τῶν ὑπομνημάτων
 καὶ τῶν εὐεργεσιῶν ἐκείνων, ὑβρίζεται ὁ Δεσπότης. Τίνι ἐντύχω; ἢ
 ὑμῖν; «Ἄνθρωπον οὐκ ἔχω τὸν ἀκούοντα. Ἴδοὺ ἦλθον, καὶ οὐκ ἦν
 20 ἄνθρωπος· ἐλάλησα, καὶ οὐκ ἦν ὁ ἀκουσόμενος». Τοῖς ἀλόγοις
 διαλέγομαι, ἐπειδὴ οἱ λογικοὶ εἰς ἀλόγων εὐτέλειαν κατηνέχθησαν.
 Διὰ τοῦτο καὶ ἄλλος προφήτης βλέπει τὸν βασιλέα μαινόμενον, τὸ
 εἶδωλον θεραπευόμενον, τὸν Θεὸν ὑβριζόμενον, τοὺς ἄλλους ἅπαν-
 τας κατεπτηχότας, καὶ λέγει· «ἄκουσον, θυσιαστήριον, ἄκουσόν
 25 μου». Λίθω διαλέγη; Ναί· ἐπειδὴ λίθου ἀναισθητότερος ὁ βασι-
 λεύς. «Ἄκουσόν μου, θυσιαστήριον, ἄκουσον· τάδε λέγει Κύριος».
 Καὶ εὐθέως διεσχίσθη τὸ θυσιαστήριον· καὶ ὁ λίθος ἤκουσεν, ὁ λί-
 θος ἐρράγη καὶ ἐξέχεε τὴν θυσίαν. Πῶς οὐκ ἤκουσεν ὁ ἄνθρωπος;
 Ἐξέτεινε τὴν χεῖρα αὐτοῦ ἀρπάσαι τὸν προφήτην· καὶ τί ποιεῖ ὁ
 30 Θεός; Ἐξήρανεν αὐτοῦ τὴν χεῖρα. Βλέπε τί ἐποίησε, βλέπε φιλαν-
 θρωπίαν Δεσπότη, καὶ ἁμαρτίαν δούλου. Διὰ τί ἐξ ἀρχῆς οὐκ ἐξή-

γι' αὐτὸ κι ἐγὼ ὅταν ζοῦσα δὲν ὄρισα σὰν μάρτυρα μόνο τὸν Ἄαρὼν καὶ αὐτὸν καὶ ἐκεῖνον, ἐπειδὴ ἐπρόκειτο νὰ πεθάνουν, ἀλλὰ σὰς ὀρίζω σὰν μάρτυρα καὶ τὰ στοιχεῖα ποὺ μένουν, τὸν οὐρανὸ καὶ τὴ γῆ. Λέγει λοιπὸν ὁ Ἡσαΐας: «ἄκουε, οὐρανέ, καὶ ἀκροάσου προσεκτικά, γῆ». Γιατὶ σὰς ἔδωσε ἐντολῆ ὁ Μωϋσῆς νὰ καλέσω σήμερα μάρτυρες. Καὶ δὲν καλεῖ μάρτυρες μόνο γι' αὐτὸ τὰ στοιχεῖα, ἀλλ' ἐπειδὴ ὁ λόγος τοῦ ἀπευθυνόταν πρὸς τοὺς Ἰουδαίους. «Ἄκουε, οὐρανέ», γιατί σὺ ἔρριξες τὸ μάννα: «ἀκροάσου, γῆ», γιατί σὺ ἔδωσες τὰ ὀρτύκια. «Ἄκουε, οὐρανέ, ἄκουε»: γιατί σὺ ἔρριξες τὸ μάννα, γιατί σὺ παρουσίασες πράγματα μεγαλύτερα ἀπὸ τὴ φύση: ἐπάνω ἦσαν καὶ μιμήθηκαν ἀλῶνι. «Ἀκροάσου, γῆ, προσεκτικά»: γιατί σὺ ἦσαν κάτω καὶ παρουσίασες τραπέζι καλὸ σχεδιασμένο. Ἄργοῦσε ἡ φύση καὶ ἐργαζόταν ἡ χάρη: χωρὶς τὴν ἐργασία τῶν βοδιῶν, καὶ τὰ στάχυα ὠρίμασαν: χωρὶς χέρια μαγείρων, χωρὶς προσταγῆ, καὶ τὸ μάννα πάντοτε ρίχνονταν σὰν ἀπὸ πηγὴ ἀγιασμένη: ἡ φύση ξέχασε τὴν ἀδυναμία της. Πῶς τὰ ροῦχα τοὺς δὲν κατατρίφθηκαν; πῶς τὰ ὑποδήματά τοὺς δὲν πάλιωσαν; Ὅλα γίνονταν γιὰ νὰ ὑπηρετηθοῦν αὐτοί.

«Ἄκουε, οὐρανέ, καὶ ἀκροάσου, γῆ, προσεκτικά». Μετὰ ἀπὸ τίς ὑπομνήσεις καὶ τίς εὐεργεσίες ἐκεῖνες βρίζεται ὁ Κύριος. Σὲ ποιὸν ν' ἀπευθύνω τὸ λόγο μου παρὰ σὲ σὰς; «Δὲν ἔχω ἄνθρωπο νὰ μ' ἀκούει. Νά, ἦρθα καὶ δὲν ὑπῆρχε ἄνθρωπος: μίλησα καὶ δὲν ὑπῆρχε κάποιος νὰ μ' ἀκούσει». Συνσμιλῶ μὲ τὰ ἄλογα, ἐπειδὴ οἱ λογικοὶ κατέβηκαν στὴν εὐτέλεια τῶν ἀλόγων. Γι' αὐτὸ καὶ ἄλλος προφήτης βλέπει τὸ βασιλιὰ ὀργισμένο, τὸ εἶδωλο νὰ λατρεύεται, τὸ Θεὸ νὰ περιφρονεῖται, ὅλους τοὺς ἄλλους συνεσταλμένους καὶ τρομαγμένους καὶ λέγει: «ἄκουσε, θυσιαστήριο, ἄκουσέ με». Μὲ τὸν λίθο συνομιλεῖς; Ναι, γιατί ὁ βασιλιάς εἶναι πιὸ ἀναίσθητος ἀπὸ τὸν λίθο. «Ἄκουσέ με, θυσιαστήριο, ἄκουσέ με: αὐτὰ λέγει ὁ Κύριος»⁹. Καὶ ἀμέσως σχίσθηκε τὸ θυσιαστήριο, ἄκουσε ὁ λίθος, σχίσθηκε ὁ λίθος καὶ ἄφησε νὰ ξεχυθεῖ ἡ θυσία. Πῶς δὲν ἄκουσε ὁ ἄνθρωπος; Ἄπλωσε τὸ χέρι του ν' ἀρπάξει τὸν προφήτη: καὶ τί κάμνει ὁ Θεός; Ξήρανε τὸ χέρι του. Πρόσεχε τί ἔκαμε, πρόσεχε φιλανθρωπία Κυρίου καὶ ἁμαρτία δούλου. Γιατὶ δὲν ξήρανε τὸ

ρανεν αὐτοῦ τὴν χεῖρα; Ἴνα τῷ πάθει τοῦ λίθου σωφρονέστερος
 γένηται. Εἰ γὰρ μὴ ἐσχίσθη ὁ λίθος, ἐφειδόμεν σου· ἐπειδὴ δὲ διε-
 σχίσθη ὁ λίθος καὶ σὺ οὐ διωρθώθης, ἐπὶ σὲ φέρω τὴν ὀργήν.
 Ἐξέτεινε τὴν χεῖρα ἀρπάσαι τὸν προφήτην, καὶ ἐξηράνθη ἡ χεὶρ.
 5 Εἰστήκει τὸ τρόπαιον· δορυφόροι τοσοῦτοι καὶ στρατηγοὶ καὶ βοή-
 θεια πολλή, καὶ τὴν χεῖρα αὐτοῦ συστεῖλαι οὐκ ἠδύναντο· ἀλλ' εἰ-
 στήκει ἡ χεὶρ φωνὴν ἀφιεῖσα, στηλιτεύουσα τῆς ἀσεβείας τὴν
 ἦτταν, καὶ εὐσεβείας τὸ τρόπαιον, τοῦ Θεοῦ φιλανθρωπίαν, κάκει-
 νου τὴν ἀπόνοιαν. Καὶ συστεῖλαι αὐτὴν οὐκ ἠδύναντο.
 10 4. Ἄλλ' ἵνα μὴ λόγον ἐκ λόγου ὑφαίνοντες τῆς ὑποθέσεως ἐπι-
 λαθώμεθα, φέρε οὖν ἃ ἐπηγγειλάμεθα δείζωμεν. Τί δὲ ἐπηγγειλά-
 μην; Ὅτι εἰ μυρία τραύματά τις ἔχει, μετανοήσει δὲ καὶ ποιήσει τὸ
 χρηστόν, οὕτως αὐτὰ ἐξαλείφει ὁ Θεός, ὡς μηδὲ οὐλήν, μηδὲ ἴχνος,
 μηδὲ δεῖγμα φαίνεσθαι τῶν προτέρων ἀμαρτημάτων· ταῦτα ὑπο-
 15 σχόμενος, ταῦτα ἐπιδειῖζαι πειράσομαι. «Ἄκουε, οὐρανέ, καὶ ἐνω-
 τίζου, γῆ, ὅτι Κύριος ἐλάλησεν». Εἶπέ μοι τί ἐλάλησεν; «Υἱοὺς ἐγέν-
 νησα καὶ ὕψωσα, αὐτοὶ δέ με ἠθέτησαν. Ἔγνων βοῦς τὸν κτησάμε-
 νον (ἀλόγων ἀλογώτεροι), καὶ ὄνος τὴν φάτνην τοῦ κυρίου αὐτοῦ
 (ὄνων ὀνωδέστεροι)· Ἰσραὴλ δέ με οὐκ ἔγνων, καὶ ὁ λαός μου οὐ
 20 συνῆκεν. Οὐαὶ ἔθνος ἀμαρτωλόν». Διὰ τί, φησὶν, οὐκ ἐνὶ σωτηρίας
 ἐλπίς; «Οὐαὶ», διὰ τί λέγεις, εἶπέ μοι; Ὅτι οὐκ εὐρίσκω ἴασιν.
 «Οὐαὶ» διὰ τί λέγεις; Ὅτι ἐπέθηκα φάρμακα καὶ οὐκ εἶξε τὸ ἔλ-
 κος· διὰ τοῦτο ἀπεστράφη. Τί οὖν ἔχω ποιῆσαι; Οὐδὲ θεραπεῦσαι
 κοπιῶ. «Οὐαὶ». Θρηνοῦσαν γυναῖκα μιμεῖται· καὶ καλῶς ποιεῖ.
 25 Παρακαλῶ, προσέχετε μοι μετὰ ἀκριβείας. «Οὐαὶ», διὰ τί; Ἐπειδὴ
 καὶ τὸ αὐτὸ ἐπὶ σωμάτων γίνεται. Ὅταν γὰρ ἴδῃ ὁ ἰατρὸς τὸν νο-
 σοῦντα οὐκ ἔχοντα σωτηρίας ἐλπίδα, δακρῦει, καὶ οἱ οἰκεῖοι καὶ
 προσήκοντες ὀλοφυρόμενοι στενάζουσιν· ἀλλ' ἐκεῖ εἰκῆ καὶ μάτην.
 Ὅταν γὰρ μέλλη τελευτᾶν ὁ τελευτῶν, κἂν ὁ κόσμος ὄλος θρη-
 30 νήσῃ, οὐκ ἐγερεῖ αὐτόν· ὥστε πένθους ὁ θρῆνος, οὐ διορθώσεως.

χέρι του ἀπὸ τὴν ἀρχή; Γιὰ νὰ γίνεи πιο φρόνιμος μὲ τὸ πάθημα τοῦ λίθου. Γιατί, ἐὰν δὲν σχιζόταν ὁ λίθος, θὰ σὲ εὐσπλαχνιζόμουν· ἐπειδὴ ὁμοῦς σχίσθηκε ὁ λίθος καὶ σὺ δὲν διορθώθηκες, σὲ σένα μεταφέρω τὴν ὀργή μου. Ἐπλωσε τὸ χέρι ν' ἀρπάξει τὸν προφήτη καὶ ξηράθηκε τὸ χέρι του. Τὸ τρόπαιο ἦταν στημένο· τόσοι πολλοὶ σωματοφύλακες καὶ στρατηγοὶ καὶ βοήθεια πολλή, κι ὁμοῦς δὲν μπορούσαν νὰ λυγίσουν τὸ χέρι του· ἀλλὰ στεκόταν τὸ χέρι ἀφήνοντας φωνὴ μὲ τὴν ὁποία στηλίτευε τὴν ἥττα τῆς ἀσέβειας καὶ ἔδειχνε τὸ τρόπαιο τῆς εὐσέβειας, τὴ φιλανθρωπία τοῦ Θεοῦ, καὶ ἐκείνου τὴν ἀλαζονεία. Καὶ δὲν μπορούσαν νὰ τὸ λυγίσουν.

4. Ἄλλὰ γιὰ νὰ μὴ ξεχάσουμε τὴν ὑπόθεση μεταπηδώντας ἀπὸ τὸν ἓνα λόγο στὸν ἄλλο, ἐμπρὸς λοιπὸν νὰ ἀποδείξομε ἐκεῖνα ποὺ ὑποσχεθήκαμε. Καὶ τί ὑποσχεθήκαμε; Ὅτι, ἐὰν ἔχει κανεὶς ἀμέτρητα τραύματα καὶ μετανοήσει καὶ κάνει τὸ καλὸ, ἔτσι τὰ ἐξαλείφει ὁ Θεός, ὥστε νὰ μὴ φαίνεται οὔτε οὐλή, οὔτε ἴχνος, οὔτε δεῖγμα τῶν προηγουμένων ἀμαρτημάτων. «Ἄκουε, οὐρανέ, καὶ ἀκροάσου, γῆ, γιατί ὁ Κύριος μίλησε». Πές μου τί εἶπε; «Υἱοὺς γέννησα καὶ τοὺς ἀνύψωσα, ἀλλ' αὐτοὶ μὲ ἀρνήθηκαν. Γνώρισε τὸ βόδι τὸν κύριό του (πιο ἄλογοι αὐτοὶ ἀπὸ τὰ ἄλογα) καὶ ὁ ὄνος τὴ φάτνη τοῦ κυρίου του (πιο ὄνοι ἀπὸ τοὺς ὄνους αὐτοί), ὁ Ἰσραὴλ ὁμοῦς δὲν μὲ γνώρισε καὶ ὁ λαός μου δὲν μὲ κατάλαβε. Ἄλλοίμονό σου, ἔθνος ἀμαρτωλό»¹⁰. Γιατί, λέγει, δὲν ὑπάρχει ἐλπίδα σωτηρίας; Πές μου, γιατί λές, «ἀλλοίμονο»; Γιατί δὲ βρίσκω θεραπεία. Γιατί λές, «ἀλλοίμονο»; Γιατί ἔβαλα φάρμακα καὶ δὲν ὑποχώρησε τὸ ἔλκος· γι' αὐτὸ τοὺς ἀποστράφηκα. Τί ἔχω λοιπὸν νὰ κάμω; Κοπιᾶζω χωρὶς νὰ μπορῶ νὰ τοὺς θεραπεύσω. «Ἄλλοίμονο». Μιμεῖται γυναῖκα ποὺ θρηνεῖ· καὶ καλᾶ κάμνει. Παρακαλῶ, ἀκοῦτε με μὲ ὄλη τὴν προσοχή σας. «Ἄλλοίμονο» γιατί; Ἐπειδὴ τὸ ἴδιο γίνεται καὶ στὴν περίπτωση τῶν σωμάτων. Γιατί, ὅταν ὁ γιατρός δεῖ τὸν ἄρρωστο νὰ μὴ ἔχει ἐλπίδα σωτηρίας, δακρύζει, καὶ οἱ συγγενεῖς καὶ οἱ γνωστοὶ στενάζουν θρηνώντας· ἀλλ' ἐκεῖ ἄσκοπα καὶ στὰ χαμένα. Γιατί, ὅταν εἶναι νὰ πεθάνει ἐκεῖνος ποὺ πεθαίνει, κι ἂν ἀκόμη ὄλος ὁ κόσμος θρηνήσει, δὲ θὰ τὸν σώσει· ὥστε ὁ θρηνός

Ἐπὶ δὲ τῆς ψυχῆς οὐκ ἔστι τοῦτο, ἀλλ' ἐὰν θρηνήσης, πολλάκις ἐγείρεις τὸν νεκρὸν τῇ ψυχῇ. Διὰ τί; Ὅτι τὸ σῶμα μὲν ἀποθανόν, οὐκ ἐγείρεται δυνάμει ἀνθρωπίνῃ, ψυχὴ δὲ ἀποθανοῦσα διορθώσει ἐγείρεται. Βλέπε πόρνον, καὶ θρήνησον· καὶ ἐγερεῖς αὐτὸν πολλαί-
5 κες. Διὰ τοῦτο καὶ Παῦλος οὐκ ἔγραφε μόνον οὐδὲ παρήνει, ἀλλὰ καὶ ἐθρήνει μετὰ δακρῦν, νουθετῶν ἕνα ἕκαστον.

Ἔστω, νουθετεῖς, τί καὶ δακρῦεις; Ἴνα ἐὰν μὴ ἰσχύσῃ ἡ νουθεσία, τὰ δάκρυα βοηθήσῃ. Οὕτω καὶ ὁ προφήτης θρηνεῖ. Ὁ Δεσπότης ἡμῶν ἰδὼν τὴν Ἱερουσαλὴμ πεπτωκυῖαν λέγει· «Ἱερουσα-
10 λὴμ ἡ ἀποκτείνουσα τοὺς προφήτας, καὶ λιθοβολοῦσα τοὺς ἀπεσταλμένους πρὸς σέ». Ἀνακαλεῖται τὴν πόλιν πεπτωκυῖαν, καὶ μιμεῖται ἄνθρωπον θρηνοῦντα. Καὶ ὁ προφήτης· «οὐαὶ ἔθνος ἀμαρτωλόν, λαὸς πλήρης ἀμαρτιῶν»· μὴ ἔχει ὑγιὲς τὸ σῶμα. Εἶδες αὐτοὺς ἠλκωμένους; «Σπέρμα πονηρόν, υἱοὶ ἄνομοι». Διὰ τί θρηνεῖς,
15 εἰπέ μοι; «Ἐγκαταλίπετε τὸν Κύριον, καὶ παρωργίσατε τὸν Ἅγιον τοῦ Ἰσραήλ. Τί ἔτι πληγῆτε;». Τί ἔχω ὑμᾶς πληῆξαι; λιμῶ, ἢ λοιμῶ· Πᾶσα τιμωρία ἤλθε, καὶ ἡ κακία ὑμῶν οὐκ ἀνηλώθη· «προστιθέντες ἀνομίας. Πᾶσα κεφαλὴ εἰς πόνον, καὶ πᾶσα καρδιά εἰς λύπην. Οὐκ ἔνι τραῦμα, οὐ μώλωψ». Καινὰ πράγματα. Πρὸ μικροῦ ἔλεγε
20 «σπέρμα πονηρόν, υἱοὶ ἄνομοι, ἐγκατελίπετε τὸν Κύριον καὶ παρωργίσατε τὸν Ἅγιον τοῦ Ἰσραήλ», καὶ «οὐαὶ ἔθνος ἀμαρτωλόν!». Θρηνεῖς, κόπτη, ὀδύρη, καταλέγεις τὰ τραύματα, καὶ ἐπανιῶν λέγεις, «οὔτε τραῦμα, οὔτε μώλωψ»; Πρόσεχε· τραῦμα τότε γίνεται, ὅταν τὸ μὲν ἄλλο μέρος τοῦ σώματος ὑγιὲς ᾖ, ἐν δὲ μέρος τοῦ
25 σώματος ἀναίσθητον μένη· ἐνταῦθα δὲ λέγει, ὅτι ὅλον τραῦμά ἐστιν. «Οὔτε τραῦμα, οὔτε μώλωψ, οὔτε πληγὴ φλεγμαιίνουσα», ἀλλὰ ἀπὸ ποδῶν ἕως κεφαλῆς οὐκ ἔστι μάλαγμα ἐπιθεῖναι, οὔτε ἔλαιον, οὔτε καταδέσμους.

«Ἡ γῆ ὑμῶν ἔρημος, αἱ πόλεις πυρρίκαυστοι, τὴν χώραν ὑμῶν

11. Ματθ. 23,37.

12. Ἦσ. 1,4.

13. Ἦσ. 1,5.

14. Ἦσ. 1,6.

εἶναι γὰρ πένθος, ὄχι γὰρ διόρθωση. Στὴν περίπτωση ὅμως τῆς ψυχῆς δὲν συμβαίνει τὸ ἴδιο, ἀλλὰ, ἂν θρηνηθεῖς, πολλές φορές σώζεις τὸν ψυχικὸ νεκρό. Γιατί; Γιατὶ τὸ σῶμα ὅταν πεθάνει δὲν ἀνασταίνεται με ἀνθρώπινη δύναμη, ἐνῶ ἡ ψυχὴ ὅταν πεθάνει, ἀνασταίνεται με τὴ διόρθωση. Βλέπεις ἕναν πόρνο· θρήνησε γι' αὐτόν, καὶ πολλές φορές θὰ τὸν σώσεις. Γι' αὐτὸ καὶ ὁ Παῦλος δὲν ἔγραφε μόνο καὶ συμβούλευε, ἀλλὰ καὶ θρηνοῦσε με δάκρυα, νουθετώντας τὸν καθένα.

Ἔστω, νουθετεῖς· γιατί καὶ δακρύζεις; Μὲ σκοπὸ νὰ βοηθήσουν τὰ δάκρυα ἂν δὲν μπορέσει ἡ νουθεσία. Τὸ ἴδιο καὶ ὁ προφήτης θρηνεῖ. Ὁ Κύριός μας βλέποντας πεσμένη τὴν Ἱερουσαλήμ λέγει· «Ἱερουσαλήμ, πού φονεύεις τοὺς προφήτες καὶ λιθοβολεῖς τοὺς ἀπεσταλμένους σὲ σένα»¹¹. Φαντάζεται τὴν πόλη πεσμένη καὶ μιμεῖται ἄνθρωπο πού θρηνεῖ. Καὶ ὁ προφήτης· «ἀλλοίμονό σου, ἔθνος ἀμαρτωλό, λαέ, γεμάτε με ἀμαρτίες»¹². γιατί δὲν ἔχει ὑγιὲς τὸ σῶμα του. Τοὺς εἶδες γεμάτους πληγῆς; «Σπέρμα πονηρό, υἱοὶ παράνομοι». Πές μου, γιατί θρηνεῖς; «Ἐγκαταλείψατε τὸν Κύριο καὶ ἐξοργίσατε τὸν Ἅγιο τοῦ Ἰσραήλ. Γιατί θέλετε ἀκόμη νὰ τιμωρεῖσθε;»¹³. Μὲ τί ἄλλο μπορῶ νὰ σᾶς τιμωρήσω; με πείνα ἢ λοιμώδη ἀσθένεια; Κάθε τιμωρία σᾶς ἐπιβλήθηκε καὶ ἡ κακία σας δὲν σταμάτησε. «Ἀλλὰ προσθέτετε ἀνομίες. Ὅλο τὸ κεφάλι σας πονεῖ καὶ ὅλη ἡ καρδία σας εἶναι μέσα στὴ λύπη. Δὲν ὑπάρχει τραῦμα, δὲν ὑπάρχει μώλωπας»¹⁴. Παράξενα πράγματα. Πρὶν ἀπὸ λίγο ἔλεγες, «σπέρμα πονηρό, υἱοὶ παράνομοι, ἐγκαταλείψατε τὸν Κύριο καὶ ἐξοργίσατε τὸν Ἅγιο τοῦ Ἰσραήλ», καί, «ἀλλοίμονο, ἔθνος ἀμαρτωλό!». Θρηνεῖς, κόπτεσαι, ὀδύρεσαι, ἀπαριθμεῖς τὰ τραῦματα καὶ στὴ συνέχεια λές, «οὔτε τραῦμα, οὔτε μώλωπας»; Πρόσεχε· τραῦμα τότε ὑπάρχει, ὅταν τὸ ἕνα μέρος τοῦ σώματος εἶναι ὑγιὲς, ἐνῶ τὸ ἄλλο μέρος μένει ἀναίσθητο· ἐδῶ ὅμως λέγει, ὅτι ὅλο τὸ σῶμα εἶναι τραῦμα. «Οὔτε τραῦμα ὑπάρχει, οὔτε μώλωπας, οὔτε πληγὴ φλεγμονώδης», ἀλλὰ ἀπὸ τὰ πόδια μέχρι τὸ κεφάλι δὲν ὑπάρχει μέρος γιὰ μαλακτικό, οὔτε γιὰ λάδι, οὔτε γιὰ ἐπιδέσμους.

«Ἡ γῆ σας ἐρημώθηκε, οἱ πόλεις σας κήκων καὶ τὴ χώρα

ἀλλότριοι κατεσθίουσι». Πάντα ταῦτα ἐποίησα, καὶ ὑμεῖς οὐ διωρθώθητε· πάντα ἐποίησα τὰ τῆς τέχνης, ὁ δὲ νοσερὸς μένει νεκρὸς. «Δεῦτε, ἀκούσατε λόγον Κυρίου, οἱ ἄρχοντες Σοδόμων καὶ Γομόρρας. Τί μοι πλῆθος τῶν θυσιῶν ὑμῶν;». Τί οὖν; Σοδομῆνοῖς διαλέ-
 5 γεται; Οὐχί, ἀλλὰ Ἰουδαίους Σοδομῆνοὺς καλεῖ· ἐπειδὴ γὰρ αὐτῶν τὸν τρόπον ἐμιμήσαντο, καὶ τὸ ὄνομα αὐτοῖς ἐπιτίθησι. «Δεῦτε, ἀκούσατε λόγον Κυρίου, ἄρχοντες Σοδόμων καὶ Γομόρρας. Τί μοι πλῆθος τῶν θυσιῶν ὑμῶν; Λέγει Κύριος. Πλήρης εἰμι ὀλοκαυτω-
 10 σεμίδαλιν, μάταιον· θυμίαμα βδέλυγμά μοι ἐστί· τὰς νεομηνίας ὑμῶν καὶ τὰ σάββατα μισεῖ ἡ ψυχὴ μου· νηστείαν καὶ ἡμέραν μεγάλην οὐκ ἀνέχομαι. Ὅταν ἐκτείνητε τὰς χεῖρας ὑμῶν πρὸς με, ἀποστρέψω τοὺς ὀφθαλμούς μου ἀφ' ὑμῶν». Ἐνὶ τῆς ὀργῆς ταύτης ἴσον; Ὁ προφήτης τὸν οὐρανὸν καλεῖ, θρηνεῖ, ὀλοφύρεται, ὀδύρε-
 15 ται, λέγει· «οὐκ ἔνι τραῦμα, οὐκ ἔνι μῶλωψ»· ὁ Θεὸς ὀργίζεται, οὐ δέχεται θυσίαν, οὐ νεομηνίαν, οὐ σάββατον, οὐ σεμίδαλιν, οὐκ εὐχήν, οὐκ ἔκτασιν χειρῶν.

Εἶδες ἔλκος; εἶδες νόσημα ἀνίατον, οὐχ ἑνός, οὐ δύο, οὐ δέκα, ἀλλὰ χιλιάδων; Τί οὖν μετὰ ταῦτα; «Λούσασθε, καθαροὶ γίνεσθε». 20 Μὴ ἐστὶν ἁμαρτία ἀπόγνωσιν ἔχουσα; Αὐτὸς λέγει ὁ Θεός, οὐκ ἀκούω ὑμῶν· καὶ λέγεις· «λούσασθε»; Εἰς τί ἐκεῖνα λέγεις; Εἰς τί ταῦτα; Χρησίμως ἀμφοτέρα· ἐκεῖνα, ἵνα φοβήσωμαι, ταῦτα, ἵνα ἐπισπάσωμαι. Εἰ οὐκ ἀκούεις αὐτῶν, οὐκ ἔχουσιν ἐλπίδα σωτηρίας· εἰ οὐκ ἔχουσιν ἐλπίδα σωτηρίας, πῶς λέγεις, «λούσα-
 25 σθε»; Ἀλλὰ πατὴρ ἐστὶ φιλόστοργος, μόνος ἀγαθὸς καὶ σπλαγχνιζόμενος ὑπὲρ πατέρα. Καὶ ἵνα μάθης, ὅτι πατὴρ ἐστὶ, λέγει αὐτοῖς· «τί ποιήσω, Ἰούδα;». Οὐκ οἶδας τί ποιήσεις; Οἶδα· ἀλλ' οὐ βούλομαι· ἀπαιτεῖ τῶν ἁμαρτημάτων ἢ φύσις, καὶ κατέχει τῆς φιλανθρωπίας τὸ μέγεθος. Τί σοι ποιήσω; Φείσομαί σου; Ἀλλὰ γίνη ραθυ-
 30 μότερος. Ἀλλ' ἐπέλθω σοι; Ἀλλ' οὐκ ἀνέχεται ἡ φιλανθρωπία. Τί

15. Ἦσ. 1,7.

16. Ἦσ. 1,10.

17. Ἦσ. 1,13–15.

18. Ἦσ. 1,16.

σας τὴν κατατρώγουν οἱ ξένοι»¹⁵. Ὅλα αὐτὰ τὰ ἕκαμα καὶ σεῖς δὲ διορθωθήκατε· ὄλα τὰ τῆς τέχνης τὰ ἕκαμα, καὶ ὁ νεκρὸς ἀσθενῆς μένει νεκρὸς. «Ἐλᾶτε καὶ ἀκούστε τὸ λόγον τοῦ Κυρίου, οἱ ἄρχοντες καὶ τῶν Σοδόμων καὶ τῆς Γομόρρας. Τί μοῦ χρειάζεται τὸ πλῆθος τῶν θυσιῶν σας;»¹⁶. Τί λοιπόν; πρὸς τοὺς κατοίκους τῶν Σοδόμων μιλάει; Ὅχι, ἀλλὰ τοὺς Ἰουδαίους ὀνομάζει Σοδομηνοὺς· ἐπειδὴ δηλαδὴ μιμήθηκαν τὸν τρόπο ζωῆς αὐτῶν, τοὺς δίνει καὶ τὸ ὄνομα. «Ἐλᾶτε καὶ ἀκούστε τὸ λόγον τοῦ Κυρίου, ἄρχοντες τῶν Σοδόμων καὶ τῆς Γομόρρας. Τί μοῦ χρειάζεται τὸ πλῆθος τῶν θυσιῶν σας; Λέγει ὁ Κύριος. Εἶμαι χορτασμένος ἀπὸ τὰ ὀλοκαυτώματα τῶν κριαριῶν καὶ δὲν θέλω τὰ λίπη τῶν ἀρνιῶν. Ἐὰν μοῦ προσφέρετε σεμιγδάλι, ἄσκοπα τὸ κάμνετε· τὸ θυμίαμα τὸ συχαίνομαι· τίς γιορτές σας τὴν πρώτη κάθε μηνὸς καὶ τὰ σάββατα τὰ μισεῖ ἢ ψυχὴ μου· νηστεία καὶ ἡμέρα μεγάλη δὲν τὰ ἀνέχομαι. Ὅταν ἀπλώσετε τὰ χέρια σας πρὸς ἐμένα, θὰ στρέψω τὰ μάτια μου ἀπὸ σαῶς»¹⁷. Ὑπάρχει ἴσο μ' αὐτὴ τὴν ὀργή; Ὁ προφήτης καλεῖ τὸν οὐρανὸν, θρηνεῖ, κραυγάζει γοερά, ὀδύρεται καὶ λέγει, «δὲν ὑπάρχει τραῦμα, δὲν ὑπάρχει μώλωπας»· ὁ Θεὸς ὀργίζεται, δὲν δέχεται θυσία, οὔτε πρωτομηνιά, οὔτε σάββατο, οὔτε σεμιγδάλι, οὔτε προσευχή, οὔτε ἄπλωμα χειρῶν.

Εἶδες ἔλκος; εἶδες νόσημα ἀθεράπευτο, ὄχι ἐνός, οὔτε δύο, οὔτε δέκα, ἀλλὰ χιλιάδων; Καὶ τί λέγει στή συνέχεια; «Λουσθεῖτε, καθαρισθεῖτε»¹⁸. Μήπως ὑπάρχει ἁμαρτία χωρὶς ἐλπίδα σωτηρίας; Ὁ ἴδιος ὁ Θεὸς τὸ λέγει, καὶ δὲν ἀκούω τί λέτε σεῖς· λές, «λουσθεῖτε». Γιατί τὰ λές αὐτά; Γιατί τὰ λέγω αὐτά; Πρὸς ὠφέλεια καὶ τὰ δύο· ἐκεῖνα γιὰ νὰ φοβίσω, ἐνῶ αὐτὰ γιὰ νὰ τοὺς προσελκύσω. Ἄν δὲν ἀκούς αὐτούς, δὲν ἔχουν ἐλπίδα σωτηρίας, ἂν δὲν ἔχουν ἐλπίδα σωτηρίας, πῶς λές, «λουσθεῖτε»; Μὰ εἶναι πατέρας φιλόστοργος, ὁ μόνος ἀγαθός, καὶ εὐσπλαχνικὸς πῶς πολὺ καὶ ἀπὸ τὸν πατέρα. Καὶ γιὰ νὰ μάθεις, ὅτι εἶναι πατέρας, λέγει πρὸς αὐτούς· «τί νὰ κάμω, Ἰουδαῖοι;». Δὲν γνωρίζεις τί νὰ κάμεις; Γνωρίζω, ἀλλὰ δὲν θέλω· τὸ ἀπαιτεῖ ἡ φύση τῶν ἁμαρτημάτων καὶ μὲ συγκρατεῖ τὸ μέγεθος τῆς φιλανθρωπίας. Τί νὰ σοῦ κάμω; Νὰ σὲ λυπηθῶ; ἀλλὰ θὰ γίνεις πῶς ἀδιάφορος. Μήπως νὰ σὲ τιμωρήσω;

σοι ποιήσω; ὡς Σόδομα θήσομαί σε, καὶ ὡς Γόμορρα καταστρέψω σε; Ἐστράφη ἡ καρδία μου. Ὁ ἀπαθὴς ἐμπαθῆ ἄνθρωπον μιμεῖται, μᾶλλον δὲ μητέρα φιλόστροφον. Ἐστράφη ἡ καρδία μου· ὅπερ ἂν εἶποι γυνὴ ἐπὶ παιδίου· ἐστράφη ἡ καρδία μου κατὰ τὴν
 5 μητέρα. Ἄλλ' οὐκ ἐρκέσθη τῇ προτέρᾳ λέξει, ἀλλ' «ἐταράχθην ἐν τῇ μεταμελείᾳ μου». Θεὸς ταράττεται; Ἄπαγε! μὴ γένοιτο! ἀτάραχον τὸ Θεῖον· ἀλλ' ὅπερ εἶπον, μιμεῖται τὰς λέξεις ἡμῶν. Ἐστράφη ἡ καρδία μου· «λούσασθε, καθαροὶ γίνεσθε». Τί ὑπεσχόμην ὑμῖν; Ὅτι τοὺς ἀμαρτωλοὺς, καὶ μυρίων γέμοντας ἀμαρτημάτων, καὶ
 10 ἠλκωμένους λαβὼν ὁ Θεὸς μετανοοῦντας, οὕτω θεραπεύει, ὡς μὴ ἀφεῖναι αὐτοῖς ἴχνος ἀμαρτημάτων, ὡς μὴ ἀφεῖναι οὐλήν, ὡς μὴ ἀφεῖναι ὑπόμνημα.

«Λούσασθε, καθαροὶ γίνεσθε, ἀφέλετε τὰς πονηρίας ὑμῶν ἀπὸ τῶν ψυχῶν ὑμῶν· μάθετε καλὸν ποιεῖν». Καὶ καλὸν τί ἐπιτάττεις;
 15 «Κρίνατε ὀρφανὸν καὶ δικαιοῦσατε χήραν». Οὐδὲ βαρῆα τὰ ἐπιτάγματα, ἀλλὰ καὶ ὅσα ἢ φύσις ἐπίσταται, ὅτι καὶ γυναικὶ ὁ ἔλεος συμφέρει. «Καὶ δεῦτε, καὶ διαλεχθῶμεν, λέγει Κύριος»· ποιήσατε μικρόν, καὶ τὸ λοιπὸν ἐγὼ προστίθημι· ὀλίγον μοι δότε, καὶ τὸ ὅλον ἐγὼ χαρίζομαι. «Δεῦτε». Καὶ ποῦ ἀπέλθωμεν; Πρὸς ἐμέ, ὃν
 20 παρωξύνετε, ὃν παρωργίσατε, πρὸς ἐμέ τὸν εἰπόντα, «οὐκ ἀκούω ὑμῶν», ἵνα φοβηθέντες τὴν ἀπειλήν, λύσητε τὴν ὀργήν. Δεῦτε πρὸς τὸν οὐκ ἀκούοντα, ἵνα ἀκούσω. Καὶ τί ποιεῖς; Ὅτι οὐκ ἀφήμι ἴχνος, οὐκ ἀφήμι δεῖγμα, οὐκ ἀφήμι οὐλήν. «Δεῦτε καὶ διαλεχθῶμεν, λέγει Κύριος»· καὶ φησιν· «ἐὰν ὣσιν αἱ ἀμαρτίαι ὑμῶν ὡς
 25 φοινικοῦν, ὡς χιόνα λευκανῶ». Μήπου οὐλή; μήπου ρυτίς καὶ μετὰ τοῦ χρώματος τῆς καθαρότητος; «Καὶ ἐὰν ὣσιν ὡς κόκκινον,

19. Ὡσηὲ 11,8.

20. Ἦσ. 1,16–17.

21. Ἦσ. 1,18.

22. Ἦσ. 1,18.

ἀλλὰ δὲν τὸ ἀνέχεται ἡ φιλανθρωπία μου. Τί νὰ σοῦ κάμω; Νὰ σὲ μεταχειρισθῶ σὰν τὰ Σόδομα καὶ νὰ σὲ καταστρέψω σὰν τὰ Γόμορρα; Συγκλονίσθηκε ἡ καρδιά μου. Ὁ ἀπαθὴς μιμεῖται τὸν ἐμπαθῆ ἄνθρωπο, ἢ καλύτερα τὴ φιλόστοργη μητέρα. Συγκλονίσθηκε ἡ καρδιά μου, πράγμα ποῦ θὰ μπορούσε νὰ πεῖ ἡ γυναίκα γιὰ τὸ παιδί της· συγκλονίσθηκε ἡ καρδιά μου, ὅπως συμβαίνει μὲ τὴ μητέρα. Ὅμως δὲν ἀρκέσθηκε στὴν προηγούμενη λέξη, ἀλλὰ, «ταράχθηκα ἐξ αἰτίας τῆς ἀλλαγῆς ἀποφάσεώς μου»¹⁹. Ὁ Θεὸς ταράσσεται; Μακριὰ μιὰ τέτοια σκέψη! Μὴ γένοιτο! Ἀτάραχο εἶναι τὸ θεῖο· ἀλλὰ, ὅπως εἶπα, μιμεῖται τὰ λόγια μας. Συγκλονίσθηκε ἡ καρδιά μου· «λουσθεῖτε καὶ καθαρισθεῖτε». Τί σᾶς ὑποσχέθηκα; Ὅτι τοὺς ἀμαρτωλοὺς, κι ἂν ἀκόμη εἶναι γεμάτοι ἀπὸ ἀμέτρητα ἀμαρτήματα καὶ ἀπὸ πληγές, ἀφοῦ τοὺς λάβει ὁ Θεὸς μετὰ ἀπὸ τὴ μετάνοιά τους, ἔτσι τοὺς θεραπεύει, ὥστε νὰ μὴ μείνει σ' αὐτοὺς ἵχνος ἀμαρτημάτων, νὰ μὴ μείνει οὐλή, νὰ μὴ μείνει κάτι ποῦ νὰ τὰ θυμίζει.

«Λουσθεῖτε, καθαρισθεῖτε, ἀπομακρύνετε τὶς πονηρίες ἀπὸ τὶς ψυχές σας· μάθετε νὰ κάμνετε τὸ καλό»²⁰. Καὶ ποιό εἶναι τὸ καλὸ ποῦ προστάζεις; «Προστατέψτε τὸ ὄρφανὸ καὶ δῶστε τὸ δίκιο στὴ χήρα». Δὲν εἶναι βαριές οἱ ἐντολές, ἀλλὰ προστάζουν ἐκεῖνα ποῦ τὰ γνωρίζει ἡ φύση τοῦ ἀνθρώπου, ὅτι δηλαδή ἡ γυναίκα χρειάζεται εὐσπλαχνία. «Καὶ ἐλᾶτε νὰ συνομιλήσουμε, λέγει ὁ Κύριος»²¹. Κάνετε σεῖς τὸ μικρό, καὶ τὸ ὑπόλοιπο τὸ προσθέτω ἐγώ· δῶστε μου λίγο, κι ἐγὼ σᾶς χαρίζω τὸ ὅλοκληρο. «Ἐλᾶτε». Καὶ ποῦ νὰ πᾶμε; Σ' ἐμένα ποῦ μοῦ ἀνάψατε τὸ θυμό, ποῦ με ἐξοργίσατε, σ' ἐμένα ποῦ εἶπα, «δὲν σᾶς ἀκούω», ὥστε, ἀφοῦ φοθηθεῖτε τὴν ἀπειλή, νὰ σταματήσετε τὴν ὀργή. Ἐλᾶτε πρὸς ἐμένα ποῦ δὲν σᾶς ἀκούω, γιὰ νὰ σᾶς ἀκούσω. Καὶ τί κάμνεις; Δὲν ἀφήνω ἵχνος, δὲν ἀφήνω δεῖγμα, δὲν ἀφήνω οὐλή. «Ἐλᾶτε γιὰ νὰ συνομιλήσουμε, λέγει ὁ Κύριος» καὶ συνεχίζει· «ἐὰν εἶναι οἱ ἀμαρτίες σας κόκκινες σὰν προρφύρα, θὰ τὶς κάνω λευκές σὰν τὸ χιόνι»²². Μήπως κάπου ὑπάρχει οὐλή; μήπως ὑπάρχει ρυτίδα μαζί με τὸ χρῶμα τῆς καθαρότητας; «Καὶ ἂν εἶναι σὰν τὸ κόκκινο χρῶμα, σὰν τὸ κάτασπρο μαλλὶ θὰ τὶς λευκάνω». Μήπως ὑπάρχουν κάπου

ὡς ἔριον λευκανῶ». Μήπου μελανίαι; μήπου σπῖλος; Καὶ πῶς γίνετα ταῦτα; Μὴ ἄλλαι αἱ ἐπαγγελίαι; τὸ γὰρ στόμα τοῦ Κυρίου ἐλάλησε ταῦτα. Οὐ μόνον τὸ μέγεθος εἶδες τῶν ἐπαγγελθέντων, ἀλλὰ καὶ τὸ ἀξίωμα τοῦ δεδωρηκότος. Τῷ γὰρ Θεῷ πάντα δυνατὰ τῷ
5 δυναμένῳ ποιῆσαι καθαρὸν ἀπὸ ρύπου.

Τοῦτον τοίνυν ἀκούσαντες καὶ τῆς μετανοίας τὸ φάρμακον εἰδότες, δόξαν αὐτῷ ἀναπέμψωμεν· ὅτι αὐτοῦ ἡ δόξα καὶ τὸ κράτος εἰς τὸν αἰῶνα. Ἀμήν.

μαυράδια; μήπως υπάρχει λεκές; Και πώς γίνονται αυτά; Μήπως άλλες είναι οί υποσχέσεις; τὸ στόμα τοῦ Κυρίου τὰ εἶπε αὐτά. Ὅχι μόνο εἶδες τὸ μέγεθος τῶν ὄσων ὑποσχέθηκε, ἀλλὰ καὶ γνώρισες τὴ δύναμη ἐκείνου ποὺ τὰ δώρησε αὐτά. Γιατὶ ὅλα εἶναι δυνατὰ στὸ Θεὸ ποὺ ἔχει τὴ δύναμη νὰ καθαρῖσει ἀπὸ τὸν ρύπο τῆς ἁμαρτίας.

Ἄφοῦ λοιπὸν τὸν ἀκούσαμε καὶ γνωρίζομε καὶ τὸ φάρμακο τῆς μετάνοιας, ἃς ἀναπέμψομε δόξα σ' αὐτόν, γιατί σ' αὐτόν ἀνήκει ἡ δόξα καὶ ἡ δύναμη στὸν αἰῶνα. Ἀμήν.

ΠΕΡΙ ΜΕΤΑΝΟΙΑΣ

ΟΜΙΛΙΑ ΕΝΑΤΗ

ΠΕΡΙ ΜΕΤΑΝΟΙΑΣ

Καὶ εἰς τοὺς ἀπολειφθέντας ἐν ταῖς συνάξεσιν, ἐν ᾧ
καὶ περὶ τῆς ἱερᾶς τραπέζης καὶ περὶ κρίσεως

1. Ὡσπερ τοῖς σπείρουσιν ὄφελος οὐδέν, ὅταν παρὰ τὴν ὁδὸν
ρίπτωσι τὰ σπέρματα, οὕτως οὐδὲ ἡμῖν ὄφελος ἐκ τοῦ ἀκούειν
ἡμᾶς Χριστιανούς, ἐὰν μὴ καὶ τοῖς ἔργοις κατάλληλον ἔχωμεν τὴν
προσηγορίαν. Καὶ εἰ βούλεσθε, παράξω ὑμῖν ἀξιόπιστον μάρτυρα
5 τὸν ἀδελφόθεον Ἰάκωβον φάσκοντα· «πίστις χωρὶς τῶν ἔργων νε-
κρά ἐστιν». ἼΑρα οὖν πανταχοῦ χρῆ τῆς τῶν ἔργων ἐργασίας· ταύ-
της γὰρ ἀπούσης, οὔτε ἡ τοῦ Χριστιανοῦ προσηγορία ὠφελῆσαι
ἡμᾶς δύναται. Καὶ μὴ θαυμάσης. Τί γάρ, εἶπέ μοι, κέρδος ἔχει ὁ
στρατιώτης ἐκ τοῦ στρατεύεσθαι αὐτόν, ἐὰν μὴ ἄξιος ᾖ τῆς στρα-
10 τείας, καὶ πολεμῆ ὑπὲρ τοῦ βασιλέως τρεφόμενος παρ' αὐτοῦ;
Τάχα δέ, εἰ καὶ φοβερόν ἐστι τὸ λεγόμενον, ἄμεινον ἦν αὐτόν μὴ
στρατευθῆναι, ἢ στρατευθέντα ἀμελεῖν τῆς τοῦ βασιλέως τιμῆς·
πῶς γὰρ οὐ τιμωρηθήσεται ὁ ἐκ τοῦ βασιλέως τρεφόμενος, ὑπὲρ
15 δὲ τοῦ βασιλέως μὴ ἀγωνιζόμενος; Καὶ τί λέγω ὑπὲρ τοῦ βασιλέ-
ως; εἴθε κἂν ὑπὲρ τῶν ἑαυτῶν ψυχῶν ἐφροντίζομεν. Καὶ πῶς,
φησί, δύναμαι ἐν τῷ κόσμῳ εἶναι καὶ ἐν μέσῳ πραγμάτων, καὶ
σῶζεσθαι; Τί λέγεις, ἄνθρωπε; Βούλει συντόμως δεῖξαί με μὴ τὸν
τόπον εἶναι τὸν σῶζοντα, ἀλλὰ τὸν τρόπον καὶ τὴν προαίρεσιν; Ὁ

ΠΕΡΙ ΜΕΤΑΝΟΙΑΣ

ΟΜΙΛΙΑ ΕΝΑΤΗ

ΠΕΡΙ ΜΕΤΑΝΟΙΑΣ

Καὶ πρὸς ἐκείνους ποὺ δὲν πῆγαν στὴ σύναξη. Ἐπίσης γίνεται λόγος γιὰ τὴν ἱερὴ τράπεζα καὶ γιὰ τὴν κρίση

1. Ὅπως ἀκριβῶς δὲν ἔχουν καμιὰ ὠφέλεια οἱ γεωργοὶ ποὺ σπέρνουν τὸ σπόρο στὸ δρόμο, ἔτσι οὔτε κι ἐμεῖς ἔχομε κανένα ὄφελος ἀπὸ τὸ νὰ μᾶς ὀνομάζουν Χριστιανούς, ἂν τὰ ἔργα μας δὲν εἶναι σύμφωνα μὲ τὸ ὄνομά μας. Καὶ ἂν θέλετε θὰ σᾶς παρουσιάσω ἀξιόπιστο μάρτυρα τὸν ἀδελφόθεο Ἰάκωβο ποὺ λέγει· «ἡ πίστη χωρὶς τὰ ἔργα εἶναι νεκρή»¹. Ἄρα λοιπὸν παντοῦ εἶναι ἀναγκαῖα καὶ ἡ ἐκτέλεση τῶν ἔργων· γιατί ὅταν ἀπουσιάζουν αὐτά, δὲν μπορεῖ νὰ μᾶς ὠφελήσει ἡ ὀνομασία τοῦ Χριστιανοῦ. Καὶ μὴ ἀπορήσεις. Γιατί, πές μου, ποῖό κέρδος ἔχει ὁ στρατιώτης ἀπὸ τὴν κατάταξή του στὸ στρατό, ἂν δὲν εἶναι ἄξιος γιὰ τὴν ἐκστρατεία καὶ δὲν πολεμᾷ γιὰ τὸν βασιλιά ἀπὸ τὸν ὁποῖο τρέφεται; Ἴσως, ἂν καὶ εἶναι φοβερὸ τὸ λεγόμενο, θὰ ἦταν προτιμότερο νὰ μὴ στρατευθεῖ, παρά νὰ στρατευθεῖ καὶ ν' ἀμελεῖ γιὰ τὴν τιμὴ τοῦ βασιλιά· γιατί, πῶς δὲν θὰ τιμωρηθεῖ αὐτὸς ποὺ τρέφεται ἀπὸ τὸ βασιλιά, ἀλλὰ δὲν ἀγωνίζεται γιὰ τὸ βασιλιά; Καὶ τί λέγω γιὰ τὸ βασιλιά; μακάρι νὰ φροντίζαμε ἔστω καὶ γιὰ τὶς ψυχές μας. Καὶ πῶς, λέγει, μπορῶ νὰ ζῶ μέσα στὸν κόσμον καὶ ἀνάμεσα στὰ κοσμικὰ πράγματα καὶ νὰ σωθῶ; Τί λές, ἄνθρωπε; Θέλεις μὲ συντομία νὰ σοῦ δείξω ὅτι δὲν εἶναι ὁ τόπος ποὺ σώζει, ἀλλὰ ὁ σωστὸς τρόπος ζωῆς

1. Ἰακ. 2,17.

Ἄδὰμ ἐν παραδείσῳ ὡς ἐν λιμένι τὸ ναυάγιον ὑπέστη· ὁ δὲ Λὼτ ἐν τοῖς Σοδόμοις ὡσπερ ἐν πελάγει διεσώθη· ὁ Ἰὼβ ἐπὶ τῆς κοπρίας ἐδικαιώθη· ὁ δὲ Σαοὺλ ἐν τοῖς ταμείοις ὦν, τῆς βασιλείας καὶ τῆς ἐνταῦθα καὶ τῆς ἐκεῖ ἐξέπεσεν. Οὐκ ἐστὶ τοῦτο ἀπολογία, τὸ λέγειν,
 5 'οὐ δύναμαι ἐν τῷ κόσμῳ εἶναι καὶ ἐν μέσῳ πραγμάτων, καὶ σώζεσθαι'. Ἀλλὰ ταῦτα πόθεν; Ὅτι οἱ μὲν ἐν ταῖς προσευχαῖς, οἱ δὲ ἐν ταῖς θείαις συνάξεσιν οὐ συνεχῶς παραγίνεσθε. Ἥ οὐχ ὁρᾶτε τοὺς βουλομένους ἀξιώματα λαβεῖν παρὰ τοῦ ἐπιγείου βασιλέως, πῶς προσεδρεύουσιν, πῶς καὶ ἑτέρους εἰς παράκλησιν κινουῖσιν,
 10 ὅπως τοῦ ζητουμένου μὴ ἐκπέσωσι;

Ταῦτα πρὸς τοὺς ἀπολιμπανομένους τῶν θείων συνάξεων εἴρηται, καὶ πρὸς τοὺς ἐν τῇ τῆς φοβεῆς καὶ μυστικῆς τραπέζης ὥρα εἰς συντυχίας καὶ ματαιολογίας ἀσχολουμένους. Τί ποιεῖς, ἄνθρωπε; οὐχ ὑπέσχου τῷ ἱερεῖ εἰπόντι, «ἄνω σχῶμεν ἡμῶν τὸν
 15 νοῦν καὶ τὰς καρδίας», καὶ εἶπας, «ἔχομεν πρὸς τὸν Κύριον»; οὐ φοβῆ, οὐκ ἐρυθριᾷς, κατ' αὐτὴν τὴν φοβερὰν ὥραν ψεύστης εὐρισκόμενος; Βαβαὶ τοῦ θαύματος! Τῆς τραπέζης τῆς μυστικῆς ἐξηρητισμένης, τοῦ ἀμνοῦ τοῦ Θεοῦ ὑπὲρ σοῦ σφαιαζομένου, τοῦ ἱερέως ὑπὲρ σοῦ ἀγωνιζομένου, πυρὸς πνευματικοῦ ἐκ τῆς ἀχράντου ἀνα-
 20 βλύζοντος τραπέζης, τῶν Χερουβείμ παρισταμένων, καὶ τῶν Σεραφεῖμ ἵπταμένων, τῶν ἐξαπτερύγων τὰ πρόσωπα κατακαλυπτόντων, πασῶν τῶν ἀσωμάτων δυνάμεων μετὰ τοῦ ἱερέως ὑπὲρ σοῦ πρεσβευουσῶν, τοῦ πυρὸς τοῦ πνευματικοῦ κατερχομένου, τοῦ αἵματος ἐν τῷ κρατῆρι εἰς σὴν κάθαρσιν ἐκ τῆς ἀχράντου πλευρᾶς
 25 κενουμένου, οὐ φοβῆ, οὐκ ἐρυθριᾷς καὶ κατὰ ταύτην τὴν φοβερὰν ὥραν ψεύστης εὐρισκόμενος; Ἐκατὸν ἐξήκοντα ὀκτὼ ὥρας ἐχούσης τῆς ἐβδομάδος, μίαν καὶ μόνην ὥραν ἀφώρισεν ἑαυτῷ ὁ Θεός· καὶ ταύτην εἰς πράγματα βιωτικὰ καὶ εἰς γελοῖα καὶ εἰς συντυχίας ἀναλίσκεις; Μετὰ ποίας λοιπὸν παρρησίας τοῖς μυστηρίοις προσ-
 30 ἔρχη; Μετὰ ποίου συνειδότης μεμολυσμένου; Ἄρα εἰ ἐβάσταζες κόπρον ἐν ταῖς χερσὶ σου, ἐτόλμας προσπαῦσαι τοῦ κρασπέδου τοῦ ἐπιγείου βασιλέως; Οὐδαμῶς.

Μὴ ὅτι ἄρτος ἐστὶν ἴδης, μηδ' ὅτι οἶνός ἐστι νομίσης· οὐ γὰρ

καὶ ἡ προαίρεση; Ὁ Ἀδὰμ ἔπαθε τὸ ναυάγιο σὰν σὲ λιμάνι μέσα στὸν παράδεισο². Ὁ Λῶτ πάλι διασώθηκε σὰν σὲ πέλαγος μέσα στὰ Σόδομα³. Ὁ Ἰὼβ πέτυχε τὴ δικαίωση ἐπάνω στὴν κοπριά⁴, ἐνῶ ὁ Σαούλ, ἂν καὶ ζοῦσε μέσα στοὺς θησαυροὺς, ἔχασε καὶ τὴν ἐδῶ βασιλεία καὶ τὴν ἐκεῖ⁵. Δὲν εἶναι αὐτὸ δικαιολογία, τὸ νὰ λές, 'δὲν μπορῶ νὰ ζῶ μέσα στὸν κόσμος καὶ ἀνάμεσα στὰ κοσμικὰ πράγματα καὶ νὰ σωθῶ'. Ἀλλὰ γιατί γίνονται αὐτά; Ἐπειδὴ δὲν ἔρχεσθε πάντοτε ἄλλοι στὶς προσευχὲς καὶ ἄλλοι στὶς ἱερὲς συνάξεις. Ἦ δὲν βλέπετε ἐκείνους ποὺ θέλουν νὰ λάβουν ἀξιώματα ἀπὸ τὸν ἐπίγειο βασιλιά, πῶς δείχνουν ὑπομονή, πῶς βάζουν καὶ ἄλλους νὰ τὸν παρακαλέσουν, ὥστε νὰ μὴ στερηθοῦν ἐκεῖνο ποὺ ἐπιθυμοῦν;

Αὐτὰ λέχθησαν γιὰ ἐκείνους ποὺ ἀπουσιάζουν ἀπὸ τὶς ἱερὲς συνάξεις καὶ γιὰ ἐκείνους ποὺ ἀσχολοῦνται μὲ κουβεντολόγια καὶ ματαιοπονίες κατὰ τὴν ὥρα τῆς φοβερῆς καὶ μυστικῆς τράπεζας. Τί κάμνεις, ἄνθρωπε; δὲν ὑποσχέθηκες στὸν ἱερέα ποὺ εἶπε, «ἄς ὑψώσομε τὸ νοῦ μας καὶ τὶς καρδιές μας» καὶ εἶπες «τὶς ἔχομε ὑψωμένες πρὸς τὸν Κύριο»; Δὲ φοβᾶσαι, δὲν κοκκινίζεις ἀπὸ ντροπὴ νὰ παρουσιάζεσαι ψεύστης κατὰ τὴν ὥρα αὐτῆ τῆ φοβερῆς; Πῶ, πῶ θαῦμα! Ἐνῶ ἡ μυστικὴ τράπεζα εἶναι ἐτοιμασμένη, ὁ ἄμνος τοῦ Θεοῦ θυσιάζεται γιὰ σένα, ὁ ἱερέας ἀγωνίζεται γιὰ σένα, πνευματικὸ πῦρ ἀναβλύζει ἀπὸ τὴν ἄχραντη τράπεζα, τὰ χερουβὶμ παραστέκουν, τὰ σεραφεῖμ πετοῦν, τὰ ἔξαπτέρυγα κατακαλύπτουν τὰ πρόσωπα, ὅλες οἱ ἀσώματες δυνάμεις μαζί μὲ τὸν ἱερέα πρεσβεύουν γιὰ σένα; τὸ πνευματικὸ πῦρ κατεβαίνει, καὶ τὸ αἷμα χύνεται στὸ ποτήρι ἀπὸ τὴν ἄχραντη πλευρὰ γιὰ κάθαρση δική σου, δὲν φοβᾶσαι, οὔτε κοκκινίζεις ἀπὸ ντροπὴ νὰ παρουσιάζεσαι ψεύστης καὶ κατὰ τὴν ὥρα αὐτῆ τῆ φοβερῆς; Ἦν καὶ ἑκατὸν ἐξήντα ὀκτῶ ὥρες ἔχει ἡ ἐβδομάδα, ὁ Θεὸς ξεχώρισε γιὰ τὸν ἑαυτό του μία καὶ μόνη ὥρα, κι αὐτὴν τὴν ξοδεύεις σὲ πράγματα κοσμικὰ καὶ γελοῖα καὶ σὲ κουβεντολόγια; Μὲ ποιά παρρησία πὰ προσέρχεσαι στὰ μυστήρια; μὲ ποιά μολυσμένη συνείδηση; Ἦραγε ἂν βαστοῦσες κοπριά στὰ χέρια σου, θὰ τολμοῦσες νὰ ἀγγίξεις τὴν ἄκρη τοῦ ἐνδύματος τοῦ ἐπίγειου βασιλιά; Μὲ κανένα τρόπο.

Μὴ βλέπεις ὅτι εἶναι ἄρτος, οὔτε νὰ νομίσεις ὅτι εἶναι οἶνος·

ὡς αἱ λοιπαὶ βρώσεις εἰς ἀφεδρῶνα χωρεῖ, ἄπαγε! μὴ τοῦτο νόει, ἀλλὰ ὡσπερ κηρὸς πυρὶ προσομιλήσας οὐδὲν ἀπουσιάζει, οὐδὲν περισσεύει, οὕτω καὶ ὧδε νόμιζε συναναλίσκεσθαι τὰ μυστήρια τῆ τοῦ σώματος οὐσία. Διὸ καὶ προσερχόμενοι, μὴ ὡς ἐξ ἀνθρώπου
5 νομίσητε μεταλαμβάνειν τοῦ θείου σώματος, ἀλλ' ὡς ἐξ αὐτῶν τῶν Σεραφεῖμ τῆ λαβίδι τοῦ πυρός, ἦνπερ Ἡσαΐας εἶδε, τοῦ θείου σώματος μεταλαμβάνειν νομίζετε, καὶ ὡς τῆς θείας καὶ ἀχράντου πλευρᾶς ἐφαπτόμενοι τοῖς χεῖλεσιν, οὕτω τοῦ σωτηρίου αἵματος μεταλάβωμεν. Τοιγαροῦν, ἀδελφοί, τῶν ἐκκλησιῶν μὴ ἀπολειπώ-
10 μεθα, μήτε πάλιν ἐν αὐταῖς συντυχίαις ἑαυτοὺς ἀσχολῶμεν· στῶμεν ἔμφοβοι καὶ ἔντρομοι, κάτω νεύοντες τὸ ὄμμα, ἄνω δὲ τὴν ψυχὴν· στενάζοντες ἀφώνως, ἀλαλάζωμεν τῆ καρδίᾳ. Ἦ οὐχ ὀρᾶτε τοὺς τῷ αἰσθητῷ καὶ φθαρτῷ καὶ προσκαίρῳ καὶ ἐπιγείῳ βασιλεῖ παρισταμένους, πῶς εἰσιν ἀμετακίνητοι, μὴ φθεγγόμενοι, μὴ
15 σειόμενοι, μὴ τοὺς ὀφθαλμοὺς ὧδε κάκειῖσε πέμποντες, ἀλλὰ στυγνοί, κατηφεῖς, ἔμφοβοι; Ἐξ αὐτῶν, ὦ ἄνθρωπε, τὸν ἔλεγχον λάβε, καὶ οὕτω παρακαλῶ παρίστασθαι ὑμᾶς τῷ Θεῷ, ὡσπερ εἰσερχόμενοι ἐνώπιον τοῦ ἐπιγείου βασιλέως τυγχάνετε· πολλῷ μᾶλλον τῷ ἐπουρανίῳ βασιλεῖ μετὰ φόβου παρίστασθαι χρή. Ταῦτα πολ-
20 λάκις λέγων οὐ παύσομαι, ἕως οὗ διορθωθέντας ἴδω. Εἰσερχόμενοι δὲ εἰς τὴν ἐκκλησίαν, ὡς Θεῷ πρέπει εἰσελθῶμεν, μὴ μνησικακίαν ἐν τῇ ψυχῇ ἔχοντες, μήπως εὐχόμενοι, καθ' ἑαυτῶν εὐχώμεθα, λέγοντες· «ἄφες ἡμῖν, ὡς καὶ ἡμεῖς ἀφίεμεν τοῖς ὀφειλέταις ἡμῶν». Φοβερόν γάρ ἐστι τὸ λεγόμενον, καὶ σχεδὸν εἰπεῖν, τοιοῦτο
25 πρὸς τὸν Θεὸν βοᾷ ὁ τοῦτο λέγων· ἄφῃκα, Δέσποτα, ἄφες· ἔλυσσα, λῦσον· συνεχώρησα, συγχώρησον· εἰ ἐκράτησα, κράτησον· εἰ μὴ

6. Ἦσ. κεφ. 6.

7. Ματθ. 6,12.

γιατι δεν αποβάλλονται από τὸ σῶμα ὅπως οἱ ὑπόλοιπες τροφές, μακριὰ τὸ στόμα σου ἀπὸ κάτι τέτοιο καὶ μὴ τὸ σκεφθεῖς αὐτό! Ἄλλά, ὅπως τὸ κερὶ ἐρχόμενο σὲ ἐπαφὴ μὲ τὴ φωτιὰ δὲν μειώνεται καθόλου καὶ δὲν περισσεύει, ἔτσι νὰ πιστεύεις καὶ ἐδῶ ὅτι ἀναμιγνύονται τὰ μυστήρια μὲ τὴν οὐσία τοῦ σώματος. Γι' αὐτὸ καὶ προσερχόμενοι νὰ μεταλάβετε, μὴ νομίσετε ὅτι μεταλαβαίνετε τὸ θεῖο σῶμα ἀπὸ ἄνθρωπο, ἀλλὰ νὰ πιστεύετε ὅτι μεταλαβαίνετε τὸ θεῖο σῶμα ἀπὸ τὰ ἴδια τὰ σεραφεῖμ μὲ τὴ λαβίδα τοῦ πυρός, τὴν ὁποία εἶδε ὁ Ἡσαΐας⁶, καὶ σὰν νὰ ἀγγίζουν τὰ χεῖλη μας τὴ θεία καὶ ἄχραντη πλευρᾶ, ἔτσι νὰ μεταλαβαίνομε τὸ σωτήριο αἷμα. Γι' αὐτὸ λοιπὸν, ἀδελφοί, ἄς μὴ ἀπουσιάζομε ἀπὸ τὶς ἐκκλησίες, οὔτε πάλι βρισκόμενοι μέσα σ' αὐτὲς νὰ τὸ ρίχνομε στὰ κουβεντολόγια· νὰ στεκόμαστε γεμάτοι ἀπὸ φόβο καὶ τρόμο ἔχοντας στραμμένα κάτω τὰ μάτια μας, καὶ ἐπάνω τὴν ψυχὴ μας, ν' ἀναστενάζομε ἄφωνα καὶ νὰ θρηνοῦμε μέσα στὴν καρδιά. Ἡ δὲν βλέπετε ἐκείνους ποὺ παρουσιάζονται μπροστὰ στὸν αἰσθητὸ καὶ φθαρτὸ καὶ πρόσκαιρο καὶ ἐπίγειο βασιλιά, πῶς εἶναι ἀκίνητοι, χωρὶς νὰ μιλοῦν, χωρὶς νὰ κινοῦνται, χωρὶς νὰ γυρίζουν ἐδῶ καὶ ἐκεῖ τὰ μάτια τους, ἀλλ' εἶναι σκυθρωποί, κατηφεῖς καὶ γεμάτοι φόβο; Ἀπὸ αὐτούς, ἄνθρωπε, πάρε τὸ παράδειγμα καὶ ἔτσι παρακαλῶ νὰ στέκεσθε μπροστὰ στὸ Θεό, ὅπως ἀκριβῶς μπαίνετε καὶ στέκεσθε μπροστὰ στὸν ἐπίγειο βασιλιά· καὶ πρέπει μὲ πολὺ μεγαλύτερο φόβο νὰ στέκεσθε μπροστὰ στὸν ἐπουράνιο βασιλιά. Αὐτὰ δὲν θὰ παύσω νὰ τὰ λέγω πολλὰς φορές, μέχρι ποὺ νὰ δῶ ὅτι διορθωθήκατε. Ὅταν μπαίνομε στὴν ἐκκλησία, νὰ μπαίνομε ὅπως πρέπει στὸ Θεό, χωρὶς νὰ ἔχομε μνησικακία μέσα στὴν ψυχὴ μας, καὶ χωρὶς νὰ καταντᾶ σὲ βᾶρος μας ἡ προσευχὴ καὶ ὅταν προσευχόμεστε καὶ λέμε, «συγχώρησέ μας, ὅπως καὶ ἐμεῖς συγχωροῦμε ἐκείνους ποὺ μᾶς ἔκαναν κακό»⁷. Γιατὶ εἶναι φοβερὸ τὸ λεγόμενο καὶ σχεδόν, θὰ μπορούσαμε νὰ ποῦμε, ὅτι κάτι τέτοιο φωνάζει πρὸς τὸ Θεὸ ἐκεῖνος ποὺ λέγει αὐτό· ἄφησα, Κύριε, τῶν ἄλλων, ἄφησε καὶ σὺ τὰ δικά μου· ἔλυσσα ἐγώ, λύσε καὶ σὺ· συγχώρησα ἐγώ, συγχώρησέ με καὶ σὺ· ἂν κράτησα ἐγώ, κράτησε καὶ σὺ· ἂν δὲν συγ-

ἔλυσσα τῷ πλησίον, μηδὲ σὺ λύσης τὰ ἐμὰ ἀμαρτήματα· ἐν ᾧ μέτρῳ ἐμέτρησα, ἀντιμετρηθήτω μοι'.

2. Ταῦτα εἰδότες καὶ τὴν φοβερὰν ἡμέραν ἐκείνην ἐνθυμηθέντες καὶ τὸ πῦρ ἐκεῖνο καὶ τὰ φοβερὰ κολαστήρια εἰς νοῦν λαβόντες, 5 ἐπιστρέψωμεν λοιπὸν ἐκ τῆς πεπλανημένης ὁδοῦ ἡμῶν. Ἐλεύσεται γὰρ ὦρα ὅταν τὸ θέατρον τοῦ κόσμου τούτου διαλυθήσεται· καὶ οὕτως οὐκ ἔστι λοιπὸν ἀγωνίζεσθαι· οὐκ ἔστι μετὰ τὴν πάροδον τοῦ βίου πραγματεύεσθαι, οὐκ ἔστι μετὰ τὴν τοῦ θεάτρου ἀπόλυσιν στεφανωθῆναι. Οὗτος ὁ καιρὸς μετανοίας, ἐκεῖνος κρίσεως· οὗτος 10 ὁ καιρὸς τῶν ἀγῶνων, ἐκεῖνος τῶν στεφάνων· οὗτος κόπου, ἐκεῖνος ἀνέσεως· οὗτος καμάτου, ἐκεῖνος ἀνταποδόσεως. Διεγέρθητε, παρακαλῶ, διεγέρθητε, καὶ τῶν λεγομένων προθύμως ἀκούσωμεν. Ἐζήσαμεν τῇ σαρκί, ζήσωμεν λοιπὸν καὶ τῷ πνεύματι· ἐζήσαμεν ταῖς ἡδοναῖς, ζήσωμεν λοιπὸν καὶ ταῖς ἀρεταῖς· ἐζήσαμεν τῇ 15 ἀμελείᾳ, ζήσωμεν καὶ τῇ μετανοίᾳ. «Τί ὑπερηφανεύεται γῆ καὶ σποδός;» Τί φυσιοῦσαι, ὦ ἄνθρωπε; τί μεγαλαυχεῖς σεαυτόν; τί ἐλπίζεις ἐκ τῆς τοῦ κόσμου δόξης καὶ τοῦ πλούτου; Ἐξέλθωμεν ἐπὶ τοὺς τάφους, παρακαλῶ, καὶ ἴδωμεν τὰ ἐκεῖσε μυστήρια· ἴδωμεν τὴν φύσιν διεσπαραγμένην, ὅστᾳ βεβρωμένα, σώματα σεσηπότα· 20 κἂν σοφὸς ᾦς, ἐπίσκεψαι, κἂν φρόνιμος, εἶπέ μοι, τίς ἐκεῖ ὁ βασιλεὺς καὶ τίς ὁ ιδιώτης, τίς ὁ εὐγενὴς καὶ τίς ὁ δοῦλος, τίς ὁ σοφὸς καὶ τίς ὁ ἄσοφος. Ποῦ τὸ κάλλος ἐκεῖ τὸ τῆς νεότητος; ποῦ ἡ περιχαρῆς ὄψις; ποῦ οἱ ὀφθαλμοὶ οἱ εὐειδεῖς; ποῦ ἡ εὐθετος ρίς; ποῦ τὰ πυρίζοντα χεῖλη; ποῦ τὰ κάλλη τῶν παρειῶν; ποῦ τὸ ἀποστίλβον 25 μέτωπον; Οὐ πάντα κόνις; οὐ πάντα τέφρα; οὐ σποδός; οὐ πάντα σκῶληξ καὶ δυσωδία; οὐ πάντα βρῶμος;

Ταῦτα ἐννοοῦντες, ἀδελφοί, καὶ τῆς ἐσχάτης ἡμῶν ἡμέρας ἐνθυμηθέντες, ὡς καιρὸν ἔχομεν, ἐπιστρέψωμεν ἐκ τῆς πεπλανημένης ὁδοῦ ἡμῶν. Αἵματι τιμίῳ ἠγοράσθημεν. Διὰ τοῦτο ὁ Θεὸς ἐπὶ 30 γῆς ὤφθη· διὰ σέ, ὦ ἄνθρωπε, Θεὸς ἐπὶ γῆς ὤφθη, μὴ ἔχων ποῦ τὴν κεφαλὴν κλίνει». Βαβαὶ τοῦ θαύματος! ὁ κριτὴς διὰ τοὺς κα-

8. Ἐκκλ. 10,9.

9. Πρβλ. Α' Πέτρου 1,2.

10. Λουκᾶ 9,58.

χώρησα ἐγὼ τὸν πλησίον μου, μὴ συγχωρήσεις καὶ σὺ τὰ δικά μου ἁμαρτήματα· μὲ τὸ μέτρο πού μέτρησα, ἄς μετρηθῶ καὶ ἐγώ'.

2. Γνωρίζοντας αὐτὰ καὶ φέρνοντας στὴ μνήμη μας τὴ φοβερὴ ἡμέρα καὶ σκεπτόμενοι τὸ πῦρ ἐκεῖνο καὶ τὰ φοβερὰ κολαστήρια, ἄς ἐπιστρέψουμε ἀπὸ τὸν πλανεμένο δρόμο μας. Γιατὶ θὰ ρθεῖ ὥρα πού θὰ διαλυθεῖ τὸ θέατρο τοῦ κόσμου αὐτοῦ· δὲν εἶναι δυνατὸ μετὰ τὸ πέρας αὐτῆς τῆς ζωῆς νὰ κάνει κανεὶς κάτι, δὲν εἶναι δυνατὸ νὰ στεφανωθεῖ μετὰ τὴ διάλυση τοῦ θεάτρου. Αὐτὸς εἶναι ὁ καιρὸς μετανοίας, ἐνῶ ἐκεῖνος κρίσεως· αὐτὸς εἶναι ὁ καιρὸς τῶν ἀγώνων, ἐνῶ ἐκεῖνος τῶν στεφάνων· αὐτὸς εἶναι ὁ καιρὸς τοῦ κόπου, ἐνῶ ἐκεῖνος τῆς ἀνέσεως· αὐτὸς ὁ καιρὸς τῶν καμάτων, ἐνῶ ἐκεῖνος τῆς ἀνταποδόσεως. Συνέλθετε, παρακαλῶ, ἀφυπνισθεῖτε καὶ ἄς ἀκούσομε μὲ προθυμία τὰ λεγόμενα. Ζήσαμε γιὰ τὴ σάρκα, ἄς ζήσομε καὶ γιὰ τὸ πνεῦμα· ζήσαμε γιὰ τὶς ἡδονές, ἄς ζήσομε καὶ γιὰ τὶς ἀρετές· ζήσαμε μὲ ἀδιαφορία, ἄς ζήσομε καὶ μὲ μετάνοια. «Γιατὶ ὑπερηφανεύεται τὸ χῶμα καὶ ἡ στάχτη;»⁸. Τί φουσκώνεις ἀπὸ ἀλαζονεία, ἄνθρωπε; γιατί μεγαλοφρονεῖς γιὰ τὸν ἑαυτό σου; τί ἐλπίζεις ἀπὸ τὴ δόξα τοῦ κόσμου καὶ τὸν πλοῦτο; Ἄς πᾶμε, παρακαλῶ, στοὺς τάφους καὶ ἄς δοῦμε τὰ ἐκεῖ μυστήρια· ἄς δοῦμε τὴ φύση τὴν ἀνθρώπινη κατασκορπισμένη, τὰ κόκκαλα σαπισμένα, τὰ σώματα σάπια· κι ἂν ἀκόμη εἶσαι σοφός, σκέψου, κι ἂν εἶσαι φρόνιμος, πές μου, ποιός εἶναι ἐκεῖ ὁ βασιλιάς καὶ ποιός ὁ ιδιώτης, ποιός εἶναι ὁ εὐγενής καὶ ποιός ὁ δοῦλος, ποιός ἦταν ὁ σοφός καὶ ποιός ὁ ἄσοφος; Ποῦ εἶναι ἐκεῖ ἡ ὀμορφιά τῆς νεότητος; ποῦ τὸ χαρούμενο πρόσωπο; ποῦ τὰ ὀμορφα μάτια; ποῦ ἡ καλοκαμωμένη μύτη; ποῦ τὰ φλογερὰ χεῖλη; ποῦ τὰ κάλλη τῶν παρειῶν; ποῦ τὸ λαμπερὸ μέτωπο; δὲν εἶναι ὅλα σκόνη; δὲν εἶναι ὅλα σκουλήκια καὶ δυσωδία; δὲν εἶναι ὅλα βρωμιά;

Σκεπτόμενοι, ἀδελφοί, αὐτὰ καὶ φέροντας στὴ μνήμη μας τὴν τελευταία ἡμέρα, ὅσο ἀκόμη ἔχομε καιρό, ἄς ἐπιστρέψουμε ἀπὸ τὸν πλανεμένο δρόμο μας. Μὲ τίμιο αἷμα ἀγορασθήκαμε⁹. Γι' αὐτὸ ὁ Θεὸς φανερώθηκε ἐπάνω στὴ γῆ· γιὰ σένα, ἄνθρωπε, ὁ Θεὸς φανερώθηκε ἐπάνω στὴ γῆ, μὴ ἔχοντας πού νὰ κλίνει τὸ κεφάλι του¹⁰. Πῶ, πῶ θαῦμα! ὁ κριτὴς ὀδηγεῖται στὸ δικαστήριον γιὰ τοὺς

τακρίτους εἰς κριτήριον ἔρχεται· ἡ ζωὴ θανάτου γεύεται· ὁ πλάστης ὑπὸ τοῦ πλάσματος ραπίζεται· ὁ τοῖς Σεραφεῖμ ἀθεῶρητος, ὑπὸ τοῦ δούλου ἐμπύεται, ὄξους καὶ χολῆς γεύεται, λόχη κεντᾶται, τάφῳ κατατίθεται, καὶ σὺ ἀμελεῖς, εἶπέ μοι, καὶ καθεύδεις, καὶ κα-
 5 ταφρονεῖς, ἄνθρωπε; Οὐκ οἶδας, ὅτι καὶ τὸ ἴδιον αἷμα εἰάν ἐκχέης ὑπὲρ αὐτοῦ, οὐδὲ οὕτω τὸ δέον ἐπλήρωσας; Ἐπειδὴ γὰρ ἄλλο αἷμα δεσποτικόν, καὶ ἄλλο αἷμα δουλικόν. Πρόλαβε τῇ μετανοίᾳ καὶ τῇ ἐπιστροφῇ τὴν ἐξοδὸν τῆς ψυχῆς, μήποτε θανάτου ἐπελθόντος, ἀργήσῃ πᾶσα τῆς μετανοίας ἢ θεραπείας· ὅτι ἐπὶ τῆς γῆς ἡ μετάνοια
 10 ἰσχύει, καὶ μόνον ἐν τῷ ἄδη τοῦτο οὐκ ἔστι.

Ζητήσωμεν τὸν Κύριον, ὡς καιρὸν ἔχομεν ἐργασώμεθα τὸ ἀγαθόν, ἵνα καὶ τῆς μελλούσης ἀτελευτήτου γεέννης ἀπαλλαγῶμεν, καὶ τῆς τῶν οὐρανῶν βασιλείας ἀξιωθῶμεν, χάριτι καὶ φιλανθρωπία τοῦ Κυρίου ἡμῶν Ἰησοῦ Χριστοῦ, ᾧ ἡ δόξα καὶ τὸ κράτος, εἰς
 15 τοὺς αἰῶνας τῶν αἰώνων. Ἀμήν.

καταδικασμένους· ἡ ζωὴ γεύεται θάνατο· ὁ πλάστης ραπίζεται ἀπὸ τὸ πλάσμα· ἐκεῖνος ποὺ δὲν τὸν βλέπουν τὰ σεραφεῖμ, φτύνεται ἀπὸ τὸ δοῦλο, γεύεται ξύδι καὶ χολή, κεντᾶται μὲ τὴ λόγχη, τοποθετεῖται στὸν τάφο, καὶ σύ, πές μου, ἄδιαφορεῖς καὶ κοιμᾶσαι καὶ τὰ περιφρονεῖς, ἄνθρωπε, ὅλα αὐτά; Δὲν γνωρίζεις, ὅτι κι ἂν ἄκόμη χύσεις τὸ αἷμα σου γιὰ ἐκεῖνον, οὔτε ἔτσι ἔκαμες ἐκεῖνο ποὺ πρέπει; Καὶ τοῦτο γιὰτι ἄλλο εἶναι τὸ αἷμα τὸ δεσποτικὸ καὶ ἄλλο τὸ αἷμα τοῦ δούλου. Πρόλαβε μὲ τὴ μετάνοια καὶ τὴ μεταστροφή τὴν ἔξοδο τῆς ψυχῆς, μήπως ἔρθει ὁ θάνατος καὶ δὲν καταστεῖ δυνατὴ ἡ θεραπεία μὲ τὴ μετάνοια· γιὰτι στὴ γῆ ἔχει τὴ δύναμὴ τῆς ἡ μετάνοια καὶ μόνον στὸν ἅδη αὐτὸ δὲν εἶναι δυνατὸ νὰ συμβεῖ.

Ἄς ζητήσομε τὸν Κύριο ὅσο ἔχομε καιρὸ· ἄς κάνομε τὸ καλὸ, ὥστε καὶ ἀπὸ τὴ μέλλουσα ἀθάνατη γέεννα ν' ἀπαλλαγοῦμε καὶ ν' ἀξιωθοῦμε τὴν οὐράνια βασιλεία, μὲ τὴ χάρη καὶ τὴ φιλανθρωπία τοῦ Κυρίου μας Ἰησοῦ Χριστοῦ, στὸν ὁποῖο ἀνήκει ἡ δόξα καὶ ἡ δύναμη, στοὺς αἰῶνες τῶν αἰώνων. Ἀμήν.

ΟΜΙΛΙΕΣ ΚΑΤΗΧΗΤΙΚΕΣ

ΠΡΟΣ ΕΚΕΙΝΟΥΣ ΠΟΥ ΕΠΡΟΚΕΙΤΟ ΝΑ ΒΑΠΤΙΣΘΟΥΝ

ΠΡΟΣ ΤΟΥΣ ΝΕΟΦΩΤΙΣΤΟΥΣ

ΠΡΟΣ ΤΟΥΣ ΜΕΛΛΟΝΤΑΣ ΦΩΤΙΖΕΣΘΑΙ ΚΑΙ ΠΡΟΣ
ΝΕΟΦΩΤΙΣΤΟΥΣ
ΚΑΙ ΕΙΣ ΤΗΝ ΕΠΙΓΡΑΦΗΝ ΤΩΝ ΠΡΑΞΕΩΝ ΤΩΝ ΑΠΟΣΤΟΛΩΝ

ΚΑΤΗΧΗΣΙΣ ΠΡΩΤΗ

ΠΡΟΣ ΤΟΥΣ ΜΕΛΛΟΝΤΑΣ ΦΩΤΙΖΕΣΘΑΙ

1. Χαράς καὶ εὐφροσύνης πνευματικῆς ὁ παρῶν καιρός· ἰδοὺ γὰρ παραγεγόνασιν ἡμῖν αἱ ποθειναι καὶ ἐπέραστοι τῶν πνευματικῶν γάμων ἡμέραι. Οὐδὲ γὰρ ἂν ἀμάρτοι τις γάμον ὀνομάζων τὰ νῦν γινόμενα, καὶ οὐ γάμον μόνον ἀλλὰ καὶ στρατολογίαν τινὰ θαυμαστὴν καὶ παράδοξον. Καὶ μὴ νομίση τις ἐναντία εἶναι τὰ εἰρημένα ἀλλ' ἀκούετω τοῦ μακαρίου Παύλου τοῦ τῆς οἰκουμένης διδασκάλου ἀμφοτέροις τούτοις κεκρημένου τοῖς παραδείγμασι καὶ ποτε μὲν λέγοντος, «ἤρμωσάμην ὑμᾶς ἐνὶ ἀνδρὶ παρθένον ἀγνήν παραστήσαι τῷ Χριστῷ», ἀλλαχοῦ δὲ καθάπερ στρατιώταις μέλλουσιν εἰς πόλεμον ἐξιέναι οὕτω τὰ ὄπλα περιτιθέντος καὶ λέγοντος πάλιν· «ἐνδύσασθε τὴν πανοπλίαν τοῦ Θεοῦ πρὸς τὸ δύνασθαι ὑμᾶς στήναι πρὸς τὰς μεθοδείας τοῦ διαβόλου».
2. Σήμερον χαρὰ γίνεται ἐν οὐρανῷ καὶ ἐπὶ γῆς. Εἰ γὰρ ἐπὶ ἐνὶ ἁμαρτωλῶ μετανοοῦντι τοσαύτη γίνεται ἡδονή, ἐπὶ πλήθει το-

1. Β' Κορ. 11,2.

2. Ἐφ. 6,11.

ΟΜΙΛΙΕΣ ΚΑΤΗΧΗΤΙΚΕΣ

ΠΡΟΣ ΕΚΕΙΝΟΥΣ ΠΟΥ ΕΠΡΟΚΕΙΤΟ ΝΑ ΒΑΠΤΙΣΘΟΥΝ,
ΠΡΟΣ ΤΟΥΣ ΝΕΟΦΩΤΙΣΤΟΥΣ
ΚΑΙ ΣΤΗΝ ΕΠΙΓΡΑΦΗ ΤΩΝ ΠΡΑΞΕΩΝ ΤΩΝ ΑΠΟΣΤΟΛΩΝ

ΚΑΤΗΧΗΣΗ ΠΡΩΤΗ

ΠΡΟΣ ΕΚΕΙΝΟΥΣ ΠΟΥ ΕΠΡΟΚΕΙΤΟ ΝΑ ΒΑΠΤΙΣΘΟΥΝ

1. Ὁ παρῶν καιρὸς εἶναι καιρὸς χαρᾶς καὶ εὐφροσύνης πνευματικῆς. Γιατὶ νά, μᾶς ἦρθαν οἱ πολυπόθητες καὶ ἀξιαγάπητες ἡμέρες τῶν πνευματικῶν γάμων. Καὶ δὲ θὰ σφάλει κανεὶς ἂν ὀνομάσει γάμο τὰ ὅσα γίνονται τώρα καὶ ὄχι μόνο γάμο, ἀλλὰ καὶ κάποια στρατολογία θαυμαστὴ καὶ παράδοξη. Καὶ ἂς μὴ νομίσει κανεὶς ὅτι εἶναι ἀντίθετα τὰ ὅσα λέχθησαν, ἀλλ' ἂς ἀκοῦει τὸν μακάριο Παῦλο, τὸν διδάσκαλο τῆς οἰκουμένης, ποὺ χρησιμοποιοεῖ καὶ τὰ δυὸ αὐτὰ παραδείγματα, καὶ ἄλλοτε λέγει, «σᾶς ἄρραβῶνιασα μὲ ἕναν ἄνδρα, γιὰ νὰ σᾶς παρουσιάσω σὰν παρθένο ἀγνή στὸ Χριστό»¹, ἄλλοτε πάλι, σὰν νὰ πρόκειται γιὰ στρατιῶτες ποὺ πρόκειται νὰ πᾶνε στὸν πόλεμο, ἔτσι τοὺς ἐφοδιάζει μὲ τὰ ὄπλα καὶ λέγει πάλι: «ντυθῆτε τὴν πανοπλία τοῦ Θεοῦ, ὥστε νὰ μπορεῖτε ν' ἀντισταθῆτε στὰ τεχνάσματα τοῦ διαβόλου»².

2. Σήμερα χαρὰ γίνεται στὸν οὐρανὸ καὶ στὴ γῆ. Γιατί, ἂν γιὰ ἕναν ἁμαρτωλὸ ποὺ μετανοεῖ τόση μεγάλη χαρὰ γίνεται³, γιὰ ἕνα

3. Λουκᾶ 15,7.

σούτω ἀθρόον τῶν μὲν τοῦ διαβόλου παγίδων καταγελάσαντι, εἰς δὲ τὴν τοῦ Χριστοῦ ποιμνην ἐγγραφῆναι σπουδάσαντι πόσω μᾶλλον χαρὰ γίνεται τοῖς ἀγγέλοις καὶ τοῖς ἀρχαγγέλοις καὶ πᾶσι ταῖς ἄνω δυνάμεσι καὶ πᾶσι τοῖς ἐπὶ τῆς γῆς;

5 3. Φέρε τοιγαροῦν καθάπερ μελλούση νύμφη εἰς τὰς παστάδας εἰσάγεσθαι τὰς ἱεράς διαλεχθῶμεν καὶ ὑμῖν ὑποδεικνύντες τοῦ νυμφίου τὸν ὑπερβάλλοντα πλοῦτον καὶ τὴν ἄφατον φιλανθρωπίαν, ἣν περὶ αὐτὴν ἐπιδείκνυται, καὶ αὐτῇ δεῖξωμεν οἶων ἀπαλλαττομένη, τίνων ἀπολαβεῖν μέλλει. Καὶ εἰ δοκεῖ, πρῶτον τὰ κατ' αὐτὴν γυ-
10 μνάσωμεν καὶ ἴδωμεν ἐν τίσιν αὐτὴν οὖσαν καὶ ὅπως αὐτὴν διακειμένην ὁ νυμφίος προσίεται· οὕτω γὰρ μάλιστα καὶ τοῦ κοινοῦ πάντων Δεσπότης δειχθήσεται τὸ ἄπειρον τῆς φιλανθρωπίας. Οὐδὲ γὰρ τῆς εὐμορφίας αὐτῆς οὐδὲ τοῦ κάλλους ἐρρασθεῖς οὐδὲ τῆς ὥρας τοῦ σώματος οὕτως αὐτὴν προσήκατο, ἀλλὰ δυσειδῆ μᾶλλον
15 καὶ ἄμορφον καὶ αἰσχρὰν καὶ πανταχόθεν καὶ ρυπαρὰν καὶ σχεδὸν εἰπεῖν ἐν αὐτῷ τῷ βορβόρῳ τῶν ἀμαρτημάτων κυλιομένην, οὕτως εἰς τὸν νυμφῶνα εἰσήγαγεν.

4. Ἀλλὰ μηδεὶς ταῦτα ἀκούων παρ' ἡμῶν, εἰς σωματικὴν παχύτητα καταπιπέτω· περὶ γὰρ ψυχῆς ἡμῖν ὁ λόγος καὶ τῆς ταύτης
20 σωτηρίας. Οὐδὲ γὰρ ἡ οὐρανομήκης ἐκείνη ψυχὴ ὁ μακάριος Παῦλος, ἠνίκα ἔλεγεν, «ἤρμოსάμην ὑμᾶς ἐνὶ ἀνδρὶ παρθένον ἀγνὴν παραστῆσαι τῷ Χριστῷ», ἕτερόν τι ἡμῖν ἠνίξατο ἢ ὅτι τὰς τῆ εὐσεβείᾳ προσελθούσας ψυχὰς ἐκείνας, καθάπερ τινὰ παρθένον ἀγνὴν ἤρμωσε τῷ Χριστῷ.

25 5. Ταῦτα τοίνυν ἀκριβῶς εἰδότες, μάθωμεν σαφῶς τὴν προτέραν αὐτῆς ἀμορφίαν ἵνα θαυμάσωμεν τοῦ δεσπότη τὴν φιλανθρωπίαν. Τί γὰρ ἂν εἴη ταύτης δυσειδέστερον, τῆς τὴν οἰκείαν προεδρίαν καταλιπούσης καὶ τῆς ἄνωθεν εὐγενείας ἐπιλαθομένης, τῆς περὶ λίθους καὶ ξύλα καὶ ἄλογα καὶ τὰ τούτων ἀτιμότερα τὴν θερα-
30 πείαν ἐπιδεικνυμένης καὶ ὑπὸ τῆς κνίσσης καὶ τοῦ λύθρου τοῦ αἵμα-

τόσο μεγάλο πλήθος πού σέ μιὰ στιγμή περιφρόνησε τὶς παγίδες τοῦ διαβόλου, καὶ φρόντισε νὰ γραφῆ στὴν ποιμνὴ τοῦ Χριστοῦ, πόσο μεγαλύτερη χαρὰ γίνεται στοὺς ἀγγέλους καὶ τοὺς ἀρχαγγέλους καὶ σ' ὅλες τὶς οὐράνιες δυνάμεις καθὼς καὶ σ' ὅλα ὄντα τῆς γῆς;

3. Ἐμπρὸς λοιπὸν ἄς μιλήσομε σὰν πρὸς νύφη πού πρόκειται νὰ μπεῖ στὸ νυφικὸ θάλαμο, γνωρίζοντας σὲ σᾶς τὸν ὑπερβλικὸ πλοῦτο καὶ τὴν ἀπερίγραπτη φιλανθρωπία πού δείχνει γι' αὐτήν, ἐνῶ σ' αὐτήν ἄς δεῖξομε ἀπὸ ποιά κακὰ ἀπαλλάσσεται καὶ ποιά ἀγαθὰ πρόκειται ν' ἀπολαύσει. Καὶ ἂν θέλετε, πρῶτα ἄς ἐξετάσομε τὰ σχετικὰ μ' αὐτήν καὶ ἄς δοῦμε πῶς εἶναι καὶ σὲ ποιά κατάστασι βρίσκεται τῇ στιγμῇ πού τῇ δέχεται ὁ νυμφίος· γιατί ἔτσι πρὸ πάντων θὰ δειχθεῖ καὶ τοῦ κοινοῦ Κυρίου ὅλων ἢ ἄπειρη φιλανθρωπία. Γιατί δὲν τὴν πῆρε ἐπειδὴ ἐρωτεύθηκε τὴν ὀμορφιά της οὔτε τὸ κάλλος της οὔτε τὴν ὠραιότητα τοῦ σώματός της, ἀλλὰ, ἂν καὶ ἦταν πάρα πολὺ ἄσχημη καὶ χωρὶς ὠραία μορφή καὶ αἰσχρὴ καὶ ἐντελῶς ρυπαρὴ καὶ σχεδόν, θὰ μπορούσε νὰ πεῖ κανεῖς, κυλισμένη μέσα στὸν ἴδιο τὸ βοῦρκο τῶν ἀμαρτημάτων, παρ' ὅλα αὐτὰ τὴν ὀδήγησε μέσα στὸν νυμφῶνα.

4. Ἀλλὰ κανένας ἀπὸ μᾶς, ἀκούοντας αὐτά, ἄς μὴ νομίζει ὅτι πρόκειται γιὰ σωματικὰ πράγματα· γιατί ὁ λόγος μας εἶναι γιὰ τὴν ψυχὴ καὶ τὴ σωτηρία αὐτῆς. Οὔτε βέβαια ἐκεῖνη ἢ οὐρανομήκης ψυχὴ, ὁ μακάριος Παῦλος, ὅταν ἔλεγε, «σᾶς ἀρραβώνιασα μὲ ἕναν ἄνδρα γιὰ νὰ σᾶς παρουσιάσω σὰν παρθένο ἀγνή στὸ Χριστό»⁴, μᾶς ὑπαινίχθηκε κάτι ἄλλο, παρὰ ὅτι συνένωσε μὲ τὸ Χριστὸ σὰν κάποια παρθένο ἀγνή τὶς ψυχὲς ἐκεῖνες πού προσῆλθαν στὴν εὐσέβεια.

5. Γνωρίζοντας λοιπὸν αὐτὰ ἀκριβῶς, ἄς μάθομε μὲ σαφήνεια τὴν προηγούμενη ἀσχήμια της, γιὰ νὰ θαυμάσομε τὴ φιλανθρωπία τοῦ Κυρίου. Γιατί τί θὰ μπορούσε νὰ ὑπάρξει πιὸ ἄσχημο ἀπὸ αὐτὴν πού ἄφησε τὴν τιμητικὴ της θέσι καὶ ξέχασε τὴν οὐράνια εὐγένειά της, καὶ δείχνει τὴ φροντίδα της γιὰ τοὺς λίθους, τὰ ξύλα, τὰ ἄλογα πράγματα καὶ τὰ πιὸ ἀσήμαντα ἀπ' αὐτά, αὐξάνοντας τὴν ἀσχήμια της μὲ τὴν κνίσα, τὴ βρωμιὰ τοῦ αἵματος καὶ τοῦ καπνοῦ;

τος καὶ τοῦ καπνοῦ τὴν ἀμορφίαν ἐπιτεινούσης; Ἐντεῦθεν γὰρ λοιπὸν καὶ ὁ ποικίλος τῶν ἡδονῶν ἔσμός, οἱ κῶμοι, αἱ μέθαι, αἱ ἀσέλγειαί, πάντα τὰ αἰσχρὰ ἐπιτηδεύματα οἷς καὶ οἱ ὑπ' αὐτῶν θεραπευόμενοι δαίμονες χαίρουσιν.

5 6. Ἄλλὰ ταύτην τὴν οὕτω διακειμένην καὶ εἰς αὐτὴν τὴν ἄβυσσον ὡς εἶπεῖν τῆς κακίας κατενεχθεῖσαν ἰδὼν ὁ ἀγαθὸς δεσπότης γυμνὴν καὶ ἀσχημονοῦσαν, καὶ μήτε τὴν ἀμορφίαν λογισάμενος, μήτε τῆς πενίας τὴν ὑπερβολὴν, μήτε τῶν κακῶν τὸ μέγεθος, δεικνύς τὴν ὑπερβάλλουσαν ἑαυτοῦ φιλανθρωπίαν, προσεδέξατο. Καὶ
10 διὰ τοῦ προφήτου τὴν τοιαύτην διάθεσιν δηλοῖ λέγων· «ἄκουσον, θύγατερ, καὶ ἴδε καὶ κλῖνον τὸ οὖς σου, καὶ ἐπιλάθου τοῦ λαοῦ σου καὶ τοῦ οἴκου τοῦ πατρός σου καὶ ἐπιθυμήσει ὁ βασιλεὺς τοῦ κάλλους σου».

7. Σκόπει πῶς ἐξ αὐτῶν τῶν προοιμίων τὴν οἰκείαν ἀγαθότητα
15 ἐμφαίνει, θυγατέρα καλέσαι καταξιώσας τὴν οὕτως ἀποσκιρτήσασαν καὶ τοῖς ἀκαθάρτοις δαίμοσιν ἐκδεδωκυῖαν ἑαυτήν· καὶ οὐ τοῦτο μόνον ἀλλ' ὅτι οὐδὲ εὐθύνας ἀπαιτεῖ τῶν πεπλημμελημένων οὐδὲ δίκας εἰσπράττεται ἀλλὰ μόνον παραινεῖ καὶ προτρέπεται ὑποθεῖναι τὴν ἀκοὴν καὶ τὴν παραινέσιν δέξασθαι καὶ τὴν νουθε-
20 σίαν καὶ παρεγγυᾷ λήθην ποιήσασθαι τῶν ἐργασμένων.

8. Εἶδες φιλανθρωπίαν ἄφατον; εἶδες κηδεμονίας ὑπερβολὴν; Ταῦτα γὰρ ὁ μακάριος Δαβὶδ ὡς πρὸς πᾶσαν τὴν οἰκουμένην κακῶς διακειμένην τότε ἐφθέγγετο· καὶ ἡμᾶς δὲ νῦν εὐκαιρον πρὸς τοὺς ἐπιποθήσαντας τὸν τοῦ Χριστοῦ ζυγὸν καὶ εἰς τὴν πνευματι-
25 κὴν ταύτην στρατολογίαν ἐπιδραμόντας ταῦτα βοᾷν καὶ λέγειν πρὸς ἕκαστον τῶν ἐνταῦθα παρόντων, μικρὸν ὑπαλλάξαντας τὸ προφητικὸν λόγιον· ἐπιλάθεσθε, οἱ νέοι τοῦ Χριστοῦ στρατιῶται, τῶν προτέρων ἀπάντων, λήθην ποιήσασθε τῶν πονηρῶν ἐπιτηδευμάτων· ἀκούσατε καὶ κλίνατε τὸ οὖς ὑμῶν καὶ δέξασθε τὴν ἀρίστην
30 ταύτην νουθεσίαν. «Ἄκουσον», φησὶν, «θύγατερ, καὶ ἴδε καὶ κλῖνον τὸ οὖς σου καὶ ἐπιλάθου τοῦ λαοῦ σου, καὶ τοῦ οἴκου τοῦ Πατρός σου»'.

Γιατί ἀπὸ αὐτὰ προῆλθαν στὴ συνέχεια τὸ ποικίλο πλῆθος τῶν ἡδονῶν, οἱ διασκεδάσεις, οἱ μέθες, οἱ ἀκολασίες καὶ ὅλες οἱ αἰσchrές συνήθειες, γιὰ τίς ὁποῖες χαίρονται οἱ δαίμονες ποὺ τιμῶνται ἀπ' αὐτούς.

6. Ἄλλ' ὁ ἀγαθὸς ὁ Κύριος βλέποντας αὐτήν, ποὺ βρισκόταν σὲ τέτοια κατάσταση καὶ εἶχε πέσει, ὅπως θὰ μπορούσε νὰ πεῖ κανεῖς, μέσα στὴν ἴδια τὴν ἄβυσσο τῆς κακίας, νὰ εἶναι γυμνή καὶ νὰ διαπράττει ὅλες τίς ἀσχήμιες, χωρὶς νὰ σκεφθεῖ οὔτε τὴν ἀσχήμια της, οὔτε τὴν ὑπερβολικὴ φτώχεια της, οὔτε τὸ μέγεθος τῶν κακῶν της, τὴν δέχθηκε μὲ χαρά, δείχνοντας τὴν ὑπερβολικὴ φιλανθρωπία του. Κι' αὐτὴν ἀκριβῶς τὴν διάθεση δηλώνει μὲ τὸν προφήτη λέγοντας· «ἄκουσε, θυγατέρα, καὶ πρόσεξε καὶ κλῖνε προσεκτικὰ τ' αὐτί σου, καὶ ξέχασε τὸ λαό σου καὶ τὸν οἶκο τοῦ πατέρα σου καὶ θὰ ἐπιθυμήσει ὁ βασιλιάς τὸ κάλλος σου»⁵.

7. Πρόσεχε πῶς ἀπὸ τὴν ἀρχὴ ἀκόμη δείχνει τὴν ἀγαθότητά του, ἀφοῦ καταδέχθηκε νὰ ὀνομάσει θυγατέρα του ἐκείνην ποὺ ἀποσκίρτησε κατ' αὐτὸν τὸν τρόπο καὶ παρέδωσε τὸν ἑαυτὸ της στοὺς ἀκάθαρτους δαίμονες· καὶ ὄχι αὐτὸ μόνο, ἀλλ' ὅτι δὲν ἀπαιτεῖ εὐθύνες γιὰ τὰ πλημμελήματά της οὔτε ἐπιβάλλει τιμωρίες, ἀλλὰ μόνο συμβουλεύει καὶ προτρέπει νὰ ἐντείνει τὴν ἀκοὴ της καὶ νὰ δεχθεῖ τὴν παραίνεση καὶ τὴ νουθεσία καὶ τῆς ὑπόσχεται νὰ ξεχάσει τὰ ὅσα ἔκαμε.

8. Εἶδες φιλανθρωπία ἀπερίγραπτη; εἶδες ὑπερβολικὴ φροντίδα; Γιατί αὐτὰ ὁ μακάριος Δαυὶδ τὰ ἔλεγε τότε ἀπευθυνόμενος πρὸς ὅλη τὴν οἰκουμένη ποὺ βρισκόταν σὲ κακὴ κατάσταση· κι ἐγὼ τώρα εἶναι εὐκαιρία νὰ φωνάξω μεγαλόφωνα καὶ νὰ πῶ πρὸς τὸν καθένα ποὺ βρίσκεται ἐδῶ ἀπὸ ἐκείνους ποὺ πόθησαν τὸ ζυγὸ τοῦ Χριστοῦ καὶ ἔτρεξαν στὴν πνευματικὴ αὐτὴ στρατολογία, ἀλλάσσοντας λίγο τὸν προφητικὸ λόγο· 'ξεχάστε, οἱ νέοι στρατιῶτες τοῦ Χριστοῦ, ὅλα τὰ προηγούμενα, λησμονῆστε τίς πονηρὲς συνήθειές σας· ἀκοῦστε καὶ κλῖνατε προσεκτικὰ τὸ αὐτί σας καὶ δεχθεῖτε τὴν ἄριστη αὐτὴ νουθεσία. «Ἄκουσε», λέγει, «θυγατέρα, καὶ δὲς καὶ κλῖνε προσεκτικὰ τὸ αὐτί σου καὶ ξέχασε τὸ λαό σου καὶ τὸν οἶκο τοῦ πατέρα σου»'.

9. Ὅρας ὅτι τὰ αὐτὰ καὶ ὁ προφήτης τῇ οἰκουμένη πάσῃ ἐπαρήνεσεν, ἃ καὶ ἡμεῖς τήμερον παραινοῦμεν τῇ ὑμετέρᾳ ἀγάπῃ; Τῷ γὰρ λέγειν, «ἐπιλάθου τοῦ λαοῦ σου», τὴν εἰδωλολατρίαν καὶ τὴν πλάνην εἶπεν αἰνιττόμενος καὶ τὴν πρὸς τοὺς δαίμονας θεραπείαν·
 5 «καὶ τοῦ οἴκου», φησί, «τοῦ πατρός σου» τουτέστι τῆς προτέρας ἀναστροφῆς «ἐπιλάθου», τῆς εἰς ταύτην σε τὴν ἄσχημοσύνην ἀγαγούσης. Ἐκείνων ἀπάντων λήθην ποιῆσαι καὶ πᾶσαν ἐκείνην τὴν πρόληψιν ἔκβαλε τῆς διανοίας τῆς σῆς· ἔαν γὰρ τοῦτο ποιήσης μόνον καὶ ἀποστῆς τοῦ λαοῦ σου καὶ τοῦ οἴκου τοῦ πατρός σου, του-
 10 τέστι τῆς παλαιᾶς ζύμης καὶ τῆς κακίας ἐν ἧ κατεδαπανήθης καὶ κατηνάλωσάς σου τὴν τῆς ψυχῆς ὥραν μετὰ τῆς τοῦ σώματος, ἐπιθυμήσει ὁ βασιλεὺς τοῦ κάλλους σου.

10. Ὅρας, ἀγαπητέ, ὅτι περὶ ψυχῆς ἐστὶν ὁ λόγος; Σώματος γὰρ ἀμορφία φυσικὴ οὐκ ἂν εἰς εὐμορφίαν μετασταίῃ ποτέ, ἐπειδὴ τὰ
 15 τῆς φύσεως ἀκίνητα καὶ ἀμετάθετα εἶναι προσέταξεν ὁ Δεσπότης. Ἐπὶ δὲ τῆς ψυχῆς τοῦτο εὐκολον καὶ σφόδρα ῥάδιον. Τίνος ἔνεκεν καὶ διὰ τί; Ἐπειδὴ προαιρέσεώς ἐστὶ τὸ πᾶν καὶ οὐ φύσεως· διὸ καὶ δυνατὸν καὶ τὴν ἄμορφον καὶ σφόδρα δυσειδῆ ἄθρόον βουληθεῖσαν μεταβαλέσθαι καὶ εἰς τὴν ἄκραν εὐμορφίαν ἐπανελθεῖν καὶ
 20 εὐμορφον πάλιν γενέσθαι καὶ εὐειδῆ, ὥσπερ πάλιν ραθυμήσασαν εἰς τὴν ἐσχάτην δυσειδεῖαν κατενεχθῆναι. «Ἐπιθυμήσει οὖν ὁ βασιλεὺς τοῦ κάλλους σου», ἔαν ἐκείνων τῶν προτέρων ἐπιλάθῃ τοῦ λαοῦ σου, λέγει, καὶ τοῦ οἴκου τοῦ πατρός σου.

11. Εἶδες ἀγαθότητα Δεσπότη; Οὐ μάτην ἄρα οὐδὲ εἰκῆ ἀρχόμενος τοῦ λόγου γάμον ἐκάλεσα πνευματικὸν τὰ γινόμενα. Καὶ γὰρ ἐπὶ τοῦ γάμου τούτου τοῦ αἰσθητοῦ οὐκ ἄλλως δυνατὸν τὴν ἀπειρόγαμον ἀνδρὶ συναφθῆναι μὴ τῶν τεκόντων καὶ θρεψαμένων ἐπιλαθομένην καὶ μεταστήσασαν ὀλόκληρον αὐτῆς τὴν γνώμην πρὸς τὸν μέλλοντα αὐτῇ συζεύγνυσθαι νυμφίον. Διὰ τοῦτο καὶ ὁ μακάριος
 30 Παῦλος εἰς τοῦτον τὸν λόγον ἐμπεσὼν μυστήριον τὸ πρᾶγμα ἐκάλεσεν· εἰπὼν γάρ, «ἀντὶ τούτου καταλείψει ἄνθρωπος τὸν πατέρα

9. Βλέπεις ὅτι τὶς ἴδιες παραινέσεις ἀπηύθηνε πρὸς ὅλη τὴν οἰκουμένην ὁ προφήτης τὶς ὁποῖες καὶ ἐγὼ σήμερα ἀπευθύνω πρὸς τὴν ἀγάπη σας; Γιατὶ τὰ λόγια του, «ξέχασε τὸ λαὸ σου» τὰ εἶπε ὑπονοῶντας τὴν εἰδωλολατρία καὶ τὴν πλάνη καὶ τὴν λατρεία πρὸς τοὺς δαίμονες· «καὶ ξέχασε», λέγει, «τὸν οἶκο τοῦ πατέρα σου» δηλαδὴ τὴν προηγούμενη διαγωγή σου, πὺ σὲ ὁδήγησε σ' αὐτὴ τὴν ἀσχημοσύνη. Ξέχασε ὅλα ἐκεῖνα καὶ βγάλε ἀπὸ τὴ σκέψη σου ὅλη ἐκείνη τὴ δεισιδαιμονία· γιατί ἂν κάμεις αὐτὸ μόνο καὶ ἀπομακρυνθεῖς ἀπὸ τὸ λαὸ σου καὶ τὸν οἶκο τοῦ πατέρα σου, δηλαδὴ τὴν παλιὰ ζύμη καὶ τὴν κακία μέσα στὴν ὁποία κατασπατάλησες καὶ κατανάλωσες τὴν ὠραιότητα τῆς ψυχῆς καὶ τοῦ σώματος σου, θὰ ἐπιθυμήσει ὁ βασιλιάς τὴν ὁμορφιά σου.

10. Βλέπεις, ἀγαπητέ, ὅτι ὁ λόγος εἶναι γιὰ τὴν ψυχὴ; Γιατὶ ἡ φυσικὴ ἀσχήμια τοῦ σώματος δὲν θὰ μπορούσε ποτὲ νὰ μετατραπεῖ σὲ ὁμορφιά, ἐπειδὴ ὁ Δεσπότης πρόσταξε νὰ εἶναι ἀμετακίνητα καὶ ἀμετάθετα τὰ τῆς φύσεως. Στὴν περίπτωση ὅμως τῆς ψυχῆς αὐτὸ εἶναι εὐκόλο καὶ πάρα πολὺ εὐκολοκατόρθωτο. Γιὰ ποιὸ λόγο καὶ γιατί; Ἐπειδὴ τὸ πᾶν ἐξαρτᾶται ἀπὸ τὴν προαίρεση καὶ ὄχι ἀπὸ τὴ φύση· γι' αὐτὸ καὶ εἶναι δυνατὸ ἡ ἄμορφη καὶ ὑπερβολικὰ ἄσχημη, ἐὰν θελήσει, σὲ μιὰ στιγμή ν' ἀλλάξει καὶ νὰ ἐπιστρέψει στὴν πιὸ μεγαλύτερη ὁμορφιά καὶ νὰ γίνῃ πάλι ὁμορφὴ καὶ ὠραία, ὅπως πάλι, ἂν ἀδιαφορήσει, νὰ καταντήσῃ στὴν πιὸ χειρότερη ἀσχήμια. «Θὰ ἐπιθυμήσει λοιπὸν ὁ βασιλιάς τὸ κάλλος σου», ἂν ξεχάσεις, λέγει, «ἐκεῖνες τὶς προηγούμενες συνήθειες τοῦ λαοῦ σου καὶ τὸν οἶκο τοῦ πατέρα σου.

11. Εἶδες ἀγαθότητα Κυρίου; Ἐπομένως ἀρχίζοντας τὸ λόγο δὲν ὀνόμασα ἄδικα καὶ στὴν τύχη πνευματικὸ γάμο τὰ ὅσα γίνονται ἐδῶ. Γιατὶ στὴν περίπτωση τοῦ κοσμικοῦ αὐτοῦ γάμου δὲν εἶναι δυνατὸ ἀλλιῶς ἢ νεαρὴ κόρη νὰ ἐνωθεῖ μὲ ἄνδρα ἂν δὲ λησμονήσῃ ἐκείνους πὺ τὴ γέννησαν καὶ τὴν ἀνέθρεψαν καὶ δὲν συγκεντρώσῃ ὅλη τὴ σκέψη τῆς στὸ νυμφίο πὺ πρόκειται νὰ πανδρευθεῖ. Γι' αὐτὸ καὶ ὁ μακάριος Παῦλος μιλώντας γι' αὐτὸ τὸ πράγμα τὸ ὀνόμασε μυστήριον· γιατί, ἀφοῦ εἶπε, «γι' αὐτὸ τὸ λόγο ὁ ἄνδρας θὰ ἐγκαταλείψει τὸν πατέρα του καὶ τὴ μητέρα του καὶ θὰ προσ-

αὐτοῦ καὶ τὴν μητέρα αὐτοῦ καὶ προσκολληθήσεται πρὸς τὴν γυναῖκα αὐτοῦ καὶ ἔσονται οἱ δύο εἰς σάρκα μίαν» καὶ τὴν δύναμιν ἐννοήσας τοῦ γινομένου καὶ ἐκπλαγεὶς ἀνεβόησε λέγων· «τὸ μυστήριον τοῦτο μέγα ἐστὶ».

5 12. Καὶ γὰρ ἐστὶ μέγα ὡς ἀληθῶς· ποῖος γὰρ λογισμὸς ἀνθρώπινος καταλαβεῖν δυνήσεται τοῦ γινομένου τὴν φύσιν, ὅταν γὰρ τις ἐννοήσῃ ὅτι ἡ γαλακτοτροφηθεῖσα καὶ θαλαμειομένη κόρη καὶ τοσαύτης παρὰ τῶν τεκόντων ἐπιμελείας καὶ ἀνατροφῆς ἀξιοθεῖσα, ἐπειδὴν εἰς ὥραν ἔλθῃ γάμου, ἀθρόον ἐν μιᾷ καιροῦ ροπῇ καὶ τῶν
10 ὠδίνων ἐπιλανθάνεται τῶν μητρικῶν καὶ τῆς ἄλλης ἀπάσης θεραπείας καὶ συνηθείας καὶ τοῦ δεσμοῦ τῆς ἀγάπης καὶ πάντων ἀπαξιαπλῶς καὶ πᾶσαν αὐτῆς τὴν γνώμην μεθίστησι πρὸς ἐκεῖνον ὃν οὐδέποτε ἐθεάσατο πλὴν ἐκείνης τῆς ἐσπέρας καὶ τοσαύτη λοιπὸν γίνεται τῶν πραγμάτων ἢ μεταβολὴ ὡς ἐκεῖνον αὐτῇ πάντα εἶναι
15 καὶ νομίζειν καὶ πατέρα καὶ μητέρα καὶ νυμφίον καὶ ὅσα ἂν εἴποι τις καὶ οὐδὲ μνήμη τις γίνεται τῶν ἐν τοσοῦτοις ἔτεσιν ἀναθρεψαμένων, τοσαύτη δὲ αὐτῶν γίνεται ἢ συνάφεια ὡς μηδὲ δύο εἶναι λοιπὸν ἄλλα ἓν;

13. Καὶ τοῦτο αὐτὸ προφητικοῖς ὀφθαλμοῖς προορῶν ὁ πρωτό-
20 πλαστος ἔλεγεν· «αὕτη κληθήσεται γυνὴ ὅτι ἐκ τοῦ ἀνδρὸς αὐτῆς ἐλήφθη αὕτη· ἀντὶ τούτου καταλείψει ἄνθρωπος τὸν πατέρα αὐτοῦ καὶ τὴν μητέρα αὐτοῦ καὶ προσκολληθήσεται πρὸς τὴν γυναῖκα αὐτοῦ καὶ ἔσονται οἱ δύο εἰς σάρκα μίαν». Τὸ αὐτὸ ἂν τις εἴποι καὶ περὶ τοῦ ἀνδρὸς ὅτι κάκεῖνος τῶν γεννησαμένων ἐπιλαθόμενος καὶ
25 τοῦ οἴκου τοῦ πατρικοῦ ἐνοῖ καὶ προσκολλᾷ ἑαυτὸν τῇ κατὰ τὴν ἐσπέραν ἐκείνην αὐτῷ συναπτομένη. Καὶ ἵνα δείξῃ ἡμῖν ἡ θεία Γραφὴ τῆς συνηθείας τὴν ἀκρίβειαν, οὐκ εἶπεν ὅτι ἐνωθήσεται τῇ γυναικί, ἀλλὰ «προσκολληθήσεται πρὸς τὴν γυναῖκα αὐτοῦ». Καὶ οὐδὲ τούτῳ ἠρκέσθη ἀλλὰ προσέθηκε· «καὶ ἔσονται οἱ δύο εἰς
30 σάρκα μίαν». Διὰ τοῦτο καὶ ὁ Χριστὸς τὴν μαρτυρίαν ταύτην παράγων ἔλεγεν· «ὥστε οὐκέτι εἰσὶ δύο ἀλλὰ σὰρξ μία». Τοσαύτη, φησί, γίνεται ἡ ἔνωσις καὶ ἡ συνάφεια ὡς τοὺς δύο μίαν εἶναι σάρ-

6. Ἐφ. 5,31-32.

7. Γεν. 2,23-24.

8. Ματθ. 19,6.

κολληθεῖ στή γυναίκα του καὶ θὰ γίνουν οἱ δύο μία σάρκα»⁶ καὶ ἔφερε στή σκέψη του τὴ δύναμη τοῦ πράγματος καὶ κυριεύθηκε ἀπὸ ἐκπληξῆς, βροντοφώναξε λέγοντας· «τὸ μυστήριον αὐτὸ εἶναι μεγάλο»⁶.

12. Καὶ πραγματικὰ εἶναι μεγάλο· γιατί ποιός ἀνθρώπινος νοῦς θὰ μπορέσει νὰ καταλάβει τὴ φύση τοῦ πράγματος αὐτοῦ, ὅταν σκεφθεῖ κάποιος ὅτι ἡ κόρη πού μεγάλωσε τρεφόμενη μὲ γάλα καὶ μέσα στὸ παρθενικὸ δωμάτιο καὶ ἀξιώθηκε νὰ λάβει ἀπὸ τοὺς γονεῖς της τέτοια φροντίδα καὶ ἀνατροφή, ὅταν ἔρθει ἡ ὥρα τοῦ γάμου, ἀμέσως καὶ μέσα σὲ μιὰ στιγμή ξεχνάει καὶ τοὺς μητρικοὺς πόνους καὶ ὅλη τὴν ἄλλη φροντίδα καὶ τὶς συνήθειες καὶ τὸ δεσμὸ τῆς ἀγάπης καὶ γενικὰ ὅλα, καὶ μεταθέτει ὅλη τὴ σκέψη της σ' ἐκεῖνον πού δὲν τὸν εἶδε ποτὲ ἐκτὸς ἀπὸ ἐκείνη τὴν ἐσπέρα καὶ τόση εἶναι ἡ μεταβολὴ πού γίνεται στή συνέχεια στὰ πράγματα, ὥστε νὰ νομίζει ὅτι ἐκεῖνος εἶναι γι' αὐτὴν τὰ πάντα καὶ πατέρας καὶ μητέρα καὶ νυμφίος καὶ ὅσα θὰ μπορούσε κανεὶς νὰ πεῖ καὶ δὲν θυμᾶται καθόλου ἐκείνους πού τὴν ἀνάθρεψαν τόσα χρόνια, καὶ τόσο στενὴ εἶναι ἡ συνένωση αὐτῶν, ὥστε νὰ μὴ εἶναι πλέον δύο αὐτοί, ἀλλὰ ἓνα.

13. Κι αὐτὸ ἀκριβῶς προβλέποντας μὲ προφητικὰ μάτια ὁ πρωτόπλαστος, ἔλεγε· «αὐτὴ θὰ ὀνομασθεῖ γυναίκα, γιατί αὐτὴ ἀποσπάσθηκε ἀπὸ τὸν ἄνδρα της· γι' αὐτὸ θὰ ἐγκαταλείψει ὁ ἄνδρας τὸν πατέρα του καὶ τὴ μητέρα του καὶ θὰ προσκολληθεῖ στή γυναίκα του καὶ θὰ γίνουν οἱ δύο μία σάρκα»⁷. Τὸ ἴδιο θὰ μπορούσε νὰ πεῖ κανεὶς καὶ γιὰ τὸν ἄνδρα, ὅτι δηλαδὴ καὶ ἐκεῖνος, ξεχνώντας ἐκείνους πού τὸν γέννησαν καὶ τὸ πατρικὸ σπίτι του, ἐνώνει καὶ προσκολλᾷ τὸν ἑαυτό του σ' ἐκείνη πού τὴν ἐσπέρα ἐκείνη συνενώθηκε μ' αὐτόν. Καὶ γιὰ νὰ μᾶς δείξει ἡ ἀγία Γραφή τὴν ἀκρίβεια τῆς συνενώσεως, δὲν εἶπε 'ὅτι θὰ ἐνωθεῖ μὲ τὴ γυναίκα', ἀλλὰ «θὰ προσκολληθεῖ στή γυναίκα του». Καὶ δὲν ἀρκέσθηκε οὔτε σ' αὐτό, ἀλλὰ πρόσθεσε· «καὶ θὰ γίνουν οἱ δύο μία σάρκα». Γι' αὐτὸ καὶ ὁ Χριστός, ἀναφέροντας αὐτὴ τὴ μαρτυρία, ἔλεγε· «ὥστε δὲν εἶναι πιά δύο, ἀλλὰ μία σάρκα»⁸. Τέτοια, λέγει, εἶναι ἡ ἔνωση καὶ ἡ συνάφεια πού γίνεται, ὥστε οἱ δύο νὰ εἶναι μία σάρκα. Πές μου,

κα. Εἶπέ μοι, ποῖος λογισμὸς τοῦτο εὐρεῖν δυνησεται, ποία διάνοια ἐφικέσθαι τοῦ γινομένου; Οὐ καλῶς ἔλεγεν ὁ μακάριος οὗτος ὁ τῆς οἴκουμένης διδάσκαλος ὅτι μυστήριόν ἐστι; Καὶ οὐχ ἀπλῶς εἶπεν μυστήριον ἀλλά, «τὸ μυστήριον τοῦτο μέγα ἐστίν».

5 14. Εἰ τοίνυν ἐπὶ τῶν αἰσθητῶν πραγμάτων μυστήριον καὶ μέγα μυστήριόν ἐστι, τί ἂν τις εἶποι κατ' ἀξίαν ἐπὶ τοῦ πνευματικοῦ τούτου γάμου; Ὅρα δὲ λοιπὸν ἀκριβῶς πῶς, ἐπειδὴ πάντα πνευματικά ἐστι τὰ ἐνταῦθα, ἀπεναντίας τοῖς αἰσθητοῖς ἐπιτελεῖται τὰ γινόμενα. Ἐπὶ μὲν γὰρ τοῦ γάμου τοῦ αἰσθητοῦ οὐκ ἂν τίς ποτε κατεδέ-
10 ξοιτο ἀγαγέσθαι πρότερόν τινα εἰς γυναῖκα μὴ τὴν εὐμορφίαν αὐτῆς περιεργασάμενος καὶ τοῦ σώματος τὴν ὥραν, καὶ οὐ τοῦτο μόνον ἀλλὰ καὶ πρὸ τούτων τῶν χρημάτων τὴν εὐπορίαν.

15 15. Ἐνταῦθα δὲ τοιοῦτον οὐδέν. Διὰ τί; Ἐπειδὴ πνευματικά ἐστι τὰ τελούμενα καὶ ὁ νυμφίος ὁ ἡμέτερος ἀπὸ φιλανθρωπίας ὀρμώ-
15 μενος ἐπιτρέχει τῇ σωτηρίᾳ τῶν ἡμετέρων ψυχῶν. Κἂν γὰρ ἄμορφος ἦ τις, κἂν αἰσχυρὸς ὀφθῆναι, κἂν πένης πενίαν τὴν ἐσχάτην, κἂν ἀγένης, κἂν δοῦλος, κἂν ἀπερριμμένος, κἂν λώβην σώματος ἔχων, κἂν φορτία ἀμαρτημάτων ἐπιφερόμενος, οὐδὲν ἀκριβολογεῖται οὐδὲ περιεργάζεται οὐδὲ εὐθύνας ἀπαιτεῖ· δωρεὰ γὰρ ἐστι καὶ φι-
20 λοτιμία καὶ χάρις δεσποτική καὶ ἐν μόνον ἐπιζητεῖ παρ' ἡμῶν, τὴν λήθην τῶν παρελθόντων καὶ τὴν μετὰ ταῦτα εὐγνωμοσύνην.

16. Εἶδες χάριτος ὑπερβολήν; εἶδες οἷω νυμφίω ἀρμόζονται οἱ τῇ κλήσει πειθόμενοι; Ἄλλ' ἴδωμεν, εἰ δοκεῖ, καὶ τὰ ἐξῆς τούτου τοῦ γάμου τοῦ πνευματικοῦ. Καθάπερ γὰρ ἐπὶ τῶν αἰσθητῶν γά-
25 μων προικῶα συντελεῖται γραμματεῖα καὶ ἔδνα δίδονται καὶ τὰ μὲν ὁ ἀνὴρ προσάγει, τὰ δὲ ἡ μέλλουσα συνάπτεσθαι, εἰκότως καὶ ἐνταῦθα τοιοῦτόν τι γίνεσθαι ἐχρῆν. Δεῖ γὰρ ἀπὸ τῶν σωματικῶν ἐπὶ τὰ θεϊότερα καὶ πνευματικὰ μετὰγειν τὴν διάνοιαν. Τίνα οὖν ἐστίν

ποιά σκέψη θὰ μπορέσει αὐτὸ νὰ τὸ ἐξηγήσει, ποιὸς νοῦς νὰ κατανοήσῃ αὐτὸ ποῦ γίνεται; Δὲν ἔλεγε σωστὰ ὁ μακάριος αὐτός, ὁ δάσκαλος τῆς οἰκουμένης, ὅτι εἶναι μυστήριον; Καὶ δὲν εἶπε ἀπλῶς ὅτι εἶναι μυστήριον, ἀλλὰ «τὸ μυστήριον αὐτὸ εἶναι μεγάλο».

14. Ἐὰν λοιπὸν στὴν περίπτωσιν τῶν κοσμικῶν πραγμάτων τὸ πρᾶγμα εἶναι μυστήριον καὶ μάλιστα μεγάλο μυστήριον, τί θὰ μποροῦσε νὰ πεῖ κάποιος ἀντάξιο αὐτοῦ τοῦ πνευματικοῦ γάμου; Πρόσεχε λοιπὸν μὲ ὅλη τὴ δύναμή σου, πῶς, ἐπειδὴ ὅλα τὰ γινόμενα ἐδῶ εἶναι πνευματικά, ἐπιτελοῦνται ὅλα τὰ γινόμενα ἐδῶ ἀντίθετα μὲ τὰ κοσμικά. Γιατὶ στὴν περίπτωσιν τοῦ κοσμικοῦ γάμου δὲ θὰ ἦταν δυνατὸ ποτὲ νὰ δεχθεῖ κανεὶς νὰ λάβῃ κάποια γυναῖκα ἂν δὲν δεῖ προηγουμένως τὴν ὁμορφίαν της καὶ τὴν ὠραιότητα τοῦ σώματος της, καὶ ὄχι μόνο αὐτό, ἀλλὰ καὶ πρὶν ἀπὸ ὅλα αὐτά, ἐὰν δὲν ἐξετάσῃ τὴ χρηματικὴν της κατάστασιν.

15. Ἐδῶ ὅμως δὲν συμβαίνει τίποτε παρόμοιον. Γιατί; Ἐπειδὴ εἶναι πνευματικά τὰ ὅσα γίνονται ἐδῶ καὶ ὁ νυμφίος μας, κινούμενος ἀπὸ φιλανθρωπία, τρέχει μὲ προθυμία γιὰ τὴ σωτηρίαν τῶν ψυχῶν μας. Κι ἂν ἀκόμη κανεὶς εἶναι ἄσχημος, κι ἂν ἀκόμη δὲν ἔχει ὠραία ὄψη, κι ἂν ἀκόμη εἶναι φτωχὸς καὶ ἀντιμετωπίζει τὴ χειρότερην φτώχειαν, κι ἂν δὲν ἔχει εὐγενικὴ καταγωγὴν, κι ἂν εἶναι δοῦλος, κι ἂν εἶναι περιφρονημένος, κι ἂν εἶναι ἀνάπηρος σωματικά, κι ἂν φέρῃ φορτία ἁμαρτημάτων, τίποτε δὲν ἐξετάζει μὲ ἀκρίβειαν οὔτε περιεργάζεται καὶ ἀπαιτεῖ εὐθύνες· γιατί εἶναι δωρεὰ καὶ γενναιοδωρία καὶ δεσποτικὴ χάρις καὶ ἕνα μόνο ζητάει ἀπὸ μᾶς, τὴ λησμοσύνην τῶν περασμένων καὶ τὴν ἔκφρασιν εὐγνωμοσύνης στὴ συνέχεια.

16. Εἶδες ὑπερβολικὴν χάριν; εἶδες μὲ ποῖον νυμφίον συνενώνονται ἐκεῖνοι ποὺ δέχονται μὲ προθυμίαν τὴν κλήσιν; Ἀλλὰ ἅς δοῦμε, ἂν θέλετε, καὶ τὴ συνέχεια αὐτοῦ τοῦ πνευματικοῦ γάμου. Γιατί, ὅπως ἀκριβῶς στὴν περίπτωσιν τῶν κοσμικῶν γάμων συμπληρώνονται γραμμάτια προικῶν καὶ δίνονται δῶρα, καὶ ἄλλα τὰ προσφέρει ὁ ἄνδρας, ἄλλα πάλιν ἢ μελλοντικὴ σύζυγος, φυσικὸν εἶναι νὰ γίνεται κάτι παρόμοιον καὶ ἐδῶ. Γιατὶ πρέπει νὰ μεταφέρομε τὸ νοῦν ἀπὸ τὰ σωματικὰ εἰς τὰ θεϊότερα καὶ πνευματικά. Ποιὰ λοιπὸν εἶναι ἐδῶ τὰ

ένταῦθα τὰ προικῶα γραμματεῖα; Τί δὲ ἕτερον ἀλλ' ἢ ὑπακοὴ καὶ αἰ συνθῆκαι αἰ μέλλουσαι πρὸς τὸν νυμφίον συντελεῖσθαι. Καὶ τίνα τὰ ἔδνα ἅπερ ὁ νυμφίος πρὸ τῶν γάμων προσάγει; Ἔκουε τοῦ μακαρίου Παύλου τοῦτο δεικνύντος ἡμῖν καὶ λέγοντος οὕτως· «οἱ ἄν-
5 δρες ἀγαπᾶτε τὰς γυναῖκας καθὼς καὶ ὁ Χριστὸς ἠγάπησε τὴν Ἐκκλησίαν καὶ ἑαυτὸν παρέδωκεν ὑπὲρ αὐτῆς, ἵνα αὐτὴν ἀγιάσῃ καθαρίσας τῷ λουτρῷ τοῦ ὕδατος ἐν ρήματι, ἵνα παραστήσῃ ἑαυτῷ ἔνδοξον τὴν Ἐκκλησίαν, μὴ ἔχουσαν σπίλον ἢ ρυτίδα ἢ τι τῶν τοιούτων».

10 17. Εἶδες ἔδνων μέγεθος; εἶδες ἀγάπης ὑπερβολὴν ἄφατον; «Καθὼς καὶ ὁ Χριστὸς ἠγάπησε τὴν Ἐκκλησίαν καὶ ἑαυτὸν παρέδωκεν ὑπὲρ αὐτῆς». Τοῦτο οὐκ ἂν τίς ποτε ποιῆσαι κατεδέξατο, τὸ αἷμα ἐκχεῖν ὑπὲρ τῆς μελλούσης αὐτῷ συνάπτεσθαι. Ἄλλ' ὁ φιλόανθρωπος Δεσπότης, τὴν οἰκείαν μιμούμενος ἀγαθότητα, τοῦτο τὸ
15 μέγα καὶ παράδοξον διὰ τὴν περὶ αὐτὴν κηδεμονίαν κατεδέξατο, ἵνα διὰ τοῦ αἵματος τοῦ ἰδίου ταύτην ἀγιάσῃ, ἵνα, καθαρίσας τῷ λουτρῷ τοῦ βαπτίσματος, παραστήσῃ ἑαυτῷ ἔνδοξον τὴν Ἐκκλησίαν. Διὰ τοῦτο τὸ αἷμα ἐξέχεε καὶ σταυρὸν ὑπέμεινε, ἵνα καὶ ἡμῖν διὰ τούτου τὸν ἀγιασμόν χαρίσῃται καὶ καθάρισις ἡμᾶς διὰ τῆς τοῦ
20 λουτροῦ ἀναγεννήσεως καὶ τοὺς πρότερον ἠτιμωμένους καὶ μηδεμίαν παρρησίαν δυναμένους ἔχειν παραστήσῃ ἑαυτῷ ἐνδόξους μὴ ἔχοντας σπίλον ἢ ρυτίδα ἢ τι τῶν τοιούτων.

18. Ὅρᾳς πῶς διὰ τοῦ εἰπεῖν, «καθαρίσει καὶ παραστήσῃ ἑαυτῷ ἔνδοξον τὴν Ἐκκλησίαν μὴ ἔχουσαν σπίλον ἢ ρυτίδα», ἐδίδαξεν
25 ἡμᾶς τὴν ἀκαθαρσίαν ἐν ἧ πρότερον ἐτύγχανεν οὔσα; Ταῦτα δὴ πάντα ἐννοοῦντες, οἱ νέοι τοῦ Χριστοῦ στρατιῶται, μὴ πρὸς τὸ μέγεθος τῶν οἰκείων ἐφορᾶτε κακῶν μηδὲ τὴν ὑπερβολὴν τῶν ἡμαρτημένων ὑμῖν λογίσησθε· μᾶλλον δέ, ταῦτα μετ' ἀκριβείας ἀναλογισάμενοι, μηδὲ οὕτως ἐνδοιᾶσθε, ἀλλ', εἰδότες τοῦ Δεσπότη τοῦ φι-
30 λότιμον, τῆς χάριτος τὴν ὑπερβολὴν, τῆς δωρεᾶς τὸ μέγεθος, ὅσοι κατηξιώθητε ἐνταῦθα πολιτογραφηθῆναι, μετὰ πολλῆς τῆς εὐγνω-

γραμμάτια τῶν προικῶν; Ποιά ἄλλα παρὰ ἡ ὑπακοή καὶ οἱ μελλοντικές ὑποχρεώσεις πρὸς τὸ σύζυγο; Καὶ ποιά εἶναι τὰ δῶρα ποὺ προσφέρει ὁ νυμφίος πρὶν ἀπὸ τὸ γάμο; Ἦ Ἄκουε τὸν μακάριο Παῦλο ποὺ μᾶς τὸ ὑποδεικνύει αὐτὸ καὶ μᾶς λέγει τὰ ἐξῆς· «οἱ ἄνδρες νὰ ἀγαπᾶτε τὶς γυναῖκες σας ὅπως καὶ ὁ Χριστὸς ἀγάπησε τὴν Ἐκκλησία καὶ παρέδωσε τὸν ἑαυτό του ὑπὲρ αὐτῆς, γιὰ νὰ ἀγιάσει αὐτὴν, καθαρίζοντάς την μὲ τὸ λουτρὸ τοῦ ὕδατος, μὲ τὸ λόγο του, γιὰ νὰ παρουσιάσει στὸν ἑαυτό του ἔνδοξη τὴν Ἐκκλησία, χωρὶς νὰ ἔχει κηλίδα ἢ ρυτίδα ἢ κάτι παρόμοιο μ' αὐτά»⁹.

17. Εἶδες μέγεθος δώρων; εἶδες ὑπερβολικὰ ἀπερίγραπτη ἀγάπη; «Ὅπως καὶ ὁ Χριστὸς ἀγάπησε τὴν Ἐκκλησία καὶ παρέδωσε τὸν ἑαυτό του ὑπὲρ αὐτῆς». Αὐτὸ ποτέ δὲ θὰ καταδεχόταν νὰ τὸ κάμει κανεὶς, νὰ χύσει δηλαδὴ τὸ αἷμα του γιὰ ἐκείνην ποὺ ἐπρόκειτο νὰ νυμφευθεῖ. Ἄλλ' ὁ φιλόανθρωπος Κύριος, μιμούμενος τὴν ἀγαθότητά του, δέχθηκε νὰ τὸ κάμει αὐτὸ τὸ μεγάλο καὶ παράδοξο ἐξ αἰτίας τῆς φροντίδος του πρὸς αὐτὴν, ὥστε μὲ τὸ ἴδιο τὸ αἷμα του ν' ἀγιάσει αὐτὴν, καί, ἀφοῦ τὴν καθαρῖσει μὲ τὸ λουτρὸ τοῦ βαπτίσματος, νὰ παρουσιάσει ἔνδοξη τὴν Ἐκκλησία στὸν ἑαυτό του. Γι' αὐτὸ ἔχυσε τὸ αἷμα του καὶ ὑπέμεινε σταυρικὸ θάνατο, ὥστε νὰ χαρίσει καὶ σ' ἐμᾶς τὸν ἀγιασμὸ μὲ αὐτὸν καὶ νὰ μᾶς καθαρῖσει μὲ τὸ λουτρὸ τῆς ἀναγεννήσεως, καὶ ἐμᾶς ποὺ προηγουμένως ἤμασταν ἀτιμασμένοι καὶ δὲν μπορούσαμε νὰ ἔχομε καμμιά παρρησία νὰ μᾶς παρουσιάσει ἔνδοξους στὸν ἑαυτό του, χωρὶς νὰ ἔχομε κηλίδα ἢ ρυτίδα ἢ κάτι παρόμοιο μ' αὐτά.

18. Βλέπεις πῶς μὲ τὸ νὰ πεῖ, «νὰ καθαρῖσει καὶ νὰ παρουσιάσει ἔνδοξη τὴν Ἐκκλησία στὸν ἑαυτό του χωρὶς νὰ ἔχει κηλίδα ἢ ρυτίδα», μᾶς δίδαξε τὴν ἀκαθαρσία στὴν ὁποία προηγουμένως βρισκόταν αὐτή; Σκεπτόμενοι λοιπὸν ὅλα αὐτά, οἱ νέοι στρατιῶτες τοῦ Χριστοῦ, νὰ μὴ προσέχετε τὸ μέγεθος τῶν κακῶν ποὺ διαπράξατε, οὔτε νὰ σκέπτεσθε τὸ ὑπερβολικὸ μέγεθος τῶν ἀμαρτημάτων σας· ἢ καλύτερα, σκεπτόμενοι μὲ ἀκρίβεια αὐτά, οὔτε ἔτσι νὰ δειλιάσετε, ἀλλά, γνωρίζοντας τὴ γενναιοδωρία τοῦ Κυρίου, τὴν ὑπερβολικὴν χάριν του, τὸ μέγεθος τῆς δωρεᾶς, ὅσοι ἀξιωθήκατε νὰ πολιτογραφηθεῖτε ἐδῶ, νὰ προσέλθετε μὲ μεγάλη εὐγνωμοσύνη

μοσύνης προσέλθετε καί, πάντων τῶν ἤδη προπεπραγμένων ὑμῖν ἀποστάντες, ὀλοκλήρῳ τῇ διανοίᾳ τὴν μετάστασιν ἐπιδείξασθε.

19. Καὶ ἐπειδὴ ἔγνωτε καλῶς οἴους ὑμᾶς ὄντας καὶ ὅπως διακειμένους ὁ Δεσπότης προσίεται, οὐ δίκας ἀπαιτῶν τῶν πλημμε-
5 ληθέντων οὐδὲ τῶν ἡμαρτημένων τὴν ἐξέτασιν ποιούμενος, καὶ αὐτοὶ καὶ παρ' ἑαυτῶν εἰσενέγκατε οὐ τῇ γλώττῃ μόνον ἀλλὰ καὶ τῇ διανοίᾳ τὰς πρὸς αὐτὸν ὁμολογίας βεβαιοῦντες. «Καρδία» γάρ, φησί, «πιστεύεται εἰς δικαιοσύνην, στόματι δὲ ὁμολογεῖται εἰς σωτηρίαν». Δεῖ γὰρ καὶ τὴν διάνοιαν ἐστηρίχθαι βεβαίως ἐν τῇ εὐ-
10 σεβεῖ πίστει καὶ τὴν γλῶτταν διὰ τῆς ὁμολογίας κηρύττειν τὸ πεπηγὸς τῆς διανοίας.

20. Ἐπεὶ οὖν ὁ θεμέλιος τῆς εὐσεβείας ἡ πίστις ἐστί, φέρε μικρὰ περὶ ταύτης ὑμῖν διαλεχθῶμεν ἵνα, τὸν θεμέλιον ἀρραγῆ καταβαλό-
μενοι, οὕτω λοιπὸν μετὰ ἀσφαλείας τὴν πᾶσαν οἰκοδομὴν ποιησώ-
15 μεθα. Προσῆκει τοίνυν τοὺς εἰς τὸ ἴδιον τοῦτο τὸ πνευματικὸν ἀπογραψαμένους πιστεύειν εἰς τὸν τῶν ὄλων Θεὸν τὸν Πατέρα τοῦ Κυρίου ἡμῶν Ἰησοῦ Χριστοῦ, τὸν πάντων αἴτιον, τὸν ἀφραστον, τὸν ἀπερινόητον, τὸν οὔτε λόγῳ οὔτε διανοίᾳ ἐρμηνευθῆναι δυνά-
μενον, τὸν φιλανθρωπία καὶ ἀγαθότητι τὰ πάντα συστησάμενον.

20 21. Καὶ εἰς τὸν Κύριον ἡμῶν Ἰησοῦν Χριστὸν τὸν Υἱὸν αὐτοῦ τὸν μονογενῆ, τὸν κατὰ πάντα ὅμοιον καὶ ἴσον τῷ Πατρὶ καὶ ἀπαράλλακτον ἔχοντα τὴν πρὸς αὐτὸν ὁμοιότητα, τὸν ὁμοούσιον καὶ ἐν ἰδίᾳ ὑποστᾶσει γνωριζόμενον, τὸν ἀρρήτως ἐξ αὐτοῦ προελθόντα, τὸν χρόνων ἀνώτερον καὶ τῶν αἰώνων ἅπᾶντων δημιουργόν, ἐν
25 ὑστέροις δὲ καιροῖς διὰ τὴν ἡμετέραν σωτηρίαν μορφὴν δούλου ἀναλαβόντα καὶ ἄνθρωπον γενόμενον καὶ συναναστραφέντα τῇ ἀνθρωπίνῃ φύσει, καὶ σταυρωθέντα καὶ τῇ τρίτῃ ἡμέρᾳ ἀναστάντα.

22. Δεῖ γὰρ ὑμᾶς ταῦτα ἀκριβῶς ἔχειν ἐμπεπηγότα ὑμῶν τῇ διανοίᾳ, ἵνα μὴ εὐχείρωτοι γένησθε ταῖς ἀπάταις ταῖς διαβολικαῖς,
30 ἀλλ' ἂν τε Ἀρείου παῖδες ὑποσκελίζειν βούλωνται, εἰδείητε ἀκριβῶς ὅτι ἀποφράττειν δεῖ τὰς ἀκοὰς πρὸς τὰ παρ' αὐτῶν λεγόμενα,

καί, ἀφοῦ ἀπαρνηθεῖτε ὅλα ἐκεῖνα πού ἤδη ἔχετε διαπράξει, μέ ὅλη τήν ψυχική σας δύναμη νά δείξετε τήν ἀλλαγὴ σας.

19. Καί ἀφοῦ γνωρίσατε καλὰ ποιοί εἴσασθε καί σέ ποιά κατάσταση βρισκομένους σᾶς πλησιάζει ὁ Κύριος, μὴν ἀπαιτώντας τιμωρία τῶν πλημμελημάτων πού διαπράξατε οὔτε ἐξετάζοντας τὰ ἀμαρτήματα πού κάματε, καί οἱ ἴδιοι προσφέρατε τὰ ὅσα ἐξαρτῶνται ἀπὸ σᾶς, ὄχι μόνο μέ τή γλώσσα, ἀλλά ἐπιβεβαιώνοντας καί μέ ὅλη τήν ψυχική σας δύναμη τίς ὁμολογίες σας πρὸς αὐτόν. Γιατί λέγει, «μέ τήν καρδιά πιστεύει ὁ ἄνθρωπος ὅτι χαρίζει τή δικαίωση καί μέ τὸ στόμα ὁμολογεῖ ὅτι ὁδηγεῖ στή σωτηρία»¹⁰. Πρέπει δηλαδή καί ἡ σκέψη νά εἶναι σταθερά στηριγμένη στήν εὐσεβῆ πίστη καί ἡ γλῶσσα μέ τήν ὁμολογία νά διακηρύσσει τή σταθερότητα τῆς σκέψεως.

20. Ἐπειδὴ λοιπὸν τὸ θεμέλιο τῆς εὐσεβείας εἶναι ἡ πίστη, ἐμπρὸς ᾗς σᾶς πῶ λίγα γι' αὐτήν, ὥστε, τοποθετώντας στερεὸ τὸ θεμέλιο, ἔτσι στή συνέχεια νά χτίσομε ὅλη τήν οἰκοδομὴ μέ ἀσφάλεια. Πρέπει λοιπὸν ἐκεῖνοι πού ἔχουν γραφεῖ σ' αὐτόν τὸν πνευματικὸ ὄμιλο νά πιστεύουν στὸ Θεὸ τῶν ὄλων, τὸν Πατέρα τοῦ Κυρίου μας Ἰησοῦ Χριστοῦ, τὸν αἴτιο ὄλων, τὸν ἀπερίγραπτο, πού δέν εἶναι δυνατὸ οὔτε μέ λόγια οὔτε μέ τὴ σκέψη νά ἐρμηνευθεῖ, καί πού δημιούργησε ὅλα ἀπὸ φιλανθρωπία καί ἀγαθότητα.

21. Νά πιστεύει ἐπίσης καί στὸν Κύριό μας τὸν Ἰησοῦ Χριστὸ τὸν Υἱὸ αὐτοῦ τὸν μονογενῆ, πού εἶναι ὡς πρὸς ὅλα ὁμοιος καί ἴσος μέ τὸν Πατέρα καί ἔχει ἀπαράλλακτη τὴν ὁμοιότητα πρὸς αὐτόν, πού εἶναι ὁμοούσιος καί ἔχει τὴ δική του ὑπόσταση, πού προῆλθε ἀπ' αὐτόν κατὰ τρόπο ἀνέκφραστο, πού εἶναι πάνω ἀπὸ τοὺς χρόνους καί δημιουργὸς ὄλων τῶν αἰώνων, ἀλλὰ κατὰ τοὺς τελευταίους καιροὺς γιὰ τὴ δική μας σωτηρία ἔλαβε μορφὴ δούλου καί ἐγινε ἄνθρωπος, συναναστράφηκε τὴν ἀνθρώπινη φύση καί σταυρώθηκε καί τὴν τρίτη ἡμέρα ἀναστήθηκε.

22. Πρέπει λοιπὸν αὐτὰ νά τὰ ἔχετε μέ ἀκρίβεια χαραγμένα στὸ νοῦ σας, γιὰ νά μὴ ὑποκύπτετε εὐκόλα στίς διαβολικὲς ἀπάτες, ἀλλ' ἂν οἱ ὀπαδοὶ τοῦ Ἀρείου θέλουν νά σᾶς ἀπομακρύνουν μέ ἀπάτη ἀπὸ τὴν πίστη σας, νά γνωρίζετε καλὰ ὅτι πρέπει νά κλείνε-

μετὰ παρρησίας πρὸς αὐτοὺς ἀποκρινομένους καὶ δεικνύοντας
 ὁμοιον κατὰ τὴν οὐσίαν ὄντα τῷ Πατρὶ τὸν Υἱόν. Αὐτὸς γάρ ἐστιν
 ὁ εἰρηκῶς, «ὡσπερ ὁ Πατὴρ ἐγείρει τοὺς νεκροὺς καὶ ζωοποιεῖ,
 οὕτω καὶ ὁ Υἱὸς οὐδὲ θέλει ζωοποιεῖν», καὶ διὰ πάντων δείκνυσιν
 5 ὅτι τὴν ἴσιν ἔχει τῷ Πατρὶ δύναμιν. Ἐάν τε Σαβέλλιος ἐτέρωθεν
 διαφθείρειν βούληται τὰ ὑγιῆ δόγματα συναλείφων τὰς ὑποστάσεις,
 κάκείνω τὰς ἀκοὰς ἀποτείχισον, ἀγαπητέ, διδάσκων ὡς ἡ μὲν οὐ-
 σία Πατρὸς καὶ Υἱοῦ καὶ ἀγίου Πνεύματος μία, τρεῖς δὲ αἱ ὑποστά-
 σεις· οὔτε γὰρ ὁ Πατὴρ Υἱὸς ἂν δύναιτο λέγεσθαι, οὔτε ὁ Υἱὸς Πα-
 10 τήρ, οὔτε τὸ Πνεῦμα τὸ ἅγιον ἕτερόν τι παρὰ τοῦτο, ἀλλ' ἕκαστος,
 ἐν τῇ ἰδίᾳ μένων ὑποστάσει, τὴν ἴσιν δύναμιν κέκτηται.

23. Δεῖ γὰρ καὶ τοῦτο πεπηγέναι ἐν τῇ διανοίᾳ τῇ ὑμετέρᾳ, ὅτι
 καὶ τὸ Πνεῦμα τὸ ἅγιον τῆς αὐτῆς ἁξίας ἐστί, καθὼς καὶ ὁ Χριστὸς
 τοῖς μαθηταῖς ἔλεγε· «πορευθέντες μαθητεύσατε πάντα τὰ ἔθνη,
 15 βαπτίζοντες αὐτοὺς εἰς τὸ ὄνομα τοῦ Πατρὸς καὶ τοῦ Υἱοῦ καὶ τοῦ
 ἀγίου Πνεύματος».

24. Εἶδες ὁμολογίαν ἄπηρτισμένην; εἶδες διδασκαλίαν μηδεμίαν
 ἀμφιβολίαν ἔχουσαν; Μὴ σέ τις λοιπὸν ταραττέτω, τὰς ἐκ τῶν οἰ-
 κείων λογισμῶν ζητήσεις ἐπεισφέρων τοῖς τῆς Ἐκκλησίας δόγμα-
 20 σι καὶ τὰ ὀρθὰ καὶ ὑγιῆ δόγματα ἐπιθολοῦν βουλόμενος. Ἄλλὰ φεῦ-
 γε τῶν τοιούτων τὰς συνουσίας ὡς τῶν φαρμάκων τὰ δηλητήρια.
 Καὶ γὰρ ἐκείνων οὗτοι χαλεπώτεροι· ἐκεῖνα μὲν γὰρ μέχρι τοῦ
 σώματος ἴστησι τὴν βλάβην, οὗτοι δὲ αὐτῇ τῇ σωτηρίᾳ τῆς ψυχῆς
 λυμαίνονται. Διὸ προσήκει ἐξ ἀρχῆς καὶ ἐκ προοιμίων φεύγειν αὐ-
 25 τῶν τὰς τοιαύτας διαλέξεις καὶ μάλιστα μέχρις ἂν δυνηθῆτε τοῦ
 χρόνου προϊόντος, καλῶς φραζάμενοι καθάπερ ὄπλοις τισὶ πνευ-
 ματικοῖς ταῖς παρὰ τῆς θείας Γραφῆς μαρτυρίαις, ἐπιστομίζειν αὐ-
 τῶν τὴν ἀναίσχυντον γλῶτταν.

25. Καὶ περὶ μὲν τὰ δόγματα τῆς Ἐκκλησίας τοσαύτην ὑμᾶς
 30 βουλόμεθα τὴν ἀκρίβειαν ἐπιδείκνυσθαι καὶ ταῦτα ἐμπεπηγότα
 ἔχειν τῇ διανοίᾳ τῇ ὑμετέρᾳ. Ἐπειδὴ δὲ προσήκει τοὺς τοιαύτην
 ἐπιδεικνυμένους πίστιν καὶ διὰ τῆς τῶν ἔργων πολιτείας διαλάμ-

11. Ἰω. 5,21.

12. Ματθ. 28,19.

τε τ' αὐτιά σας στὰ λεγόμενα ἀπ' αὐτούς, ν' ἀπαντᾶτε μὲ παρρησία πρὸς αὐτούς, καὶ νὰ διακηρύσσετε ὅτι ὁ Υἱὸς εἶναι ὁμοιος ὡς πρὸς τὴν οὐσία μὲ τὸν Πατέρα. Γιατὶ αὐτὸς εἶναι ποὺ εἶπε, «ὅπως ἀκριβῶς ὁ Πατέρας ἀνασταίνει τοὺς νεκροὺς καὶ τοὺς ζωοποιεῖ, ἔτσι καὶ ὁ Υἱὸς ὅποιους θέλει τοὺς ζωοποιεῖ»¹¹, καὶ μὲ ὅλα δείχνει ὅτι ἔχει ἴση δύναμη μὲ τὸν Πατέρα. Ἄν πάλι ὁ Σαβέλλιος θέλει μὲ ἄλλο τρόπο νὰ διαφθείρει τὰ ὑγιῆ δόγματα περιορίζοντας τὶς ὑποστάσεις, φράξε καὶ σ' ἐκεῖνον τ' αὐτιά σου, ἀγαπητέ, διδάσκοντας ὅτι μία εἶναι ἡ οὐσία τοῦ Πατέρα καὶ τοῦ Υἱοῦ καὶ τοῦ ἁγίου Πνεύματος, ἀλλὰ τρεῖς οἱ ὑποστάσεις· γιατί οὔτε ὁ Πατέρας θὰ μπορούσε νὰ ὀνομασθεῖ Υἱός, οὔτε ὁ Υἱὸς Πατέρας, οὔτε τὸ Πνεῦμα τὸ ἅγιο κάτι ἄλλο παρὰ αὐτό, ἀλλ' ὁ καθένας, παραμένοντας στὴν ὑπόστασή του, ἔχει τὴν ἴση δύναμη.

23. Πρέπει ἐπίσης καὶ αὐτὸ νὰ τὸ ἔχετε ριζωμένο σταθερὰ στὸ νοῦ σας, ὅτι δηλαδὴ καὶ τὸ ἅγιο Πνεῦμα εἶναι τῆς ἴδιας ἀξίας, ὅπως καὶ ὁ Χριστὸς ἔλεγε στοὺς μαθητές του· «πηγάζετε καὶ κάμετε μαθητές μου ὅλα τὰ ἔθνη, βαπτίζοντας αὐτοὺς στὸ ὄνομα τοῦ Πατέρα καὶ τοῦ Υἱοῦ καὶ τοῦ ἁγίου Πνεύματος»¹².

24. Εἶδες ὁμολογία πλήρη καὶ ἀκριβῆ; εἶδες διδασκαλία χωρὶς νὰ ἔχει καμμιά ἀμφιβολία; Ἄς μὴ σὲ ταρασσει πλέον κανεῖς, προσθέτοντας στὰ δόγματα τῆς Ἐκκλησίας τὶς ἔρευνες τῶν λογισμῶν του καὶ θέλοντας νὰ θολώσει τὰ ὀρθὰ καὶ ὑγιῆ δόγματα. Ἄλλὰ φεῦγε τὶς συναναστροφές αὐτῶν ὅπως τὰ δηλητήρια τῶν φαρμάκων. Καθόσον αὐτοὶ εἶναι πιὸ φοβεροὶ ἀπὸ ἐκεῖνα· γιατί ἐκεῖνα περιορίζουν τὴ βλάβη μόνο στὸ σῶμα, ἐνῶ αὐτοὶ καταστρέφουν τὴν ἴδια τὴ σωτηρία τῆς ψυχῆς. Γι' αὐτὸ πρέπει ἀπὸ τὴν ἀρχὴ καὶ ἀπὸ τὴν πρώτη στιγμή ν' ἀποφεύγετε τὶς ὁμιλίες αὐτῶν καὶ μάλιστα μέχρι ποὺ νὰ μπορέσετε, μὲ τὸ πέρασμα τοῦ χρόνου, ὀπλισμένοι καλὰ, σὰν μὲ κάποια ὄπλα πνευματικά, μὲ τὶς μαρτυρίες τῆς ἁγίας Γραφῆς, νὰ ἀποστομώνετε τὴν ἀδιάντροπη γλώσσα αὐτῶν.

25. Καὶ ὅσο γιὰ τὰ δόγματα τῆς Ἐκκλησίας θέλω τόση προσοχὴ νὰ δείχνετε καὶ νὰ τὰ ἔχετε σταθερὰ ριζωμένα στὴ σκέψη σας. Ἐπειδὴ ὅμως πρέπει ἐκεῖνοι ποὺ ἔχουν τέτοια πίστη νὰ λάμπουν καὶ μὲ τὰ ἔργα τῆς ζωῆς τους, εἶναι ἀνάγκη νὰ διδάξω καὶ γι' αὐτὸ

- πειν, ἀναγκαῖον καὶ περὶ τούτου διδάξαι τοὺς μέλλοντας τῆς βασιλικῆς ἀξιοῦσθαι δωρεᾶς, ἵνα εἰδέναι ἔχητε ὡς οὐδέν ἐστιν οὕτως ἀμάρτημα ὃ νικῆσαι δύναται τὴν φιλοτιμίαν τοῦ Δεσπότη. Ἀλλὰ κἂν τε πόρνος ἢ τις, κἂν τε μοιχός, κἂν τε μαλακός, κἂν τε ἀρσενο-
 5 κοίτης, κἂν τε ἡταιρηκῶς, κἂν τε ἄρπαξ, κἂν τε πλεονέκτης, κἂν τε μέθυσος, κἂν τε εἰδωλολάτρης, τοσαύτη τῆς δωρεᾶς ἢ δύναμις καὶ τοῦ δεσπότη ἢ φιλανθρωπία, ὡς ἀπάντων τούτων ἀφανισμόν ἐργάσασθαι καὶ αὐτῶν τῶν ἡλιακῶν ἀκτίνων φαιδρότερον ἀποδεικνύειν τὸν γνώμην μόνον εὐγνώμονα ἐπιδειξάμενον.
- 10 26. Ἐννοοῦντες τοίνυν τοῦ φιλανθρώπου Θεοῦ τὴν ὑπερβάλλουσαν δωρεάν, ἤδη ἑαυτοὺς προεὐτρεπίζετε καὶ τῇ ἀποχῇ τῶν κακῶν καὶ τῇ ἐργασίᾳ τῶν ἀγαθῶν πράξεων· τοῦτο γὰρ καὶ ὁ προφήτης παραινεῖ λέγων· «ἔκκλινον ἀπὸ κακοῦ καὶ ποιήσον ἀγαθόν». Καὶ αὐτὸς δὲ ὁ Χριστὸς πάσῃ τῇ ἀνθρωπίνῃ φύσει διαλεγόμενος
 15 ἔλεγε· «δεῦτε πρὸς με πάντες οἱ κοπιῶντες καὶ πεφορτισμένοι κἀγὼ ἀναπαύσω ὑμᾶς· ἄρατε τὸν ζυγόν μου ἐφ' ὑμᾶς καὶ μάθετε ἀπ' ἐμοῦ ὅτι πρᾶός εἰμι καὶ ταπεινὸς τῇ καρδίᾳ καὶ εὐρήσετε ἀνάπαυσιν ταῖς ψυχαῖς ὑμῶν».
27. Εἶδετε ἀγαθότητος περιουσίαν; εἶδετε κλήσεως φιλοτιμίαν;
 20 «Δεῦτε», φησὶν, «πρὸς με πάντες οἱ κοπιῶντες καὶ πεφορτισμένοι». Φιλάνθρωπος ἢ κλησὶς, ἀπόρρητος ἢ ἀγαθότης. «Δεῦτε πρὸς με πάντες», οὐκ ἄρχοντες μόνον ἀλλὰ καὶ ἀρχόμενοι, οὐ πλούσιοι ἀλλὰ καὶ πένητες, οὐκ ἐλεύθεροι ἀλλὰ καὶ δοῦλοι, οὐκ ἄνδρες ἀλλὰ καὶ γυναῖκες, οὐ νέοι ἀλλὰ καὶ γέροντες, οὐχ ὑγιεῖς τὸ σῶμα ἀλλὰ
 25 καὶ οἱ ἀνάπηροι καὶ οἱ λελωβημένοι τὰ μέλη, πάντες, φησὶν, δεῦτε. Τοιαῦτα γὰρ τὰ τοῦ Δεσπότη δῶρα· οὐκ οἶδε διαφορὰν δούλου καὶ ἐλευθέρου οὐδὲ πλουσίου καὶ πένητος ἀλλὰ πᾶσα αὕτη ἢ ἀνωμαλία ἐκβέβληται. «Δεῦτε πάντες», φησὶν, «οἱ κοπιῶντες καὶ πεφορτισμένοι».
- 30 28. Ὅρα τίνας καλεῖ, τοὺς ἐν ταῖς παρανομίαις καταδαπανηθέν-

13. Ψαλμ. 36,17.

14. Ματθ. 11,28-29.

ἐκείνους πού πρόκειται ν' ἀξιωθοῦν τῆς βασιλικῆς δωρεᾶς, γιά νά γνωρίζετε ὅτι δέν ὑπάρχει κανένα ἀμάρτημα τέτοιο πού νά μπορεῖ νά νικήσει τή γενναιοδωρία τοῦ Κυρίου. Ἄλλά κι ἂν ἀκόμη κανεῖς εἶναι πόρνος, κι ἂν ἀκόμη εἶναι μοιχός, κι ἂν μαλθακός, κι ἂν ἀρσενοκοίτης, κι ἂν πορνόβιος, κι ἂν ἄρπαγας, κι ἂν πλεονέκτης, κι ἂν μέθυσος, κι ἂν εἰδωλολάτρης, τόσο μεγάλη εἶναι ἡ δύναμη τῆς δωρεᾶς καί ἡ φιλανθρωπία τοῦ Κυρίου, ὥστε νά μπορεῖ νά ἐξαφανίσει ὅλα αὐτά καί νά καταστήσει λαμπρότερο καί ἀπό τίς ἴδιες τίς ἡλιακές ἀκτίνες ἐκεῖνον πού θά δείξει μόνο γνώμη εὐγνώμονα.

26. Σκεπτόμενοι λοιπόν τήν ὑπερβολική δωρεά τοῦ φιλάνθρωπου Θεοῦ, καθαρίζετε καί στολίζετε ἀπό ἐδῶ καί πέρα τόν ἑαυτό σας καί μέ τήν ἀποχή ἀπό τά κακά καί μέ τήν ἐργασία τῶν ἀγαθῶν πράξεων· γιὰ αὐτό συμβουλεύει καί ὁ προφήτης, λέγοντας· «ἀπομακρύνσου ἀπό τὸ κακὸ καί κάμε τὸ καλόν»¹³. Καί ὁ ἴδιος πάλι ὁ Χριστὸς μιλώντας πρὸς ὀλόκληρη τήν ἀνθρώπινη φύση ἔλεγε· «ἐλᾶτε κοντά μου ὅλοι σεῖς πού εἶστε κουρασμένοι καί φορτωμένοι ἀπό τὰ ἀμαρτωλὰ βάρη τῆς ζωῆς καί ἐγὼ θά σᾶς ξεκουράσω· σηκῶστε ἐπάνω σας τὸ ζυγὸ μου καί μάθετε ἀπὸ μένα ὅτι εἶμαι πρᾶος καί ταπεινὸς σὴν καρδιά καί θά βρεῖτε ἀνάπαυση στὶς ψυχές σας»¹⁴.

27. Εἶδατε ἀφθονία ἀγαθότητος; εἶδατε γενναιοδωρία κλήσεως; «Ἐλᾶτε», λέγει, «κοντά μου ὅλοι σεῖς πού εἶστε κουρασμένοι καί φορτωμένοι ἀπὸ τὰ ἀμαρτωλὰ βάρη τῆς ζωῆς». Φιλάνθρωπη ἡ πρόσκληση, ἀπερίγραπτη ἡ ἀγαθότητα. «Ἐλᾶτε κοντά μου ὅλοι», ὄχι μόνο οἱ ἄρχοντες ἀλλὰ καί οἱ ἀρχόμενοι, ὄχι μόνο οἱ πλούσιοι ἀλλὰ καί οἱ φτωχοί, ὄχι μόνο οἱ ἐλεύθεροι ἀλλὰ καί οἱ δούλοι, ὄχι μόνο οἱ ἄνδρες ἀλλὰ καί οἱ γυναῖκες, ὄχι μόνο οἱ νέοι ἀλλὰ καί οἱ γέροντες, ὄχι μόνο οἱ ὑγιεῖς σωματικά ἀλλὰ καί οἱ ἀνάπηροι καί ὅσοι ἔχουν ἀκρωτηριασμένα μέλη, ὅλοι, λέει, ἐλᾶτε. Γιὰ τέτοια εἶναι τὰ δῶρα τοῦ Κυρίου· δὲ γνωρίζει διαφορὰ δούλου καί ἐλευθέρου, οὔτε πλουσίου καί φτωχοῦ, ἀλλ' ὅλη αὐτὴ ἡ ἀνισότητα ἔχει ἀπορριφθεῖ. «Ἐλᾶτε ὅλοι», λέγει, «σεῖς πού εἶστε κουρασμένοι καί φορτωμένοι μέ τὰ ἀμαρτωλὰ βάρη τῆς ζωῆς».

28. Πρόσεχε ποιούς προσκαλεῖ, ἐκείνους πού κατασπατάλησαν

τας, τοὺς ἐν τοῖς ἁμαρτήμασι πεφορτισμένους, τοὺς οὐδὲ ἀνανεῦσαι
 λοιπὸν δυναμένους, τοὺς αἰσχύνης πεπληρωμένους, τοὺς ἀπαρρη-
 σιάστους. Καὶ τίνος ἔνεκεν καλεῖ; Οὐχ ἵνα εὐθύνας ἀπαιτήση καὶ
 δικαστήριον καθήση. Ἄλλὰ τί; Ἴνα ἐκ τοῦ κόπου διαναπαύσῃ, ἵνα
 5 τὸ βαρὺ φορτίον περιέλη· τί γὰρ ἁμαρτίας βαρύτερον ἂν γένοιτό
 ποτε; Αὕτη γὰρ κἂν μυριάκις ὤμεν ἀναίσθητοι καὶ λανθάνειν τοὺς
 πολλοὺς βουλώμεθα, τὸ συνειδὸς διεγείρει καθ' ἡμῶν, τὸν δικα-
 στήν τὸν ἀδέκαστον, κάκεῖνος διηνεκῶς κατεξανιστάμενος ἀδιά-
 λειπτον ἡμῶν τὴν ὀδύνην ἐργάζεται, καθάπερ δῆμιός τις καταξαί-
 10 νων καὶ ἄγχων τὸν λογισμὸν καὶ δεικνὸς τῆς ἁμαρτίας τὸ μέγεθος.
 Τοὺς οὖν ὑπὸ ταύτης, φησὶν, βεβαρημένους καὶ καθάπερ φορτίῳ
 τινὶ κατακαμφθέντας, τούτους ἀναπαύσω τὴν ἄφεσιν τῶν ἡμαρτη-
 μένων χαριζόμενος, μόνον δεῦτε πρὸς με. Τίς οὕτως λίθινος, τίς
 οὕτως ἀνένδοτος ὡς μὴ ὑπακοῦσαι τῇ οὕτω φιλανθρώπῳ κλήσει;
 15 29. Εἶτα, διδάκων ἡμᾶς καὶ τὸν τρόπον τῆς ἀναπαύσεως ἐπήγα-
 γεν· «ἄρατε τὸν ζυγὸν μου ἐφ' ὑμᾶς». Ὑπέλθετέ μου, φησί, τὸν ζυ-
 γόν. Ἄλλὰ μὴ δειλιάσητε ζυγὸν ἀκούοντες· οὐδὲ γὰρ τρίβει τὸν αὐ-
 χένα οὐδὲ κάτω νεύειν παρασκευάζει, ἀλλὰ τὰ ἄνω φρονεῖν διδά-
 σκει, τὴν ἀληθῆ φιλοσοφίαν οὕτως ὁ ζυγὸς ἐκπαιδεύει. «Ἄρατε τὸν
 20 ζυγὸν μου ἐφ' ὑμᾶς καὶ μάθετε»· μόνον ὑπέλθετε τὸν ζυγὸν καὶ μα-
 θήσεσθε· «μάθετε»· τουτέστιν ὑπόσχετε τὴν ἀκοήν ἵνα μαθεῖν
 δηνηθῆτε ἀπ' ἐμοῦ. Μὴ γὰρ βαρὺ τι παρ' ὑμῶν ἐπιζητῶ; Ὑμεῖς οἱ
 δοῦλοι ἐμὲ τὸν Δεσπότην μιμήσασθε, ὑμεῖς οἱ γῆ καὶ σποδὸς ὄντες,
 τοῦ οὐρανοῦ καὶ γῆς ποιητὴν τὸν ὑμέτερον δημιουργὸν ζηλώσατε.
 25 «Μάθετε ἀπ' ἐμοῦ», φησὶν, «ὅτι πρῶός εἰμι καὶ ταπεινὸς τῇ καρ-
 δία».

30. Εἶδες συγκατάβασιν Δεσπότην; εἶδες φιλανθρωπίαν ἀμήχα-
 νον; Μὴ βαρὺ τι ἢ ἐπαχθὲς παρ' ἡμῶν ἀπήτησεν; Οὐδὲ γὰρ εἶπεν,

τῆ ζωῆ τους στὶς παρανομίες, τοὺς φορτωμένους ἀπὸ τὰ ἁμαρτήματα, ἐκείνους ποὺ δὲν μποροῦν οὔτε τὸ κεφάλι πιά νὰ σηκώσουν, ποὺ εἶναι γεμάτοι ἀπὸ ντροπή, ποὺ στεροῦνται κάθε παρρησία. Καὶ γιὰ ποιό λόγο τοὺς προσκαλεῖ; Ὅχι γιὰ νὰ ζητήσει εὐθύνες καὶ νὰ τοὺς καθίσει στὸ δικαστήριο. Ἀλλὰ γιατί; Γιὰ νὰ τοὺς ξεκουράσει ἀπὸ τὸν κόπο, γιὰ νὰ τοὺς ἀφαιρέσει τὸ βαρὺ φορτίο· γιατί τί θὰ μπορούσε νὰ ὑπάρξει ποτὲ βαρύτερο ἀπὸ τὴν ἁμαρτία; Αὐτὴ κι ἂν ἀκόμη εἴμαστε σὲ ἀμέτρητο βαθμὸ ἀναίσθητοι καὶ θέλομε νὰ διαφεύγομε τὴν προσοχὴ τῶν πολλῶν, διεγείρει ἐναντίον μας τὴ συνείδηση, τὸ δικαστὴ τὸν ἀμερόληπτο, καὶ ἐκεῖνος ἐξεγυρόμενος ἀδιάκοπα ἐναντίον μας καθιστᾷ ἀσταμάτητο τὸ πόνος μας, σὰν κάποιος δῆμιος καταξοχίζοντας καὶ καταπνίγοντας τὸ λογισμό μας καὶ δείχνοντας τὸ μέγεθος τῆς ἁμαρτίας. Αὐτοὺς λοιπὸν ποὺ εἶναι, λέγει, φορτωμένοι μὲ τὸ βάρος τῆς ἁμαρτίας καὶ ἔχουν λυγίσει σὰν ἀπὸ κάποιο φορτίο πιεζόμενοι, αὐτοὺς θὰ τοὺς ἀναπαύσω χαρίζοντάς τους τὴν ἀφεση τῶν ἁμαρτημάτων τους, μόνο ἐλάτε κοντά μου. Ποιὸς εἶναι τόσο λίθινος, ποιὸς εἶναι τόσο σκληρός, ὥστε νὰ μὴ ὑπακούσει στὴν τόσο φιλόνητο πρόσκληση;

29. Ἐπειτα, διδάσκοντάς μας καὶ τὸν τρόπο τῆς ἀναπαύσεως, πρόσθεσε· «σηκῶστε ἐπάνω σας τὸ ζυγὸ μου»¹⁵. Ἐλάτε, λέγει, κάτω ἀπὸ τὸ ζυγὸ μου. Ἀλλὰ μὴ δειλιάσετε ἀκούοντας ζυγὸ· γιατί δὲν συνθλίβει τὸν αὐχένα οὔτε μᾶς κάμνει νὰ σκύβομε κάτω τὸ κεφάλι, ἀλλὰ μᾶς διδάσκει νὰ σκεπτόμαστε τὰ οὐράνια, μᾶς διδάσκει αὐτὸς ὁ ζυγὸς τὴν ἀληθινὴ φιλοσοφία. «Σηκῶστε ἐπάνω σας τὸ ζυγὸ μου καὶ μάθετε»· μόνο ἐλάτε κάτω ἀπὸ τὸ ζυγὸ μου καὶ θὰ μάθετε· «μάθετε»· δηλαδὴ συγκεντρωστε τὴν προσοχὴ τῶν αὐτιῶν σας γιὰ νὰ μπορέσετε νὰ μάθετε ἀπὸ μένα. Μήπως δηλαδὴ ζητῶ ἀπὸ σᾶς κάτι τὸ βαρὺ; Σεῖς οἱ δοῦλοι μιμηθεῖτε ἐμένα τὸν Κύριο, σεῖς ποὺ εἶστε χῶμα καὶ στάχτη γίνατε ζηλωτὲς τοῦ ποιητῆ τοῦ οὐρανοῦ καὶ τῆς γῆς, τοῦ δημιουργοῦ τοῦ δικοῦ σας. «Μάθετε ἀπὸ μένα», λέγει, «ὅτι εἶμαι πρᾶος καὶ ταπεινὸς στὴν καρδιά».

30. Εἶδες συγκατάβαση Κυρίου; εἶδες φιλονητοπία ἀκαταγώνιστη; Μήπως ζήτησε ἀπὸ μᾶς κάτι τὸ βαρὺ καὶ ἀβάσταχτο; γιατί

μάθετε ἀπ' ἐμοῦ ὅτι σημεῖα εἰργασάμην, ὅτι νεκροὺς ἤγειρα, ὅτι θαύματα ἐπεδειξάμην', ἅπερ τῆς αὐτοῦ μόνης δυνάμεως ἦν. Ἀλλὰ τί; «Μάθετε ἀπ' ἐμοῦ ὅτι πρῶός εἰμι καὶ ταπεινὸς τῇ καρδίᾳ καὶ εὐρήσετε ἀνάπαυσιν ταῖς ψυχαῖς ὑμῶν». Εἶδες ὅσον τοῦ ζυγοῦ τούτου τὸ κέρδος, ὅση ἢ ὠφέλεια; Ὁ τοίνυν ὑπὸ τὸν ζυγὸν τοῦτον ἐλθεῖν καταξιωθεὶς καὶ δυνηθεὶς μαθεῖν παρὰ τοῦ Δεσπότη πρῶος εἶναι καὶ ταπεινὸς τῇ καρδίᾳ, πᾶσαν αὐτοῦ τῇ ψυχῇ ἀνάπαυσιν προξενήσει. Τοῦτό γάρ ἐστι τὸ κεφάλαιον τῆς σωτηρίας τῆς ἡμετέρας· ὁ ταύτην κεκτημένος τὴν ἀρετὴν δυνήσεται, σώματι συμπε-
10 πλεγμένος, ταῖς ἀσωμάτοις ἀμιλλᾶσθαι δυνάμεσι καὶ μηδὲν ἔχειν κοινὸν πρὸς τὰ παρόντα.

31. Ὁ γὰρ μιμούμενος τοῦ Δεσπότη τὴν πραότητα οὐκ ὀργιέται, οὐκ ἐπαρθήσεται κατὰ τοῦ πλησίον. Κἂν πληγὰς αὐτῷ τις ἐντεῖνη, ἐρεῖ· «εἰ κακῶς ἐλάλησα μαρτύρησον περὶ τοῦ κακοῦ, εἰ δὲ
15 καλῶς, τί με δέρεις;». Κἂν δαιμονῶντα αὐτὸν καλέσῃ ἀποκρίνεται, «ἐγὼ δαιμόνιον οὐκ ἔχω», καὶ οὐδὲν αὐτὸν τῶν ἐπαγομένων δακεῖν δυνήσεται. Ὁ τοιοῦτος ὑπερόψεται πάσης δόξης τοῦ παρόντος βίου καὶ οὐδὲν αὐτὸν τῶν ὀρωμένων ἐπισπάσεται· ἑτέρους γὰρ ὀφθαλμοὺς κτήσεται λοιπόν. Ὁ γὰρ ταπεινὸς τῇ καρδίᾳ γενόμενος
20 οὐδέποτε βασκῆναι δυνήσεται τοῖς τοῦ πλησίον ἀγαθοῖς. Ὁ τοιοῦτος οὐχ ἀρπάσει, οὐ πλεονεκτήσει, οὐκ ἐπιθυμήσει χρημάτων ἀλλὰ καὶ τὰ ὄντα προήσεται, πολλὴν τὴν συμπάθειαν περὶ τὸ ὁμογενὲς ἐπιδεικνύμενος. Ὁ τοιοῦτος οὐ διορύξει γάμον ἀλλότριον. Ὁ γὰρ τὸν ζυγὸν ὑπελθὼν τοῦ Χριστοῦ καὶ μαθὼν πρῶος εἶναι καὶ ταπει-
25 νὸς τῇ καρδίᾳ πάντως ἐπιδείξεται πᾶσαν ἀρετὴν καὶ τοῖς ἔχνεσιν ἐξακολουθήσει τοῦ Δεσπότη.

32. Ὑπέλθωμεν τοίνυν τὸν ζυγὸν τὸν χρηστὸν καὶ τὸ φορτίον τὸ ἐλαφρὸν ἄρωμεν ἵνα καὶ τὴν ἀνάπαυσιν εὐρεῖν δυνηθῶμεν. Ὁ τοῦτον ὑπελθὼν τὸν ζυγὸν πάσης ὀφείλει τῆς παλαιᾶς συνηθείας
30 λήθην ποιήσασθαι καὶ ὀφθαλμῶν ἀκρίβειαν ἐπιδείκνυσθαι· «ὁ γὰρ

16. Ἰω. 18,23.

17. Ἰω. 8,49.

δὲν εἶπε, 'μάθετε ἀπὸ μένα ὅτι ἕκαμα καταπλητικὰ πράγματα, ὅτι ἀνέστησα νεκρούς, ὅτι ἔδειξα θαύματα', πράγματα πού ἦταν ἔργα μόνο τῆς δυνάμεως αὐτοῦ. Ἀλλὰ τί; «Μάθετε ἀπὸ μένα ὅτι εἶμαι πρᾶος καὶ ταπεινὸς στὴν καρδιά καὶ θὰ βρεῖτε ἀνάπαυση στὶς ψυχές σας». Εἶδες πόσο εἶναι τὸ κέρδος αὐτοῦ τοῦ ζυγοῦ, πόση ἡ ὠφέλεια; Ἐκεῖνος λοιπὸν πού καταξιώθηκε νὰ ἔρθει κάτω ἀπὸ αὐτὸ τὸ ζυγὸ καὶ μπόρεσε νὰ μάθει ἀπὸ τὸν Κύριο ὅτι εἶναι πρᾶος καὶ ταπεινὸς στὴν καρδιά, θὰ προσφέρει πλήρη ἀνάπαυση στὴν ψυχὴ του. Γιατὶ αὐτὸ εἶναι τὸ μεγαλύτερο πρᾶγμα τῆς σωτηρίας μας· ἐκεῖνος πού ἔχει ἀποκτήσει αὐτὴ τὴν ἀρετὴ θὰ μπορέσει, ἐνῶ εἶναι ἐνωμένος μὲ τὸ σῶμα, νὰ συναγωνίζεται τὶς ἀσώματες δυνάμεις καὶ νὰ μὴ ἔχει τίποτε τὸ κοινὸ μὲ τὰ παρόντα πράγματα.

31. Πραγματικὰ ἐκεῖνος πού μιμεῖται τὴν πραότητα τοῦ Κυρίου δὲ θὰ ὀργισθεῖ, δὲ θὰ ξεσηκωθεῖ ἐναντίον τοῦ πλησίον του. Κι ἂν ἀκόμη κανεὶς τοῦ ἐπιφέρει πλήγματα θὰ πεῖ· «ἂν μίλησα κακῶς, πὲς ποιό εἶναι τὸ κακό, ἂν ὁμως μίλησα καλῶς, γιατί μὲ δέρεις;»¹⁶. Ἄν πάλι τὸν ὀνομάσει δαιμονισμένο θ' ἀποκριθεῖ, «ἐγὼ δὲν ἔχω δαιμόνιο»¹⁷ καὶ δὲν θὰ μπορέσει τίποτε νὰ τὸν πληγώσει ἀπὸ τὰ ὅσα συμβαίνουν ἐναντίον του. Ὁ παρόμοιος ἄνθρωπος θὰ περιφρονήσει ὅλη τὴ δόξα τῆς παρούσας ζωῆς καὶ τίποτε ἀπὸ τὰ ὄρατὰ πράγματα δὲ θὰ τὸν προσελκύσει· γιατί θὰ ἀποκτήσει πιά ἄλλους ὀφθαλμούς. Πραγματικὰ ἐκεῖνος πού ἀπέκτησε ταπεινὴ καρδιά ποτὲ δὲ θὰ μπορέσει νὰ φθονήσει τὰ ἀγαθὰ τοῦ πλησίον του. Ὁ ἄνθρωπος αὐτὸς δὲ θὰ ἀρπάξει, δὲ θὰ γίνει πλεονέκτης, δὲ θὰ ἐπιθυμήσει χρήματα, ἀλλὰ καὶ ἐκεῖνα πού ἔχει θὰ τὰ δωρήσει στὸ συνάνθρωπό του, δείχνοντας μεγάλη συμπάθεια πρὸς τὸν ὁμογενῆ του. Ὁ ἄνθρωπος αὐτὸς δὲ θὰ ὑπονομεύσει ξένο γάμο. Γιατὶ ἐκεῖνος πού μπῆκε κάτω ἀπὸ τὸ ζυγὸ τοῦ Χριστοῦ καὶ ἔμαθε νὰ εἶναι πρᾶος καὶ ταπεινὸς στὴν καρδιά, ὅπωςδήποτε θὰ ἐπιδείξει κάθε ἀρετὴ καὶ θ' ἀκολουθήσει τὰ ἴχνη τοῦ Κυρίου.

32. Ἄς θέσομε λοιπὸν τὸν ἑαυτό μας κάτω ἀπὸ τὸν καλὸ ζυγὸ καὶ ἄς σηκώσομε τὸ ἐλαφρὸ φορτίο, γιὰ νὰ μπορέσομε νὰ βροῦμε καὶ τὴν ἀνάπαυση. Ἐκεῖνος πού ἔθεσε τὸν ἑαυτό του κάτω ἀπὸ αὐτὸ τὸ ζυγὸ ὀφείλει νὰ ξεχάσει ὅλη τὴν παλιὰ συνήθειά του καὶ

ἐμβλέψας γυναικί», φησίν, «πρὸς τὸ ἐπιθυμῆσαι, ἤδη ἐμοίχευσεν αὐτὴν ἐν τῇ καρδίᾳ αὐτοῦ»: ὥστε ἀσφάλειαν ἐπιθεῖναι δεῖ ταῖς ὀπτικάῖς αἰσθήσεσιν, ἵνα μὴ δι' αὐτῶν θάνατος ἀναβῆ. Οὐ μόνον δὲ ὀφθαλμῶν, ἀλλὰ καὶ γλώττης πολλὴν τὴν ἀκρίβειαν ἐπιδείκνυσθαι 5 χρῆ. «Πολλοὶ γὰρ ἔπεσόν», φησίν, «ἐν στόματι μαχαίρας καὶ οὐχ ὡς οἱ πεσόντες διὰ γλώσσης», τὰ ἄλλα πάθη τὰ τικτόμενα χαλινοῦν καὶ ἐν γαλήνῃ τὴν διάνοιαν καθιστᾶν, τὸν θυμὸν ἐξορίζειν, τὴν ὀργὴν, τὴν μνησικακίαν, τὴν ἔχθραν, τὴν βασκανίαν, τὰς ἐπιθυμίας τὰς ἀτόπους, τὴν ἀσέλγειαν ἅπασαν, πάντα τὰ ἔργα τῆς σαρκὸς 10 ἅτινα ἐστὶ φησιν μοιχεία, πορνεία, ἀκαθαρσία, ἀσέλγεια, εἰδωλολατρία, φαρμακεία, ἔχθρα, ἔρις, φθόνοι, μέθαι, κῶμοι.

33. Ταῦτα τοίνυν πάντα ἐκμοχλεύειν προσῆκε, τὸν δὲ καρπὸν τοῦ Πνεύματος ἔχειν σπουδάζειν, ἀγάπην, χαρὰν, εἰρήνην, μακροθυμίαν, χρηστότητα, ἀγαθωσύνην, πραότητα, ἐγκράτειαν. Ἐὰν οὐ- 15 τως ἐκκαθάρωμεν ἡμῶν τὴν διάνοιαν κατεπάδοντες τὰ εὐσεβῆ διδάγματα, δυνησόμεθα ἐντεῦθεν ἤδη ἑαυτοὺς προευτρεπίσαντες καὶ πρὸς τὴν ὑποδοχὴν τοῦ μεγέθους τῆς δωρεᾶς ἀξίους καταστῆσαι καὶ πρὸς τὴν φυλακὴν τῶν διδομένων ἀγαθῶν.

34. Μὴ μοι λοιπὸν περὶ τῶν ἔξω καλλωπισμῶν ἢ φροντὶς γινέ- 20 σθω μηδὲ περὶ τὴν τῶν ἱματίων πολυτέλειαν, ἀλλὰ πᾶσα ἡ σπουδὴ μεταγέσθω ἐπὶ τὴν τῆς ψυχῆς εὐμορφίαν ὥστε τὸ ταύτης κάλλος φαιδρότερον γίνεσθαι. Μὴ μοι τὰ σηρικὰ ἱμάτια καὶ τὰ τῶν σκωλήκων νήματα μηδὲ τὰ χρυσὰ περιδέρραια. Καὶ γὰρ ὁ τῆς οἰκουμένης διδάσκαλος εἰδὼς μάλιστα τῆς γυναικειᾶς φύσεως τὴν 25 βλακειάν καὶ τῆς γνώμης τὸ εὐόλισθον οὐκ ὤκνησε καὶ περὶ τούτων διατάξασθαι. Τί λέγω ὅτι περὶ τούτων οὐ παρητήσατο διδάξαι; Περὶ ἐμπλεγμάτων παραινῶν βοᾷ καὶ λέγει· «μὴ ἐμπλέγμασιν ἢ χρυσῶ ἢ μαργαρίταις ἢ ἱματισμῶ πολυτελεῖ», μονονουχὶ διδά-

16. Ματθ. 5,28.

17. Σοφ. Σειράχ 28,18.

18. Γαλ. 5,19-20.

19. Α' Τιμ. 2,9.

νὰ ἔχει πάρα πολὺ προσεκτικὰ τὰ μάτια· γιατί λέγει, «ἐκεῖνος ποὺ εἶδε γυναῖκα καὶ ἐπιθύμησε αὐτήν, ἤδη ἐμοίχευσε αὐτήν μέσα στὴν καρδιά του¹⁶. ὥστε πρέπει νὰ τοποθετήσῃ ἀσφάλεια στὰ μάτια του, γιὰ νὰ μὴ ἀνεβεῖ μέσω αὐτῶν θάνατος. Καὶ ὄχι μόνο τὰ μάτια, ἀλλὰ πρέπει νὰ ἔχει καὶ πάρα πολὺ προσεκτικὴ τὴ γλῶσσα του. Γιατὶ λέγει, «πολλοὶ ἔπεςαν φονευμένοι ἀπὸ μαχαίρι, ἀλλὰ δὲν εἶναι αὐτοὶ τόσοι ὅσοι ἐκεῖνοι ποὺ ἔπεςαν χτυπημένοι ἀπὸ κακὴ γλῶσσα»¹⁷. νὰ χαλιναγωγεῖ τὰ ἄλλα πάθη ποὺ γεννιοῦνται, νὰ ἔχει γαλήνια τὴ σκέψη, ν' ἀπομακρύνει τὸ θυμὸ, τὴν ὀργή, τὴ μνησικακία, τὴν ἔχθρα, τὸ φθόνον, τὶς παράλογες ἐπιθυμίες, ὅλη τὴν ἀσέλγεια, ὅλα τὰ ἔργα τῆς σάρκας, ποὺ εἶναι, ὅπως λέγει, ἡ μοιχεία, ἡ πορνεία, ἡ ἀκαθαρσία, ἡ ἀσέλγεια, ἡ εἰδωλολατρία, ἡ μαγεία, ἡ ἔχθρα, ἡ φιλονεικία, οἱ φθόνοι, οἱ μέθες, οἱ ἄσωτες διασκεδάσεις¹⁸.

33. Ὅλα αὐτὰ λοιπὸν πρέπει νὰ τὰ ἀπομακρύνουμε καὶ νὰ φροντίζουμε νὰ ἔχομε τὸν καρπὸ τοῦ Πνεύματος, τὴν ἀγάπη, τὴ χαρά, τὴν εἰρήνη, τὴ μακροθυμία, τὴν καλωσύνη, τὴν ἀγαθωσύνη, τὴν πραότητα, τὴν ἐγκράτεια. Ἄν ἔτσι καθαρίσουμε τὸ νοῦ μας μὲ τὴν ἀκρόαση τῶν εὐσεβῶν διδαγμάτων, θὰ μῖπρέσομε ἀπὸ ἐδῶ ἤδη νὰ προετοιμάσομε τὸν ἑαυτὸ μας καὶ νὰ τὸν καταστήσομε ἄξιο πρὸς ὑποδοχὴ τοῦ μεγέθους τῆς δωρεᾶς καὶ πρὸς διαφύλαξη τῶν ἀγαθῶν ποὺ μᾶς δίνονται.

34. Ἄς μὴ εἶναι λοιπὸν, παρακαλῶ, ἡ φροντίδα σας γιὰ τοὺς ἐξωτερικοὺς καλλωπισμοὺς οὔτε γιὰ τὴν πολυτέλεια τῶν ἐνδυμάτων, ἀλλ' ὅλη ἡ φροντίδα σας ἄς μεταφερθεῖ στὴν ὁμορφιά τῆς ψυχῆς, ὥστε τὸ κάλλος αὐτῆς νὰ γίνῃ λαμπρότερο. Οὔτε σᾶς παρακαλῶ νὰ φροντίζετε γιὰ τὰ μεταξωτὰ ἐνδύματα, γιὰ τὰ νήματα τῶν σκουληκιῶν καὶ γιὰ τὰ χρυσὰ περιδέρραια. Γιατὶ ὁ δάσκαλος τῆς οἰκουμένης γνωρίζοντας ὅπως ἰδιαίτερα τὴ μωρία τῆς γυναικείας φύσεως καὶ τὴν εὐκολὴ ὀλισθηρότητα τῆς γνώμης της δὲ δίστασε νὰ δώσῃ ἐντολὰς καὶ γι' αὐτὰ. Τί λέγω ὅτι δὲν ἀπέφυγε νὰ δώσῃ ἐντολὰς γι' αὐτὰ; Συμβουλευόντας γιὰ τὰ κοσμήματα τῶν γυναικῶν βροντοφωνάζει καὶ λέγει· «ὄχι μὲ πλέξιμο τῶν μαλλιῶν ἢ μὲ χρυσὰ κοσμήματα ἢ μαργαριτάρια ἢ πολυτελεῖ ἐνδύματα»¹⁹,

κων κοσμεῖσθαι βούλει, γύναι, καὶ παρὰ τῶν ὀρώντων ἐπαινείσθαι; Ἐγὼ σοι τοὺς ὁμογενεῖς ἀνθρώπους ἀλλὰ καὶ τὸν τῶν ὄλων Δεσπότην εἰς ἔπαινον καὶ εὐφημίαν ἐκκαλέσομαι.

35. Ἐπεὶ δὲ ἐκεῖνον τὸν κόσμον ἐξέβαλε τὸν ἀπὸ τῶν ἐμπλε-
5 γμάτων, τὸν ἀπὸ τῶν χρυσίων καὶ μαργαριτῶν καὶ τῶν ἱματίων τῶν πολυτελῶν, ἴδωμεν λοιπὸν ποῖον αὐτῇ περιτίθησι κόσμον. Οὗτος γὰρ ὁ κόσμος ὁ ἐκ τῶν χρυσίων καὶ τῶν ἱματίων, κἂν πρὸς ὀλίγον τέρψη τὴν περικειμένην, τῷ χρόνῳ δαπανᾶται· τί λέγω δαπανᾶται; Καὶ πρὸ τῆς δαπάνης τοῦ χρόνου τοὺς τῶν βασκάνων
10 ὀφθαλμοὺς διεγείρει καὶ τοὺς κακούργους πρὸς τὴν ὑφαίρεσιν προτρέπεται. Ὁ δὲ κόσμος ὃν περιτίθησιν αὐτὸς ἀνάλωτος, ἀδαπάνητος, διηνεκῆς, καὶ ἐνταῦθα συμπαραμένων κάκει συναποδημῶν καὶ πολλὴν ἡμῖν τὴν παρρησίαν κατασκευάζων.

36. Ἄλλ' αὐτῶν ἀναγκαῖον ἀκοῦσαι τῶν ἀποστολικῶν ρημά-
15 των· τί οὖν φησιν; «Ἄλλ' ὃ πρέπει γυναιξὶν ἐπαγγελλομέναις θεοσεβεῖν, δι' ἔργων ἀγαθῶν». Ἄξια, φησί, τῷ ἐπαγγέλματι διαπράττου, διὰ τῶν ἔργων σαυτὴν κόσμει τῶν ἀγαθῶν. Μιμείσθω ἢ τῶν ἀγαθῶν πρᾶξις τὸ ἐπάγγελμα· ἐπαγγέλλη σέβειν τὸν Θεόν, τὰ ἐκείνῳ ἀρέσκοντα ἐργάζου, τὰ ἔργα τὰ ἀγαθὰ. Τί δέ ἐστι «δι' ἔρ-
20 γων ἀγαθῶν»; Πᾶσα ἢ συναγωγή τῆς ἀρετῆς φησιν, ἢ τῶν παρόντων ὑπεροψία, ἢ τῶν μελλόντων ἐπιθυμία, ἢ καταφρόνησις τῶν χρημάτων, ἢ περὶ τοὺς πένητας δαψίλεια, ἢ ἐπιείκεια, ἢ πραότης, ἢ φιλοσοφία, τὸ ἐν εἰρήνῃ καὶ γαλήνῃ τὴν ψυχὴν διακεῖσθαι, τὸ μὴ ἐπτοῆσθαι πρὸς τὴν δόξαν τοῦ παρόντος βίου ἀλλὰ ἄνω τεταμένον
25 ἔχειν τὸ ὄμμα καὶ τὰ ἐκεῖ μεριμνᾶν διηνεκῶς καὶ τῆς ἐκεῖ ἐφίεσθαι δόξης.

37. Ἄλλ' ἐπειδὴ πρὸς τὰς γυναῖκάς μοι νῦν ὁ λόγος μάλιστα, βούλομαι καὶ ἕτερά τινα ταύταις παρεγγυῆσαι, ὥστε μετὰ τῶν ἄλ-
λων καὶ τῆς ἐπιβλαβοῦς συνηθείας ἀπέχεσθαι τοῦ μὴ κωνιᾶν τὸ
30 πρόσωπον μηδὲ ὡς ἐλλιπῶς ἐχούσης τῆς δημιουργίας προστιθέναι

διδάσκοντας κατὰ κάποιο τρόπο καὶ λέγοντας, θέλεις, γυναίκα, νὰ ἐπαινεῖσαι καὶ ἀπὸ ἑκείνους ποὺ σὲ βλέπουν; Ἐγὼ θὰ προσκαλέσω πρὸς ἔπαινο καὶ ἐγκωμιασμό σου ὄχι μόνο τοὺς ὁμογενεῖς σου ἀνθρώπους, ἀλλὰ καὶ τὸν Κύριο τῶν ὄλων.

35. Καὶ ἀφοῦ λοιπὸν ἀπέρριψε τὸν στολισμὸ ποὺ γίνεται μὲ τὸ πλέξιμο τῶν μαλιῶν, μὲ τὰ χρυσὰ καὶ τὰ μαργαριτάρια καθὼς καὶ μὲ τὰ πολυτελεῖ ἐνδύματα, ἃς δοῦμε στὴ συνέχεια μὲ ποιό στολισμὸ περιβάλλει αὐτήν. Γιατὶ αὐτὸς ὁ στολισμὸς μὲ τὰ χρυσὰ κοσμήματα καὶ τὰ ἐνδύματα, κι ἂν ἀκόμη εὐχαριστήσῃ πρὸς στιγμὴ ἐκείνην ποὺ τὰ φοράει, καταστρέφεται μὲ τὸ πέρασμα τοῦ χρόνου· καὶ τί λέγω καταστρέφεται; Καὶ πρὶν ἀπὸ τὴν καταστροφή ἀπὸ τὸ χρόνο διεγείρει τοὺς ὀφθαλμοὺς τῶν φθονερῶν καὶ παρακινεῖ τοὺς κακούργους στὴν ἀφαίρεση αὐτοῦ. Ἐνῶ ὁ στολισμὸς μὲ τὸν ὁποῖο αὐτὸς περιβάλλει τὴ γυναίκα εἶναι ἀξόδευτος, ἀδαπάνητος, αἰώνιος, ποὺ καὶ σ' αὐτὸν τὸν κόσμον παραμένει μαζί της καὶ ἐκεῖ τὴν ἀκολουθεῖ καὶ μᾶς δίνει πολλὴ παρρησία.

36. Ἄλλ' εἶναι ἀνάγκη ν' ἀκούσομε τ' ἀποστολικά λόγια· τί λέγει λοιπὸν; «Ἄλλ' ἐκεῖνο ποὺ ταιριάζει σὲ γυναῖκες ποὺ ὁμολογοῦν θεοσέβεια, δηλαδὴ μὲ ἔργα ἀγαθὰ»²⁰. Κάμνε, λέγει, ἔργα ἄξια τοῦ ἐπαγγέλματός σου, μὲ ἔργα ἀγαθὰ στόλιζε τὸν ἑαυτὸ σου. Νὰ μιμεῖται ἡ ἐκτέλεση τῶν ἀγαθῶν ἔργων τὸ ἐπάγγελμα· ὑπόσχεσαι νὰ σέβῃς τὸ Θεό, γι' αὐτὸ κάμνε ἐκεῖνα ποὺ ἀρέσουν σ' αὐτόν, τὰ ἀγαθὰ ἔργα. Τί σημαίνει ὅμως, «μὲ ἔργα ἀγαθὰ»; Τὸ σύνολο τῆς ἀρετῆς, λέγει, ἡ περιφρόνηση τῶν παρόντων, ἡ ἐπιθυμία τῶν μελλοντικῶν ἀγαθῶν, ἡ περιφρόνηση τῶν χρημάτων, ἡ γάνναιόδωρη χορήγηση πρὸς τοὺς φτωχοὺς, ἡ ἐπιείκεια, ἡ πραότητα, ἡ εὐσέβεια, ἡ εἰρηνικὴ καὶ γαλήνια κατάστασις τῆς ψυχῆς, τὸ νὰ μὴ συγκινεῖται κανεὶς ἀπὸ τὴ δόξα τῆς παρούσας ζωῆς ἀλλὰ νὰ ἔχει στραμμένο τὸ βλέμμα πρὸς τὸν οὐρανὸ καὶ νὰ μεριμνᾷ διαρκῶς γιὰ τὰ ἐκεῖ καὶ νὰ ποθεῖ τὴν ἐκεῖ δόξα.

37. Ἄλλ' ἐπειδὴ ὁ λόγος μου τώρα εἶναι κατ' ἐξοχὴ γιὰ τὶς γυναῖκες, ἐπιθυμῶ νὰ τὶς ἀπευθύνω καὶ μερικὲς ἀκόμη συμβουλές, ὥστε μαζί μὲ τὰ ἄλλα, ν' ἀποφεύγουν καὶ τὴν ἐπιβλαβῆ συνήθεια, τὸ νὰ μὴ βάφουν δηλαδὴ τὸ πρόσωπο μὲ φτειασίδια οὔτε νὰ τὰ

- καὶ τὴν ὕβριν εἰς τὸν δημιουργὸν ἐκτείνειν. Τί γὰρ ποιεῖς, ὦ γύναι; Μὴ γὰρ ἀπὸ τῶν ἐπιτριμμάτων καὶ τῶν ὑπογραφῶν προσθήκη ἐργάσασθαι ἔχεις τῷ φυσικῷ κάλλει ἢ τὴν φυσικὴν ἀμορφίαν μεταβαλεῖν; Οὐτε ἐκείνῳ προσθήκη ἐργάση διὰ τούτων, καὶ τῆς ψυ-
 5 χῆς τὸ κάλλος διαφθερεῖς. Ἡ γὰρ περιεργία αὕτη τεκμήριον γίνεται τῆς ἔνδοθεν βλακείας. Ἄλλως τε καὶ πολὺν ἐπισορεύεις διὰ τούτου σαυτῇ τὸ πῦρ, τὰς τῶν νέων ὄψεις ἀναπτεροῦσα καὶ τοὺς τῶν ἀκολάστων ὀφθαλμοὺς ἐπισπωμένη καὶ μοιχοῦς ἀπηρτισμένους ἐργαζομένη καὶ τὸν ἐκείνων ὄλισθον εἰς τὴν σὴν ἔλκεις κεφαλὴν.
- 10 38. Τὸ μὲν οὖν πρέπον καὶ ἐπωφελές πάντῃ τούτου ἀπέχεσθαι· εἰ δὲ μὴ βούλοιντο αἱ τῇ κακῇ ταύτῃ συνηθείᾳ προκατειλημμένοι, κἂν γοῦν ἐπὶ τὸν εὐκτῆριον οἶκον ἀφικνούμεναι μὴ ποιεῖτωσαν τοῦτο. Τίνος γὰρ ἔνεκεν, εἶπέ μοι, εἰς ἐκκλησίαν παραγενομένη οὕτω σαυτὴν διατίθης; Μὴ γὰρ τοῦτο ἐπιζητεῖ τὸ κάλλος ὃν ἔρχη
 15 προσκυνῆσουσα καὶ τὰς ὑπὲρ τῶν ἀμαρτημάτων ἐξομολογήσεις ποιησομένη; Τὸ ἐνθοδεν κάλλος ἐπιζητεῖ, τὴν διὰ τῶν ἔργων τῶν ἀγαθῶν πρᾶξιν, τὴν ἐλεημοσύνην, τὴν σωφροσύνην, τὴν κατάνυξιν, τὴν πίστιν τὴν ἀκριβῆ. Σὺ δὲ ταῦτα καταλιποῦσα πολλοὺς τῶν ραθύμων καὶ ἐν τῇ ἐκκλησίᾳ ὑποσκελίζεις ἐπιχειρεῖς. Καὶ πόσων
 20 ταῦτα ἄξια σκηπτῶν; Εἰς τὸν λιμένα παραγίνῃ καὶ ναβάγιον σαυτῇ κατασκευάζῃ· πρὸς τὸν ἰατρὸν ἔρχῃ τὰ ἔλκη θεραπεῦσαι καὶ μείζονα αὐτὰ ἐργαζομένη ἀπέρχῃ. Καὶ τίς σοι λοιπὸν ἔσται συγγνώμη; Ἄλλ' εἰ καὶ πρότερόν τινες ἦσαν οὕτω ραθύμως περὶ τὴν ἑαυτῶν σωτηρίαν διακείμεναι, νῦν γοῦν πεισθῆτωσαν ἀπαλλαγῆναι τῆς λύ-
 25 μης ταύτης· εἰ γὰρ ἱματίοις πολυτελέσι κεχρῆσθαι ἀπηγόρευσε, πολλῷ μᾶλλον τοῖς ἐπιτίμμασι καὶ ταῖς ὑπογραφαῖς.
39. Μετὰ δὲ τούτων παρακαλῶ καὶ ἄνδρας καὶ γυναῖκας τοὺς κληδονισμοὺς καὶ τὰς παρατηρήσεις πάντῃ φεύγειν· ταῦτα γὰρ Ἑλλήνων ἐστὶ καὶ τῶν ἔτι τῇ πλάνῃ προκατειλημμένων ληρήματα, τὸ

προσθέτουν αὐτὰ σὰν νὰ εἶναι ἔλλιπές τὸ δημιούργημα, ἐπεκτείνοντας ἔτσι τὴν ὕβρη πρὸς τὸν δημιουργό. Τί κάμνεις, γυναῖκα; Μήπως μὲ τὰ φτειασίδια καὶ τὰ βαψίματα μπορεῖς νὰ προσθέσεις κάτι στὸ φυσικὸ κάλλος ἢ ν' ἀλλάξεις τὴ φυσικὴ ἀσχήμια; Καὶ δὲ θὰ προσθέσεις κάτι μ' αὐτὰ στὸ φυσικὸ κάλλος καὶ θὰ καταστρέψεις τὸ κάλλος τῆς ψυχῆς. Γιατὶ ἡ περιέργεια αὐτὴ γίνεται ἀπόδειξη τῆς ἐσωτερικῆς ἀνοησίας. Ἄλλωστε ἐπισορεύεις μ' αὐτὸ καὶ πολλὴ φωτιὰ γιὰ τὸν ἑαυτό σου, διαγείροντας τὰ βλέμματα τῶν νέων καὶ προσελκύοντας τοὺς ὀθλαλμοὺς τῶν ἀκολάστων, καὶ ἔτσι δημιουργεῖς ὀλοκληρομένους μοιχοὺς, προσελκύοντας τὸ ὀλίστημα ἐκείνων στὸ κεφάλι σου.

38. Τὸ πρέπον λοιπὸν καὶ ἐπωφελὲς εἶναι ν' ἀπέχουν οἱ γυναῖκες ἐξ ὀλοκλήρου ἀπ' αὐτὰ· ἂν ὅμως δὲν θέλουν νὰ τὸ κάμουν αὐτὸ ἐκεῖνες ποὺ εἶναι κυριευμένες ἀπὸ τὴν κακὴ αὐτὴ συνήθεια, τουλάχιστο ἄς μὴ τὸ κάμνουν αὐτὸ ὅταν ἔρχονται στὸν οἶκο προσευχῆς. Γιατὶ πές μου, γιὰ ποιό λόγο ἐρχόμενη στὴν ἐκκλησία στολίζεις ἔτσι τὸν ἑαυτό σου; Μήπως αὐτὸ τὸ κάλλος ἐπιθυμεῖ ἐκεῖνος τὸν ὁποῖο ἔρχεσαι νὰ προσκυνήσεις καὶ νὰ τοῦ ἐξομολογηθεῖς τὰ ἀμαρτήματά σου; Τὸ ἐσωτερικὸ κάλλος ἐπιζητεῖ, τὴν ἐκτέλεση τῶν ἀγαθῶν ἔργων, τὴν ἐλεημοσύνη, τὴ σωφροσύνη, τὴν κατάνυξη, τὴν πίστη τὴν ἀκριβῆ. Σὺ ὅμως, περιφρονώντας ὅλα αὐτὰ, ἐπιχειρεῖς νὰ ὑποσκελίσεις καὶ μέσα στὴν ἐκκλησία πολλοὺς ἀπὸ τοὺς ἀδιάφορους. Καὶ πόσων κεραυνῶν δὲν εἶναι ἄξια αὐτά; Ἐρχεσαι στὸ λιμάνι καὶ δημιουργεῖς ναυάγιο γιὰ τὸν ἑαυτό σου· ἔρχεσαι στὸ γιατρὸ νὰ θεραπεύσεις τὶς πληγές σου καὶ φεύγεις κάμνοντας αὐτὲς μεγαλύτερες. Καὶ ποιά συγγνώμη θὰ ἔχεις τότε; Ἄλλ' ἂν μερικὲς προηγουμένως ἦταν τόσο ἀδιάφορες γιὰ τὴ σωτηρία τους, ἄς πεισθοῦν τώρα τουλάχιστο ν' ἀπαλλαγοῦν ἀπὸ τὴν καταστροφὴ αὐτὴ· γιατί, ἂν ἀπαγόρευσε ὁ Παῦλος νὰ φοροῦν πολυτελῆ ἐνδύματα, πολὺ περισσότερο ἀπαγορεύει τὰ φτειασίδια καὶ τὰ βαψίματα.

39. Μαζὶ μ' αὐτὰ παρακαλῶ ἄνδρες καὶ γυναῖκες ν' ἀποφεύγετε ἐξ ὀλοκλήρου τὶς μαντεῖες καὶ τὶς παρατηρήσεις· γιατί αὐτὰ εἶναι μωρολογίες τῶν Ἑλλήνων καὶ ἐκείνων ποὺ εἶναι ἀκόμη προσκολ-

τοῦ κόρακος τὴν φωνὴν περιεργάζεσθαι καὶ τοῦ μυδῶνος τὸν ψόφον καὶ τῆς δοκοῦ τὸν τρισμὸν, τὸ τὰς ἀπαντήσεις τῶν μὲν αἰσχυρῶς βεβιωκότων μεθ' ἡδονῆς δέχεσθαι τὰς δὲ τῶν ἐν εὐλαβείᾳ καὶ σεμνότητι ὡς αἰτίας μυρίων κακῶν φεύγειν. Ὅρα πόσαι τοῦ διαβόλου αἱ μηχαναί· οὐ μόνον γὰρ ἐρήμους ἡμᾶς εἶναι βούλεται τῆς ἀρετῆς καὶ πρὸς τὴν κακίαν νενευκέναι, ἀλλὰ καὶ μῖσος ἡμῖν ἐνθεῖναι κατασκευάζει ὡς καὶ ἀποστρέφεσθαι τοὺς τὴν ἀρετὴν μετιόντας. Καὶ πάλιν οὐ μόνον μετιέναι ἡμᾶς τὰ πονηρὰ βούλεται ἀλλὰ καὶ οἰκειῶσαι ἡμᾶς πρὸς αὐτὰ σπεύδει καὶ ἐπείγεται, παρασκευάζων
10 μεθ' ἡδονῆς αὐτὰ προσίεσθαι.

40. Ταῦτα μὴ μικρὰ εἶναι νομίσητε μηδὲ τὰ τυχόντα, ἀλλ' ἱκανὰ καταβαπτίσαι ψυχὴν καὶ εἰς αὐτὸν τὸν πυθμένα τῆς κακίας ἀγαγεῖν. Αὕτη γάρ, αὕτη τοῦ πονηροῦ δαίμονος ἢ ἐπιβουλή ὥστε καὶ διὰ τῶν μικρῶν ὑποσκελίζειν. Ἄλλ' ὑμεῖς οἱ νέοι τοῦ Χριστοῦ
15 στρατιῶται καὶ ἄνδρες καὶ γυναῖκες (τοῦτο γὰρ τὸ τοῦ Χριστοῦ στρατόπεδον οὐκ οἶδε φύσεως διαφορὰν) ἐντεῦθεν ἤδη πᾶσαν τοιαύτην συνήθειαν ἐκκόψαντες ὡς μέλλοντες τὸν ἀπάντων βασιλέα ὑποδέχεσθαι, οὕτως ἐκκαθάρατε ὑμῶν τὴν διάνοιαν, ὥστε μηδένα ρύπον ἐπισκοτεῖν τοῖς ὑμετέροις λογισμοῖς.

20 41. Ἄλλὰ κἂν ἐχθρὸν ἔχη τις καταλλαττέσθω, ἐννοῶν οἷων αὐτὸς μέλλει τυγχάνειν παρὰ τοῦ Δεσπότητος τοσοῦτοις ἀμαρτήμασι βεβαπτισμένος καὶ ἀφιέτω τῷ πλησίον τὰ εἰς αὐτὸν ἐπταισμένα. «Κακίαν» γάρ, φησὶν, «ἕκαστος τῷ πλησίον αὐτοῦ μὴ λογιζέσθω ἐν ταῖς καρδίαις ὑμῶν». Κἂν γραμματεῖα τοίνυν τις ἔχη καὶ τόκων
25 συναγωγὴν, ταῦτα διασπάτω. «Συγγραφὴν γὰρ ἄδικον», φησί, «διάσπα». Καὶ ἀπλῶς εἰπεῖν προλαμβάνων τὰ παρ' ἑαυτοῦ ἐπιδεικνύσθω, ἵνα μετὰ πολλῆς τῆς δασιλείας τὰ παρὰ τοῦ Δεσπότητος δέξεται.

42. Καὶ πρὸ πάντων τὴν γλῶτταν παιδεύετε τῶν ὄρκων καθα-
30 ρεύειν· οὐ λέγω τῶν ἐπιόρκων ἀλλὰ καὶ τῶν ὄρκων τῶν εἰκῆ καὶ μάτην γινομένων καὶ ἐπὶ κακῶ τῶν ὀμνόντων. «Ἐρρέθη» γάρ

21. Ζαχ. 8,17.

22. Ἦσ. 58,6.

λημένοι στην πλάνη, τὸ νὰ ἐξετάζουν δηλαδή τὴ φωνὴ τοῦ κόρακα, τὸ θόρυβο τοῦ ποντικοῦ, τὸν τρισμὸ τῆς δοκοῦ, τὸ νὰ δέχονται μὲ εὐχαρίστηση τὶς συναντήσεις μὲ ἀνθρώπους ποὺ ζοῦν αἰσχρά, ν' ἀποφεύγουν ὅμως ἐκείνους ποὺ κάμνουν εὐλαβῆ καὶ σεμνῆ ζωὴ σὰν αἰτία μυρίων κακῶν. Πρόσεχε πόσα εἶναι τὰ τεχνάσματα τοῦ διαβόλου· δὲ θέλει δηλαδή νὰ εἴμαστε γυμνοὶ μόνο ἀπὸ τὴν ἀρετὴ καὶ νὰ ρέπομε πρὸς τὴν κακία, ἀλλὰ μᾶς κάμνει νὰ μισοῦμε καὶ ν' ἀποστρεφόμεστε ἐκείνους ποὺ ἀσκοῦν τὴν ἀρετὴ. Καὶ πάλι δὲ θέλει μόνο νὰ πράττομε τὰ κακά, ἀλλὰ σπεύδει καὶ ἐπιδιώκει νὰ μᾶς ἐξοικειώσῃ μ' αὐτά, προετοιμάζοντάς μας νὰ ἐπιχειροῦμε μὲ εὐχαρίστηση αὐτά.

40. Αὐτὰ μὴ νομίζετε ὅτι εἶναι μικρὰ ἢ τυχαῖα, ἀλλ' ἱκανὰ νὰ καταποντίσουν τὴν ψυχὴ καὶ νὰ τὴν ὀδηγήσουν καὶ στὸν ἴδιο τὸν πυθμένα τῆς κακίας. Γιατὶ αὐτὴ, αὐτὴ εἶναι ἡ ἐπίβουλη προσπάθεια τοῦ πονηροῦ δαίμονα, ὥστε καὶ μὲ τὰ μικρὰ νὰ ὀδηγεῖ στὴν πτώση. Ἄλλ' ἐμεῖς οἱ νέοι στρατιῶτες τοῦ Χριστοῦ, καὶ ἄνδρες καὶ γυναῖκες (γιατὶ αὐτὸ τὸ στρατόπεδο τοῦ Χριστοῦ δὲ γνωρίζει διαφορὰ φύσεως), ἀφοῦ ἀπὸ ἐδῶ ἀκόμη ἀποκόψετε κάθε τέτοια συνήθεια, σὰν νὰ πρόκειται νὰ ὑποδεχθεῖτε τὸ βασιλιὰ τῶν πάντων, ἔτσι καθαρῖσατε τὴ διάνοιά σας, ὥστε κανένας ρύπος νὰ μὴ ἐπισκοτίζει τοὺς λογισμοὺς σας.

41. Ἄλλὰ, κι ἂν ἀκόμη κανεὶς ἔχει ἐχθρό, ἃς συμφιλιωθεῖ, σκεπτόμενος ποιὰ ἀγαθὰ πρόκειται ν' ἀπολαύσει ὁ ἴδιος ἐκ μέρους τοῦ Κυρίου, ἂν καὶ εἶναι βυθισμένος σὲ τόσα ἁμαρτήματα, καὶ ἃς συγχωρήσει τὸν πλησίον του γιὰ τὰ πταίσματά του πρὸς αὐτόν. Γιατὶ λέγει, «ὁ καθένας ἃς μὴ σκέπτεται μέσα στὴν καρδιὰ του κακία γιὰ τὸν πλησίον του»²¹. Κι ἂν λοιπὸν κάποιος ἔχει γραμμάτια καὶ συλλογὴ τόκων, αὐτὰ ἃς τὰ ξεσχίσει. Γιατὶ λέγει, «ξέσχισε τὰ ἄδικα γραμμάτια τῶν ὀφειλῶν»²². Καὶ γιὰ νὰ μιλήσω μὲ συντομία, ἃς κάμνει πρὶν ἀπὸ τὸν Κύριο ὅ,τι ἐξαρτᾶται ἀπ' αὐτόν, γιὰ νὰ δεχθεῖ ἀπὸ ἐκεῖνον μὲ μεγάλη ἀφθονία τὰ δικά του.

42. Καὶ πρὶν ἀπὸ ὅλα ἀσκεῖτε τὴ γλώσσα ὥστε νὰ εἶναι καθαρὴ ἀπὸ τοὺς ὄρκους· δὲν ἐννοῶ τὶς ἐπιορκίες, ἀλλὰ καὶ τοὺς ὄρκους ποὺ γίνονται στὴν τύχη καὶ ἄσκοπα καὶ πρὸς κακὸ ἐκείνων ποὺ

φησιν· «οὐκ ἐπιορκήσεις. Ἐγὼ δὲ λέγω ὑμῖν μὴ ὁμόσαι ὄλωσ». Ἦκουσας «μὴ ὁμόσαι ὄλωσ», μηκέτι λοιπὸν ἀνέχου περιεργάζεσθαι τὰ παρὰ τοῦ Δεσπότη νομοθετηθέντα, ἀλλὰ πείθου τῷ προστάξαντι καὶ διὰ πάντων ἐκκάθαιρέ σου τὴν διάνοιαν.

5 43. Μηκέτι ἵπποδρομίας ἔστω σοι λόγος καὶ τῆς θεᾶς τῶν παρανόμων θεάτρων, ἀσελγείας γάρ ἐστι κακεῖνα ὑπεκκαύματα, μηδὲ τῆς ὤμῆς τῶν θηρίων τέρψεως. Ποία γάρ, εἶπέ μοι, τέρψις ἰδεῖν τὸν ὁμογενῆ καὶ τῆς αὐτῆς σοι φύσεως κοινωνοῦντα ὑπὸ τῶν ἀνημέρων θηρίων σπαραττόμενον; Καὶ οὐ δέδοικας οὐδὲ φρίττεις μὴ
10 σκηπτὸς ἄνωθεν κατενεχθεὶς ἐμπρήση σου τὴν κεφαλὴν; Σὺ γὰρ ἀκονᾶς, ὡς εἶπεῖν, τοῦ θηρίου τοὺς ὀδόντας· τό γε σὸν μέρος διὰ τῆς οἰκείας φωνῆς καὶ αὐτὸς ἐργάζῃ τὸν φόνον, εἰ καὶ μὴ τῇ χειρὶ, ἀλλὰ τῇ γλώττῃ.

44. Μή, παρακαλῶ, μὴ οὕτω ραθύμως περὶ τῆς ἑαυτῶν βου-
15 λεύεσθε σωτηρίας. Ἐννόει σου τὴν ἀξίαν καὶ αἰδέσθητι· εἰ γὰρ ἐπὶ ἀνθρωπίνῳ τις ἀξιώματι μέγα φρονεῖ καὶ πολλάκις παραιτεῖται τι διαπράξασθαι ἵνα μὴ ὕβριν τῷ ἀξιώματι προστρίψῃται, σὺ τοσοῦτον ἀξίωμα μέλλων κτᾶσθαι οὐκ ὀφείλεις ἤδη σαυτὸν αἰδέσιμον καταστήσαι; Τὸ γὰρ ἀξίωμά σου τοιοῦτόν ἐστιν, ὡς καὶ τῷ παρόν-
20 τι αἰῶνι συναρκετείνεσθαι καὶ εἰς τὴν μέλλουσάν σοι συναποδημεῖν ζωὴν. Τί δὲ τοῦτό ἐστί; Χριστιανὸς ἀκούεις λοιπὸν διὰ τὴν τοῦ Θεοῦ φιλανθρωπίαν καὶ πιστός. Ἴδου οὐχ ἓν ἀξίωμα ἀλλὰ δύο· τὸν Χριστὸν μέλλεις μετ' οὐ πολὺ ἐνδύεσθαι καὶ προήκει σε ὡς ἐκείνου σοι πανταχοῦ συμπαρόντος οὕτω καὶ πράττειν ἅπαντα καὶ βου-
25 λεύεσθαι.

45. Ἦ οὐχ ὀρᾶς τοὺς τὰ πολιτικὰ διοικοῦντας πράγματα πῶς ἐπειδὰν ὧσιν ἐσθῆτα περικείμενοι τὰς μορφὰς ἔχουσιν τὰς βασιλικὰς μέγα φρονοῦσι καὶ διὰ τοῦτο βούλονται πλείονος ἀξιοῦσθαι τῆς τιμῆς καὶ δορυφορίας ἀπολαύουσιν. Εἰ τοίνυν ἐκεῖνοι οἱ ἐπὶ ἱματίου
30 τὴν μορφήν ἔχοντες ἐπικειμένην ἐντεῦθεν εἶναι αἰδέσιμοι βούλον-

ὀρκίζονται. Γιατί λέγει, «λέχθηκε, μὴ παραβεῖς τὸν ὄρκο σου. Ἐγὼ ὁμῶς σᾶς λέγω νὰ μὴ ὀρκίζεσθε καθόλου»²³. Ἦκουσες ὅτι δὲν πρέπει νὰ ὀρκίζεσαι καθόλου· μὴ θέλεις λοιπὸν ποτὲ νὰ ἐξετάζεις σχολαστικὰ τὰ ὅσα νομοθέτησε ὁ Κύριος, ἀλλὰ ὑπάκουε σ' ἐκεῖνον ποὺ τὰ πρόσταξε καὶ μ' ὅλα καθάριζε τὸ νοῦ σου.

43. Νὰ μὴ ἐνδιαφέρεσαι πλέον γιὰ τὶς ἵπποδρομίες καὶ τὰ θεάματα τῶν παράνομων θεάτρων, γιατί εἶναι καὶ ἐκεῖνα ὑποδαυλίσματα τῆς ἀσέλγειας, οὔτε καὶ γιὰ τὶς ἀπάνθρωπες ἀπολαύσεις τῶν θηριομαχιῶν. Γιατί πές μου ποιά ἀπόλαυση εἶναι νᾶ δεῖς τὸν συνάνθρωπό σου καὶ ποὺ ἔχει τὴν ἴδια φύση μὲ σένα νὰ σπαράσσεται ἀπὸ τὰ ἀνήμερα θηρία; Καὶ δὲ φοβᾶσαι οὔτε φρίττεις μῆπως πέσει κεραυνὸς ἀπὸ τὸν οὐρανὸ καὶ σοῦ κάψει τὸ κεφάλι; Γιατί σὺ ἀκονᾶς, ὅπως θὰ μπορούσαμε νὰ ποῦμε, τὰ δόντια τοῦ θηρίου, καὶ ὅσο ἐξαρτᾶται ἀπὸ σένα διαπράττεις καὶ σὺ ὁ ἴδιος τὸ φόνο μὲ τὴ φωνή σου, ἂν καὶ ὄχι μὲ τὸ χέρι ἀλλὰ μὲ τὴ γλῶσσα.

44. Μή, παρακαλῶ, μὴν ἀδιαφορεῖτε τόσο πολὺ γιὰ τὴ σωτηρία σας. Σκέψου τὴν ἀξία σου καὶ νιώσε ντροπὴ· γιατί, ἂν κάποιος ὑπερηφανεύεται γιὰ ἀνθρώπινο ἀξίωμα καὶ πολλές φορές ἀποφεύγει νὰ κάμει κάτι γιὰ νὰ μὴ προσβάλλει τὸ ἀξίωμα, σὺ ποὺ πρόκειται ν' ἀποκτήσεις τόσο μεγάλο ἀξίωμα δὲν ὀφείλεις νὰ καταστήσεις ἀπὸ τώρα ἀξιοσέβαστο τὸν ἑαυτό σου; Γιατί τὸ ἀξίωμά σου εἶναι τέτοιο, ὥστε καὶ στὴν ἐδῶ ζωὴ παραβρίσκειται μαζί σου καὶ στὴ μέλλουσα ζωὴ μεταβαίνει μαζί σου. Καὶ ποιό εἶναι αὐτὸ τὸ ἀξίωμα; Χριστιανὸς καὶ πιστὸς θὰ ὀνομάζεσαι ἀπὸ ἐδῶ καὶ στὸ ἐξῆς ἐξ αἰτίας τῆς φιλανθρωπίας τοῦ Θεοῦ. Νά, θὰ ἔχεις ὄχι ἓνα ἀλλὰ δυὸ ἀξιώματα· πρόκειται μετὰ ἀπὸ λίγο νὰ ντυθεῖς τὸ Χριστὸ καὶ πρέπει, σὰν νὰ βρίσκεται ἐκεῖνος παντοῦ μαζί σου, ἔτσι καὶ νὰ πράττεις καὶ νὰ σκέπτεσαι ὅλα.

45. Ἦ δὲ βλέπεις ἐκείνους ποὺ διοικοῦν τὰ πολιτικὰ πράγματα, πῶς, ὅταν φοροῦν τὸ ἔνδυμα ποὺ ἔχει τὶς βασιλικὲς μορφές, μεγαλοφρονοῦν καὶ γι' αὐτὸ ἔχουν τὴν ἀξίωση ν' ἀπολαμβάνουν μεγαλύτερη τιμὴ καὶ νὰ ἔχουν καὶ ἀκολούθους; Ἐὰν λοιπὸν ἐκεῖνοι ποὺ ἔχουν τὴ βασιλικὴ μορφή ἐπάνω στὸ ἔνδυμα θέλουν ἐξ αἰτίας αὐτῆς νὰ εἶναι ἀξιοσέβαστοι, πολὺ περισσότερο πρέπει νὰ θέλεις

ται, πολλῶ μᾶλλον ὄν ὁ αὐτὸν μέλλων ἐνδύεσθαι τὸν Χριστόν.
 «Ἐνοικήσω γὰρ ἐν ὑμῖν», φησί, «καὶ ἐμπεριπατήσω καὶ ἔσομαι
 ὑμῶν Θεός».

46. Φεύγετε τοίνυν πάντα ταῦτα τὰ πονηρὰ δελεάσματα τοῦ δια-
 5 βόλου καὶ τῆς εἰς τὴν ἐκκλησίαν εἰσόδου μηδὲν ὑμῖν ἔστω προτι-
 μότερον. Καὶ μετὰ τῆς ἀποχῆς τῶν βρωμάτων καὶ τῆς τῶν κακῶν
 ἀποχῆς, πολλὴ ὑμῖν γινέσθω τῆς ἀρετῆς ἢ σπουδῆ· καὶ τὸν καιρὸν
 ἅπαντα τῆς ἡμέρας διανείμωμεν, τὸν μὲν ἐν εὐχαῖς καὶ ἐξομολογή-
 σει, τὸν δὲ ἐν ἀναγνώσει καὶ κατανύξει ψυχῆς καὶ ἡ σπουδὴ ἡμῶν
 10 πᾶσα γινέσθω ὥστε περὶ τῶν πνευματικῶν ἡμῖν εἶναι τὰς διαλέ-
 ξεις. Πολλῆς ἡμῖν δεῖ τῆς ἀκριβείας πρὸς τὸ μὴ ἀλῶναι ταῖς τοῦ
 πονηροῦ παγίσιν. Εἰ γὰρ ὑπὲρ ἀργοῦ λόγου δίκας ἀπαιτούμεθα,
 πολλῶ μᾶλλον ὑπὲρ τῶν φλυαριῶν τῶν ἀκαίρων, ὑπὲρ τῶν βιωτι-
 κῶν διαλέξεων.

15 47. Ἄν τοίνυν οὕτω φροντίζητε καὶ ἐπιμελήσησθε τῆς κατὰ ψυ-
 χῆν ὑμῶν ὑγείας, καὶ τὸν Θεὸν εἰς πλείονα εὖνοϊαν ἐπισπάσεσθαι
 καὶ αὐτοὶ πλείονος ἀπολαύσετε τῆς παρρησίας καὶ ἡμεῖς μετὰ πολ-
 λῆς τῆς προθυμίας καὶ τὴν εἰς τὸ ἐξῆς διδασκαλίαν ποιησόμεθα, εἰ-
 δότες ὅτι εἰς εὐγνώμονας ἀκοᾶς καὶ εἰς λιπαρὰν καὶ βαθύγειον
 20 ἄρουραν τὰ πνευματικὰ ταῦτα καταβάλλομεν σπέρματα. Γένοιτο δὲ
 καὶ ὑμᾶς δαψιλοῦς ἀξιοθῆναι τῆς παρὰ Θεοῦ δωρεᾶς καὶ ἡμᾶς τῆς
 παρ' αὐτοῦ τυχεῖν φιλανθρωπίας, χάριτι καὶ οἰκτιρμοῖς τοῦ μονογε-
 νοῦς αὐτοῦ Υἱοῦ μεθ' οὗ τῷ Πατρὶ ἅμα τῷ ἀγίῳ Πνεύματι δόξα,
 κράτος, τιμὴ, νῦν καὶ ἀεὶ καὶ εἰς τοὺς αἰῶνας τῶν αἰώνων. Ἀμήν.

ἐσὺ ποὺ πρόκειται νὰ ντυθεῖς τὸν ἴδιο τὸ Χριστό. Γιατὶ λέγει, «θὰ κατοικήσω μέσα σας, θὰ περπατῶ μαζί σας καὶ θὰ εἶμαι ὁ Θεὸς σας»²⁴.

46. Ἀποφεύγετε λοιπὸν ὅλα αὐτὰ τὰ πονηρὰ δελεάσματα τοῦ διαβόλου καὶ τίποτε νὰ μὴ θεωρεῖτε προτιμότερο ἀπὸ τὴ μετὰβασή σας στὴν ἐκκλησία. Καὶ μαζί μὲ τὴν ἀποχὴ ἀπὸ τὶς τροφές καὶ τὴν ἀποχὴ ἀπὸ τὰ κακά, ἅς δείχνουμε μεγάλη προθυμία γιὰ τὴν ἀρετὴ, καὶ ἅς διαμοιράσομε ὅλο τὸ χρόνο τῆς ἡμέρας ἓνα μέρος σὲ προσευχές καὶ ἐξομολογήσεις καὶ τὸ ἄλλο στὴν ἀνάγνωση καὶ τὴν κατάνυξη τῆς ψυχῆς καὶ ὅλη ἡ φροντίδα μας νὰ εἶναι γιὰ πνευματικὲς συνομιλίες. Πρέπει νὰ εἶμαστε πάρα πολὺ προσεκτικοί, ὥστε νὰ μὴ πέσομε στὶς παγίδες τοῦ διαβόλου. Γιατὶ, ἂν θὰ λογοδοτήσομε γιὰ τὸν ἀργὸ λόγον, πολὺ περισσότερο θὰ συμβεῖ αὐτὸ γιὰ τὶς ἄκαιρες φλυαρίες καὶ τὶς κοσμικὲς συζητήσεις.

47. Ἄν λοιπὸν φροντίζετε ἔτσι καὶ συγκεντρώσετε ὅλο τὸ ἐνδιαφέρον σας γιὰ τὴν ὑγεία τῶν ψυχῶν σας, καὶ τὸ Θεὸς θὰ τὸ προσελκύσει ὥστε νὰ ἐπιδείξει μεγαλύτερη ἀγάπη πρὸς ἐσᾶς καὶ οἱ ἴδιοι θ' ἀπολαύσετε μεγαλύτερη παρρησία, καὶ ἐγὼ μὲ μεγαλύτερη προθυμία θὰ κάμω στὸ ἐξῆς τὴ διδασκαλία, γνωρίζοντας ὅτι ρίχνω τὰ πνευματικὰ αὐτὰ σπέρματα σὲ εὐγνώμονα αὐτιά καὶ σὲ γόνιμη καὶ εὐφορη πρὸς καλλιέργεια γῆ. Καὶ εὐχομαι καὶ σεῖς ν' ἀξιωθεῖτε πλουσίως τῆς δωρεᾶς τοῦ Θεοῦ καὶ ἐμεῖς νὰ τύχομε τῆς φιλανθρωπίας αὐτοῦ, μὲ τὴ χάρη καὶ τοὺς οἰκτιρμούς τοῦ μονογενοῦς Υἱοῦ του, μαζί μὲ τὸν ὁποῖο στὸν Πατέρα καὶ συγχρόνως καὶ στὸ ἅγιο Πνεῦμα ἀνήκει ἡ δόξα, ἡ δύναμη καὶ ἡ τιμὴ, τώρα καὶ πάντοτε καὶ στοὺς αἰῶνες τῶν αἰώνων. Ἀμήν.

ΚΑΤΗΧΗΣΙΣ Β'

ΑΚΟΛΟΥΘΙΑ ΠΡΟΣ ΤΟΥΣ ΜΕΛΛΟΝΤΑΣ ΦΩΤΙΖΕΣΘΑΙ ΚΑΙ ΣΑΦΗΣ ΑΠΟΔΕΙΞΙΣ ΤΩΝ ΣΥΜΒΟΛΙΚΩΣ ΤΕ ΚΑΙ ΤΥΠΙΚΩΣ ΕΝ ΤΩι ΘΕΙΩι ΒΑΠΤΙΣΜΑΤΙ ΤΕΛΟΥΜΕΝΩΝ

1. Φέρε δὴ πάλιν τοῖς εἰς τὸ ἴδιον τοῦ Χριστοῦ ἀπογραψαμένοις μικρά τινα διαλεχθῶμεν, δεικνύντες αὐτοῖς καὶ τῶν ὄπλων ὧν μέλλουσιν ὑποδέχασθαι τὴν δύναμιν καὶ τοῦ φιλανθρώπου Θεοῦ τὴν ἀφατον ἀγαθότητα, ἣν περὶ τὸ τῶν ἀνθρώπων ἐπιδείκνυται γένος, ἵνα μετὰ πολλῆς τῆς πίστεως καὶ τῆς πληροφορίας προσελθόντες δαψιλεστέρας ἀπολαύσωσι τῆς φιλοτιμίας. Ἐννόησον γάρ μοι, ἀγαπητέ, ἐξ αὐτῶν τῶν προοίμιων τῆς ἀγαθότητος τὴν ὑπερβολὴν. Εἰ γὰρ μηδέπω καμόντας μηδὲ ἐπιδειξαμένους τι γενναῖον τοσαύτης ἀξιοῖ τῆς δωρεᾶς καὶ τὰ ἐν παντὶ χρόνῳ πεπλημμελημένα ἀφήσιν, εἰ μετὰ τὴν τοσαύτην φιλοτιμίαν εὐγνώμονες γενόμενοι τὰ παρ' ἑαυτῶν εἰσενεγκεῖν βουληθείητε, πόσης ὑμᾶς εἰκὸς ἀξιωθῆναι παρὰ τοῦ φιλανθρώπου Θεοῦ τῆς ἀμοιβῆς;
2. Ἐπὶ μὲν οὖν τῶν ἀνθρωπίνων πραγμάτων οὐδὲν ἔστι τοιοῦτον ἰδεῖν γινόμενόν ποτε, ἀλλὰ πολλοὶ πολλάκις μετὰ τοὺς πολλοὺς πόνους καὶ τὰς ταλαιπωρίας ἃς ὑφίστανται ἐλπίδι τῶν ἀμοιβῶν κεναιῶ οἴκαδε ἀναχωροῦσι χερσίν, ἢ τῶν προσδοκηθέντων ἀμείβεσθαι ἀγνωμόνων γενομένων περὶ τοὺς πολλὰ κεκμηκότας ἢ καὶ

361

ΚΑΤΗΧΗΣΗ ΔΕΥΤΕΡΗ

ΣΥΝΕΧΕΙΑ ΤΗΣ ΟΜΙΛΙΑΣ ΠΡΟΣ ΕΚΕΙΝΟΥΣ ΠΟΥ ΕΠΡΟΚΕΙΤΟ ΝΑ ΒΑΠΤΙΣΘΟΥΝ ΚΑΙ ΣΑΦΗΣ ΑΠΟΔΕΙΞΗ ΤΩΝ ΣΥΜΒΟΛΙΚΩΣ ΚΑΙ ΤΥΠΙΚΩΣ ΤΕΛΟΥΜΕΝΩΝ ΚΑΤΑ ΤΟ ΘΕΙΟ ΒΑΠΤΙΣΜΑ

1. Ἐμπρὸς λοιπὸν πάλι ἅς ποῦμε λίγα πρὸς ἐκείνους ποὺ γράφθηκαν στὸ στράτευμα τοῦ Χριστοῦ, δείχνοντας σ' αὐτοὺς καὶ τὴ δύναμη τῶν ὄπλων ποὺ πρόκειται νὰ λάβουν καὶ τὴν ἀπερίγραπτη ἀγαθότητα τοῦ φιλόανθρωπου Θεοῦ ποὺ δείχνει πρὸς τὸ ἀνθρώπινο γένος, ὥστε προσερχόμενοι μὲ μεγάλη πίστη καὶ βεβαιότητα ν' ἀπολαύσουν πλουσιότερη τὴ γενναιοδωρία τοῦ Θεοῦ. Καὶ σκέψου, ἀγαπητέ, σὲ παρακαλῶ ἀπὸ τὴν ἀρχὴ ἀκόμη τὴν ὑπερβολικὴ ἀγαθότητα αὐτοῦ. Γιατί, ἂν χωρὶς ἀκόμη νὰ κοπιάσετε οὔτε καὶ νὰ ἐπιδείξετε κάτι τὸ γενναῖο σᾶς ἀξιώνει τόσης μεγάλης δωρεᾶς καὶ σᾶς συγχωρεῖ τὰ ὅσα πλημμελήματα διαπράξατε σ' ὅλη τὴν προηγούμενη ζωὴ σας, ἂν μετὰ τὴν τόση μεγάλη γενναιοδωρία, δείχνοντας εὐγνωμοσύνη, θελήσετε νὰ προσφέρετε τὰ ὅσα ἐξαρτῶνται ἀπὸ σᾶς, πόσης ἀμοιβῆς φυσικὸ εἶναι ν' ἀξιοθεῖτε ἀπὸ τὸν φιλόανθρωπο Θεό;

2. Στὴν περίπτωσι βέβαια τῶν ἀνθρωπίνων πραγμάτων δὲν εἶναι δυνατὸ ποτὲ νὰ δεῖ κανεὶς νὰ γίνεται κάτι τέτοιο, ἀλλὰ πολλοὶ πολλὰς φορές μετὰ τοὺς πολλοὺς κόπους καὶ τὶς ταλαιπωρίες ποὺ ὑπομένουν μὲ τὴν ἐλπίδα τῶν ἀμοιβῶν, γυρίζουν στὸ σπίτι τους μὲ ἄδεια χέρια, ἢ ἐπειδὴ φάνηκαν ἀχάριστοι πρὸς ἐκείνους ποὺ κόπιασαν τόσο πολὺ ἐκεῖνοι ἀπὸ τοὺς ὁποίους ἔλπισαν ὅτι θ' ἀμει-

πολλάκις προαναρπασθέντων ἐκ τοῦ μέσου καὶ μὴ δυνηθέντων ἀποπληρῶσαι τὸν οἰκεῖον σκοπόν. Ἐπὶ δὲ τοῦ Δεσπότου τοῦ ἡμετέρου οὐ μόνον οὐδὲν ἐστὶ τοιοῦτον ὑποπτεῦσαί ποτε, ἀλλὰ καὶ πρὶν ἢ ἄρξασθαι ἡμᾶς τῶν πόνων καὶ ἐπιδείξασθαι τὰ παρ' ἐαυ-
5 τῶν, προλαμβάνων τὴν οἰκείαν φιλοτιμίαν ἐπιδείκνυται, ἵνα ταῖς εὐεργεσίαις ταῖς πολλαῖς ἐπισπάσῃται ἡμᾶς πρὸς τὴν τῆς οἰκείας σωτηρίας πρόνοιαν.

3. Οὕτως οὖν ἄνωθεν καὶ ἐξ ἀρχῆς εὐεργετῶν διετέλεσε τὸ τῶν ἀνθρώπων γένος. Ὅμοῦ γὰρ ἐδημιούργησε τὸν πρωτόπλαστον καὶ
10 εὐθέως καὶ ἐκ προοιμίων τῷ παραδείσῳ τοῦτον ἐγκατώκισε καὶ τὸν ἀταλαίπωρον αὐτῷ βίον ἐκεῖνον ἐδωρήσατο, πάντων τῶν ἐν τῷ παραδείσῳ τὴν ἀπόλαυσιν πλὴν ἐνὸς ζύλου παρασχών. Ἄλλ' ὑπὸ ἀκρασίας ἐκεῖνος ἀπατηθεὶς ὑπὸ τῆς γυναικός, κατεπάτησε τὴν δοθεῖσαν ἐντολὴν καὶ ὕβρισεν εἰς τὴν τοιαύτην τιμὴν.

15 4. Ἄλλ' ὄρα καὶ ἐνταῦθα τὸ μέγεθος τῆς φιλανθρωπίας. Δέον γὰρ τὸν οὕτως ἀγνώμονα περὶ τὰς προλαβούσας εὐεργεσίας γεγενημένον μηκέτι συγγνώμης τινὸς ἀξιῶσαι ἀλλ' ἔξω τῆς αὐτοῦ προνοίας τοῦτον καταστῆσαι, οὐ μόνον τοῦτο οὐκ ἐποίησεν, ἀλλὰ καθάπερ πατὴρ φιλόστοργος παῖδα ἄτακτον ἔχων, ὑπὸ τῆς φυσικῆς
20 φιλοστοργίας κινούμενος, οὐ πρὸς τὸ πλημμέλημα τὰς ἐπιτιμήσεις ἐπάγει οὐδ' αὖ πάλιν πάντῃ αὐτὸν ἀνίησιν ἀλλὰ σωφρονίζει μετρίως ὥστε μὴ εἰς πλείονα κακίαν ἐξοκειλαί. Τὸν αὐτὸν δὴ τρόπον καὶ ὁ ἀγαθὸς Θεός, ἐπειδὴ πολλὴν ἐπεδείξατο τὴν παρακοήν, τῆς μὲν διαγωγῆς αὐτὸν ἐκεῖνης ἐξέβαλε, καταστέλλων δὲ αὐτοῦ λοι-
25 πὸν τὸ φρόνημα ὥστε μὴ ἐπιπλέον ἀποσκιρτῆσαι, πόνῳ καὶ ταλαιπωρία κατεδίκασε μονονουχὶ λέγων πρὸς αὐτόν.

5. Ἡ ἀνεσις ἢ πολλὴ καὶ ἡ ἄδεια εἰς τοσαύτην σε παρακοήν ἤγαγε καὶ ἐποίησεν ἐπιλαθέσθαι τῶν ἐμῶν ἐντολῶν, καὶ τὸ μηδὲν ἔχειν ποιεῖν παρεσκεύασέ σε πλεον τι τῆς οἰκείας φύσεως ἐννοῆ-

φθοῦν, ἢ καὶ πολλὰς φορές ἐπειδὴ ἀρπάχθησαν πρὶν ἀπὸ τὴν ὥρα ἀπὸ τὸν κόσμον αὐτὸ καὶ δὲν μπόρεσαν νὰ ἐκπληρώσουν τὸ σκοπὸν τους. Στὴν περίπτωση ὁμως τοῦ δικοῦ μας Κυρίου ὄχι μόνον δὲν εἶναι δυνατὸ νὰ σκεφθεῖ κανεὶς ποτὲ κάτι τέτοιο, ἀλλὰ καὶ προτοῦ ἀκόμη ἀρχίσουμε τοὺς κόπους καὶ ἐπιδείξομε τὰ ὅσα ἐξαρτῶνται ἀπὸ μᾶς, ἔρχεται πρὶν ἀπὸ ὅλα αὐτὰ καὶ δείχνει τὴν γενναιοδωρία του, ὥστε μὲ τὶς πολλὰς εὐεργεσίαις του νὰ μᾶς προσελκύσει πρὸς τὴν πρόνοια τῆς σωτηρίας μας.

3. Ἔτσι λοιπὸν ἀπὸ τὴν πρώτη στιγμὴ καὶ ἀπὸ τὴν ἀρχὴ τῆς δημιουργίας μας ἐπέδειξε τὶς εὐεργεσίαις του πρὸς τὸ ἀνθρώπινον γένος. Γιατὶ μόλις δημιούργησε τὸν πρωτόπλαστο ἀμέσως καὶ ἀπὸ τὴν πρώτη στιγμὴ τὸν ἐγκατέστησε στὸν παράδεισον καὶ τοῦ δώρησε τὸν χωρὶς ταλαιπωρίας ἐκεῖνο βίον, παρέχοντάς του τὴν ἀπόλαυσιν ὅλων τῶν τοῦ παραδείσου ἐκτὸς ἀπὸ τοὺς καρποὺς ἐνὸς δένδρου. Ἄλλ' ἐκεῖνος ἀπὸ ἔλλειψιν ἐγκράτειας, ἀφοῦ ἐξαπατήθηκε ἀπὸ τὴν γυναῖκα του, παρέβηκε τὴν ἐντολὴν ποὺ τοῦ δόθηκε καὶ περιφρόνησε τὴν τόσο μεγάλη τιμὴν.

4. Πρόσεχε ὁμως καὶ ἐδῶ τὸ μέγεθος τῆς φιλανθρωπίας. Ἐνῶ δηλαδὴ ἔπρεπε ἐκεῖνον ποὺ ἔδειξε τόση ἀχαριστία πρὸς τὶς εὐεργεσίαις ποὺ τοῦ δόθηκαν ἀπὸ πρὶν νὰ μὴν τὸν ἀξιῶσει ποτὲ πλέον κάποιας συγχωρήσεως ἀλλὰ νὰ τὸν ἀφήσει ἔξω ἀπὸ τὴν πρόνοιάν του, ὄχι μόνον δὲν ἔκαμε αὐτὸ ἀλλὰ σὰν πατέρας φιλόστοργος ποὺ ἔχει παιδί ἄτακτο, κινούμενος ἀπὸ φυσικὴν φιλοστοργίαν, δὲν τοῦ ἐπιβάλλει τὶς τιμωρίας σύμφωνα μὲ τὸ πλημμέλημά του, οὔτε πάλι τὸ ἀφήνει ἐντελῶς ἀτιμώρητο, ἀλλὰ τὸ σωφρονίζει μέτρια, ὥστε νὰ μὴ ὀδηγηθεῖ σὲ μεγαλύτερη κακία. Κατὰ τὸν ἴδιον λοιπὸν τρόπο καὶ ὁ ἀγαθὸς Θεός, ἐπειδὴ ἐπέδειξε μεγάλη παρακοή, τὸν ἀπομάκρυνε βέβαια ἀπὸ ἐκεῖνον τὸν τρόπο ζωῆς, συγκρατώντας ὁμως στὸ ἐξῆς τὸ φρόνημά του ὥστε νὰ μὴ ἀποσκιρτήσῃ περισσότερο, τὸν καταδίκασε νὰ ζεῖ μὲ κόπον καὶ ταλαιπωρίαν, λέγοντάς του κατὰ κάποιο τρόπο τὰ ἐξῆς.

5. Ἡ μεγάλη ἄνεσιν καὶ ἐλευθερία σου σὲ ὀδήγησε σὲ τόσο μεγάλη παρακοή καὶ σ' ἔκαμε νὰ λησμονήσῃς τὶς ἐντολὰς μου, καὶ ἐπειδὴ δὲν εἶχες νὰ κάμῃς κάτι σὲ ἔκαμε νὰ σκεφθεῖς κάτι μεγα-

σαι, «πᾶσαν γὰρ κακίαν ἐδίδαξεν ἡ ἀργία», διὰ τοῦτο πόνω σε καὶ ταλαιπωρία καταδικάζω, ἵνα τὴν γῆν ἐργαζόμενος ὑπόμνησιν ἔχῃς διηνεκῆ καὶ τῆς παρακοῆς καὶ τῆς εὐτελείας τῆς οἰκείας φύσεως. Ἐπειδὴ γὰρ μεγάλα ἐφαντάσθης καὶ ἐπὶ τῶν οἰκείων ὄρων μεῖναι οὐκ ἠβουλήθης, διὰ τοῦτο ἐξ ἧς γῆς ἐλήφθης ἐκεῖσε πάλιν ἐπανελθεῖν κελεύω· «γῆ γὰρ εἶ», φησί, «καὶ εἰς γῆν ἀπελεύση».

6. Καὶ ἵνα ἐπίτασιν αὐτῷ τῆς ὀδύνης ἐργάσῃται καὶ ποιήσῃ αἰσθησιν λαβεῖν τοῦ οἰκείου πταίσματος, οὐ μακράν που αὐτὸν ἀπέκισεν ἀλλὰ πλησίον τοῦ παραδείσου, ἀποτεχίσας αὐτῷ τὴν ἐκεῖσε εἴσοδον, ἵνα καθ' ἐκάστην ὥραν ὁρῶν τίνων ἑαυτὸν δι' ἀπροσεξίαν ἀπεστέρησε, διηνεκοῦς ἀπολαύῃ νουθεσίας καὶ ἀσφαλέστερος εἰς τὸ ἐξῆς γένηται περὶ τὴν τῶν διδομένων ἐντολῶν φυλακὴν. Ὅταν γὰρ ἐν ἀπολαύσει τῶν ἀγαθῶν ὄντες μὴ αἰσθανώμεθα ὅν χρῆ τρόπον τῆς εὐεργεσίας, ἐπειδὴ ἐν στερήσει αὐτῶν γενώμεθα, 15 τότε πλείονα τὴν αἴσθησιν λαμβάνοντες ἐκ τῆς ἀφαιρέσεως μείζονα καὶ τὴν ὀδύνην ὑπομένομεν, ὃ δὴ καὶ ἐπὶ τοῦ πρωτοπλάστου τότε γέγονεν.

7. Ἄλλ' ἵνα μάθῃς καὶ τοῦ πονηροῦ δαίμονος τὴν ἐπιβουλήν καὶ τοῦ Δεσπότη τοῦ ἡμετέρου τὸ σοφὸν καὶ εὐμήχανον, σκόπησον τί 20 μὲν ὁ διάβολος ἐπεχείρησε διὰ τῆς ἀπάτης ἐργάσασθαι τὸν ἄνθρωπον, τίνα δὲ ὁ Δεσπότης καὶ κηδεμῶν περὶ αὐτὸν τὴν φιλανθρωπίαν ἐπεδείξατο. Ἐκεῖνος γὰρ ὁ πονηρὸς δαίμων φθονήσας αὐτῷ τῆς ἐν τῷ παραδείσῳ διαγωγῆς ἐλπίδι μείζονος ὑποσχέσεως καὶ τῶν ἐν χερσὶν ἐξέβαλεν· ἰσοθεῖαν γὰρ αὐτὸν φαντασθῆναι παρα- 25 σκευάσας εἰς τὸ ἐπιτίμιον τοῦ θανάτου ἤγαγε. Τοιαῦτα γὰρ αὐτοῦ τὰ δελεάσματα καὶ οὐ μόνον τῶν ἐν χερσὶν ἡμᾶς ἀγαθῶν ἐκβάλλει ἀλλὰ καὶ εἰς μείζονα κρημνὸν ἐμβάλλειν ἐπιχειρεῖ. Ἄλλ' ὁ φιλάνθρωπος Θεὸς οὐδὲ οὕτω περιεῖδε τὸ τῶν ἀνθρώπων γένος, ἀλλὰ δεικνὺς καὶ τῷ διαβόλῳ ὡς ἀνονήτοις ἐπεχείρησε καὶ τῷ ἀν- 30 θρώπῳ ὅσῃν περὶ αὐτὸν κηδεμονίαν ἐπιδείκνυται διὰ τοῦ θανάτου τὴν ἀθανασίαν ἐδωρήσατο. Σκόπει γὰρ· ἐξέβαλεν αὐτὸν ἐκεῖνος

1. Σοφ. Σειράχ 30,37.

2. Γεν. 3,19.

λύτερο ἀπὸ τῆ φύση σου, «γιατὶ κάθε κακία τὴ δίδαξε ἡ ἀργία»¹. γι' αὐτὸ σὲ καταδικάζω νὰ ζεῖς μὲ κόπο καὶ ταλαιπωρία, ὥστε, καλλιεργῶντας τὴ γῆ, νὰ θυμᾶσαι πάντοτε καὶ τὴν παρακοὴ καὶ τὴν εὐτέλεια τῆς φύσεώς σου. Ἐπειδὴ δηλαδὴ φαντάσθηκες μεγάλα καὶ δὲ θέλησες νὰ μείνεις μέσα στὰ ὄριά σου, γι' αὐτὸ στὴ γῆ, ἀπὸ τὴν ὁποία πλάσθηκες, σ' αὐτὴν πάλι σὲ προστάζω νὰ ἐπιστρέψεις· γιατί, λέγει, «χῶμα εἶσαι καὶ στὸ χῶμα θὰ ἐπιστρέψεις»².

6. Καὶ γιὰ ν' αὐξήσῃ τὸν πόνο του καὶ νὰ τὸν κάμει νὰ συναισθανθεῖ τὸ πταῖσμα του δὲν τὸν ἔστειλε νὰ κατοικήσῃ κάπου μακριά, ἀλλὰ κοντὰ στὸν παράδεισο, ἀπαγορεύοντάς του τὴν εἴσοδο σ' αὐτόν, ὥστε, βλέποντας κάθε ἡμέρα ἀπὸ ποιά ἀγαθὰ στέρησε τὸν ἑαυτό του ἐξ αἰτίας τῆς ἀπροσεξίας του, νὰ δέχεται διαρκῆ νουθεσίαν καὶ νὰ γίνῃ στὸ ἐξῆς ἀσφαλέστερος ὡς πρὸς τὴ φύλαξη τῶν ἐντολῶν ποὺ τοῦ δίνονται. Γιατί, ὅταν ἀπολαμβάνομε τὰ ἀγαθὰ καὶ δὲν αἰσθανόμαστε τὴν εὐεργεσία μὲ τὸν τρόπο ποὺ πρέπει, ἂν στερηθοῦμε αὐτά, τότε αἰσθανόμαστε αὐτὰ περισσότερο ἐξ αἰτίας τῆς ἀφαιρέσεως καὶ νιώθομε μεγαλύτερο πόνο, πράγμα βέβαια ποὺ συνέβηκε τότε καὶ μὲ τὸν πρῶτόπλαστο.

7. Ἀλλὰ γιὰ νὰ μάθῃς καὶ τοῦ πονηροῦ δαίμονα τὴν ἐπιβουλή καὶ τοῦ Κυρίου μας τὴ σοφία καὶ τὴν ἐπινοητικότητα, σκέψου ποιὸ εἶναι ἐκεῖνο ποὺ ἐπιχείρησε ὁ διάβολος νὰ κάμει στὸν ἄνθρωπο μὲ τὴν ἀπάτη, καὶ ποιά φιλανθρωπία ἔδειξε γι' αὐτόν ὁ Κύριος καὶ κηδεμόνας του. Ἐκεῖνος δηλαδὴ ὁ πονηρὸς δαίμονας, ἐπειδὴ τὸν φθόνησε γιὰ τὴ ζωὴ του μέσα στὸν παράδεισο, μὲ τὴν ἐλπίδα μεγαλυτέρων ὑποσχέσεων τοῦ στέρησε καὶ ἐκεῖνα ποὺ εἶχε στὰ χέρια του· γιατί, κάμνοντάς τὸν νὰ φαντασθεῖ ὅτι θὰ γίνῃ ἴσος μὲ τὸ Θεό, τὸν ὁδήγησε στὸ νὰ δεχθεῖ τὴν τιμωρία τοῦ θανάτου. Γιατί τέτοια εἶναι τὰ δελεάσματα αὐτοῦ καὶ ὄχι μόνο μᾶς στερεῖ τὰ ἀγαθὰ ποὺ ἔχομε στὰ χέρια μας, ἀλλ' ἐπιχειρεῖ νὰ μᾶς ρίξει καὶ σὲ μεγαλύτερο γκρεμό. Ὁ φιλάνθρωπος ὁμως Θεὸς οὔτε ἔτσι ἀδιόρησε γιὰ τὸ ἀνθρώπινο γένος, ἀλλὰ δείχνοντας καὶ στὸ διάβολο ὅτι ἐπιχείρησε ἀνώφελα πράγματα, καὶ στὸν ἄνθρωπο πόση φροντίδα δείχνει γι' αὐτόν, τοῦ δώρησε μὲ τὸ θάνατο τὴν ἀθανασία. Πρόσεχε δηλαδὴ· ἀπομάκρυνε ἐκεῖνος αὐτόν ἀπὸ τὸν παράδεισο·

τοῦ παραδείσου, εἰσήγαγεν ὁ Δεσπότης εἰς τὸν οὐρανόν· μείζων τῆς ζημίας ἢ ἔμπορία.

8. Ἄλλ' ὅπερ ἐξ ἀρχῆς ἔλεγον διὸ καὶ ταῦτα εἰπεῖν προήχθην, εἰ τοίνυν τὸν εἰς τὰς τοσαύτας εὐεργεσίας ἀγνώμονα γενόμενον το-
5 σαύτης πάλιν ἠξίωσε τῆς ἑαυτοῦ φιλανθρωπίας, ἔὰν ὑμεῖς οἱ τοῦ Χριστοῦ στρατιῶται περὶ τὰς παρεχομένας ὑμῖν ἀφάτους ταύτας δωρεὰς εὐγνώμονες γενέσθαι σπουδάσητε καὶ περὶ τὴν φυλακὴν τῶν παρασχεθέντων διαγρηγορήσητε, πόσης, εἰπέ μοι, τεύξεσθε τῆς παρ' αὐτοῦ φιλοτιμίας μετὰ τὴν φυλακὴν; Αὐτὸς γὰρ ἐστὶν ὁ εἰ-
10 ρηκῶς· «τῷ ἔχοντι δοθήσεται καὶ περισσευθήσεται». Ὁ γὰρ περὶ τὰ ἤδη δοθέντα ἄξιον ἑαυτὸν ἀπεργαζόμενος δίκαιος ἂν εἴη καὶ μειζόνων ἀπολαῦσαι.

9. Πάντες τοίνυν ὅσοι κατηξιώμεθα ἐγγραφῆναι τῇ ἐπουρανίῳ ταύτῃ βίβλῳ, δαψιλῆ τὴν πίστιν εἰσενέγκατε καὶ ἐρρωμένον τὸν
15 λογισμὸν. Πίστεως γὰρ δεῖται τὰ ἐνταῦθα γινόμενα καὶ τῶν τῆς ψυχῆς ὀφθαλμῶν, ὥστε μὴ τοῖς ὀρωμένοις μόνον προσέχειν ἀλλ' ἀπὸ τούτων φαντάζεσθαι τὰ μὴ ὀρώμενα. Τοιοῦτοι γὰρ οἱ τῆς πί-
στεως ὀφθαλμοί· καθάπερ γὰρ οἱ τοῦ σώματος ἐκεῖνα μόνα ὀρᾶν δύνανται τὰ τῇ αἰσθήσει ὑποπίπτοντα, οὕτω καὶ οἱ τῆς πίστεως
20 ἀπεναντίας ἐκείνοις. Οὐδὲν γὰρ τῶν ὀρωμένων βλέπουσιν ἀλλὰ τὰ μὴ βλεπόμενα ὡς πρὸς τῶν ὀφθαλμῶν κείμενα οὕτως ὀρῶσι. Τοῦτο γὰρ ἐστὶ πίστις τὸ τοῖς μὴ ὀρωμένοις ὡς ὀρωμένοις προσέ-
χειν. «Ἔστι» γάρ, φησί, «πίστις ἐλπίζομένων ὑπόστασις πραγμά-
των, ἔλεγχος οὐ βλεπομένων».

25 10. Τί οὖν ἐστὶν ὃ φημι καὶ πρὸς τί τοῦτό μοι εἴρηται μὴ τοῖς ὀρωμένοις προσέχειν ἀλλὰ πνευματικούς ὀφθαλμοὺς κεκτῆσθαι; Ἴν', ὅταν ἴδῃς τῶν ὑδάτων τὴν κολυμβήθραν καὶ τὴν χεῖρα τοῦ ἱε-
ρέως ἐφαπτομένην σου τῆς κεφαλῆς, μήτε ἐκεῖνο ἀπλῶς ὕδωρ μό-
νον εἶναι νομίσης μήτε τὴν χεῖρα μόνην τοῦ ἀρχιερέως ἐπικεῖσθαι
30 σου τῇ κεφαλῇ. Οὐδὲ γὰρ ἄνθρωπός ἐστὶν ὁ ἐργαζόμενος τὰ τελού-
μενα ἀλλ' ἢ τοῦ Πνεύματος χάρις ἐστὶν ἢ καὶ τῶν ὑδάτων τὴν φύ-

3. Ματθ. 25,29.

4. Ἑβρ. 11,1.

τὸν ὁδήγησε ὁ Κύριος στὸν οὐρανὸ· μεγαλύτερο τὸ κέρδος ἀπὸ τὴ ζημιά.

8. Ἄλλ' ἐκεῖνο ποὺ ἔλεγα στὴν ἀρχὴ καὶ γιὰ τὸ ὁποῖο εἶπα αὐτὰ ποὺ παρεμβλήθηκαν, ἂν δηλαδὴ ἐκεῖνον, ποὺ ἔδειξε τόση ἀχαριστία πρὸς τὶς τόσο μεγάλες εὐεργεσίες, τὸν κατέστησε πάλι ἄξιο τῆς φιλανθρωπίας του, ἂν σεῖς οἱ στρατιῶτες τοῦ Χριστοῦ φροντίσετε νὰ γίνετε εὐγνώμονες γιὰ τὶς δωρεές αὐτὲς ποὺ σᾶς παρέχονται καὶ ἐπαγρυπνήσετε στὸ νὰ διαφυλάξετε κι ὅσα σᾶς δόθηκαν, πόση, πές μου, γενναιοδωρία θὰ ἐπιτύχετε ἀπ' αὐτὸν μετὰ τὴ φύλαξη αὐτῶν; Γιατὶ αὐτὸς εἶναι ἐκεῖνος ποὺ εἶπε· «σ' ἐκεῖνον ποὺ ἔχει θὰ δοθοῦν καὶ ἄλλα καὶ θὰ περισσέψουν»³. Γιατί, ἐκεῖνος ποὺ καθιστὰ τὸν ἑαυτό του ἄξιο γιὰ ἐκεῖνα ποὺ ἤδη τοῦ δόθηκαν δίκαιο θὰ ἦταν ν' ἀπολαύσει καὶ μεγαλύτερα.

9. Ὅλοι λοιπὸν ὅσοι ἀξιοθήκατε νὰ ἐγγραφεῖτε στὴν ἐπουράνια αὐτὴ βίβλο, προσφέρατε πλούσια τὴν πίστη σας καὶ ὑγιῆ τὸ λογισμό σας. Γιατὶ τὰ ὅσα γίνονται ἐδῶ χρειάζονται πίστη καὶ τὰ μάτια τῆς ψυχῆς, ὥστε νὰ μὴ προσέχει κανεὶς μόνο τὰ ὅσα βλέπει, ἀλλ' ὀρμώμενος ἀπ' αὐτὰ νὰ φαντάζεται καὶ ἐκεῖνα ποὺ δὲν βλέπονται. Γιατὶ τέτοια εἶναι τὰ μάτια τῆς πίστεως· ὅπως ἀκριβῶς δηλαδὴ τὰ μάτια τοῦ σώματος μποροῦν νὰ βλέπουν ἐκεῖνα μόνο ποὺ ὑποπίπτουν στὴν αἴσθηση, ἔτσι καὶ τὰ μάτια τῆς πίστεως βλέπουν τὰ ἀντίθετα μ' ἐκεῖνα. Γιατὶ τίποτε ἀπὸ τὰ ὀρατὰ δὲν βλέπουν ἀλλ' ἐκεῖνα ποὺ δὲν βλέπονται τὰ βλέπουν αὐτὰ ἔτσι, σὰν νὰ βρίσκονται μπροστὰ στὰ μάτια μας. Καθόσον αὐτὸ εἶναι πίστη, τὸ νὰ βλέπει σὰν ὀρατὰ ἐκεῖνα ποὺ δὲν βλέπονται. Γιατὶ λέγει, «πίστη εἶναι ὕπαρξη πραγμάτων ποὺ ἐλπίζομε καὶ βεβαιότητα πραγμάτων ποὺ δὲν βλέπονται»⁴.

10. Τί σημαίνει λοιπὸν αὐτὸ ποὺ λέγω καὶ γιὰ ποιό σκοπὸ σᾶς εἶπα αὐτό, τὸ νὰ μὴ προσέχομε δηλαδὴ τὰ ὀρατὰ, ἀλλὰ νὰ ἔχομε πνευματικούς ὀφθαλμούς; Μὲ σκοπὸ, ὅταν δεῖς τὴν κολυμβήθρα τῶν ὑδάτων καὶ τὸ χέρι τοῦ ἱερέα ἐπάνω στὸ κεφάλι σου, οὔτε ἐκεῖνο νὰ νομίσεις ὅτι εἶναι ἀπλῶς μόνο νερό, οὔτε ὅτι μόνο τὸ χέρι τοῦ ἀρχιερέα βρίσκεται ἐπάνω στὸ κεφάλι σου. Γιατὶ τὰ τελούμενα ἐκεῖ δὲν τὰ τελεῖ ἄνθρωπος, ἀλλ' ἡ χάρη τοῦ Πνεύματος

σιν αγιάζουσα καὶ μετὰ τῆς χειρὸς τοῦ ἱερέως ἐφαπτομένη σου τῆς κεφαλῆς. Οὐ καλῶς εἶπον ὅτι τῶν τῆς πίστεως ὀφθαλμῶν ἡμῖν χρεία πρὸς τὴν πίστιν τῶν μὴ ὀρωμένων ἵνα μηδὲν αἰσθητὸν ὑποπεύωμεν;

5 11. Καὶ γὰρ τάφος ἐστὶ καὶ ἀνάστασις τὸ βάπτισμα· «συνθάπτεται γὰρ ὁ παλαιὸς ἄνθρωπος τῇ ἁμαρτίᾳ καὶ ἀνίσταται «ὁ νέος ὁ ἀνακαινούμενος κατ' εἰκόνα τοῦ κτίσαντος». Ἀποδυόμεθα καὶ ἐνδύόμεθα· ἀποδυόμεθα μὲν τὸ παλαιὸν ἱμάτιον τὸ ὑπὸ τοῦ πλήθους τῶν ἡμαρτημένων καταρρυπωθέν, ἐνδύόμεθα δὲ τὸ κοινὸν καὶ
10 πάσης κηλίδος ἄπηλλαγμένον. Τί δὲ λέγω; Αὐτὸν τὸν Χριστὸν ἐνδύόμεθα· «ὅσοι» γάρ, φησὶν, «εἰς Χριστὸν ἐβαπτίσθητε, Χριστὸν ἐνεδύσασθε».

12. Ἄλλ' ἐπειδὴ ἐπὶ θύραις λοιπὸν ἐστὶν ὁ καιρὸς καθ' ὃν μέλλετε τῶν τοσοῦτων ἀπολαύειν δωρεῶν, φέρε διδάξωμεν ὑμᾶς καὶ
15 ἐκάστων τῶν γινομένων καθὼς οἶόν τε τὰς αἰτίας ἵνα εἰδέναί ἔχητε καὶ πλείονα τὴν πληροφορίαν δεξάμενοι οὕτως ἐντεῦθεν ἀναχωρήσητε. Δεῖ τοίνυν ὑμᾶς εἰδέναί τίνος ἕνεκεν μετὰ τὴν διδασκαλίαν τὴν καθημερινὴν ἐπὶ τὰς τῶν ἐξορκιζόντων ὑμᾶς φωνὰς παραπέμπομεν. Οὐδὲ γὰρ ἀπλῶς οὐδὲ εἰκῆ τοῦτο γίνεται, ἀλλ' ἐπειδὴ μέλλετε
20 ἔνοικον δέχεσθαι τὸν ἐπουράνιον βασιλέα διὰ τοῦτο μετὰ τὴν παρ' ἡμῶν νοθεσίαν παραλαμβάνοντες ὑμᾶς οἱ εἰς τοῦτο τεταγμένοι, καθάπερ οἰκίαν τινὰ εὐτρεπίζοντες τῷ μέλλοντι παραγίνεσθαι βασιλεῖ, οὕτως ἐκκαθαίρουσιν ὑμῶν τὴν διάνοιαν διὰ τῶν φοβερῶν ἐκείνων λόγων, φυγαδεύοντες πᾶσαν τοῦ πονηροῦ τὴν μηχανήν
25 καὶ ἀξίαν τῆς τοῦ βασιλέως παρουσίας κατασκευάζοντες. Οὐδὲ γὰρ οἶόν τε, κἂν ἄγριος ἢ τις δαίμων κἂν ἀπηνής, μετὰ τὰς φωνὰς ἐκείνας τὰς φοβερὰς καὶ τὴν ἐπίκλησιν τοῦ κοινοῦ πάντων Δεσπότης μὴ μετὰ πολλοῦ τοῦ τάχους αὐτῶν ἀποστῆναι. Μετὰ τούτου δὲ καὶ αὐτὸ τὸ γινόμενον πολλὴν εὐλάβειαν ἐντίθησι τῇ ψυχῇ καὶ εἰς
30 πολλὴν αὐτὴν ἄγει κατάνυξιν.

13. Καὶ τὸ δὴ θαυμαστὸν καὶ παράδοξον ὅτι πᾶσα ἀνωμαλία καὶ ἀξιώματων διαφορὰ ἐκποδῶν γίνεται· κἂν γὰρ ἐν ἀξιώματι

5. Κολ. 3,10.

6. Γαλ. 3,27.

εἶναι ἐκεῖνη πού ἀγιάζει καὶ τῆ φύση τῶν ὑδάτων καὶ ἐφάπτεται μαζί με τὸ χέρι τοῦ ἱερέα τὸ κεφάλι σου. Δὲν εἶπα λοιπὸν σωστὰ ὅτι χειαζόμεστε τὰ μάτια τῆς πίστεως γιὰ νὰ πιστέψομε σ' ἐκεῖνα πού δὲν βλέπονται, ὥστε νὰ μὴ ὑποπτευόμεστε τίποτε τὸ αἰσθητό;

11. Πραγματικὰ τὸ βάπτισμα εἶναι ἐνταφιασμὸς καὶ ἀνάστασις· γιατί ἐνταφιάζεται ὁ παλαιὸς ἄνθρωπος μαζί με τὴν ἁμαρτία καὶ ἀνασταίνεται «ὁ νέος πού ἀνανεώνεται κατ' εἰκόνα τοῦ δημιουργοῦ του»⁵. Ξεντυνόμαστε καὶ ντυνόμαστε· ξεντυνόμαστε τὸ παλιὸ ἔνδυμα πού καταλερώθηκε ἀπὸ τὸ πλῆθος τῶν ἁμαρτημάτων, καὶ ντυνόμαστε τὸ καινούργιο, τὸ ἀπαλλαγμένο ἀπὸ κάθε κηλίδα. Ἄλλὰ τί λέγω; Ντυνόμαστε τὸν ἴδιο τὸ Χριστό· γιατί λέγει, «ὄσοι βαπτισθήκατε στὸ ὄνομα τοῦ Χριστοῦ, ντυθήκατε τὸ Χριστό»⁶.

12. Ἐπειδὴ ὅμως βρίσκεται πλέον μπροστὰ στὶς θύρες ὁ καιρὸς κατὰ τὸν ὁποῖο πρόκειται ν' ἀπολαύσετε τίς τόσο μεγάλες δωρεές, ἐμπρὸς νὰ σᾶς διδάξω, ὅσο εἶναι δυνατό, καὶ τίς αἰτίες ὄλων ἐκείνων πού τελοῦνται ἐκεῖ, γιὰ νὰ τὰ μάθετε καὶ νὰ φύγετε ἀπὸ ἐδῶ ἀφοῦ λάβετε μεγαλύτερη τὴ γνώση. Πρέπει δηλαδὴ νὰ γνωρίζετε γιὰ ποῖο λόγο μετὰ τὴν καθημερινὴ διδασκαλία σᾶς παραπέμπομε στὶς φωνές τῶν ἐξορκιστῶν. Γιατί δὲν γίνεται αὐτὸ ἔτσι ἀπλὰ καὶ στὴν τύχη, ἀλλ' ἐπειδὴ πρόκειται νὰ δεχθεῖτε νὰ κατοικήσει μέσα σας ὁ ἐπουράνιος βασιλιάς, γι' αὐτὸ μετὰ τὴ δική μας νουθεσία, ἀφοῦ σᾶς παραλάβουν ἐκεῖνοι πού εἶναι ταγμένοι γι' αὐτὸ τὸ σκοπὸ, καὶ σὰν νὰ εὐτρεπίζουν κάποια κατοικία γιὰ τὸ βασιλιά πού πρόκειται νὰ ρθεῖ, ἔτσι καθαρίζουν τὴ διάνοιά σας με τὰ φοβερὰ ἐκεῖνα λόγια, φυγαδεύοντας κάθε μηχανορραφία τοῦ πονηροῦ καὶ προετοιμάζοντας αὐτὴν ἄξια τῆς παρουσίας τοῦ βασιλιᾶ. Γιατί δὲν εἶναι δυνατό, κι ἂν ἀκόμη ἓνας δαίμονας εἶναι ἄγριος καὶ σκληρὸς νὰ μὴ ἀπομακρυνθεῖ ἀπ' αὐτοὺς με μεγάλη ταχύτητα μετὰ τίς φοβερὲς ἐκεῖνες φωνές καὶ τὴν ἐπίκληση τοῦ κοινοῦ Κυρίου ὄλων. Καὶ μαζί μ' αὐτὰ κι αὐτὸ πού γίνεται ἐκεῖ δημιουργεῖ μεγάλη εὐλάβεια μέσα στὴν ψυχὴ καὶ τὴν ὁδηγεῖ σὲ μεγάλη κατάνυξη.

13. Καὶ τὸ ἀξιοθαύμαστο βέβαια καὶ παράδοξο εἶναι ὅτι ἐδῶ καταργεῖται κάθε ἀνισότητα καὶ διαφορὰ ἀξιωμάτων· γιατί εἴτε συμβαίνει νὰ ἔχει κάποιος ἀξίωμα κοσμικόν, εἴτε νὰ ἔχει ἄφθονα πλού-

κοσμικῶ τις τυγχάνη, κἂν ἐν τῇ τοῦ πλούτου περιφανείᾳ, κἂν ἐπ' εὐγενείᾳ μέγα φρονῆ καὶ ἐν τῇ δόξῃ τοῦ παρόντος βίου, ἔστηκε καὶ αὐτὸς ὁμοίως τῷ προσαίτη καὶ τῷ τὰ ράκια περιβεβλημένῳ, πολλάκις δὲ καὶ τοὺς ὀφθαλμοὺς ἐκκεκομμένῳ καὶ τὸ σκέλος πεπη-
5 ρωμένῳ, καὶ οὐ δυσχεραίνει τοῖς γινομένοις· οἶδε γὰρ ὅτι ἐν τοῖς πνευματικοῖς πάντα ταῦτα ἀπελήλαται καὶ ψυχῆς εὐγνωμοσύνη μόνον ζητεῖται.

14. Καὶ αἱ μὲν φωναὶ καὶ αἱ ἐπικλήσεις ἐκεῖναι φοβεραὶ καὶ θαυμασταὶ τοσοῦτον ἔχουσαι τὸ κέρδος, τὸ δὲ σχῆμα τῆς τῶν πο-
10 δῶν γυμνότητος καὶ τῆς τῶν χειρῶν ἐκτάσεως ἕτερόν τι ἡμῖν ἐνδείκνυται. Ὡσπερ οἱ τὴν αἰχμαλωσίαν ταύτην τὴν σωματικὴν ὑπομένοντες καὶ διὰ τοῦ σχήματος τὴν κατήφειαν δεικνύουσι τῆς καταλαβούσης αὐτοὺς συμφορᾶς, οὕτω καὶ οὗτοι αἰχμάλωτοι γενόμενοι ὑπὸ τοῦ διαβόλου, ἐπειδὴ μέλλουσιν ἐλευθεροῦσθαι τῆς ἐκεῖ-
15 νου τυραννίδος καὶ ὑπὸ τὸν ζυγὸν ἔρχεσθαι τὸν χρηστόν, πρότερον διὰ τοῦ σχήματος ὑπομιμνήσκουσιν ἑαυτοὺς τῆς προτέρας καταστάσεως, ἵν' εἰδέναί ἔχωσι τίνος μὲν ἀπαλλάττονται, τίνι δὲ προστρέχουσι, καὶ τοῦτο αὐτὸ γένηται αὐτοῖς ὑπόθεσις πλείονος εὐχαριστίας καὶ εὐγνωμοσύνης.

20 15. Βούλεσθε καὶ πρὸς τοὺς ἀναδεχομένους ὑμᾶς μεταγάγωμεν τὸν λόγον, ἵνα εἰδέναί ἔχωσι κάκεῖνοι οἷων μὲν ἀξιοῦνται τῶν ἀμοιβῶν εἰ πολλὴν σπουδὴν περὶ ὑμᾶς ἐπιδείξαντο, οἷα δὲ αὐτοῖς κατάγνωσις ἔπεται ραθυμῆσασιν; Ἐννόησόν μοι, ἀγαπητέ, τοὺς ἐπὶ χρήμασί τινας ἀναδεχομένους ὅπως μᾶλλον τοῦ ὑπευθύνου καὶ τὰ
25 χρήματα δεχομένου ἐκεῖνοι πλείονα ὑφίστανται τὸν ἀγῶνα. Ἄν τε γὰρ εὐγνώμων φανῆ ὁ δανεισάμενος τῷ ἀναδεχομένῳ ἐπεκούφισε τὸ φορτίον, ἂν τε πάλιν ἀγνώμων γένηται ἐκείνῳ πλείονα τὸν κρημνὸν κατεσκεύασε. Διὰ τοῦτο καὶ τις σοφὸς παραινεῖ λέγων· «ἐὰν ἐγγυήσῃ ὡς ἀποτίσων φρόντιζε». Εἰ τοίνυν ὁ ἐπὶ χρήμασί τι-
30 νας ἀναδεχόμενοι τῷ παντὶ ὑπευθύνους ἑαυτοὺς καθιστᾶσι, πολλῶ

τη, εἴτε νὰ μεγαλοφρονεῖ γιὰ τὴν εὐγενικὴ καταγωγὴ του καὶ γιὰ τὴ δόξα τῆς παρούσας ζωῆς, στέκεται κι αὐτὸς ὅμοια μὲ τὸν ζητιάνο καὶ ἐκεῖνον ποὺ φοράει τὰ κουρέλια, καὶ πολλὰς φορὰς μ' ἐκεῖνον ποὺ εἶναι τυφλὰ τὰ μάτια του καὶ ἀναπηρικὸ τὸ πόδι του, καὶ δὲ δυσανασχαιτεῖ μ' αὐτὰ ποὺ γίνονται· γιὰτὶ γνωρίζει ὅτι στὰ πνευματικὰ πράγματα ὅλα αὐτὰ εἶναι ἀποκλεισμένα καὶ ζητεῖται μόνο εὐγνωμοσύνη ψυχῆς.

14. Καὶ ἐκεῖνες βέβαια οἱ φοβερὲς καὶ θαυμαστὲς φωνές καὶ ἐπικλήσεις τόσο μεγάλο κέρδος παρέχουν, ἐνῶ ἡ γυμνότητά τῶν ποδιῶν καὶ τὸ ἄπλωμα τῶν χεριῶν μᾶς δηλώνουν κάτι ἄλλο. Ὅπως ἀκριβῶς δηλαδὴ ἐκεῖνοι ποὺ ὑπομένουν τὴ σωματικὴ αἰχμάλωσία, μὲ τὴν ὅλη στάση τους δείχνουν τὴ στενοχώρια τους γιὰ τὴ συμφορὰ ποὺ τοὺς βρῆκε, ἔτσι καὶ αὐτοὶ ποὺ ἔγιναν αἰχμάλωτοι τοῦ διαβόλου, ἐπειδὴ πρόκειται νὰ ἐλευθερωθοῦν ἀπὸ τὴν τυραννικὴ ἐξουσία ἐκείνου καὶ νὰ τεθοῦν κάτω ἀπὸ τὸν καλὸ ζυγὸ, προηγουμένως μὲ τὴν ὅλη στάση τους ὑπενθυμίζουν στὸν ἑαυτὸ τους τὴν προηγούμενη κατάστασή τους, γιὰ νὰ γνωρίζουν πολὺ καλὰ ἀπὸ ποιὸν ἀπαλλάσσονται καὶ σὲ ποιὸν προσφεύγουν, καὶ αὐτὸ ἀκριβῶς νὰ τοὺς γίνῃ ἀφορμὴ γιὰ μεγαλύτερη εὐχαριστία καὶ εὐγνωμοσύνη.

15. Θέλετε νὰ μεταφέρω τὸ λόγο καὶ πρὸς τοὺς ἀναδόχους σας, γιὰ νὰ γνωρίσουν καὶ ἐκεῖνοι ποιὲς ἀμοιβὲς ἀξιώνονται ἂν ἐπιδείξουν μεγάλη φροντίδα γιὰ σᾶς καὶ ποιὰ τιμωρία τοὺς ἐπιφυλάσσεται ἂν δείξουν ἀδιαφορία; Σκέψου, ἀγαπητέ, σὲ παρακαλῶ, ἐκείνους ποὺ γίνονται ἐγγυητὲς ἀτόμων ποὺ δανείζονται χρήματα, πῶς ἀντιμετωπίζουν ἐκεῖνοι πολὺ πῖο μεγαλύτερη ἀγωνία ἀπὸ τὸν ὑπεύθυνο καὶ δανειζόμενο τὰ χρήματα. Γιὰτὶ, ἂν ἐκεῖνος ποὺ δανείσθηκε φανεῖ εὐγνώμονας πρὸς τὸν ἐγγυητὴ του ἐλάφρυνε τὸ φορτίο, ἂν πάλι φανεῖ ἀγνώμονας πρὸς ἐκεῖνον κατέστησε μεγαλύτερο τὸ γκρεμό. Γι' αὐτὸ καὶ κάποιος σοφὸς συμβουλεύει λέγοντας· «ἂν γίνῃς ἐγγυητὴς κάποιου ἐτοιμάσου σὰν νὰ πρόκειται νὰ πληρώσεις ἐσὺ»⁷. Ἄν λοιπὸν ἐκεῖνοι ποὺ γίνονται ἐγγυητὲς σὲ ἄτομα ποὺ δανείζονται χρήματα καθιστοῦν ἐξ ὀλοκλήρου ὑπεύθυνο τὸν ἑαυτὸ τους γιὰ τὴν ἐπιστροφὴ αὐτῶν, πολὺ περισσότερο

μᾶλλον οἱ ἐν τοῖς πνευματικοῖς καὶ εἰς τὸν τῆς ἀρετῆς λόγον τινὰς ἀναδεχόμενοι πολλὴν τὴν ἀγρυπνίαν ἐπιδείκνυσθαι ὀφείλουσι, παραινοῦντες καὶ συμβουλεύοντες, διορθοῦντες, πατρικὴν φιλοστοργίαν ἐπιδεικνύμενοι.

5 16. Καὶ μὴ νομιζέτωσαν τὸ τυχὸν εἶναι τὸ γινόμενον, ἀλλ' εἰδέτωσαν ἀκριβῶς ὅτι καὶ τῆς εὐδοκίμησεως αὐτοὶ κοινωνοὶ γίνονται εἰ διὰ τῆς οἰκείας νοθεσίας αὐτοὺς πρὸς τὴν τῆς ἀρετῆς ὁδὸν χειραγωγήσουσι καὶ ὅτι, ραθυμησάντων πάλιν αὐτῶν, πολλὴ αὐτοῖς κείσεται ἢ κατάγνωσις. Διὰ γὰρ τοῦτο καὶ πατέρας ἔθος καλεῖν
10 τοὺς τοιοῦτους πνευματικούς, ἵνα δι' αὐτῶν τῶν ἔργων μάθωσιν ὁσπιν ὀφείλουσι φιλοστοργίαν ἐν τῇ τῶν πνευματικῶν διδασκαλίᾳ περὶ τοὺς τοιοῦτους ἐπιδείκνυσθαι. Εἰ γὰρ τοὺς οὐδαμόθεν ἡμῖν προσήκοντας ἐνάγειν εἰς τὸν τῆς ἀρετῆς ζῆλον καλόν, πολλῶ μᾶλλον ἐκεῖνον ὃν εἰς χώραν τέκνου πνευματικοῦ ἀναδεχόμεθα, τὴν
15 πρόσταξιν εἰς αὐτὸν ἀποπληροῦν ὀφείλομεν. Ἐμάθετε καὶ οἱ ἀναδεχόμενοι ὡς οὐ μικρὸς ὑμῖν ἐπήρηται κίνδυνος ραθυμήσασι.

17. Φέρε λοιπὸν καὶ περὶ αὐτῶν τῶν μυστηρίων ὑμῖν διαλεχθῶμεν καὶ τῶν συνθηκῶν τῶν μελλουσῶν συντελεῖσθαι μεταξὺ ὑμῶν καὶ τοῦ Δεσπότη. Καθάπερ γὰρ ἐν τοῖς βιωτικοῖς πράγμα-
20 σιν, ἐπειδὴν ἐμπιστεῦσαί τις βουληθῆ ἢ τινὶ τὰ αὐτοῦ πράγματα, γραμματεῖα ἀνάγκη συντελεῖσθαι μεταξὺ τοῦ ἐμπιστευομένου καὶ τοῦ ἐμπιστεύοντος, τὸν αὐτὸν δὴ τρόπον καὶ νῦν, ἐπειδὴ μέλλετε πιστεῦεσθαι παρὰ τοῦ τῶν ἀπάντων Δεσπότη οὐκ ἐπίκηρα πράγματα οὐδὲ φθαρτὰ καὶ ἀπολλύμενα ἀλλὰ πνευματικὰ καὶ ἐπουρά-
25 νια. Διὰ γὰρ τοῦτο καὶ πίστις λέγεται, ἐπειδὴ οὐδὲν ὀρώμενον ἔχει ἀλλὰ πάντα τοῖς τοῦ πνεύματος ὀφθαλμοῖς κατοπτεῦεσθαι δυνάμενα. Ἀνάγκη γὰρ γραμματεῖα συντελεσθῆναι μεταξὺ, οὐκ ἐν χάρτῃ οὐδὲ διὰ μέλανος, ἀλλ' ἐν Θεῷ διὰ Πνεύματος. Τὰ γὰρ ρήματα ἃ ἐνταῦθα προῖεσθε ἐγγράφεται ἐν τῷ οὐρανῷ καὶ τὰς συνθήκας ἃς
30 διὰ τῆς γλώττης προσφέρετε ἀνεξάλειπτοι μένουσι παρὰ τῷ Δεσπότη.

στά πνευματικά ζητήματα και στα θέματα ἀρετῆς πρέπει νὰ δείχνουν μεγάλη ἐπαγρύπνηση ἐκεῖνοι ποὺ γίνονται ἀνάδοχοι ἄλλων, πρετρέποντας αὐτοὺς καὶ συμβουλευόντας, διορθώνοντάς τους καὶ δείχνοντας ἀγάπη πατρική.

16. Καὶ ἄς μὴ νομίζουν ὅτι εἶναι τυχαῖο αὐτὸ ποὺ ἀναλαμβάνουν νὰ κάμουν, ἀλλ' ἄς γνωρίζουν μὲ ἀκρίβεια ὅτι αὐτοὶ συμμετέχουν καὶ στὴν εὐδοκίμησίν τους, ἂν μὲ τίς συμβουλές τους καθοδηγήσουν αὐτοὺς στὴν ὁδὸ τῆς ἀρετῆς, καὶ ὅτι, ἂν ἀδιαφορήσουν πάλι αὐτοί, θὰ εἶναι μεγάλη ἡ τιμωρία ποὺ θὰ δεχθοῦν. Γι' αὐτὸ καὶ συνηθίζεται νὰ ὀνομάζουν αὐτοὺς καὶ πνευματικοὺς πατέρες, ὥστε μὲ αὐτὰ τὰ ἔργα νὰ μάθουν πόση φιλοστοργία ὀφείλουν νὰ δείχνουν πρὸς αὐτοὺς γιὰ τὴν πνευματικὴν τους διδασκαλίαν. Γιατί, ἂν εἶναι καλὸ νὰ ὀδηγοῦμε στὸ ζῆλο τῆς ἀρετῆς ἐκείνους ποὺ δὲν ἔχουν καμμιά συγγένεια μὲ μᾶς, πολὺ περισσότερο ὀφείλομε νὰ ἐπιτελοῦμε τὴν προσταγὴν ποὺ λαμβάνομε γιὰ ἐκεῖνον ποὺ ἀναλαμβάνομε νὰ τὸν ἔχομε πνευματικὸ τέκνο. Μάθατε λοιπὸν καὶ οἱ ἀνάδοχοι ὅτι δὲν εἶναι μικρὸς ὁ κίνδυνος ποὺ ἐπιφυλάσσεται γιὰ σᾶς ἂν ἀδιαφορήσετε.

17. Ἐμπρὸς λοιπὸν ἄς σᾶς μιλήσω καὶ γιὰ τὰ ἴδια τὰ μυστήρια καὶ τίς συμφωνίες ποὺ πρόκειται νὰ γίνουν ἀνάμεσα σὲ σᾶς καὶ τὸν Κύριον. Γιατί, ὅπως ἀκριβῶς στὰ κοσμικὰ πράγματα, ὅταν θελήσει κάποιος νὰ ἐμπιστευθεῖ τὰ πράγματά του σὲ κάποιον, πρέπει νὰ ὑπογραφοῦν γραμμᾶτια μεταξὺ ἐκείνου ποὺ ἐμπιστεύεται τὰ πράγματα καὶ ἐκείνου ποὺ δέχεται τὰ ἐμπιστευόμενα, κατὰ τὸν ἴδιον λοιπὸν τρόπο καὶ τώρα, ἐπειδὴ πρόκειται ὁ Κύριος τῶν ὅλων νὰ σᾶς ἐμπιστευθεῖ ὄχι πρόσκαιρα πράγματα οὔτε φθαρτὰ καὶ ὀδηγούμενα στὴν ἀπώλεια, ἀλλὰ πνευματικὰ καὶ ἐπουράνια. Γι' αὐτὸ λοιπὸν καὶ ὀνομάζεται πίστη, ἐπειδὴ δὲν ἔχει τίποτε τὸ ὀρατό, ἀλλ' ὅλα ἐκεῖνα ποὺ εἶναι δυνατὸ νὰ τὰ δεῖ κανεὶς μὲ τὰ πνευματικὰ μάτια. Πρέπει λοιπὸν νὰ ὑπογραφοῦν μεταξὺ τους γραμμᾶτια ὄχι ἐπάνω σὲ χαρτὶ οὔτε μὲ μελάνη, ἀλλὰ στὸ ὄνομα τοῦ Θεοῦ μὲ τὴ χάρις τοῦ Πνεύματος. Γιατί τὰ λόγια ποὺ λέγετε ἐδῶ ἐγγράφονται στὸν οὐρανὸ καὶ οἱ συμφωνίες ποὺ προφέρετε μὲ τὴ γλῶσσα μένουν ἀνεξάλειπτες στὴ μνήμη τοῦ Κυρίου.

18. Ὅρα δὲ πάλιν ἐνταῦθα τῆς αἰχμαλωσίας τὸ σχῆμα· εἰσάγοντες γὰρ ὑμᾶς οἱ ἱερεῖς πρότερον μὲν κελεύουσι τὰ γόνατα κλίναντας καὶ τὰς χεῖρας ἀνατείναντας εἰς τὸν οὐρανὸν οὕτω προσεύχεσθαι καὶ διὰ τοῦ σχήματος ἑαυτοὺς ὑπομιμνήσκουν τίνος μὲν ἀπαλλάττε-
5 σθε, τίνι δὲ μέλλετε ἑαυτοὺς προσνέμειν. Εἶτα καθ' ἕκαστον ἐρχόμενος ὁ ἱερεὺς ἀπαιτεῖ τὰς συνθήκας καὶ τὰς ὁμολογίας καὶ λέγειν παρασκευάζει τὰ φοβερὰ ἐκεῖνα ρήματα καὶ φρίκης γέμοντα· «ἀποτάσσομαί σοι, σατανᾶ».

19. Δακρῦσαί μοι νῦν ἔπεισι καὶ ἀνομῶσαι μέγα· ἐνενόησα γὰρ
10 τὴν ἡμέραν ἐκείνην καθ' ἣν καὶ αὐτὸς κατηξιώθην ταύτην ἀφεῖναι τὴν φωνὴν καὶ λογισάμενος τὸ φορτίον τῶν ἁμαρτημάτων ὃ ἐξ ἐκείνου μέχρι τοῦ νῦν συνέλεξα, συγχέομαι τὴν διάνοιαν καὶ δάκνομαι τὸν λογισμόν, ὁρῶν ὄσσην ἑμαυτοῦ τὴν αἰσχύνην κατεσκέδασα διὰ τῆς μετὰ ταῦτα ραθυμίας. Διὸ καὶ πάντας ὑμᾶς παρακαλῶ φι-
15 λотиμίαν τινὰ περὶ ἐμὲ ἐπιδειξασθαι καὶ ἐπειδὴν μέλλητε συντυγχάνειν τῷ βασιλεῖ (δέξεται γὰρ ὑμᾶς μετὰ πολλῆς σφοδρότητος καὶ ἐνδύσει τὴν βασιλικὴν ἐκείνην στολὴν καὶ παρέξει δωρεὰς ὅσας καὶ οἷας ἂν βούλησθε, μόνον ἔαν πνευματικὰ ζητήσωμεν), αἰτῆσαι χάριν καὶ ὑπὲρ ἡμῶν ὥστε τῶν ἡμαρτημένων ἡμῖν μὴ ἀπαιτῆσαι
20 εὐθύνας, ἀλλὰ συγγνώμην δόντα εἰς τὸ ἐξῆς τῆς παρ' αὐτοῦ ἀξιῶσαι ροπῆς. Ἄλλὰ τοῦτο μὲν ὅτι ποιήσετε, φιλόστοργοί τινες ὄντες περὶ τοὺς ὑμετέρους διδασκάλους, οὐκ ἀμφιβάλλω.

20. Φέρε δὴ λοιπὸν τῆς ἀκολουθίας ἐχώμεθα τοῦ λόγου. Τότε τοίνυν παρασκευάζει ὑμᾶς ὁ ἱερεὺς λέγειν, «ἀποτάσσομαί σοι, σα-
25 τανᾶ, καὶ τῇ πομπῇ σου καὶ τῇ λατρείᾳ σου καὶ τοῖς ἔργοις σου». Ὀλίγα τὰ ρήματα ἀλλὰ μεγάλη τούτων ἡ δύναμις. Καὶ γὰρ ἄγγελοι παρεστηκότες καὶ αἱ ἀόρατοι δυνάμεις ἠδόμεναι ἐπὶ τῇ ὑμετέρᾳ ἐπιστροφῇ δέχονται παρὰ τῆς ὑμετέρας γλώττης τὰς φωνὰς καὶ ἀναφέρουσι τῷ κοινῷ πάντων Δεσπότη καὶ ἐν ταῖς βίβλοις ταῖς οὐ-
30 ρανίοις αὐταὶ ἐγγράφονται.

21. Εἶδετε οἷα τῶν συνθηκῶν τὰ γραμματεῖα; Μετὰ γὰρ τὴν

18. Καὶ πρόσεχε πάλι ἐδῶ τῆς αἰχμαλωσίας τῆ μορφῆ· ὅταν δηλαδὴ σᾶς ὀδηγοῦν οἱ ἱερεῖς μέσα σᾶς προστάζουν, ἀφοῦ κλίνετε τὰ γόνατα καὶ σηκώσετε τὰ χέρια πρὸς τὸν οὐρανὸ, ἔτσι νὰ προσεύχεσθε καὶ μὲ τὴ στάση σας νὰ ὑπενθυμίζετε στὸν ἑαυτὸ σας ἀπὸ ποιὸν ἀπαλλάσσεσθε καὶ σὲ ποιὸν πρόκειται ν' ἀφιερῶσετε τὸν ἑαυτὸ σας. Ἐπειτα ὁ ἱερέας πλησιάζοντας τὸν καθένα ξεχωριστὰ ζητεῖ τὶς συμφωνίες καὶ τὶς ὁμολογίες καὶ τοὺς ἐτοιμάζει νὰ ποῦν τὰ φοβερὰ ἐκεῖνα καὶ γεμάτα ἀπὸ φρίκη λόγια, «σ' ἀπαρνιέμαι, σαντανᾶ».

19. Μοῦ ἔρχεται τώρα νὰ δακρῦσω καὶ νὰ θρηνήσω μὲ δυνατὴ φωνή· γιατί θυμήθηκα τὴν ἡμέρα ἐκείνη κατὰ τὴν ὁποία καὶ ἐγὼ ὁ ἴδιος καταξιώθηκα νὰ πῶ αὐτὰ τὰ λόγια καὶ σκεπτόμενος τὸ βάρος τῶν ἀμαρτημάτων πού ἀπὸ τότε μέχρι σήμερα συγκέντρωσα, νιώθω σύγχυση στὸ νοῦ μου καὶ κατασχίζεται ὁ λογισμὸς μου, βλέποντας πόση ντροπὴ συγκέντρωσα γιὰ τὸν ἑαυτὸ μου μὲ τὴ στῆ συνέχεια ἀδιαφορία μου. Γι' αὐτὸ καὶ σᾶς παρακαλῶ ὅλους νὰ δείξετε ἀπέναντί μου κάποια γενναιοδωρία καὶ ὅταν πρόκειται νὰ συναντήσετε τὸ βασιλιᾶ (γιατί θὰ σᾶς δεχθεῖ μὲ μεγάλη χαρὰ καὶ θὰ σᾶς ντύσει μὲ τὴ βασιλικὴ ἐκείνη στολὴ καὶ θὰ σᾶς χαρίσει ὅσες καὶ ὅποιες δωρεές θὰ θελήσετε, μόνο ἂν εἶναι πνευματικὰ ἐκεῖνα πού θὰ τοῦ ζητήσουμε), νὰ τοῦ ζητήσετε χάρη καὶ γιὰ μένα, ὥστε νὰ μὴ μοῦ ζητήσῃ εὐθύνες γιὰ τὰ ἀμαρτήματα πού διέπραξα, ἀλλὰ, ἀφοῦ μὲ συγχωρήσῃ, νὰ μὲ ἀξιῶσῃ νὰ τύχω στὸ ἐξῆς τῆς βοήθειάς του. Καὶ δὲν ἀμφιβάλλω ὅτι θὰ τὸ κάμετε αὐτό, ἀφοῦ εἴσθε φιλόστοργοι πρὸς τοὺς δασκάλους σας.

20. Ἐμπρὸς λοιπὸν ἄς ἔρθομε τώρα στὴ συνέχεια τοῦ λόγου. Τότε λοιπὸν σᾶς προτρέπει ὁ ἱερέας νὰ πεῖτε, «ἀπαρνιέμαι, σατανᾶ, καὶ ἐσένα καὶ τὴν πομπή σου καὶ τὴ λατρεία σου καὶ τὰ ἔργα σου». Λίγα τὰ λόγια ἀλλὰ μεγάλη ἡ δύναμη αὐτῶν. Γιατί πραγματικὰ οἱ παραβρισκόμενοι ἄγγελοι καὶ οἱ ἀόρατες δυνάμεις γεμάτες ἀπὸ ἀμέτρητη χαρὰ γιὰ τὴν ἐπιστροφή σας δέχονται ἀπὸ τὴ γλῶσσα σας τὰ λόγια καὶ τὰ ἀναφέρουν στὸν κοινὸ Κύριο ὄλων καὶ καταγράφουν αὐτὰ στὰ οὐράνια βιβλία.

21. Εἶδατε ποιά εἶναι τὰ συμβόλαια τῶν συμφωνιῶν; Γιατί, μετὰ

ἀποταγὴν τοῦ πονηροῦ καὶ πάντων τῶν τῷ πονηρῷ διαφερόντων πραγμάτων πάλιν λέγειν παρασκευάζει, «καὶ συντάσσομαί σοι, Χριστέ». Εἶδες ἀγαθότητος ὑπερβολήν; Τὰ ρήματα δεχόμενος παρὰ σοῦ μόνον, τοσοῦτον ἐμπιστεύει σοι πραγμάτων θησαυρόν, 5 πάσης τῆς προτέρας ἀγνωμοσύνης ἐπιλαθόμενος καὶ οὐδὲν ὑπομιμνήσκων σε τῶν προτέρων, ἀλλ' ἀρκεῖται τοῖς βραχέσι τούτοις ρήμασιν.

22. Εἶτα μετὰ τὴν συνθήκην ταύτην καὶ τὴν ἀποταγὴν καὶ τὴν συνταγὴν, ἐπειδὴ ὠμολόγησας τὴν δεσποτείαν καὶ διὰ τῶν τῆς 10 γλώττης ρημάτων συνετάξω τῷ Χριστῷ, λοιπὸν ὡς στρατιώτην καὶ εἰς τὸ στάδιον καταλεγέντα τὸ πνευματικόν, ἀλείφει ἐπὶ τοῦ μετώπου τῷ μύρῳ τῷ πνευματικῷ, τὴν σφραγίδα ἐπιτιθεὶς καὶ λέγων· «χρίεται ὁ δεῖνα εἰς τὸ ὄνομα τοῦ Πατρὸς καὶ τοῦ Υἱοῦ καὶ τοῦ ἀγίου Πνεύματος».

15 23. Ἐπειδὴ γὰρ οἶδε λοιπὸν ὅτι μέμνηεν ὁ ἐχθρὸς καὶ θήγει τοὺς ὀδόντας καὶ περιέρχεται ὡς λέων ὠρυόμενος καὶ ὀρῶν τοὺς πρότερον ὑπὸ τὴν αὐτοῦ τυραννίδα τυγχάνοντας ἀθρόον κατεξανισταμένους αὐτοῦ καὶ αὐτῷ μὲν ἀποταξαμένους, μεταταξαμένους δὲ καὶ τὴν πρὸς τὸν Χριστὸν συνταγὴν ἐπιδειξαμένους, διὰ τοῦτο ἀλείφει 20 ἐπὶ τοῦ μετώπου καὶ τὴν σφραγίδα ἐπιτίθησιν ἵνα ἀποστρέψῃ τὰς ὄψεις ἐκεῖνος. Οὐδὲ γὰρ ἀντιβλέψαι τολμᾷ ὀρῶν τὴν ἐκεῖθεν ἀστραπὴν ἐκπηδῶσαν καὶ ἀποτυφλοῦσαν αὐτοῦ τὰς ὄψεις. Λοιπὸν γὰρ μάχη καὶ ἀντίστασις ἐξ ἐκείνου πρὸς αὐτὸν γίνεται καὶ διὰ τοῦτο καθάπερ ἀθλητὰς τινὰς Χριστοῦ οὕτω διὰ τῆς ἀλοιφῆς εἰς τὸ 25 στάδιον τὸ πνευματικὸν εἰσάγει.

24. Εἶτα μετὰ τοῦτο κατὰ τὸν τῆς νυκτὸς καιρὸν ὀλόκληρον ἀποδύσας τὸ ἱμάτιον καὶ καθάπερ εἰς αὐτὸν τὸν οὐρανὸν εἰσάγειν μέλλων διὰ τῶν τελουμένων οὕτως ἅπαν τὸ σῶμα ἀλείφεισθαι παρασκευάζει τῷ ἐλαίῳ ἐκείνῳ τῷ πνευματικῷ, ὥστε πάντα τὰ μέλη 30 διὰ τῆς ἀλοιφῆς τειχισθῆναι καὶ ἀχείρωτα γενέσθαι τοῖς παρὰ τοῦ ἐναντίου πεμπομένοις βέλεσι.

τὴν ἀποταγὴ τοῦ πονηροῦ καὶ ὄλων τῶν πραγμάτων ποῦ ἀποτελοῦν τὸ ἐνδιαφέρον τοῦ πονηροῦ, σᾶς προτρέπει πάλι ὁ ἱερέας νὰ πεῖτε, «καὶ συντάσσομαι μαζί σου, Χριστέ». Εἶδες ὑπερβολικὴ ἀγαθότητα; Δεχόμενος ἀπὸ σένα μόνο τὰ λόγια σου, σοῦ ἐμπιστεύεται τόσο μεγάλο πλῆθος θησαυροῦ, λησμονώντας ὅλη τὴν προηγούμενη ἀγνωμοσύνη σου καὶ δὲν σοῦ ὑπενθυμίζει τίποτε ἀπὸ τὰ προηγούμενα, ἀλλ' ἀρκεῖται σ' αὐτὰ τὰ σύντομα λόγια.

22. Ἐπειτα, μετὰ τὴ συμφωνία αὐτή, τὴν ἀποταγὴ τοῦ σατανᾶ καὶ τὴ σύνταξή σου στὸ στρατόπεδο τοῦ Χριστοῦ, ἐπειδὴ ὁμολόγησες τὴν ἐξουσία αὐτοῦ καὶ μὲ τὰ λόγια τῆς γλώσσας σου συντάχθηκες στὸ στρατόπεδο τοῦ Χριστοῦ, στὴ συνέχεια σὰν στρατιώτη καὶ ποῦ κατατάχθηκες στὸ πνευματικὸ στάδιο, σ' ἀλείφει στὸ μέτωπο μὲ τὸ πνευματικὸ μύρο, σφραγίζοντάς σε καὶ λέγοντας: «χρίεται ὁ τάδε στὸ ὄνομα τοῦ Πατρὸς καὶ τοῦ Υἱοῦ καὶ τοῦ ἁγίου Πνεύματος».

23. Ἐπειδὴ δηλαδὴ γνωρίζει ὅτι ὁ ἐχθρὸς εἶναι πλέον ἔξω φρενῶν καὶ τρίζει τὰ δόντια του καὶ τριγυρίζει σὰν λιοντάρι ποῦ οὐρλιάζει καί, βλέποντας ἐκείνους ποῦ βρίσκονταν προηγουμένως κάτω ἀπὸ τὴν τυραννικὴ ἐξουσία του, νὰ ἐξεγείρονται μέσα σὲ μιᾶ στιγμὴ ἐναντίον του, καὶ αὐτὸν βέβαια νὰ τὸν ἀπαρνοῦνται, ἀλλάζοντας ὁμως στρατόπεδο, νὰ δέχονται νὰ συνταχθοῦν μὲ τὸ Χριστό, γι' αὐτὸ τοὺς ἀλείφει στὸ μέτωπο μὲ μύρο καὶ τοὺς σφραγίζει μὲ τὸ σταυρὸ γιὰ νὰ ἀποστρέψει ἐκεῖνος τὰ μάτια του ἀπὸ αὐτούς. Γιατὶ δὲν τολμᾷ νὰ τοὺς δεῖ κατὰ πρόσωπο βλέποντας τὴ λαμπρότητα ποῦ ἐκπέμπεται ἀπὸ ἐκεῖ καὶ νὰ τοῦ τυφλώνει τὰ μάτια. Στὴ συνέχεια λοιπὸν γίνεται μάχη καὶ ἀντίσταση ἀπὸ ἐκεῖνον πρὸς αὐτούς, καὶ γι' αὐτὸ τοὺς εἰσάγει στὸ πνευματικὸ στάδιο σὰν κάποιους ἀθλητὲς τοῦ Χριστοῦ ἀλείφοντάς τους μ' αὐτὸν τὸν τρόπο.

24. Ἐπειτα ἀπὸ αὐτὸ καὶ κατὰ τὴ διάρκεια τῆς νύχτας, ἀφοῦ τοῦ βγάλει ὅλα τὰ ροῦχα του καὶ σὰν νὰ πρόκειται νὰ τὸν ὀδηγήσει μὲ τὰ ὅσα τελοῦνται στὸν ἴδιο τὸν οὐρανό, ἀλείφει ὅλο τὸ σῶμα του μὲ τὸ πνευματικὸ ἐκεῖνο λάδι, ὥστε ὅλα τὰ μέλη μὲ τὸ ἄλειμμα νὰ διασφαλισθοῦν καὶ νὰ γίνουν ἀκατάβλητα ἀπὸ τὰ βέλη ποῦ ρίχνονται ἀπὸ τὸν ἐχθρό.

25. Μετὰ τὴν ἀλοιφήν τοίνυν ταύτην εἰς τὰ ἱερὰ νάματα καθήσιν, ὁμοῦ καὶ θάπτων τὸν παλαιὸν ἄνθρωπον καὶ ἀνιστάς τὸν νέον τὸν ἀνακαινούμενον κατ' εἰκόνα τοῦ κτίσαντος αὐτόν. Τότε λοιπὸν διὰ τῶν ρημάτων τοῦ ἱερέως καὶ τῆς τούτου χειρὸς ἡ ἐπιφοίτησις
5 ἐπίπταται τοῦ Πνεύματος τοῦ ἁγίου καὶ ἄλλος ἀντ' ἄλλου ἄνεισι, πάντα τὸν ρύπον τῶν ἀμαρτημάτων ἀποσμηζάμενος καὶ ἀποδυσάμενος τὸ παλαιὸν τῆς ἀμαρτίας ἱμάτιον καὶ ἐνδυσάμενος τὴν ἐσθήτα τὴν βασιλικήν.

26. Καὶ ἵνα μάθῃς καὶ ἐντεῦθεν ὡς μία ἡ οὐσία Πατὴρ καὶ
10 Υἱὸς καὶ ἁγίου Πνεύματος, οὕτω καὶ ἡ τοῦ βαπτίσματος γίνεται παράδοσις. Ἐπιφωνοῦντος γὰρ τοῦ ἱερέως, «βαπτίζεται ὁ δεῖνα εἰς τὸ ὄνομα τοῦ Πατρὸς καὶ τοῦ Υἱοῦ καὶ τοῦ ἁγίου Πνεύματος», τρίτον τὴν κεφαλὴν καθήσιν καὶ ἀνίσιν, διὰ τῆς μυστικῆς ταύτης τελετῆς τὴν τοῦ Πνεύματος παρασκευάζων ἐπιφοίτησιν δέξασθαι.
15 Οὐδὲ γὰρ ὁ ἱερεὺς ἐστὶ μόνος ὁ τῆς κεφαλῆς ἐφαπτόμενος ἀλλὰ καὶ ἡ τοῦ Χριστοῦ δεξιὰ. Καὶ τοῦτο καὶ ἐξ αὐτῶν τῶν ρημάτων τοῦ βαπτίζοντος δείκνυται· οὐδὲ γὰρ λέγει, 'βαπτίζω ἐγὼ τὸν δεῖνα' ἀλλὰ, «βαπτίζεται ὁ δεῖνα», δεικνὺς ὅτι αὐτὸς μόνον διάκονος γίνεται τῆς χάριτος καὶ τὴν χεῖρα τὴν ἑαυτοῦ παρέχει, ἐπειδὴ εἰς τοῦτο
20 παρὰ τοῦ Πνεύματος τέτακται. Ὁ δὲ πάντα πληρῶν ἐστὶν ὁ Πατήρ καὶ ὁ Υἱὸς καὶ τὸ ἅγιον Πνεῦμα, ἡ Τριάς ἡ ἀδιαίρετος. Ἡ εἰς ταύτην τοίνυν πίστις τῶν ἀμαρτιῶν τὴν ἄφεσιν χαρίζεται, αὕτη ἡ ὁμολογία τὴν υἰοθεσίαν ἡμῖν δωρεῖται.

27. Καὶ τὰ μετὰ ταῦτα δὲ γινόμενα ἱκανὰ διδάξαι ἡμᾶς τίνων
25 μὲν ἠλευθερώθησαν, τίνων δὲ τετυχήκασιν οἱ τῆς μυστικῆς τελετῆς ταύτης καταξιωθέντες. Εὐθέως γὰρ ἀνιόντας αὐτοὺς ἐκ τῶν ἱερῶν ἐκείνων νημάτων πάντες οἱ παρόντες περιπλέκονται, ἀσπάζονται, καταφιλοῦσι, συνήδονται, συγχαίρουσιν ὅτι οἱ πρότερον δοῦλοι καὶ
αἰχμάλωτοι ἀθρώπων ἐλευθεροὶ καὶ υἱοὶ γεγόνασι καὶ εἰς τὴν βασιλικὴν ἐκλήθησαν τράπεζαν. Μετὰ γὰρ τὴν ἐκεῖθεν ἀνοδὸν εὐθέως
30 ἐπὶ τὴν τράπεζαν ἀγονταὶ τὴν φρικτὴν καὶ μωρίων γέμουσαν ἀγαθῶν καὶ τοῦ σώματος ἀπογεύονται καὶ τοῦ αἵματος τοῦ δεσποτικοῦ

25. Μετὰ λοιπὸν ἀπὸ τὸν ἄλειμμα αὐτὸ τὸν βυθίζει στὰ ἱερὰ νάματα, συγχρόνως καὶ θάπτοντας τὸν παλαιὸ ἄνθρωπο καὶ ἀνασταίνοντας τὸν νέο πὺ ἀνανεώνεται κατ' εἰκόνα ἐκείνου πὺ τὸν ἔπλασε⁸. Τότε πλέον μὲ τὰ λόγια τοῦ ἱερέα καὶ τὸ ἄπλωμα τοῦ χεριοῦ αὐτοῦ ἐπάνω του ἐπιφοιτᾷ σ' αὐτὸν τὸ ἅγιο Πνεῦμα καὶ ἀνεβαίνει ἀπὸ τὸ ἱερὸ νάμα ἄλλος ἀντὶ ἄλλου, ἀφοῦ ξεντυθεῖ τὸ παλιὸ ἔνδυμα τῆς ἁμαρτίας καὶ ντυθεῖ τῇ βασιλικῇ ἔνδυμασίᾳ.

26. Καὶ γιὰ νὰ μάθεις καὶ ἀπὸ ἐδῶ ὅτι μία εἶναι ἡ οὐσία τοῦ Πατρὸς καὶ τοῦ Υἱοῦ καὶ τοῦ ἁγίου Πνεύματος, ὡς ἐξῆς γίνεται ἡ παράδοση τοῦ βαπτίσματος. Ἀφοῦ δηλαδὴ ἐκφωνήσῃ ὁ ἱερέας, «βαπτίζεται ὁ τάδε στὸ ὄνομα τοῦ Πατρὸς καὶ τοῦ Υἱοῦ καὶ τοῦ ἁγίου Πνεύματος», βυθίζει τρεῖς φορές τὸ κεφάλι του μέσα στὸ νερὸ καὶ τὸ ἀνυψώνει, προετοιμάζοντάς τον μὲ τῇ μυστικῇ αὐτῇ τελετῇ νὰ δεχθεῖ τὴν ἐπιφοίτηση τοῦ Πνεύματος. Γιατὶ δὲν εἶναι ὁ ἱερέας μόνος πὺ ἀγγίζει τὸ κεφάλι τοῦ βαπτιζομένου, ἀλλὰ καὶ ἡ δεξιὰ τοῦ Χριστοῦ. Καὶ αὐτὸ γίνεται φανερὸ καὶ ἀπὸ τὰ ἴδια τὰ λόγια ἐκείνου πὺ κάνει τὸ βάπτισμα· γιὰτὶ δὲ λέγει, «βαπτίζω ἐγὼ τὸν τάδε», ἀλλὰ «βαπτίζεται ὁ τάδε», δείχνοντας μ' αὐτὸ ὅτι αὐτὸς γίνεται μόνον διάκονος τῆς χάριτος καὶ ἀπλώνει τὸ χέρι του ἐπάνω στὸ βαπτιζόμενο, ἐπειδὴ αὐτῇ τὴν ἐντολὴ ἔχει λάβει ἀπὸ τὸ Πνεῦμα. Ἐκεῖνος ὅμως πὺ πραγματοποιεῖ ὅλα εἶναι ὁ Πατέρας καὶ ὁ Υἱὸς καὶ τὸ ἅγιο Πνεῦμα, ἡ ἀδιαίρετη Τριάδα. Ἡ πίστη λοιπὸν σ' αὐτὴν χαρίζει τὴν ἄφεση τῶν ἁμαρτιῶν, αὐτῇ ἡ ὁμολογία μᾶς δωρίζει τὴν υἰοθεσίᾳ.

27. Καὶ τὰ ὅσα γίνονται στὴ συνέχεια εἶναι ἱκανὰ νὰ μᾶς διδάξουν ἀπὸ ποιά πράγματα ἐλευθερώθηκαν καὶ ποιά ἐπέτυχαν ἐκεῖνοι πὺ καταξιώθηκαν αὐτῆς τῆς μυστικῆς τελετῆς. Γιατὶ ἀμέσως, μόλις βγοῦν ἀπὸ τὰ ἱερὰ ἐκεῖνα νάματα ὅλοι οἱ παραβρισκόμενοι τοὺς ἀγκαλιάζουν, τοὺς ἀσπάζονται, τοὺς καταφιλοῦν, χαίρονται μαζί τους καὶ τοὺς συχαίρουν, γιὰτὶ οἱ προηγούμενοι δοῦλοι καὶ αἰχμάλωτοι ἔγιναν ἐλεύθεροι καὶ υἱοὶ καὶ κλήθηκαν στὴ βασιλικὴ τράπεζα. Γιατὶ μετὰ τὴν ἀνοδό τους ἀπὸ τὰ νάματα ἐκεῖνα ἀμέσως ὀδηγοῦνται στὴ φρικτὴ τράπεζα, πὺ εἶναι γεμάτη ἀπὸ μύρια ἀγαθὰ, μεταλαμβάνουν τὸ σῶμα καὶ τὸ αἷμα τὸ δεσποτικὸ καὶ γίνονται

καὶ οἰκητήριον γίνονται τοῦ Πνεύματος καὶ καθάπερ αὐτὸν τὸν Χριστὸν ἐνδεδυμένοι οὕτω περιϊάσιν, ὡσπερ ἄγγελοι τινες ἐπίγειοι πανταχοῦ φαινόμενοι καὶ ταῖς ἀκτίσι τοῦ ἡλίου ἀντιλάμποντες.

28. Ταῦτα πάντα οὐ μάτην οὐδὲ εἰκῆ προλαβὼν ἐδίδαξα τὴν 5 ὑμετέραν ἀγάπην, ἀλλ' ἵνα καὶ πρὸ τῆς ἀπολαύσεως πολλὴν καρπώσησθε τὴν ἡδονὴν ἥδη τῇ ἐλπίδι πτερούμενοι καὶ φρόνημα ἀναλάβητε ἄξιον τῶν γινομένων καὶ καθὼς παρήνεσεν ὁ μακάριος Παῦλος, τὰ ἄνω φρονήσητε καὶ μεταστήσητε ὑμῶν τὸν λογισμὸν ἀπὸ τῆς γῆς εἰς τὸν οὐρανόν, ἀπὸ τῶν ὀρωμένων ἐπὶ τὰ μὴ ὀρώμε- 10 να. Σαφέστερον δὲ ταῦτα τῶν αἰσθητῶν ὄψεων βλέπομεν τοῖς πνευματικοῖς ὀφθαλμοῖς.

29. Ἄλλ' ἐπειδὴν πλησίον γένησθε τῶν προθύρων τῶν βασιλικῶν καὶ μέλλητε αὐτῷ προσεγγίζειν τῷ θρόνῳ ἔνθα προκάθηται ὁ βασιλεὺς ὁ τὰς δωρεὰς διανέμων, πᾶσαν φιλοτιμίαν περὶ τὰς αἰτή- 15 σεις ἐπιδείξασθε, μηδὲν βιωτικόν, μηδὲν ἀνθρώπινον, ἀλλ' ἀξίαν τὴν αἴτησιν τοῦ παρέχοντος ποιούμενοι. Ἐπιβαίνοντες τοίνυν τῶν θείων ἐκείνων ναμάτων καὶ τὸ σύμβολον τῆς ἀναστάσεως διὰ τῆς ἐκεῖθεν ἀνόδου ἐπιδεικνύμενοι, αἰτήσατε τὴν παρ' αὐτοῦ συμμαχίαν ὥστε πολλὴν ὑμᾶς τὴν φυλακὴν τῶν δεδωρημένων ὑμῖν ἐπιδείξα- 20 σθαι, ὥστε ἀχειρώτους γενέσθαι ταῖς τοῦ πονηροῦ μηχαναῖς. Περὶ τῆς εἰρήνης τῶν ἐκκλησιῶν παρακαλέσατε, περὶ τῶν ἔτι πλανωμένων ἰκετεύσατε, περὶ τῶν ἐν ἀμαρτίαις ὄντων προσπέσετε, ὥστε φειδοῦς τινος ἡμᾶς ἀξιωθῆναι. Ὁ γὰρ τοσαύτης ὑμῖν μεταδοὺς παρρησίας καὶ εἰς τοὺς πρώτους τῶν φίλων ἐγγράψας καὶ εἰς τὴν 25 υἰοθεσίαν ἀγαγαγὼν, τοὺς πρότερον αἰχμαλώτους καὶ δούλους καὶ ἀπαρρησιάστους, οὐκ ἀνανεύσει πρὸς τὰς ὑμετέρας αἰτήσεις, ἀλλὰ πάντα ὑμῖν παρέξει, τὴν οἰκείαν ἀγαθότητα καὶ ἐν τούτῳ μιμούμενος.

30. Καὶ ταύτη μάλιστα εἰς πλείονα αὐτὸν εὐνοίαν ἐπισπάσεσθαι. 30 Ὅταν γὰρ ἴδῃ τοσαύτην ὑμᾶς κηδεμονίαν ποιουμένους τῶν ὑμετέρων μελῶν καὶ τῆς τῶν λοιπῶν σωτηρίας φροντίζοντας, πολλῆς ὑμᾶς καὶ διὰ τοῦτο ἀξιώσει τῆς παρρησίας. Οὐδὲν γὰρ οὕτως αὐ-

κατοικητήριο τοῦ Πνεύματος, καὶ σὰν νὰ ντύθηκαν τὸν ἴδιο τὸ Χριστὸ ἔτσι μεταβαίνουν παντοῦ, σὰν κάποιοι ἄγγελοι ἐπίγειοι ποὺ φαίνονται παντοῦ καὶ ἀκτινοβολοῦν μὲ τὶς ἀκτίνες τοῦ ἡλίου. \

28. Ὅλα αὐτὰ δὲν τὰ δίδαξα ἀπὸ πρὶν στὴν ἀγάπη σας ἄσκοπα καὶ στὴν τύχη, ἀλλὰ γιὰ νὰ καρπωθεῖτε καὶ πρὶν ἀπὸ τὴν ἀπόλαυση μεγάλη ἡδονὴ ἀναπτερούμενοι ἀπὸ τώρα μὲ τὴν ἐλπίδα, καὶ νὰ ἐπιδείξετε φρόνημα ἀντάξιο τῶν ὅσων γίνονται ἐκεῖ καί, ὅπως συμβούλεψε ὁ μακάριος Παῦλος, νὰ βάλετε στὴ σκέψη σας τὰ οὐράνια⁹ καὶ νὰ μεταφέρετε τὸ λογισμὸ σας ἀπὸ τὴ γῆ στὸν οὐρανό, ἀπὸ τὰ ὄρατὰ στὰ ἀόρατα. Καὶ τὰ βλέπομε αὐτὰ πιὸ καθαρὰ μὲ τοὺς πνευματικούς ὀφθαλμούς ἀπὸ ὅ,τι ἐκεῖνα ποὺ τὰ βλέπομε μὲ τὰ σωματικὰ μάτια.

29. Ἄλλ' ὅταν βρεθεῖτε μπροστὰ ἀπὸ τὰ βασιλικὰ πρόθυρα καὶ πρόκειται νὰ προσεγγίσετε τὸν ἴδιο τὸ θρόνο στὸν ὁποῖο κάθεται ὁ βασιλιάς ποὺ διανέμει τὶς δωρεές, δείξατε κάθε φιλοτιμία ὡς πρὸς τὰ αἰτήματά σας μὴ ζητώντας τίποτε τὸ κοσμικὸ καὶ ἀνθρώπινο, ἀλλ' ἀπευθύνετε τὰ αἰτήματά σας ἀντάξια ἐκείνου ποὺ τὰ ἱκανοποιεῖ. Μπαίνοντας λοιπὸν σ' ἐκεῖνα τὰ θεῖα νάματα καὶ δείχνοντας μὲ τὴν ἄνοδό σας ἀπὸ ἐκεῖ τὸ σύμβολο τῆς ἀναστάσεως, ζητήστε τὴ βοήθεια αὐτοῦ, ὥστε νὰ διαφυλάξετε μὲ κάθε ἀκρίβεια τὰ δῶρα ποὺ ἐλάβατε, καὶ νὰ γίνετε ἀκατανίκητοι ἀπὸ τὶς μηχανορραφίες τοῦ πονηροῦ. Παρακαλέστε τον γιὰ τὴν εἰρήνη τῶν ἐκκλησιῶν, ἱκετεύσατε αὐτὸν γιὰ ἐκείνους ποὺ ἀκόμη βρίσκονται στὴν πλάνη, γονατίστε καὶ παρακαλέστε τον γιὰ ἐκείνους ποὺ ζοῦν μέσα στὶς ἁμαρτίες, ὥστε ν' ἀξιωθοῦμε καὶ μεῖς κάποιας εὐσπλαχνίας. Γιατὶ ἐκεῖνος ποὺ σὰς ἔδωσε τόση παρρησία καὶ σὰς ἔγραψε ἀνάμεσα στοὺς πρώτους φίλους καὶ σὰς χάρισε τὴν υἰοθεσία ἐσᾶς ποὺ προηγουμένως ἦσασταν αἰχμάλωτοι καὶ δοῦλοι καὶ χωρὶς παρρησία, δὲ θὰ παραβλέψει τὰ αἰτήματά σας, ἀλλὰ θὰ σὰς προσφέρει ὅλα, μιμούμενος καὶ σ' αὐτὸ τὴν ἀγαθότητά του.

30. Καὶ μ' αὐτὸν τὸν τρόπο μάλιστα θ' ἀποσπάσετε αὐτὸν πρὸς μεγαλύτερη εὐνοία. Γιατί, ὅταν σὰς δεῖ νὰ δείχνετε τόση μεγάλη φροντίδα γιὰ τὰ μέλη σας καὶ νὰ φροντίζετε γιὰ τὴ σωτηρία τῶν ὑπολοίπων, θὰ σὰς ἀξιώσει καὶ γι' αὐτὸ μεγάλης παρρησίας.

τὸν εὐφραίνει ὡς τὸ συμπαθεῖς ἡμᾶς εἶναι περὶ τὰ μέλη τὰ ἡμέτερα
καὶ πολλὴν φιλοστοργίαν περὶ τοὺς ἀδελφοὺς ἐπιδείκνυσθαι καὶ
τῆς σωτηρίας τῶν πλησίον πολλὴν ποιεῖσθαι τὴν πρόνοιαν.

31. Ταῦτ' οὖν εἰδότες, ἀγαπητοί, μετὰ χαρᾶς καὶ εὐφροσύνης
5 πνευματικῆς πρὸς τὴν ὑποδοχὴν τῆς χάριτος ἑαυτοὺς εὐτρεπίσατε,
ἵνα καὶ ὑμεῖς δαψιλοῦς τῆς δωρεᾶς ἀπολαύσητε καὶ κοινῇ πάντες
ἀξίαν τῆς χάριτος τὴν πολιτείαν ἐπιδειξάμενοι τῶν αἰώνιων καὶ
ἀπορρήτων ἐπιτυχεῖν ἀγαθῶν καταξιωθῶμεν, χάριτι καὶ φιλαν-
θρωπία τοῦ Κυρίου ἡμῶν Ἰησοῦ Χριστοῦ, μεθ' οὗ τῷ Πατρὶ ἅμα
10 τῷ ἁγίῳ Πνεύματι δόξα, κράτος, τιμὴ, νῦν καὶ ἀεὶ καὶ εἰς τοὺς
αἰῶνας τῶν αἰώνων. Ἀμήν.

Πραγματικὰ τίποτε δὲν εὐχαριστεῖ αὐτὸν τόσο, ὅσο τὸ νὰ εἴμαστε συμπαθεῖς πρὸς τὰ μέλη μας, νὰ δείχνομε μεγάλη φιλοστοργία πρὸς τοὺς ἀδελφούς μας καὶ νὰ φροντίζομε πάρα πολὺ γιὰ τὴ σωτηρία τῶν πλησίων μας.

31. Γνωρίζοντας λοιπὸν αὐτά, ἀγαπητοί, μὲ χαρὰ καὶ εὐφροσύνη πνευματικὴ στολίστε τὸν ἑαυτὸ σας πρὸς ὑποδοχὴ τῆς χάριτος, ὥστε καὶ σεῖς ν' ἀπολαύσετε πλούσιες τὶς δωρεὰς καὶ ὄλοι ἀπὸ κοινοῦ, ἀφοῦ ἐπιδείξομε τρόπο ζωῆς ἐπάξιο τῆς χάριτος, ν' ἀξιωθοῦμε νὰ ἐπιτύχομε τὰ αἰώνια καὶ ἀπόρρητα ἀγαθὰ, μὲ τὴ χάρη καὶ τὴ φιλανθρωπία τοῦ Κυρίου μας Ἰησοῦ Χριστοῦ, μαζὶ μὲ τὸν ὁποῖο στὸν Πατέρα καὶ συγχρόνως καὶ στὸ ἅγιο Πνεῦμα ἀνήκει ἡ δόξα, ἡ δύναμη καὶ ἡ τιμὴ, τῶρα, καὶ πάντοτε καὶ στοὺς αἰῶνες τῶν αἰώνων. Ἀμήν.

ΚΑΤΗΧΗΣΙΣ Γ'

ΟΜΙΛΙΑ ΛΕΧΘΕΙΣΑ ΠΡΟΣ ΝΕΟΦΩΤΙΣΤΟΥΣ

1. Εύλογητὸς ὁ Θεός· ἰδοὺ καὶ ἀπὸ γῆς ἀστέρες φαίνουσι, ἀστέρες τῶν οὐρανῶν παιδρότεροι. Ἐπὶ γῆς ἀστέρες διὰ τὸν ἐξ οὐρανῶν ἐπὶ γῆς φανέντα· οὐκ ἐπὶ γῆς δὲ μόνον ἀστέρες, ἀλλὰ καὶ ἐν ἡμέρᾳ ἀστέρες· τοῦτο δεύτερον θαῦμα. Ἐν ἡμέρᾳ ἀστέρες τῶν ἐν
5 νυκτὶ παιδρότεροι. Ἐκεῖνοι μὲν γὰρ τοῦ ἡλίου φανέντος κατακρύπτονται, οὗτοι δὲ τοῦ ἡλίου τῆς δικαιοσύνης φανέντος μᾶλλον ἐκλάμπουσι. Εἶδες ἀστέρας ποτὲ μετὰ ἡλίου φανέντας;
2. Ἐκεῖνοι τῆς συντελείας φανείσης ἀφανίζονται, οὗτοι τῆς συντελείας καταλαβούσης μειζόνως διαφαίνουσι. Καὶ περὶ μὲν ἐκεῖ-
10 νων φησὶ τὸ Εὐαγγέλιον ὅτι «τὰ ἄστρα τοῦ οὐρανοῦ πεσοῦνται ὡς πίπτουσι φύλλα ἀπὸ ἀμπέλου», περὶ δὲ τούτων, ὅτι «οἱ δίκαιοι ἐκλάμπουσι ὡς ὁ ἥλιος ἐν τῇ βασιλείᾳ τῶν οὐρανῶν».
3. Τί ἐστὶν «ὡς πίπτει φύλλα ἀπὸ ἀμπέλου οὕτως οἱ ἀστέρες τοῦ οὐρανοῦ πεσοῦνται»; Καθάπερ ἡ ἄμπελος ἕως μὲν ἂν τρέφῃ
15 τοὺς βότρυας χρειᾶν ἔχει καὶ τῆς σκέπης τῆς ἀπὸ τῶν φύλλων, ἐπειδὴν δὲ ἀποθῆται τὸν καρπὸν καὶ τὴν κόμην τὴν ἀπὸ τῶν φύλλων ἀποτίθεται, οὕτω δὴ καὶ ὁ κόσμος ἅπας ἕως μὲν ἔχη ἐν ἑαυτῷ τῶν ἀνθρώπων τὴν φύσιν, κατέχει καὶ τὰ ἄστρα ὁ οὐρανός, καθάπερ ἡ ἄμπελος τὰ φύλλα· νυκτὸς γὰρ τότε οὐκ οὔσης, οὐδὲ ἄστρων
20 χρειᾶ λοιπόν.

ΚΑΤΗΧΗΣΗ ΤΡΙΤΗ

ΛΕΧΘΗΚΕ ΠΡΟΣ ΝΕΟΦΩΤΙΣΤΟΥΣ

1. Εὐλογητὸς ὁ Θεός· νά, ἀστέρια καὶ ἀπὸ τῆ γῆ φωτίζουν, ἀστέρια ποὺ εἶναι λαμπρότερα ἀπὸ τὰ ἀστέρια τοῦ οὐρανοῦ. Ἀστέρια φωτίζουν στὴ γῆ γιὰ ἐκεῖνον ποὺ φάνηκε ἀπὸ τοὺς οὐρανοὺς· καὶ δὲν εἶναι ἀστέρια ποὺ φωτίζουν μόνο τῆ γῆ, ἀλλὰ ἀστέρια ποὺ λάμπουν καὶ τὴν ἡμέρα· αὐτὸ εἶναι δεύτερο θαῦμα. Ἀστέρια ποὺ φωτίζουν τὴν ἡμέρα καὶ εἶναι λαμπρότερα ἀπὸ τὰ ἀστέρια ποὺ λάμπουν τῆ νύχτα. Γιατὶ ἐκεῖνα μόλις φανεῖ ὁ ἥλιος κρύβονται, ἐνῶ αὐτὰ ὅταν ἐμφανισθεῖ ὁ ἥλιος τῆς δικαιοσύνης λάμπουν περισσότερο. Εἶδες ἀστέρια ποτὲ νὰ φωτίζουν μαζὶ μὲ τὸν ἥλιο;
2. Ἐκεῖνα ὅταν θὰ ρθεῖ ἡ συντέλεια θὰ ἐξαφανισθοῦν, ἐνῶ αὐτὰ ὅταν θὰ ἔρθει ἡ συντέλεια θὰ λάμπουν περισσότερο. Καὶ γιὰ ἐκεῖνα βέβαια τὰ ἀστέρια λέγει τὸ Εὐαγγέλιο ὅτι «τὰ ἄστρα τοῦ οὐρανοῦ θὰ πέσουν ὅπως πέφτουν τὰ φύλλα ἀπὸ τὴν ἄμπελο»¹, ἐνῶ γι' αὐτὰ λέγει, ὅτι «οἱ δίκαιοι θὰ λάμπουν ὅπως ὁ ἥλιος στὴ βασιλεία τῶν οὐρανῶν»².
3. Τί σημαίνει «ὅπως πέφτουν τὰ φύλλα ἀπὸ τὴν ἄμπελο, ἔτσι θὰ πέσουν τ' ἀστέρια τοῦ οὐρανοῦ»; Ὅπως ἀκριβῶς ἡ ἄμπελος ὅσον καιρὸ τρέφει τὶς ρόγες τῶν σταφυλιῶν χρειάζεται καὶ τὴ σκέπη ἀπὸ τὰ φύλλα, ὅταν ὁμως ἀποβάλλει τὸν καρπὸ ἀποβάλλει καὶ τὴν κόμη ἀπὸ τὰ φύλλα, ἔτσι λοιπὸν καὶ ὁλος ὁ κόσμος, ὅσον καιρὸ ἔχει μέσα του τὴν ἀνθρώπινη φύση, ἔχει καὶ ὁ οὐρανὸς τὰ ἄστρα, ὅπως ἀκριβῶς ἡ ἄμπελος τὰ φύλλα· γιὰτὶ τότε δὲν ὑπάρχει νύχτα, οὔτε χρειάζονται πλέον τὰ ἄστρα.

2. Ματθ. 13,43.

4. Πυρώδης τῶν ἄστρον ἐκείνων ἢ φύσις, πυρώδης καὶ τούτων τῶν ἄστρον ἢ οὐσία. Ἄλλ' ἐκεῖ μὲν πῦρ αἰσθητόν, ἐνταῦθα δὲ πῦρ νοητόν. «Αὐτὸς ὑμᾶς βαπτίσει», φησὶν, «ἐν Πνεύματι ἁγίῳ καὶ πυρί». Βούλει καὶ τὰ ὀνόματα ἐκατέρων μαθεῖν; Ἐν ἐκείνοις τοῖς
5 ἄστροις εἰσὶ ταῦτα τὰ ὀνόματα ὠρίων, ἀρκτοῦρος, ἔσπερος καὶ φωσφόρος, ἐν δὲ τοῖς ἄστροις τούτοις ἔσπερος μὲν οὐδεὶς, φωσφόροι δὲ πάντες.

5. «Εὐλόγητός ὁ Θεός», πάλιν εἶπωμεν, «ὁ ποιῶν θαυμάσια μόνος», ὁ ποιῶν πάντα καὶ μετασκευάζων αὐτά. Οἱ πρὸ τῆς χθὲς
10 αἰχμάλωτοι, νῦν ἐλεύθεροι καὶ πολῖται τῆς Ἐκκλησίας· οἱ πρόην ἐν αἰσχύνη ἁμαρτιῶν, νῦν ἐν παρρησίᾳ καὶ δικαιοσύνῃ. Οὐ γὰρ ἐλεύθεροι μόνον ἀλλὰ καὶ ἅγιοι, οὐχ ἅγιοι μόνον ἀλλὰ καὶ δίκαιοι, οὐ δίκαιοι μόνον ἀλλὰ καὶ υἱοί, οὐχ υἱοὶ μόνον ἀλλὰ καὶ κληρονόμοι, οὐ κληρονόμοι μόνον ἀλλὰ καὶ ἀδελφοὶ τοῦ Χριστοῦ, οὐκ
15 ἀδελφοὶ τοῦ Χριστοῦ μόνον ἀλλὰ καὶ συγκληρονόμοι, οὐ συγκληρονόμοι μόνον ἀλλὰ καὶ μέλη, οὐ μέλη μόνον ἀλλὰ καὶ ναός, οὐ ναὸς μόνον ἀλλὰ καὶ ὄργανα τοῦ Πνεύματος.

6. «Εὐλόγητός ὁ Θεός ὁ ποιῶν θαυμάσια μόνος». Εἶδες πόσαι τοῦ βαπτίσματος αἱ δωρεαί; Καίτοι γε πολλοῖς δοκεῖ ὅτι μόνον
20 ἁμαρτημάτων ἄφεσιν ἔχει ἡ δωρεά, ἡμεῖς δὲ δέκα ἀπηριθμησάμεθα τιμάς. Διὰ τοῦτο γοῦν καὶ τὰ παιδιά βαπτίζομεν καίπερ ἁμαρτίας οὐκ ἔχοντα, ἵνα προστεθῇ ἁγιασμός, δικαιοσύνη, υἰοθεσία, κληρονομία, ἀδελφότης, τὸ μέλη εἶναι τοῦ Χριστοῦ, τὸ κατοικητήριον γενέσθαι τοῦ Πνεύματος.

25 7. Ἄλλ', ᾧ ποθεινότατοι ἀδελφοί, εἴ γε ἔξεστί μοι ἀδελφοὺς ὑμᾶς καλεῖν, τῶν μὲν γὰρ ὠδίνων ὑμῖν ἐκοινώνησα τῶν αὐτῶν, ἀλλὰ τῇ μετὰ ταῦτα ραθυμίᾳ τὴν συγγένειαν ἀπώλεσα τὴν ἀκριβῆ καὶ γνησίαν. Πλὴν δότε μοι καλέσαι ὑμᾶς ἀδελφοὺς διὰ τὴν πολλὴν ἀγάπην καὶ παρακαλέσαι ὑμᾶς, ὥστε, ὅσω πλείονος ἀπελαύσατε
30 τῆς τιμῆς, τοσούτῳ μείζονα ἐπιδείξασθαι τὴν σπουδὴν.

3. Ματθ. 3,11.

4. Ψαλμ. 71,18.

4. Ἡ φύση τῶν ἄστρον ἐκείνων εἶναι πυρῶδης, πυρῶδης θὰ εἶναι καὶ αὐτῶν τῶν ἄστρον ἢ οὐσία. Ἄλλ' ἐκεῖ τὸ πῦρ εἶναι αἰσθητό, ἐνῶ ἐδῶ τὸ πῦρ εἶναι νοητό. «Αὐτὸς θὰ σᾶς βαπτίσει», λέγει, «μὲ Πνεῦμα ἅγιο καὶ πῦρ»³. Θέλεις νὰ μάθεις καὶ τὰ ὀνόματα καὶ τῶν δύο; Τὰ ὀνόματα ἐκείνων τῶν ἄστρον εἶναι αὐτὰ, ὠρίων, ἀρκτοῦρος, ἔσπερος, καὶ φωσφόρος, ἐνῶ σ' αὐτὰ τὰ ἄστρα δὲν ὑπάρχει κανένας ἔσπερος, ἀλλὰ ὅλα εἶναι φωσφόροι.

5. «Εὐλογητὸς ὁ Θεός», ἃς ποῦμε πάλι, «ποῦ εἶναι ὁ μόνος ποῦ ἐπιτελεῖ ἔργα θαυμαστά»⁴, ποῦ δημιουργεῖ ὅλα καὶ μεταποιεῖ αὐτά. Ἐκεῖνοι ποῦ πρὶν ἀπὸ χθὲς ἦταν αἰχμάλωτοι, τώρα εἶναι ἐλεύθεροι καὶ πολίτες τῆς Ἐκκλησίας· ἐκεῖνοι ποῦ προηγουμένως ζοῦσαν μέσα στὴ ντροπὴ τῶν ἁμαρτιῶν, τώρα ζοῦν μὲ παρρησία καὶ δικαιοσύνη. Γιατὶ δὲν εἶναι μόνο ἐλεύθεροι ἀλλὰ καὶ ἅγιοι, ὄχι μόνο ἅγιοι ἀλλὰ καὶ δίκαιοι, ὄχι μόνο δίκαιοι ἀλλὰ καὶ υἱοί, ὄχι μόνο υἱοὶ ἀλλὰ καὶ κληρονόμοι, ὄχι μόνο κληρονόμοι ἀλλὰ καὶ ἀδελφοὶ τοῦ Χριστοῦ, ὄχι μόνο ἀδελφοὶ τοῦ Χριστοῦ ἀλλὰ καὶ συγκληρονόμοι, ὄχι μόνο συγκληρονόμοι ἀλλὰ καὶ μέλη, ὄχι μόνο μέλη ἀλλὰ καὶ ναὸς, ὄχι μόνο ναὸς ἀλλὰ καὶ ὄργανα τοῦ Πνεύματος.

6. Εὐλογητὸς ὁ Θεός, ὁ μόνος ποῦ ἐπιτελεῖ ἔργα θαυμαστά». Εἶδες πόσες εἶναι οἰδωρεές τοῦ βαπτίσματος; Ἄν καὶ βέβαια πολλοὶ νομίζουν ὅτι ἡ δωρεὰ παρέχει μόνο ἄφεση ἁμαρτημάτων, ἐμεῖς ὅμως ἀπαριθμήσαμε δέκα τιμές. Γι' αὐτὸ βέβαια καὶ βαπτίζομε τὰ παιδιά ἂν καὶ δὲν ἔχουν ἁμαρτίες, γιὰ νὰ προστεθεῖ σ' αὐτὰ ἁγιασμός, δικαιοσύνη, υἰοθεσία, κληρονομία, ἀδελφότητα, τὸ νὰ εἶναι μέλη τοῦ Χριστοῦ, τὸ νὰ γίνουν κατοκοιτήριον τοῦ Πνεύματος.

7. Ἀλλά, ἀδελφοί μου πολυπόθητοι, ἂν βέβαια μπορῶ νὰ σᾶς ὀνομάζω ἀδελφούς, γιατί δοκίμασα καὶ ἐγὼ τοὺς ἴδιους πόνους τῆς ἀναγεννήσεως, ἀλλὰ μὲ τὴν στὴ συνέχεια ἀδιαφορία μου ἔχασα τὴν ἀκριβῆ καὶ γνήσια συγγένεια. Πλὴν ὅμως ἐπιτρέψτε με νὰ σᾶς ὀνομάσω ἀδελφούς ἐξ αἰτίας τῆς μεγάλης μου ἀγάπης πρὸς ἐσᾶς καὶ νὰ σᾶς παρακαλέσω, ὥστε, ὅσο μεγαλύτερη τιμὴ ἀπολαύσετε, τόσο μεγαλύτερη προθυμία καὶ ζῆλο νὰ δείξετε.

8. Ὁ μὲν γὰρ πρὸ τούτου χρόνος παλαιίστρα καὶ γυμνάσιον ἦν καὶ συγγνώμην εἶχε τὰ πτώματα, ἀπὸ δὲ τῆς σήμερον ἡμέρας τὸ στάδιον ἀνέωγεν, ὁ ἀγὼν ἐφέστηκε, τὸ θέατρον ἄνω κάθηται, οὐκ ἀνθρώπων φύσις μόνον ἀλλὰ καὶ ἀγγέλων δῆμος θεωρεῖ τὰ παλαι-
5 σματα καὶ βοᾷ Παῦλος Κορινθίοις γράφων· «θέατρον ἐγενήθημεν τῷ κόσμῳ, οὐκ ἄνθρωποις δὲ μόνον ἀλλὰ καὶ ἀγγέλοις». Ἄγγελοι τοίνυν θεωροῦσιν, ὁ τῶν ἀγγέλων Δεσπότης ἀγωνοθετεῖ· τοῦτο οὐ τιμὴ μόνον ἐστὶν ἀλλὰ καὶ ἀσφάλεια. Ὅταν γὰρ ὁ τὴν ψυχὴν αὐτοῦ θεὶς ὑπὲρ ἡμῶν οὗτος κρίνη τὰ παλαιίσματα, ποίας οὐ τιμῆς τοῦτο,
10 πόσης οὐκ ἀσφαλείας;

9. Ἐπὶ μὲν οὖν τῶν ὀλυμπιακῶν ἀγώνων ὁ βραβεύων μέσος ἔστηκε τῶν ἀγωνιζομένων, οὔτε τούτῳ οὔτε ἐκείνῳ προσκείμενος, ἀλλὰ ἀναμένων τὸ τέλος. Διὰ τοῦτο καὶ μέσος ἔστηκεν ἐπεὶ καὶ τῆ γνώμη μέσος ἐστίν. Ἐπὶ δὲ ἡμῶν καὶ τοῦ διαβόλου οὐ μέσος ἔστη-
15 κεν ὁ Χριστός, ἀλλ' ἡμῶν ὄλος ἐστί. Καὶ ὅτι οὐκ ἔστι μέσος ἀλλὰ μεθ' ἡμῶν ὄλος ἐστί, σκόπει ἐντεῦθεν. Ἡμᾶς εἰς τὸν ἀγῶνα εἰσιόν- τας ἤλειψεν, ἐκεῖνον ἔδησεν· ἡμᾶς ἤλειψεν ἔλαιον ἀγαλλιάσεως, ἐκεῖνον ἔδησε δεσμοῖς ἀλύτοις, ἵνα συμποδίζηται πρὸς τὰ παλαι- σματα. Ἐμοὶ κἂν ὑποσκελισθῆναι συμβῆ χειρα ὀρέγει καὶ πεσόντα
20 ἀνίστησι καὶ πατεῖν αὐτὸν πάλιν ποιεῖ· «πατεῖτε» γάρ, φησὶν, «ἐπάνω ὄφρων καὶ σκορπίων καὶ ἐπὶ πᾶσαν δύναμιν τοῦ ἐχθροῦ».

10. Ἐκείνῳ μετὰ τὴν νίκη ἡ γένναν ἠπέλιπεν· ἐγὼ εἰς νικήσω στεφανοῦμαι, ἐκεῖνος εἰς νικήσῃ κολάζεται. Καὶ ἵνα γινῶς ὅτι τότε μᾶλλον τιμωρεῖται ὅταν κρατήσῃ, φέρε σοι δείξω ἐκ τῶν πραγμά-
25 των. Ἐνίκησε τὸν Ἀδὰμ καὶ ὑπεσκέλισε. Τί οὖν τὸ ἔπαθλον τῆς νί- κης; «Ἐπὶ τῷ στήθει καὶ τῇ κοιλίᾳ πορεύσῃ καὶ γῆν φαγῆ πάσας τὰς ἡμέρας τῆς ζωῆς σου». Εἰ δὲ τὸν αἰσθητὸν ὄφιν οὕτως ἐκόλα- σε, ποία τιμωρία κολάσει τὸν νοητόν; Εἰ τοιαύτη καταδίκη τοῦ ὄρ-

5. Α' Κορ. 4,9.

6. Λουκᾶ 10,19.

7. Γεν. 3,14.

8. Γιατί ὁ χρόνος πρὶν ἀπὸ τὸ βάπτισμα ἦταν παλαιστρα καὶ γυμναστήριο καὶ παρεῖχε συγχώρηση στὰ παραπτώματα, ἀπὸ σήμε-
ρα ὁμως ἀνοίξε τὸ στάδιο, ἡ ὥρα τοῦ ἀγῶνα ἔφθασε, οἱ θεατὲς κά-
θονται ἐπάνω, ὄχι μόνο ἡ φύση τῶν ἀνθρώπων, ἀλλὰ καὶ τὸ
πλῆθος τῶν ἀγγέλων βλέπει τὰ παλαίσματα καὶ βροντοφωνάζει ὁ
Παῦλος γράφοντας στοὺς Κορινθίους· «γίναμε θέαμα στὸν κόσμο,
καὶ ὄχι μόνο στοὺς ἀνθρώπους, ἀλλὰ καὶ στοὺς ἀγγέλους»⁵. Ἄγ-
γελοι λοιπὸν μᾶς βλέπουν καὶ ἀγωνοθέτης εἶναι ὁ Κύριος τῶν ἀγ-
γέλων· αὐτὸ δὲν εἶναι μόνο τιμὴ, ἀλλὰ καὶ ἀσφάλεια. Γιατί, ὅταν
ἐκεῖνος ποὺ θυσίασε τὴ ζωὴ του γιὰ μᾶς αὐτὸς κρίνει τὰ παλαί-
σματα, ποιᾶς τιμῆς δὲν εἶναι αὐτό, πόση ἀσφάλεια δὲν παρέχει;

9. Στὴν περίπτωση βέβαια τῶν Ὀλυμπιακῶν ἀγῶνων ὁ βραβευ-
τῆς στέκεται ἀνάμεσα στοὺς ἀγωνιζομένους, χωρὶς νὰ ἐκδηλώνε-
ται εὐνοϊκῶς οὔτε ὑπὲρ τοῦ ἐνὸς οὔτε ὑπὲρ τοῦ ἄλλου, ἀλλὰ περι-
μένει τὸ τέλος. Γι' αὐτὸ καὶ στέκεται ἀνάμεσά τους, γιατί καὶ ὡς
πρὸς τὴ γνώμη κατέχει μεσαία θέση. Στὴν περίπτωση τῆ δικῆ μας
ὁμως καὶ τοῦ διαβόλου δὲν στέκεται στὸ μέσον ὁ Χριστὸς οὐδέτε-
ρος, ἀλλ' ὅλος εἶναι δικός μας. Καὶ ὅτι δὲν εἶναι οὐδέτερος, ἀλλ'
ὅλος εἶναι μαζί μας σκέψου τὸ ἐξῆς. Ἐμεῖς ποὺ μπήκαμε στὸν
ἀγῶνα μᾶς ἄλειψε, ἐνῶ ἐκεῖνον τὸν ἔδησε· ἐμᾶς μᾶς ἄλειψε μὲ
λάδι ἀγαλλιάσεως, ἐνῶ ἐκεῖνον τὸν ἔδησε μὲ δεσμὰ ἄλυτα, γιὰ νὰ
ἐμποδίζεται στὰ παλαίσματα. Ἐμένα κι ἂν ἀκόμη συμβεῖ νὰ ὑπο-
σκελισθῶ ἀπλώνει τὸ χέρι του καὶ μὲ βοηθᾷ καὶ ἂν πέσω μὲ
σηκώνει καὶ μὲ βοηθᾷ νὰ τὸν πατῶ πάλι· γιατί λέγει, «πατᾶτε ἐπά-
νω σὲ φίδια καὶ σκορπιούς καὶ ἐπάνω σ' ὅλη τὴ δύναμη τοῦ
ἐχθροῦ»⁶.

10. Ἐκεῖνον μετὰ τὴ νίκη τὸν ἀπείλησε μὲ τὴ γέεννα· ἐγὼ ἂν νι-
κήσω στεφανώνομαι, ἐνῶ ἐκεῖνος ἂν νικήσει τιμωρεῖται. Καὶ γιὰ
νὰ μάθεις ὅτι τότε τιμωρεῖται πολὺ περισσότερο ὅταν ὑπερισχύ-
σει, ἐμπρὸς νὰ σοῦ τὸ δείξω ἀπὸ τὰ ἴδια τὰ πράγματα. Νίκησε τὸν
Ἄδὰμ καὶ τὸν ὑποσκέλισε. Ποιό λοιπὸν ἦταν τὸ ἔπαθλο τῆς νίκης;
«θὰ σύρεσαι ἐπάνω στὸ χῶμα μὲ τὸ στῆθος καὶ τὴν κοιλιά σου καὶ
θὰ τρῶς χῶμα ὅλες τὶς ἡμέρες τῆς ζωῆς σου»⁷. Ἄν τὸ αἰσθητὸ
φίδι τὸ τιμώρησε ἔτσι, μὲ ποιά τιμωρία δὲ θὰ τιμωρήσει τὸ νοητό;

γάνου, εὔδηλον ὅτι πολλῶν μείζων κόλασις μένει τὸν τεχνίτην. Καθάπερ γὰρ πατήρ φιλόστοργος τὸν ἀποκτείναντα τὸν Υἱὸν τὸν ἑαυτοῦ εὐρῶν οὐχὶ τὸν φονέα τιμωρεῖται μόνον ἀλλὰ καὶ τὴν μάχαιραν αὐτὴν κατακόπτει, οὕτω δὴ καὶ ὁ Χριστὸς εὐρῶν τὸν διάβολον
5 ἀποκτείναντα τὸν ἄνθρωπον, οὐχὶ τὸν διάβολον μόνον ἐκόλασεν ἀλλὰ καὶ αὐτὴν τὴν μάχαιραν κατέκλασεν.

11. Οὐκοῦν θαρροῦντες ἀποδυσώμεθα πρὸς τὰ παλαίσματα· καὶ γὰρ ὄπλα ἡμῖν περιέβαλε χρυσοῦ παντὸς στιλπνότερα, ἀδάμαντος παντὸς ἰσχυρότερα, πυρὸς παντὸς θερμότερα καὶ σφοδρότερα, ἀέρος παντὸς κουφότερα. Οὐδὲ γὰρ βαρύνει τὰ γόνατα τῶν ὄπλων τούτων ἡ φύσις, ἀλλ' ἀναπτεροῖ τὰ μέλη καὶ μετεωρίζει, κἂν εἰς τὸν οὐρανὸν ἀναπτῆναι βουληθῆς μετὰ τῶν ὄπλων τούτων, τὸ κωλῦον οὐδέν. Καινὴ γὰρ τῶν ὄπλων ἡ φύσις ἐπειδὴ καὶ καινὸς τῆς μάχης ταύτης ὁ τρόπος· ἄνθρωπος γὰρ ὢν δαίμοσι πικτεύειν
15 ἀναγκάζομαι, σάρκα περικείμενος πρὸς ἀσωμάτους δυνάμεις παλαίω. Διὰ τοῦτο μοι τὸν θώρακα οὐκ ἀπὸ σιδήρου ἀλλ' ἀπὸ δικαιοσύνης ἐποίησεν ὁ Θεός· διὰ τοῦτο μοι τὸν θυρεὸν οὐκ ἀπὸ χαλκοῦ ἀλλ' ἀπὸ πίστεως κατεσκεύασεν. Ἔχω καὶ μάχαιραν ἠκονημένην, τὸ τοῦ Πνεύματος ρῆμα. Ἐκεῖνος ἀφήσει βέλη κατ' ἐμοῦ,
20 ἔχω μάχαιραν ἐγὼ· ἐκεῖνος τοξότης ἐστίν, ἐγὼ ὀπλίτης εἰμί. Μάθε καὶ ἀπὸ τούτου τὴν διάνοιαν ἐκείνου· ὁ τοξότης ἐγγὺς ἐλθεῖν οὐ τολμᾷ ἀλλὰ πόρρωθεν βάλλει.

12. Τί δαί; ἼΑρα ὄπλα κατεσκεύασε μόνον; Οὐχί, ἀλλὰ καὶ τράπεζαν ἠτοίμασεν ὄπλου παντὸς δυνατωτέραν, ἵνα μὴ κάμνων πο-
25 λεμῆς, ἵνα τρυφῶν περιγίνη τοῦ πονηροῦ. Ἄν γὰρ ἴδῃ σε μόνον ἀπὸ τῶν δείπνων ἐπανιόντα τῶν δεσποτικῶν, καθάπερ λέοντα ἰδὼν τις πῦρ ἀπὸ τοῦ στόματος ἀφιέντα, οὕτω φεύγει παντὸς ἀνέμου σφοδρότερον· κἂν δείξης αὐτῷ τὴν γλῶτταν ἠμαγμένην τῷ αἵματι τῷ τιμίῳ, οὐδὲ στῆναι δυνῆσεται· ἂν δείξης τὸ στόμα πεφοι-
30 νιγμένον, καθάπερ θηρίον εὔτελες οὕτως ἐπὶ τὰ ὀπίσω δραμεῖται.

Ἐάν με τέτοια καταδίκη τιμώρησε τὸ ὄργανο, εἶναι ὀλοφάνερο ὅτι περιμένει πολὺ πιὸ μεγαλύτερη τιμωρία τὸν τεχνίτη. Γιατί, ὅπως ἀκριβῶς ὁ φιλόστοργος πατέρας, βρίσκοντας τὸν φονιά τοῦ υἱοῦ του δὲν τιμωρεῖ μόνο τὸν φονιά ἀλλὰ κατακομματιάζει καὶ τὸ ἴδιο τὸ μαχαίρι, ἔτσι λοιπὸν καὶ ὁ Χριστός, ἀφοῦ βρῆκε τὸ διάβολο πὺ φόνευσε τὸν ἄνθρωπο, δὲν τιμώρησε μόνο τὸ διάβολο, ἀλλὰ κατακομμάτιασε καὶ τὴν ἴδια τὴ μάχαιρά του.

11. Μὲ θάρρος λοιπὸν ἄς ριχτοῦμε στὰ παλαίσματα· καθόσον μᾶς περιέβαλε μὲ ὄπλα λαμπρότερα ἀπὸ ὀποιοδήποτε χρυσάφι, ἰσχυρότερα ἀπὸ ὀποιοδήποτε διαμάντι, θερμότερα καὶ σφοδρότερα ἀπὸ ὀποιοδήποτε πῦρ, ἐλαφρότερα ἀπὸ ὀποιοδήποτε ἀέρα. Γιατί ἡ φύση τῶν ὄπλων αὐτῶν δὲν βαρύνει τὰ γόνατα, ἀλλ' ἐνδυναμώνει τὰ μέλη καὶ τὰ κάνει νὰ ὑψωθοῦν πρὸς τὰ ὕψη, καὶ ἂν θελήσεις νὰ πετάξεις μὲ τὰ ὄπλα αὐτὰ στὸν οὐρανό, δὲν ὑπάρχει κανένα ἐμπόδιο. Ἡ φύση τῶν ὄπλων αὐτῶν εἶναι καινούργια ἐπειδὴ καὶ ὁ τρόπος τῆς μάχης αὐτῆς εἶναι καινούργιος· γιατί, ἐνῶ εἶμαι ἄνθρωπος, ἀναγκάζομαι νὰ πυγμαχῶ μὲ τοὺς δαίμονες, καί, ἐνῶ φέρω σάρκα, παλεύω μὲ ἀσώματες δυνάμεις. Γι' αὐτὸ ὁ Θεὸς τὸν θώρακά μου δὲν τὸν ἔκαμε ἀπὸ σίδηρο, ἀλλὰ ἀπὸ δικαιοσύνη· γι' αὐτὸ τὴν ἀσπίδα μου δὲν τὴν ἔκαμε ἀπὸ χαλκό, ἀλλὰ ἀπὸ πίστη.

Ἔχω καὶ μάχαιρα ἀκονισμένη, τὰ λόγια τοῦ Πνεύματος. Ἐκεῖνος ρίχνει βέλη ἐναντίον μου, ἐγὼ ἔχω μάχαιρα· ἐκεῖνος εἶναι τοξότης, ἐγὼ εἶμαι ὀπλίτης. Μάθε καὶ ἀπὸ αὐτὸ τὴ σκέψη ἐκείνου· ὁ τοξότης δὲν τολμᾷ νὰ πλησιάσει, ἀλλὰ ρίχνει τὰ βέλη του ἀπὸ μακριά.

12. Ἄλλὰ τί; Ἄραγε μόνο ὄπλα κατασκεύασε; Ὁχι, ἀλλὰ ἐτοίμασε καὶ τράπεζα πιὸ δυνατὴ ἀπὸ ὀποιοδήποτε ὄπλο, γιὰ νὰ πολεμᾶς χωρὶς νὰ κουράζεσαι, γιὰ νὰ νικήσεις τὸν πονηρὸ ἀπολαμβάνοντας τὰ πλοῦσια ἀγαθὰ του. Γιατί, ἂν σὲ δεῖ μόνο νὰ ἐπιστρέφεις ἀπὸ τὰ δεσποτικά δεῖπνα, ὅπως ἀκριβῶς ἂν δεῖ κάποιος λιοντάρι νὰ ἐκπέμπει φωτιὰ ἀπὸ τὸ στόμα του, ἔτσι φεύγει πιὸ γρήγορα ἀπὸ ὀποιοδήποτε ἄνεμο· κι ἂν τοῦ δείξεις τὴ γλώσσα σου ματωμένη ἀπὸ τὸ αἷμα τὸ τίμιο, δὲ θὰ μπορέσει νὰ σταθεῖ· ἂν δείξεις τὸ στόμα σου κατακκόκινο, σὰν θηρίο ἀνίσχυρο ἔτσι θὰ τρέξει πρὸς τὰ πίσω.

13. Βούλει τοίνυν τοῦ αἵματος τούτου μαθεῖν τὴν ἰσχύν; Ἀναδράμωμεν ἐπὶ τὸν τύπον αὐτοῦ, ἐπὶ τὰ παλαιὰ διηγήματα τὰ ἐν Αἴγυπτῳ. Δεκάτην ἔμελλε πληγὴν ἐπάγειν ὁ Θεὸς τοῖς Αἴγυπτίοις· τὰ πρωτότοκα γὰρ αὐτῶν ἐβούλετο ἀνελεῖν ἐπειδὴ τὸν πρωτότοκον αὐτοῦ κατεῖχον λαόν. Τί οὖν ἵνα γένηται ὥστε μὴ συμπλέκεσθαι τοὺς Ἰουδαίους τοῖς Αἴγυπτίοις, ἐπειδὴ εἷς κατεῖχεν αὐτοὺς τόπος; Μάθε τοῦ τύπου τὴν δύναμιν ἵνα μάθῃς καὶ τῆς ἀληθείας τὴν ἰσχύν. Πληγὴ θεήλατος ἔμελλεν ἄνωθεν φέρεσθαι καὶ ὁ ὄλοθρεύων ἐπήγει ταῖς οἰκίαις.
- 10 14. Τί οὖν ὁ Μωϋσῆς; «Θύσατε», φησὶν, «ἀμνὸν ἁμωμον καὶ τὸ αἷμα αὐτοῦ ἐπιχρίσατε ταῖς θύραις». Τί λέγεις; Αἷμα ἀλόγου σώζειν ἀνθρώπους τοὺς λογικοὺς οἶδε; Ναί, φησὶν, οὐκ ἐπειδὴ αἷμά ἐστιν, ἀλλ' ἐπειδὴ τοῦ αἵματος τοῦ δεσποτικοῦ τύπος ἐστί. Καθάπερ γὰρ οἱ ἀνδριάντες οἱ βασιλικοὶ ἄψυχοι ὄντες καὶ ἀναίσθητοι τοὺς κατα-
15 φεύγοντας εἰς αὐτοὺς ἀνθρώπους αἰσθητικοὺς καὶ ἐμψύχους ὄντας διασώζουσιν, οὐκ ἐπειδὴ χαλκός εἰσιν, ἀλλ' ἐπειδὴ εἰκὼν τοῦ βασιλέως εἰσίν, οὕτω δὴ καὶ τὸ αἷμα ἐκεῖνο τὸ ἀναίσθητον καὶ ἄψυχον τοὺς ψυχὴν ἔχοντας ἀνθρώπους ἔσωσεν, οὐκ ἐπειδὴ αἷμα ἦν ἀλλ' ἐπειδὴ τοῦ αἵματος τούτου τύπος ἦν.
- 20 15. Τότε εἶδεν ὁ ὄλοθρεύων τὸ αἷμα ταῖς θύραις ἐπικεχρισμένον καὶ οὐκ ἐτόλμησεν εἰσπηδῆσαι· νῦν ἂν ἴδῃ ὁ διάβολος οὐχὶ θύραις ἐπικεχρισμένον τὸ αἷμα τοῦ τύπου ἀλλὰ τῷ στόματι τῶν πιστῶν ἐπικεχρισμένον τὸ αἷμα τῆς ἀληθείας ταῖς θύραις τοῦ ναοῦ τοῦ χριστοφόρου, οὐ πολλῶ μᾶλλον ἑαυτὸν καθέξει; Εἰ γὰρ ἄγγελος ἰδὼν
25 τὸν τύπον ἠδέσθη, πολλῶ μᾶλλον ὁ διάβολος ἰδὼν τὴν ἀλήθειαν φεύζεται.
16. Βούλει μαθεῖν καὶ ἐτέρωθεν τοῦ αἵματος τούτου τὴν ἰσχύν; Βλέπε πόθεν ἔρρευσε τὴν ἀρχὴν καὶ πόθεν τὴν πηγὴν ἔσχεν, ἄνωθεν ἀπὸ τοῦ σταυροῦ, ἀπὸ τῆς πλευρᾶς τῆς δεσποτικῆς. Τεθνηκότος γάρ, φησί, τοῦ Χριστοῦ καὶ ἐν τῷ σταυρῷ ὄντος ἔτι, προσελθὼν ὁ στρατιώτης ἐνυξε τὴν πλευρὰν τῆς λόγῃ, εἶτα ἐξῆλθεν ὕδωρ καὶ αἷμα. Καὶ τὸ μὲν τοῦ βαπτίσματος σύμβολον ἦν, τὸ δὲ τῶν μυ-

8. Πρβλ. Ἐξ. 12,21-22.

9. Ἰω. 19,33-34. Στὸ κείμενο τοῦ Εὐαγγελίου προηγεῖται τὸ αἷμα τοῦ ὕδατος.

13. Θέλεις λοιπὸν νὰ μάθεις τὴ δύναμη τοῦ αἵματος αὐτοῦ; Ἄς ἀνατρέξουμε στὸν τύπο αὐτοῦ, στὰ παλαιὰ διηγήματα ποῦ ἀναφέρονται στὰ γεγονότα τῆς Αἰγύπτου. Ἐπρόκειτο ὁ Θεὸς νὰ στείλει τὴ δέκατη πληγὴ ἐναντίον τῶν Αἰγυπτίων, γιατί ἤθελε νὰ φονεύσει τὰ πρωτότοκα αὐτῶν ἐπειδὴ κατεῖχαν τὸν πρωτότοκο λαό του. Τί λοιπὸν θὰ ἔπρεπε νὰ γίνει ὥστε νὰ μὴ συμπλακοῦν οἱ Ἰουδαῖοι μὲ τοὺς Αἰγυπτίους, ἐπειδὴ διέμεναν στὸν ἴδιο τόπο; Μάθε τοῦ τύπου τὴ δύναμη γιὰ νὰ μάθεις καὶ τὴ δύναμη τῆς ἀλήθειας. Ἐπρόκειτο νὰ σταλεῖ ἀπὸ τὸν οὐρανὸ πληγὴ θεόσταλη καὶ ὁ ἐξολοθρευτὴς θὰ περνοῦσε ἀπὸ τὰ σπίτια.

14. Τί κάμνει λοιπὸν ὁ Μωϋσῆς; «Θυσιάστε», λέγει, «ἀμνὸ ἄμεμπτο καὶ μὲ τὸ αἷμα του ἀλειψτε τὶς θύρες»⁸. Τί λές; Μπορεῖ τὸ αἷμα τοῦ ἀλόγου ζώου νὰ σώσει τοὺς λογικοὺς ἀνθρώπους; Ναί, λέγει, ὄχι ἐπειδὴ εἶναι αἷμα, ἀλλ' ἐπειδὴ εἶναι τύπος τοῦ δεσποτικοῦ αἵματος. Γιατί, ὅπως ἀκριβῶς οἱ βασιλικοὶ ἀνδριάντες, ἂν καὶ εἶναι ἄψυχοι καὶ ἀναίσθητοι, διασώζουν τοὺς ἀνθρώπους ἐκείνους ποῦ καταφεύγουν σ' αὐτοὺς ἂν καὶ εἶναι ἔμψυχοι καὶ ἔχουν αἴσθησι, ὄχι ἐπειδὴ εἶναι χαλκός, ἀλλ' ἐπειδὴ εἶναι εἰκόνα τοῦ βασιλιᾶ, ἔτσι λοιπὸν καὶ τὸ αἷμα ἐκεῖνο τὸ ἀναίσθητο καὶ ἄψυχο ἔσωσε τοὺς ἀνθρώπους ποῦ εἶχαν ψυχὴ, ὄχι ἐπειδὴ ἦταν αἷμα ἀλλ' ἐπειδὴ ἦταν τύπος τοῦ αἵματος αὐτοῦ.

15. Τότε εἶδε ὁ ἐξολοθρευτὴς τὸ αἷμα ἀλειμμένο στὶς θύρες καὶ δὲν τόλμησε νὰ μπεῖ μέσα. Τώρα ἂν ὁ διάβολος δεῖ ὄχι ἀλειμμένο στὶς θύρες τὸ αἷμα τοῦ τύπου, ἀλλὰ ἀλειμμένο τὸ αἷμα τῆς ἀλήθειας στὸ στόμα τῶν πιστῶν, στὶς θύρες τοῦ χριστοφόρου ναοῦ, δὲν θὰ συγκρατηθεῖ πολὺ περισσότερο; Γιατί, ἂν ἄγγελος βλέποντας τὸν τύπο τὸν σεβάσθηκε, πολὺ περισσότερο θὰ φύγει ὁ διάβολος βλέποντας τὴν ἀλήθεια.

16. Θέλεις νὰ μάθεις καὶ ἀπὸ ἀλλοῦ τὴ δύναμη τοῦ αἵματος αὐτοῦ; Βλέπε ἀπὸ ποῦ ἔτρεξε γιὰ πρώτη φορὰ καὶ ἀπὸ ποῦ πήγασε, ἐπάνω ἀπὸ τὸ σταυρό, ἀπὸ τὴν πλευρὰ τὴ δεσποτική. Γιατί λέγει, ἀφοῦ πέθανε ὁ Χριστὸς καὶ βρισκόταν ἀκόμη ἐπάνω στὸ σταυρό, τὸν πλησίασε ἓνας στρατιώτης καὶ τρύπησε μὲ τὴ λόγχη τὴν πλευρὰ του, καὶ ἔτρεξε νερὸ καὶ αἷμα.⁹ Καὶ τὸ νερὸ βέβαια ἦταν σύμ-

στηρίων. Διὰ τοῦτο οὐκ εἶπεν· ἔξῃλθεν αἷμα καὶ ὕδωρ ἄλλὰ πρῶτον ἐξῃλθε τὸ ὕδωρ καὶ τότε τὸ αἷμα, ἐπειδὴ πρῶτον τὸ βάπτισμα καὶ τότε τὰ μυστήρια. Ἐνυξε τοίνυν τὴν πλευρὰν ὁ στρατιώτης ἐκεῖνος, διώρυξε τὸν τοῖχον τοῦ ἁγίου ναοῦ καὶ ἐγὼ τὸν θησαυρὸν εὗρον καὶ τὸν πλοῦτον ἔλαβον. Οὕτω καὶ ἐπὶ τοῦ ἁμνοῦ γέγονεν· οἱ Ἰουδαῖοι ἔσφαζον τὸ πρόβατον καὶ ἐγὼ τὴν σωτηρίαν τὴν ἀπὸ τῆς θυσίας ἐκαρπώσαμην.

17. «Ἐξῃλθεν ἀπὸ τῆς πλευρᾶς ὕδωρ καὶ αἷμα». Μὴ παραδράμης ἀπλῶς, ἀγαπητέ, τὸ μυστήριον. Ἐχω γὰρ καὶ ἕτερον λόγον 10 εἰπεῖν μυστικόν· εἶπον ὅτι τοῦ βαπτίσματος σύμβολον καὶ τῶν μυστηρίων ἐστὶ τὸ αἷμα ἐκεῖνο καὶ τὸ ὕδωρ. Ἐξ ἑκατέρων τούτων ἡ Ἐκκλησία γεγέννηται, «διὰ λουτροῦ παλιγγενεσίας καὶ ἀνακαινώσεως Πνεύματος ἁγίου», διὰ βαπτίσματος καὶ διὰ μυστηρίων. Τὰ δὲ σύμβολα τοῦ βαπτίσματος καὶ τῶν μυστηρίων ἀπὸ τῆς πλευρᾶς. 15 Ἀπὸ τῆς πλευρᾶς ἄρα τὴν Ἐκκλησίαν ἐδημιούργησεν ὁ Χριστός, καθάπερ ἀπὸ τῆς πλευρᾶς τοῦ Ἀδάμ τὴν Εὐάν ἐδημιούργησε.

18. Διὰ τοῦτο καὶ Μωϋσῆς περὶ τοῦ πρώτου ἀνθρώπου διεξιὼν λέγει, «ὄστοῦν ἐκ τῶν ὀστέων μου καὶ σὰρξ ἐκ τῆς σαρκός μου», τὴν πλευρὰν ἡμῖν αἰνιττόμενος τοῦ Δεσπότου. Ὡσπερ γὰρ τότε 20 ἔλαβεν ὁ Θεὸς τὴν πλευρὰν καὶ διέπλασε γυναῖκα, οὕτως ἔδωκεν ἡμῖν αἷμα καὶ ὕδωρ ἐκ τῆς πλευρᾶς αὐτοῦ καὶ ἀνέπλασε τὴν Ἐκκλησίαν. Ὡσπερ οὖν τότε ἐν τῇ ἐκστάσει τὴν πλευρὰν ἔλαβε, καθεύδοντας τοῦ Ἀδάμ, οὕτω καὶ νῦν μετὰ τὸν θάνατον τὸ αἷμα καὶ τὸ ὕδωρ ἔδωκεν, ἐν πρώτοις δὲ τὸ ὕδωρ εἶτα τὸ αἷμα. Ἄλλ' ὅπερ 25 τότε ἡ ἐκστασις, τοῦτο νῦν ὁ θάνατος γέγονεν, ἵνα μάθῃς ὅτι ὁ θάνατος οὗτος ὕπνος λοιπὸν ἐστίν.

19. Εἶδετε πῶς συνῆψεν ἑαυτῷ τὴν νύμφην ὁ Χριστός; εἶδετε ποία πάντα ἡμᾶς τρέφει τροφῇ; Ἐκ τῆς αὐτῆς τροφῆς καὶ συνεστήκαμεν καὶ τρεφόμεθα. Καθάπερ γὰρ γυνὴ τὸ τεχθὲν οἰκείῳ τρέ-

10. Τίτ. 3,5.

11. Γεν. 2,23.

βολο τοῦ βαπτίσματος, ἐνῶ τὸ αἷμα τῶν μυστηρίων. Γι' αὐτὸ δὲν εἶπε, 'ἔτρεξε αἷμα καὶ νερό', ἀλλὰ πρῶτα ἔτρεξε τὸ νερὸ καὶ μετὰ τὸ αἷμα, ἐπειδὴ πρῶτα γίνεται τὸ βάπτισμα καὶ μετὰ τὰ μυστήρια. Τρύπησε λοιπὸν τὴν πλευρὰ ὁ στρατιώτης ἐκεῖνος, ἄνοιξε τρύπα στὸν τοῖχο τοῦ ἁγίου ναοῦ καὶ ἐγὼ βρῆκα τὸ θησαυρὸ καὶ ἔλαβα τὸν πλοῦτο. Τὸ ἴδιο ἔγινε καὶ στὴν περίπτωση τοῦ ἄμνου· οἱ Ἰουδαῖοι ἔσφαζαν τὸ πρόβατο καὶ ἐγὼ καρπώθηκα τὴ σωτηρία ποὺ πήγασε ἀπὸ τὴ θυσία.

17. «Ἐτρεξε ἀπὸ τὴν πλευρὰ νερὸ καὶ αἷμα». Μὴ προσπεράσεις, ἀγαπητέ, ἐπιπόλαια τὸ μυστήριον. Γιατὶ ἐγὼ ἔχω νὰ σοῦ δώσω καὶ ἄλλη μυστικὴ ἐξήγηση. ~~Εἶπα ὅτι τὸ αἷμα ἐκεῖνο καὶ τὸ νερὸ εἶναι σύμβολο τοῦ βαπτίσματος καὶ τῶν μυστηρίων. Ἡ Ἐκκλησία γεννήθηκε καὶ ἀπὸ τὰ δύο αὐτά, «μὲ τὸ λουτρὸ τῆς παλιγγενεσίας καὶ τῆς ἀνανεώσεως μὲ τὸ ἅγιον Πνεῦμα»¹⁰, μὲ τὸ βάπτισμα καὶ τὰ μυστήρια.~~ Τὰ σύμβολα ὅμως τοῦ βαπτίσματος καὶ τῶν μυστηρίων προῆλθαν ἀπὸ τὴν πλευρὰ. Ἐπομένως ὁ Χριστὸς δημιούργησε τὴν Ἐκκλησία ἀπὸ τὴν πλευρὰ του, ὅπως ἀκριβῶς καὶ τὴν Εὐὰ τὴ δημιούργησε ἀπὸ τὴν πλευρὰ τοῦ Ἀδάμ.

18. Γι' αὐτὸ καὶ ὁ Μωϋσῆς περιγράφοντας τὴ δημιουργία τοῦ πρώτου ἀνθρώπου λέγει, «εἶναι ὅστω ἀπὸ τὰ ὀστά μου καὶ σάρκα ἀπὸ τὴ σάρκα μου»¹¹, ὑπονοώντας τὴν πλευρὰ τοῦ Κυρίου. Γιατί, ὅπως ἀκριβῶς τότε ὁ Θεὸς πῆρε τὴν πλευρὰ καὶ διέπλασε γυναῖκα, ἔτσι μᾶς ἔδωσε ὁ Χριστὸς αἷμα καὶ νερὸ ἀπὸ τὴν πλευρὰ του καὶ ἀνέπλασε τὴν Ἐκκλησία. Ὅπως λοιπὸν τότε ἔλαβε τὴν πλευρὰ σὲ ᾧρα ἐκστάσεως, ἐνῶ κοιμόταν ὁ Ἀδάμ, ἔτσι καὶ τώρα μετὰ τὸ θάνατό του μᾶς ἔδωσε τὸ αἷμα καὶ τὸ νερὸ, πρῶτα τὸ νερὸ καὶ ἔπειτα τὸ αἷμα. Ἀλλ' ἐκεῖνο ποὺ ἦταν τότε ἡ ἐκσταση, αὐτὸ τώρα ἔγινε ὁ θάνατος, γιὰ νὰ μάθεις ὅτι ὁ θάνατος αὐτὸς εἶναι πὰ ὕπνος.

19. Εἶδατε πῶς συνένωσε ὁ Χριστὸς τὴ νύφη μὲ τὸν ἑαυτό του; εἶδατε μὲ ποιά τροφή μᾶς τρέφει ὅλους; Ἀπὸ τὴν ἴδια τροφή καὶ συσταθήκαμε καὶ τρεφόμεστε. Γιατί, ὅπως ἀκριβῶς ἡ γυναῖκα τρέφει μὲ τὸ αἷμα καὶ τὸ γάλα τῆς τὸ παιδί ποὺ γέννησε, ἔτσι καὶ ὁ

φει αἵματι καὶ γάλακτι, οὕτω καὶ ὁ Χριστὸς οὗς ἐγέννησεν αὐτὸς οἰκείῳ τρέφει διηνεκῶς αἵματι.

20. Ἐπεὶ οὖν τοσαύτης ἀπελαύσαμεν δωρεᾶς πολλὴν ἐπιδειξώμεθα τὴν σπουδὴν καὶ ἀναμνησθῶμεν τῶν συνθηκῶν ὧν ἐθέμεθα
5 πρὸς αὐτόν. Ὑμῖν λέγω καὶ τοῖς νῦν μεμνημένοις καὶ τοῖς πάλαι καὶ πρὸ πολλῶν ἐτῶν· κοινὸς γὰρ πρὸς πάντας ἡμᾶς ὁ λόγος ἐπειδὴ καὶ πάντες ἐθέμεθα πρὸς αὐτὸν συνθήκας ἃς ἐγράψαμεν οὐ μέλανι ἀλλὰ πνεύματι, οὐ καλάμῳ ἀλλὰ γλώττῃ. Τοῦτω γὰρ τῷ καλάμῳ αἱ συνθῆκαι αἱ πρὸς τὸν Θεὸν γράφονται· διὰ τοῦτο καὶ ὁ
10 Δαβίδ φησιν· «ἡ γλωσσά μου κάλαμος γραμματέως ὀξυγράφου». Ὁμολογήσαμεν αὐτοῦ τὴν δεσποτείαν, ἠρνησάμεθα τὴν τυραννίδα τὴν διαβολικὴν, τοῦτο χειρόγραφον ἐγένετο, τοῦτο συνθήκη, τοῦτο γραμματεῖον.

21. Ὁρᾶτε μὴ πάλιν ὑποχείριοι γενώμεθα τῷ γραμματεῖῳ
15 τούτῳ. Ἦλθεν ἅπαξ ὁ Χριστὸς, εὔρεν ἡμῶν χειρόγραφον πατρῶον ὅπερ ἔγραψεν ὁ Ἀδάμ. Ἐκεῖνος τὴν ἀρχὴν εἰσήνεγκε τοῦ χρέους, ἡμεῖς τὸ δάνειον ἠῤῥήσαμεν ταῖς μετὰ ταῦτα ἀμαρτίαις. Κατάρρα ἦν ἐκεῖ καὶ ἀμαρτία καὶ θάνατος καὶ νόμου κατάκρισις· πάντα ταῦτα ἀνεῖλεν ὁ Χριστὸς καὶ συνεχώρησε. Καὶ βοᾷ ὁ Παῦλος λέγων· «τὸ
20 χειρόγραφον τῶν ἀμαρτιῶν ἡμῶν ὃ ἦν ὑπεναντίον ἡμῖν, καὶ αὐτὸ ἦρκεν ἀπὸ τοῦ μέσου, προσηλώσας αὐτὸ τῷ σταυρῷ». Οὐκ εἶπεν ἄπαλείψας αὐτό, οὐκ εἶπεν ἡραξας, ἀλλὰ προσηλώσας αὐτὸ τῷ σταυρῷ», ἵνα μηδὲ ἵχνος αὐτοῦ μείνη. Διὰ τοῦτο οὐκ ἀπήλειψεν ἀλλὰ διέρρηξεν· οἱ γὰρ ἦλοι τοῦ σταυροῦ διέρρηξαν αὐτὸ
25 καὶ διέφθειραν, ἵνα ἄχρηστον γένηται τοῦ λοιποῦ.

22. Καὶ οὐκ ἐν γωνίᾳ καὶ λάθρᾳ ἀλλ' ἐν μέσῳ τῆς οἰκουμένης ἐφ' ὑψηλοῦ τοῦ ἱκρίου τὴν διάλυσιν ἐποιήσατο. Βλεπέτωσαν ἄγγελοι, φησὶν, βλεπέτωσαν ἀρχάγγελοι, βλεπέτωσαν αἱ ἄνω δυνάμεις, βλεπέτωσαν καὶ οἱ πονηροὶ δαίμονες καὶ αὐτὸς ὁ διάβολος, οἱ ποι-
30 ἦσαντες ὑπευθύνους ἡμᾶς τῶν ὀφλημάτων ἐπὶ τῶν δανειστῶν

12. Ψαλμ. 44,2.

13. Κολ. 2,14.

Χριστὸς ἐκεῖνους ποὺ τοὺς γέννησε ὁ ἴδιος, τοὺς τρέφει γιὰ πάντα μὲ τὸ αἷμα του.

20. Ἐπειδὴ λοιπὸν ἀπολαύσαμε τόση μεγάλη δωρεά, ἃς ἐπιδείξομε μεγάλη προθυμία καὶ ἃς θυμηθοῦμε τὶς συμφωνίες ποὺ κάμαμε μ' αὐτόν. Τὰ λέγω σὲ σᾶς καὶ ὅσοι μνηθῆκατε τώρα καὶ ὅσοι μνηθῆκατε παλαιὰ καὶ πρὶν ἀπὸ πολλὰ χρόνια· εἶναι κοινὸς ὁ λόγος πρὸς ὅλους, ἐπειδὴ καὶ ὅλοι συνήψαμε συμφωνίες μὲ αὐτόν, τὶς ὁποῖες γράψαμε ὄχι μὲ μελάνη, ἀλλὰ μὲ τὸ πνεῦμα, ὄχι μὲ καλάμι ἀλλὰ μὲ τὴ γλώσσα. Γιατὶ μ' αὐτὸ τὸ καλάμι γράφονται οἱ συμφωνίες μὲ τὸ Θεό· γι' αὐτὸ καὶ ὁ Δαβὶδ λέγει· «ἡ γλώσσα μου εἶναι καλάμι γραμματέα ταχυγράφου»¹². Ὁμολογήσαμε τὴν ἐξουσία αὐτοῦ, ἀρνηθήκαμε τὴν τυραννικὴ ἐξουσία τοῦ διαβόλου, αὐτὸ ἔγινε τὸ χειρόγραφο, αὐτὸ ἢ συμφωνία, αὐτὸ τὸ συμβόλιο τῆς συμφωνίας.

21. Προσέχετε μήπως πάλι βρεθοῦμε κάτω ἀπὸ τὴν ἐξουσία αὐτοῦ τοῦ γραμματίου. Ἦρθε ὁ Χριστὸς μιὰ φορά, μᾶς βρῆκε μὲ τὸ χρεωστικὸ προγονικὸ ἔγγραφο ποὺ ὑπέγραψε ὁ Ἀδάμ. Ἐκεῖνος ἔκαμε τὴν ἀρχὴ τοῦ χρέους, ἐμεῖς αὐξήσαμε τὸ δάνειο μὲ τὶς ἀμαρτίες μας στὴ συνέχεια. Κατάρρα κυριαρχοῦσε ἐκεῖ καὶ ἀμαρτία καὶ θάνατος καὶ καταδίκη τοῦ νόμου· ὅλα αὐτὰ τὰ κατάργησε ὁ Χριστὸς καὶ τὰ συγχώρησε. Καὶ βροντφωνάζει ὁ Παῦλος λέγοντας· «τὸ χρεωστικὸ ἔγγραφο τῶν ἀμαρτιῶν μας ποὺ ἦταν ἐναντίον μας, καὶ αὐτὸ τὸ ἐξαφάνισε ἀπὸ τὴ μέση, καρφώνοντάς το στὸ σταυρό»¹³. Δὲν εἶπε, «τὸ ἐξάλειψε», δὲν εἶπε «τὸ χάραξε», ἀλλὰ «τὸ κάρφωσε στὸ σταυρό», ὥστε οὔτε ἶχνος νὰ μείνει αὐτοῦ. Γι' αὐτὸ δὲν τὸ ἐξάλειψε, ἀλλὰ τὸ καταξέσχισε· γιατί τὰ καρφιά τοῦ σταυροῦ τὸ καταξέσχισαν καὶ τὸ κατέστρεψαν, γιὰ νὰ εἶναι ἄχρηστο στὸ ἐξῆς.

22. Καὶ δὲν τὸ ἔκαμε αὐτὸ σὲ κάποια γωνία καὶ κορυφή, ἀλλὰ διέλυσε αὐτὸ στὸ μέσο τῆς οἰκουμένης καὶ ἐπάνω σὲ ψηλὸ θεωρεῖο. Ἄς βλέπουν οἱ ἄγγελοι, λέγει, ἃς βλέπουν οἱ ἀρχάγγελοι, ἃς βλέπουν οἱ οὐράνιες δυνάμεις, ἃς βλέπουν καὶ οἱ πονηροὶ δαίμονες καὶ ὁ ἴδιος ὁ διάβολος, ποὺ μᾶς κατέστησαν ὑπεύθυνους τῶν

διαρρήγνυται τὸ χειρόγραφον ἵνα μὴ μετὰ ταῦτα ἡμῖν ἐπιπηδήσω-
σιν.

23. Ἐπεὶ οὖν διερράγη τὸ πρότερον, σπουδάσωμεν ὅπως μὴ γέ-
νηται πάλιν ἄλλο χειρόγραφον· δεύτερος γὰρ σταυρὸς οὐκ ἔστιν, οὐ
5 δευτέρα ἄφεις διὰ λουτροῦ παλιγγενεσίας. Ἐφεις μὲν γὰρ ἔστι,
διὰ λουτροῦ δὲ οὐκ ἔστι δευτέρα ἄφεις. Ἀλλὰ μὴ ραθυμώτεροι γε-
νώμεθα, παρακαλῶ. Ἐξῆλθες ἐξ Αἰγύπτου, ὦ ἄνθρωπε, μηκέτι
πάλιν Αἴγυπτον καὶ τὰ Αἰγύπτου ζῆται κακά· μηκέτι τοῦ πηλοῦ καὶ
10 τῆς πλινθείας μέμνησο· πηλὸς γὰρ καὶ πλινθεία τὰ παρόντα τοῦ
οὐδὲν ἕτερόν ἐστι ἢ γῆ.

24. Εἶδον θαύματα Ἰουδαῖοι· καὶ σὺ νῦν μείζονα ὄψει καὶ
πολλῶ λαμπρότερα ἢ τότε ὅτε οἱ Ἰουδαῖοι ἐξήεσαν ἐξ Αἰγύπτου.
Οὐκ εἶδες τὸν Φαραὼ μετὰ τῶν ὄπλων ἀποπνιγόμενον, ἀλλ' εἶδες
15 τὸν διάβολον μετὰ τῶν ὄπλων καταποντιζόμενον. Διέβησαν ἐκεῖνοι
πέλαγος, διέβης σὺ θάνατον· ἀπηλλάγησαν Αἰγυπτίων ἐκεῖνοι,
ἠλευθερώθης δαιμόνων σὺ· δουλείαν ἀπέθεντο βαρβαρικὴν Ἰου-
δαῖοι, σὺ δὲ τὴν πολλῶ χαλεπωτέραν τὴν τῆς ἀμαρτίας.

25. Βούλει καὶ ἐτέρωθεν μαθεῖν πῶς μειζόνων ἠξιώθης σὺ·
20 Ἰουδαῖοι τότε οὐκ ἠδυνήθησαν ἰδεῖν τὸ πρόσωπον Μωϋσέως δο-
ξαζόμενον καὶ ταῦτα συνδούλου καὶ συγγενοῦς ὄντος· σὺ δὲ τὸ πρό-
σωπον εἶδες τοῦ Χριστοῦ ἐν τῇ δόξῃ αὐτοῦ. Καὶ βοᾷ Παῦλος λέ-
γων· «ἡμεῖς δὲ ἀνακεκαλυμμένῳ προσώπῳ τὴν δόξαν Κυρίου κα-
τοπτριζόμεθα». Εἶχον ἐκεῖνοι τὸν Χριστὸν ἐπόμενον τότε, ἀλλὰ
25 πολλῶ μᾶλλον ἡμῖν νῦν ἔπεται. Ἐκείνοις μὲν γὰρ τότε ὁ Κύριος
ἠκολούθει διὰ τὴν χάριν Μωϋσέως, ἡμῖν δὲ οὐ διὰ τὴν χάριν
Μωϋσέως μόνον ἀλλὰ καὶ διὰ τὴν οἰκείαν ὑμῶν εὐπίθειαν. Ἐκεί-
νοις μετὰ τὴν Αἴγυπτον ἔρημος, σοὶ δὲ μετὰ τὴν ἐξοδὸν οὐρανός.
Εἶχον ἐκεῖνοι ἠγεμόνα καὶ στρατηγὸν ἄριστον Μωσέα, ἔχομεν καὶ

ὀφειλῶν μας πρὸς τοὺς δανειστῆς· ξεσχίζεται τὸ χρεωστικὸ χειρῶ-
γραφο γιὰ νὰ μὴ ἐπιτεθοῦν στὸ ἐξῆς ἐναντίον μας.

23. Ἄφοῦ λοιπὸν ξεσχίσθηκε τὸ προηγούμενο, ἄς φροντίσομε
νὰ μὴ ὑπογράψομε πάλι ἄλλο χρεωστικὸ ἔγγραφο· γιατί δεύτερος
σταυρὸς δὲν ὑπάρχει, δὲν ὑπάρχει δεύτερη συγχώρηση μὲ λουτρὸ
ἀναγεννήσεως. Συγχώρηση βέβαια ὑπάρχει, δὲν ὑπάρχει ὅμως
δεύτερη συγχώρηση μὲ λουτρὸ. Ἄλλὰ ἄς μὴ γίνομε, παρακαλῶ,
πιὸ ἀδιάφοροι. Ἐξῆλθες, ἄνθρωπε, ἀπὸ τὴν Αἴγυπτο, μὴ ζητᾶς
πάλι τὴν Αἴγυπτο καὶ τὰ κακὰ τῆς Αἰγύπτου· μὴ θυμᾶσαι τὸν πηλὸ
καὶ τὴν πλινθοποιΐα· γιατί εἶναι πηλὸς καὶ κατασκευὴ πλίνθων τὰ
πράγματα τῆς παρούσας ζωῆς, ἀφοῦ καὶ αὐτὸ τὸ ἴδιο τὸ χρυσάφι
προτοῦ γίνει χρυσάφι δὲν εἶναι τίποτε ἄλλο παρὰ χῶμα.

24. Εἶδαν οἱ Ἰουδαῖοι θαύματα· καὶ σὺ τώρα θὰ δεῖς μεγαλύτερα
καὶ πολὺ πιὸ λαμπρότερα ἀπὸ ἐκεῖνα ποὺ εἶδαν οἱ Ἰουδαῖοι ὅταν
ἐξέρχονταν ἀπὸ τὴν Αἴγυπτο. Δὲν εἶδες τὸν Φαραὼ μὲ τὰ ὄπλα του
νὰ καταποντίζεται, ἀλλ' εἶδες τὸ διάβολο νὰ καταποντίζεται μὲ τὰ
ὄπλα του. Πέρασαν ἐκεῖνοι πέλαγος, πέρασες καὶ σὺ θάνατο·
ἀπαλλάχθηκαν ἐκεῖνοι ἀπὸ τοὺς Αἰγυπτίους, ἐλευθερώθηκαν καὶ
σὺ ἀπὸ τοὺς δαίμονες· ἀπαλλάχθηκαν οἱ Ἰουδαῖοι ἀπὸ τὴν βαρβαρι-
κὴ δουλεία, ἀπαλλάχθηκαν καὶ σὺ ἀπὸ τὴν πολὺ πιὸ φοβερότερη,
τὴ δουλεία τῆς ἁμαρτίας.

25. Θέλεις καὶ ἀπὸ ἄλλοῦ νὰ μάθεις πῶς σὺ ἀξιώθηκες μεγαλύ-
τερα θαύματα; Οἱ Ἰουδαῖοι τότε δὲν μπόρεσαν νὰ δοῦν τὸ πρόσω-
πο τοῦ Μωϋσῆ λαμπρυνόμενο ἀπὸ τὴν δόξα τοῦ Θεοῦ καὶ ὅλα αὐτὰ
ἂν καὶ ἦταν σύνδουλος καὶ συγγενῆς τους· σὺ ὅμως εἶδες τὸ πρό-
σωπο τοῦ Χριστοῦ μέσα στὴ δόξα του. Καὶ βροντοφωνάζει ὁ
Παῦλος λέγοντας· «ἐμεῖς ὅμως μὲ ἀκάλυπτο τὸ πρόσωπο ἀντανα-
κλοῦμε τὴ λαμπρότητα τῆς δόξας τοῦ Κυρίου»¹⁴. Εἶχαν τότε ἐκεῖ-
νοι τὸ Χριστὸ νὰ τοὺς ἀκολουθεῖ, ἀλλὰ πολὺ περισσότερο τώρα
ἀκολουθεῖ ἐμᾶς. Γιατί ἐκείνους τοὺς ἀκολουθοῦσε τότε ὁ Κύριος
γιὰ χάρη τοῦ Μωϋσῆ, ἐνῶ ἐμᾶς μᾶς ἀκολουθεῖ ὄχι μόνο γιὰ χάρη
τοῦ Μωϋσῆ, ἀλλὰ καὶ ἐξ αἰτίας τῆς δικῆς σας ὑπακοῆς. Ἐκείνους
μετὰ τὴν Αἴγυπτο τοὺς περίμενε ἡ ἔρημος, σὲ σένα μετὰ τὴν ἐξοδό
σου ἀπὸ τὴν δουλεία τῆς ἁμαρτίας ἐπιφυλάσσεται ὁ οὐρανός. Εἶχαν

ἡμεῖς ἄλλον Μωϋσῆν τὸν Θεὸν προηγούμενον ἡμῖν καὶ στρατηγούντα.

26. Τί γὰρ τὸ τεκμήριον τοῦ Μωϋσέως ἐκείνου; «Ἦν» γάρ, φησὶν, «Μωσῆς πραότερος ἀπάντων ἀνθρώπων τῶν ἐπὶ τῆς γῆς».

5 Τοῦτό τις εἰπὼν καὶ περὶ τούτου τοῦ Μωϋσέως οὐκ ἂν ἀμάρτοι.

Καὶ γὰρ καὶ τούτῳ συνπαρῆν τὸ πραότατον Πνεῦμα ὡς ὁμοούσιον καὶ συγγενές. Μωϋσῆς τότε ἀνέτεινε τὰς χεῖρας εἰς τὸν οὐρανὸν καὶ κατήνευκεν ἄρτον ἀγγέλων τὸ μάννα. Οὗτος ὁ Μωϋσῆς ἀνατείνων τὰς χεῖρας εἰς τὸν οὐρανὸν φέρει τὴν αἰώνιον τροφήν. Ἐκεῖνος

10 ἔπληξε τὴν πέτραν καὶ ἐξέβαλε ποταμοὺς ὑδάτων, οὗτος ἄπτεται τῆς τραπέζης, πλήττει τὴν νοσητὴν τράπεζαν καὶ πηγὰς Πνεύματος ἀναβλύζειν ποιεῖ. Διὰ τοῦτο καθάπερ πηγὴ ἐν τῷ μέσῳ ἢ τράπεζα κεῖται, ἵνα πανταχόθεν τὰ ποίμνια περιρρέῃ τὴν πηγὴν, ἵνα ἀπολαύῃ τῶν σωτηρίων ναμάτων.

15 27. Ἐπεὶ οὖν τοιαύτη μὲν ἐνταῦθα ἡ πηγὴ, τοιαύτη δὲ ἡ ζωὴ καὶ μυρίων ἢ τράπεζα γέμει τῶν ἀγαθῶν καὶ πανταχόθεν ἡμῖν βρῦει τὰ δῶρα τὰ πνευματικά, μετὰ ἀληθινῆς καρδίας προσέλθωμεν, μετὰ συνειδότος καθαροῦ, ἵνα λάβωμεν χάριν καὶ ἔλεον εἰς εἰκαιρον βοήθειαν, χάριτι καὶ φιλανθρωπίᾳ τοῦ μονογενοῦς Υἱοῦ, Κυρίου δὲ
20 Σωτῆρος ἡμῶν Ἰησοῦ Χριστοῦ, δι' οὗ καὶ μεθ' οὗ τῷ Πατρὶ καὶ τῷ ζῶοποιῷ Πνεύματι δόξα, τιμὴ, κράτος, νῦν καὶ ἀεὶ καὶ εἰς τοὺς αἰῶνας τῶν αἰώνων. Ἀμήν.

ἐκεῖνοι ἡγεμόνα καὶ στρατηγὸ ἄριστο τὸν Μωϋσῆ, ἔχομε καὶ ἐμεῖς ἄλλο Μωϋσῆ, τὸ Θεό, πὺ προηγεῖται καὶ εἶναι στρατηγός μας.

26. Ποιό λοιπὸν ἦταν τὸ διακριτικὸ γνῶρισμα τοῦ Μωϋσῆ ἐκεῖνου; «Ἦταν», λέγει, «ὁ Μωϋσῆς πρὸς περισσότερο ἀπὸ ὄλους τοὺς ἀνθρώπους πὺ κατοικοῦν στὴ γῆ»¹⁵. Αὐτὸ δὲν θὰ σφάλλει κάποιος ἂν τὸ πεῖ καὶ γι' αὐτὸν τὸν Μωϋσῆ. Γιατὶ καὶ μ' αὐτὸν συμπαραβρισκόταν τὸ πραότατο Πνεῦμα σὰν ὁμοούσιο καὶ συγγενές. Ὁ Μωϋσῆς τότε ὕψωσε τὰ χέρια πρὸς τὸν οὐρανὸ καὶ κατέβασε τὸν ἄρτο τῶν ἀγγέλων, τὸ μάννα. Αὐτὸς ὁ Μωϋσῆς, ὑψώνοντας τὰ χέρια στὸν οὐρανό, φέρνει τὴν αἰώνια τροφή. Ἐκεῖνος χτύπησε τὴν πέτρα καὶ ἄφησε ἐκεῖνη νὰ τρέξουν ποταμοὶ ὑδάτων, ἐνῶ αὐτὸς ἀγγίζει τὴν τράπεζα, χτυπᾷ τὴ νοητὴ τράπεζα καὶ κάμνει νὰ ἀναβλύσουν πηγὲς πνεύματος. Γι' αὐτὸ ἡ τράπεζα βρίσκεται στὴ μέση σὰν πηγὴ, ὥστε ἀπὸ παντοῦ τὰ ποῖμνια νὰ περικυκλώνουν αὐτὴν καὶ ν' ἀπολαμβάνουν τὴ σωτηρία τῶν ναμάτων.

27. Ἄφοῦ λοιπὸν ὑπάρχει ἐδῶ τέτοια πηγὴ, καὶ εἶναι τέτοια ἡ ζωὴ πὺ χαρίζει καὶ εἶναι γεμάτη ἡ τράπεζα ἀπὸ μύρια ἀγαθὰ καὶ ἀπὸ παντοῦ ἀναβλύζει γιὰ μᾶς τὰ δῶρα τὰ πνευματικά, ἃς προσέλθομε μὲ ἀληθινὴ καρδιά, μὲ καθαρὴ συνείδηση, γιὰ νὰ λάβομε χάρη καὶ ἔλεο πρὸς πλούσια βοήθεια, μὲ τὴ χάρη καὶ τὴ φιλανθρωπία τοῦ μονογενοῦς Υἱοῦ, τοῦ Κυρίου καὶ Σωτήρα μας Ἰησοῦ Χριστοῦ, μέσω τοῦ ὁποῖου καὶ μαζὶ μὲ τὸν ὁποῖο στὸν Πατέρα καὶ τὸ ζωοποιὸ Πνεῦμα ἀνήκει ἡ δόξα, ἡ τιμὴ καὶ ἡ δύναμη, τώρα καὶ πάντοτε καὶ στοὺς αἰῶνες τῶν αἰώνων. Ἀμήν.

ΚΑΤΗΧΗΣΙΣ Δ'

ΠΡΟΣ ΤΟΥΣ ΝΕΟΦΩΤΙΣΤΟΥΣ ΚΑΙ ΕΙΣ ΤΟ ΡΗΤΟΝ ΤΟΥ ΑΠΟΣΤΟΛΟΥ

«ΕΙ ΤΙΣ ΕΝ ΧΡΙΣΤΩ ΚΑΙΝΗ ΚΤΙΣΙΣ· ΤΑ ΑΡΧΑΙΑ ΠΑΡΗΛΘΕΝ,

ΙΔΟΥ ΓΕΓΟΝΕ ΤΑ ΠΑΝΤΑ ΚΑΙΝΑ»

1. Φαιδρότερον σήμερον ὁρῶ τοῦ συνήθους τὸν σύλλογον καὶ τὴν τοῦ Θεοῦ Ἐκκλησίαν ἀγαλλομένην ἐπὶ τοῖς οἰκείοις τέκνοις. Καθάπερ γὰρ μήτηρ φιλόστοργος ὁρῶσα τοὺς ἑαυτῆς παῖδας κυκλοῦντας αὐτὴν ἤδεται καὶ σκιρτᾷ καὶ περουῖται ὑπὸ τῆς ἡδονῆς, 5 τὸν αὐτὸν δὴ τρόπον καὶ ἡ πνευματικὴ αὕτη μήτηρ βλέπουσα τὰ ἑαυτῆς τέκνα χαίρει καὶ γέγηθεν ὁρῶσα ἑαυτὴν καθάπερ πολύφορον ἄρουραν κομῶσαν τοῖς στάχυσι τούτοις τοῖς πνευματικοῖς. Σκόπει δέ μοι, ἀγαπητέ, τῆς χάριτος τὴν ὑπερβολήν. Ἴδου γὰρ ἐν μιᾷ νυκτὶ πόσους ἀθρόον ἀπέτεκεν ἡ πνευματικὴ αὕτη μήτηρ. Καὶ 10 μὴ θαυμάσης· τοιαῦται γὰρ αἱ ὠδῖνες αἱ πνευματικαί· οὐ δέονται χρόνου καὶ περιόδου μηνῶν.

2. Φέρε οὖν καὶ ἡμεῖς συνησθῶμεν καὶ κοινωνήσωμεν αὐτῇ τῆς εὐφροσύνης. Εἰ γὰρ ἐπὶ ἐνὶ ἁμαρτωλῶ μετανοοῦντι χαρὰ γίνεται ἐν οὐρανῶ, πολλῶ μᾶλλον ἐπὶ τοσοῦτῳ πλήθει προσήκει σκιρτᾶν 15 ἡμᾶς καὶ εὐφραίνεσθαι καὶ δοξάζειν τὸν φιλόανθρωπον Θεὸν ἐπὶ τῇ ἀνεκδιηγῆτῳ αὐτοῦ δωρεᾷ. Καὶ γὰρ ἀληθῶς πάντα λόγον ὑπερβαίνει τῶν τοῦ Θεοῦ δωρεῶν τὸ μέγεθος. Ποῖος νοῦς, ποία διάνοια,

1. Β' Κορ. 5,17.

ΚΑΤΗΧΗΣΗ ΤΕΤΑΡΤΗ

ΠΡΟΣ ΤΟΥΣ ΝΕΟΦΩΤΙΣΤΟΥΣ ΚΑΙ ΣΤΟ ΑΠΟΣΤΟΛΙΚΟ ΡΗΤΟ,

«ΑΝ ΚΑΠΟΙΟΝ ΕΙΝΑΙ ΕΝΩΜΕΝΟΣ ΜΕ ΤΟ ΧΡΙΣΤΟ, ΑΥΤΟΣ ΕΙΝΑΙ ΝΕΟ ΔΗΜΙ-

ΟΥΡΓΗΜΑ· ΤΑ ΑΡΧΑΙΑ ΠΕΡΑΣΑΝ ΚΑΙ ΟΛΑ ΕΓΙΝΑΝ ΚΑΙΝΟΥΡΓΙΑ»¹

1. Φαιδρότερη, από ό,τι συνήθως, βλέπω σήμερα τή συγκέντρωση και την Έκκλησία του Θεού ν' αγαλλεται για τὰ τέκνα της. Γιατί, όπως ακριβώς ή φιλόστοργη μητέρα βλέποντας τὰ παιδιά της νὰ τὴν περικυκλώνουν χαίρεται και σκιρτᾷ και πετᾷ ἀπὸ τὴ μεγάλη χαρὰ και εὐχαρίστησή της, κατὰ τὸν ἴδιο λοιπὸν τρόπο και ἡ πνευματικὴ αὐτὴ μητέρα βλέποντας τὰ τέκνα της χαίρεται και ἀγάλλεται, γιατί βλέπει τὸν ἑαυτὸ της, σὰν ἀκριβῶς εὐφορότατη γῆ, νὰ εἶναι καταπλημμυρισμένη ἀπὸ τὰ πνευματικὰ αὐτὰ στάχυα. Καὶ πρόσεχε, ἀγαπητέ, σὲ παρακαλῶ, τὸ ὑπερβολικὸ μέγεθος τῆς χάρτιτος. Γιατί νά, μέσα σὲ μιὰ νύχτα πόσους γέννησε αὐτὴ ἡ πνευματικὴ μητέρα μέσα σὲ μιὰ στιγμή. Καὶ μὴ ἀπορήσεις· γιατί τέτοιοι εἶναι οἱ πνευματικοὶ τοκετοί· δὲ χρειάζονται χρόνο και περίοδο μηνῶν.

2. Ἐμπρὸς λοιπὸν και ἑμεῖς ἄς χαροῦμε μαζί της και ἄς λάβομε μέρος σ' αὐτὴ τὴν εὐφροσύνη. Γιατί ἂν, γιὰ ἕναν ἁμαρτωλὸ πὸ μετανοεῖ, γίνεται χαρὰ στὸν οὐρανό², πολὺ περισσότερο πρέπει γιὰ ἕνα τόσο πλῆθος νὰ σκιρτοῦμε ἀπὸ χαρὰ και νὰ εὐφραϊνόμαστε και νὰ δοξάζομε τὸν φιλόανθρωπο Θεὸ γιὰ τὴν ἀπερίγραπτη δωρεά του. Γιατί πραγματικὰ ὑπερβαίνει κάθε λόγο τὸ μέγεθος τῶν δωρεῶν τοῦ Θεοῦ. Ποιὸς νοῦς, ποιὰ διάνοια, ποιὸς λογισμὸς,

2. Λουκᾶ 15,7.

ποῖος λογισμὸς καταλαβεῖν δυνήσεται τῆς τοῦ Θεοῦ φιλανθρωπίας τὴν ὑπερβολὴν καὶ τῶν ἀφάτων δωρεῶν τὰ μεγέθη ἃ τῇ τῶν ἀνθρώπων φύσει κεχάρισται;

3. Οἱ γὰρ χθῆς καὶ πρῶην δοῦλοι τῆς ἀμαρτίας καὶ ἀπαρρησία-
5 στοὶ καὶ ὑπὸ τὴν τυραννίδα τοῦ διαβόλου τυγχάνοντες καὶ καθάπερ
αἰχμάλωτοι οὕτως ἀγόμενοι καὶ περιηγόμενοι, ἰδοὺ σήμερον εἰς
τὴν τῶν υἰῶν τάξιν ἐδέχθησαν καὶ τὰ τῶν ἀμαρτημάτων ἀποθέμε-
νοι φορτία καὶ τὴν βασιλικὴν ἐνδυσάμενοι στολήν, αὐτῷ σχεδὸν
ἀντιλάμπουσι τῷ οὐρανῷ καὶ φαιδρότερον τῶν ἀστέρων τούτων
10 ὀφθέντες τὸ φῶς καταυγάζουσι τῶν εἰς αὐτοὺς ὀρώντων τὰς ὄψεις.
Ἐκεῖνοι μὲν γὰρ ἐν νυκτὶ μόνον φαίνουσι, ἐν ἡμέρᾳ δὲ οὐκ ἂν ποτε
φανεῖεν. Οὗτοι δὲ καὶ ἐν νυκτὶ καὶ ἐν ἡμέρᾳ ὁμοίως λάμπουσι
(ἀστέρες γὰρ εἰσι πνευματικοί), καὶ πρὸς αὐτὸ τὸ ἡλιακὸν ἀμιλ-
λῶνται φῶς, μᾶλλον δὲ καὶ τοῦτο πολλῷ τῷ μέτρῳ ὑπερακοντί-
15 ζουσι. Εἰ γὰρ καὶ ταύτῃ τῇ εἰκόνι ἐχρήσατο ὁ Δεσπότης Χριστὸς
δεικνὺς τῶν δικαίων τὴν ἐν τῷ μέλλοντι αἰῶνι φαιδρότητα εἰπὼν,
«τότε οἱ δίκαιοι ἐκλάμπουσι ὡς ὁ ἥλιος», οὐκ ἐπειδὴ τοσοῦτον
λάμπουσι μόνον ἀλλ' ἐπειδὴ οὐκ ἦν ἕτερον αἰσθητὸν παράδειγμα
εὐρεῖν τούτου φαιδρότερον, διὰ τοῦτο ταύτῃ τῇ εἰκόνι παρέβαλε τὴν
20 τῶν δικαίων λῆξιν.

4. Τούτους οὖν καὶ ἡμεῖς σήμερον περιπτυξώμεθα τοὺς τῶν
ἀστέρων μᾶλλον φαίνειν δυναμένους, τοὺς ταῖς ἡλιακαῖς ἀκτίσιν
ἀντιλάμποντας, καὶ μὴ μόνον ταῖς σωματικαῖς ταύταις χερσὶν αὐ-
τοὺς περιβάλωμεν ἀλλὰ καὶ διὰ τῆς παραινέσεως τῆς πνευματικῆς
25 τὴν περὶ αὐτοὺς φιλοστοργίαν ἐπιδειξώμεθα καὶ παρακαλέσωμεν,
ἐννοήσαντας τῆς φιλοτιμίας τοῦ Δεσπότη τοῦ ὑπερβολὴν καὶ τοῦ
ἱματίου τὴν φαιδρότητα ὅπερ ἐνδύσασθαι κατηξιώθησαν, «ἴσοι»
γὰρ, φησὶν, «εἰς Χριστὸν ἐβαπτίσθητε, Χριστὸν ἐνεδύσασθε»,
οὕτω λοιπὸν ἅπαντα καὶ ποιεῖν καὶ πράττειν ὡσανεὶ τὸν τῶν ὄλων
30 δημιουργὸν καὶ Δεσπότην τῆς ἡμετέρας φύσεως τὸν Χριστὸν ἐνοι-
κον ἔχοντας. Ὅταν δὲ εἶπω τὸν Χριστὸν, καὶ τὸν Πατέρα λέγω

3. Ματθ. 13,43.

4. Γαλ. 3,27.

θα μπορέσει νὰ κατανοήσει τὴν ὑπερβολικὴν φιλανθρωπία τοῦ Θεοῦ καὶ τὰ μεγέθη τῶν ἀπερίγραπτων δωρεῶν ποὺ χάρισε στὴν ἀνθρώπινη φύση;

3. Πραγματικὰ ἐκεῖνοι ποὺ χθὲς καὶ προηγουμένως ἦταν δοῦλοι τῆς ἁμαρτίας καὶ χωρὶς παρρησία καὶ βρίσκονταν κάτω ἀπὸ τὴν τυραννικὴ ἐξουσία τοῦ διαβόλου καὶ σὰν αἰχμάλωτοι ἔτσι ὀδηγοῦνταν καὶ φέρονταν ἐδῶ καὶ ἐκεῖ, νὰ σήμερα ἔγιναν δεκτοὶ στὴ θέση τῶν υἱῶν καὶ ἀφοῦ ἀπέρριψαν τὰ φορτία τῶν ἁμαρτημάτων καὶ ντύθηκαν τῇ βασιλικῇ στολή, ἀντανακλοῦν τὴ λάμψη τους μέχρι σ' αὐτὸν σχεδὸν τὸν οὐρανὸ καὶ λάμποντας λαμπρότερα ἀπὸ τὰ ἄστρα αὐτοῦ, καταθαμβώνουν μὲ τὴ λάμψη τους τὰ μάτια ἐκείνων ποὺ βλέπουν πρὸς αὐτούς. Γιατὶ ἐκεῖνα λάμπουν μόνο τῇ νύχτῃ, ἐνῶ τὴν ἡμέρα δὲν θὰ ἦταν δυνατὸ νὰ φωτίσουν ποτέ. Ἀντίθετα αὐτοὶ λάμπουν ὅμοια καὶ τῇ νύχτῃ καὶ τὴν ἡμέρα, γιατί εἶναι ἀστέρια πνευματικὰ καὶ συναγωνίζονται τὸ ἴδιο τὸ ἡλιακὸ φῶς, ἢ καλύτερα καὶ αὐτὸ τὸ ξεπερνοῦν κατὰ πολὺ στὴ λαμπρότητα. Ἐὰν βέβαια ὁ Κύριος Χριστὸς χρησιμοποίησε καὶ αὐτὴ τὴν εἰκόνα γιὰ νὰ δείξει τὴ λαμπρότητα τῶν δικαίων στὸ μέλλοντα αἰῶνα, λέγοντας, «τότε οἱ δίκαιοι θὰ λάμπουν ὅπως ὁ ἥλιος»³, ὄχι ἐπειδὴ λάμπουν τόσο μόνο, ἀλλ' ἐπειδὴ δὲν ἦταν δυνατὸ νὰ βρεῖ ἄλλο αἰσθητὸ παράδειγμα λαμπρότερο ἀπ' αὐτόν, γι' αὐτὸ παρέβαλε μὲ αὐτὴ τὴν εἰκόνα τὸ μακάριο τέλος τῶν δικαίων.

4. Αὐτοὺς λοιπὸν καὶ ἐμεῖς σήμερα ἃς ἀγκαλιάσομε, αὐτοὺς ποὺ μποροῦν καὶ λάμπουν λαμπρότερα ἀπὸ τ' ἀστέρια, ποὺ συναγωνίζονται στὴ λαμπρότητα τὶς ἡλιακὲς ἀκτίνες, καὶ ἃς μὴ τοὺς ἀγκαλιάσομε μόνο μὲ τὰ σωματικὰ αὐτὰ χέρια, ἀλλὰ καὶ μὲ τὴν πνευματικὴ παραίνεση ἃς δείξομε τὴ φιλοστοργία μας πρὸς αὐτούς, καὶ ἃς τοὺς προτρέψομε, ἀφοῦ σκεφθοῦν βαθιὰ τὴν ὑπερβολικὴν γενναιοδωρία τοῦ Κυρίου καὶ τὴ λαμπρότητα τοῦ ἐνδύματος ποὺ καταξιώθηκαν νὰ ντυθοῦν, γιατί λέγει, «ὅσο βαπτισθήκατε στὸ ὄνομα τοῦ Χριστοῦ ντυθήκατε τὸ Χριστό»⁴, ἔτσι στὸ ἐξῆς ὅλα νὰ τὰ κάμνουν καὶ νὰ τὰ πράττουν σὰν νὰ ἔχουν νὰ κατοικεῖ μέσα τους τὸν δημιουργὸ τῶν ὄλων καὶ τὸν Κύριο τῆς φύσεώς μας τὸ Χριστό. Καὶ ὅταν λέγω τὸ Χριστό, ἐννοῶ καὶ τὸν Πατέρα καὶ τὸ ἅγιο

καὶ τὸ Πνεῦμα τὸ ἅγιον. Καὶ γὰρ αὐτὸς ὑπέσχετο λέγων· «ἐάν τις ἀγαπᾷ με καὶ τὰς ἐντολάς μου τηρήσῃ, ἐγὼ καὶ ὁ Πατήρ ἐλευσόμεθα καὶ μονὴν παρ' αὐτῷ ποιήσομεν».

5. Ὁ τοιοῦτος λοιπὸν κἂν ἐν γῆ βαδίζῃ, ὡς ἐν οὐρανοῖς διατρίβων οὕτω διακείσεται, τὰ ἄνω φρονῶν, τὰ ἄνω φανταζόμενος, οὐκέτι δεδοδικῶς τοῦ πονηροῦ δαίμονος τὰς ἐπιβουλάς. Ὅταν γὰρ ἴδῃ τὴν τοσαύτην μεταβολὴν ὁ διάβολος καὶ ὅτι οἱ πρότερον ὑπὸ τὴν αὐτοῦ δεσποτείαν ὄντες εἰς τοσοῦτον ὕψος ἀνηνέχθησαν καὶ τοσαύτης ἠξιώθησαν φιλανθρωπίας παρὰ τοῦ Δεσπότη, κατη-
10 σχυμμένος ἄπεισιν οὐδὲ ἀντιβλέψαι τολμῶν· οὐδὲ γὰρ φέρει τὰς μαρμαρυγὰς τὰς ἐντεῦθεν ἀπαστραπτούσας, ἀλλ' ὑπὸ τῆς αὐγῆς τοῦ φωτὸς τοῦ ἐντεῦθεν ἐκπεμπομένου ἀποτυφλωθεὶς τὰς ὄψεις ἄπεισιν νῶτα δούς.

6. Ἄλλ' ὑμεῖς οἱ νέοι τοῦ Χριστοῦ στρατιῶται, οἱ εἰς τὸν οὐρα-
15 νὸν σήμερον πολιτογραφηθέντες, οἱ εἰς τὴν ἐστίασιν ταύτην τὴν πνευματικὴν κληθέντες καὶ τῆς τραπέζης τῆς βασιλικῆς ἀπολαύειν μέλλοντες, ἀξίαν τοῦ μεγέθους τῶν δωρεῶν τὴν προθυμίαν ἐπιδείξασθε, ἵνα καὶ πλείονα τὴν ἄνωθεν χάριν ἐπισπάσῃσθε. Φιλάνθρωπος γὰρ ὢν ὁ Δεσπότης ὁ ἡμέτερος, ἐπειδὴν ἴδῃ ἐπὶ τοῖς ἤδη
20 παρασχεθεῖσιν εὐγνώμονας γενομένους καὶ πολλὴν τὴν φυλακὴν περὶ τὸ τῶν δωρεῶν μέγεθος ἐπιδειξαμένους, ἐπιδαψιλεύεται τὴν χάριν κἂν μικρὸν τι εἰσενέγκωμεν μέγαις αὐτὸς ἡμᾶς φιλοτιμεῖται ταῖς δωρεαῖς.

7. Ἐπεὶ καὶ Παῦλος ὁ τῆς οἰκουμένης διδάσκαλος πρὸ τούτου
25 διῶκων τὴν Ἐκκλησίαν καὶ πανταχοῦ παρῶν καὶ σύρων ἄνδρας καὶ γυναῖκας καὶ πάντα συγγέων καὶ ταρασσῶν καὶ πολλὴν τὴν μανίαν ἐπιδεικνύμενος, ἐπειδὴ φιλανθρωπίας ἀπέλαυσε παρὰ τοῦ Δεσπότη καὶ καταυγασθεὶς τῷ φωτὶ τῷ νοητῷ ἀπέθετο τὸ σκότος τῆς πλάνης καὶ πρὸς τὴν ἀλήθειαν ἐχειραγωγῆθη καὶ διὰ τοῦ βα-
30 πτίσματος ἀπελούσατο τὰ προλαβόντα ἅπαντα ἁμαρτήματα, ἀθρόον οὐδὲ τὸ τυχὸν ἀναβαλλόμενος, ὁ πρὸ τούτου ὑπὲρ Ἰουδαίων

Πνεῦμα. Γιατί αὐτός ὁ ἴδιος ὑποσχέθηκε, λέγοντας· «ἂν κάποιος με ἀγαπᾷ θὰ τηρήσει καὶ τὶς ἐντολές μου, καὶ θὰ ρθοῦμε ἐγὼ καὶ ὁ Πατέρας μου καὶ θὰ κατοικήσομε σ' αὐτόν»⁵.

5. Ὁ ἄνθρωπος αὐτὸς λοιπὸν καὶ ἂν ἀκόμη βαδίζει στὴ γῆ, ἔτσι θὰ συμπεριφέρεται σὰν νὰ ζεῖ στοὺς οὐρανοὺς, ἔχοντας οὐράνια φρονήματα, σκεπτόμενος τὰ οὐράνια, καὶ χωρὶς νὰ φοβᾶται τὶς ἐπιβουλές τοῦ πονηροῦ δαίμονα. Γιατί, ὅταν ὁ διάβολος δεῖ τὴν τόσο μεγάλη μεταβολή του καὶ ὅτι ἐκεῖνοι ποὺ προηγουμένως ἦταν κάτω ἀπὸ τὴν ἐξουσία του ἀνέβηκαν σὲ τόσο μεγάλο ὕψος καὶ ἀξιώθηκαν τόσης μεγάλης φιλανθρωπίας ἐκ μέρους τοῦ Κυρίου, ἀναχωρεῖ καταντροπιασμένος μὴ τολμώντας οὔτε τὸ βλέμμα του νὰ ρίξει ἐπάνω τους· γιατί δὲν ὑποφέρει τὴ λάμψη ποὺ ἐκπέμπεται ἀπ' αὐτούς, ἀλλ', ἀποτυφλωμένος ἀπὸ τὴ λάμψη τοῦ φωτὸς ποὺ ἐκπέμπεται ἀπ' αὐτούς, στρέφει τὰ νῶτα του καὶ τρέπεται σὲ φυγή.

6. Ἀλλὰ σεῖς οἱ νέοι στρατιῶτες τοῦ Χριστοῦ, ποὺ πολιτογραφήθηκατε σήμερα στὸν οὐρανό, ποὺ κληθήκατε σ' αὐτὴν τὴν πνευματικὴ ἐστίαση καὶ πρόκειται ν' ἀπολαύσετε τὴ βασιλικὴ τράπεζα, ἐπιδείξατε προθυμία ἐπάξια τοῦ μεγέθους τῶν δωρεῶν, γὰ νὰ ἀποσπάσετε καὶ μεγαλύτερη τὴν οὐράνια χάρη. Γιατί, ὄντας φιλάνθρωπος ὁ Κύριός μας, ὅταν δεῖ ὅτι δεῖξαμε εὐγνωμοσύνη γιὰ τὶς δωρεές ποὺ μᾶς δόθηκαν καὶ ὅτι ἐπιδείξαμε καὶ μεγάλη προσπάθεια γιὰ τὴ διαφύλαξη τῶν μεγάλων δωρεῶν, χορηγεῖ πλούσια τὴ χάρη του, καὶ ἂν ἐμεῖς συνεισφέρομε ἔστω καὶ κάτι τὸ μικρὸ, μᾶς παρέχει μὲ γενναιοδωρία μεγάλες δωρεές του.

7. Γιατί καὶ ὁ Παῦλος ὁ δάσκαλος τῆς οἰκουμένης, ἐνῶ πρὶν ἀπὸ τὴ μεταστροφή του δίωκε τὴν Ἐκκλησία καὶ παντοῦ πῆγαινε σύροντας ἄνδρες καὶ γυναῖκες, προξενώντας σύγχυση παντοῦ καὶ ταραχὴ καὶ δείχνοντας τὴ μεγάλη μανία του, ὅταν ὁμῶς ἀπόλαυσε φιλανθρωπία ἐκ μέρους τοῦ Κυρίου καί, ἀφοῦ καταφωτίσθηκε μὲ τὸ νοητὸ φῶς, ἀπέβαλε τὸ σκοτάδι τῆς πλάνης καὶ ὁδηγήθηκε πρὸς τὴν ἀλήθεια καὶ μὲ τὸ βάπτισμα καθάρισε ὅλα τὰ προηγούμενα ἁμαρτήματα, ἀμέσως καὶ χωρὶς καθόλου ν' ἀναβάλλει, ἐκεῖνος ποὺ πρὶν ἀπ' αὐτὸ ἔκαμνε τὰ πάντα ὑπὲρ τῶν Ἰουδαίων καὶ πολε-

ἅπαντα πράττων καὶ πορθῶν τὴν Ἐκκλησίαν, εὐθέως συνέχυνε τοὺς Ἰουδαίους τοὺς κατοκοῦντας ἐν Δαμασκῶ, κηρύσσων ὅτι ὁ ἐσταυρωμένος αὐτός ἐστιν ὁ Υἱὸς τοῦ Θεοῦ.

8. Εἶδες εὐγνωμοσύνην; εἶδες δι' αὐτῶν τῶν πραγμάτων ἡμῖν 5 δεικνύντα ὅτι καὶ τὰ πρότερα ἐξ ἀγνοίας ἔπραττεν; εἶδες πῶς δι' αὐτῆς τῆς πείρας τῶν πραγμάτων ἅπαντας ἡμᾶς ἐδίδαξεν ὅτι δικαίως ἠξιώθη τῆς ἄνωθεν φιλανθρωπίας καὶ πρὸς τὴν τῆς ἀληθείας ὁδὸν ἐχειραγωγήθη; Ὁ γὰρ ἀγαθὸς Θεός, ἐπειδὴν ἴδῃ τὴν ψυχὴν εὐγνώμονα μὲν, δι' ἀγνοίαν δὲ πλανωμένην, οὐ περιορᾷ 10 οὐδὲ ἀφήσιν ἐπὶ πολὺ ἀπρονόητον, ἀλλὰ τὰ παρ' ἑαυτοῦ ἅπαντα ἐπιδείκνυται καὶ οὐδὲν παραλιμπάνει τῶν εἰς τὴν ἡμετέραν σωτηρίαν συντεινόντων, μόνον ἐὰν ἡμεῖς ἑαυτοὺς ἀξίους κατασκευάσωμεν τοῦ μετὰ δαψιλείας τὴν ἄνωθεν ἐπισπάσασθαι χάριν, καθάπερ καὶ ὁ μακάριος οὗτος.

15 9. Ἐπειδὴ γὰρ ἂ πρότερον εἰργάζετο ἐξ ἀγνοίας ἅπαντα εἰργάσατο καὶ νομίζων τὸν νόμον ζήλω διεκδικεῖν, θορύβου καὶ ταραχῆς πᾶσι αἴτιος καθίστατο, μαθὼν παρ' αὐτοῦ τοῦ νομοθέτου ὅτι τὴν ἐναντίαν ὁδὸν βαδίζει καὶ κατὰ κρημνῶν ἀπιῶν οὐκ αἰσθάνεται, οὐχ ὑπερέθετο, οὐκ ἀνεβάλετο, ἀλλ' εὐθέως ἐπειδὴ κατέλαμ- 20 ψεν αὐτὸν τὸ φῶς τὸ νοητὸν πᾶσαν τὴν πλάνην ἀποθέμενος κῆρυξ τῆς ἀληθείας καθίστατο καὶ ἐκείνους πρῶτους ἐπὶ τὴν τῆς εὐσεβείας ὁδὸν ἄγειν ἐβούλετο πρὸς οὓς καὶ τὰς ἐπιστολάς ἐκόμιζε παρὰ τῶν ἀρχιερέων λαβῶν, καθὼς καὶ αὐτὸς τῶ τῶν Ἰουδαίων πλήθει δημηγορῶν ἔλεγεν· «ὡς καὶ ὁ ἀρχιερεὺς μαρτυρεῖ μοι καὶ 25 πᾶν τὸ πρεσβυτέριον ὅτι ἐπιστολάς δεξάμενος παρ' αὐτῶν εἰς Δαμασκὸν ἐπορευόμην πρὸς τοὺς ἀρχιερεῖς ὥστε καὶ τοὺς ἐκεῖ ὄντας δεδεμένους ἀναγαγεῖν εἰς Ἱερουσαλήμ».

10. Εἶδες αὐτὸν καθάπερ λέοντα μεμνηνότα καὶ πανταχοῦ περιτρέχοντα; Ὅρα αὐτὸν πάλιν ἀθρόον εἰς ἡμερότητα προβάτου μετα- 30 βαλλόμενον καὶ τὸν πρὸ τούτου δεσμεύοντα καὶ εἰς φυλακὰς ἐμβάλλοντα καὶ πάντας τοὺς εἰς τὸν Χριστὸν πιστεύοντας ἐλαύνοντα

μοῦσε τὴν Ἐκκλησίαν, ἀμέσως προξένησε σύγχυση στοὺς Ἰουδαίους ποὺ κατοικοῦσαν στὴ Δαμασκὸ, κηρύσσοντας ὅτι ἐκεῖνος ποὺ σταυρώθηκε, αὐτὸς εἶναι ὁ Υἱὸς τοῦ Θεοῦ.

8. Εἶδες εὐγνωμοσύνη; εἶδες ὅτι μὲ τὰ ἴδια τὰ γεγονότα μᾶς δείχνει πῶς καὶ τὰ προηγούμενα τὰ ἔκαμνε ἀπὸ ἄγνοια; εἶδες πῶς μὲ τὴν ἴδια τὴν πείρα τῶν πραγμάτων μᾶς δίδαξε ὅλους ὅτι δίκαια ἀξιώθηκε τῆς οὐράνιας φιλανθρωπίας καὶ καθοδηγήθηκε πρὸς τὴν ὁδὸ τῆς ἀληθείας; Γιατὶ ὁ ἀγαθὸς Θεός, ὅταν δεῖ τὴν ψυχὴ νὰ εἶναι βέβαια εὐγνώμων, ἄλλ' ἀπὸ ἄγνοια νὰ βρίσκεται στὴν πλάνη, δὲν τὴν παραβλέπει οὔτε τὴν ἀφήνει γιὰ πολὺ μακριὰ ἀπὸ τὴν πρόνοιάν του, ἀλλὰ κάμνει ὅλα ὅσα ἐξαρτῶνται ἀπὸ αὐτὸν καὶ δὲν παραλείπει τίποτε ἀπὸ ἐκεῖνα ποὺ συμβάλλουν στὴ σωτηρία μας, μόνο ἂν ἐμεῖς καταστήσομε τὸν ἑαυτὸ μας ἄξιο νὰ προσελκύσει μὲ ἀφθονία τὴν οὐράνια χάρη, ὅπως ἀκριβῶς καὶ ὁ μακάριος αὐτός.

9. Ἐπειδὴ δηλαδὴ ἐκεῖνα ποὺ προηγουμένως ἔπραττε τὰ ἔπραττε ὅλα ἀπὸ ἄγνοια καὶ νομίζοντας ὅτι μὲ τὸ ζῆλο τοῦ ὑπὲρ τοῦ νόμου προστάτευε αὐτόν, καὶ ἔτσι γινόταν σ' ὅλους αἷτιος θορύβου καὶ ταραχῆς, μόλις ἔμαθε ἀπὸ τὸν ἴδιο τὸ νομοθέτη ὅτι βαδίζει τὴν ἀντίθετη ὁδὸ καί, ἐνῶ ὁδηγεῖται στὸ γκρεμό, δὲν τὸ αἰσθάνεται, δὲν δίσταξε, δὲν ἀνέβαλε, ἀλλ' ἀμέσως, ἐπειδὴ τὸν καταφώτισε τὸ νοητὸ φῶς, ἀφοῦ ἀποκήρυξε τὴν πλάνη, ἔγινε κήρυκας τῆς ἀληθείας καὶ ἤθελε ἐκείνους πρῶτους νὰ ὁδηγήσει στὴν ὁδὸ τῆς εὐσέβειας, ἐκείνους πρὸς τοὺς ὁποίους μετέφερε τὶς ἐπιστολὰς ποὺ εἶχε λάβει ἀπὸ τοὺς ἀρχιερεῖς, καθῶς καὶ ὁ ἴδιος κηρύσσοντας στὸ πλῆθος τῶν Ἰουδαίων, ἔλεγε· «ὅπως καὶ ὁ ἀρχιερεὺς τὸ ἐπιβεβαιώνει καὶ ὅλο τὸ πρεσβυτέριο, ὅτι, ἀφοῦ ἔλαβα ἐπιστολὰς ἀπ' αὐτούς, πήγαινα στὴ Δαμασκὸ πρὸς τοὺς ἀρχιερεῖς, ὥστε νὰ ὁδηγήσω στὴν Ἱερουσαλήμ δεμένους καὶ τοὺς πιστοὺς ποὺ ὑπῆρχαν ἐκεῖ»⁶.

10. Εἶδες αὐτὸν σὰν ἀκριβῶς λιοντάρι μανιασμένο καὶ νὰ τρέχει παντοῦ; Πρόσεχε αὐτὸν πάλι μέσα σὲ μιὰ στιγμή νὰ μεταβάλλεται σὲ ἡμερότατο πρόβατο καὶ ἐκεῖνος ποὺ προηγουμένως ἔδενε καὶ ὁδηγοῦσε στὴ φυλακὴ καὶ καταπίεζε καὶ καταδίωκε ὅλους ἐκείνους ποὺ πίστευαν στὸ Χριστό, ξαφνικὰ γιὰ χάρη τοῦ Χριστοῦ νὰ

καὶ διώκοντα ἐξαίφνης διὰ τὸν Χριστὸν διὰ τοῦ τείχους ἐν σφυρίδι χαλῶμενον ἵνα διαφύγῃ τῶν Ἰουδαίων τὰς ἐπιβουλὰς, ἄλλοτε διὰ νυκτὸς εἰς Καισάρειαν ἐκπεμπόμενον κάκειθεν εἰς Ταρσὸν ἐξαποστελλόμενον ἵνα μὴ διασπασθῇ ὑπὸ τῆς τῶν Ἰουδαίων μανίας. Εἶ-
 5 δες, ἀγαπητέ, ὄση ἢ μεταβολή; εἶδες ὄση ἢ μετάστασις γέγονεν; εἶ-
 δες πῶς ἀπολαύσας τῆς ἄνωθεν φιλοτιμίας μετὰ δασιλείας τὰ παρ'
 ἑαυτοῦ εἰσήνεγκε, τὸν ζῆλον λέγω, τὴν θερμότητα, τὴν πίστιν, τὴν
 ἀνδρείαν, τὴν ὑπομονήν, τὸ φρόνημα τὸ ὑψηλόν, τὴν γνώμην τὴν
 ἀκατάπληκτον; Διὸ καὶ πλείονος ἠξιώθη τῆς ἄνωθεν ροπῆς. Ὅθεν
 10 καὶ γράφων ἔλεγε· «περισσότερον αὐτῶν πάντων ἐκοπίασα, οὐκ
 ἐγὼ δέ, ἀλλ' ἡ χάρις τοῦ Θεοῦ ἢ σὺν ἐμοί».

11. Τοῦτον δὴ, παρακαλῶ, καὶ ὑμεῖς μιμήσασθε, οἱ τὸν τοῦ Χρι-
 στοῦ ζυγὸν νῦν ὑπελθεῖν καταξιωθέντες καὶ τῆς υἰοθεσίας ἀπολαύ-
 οντες, καὶ τοσαύτην ἐκ προοιμίων εὐθέως ἐπιδείξασθε τὴν θερμό-
 15 τητα καὶ τὴν εἰς τὸν Χριστὸν πίστιν, ἵνα πλείονα ἐφέλκύσησθε τὴν
 ἄνωθεν χάριν καὶ τὸ παρασχεθὲν ὑμῖν ἔνδυμα φαιδρότερον ἀπεργά-
 σησθε καὶ δασιλοῦς ἀπολαύσητε τῆς εὐνοίας τῆς παρὰ τοῦ Δεσπό-
 του. Εἰ γὰρ μηδέπω μηδὲν ἐργασαμένους ἀγαθὸν ἀλλὰ καὶ τοσαῦτα
 φορτία ἁμαρτημάτων ἔχοντας ἐπικείμενα τοσοῦτων ἠξίωσε δωρε-
 20 ῶν, τὴν οἰκείαν φιλανθρωπίαν μιμούμενος, οὐ γὰρ μόνον ἁμαρτη-
 μάτων ἀπήλλαξε καὶ δικαιοσύνην ἐχαρίσατο, ἀλλὰ καὶ ἀγίους ἀπέ-
 δειξε καὶ υἰοθεσίαν παρέσχεν, εἰ τοίνυν προλαβὼν τοσαῦτα ἐδώρη-
 σατο, εἰ τὰ παρ' ἑαυτῶν μετὰ τοσαύτας δωρεὰς εἰσενεγκεῖν σπου-
 δάσετε καὶ μετὰ τῆς φυλακῆς τῶν ἤδη παρασχεθέντων καὶ πολι-
 25 τείας ἀκρίβειαν ἐπιδείξεσθε, πῶς οὐ μείζονος πάλιν ἀξιωθήσεσθε
 τῆς φιλοτιμίας;

12. Ἦκούσατε γὰρ σήμερον τοῦ μακαρίου Παύλου τοῦ νυμφα-
 γωγοῦ τῆς Ἐκκλησίας γράφοντος καὶ λέγοντος· «ὥστε εἴ τις ἐν
 Χριστῷ, καινὴ κτίσις»· οὐχ ἵνα περὶ τῆς αἰσθητῆς ταύτης κτίσεως
 30 νομίσωμεν εἶναι τὸ εἰρημένον, διὰ γὰρ τοῦτο προσέθηκεν, «εἴ τις ἐν
 Χριστῷ», διδάσκων ἡμᾶς ὅτι εἴ τις πρὸς τὴν εἰς τὸν Χριστὸν πί-

7. Πράξ. 9,25.

8. Α' Κορ. 15,10.

9. Β' Κορ. 5,17.

κατεβαίνει μέσα σέ καλάθι ἀπὸ τὰ τεῖχη γιὰ νὰ ξεφύγει τὶς ἐπιβουλές τῶν Ἰουδαίων⁷, καὶ ἄλλοτε μέσα στὴ νύχτα νὰ ὀδηγεῖται στὴν Καισάρεια καὶ ἀπὸ ἐκεῖ νὰ στέλνεται στὴ Ταρσοὺ γιὰ νὰ μὴ ξεσπισθεῖ ἀπὸ τὴ μανία τῶν Ἰουδαίων. Εἶδες, ἀγαπητέ, πόση ὑπῆρξε ἡ μεταβολή; εἶδες πόση ἦταν ἡ ἀλλαγὴ ποὺ ἔγινε; εἶδες πῶς, ἀφοῦ ἀπόλαυσε πλούσια τὴν οὐράνια γενναιοδωρία, πρόσφερε τὰ ὅσα ἐξαρτῶνταν ἀπ' αὐτόν, ἐννοῶ τὸν ζῆλο, τὴ θερμότητα, τὴν πίστη, τὴν ἀνδρεία, τὴν ὑπομονή, τὸ ὑψηλὸ φρόνημα, τὴ γνώμη τὴν ἀτρόμητη; Γι' αὐτὸ καὶ ἀξιώθηκε μεγαλύτερης οὐράνιας βοήθειας. Καὶ γι' αὐτὸ ἀκριβῶς γράφοντας ἔλεγε: «περισσότερο ἀπ' ὅλους αὐτοὺς κόπιασα, ὄχι ἐγώ, ἀλλ' ἡ χάρις τοῦ Θεοῦ ποὺ εἶναι μαζί μου»⁸..

11. Αὐτὸν λοιπὸν, παρακαλῶ, μιμηθεῖτε καὶ σεῖς, ποὺ καταξιωθήκατε σήμερα νὰ μπῆτε κάτω ἀπὸ τὸ ζυγὸ τοῦ Χριστοῦ καὶ ἀπολαύσατε τὴν υἰοθεσία, καὶ τόση θερμὴ καὶ πίστη στὸ Χριστὸ δείξατε ἀμέσως καὶ ἀπὸ τὴν ἀρχή, ὥστε νὰ προσελκύστε μεγαλύτερη τὴν οὐράνια χάρις, νὰ κάμετε λαμπρότερο τὸ ἔνδυμα ποὺ σᾶς δόθηκε, καὶ ν' ἀπολαύσετε πλούσια τὴν ἀγάπὴ τοῦ Κυρίου. Γιατὶ ἂν, χωρὶς νὰ κάματε κανένα ἀγαθὸ ἔργο ἀλλὰ καὶ εἶχατε ἐπάνω σας τόσα φορτία ἀμαρτημάτων, σᾶς ἀξίωσε τόσων δωρεῶν, μιμούμενος τὴ φιλανθρωπία του, γιατί ὄχι μόνο σᾶς ἀπάλλαξε ἀπὸ τὰ ἀμαρτήματα καὶ σᾶς χάρισε δικαιοσύνη, ἀλλὰ καὶ ἀγίους σᾶς ἀνέδειξε καὶ σᾶς χάρισε τὴν υἰοθεσία, ἂν λοιπὸν ἐκ τῶν προτέρων σᾶς δώρησε τόσα πολλά, ἂν φροντίσετε μετὰ τίς τόσες δωρεές νὰ συνεισφέρετε καὶ ὅσα ἐξαρτῶνται ἀπὸ σᾶς καὶ μαζί μὲ τὴ φύλαξη τῶν ὅσων ἤδη σᾶς δόθηκαν ἐπιδείξετε καὶ ἀκριβῆ πρὸς τὸ θέλημα τοῦ Θεοῦ πολιτεία, πῶς δὲν θ' ἀξιωθεῖτε πάλι μεγαλύτερης γενναιοδωρίας;

12. Ἀκούσατε λοιπὸν σήμερα τὸν μακάριο Παῦλο, τὸν νυμφαγωγὸ τῆς Ἐκκλησίας, νὰ γράφει καὶ νὰ λέγει: «ὥστε, ἂν κάποιος εἶναι ἐνωμένος μὲ τὸ Χριστὸ αὐτὸς εἶναι καινούργιο δημιούργημα»⁹ γιὰ νὰ μὴ νομίσουμε ὅτι τὰ λόγια αὐτὰ ἀναφέρονται στὴν αἰσθητὴ αὐτὴ κτίση, γι' αὐτὸ πρόσθεσε, «ἂν κάποιος εἶναι ἐνωμένος μὲ τὸ Χριστό», διδάσκοντάς μας ὅτι, ἂν κάποιος ἔφυγε ἀπὸ ἐκεῖ

στιν μετετάξατο, καινήν κτίσιν ἡμῖν ἐπιδείκνυσι. Τί γὰρ ὄφελος, εἶπέ μοι, τοσοῦτον καινὸν ἰδεῖν οὐρανὸν καὶ τὰ ἄλλα τῆς κτίσεως μέρη, ὅσον κέρδος ἄνθρωπον ἰδεῖν ἀπὸ κακίας ἐπὶ ἀρετὴν μεταστάντα καὶ ἀπὸ τῆς πλάνης ἐπὶ τὴν ἀλήθειαν μεταταξάμενον; Τοῦτο γὰρ «καινήν κτίσιν» καὶ ὁ μακάριος οὗτος ὠνόμασε, διὸ καὶ ἐπήγαγε εὐθέως, «τὰ ἀρχαῖα παρῆλθεν, ἰδοὺ γέγονε τὰ πάντα καινά», μονονουχὶ δεικνὺς ὅτι καθάπερ ἱμάτιον παλαιὸν ἀποδυσᾶμενοι τῶν ἀμαρτημάτων τὸ φορτίον διὰ τῆς εἰς τὸν Χριστὸν πίστεως, τὸ καινὸν τοῦτο καὶ φαιδρὸν ἱμάτιον καὶ τὴν στολὴν τὴν βασιλικὴν 10 περιέθεντο οἱ τῆς πλάνης ἐλευθερωθέντες· διὰ τοῦτο ἔλεγεν· «εἴ τις ἐν Χριστῷ, καινὴ κτίσις· τὰ ἀρχαῖα παρῆλθεν, ἰδοὺ γέγονε τὰ πάντα καινά».

13. Πῶς γὰρ οὐ καινὰ καὶ παράδοξα ὅταν ὁ χθὲς καὶ πρόην περὶ τὴν τρυφὴν καὶ τὴν ἀδηφαγίαν ἐσχολακῶς ἀθρόον ἐγκράτειαν 15 καὶ λιτότητα διαίτης ἀσπάζηται; πῶς οὐ καινὰ καὶ παράδοξα τὰ πάντα ὅταν ὁ πρότερον ἀκόλαστος καὶ περὶ τὰς ἡδονὰς τοῦ παρόντος βίου καταδαπανώμενος, ἐξαίφνης ἀνώτερος τῶν παθῶν γεγυνώς, ὡς οὐδὲ σῶμα περικείμενος, οὕτω τὴν σωφροσύνην καὶ τὴν ἀγνείαν μεταδιώκη;

20 14. Εἶδες πῶς ὄντως καινὴ κτίσις ἐστὶ τὸ γεγεννημένον; Ἡ γὰρ τοῦ Θεοῦ χάρις ἐπεισελθοῦσα μετέπλασε καὶ μετερρῦθμισε τὰς ψυχὰς καὶ ἄλλας ἀντ' ἄλλων αὐτὰς εἰργάσατο, οὐ τὴν οὐσίαν μεταβαλοῦσα ἀλλὰ τὴν προαίρεσιν μετασκευάσασα καὶ τῶν ὀφθαλμῶν τῆς διανοίας τὸ κριτήριόν οὐκ ἀφιεῖσα λοιπὸν ἐναντίαν περὶ τῶν 25 πραγμάτων ἔχειν τὴν ὑπόληψιν, ἀλλὰ, καθάπερ λήμην τινὰ τῶν ὀφθαλμῶν ἀποσκεδάσασα, παρέσχεν ἀκριβῶς ὄρᾶν καὶ τῆς κακίας τὸ δυσειδὲς καὶ ἀμορφον καὶ τῆς ἀρετῆς τὴν πολλὴν εὐμορφίαν καὶ τὴν φαιδρότητα.

15. Εἶδες πῶς καθ' ἐκάστην ἡμέραν καινήν ἐργάζεται κτίσιν ὁ 30 Δεσπότης; Τίς γὰρ ἕτερος ἐπεισεν, εἶπέ μοι, τὸν πᾶσαν τὴν ζωὴν πολλάκις καταναλώσαντα εἰς τὰς τοῦ βίου ἡδυπαθείας καὶ λίθους

πού ἦταν καὶ ἀσπάσθηκε τὴν πίστη στὸ Χριστό, αὐτὸς εἶναι γιὰ μᾶς καινούργιο δημιούργημα. Γιατὶ πές μου, πὶό εἶναι τὸ τόσο μεγάλο ὄφελος τὸ νὰ δοῦμε καινούργιο τὸν οὐρανὸ καὶ τὰ ἄλλα μέρη τῆς κτίσεως, ὅσο κέρδος εἶναι νὰ δοῦμε ἄνθρωπο νὰ μετατίθεται ἀπὸ τὴν κακία στὴν ἀρετὴ καὶ νὰ μεταπηδᾷ ἀπὸ τὴν πλάνη στὴν ἀλήθεια; Αὐτὸ λοιπὸν καὶ ὁ μακάριος ὀνόμασε «καινούργια κτίση», γι' αὐτὸ καὶ πρόσθεσε ἀμέσως, «τὰ ἀρχαῖα πέρασαν, νά, ὅλα ἔγιναν καινούργια», δείχνοντας κατὰ κάποιον τρόπο μ' αὐτὸ ὅτι ξε-ντύθηκαν σὰν παλιὸ ἔνδυμα τὸ φορτίο τῶν ἀμαρτημάτων μετὴν τὴν πίστη τους στὸ Χριστὸ καὶ φόρεσαν τὸ καινούργιο αὐτὸ καὶ λαμπρὸ ἔνδυμα καὶ τὴ βασιλικὴ στολὴ ἐκεῖνοι πού ἐλευθερώθηκαν ἀπὸ τὴν πλάνη καὶ καταλαμπρύνθηκαν ἀπὸ τὸ φῶς τῆς δικαιοσύνης· γι' αὐτὸ ἔλεγε· «ἂν κάποιος ἐνώθηκε μετὰ τὸ Χριστό, εἶναι καινούργια κτίση· τὰ ἀρχαῖα πέρασαν, νά, ὅλα ἔγιναν καινούργια».

13. Πῶς λοιπὸν δὲν εἶναι καινούργια καὶ παράδοξα, ὅταν ἐκεῖνος, πού χθές καὶ προηγουμένως ἀσχολοῦνταν μετὴν τρυφὴ καὶ τὴ λαιμαργία, μέσα σὲ μιὰ στιγμὴ ἔρχεται καὶ ἀσπάζεται τὴν ἐγκράτεια καὶ τὴ λιτοδίαιτα; Πῶς δὲν εἶναι ὅλα καινούργια καὶ παράδοξα ὅταν ἐκεῖνος πού προηγουμένως ἦταν ἀκόλαστος καὶ κατασπαταλοῦσε τὴν παρούσα ζωὴ στὶς ἡδονές, ξαφνικά, ἀφοῦ ἔγινε ἀνώτερος τῶν παθῶν, ἔτσι ἐπιδιώκει καὶ ἀσκεῖ τὴ σωφροσύνη καὶ τὴν ἀγνότητα, σὰν νὰ μὴ φέρει σῶμα;

14. Εἶδες πῶς πραγματικὰ εἶναι καινούργια κτίση αὐτὸ πού ἔγινε; Γιατὶ ἡ χάρις τοῦ Θεοῦ, ἀφοῦ εἰσῆλθε στὶς ψυχές, μετέπλασε καὶ μεταμόρφωσε αὐτὲς καὶ τίς ἔκαμε ἄλλες ἀντὶ ἄλλων, μεταβάλλοντας ὄχι τὴν οὐσία ἀλλὰ μεταλλάσσοντας τὴν προαίρεση καὶ μὴ ἀφήνοντας τὸ κριτήριον τῶν ὀφθαλμῶν τῆς διανοίας νὰ σχηματίζει πλέον ἀντίθετη γνώμη γιὰ τὰ πράγματα, ἀλλὰ, ἀφοῦ καθάρισε τὰ μάτια σὰν ἀπὸ κάποια τσίμπλα, τὰ ἔκαμε νὰ βλέπουν καθαρὰ καὶ τῆς κακίας τὴν ἀσχήμια καὶ τὴν ἀμορφία, καὶ τῆς ἀρετῆς τὴ μεγάλη ὁμορφία καὶ λαμπρότητα.

15. Εἶδες πῶς καθημερινὰ ὁ Κύριος δημιουργεῖ καινούργια κτίση; Γιατὶ πές μου, ποιὸς ἄλλος ἔπεισε ἐκεῖνον πού κατανάλωσε πολλές φορές ὅλη τὴ ζωὴ του στὶς ἀπολαύσεις τῆς ζωῆς, πού προ-

προσκυνοῦντα καὶ ξύλα καὶ ταῦτα θεοὺς ἡγούμενον, ἀθρόον εἰς τοσοῦτον ὕψος ἀρετῆς ἀναδραμεῖν ὡς ἐκείνων μὲν ἀπάντων ὑπεριδεῖν καὶ καταγελαῖν καὶ τοὺς λίθους λίθους ὄραν ὡσαύτως καὶ τὰ ξύλα ξύλα, τὸν δὲ τῶν ὄλων δημιουργὸν προσκυνεῖν καὶ τὴν εἰς
5 αὐτὸν πίστιν τῶν ἐν τῷ παρόντι βίῳ πάντων προτιμᾶν;

16. Εἶδες πῶς ἢ εἰς τὸν Χριστὸν πίστις καὶ ἢ πρὸς τὴν ἀρετὴν ἐπάνοδος καινὴ κτίσις λέγεται; Ἀκούωμεν τοίνυν, παρακαλῶ, καὶ οἱ πάλοι μεμνημένοι καὶ οἱ πρόσφατον τῆς φιλοτιμίας ἀπολαύσαντες τῆς δεσποτικῆς, τῆς ἀποστολικῆς παραινέσεως τῆς λεγούσης,
10 «τὰ ἀρχαῖα παρῆλθεν, ἰδοὺ γέγονε τὰ πάντα καινὰ» καὶ τῶν προτέρων ἀπάντων ἐπιλαθόμενοι, ὥσπερ ἐν καινῇ πολιτευόμενοι ζωῆ οὕτω τὸν ἑαυτῶν βίον μεταρρυθμίσωμεν, καὶ ἐννοοῦντες τοῦ ἐνοικοῦντος ἐν ἡμῖν τὸ ἀξίωμα οὕτως ἅπαντα καὶ λέγωμεν καὶ πράττωμεν.

15 17. Εἰ γὰρ ἄνθρωποι τὰς βιωτικὰς λειτουργίας ἀναδεχόμενοι καὶ ἐπὶ τῆς ἐσθῆτος πολλάκις ἦν περίκεινται τὸν τύπον τῶν βασιλικῶν εἰκόνων ἐπιφερόμενοι καὶ διὰ τοῦτο ἀξιόπιστοι τοῖς ἄλλοις ἅπασι φαινόμενοι, οὐδὲν ἀνάσχοιντο ἂν ποτε πρᾶξαι τοιοῦτον ὃ τῆς ἐσθῆτος ἐκείνης τῆς τοὺς τύπους ἐχούσης τοὺς βασιλικοὺς ἀνάξιον
20 ἂν γένοιτο, ἀλλὰ κἂν αὐτοὶ ποτε ἐπιχειρήσωσι, πολλοὺς ἔχουσι τοὺς διακωλύοντας, κἂν ἕτεροὶ τινες αὐτοὺς κακῶς διαθεῖναι βούλονται, ἱκανὴν ἔχουσιν ἀσφάλειαν τοῦ μηδὲν ἀηδὲς παθεῖν τῆς ἐσθῆτος τὴν περιβολήν, πολλῶ δὴ μᾶλλον οἱ οὐκ ἐπὶ ἱματίου ἀλλ' ἐπὶ ψυχῆς αὐτὸν τὸν Χριστὸν ἔχοντες ἐνοικοῦντα καὶ τὸν τούτου
25 Πατέρα καὶ τοῦ Πνεύματος τοῦ ἀγίου τὴν ἐπιφοίτησιν, πολλὴν ἂν εἶεν δίκαιοι τὴν ἀσφάλειαν ἐπιδείκνυσθαι καὶ πᾶσιν ἑαυτοὺς καταδήλους ποιεῖν διὰ τῆς ἀκριβοῦς πολιτείας καὶ τῆς τοῦ βίου ἐπιμελείας ὅτι τὴν εἰκόνα τὴν βασιλικὴν ἐπιφέρουσιν.

18. Ὡσπερ γὰρ ἐκεῖνοι ἐπὶ τῆς ἐσθῆτος κατὰ τοῦ στήθους τὰς
30 μορφὰς δεικνύντες τὰς βασιλικὰς πᾶσι φανεροὶ καθεστήκασιν, οὕτω καὶ ἡμεῖς εἰ βουλευθῆμεν, οἱ ἅπαξ τὸν Χριστὸν ἐνδυσάμενοι καὶ ἐνοικον αὐτὸν ἔχειν καταξιωθέντες, δυνησόμεθα διὰ τῆς τοῦ βίου ἀκριβείας καὶ σιγῶντες ἅπασι δεικνύναι τοῦ ἐνοικοῦντος ἐν

σκυνοῦσε λίθους καὶ ξύλα καὶ θεωροῦσε αὐτὰ θεοῦς, μέσα σὲ μιὰ στιγμή νὰ τὸν ἀνεβάσει σὲ τόσο μεγάλο ὕψος ἀρετῆς, ὥστε ἐκεῖνα νὰ τὰ περιφρονεῖ καὶ νὰ τὰ περιγελαῖ, καὶ νὰ βλέπει τοὺς λίθους σὰν λίθους καὶ τὰ ξύλα ἐπίσης σὰν ξύλα, ἐνῶ τὸν δημιουργὸ τῶν ὄλων νὰ τὸν προσκυνεῖ καὶ νὰ προτιμᾷ ἀπὸ ὅλα τῆς παρούσας ζωῆς τὴν πίστη σ' αὐτόν;

16. Εἶδες πῶς ἡ πίστη στὸ Χριστὸ καὶ ἡ ἐπιστροφή πρὸς τὴν ἀρετὴ ὀνομάζεται καινούργια κτίσις; Ἄς ἀκοῦμε λοιπὸν, παρακαλῶ, καὶ οἱ ἀπὸ παλιὰ μυημένοι καὶ ἐκεῖνοι ποὺ πρόσφατα ἀπόλαυσαν τὴ δεσποτικὴ γενναιοδωρία, τὴν ἀποστολικὴ παραίνεση ποὺ λέγει, «τὰ ἀρχαῖα πέρασαν, νά, ὅλα ἔγιναν καινούργια» καὶ ξεχνώντας ὅλα τὰ προηγούμενα, καὶ ἀφοῦ ζοῦμε μέσα σὲ μιὰ καινούργια ζωὴ, ἄς ρυθμίσομε τὴ ζωὴ μας σύμφωνα μὲ αὐτὴν, καὶ σκεπτόμενοι τὸ ἀξίωμα ἐκείνου ποὺ κατοικεῖ μέσα μας, ἔτσι ἄς λέμε καὶ ἄς πράττομε τὰ πάντα.

17. Γιατί, ἂν οἱ ἄνθρωποι ποὺ ἀναλαμβάνουν τὰ κοσμικὰ ἀξιώματα καὶ πολλές φορές φέροντας ἐπάνω στὸ ἔνδυμα ποὺ φοροῦν ἀποτυπωμένες τὶς βασιλικὲς εἰκόνες, μὲ τὶς ὁποῖες φαίνονται σ' ὄλους τοὺς ἄλλους ἀξιόπιστοι, δὲν θ' ἀνέχονταν ποτὲ νὰ πράξουν κάτι ποὺ θὰ ἦταν ἀνάξιο τοῦ ἐνδύματος ἐκείνου ποὺ φέρει τὶς βασιλικὲς εἰκόνες, ἀλλὰ κι ἂν ἀκόμη αὐτοὶ κάποτε ἐπιχειρήσουν, ἔχουν πολλοὺς ποὺ τοὺς ἐμποδίζουν, κι ἂν πάλι ὀρισμένοι ἄλλοι θελήσουν νὰ τοὺς κακοποιήσουν, ἔχουν γιὰ μεγάλη ἀσφάλεια τὴν περιβολὴ τοῦ ἐνδύματος, ὥστε νὰ μὴ πάθουν τίποτε τὸ δυσάρεστο, πολὺ περισσότερο λοιπὸν δίκαιο εἶναι νὰ εἶναι ἀσφαλεῖς ἐκεῖνοι ποὺ ἔχουν τὸ Χριστὸ νὰ κατοικεῖ μέσα τους καθὼς καὶ τὸν Πατέρα αὐτοῦ καὶ τὴν ἐπιφοίτησι τοῦ ἁγίου Πνεύματος καὶ νὰ δείχνουν σ' ὄλους ὀλοφάνερα μὲ τὸν ὀρθὸ τρόπο ζωῆς τους καὶ τὴν προσεκτικὴ συμπεριφορὰ τους ὅτι φέρουν τὴ βασιλικὴ εἰκόνα.

18. Ὅπως ἀκριβῶς δηλαδὴ ἐκεῖνοι φέροντας ἐπάνω στὸ ἔνδυμα καὶ μπροστὰ στὸ στήθος τὶς βασιλικὲς μορφὲς γίνονται φανεροὶ σ' ὄλους, ἔτσι κι ἐμεῖς ποὺ ντυθήκαμε μιὰ γιὰ πάντα τὸ Χριστὸ καὶ ἀξιοθήκαμε νὰ τὸν ἔχομε νὰ κατοικεῖ μέσα μας, ἂν θελήσομε θὰ μπορέσομε μὲ τὴν προσεκτικὴ καὶ ἐνάρετη ζωὴ μας καὶ σιγῶ-

ἡμῖν τὴν δύναμιν. Καὶ ὄν τρόπον νῦν ἢ τῆς ἐσθῆτος ὑμῶν περιβολὴ καὶ τὸ φαιδρὸν τῶν ἱματίων πάντων ἐπισπᾶται τὰς ὄψεις, οὕτω καὶ εἰς τὸ διηνεκές, εἰ βουλευθείητε, δυνήσεσθε τὴν φαιδρότητα τοῦ ἐνδύματος τοῦ βασιλικοῦ διατηροῦντες, ἀκριβέστερον ἢ νῦν διὰ τῆς
5 κατὰ Θεὸν πολιτείας καὶ τῆς πολλῆς ἀκριβείας τοὺς ὀρώντας ἅπαντας εἰς τὸν ὁμοιον ἐπισπάσασθαι ζῆλον καὶ εἰς τὴν τοῦ Δεσπότου δοξολογίαν.

19. Διὰ γὰρ τοῦτο καὶ ὁ Χριστὸς ἔλεγε· «λαμψάτω τὸ φῶς ὑμῶν ἔμπροσθεν τῶν ἀνθρώπων ὅπως ἴδωσι τὰ καλὰ ἔργα ὑμῶν καὶ
10 δοξάσωσι τὸν Πατέρα ὑμῶν τὸν ἐν τοῖς οὐρανοῖς». Εἶδες πῶς παραινεῖ λάμπειν τὸ φῶς τὸ ἐν ἡμῖν οὐ διὰ τῶν ἱματίων ἀλλὰ διὰ τῶν ἔργων; Εἰπὼν γάρ, «λαμψάτω τὸ φῶς ὑμῶν», ἐπήγαγεν, «ὅπως ἴδωσι τὰ καλὰ ἔργα ὑμῶν». Τοῦτο τὸ φῶς οὐ μέχρι τῶν σωματικῶν αἰσθήσεων ἴσταται, ἀλλὰ καὶ τὰς ψυχὰς τῶν ὀρώντων καὶ
15 τὴν διάνοιαν καταυγάζει καὶ τῆς κακίας τὸ σκότος διασκεδάσαν πρὸς τὴν ἔλλαμψιν τοῦ οἰκείου φωτὸς καὶ τὴν τῆς ἀρετῆς μίμησιν ἐπισπᾶται τοὺς ἐντυγχάνοντας.

20. «Λαμψάτω», φησί, «τὸ φῶς ὑμῶν ἔμπροσθεν τῶν ἀνθρώπων». Καὶ καλῶς εἶπεν «ἔμπροσθεν τῶν ἀνθρώπων». Τοσοῦτον
20 ὑμῶν ἔστω, φησί, τὸ φῶς ὥστε μὴ μόνον ὑμᾶς καταλάμπειν ἀλλὰ καὶ ἔμπροσθεν τῶν ἀνθρώπων φαίνειν τῶν δεομένων τῆς τούτου χορηγίας. Ὡσπερ οὖν τὸ αἰσθητὸν τοῦτο φῶς φυγαδεύει τὸ σκότος καὶ ὀρθὰ ποιεῖ βαδίζειν τοὺς τὴν αἰσθητὴν ταύτην ὀδεύοντας ὁδόν, οὕτω καὶ τὸ νοητὸν φῶς τὸ ἐκ τῆς ἀρίστης πολιτείας τοὺς ὑπὸ τοῦ
25 σκότους τῆς πλάνης τὸ ὄμμα τῆς διανοίας τεθλωμένον ἔχοντας καὶ οὐ δυναμένους ἀκριβῶς ἰδεῖν τῆς ἀρετῆς τὴν ὁδὸν καταυγάζει καὶ τὴν λήμην τῶν ὀφθαλμῶν τῆς διανοίας ἀποκαθαίρει καὶ πρὸς τὴν εὐθειαν ἄγει καὶ ποιεῖ βαδίζειν λοιπὸν ἐπὶ τὴν τῆς ἀρετῆς ὁδόν.

21. «Ὅπως ἴδωσι τὰ καλὰ ἔργα ὑμῶν καὶ δοξάσωσι τὸν Πατέρα ὑμῶν τὸν ἐν τοῖς οὐρανοῖς». Ἡ ἀρετὴ, φησὶν, ἢ ὑμετέρα καὶ ἢ περὶ τὴν πολιτείαν ἀκρίβεια καὶ ἢ τῶν καλῶν ἔργων κατόρθωσις

ντας ἀκόμη νὰ δείχνομε τὴ δύναμη ἐκείνου ποὺ κατοικεῖ μέσα μας. Καὶ ὅπως τώρα ἡ περιβολὴ τοῦ ἐνδύματός σας καὶ ἡ λαμπρότητα τῶν ἱματίων σας προσελκύει τὰ βλέμματα ὄλων, ἔτσι καὶ ἀπὸ ἐδῶ καὶ στὸ ἐξῆς, ἂν θελήσετε, θὰ μπορέσετε, διατηρώντας τὴ λαμπρότητα τοῦ βασιλικοῦ σας ἐνδύματος, νὰ προσελκύσετε περισσότερο ἀπὸ ὅ,τι τώρα σὲ ὅμοιο μὲ σᾶς ζῆλο καὶ στὴ δοξολογία τοῦ Κυρίου ὄλους ἐκείνους ποὺ σᾶς βλέπουν, μὲ τὸν σύμφωνο μὲ τὸ θέλημα τοῦ Θεοῦ τρόπο ζωῆς καὶ τὴν ἀκριβῆ τήρηση αὐτοῦ.

19. Γι' αὐτὸ λοιπὸν καὶ ὁ Χριστὸς ἔλεγε· «ἄς λάμψει τὸ φῶς σας μπροστὰ στοὺς ἀνθρώπους γιὰ νὰ δοῦν τὰ καλὰ ἔργα σας καὶ νὰ δοξάσουν τὸν Πατέρα σας ποὺ βρίσκεται στοὺς οὐρανοὺς»¹¹. Εἶδες πῶς προτρέπει νὰ λάμπει τὸ φῶς ποὺ ὑπάρχει μέσα μας ὄχι μὲ τὰ ἐνδύματα ἀλλὰ μὲ τὰ ἔργα; Γιατί, ἀφοῦ εἶπε, «ἄς λάμψει τὸ φῶς σας», πρόσθεσε, «γιὰ νὰ δοῦν τὰ καλὰ ἔργα σας». Αὐτὸ τὸ φῶς δὲ σταματᾷ μέχρι τὰ σωματικὰ μάτια, ἀλλὰ κατα φωτίζει καὶ τὶς ψυχὲς καὶ τὴ διάνοια ἐκείνων ποὺ τὸ βλέπουν καί, ἀφοῦ διαλύσει τὸ σκοτάδι τῆς κακίας, προσελκύει ἐκείνους ποὺ τὸ βλέπουν πρὸς τὴ λάμψη τοῦ φωτὸς αὐτοῦ καὶ τὴ μίμηση τῆς ἀρετῆς.

20. «Ἄς λάμψει», λέγει, «τὸ φῶς σας μπροστὰ στοὺς ἀνθρώπους». Καὶ σωστὰ εἶπε, «μπροστὰ στοὺς ἀνθρώπους». Τόσο μεγάλη λέγει νὰ εἶναι ἡ λαμπρότητα τοῦ φωτὸς σας, ὥστε νὰ κατα φωτίζει ὄχι μόνο ἐσᾶς, ἀλλὰ νὰ φωτίζει καὶ μπροστὰ στοὺς ἀνθρώπους ποὺ ἔχουν ἀνάγκη ἀπὸ τὴ χορηγία αὐτοῦ. Ὅπως ἀκριβῶς λοιπὸν τὸ αἰσθητὸ αὐτὸ φῶς διαλύει τὸ σκοτάδι καὶ βοηθᾷ νὰ βαδίζουν ὀρθὰ ἐκεῖνοι ποὺ βαδίζουν τὴν αἰσθητὴ αὐτὴ ὁδὸ, ἔτσι καὶ τὸ νοητὸ φῶς, ποὺ πηγάζει ἀπὸ τὸν ἄριστο τρόπο ζωῆς, κατα φωτίζει ἐκείνους ποὺ ἔχουν θολωμένα ἀπὸ τὸ σκοτάδι τῆς πλάνης τὰ μάτια τῆς ψυχῆς καὶ δὲν μποροῦν νὰ δοῦν καθαρὰ τὸ δρόμο τῆς ἀρετῆς, καθαρίζει τὴν τσίμπλα τῶν ματιῶν τῆς ψυχῆς, τὴν ὁδηγεῖ στὸν εὐθὺ δρόμο καὶ τὴν κάμνει νὰ βαδίζει στὸ ἐξῆς τὸ δρόμο τῆς ἀρετῆς.

21. «Γιὰ νὰ δοῦν τὰ καλὰ ἔργα σας καὶ νὰ δοξάσουν τὸν Πατέρα σας τὸν οὐράνιο». Ἡ ἀρετὴ σας, λέγει, καὶ ὁ προσεκτικὸς τρόπος ζωῆς σας καθὼς καὶ ἡ κατόρθωση τῶν καλῶν ἔργων ἄς διε-

εἰς δοξολογίαν διεγειρέτω τοὺς ὀρώντας τοῦ κοινοῦ πάντων Δεσπότη. Ἐκαστος τοίνυν ὑμῶν, παρακαλῶ, σπουδαζέτω μετὰ τοσαύτης ἀκριβείας βιοῦν, ἵνα παρὰ πάντων τῶν εἰς ὑμᾶς ὀρώντων ἡ εὐφημία εἰς τὸν Δεσπότην ἀναφέρηται.

522. Διὰ τοῦτο καὶ ὁ μακάριος οὗτος ὁ μιμητὴς τοῦ Χριστοῦ, ὁ τῆς ἀρίστης πολιτείας διδάσκαλος, ὁ πανταχοῦ περιτρέχων καὶ πάντα ποιῶν ὑπὲρ τῆς τῶν ἀνθρώπων σωτηρίας, ἔγραφε λέγων· «εἴ τις ἐν Χριστῷ, καινὴ κτίσις· τὰ ἀρχαῖα παρῆλθεν, ἰδοὺ γέγονε τὰ πάντα καινά»· μονονουχὶ παραινῶν καὶ λέγων· ἀπέθου τὸ πα-
10 λαιὸν ἔνδυμα, ἔλαβες τὸ καινὸν καὶ τοσαύτην ἔχον τὴν φαιδρότητα ὡς αὐταῖς ἀντιλάμπειν ταῖς ἀκτῖσι ταῖς ἡλιακαῖς· σκόπει ὅπως ἐπὶ τῆς αὐτῆς φαιδρότητος διατηρῆς τοῦ ἐνδύματος τὸ κάλλος. Ἔως γὰρ ἂν βλέπη ὁ πονηρὸς δαίμων ἐκεῖνος καὶ ἐχθρὸς τῆς σωτηρίας τῆς ἡμετέρας ἀπαστράπτων ἡμῶν τοῦτο τὸ ἔνδυμα τὸ πνευματικόν,
15 οὐ τολμᾷ οὐδὲ πλησίον στήναι, οὕτω δέδοικεν αὐτοῦ τὴν φαιδρότητα. Ἀποτυφλοῖ γὰρ αὐτοῦ τὰς ὄψεις ἢ ἀστραπὴ ἢ ἐντεῦθεν ἐκπηδῶσα.

23. Διό, παρακαλῶ, ἤδη ἐξ ἀρχῆς καὶ ἐκ προοιμίων πολὺν τὸν ἀγῶνα, πολλὴν τὴν φαιδρότητα ἐπιδείξασθε, διὰ πάντων τοῦ ἐνδύ-
20 ματος τούτου τὸ κάλλος λαμπρότερον καὶ φαιδρότερον κατασκευάζοντες καὶ μήτε λόγος τῆς γλώττης ἀπλῶς καὶ εἰκῆ προπηδάτω, ἀλλὰ πρότερον σκοπῶμεν εἴ τι χρήσιμον ἔχει καὶ εἴ τινα οἰκοδομὴν τοῖς ἀκούουσι παρέχειν δύναται καὶ τότε μετὰ πολλοῦ τοῦ δέους τὰ ρήματα προφέρωμεν, ὡσανεὶ τινος ἐστῶτος καὶ ταῦτα γραφῆ πα-
25 ραδιδόντος, μνημονεύοντες τοῦ παρὰ τοῦ Κυρίου εἰρημένου· «λέγω ὑμῖν ὅτι πᾶν ρῆμα ἀργὸν ὃ ἐὰν λαλήσωσιν οἱ ἄνθρωποι ἀποδώσουσι περὶ αὐτοῦ λόγον ἐν ἡμέρᾳ κρίσεως».

24. Μήτε διάλεξις τοίνυν βιωτικὴ καὶ ἀνόνητος καὶ μηδὲν κέρδος ἔχουσα παρ' ἡμῶν γινέσθω· καινὴν γὰρ εἰλόμεθα λοιπὸν πολι-
30 τείαν καὶ ἐξηλλαγμένην καὶ προσήκει ἡμᾶς ἀκόλουθα τῇ πολιτείᾳ διαπράττεσθαι, ἵνα μὴ ταύτης ἀνάξιοι γενώμεθα. Οὐχ ὀρᾶτε ἐν τοῖς βιωτικοῖς ἀξιώμασι πῶς οἱ εἰς τὴν παρ' αὐτοῖς λεγομένην σύγκλη-

γείρουν πρὸς δοξολογία τοῦ κοινοῦ Κυρίου ὄλων ὄλους ἐκείνους πού σα̃ς βλέπουν. Ὁ καθέννας σας λοιπόν, παρακαλῶ, ἄς φροντίζει μὲ τόσο ἐνάρετο τρόπο νὰ ζεῖ, ὥστε ἡ δοξολογία ὄλων ἐκείνων πού σα̃ς βλέπουν νὰ ἀναπέμπεται πρὸς τὸν Κύριο.

22. Γι' αὐτὸ καὶ ὁ μακάριος αὐτὸς ὁ μιμητὴς τοῦ Χριστοῦ, ὁ δάσκαλος τῆς ἄριστης πολιτείας, πού ἔτρεχε παντοῦ καὶ ἔκαμνε ὄλα γιὰ τὴ σωτηρία τῶν ἀνθρώπων, ἔγραψε λέγοντας, «ἂν κάποιος ἐνώθηκε μὲ τὸ Χριστό, εἶναι καινούργια κτίση· τὰ ἀρχαῖα πέρασαν, νά, ὄλα ἔγιναν καινούργια»· εἶναι σὰν νὰ συμβούλευε καὶ ἔλεγε· ἔβγαλες τὸ παλιὸ ἔνδυμα καὶ ἔλαβες τὸ καινούργιο πού ἔχει τόση μεγάλη λαμπρότητα, ὥστε νὰ συναγωνίζεται στὴ λάμψη καὶ αὐτὲς ἀκόμα τὶς ἴδιες τὶς ἡλιακὲς ἀκτίνες· πρόσεχε, ὥστε νὰ διατηρεῖς τὸ κάλλος τοῦ ἐνδύματος μὲ τὴν ἴδια λαμπρότητα'. Γιατί, ὅσο καιρὸ βλέπει ὁ πονηρὸς ἐκεῖνος δαίμονας καὶ ἐχθρὸς τῆς σωτηρίας μας ν' ἀκτινοβολεῖ αὐτὸ τὸ πνευματικὸ μας ἔνδυμα, δὲν τολμᾷ οὔτε κοντά μας νὰ σταθεῖ· τόσο πολὺ φοβᾶται τὴ λαμπρότητα αὐτοῦ. Γιατί ἀποτυφλώνει τὰ μάτια ἢ ἀκτινοβολία πού ἐκπηδᾷ ἀπὸ αὐτὸ.

23. Γι' αὐτό, παρακαλῶ, ἤδη ἀπὸ τὴν ἀρχὴ καὶ ἀπὸ τὴν πρώτη στιγμὴ ἐπιδείξατε μεγάλο ἀγώνα, μεγάλη λαμπρότητα, κάμνοντας μὲ ὄλα λαμπρότερο καὶ φαιδρότερο τὸ κάλλος τοῦ ἐνδύματος αὐτοῦ, καὶ οὔτε λόγος τῆς γλώσσας νὰ βγαίνει ἀπὸ τὸ στόμα τυχαῖος καὶ ἄσκοπος, ἀλλὰ προηγουμένως νὰ σκεπτόμαστε ἂν ἔχει κάτι χρήσιμο καὶ ἂν μπορεῖ νὰ προσφέρει κάποια ἐποικοδομὴ σ' ἐκείνους πού τὸν ἀκοῦν, καὶ τότε μὲ πολὺ φόβο νὰ μιᾶμε, σὰν νὰ βρίσκειται κάποιος ἐκεῖ καὶ γράφει τὰ λόγια, ἐνθυμούμενοι ἐκεῖνο πού λέχθηκε ἀπὸ τὸν Κύριο· «σα̃ς λέγω, πῶς γιὰ κάθε λόγο ἀργὸ πού θὰ ποῦν οἱ ἄνθρωποι, θὰ λογοδοτήσουν γι' αὐτὸν κατὰ τὴν ἡμέρα τῆς κρίσεως»¹³.

24. Ἄς μὴ μιᾶμε λοιπόν γιὰ κοσμικὰ καὶ ἀνώφελα πράγματα καὶ πού κανένα κέρδος δὲν παρέχουν· γιατί ἀκολουθήσαμε τώρα καινούργιο καὶ διαφορετικὸ τρόπο ζωῆς καὶ πρέπει τὰ ἔργα μας νὰ εἶναι σύμφωνα μὲ αὐτὸν τὸν τρόπο ζωῆς γιὰ νὰ μὴ γίνομε ἀνάξιοι αὐτοῦ. Δὲ βλέπετε στὰ κοσμικὰ ἀξιώματα πῶς ἐκεῖνοι πού ἐπιθυ-

τον τελειῖν σπουδάζοντες ὑπὸ τῶν νόμων τῶν ἀνθρωπίνων κωλύονται τινα διαπράττεσθαι τῶν τοῖς ἄλλοις ἀνθρώποις μετὰ ἀδείας συγκεχωρημένων; Τὸν αὐτὸν δὴ τρόπον καὶ ὑμεῖς οἳ τε νῦν μεμνημένοι καὶ οἳ πάλαι ταύτης τῆς χάριτος ἀξιοθέντες δίκαιοι ἂν εἴημεν, εἰς τὴν σύγκλητον τὴν πνευματικὴν ἅπαξ ἀπογραψάμενοι, μὴ τὰ αὐτὰ τοῖς ἄλλοις μετιέναι, ἀλλὰ καὶ γλώττης ἀκρίβειαν καὶ διανοίας καθαρότητα ἐπιδείκνυσθαι καὶ ἕκαστον ἡμῶν τῶν μελῶν παιδαγωγεῖν μηδὲν ἔργον μεταχειρίζειν ὃ μὴ πολὺ τὸ κέρδος τῆ ψυχῆ πραγματεύεται.

10 25. Οἷόν τι λέγω; Τὴν γλῶτταν εἰς ὕμνους μόνον καὶ δοξολογίαν καὶ ἀνάγνωσιν τῶν θείων λογίων καὶ διαλέξεις πνευματικὰς ἀπασχολεῖν· «εἴ τις γὰρ λόγος», φησὶν, «ἀγαθὸς πρὸς οἰκοδομὴν ἵνα δῶ χάριν τοῖς ἀκούουσι· καὶ μὴ λυπεῖτε τὸ Πνεῦμα τοῦ Θεοῦ ἐν ᾧ ἔσφραγίσθητε». Εἶδετε ὅτι τὸ μὴ ταῦτα ποιεῖν εἰς λύπην τοῦ ἁγίου
15 Πνεύματος συντείνει; Διὰ τοῦτο, παρακαλῶ, σπουδάζωμεν μηδὲν τῶν λυπούντων τὸ Πνεῦμα τὸ ἅγιον διαπράττεσθαι ἀλλὰ κἂν προιέναι δέη, μὴ τὰ ἐπιβλαβῆ συνέδρια ἐπιδιώκωμεν μηδὲ τοὺς συλλόγους τοὺς ἀνοήτους καὶ φλυαρίας γέμοντας, ἀλλὰ πρὸ πάντων τῆς τοῦ Θεοῦ Ἐκκλησίας καὶ τῶν εὐκτηρίων οἴκων μηδὲν
20 ἡμῖν ἔστω προτιμότερον καὶ τῶν συλλόγων τῶν πνευματικὰς ἐχόντων διαλέξεις.

26. Καὶ ἕκαστον τῶν παρ' ἡμῶν γινομένων πολλῆς μετεχέτω τῆς κοσμιότητος. «Στολισμὸς» γάρ, φησὶν, «ἀνδρὸς καὶ γέλως ὀδόντων καὶ βῆμα ποδὸς ἀναγγέλλει τὰ περὶ αὐτοῦ». Τῆς γὰρ ἐν τῇ
25 ψυχῆ καταστάσεως εἰκῶν ἂν γένοιτο σαφῆς ἢ ἔξωθεν ὄψις, καὶ ἢ τῶν μελῶν κίνησις ἐκείνης μάλιστα δείκνυσι τὴν εὐμορφίαν. Κἂν βαδίζωμεν ἐπὶ τῆς ἀγορᾶς, τοιαύτη ἡμῶν ἔστω ἢ πρόοδος, τοσαύτης μετεχέτω γαλήνης καὶ καταστάσεως ὡς ἐπιστρέφειν εἰς τὴν ἡμετέραν θέαν τοὺς ἀπαντῶντας, καὶ μήτε ὀφθαλμὸς ρεμβέσθω
30 μήτε οἱ πόδες ἄτακτα βαδιζέτωσαν καὶ ἡ γλῶττα μετὰ τῆς ἡσυ-

14. Ἐφ. 4,29.

15. Σοφ. Σειράχ 19,30.

μοῦν νὰ καταλάβουν θέση στὴν ὀνομαζόμενη ἀπ' αὐτοὺς σύγκλητο ἐμποδίζονται ἀπὸ τοὺς ἀνθρώπινους νόμους νὰ κάμνουν κάτι ἀπὸ ἐκεῖνα ποὺ ἐπιτρέπονται τελείως ἐλεύθερα στοὺς ἄλλους ἀνθρώπους; Κατὰ τὸν ἴδιο λοιπὸν τρόπο καὶ σεῖς καὶ ὅσοι μνηθήκατε τώρα καὶ ὅσοι ἀξιωθήκατε νὰ λάβετε αὐτὴ τὴ χάρη παλαιότερα θὰ ἦταν σωστό, ἐφόσον γραφήκατε μιὰ φορὰ στὴν πνευματικὴ σύγκλητο, νὰ μὴ κάμνετε τὰ ἴδια μὲ τοὺς ἄλλους, ἀλλὰ καὶ προσεκτικοὶ στὴ γλῶσσα νὰ εἴστε καὶ νὰ διατηρεῖτε καθαρὴ τὴ διάνοιά σας καὶ κάθε μέλος σας νὰ τὸ ἀσκεῖτε νὰ μὴ κάμνει καμιὰ πράξη ποὺ δὲν παρέχει μεγάλο κέρδος στὴν ψυχὴ.

25. Τί ἐννοῶ μ' αὐτὸ ποὺ λέγω; Τὴ γλῶσσα σας νὰ τὴν ἀπασχολεῖτε σὲ ὕμνους μόνο καὶ δοξολογία καὶ ἀνάγνωση τῶν θείων λογίων καὶ σὲ πνευματικὲς συζητήσεις· γιατί λέγει, «μόνο καλὸς λόγος νὰ βγαίνει ἀπὸ τὸ στόμα σας ποὺ νὰ οἰκοδομεῖ πνευματικὰ καὶ νὰ ὠφελεῖ ἐκείνους ποὺ τὸν ἀκοῦν· καὶ μὴ λυπεῖτε τὸ Πνεῦμα τοῦ Θεοῦ μὲ τὸ ὁποῖο σφραγισθήκατε¹⁴. Εἶδατε ὅτι τὸ νὰ μὴ κάμνει κανεὶς αὐτὰ κάμνει τὸ ἅγιο Πνεῦμα νὰ λυπεῖται; Γι' αὐτό, παρακαλῶ, ἄς φροντίζομε νὰ μὴ κάμνομε τίποτε ἀπὸ ἐκεῖνα ποὺ λυποῦν τὸ ἅγιο Πνεῦμα, ἀλλὰ κι ἂν ἀκόμη εἶναι ἀνάγκη νὰ βγοῦμε ἀπὸ τὸ σπίτι μας, νὰ μὴ ἐπιδιώκομε τὰ ἐπιβλαβῆ συνέδρια οὔτε τὶς ἀνόητες συγκεντρώσεις τὶς γεμάτες ἀπὸ φλυαρία, ἀλλὰ νὰ μὴ θεωροῦμε τίποτε προτιμότερον ἀπὸ τὴν ἐκκλησίαν τοῦ Θεοῦ καὶ τοὺς οἴκους προσευχῆς καθὼς ἐπίσης καὶ ἀπὸ τὶς συναθροίσεις ἐκεῖνες στὶς ὁποῖες γίνονται πνευματικὲς ὁμιλίαι.

26. Καὶ κάθε τι ποὺ γίνεται ἀπὸ μᾶς ἄς τὸ διακρίνει πολλὴ κοσμιότητα. Γιατὶ λέγει, «ὁ στολισμὸς τοῦ ἀνθρώπου, τὸ γέλιο τῶν δοντιῶν του καὶ τὸ βᾶδισμά του φανερώνουν τί ἄνθρωπος εἶναι αὐτός»¹⁵. Πραγματικὰ σαφὴς εἰκόνα τῆς καταστάσεως τῆς ψυχῆς θὰ μπορούσε νὰ γίνει ἡ ἐξωτερικὴ παρουσία τοῦ ἀνθρώπου, καὶ ἡ κίνηση τῶν μελῶν δείχνει τῆς ψυχῆς κυρίως τὴν ὁμορφίαν. Ὅταν λοιπὸν βαδίζομε μέσα στὴν ἀγορὰ, ἄς εἶναι τέτοιο τὸ βᾶδισμά μας καὶ ἄς τὸ διακρίνει τόση γαλήνη καὶ εὐπρέπεια, ὥστε ν' ἀποσποῦμε τὴν προσοχὴ ἐκείνων ποὺ μᾶς συναντοῦν· καὶ οὔτε τὰ μάτια μας νὰ χάσκουν ἐδῶ καὶ ἐκεῖ, οὔτε τὰ πόδια μας νὰ βαδίζουν ἄτακτα,

χίας καὶ ἐπιεικείας τὰ ρήματα προφερέτω καὶ ἀπλῶς ἅπαντα τὰ ἐξωθεν μηνυέτω τῆς ἔνδοθεν καθημένης ψυχῆς τὴν εὐμορφίαν, καὶ ξένη τις καὶ παρηλλαγμένη γινέσθω λοιπὸν ἡμῶν ἢ διαγωγῆ, ἐπειδὴ καινὰ καὶ ξένα ἐστὶ τὰ ἡμῖν ὑπηργμένα, καθάπερ ὁ μακάριος
5 δείκνυσι Παῦλος λέγων· «εἴ τις ἐν Χριστῷ, καινὴ κτίσις».

27. Καὶ ἵνα μάθῃς ὅτι καινὰ καὶ παράδοξα τὰ δεδωρημένα ἡμῖν, οἱ πρὸ τούτου τοῦ πληθοῦ ἀτιμότεροι καὶ χαμαί, ὡς εἶπεῖν, συρόμενοι ἄθρόον χρυσοῦ φαιδρότεροι γεγόναμεν καὶ ἀντὶ τῆς γῆς τὸν οὐρανὸν ἠλλαξάμεθα. Διὰ τοῦτο καὶ πάντα τὰ δεδωρημένα ἡμῖν τυγ-
10 χάνει πνευματικά. Καὶ γὰρ τὸ ἔνδυμα ἡμῶν πνευματικὸν καὶ ἡ τροφή ἡμῶν πνευματικὴ καὶ τὸ πόμα ἡμῶν πνευματικόν· λοιπὸν ἀκόλουθον ἂν εἴη καὶ τὰ ἔργα ἡμῶν καὶ τὰς πράξεις πάσας εἶναι πνευματικάς. Αὗται γὰρ εἰσι καρπὸς τοῦ Πνεύματος καθάπερ καὶ Παῦλος λέγει· «ὁ δὲ καρπὸς τοῦ Πνεύματός ἐστιν ἀγάπη, χαρὰ, εἰρήνη,
15 μακροθυμία, χρησιότης, ἀγαθωσύνη, πίστις, πραότης, ἐγκράτεια· κατὰ τῶν τοιούτων οὐκ ἔστι νόμος, φησὶν». Καλῶς οὕτως εἶπεν· ἀνώτεροι γὰρ τοῦ νόμου οἱ τὴν ἀρετὴν μετιόντες καὶ οὐχ ὑπόκεινται νόμῳ· «δικαίῳ» γάρ, φησί, «νόμος οὐ κεῖται».

28. Εἶτα τὸν καρπὸν τοῦ Πνεύματος ἡμῖν διελθὼν ἐπήγαγεν, «οἱ
20 δὲ τοῦ Χριστοῦ τὴν σάρκα ἐσταύρωσαν σὺν τοῖς παθήμασι καὶ ταῖς ἐπιθυμίαις», ὡς ἂν εἴποι τις ἀνενέργητον αὐτὴν πρὸς τὴν τῶν κακῶν ἐργασίαν ἀπέδειξαν, ἄπρακτον αὐτὴν κατέστησαν, οὕτως αὐτὴν κατηγωνίσαντο ὡς ἀνωτέραν εἶναι καὶ τῶν παθῶν καὶ τῶν ἐπιθυμιῶν. Τοῦτο γὰρ ἠνίξατο εἰπὼν «ἐσταύρωσαν». Καθάπερ
25 γὰρ ὁ ἐπὶ τοῦ σταυροῦ προσηλωμένος καὶ τοῖς ἡλοῖς ἐκείνοις προσπεπαρμένος ὑπὸ τῶν ὀδυνῶν διακοπτόμενος καὶ ἐντεῦθεν κάκειθεν ὡς εἶπεῖν κεντούμενος, οὐκ ἂν δυνηθεῖη ποτὲ ὑπὸ σαρκικῆς ἐπιθυμίας ἐνοχληθῆναι ἀλλὰ καὶ τὰ πάθη πάντα καὶ ἐπιθυμία πᾶσα

16. Γαλ. 5,22–23.

17. Α' Τιμ. 1,9.

18. Γαλ. 5,24.

ἐνῶ ἡ γλῶσσα μας μὲ ἡρεμία καὶ καλωσύνη νὰ προφέρει τὰ λόγια, καὶ γενικὰ ὅλα τὰ ἐξωτερικὰ νὰ φανερώουν τὴν ὁμορφιὰ τῆς ψυχῆς ποὺ βρίσκεται μέσα μας· ἡ ὅλη δηλαδή διαγωγή μας ἄς εἶναι στὸ ἐξῆς κάτι τὸ ἀσυνήθιστο καὶ τελείως διαφορετικό, ἐπειδὴ εἶναι καινούργια καὶ παράξενα ἐκεῖνα ποὺ μᾶς δωρήθηκαν, ὅπως ἀκριβῶς φανερώνει αὐτὸ ὁ μακάριος Παῦλος λέγοντας· «ἂν κάποιος ἐνώθηκε μὲ τὸ Χριστό, αὐτὸς εἶναι καινούργια κτίστη».

27. Καὶ γιὰ νὰ μάθεις ὅτι εἶναι καινούργια καὶ παράξενα ἐκεῖνα ποὺ μᾶς δωρήθηκαν, σκέψου ὅτι ἐμεῖς ποὺ πρὶν ἀπ' αὐτὸ ἤμασταν πιὸ ἀσήμαντοι καὶ ἀπὸ τὸν πηλὸ καὶ σερνόμασταν, ὅπως θὰ λέγαμε, κάτω στὴ γῆ, μέσα σὲ μιὰ στιγμή γίναμε λαμπρότεροι καὶ ἀπὸ τὸ χρυσάφι καὶ ἀνταλλάξαμε τὴ γῆ μὲ τὸν οὐρανό. Γι' αὐτὸ καὶ ὅλα ἐκεῖνα ποὺ μᾶς δωρήθηκαν εἶναι πνευματικά. Πραγματικὰ λοιπὸν καὶ τὸ ἔνδυμά μας εἶναι πνευματικὸ καὶ ἡ τροφή μας πνευματικὴ καὶ τὸ ποτό μας πνευματικόν· κατὰ συνέπεια πρέπει στὸ ἐξῆς καὶ τὰ ἔργα μας καὶ ὅλες οἱ πράξεις μας νὰ εἶναι πνευματικές. Γιατὶ αὐτὲς εἶναι ὁ καρπὸς τοῦ Πνεύματος, ὅπως ἀκριβῶς καὶ ὁ Παῦλος λέγει· «ὁ καρπὸς τοῦ Πνεύματος εἶναι ἀγάπη, χαρά, εἰρήνη, μακροθυμία, χρηστότητα, ἀγαθοσύνη, πίστη, πραότητα, ἐγκράτεια· γι' αὐτοὺς ὁ νόμος δὲν ἔχει καμιὰ ἰσχὺ»¹⁶. Σωστὰ μίλησε ἔτσι· γιατί ἐκεῖνοι ποὺ ἀσκοῦν τὴν ἀρετὴ βρίσκονται πάνω ἀπὸ τὸ νόμο καὶ δὲν ἔχει καμιὰ ἰσχὺ γι' αὐτοὺς ὁ νόμος· γιατί λέγει, «ὁ νόμος δὲν ἔχει καμιὰ ἰσχὺ γιὰ τὸν δίκαιο»¹⁷.

28. Στὴ συνέχεια, ἀφοῦ περιέγραψε τὸν καρπὸ τοῦ Πνεύματος, πρόσθεσε, «οἱ πιστοὶ ὅμως τοῦ Χριστοῦ σταύρωσαν τὴ σάρκα μαζί μὲ τὰ πάθη καὶ τὶς ἐπιθυμίες»¹⁸, ὅπως θὰ μπορούσε νὰ πεῖ κανεὶς, ἐπέδειξαν αὐτὴν ἀνίκανη γιὰ τὴ διάπραξη τῶν κακῶν, τὴν κατέστησαν ἄπρακτη γιὰ τὸ κακό, τόσο πολὺ πολέμησαν αὐτὴν ὥστε νὰ γίνῃ ἀνώτερη ἀπὸ τὰ πάθη καὶ τὶς ἐπιθυμίες. Γιατὶ αὐτὸ ὑπαινίχθηκε λέγοντας, «σταύρωσαν». Ὅπως ἀκριβῶς δηλαδή ἐκεῖνος ποὺ εἶναι καρφωμένος στὸ σταυρὸ καὶ εἶναι κατατρυπημένος ἀπὸ τὰ καρφιά ἐκεῖνα, καταξεσχίζόμενος ἀπὸ τοὺς φοβεροὺς πόνους καὶ δεχόμενος τὰ κεντήματα αὐτῶν σ' ὅλο τὸ σῶμα του, δὲ θὰ ἦταν δυνατὸ ποτὲ νὰ ἐνοχληθεῖ ἀπὸ σαρκικὴ ἐπιθυμία, ἀλλὰ φυγα-

πονηρὰ φυγαδεύεται, τῆς ὀδύνης οὐδεμίαν χώραν ἐκείνοις τοῖς πά-
 θεσι παρεχούσης, τὸν αὐτὸν δὴ τρόπον καὶ οἱ τῷ Χριστῷ ἑαυτοὺς
 ἀναθέντες οὕτως αὐτῷ προσηλώθησαν καὶ κατεγέλασαν τῶν
 σωματικῶν ἀναγκῶν ὡσανεὶ σταυρώσαντες ἑαυτοὺς μετὰ τῶν πα-
 5 θῶν καὶ τῶν ἐπιθυμιῶν.

29. Οἱ τοίνυν τοῦ Χριστοῦ γενόμενοι καὶ αὐτὸν ἐνδυσάμενοι καὶ
 τῆς τροφῆς αὐτοῦ τῆς πνευματικῆς καὶ τοῦ ποτοῦ καταξιούμενοι,
 οὕτως ἑαυτοὺς ρυθμίσωμεν ὡς μηδὲν κοινὸν ἔχοντες πρὸς τὰ τοῦ
 παρόντος βίου πράγματα. Καὶ γὰρ εἰς ἑτέραν πολιτείαν ἀπεγραψά-
 10 μεθα, εἰς τὴν ἄνω Ἱερουσαλήμ. Διό, παρακαλῶ, ἄξια τῆς πολιτείας
 ἐκείνης τὰ ἔργα ἐπιδειξώμεθα, ἵνα καὶ δι' ὧν αὐτοὶ τὴν ἀρετὴν μέ-
 τιμεν καὶ δι' ὧν ἑτέρους εἰς τὴν τοῦ Δεσπότητος δοξολογίαν ἐκκα-
 λούμεθα, πολλὴν τὴν ἄνωθεν εὐνοίαν ἐπισπασώμεθα. Ὅταν γὰρ
 Δεσπότης ἡμῶν δοξάζεται, μετὰ πολλῆς καὶ αὐτὸς δαψιλείας τὰς
 15 παρ' ἑαυτοῦ δωρεὰς ἡμῖν ἐκχεῖ, ἅτε ἀποδεξάμενος ἡμῶν τὴν εὐ-
 γνωμοσύνην καὶ εἰδὼς ὡς οὐκ εἰς ἀχαρίστους καὶ ἀγνώμονας τὰς
 παρ' ἑαυτοῦ εὐεργεσίας κατατίθεται.

30. Οἶδα ὅτι μακρὸν ἐποίησα τὸν λόγον. Ἀλλὰ σύγγνωτε· ἡ πολ-
 λὴ περὶ ὑμᾶς φιλοστοργία εἰς μῆκος ἡμῖν ἐξέτεινε τὴν διδασκαλίαν.
 20 Ὅρων γὰρ ὑμῶν τὸν πλοῦτον τὸν πνευματικὸν καὶ εἰδὼς τοῦ πο-
 νηροῦ δαίμονος τὴν μανίαν καὶ ὅτι νῦν μάλιστα πολλῆς ὑμῖν δεῖ τῆς
 ἀσφαλείας καὶ τῆς φυλακῆς, διὰ τοῦτο ταῦτα παρήνεσα, ὥστε καθ'
 ἑκάστην ἡμέραν νήφειν καὶ ἐγρηγορέναι καὶ διηνεκῆ τὴν ἀγρυπνίαν
 ἐπιδείκνυσθαι καὶ τὴν φυλακὴν περὶ τὸν θησαυρὸν ὑμῶν τοῦτον
 25 τὸν πνευματικόν, ἵνα μηδεμίαν παρείσδυσιν ὁ ἐχθρὸς τῆς σωτηρίας
 τῆς ἡμετέρας εὐρεῖν δυνηθῆ.

31. Τὰς συνθήκας τοίνυν ἅς πρὸς τὸν Δεσπότην ἔθεσθε, οὐ μέ-
 λανι οὐδὲ χάρτη ταύτας ἐγγράψαντες ἀλλὰ τῇ πίστει καὶ τῇ ὁμολο-
 γίᾳ, βεβαίους καὶ ἀκινήτους φυλάξαντες, πάντα τὸν τῆς ζωῆς χρό-
 30 νον ἐν τῇ αὐτῇ φαιδρότητι διαμένειν σπουδάσετε. Ἐξεστι γὰρ εἰς
 βουλώμεθα τὰ παρ' ἑαυτῶν εἰσφέρειν διηνεκῶς, οὐ μόνον ἐπὶ τῆς

δεύονται καὶ ὅλα τὰ πάθη καὶ κάθε πονηρὴ ἐπιθυμία, γιὰτὶ ὁ φοβερός πόνος δὲν ἀφήνει καμιά θέση γιὰ τὰ πάθη ἐκεῖνα, κατὰ τὸν ἴδιο λοιπὸν τρόπο καὶ ἐκεῖνοι ποὺ παρέδωσαν τὸν ἑαυτό τους στὸ Χριστό, τόσο πολὺ προσκολλήθηκαν σ' αὐτὸν καὶ περιφρόνησαν τὶς σωματικὲς ἀνάγκες, σὰν νὰ σταύρωσαν τὸν ἑαυτό τους μαζί μὲ τὰ πάθη καὶ τὶς ἐπιθυμίες.

29. Ἐμεῖς λοιπὸν ποὺ ἀφιερωθήκαμε στὸ Χριστό, ποὺ ντυθήκαμε αὐτὸν καὶ ἀξιωνόμαστε ν' ἀπολαμβάνομε τὴν πνευματικὴ τροφή του καὶ τὸ ποτό, ἄς ρυθμίσουμε ἔτσι τὸν ἑαυτό μας, ὥστε νὰ μὴ ἔχομε τίποτε τὸ κοινὸ μὲ τὰ πράγματα τῆς παρούσας ζωῆς. Γιὰτὶ πολιτογραφηθήκαμε σὲ ἄλλη πολιτεία, στὴν ἄνω Ἱερουσαλήμ. Γι' αὐτό, παρακαλῶ, ἄς ἐπιδείξομε ἔργα ἀντάξια τῆς πολιτείας ἐκείνης, ὥστε καὶ μὲ ἐκεῖνα ποὺ ἀσκοῦμε τὴν ἀρετὴ καὶ μὲ ἐκεῖνα ποὺ προσελκύομε τοὺς ἄλλους σὲ δοξολογία τοῦ Κυρίου, ν' ἀποσπάσομε μεγάλη τὴν οὐράνια ἀγάπη. Γιὰτὶ, ὅταν δοξάζεται ὁ Κύριός μας, μὲ πολλὴ ἀφθονία καὶ αὐτὸς χύνει σὲ μᾶς τὶς δωρεές του, δείχνοντας τὴ βεβαιότητα ὅτι προσφέρει τὶς εὐεργεσίες του ὄχι σὲ ἀχάριστους καὶ ἀγνώμονες.

30. Γνωρίζω ὅτι μάκρυνα τὸ λόγο. Ἀλλὰ συγχωρῆστε με· ἡ μεγάλη φιλοστοργία μου πρὸς ἐσᾶς ἔγινε αἰτία νὰ μακρύνω τὴ διδασκαλία. Γιὰτὶ, βλέποντας τὸν πνευματικὸ πλοῦτο σας καὶ γνωρίζοντας τὴ μανία τοῦ πονηροῦ δαίμονα καὶ ὅτι τῶρα πρὸ πάντων ἔχετε ἀνάγκη ἀπὸ πολλὴ ἀσφάλεια καὶ προφύλαξη, γι' αὐτὸ σᾶς ἔδωσα αὐτὲς τὶς συμβουλές, ὥστε καθημερινὰ νὰ εἴσαστε προσεκτικοί, νὰ βρίσκεσθε σὲ ἐγρήγορση, καὶ νὰ δείχνετε διαρκῆ ἐπαγρύπνηση γιὰ τὴ διαφύλαξη αὐτοῦ τοῦ πνευματικοῦ σας θησαυροῦ, γιὰ νὰ μὴ μπορέσει νὰ βρεῖ ὁ ἐχθρὸς τῆς σωτηρίας σας καμιά εὐκαιρία νὰ διεισδύσει μέσα σας.

31. Τὶς συμφωνίες λοιπὸν ποὺ κάματε μὲ τὸν Κύριο καὶ τὶς ὁποῖες ὑπογράψατε ὄχι μὲ μελάνη οὔτε ἐπάνω σὲ χαρτί, ἀλλὰ μὲ τὴν πίστη καὶ τὴν ὁμολογία σας, ἀφοῦ τὶς διαφυλάξετε σταθερὲς καὶ ἀμετακίνητες, φροντίζετε ὅλο τὸ χρόνο τῆς ζωῆς σας νὰ παραμένετε στὴν ἴδια λαμπρότητα. Γιὰτὶ εἶναι δυνατό, ἂν θέλομε νὰ συνεισφέρομε διαρκῶς ἐκεῖνα ποὺ ἐξαρτῶνται ἀπὸ μᾶς, ὄχι μόνο

αὐτῆς λαμπρότητος μεῖναι ἀλλὰ καὶ φαιδροτέραν ἡμῶν ἐργάσασθαι τῶν ἐνδυμάτων τούτων τῶν πνευματικῶν τὴν περιβολήν, ἐπεὶ καὶ Παῦλος μετὰ τὴν τοῦ βαπτίσματος χάριν ὅσον προῆει ὁ χρόνος, τοσούτῳ μᾶλλον λαμπρότερος καὶ φαιδρότερος ἐδείκνυτο, τῆς χάρι-
5 τος ἐπανθούσης αὐτῷ.

32. Καὶ ἡμεῖς τοίνυν σπουδάσωμεν ἐφ' ἐκάστης ἡμέρας περι-
σκοπεῖν μήπου τινὰ σπίλον ἢ ρυτίδα δέξεται τὸ φαιδρὸν ἡμῶν τοῦ-
το ἐνδυμα, ἀλλὰ μέχρι τῶν μικρῶν νομιζομένων πολλὴν τὴν παρα-
φυλακὴν ποιῶμεθα, ἵνα δυνηθῶμεν καὶ τὰ μεγάλα τῶν ἀμαρτημά-
10 των διαφυγεῖν. Ἐὰν γὰρ ἀρξῶμεθα ἐνίων ὡς εὔτελῶν καταφρο-
νεῖν, κατὰ μικρὸν ὁδῶ βαδίζοντες καὶ πρὸς τὰ μεγάλα τῶν παι-
σμάτων ἤξομεν. Διὸ παρακαλῶ καὶ τῶν συνθηκῶν ἐπὶ τῆς δια-
νοίας τὴν μνήμην ὑμᾶς ἀεὶ περιφέρειν καὶ πᾶσιν οἷς ἐπετάξασθε,
ταῖς πομπαῖς λέγω ταῖς διαβολικαῖς καὶ ταῖς ἄλλαις πάσαις μεθο-
15 δειαῖς τοῦ πονηροῦ, τούτων διηνεκῶς φεύγειν τὴν λύμην καὶ τὰς
πρὸς τὸν Χριστὸν συνθήκας ἀκεραίους διαφυλάττειν ἵνα, τῶν πνευ-
ματικῶν τούτων δειπνῶν συνεχῶς ἀπολαύοντες καὶ ὑπὸ τῆς ἐντεῦ-
θεν τροφῆς νευρούμενοι, ἀχείρωτοι γένησθε ταῖς τοῦ διαβόλου
μηχαναῖς.

20 33. Καὶ διὰ τῆς ἀρίστης πολιτείας τοσαύτην ἐπισπάσησθε τὴν
παρὰ τοῦ Πνεύματος χάριν ὡς καὶ ὑμᾶς ἀκαταγωνίστους εἶναι καὶ
τὴν τοῦ Θεοῦ Ἐκκλησίαν σκιρτᾶν καὶ γεγηθέναι ἐπὶ τῇ ὑμετέρα
προκοπῇ καὶ τὸν ἀπάντων ἡμῶν Δεσπότην δοξάζεσθαι καὶ πάντας
ἡμᾶς τῆς τῶν οὐρανῶν βασιλείας καταξιωθῆναι, χάριτι καὶ οἰκτιρ-
25 μοῖς καὶ φιλανθρωπίᾳ τοῦ μονογενοῦς αὐτοῦ Υἱοῦ Κυρίου δὲ ἡμῶν
Ἰησοῦ Χριστοῦ, μεθ' οὗ τῷ Πατρὶ ἅμα τῷ ἁγίῳ Πνεύματι δόξα,
κράτος, τιμὴ, νῦν καὶ ἀεὶ καὶ εἰς τοὺς αἰῶνας τῶν αἰώνων. Ἀμήν.

νὰ παραμείνομε στὴν ἴδια λαμπρότητα, ἀλλὰ καὶ νὰ κάμομε λαμπρότερη τὴν περιβολὴ αὐτῶν τῶν πνευματικῶν ἔνδυμάτων, ἀφοῦ καὶ ὁ Παῦλος μετὰ τὴ χάρη τοῦ βαπτίσματος ὅσο περνοῦσε ὁ χρόνος, τόσο περισσότερο λαμπρότερος καὶ φαιδρότερος γινόταν, μετὴ βοήθεια τῆς χάριτος ποὺ ἀνθοῦσε σ' αὐτόν.

32. Καὶ ἐμεῖς λοιπὸν ἄς φροντιζομε καθημερινὰ καὶ ἄς προσέχομε μήπως δεχθεῖ κάποια κηλίδα ἢ στίγμα τὸ λαμπρὸ μας αὐτὸ ἔνδυμα, καὶ ἄς προφυλαγώμαστε πάρα πολὺ καὶ ἀπὸ ἐκεῖνα ἀκόμη ποὺ θεωροῦνται μικρά, γιὰ νὰ μπορέσομε ν' ἀποφύγομε καὶ τὰ μεγάλα ἁμαρτήματα. Γιατί, ἂν ἀρχίσομε ν' ἀδιαφοροῦμε γιὰ μερικὰ θεωρώντας τὰ ἀσήμαντα, προχωρώντας σιγὰ σιγὰ θὰ φτάσομε καὶ στὰ μεγάλα πταίσματα. Γι' αὐτό, παρακαλῶ, νὰ φέρνετε πάντοτε στὴ σκέψη σας τὶς συμφωνίες ποὺ κάματε καὶ ὅλα ἐκεῖνα ποὺ ἀπαρνηθήκατε, ἐννοῶ τὶς διαβολικὲς πομπές καὶ ὅλα τὰ ἄλλα τὰ τεχνάσματα τοῦ πονηροῦ, ἀποφεύγοντας πάντοτε τὴν καταστροφὴ ἀπ' αὐτὰ καὶ διαφυλάττοντας ἀκέραιες τὶς συμφωνίες, ὥστε, ἀπολαμβάνοντας συνέχεια τὰ πνευματικὰ αὐτὰ δεῖπνα καὶ ἐνισχυόμενοι ἀπὸ τὴν προσφερόμενη τροφὴ ἀπὸ αὐτά, νὰ γίνεται ἀκατανίκητοι ἀπὸ τὶς μηχανορραφίες τοῦ διαβόλου.

33. Ἐπίσης μὲ τὸν ἄριστο τρόπο ζωῆς σας θ' ἀποσπάσετε σὲ τόσο μεγάλο βαθμὸ τὴ χάρη τοῦ Πνεύματος, ὥστε καὶ σεῖς νὰ εἴσθε ἀκατανίκητοι καὶ ἡ Ἐκκλησία τοῦ Θεοῦ νὰ σκιρτᾷ ἀπὸ χαρὰ καὶ νὰ ἀγάλλεται γιὰ τὴν προκοπὴ σας, καὶ ὁ Κύριος ὅλων μας νὰ δοξάζεται, καὶ ὅλοι μας ν' ἀξιοθοῦμε τὴ βασιλεία τῶν οὐρανῶν, μετὴ τὴ χάρη καὶ τοὺς οἰκτιρισμοὺς καὶ τὴ φιλανθρωπία τοῦ μονογενοῦς Υἱοῦ του, τοῦ Κυρίου μας Ἰησοῦ Χριστοῦ, μαζὶ μὲ τὸν ὁποῖο στὸν Πατέρα καὶ συγχρόνως καὶ στὸ ἅγιο Πνεῦμα ἀνήκει ἡ δόξα, ἡ δύναμη καὶ ἡ τιμὴ, τώρα καὶ πάντοτε καὶ στοὺς αἰῶνες τῶν αἰώνων. Ἀμήν.

ΚΑΤΗΧΗΣΙΣ Ε'

ΠΑΡΑΙΝΕΣΙΣ ΩΣΤΕ ΤΡΥΦΗΣ ΑΠΕΧΕΣΘΑΙ ΚΑΙ ΠΟΛΥΤΕΛΕΙΑΣ ΚΑΙ ΜΕΘΗΣ ΚΑΙ ΤΗΝ ΣΥΜΜΕΤΡΙΑΝ ΠΑΝΤΩΝ ΠΡΟΤΙΜΑΝ· ΚΑΙ ΠΡΟΣ ΤΟΥΣ ΝΕΟΦΩΤΙΣΤΟΥΣ

1. Εί και ἡ νηστεία παρῆλθεν, ἀγαπητοί, ἀλλὰ μενέτω ἡ εὐλάβεια. Εἰ καὶ ὁ τῆς ἀγίας τεσσαρακοστῆς καιρὸς παρέδραμε, τὴν γοῦν μνήμην αὐτῆς μὴ ἀποθώμεθα. Ἀλλὰ μηδεὶς δυσχεραινέτω, παρακαλῶ, πρὸς τὴν παραίνεσιν· οὔτε γὰρ νηστεύειν ἀναγκάζων 5 πάλιν φημι ταῦτα, ἀλλὰ βουλόμενος ὑμᾶς καὶ ἀνίεσθαι καὶ ἀκριβεστέραν νῦν μᾶλλον τὴν ἀληθῆ νηστείαν ἐπιδείκνυσθαι. Ἔστι γὰρ καὶ μὴ νηστεύοντα νηστεύειν. Καὶ πῶς; Ἐγὼ λέγω· ὅταν βρωμάτων μὲν μεταλαμβάνωμεν, ἀμαρτημάτων δὲ ἀπεχώμεθα. Αὕτη γὰρ ἡ ἐπωφελῆς νηστεία καὶ διὰ ταύτην καὶ ἡ τῶν βρωμάτων ἀποχή 10 γίνεται, ἵν' εὐκολώτερον πρὸς τὸν τῆς ἀρετῆς δρόμον τρέχωμεν. Ἄν τοίνυν βουλώμεθα καὶ τοῦ σώματος τὴν προσήκουσαν ἐπιμέλειαν ποιῆσθαι καὶ τὴν ψυχὴν καθαρὰν τῶν ἀμαρτημάτων διατηρεῖν, οὕτω ποιῶμεν.

2. Καὶ γὰρ εὐκολώτερος ἡμῖν οὗτος ἔσται τῆς νηστείας ὁ τρόπος· 15 διότι ἐπ' ἐκείνης τῆς νηστείας, τῆς ἀποχῆς τῶν βρωμάτων λέγω, πολλῶν ἤκουον λεγόντων βαρέως φέρειν τῆς ἀσιτίας τὸν πόνον καὶ ἀσθένειαν αἰτιωμένων σώματος καὶ πολλὰ ἕτερα ἀποδυρομένων καὶ λεγόντων ὑπὸ τῆς ἀλουσίας καὶ ὑδροποσίας δια-

ΚΑΤΗΧΗΣΗ ΠΕΜΠΤΗ

**ΠΡΟΤΡΟΠΗ ΩΣΤΕ Ν' ΑΠΟΦΕΥΓΟΥΝ ΤΗΝ ΤΡΥΦΗ, ΤΗΝ ΠΟΛΥΤΕΛΕΙΑ
ΚΑΙ ΤΗ ΜΕΘΗ ΚΑΙ ΝΑ ΠΡΟΤΙΜΟΥΝ Σ' ΟΛΑ ΤΟ ΜΕΤΡΟ·
ΕΠΙΣΗΣ ΠΡΟΣ ΤΟΥΣ ΝΕΟΦΩΤΙΣΤΟΥΣ**

1. Ἐάν καὶ πέρασε ἡ νηστεία, ἀγαπητοί, ὅμως ἄς συνεχισθεῖ ἡ εὐλάβεια. Ἐάν καὶ πέρασε ὁ καιρὸς τῆς ἀγίας τεσσαρακοστῆς, ὅμως ἄς μὴν ἀπομακρύνουμε ἀπὸ τῆ μνήμη μας αὐτήν. Ἀλλὰ, παρακαλῶ, κανένας νὰ μὴ δυσανασχετεῖ γιὰ τὴν προτροπὴ αὐτή· γιὰτὶ δέν τὰ λέγω αὐτὰ γιὰ νὰ σᾶς ἀναγκάσω νὰ νηστεύετε καὶ πάλι, ἀλλὰ θέλοντας νὰ σᾶς διεγείρω νὰ ἐπιδεικνύετε μὲ μεγαλύτερη προθυμία τώρα τὴν ἀληθινὴ νηστεία. Γιὰτὶ εἶναι δυνατὸ νὰ νηστεύει κανεὶς καὶ χωρὶς νὰ νηστεύει. Καὶ πῶς εἶναι δυνατὸ αὐτό; Ἐγὼ θὰ σᾶς τὸ πῶ· ὅταν τρῶμε βέβαια φαγητά, ἀπέχομε ὅμως ἀπὸ τὰ ἁμαρτήματα. Γιὰτὶ αὐτὴ εἶναι ἡ ὠφέλιμη νηστεία καὶ γι' αὐτὴν ἀπέχομε ἀπὸ τὰ φαγητά, γιὰ νὰ βαδίζουμε εὐκολότερα πρὸς τὸ δρόμο τῆς ἀρετῆς. Ἐάν λοιπὸν θέλομε καὶ πρὸς τὸ σῶμα μας νὰ δείχνουμε τὴ φροντίδα ποὺ πρέπει καὶ τὴν ψυχὴ νὰ διατηροῦμε καθαρὴ ἀπὸ τὰ ἁμαρτήματα ἄς ἐνεργοῦμε ἔτσι.

2. Καὶ πράγματι αὐτὸς ὁ τρόπος τῆς νηστείας θὰ μᾶς εἶναι εὐκολότερος· γιὰτὶ στὴν περίπτωσι ἐκείνης τῆς νηστείας, ἐννοῶ τῆς ἀποχῆς ἀπὸ τὰ φαγητά, ἄκουα πολλοὺς νὰ λέγουν ὅτι ὑπομένουν μὲ μεγάλῃ δυσκολία τὸν πόνο τῆς ἀσιτίας, προβάλλοντας σὰν δικαιολογία τὴ σωματικὴ ἀδυναμία, ἀλλὰ καὶ θρηνολογώντας πολλὰ ἄλλα, καὶ λέγοντας ὅτι προκαλοῦνται ἀσθένειες στὸ σῶμα ἀπὸ τὴν

φθείρεσθαι. Ἐπὶ δὲ ταύτης τῆς νηστείας οὐδὲν τοιοῦτον ἔστι προβαλέσθαι. Ἐξεστι γὰρ καὶ τούτων ἀπάντων ἀπολαύειν καὶ τὴν κατάλληλον τῷ σώματι θεραπείαν προσάγειν καὶ τὴν προσήκουσαν τῆς ψυχῆς ἐπιμέλειαν ποιεῖσθαι. Οὐδενὸς γὰρ τούτων τέως ἀπέχεσθαι νῦν παραινῶ. Ἀμαρτίας μόνον ἀπόστηθι καὶ τὴν ἐκείνης ἀποχὴν διηνεκῶς ἐπιδείκνυσο, καὶ οὕτω δυνήσῃ ἐν παντὶ τῷ τῆς ζωῆς χρόνῳ τὴν ἀληθῆ νηστείαν ἐπιτελεῖν. Ἐκείνων μὲν γὰρ ὧν ἀπηριθμησάμεθα, ἡ σύμμετρος ἀπόλαυσις οὐ κεκώλυται, ἡ δὲ ἀμαρτία πάντῃ ἀπηγόρευται· αὕτη δὲ οὐδαμῶθεν τίκτεται ἢ ἀπὸ τῆς τρυφῆς
10 καὶ ἀδηφαγίας καὶ πολλῆς τῆς βλακειίας. Διό, παρακαλῶ, ταῦτα ἀκριβῶς ἐπισταμένους μὴ τὰ ἄδικα εἰς πρόφασιν ραθυμίας χρῆσώμεθα.

3. Ὅπερ γὰρ πολλάκις εἶπον τοῦτο καὶ νῦν ἐρῶ· ὡςπερ ἡ χρεῖα καὶ ἡ σύμμετρία τῆς μεταλήψεως καὶ τῆ τοῦ σώματος ὑγεία καὶ τῆ
15 τῆς ψυχῆς καταστάσει πολλὴν παρέχει τὴν ὠφέλειαν, οὕτω πάλιν ἡ ἀμετρία ἐκατέρωθεν διαφθείρει τὸν ἄνθρωπον. Ἡ γὰρ ἀδηφαγία καὶ ἡ μέθη τοῦ σώματος ἐκλύει τὸν τόνον καὶ τῆς ψυχῆς διαφθείρει τὴν ὑγείαν. Διὸ φεύγωμεν τὴν ἀμετρίαν καὶ μὴ ραθύμως περὶ τὴν ἑαυτῶν σωτηρίαν διακεώμεθα· ἀλλ' εἰδότες ὅτι ρίζα πάντων τῶν
20 κακῶν ἐστίν, ἐκτέμωμεν αὐτὴν μετὰ ἀκριβείας. Καθάπερ γὰρ ἀπὸ πηγῆς τινος, οὕτως ἀπὸ τῆς τρυφῆς καὶ τῆς μέθης ἅπαντα βλαστάνει τὰ τῶν ἀμαρτημάτων εἶδη, καὶ ὅπερ ἐστὶν ἡ καυστικὴ ὕλη τῷ πυρί, τοῦτο ἡ τρυφή καὶ ἡ μέθη πρὸς τὸν τῶν ἀμαρτημάτων ὄλισθον· καὶ ὡςπερ ἐκεῖ πλείονα τὴν πυρὰν ἀνάπτει καὶ τὴν φλόγα εἰς
25 ὕψος ἐγείρει ἢ τῆς ὕλης ἀφθονία, οὕτω καὶ ἐνταῦθα τὴν πυρὰν τῶν ἀμαρτημάτων αὐξέσθαι παρασκευάζει τὸ πρὸς τὴν τρυφήν καὶ τὴν μέθην ἑαυτοῦς ἐκδιδόναι.

4. Καὶ οἶδα μὲν ὅτι συνετοὶ ὄντες οὐκ ἀνέξεσθε μετὰ τὴν ἡμετέραν παραίνεσιν τῆς χρεῖας ὑπερβῆναι τοὺς ὅρους. Ἐγὼ δὲ νῦν εὐ-
30 καίρως παραινῶ οὐ ταύτην μόνον τὴν μέθην ἐκτρέπεσθαι ἀλλὰ καὶ

άλουσία καὶ ἀπὸ τὸ νὰ πείνει κανεὶς μόνο νερό. Στὴν περίπτωση ὅμως αὐτῆς τῆς νηστείας τίποτε παρόμοιο δὲν μπορεῖ νὰ προβάλλει κανεὶς. Γιατὶ εἶναι δυνατὸ ν' ἀπολαμβάνει ὅλα αὐτά, καὶ νὰ παρέχει τὴν κατάλληλη περιποίηση στὸ σῶμα καὶ νὰ δείχνει τὴν πρέπουσα φροντίδα στὴ ψυχῇ. Ἀπὸ τίποτε λοιπὸν τώρα δὲν σὲ προτρέπω ν' ἀπέχεις. Μόνο ἀπομακρύνσου ἀπὸ τὴν ἁμαρτία καὶ παρουσίαζε διαρκῶς τὴν ἀποχὴ ἀπὸ ἐκείνη. Ἔτσι θὰ μπορέσεις σ' ὅλο τὸ χρόνο τῆς ζωῆς σου νὰ ἀσκεῖς τὴν ἀληθινὴ νηστεία. Γιατὶ δὲν ἀπαγορεύεται ἢ μὲ μέτρο ἀπόλαυση ὄλων ἐκείνων ποὺ ἀπαρίθμησα, ἢ ἁμαρτία ὅμως ἀπαγορεύθηκε τελείως· γιατί αὐτὴ ἀπὸ πούθεν ἄλλοῦ δὲν γεννιέται, παρὰ μόνο ἀπὸ τὴν τρυφηλὴ ζωὴ καὶ τὴν πολυφαγία καθὼς καὶ ἀπὸ τὴ μεγάλη βλακεία. Γι' αὐτὸ, παρακαλῶ, γνωρίζοντας αὐτὸ μὲ ἀκρίβεια, ἄς μὴ χρησιμοποιοῦμε τὰ παράλογα γιὰ νὰ δικαιολογήσομε τὴν ἀδιαφορία μας.

3. Γιατὶ ἐκεῖνο ποὺ πολλὰς φορὲς εἶπα αὐτὸ θὰ πῶ καὶ τώρα ὅπως ἀκριβῶς δηλαδὴ τὸ νὰ τρώγει κανεὶς ὅταν χρειάζεται καὶ μὲ μέτρο παρέχει μεγάλη ὠφέλεια καὶ στὴ ὑγεία τοῦ σώματος καὶ στὴν ὅλη κατάστασι τῆς ψυχῆς, ἔτσι πάλι ἢ ἀμετρία στὸ φαγητὸ βλάπτει τὸν ἄνθρωπο καὶ σωματικὰ καὶ ψυχικά. Γιατὶ ἢ πολυφαγία καὶ ἢ μέθη παραλύει τὴ δύναμη τοῦ σώματος καὶ βλάπτει τὴν ὑγεία τῆς ψυχῆς. Γι' αὐτὸ ἄς ἀποφεύγομε τὴν ἀμετρία καὶ ἄς μὴ δείχνομε ἀδιαφορία γιὰ τὴ σωτηρία τῆς ψυχῆς μας, ἀλλὰ, γνωρίζοντας ὅτι εἶναι αὐτὴ ρίζα ὄλων τῶν κακῶν, ἄς τὴν ξεριζώνομε ἀπὸ τὸ βάθος της. Γιατί, σὰν ἀκριβῶς ἀπὸ κάποια πηγὴ, ἔτσι βλαστάνουν ὅλα τὰ εἶδη τῶν ἁμαρτημάτων ἀπὸ τὴν τρυφηλὴ ζωὴ καὶ τὴ μέθη, καὶ ἐκεῖνο ποὺ εἶναι ἢ καυστικὴ ὕλη γιὰ τὴ φωτιά, αὐτὸ εἶναι ἢ τρυφηλὴ ζωὴ καὶ ἢ μέθη γιὰ τὸ γλίστρημα στὴν ἁμαρτία· καὶ ὅπως ἀκριβῶς ἐκεῖ ἢ ἀφθονία τῆς καυστικῆς ὕλης ἀνάβει περισσότερο τὴ φωτιὰ καὶ φουντώνει πολὺ ψηλὰ τὴ φλόγα, ἔτσι καὶ ἐδῶ συντελεῖ στὴν αὐξηση τῆς φωτιᾶς τῶν ἁμαρτημάτων τὸ νὰ παραδίνομε τὸν ἑαυτὸ μας στὴν τρυφηλὴ ζωὴ καὶ στὴ μέθη.

4. Καὶ γνωρίζω βέβαια ὅτι ἐπειδὴ εἴσθε συνετοὶ δὲ θὰ ἀνεχθεῖτε μετὰ τὴν προτροπὴ μου αὐτὴ νὰ ὑπερβεῖτε τὰ ὄρια τῆς ἀνάγκης. Ὅμως ἐγὼ τώρα μὲ τὴν εὐκαιρία αὐτὴ σᾶς συμβουλεύω ὄχι μόνο

τὴν ἄνευ οἴνου ἐγγινομένην. Καὶ γὰρ αὕτη πάλιν χαλεπωτέρα τυγχάνει. Καὶ μὴ ξενιζέτω ὑμᾶς τὸ λεγόμενον· ἔστι γὰρ καὶ ἄνευ οἴνου μεθύειν. Καὶ ὅτι μεθύειν ἄνευ οἴνου ἔστιν, ἄκουε τοῦ προφήτου λέγοντος· «οὐαὶ οἱ μεθύοντες οὐκ ἀπὸ οἴνου». Ποία τοίνυν ἐστὶ μέθη 5 οὐκ ἀπὸ οἴνου; Πολλὴ καὶ διάφορος· καὶ γὰρ ὄργη ποιεῖ μέθην καὶ κενοδοξία καὶ ἀπόνοια καὶ ἕκαστον τῶν ὀλεθρίων παθῶν τῶν ἐν ἡμῖν τικτομένων, ὡσπερ μέθην τινὰ καὶ κόρον ἐν ἡμῖν ἐργάζεται καὶ σκοτοῖ τὸν λογισμὸν τὸν ἡμέτερον. Οὐδὲν γὰρ ἐστὶ μέθη ἢ ἐκστασις τῶν κατὰ φύσιν φρενῶν καὶ παρατροπὴ λογισμῶν καὶ ἐκ- 10 πτωσις συνέσεως.

5. Τί τοίνυν, εἰπέ μοι, ἔλαττον διάκεινται τῶν ἀπὸ οἴνου μεθυόντων οἱ ὀργιζόμενοι καὶ τῷ θυμῷ μεθύοντες καὶ τοσαύτην ἐπιδεικνύμενοι τὴν ἀμετρίαν ὡς κατὰ πάντων ὁμοίως χωρεῖν καὶ μήτε ρημάτων φεῖδασθαι μήτε προσώπων εἰδέναί διαφοράν; Καθάπερ 15 γὰρ οἱ μαινόμενοι καὶ ἐξεστηκότες κατὰ κρημνῶν ἑαυτοὺς ριπτοῦντες οὐκ αἰσθάνονται, τὸν αὐτὸν δὴ τρόπον καὶ οἱ ὀργιζόμενοι καὶ ὑπὸ τοῦ θυμοῦ πολιορκούμενοι. Διὸ καὶ σοφός τις παραστῆσαι βουλόμενος τῆς τοιαύτης μέθης τὸν ὀλεθρὸν φησιν· «ἢ γὰρ ροπή τοῦ θυμοῦ αὐτοῦ πτώσις αὐτῷ». Εἶδες πῶς ἐν βραχεῖ ρήματι τὴν 20 ὑπερβολὴν τοῦ ὀλεθρίου τούτου πάθους ἡμῖν ἠνίξατο;

6. Καὶ ἡ κενοδοξία δὲ πάλιν καὶ ἡ ἀπόνοια ἕτερα μέθη, μᾶλλον δὲ μέθης χαλεπωτέρα. Ὁ γὰρ τούτοις ἀλοὺς τοῖς πάθεσι καὶ αὐτῶν τῶν αἰσθητηρίων, ὡς εἶπεῖν, τὸ κριτήριον ἀπόλλυσι καὶ οὐδὲν ἔλαττον πάλιν τῶν μαινομένων διάκειται. Καὶ γὰρ καθ' ἑκάστην 25 ἡμέραν ὑπὸ τῶν παθῶν τούτων σπαραττόμενος οὐκ αἰσθάνεται μέχρις ἂν εἰς αὐτὸν τὸν βυθὸν τῆς κακίας κατενεχθεῖς, ἀνιάτοις ἑαυτὸν περιβάλη κακοῖς. Φύγωμεν τοίνυν, παρακαλῶ, καὶ τὴν ἀπὸ τοῦ οἴνου μέθην καὶ τὴν ἀπὸ τῶν παθῶν τῶν ἀτόπων ἐγγινομένην

1. Ἦσ. 29,9.

2. Σοφ. Σειράχ 1,22.

ν' αποφεύγετε αὐτὴ τὴ μέθη, ἀλλὰ καὶ ἐκείνη πού προξενεῖται χωρὶς κρασί. Γιατὶ πράγματι κι αὐτὴ πάλι εἶναι χειρότερη. Κι ἄς μὴ σᾶς φαίνεται παράξενο τὸ λεγόμενο· γιατί εἶναι δυνατό νὰ μεθάει κανεὶς καὶ χωρὶς κρασί. Καὶ ὅτι εἶναι δυνατό τὸ νὰ μεθάει κανεὶς χωρὶς κρασί, ἄκουε τὸν προφήτη πού λέγει· «ἀλλοίμονο σ' ἐκείνους πού μεθοῦν ὄχι ἀπὸ κρασί»¹. Ποιὰ λοιπὸν εἶναι ἡ μέθη αὐτὴ πού δὲν προξενεῖται ἀπὸ τὸ κρασί; Εἶναι μεγάλη καὶ διάφορη· γιατί πραγματικὰ καὶ ἡ ὀργὴ προξενεῖ μέθη καὶ ἡ κενοδοξία καὶ ἡ ὑπερηφάνεια καὶ καθένα ἀπὸ τὰ ὀλέθρια πάθη πού γεννιοῦνται μέσα μας, δημιουργώντας μέσα μας κατὰ κάποιο τρόπο ἓνα εἶδος μέθης καὶ κορεσμοῦ πού σκοτίζει τὸ λογικό μας. Γιατὶ τίποτε ἄλλο δὲν εἶναι ἡ μέθη παρὰ σύγχυση τῶν φυσικῶν φρενῶν, παρεκτροπὴ τῶν λογισμῶν καὶ ἀπώλεια τῆς συνέσεως.

5. Ὡς πρὸς τί λοιπὸν, πές μου, εἶναι λιγότερο χειρότεροι, ἀπὸ ἐκείνους πού μεθοῦν ἀπὸ κρασί ἐκεῖνοι πού ὀργίζονται καὶ μεθοῦν ἀπὸ τὸ θυμὸ καὶ τόσο πολὺ ξεφεύγουν ἀπὸ τὰ λογικά τους, ὥστε πρὸς ὄλους νὰ συμπεριφέρονται τὸ ἴδιο καὶ οὔτε τὰ λόγια τους νὰ προσέχουν οὔτε νὰ διακρίνουν διαφορὰ προσώπων; Γιατί, ὅπως ἀκριβῶς οἱ μανιακοὶ καὶ παράφρονες ἐνῶ σπρώχνουν τὸν ἑαυτὸ τους στὸ γκρεμὸ δὲν τὸ αἰσθάνονται, κατὰ τὸν ἴδιο τρόπο λοιπὸν καὶ ἐκεῖνοι πού ὀργίζονται καὶ πολιορκοῦνται ἀπὸ τὸ θυμὸ. Γι' αὐτὸ καὶ κάποιος σοφός, θέλοντας νὰ παρουσιάσει τὴν καταστροφή ἀπὸ τὴ μέθη αὐτοῦ τοῦ εἶδους, λέγει· «γιατὶ ἡ ὀρμὴ τοῦ θυμοῦ του τὸν ὀδηγεῖ στὴν πτώση του»². Εἶδες πῶς μὲ λίγα λόγια μᾶς ὑπαινίχθηκε τὴν ὑπερβολικὴ καταστροφή αὐτοῦ τοῦ πάθους;

6. Ἀλλὰ καὶ ἡ κενοδοξία πάλι καὶ ἡ ἀλαζονεία εἶναι ἄλλη μέθη, ἢ καλύτερα χειρότερη ἀπὸ τὴ μέθη. Γιατὶ ἐκεῖνος πού κυριεύθηκε ἀπὸ τὰ πάθη, χάνει, ὅπως θὰ λέγαμε, τὸ κριτήριον καὶ τῶν ἰδίων τῶν αἰσθήσεων καὶ δὲ βρίσκεται πάλι σὲ καθόλου καλύτερη κατάσταση ἀπὸ τοὺς μανιακοὺς. Πραγματικὰ ἂν καὶ σπαράσσεται καθημερινὰ ἀπὸ τὰ πάθη αὐτὰ δὲν τὸ αἰσθάνεται μέχρι πού νὰ καταποντισθεῖ μέσα στὸν ἴδιο τὸ βυθὸ τῆς κακίας, περιβάλλοντας τὸν ἑαυτό του μὲ ἀθεράπευτα κακά. Ἄς αποφεύγομε λοιπὸν, παρακαλῶ, καὶ τὴ μέθη ἀπὸ τὸ κρασί καὶ τὸν σκοτισμὸ πού προκαλεῖται

ἡμῖν σκότωσιν τῶν λογισμῶν καὶ ἀκούωμεν τοῦ κοινοῦ διδασκάλου τῆς οἰκουμένης λέγοντος· «μὴ μεθύσκεσθε οἴνω ἐν ᾧ ἐστὶν ἀσωτία».

7. Εἶδες πῶς δῆλον ἡμῖν ἐποίησε διὰ τοῦ ρήματος τούτου ὅτι 5 ἔστι καὶ ἑτέρως μεθύειν; Εἰ γὰρ μὴ ἦν καὶ ἑτέρα μέθη, τίνος ἕνεκεν εἰπὼν, «μὴ μεθύσκεσθε», προσέθηκεν, «οἴνω»; Καὶ ὄρα αὐτοῦ τῆς σοφίας τὴν ὑπερβολὴν καὶ τῆς διδασκαλίας τὴν ἀκρίβειαν διὰ τῆς ἐπαγωγῆς· εἰπὼν γάρ, «μὴ μεθύσκεσθε οἴνω», ἐπήγαγεν, «ἐν ᾧ ἐστὶν ἀσωτία», μονονουχὶ δεικνὺς ἡμῖν ὅτι ἡ τούτου ἀμετρία πάντων 10 ἡμῖν αἰτία γίνεται τῶν κακῶν. «Ἐν ᾧ ἐστί», φησὶν, «ἀσωτία», τουτέστι δι' οὗ τὸν πλοῦτον τῆς ἀρετῆς ἀπόλλυμεν.

8. Καὶ ἵνα μάθῃς ὅτι τοῦτο αἰνίττεται, ἐξ αὐτῆς τῆς λέξεως πειράσομαι ὑμῖν τοῦτο ποιῆσαι φανερόν. Ἀσώτους γὰρ ἐκείνους καλεῖν εἰώθαμεν τῶν νέων οὓς ἐὰν ἴδωμεν τὴν πατρῴαν οὐσίαν 15 ἀπλῶς καὶ εἰκῆ καταδαπανῶντας καὶ εἰς οὐδὲν δέον, καὶ οὔτε καιρὸν εἰδότας ἐξόδου οὔτε δαπάνης μέτρον, ἀλλ' ἐν βραχεῖ χρόνῳ πάντα τὸν πατρικὸν πλοῦτον καταναλίσκοντας καὶ εἰς ἐσχάτην πενίαν καταφερομένους. Τιοιοῦτοί εἰσι καὶ οἱ ὑπὸ τῆς μέθης τοῦ οἴνου ἀλισκόμενοι· οὐδὲ γὰρ ἴσασι λοιπὸν δεόντως διανέμειν τῆς δια- 20 νοίας τὸν πλοῦτον, ἀλλὰ καθάπερ οἱ ἄσωτοι τῶν νέων οὕτω καὶ οὗτοι ὑπὸ τῆς μέθης καταβαπτιζόμενοι κἂν ρήματα προέσθαι δέη, κἂν ἀπρεπῆ τινα φθέγξασθαι καὶ ὄλεθρον πολλὸν φέροντα, πάντα ἀδεῶς καὶ λέγουσι καὶ πράττουσι καὶ χειρόν τῶν ἀσώτων ἐκείνων τὴν τῶν χρημάτων οὐσίαν καταναλισκόντων εἰς τὴν ἐσχάτην πε- 25 νίαν τῆς ἀρετῆς ἑαυτοὺς ἐμβάλλουσι, καὶ τὰ ἀπόρρητα τῆς διανοίας πολλάκις ἐκφέροντες οὐκ αἰσθάνονται, καὶ πᾶσαν αὐτῶν τῆς διανοίας τὴν ὑπαρξίν καταναλώσαντες ἔρημοι καὶ γυμμοὶ πάσης εὐλαβείας καὶ συνέσεως ἀθρόον γίνονται.

9. Ὁ γὰρ μεθύων οὐκ οἶδεν οἰκονομῆσαι τοὺς λόγους αὐτοῦ ἐν

στοὺς λογισμοὺς μας ἀπὸ τὰ παράλογα πάθη καὶ ἄς ἀκοῦμε τὸν κοινὸ δάσκαλο τῆς οἰκουμένης ποὺ λέγει· «μὴ μεθᾶτε μὲ κρασί, πράγμα στὸ ὁποῖο ὑπάρχει ἀσωτία»³.

7. Εἶδες πῶς μᾶς φανέρωσε μὲ τὰ λόγια αὐτὰ ὅτι εἶναι δυνατὸ νὰ μεθάει κανεὶς καὶ μ' ἄλλο τρόπο; γιατί, ἂν δὲν ὑπῆρχε καὶ ἄλλη μέθη, γιὰ ποιό λόγο, ἀφοῦ εἶπε, «νὰ μεθᾶτε», πρόσθεσε, «μὲ κρασί»; Καὶ πρόσεχε τὴν ὑπερβολικὴ σοφία του καὶ τὴν ἀκρίβεια τῆς διδασκαλίας του ποὺ φαίνεται ἀπὸ ἐκεῖνα ποὺ πρόσθεσε· γιατί, ἀφοῦ εἶπε, «μὴ μεθᾶτε ἀπὸ κρασί», πρόσθεσε, «πράγμα στὸ ὁποῖο ὑπάρχει ἀσωτία», δείχνοντάς μας κατὰ κάποιον τρόπο ὅτι ἡ ἄμετρη χρῆση αὐτοῦ μᾶς γίνεται αἰτία ὄλων τῶν κακῶν. «Πράγμα στὸ ὁποῖο», λέγει, «ὑπάρχει ἀσωτία», δηλαδή μὲ τὸ ὁποῖο χάνομε τὸν πλοῦτον τῆς ἀρετῆς.

8. Καὶ γιὰ νὰ μάθεις ὅτι αὐτὸ ὑπονοεῖ, θὰ προσπαθήσω νὰ σᾶς τὸ κάνω φανερὸ ἀπὸ τὴν ἴδια τὴ λέξη. Ἀσώτους δηλαδή ὀνομάζομε συνήθως ἐκείνους ἀπὸ τοὺς νέους ποὺ τοὺς βλέπομε νὰ κατασπαταλοῦν τὴν πατρικὴ περιουσία ἄσκοπα καὶ στὰ χαμένα καὶ σὲ τίποτε τὸ χρήσιμο, καὶ δὲ γνωρίζουν οὔτε πότε εἶναι καιρὸς γιὰ ξόδευμα, οὔτε μέτρο στὴ δαπάνη, ἀλλά, ἀφοῦ κατασπαταλήσουν μέσα σὲ σύντομο χρόνο ὅλο τὸν πατρικὸ πλοῦτον, καταντοῦν στὴν πιὸ χειρότερη μορφή φτώχειας. Τέτοιοι εἶναι καὶ ἐκεῖνοι ποὺ κυριεῦνται ἀπὸ τὴ μέθη τοῦ κρασιοῦ· γιατί δὲν γνωρίζουν πλέον νὰ χρησιμοποιοῦν τὸν πλοῦτον τῆς διάνοιάς τους, ἀλλὰ ὅπως ἀκριβῶς οἱ ἄσωτοι ἀπὸ τοὺς νέους, ἔτσι καὶ αὐτοί, καταβυθισμένοι στὴ μέθη, εἴτε χρειασθεῖ νὰ ποῦν κάποιον λόγο, εἴτε νὰ ποῦν κάτι ποὺ εἶναι ἀπρεπὲς καὶ πρόξενον μεγάλης καταστροφῆς, ὅλα τὰ λένε καὶ τὰ κάμνουν χωρὶς σκέψη καὶ φόβον, καὶ εἶναι σὲ χειρότερη κατάσταση ἀπὸ τοὺς ἄσωτους ἐκείνους ποὺ κατασπαταλοῦν τὴν ὑλικὴν τους περιουσία καὶ ὀδηγοῦν τὸν ἑαυτὸν τους στὴ χειρότερη φτώχεια τῆς ἀρετῆς, καί, ἐνῶ πολλὰς φορὰς φανερώνουν τὰ ἀπόρητα τῆς διάνοιάς τους, δὲν τὸ αἰσθάνονται, καί, ἀφοῦ καταδαπανήσουν ὅλες τὶς πνευματικὰς δυνάμεις, γίνονται μέσα σὲ μιὰ στιγμὴ ἔρημοι καὶ γυμνοὶ ἀπὸ κάθε εὐλάβεια καὶ σύνεση.

9. Πραγματικὰ ἐκεῖνος ποὺ μεθάει δὲ γνωρίζει νὰ κατευθύνει τὰ

κρίσει, ἀλλ' ὡσπερ οἰκία πάντοθεν ἀνεωγμένη καὶ πᾶσιν εὐεπίβατος τοῖς ἐπιβουλεύουσι τυγχάνουσα, οὕτως ἐστὶν ἢ τοῦ τοιούτου διάνοια ἀναπεπταμένη καὶ ὑπὸ τῶν ὀλεθρίων παθῶν σπαραττομένη. Μέθη γὰρ οὐδὲν ἕτερόν ἐστὶν ἢ προδοσία λογισμῶν καὶ συμφο-
 5 ρὰ καταγελωμένη καὶ νόσημα χλευαζόμενον. Μέθη αὐθαίρετός ἐστι δαίμων, μέθη σκότωσις λογισμῶν, μέθη συνέσεως ἐρημία, μέθη τῶν ἐκ σαρκὸς παθῶν ὑπέκκαυμα. Τὸν γὰρ ὑπὸ δαίμονος ἐνοχλούμενον πολλάκις καὶ ἐλεοῦμεν, τούτῳ δὲ καὶ ἀγανακτοῦμεν καὶ ὀργιζόμεθα. Τίνος ἔνεκεν; Ὅτι ἐκεῖνο μὲν ἐπήρεια τοῦ δαίμο-
 10 νός ἐστι, τοῦτο δὲ ραθυμίας καὶ πολλῆς ἀκρασίας δεῖγμα, καὶ ἐκεῖνο μὲν ἐπιβουλή τοῦ διαβόλου, τοῦτο δὲ ἐπιβουλή τῶν οἰκείων λογισμῶν.

10. Καὶ ἵνα μάθῃς ὅτι οὕτως ἔχει, ὄρα μοι αὐτὸν τὰ αὐτὰ ὑπομένοντα τῷ δαιμονῶντι ἢ καὶ χαλεπώτερα. Ὡσπερ γὰρ ὁ δαιμονῶν
 15 ἀφρὸν ἐκ τοῦ στόματος ἀφήσῃ καὶ καταπίπτει καὶ ἀκίνητος μένει πολλάκις ἐπὶ τοῦ ἐδάφους, οὐδὲ τοὺς παρόντας ἐπιγινώσκων ἀλλὰ διαστρέφων τῶν ὀφθαλμῶν τὰς κόρας, τὸν αὐτὸν δὴ τρόπον καὶ ὁ μεθύων, ἐπειδὴν ἢ τοῦ οἴνου ἀμετρία ἐπεισελθοῦσα διαφθεῖρη τὸ κριτήριον τῶν λογισμῶν, ὁμοίως ἐκεῖνω οὐ μόνον ἀφρὸν ἐκ τοῦ
 20 στόματος προῖεται οὐδὲ τῶν νεκρῶν χειρὸν ἐρριμένος κεῖται, ἀλλὰ καὶ χυμὸν πολλάκις σεσηπότα ἐκ τοῦ στόματος προῖῃσι. Καὶ ἐντεῦθεν λοιπὸν γίνεται καὶ φίλοις ἀηδῆς καὶ γυναικὶ ἐπαχθῆς καὶ παισὶ καταγέλαστος καὶ οἰκέταις εὐκαταφρόνητος καὶ πᾶσιν ἀπλῶς τοῖς ὀρῶσιν ἀσχημοσύνης ὑπόθεσις πρόκειται καὶ γέλωτος.

25 11. Εἶδες πῶς καὶ τῶν δαιμονῶντων ἀθλιώτερον οἱ τοιοῦτοι διάκεινται; Βούλει μαθεῖν μετὰ τούτων ἀπάντων καὶ τὸ κεφάλαιον τῶν κακῶν; Τοσαῦτα γὰρ εἰρηκῶς οὐδέπω τὸν κολοφῶντα ἐπήγαγον· ὁ μεθύων καὶ τῆς βασιλείας τῶν οὐρανῶν ἀλλότριος γίνεται. Καὶ ἄκουε τοῦ μακαρίου Παύλου λέγοντος· «μὴ πλανᾶσθε· οὔτε

λόγια του μὲ περίσκεψη, ἀλλ' ὅπως ἡ οἰκία ἐκείνη ποὺ εἶναι ἀπὸ παντοῦ ἀνοιχτὴ γίνεται εὐκολοδιάβατη σ' ἐκείνους ποὺ τὴν ἐπιβουλεύονται, ἔτσι εἶναι καὶ ἡ διάνοια τοῦ ἀνθρώπου αὐτοῦ· εἶναι ἀνοιχτὴ ἀπὸ παντοῦ, κατασπαραττόμενη ἔτσι ἀπὸ τὰ ὀλέθρια πάθη. Γιατὶ μέθη τίποτε ἄλλο δὲν εἶναι, παρὰ προδοσία τῶν λογισμῶν, συμφορὰ καταγέλαστη, καὶ νόσημα χλευαζόμενο. Ἡ μέθη εἶναι αὐθαίρετος δαίμονας, ἡ μέθη εἶναι σκοτισμὸς τῶν λογισμῶν, ἡ μέθη εἶναι ἀπώλεια τῆς συνέσεως, ἡ μέθη εἶναι προσάναμμα τῶν σαρκικῶν παθῶν. Γιατὶ ἐκείνον ποὺ ἐνοχλεῖται ἀπὸ δαίμονα πολλές φορές καὶ τὸν λυπόμαστε, ἐνῶ γι' αὐτὸν καὶ ἀγανακτοῦμε καὶ ὀργιζόμαστε. Γιὰ ποιό λόγο; Ἐπειδὴ ἐκεῖνο εἶναι δαιμονικὴ ἐπενέργεια, ἐνῶ αὐτὸ δεῖγμα ἀδιαφορίας καὶ μεγάλης ἀκράτειας· καὶ ἐκεῖνο βέβαια εἶναι ἐπιβουλή τοῦ διαβόλου, ἐνῶ αὐτὸ ἐπιβουλή τῶν δικῶν μας λογισμῶν.

10. Καὶ γιὰ νὰ μάθεις ὅτι ἔτσι ἔχει τὸ πράγμα, πρόσεχε σὲ παρακαλῶ αὐτὸν ποὺ ὑπομένει τὰ ἴδια μὲ τὸν δαιμονισμένο ἢ καὶ φοβερότερα. Ὅπως ἀκριβῶς δηλαδὴ ὁ δαιμονισμένος βγάζει ἀφρὸ ἀπὸ τὸ στόμα του, πέφτει κάτω καὶ πολλές φορές μένει ἀκίνητος ἐπάνω στὸ ἔδαφος, μὴ γνωρίζοντας ἐκείνους ποὺ βρίσκονται ἐκεῖ, ἀλλὰ διαστρέφονται οἱ κόρες τῶν ματιῶν του, κατὰ τὸν ἴδιο λοιπὸν τρόπο καὶ ὁ μεθυσμένος, ὅταν ἡ ἄμετρη χρῆση τοῦ κρασιοῦ μπεῖ μέσα του καὶ διαφθείρει τὸ κριτήριον τῶν λογισμῶν, ὅμοια μὲ τὸν δαιμονισμένο ὄχι μόνον ἀφήνει νὰ βγεῖ ἀφρὸς ἀπὸ τὸ στόμα του, οὔτε εἶναι ξαπλωμένος στὴ γῆ χειρότερα ἀπὸ τοὺς νεκρούς, ἀλλὰ πολλές φορές βγάζει καὶ σάπια ὑγρά ἀπὸ τὸ στόμα του. Καὶ ἐξ αἰτίας αὐτοῦ λοιπὸν γίνεται καὶ στοὺς φίλους ἀηδῆς καὶ στὴ γυναῖκα του βαρετὸς καὶ στὰ παιδιὰ καταγέλαστος καὶ στοὺς ὑπηρέτες εὐκαταφρόνητος καὶ σ' ὅλους γενικὰ ποὺ τὸν βλέπουν γίνεται αἰτία ἀσχημοσύνης καὶ ἀφορμὴ γιὰ γέλια.

11. Εἶδες πῶς οἱ ἄνθρωποι αὐτοὶ εἶναι πιὸ ἄθλιοι καὶ ἀπὸ τοὺς δαιμονισμένους; Θέλεις νὰ μάθεις μαζὶ μ' ὅλα αὐτὰ καὶ τὸ ἀποκορύφωμα τῶν κακῶν; Γιατὶ, ἂν καὶ εἶπα τόσα δὲν εἶπα ἀκόμη τὸ ἀποκορύφωμα αὐτῶν· ὁ μέθυσος δηλαδὴ στερεῖται καὶ τῆ βασιλεία τῶν οὐρανῶν. Καὶ ἄκουε τὸν μακάριο Παῦλο ποὺ λέγει· «μὴν

πόρνοι, οὔτε εἰδωλολάτραι, οὔτε μοιχοί, οὔτε ἀρσενοκοῖται, οὔτε μέθυσοι βασιλείαν Θεοῦ κληρονομήσουσιν». Ἄλλ' ἴσως εἶποι τις ἄν· Τί οὖν; Καὶ ὁ εἰδωλολάτρης καὶ ὁ μοιχὸς καὶ ὁ μέθυσος ὁμοίως τῆς βασιλείας ἐκτὸς γίνονται; Μὴ παρ' ἐμοῦ ταῦτα θέλε μανθάνειν, 5 ἀγαπητέ. Ἐγὼ γὰρ θεῖον ἀνέγγων νόμον οὕτως ἔχοντα· μὴ τοίνυν ταῦτα περιεργάζου εἰ τὴν αὐτὴν τιμωρίαν ἐκείνοις δίδωσιν ὁ μεθύων, ἀλλ' ἐκεῖνο σκόπει ὅτι ὁμοίως τῆς βασιλείας τὴν στέρησιν ὑπομένει· ὁ δὲ ταύτης ἐκτὸς γεγονώς, ποίαν ἔξει λοιπὸν παραμυθίαν;

10 12. Καὶ ταῦτα νῦν λέγω, οὐ τῶν παρόντων καταγινώσκων, μὴ γένοιτο· πέπεισμαι γὰρ ὅτι καθαροὶ τοῦ πάθους ὑμεῖς τυγχάνετε διὰ τὴν τοῦ Θεοῦ χάριν καὶ τούτου μέγιστον ποιοῦμαι δεῖγμα τὴν ἐνταῦθα μετὰ προθυμίας ὑμῶν συνέλευσιν, τὴν σπουδῆν τὴν περὶ τὴν ἀκρόασιν τῆς πνευματικῆς ταύτης διδασκαλίας. Οὐδὲ γὰρ ἐνὶ τὸν 15 μὴ νήφοντα καὶ ἐγρηγορότα θεῖων λογίων ἐπιθυμεῖν. Ἄλλὰ ταῦτα λέγω βουλόμενος δι' ὑμῶν καὶ τοὺς ἄλλους ἅπαντας παιδεύεσθαι καὶ ὑμᾶς ἀσφαλεστέρους γενέσθαι ὥστε μηδέποτε ἀλῶναι τούτῳ τῷ πάθει.

13. Οἱ γὰρ τοιοῦτοι καὶ αὐτῶν τῶν ἀλόγων ἂν εἶεν ἀλογώτεροι. 20 Καὶ πῶς; Ἐγὼ λέγω. Τὰ ἄλογα ἐπειδὴν διψῆ μέχρι τῆς χρείας τὴν ἐπιθυμίαν ἴστησι καὶ οὐκ ἂν ποτε ἀνάσχοιτο ὑπερβῆναι τὴν χρείαν· ἄνθρωποι δὲ οἱ λογικοὶ οὐ τοῦτο σκοποῦσιν ὅπως τὸ δίψος παραμυθήσωνται, ἀλλ' ὅπως ὑποβρύχιοι γενόμενοι χαλεπώτερον ἑαυτοῖς ἐργάσωνται τὸ ναυάγιον. Καθάπερ γὰρ πλοῖον ὑπέραντλον γε- 25 γονὸς ταχέως καταβαπτίζεται, οὕτω καὶ ἄνθρωπος ὑπερβὰς τῆς χρείας τοὺς ὄρους καὶ μεῖζον ἐπιθείς τὸ φορτίον τῇ γαστρὶ κατέδυσεν αὐτοῦ τὴν διάνοιαν καὶ τῆς ψυχῆς τὴν εὐγένειαν ἐλυμήνατο.

14. Διὸ πολλὴν ὑμᾶς προσήκει ποιεῖσθαι τὴν φροντίδα, ἀγαπητοί, ὥστε τοὺς πλησίον διορθοῦν καὶ ἐξαρπάξειν τοῦ κλυδωνίου 30 τούτου, ἵνα μὴ μόνον ὑπὲρ τῶν καθ' ἑαυτοὺς ἀλλὰ καὶ τῆς ἐτέρων

ἐξαπατᾶσθε· οὔτε πόρνοι, οὔτε εἰδωολάτρεις, οὔτε μοιχοί, οὔτε ἄρσενοκοῖτες, οὔτε μέθυσοι θὰ κληρονομήσουν τὴ βασιλεία τοῦ Θεοῦ»⁴. Ἄλλ' ἴσως θὰ μπορούσε νὰ πεῖ κάποιος· τί λοιπόν; Καὶ ὁ εἰδωολάτρης καὶ ὁ μοιχὸς καὶ ὁ μέθυσος ἀποκλείονται ὅμοια ἀπὸ τὴ βασιλεία τῶν οὐρανῶν; Μὴ θέλεις, ἀγαπητέ, νὰ τὰ μάθεις αὐτὰ ἀπὸ μένα. Γιατὶ ἐγὼ διάβασα θεῖο νόμο ποῦ λέγει αὐτά· μὴν ἀσχολεῖσαι λοιπόν μὲ τὸ ἂν ὁ μέθυσος τιμωρεῖται μὲ τὴν ἴδια τιμωρία μ' ἐκείνους, ἀλλὰ πρόσεχε ἐκεῖνο, ὅτι ὅμοια στερεῖται τὴ βασιλεία μὲ ἐκείνους· καὶ ἐκεῖνος ποῦ θ' ἀποκλεισθεῖ ἀπὸ αὐτὴν, ποιά κατηγορία θὰ ἔχει στὸ ἐξῆς;

12. Καὶ αὐτὰ τὰ λέγω τώρα ὄχι γιὰ νὰ κατηγορήσω ἐσᾶς τοὺς παρόντες· μακριὰ μιὰ τέτοια σκέψη· γιατί εἶμαι ἀπόλυτα βέβαιος ὅτι σεῖς μὲ τὴ χάρη τοῦ Θεοῦ εἴσθε καθαροὶ ἀπὸ τὸ πάθος καὶ μέγιστη ἀπόδειξη γι' αὐτὸ θεωρῶ τὴν πρόθυμη προσέλευσή σας ἐδῶ, τὸ ζῆλο σας γιὰ τὴν ἀκρόαση αὐτῆς τῆς πνευματικῆς διδασκαλίας. Γιατὶ δὲν εἶναι δυνατὸ νὰ ἐπιθυμεῖ θεῖα λόγια ἐκεῖνος ποῦ δὲν εἶναι νηφάλιος καὶ δὲν ἐπαγρυπνεῖ γιὰ τὴν ψυχὴ του. Ἄλλ' αὐτὰ τὰ λέγω θέλοντας μέσω ἐσᾶς καὶ ὅλοι οἱ ἄλλοι νὰ διδάσκονται, καὶ σεῖς νὰ γίνετε ἀσφαλέστεροι, ὥστε ποτὲ νὰ μὴ κυριευθεῖτε ἀπὸ αὐτὸ τὸ πάθος.

13. Πραγματικὰ οἱ κυριευμένοι ἀπ' αὐτὸ γίνονται πιὸ ἀνόητοι καὶ ἀπὸ τὰ ἴδια τὰ ἄλογα ζῶα. Καὶ πῶς συμβαίνει αὐτό; Ἐγὼ θὰ σᾶς τὸ πῶ. Τὰ ἄλογα ζῶα ὅταν διψοῦν πίνουν μόνο ὅσο χρειάζεται καὶ δὲν θὰ ἦταν δυνατὸ ποτὲ νὰ ὑπερβοῦν τὴν ἀνάγκη, ἐνῶ οἱ λογικοὶ ἄνθρωποι δὲν βλέπουν πῶς νὰ ἱκανοποιήσουν τὴ δίψα, ἀλλὰ πῶς, ἀφοῦ βουτηχθοῦν ὀλόκληροι μέσα στὸ κρασί, νὰ κάμουν ἔτσι φοβερότερο τὸ ναυάγιο γιὰ τὸν ἑαυτό τους. Γιατί, ὅπως ἓνα πλοῖο καταβυθίζεται ἀμέσως ἂν καταπλημμυρισθεῖ ἀπὸ τὰ νερά, ἔτσι καὶ ὁ ἄνθρωπος, ἂν ὑπερβεῖ τὰ ὄρια τῆς ἀνάγκης καὶ φορτώσει τὴν κοιλιά του μὲ μεγαλύτερο βάρος, καταβύθισε τὴ διάνοιά του καὶ κατάστρεψε τὴν εὐγένεια τῆς ψυχῆς του.

14. Γι' αὐτὸ πρέπει, ἀγαπητοί, νὰ καταβάλλετε μεγάλη φροντίδα, ὥστε νὰ διορθώνετε τοὺς πλησίον σας καὶ νὰ τοὺς διασώζετε ἀπὸ τὸν καταποντισμὸ αὐτό, γιὰ νὰ λάβετε μεγάλο μισθὸ ὄχι μόνο

σωτηρίας πολὺν κομίσησθε τὸν μισθόν. Οὕτω καὶ Παῦλος ἔλεγε· «μηδεὶς τὸ ἑαυτοῦ ζητεῖτω ἀλλὰ τὸ τοῦ πλησίον συμφέρον». Καὶ πάλιν· «οἰκοδομεῖτε εἰς τὸν ἕνα». Μὴ τοίνυν τοῦτο ἴδῃς ὅτι αὐτὸς ὑγιαίνει καὶ ἀπήλλαξαι τῆς νόσου, ἀλλὰ πολλὴν ποιῶ τὴν φροντίδα καὶ τὴν μέριμναν ὥστε καὶ τὸ μέλος τὸ σὸν ἐλευθερωθῆναι τῆς ἐντεῦθεν βλάβης καὶ τὴν νόσον διαφυγεῖν. Μέλη γὰρ ἐσμεν ἀλλήλων «καὶ εἴτε πάσχει ἐν μέλος συμπάσχειν χρὴ πάντα τὰ μέλη καὶ εἴτε δοξάζεται ἐν μέλος συγχαίρειν δεῖ πάντα τὰ μέλη».

15. Οὐ τοσαύτης ὑμῖν παραινέσεως καὶ συμβουλῆς ἦν χρειαία κατὰ τὸν τῆς ἀγίας τεσσαρακοστῆς καιρὸν ὅση νῦν. Τότε μὲν γὰρ ἡ τῆς νηστείας ὑπόθεσις καὶ ἄκοντας ὑμᾶς ἐσωφρόνιζε, νυνὶ δὲ δέδοικα καὶ φοβοῦμαι τὴν ἄδειαν καὶ τὴν ἐκ ταύτης τικτομένην ραθυμίαν. Πρὸς οὐδὲν γὰρ οὕτως ἄχρηστον ἢ ἀνθρωπίνη φύσις ὡς πρὸς ἄνεσιν· διὸ καὶ ὁ φιλόανθρωπος Δεσπότης ἄνωθεν καὶ ἐκ προοιμίῶν ὥσπερ χαλινιὸν τινα ἐπιθεὶς τῷ τῶν ἀνθρώπων γένει πόνῳ καὶ ταλαιπωρίᾳ τὸν ἄνθρωπον κατεδίκασε, πολλὴν τῆς σωτηρίας ἡμῶν τὴν πρόνοιαν ποιούμενος.

16. Διηνεκῶς γὰρ δεόμεθα χαλινοῦ ὥστε εὐτακτα βαδίζειν, ἐπεὶ καὶ Ἰουδαῖοι ἐντεῦθεν τὴν ἄνωθεν ὀργὴν ἐπεσπάσαντο. Ὅτε γὰρ 20 πολλῆς ἀπέλαυσαν τῆς ἀνέσεως καὶ ἐν ἀδείᾳ γεγόνασι, τῆς σκληρᾶς δουλείας ἀπαλλαγέντες τῆς ἐν Αἰγύπτῳ, δέον πλείονα τὴν εὐχαριστίαν ποιεῖν καὶ τὴν δοξολογίαν σπουδαιότερον ἀναφέρειν τῷ δεσπότη καὶ εὐγνώμονας γίνεσθαι περὶ τὸν τοσαύτας εὐεργεσίας εἰς αὐτοὺς καταθέμενον, οἱ δὲ τὸ ἐναντίον ἐποίησαν καὶ ὑπὸ 25 πολλῆς ἀνέσεως ἐξετραχηλίσθησαν. Διὰ τοι τοῦτο κατηγοροῦσα αὐτῶν ἡ θεία Γραφή φησιν· «ἔφαγεν Ἰακώβ καὶ ἐνεπλήσθη, ἐλιπάνθη καὶ ἐπαχύνθη καὶ ἀπελάκτισεν ὁ ἠγαπημένος».

17. Μετὰ γὰρ τὰ πολλὰ θαύματα ἐκεῖνα καὶ τὰ σημεῖα τὰ παραδόξα καὶ τῆς θαλάττης τὴν διάβασιν καὶ τὸν τῶν Αἰγυπτίων ὄλε-

5. Α' Κορ. 10,24.

6. Α' Θεσ. 5,11.

7. Α' Κορ. 12,25-26.

8. Δευτ. 32,15.

για ἐκεῖνα πού κάμνετε γιά τόν ἑαυτό σας ἀλλά καί γιά τή σωτηρία τῶν ἄλλων. Αὐτό καί ὁ Παῦλος ἔλεγε· «κανένας νά μὴ ζητεῖ τὸ δικό του συμφέρον, ἀλλὰ τὸ συμφέρον τοῦ πλησίον του»⁵. Καί πάλι· «οἰκοδομεῖτε ὁ ἓνας τὸν ἄλλο»⁶. Μὴ βλέπεις λοιπὸν αὐτό, ὅτι δηλαδὴ σὺ ὁ ἴδιος εἶσαι ὑγιῆς καὶ ὅτι ἀπαλλάχθηκες ἀπὸ τὴ νόσο, ἀλλὰ δεῖχνε μεγάλη φροντίδα καὶ μέριμνα, ὥστε καὶ τὸ μέλος τὸ δικό σου νά ἐλευθερωθεῖ ἀπὸ τὴ βλάβη αὐτὴ καὶ νά διαφύγει τὴ νόσο. Γιατὶ εἴμαστε μέλη ὁ ἓνας τοῦ ἄλλου «καὶ ὅταν πάσχει ἓνα μέλος πρέπει νά συμπάσχουν ὅλα τὰ μέλη, καὶ ὅταν τιμᾶται ἓνα μέλος πρέπει νά χαίρονται μαζὶ μ' αὐτὸ ὅλα τὰ μέλη»⁷.

15. Δὲν χρειάζοσασταν τόσες παραινέσεις καὶ συμβουλές κατὰ τὸν καιρὸ τῆς ἀγίας τεσσαρακοστῆς ὅσες χρειάζεσθε τώρα. Γιατὶ τότε ὁ σκοπὸς τῆς νηστείας σᾶς σωφρόνιζε καὶ χωρὶς νά τὸ θέλετε, ἐνῶ τώρα ἀνησυχῶ τρομερὰ καὶ φοβᾶμαι τὴν ἄνεση καὶ τὴν ἀδιαφορία πού γεννιέται ἀπ' αὐτήν. Πραγματικὰ ἀπὸ τίποτε δὲν ἀχρηστεύεται τόσο ἡ ἀνθρώπινη φύση, ὅσο ἀπὸ τὴν ἄνεση· γι' αὐτὸ καὶ ὁ φιλόσοφος Κύριος ἀπὸ τὴν ἀρχὴ καὶ ἀπὸ τὴν πρώτη στιγμὴ θέτοντας στὸ γένος τῶν ἀνθρώπων σὰν κάποιο χαλινάρι τὸν πόνο καὶ τὴν ταλαιπωρία μὲ τὰ ὁποῖα καταδίκασε τὸν ἄνθρωπο, ἐπιδεικνύει μεγάλη πρόνοια γιά τὴ σωτηρία μας.

16. Πάντοτε χρειάζομαστε χαλινάρι γιά νά βαδίζομε φρόνιμα, γιατί καὶ οἱ Ἰουδαῖοι ἐξ αἰτίας αὐτῆς ἀπέσπασαν τὴν οὐράνια ὄργη. Ὅταν δηλαδὴ, ἀφοῦ ἀπαλλάχθηκαν ἀπὸ τὴ σκληρὴ δουλεία τῶν Αἰγυπτίων, ἀπόλαυσαν μεγάλη ἄνεση καὶ βρῆκαν τὴν ἐλευθερία τους, ἐνῶ ἔπρεπε νά εὐχαριστοῦν περισσότερο τὸν Κύριο, ν' ἀναπέμπουν μὲ μεγαλῦτερη προθυμία τὴ δοξολογία πρὸς αὐτὸν καὶ νά δείχνουν εὐγνωμοσύνη πρὸς ἐκεῖνον πού χάρισε σ' αὐτοὺς τόσες εὐεργεσίες, ὅμως αὐτοὶ ἔκαμαν τὸ ἀντίθετο καὶ ἐκτράπηκαν καὶ παραφέρθηκαν ἐξ αἰτίας τῆς μεγάλης ἀνέσεώς τους. Γι' αὐτὸ λοιπὸν ἡ θεία Γραφὴ λέγει κατηγορώντας τους· «ἔφαγε ὁ Ἰακώβ καὶ χόρτασε καὶ λιπάνθηκε καὶ παχύνθηκε καὶ κλώτσησε τὸν εὐεργέτη του ὁ ἀγαπημένος»⁸.

17. Πραγματικὰ μετὰ τὰ πολλὰ ἐκεῖνα θαύματα καὶ τὰ παράδοξα σημεῖα, τὴ διάβαση τῆς θάλασσας καὶ τὴν ἐξολόθρευση τῶν

θρον καὶ τὴν ξένην καὶ καινὴν τοῦ μάννα τροφήν, ἔτι ἔναυλον ἔχον-
 τες τῶν εὐεργεσιῶν τὴν μνήμην, ἐπειδὴ ἐν πολλῇ ἀνέσει γεγόνασι,
 λήθην ἀπάντων ἐκείνων ποιησάμενοι μόσχον κατασκευάσαντες
 προσεκύνουν λέγοντες· «οὗτοι οἱ θεοὶ σου, Ἰσραήλ, οἱ ἐξαγαγόντες
 5 σε ἐκ γῆς Αἰγύπτου». Ὡ τῆς ἀγνωμοσύνης, ὦ τῆς πολλῆς ἀναι-
 σθησίας! Τοιοῦτον γὰρ αὐτῶν ἀεὶ τὸ ἔθος καὶ ὅταν μὲν ἀνέσεως
 λάβωνται κατὰ κρημνῶν φέρονται καὶ ἐπιλανθάνονται τοῦ εὐεργέ-
 του· ὅταν δὲ μικρὸν στενοχωρηθῶσι, τότε συστέλλονται καὶ ταπει-
 νοῦνται. Διὸ καὶ ὁ μακάριος Δαβὶδ τοῦτο δηλῶν ἔλεγεν· «ὅταν ἀπέ-
 10 κτενεν αὐτούς», τότε ἐξεζήτουν αὐτόν».

18. Ἄλλὰ τοιοῦτο τῶν ἀγνωμόνων οἰκετῶν καὶ τῶν ἀναισθή-
 των Ἰουδαίων τὸ ἔθος. Ἡμεῖς δέ, παρακαλῶ, διηνεκῶς τὰς τοῦ
 Θεοῦ δωρεὰς ἐπὶ τῆς διανοίας στρέφοντες καὶ ἀναμιμνησκόμενοι
 τῶν εὐεργεσιῶν αὐτοῦ τὸ μέγεθος καὶ τὸ πλῆθος, εὐγνώμονες γι-
 15 νώμεθα καὶ διὰ παντὸς τὸν τῶν ἀγαθῶν ἡμῖν αἴτιον ἐπιγινώσκω-
 μεν καὶ ἀξίαν τῶν εὐεργεσιῶν τὴν πολιτείαν ἐπιδειξώμεθα καὶ
 καθ' ἐκάστην ἡμέραν τῆς ἑαυτῶν ψυχῆς τὴν υἰείαν πραγματευώ-
 μεθα. Καὶ μάλιστα ὑμεῖς οἱ πρόσφατον τῆς θείας καταξιωθέντες
 μυσταγωγίας καὶ τὰ τῶν ἀμαρτημάτων ἀποθέμενοι φορτία καὶ
 20 λαμπρὰν τὴν στολὴν περιβαλόμενοι· καὶ τί λέγω λαμπρὰν στολὴν;
 Οἱ τὸν Χριστὸν αὐτὸν ἐνδεδυμένοι καὶ τὸν τῶν ὄλων Δεσπότην
 ἔνοικον δεξάμενοι, ἀξίαν τοῦ ἐνοικοῦντος τὴν πολιτείαν ἐπιδείξα-
 σθαι, ἵνα καὶ πλείονα τὴν ἄνωθεν χάριν ἐπισπάσησθε καὶ μιμηταὶ
 γενέσθαι σπουδάσητε τοῦ προτέρου μὲν διώκτου μετὰ δὲ ταῦτα
 25 ἀποστόλου γενομένου.

19. Ὅς ἠνίκα μὲν ἐβαπτίσθη καὶ τῷ φωτὶ τῆς ἀληθείας κατη-
 γάσθη, εὐθέως μὲν καὶ οὕτω μέγας γέγονε, πολλῶν δὲ μείζων ἐγέ-
 νετο τοῦ χρόνου προϊόντος. Ἐπειδὴ γὰρ τὰ παρ' ἑαυτοῦ εἰσήνεγκε,
 τὸν ζῆλον, τὴν προθυμίαν, τὸ φρόνημα τὸ γενναῖον, τὸν πόθον τὸν
 30 ζέοντα, τὴν ὑπεροψίαν τῶν παρόντων, ἐπέρρει αὐτῷ λοιπὸν καὶ τὰ
 παρὰ τῆς τοῦ Θεοῦ χάριτος μετὰ πολλῆς τῆς δαψιλείας. Καὶ ὁ πρὸ

9. Ἐξ. 33,4.

10. Ψαλμ. 77,34.

Αἰγυπτίων καθὼς καὶ τὴν παράξενη καὶ καινούργια ἐκείνη τροφή τοῦ μάννα, ἐνῶ ἀκόμη ἤχοῦσε στ' αὐτιά τους ἡ ἀνάμνηση τῶν εὐεργεσιῶν, ἐπειδὴ βρέθηκαν μέσα σὲ μεγάλη ἄνεση, ἀφοῦ ξέχασαν ὅλα ἐκεῖνα, κατασκεύασαν μόσχο καὶ τὸν προσκυνοῦσαν λέγοντας· «αὐτοὶ εἶναι, Ἰσραήλ, οἱ θεοὶ σου, ποὺ σὲ ἔβγαλαν ἀπὸ τὴ γῆ τῆς Αἰγύπτου»⁹. Πῶ πῶ ἀγνωμοσύνη, πῶ πῶ ἀναισθησία φοβερή! Τέτοια πάντοτε ἦταν ἡ συμπεριφορά τους· ὅταν ἀπολάμβαναν ἄνεση ὀδηγοῦνταν πρὸς τὸ γκρεμὸ καὶ ξεχνοῦσαν τὸν εὐεργέτη, ἐνῶ ὅταν ἀντιμετώπιζαν ἔστω καὶ μικρὴ στενοχώρια, τότε συνέρχονταν καὶ ἔδειχναν ταπεινοφροσύνη. Γι' αὐτὸ καὶ ὁ μακάριος Δαβὶδ γιὰ νὰ δηλώσει αὐτὸ ἔλεγε· «ὅταν θανάτωνε αὐτοῦς, τότε ἐπιζητοῦσαν αὐτόν»¹⁰.

18. Τέτοια λοιπὸν ἦταν ἡ διαγωγή τῶν ἀχάριστων δούλων καὶ τῶν ἀναίσθητων Ἰουδαίων. Ἐμεῖς ὅμως, παρακαλῶ, περιστρέφοντας διαρκῶς στὸ νοῦ μας τὶς δωρεές τοῦ Θεοῦ καὶ ἐνθυμούμενοι τὸ μέγεθος καὶ τὸ πλῆθος τῶν εὐεργεσιῶν αὐτοῦ, ἃς γινόμαστε εὐγνώμονες καὶ ἀναγνωρίζοντας πάντοτε τὸν αἴτιο τῶν ἀγαθῶν πρὸς ἐμᾶς ἃς ἐπιδείξομε καὶ συμπεριφορὰ ἄξια τῶν εὐεργεσιῶν, καὶ ἃς ἀσχολούμαστε καθημερινὰ μὲ τὴν ὑγεία τῆς ψυχῆς μας. Καὶ πρὸ πάντων σεῖς ποὺ πρόσφατα καταξιωθήκατε νὰ λάβετε τὴ θεία μυσταγωγία, ἀφοῦ ἀποθέσατε τὰ φορτία τῶν ἁμαρτημάτων καὶ ντυθήκατε τὴ λαμπρὴ στολή· καὶ τί λέγω τὴ λαμπρὴ στολή; Σεῖς ποὺ ντυθήκατε τὸν ἴδιο τὸ Χριστὸ καὶ δεχθήκατε νὰ κατοικήσει μέσα μας ὁ Κύριος τῶν ὄλων, ἐπιδείξατε πολιτεία ἀντάξια αὐτοῦ ποὺ κατοικεῖ μέσα σας, γιὰ νὰ ἀποσπάσετε καὶ περισσότερο τὴν οὐράνια χάρη, φροντίζοντας νὰ γίνετε μιμητὲς ἐκείνου ποὺ προηγουμένως ἦταν διώκτης, μετὰ ὅμως ἔγινε ἀπόστολος.

19. Ἐκεῖνος μόλις βαπτίσθηκε καὶ καταφωτίσθηκε μὲ τὸ φῶς τῆς ἀλήθειας, ἀμέσως βέβαια ἔγινε καὶ ἔτσι μεγάλος, πολὺ πιὸ μεγάλος ὅμως ἔγινε μὲ τὸ πέρασμα τοῦ χρόνου. Ἐπειδὴ πρόσφερε δηλαδὴ ὅλα ὅσα ἐξαρτῶνταν ἀπὸ τὸν ἑαυτό του, ὅπως τὸν ζῆλο, τὴν προθυμία, τὸ γενναῖο φρόνημα, τὸν θερμὸ πόθο, τὴν περιφρόνηση τῶν παρόντων, ἀπέρρευσαν στὴ συνέχεια σ' αὐτόν μὲ μεγάλη ἀφθονία καὶ τὰ τῆς χάριτος τοῦ Θεοῦ. Καὶ ἐκεῖνος ποὺ πρὶν ἀπ'

τούτου ἀκάθεκτον τὴν μανίαν ἐπιδεικνύμενος καὶ πανταχοῦ διατρέ-
 χων καὶ διὰ πάντων πολεμῶν τῷ τῆς εὐσεβείας λόγῳ, ἐπειδὴ ἐπέ-
 γνω τὴν τῆς ἀληθείας ὁδόν, εὐθέως καὶ συνέχυνε τοὺς ἀγνώμονας
 Ἰουδαίους καὶ «διὰ θυρίδος ἐν σαργάνῃ», ἐχαλᾶτο ἵνα δυνηθῆ δια-
 5 φυγεῖν τῶν μαινομένων Ἰουδαίων τὴν ὠμότητα. Εἶδετε ἀθρόαν με-
 ταβολήν; εἶδετε τοῦ Πνεύματος τὴν χάριν πῶς αὐτοῦ τὴν ψυχὴν με-
 τερρύθμισε, πῶς αὐτοῦ τὴν γνώμην μετέβαλε, πῶς καθάπερ πῦρ
 εἰς ἀκάνθας ἐμπεσόν, οὕτως ἢ τοῦ Πνεύματος χάρις ἐπεισελθοῦσα
 καὶ τῶν ἀμαρτημάτων τὰς ἀκάνθας ἠφάνισε καὶ ἀδάμαντος αὐτὸν
 10 στερρότερον εἰργάσατο;

20. Τοῦτον καὶ ὑμεῖς μιμήσασθε, παρακαλῶ, καὶ δυνησεσθε οὐ
 πρὸς δύο καὶ τρεῖς καὶ δέκα ἡμέρας καὶ εἴκοσι μόνον καλεῖσθαι νε-
 οφώτιστοι, ἀλλὰ καὶ δέκα καὶ εἴκοσι καὶ τριάκοντα παρελθόντων
 ἐτῶν καὶ διὰ πάσης, ὡς εἰπεῖν, τῆς ζωῆς ταύτης ἀξιοῦσθαι τῆς
 15 προσηγορίας. Ἐὰν γὰρ τὸ ἐν ἡμῖν φῶς, τοῦ Πνεύματος λέγω τὴν
 χάριν, σπουδάζωμεν διὰ τῆς τῶν ἀγαθῶν ἔργων πράξεως φαιδρό-
 τερον ἀπεργάζεσθαι ὥστε μηδέποτε κατασβεσθῆναι, διὰ παντὸς
 τοῦ χρόνου ταύτης ἀπολαύσομεν τῆς προσηγορίας. Ὡσπερ γὰρ
 ἔστι τὸν νήφοντα καὶ ἐγρηγορότα καὶ ἀξίαν πολιτείαν ἐπιδεικνύμε-
 20 νον διηνεκῶς εἶναι νεοφώτιστον, οὕτω πάλιν ἔστι καὶ μετὰ μίαν
 ἡμέραν ραθυμήσαντα ἀνάξιον γενέσθαι ταύτης τῆς προσηγορίας.

21. Ἐπεὶ καὶ ὁ μακάριος Παῦλος διὰ τῆς μετὰ ταῦτα ἀρετῆς
 πλείονα τὴν ἄνωθεν ἐπισπασάμενος ροπήν, διηνεκῶς ἐν τῇ φαι-
 δρότητι ταύτῃ διέμεινε, λαμπρότερον ἐν αὐτῷ τῆς ἀρετῆς τὸ φῶς
 25 ἐργαζόμενος. Ὁ δὲ Σίμων ἐκεῖνος ὁ μάγος, ἐπειδὴ μετανοήσας ἐπὶ
 τὴν διὰ τοῦ βαπτίσματος δωρεὰν ἔδραμε καὶ τῆς χάριτος μὲν ἀπέ-
 λαιυσε καὶ τῆς φιλοτιμίας τῆς δεσποτικῆς, οὐκ ἀξίαν δὲ γνώμην
 εἰσήνεγκεν ἀλλὰ πολλὴν τὴν ραθυμίαν ἐπεδείξατο, ἀθρόον ἔρημος
 ἐγένετο τῆς τοσαύτης δωρεᾶς ὡς καὶ συμβουλήν δέξασθαι παρὰ
 30 τοῦ πρώτου τῶν ἀποστόλων διὰ μετανοίας τὸ μέγεθος τοῦ
 πλημμελήματος ἰάσασθαι· «μετανόησον» γάρ, φησὶν, «ἀπὸ τῆς κα-

αὐτὸ ἔδειχνε ἀσταμάτητη τὴ μανία του, τρέχοντας παντοῦ καὶ πολεμώντας τὸ λόγο τῆς εὐσέβειας, μόλις γνώρισε τὴν ὁδὸ τῆς ἀλήθειας, ἀμέσως καὶ σύγχυση προκάλεσε στοὺς ἀχάριστους Ἰουδαίους καὶ κατεβαζόταν ἀπὸ κάποιο παράθυρο τοῦ τείχους μέσα σὲ καλάθι, γιὰ νὰ μπορέσει νὰ διαφύγει τὴ σκληρότητα τῶν μανιασμένων Ἰουδαίων. Εἶδατε ξαφνικὴ μεταβολή; εἶδατε τοῦ Πνεύματος τὴ χάρη, πῶς ἄλλαξε τὴν ψυχὴ του, πῶς μετέβαλε τὴ γνώμη του, πῶς ἡ χάρη τοῦ Πνεύματος ἀφοῦ εἰσῆλθε στὴν ψυχὴ του, σὰν τὴ φωτιὰ ἀκριβῶς ποὺ πέφτει στ' ἀγκάθια, καὶ τὰ ἀγκάθια τῶν ἀμαρτημάτων ἐξαφάνισε καὶ κατέστησε αὐτὸν ἰσχυρότερο ἀπὸ διαμάντι;

20. Αὐτὸν μιμηθεῖτε καὶ σεῖς, παρακαλῶ, καὶ θὰ μπορέσετε νὰ ὀνομάζεσθε νεοφώτιστοι ὄχι μόνο δυὸ καὶ τρεῖς καὶ δέκα καὶ εἴκοσι ἡμέρες, ἀλλὰ καὶ δέκα καὶ εἴκοσι καὶ τριάντα χρόνια νὰ περάσουν καὶ σ' ὅλη σας τὴ ζωὴ, ὅπως θὰ μπορούσαμε νὰ ποῦμε, θὰ εἴσθε ἄξιοι τῆς ὀνομασίας αὐτῆς. Γιατί, ἂν φροντίζομε νὰ κάμνομε μὲ τίς πράξεις τῶν ἀγαθῶν ἔργων λαμπρότερο τὸ φῶς ποὺ ὑπάρχει μέσα μας, ἐννοῶ τὴ χάρη τοῦ Πνεύματος, ὥστε νὰ μὴ σβησθεῖ ποτέ, σ' ὅλη τὴ διάρκεια αὐτῆς τῆς ζωῆς θ' ἀπολαύσομε αὐτὴ τὴν ὀνομασία. Γιατί, ὅπως ἀκριβῶς εἶναι δυνατὸ ἐκεῖνος ποὺ εἶναι προσεκτικὸς καὶ ἐπάγρυπνος καὶ δείχνει ἐπάξια τῆς χάριτος τοῦ Πνεύματος πολιτεία νὰ εἶναι διαρκῶς νεοφώτιστος, ἔτσι πάλι εἶναι δυνατὸ καὶ μετὰ ἀπὸ μιὰ ἡμέρα, ἀφοῦ δείξει ἀδιαφορία, νὰ γίνει ἀνάξιος αὐτῆς τῆς ὀνομασίας.

21. Γιατί καὶ ὁ μακάριος Παῦλος, ἀφοῦ μὲ τὴν μετέπειτα ἀρετῆ, του ἀπέσπασε μεγαλύτερη τὴν οὐράνια βοήθεια, διέμεινε διαρκῶς μέσα στὴ λαμπρότητα αὐτὴ, κάμνοντας λαμπρότερο τὸ φῶς τῆς ἀρετῆς ποὺ ὑπῆρχε μέσα του. Ἐνῶ ὁ Σίμων ὁ μάγος ἐκεῖνος, ἀφοῦ μετανόησε καὶ ἔτρεξε στὴ δωρεὰ τοῦ βαπτίσματος, ἀπόλαυσε καὶ τὴ χάρη τοῦ Πνεύματος καὶ τὴ δεσποτικὴ γενναιοδωρία, ἐπειδὴ ὁμως δὲν πρόσφερε στὴ συνέχεια ἐπάξια γνώμη, ἀλλ' ἔδειξε μεγάλη ἀδιαφορία, ἀμέσως ἔχασε τὴν τόσο μεγάλη δωρεά, ὥστε νὰ φτάσει στὸ σημεῖο καὶ νὰ δεχθεῖ συμβουλή ἀπὸ τὸν πρῶτο τῶν ἀποστόλων, γιὰ νὰ θεραπεύσει μὲ τὴ μετάνοια τὸ μέγεθος τοῦ

κίας σου ταύτης, εἰ ἄρα ἀφεθήσεται σοι ἡ ἐπίνοια τῆς καρδίας σου».

22. Ἀλλὰ μὴ γένοιτό τινα τῶν ἐνταῦθα συνειλεγμένων τοιοῦτόν τι ὑποστῆναί ποτε, ἀλλὰ κατὰ τὸν μακάριον Παῦλον πάντας εἰς το-
5 σαύτην ἐπιδοῦναι τὴν ἀρετὴν ὡς δαψιλεστέρας ἀξιοθῆναι τῆς
παρὰ τοῦ Δεσπότου φιλοτιμίας. Μὴ γὰρ τὰ τυχόντα ἐστίν, ἀγαπητέ,
ὧν ἠξιώθημεν; πᾶσαν ἀνθρωπίνην ὑπερβαίνει διάνοιαν, νικᾷ τὸν
λογισμὸν τὸν ἡμέτερον τῶν δεδωρημένων τὸ μέγεθος. Ἐννόησον
γάρ μοι ὅσπιν ἀρχὴν ἐνεπιστεύθης καὶ οἷον ἀξίωμα ἔλαβες παρὰ
10 τοῦ τῶν ὄλων βασιλέως. Ὁ πρότερον γὰρ δοῦλος, ὁ αἰχμάλωτος, ὁ
προσκεκρουκῶς, εἰς υἰοθεσίαν ἀθρόον ἀνηνέχθης. Οὐκοῦν μὴ
ραθυμῆσης μηδὲ συγχωρήσης ἀφαιρεθῆναί σου τοῦτο τὸ ἀξίωμα
μηδὲ ἔρημόν σε γενέσθαι τοῦ πλούτου τούτου τοῦ πνευματικοῦ.
Ἐὰν γὰρ σὺ μὴ βουληθῆς, οὐδεὶς ποτε ἀφελέσθαι δυνήσεται τὰ
15 παρὰ τοῦ Θεοῦ σοι δεδωρημένα.

23. Καίτοι ἐπὶ τῶν ἀνθρωπίνων πραγμάτων τοῦτο οὐκ ἐνι.
Ἵταν γὰρ τις ἀξιώματός τινος τύχη παρὰ τοῦ τῆς γῆς βασιλέως,
οὐκ ἐν τῇ αὐτοῦ γνώμῃ κεῖται ἡ ἀφαίρεσις, ἀλλ' ὁ τὴν ἀξίαν παρα-
σχῶν αὐτὸς καὶ τῆς ἀφαιρέσεώς ἐστι κύριος καὶ ὅτε βούλεται γυ-
20 μνοῖ τῆς ἀξίας τὸν εἰληφότα καὶ ιδιώτην ἀθρόον ἀπεργάζεται καὶ
παραλύει τῆς ἀρχῆς. Ἐπὶ δὲ τοῦ βασιλέως τοῦ ἡμετέρου τούναντίον
ἅπαν· τὸ γὰρ ἀξίωμα διὰ τὴν αὐτοῦ φιλανθρωπίαν ἅπαξ ἡμῖν
δωρηθέν, τὴν υἰοθεσίαν λέγω, τὸν ἁγιασμόν, τοῦ Πνεύματος τὴν
χάριν, εἰ μὴ ραθυμήσῃμεν, οὐδεὶς οὐδέποτε ἡμῶν ἀφελέσθαι ταῦτα
25 δυνήσεται. Καὶ τί λέγω ἀφαλέσθαι; ἐὰν γὰρ ἴδη εὐγνώμονας γεγε-
νημένους παρὰ τὰ ἤδη παρασχεθέντα καὶ προσθήκην ἡμῖν ἐργάζε-
ται καὶ μετὰ πολλῆς τῆς φιλοτιμίας πάλιν αὖξει τὰς παρ' ἑαυτοῦ
δωρεάς.

24. Εἰδότες τοίνυν ὅτι μετὰ τὴν τοῦ Θεοῦ χάριν ἐν ἡμῖν κεῖται τὸ
30 πᾶν καὶ ἐν τῇ σπουδῇ τῇ ἡμετέρᾳ, εὐγνώμονες γενώμεθα περὶ τὰ
ἤδη δωρηθέντα ἵνα καὶ μειζόνων ἑαυτοὺς ἀξίους καταστήσωμεν.
Διὸ παρακαλῶ, οἳ τε πρόσφατον ἀξιοθέντες τῆς θείας δωρεᾶς

ἀμαρτήματός του· γιατί λέγει, «μετανόησε γιὰ τὴν κακία σου αὐτή, μήπως καὶ ἔτσι συγχωρηθεῖ αὐτὸ πού σκέφθηκε ἡ καρδιά σου»¹¹.

22. Ἄλλ' εἴθε νὰ μὴ συμβεῖ νὰ πάθει ποτὲ κάτι τέτοιο κάποιος ἀπὸ τοὺς συγκεντρωμένους ἐδῶ, ἀλλ' ὅπως ὁ μακάριος Παῦλος νὰ ἐπιδείξετε ὅλοι σας τόση μεγάλη ἀρετή, ὥστε ν' ἀξιωθεῖτε νὰ λάβετε πλουσιότερη τὴ γενναιοδωρία τοῦ Κυρίου. Μήπως, ἀγαπητέ, εἶναι τυχαῖα ἐκεῖνα πού ἀξιωθήκαμε; Τὸ μέγεθος ἐκείνων πού μᾶς δωρήθηκαν ὑπερβαίνει κάθε ἀνθρώπινη διάνοια, νικᾷ τὸ λογισμό μας. Σκέψου, σὲ παρακαλῶ, πόση ἐξουσία σοῦ ἐμπιστεύθηκε καὶ ποῖο ἀξίωμα ἔλαβες ἀπὸ τὸν βασιλιὰ τῶν ὅλων. Γιατί σὺ ὁ προηγουμένως δοῦλος, ὁ αἰχμάλωτος, πού εἶχες προσκρούσει στὸν Κύριο, σὲ μιὰ στιγμή ἀνυψώθηκες στὸ ἀξίωμα τῆς υἰοθεσίας. Μὴ δείξεις λοιπὸν ἀδιαφορία, οὔτε νὰ ἐπιτρέψεις νὰ σοῦ ἀφαιρεθεῖ αὐτὸ τὸ ἀξίωμα, οὔτε ν' ἀπογυμνωθεῖς ἀπὸ αὐτὸν τὸν πνευματικὸ πλοῦτο. Γιατί, ἂν δὲ τὸ θελήσεις ἐσύ, κανένας δὲ θὰ μπορέσει ποτὲ νὰ σοῦ ἀφαιρέσει ἐκεῖνα πού σοῦ ἔχουν δωρηθεῖ ἀπὸ τὸ Θεό.

23. Ἄν καὶ βέβαια στὰ ἀνθρώπινα πράγματα αὐτὸ δὲν εἶναι δυνατό. Γιατί, ὅταν κάποιος λάβει ἓνα ἀξίωμα ἀπὸ τὸ βασιλιὰ τῆς γῆς, ἡ ἀφαίρεση αὐτοῦ δὲν μπορεῖ νὰ γίνει μὲ τὴ θέλησή του, ἀλλ' ἐκεῖνος πού τοῦ ἔδωσε τὸ ἀξίωμα αὐτὸς εἶναι κύριος καὶ τῆς ἀφαιρέσεως καὶ ὅταν θέλει ἀφαιρεῖ τὸ ἀξίωμα ἀπὸ ἐκεῖνον πού τὸ ἔλαβε καὶ ἀμέσως τὸν κάμνει ἰδιώτη καὶ τοῦ στερεῖ τὴν ἐξουσία. Στὴν περίπτωση ὅμως τοῦ δικοῦ μας βασιλιᾶ συμβαίνει ἐντελῶς τὸ ἀντίθετο· γιατί τὸ ἀξίωμα πού ἀπὸ τὴ φιλανθρωπία του μᾶς δώρησε μιὰ φορά, ἐννοῶ τὴν υἰοθεσία, τὸν ἀγιασμό, τὴ χάρη τοῦ Πνεύματος, ἂν δὲν δείξωμε ἀδιαφορία, δὲ θὰ μπορέσει κανένας ποτὲ νὰ μᾶς τὰ ἀφαιρέσει αὐτά. Καὶ γιατί λέγω νὰ μᾶς τὰ ἀφαιρέσει; Ἄν δεῖ νὰ δείχνωμε εὐγνωμοσύνη γιὰ ἐκεῖνα πού μᾶς δόθηκαν προσθέτει σ' αὐτά καὶ ἄλλα καὶ μὲ πολλῇ γενναιοδωρία πάλι αὐξάνει τίς δωρεές του.

24. Γνωρίζοντας λοιπὸν ὅτι μετὰ τὴ χάρη τοῦ Θεοῦ τὸ πᾶν ἐξαρτᾶται ἀπὸ μᾶς καὶ ἀπὸ τὴ δική μας φροντίδα, ὡς δείχνωμε εὐγνωμοσύνη γιὰ ἐκεῖνα πού ἤδη μᾶς δωρήθηκαν, γιὰ νὰ καταστήσομε τοὺς ἑαυτοὺς μας ἄξιους γιὰ μεγαλύτερα. Γι' αὐτό, παρακα-

πολλὴν τὴν φυλακὴν ἐπιδείξασθε καὶ τὸ παρασχεθὲν ὑμῖν ἔνδυμα πνευματικὸν καθαρὸν καὶ ἀκηλίδωτον διαφυλάττετε, οἱ τε πάλαι ταύτης τυχόντες τῆς δωρεᾶς πολλὴν τοῦ βίου τὴν μεταβολὴν ἐπιδειξώμεθα. Ἔστι γάρ, ἔστιν ἐπάνοδος ἐὰν βουλώμεθα καὶ δυνατὸν εἰς τὴν προτέραν, ἐπανελθεῖν εὐμορφίαν καὶ φαιδρότητα ἐὰν μόνον τὰ παρ' ἑαυτῶν εἰσενέγκωμεν.

25. Ἐπὶ μὲν γὰρ τοῦ σωματικοῦ κάλλους ἀμήχανον τὴν ἄπαξ ἀμορφον γενομένην ὄψιν καὶ ὑπὸ γήρωσ ἢ ὑπὸ νόσου ἢ ὑπὸ ἐτέρας τινὸς σωματικῆς περιστάσεως τὸ πρότερον ἀπολέσασαν κάλλος εἰς ἀκμὴν πάλιν ἐπανελθεῖν. Φύσεως γάρ ἐστι τὸ πάθος καὶ διὰ τοῦτο ἀδύνατον πρὸς τὴν προτέραν ἐπανελθεῖν τῆς εὐμορφίας φαιδρότητα. Ἐπὶ δὲ τῆς ψυχῆς, ἐὰν βουλώμεθα, καὶ τοῦτο γενέσθαι δυνατὸν διὰ τὴν ἀφατον τοῦ Θεοῦ φιλανθρωπίαν, καὶ τὴν ἄπαξ καταρρυπωθεῖσαν καὶ διὰ τοῦ τῶν ἀμαρτημάτων πλήθους δυσειδῆ καὶ αἰσχρὰν γενομένην ταχέως ἐπὶ τὴν προτέραν ἐπανελθεῖν εὐμορφίαν, εἰ πολλὴν καὶ ἀκριβῆ τὴν μετάνοιαν ἐπιδειξαίμεθα.

26. Ἀλλὰ ταῦτα μὲν πρὸς ἑμαυτὸν λέγω καὶ τοὺς πάλαι τοῦ βαπτίσματος ἀξιοθέντας. Ὑμεῖς δὲ οἱ νέοι τοῦ Χριστοῦ στρατιῶται, ἐμοὶ πείσθητε, καὶ παντὶ τρόπῳ σπουδάσατε καθαρὸν ὑμῶν τὸ ἔνδυμα διατηρῆσαι· πολλῶ γὰρ βέλτιον ὑπὲρ τῆς φαιδρότητος νῦν ἔχειν τὴ μέριμναν καὶ τὴν φροντίδα ὥστε διηνεκῶς ἐν καθαρότητι διαμένειν καὶ μηδεμίαν δέξασθαι κηλίδα ἢ ραθυμήσαντας ὕστερον δακρῦειν καὶ κόπτεσθαι ὥστε τὸν ἐπιγενόμενον ἀποσμήξασθαι ρύπον. Μὴ δὴ τὰ αὐτὰ ἡμῖν πάθητε, παρακαλῶ, ἀλλ' ἢ τῶν προλαβόντων ραθυμία ὑμῖν ἀσφαλείας ὑπόθεσις γενέσθω.

27. Καὶ καθάπερ στρατιῶται πνευματικοί, γενναῖοι καὶ ἐγρηγορότεροι, οὕτω καθ' ἑκάστην ἡμέραν ἀποσμήχετε τὰ ὄπλα ὑμῶν τὰ πνευματικά, ἵνα βλέπων ὁ πολέμιος τῶν ὄπλων τὴν ἀστραπὴν πόρρω γένηται καὶ μηδὲ πλησίον ἐστάναι νομίση. Ὅταν γὰρ ἴδῃ

λῶ, καὶ σεῖς ποὺ πρόσφατα ἀξιοθήκατε νὰ λάβετε τὴ θεία δωρεὰ καταβάλατε μεγάλη προσπάθεια γιὰ τὴ διαφύλαξιν αὐτῆς, διαφυλάσσοντας καθαρὸ καὶ ἀκηλίδωτο τὸ πνευματικὸ ἔνδυμα ποὺ σᾶς δόθηκε, καὶ ὅσοι πρὶν ἀπὸ καιρὸ λάβαμε αὐτὴ τὴ δωρεά, ἄς ἐπιδείξομε μεγάλη μεταβολὴ στὴ ζωὴ μας. Γιατὶ εἶναι δυνατὴ, εἶναι δυνατὴ ἢ ἐπιστροφή ἂν θέλομε καὶ εἶναι δυνατό νὰ ἐπιστρέψομε στὴν προηγούμενη ὁμορφιὰ καὶ λαμπρότητα, ἂν μόνο προσφέρομε ἐκεῖνα ποὺ ἐξαρτῶνται ἀπὸ μᾶς.

25. Στὴν περίπτωση δηλαδὴ τοῦ σωματικοῦ κάλλους εἶναι ἀδύνατο τὸ πρόσωπο ἐκεῖνο ποὺ ἔγινε ἄσχημο καὶ ἔχασε τὸ προηγούμενο κάλλος του ἢ ἀπὸ γηρατειὰ ἢ ἀπὸ ἀσθένεια ἢ ἀπὸ κάποια ἄλλη σωματικὴ περίστασις νὰ ἐπανέλθει στὴν προηγούμενη ἀκμὴ του. Γιατὶ τὸ πάθος εἶναι ἀποτέλεσμα τῆς φύσεως καὶ γι' αὐτὸ εἶναι ἀδύνατο νὰ ἐπανέλθει στὴν προηγούμενη λαμπρότητα τῆς ὁμορφιάς. Στὴν περίπτωση ὁμως τῆς ψυχῆς, ἂν θέλομε, κί' αὐτὸ εἶναι δυνατό νὰ γίνῃ, ἐξ αἰτίας τῆς ἀπερίγραπτης φιλανθρωπίας τοῦ Θεοῦ, καὶ ἡ ψυχὴ ἐκεῖνη ποὺ καταρρυπώθηκε καὶ ἐξ αἰτίας τοῦ πλήθους τῶν ἁμαρτημάτων ἔγινε ἄσχημη καὶ αἰσchrή, εἶναι δυνατό ἀμέσως νὰ ἐπανέλθει στὴν προηγούμενη ὁμορφιά της, ἂν ἐπιδείξομε μεγάλη καὶ εἰλικρινῆ μετάνοια.

26. Ἄλλ' αὐτὰ τὰ λέγω γιὰ τὸν ἑαυτὸ μου καὶ γιὰ ἐκείνους ποὺ ἀξιώθηκαν νὰ βαπτισθοῦν ἀπὸ παλαιὰ. Σεῖς ὁμως οἱ νέοι στρατιῶτες τοῦ Χριστοῦ δεῖξτε πίστη στὰ λόγια μου καὶ φροντίστε μὲ κάθε τρόπο νὰ διατηρήσετε καθαρὸ τὸ ἔνδυμά σας· γιατί εἶναι πολὺ καλύτερα νὰ μεριμνᾶτε καὶ νὰ φροντίζετε τώρα γιὰ τὴ λαμπρότητά του, ὥστε νὰ παραμένει διαρκῶς καθαρὸ καὶ νὰ μὴ δεχθεῖ καμιὰ κηλίδα, παρὰ ν' ἀδιαφορήσετε τώρα καὶ ὕστερα νὰ κλαῖτε καὶ νὰ θρηνεῖτε γιὰ νὰ καθαρίσετε τὸ ρύπο ποὺ προξενήθηκε. Μὴ λοιπὸν πάθετε, παρακαλῶ, τὰ ἴδια μὲ μᾶς, ἀλλ' ἄς σᾶς γίνῃ ἀφορμὴ ἀσφάλειας ἢ ἀδιαφορίας τῶν πρὶν ἀπὸ σᾶς.

27. Καὶ σάν πνευματικοὶ στρατιῶτες, γενναῖοι καὶ ἐπάγρυπνοι, ἔτσι καθημερινὰ νὰ καθαρίζετε τὰ ὄπλα σας τὰ πνευματικὰ, ὥστε, βλέποντας ὁ ἐχθρὸς τὴ λάμψιν τῶν ὄπλων σας, ν' ἀπομακρυνθεῖ ἀπὸ κοντὰ σας καὶ νὰ μὴ θελήσει οὔτε κοντὰ σας νὰ σταθεῖ. Γιατί,

μὴ μόνον ἀστράπτοντα τὰ ὄπλα ἀλλὰ καὶ ὑμᾶς πανταχόθεν πεφραγμένους καὶ τὸν τῆς διανοίας ὑμῶν θησαυρὸν καθάπερ οἶκόν τινα μετὰ ἀκριβείας ἠσφαλισμένον, ἐγκαλυψάμενος ἄπεισιν, εἰδὼς ὡς οὐδὲν αὐτῷ πλέον ἔσται κἂν μυριάκις ἐπιθέσθαι ἐπιχειρήσῃ. Εἰ 5 γὰρ καὶ ἀναίσχυντός ἐστι καὶ ἰταμὸς καὶ θηρίου παντὸς πικρότερος, ἀλλ' ὀρῶν ὑμῶν τὴν παντευχίαν τὴν πνευματικὴν καὶ τὴν ἰσχὺν τὴν παρὰ τοῦ Πνεύματος ὑμῖν δεδομένην, ἀκριβέστερον τὴν οἰκείαν ἀσθένειαν καταμανθάνων μετὰ πολλῆς τῆς αἰσχύνης ἀφίσταται, σφόδρα καταγνοὺς ἑαυτοῦ καὶ γινώσκων ὡς ἀνηνύτοις ἐπιχειρεῖ.

10 28. Νήφωμεν τοίνυν ἅπαντες, παρακαλῶ, καὶ οἱ πάλαι τῆς δωρεᾶς ταύτης ἀξιοθέντες, ὥστε δυνηθῆναι εἰς τὴν προτέραν εὐμορφίαν ἐπανελθεῖν καὶ τὸν ἐπιγενόμενον ἀποκαθήρασθαι ρύπον, καὶ οἱ πρόσφατον τῆς φιλοτιμίας ἀπολαύσαντες τῆς βασιλικῆς πολλὴν τὴν ἀγρυπνίαν καὶ τὴν ἀσφάλειαν ἐπιδείξασθε, ὥστε ἐν δι- 15 ηνεκεῖ καθαρότητι διαμένειν καὶ μηδεμίαν ρυτίδα ἢ σπῖλον δέξασθαι ἐκ τῆς τοῦ διαβόλου μηχανῆς, ἀλλ' ὡσανεὶ παρόντος τούτου καὶ πλησίον ἐστῶτος καὶ τὰ τῆς πονηρίας ἐξακοντίζοντος βέλη, οὕτω πανταχόθεν ἑαυτοὺς περιφράττωμεν καὶ μετὰ πολλῆς αὐτῷ τῆς σπουδῆς ἀντιπαττώμεθα, πολλὴν τῆς οἰκείας σωτηρίας ποιού- 20 μενοι τὴν πρόνοιαν, ἵνα καὶ τὰς ἐκείνου μηχανὰς διαφυγεῖν δυνηθῶμεν καὶ αὐτοὶ ἄτρωτοι διαμείναντες τὴν ἄνωθεν συμμαχίαν ἐπισπασώμεθα, χάριτι καὶ φιλανθρωπίᾳ τοῦ Κυρίου ἡμῶν Ἰησοῦ Χριστοῦ μεθ' οὗ τῷ Πατρὶ ἅμα τῷ ἁγίῳ Πνεύματι δόξα, κράτος, τιμὴ, νῦν καὶ ἀεὶ καὶ εἰς τοὺς αἰῶνας τῶν αἰώνων. Ἀμήν.

ὅταν δεῖ ὄχι μόνο τὰ ὄπλα σας ἀστραφερᾶ, ἀλλὰ καὶ σᾶς νὰ εἶστε ἀπὸ παντοῦ περιφραγμένοι καὶ τὸν θησαυρὸ τῆς διάνοιάς σας ἀσφαλισμένο προσεκτικᾶ, σὰν ἀκριβῶς κάποιον οἶκο, θὰ φύγει κρύβοντας τὸ πρόσωπό του, γνωρίζοντας ὅτι δὲν θὰ ἐπιτύχει τίποτε περισσότερο κι ἂν ἀκόμη ἐπιχειρήσει ἀμέτρητες ἐπιθέσεις. Ἄν καὶ βέβαια εἶναι ἀδιάντροπος καὶ θρασύς καὶ πιὸ μοχθηρὸς ἀπὸ κάθε θηρίο, ἀλλὰ βλέποντας τὴν πνευματικὴ πανοπλία σας καὶ τὴ δύναμη ποὺ σᾶς δόθηκε ἀπὸ τὸ Πνεῦμα, διαπιστώνοντας ἀκριβέστερα τὴν ἀδυναμία του ἀπομακρύνεται μὲ μεγάλη ντροπὴ, καταδικάζοντας τὸν ἑαυτό του καὶ γνωρίζοντας ὅτι ἐπιχειρεῖ ἀκατόρθωτα.

28. Ἄς εἴμαστε λοιπόν, παρακαλῶ, ὅλοι προσεκτικοί, καὶ ὅσοι ἀξιωθήκαμε νὰ λάβομε ἀπὸ παλαιὰ τὴ δεωρεὰ αὐτῆ, ὥστε νὰ μπορέσομε νὰ ξαναβροῦμε τὴν παλιά μας ὁμορφιά ἀφοῦ καθάρισομε τὸ ρύπο ποὺ μᾶς δημιουργήθηκε, καὶ ὅσοι πρόσφατα ἀπολαύσατε τὴ βασιλικὴ γενναιοδωρία, δείξατε μεγάλη ἐπαγρύπνηση καὶ ἀυξήσατε τὴν ἀσφάλεια, ὥστε νὰ μένετε διαρκῶς καθαροὶ καὶ νὰ μὴ δεχθεῖτε καμιὰ ρυτίδα ἢ κηλίδα ἀπὸ τὶς μηχανορραφίαι τοῦ διαβόλου, ἀλλὰ, σὰν αὐτὸς νὰ εἶναι παρὼν καὶ νὰ στέκεται πλησίον καὶ νὰ ἐξακοντίζει τὰ βέλη τῆς πονηρίας, ἔτσι ἀπὸ παντοῦ ᾧς περιφράσομε τὸν ἑαυτό μας καὶ ᾧς ἀντιτάσσόμαστε ἀπέναντί του μὲ μεγάλη προθυμία, δείχνοντας μεγάλη φροντίδα καὶ τὴ σωτηρία μας, ὥστε καὶ τὶς μηχανορραφίαι ἐκείνου νὰ μπορέσομε ν' ἀποφύγομε, καὶ ἀφοῦ διαμείνομε ἄτρωτοι, ν' ἀποσπάσομε τὴν οὐράνια βοήθεια, μὲ τὴ χάρη καὶ τὴ φιλανθρωπία τοῦ Κυρίου μας Ἰησοῦ Χριστοῦ μαζὶ μὲ τὸν ὁποῖο στὸν Πατέρα καὶ συγχρόνως στὸ ἅγιο Πνεῦμα ἀνήκει ἡ δόξα, ἡ δύναμη καὶ ἡ τιμὴ, τώρα καὶ πάντοτε καὶ στοὺς αἰῶνες τῶν αἰῶνων. Ἀμήν.

ΚΑΤΗΧΗΣΙΣ ΣΤ'

**ΕΠΙΤΗΜΗΣΙΣ ΠΡΟΣ ΤΟΥΣ ΚΑΤΑΛΙΠΟΝΤΑΣ ΤΗΝ ΣΥΝΑΞΙΝΚ ΚΑΙ
ΕΙΣ ΤΑΣ ΙΠΠΟΔΡΟΜΙΑΣ ΚΑΙ ΤΑ ΘΕΑΤΡΑ ΑΠΕΛΘΟΝΤΑΣ ΚΑΙ Ο-
ΣΗΝ ΠΡΟΣΗΚΕΙ ΤΩΝ ΡΑΘΥΜΟΥΝΤΩΝ ΑΔΕΛΦΩΝ ΠΟΙΕΙΣΘΑΙ
ΤΗΝ ΕΠΙΜΕΛΕΙΑΝ· ΚΑΙ ΕΙΣ ΤΟΥΣ ΝΕΟΦΩΤΙΣΤΟΥΣ**

1. Πάλιν ἵπποδρομῖαι καὶ θεάτρα σατανικὰ καὶ ὁ σύλλογος ἡμῖν ἐλάττων γίνεται. Διὰ τοῦτο κάγω δεδοικῶς τὴν ἀπὸ τῆς ἀνέσεως καὶ ἀδείας ραθυμίαν προλαβὼν παρήνεσα καὶ παρεκάλεσα τὴν ὑμετέραν ἀγάπην μῆτε τὸν συλλεγέντα πλοῦτον ἀπὸ τῆς νηστείας
5 ἐκχεῖν μῆτε τὴν ἀπὸ τῶν σατανικῶν θεάτρων λύμην προστρίψασθαι, καὶ ὡς ἔοικεν οὐδὲν ἡμῖν κέρδος ἀπὸ τῆς παραινέσεως γέγονεν. Ἴδου γάρ τινες τῶν ἀκηκοότων τῆς παρ' ἡμῶν διδασκαλίας παρασυρέντες σήμερον καὶ τὴν ἀκρόασιν ταύτην τὴν πνευματικὴν καταλιπόντες ἐκεῖ δεδραμῆκασι, πάντα ὑφ' ἑν ἀπὸ τῆς διανοίας τῆς
10 ἑαυτῶν ρίψαντες, τῆς ἀγίας τεσσαρακοστῆς τῆς μνήμην, τῆς ἀναστασίμου ἡμέρας τὴν σωτήριον ἑορτήν, τῶν θείων μυστηρίων τὴν φρικτὴν καὶ ἀπόρρητον κοινωνίαν, τῆς ἡμετέρας διδασκαλίας τὴν συνέχειαν.

2. Ποία τοίνυν, εἰπέ μοι, λοιπὸν προθυμίᾳ τῆς συνήθους ἄψομαι
15 διδασκαλίας, ὁρῶν οὐδὲν πλέον κερδαίνοντας ἐκ τῶν παρ' ἡμῶν λεγομένων ἀλλ' ὅσω τὰ τῆς διδασκαλίας ἡμῖν ἐπιτείνεται τοσαύτω καὶ τὴν ραθυμίαν, ὡς εἰπεῖν, αὐξουμένην, ὅπερ καὶ ἡμῖν πλείονα τὴν

ΚΑΤΗΧΗΣΗ ΕΚΤΗ

**ΕΠΙΤΙΜΗΣΗ ΠΡΟΣ ΕΚΕΙΝΟΥΣ ΠΟΥ ΕΓΚΑΤΕΛΕΙΨΑΝ ΤΗ ΣΥΝΑΞΗ ΚΑΙ
ΠΗΓΑΝ ΣΤΑ ΙΠΠΟΔΡΟΜΙΑ ΚΑΙ ΤΑ ΘΕΑΤΡΑ· ΕΠΙΣΗΣ ΓΙΑ ΤΗ
ΦΡΟΝΤΙΔΑ ΠΟΥ ΠΡΕΠΕΙ ΝΑ ΔΕΙΧΝΟΥΜΕ ΓΙΑ ΤΟΥΣ ΑΔΙΑ-
ΦΟΡΟΥΣ ΑΔΕΛΦΟΥΣ ΚΑΙ ΣΤΟΥΣ ΝΕΟΦΩΤΙΣΤΟΥΣ**

1. Πάλι ίπποδρομίες και θέατρα σατανικά και ή συγκέντρωσή μας γίνεται μικρότερη. Γι' αυτό και εγώ, φοβούμενος την άδιαφορία που δημιουργείται από την άνεση και την άφοβία, σās συμβούλευσα από πριν και παρακάλεσα την αγάπη σας ούτε τόν πλούτο που συγκεντρώσατε από τή νηστεία να τόν διασκορπίσετε, ούτε να προσθέσετε στον έαυτό σας τήν από τὰ σατανικά θέατρα καταστροφή, και ὅπως φαίνεται δέν αποκομίσατε κανένα κέρδος. Γιατι νά, μερικοί που ἄκουσαν τή διδασκαλία μου εκείνη παρασύρθηκαν σήμερα και, αφού έγκατέλειψαν τήν πνευματική αυτή άκρόαση, έτρεξαν εκεί, απορρίπτοντας μέσα σε μιá στιγμή από τή σκέψη τους ὅλα, τήν ανάμνηση δηλαδή τῆς άγίας τεσσαρακοστῆς, τή σωτήρια έορτή τῆς αναστάσιμης ήμέρας, τήν φρικτή και απόρρητη κοινωνία τῶν θείων μυστηρίων, τή συνέχεια τῆς δικῆς μου διδασκαλίας.

2. Μὲ ποιá λοιπόν, πές μου, προθυμία να συνεχίσω πιά τή συνηθισμένη διδασκαλία, βλέποντας να μη κερδίζετε τίποτε ἐπιπλέον από τὰ λεγόμενά μου, αλλά ὅσο περισσότερο παρατείνεται ή διδασκαλία μου, τόσο και πιό πολύ αυξάνεται, ὅπως θά μπορούσα να πῶ, ή άδιαφορία σας, πράγμα που και σε μένα κάμνει μεγα-

ὀδύνην ἐργάζεται καὶ ἐκεῖνοις μείζονα προξενεῖ τὴν κατάκρισιν. Μᾶλλον δὲ οὐκ ὀδύνη μόνον, ἀλλὰ καὶ μείζων ἡμῖν ἢ ἀθυμία γίνε-
 ται· καθάπερ γὰρ γηπόνος ἐπειδὴν ἴδη μετὰ τοὺς πολλοὺς πόνους
 καὶ τοὺς μόχθους μηδὲν ἄξιον τῶν πόνων τὴν γῆν παρέχουσιν
 5 ἀλλὰ πέτραν ἄγονον μιμουμένην, ὀκνηρότερος λοιπὸν καθίσταται
 πρὸς τὴν ταύτης ἐργασίαν, ὀρῶν εἰκῆ καὶ μάτην ἑαυτὸν πονοῦμε-
 νον, τὸν αὐτὸν δὲ τρόπον καὶ διδάσκαλος, ἐπειδὴν θεάσεται μετὰ
 τὴν πολλὴν ἐπιμέλειαν καὶ τὴν συνεχῆ διδασκαλίαν τοὺς μαθη-
 τευομένους ἐπὶ τῆς αὐτῆς ραθυμίας μένοντας, οὐκ ἂν ποτε δύναίτο
 10 μετὰ τῆς αὐτῆς προθυμίας τὴν πνευματικὴν διδασκαλίαν προῖε-
 σθαι, καίτοι γε ἐνταῦθα οὐδὲ τῆς ἀμοιβῆς τῶν πόνων αὐτῶ ἐλατ-
 τουμένης ἀπὸ τῆς ραθυμίας τῶν ἀκροατῶν.

3. Οὐδὲ γὰρ ὅπερ ἔστιν ἐπὶ τῆς γῆς ἰδεῖν, τοῦτο καὶ ἐπὶ τῆς
 πνευματικῆς διδασκαλίας συμβαίνει. Ἐκεῖ μὲν γὰρ ὅταν ἡ γῆ δια-
 15 ψεύσεται, κεναῖς οἴκαδε χερσὶν ὁ γηπόνος ἀναχωρεῖ, οὐδεμίαν τῶν
 πόνων παραμυθίαν εὐρεῖν δυνηθεῖς, ἐνταῦθα δὲ οὐχ οὕτως, ἀλλὰ
 κἂν ἐπὶ τῆς αὐτῆς ραθυμίας μένωσιν οἱ μαθητευόμενοι κἂν μηδεὶς
 ὠφελῆται ἐκ τῶν λεγομένων, ὅταν ὁ διδάσκαλος μηδὲν τῶν προσ-
 ηκόντων εἰς αὐτὸν παραλίπη, καὶ οὕτω τὰς ἀμοιβὰς τῶν πόνων
 20 μετὰ δαψιλείας κομίζεται, τοῦ φιλανθρώπου Θεοῦ οὐ διὰ τὴν ἐκεί-
 νων ραθυμίαν ὑποτεμνομένου τῶν πόνων τοὺς μισθοὺς, ἀλλὰ κἂν
 τε ἀκούουσι κἂν τε μὴ ἀκούωσι, δαψιλεῖς παρέχοντος τὰς ἀντιδό-
 σεις.

4. Ἄλλ' ἐπειδὴ οὐ τοῦτο σκοποῦμεν μόνον εἰ τὰ τῶν μισθῶν
 25 ἀκέραια ἡμῖν μένει καὶ τὰ τῶν ἀντιδόσεων, ἀλλὰ καὶ τὸ ὑμέτερον
 κέρδος καὶ τὴν ὠφέλειαν τὴν ὑμετέραν περὶ πολλοῦ ποιούμεθα, οἴ-
 κειαν ζημίαν κρίνοντες τὴν ὑμετέραν ραθυμίαν, διὰ τοῦτο καὶ
 ἀκρωτηριάζεσθαι ἡμῖν λογιζόμεθα τὰ τῆς ἡδονῆς καὶ μάλιστα ὅταν
 ἐννοήσωμεν ὅτι τοῦτο αὐτὸ πλείονος κατακρίσεως αἴτιον γίνεται
 30 τοῖς μετὰ τοσαύτην παραίνεσιν ἐπὶ τῆς αὐτῆς ραθυμίας μένουσι καὶ
 μηδὲν κερδαίνειν βουλομένοις ἀπὸ τῆς συνεχοῦς διδασκαλίας.

5. Ὅπερ δὲ καὶ ὁ Χριστὸς ἔλεγε περὶ τῶν Ἰουδαίων· «εἰ μὴ

λύτερο τὸν πόνο καὶ σ' ἐκείνους προξενεῖ μεγαλύτερη κατάκριση; Ἡ καλύτερα δὲν μοῦ προξενεῖ μόνο πόνο, ἀλλὰ καὶ ἡ λύπη μου γίνεται μεγαλύτερη. Γιατί, ὅπως ἀκριβῶς ὁ γεωργὸς ὅταν δεῖ μετὰ τοὺς πολλοὺς κόπους καὶ μόχθους νὰ μὴ παρέχει ἡ γῆ τίποτε ἄξιο τῶν κόπων του, ἀλλὰ νὰ εἶναι ἄγονη σὰν πέτρα, γίνεται στὴ συνέχεια πιὸ ἀπρόθυμος γιὰ τὴν καλλιέργεια αὐτῆς, βλέποντας τὸν ἑαυτό του ἄδικα καὶ στὰ χαμένα νὰ κοπιάζει. Κατὰ τὸν ἴδιο λοιπὸν τρόπο καὶ ὁ δάσκαλος, ὅταν δεῖ τοὺς μαθητὲς του μετὰ τὴ μεγάλη φροντίδα καὶ τὴ συνεχῆ διδασκαλία νὰ δείχνουν τὴν ἴδια ἀδιαφορία, δὲ θὰ μπορέσει ποτὲ στὴ συνέχεια μὲ τὴν ἴδια προθυμία νὰ συνεχίσει τὴν πνευματικὴ διδασκαλία, ἂν καὶ βέβαια στὴν περίπτωση αὐτὴ δὲν μειώνεται ἡ ἀμοιβὴ γιὰ τοὺς κόπους του ἀπὸ τὴν ἀδιαφορία τῶν ἀκροατῶν.

3. Γιατὶ στὴν περίπτωση τῆς πνευματικῆς διδασκαλίας δὲν συμβαίνει τὸ ἴδιο μὲ ἐκεῖνο ποὺ συμβαίνει μὲ τὴ γῆ. Στὴν περίπτωση δηλαδὴ τῆς γῆς ὅταν αὐτὴ διαψεύσει τὶς ἐλπίδες ὁ γεωργὸς γυρίζει στὸ σπίτι μὲ ἄδεια χέρια, μὴ μπορώντας νὰ βρεῖ καμιὰ παρηγοριὰ γιὰ τοὺς κόπους του, ἐνῶ ἐδῶ δὲν συμβαίνει τὸ ἴδιο, ἀλλὰ κι ἂν ἀκόμη δείχνουν οἱ μαθητὲς τὴν ἴδια ἀδιαφορία, κι ἂν ἀκόμη δὲν ὠφελεῖται κανένας ἀπὸ τὰ λεγόμενα, ὅταν ὁ δάσκαλος δὲν παραλείπει τίποτε ἀπὸ ἐκεῖνα ποὺ πρέπει νὰ κάμνει, καὶ τότε ἀπολαμβάνει πλουσιοπάροχα τὶς ἀμοιβὲς τῶν κόπων του, γιατί ὁ φιλόανθρωπος Θεὸς δὲν μειώνει τὶς ἀμοιβὲς τῶν κόπων του ἐξ αἰτίας τῆς ἀδιαφορίας ἐκείνων, ἀλλ' εἴτε ἀκούουν εἴτε δὲν ἀκούουν, παρέχει πλούσιες τὶς ἀνταμοιβὲς.

4. Ἄλλ' ἐπειδὴ δὲν σκέπτομαι αὐτὸ μόνο, ἐὰν μᾶς ἐπιφυλάσσονται ἀκέραια τὰ τῶν μισθῶν καὶ τῶν ἀνταμοιβῶν, ἀλλὰ μ' ἐνδιαφέρει πάρα πολὺ καὶ τὸ δικό σας κέρδος καὶ ἡ δική σας ὠφέλεια, θεωρώντας ζημιὰ μου τὴ δική σας ἀδιαφορία, γι' αὐτὸ ἀναλογίζομαι ὅτι καὶ μειώνεται ἡ δική μου ἡδονὴ καὶ μάλιστα ὅταν σκεφθῶ ὅτι αὐτὸ ἀκριβῶς θὰ γίνῃ αἰτία μεγαλύτερης καταδίκης γιὰ ἐκείνους ποὺ μετὰ ἀπὸ τόσες συμβουλὲς δείχνουν τὴν ἴδια ἀδιαφορία καὶ δὲν θέλουν νὰ κερδίσουν τίποτε ἀπὸ τὴ συνεχῆ διδασκαλία.

5. Καὶ αὐτὸ ἀκριβῶς ποὺ ἔλεγε ὁ Χριστὸς γιὰ τοὺς Ἰουδαίους,

ἦλθον καὶ ἐλάλησα αὐτοῖς, ἁμαρτίαν οὐκ εἶχον· νῦν δὲ πρόφασιν οὐκ ἔχουσι περὶ τῆς ἁμαρτίας αὐτῶν», τοῦτο καὶ ἡμῖν ἀρμόσει νῦν λέγειν περὶ τῶν προτιμησάντων τῆς ἐνταῦθα συνελεύσεως τὴν ἔξω διατριβὴν καὶ τὰς ἐπιβλαβεῖς συνουσίας καὶ τὰς ἵπποδρομίας καὶ 5 τὰ τοῦ διαβόλου θέατρα. Εἰ μὴ προλαβόντες τοσαύτην ἐποιησάμεθα τὴν παραίνεσιν, διὰ παντὸς τοῦ χρόνου ἐνηχοῦντες, παρακαλοῦντες καθάπερ τὰ παιδιά τὰ μικρά, οὕτω καθ' ἐκάστην ἡμέραν διὰ τῆς συνεχοῦς διδασκαλίας προτρεπόμενοι ἐπὶ τὴν τῆς ἀρετῆς ὁδόν, δεικνύντες τῆς κακίας τὴν λύμην, διεγείροντες πρὸς τὴν τῶν 10 ἤδη ἐπταισμένων διόρθωσιν, εἰ μὴ τοίνυν προλαβόντες ταῦτα ἅπαντα πεποιήκαμεν, τάχα ἂν τις αὐτοὺς καὶ συγγνώμης ἤξιωσε.

6. Νυνὶ δὲ ποίαν ἔχουσι ἀπολογία; τίς αὐτοῖς συγγνώμης μεταδώσει, ὅταν μὴ μόνον αὐτοὶ πολλὴν ἐκ τῆς τοσαύτης ραθυμίας τὴν βλάβην δέχωνται ἀλλὰ καὶ ἑτέροις σκανδάλου ὑπόθεσις γίνωνται, 15 καὶ μήτε ὁ γέρων εἰς ἐννοίαν λαμβάνη τῆς ἡλικίας τὸν χρόνον, τῆς τελευτῆς τὴν ἔξοδον, τοῦ φορτίου τῶν ἤδη ἡμαρτημένων τὸ μέγεθος, ἀλλὰ καθ' ἐκάστην ἡμέραν αὔξη τὰ πλημμελήματα καὶ τοῖς νέοις τὴν ἡλικίαν διδάσκαλος ραθυμίας γίνηται; Πότε γάρ, εἶπέ μοι, ὁ τοιοῦτος δυνήσεται τοῦ παιδὸς τὴν ραθυμίαν διορθῶσαι καὶ τὸν 20 νέον ἀκοσμοῦντα σωφρονίσει, αὐτὸς οὐδὲ ὑπὸ τοῦ χρόνου τῆς ἡλικίας σωφρονιζόμενος καὶ μέλλων εὐθύνας ὑπέχειν οὐ μόνον ὑπὲρ τῶν καθ' ἑαυτὸν ἀλλὰ καὶ ὑπὲρ ὧν ἑτέροις ραθυμίας διδάσκαλος γίνεται, μηδὲ οὕτως ἀπέχεται τῆς πονηρᾶς ταύτης συνηθείας;

7. Ὡσπερ γὰρ ὁ τὴν ἀρετὴν μετιῶν οὐ μόνον ὑπὲρ τῶν οἰκείων 25 πόνων ἀναμένει τὰς ἀμοιβὰς ἀλλὰ καὶ τῆς ἑτέρων ὠφελείας καρποῦται τὸν μισθόν, πολλοὺς εἰς ζῆλον καὶ μίμησιν ἄγων τῆς οἰκίας ἀρετῆς, τὸν αὐτὸν δὴ τρόπον καὶ οἱ τὴν κακίαν μετιόντες μείζους ὑπέχουσι τὰς εὐθύνας τῶν καὶ ἑτέροις ραθυμίας ὑπόθεσις γίνεσθαι.

Τί οὖν λοιπὸν τοῖς νέοις ἐγκαλέσομεν, τῶν γεγηρακότων εἰς το- 30 σαύτην ραθυμίαν ἀποκλινάντων καὶ μηδὲ τῆς παραινέσεως τῆς

«ἂν δὲν ἐρχόμεον καὶ δὲν τοὺς μιλοῦσα, ἄμαρτία δὲ θὰ εἶχαν· τώρα ὅμως δὲν ἔχουν δικαιολογία γιὰ τὴν ἄμαρτία»¹, αὐτὸ ταιριάζει καὶ ἐγὼ νὰ πῶ τώρα γιὰ ἐκείνους ποὺ προτίμησαν ἀντὶ τῆς ἐδῶ συγκεντρώσεως τὶς ἔξω διασκεδάσεις, τὶς ἐπιβλαβεῖς συγκεντρώσεις, τὶς ἵπποδρομίες καὶ τὰ θέατρα τοῦ διαβόλου. Ἐὰν δὲν φρόντιζα ἀπὸ πρὶν νὰ τοὺς συμβουλεύσω τόσο πολὺ, ὅλο τὸν καιρὸ νὰ φωνάζω καὶ νὰ τοὺς παρακαλῶ σὰν τὰ μικρὰ παιδιά, ἔτσι καθημερινὰ νὰ τοὺς προτρέπω μὲ τὴ συνεχῆ διδασκαλία πρὸς τὴν ὁδὸ τῆς ἀρετῆς, δείχνοντας τῆς κακίας τὴν καταστροφή, διαγείροντάς τους νὰ διορθώσουν τὰ πταίσματα ποὺ ἤδη διέπραξαν, ἂν λοιπὸν δὲν τὰ εἶχα κάνει ὅλα αὐτὰ ἀπὸ πρὶν, ἴσως κάποιος θὰ μπορούσε νὰ τοὺς συγχωρήσει.

6. Τώρα ὅμως ποιά δικαιολογία θὰ ἔχουν; ποιός θὰ τοὺς δώσει συγχώρηση, ὅταν ὄχι μόνο αὐτοὶ δέχονται μεγάλη βλάβη ἀπὸ τὴν τόσο μεγάλη ἀδιαφορία, ἀλλὰ γίνονται καὶ σ' ἄλλους ἀφορμὴ σκανδάλου, καὶ οὔτε ὁ γέρος σκέπτεται τὴν ἡλικία του, τὸ πλησίασμα τοῦ θανάτου του, τὸ μέγεθος τῶν ἁμαρτημάτων ποὺ μέχρι τώρα διέπραξε, ἀλλὰ καθημερινὰ αὐξάνει τὰ πλημμελήματα καὶ γίνεται στοὺς νέους κατὰ τὴν ἡλικία δάσκαλος ἀδιαφορίας; Πές μου λοιπὸν, πότε ὁ ἄνθρωπος αὐτὸς θὰ μπορέσει νὰ διορθώσει τὴν ἀδιαφορία τοῦ παιδιοῦ καὶ νὰ σωφρονίσει τὸν νέο ποὺ κάμνει ἄκοσμη ζωῆ, τὴ στιγμὴ ποὺ αὐτὸς δὲ σωφρονίζεται οὔτε ἀπὸ τὸ χρόνο τῆς ἡλικίας του, καὶ, ἐνῶ πρόκειται νὰ λογοδοτήσῃ ὄχι μόνο γιὰ τὰ ὅσα διέπραξε ὁ ἴδιος, ἀλλὰ καὶ γιὰ ἐκεῖνα μὲ τὰ ὅποια ἔγινε στοὺς ἄλλους δάσκαλος ἀδιαφορίας, οὔτε ἔτσι ἀπομακρύνεται ἀπὸ τὴν κακὴ αὐτὴ συνήθεια;

7. Γιατί, ὅπως ἀκριβῶς ἐκεῖνος ποὺ ἀσκεῖ τὴν ἀρετὴ δὲν περιμένει τὴν ἀμοιβὴ μόνον τῶν κόπων του, ἀλλὰ καρποῦται καὶ τὸν μισθὸ τῆς ὠφέλειας τῶν ἄλλων, ὀδηγώντας πολλοὺς σὲ ζῆλο καὶ μίμηση μὲ τὴ δική του ἀρετὴ, κατὰ τὸν ἴδιο λοιπὸν τρόπο καὶ ἐκεῖνοι ποὺ ζοῦν μέσα στὴν κακία θὰ κριθοῦν περισσότερο ὑπεύθυνοι γιὰ τὸ ὅτι γίνονται ἀφορμὴ ἀδιαφορίας καὶ στοὺς ἄλλους. Πῶς λοιπὸν νὰ κατηγορήσομε πὰ τοὺς νέους, τὴ στιγμὴ ποὺ οἱ γέροντες ἔφθασαν σὲ τόση ἀδιαφορία, καὶ δὲν ἀκοῦν οὔτε καὶ τὴν ἀπο-

ἀποστολικῆς ἀκουόντων τῆς λεγούσης, «ἀπρόσκοποι γίνεσθε καὶ Ἰουδαίους καὶ Ἑλλησι καὶ τῇ Ἐκκλησίᾳ τοῦ Θεοῦ»;

8. Εἶδες σπλάγχνα ἀποστολικά οἶαν συμβουλήν εἰσήγαγε, δεδοικῶς σφόδρα καὶ τρέμων διὰ τοὺς ἐκ τῆς ἡμετέρας ραθυμίας βλαπτομένους καὶ εἰδῶς ὡς οὐ μικρὸς κείσεται κίνδυνος τοῖς τὴν ἐτέρων ραθυμίαν ἐπιτείνουσι; Διὸ καὶ ἑτέροις παραινῶν διὰ πάντων τῆς ἀρετῆς ποιῆσθαι πρόνοιαν ἔλεγεν· «εἴτε ἐσθίετε, εἴτε πίνετε, εἴτε τι ποιεῖτε, πάντα εἰς δόξαν Θεοῦ ποιεῖτε». Σκόπει μοι παραίνεσιν ἀκριβεστάτην. Πάντα, φησὶν, ἅπερ μεταχειρίζη καὶ διαπράττη, 10 ρίζαν καὶ ὑπόθεσιν ταύτην ἐχέτω τὸ εἰς δόξαν Θεοῦ συντείνειν καὶ μηδὲν γινέσθω παρὰ σοῦ ὃ μὴ ταύτην ἔχει τὴν ὑπόθεσιν. «Εἴτε οὖν ἐσθίετε, εἴτε πίνετε, εἴτε τι ἕτερον ποιεῖτε, πάντα εἰς δόξαν Θεοῦ ποιεῖτε».

9. Καὶ πῶς ἔστι, φησὶν, εἰς δόξαν Θεοῦ ἐσθίειν καὶ πίνειν; 15 Ὅταν καθήμενος ἐπὶ τῆς τραπέζης εὐχαριστῆς τῷ δεδωκότι, ὅταν ἐπιγινώσκῃς τὸν χορηγόν, ὅταν μηδεμίαν βιωτικὴν ἐπεισαγάγῃς διάλεξιν, ἀλλὰ μετὰ πολλῆς τῆς σωφροσύνης τὴν χρεῖαν τοῦ σώματος πληρώσας καὶ τὴν ἀμετρίαν καὶ τὴν ἀδηφαγίαν ἐκκλίνας, ἀναστὰς εὐχαριστήσῃς τῷ τὴν τροφήν παρασχόντι εἰς σύστασιν 20 ἡμετέραν, τότε εἰς δόξαν Θεοῦ πάντα ἐποίησας. «Εἴτε γὰρ ἐσθίετε», φησὶν, «εἴτε πίνετε, εἴτε τι ποιεῖτε, πάντα εἰς δόξαν Θεοῦ ποιεῖτε».

10. Θέα μοι πῶς διὰ τῆς βραχείας ταύτης λέξεως πάντα τὸν βίον ἡμῶν συμπεριέλαβεν· εἰπὼν γὰρ «εἴτε τι ποιεῖτε», πᾶσαν 25 ἡμῶν τὴν ζωὴν ἐνὶ ῥήματι περιέκλεισε, βουλόμενος ἡμᾶς πανταχοῦ μηδὲν πρὸς ἀνθρωπίνην δόξαν ἀφορῶντας διαπράττεσθαι τῶν τῆς ἀρετῆς ἔργων. Καὶ οὐ τοῦτο μόνον, ἀλλ' εἰπὼν, «εἴτε τι ποιεῖτε, πάντα εἰς δόξαν Θεοῦ ποιεῖτε», καὶ ἕτερον ἡμῖν αἰνίττεται, τὸ πάντῃ τῶν τῆς κακίας ἔργων ἀπέχεσθαι καὶ μηδὲν πράττειν ὃ μὴ 30 φέρει δόξαν τῷ κοινῷ πάντων Δεσπότη. Κἂν τε οὖν ἀρετὴν μετίω-

2. Α' Κορ. 10,32.

3. Α' Κορ. 10,31.

στολική συμβουλή πού λέγει, «μὴ γίνεσθε αἰτία πτώσεως στοὺς Ἰουδαίους, στοὺς ἔθνικοὺς καὶ στήν Ἐκκλησία τοῦ Θεοῦ»²;

8. Εἶδες σπλάχνα ἀποστολικά ποιά συμβουλή ἔδωσε, φοβούμενος ὑπερβολικά καὶ τρέμοντας γιὰ ἐκείνους πού βλάπτονται ἀπὸ τὴ δική μας ἀδιαφορία καὶ γνωρίζοντας ὅτι δὲν ἐπιφυλάσσεται μικρὸς κίνδυνος γιὰ ἐκείνους πού αὐξάνουν τὴν ἀδιαφορία τῶν ἄλλων; Γι' αὐτό, προτρέποντάς τους καὶ μὲ ἄλλες συμβουλές ὥστε μὲ ὅλα νὰ φροντίζουν γιὰ τὴν ἀρετὴ, ἔλεγε· «εἴτε τρώγετε, εἴτε πίνετε, εἴτε κάμνετε κάτι ἄλλο, ὅλα νὰ τὰ κάμνετε γιὰ τὴ δόξα τοῦ Θεοῦ»³. Πρόσεχε, σὲ παρακαλῶ, συμβουλή ἀκριβέστατη. Ὅλα, λέγει, ὅσα ἐνεργεῖς καὶ κάμνεις, ἃς ἔχουν ρίζα καὶ αἰτία αὐτό, τὸ νὰ συντελοῦν στὴ δόξα τοῦ Θεοῦ καὶ τίποτε νὰ μὴ γίνεται ἀπὸ σένα πού νὰ μὴ ἔχει αὐτὸ σὰν αἰτία. «Εἴτε λοιπὸν τρώγετε, εἴτε πίνετε, εἴτε κάμνετε κάτι ἄλλο, ὅλα νὰ τὰ κάμετε γιὰ τὴ δόξα τοῦ Θεοῦ».

9. Καὶ πῶς εἶναι δυνατό, λέγει, νὰ τρώγει κανεὶς καὶ νὰ πίνει γιὰ τὴ δόξα τοῦ Θεοῦ; Ὅταν κάθῃσαι στὸ τραπέζι καὶ εὐχαριστεῖς ἐκεῖνον πού σοῦ ἔδωσε τὰ ἀγαθὰ, ὅταν ἀναγνωρίζεις τὸν χορηγό, ὅταν δὲν κάμνεις καμιά συζήτηση σ' αὐτὸ γιὰ κοσμικὰ πράγματα, ἀλλά, ἀφοῦ μὲ πολλὴ σωφροσύνη ἱκανοποιήσεις τὴν ἀνάγκη τοῦ σώματος, ἀποφεύγοντας τὸ πέρα ἀπὸ τὸ μέτρο καὶ τὴν πολυφαγία, σηκωθεῖς καὶ εὐχαριστήσεις ἐκεῖνον πού ἔδωσε τὴν τροφή γιὰ τὴ συντήρησή μας, τότε ὅλα τὰ ἔκαμες γιὰ τὴ δόξα τοῦ Θεοῦ. Γιατὶ λέγει, «εἴτε τρώγετε, εἴτε πίνετε, εἴτε κάμνετε κάτι ἄλλο, ὅλα νὰ τὰ κάμνετε γιὰ τὴ δόξα τοῦ Θεοῦ».

10. Πρόσεχε, σὲ παρακαλῶ, πῶς μὲ τὰ σύντομα αὐτὰ λόγια συμπεριέλαβε ὅλη τὴ ζωὴ μας· γιατί, μὲ τὸ νὰ πεῖ, «εἴτε κάμνετε κάτι ἄλλο», περιέκλεισε μέσα σὲ μιὰ φράση ὅλη τὴ ζωὴ μας, θέλοντας μ' αὐτὸ νὰ μᾶς πεῖ, ὅτι παντοῦ κανένα ἀπὸ τὰ ἔργα τῆς ἀρετῆς δὲν πρέπει νὰ τὸ κάμνομε ἀποβλέποντας σὲ δόξα ἀνθρώπινη. Καὶ ὄχι αὐτὸ μόνο, ἀλλὰ λέγοντας, «εἴτε κάμνετε κάτι ἄλλο, ὅλα νὰ τὰ κάμνετε γιὰ τὴ δόξα τοῦ Θεοῦ», καὶ κάτι ἄλλο μᾶς ὑπαινίσσεται, τὸ νὰ ἀπέχομε τελείως ἀπὸ τὰ ἔργα τῆς κακίας καὶ νὰ μὴ κάμνομε τίποτε πού δὲν προσφέρει δόξα στὸν κοινὸ Κύριο ὄλων.

μεν, τοῦτο σκοπῶμεν πρὸ πάντων τὸν παρὰ τοῦ μόνου Θεοῦ ἔπαινον κομίζεσθαι καὶ μηδεὶς ἡμῖν ἔσται λόγος τῆς παρὰ τῶν ἀνθρώπων εὐφημίας, κἂν τε ραθυμῶμεν, ἐκεῖνο ἡμᾶς φοβεῖται καὶ τὸν λογισμὸν ἡμῶν συστελλέτω, τὸ κριτήριον ἐκεῖνο λέγω τὸ ἀδέκα-
5 στον, καὶ ἡ τῆς φοβεραῆς ἐκείνης ἡμέρας ἐπέλευσις καὶ τὸ εἰς βλασφημίαν τοῦ Θεοῦ τείνειν τὰ παρ' ἡμῶν γινόμενα. Ὡσπερ οὖν ἐπὶ τῶν τὴν ἀρετὴν μετιόντων φησί, «τοὺς δοξάζοντάς με δοξάσω», οὕτως ἄκουε πάλιν τοῦ προφήτου λέγοντος· «οὐαὶ ὑμῖν ὅτι δι' ὑμᾶς τὸ ὄνομά μου βλασφημεῖται ἐν τοῖς ἔθνεσιν».

10 11. Ὅρας πόση τοῦ ρήματος ἡ ἀγανάκτησις; Πῶς δὲ ἔστι δοξάσαι τὸν Θεόν; Διὰ τοῦ εἰς δόξαν τοῦ Θεοῦ ζῆν καὶ οὕτως ἡμῶν λάμπειν τὸν βίον καθάπερ καὶ ἀλλαχοῦ ἔλεγε· «λαμψάτω τὸ φῶς ὑμῶν ἔμπροσθεν τῶν ἀνθρώπων ὅπως ἴδωσι τὰ καλὰ ἔργα ὑμῶν καὶ δοξάσωσι τὸν Πατέρα ὑμῶν τὸν ἐν τοῖς οὐρανοῖς». Οὐδὲν γὰρ
15 οὕτω ποιεῖ δοξάζεσθαι τὸν Δεσπότην τὸν ἡμέτερον ὡς ἀρίστη πολιτεία. Καθάπερ γὰρ τὸ ἡλιακὸν φῶς ταῖς οἰκείαις ἀκτῖσι καταυγάζει τῶν ὀρώντων τὰς ὄψεις, οὕτω καὶ ἀρετὴ πάντας τοὺς ὀρώντας ἐπισπωμένη πρὸς τὴν ἑαυτῆς θέαν, εἰς δοξολογίαν κινεῖ τοῦ Δεσπότητος τοὺς εὖ φρονοῦντας. Πάντα τοίνυν ἂν πράττωμεν, οὕτως
20 αὐτὰ πράττωμεν ὡς εἰς δοξολογίαν κινεῖν ἕκαστον τῶν ὀρώντων· φησί γάρ· «εἴτε τι ποιεῖτε, πάντα εἰς δόξαν Θεοῦ ποιεῖτε».

12. Οἷόν τι λέγω; Κἂν συντυχεῖν τινὶ ποτε βουληθῆς, μὴ τοὺς ἐν εὐμερίαις καὶ τῇ περιφανείᾳ τῇ κατὰ τὸν κόσμον τυγχάνοντας θεραπεύειν σπούδαζε, ἀλλᾶ τοὺς ἐν θλίψεσι, τοὺς ἐν περιστάσεσι, τοὺς
25 ἐν δεσμωτηρίοις, τοὺς πανταχόθεν ἐρήμους καὶ μηδεμιᾶς ἀπολαύοντας παρακλήσεως. Ἐκείνων τὴν συντυχίαν περὶ πολλοῦ ποιοῦ· πολὺ γὰρ ἐξ ἐκείνων δέξῃ τὸ κέρδος καὶ φιλοσοφώτερος μᾶλλον

4. Α' Βασ. 2,30.

5. Ἦσ. 52,5 καὶ πρβλ. Ἰεζ. 36,20.

6. Ματθ. 5,16.

Εἴτε λοιπὸν ἀσκοῦμε τὴν ἀρετὴν, σ' αὐτὸ ν' ἀποβλέπομε πρὸ πάντων, στὸ ν' ἀποσποῦμε τὸν ἔπαινο μόνο ἀπὸ τὸ Θεὸ καὶ νὰ μὴ μᾶς ἐνδιαφέρει καθόλου ὁ ἔπαινος ἐκ μέρους τῶν ἀνθρώπων, εἴτε πάλι δείχνομε ἀδιαφορία, ἐκεῖνο νὰ μᾶς φοβίζει καὶ νὰ ταπεινώνει τὸ λογισμό μας, ἐννοῶ τὸ ἀδέκαστο ἐκεῖνο κριτήριον, καὶ ὁ ἐρχομὸς τῆς φοβερῆς ἐκείνης ἡμέρας καὶ τὸ νὰ γίνονται τὰ ἔργα μας αἰτία νὰ βλασφημεῖται ὁ Θεός. Ὅπως ἀκριβῶς δηλαδὴ λέγει γιὰ ἐκείνους ποὺ ἀσκοῦν τὴν ἀρετὴν, «θὰ δοξάσω ἐκείνους ποὺ μὲ δοξάζουν»⁴, ἔτσι ἄκουε πάλι τὸν προφήτη ποὺ λέγει· «ἀλλοίμονό σας, γιὰτὶ ἐξ αἰτίας σας βλασφημεῖται τὸ ὄνομά μου μεταξὺ τῶν ἐθνικῶν»⁵.

11. Βλέπεις πόση ἀγανάκτηση δείχνει ὁ λόγος αὐτός; Καὶ πῶς εἶναι δυνατὸ νὰ δοξάσωμε τὸ Θεό; Μὲ τὸ νὰ ζοῦμε γιὰ τὴ δόξα τοῦ Θεοῦ καὶ νὰ λάμπει ἔτσι ἡ ζωὴ μας, ὅπως ἀκριβῶς καὶ ἀλλοῦ ἔλεγε· «ἡς λάμπει τὸ φῶς σας μπροστὰ στοὺς ἀνθρώπους, γιὰ νὰ δοῦν τὰ καλὰ ἔργα σας καὶ νὰ δοξάσουν τὸν Πατέρα σας ποὺ βρίσκεται στοὺς οὐρανοὺς»⁶. Πραγματικὰ τίποτε δὲν συντελεῖ τόσο στὸ νὰ δοξάζεται ὁ Κύριός μας ὅσο ὁ ἄριστος τρόπος ζωῆς. Γιατί, ὅπως ἀκριβῶς τὸ ἡλιακὸ φῶς κατα φωτίζει μὲ τὶς ἀκτίνες του τὰ πρόσωπα ἐκείνων ποὺ τὸ βλέπουν, ἔτσι καὶ ἡ ἀρετὴ ἀποσπώντας πρὸς τὸν ἑαυτὸ τῆς ὄλους ἐκείνους ποὺ τὴ βλέπουν, ὁδηγεῖ ἐκείνους ποὺ σκέπτονται συνετὰ στὴ δοξολογία τοῦ Κυρίου. Ὅλα λοιπὸν ἐκεῖνα ποὺ πράττομε, ἔτσι νὰ τὰ πράττομε, ὥστε νὰ ὁδηγοῦν τὸν καθένα ἀπὸ ἐκείνους ποὺ βλέπουν στὴ δοξολογία τοῦ Θεοῦ· γιὰτὶ λέγει· «εἴτε κάμνετε κάτι ἄλλο, ὅλα νὰ τὰ κάμνετε γιὰ τὴ δόξα τοῦ Θεοῦ».

12. Τί ἐννοῶ μ' αὐτὸ ποὺ λέγω; Ἄν θελήσεις κάποτε νὰ συναναστρεφεῖς κάποιον, φρόντιζε νὰ προσφέρεις τὶς ὑπηρεσίες σου ὄχι σ' ἐκείνους ποὺ εὐημεροῦν καὶ ἀπολαμβάνουν τὴν κοσμικὴ λαμπρότητα, ἀλλὰ σ' ἐκείνους ποὺ ζοῦν μέσα στὶς θλίψεις, ποὺ ἀντιμετωπίζουν δύσκολες καταστάσεις, ποὺ βρίσκονται στὶς φυλακές, ποὺ εἶναι ἀπὸ παντοῦ ἔρημοι καὶ δὲν ἀπολαμβάνουν καμιὰ παρηγοριά. Ἐκείνων τὴ συναστρφή νὰ θεωρεῖς καλύτερη ἀπ' ὅλες· γιὰτὶ θὰ λάβεις ἀπὸ ἐκείνους μεγάλο κέρδος, θὰ γίνεις περισσότερο

ἔση καὶ εἰς δόξαν Θεοῦ τὸ πᾶν ἐργάση. Κἂν ἐπισκέπτεσθαι δέη ὀρφανούς καὶ χήρας καὶ τοὺς ἐν πολλῇ εὐτελείᾳ τυγχάνοντας μᾶλλον προτίμα τῶν ἐν δόξῃ καὶ περιφανείᾳ. Αὐτὸς γάρ ἐστιν ὁ εἰρηκῶς· «ἐγὼ ἐμι Πατὴρ ὀρφανῶν καὶ κριτὴς χηρῶν». Καὶ πάλιν· «κρίνατε
5 ὀρφανῶν καὶ δικαιοῦσατε χήραν καὶ δεῦτε καὶ διαλεχθῶμεν, λέγει Κύριος».

13. Κἂν ἀπλῶς ἐπὶ τῆς ἀγορᾶς παραγενέσθαι βούλη, μνημόνευε τῆς ἀποστολικῆς παραινέσεως τῆς λεγούσης· «εἴτε τι ποιεῖτε, πάντα εἰς δόξαν Θεοῦ ποιεῖτε». Μὴ εἰς ἀνονήτους καὶ ἐπιβλαβεῖς συν-
10 ουσίας τὸν καιρὸν ἀνάλισκε, ἀλλὰ πρὸς τὸν τοῦ Θεοῦ οἶκον τὸν δρόμον ποιοῦ, ἵν' ὁμοῦ τὸ σῶμα καὶ ἡ ψυχὴ μεγίστην δέξηται τὴν ὠφέλειαν. Κἂν διαλεγώμεθα πρὸς τινας, μετ' ἐπιεικείας καὶ πολλῆς τῆς πραότητος τοῦτο ποιῶμεν καὶ μὴ ἀνεχώμεθα βιωτικὰς καὶ οὐδὲν ὄφελος ἐχούσας διαλέξεις ἀποτείνειν, ἀλλὰ τοιαῦτα διαλέγε-
15 σθαι ἃ καὶ τοῖς ἀκούουσι πολλὴν παρέξει τὴν ὠφέλειαν καὶ ἡμᾶς πάσης μέμψεως ἐλευθερώσει.

14. Ταῦτα οὐχ ἀπλῶς ἐκίνησα νῦν ἐπὶ τῆς ὑμετέρας ἀγάπης, ἀλλ' ἵνα μάθητε ὅσης ἡμῖν ἀσφαλείας δεῖ εἰ βουλόμεθά τινα ποιεῖσθαι φροντίδα τῆς σωτηρίας τῆς ἡμετέρας καὶ ὅσης εἰσὶ καταγνώ-
20 σεως ἄξιοι οἱ τῆς ἐνταῦθα συνελεύσεως καὶ τῆς πνευματικῆς ταύτης διδασκαλίας προτιμῶντες τὰς ἔξω διατριβὰς καὶ τὰς ἀνονήτους καὶ ἐπιβλαβεῖς συνουσίας καὶ τὰς ἵπποδρομίας καὶ τὰ σατανικᾶ καὶ ὀλέθρια θέατρα καὶ οὐδὲ τοῦ μακαρίου Παύλου ἀκούοντες λέγοντος· «ἀπρόσκοποι γίνεσθε καὶ Ἰουδαίοις καὶ Ἑλλησι καὶ τῇ
25 Ἐκκλησίᾳ τοῦ Θεοῦ».

15. Ποία γὰρ τοῖς τοιούτοις λείπεται συγγνώμη, τίς δὲ ἀπολογία ὅταν ὁ Χριστιανὸς καὶ τῆς ἐντεῦθεν μετέχων διδασκαλίας καὶ τῶν φρικτῶν καὶ ἀπορρήτων μυστηρίων ἀπολαύων μεταξὺ τοῦ Ἰου-
δαίου καὶ τοῦ Ἑλληνοσ ἀναστρέφηται κάκεῖνοις χαίρη οἷς καὶ
30 ἐκεῖνοι ἡδονταί; Πότε δυνησόμεθα λοιπόν, εἶπέ μοι, τὸν πλανώμενον εἰς τὴν ἀλήθειαν χειραγωγῆσαι καὶ εἰς τὴν εὐσέβειαν ἐπισπά-

8. Ψαλμ. 67,6.

9. Ἦσ. 1,17.

10. Α' Κορ. 10,32.

εὐσεβῆς καὶ ἐνάρετος καὶ τὸ κάθε τι ποὺ θὰ κάμνεις θὰ τὸ κάμνεις γιὰ τὴ δόξα τοῦ Θεοῦ. Κι ἂν χρειασθεῖ νὰ ἐπισκεφθεῖς κάποιον, νὰ προτιμᾷς ἀντὶ ἐκείνων ποὺ εἶναι ἔνδοξοι καὶ λαμπροί, τὰ ὄρφανὰ καὶ τὶς χῆρες καὶ ἐκείνους ποὺ ζοῦν μέσα σὲ μεγάλη φτώχεια. Γιατὶ αὐτὸς εἶναι ἐκεῖνος ποὺ εἶπε· «ἐγὼ εἶμαι Πατέρας τῶν ὀρφανῶν καὶ κριτῆς τῶν χηρῶν»⁸. Καὶ πάλι· «κρίνατε ὀρφανὸ καὶ ἀποδώστε τὸ δίκιο στὴ χήρα καὶ ἐλάτε νὰ συνομιλήσομε, λέγει ὁ Κύριος»⁹.

13. Ἄν πάλι θέλεις νὰ πᾶς ἀπλῶς στὴν ἀγορά, νὰ θυμᾷσαι τὴν ἀποστολικὴ συμβουλή ποὺ λέγει· «εἴτε κάμνετε κάτι ἄλλο, ὅλα νὰ τὰ κάμνετε γιὰ τὴ δόξα τοῦ Θεοῦ». Μὴ ξοδεύεις τὸν καιρὸ σὲ ἀνώφελος καὶ ἐπιβλαβεῖς συναναστροφές, ἀλλὰ δρόμο νὰ ἔχεις ἐκεῖνον ποὺ ὁδηγεῖ στὸν οἶκο τοῦ Θεοῦ, γιὰ νὰ δέχεται συγχρόνως μὲ τὸ σῶμα καὶ ἡ ψυχὴ μέγιστη ὠφέλεια. Ἐπίσης ὅταν συνομιλοῦμε μὲ κάποιους νὰ τὸ κάμνομε αὐτὸ μὲ καλωσύνη καὶ πολλὴ πραότητα καὶ νὰ μὴ ἀνεχόμαστε νὰ τοὺς μιλάμε γιὰ κοσμικὰ πράγματα ποὺ δὲν ἔχουν κανένα ὄφελος, ἀλλὰ τέτοιες νὰ εἶναι οἱ συνομιλίες μας μαζί τους, ὥστε καὶ σ' ἐκείνους ποὺ ἀκοῦν νὰ παρέχουν μεγάλη ὠφέλεια καὶ ἐμᾶς νὰ μᾶς ἀπαλλάξουν ἀπὸ κάθε κατηγορία.

14. Αὐτὰ δὲν τὰ εἶπα σήμερα στὴν ἀγάπη σας ἔτσι τυχαῖα, ἀλλὰ γιὰ νὰ μάθετε πόσο ἀσφαλεῖς πρέπει νὰ εἶμαστε ἐὰν θέλομε νὰ φροντίζομε γιὰ τὴ σωτηρία μας καὶ πύσης καταδίκης ἄξιοι εἶναι ἐκεῖνοι ποὺ προτιμοῦν ἀντὶ τῆς ἐδῶ συγκεντρώσεως καὶ τῆς πνευματικῆς διδασκαλίας τὶς κοσμικὲς διασκεδάσεις, τὶς ἀνώφελος καὶ ἐπιβλαβεῖς συναναστροφές, τὶς ἵπποδρομίες, καὶ τὰ σατανικὰ καὶ καταστρεπτικὰ θέατρα καὶ δὲν ἀκοῦν τὸν μακάριο Παῦλο ποὺ λέγει· «μὴ γίνεσθε αἰτία πτώσεως οὔτε στοὺς Ἰουδαίους οὔτε στοὺς ἐθνικοὺς οὔτε στὴν Ἐκκλησία τοῦ Θεοῦ»¹⁰.

15. Ποιὰ λοιπὸν συγγνώμη ὑπολείπεται γι' αὐτούς, ποιὰ δικαιολογία, ὅταν ὁ Χριστιανὸς καὶ ποὺ μετέχει στὴν ἐδῶ διδασκαλία καὶ ἀπολαμβάνει τὰ φρικτὰ καὶ ἀπόρρητα μυστήρια, συναναστρέφεται τὸν Ἰουδαῖο καὶ τὸν ἐθνικὸ καὶ χαίρεται μ' ἐκεῖνα μὲ τὰ ὁποῖα εὐχαριστοῦνται ἐκεῖνοι; Πότε θὰ μπορέσομε πιά, πές μου, νὰ καθοδηγήσομε τὸν πλανώμενο στὴν ἀλήθεια καὶ νὰ τὸν προσ-

σασθαι τοσαύτη ραθυμία κεχημένον; Πῶς δὲ οὐχ ἀρμόσει καὶ ἡμῖν εἰπεῖν πρὸς τοὺς τοιούτους ὅπερ ὁ μακάριος Παῦλος ἔλεγε πρὸς τοὺς ἐν Κορίνθῳ εἰς τοὺς ναοὺς τοὺς εἰδωλικοὺς εἰσιόντας μετὰ τὸ δέξασθαι τὸν τῆς εὐσεβείας λόγον; «Ἐάν τις ἴδῃ σέ», φησί, «τὸν 5 ἔχοντα γνῶσιν ἐν εἰδωλίῳ κατακείμενον».

16. Ἡμεῖς δὲ μικρὸν ὑπαλλάξαντες ἐροῦμεν· ἔάν τις ἴδῃ σὲ τὸν ἔχοντα γνῶσιν εὐσεβείας ἐν ταῖς ἀνονήτοις ἐκείναις καὶ ἐπιβλαβέσι συνουσίαις διημερεύοντα, οὐχὶ ἢ συνείδησις αὐτοῦ ἀσθενοῦς ὄντος οἰκοδομηθήσεται εἰς τὸ σπουδαιότερον τὰ τοιαῦτα μεταδιώκει; 10 Ὅπερ γὰρ ὁ μακάριος ἐκεῖνος ἔλεγεν, ἀναστέλλων τοὺς ἀπαραφυλάκτως μετὰ τὴν τῆς εὐσεβείας γνῶσιν τοῖς εἰδωλίοις παραβάλλοντας καὶ σκανδάλου τοῖς λοιποῖς αἰτίους γινομένους, τοῦτο καὶ ἡμεῖς νῦν εὐκαίρως ἐροῦμεν πρὸς τοὺς εἰς τὰ παράνομα ἐκεῖνα συνέδρια τρέχοντας καὶ τὰς ἔξω διατριβὰς προτιμῶντας τῆς ἐνταῦ- 15 θα συνελεύσεως.

17. Ἀλλὰ τί τὸ κέρδος τῶν τοσούτων ἐγκλημάτων ὅταν οἱ ὑπεύθυνοι μὴ ἀκούωσι μηδὲ παρῶσι τούτων λεγομένων; Μᾶλλον δὲ οὐδὲ οὕτως ἡμῖν ἀνόνητος ἔσται ἢ παραίνεσις. Δυνατὸν γὰρ διὰ τῆς ὑμετέρας συνέσεως ἅπαντα αὐτοὺς μετὰ ἀκριβείας μαθεῖν, καὶ 20 φυγεῖν μὲν τοῦ διαβόλου τὸ δέλεαρ, ἐπανελθεῖν δὲ ἐπὶ τὴν τροφήν τὴν πνευματικὴν. Οὕτω καὶ ἰατροὶ ποιοῦσιν· ἐπειδὴν γὰρ τοὺς ἀρρώστους ἐπισκέπτωνται, οὐκ ἐκείνοις μόνοις τὰ περὶ τῆς θεραπείας διαλέγονται, ἀλλὰ καὶ τοῖς παρεστῶσι καὶ ὑγιαίνουσι καὶ τῶ κάμνοντι προσήκουσι πάντα διατάττονται, κάκεινοις ἐγχειρίσαντες 25 τὴν τούτων ἐπιμέλειαν, οὕτως ἐξίασιν ὡς τὸ πᾶν κατορθώσαντες. Καὶ ἡμεῖς τοίνυν, εἰ καὶ μὴ πάρεισιν οἱ κάμνοντες, ἀλλ' ὑμῖν τοῖς ὑγιαίνουσι τὰ περὶ τῆς ἰατρείας ἐκείνων ἐγχειρίζομεν καὶ τὴν ὀδύνην τῆς ἡμετέρας ψυχῆς ἐκκαλύπτομεν, ἴν' ὑμεῖς λοιπὸν φροντίσητε τῆς σωτηρίας τῶν οἰκείων μελῶν καὶ πληρώσητε διὰ τῶν ἔρ-

ελκύσομε στήν εὐσέβεια τῇ στιγμῇ ποὺ τὸν κατέχει τόση ἀδιαφορία; Καὶ πῶς δὲν εἶναι ταιριαστὸ καὶ ἐγὼ νὰ πῶ πρὸς αὐτοὺς ἐκεῖνο ποὺ ἔλεγε ὁ μακάριος Παῦλος πρὸς ἐκείνους τοὺς πιστοὺς τῆς Κορίνθου ποὺ ἔμπαιναν στοὺς εἰδωλολαρικοὺς ναοὺς μετὰ τὸν λόγο τῆς εὐσέβειας ποὺ εἶχαν δεχθεῖ; «ἂν κάποιος», λέγει, «δεῖ ἐσένα ποὺ ἔχεις λάβει τὴν ἀληθῆ γνῶση νὰ κάθῃ σὲ εἰδωλολατρικὸ τραπέζι»¹¹.

16. Ἄλλ' ἐγὼ, ἀλλάζοντας αὐτὸ λίγο, θὰ πῶ· ἂν κάποιος δεῖ ἐσένα, ποὺ ἔχεις γνωρίσει τὴν εὐσέβεια, νὰ περναῖς τὴν ἡμέρα σου στὶς ἀνώφελες καὶ ἐπιβλαβεῖς ἐκεῖνες συναναστροφές, δὲ θὰ παροτρυνθεῖ ἢ συνείδησή του, τῇ στιγμῇ ποὺ εἶναι ἀσθενής, νὰ ἐπιδιώκει μὲ μεγαλύτερη προθυμία αὐτά; Ἐπειὶ ἐκεῖνο ποὺ ὁ μακάριος ἐκεῖνος ἔλεγε, ἐμποδίζοντας ἐκείνους ποὺ ἔπαιρναν μέρος, χωρὶς καμιά προφύλαξη καὶ μετὰ τὴν γνῶση τῆς εὐσέβειας, στὰ εἰδωλολατρικὰ τραπέζια καὶ γίνονταν αἰτία σκανδάλου στοὺς ἄλλους, αὐτὸ καὶ ἐγὼ θὰ πῶ τώρα μὲ τὴν εὐκαιρία αὐτὴ πρὸς ἐκείνους ποὺ τρέχουν πρὸς τὶς παράνομες ἐκεῖνες συγκεντρώσεις καὶ προτιμοῦν ἀπὸ τὴν ἐδῶ συγκέντρωση τὶς κοσμικὰ διασκεδάσεις.

17. Ἄλλὰ πῶς τὸ ὄφελος ἀπὸ αὐτὰς τὶς κατηγορίες ὅταν οἱ ὑπεύθυνοι δὲν ἀκοῦν οὔτε εἶναι παρόντες ἐδῶ ποὺ λέγονται αὐτά; Ἡ καλύτερα οὔτε ἔτσι θὰ εἶναι ἀνώφελη ἢ παραίνεσή μου. Ἐπειὶ εἶναι δυνατὸ μὲ τὴν δική σας σύνεση νὰ τὰ μάθουν αὐτοὶ ὅλα αὐτὰ μὲ λεπτομέρεια, ὥστε καὶ ν' ἀποφύγουν τὸ δόλο τοῦ διαβόλου, καὶ νὰ ἐπιστρέψουν στήν πνευματικὴ τροφή. Ἐπειὶ ἴδιο κάμνουν καὶ οἱ γιατροί· ὅταν δηλαδὴ ἐπισκέπτονται τοὺς ἀρρώστους δὲν συζητοῦν μόνο μὲ ἐκείνους γιὰ τὰ σχετικὰ μὲ τὴν θεραπεία τους, ἀλλὰ καὶ μὲ τοὺς παραβρισκομένους καὶ ὑγιεῖς, δίνοντας στοὺς συγγενεῖς τοῦ ἀρρώστου ὅλες τὶς ἐντολές, καὶ ἀφοῦ ἀναθέσουν σ' ἐκείνους τὴν φροντίδα αὐτῶν, τότε ἀναχωροῦν, σὰν νὰ κατόρθωσαν τὸ πᾶν. Καὶ ἐγὼ λοιπόν, ἂν καὶ δὲν εἶναι παρόντες οἱ ἀσθενεῖς, ἀναθέτω σὲ σᾶς τοὺς ὑγιεῖς τὰ τῆς θεραπείας ἐκείνων καὶ σᾶς φανερώνω τὴν ὁδὴ τῆς ψυχῆς μου, ὥστε στὸ ἐξῆς νὰ φροντίσετε σεῖς γιὰ τὴν σωτηρία τῶν μελῶν σας καὶ νὰ ἐκπληρώσετε μὲ τὰ ἔργα

γων τὴν ἀποστολικὴν παραίνεσιν τὴν λέγουσαν· «εἴτε ἐσθίετε, εἴτε πίνετε, εἴτε τι ποιεῖτε, πάντα εἰς δόξαν Θεοῦ ποιεῖτε».

18. Ὅταν γὰρ ἐξελθὼν ἐντεῦθεν ἔργον ποιήσῃ τοῦ ἀδελφοῦ τὴν σωτηρίαν καὶ μὴ μόνον ἐγκαλέσῃς μηδὲ ἐπιτιμῆσῃς, ἀλλὰ καὶ συμβουλεύσῃς καὶ παρακαλέσῃς καὶ δεῖξῃς τῆς μὲν ἔξω διατριβῆς τὴν βλάβην, τῆς δὲ ἐντεῦθεν διδασκαλίας τὸ κέρδος καὶ τὴν ὠφέλειαν, εἰς δόξαν Θεοῦ τὸ πᾶν εἰργάσω καὶ διπλοῦν σαυτῷ τὸν μισθὸν κατεσκευάσας, ὑπὲρ τε ὧν αὐτὸν τῆς οἰκείας σωτηρίας τοσαύτην ποιῇ τὴν ὠφέλειαν καὶ ὑπὲρ ὧν τὸ μέλος τὸ σὸν ἰατρεῦσαι ἐσπού-
10 δασας. Τοῦτο τῆς Ἐκκλησίας τὸ καύχημα, τοῦτο τοῦ Σωτῆρος τὸ παράγγελμα, τὸ μὴ τὰ ἑαυτῶν μόνον σκοπεῖν ἀλλὰ καὶ τὰ τοῦ πλησίον.

19. Ἐνόησον γὰρ εἰς ὅσον ἀξίωμα ἑαυτὸν ἀνάγει ὁ τοῦ ἀδελφοῦ τὴν σωτηρίαν περὶ πολλοῦ ποιούμενος· κατὰ δύναμιν ἀνθρω-
15 πίνην τὸν Θεὸν ὁ τοιοῦτος μιμεῖται. Ἄκουε γὰρ διὰ τοῦ προφήτου τί λέγει· «ὁ ἐξάγων ἄξιον ἐξ ἀναξίου ὡς στόμα μου ἔσται». Ὁ τὸν ἡμελημένον, φησὶν, ἀδελφὸν σπουδάζων διασῶσαι καὶ ἐξαρπᾶσαι τῆς φάρυγγος τοῦ διαβόλου, κατὰ δύναμιν ἀνθρωπίνην ἐμὲ μιμεῖται. Τί τούτου ἴσον γένοιτ' ἄν; Τοῦτο πάντων τῶν κατορθωμάτων
20 μεῖζον, τοῦτο πάσης τῆς ἀρετῆς τὸ κεφάλαιον.

20. Καὶ μάλα εἰκότως· εἰ γὰρ ὁ Χριστὸς τὸ αἷμα ἐξέχεε τὸ ἑαυτοῦ διὰ τὴν ἡμετέραν σωτηρίαν καὶ βοᾷ Παῦλος λέγων ἐπὶ τῶν τὰ σκάνδαλα παρεχόντων καὶ καταβλαπτόντων τῶν ὁρώντων τὴν συνείδησιν, ὅτι ἀπολεῖται ὁ ἀσθενῶν ἀδελφὸς ἐπὶ τῇ σῆ γνώσει δι'
25 ὃν ὁ Χριστὸς ἀπέθανεν, εἰ τοίνυν ὁ Δεσπότης σου δι' αὐτὸν τὸ αἷμα ἐξέχεε, πῶς οὐ δίκαιον ἕκαστον ἡμῶν κἂν γοῦν τὴν διὰ τῶν λόγων παραίνεσιν εἰσφέρειν καὶ χεῖρα ὀρέγειν τοῖς ἀπὸ ραθυμίας εἰς τὰς τοῦ διαβόλου παγίδας ἐμπεπτωκόσιν; Ἄλλ' ὅτι μὲν τοῦτο ποιήσητε φιλόστοργοί τινες ὄντες περὶ τὰ μέλη τὰ ὑμέτερα καὶ μετὰ πάσης

12. Φιλ. 2,4.

13. Ἱερ. 15,19.

τὴν ἀποστολικὴ συμβουλὴ πού λέγει· «εἴτε τρώγετε, εἴτε πίνετε, εἴτε κάμνετε κάτι ἄλλο, ὅλα νὰ τὰ κάμνετε γιὰ τὴ δόξα τοῦ Θεοῦ».

18. Ὅταν δηλαδὴ βγαίνοντας ἀπὸ ἐδῶ θέσεις σὰν ἔργο τὴ σωτηρία τοῦ ἀδελφοῦ καὶ δὲν τὸν κατηγορήσεις μόνο οὔτε καὶ τὸν ἐπιτιμῆσεις, ἀλλὰ καὶ τὸν συμβουλεύσεις καὶ τὸν παρακαλέσεις καὶ δείξεις τὴ βλάβη τῆς κοσμικῆς διασκεδάσεως καθὼς καὶ τὸ κέρδος καὶ τὴν ὠφέλεια τῆς ἐδῶ διδασκαλίας, ἔκαμες τὸ πᾶν γιὰ τὴ δόξα τοῦ Θεοῦ καὶ ἐτοίμασες διπλὸ τὸ μισθὸ γιὰ τὸν ἑαυτό σου, καὶ γιὰ ἐκεῖνα πού ἔκαμες πρὸς ὄφελος τῆς δικῆς σου σωτηρίας, καὶ γιὰ τὴ φροντίδα πού ἔδειξες γιὰ τὴ θεραπεία τοῦ δικοῦ σου μέλους. Αὐτὸ εἶναι τῆς Ἐκκλησίας τὸ καύχημα, αὐτὸ τὸ παράγγελμα τοῦ Σωτῆρα, τὸ νὰ μὴ φροντίζομε δηλαδὴ μόνο γιὰ τὰ δικά μας, ἀλλὰ καὶ γιὰ τοῦ πλησίον μας¹².

19. Πραγματικὰ σκέψου σὲ πόσο μεγάλο ἀξίωμα ἀνεβάζει τὸν ἑαυτό του ἐκεῖνος πού δείχνει μεγάλο ἐνδιαφέρον γιὰ τὴ σωτηρία τοῦ ἀδελφοῦ του· ὁ ἄνθρωπος αὐτὸς μιμεῖται, κατὰ δύναμη ἀνθρώπινη, τὸ Θεό. Γιατὶ ἄκουε τί λέγει μέσω τοῦ προφήτη· «ἐκεῖνος πού ξεχωρίζει τὸν ἀληθινὸ λόγο ἀπὸ τὸν ψευδῆ, θὰ εἶναι σὰν στόμα μου»¹³. Ἐκεῖνος, λέγει, πού φροντίζει νὰ σώσει τὸν ἀδιάφορο ἀδελφὸ καὶ νὰ τὸν ἀρπάξει ἀπὸ τὸν φάρυγγα τοῦ διαβόλου, μιμεῖται, ὅσο εἶναι ἀνθρώπινα δυνατό, ἐμένα. Τί θὰ μπορούσε νὰ ἐξισωθεῖ μ' αὐτό; Αὐτὸ εἶναι μεγαλύτερο ἀπὸ ὅλα τὰ κατορθώματα, αὐτὸ εἶναι τὸ ἀποκορύφωμα ὅλης τῆς ἀρετῆς.

20. Καὶ πάρα πολὺ σωστά· γιατί, ἂν ὁ Χριστὸς ἔχυσε τὸ αἷμα του γιὰ τὴ σωτηρία μας καὶ βροντοφωνάζει ὁ Παῦλος, λέγοντας γιὰ ἐκείνους πού προκαλοῦν σκάνδαλα καὶ βλάπτουν ἔτσι πάρα πολὺ τὴ συνείδηση ἐκείνων πού τὰ βλέπουν, ὅτι θὰ χαθεῖ ὁ πνευματικὸς ἀδύναμος ἀδελφός γιὰ τὸν ὁποῖο πέθανε ὁ Χριστός, ἐξ αἰτίας τῆς δικῆς σου γνώσεως, ἂν λοιπὸν ὁ Κύριός σου ἔχυσε γι' αὐτὸν τὸ αἷμά του, πῶς δὲν εἶναι δίκαιο ὁ καθένας μας νὰ προσφέρει ἔστω καὶ τὴν μὲ τὰ λόγια παραίνεση καὶ ν' ἀπλώνει χέρι βοήθειας σ' ἐκείνους πού ἀπὸ ἀδιαφορία πέφτουν στὶς παγίδες τοῦ διαβόλου; Ἀλλὰ τὸ ὅτι μερικοὶ θὰ τὸ κάμετε αὐτὸ ἀπὸ φιλοστοργία πρὸς τὰ μέλη σας καὶ μὲ κάθε προθυμία θὰ ἐπαναφέρετε τοὺς

σπουδῆς ἐπανάξτε τοὺς ἀδελφοὺς τοὺς ὑμετέρους πρὸς τὴν κοινὴν μητέρα, πάνυ πέπεισμαι εἰδὼς ὅτι διὰ τὴν τοῦ Θεοῦ χάριν συνετοὶ ὄντες δύνασθε καὶ ἄλλους νουθετεῖν.

21. Βούλομαι δὲ λοιπὸν πρὸς τοὺς νεοφωτίστους τρέψαι τὸν λό-
5 γον· νεοφωτίστους δὲ λέγω οὐ τοὺς πρόσφατον ἀξιοθέντας τῆς δωρεᾶς τῆς πνευματικῆς ἀλλὰ τοὺς πρὸ ἐνιαυτοῦ καὶ πρὸ πλείονος χρόνου. Εἰ γὰρ βούλοιντο, δυνήσονται καὶ οὗτοι διηνεκῶς ταύτης ἀπολαύειν τῆς προσηγορίας. Ἡ γὰρ νεότης αὕτη γῆρας οὐκ ἐπίσταται, νόσῳ οὐχ ὑπόκεινται, ἀθυμίᾳ οὐχ ἀλίσκεται, χρόνῳ οὐκ ἀμαυ-
10 ροῦται, οὐδενὶ εἴκει, οὐχ ὑπ' οὐδενὸς ἠτᾶται, εἰ μὴ ὑπὸ ἀμαρτίας μόνης. Τὸ γὰρ βαρὺ ταύτης γῆρας ἡ ἀμαρτία.

22. Καὶ ἵνα μάθης ὅτι πάντων αὕτη βαρυτέρα, ἄκουε τοῦ προφήτου λέγοντος· «ὡσεὶ φορτίον βαρὺ ἐβαρύνθησαν ἐπ' ἐμέ». Οὐ μόνον δὲ βαρεῖα τυγχάνει, ἀλλὰ καὶ δυσώδης. Ἐπήγαγε γὰρ· «προ-
15 σώζεσαν καὶ ἐσάπησαν οἱ μώλωπές μου». Εἶδες οὐ μόνον βαρεῖαν ἀλλὰ καὶ δυσώδη τὴν ἀμαρτίαν; Μάνθανε καὶ πόθεν αὕτη τίκεται διὰ τῶν ἐπαγομένων· «ἀπὸ προσώπου» γὰρ, φησί, «τῆς ἀφροσύνης μου». ἼΑρα ἀφροσύνη πάντων αἰτία ἡμῖν τῶν κακῶν. Ἔστιν οὖν καὶ γέροντα ὄντα κατὰ τὴν τοῦ σώματος ἡλικίαν, καὶ νέον ὄντα
20 κατὰ τὴν τοῦ σώματος ἡλικίαν νέον εἶναι καὶ νεοφώτιστον κατὰ τὴν τῆς χάριτος ἀκμὴν, καὶ νέον ὄντα κατὰ τὸ σῶμα γεγηρακένοι κατὰ τὸ τῶν ἀμαρτημάτων πλῆθος. Ἐνθα γὰρ ἂν αὕτη εἴσοδον λάβῃ, πολὺν τὸν σπῖλον, πολλὴν τὴν ρυτίδα ἐργάζεται.

23. Διὸ παρακαλῶ καὶ τοὺς πρόσφατον τοῦ βαπτίσματος ἀξιο-
25 θέντας καὶ τοὺς πρὸ τούτου τῆς δωρεᾶς ἐπιτυχόντας, τοὺς μὲν ἀποσμήχειν δι' ἐξομολογήσεως καὶ δακρῦων καὶ μετανοίας ἀκριβεστάτης τὸν προλαβόντα ρύπον, τοὺς δὲ τὴν φαιδρότητα διατηρεῖν ἀνθοῦσαν καὶ τῆς ψυχῆς τὸ κάλλος περισκοπεῖν ὥστε μηδεμίαν ρανίδα δέξασθαι ρύπον ἐμποιῆσαι δυναμένην. Οὐχ ὁρᾶτε τοὺς τὴν

14. Ψαλμ. 37,5.

15. Ψαλμ. 37,6.

ἀδελφούς σας στὴν κοινὴ μητέρα, εἶμαι ἀπόλυτα βέβαιος, γνωρίζοντας ὅτι, ἐπειδὴ μὲ τὴ χάρη τοῦ Θεοῦ εἶστε συνετοί, μπορεῖτε κι' ἄλλους νὰ νουθετεῖτε.

21. Τώρα θέλω νὰ μεταφέρω τὸ λόγο πρὸς τοὺς νεοφώτιστους καὶ νεοφώτιστους ὀνομάζω ὄχι ἐκείνους ποὺ πρόσφατα ἀξιώθηκαν τῆς πνευματικῆς δωρεᾶς, ἀλλὰ καὶ ἐκείνους ποὺ δέχθηκαν αὐτὴν πρὶν ἀπὸ ἓνα καὶ περισσότερα χρόνια. Πραγματικά, ἂν θέλουν, θὰ μπορέσουν καὶ αὐτοὶ ν' ἀπολαμβάνουν γιὰ πάντα αὐτὴ τὴν ὀνομασία. Γιατὶ αὐτὴ ἢ νεότητα δὲν γνωρίζει γηρατεία, δὲν ὑπόκειται σὲ ἀσθένεια, δὲν κυριεύεται ἀπὸ λύπη, δὲν ἀμαυρώνεται ἀπὸ τὸ χρόνο, δὲν ὑποχωρεῖ σὲ τίποτε, δὲν νικιέται ἀπὸ κανένα, παρὰ μόνο ἀπὸ τὴν ἁμαρτία. Πραγματικά τὰ βαριά γηρατεία αὐτῆς εἶναι ἡ ἁμαρτία.

22. Καὶ γιὰ νὰ μάθεις ὅτι αὐτὴ εἶναι βαρύτερη ἀπὸ ὅλα, ἄκουε τὸν προφήτη ποὺ λέγει· «σὰν βαρὺ φορτίο ἔπεσαν βαρεῖές ἐπάνω μου»¹⁴. Καὶ δὲν εἶναι μόνο βαρεῖα, ἀλλὰ καὶ βρωμερῆ. Γιατὶ πρόσθεσε· «βρώμησαν καὶ σάπησαν τὰ ἀπὸ τὶς ἁμαρτίες μου τραύματα»¹⁵. Εἶδες τὴν ἁμαρτία ποὺ δὲν εἶναι μόνο βαρεῖα ἀλλὰ καὶ βρωμερῆ; Μάθε καὶ ἀπὸ ποῦ γεννιέται αὐτὴ ἀπὸ αὐτὰ ποὺ προσθῆται· γιὰτὶ λέγει, «ἐξ αἰτίας τῆς ἀφροσύνης μου»¹⁵. Ἐπομένως αἰτία ὄλων τῶν ἁμαρτιῶν μας εἶναι ἡ ἀφροσύνη. Εἶναι λοιπὸν δυνατὸ νὰ εἶναι κανεὶς καὶ γέροντας ὡς πρὸς τὴν ἡλικία τοῦ σώματος καὶ νὰ εἶναι νέος καὶ νεοφώτιστος ὡς πρὸς τὴν ἀκμὴ τῆς χάριτος, καὶ νὰ εἶναι νέος ὡς πρὸς τὸ σῶμα καὶ νὰ ἔχει γεράσει ἐξ αἰτίας τοῦ πλήθους τῶν ἁμαρτημάτων. Γιατὶ ὅπου συμβεῖ νὰ μπεῖ αὐτὴ, προξενεῖ πολλὰς κηλίδες καὶ πολλὰς ρυτίδες.

23. Γι' αὐτὸ παρακαλῶ καὶ ἐκείνους ποὺ πρόσφατα ἀξιώθηκαν νὰ λάβουν τὸ βάπτισμα καὶ ἐκείνους ποὺ ἔλαβαν τὴ δωρεὰ αὐτὴ πρὶν ἀπὸ χρόνο, ὥστε οἱ δεῦτεροι ἀπ' αὐτοὺς νὰ καθαρίζουν τὸ ρύπο ποὺ προξενήθηκε μέχρι τώρα μὲ τὴν ἐξομολόγηση, τὰ δάκρυα καὶ τὴν εἰλικρινῆ μετάνοια, ἐνῶ οἱ πρῶτοι νὰ διατηροῦν ἀνθηρῆ τὴ λαμπρότητα καὶ νὰ προσέχουν τὸ κάλλος τῆς ψυχῆς, ὥστε νὰ μὴ δεχθεῖ καμιὰ κηλίδα ποὺ νὰ μπορεῖ νὰ προξενήσει ρύπο. Δὲ βλέπετε ἐκείνους ποὺ φοροῦν τὴ λαμπρῆ ἐνδυμασία,

λαμπρὰν ἐσθῆτα περιβαλλομένους ὄσῃν σπουδῇν ποιοῦνται βαδίζοντες ἐπὶ τῆς ἀγορᾶς μήπου ρανὶς βορβόρου ἐξακοντισθεῖσα λυμῆνται τοῦ ἱματίου τὸ κάλλος, καίτοι οὐδεμία ἐντεῦθεν ἂν γένοιτο βλάβη τῇ ψυχῇ· ἱμάτιον γάρ ἐστι καὶ ὑπὸ σῆτὸς ἀναλισκόμενον καὶ 5 ὑπὸ χρόνου δαπανώμενον, ἄλλως δὲ καὶ ρυπωθὲν εὐκόλως ὕδατι ἀποκαθαιρόμενον. Ἐπὶ δὲ τῆς ψυχῆς εἰ γένοιτό ποτε, ὃ μὴ γένοιτο, καὶ δέξεταιί τινα κηλῖδα ἢ διὰ γλώττης ἢ διὰ λογισμῶν τῶν ἐν τῇ διανοίᾳ τικτομένων, πολλὴ εὐθέως ἢ λύμη ἐπεισέρχεται, πολὺ τοῦ φορτίου τὸ βάρος, πολλὴ ἢ δυσωδία.

10 24. Διὰ τοῦτο δεδοικῶς κάγω τοῦ ἐχθροῦ τὰς μηχανὰς συνεχῆ ποιοῦμαι τὴν παραίνεσιν, ἵνα τὴν νυμφικὴν στολὴν ἀκραιφνῆ διατηρήσητε καὶ μετὰ ταύτης ἀεὶ εἰς τὸν γάμον εἰσῆτε τοῦτον τὸν πνευματικόν. Ὅτι γὰρ γάμος πνευματικός ἐστι τὰ ἐνταῦθα τελούμενα, ὄρα πῶς καθάπερ ἐπὶ τῶν γάμων τούτων τῶν ἀνθρωπίνων 15 μέχρῃς ἑπτὰ ἡμερῶν αἱ παστάδες εἰσὶ τεταμέναι, οὕτω καὶ ἡμεῖς ἐν τοσαύταις ἡμέραις τὴν παστάδα ταύτην τὴν πνευματικὴν ὑμῖν τείνομεν, τὴν τράπεζαν ὑμῖν παρατιθέντες τὴν μυστικὴν, τὴν μυρίων γέμουσαν ἀγαθῶν. Καὶ τί λέγω ἑπτὰ ἡμέρας; Ἐὰν βούλησθε νήφειν καὶ ἐγρηγορέναι, διὰ παντὸς τοῦ χρόνου αὐταὶ ὑμῖν αἱ πα- 20 στάδες εἰσὶ τεταμέναι, μόνον ἂν τὸ ἔνδυμα ὑμῶν τὸ νυμφικὸν ἀκέραιον καὶ φαιδρὸν διατηρήσητε.

25. Οὕτω γὰρ καὶ τὸν νυμφίον εἰς ἔρωτα πλείονα ἐπισπάσεσθε καὶ αὐτοὶ τοῦ χρόνου προϊόντος λαμπρότεροι καὶ φαιδρότεροι φανήσεσθε, τῆς χάριτος ἐπὶ πλεῖον ἀύξανομένης διὰ τῆς τῶν ἀγαθῶν 25 πράξεων ἐργασίας. Γένοιτο δὲ πάντας ἡμᾶς καὶ τῆς ἤδη παρασχεθείσης δωρεᾶς ἀξίαν τὴν φυλακὴν ἐπιδείξασθαι καὶ τῆς ἄνωθεν φιλανθρωπίας ἀξιοθῆναι, χάριτι καὶ οἰκτιρμοῖς τοῦ μονογενοῦς Υἱοῦ αὐτοῦ Κυρίου δὲ ἡμῶν Ἰησοῦ Χριστοῦ, μεθ' οὗ τῷ Πατρὶ ἅμα τῷ ἀγίῳ Πνεύματι, δόξα, κράτος, τιμὴ, νῦν καὶ ἀεὶ καὶ εἰς τοὺς 30 αἰῶνας τῶν αἰῶνων. Ἀμήν.

πόσο προσέχουν ὅταν βαδίζουν μέσα στήν ἀγορά, μή τυχόν καί ἐκσφενδονισθεῖ καμιὰ σταγόνα βούρκου καί καταστρέψει τὸ κάλλος τῆς ἐνδυμασίας, ἂν καί βέβαια καμιὰ βλάβη δὲν θὰ ἦταν δυνατὸ νὰ προξηνηθεῖ ἀπ' αὐτὸ στήν ψυχὴ· γιατί ἐνδυμα εἶναι πού καί καταστρέφεται ἀπὸ τὸ σκῶρο καί φθείρεται ἀπὸ τὸ χρόνο, ἀλλὰ καί ἂν λερωθεῖ εὐκόλα καθαρίζεται μὲ τὸ νερό. Στὴν περίπτωση ὅμως τῆς ψυχῆς ἐὰν ἤθελε συμβεῖ ποτέ, πράγμα πού εὐχομαι νὰ μὴ συμβεῖ, νὰ δεχθεῖ κάποια κηλίδα ἢ μὲ τὴ γλῶσσα ἢ μὲ τοὺς λογισμοὺς πού γεννιένται μέσα στὸ νοῦ, προξενεῖται ἀμέσως μεγάλη καταστροφή, καί εἶναι μεγάλο τὸ βάρος τοῦ φορτίου καί μεγάλη ἡ βρωμιὰ.

24. Γι' αὐτὸ καί ἐγὼ φοβούμενος τὰ τεχνάσματα τοῦ ἐχθροῦ, σᾶς ἀπευθύνω συνέχεια συμβουλές, ὥστε νὰ διατηρήσετε καθαρὴ τὴ νυφικὴ στολὴ καί μ' αὐτὴν πάντοτε νὰ εἰσέρχεσθε σ' αὐτὸν τὸν πνευματικὸ γάμο. Τὸ ὅτι βέβαια εἶναι πνευματικὸς γάμος τὰ ὅσα τελοῦνται ἐδῶ, πρόσεχε πῶς, ὅπως ἀκριβῶς στήν περίπτωση τῶν ἀνθρωπίνων αὐτῶν γάμων οἱ γαμήλιες γιορτὲς διαρκοῦν ἑπτὰ ἡμέρες, ἔτσι κι ἐμεῖς συνεχίζομε αὐτὴ τὴν πνευματικὴ γιορτὴ ἐπὶ τόσες ἡμέρες, παραθέτοντάς σας τὴ μυστικὴ αὐτὴ τράπεζα, τὴ γεμάτη ἀπὸ ἄπειρα ἀγαθά. Καί τί λέγω ἑπτὰ ἡμέρες; Ἐὰν θέλετε νὰ εἴσθε προσεκτικοὶ καί ἐπάγρυπνοι, θὰ διαρκοῦν σ' ὅλο τὸ χρόνο τῆς ζωῆς σας αὐτὲς οἱ πνευματικὲς γιορτὲς, ἀρκεῖ μόνο νὰ διατηρήσετε ἀκέραιο καί λαμπρὸ τὸ νυφικὸ ἐνδυμὰ σας.

25. Γιατί ἔτσι καί τὸν νυμφίο θὰ προσελκύσετε σὲ μεγαλύτερο ἔρωτα καί σεῖς οἱ ἴδιοι μὲ τὸ πέρασμα τοῦ χρόνου θὰ φανεῖτε λαμπρότεροι καί φαιδρότεροι, ἐφόσον μὲ τὴν ἐπιτέλεση τῶν ἀγαθῶν πράξεων θὰ αὐξάνεται περισσότερο ἡ χάρη τοῦ Θεοῦ. Εὐχομαι ὅλοι μας καί τὴ δωρεὰ πού μᾶς δόθηκε νὰ τὴ διαφυλάξομε ἐπάξια, καί ν' ἀξιωθοῦμε ν' ἀπολαύσομε τὴν οὐράνια φιλανθρωπία, μὲ τὴ χάρη καί τοῦς οἰκτιρμοὺς τοῦ μονογενοῦς αὐτοῦ Υἱοῦ, τοῦ Κυρίου μας Ἰησοῦ Χριστοῦ, μαζί μὲ τὸν ὁποῖο στὸν Πατέρα καί στὸ ἅγιο Πνεῦμα ἀνήκει ἡ δόξα, ἡ δύναμη, καί ἡ τιμὴ, τώρα καί πάντοτε καί στοὺς αἰῶνες τῶν αἰώνων. Ἀμήν.

ΚΑΤΗΧΗΣΙΣ Ζ'

**ΟΤΙ ΜΕΓΙΣΤΗΣ ΩΦΕΛΕΙΑΣ ΗΜΙΝ ΥΠΟΘΕΣΙΣ ΓΙΝΕΤΑΙ
ΤΑ ΛΕΙΨΑΝΑ ΤΩΝ ΑΓΙΩΝ ΜΑΡΤΥΡΩΝ ΚΑΙ ΟΤΙ ΔΕΙ
ΥΠΕΡΟΡΑΝ ΤΩΝ ΒΙΩΤΙΚΩΝ ΑΠΑΝΤΩΝ ΚΑΙ ΤΩΝ
ΠΝΕΥΜΑΤΙΚΩΝ ΕΧΕΣΘΑΙ ΚΑΙ ΟΣΟΝ ΑΓΑΘΟΝ
ΕΥΧΗ ΚΑΙ ΕΛΕΗΜΟΣΥΝΗ· ΚΑΙ ΕΙΣ ΤΟΥΣ
ΝΕΟΦΩΤΙΣΤΟΥΣ**

1. Πολλήν καὶ διάφορον περὶ τῶν ἀνθρώπων γένος ἐπιδεικνύμενος τὴν ἑαυτοῦ πρόνοιαν ὁ φιλόανθρωπος Θεὸς οὐ μόνον τὴν κτίσιν ἅπασαν ἐδημιούργησε καὶ τὸν οὐρανὸν ἐξέτεινε καὶ τὴν θάλασσαν ἤπλωσε καὶ ἥλιον ἀνῆψε καὶ σελήνην φαίνειν παρεσκεύασε καὶ τὴν γῆν πρὸς οἴκησιν ἐχαρίσατο καὶ τὰ ἀπὸ τῆς γῆς ἅπαντα πρὸς διατροφήν καὶ σύστασιν τῶν ἡμετέρων παρέσχε σωμάτων, ἀλλὰ καὶ τῶν ἀγίων μαρτύρων ἡμῖν τὰ λείψανα κεχάρισται, καὶ τὰς ψυχὰς αὐτὸς λαβὼν, «δικαίων», γάρ, φησί, «ψυχαὶ ἐν χειρὶ Θεοῦ», τὰ σώματα ἡμῖν τέως κατέλιπεν ἰκανὴν παράκλησιν καὶ
10 παραμυθίαν, ἵνα παρὰ τοὺς τάφους τῶν ἀγίων τούτων γινόμενοι, εἰς ζῆλον καὶ μίμησιν διεγειρώμεθα καὶ διὰ τῆς ὄψεως ὑπόμνησιν λαμβάνωμεν τῶν αὐτοῖς κατορθωμένων καὶ τῶν ἐπὶ τοῖς κατορθώμασιν ἀμοιβῶν τῶν ἀποκειμένων.

2. Μέγα γὰρ ὄφελος ταῖς ἡμετέραις ψυχαῖς ἐντεῦθεν προσγίνεται
15 ἐὰν νήφωμεν· οὐδὲ γὰρ οὕτω λόγος παιδεῦσαι δύναται καὶ πρὸς φιλοσοφίαν ἐναγανεῖν καὶ τὴν τῶν παρόντων ὑπεροψίαν ὡς τὰ πάθη

ΚΑΤΗΧΗΣΗ ΕΒΔΟΜΗ

ΠΕΡΙ ΤΟΥ ΟΤΙ ΜΑΣ ΓΙΝΟΝΤΑΙ ΠΡΟΞΕΝΑ ΜΕΓΑΛΗΣ ΩΦΕΛΕΙΑΣ
ΤΑ ΛΕΙΨΑΝΑ ΤΩΝ ΑΓΙΩΝ ΜΑΡΤΥΡΩΝ ΚΑΙ ΟΤΙ ΠΡΕΠΕΙ ΝΑ ΠΕ-
ΡΙΦΡΟΝΟΥΜΕ ΟΛΑ ΤΑ ΚΟΣΜΙΚΑ ΚΑΙ ΝΑ ΕΠΙΔΙΩΚΟΜΕ ΤΑ
ΠΝΕΥΜΑΤΙΚΑ ΑΓΑΘΑ· ΕΠΙΣΗΣ ΠΟΣΟ ΜΕΓΑΛΟ ΑΓΑΘΟ
ΕΙΝΑΙ Η ΠΡΟΣΕΥΧΗ ΚΑΙ Η ΕΛΕΗΜΟΣΥΝΗ,
ΚΑΙ ΠΡΟΣ ΤΟΥΣ ΝΕΟΦΩΤΙΣΤΟΥΣ

1. Δείχνοντας ὁ φιλόανθρωπος Θεὸς μεγάλη καὶ διάφορη τὴν πρόνοιάν του πρὸς τὸ ἀνθρώπινο γένος δὲν δημιούργησε μόνο τὴν κτίση, ἐξέτεινε τὸν οὐρανὸν, ἄπλωσε τὴ θάλασσα, ἄναψε τὸν ἥλιο καὶ ὄρισε τὴ σελήνη νὰ φωτίζει, χάρισε τὴ γῆ γιὰ κατοίκηση καὶ ἔδωσε ὅλα τὰ προϊόντα τῆς γῆς γιὰ τὴ διατροφή καὶ συντήρηση τῶν σωμάτων μας, ἀλλὰ μᾶς χάρισε καὶ τὰ λείψανα τῶν ἁγίων μαρτύρων, καὶ ἀφοῦ ἔλαβε αὐτὸς τὶς ψυχὰς αὐτῶν, γιὰτὶ λέγει, «οἱ ψυχὰς τῶν ἁγίων βρίσκονται στὰ χέρια τοῦ Θεοῦ»¹, ἄφησε σὲ μᾶς μεγάλῃ παρηγορίᾳ καὶ ἐνίσχυση τὰ σώματα αὐτῶν, ὥστε, ἐρχόμενοι στοὺς τάφους αὐτῶν τῶν ἁγίων, νὰ διεγειρόμαστε σὲ ζῆλο καὶ μίμηση αὐτῶν, καὶ βλέποντάς τους νὰ θυμόμαστε τὰ κατορθώματά αὐτῶν καὶ τὶς ἀμοιβὰς ποὺ τοὺς ἐπιφυλάσσονται γιὰ τὰ κατορθώματά τους.

2. Πραγματικὰ μεγάλη ὠφέλεια προξενεῖται ἀπὸ ἐδῶ στὶς ψυχὰς μας ἂν προσέχομε· γιὰτὶ δὲν μπορεῖ λόγος νὰ μᾶς διδάξει καὶ νὰ μᾶς ὀδηγήσει σὲ εὐσέβεια καὶ περιφρόνηση τῶν παρόντων

1. Σοφ. Σολ. 3,1.

τῶν μαρτύρων σάλπιγγος λαμπροτέραν ἀφιέντα φωνήν καὶ πᾶσι διὰ τῶν πραγμάτων δεικνύντα τῆς ἀμοιβῆς τῶν ἐνταῦθα πόνων τὸ μέγεθος καὶ τῆς ἀντιδόσεως τὴν ὑπερβολήν. Ὅσον γὰρ λείπεται λόγος πράξεως τοσοῦτον τὰ παρ' ἡμῶν λεγόμενα τῆς παρὰ τῶν 5 ἁγίων τούτων διδασκαλίας.

3. Ὅταν τοίνυν ἐνταῦθα παραγενόμενος, ἀγαπητέ, ἀναλογίση τῇ διανοίᾳ ὅτι ὁ δῆμος οὗτος ἅπας μετὰ τοσαύτης σπουδῆς συντρέχειν ἐπείγεται ὥστε τὴν κόνιν περιπτύξασθαι καὶ τὴν ἐντεῦθεν εὐλογίαν καρπώσασθαι, πῶς οὐχὶ μετάρσιος γενήσῃ λοιπὸν τῇ διανοίᾳ καὶ 10 τὸν ἴσον ζῆλον τῷ μάρτυρι ἐπιδείξασθαι σπεύσεις, ὥστε καὶ αὐτὸς τῶν αὐτῶν ἀξιοθῆναι ἀμοιβῶν; Ἐννόησον γάρ, εἰ παρ' ἡμῶν τῶν συνδούλων ἐνταῦθα τοσαύτης ἀπολαύουσι τιμῆς, πόσης καὶ ἡλικίας ἀπολαύονται παρὰ τῷ Δεσπότη τῆς παρρησίας ἐν ἐκείνῃ τῇ φοβερᾷ ἡμέρᾳ, ὅτε μέλλουσι τῶν ἄκτινων τῶν ἡλιακῶν φαιδρότερον 15 ἀπολάμπειν; «τότε» γάρ, φησὶν, «ἐκλάμψουσιν οἱ δίκαιοι ὡς ὁ ἥλιος».

4. Εἰδότες τοίνυν τῆς παρρησίας αὐτῶν τὸ μέγεθος, πρὸς αὐτοὺς αἰεὶ καταφεύγωμεν καὶ τὴν παρ' αὐτῶν συμμαχίαν λαμβάνωμεν. Εἰ γὰρ ἄνθρωποι πρὸς τὸν ἐπὶ γῆς βασιλέα παρρησίαν ἔχοντες πολλὰ 20 καὶ μεγάλα δύνανται τοὺς ἐπ' αὐτοὺς καταφεύγοντας ὠφελεῖν, πολλῶ μᾶλλον οὗτοι οἱ ἅγιοι οἱ πρὸς τὸν τῶν οὐρανῶν βασιλέα τὴν παρρησίαν κτησάμενοι διὰ τῶν οἰκείων παθημάτων τὰ μέγιστα ἡμᾶς ὀνήσουσι, μόνον ἐὰν ἡμεῖς τὰ παρ' ἑαυτῶν εἰσφέρωμεν· τότε γὰρ μάλιστα καὶ ἢ παρ' αὐτῶν προστασία ὠφελῆσαι ἡμᾶς δυνήσε- 25 ται, ἐὰν μὴ ραθυμῶμεν ἀλλὰ καὶ αὐτοὶ σπουδάζωμεν τῇ προσεδρεΐᾳ καὶ τῇ περὶ τὸν βίον ἐπιμελείᾳ τὴν φιλανθρωπίαν ἐφ' ἑαυτοῖς ἐπισπάσασθαι τοῦ Δεσπότη.

5. Ὡς πρὸς ἰατροὺς τοίνυν πνευματικοὺς ἐπὶ τούτους συνεχῶς καταφεύγωμεν. Διὰ γὰρ τοῦτο τὰ σώματα αὐτῶν κατέλιπεν ἡμῖν ὁ 30 ἀγαθὸς Δεσπότης, ἵν', ἐνταῦθα παραγενόμενοι καὶ τῇ τῆς ψυχῆς διαθέσει ταῦτα περιπτυσσόμενοι, μεγίστην ἐντεῦθεν λαμβάνωμεν

ἀγαθῶν, ὅσο τὰ πάθη τῶν μαρτύρων πού, ἀφήνοντας φωνή λαμπρότερη ἀπὸ τὴ σάλπιγγα, δείχνουν σ' ὅλους ἀπὸ τὰ ἴδια τὰ πράγματα τὸ μέγεθος τῆς ἀμοιβῆς τῶν ἐδῶ κόπων καὶ τὴν ὑπερβολὴ τῆς ἀνταποδόσεως. Γιατί, ὅσο ὑπολείπεται ὁ λόγος ἀπὸ τὴν πράξη, τόσο ἀπέχουν τὰ λεγόμενά μου ἀπὸ τὴ διδασκαλία αὐτῶν τῶν ἀγίων.

3. Ὅταν λοιπὸν, ἀγαπητέ, ἐρχόμενος ἐδῶ σκεφθεῖς ὅτι ὅλο αὐτὸ τὸ πλῆθος τρέχει ἐδῶ μὲ τόση προθυμία γιὰ ν' ἀσπασθεῖ τὴ σκόνη τῶν μαρτύρων καὶ νὰ καρπωθεῖ τὴν εὐλογία ἀπ' αὐτούς, πῶς δὲ θ' ἀνυψωθεῖς πνευματικὰ στὴ συνέχεια καὶ δὲν θὰ προσπαθήσεις νὰ δείξεις τὸν ἴδιο ζῆλο μὲ τὸν μάρτυρα, ὥστε καὶ σὺ ὁ ἴδιος ν' ἀξιωθεῖς τις ἴδιες ἀμοιβές; Γιατὶ σκέψου, ἂν ἀπολαμβάνουν ἐδῶ τόση τιμὴ ἀπὸ ἐμᾶς τοὺς συνδούλους τους, πόση καὶ τί λογιῆς παρρησία θ' ἀπολαύσουν ἀπὸ τὸν Κύριο κατὰ τὴ φοβερὴ ἐκείνη ἡμέρα, κατὰ τὴν ὁποία θὰ λάμπουν λαμπρότερα ἀπὸ τις ἀκτίνες τοῦ ἡλίου; γιατί λέγει, «τότε οἱ δίκαιοι θὰ λάμπουν σὰν τὸν ἥλιο»².

4. Γνωρίζοντας λοιπὸν τὸ μέγεθος τῆς παρρησίας αὐτῶν, ἃς καταφεύγομε πάντοτε πρὸς αὐτούς καὶ ἃς παίρνομε τὴ βοήθεια ἀπ' αὐτούς. Γιατί, ἂν ἄνθρωποι, πού ἔχουν παρρησία πρὸς τὸν ἐπίγειο βασιλιά, μποροῦν νὰ προσφέρουν πολλὴ καὶ μεγάλη ὠφέλεια σ' ἐκείνους πού καταφεύγουν σ' αὐτούς, πολὺ περισσότερο αὐτοὶ οἱ ἅγιοι, πού ἀπέκτησαν τὴν παρρησία πρὸς τὸν βασιλιά τῶν οὐρανῶν μὲ τὰ παθήματά τους, θὰ μᾶς ὠφελήσουν τὰ μέγιστα, ἀρκεῖ μόνον νὰ προσφέρομε ἐκεῖνο πού ἐξαρτᾶται ἀπὸ μᾶς· γιατί τότε πρὸ πάντων θὰ μπορέσει νὰ μᾶς ὠφελήσει ἢ προστασία ἐκ μέρους αὐτῶν, ἂν δὲν δείχνομε ἀδιαφορίαν ἀλλὰ φροντίζομε καὶ οἱ ἴδιοι μὲ τὴν διαρκῆ προσπάθεια καὶ τὴν προσεκτικὴ ζωὴ μας ν' ἀποσπάσομε γιὰ μᾶς τὴ φιλανθρωπία τοῦ Κυρίου.

5. Ἄς καταφεύγομε λοιπὸν συνέχεια πρὸς αὐτούς σὰν πρὸς γιατροὺς πνευματικούς. Γιατὶ γι' αὐτὸ ὁ ἅγιος Κύριος μᾶς ἄφησε τὰ σώματά τους, ὥστε, ἐρχόμενοι ἐδῶ καὶ ἄσπαζόμενοι αὐτὰ μὲ τὴ διάθεση τῆς ψυχῆς, νὰ λαμβάνομε μέγιστη θεραπεία καὶ τῶν ψυχικῶν καὶ τῶν σωματικῶν ἀσθενειῶν μας. Πραγματικὰ ἂν ἐρχόμα-

τὴν ἰατρειάν καὶ τῶν ψυχικῶν καὶ τῶν σωματικῶν ἀρρωστημάτων. Ἐὰν γὰρ μετὰ πίστεως παραγενώμεθα, κἂν ψυχικὸν ἔχωμεν πάθος κἂν σωματικόν, κατάλληλον τὴν θεραπείαν δεξάμενοι οὕτως ἐπαναστρέψομεν.

5 6. Καίτοι ἐπὶ μὲν τῶν σωματικῶν παθῶν πολλάκις καὶ ἀποδημίαν ἐνὶ στείλασθαι μακρὰν ὥστε τῶν τοῦ ἱατροῦ χειρῶν τυχεῖν καὶ χρήματα καταβαλεῖν καὶ πολλὰ ἕτερα ἐπινοῆσαι τὰ δυνάμενα πείσσαι ἐκεῖνον τὴν ἀπὸ τῆς οἰκείας τέχνης ἐπιστήμην εἰσενεγκεῖν καὶ τῷ πάθει παραμυθίαν εὔρεσθαι. Ἐνταῦθα δὲ οὐδενὸς ἡμῖν τού-
10 των δεῖ, οὐχ ὁδοιπορίας μακρᾶς, οὐ καμάτου, οὐ πολλῆς περιόδου, οὐ δαπάνης χρημάτων, ἀλλ' ἀρκεῖ πίστιν εἰσενεγκόντα γνησίαν καὶ δάκρυα θερμὰ προχέαντα μετὰ νηφούσης ψυχῆς παραχρῆμα καὶ τῇ ψυχῇ τὴν ἰατρειάν εὔρεῖν καὶ τοῦ σώματος τὴν θεραπείαν κομίσασθαι.

15 7. Εἶδες ἱατρῶν δύναμιν; εἶδες φιλοτιμίαν; εἶδες τέχνην οὐ νικωμένην ὑπὸ νοσημάτων; Καὶ γὰρ ἐπὶ τῶν σωματικῶν παθῶν πολλάκις ἐνίκησε τοῦ ἱατροῦ τὴν τέχνην ἢ δυσκολία τῆς νόσου. Ἐνταῦθα δὲ οὐδὲν ἔστι τοιοῦτον ὑποπτεῦσαί ποτε, ἀλλ', ἐὰν μετὰ πίστεως τὴν πρόσοδον ποιῶμεθα, παραχρῆμα τὴν ὠφέλειαν καρ-
20 πούμεθα. Καὶ μὴ θαυμάσης, ἀγαπητέ· ὁ γὰρ φιλόανθρωπος Δεσπότης, ἐπειδὴ δι' αὐτὸν καὶ τὴν εἰς αὐτὸν ὁμολογίαν ἅπαντα ὑπέμειναν καὶ μέχρις αἵματος ἀντικατέστησαν πρὸς τὴν ἀμαρτίαν ἀποδυσάμενοι, βουλόμενος αὐτοὺς καὶ διὰ τούτου λαμπροτέρους ἀποφῆναι καὶ τὴν δόξαν αὐτῶν ἐπὶ πλεον αὐξῆσαι καὶ ἐν τῷ ἐπικλήρω
25 τούτῳ βίῳ, εἰς τιμὴν αὐτῶν τοῖς μετὰ πίστεως προσιούσι τὰς δωρεὰς φιλοτιμεῖται.

8. Καὶ ὅτι οὐ ρήματα μόνον εἰσὶ τὰ παρ' ἡμῶν λεγόμενα ἀλλὰ καὶ αὐτὴ μαρτυρεῖ τῶν πραγμάτων ἢ πείρα, καὶ ὑμεῖς εὖ οἶδ' ὅτι ἐρεῖτε καὶ μαρτυρήσετε. Ποία γὰρ γυνὴ ἐν ἀποδημίᾳ τὸν ἄνδρα
30 ἔχουσα καὶ δυσχεραίνουσα ἐπὶ τῷ χωρισμῷ παραγενομένη ἐνταῦθα καὶ διὰ τῶν ἀγίων μαρτύρων τὴν ἰκεσίαν προσαγαγοῦσα τῷ τῶν ὄλων Δεσπότη, οὐχὶ θᾶττον ἐπανήγαγε τοῦτον ἐκ τῆς μακρᾶς ἀποδημίας; καὶ ἕτερα πάλιν ὄρωσα τὸν ἑαυτῆς παῖδα ὑπὸ ἀρρωστίας χαλεπῆς πολιορκούμενον καὶ σπαραττομένη ὥσπερ εἶπεῖν

στε ἐδῶ μέ πίστη, εἴτε ἔχομε πάθος ψυχικὸ εἴτε σωματικόν, θὰ ἐπιστρέψομε ἀφοῦ λάβομε τὴν κατάλληλην θεραπείαν.

6. Ἐάν καὶ βέβαια στὴν περίπτωσιν τῶν σωματικῶν παθῶν πρέπει κανεὶς πολλὰς φορές καὶ νὰ ταξιδέψῃ μακριὰ γιὰ νὰ βρεῖ τὸν γαστρὸ καὶ χρήματα νὰ πληρώσῃ καὶ πολλὰ ἄλλα νὰ μηχανευθεῖ μὲ τὰ ὁποῖα θὰ μπορέσῃ νὰ τὸν πείσῃ νὰ τοῦ προσφέρει τὶς ἰατρικὰς τοῦ γνώσεις, ὥστε νὰ βρεῖ ἀνακούφισιν στὸ πάθος τοῦ. Ἐνῶ ἐδῶ τίποτε ἀπ' αὐτὰ δὲν χρειαζόμεστε, οὔτε μακρινὴ ὁδοιπορία, οὔτε κόπο, οὔτε πολὺ χρόνον, οὔτε χρήματα νὰ ξοδέψομε, ἀλλ' ἀρκεῖ νὰ προσφέρει κανεὶς γνήσια πίστη καὶ νὰ χύσῃ θερμὰ δάκρυα μὲ ψυχὴ νηφάλια καὶ ἀμέσως νὰ βρεῖ καὶ τὴν ἰατρειὰν τῆς ψυχῆς καὶ νὰ ἐπιτύχῃ τὴν θεραπείαν τοῦ σώματος.

7. Εἶδες δύναμιν ἰατρῶν; εἶδες γενναιοδωρία; εἶδες τέχνην ποὺ δὲν νικιέται ἀπὸ ἀσθένειαν; Γιατὶ στὴν περίπτωσιν τῶν σωματικῶν παθῶν πολλὰς φορές νίκησεν τὴν τέχνην τοῦ ἰατροῦ ἢ δυσκολία τῆς νόσου. Ἐδῶ ὅμως δὲν εἶναι δυνατόν νὰ σκεφθεῖ ποτὲ κανεὶς κάτι τέτοιο, ἀλλ', ἂν ἐρχόμεσεν ἐδῶ μέ πίστη, ἀμέσως καρποῦμαστέ τὴν ὠφέλειαν. Καὶ μὴν ἀπορήσῃς, ἀγαπητέ· γιατί ὁ φιλόανθρωπος Κύριος, ἐπειδὴ ὑπέμειναν ὅλα γι' αὐτὸν καὶ γιὰ τὴν πίστην τοὺς πρὸς αὐτὸν καὶ ἀντιστάθησαν πρὸς τὴν ἁμαρτίαν, ὥστε καὶ τὸ αἷμα τοὺς νὰ χύσουν, θέλοντας καὶ γι' αὐτὸ νὰ τοὺς καταστήσῃ λαμπρότερους καὶ ν' αὐξήσῃ περισσότερον τὴν δόξαν τοὺς καὶ σ' αὐτὴν τὴν πρόσκαιρον ζωὴν, πρὸς τιμὴν αὐτῶν παρέχει πλούσιαν τὶς δωρεὰς τοῦ σ' ἐκείνους ποὺ προσέρχονται σ' αὐτοὺς μέ πίστην.

8. Καὶ ὅτι δὲν εἶναι μόνο λόγια τὰ λεγόμενά σου, ἀλλὰ τὸ ἐπιβεβαιώνει αὐτὸ καὶ ἡ ἴδια ἡ πείρα τῶν πραγμάτων, γνωρίζω πολὺ καλὰ ὅτι καὶ σεῖς θὰ τὸ πεῖτε καὶ θὰ τὸ ἐπιβεβαιώσετε. Γιατὶ ποιά γυναῖκα ποὺ βρισκόταν ὁ ἄνδρας τῆς στὴν ξενιτειὰ καὶ ὑπόφερε γιὰ τὸ χωρισμὸν τῆς ἀπ' αὐτὸν, δὲν ἐπανέφερε αὐτὸν σὲ πάρα πολὺ σύντομον χρόνον ἀπὸ τὴν μακρινὴν ἀποδημίαν ἐρχόμενῃ ἐδῶ καὶ ἀπευθύνοντας μέσω τῶν ἁγίων μαρτύρων τὴν παράκλησίν τῆς πρὸς τὸν Κύριον τῶν ὄλων; καὶ ἄλλη πάλιν βλέποντας τὸ παιδί τῆς νὰ πολιορκεῖται ἀπὸ φοβερὴν ἀρρώστια καὶ νιώθοντας νὰ σπαράσσονται, ὅπως θὰ λέγαμε, καὶ νὰ ξεσχίζονται τὰ σπλάχνα τῆς, δὲν ἀπομάκρυνε ἀμέσως τὴν ἀρρώστια καὶ ἐγένε αἰτία νὰ ἐπανεύρῃ ὁ ἄρρω-

καὶ διακοπτομένη τὰ σπλάγχνα, ἐνταῦθα ἀφικομένη καὶ θερμὰ δάκρυα ἀφείσα καὶ διεγείρασα εἰς τὴν ὑπὲρ αὐτῆς δέησιν τοὺς ἀγίους τούτους, τοὺς τοῦ Χριστοῦ λέγω στεφανίτας, οὐκ εὐθέως τὴν νόσον ἀπήλασε καὶ πρὸς ὑγίειαν τὸν ἄρρωστον ἐπανελθεῖν παρεσκεύασε;

59. Πολλοὶ δὲ καὶ περιστάσεις πραγμάτων περιπεπτωκότες καὶ κινδύνους ἀφορήτους αὐτοῖς ὀρῶντες ἐπικρεμαμένους, ἐνταῦθα ἀφικόμενοι καὶ τὴν προσευχὴν ἐκτενῆ ποιησάμενοι, πάντων ἐκείνων τῶν δεινῶν τὴν πεῖραν διέφυγον. Καὶ τί λέγω σωματικὰ νοσήματα καὶ πραγμάτων περιστάσεις; Πολλοὶ καὶ ὑπ' αὐτοῦ τοῦ δια-

10 βόλου τυραννούμενοι καὶ ὑπὸ παθῶν ψυχικῶν πολιορκούμενοι, πρὸς τοὺς πνευματικοὺς τούτους ἰατροὺς παραγεγονότες καὶ εἰς μνήμην ἐλθόντες τῶν οἰκείων πλημμελημάτων καὶ τῷ λόγῳ γυμνώσαντες αὐτῶν, ὡς εἶπεῖν, τὰ ἔλκη, τοσαύτην ἐντεῦθεν ἐδέξαντο τὴν παραμυθίαν ὡς αἰσθησιν εὐθέως λαβεῖν καὶ κουφότερον ἐργά-

15 σασθαι αὐτῶν τὸ συνειδὸς καὶ μετὰ πολλῆς τῆς πληροφορίας οἴκαδε ἐπανελθεῖν.

10. Καθάπερ γὰρ πηγὰς πνευματικὰς δαψιλῆ τὰ νάματα προχέειν δυναμένας, οὕτω τὰς τῶν ἀγίων μαρτύρων θήκας ὁ Δεσποτῆς ἡμῖν κεχάρισται. Καὶ ὡσπερ αἱ πηγαὶ τῶν ὑδάτων πᾶσιν ἀδε-

20 ὡς πρόκεινται τοῖς ἀρύεσθαι βουλομένοις τὰ ἐκεῖθεν νάματα καὶ ὅσον ἂν ὑποδέξασθαι δύνηται τοῦ ἀγγείου τὸ μέγεθος, τοσοῦτον λαβῶν ἄπεισιν ὁ βουλόμενος, τὸν αὐτὸν δὴ τρόπον καὶ ἐπὶ τῶν πηγῶν τούτων τῶν πνευματικῶν ἔστιν ἰδεῖν. Καὶ αὗται γὰρ αἱ πηγαὶ πᾶσιν εἰσιν ἀνειμένα καὶ οὐδεμία ἐστὶν ἐνταῦθα προσώπων

25 διαφορὰ, ἀλλὰ κἂν πλούσιος ἢ τις κἂν πένης, κἂν δοῦλος κἂν ἐλεύθερος, κἂν ἀνὴρ κἂν γυνή, τοσοῦτον μέτρον ὑποδέχεται ἐκ τῶν θείων τούτων ναμάτων ὅσον εἰς μέγεθος προθυμίας εἰσενεγκεῖν σπουδάσῃ.

11. Ὅπερ γὰρ ἐστὶν ἐκεῖ τὰ ἀγγεῖα πρὸς τὴν τῶν ὑδάτων ὑπο-

30 δοχὴν, τοῦτο ἐνταῦθα ἡ διάνοια καὶ ἡ ζέουσα προθυμία καὶ ἡ μετὰ νήψεως πρόσοδος. Ὁ γὰρ οὕτω προσιῶν εὐθέως τὰ μυρία κομίζεται ἀγαθὰ, τῆς τοῦ Θεοῦ χάριτος ἀοράτως αὐτοῦ κουφιζούσης τὸ συνειδὸς καὶ πολλὴν τὴν πληροφορίαν παρεχομένης καὶ παρασκευαζούσης τῆς γῆς ἀπαλλάττεσθαι καὶ πρὸς τὸν οὐρανὸν μεθορ-

στος τὴν ὑγεία του, ἀφοῦ ἦρθε ἐδῶ, ἔχυσε θερμὰ δάκρυα καὶ πα-
ρακάλεσε τοὺς ἁγίους αὐτοὺς, ἐννοῶ τοὺς στεφανοφορημένους
τοῦ Χριστοῦ, νὰ παρακαλέσουν αὐτὸν γι' αὐτήν;

9. Πολλοὶ πάλι πού βρέθηκαν σὲ δύσκολες περιστάσεις, βλέπον-
τας νὰ κρέμονται ἀπὸ πάνω τους φοβεροὶ κίνδυνοι, ἀφοῦ ἦρθαν
ἐδῶ καὶ ἀπηύθυναν ἐκτενῆ προσευχή, διέφυγαν τὴ δοκιμασία
ὄλων ἐκείνων τῶν δεινῶν. Καὶ γιὰτί ὁμιλῶ γιὰ σωματικὰ νοσήμα-
τα καὶ περιστάσεις πραγμάτων; Πολλοὶ πού τυραννοῦνταν ἀπὸ τὸν
ἴδιο τὸ διάβολο καὶ πολιορκοῦνταν ἀπὸ ψυχικὰ πάθη, ἀφοῦ προσ-
ῆλθαν πρὸς τοὺς πνευματικοὺς αὐτοὺς γιατροὺς καὶ ἔφεραν στὴ
μνήμη τους τὰ ἁμαρτήματά τους καὶ ἀπογύμνωσαν, ὅπως θὰ λέγα-
με, μὲ τὰ λόγια τὰ ἔλκη τους, τόση ἀνακούφιση δέχθησαν ἀπὸ
ἐδῶ, ὥστε νὰ αἰσθανθοῦν αὐτὴν ἀμέσως, νὰ γίνει ἐλαφρότερη ἢ
συνείδησή τους, καὶ νὰ ἐπιστρέψουν στὸ σπίτι τους μὲ μεγάλη βε-
βαιότητα γι' αὐτό.

10. Γιατι ὁ Κύριος μᾶς χάρισε τοὺς τάφους τῶν ἁγίων σὰν ἀκρι-
βῶς πνευματικὲς πηγές, πού ἔχουν τὴ δύναμη νὰ μᾶς παρέχουν
πλούσια τὰ νάματά τους. Καὶ ὅπως ἀκριβῶς οἱ πηγές τῶν ὑδάτων
βρίσκονται στὴ διάθεση ὄλων ἐκείνων πού θέλουν νὰ λάβουν τὸ
νερὸ ἀπ' αὐτές, καὶ φεύγει ὁ καθένας ἀφοῦ λάβει τὸ νερὸ πού μπο-
ρεῖ νὰ χωρέσει τὸ δοχεῖο του, τὸ ἴδιο πράγμα μπορεῖ κανεὶς νὰ δεῖ
νὰ συμβαίνει καὶ στίς πηγές αὐτές τίς πνευματικὲς. Γιατι κι αὐτές
οἱ πηγές βρίσκονται στὴ διάθεση ὄλων καὶ δὲν ὑπάρχει ἐδῶ καμ-
μιὰ διαφορὰ προσώπων, ἀλλ' εἶτε εἶναι κανεὶς πλούσιος εἶτε
φτωχὸς εἶτε δοῦλος εἶτε ἐλεύθερος εἶτε ἄνδρας εἶτε γυναίκα, τόση
εἶναι ἡ ποσότητα τῶν θείων ναμάτων πού δέχεται, ὅσο φροντίσει
νὰ εἶναι τὸ μέγεθος τῆς προθυμίας πού προσφέρει.

11. Γιατι ἐκεῖνο πού εἶναι ἐκεῖ τὰ δοχεῖα πού δέχονται τὸ νερό,
αὐτὸ εἶναι ἐδῶ ἡ διάθεση, ἡ θερμὴ προθυμία καὶ προσέλευση μὲ
νηφαλιότητα. Γιατι ἐκεῖνος πού προσέρχεται ἐδῶ ἔτσι, ἀμέσως
λαμβάνει τὰ μύρια ἀγαθὰ, ἀφοῦ ἡ χάρις τοῦ Θεοῦ ἀνακουφίζει ἀό-
ρατα τὴ συνείδησή του, παρέχει μεγάλη τὴ βεβαιότητα γιὰ τὴ θε-
ραπεία καὶ τὴν προετοιμάζει πλέον ν' ἀπομακρύνεται ἀπὸ τὰ γήϊνα
καὶ νὰ ἀνυψώνεται πρὸς τὸν οὐρανό. Γιατι εἶναι δυνατὸ κανεὶς νὰ

μίξεσθαι. Δυνατὸν γὰρ καὶ σῶματι περιπεπλεγμένον μηδὲν κοινὸν ἔχειν πρὸς τὴν γῆν ἀλλὰ τὰ ἐν τοῖς οὐρανοῖς ἅπαντα φαντάζεσθαι καὶ τὰ ἐκεῖ περισκοπεῖν διηνεκῶς.

12. Διὰ τοῦτο καὶ Παῦλος γράφων ἔλεγεν ἀνθρώποις σαρκὶ 5 συμπεπλεγμένοις καὶ ἐν τῷ μέσῳ στρεφομένοις καὶ γυναικὸς καὶ παίδων φροντίζουσιν, «τὰ ἄνω φρονεῖτε». Εἶτα, ἵνα μάθωμεν τί βούλεται αὐτῷ ἢ παραίνεσις αὕτη καὶ τί ἐστὶ τὰ ἄνω φρονεῖν, ἐπήγαγεν· «οὗ ὁ Χριστὸς ἐστὶν ἐν δεξιᾷ τοῦ Θεοῦ καθήμενος». Ἐκεῖνα, φησί, βούλομαι ὑμᾶς φρονεῖν τὰ δυνάμενα ὑμῶν ἐκεῖ μεταστῆσαι 10 τὸν λογισμόν, τὰ ἀφιστῶντα ὑμᾶς τῶν ἐν τῇ γῆ πραγμάτων. «Καὶ γὰρ τὸ πολίτευμα ὑμῶν ἐν οὐρανῷ ὑπάρχει». Ἐνθα οὖν ἀπεγράφητε, φησὶν, ἐκεῖ τὸν νοῦν ὑμῶν ἅπαντα μεταγαγεῖν σπουδάσατε κάκεῖνα βουλευέσθε καὶ πράττειν ἃ τῆς ἐκεῖ πολιτείας ὑμᾶς ἀξίους ἀποφῆναι δυνῆσεται.

15 13. Καὶ ἵνα μὴ νομίσωμεν αὐτὸν ἀδύνατά τινα ἐπιτάττειν καὶ ὑπερβαίνοντα τὴν φύσιν τὴν ἡμετέραν, πάλιν δευτεροῖ τὴν παραίνεσιν καὶ φησὶ· «τὰ ἄνω φρονεῖτε, μὴ τὰ ἐπὶ τῆς γῆς». Τί ἐστὶν ὁ βούλεται ἡμᾶς παιδεῦσαι; Μὴ ταῦτα, φησὶ, φρονεῖτε τὰ τῆς γῆς ἄξια. Τίνα δέ ἐστὶ τὰ τῆς γῆς ἄξια; Τὰ μηδὲν ἔχοντα μόνιμον, τὰ 20 πρὶν ἢ φανῆναι ἀφιπτάμενα, τὰ μηδὲν ἔχοντα βέβαιον μηδὲ ἀκίνητον, τὰ τῷ παρόντι βίῳ συγκαταλυόμενα, τὰ πρὶν ἢ ἀνθῆσαι μαραινόμενα, τὰ φθορᾷ ὑποκείμενα. Τοιαῦτα γὰρ ἅπαντα τὰ ἀνθρώπινα κἂν πλοῦτον εἴπης κἂν δυναστείαν κἂν δόξαν κἂν σώματος ὥραν κἂν ἅπασαν τοῦ βίου τὴν εὐημερίαν.

25 14. Διὰ τοῦτο καὶ λέξει τοιαύτη ἐχρήσατο εἰπὼν, «μὴ τὰ ἐπὶ τῆς γῆς», τῷ ὀνόματι τῆς γῆς τὴν πολλὴν αὐτῶν εὐτέλειαν ἐνδείξασθαι βουλόμενος. Μὴ τοίνυν ταῦτα φρονεῖτε, φησὶν, ἀλλὰ τὰ ἄνω· ἀντὶ τῶν ἐπὶ τῆς γῆς, τῶν εὐτελῶν τούτων καὶ παρατρεχόντων, τὰ ἄνω φρονεῖτε, φησὶ, τὰ ἐν τοῖς οὐρανοῖς, τὰ ἀκίνητα, τὰ τῷ διηνεκεῖ 30 αἰῶνι συμπαρεκτεινόμενα, τὰ τοῖς τῆς πίστεως ὀφθαλμοῖς ὀρώμενα, τὰ τέλος οὐκ ἐπιστάμενα, τὰ διαδοχὴν οὐκ εἰδότα, τὰ πέρας οὐκ

3. Κολ. 3,2.

4. Κολ. 3,1.

4α. Φιλ. 3,20.

περιβάλλεται ἀπὸ σῶμα καὶ νὰ μὴ ἔχει τίποτε τὸ κοινὸ πρὸς τὴ γῆ, ἀλλὰ νὰ σκέπτεται ὅλα τὰ οὐράνια καὶ ν' ἀσχολεῖται διαρκῶς μὲ τὰ ἐκεῖ.

12. Γι' αὐτὸ καὶ ὁ Παῦλος γράφοντας ἔλεγε σ' ἀνθρώπους ποὺ ἔφερναν σάρκα, ποὺ ζοῦσαν μέσα στὸν κόσμον καὶ φρόντιζαν γιὰ γυναῖκα καὶ παιδιά, «νὰ σκέπτεσθε τὰ οὐράνια πράγματα»³. Ἐπειτα, γιὰ νὰ μάθεις τί θέλει νὰ πεῖ μ' αὐτὴ τὴ συμβουλή καὶ τί σημαίνει νὰ σκέπτεται κανεὶς τὰ οὐράνια, πρόσθεσε «ὅπου ὁ Χριστὸς κάθεται στὰ δεξιὰ τοῦ Θεοῦ»⁴. Ἐκεῖνα, λέγει, θέλω νὰ σκέπτεσθε, ποὺ μποροῦν νὰ μεταφέρουν τὴ σκέψη σας ἐκεῖ, ποὺ σᾶς ἀπομακρύνουν ἀπὸ τὰ γῆινα πράγματα. «Γιατὶ ἡ πατρίδα σας βρίσκεται στὸν οὐρανό»^{4α}. Ἐκεῖ λοιπὸν, λέγει, ποὺ πολιτογραφηθήκατε, ἐκεῖ φροντίσατε νὰ μεταφέρετε ὅλη τὴ σκέψη σας καὶ ἐκεῖνα νὰ σκέπτεσθε καὶ νὰ πράττετε ποὺ θὰ μπορέσουν νὰ σᾶς καταστήσουν ἄξιους τῆς ἐκεῖ πολιτείας.

13. Καὶ γιὰ νὰ μὴ νομίσουμε ὅτι αὐτὸς προστάσσει πράγματα ἀδύνατα καὶ ποὺ ὑπερβαίνουν τὴ φύση μας, πάλι ἐπαναλαμβάνει τὴ συμβουλή καὶ λέγει· «νὰ σκέπτεσθε τὰ οὐράνια καὶ ὄχι τὰ ἐπίγεια». Ποιό εἶναι αὐτὸ ποὺ θέλει νὰ μᾶς διδάξει; Μὴ σκέπτεσθε, λέγει, αὐτὰ ποὺ εἶναι ἄξια τῆς γῆς. Καὶ ποιά εἶναι τὰ ἄξια τῆς γῆς; Ἐκεῖνα ποὺ δὲν ἔχουν τίποτε τὸ μόνιμο, ἐκεῖνα ποὺ πρὶν φανοῦν πετοῦν καὶ χάνονται, ἐκεῖνα ποὺ δὲν ἔχουν τίποτε τὸ σίγουρο καὶ ἀκίνητο, ἐκεῖνα ποὺ ἐξαφανίζονται μαζὶ μὲ τὴν παρούσα ζωὴ, ἐκεῖνα ποὺ προτοῦ ἀνθήσουν μαραίνονται, ἐκεῖνα ποὺ ὑπόκεινται στὴ φθορά. Γιατὶ τέτοια εἶναι ὅλα τὰ ἀνθρώπινα, εἴτε πεῖς τὸν πλοῦτο, εἴτε τὴν ἐξουσία, εἴτε τὴ δόξα, εἴτε τὴν ὠραιότητα τοῦ σώματος, εἴτε ὅλη τὴν εὐημερία τῆς ζωῆς.

14. Γι' αὐτὸ καὶ χρησιμοποίησε τέτοια λέξη, λέγοντας, «ὄχι τὰ τῆς γῆς», θέλοντας μὲ τὸ ὄνομα τῆς γῆς νὰ δείξει τὴ μεγάλη εὐτέλεια αὐτῶν. Μὴ σκέπτεσθε λοιπὸν αὐτά, λέγει, ἀλλὰ τὰ οὐράνια· ἀντὶ γιὰ τὰ πράγματα τῆς γῆς, αὐτὰ τὰ εὐτελῆ καὶ ποὺ φεύγουν καὶ χάνονται, νὰ σκέπτεσθε, λέγει, τὰ πράγματα τοῦ οὐρανοῦ, ποὺ εἶναι ἀκίνητα, ποὺ ἐπεκτείνονται στὸν διαρκῆ αἰῶνα, ποὺ βλέπονται μὲ τὰ μάτια τῆς πίστεως, ποὺ δὲν γνωρίζουν τέλος, ποὺ δὲν γνωρί-

ἔχοντα. Περὶ ἐκεῖνα βούλομαι διηνεκῶς ὑμῶν στρέφεσθαι τὸν λογισμὸν. Ἡ γὰρ ἐν τούτοις μελέτη τῆς γῆς ἀπαλλάττει καὶ πρὸς τὸν οὐρανὸν μεθίστησι.

15. Διὰ τοῦτο καὶ ὁ Χριστὸς ἔλεγεν· «ὄπου ὁ θησαυρὸς τοῦ ἀνθρώπου, ἐκεῖ καὶ ἡ καρδία αὐτοῦ». Ἡ γὰρ ψυχὴ ἐπειδὴν τὴν ἔννοιαν δέξεται τῶν ἀπορρήτων ἐκείνων ἀγαθῶν, καθάπερ ἀπολυθεῖσα τῶν συνδέσμων τοῦ σώματος, μετάρσιος, ὡς εἶπεῖν, γίνεται καὶ καθ' ἐκάστην ἡμέραν ἐκείνων τὴν ἀπόλαυσιν φανταζομένη, οὐδὲ ἔννοιαν λαβεῖν δύναται τῶν ἐν τῇ γῇ πραγμάτων, ἀλλὰ πάντα
10 καθάπερ ὄναρ καὶ σκιὰν παρατρέχει, ἐκεῖ τεταμένον ἔχουσα διηνεκῶς τὸν λογισμὸν κάκεῖνα μονονουχὶ ὄραν νομίζουσα τοῖς τῆς πίστεως ὀφθαλμοῖς καὶ ἐφ' ἐκάστης πρὸς τὴν ἐκείνων ἀπόλαυσιν ἐπειγομένη.

16. Ἀκούσωμεν τοίνυν τῆς παραινέσεως τοῦ μακαρίου τούτου
15 τοῦ θαυμαστοῦ τῆς οἰκουμένης διδασκάλου, τοῦ καλοῦ παιδοτρίβου, τοῦ γεωργοῦ τῶν ἡμετέρων ψυχῶν, κάκεῖνα φρονῶμεν ἅπερ αὐτὸς συνεβούλευσεν· οὕτω γὰρ δυνησόμεθα καὶ τῶν παρόντων ἀπολαύειν καὶ τῶν μελλόντων ἐπιτυχεῖν. Ἐὰν γὰρ ἐκεῖνα ζητῶμεν προηγουμένως, καὶ ταῦτα ἐν προσθήκης ἕξομεν μέρει· «ζητεῖτε»
20 γάρ, φησί, «τὴν βασιλείαν τοῦ Θεοῦ καὶ τὴν δικαιοσύνην αὐτοῦ, καὶ ταῦτα πάντα προστεθήσεται ὑμῖν». Μὴ τοίνυν ἅπερ ἐν προσθήκης μέρει ὑπέσχετο ἡμῖν παρέξειν, ταῦτα προηγουμένως ζητῶμεν, ἵνα μὴ, ἐναντία τῇ δεσποτικῇ παραινέσει διαπραττόμενοι, ἐκατέρων ἐκπέσωμεν. Μὴ γὰρ ἀναμένει τὴν παρ' ἡμῶν ὑπόμνησιν ὁ Δεσπότης καὶ τότε ἡμῖν τὰς παρ' ἑαυτοῦ παρέχει δωρεάς; Οἶδεν ὧν
25 χρεῖαν ἔχομεν πρὸ τοῦ ἡμᾶς αἰτῆσαι αὐτόν. Ἄν τοίνυν ἴδη περὶ ἐκεῖνα τὴν σπουδὴν ἡμᾶς ἔχοντας, κάκεῖνων ἡμῖν τὴν ἀπόλαυσιν χαριεῖται καὶ ταῦτα μετὰ δαψιλείας παρέξει ἅπερ ἐν προσθήκης μέρει φιλοτιμεῖσθαι ὑπέσχετο. Ζητῶμεν οὖν, παρακαλῶ, τὰ πνευ-
30 ματικὰ προηγουμένως καὶ τὰ ἄνω φρονῶμεν, μὴ τὰ ἐπὶ τῆς γῆς, ἵνα κάκεῖνων ἐπιτύχωμεν καὶ τούτων ἀπολαύσωμεν.

17. Ἐπειδὴ καὶ οἱ ἅγιοι οὗτοι μάρτυρες, ἐπεὶ τὰ ἄνω ἐφρόνησαν

5. Μαθ. 6,21.

6. Μαθ. 6,33.

ζουν διαδοχή και πού δὲν ἔχουν τέλος. Γύρω ἀπὸ ἐκεῖνα θέλω νὰ στρέψετε διαρκῶς τὴ σκέψη σας. Γιατὶ ἡ μελέτη αὐτῶν ἀπαλλάσσει ἀπὸ τὴ γῆ καὶ μεταφέρει πρὸς τὸν οὐρανό.

15. Γι' αὐτὸ καὶ ὁ Χριστὸς ἔλεγε· «ὅπου βρίσκεται ὁ θησαυρὸς τοῦ ἀνθρώπου, ἐκεῖ βρίσκεται καὶ ἡ καρδιά του»⁵. Ὅταν δηλαδὴ ἡ ψυχὴ σκεφθεῖ τὰ ἀπόρρητα ἐκεῖνα ἀγαθὰ, σὰν ἀκριβῶς νὰ λύθηκε ἀπὸ τὰ δεσμὰ τοῦ σώματος, πετάει ψηλά, ὅπως θὰ λέγαμε, καὶ καθημερινὰ σκέπτεται τὴν ἀπόλαυση ἐκείνων, χωρὶς κἂν νὰ μπορεῖ νὰ συλλογισθεῖ τὰ πράγματα τῆς γῆς, ἀλλὰ ὅλα τὰ περιφρονεῖ σὰν ἀκριβῶς ὄνειρο καὶ σκιά, ἔχοντας ἐκεῖ προσηλωμένη διαρκῶς τὴ σκέψη καὶ νομίζοντας ὅτι ἐκεῖνα μόνο βλέπει μὲ τὰ μάτια τῆς πίστεως καὶ βιάζεται καθημερινὰ νὰ φθάσει στὴν ἀπόλαυση ἐκείνων.

16. Ἄς ἀκούσομε λοιπὸν τὴ συμβουλή τοῦ μακάριου αὐτοῦ καὶ θαυμαστοῦ δασκάλου τῆς οἰκουμένης, τοῦ καλοῦ παιδαγωγοῦ, τοῦ γεωργοῦ τῶν ψυχῶν μας, καὶ ἃς σκεπτόμαστε ἐκεῖνα πού αὐτὸς συμβούλευσε· γιατί ἔτσι θὰ μπορέσομε καὶ τὰ παρόντα πράγματα ν' ἀπολαύσομε καὶ τὰ μέλλοντα νὰ ἐπιτύχομε. Ἄν δηλαδὴ ζητοῦμε πρῶτα ἐκεῖνα, καὶ αὐτὰ θὰ μᾶς προστεθοῦν ἐν μέρει· γιατί λέγει, «ζητεῖτε τὴ βασιλεία τοῦ Θεοῦ καὶ τὴ δικαιοσύνη αὐτοῦ καὶ ὅλα αὐτὰ θὰ σᾶς δοθοῦν ἐπιπρόσθετα»⁶. Ἄς μὴ ζητοῦμε λοιπὸν νὰ μᾶς δώσει πρῶτα ἐκεῖνα πού ὑποσχέθηκε νὰ μᾶς τὰ δώσει ὑπὸ μορφή προσθήκης, γιὰ νὰ μὴ συμβεῖ, ἐνεργώντας ἀντίθετα μὲ τὴ δεσποτικὴ συμβουλή, νὰ χάσομε καὶ τὰ δύο. Μήπως δηλαδὴ ὁ Κύριος περιμένει τὴ δική μας ὑπόμνηση καὶ τότε μᾶς παρέχει τὶς δωρεές του; Γνωρίζει ἐκεῖνα πού χρειαζόμαστε προτοῦ ἐμεῖς τοῦ τὰ ζητήσομε. Ἄν λοιπὸν δεῖ ἡ ὄλη μας φροντίδα νὰ καταβάλλεται γιὰ ἐκεῖνα, καὶ μᾶς χαρίσει τὴν ἀπόλαυση ἐκείνων, καὶ αὐτὰ θὰ μᾶς τὰ δώσει μὲ ἀφθονία, τὰ ὅποια μᾶς ὑποσχέθηκε νὰ μᾶς τὰ δώσει ὑπὸ μορφή προσθήκης. Ἄς ζητοῦμε λοιπὸν, παρακαλῶ, τὰ πνευματικὰ πρῶτα καὶ ἃς σκεπτόμαστε τὰ οὐράνια καὶ ὄχι τὰ πράγματα τῆς γῆς, ὥστε καὶ ἐκεῖνα νὰ ἐπιτύχομε καὶ αὐτὰ ν' ἀπολαύσομε.

17. Γιατὶ καὶ οἱ ἅγιοι αὐτοὶ μάρτυρες, ἐπειδὴ σκέφθηκαν τὰ οὐ-

καὶ τῆς γῆς ὑπερεΐδον κάκεινα ἐζήτησαν, διὰ τοῦτο κάκεινων μετὰ
 δαψιλείας ἐπέτυχον καὶ τῆς ἐνταῦθα τιμῆς καθ' ἑκάστην ἡμέραν
 ἀπολαύουσιν, εἰ καὶ μὴ δέονται ταύτης καθάπαξ αὐτῆς ὑπεριδόν-
 τες, ἀλλ' ὁμως διὰ τὴν ὠφέλειαν τὴν ἡμετέραν προσίενται τὴν παρ'
 5 ἡμῶν τιμὴν καὶ μὴ δεόμενοι, ἵν' ἡμεῖς τὴν παρ' αὐτῶν εὐλογίαν
 καρπῶσασθαι δυνηθῶμεν.

18. Καὶ ἵνα μάθης ὅπως ὑπερεΐδον πάντων τῶν ἐν τῷ παρόντι
 βίῳ ἵνα δυνηθῶσιν ἐπιτυχεῖν τῶν ἀθανάτων ἐκείνων ἀγαθῶν, ἐν-
 νόει μοι, ἀγαπητέ, τῷ λογισμῷ ὅτι ὀρῶντες τοῖς σωματικοῖς
 10 ὀφθαλμοῖς τὸν τύραννον πῦρ πνέοντα καὶ θήγοντα τοὺς ὀδόντας
 καὶ λέοντος σφοδρότερον τὴν μανίαν ἐπιδεικνύμενον καὶ πῦρ καὶ
 τήγανα καὶ λέβητας ὑποκαιομένους παρασκευάζοντα καὶ πάντα
 ποιοῦντα ὥστε περιγενέσθαι καὶ καταπαλαῖσαι αὐτῶν τὸν λογι-
 σμὸν, καταλιπόντες οὗτοι τὰ ἐπὶ τῆς γῆς ἅπαντα, τοῖς τῆς πίστεως
 15 ὀφθαλμοῖς τὸν βασιλέα τῶν οὐρανῶν ἐθεώρουν καὶ τῶν ἀγγέλων
 τὸν δῆμον παρεστῶτα καὶ τὰ ἀπόρρητα ἐκεῖνα ἀγαθὰ ἐφαντάζοντο.

19. Καὶ τὸ φρόνημα ἐκεῖ μεταστήσαντες, οὐδενὶ τῶν ὀρωμένων
 λοιπὸν ἐπεστρέφοντο· ἀλλὰ καὶ τῶν δημίῳ τὰς χεῖρας ὀρῶντες
 καταξαινούσας αὐτῶν τὰς σάρκας καὶ τὸ πῦρ τοῦτο τὸ αἰσθητὸν
 20 βλέποντες ἀναπτόμενον καὶ τοὺς ἄνθρακας ἐκπηδῶντας, αὐτοὶ τὸ
 τῆς γεέννης πῦρ ἑαυτοῖς ὑπέγραφον καὶ οὕτω τὸν λογισμὸν αὐτῶν
 νευρώσαντες ἤλλοντο λοιπὸν, ὡς εἶπεῖν, πρὸς τὰ δεινά, οὐ τὴν πα-
 ροῦσαν ὀδύνην τὴν ἐγγινομένην τῷ σώματι λογιζόμενοι ἀλλὰ πρὸς
 τὴν διηνεκῆ ἀνάπαυσιν σπεύδοντες. Καὶ κατὰ τὴν παραίνεσιν τοῦ
 25 μακαρίου τούτου τὰ ἄνω φροντοῦντες, διετέλουν οὐ ὁ Χριστὸς
 ἐστὶν ἐν δεξιᾷ τοῦ Θεοῦ καθήμενος. Καὶ οὐδὲν τῶν ὀρωμένων κα-
 τεπλήττοντο, ἀλλὰ πάντα παρέτρεχον ὡς ὄναρ καὶ σκιᾶν αὐτὰ
 ἠγούμενοι, διὰ τὸ πτερωθῆναι αὐτῶν τὸν λογισμὸν τῇ τῶν μελλόν-
 των ἐπιθυμίᾳ.

30 20. Διὰ τοι τοῦτο καὶ ὁ μακάριος οὗτος εἰδὼς τῆς τοιαύτης συμ-
 βουλῆς τὴν ἰσχὺν ἔλεγε· «τὰ ἄνω φρονεῖτε, οὐ ὁ Χριστὸς ἐστὶν ἐν
 δεξιᾷ τοῦ Θεοῦ καθήμενος». Ὅρα διδασκάλου σύνεσιν, ποῦ ἀνή-

ράνια καὶ ἀφοῦ περιφρόνησαν τὰ ἐπίγεια ζήτησαν ἐκεῖνα, γι' αὐτὸ καὶ ἐκεῖνα ἐπέτυχαν μὲ ἀφθονία καὶ καθημερινὰ ἀπολαμβάνουν τιμὲς ἐδῶ, ἂν καὶ δὲν χρειάζονται αὐτὲς γιατί τις περιφρόνησαν μὴ γιὰ πάντα, ἀλλ' ὅμως γιὰ δική μας ὠφέλεια δέχονται τὴν ἐκ μέρους μας τιμὴ, ἂν καὶ δὲν τὴν χρειάζονται, γιὰ νὰ μπορέσουμε ἐμεῖς νὰ καρπωθοῦμε τὴν εὐλογία τους.

18. Καὶ γιὰ νὰ μάθεις πῶς περιφρόνησαν ὅλα τῆς παρούσας ζωῆς γιὰ νὰ μπορέσουν νὰ ἐπιτύχουν τὰ ἀθάνατα ἐκεῖνα ἀγαθὰ, σκέψου, ἀγαπητέ, σὲ παρακαλῶ, ὅτι, ἂν καὶ ἔβλεπαν μὲ τὰ σωματικά μάτια τὸν τύραννο νὰ πνέει φωτιά, νὰ τρίζει τὰ δόντια του καὶ νὰ δείχνει τὴ μανία του πρὸ φοβερὰ κι ἀπ' τὸ λιοντάρι, καὶ νὰ ἐτοιμάζει φωτιά καὶ τηγάνια καὶ καζάνια ποὺ ἔβραζαν καὶ ὅλα νὰ τὰ κάμνει ὥστε νὰ κατανικήσει καὶ νὰ καταβάλει τὸ λογισμό τους, ἀφοῦ αὐτοὶ περιφρόνησαν ὅλα τὰ ἐπίγεια, ἔβλεπαν μὲ τὰ μάτια τῆς πίστεως τὸ βασιλιὰ τῶν οὐρανῶν καὶ τὸ πλῆθος τῶν ἀγγέλων νὰ στέκεται δίπλα του, φέροντας στὴ σκέψη τους τὰ ἀπόρρητα ἐκεῖνα ἀγαθὰ.

19. Καὶ ἀφοῦ μετέφεραν ἐκεῖ τὴ σκέψη τους, τίποτε πλέον ἀπὸ τὰ ὀρατὰ δὲν πρόσεχαν· ἀλλὰ καὶ ἐνῶ ἔβλεπαν τὰ χέρια τῶν δημίων νὰ ξεσχίζουν τὶς σάρκες τους καὶ τὴν ὑλικὴ αὐτὴ φωτιὰ ν' ἀνάβει καὶ τὰ ἀναμμένα κάρβουνα νὰ πηδοῦν ψηλά, αὐτοὶ ἔφερναν στὴ σκέψη τους τὸ πῦρ τῆς γέεννας, καὶ ἀφοῦ ἔτσι εἶχαν δυναμώσει τὴ σκέψη τους, προχωροῦσαν, ὅπως θὰ λέγαμε, πλέον οἱ ἴδιοι πρὸς τὰ δεινὰ, σκεπτόμενοι ὄχι τὸν πόνο ποὺ προξενοῦνταν στὸ σῶμα τους, ἀλλ' ἔσπευδαν νὰ φθάσουν στὴν αἰώνια ἀνάπαυση. Καὶ σύμφωνα μὲ τὴ συμβουλὴ αὐτοῦ τοῦ μακάριου, σκεπτόμενοι τὰ οὐράνια, ἦταν σὰν νὰ βρίσκονταν ἐκεῖ ὅπου ὁ Χριστὸς κάθεται στὰ δεξιὰ τοῦ Θεοῦ. Καὶ τίποτε ἀπὸ τὰ ὅσα ἔβλεπαν δὲν τοὺς κατέπλησσε, ἀλλ' ὅλα τὰ περιφρονοῦσαν, θεωρώντας τα σὰν ὄνειρο καὶ σκιά, ἐπειδὴ εἶχε ἀναπτρωθεῖ ἡ σκέψη τους μὲ τὴν ἐπιθυμία τῶν μελλοντικῶν ἀγαθῶν.

20. Γι' αὐτὸ καὶ ὁ μακάριος αὐτός, γνωρίζοντας τὴ δύναμη αὐτῆς τῆς συμβουλῆς, ἔλεγε· «νὰ σκέπτεσθε τὰ οὐράνια, ὅπου ὁ Χριστὸς κάθεται στὰ δεξιὰ τοῦ Θεοῦ»⁷. Πρόσεχε δασκάλου σύνεση,

γαγεν ἀθρόον τοὺς αὐτῶ πειθομένους. Πάντας γὰρ διατεμῶν ἀγγέλους, ἀρχαγγέλους, θρόνους, κυριότητας, ἀρχάς, ἐξουσίας, πάσας τὰς ἀοράτους ἐκείνας δυνάμεις, τὰ χερουβίμ, τὰ σεραφίμ, παρ' αὐτὸν τὸν θρόνον τὸν βασιλικὸν ἔστησε τῶν πιστῶν τὰ φρονήματα·
5 καὶ τοὺς ἐπὶ τῆς γῆς βαδίζοντας διὰ τῆς οἰκειίας διδασκαλίας ἔπεισε μὲν ἀπαλλάττεσθαι τῶν συνδέσμων τοῦ σώματος, ἵπτασθαι δὲ καὶ παρ' αὐτὸν ἐστάναι τῇ διανοίᾳ τὸν τῶν ὄλων Κύριον.

21. Καὶ ἵνα μὴ νομίσωσι πάλιν οἱ ταῦτα ἀκούοντες ὑπερβαίνειν αὐτοὺς τὴν συμβουλήν καὶ ἀδύνατα εἶναι τὰ ἐπιτάγματα καὶ ὑπὲρ
10 τὴν ἀνθρωπίνην δύναμιν εἶναι τὸ τοιοῦτον φρόνημα ἀναλαβεῖν, εἰπόντων, «τὰ ἄνω φρονεῖτε μὴ τὰ ἐπὶ τῆς γῆς», ἐπήγαγεν, «ἀπεθάνετε γάρ». Ὡς ψυχῆς πεπυρωμένης καὶ πολὺν ἐχούσης τὸν πόθον περὶ τὸν Θεόν! «Ἀπεθάνετε γάρ», φησί, μονονουχὶ λέγων· τί κοινὸν ἔχετε πρὸς τὸν παρόντα βίον λοιπὸν; τί κεχήνατε πρὸς τὰ τῆς γῆς
15 πράγματα; «Ἀπεθάνετε», τουτέστι νεκροὶ γεγόνατε τῇ ἀμαρτίᾳ, καθάπαξ ἀπετάξασθε τῇ παρουσίᾳ ζωῆς.

22. Εἶτα, ἵνα μὴ θορυβηθῶσιν ἀκούοντες «ἀπεθάνετε», ταχέως ἐπήγαγε· «καὶ ἡ ζωὴ ὑμῶν κέκρυπται σὺν τῷ Χριστῷ ἐν τῷ Θεῷ». Ἡ ζωὴ, φησὶν, ἡ ὑμετέρα νῦν οὐ φαίνεται, κέκρυπται γάρ·
20 μὴ τοίνυν ὡς ζῶντες οὕτως ἐνεργεῖτε πρὸς τὰ τοῦ παρόντος βίου πράγματα, ἀλλ' ὡσανεὶ ἀποθανόντες καὶ νεκροὶ ὄντες οὕτω διάκεισθε. Εἰπέ γάρ μοι, μὴ ἔστι τὸν ἀποθάνοντα κατὰ τὸν βίον τοῦτον ἐνεργεῖν τι λοιπὸν εἰς τὰ παρόντα πράγματα; Οὐδαμῶς. Οὕτω, φησί, καὶ ὑμᾶς ἀποθανόντας καθάπαξ καὶ νεκρωθέντας τῇ ἀμαρτίᾳ
25 διὰ τοῦ βαπτίσματος, ἀκόλουθον μηδὲν κοινὸν ἔχειν πρὸς τὰ τῆς σαρκὸς πάθη καὶ τὰ ἐπὶ τῆς γῆς πράγματα. «Ὁ παλαιὸς γὰρ ἡμῶν ἄνθρωπος», φησί, «συνεσταυρώθη καὶ ἐτάφη διὰ τοῦ βαπτίσματος». Μηδὲν τοίνυν τῶν ἐπὶ τῆς γῆς διαπράττεσθε μηδὲ ὡς ζῶντες ἐν τοῖς παροῦσι πράγμασιν ἐνεργεῖτε. Ἡ γὰρ ζωὴ ἡ ὑμετέρα νῦν
30 μὲν κέκρυπται καὶ ἄδηλός ἐστι τοῖς ἀπίστοις, ἔσται δὲ καιρὸς ὅτε

ποῦ ἀνέβησε μέσα σὲ μιὰ στιγμή ἐκείνους ποὺ πιστεύουν σ' αὐτόν. Ἄφοῦ δηλαδὴ παραμέρισε ὅλους τοὺς ἀγγέλους, τοὺς ἀρχαγγέλους, τοὺς θρόνους, τὶς κυριότητες, τὶς ἀρχές, τὶς ἐξουσίες, ὅλες τὶς ἀόρατες ἐκεῖνες δυνάμεις, τὰ χερουβίμ, τὰ σεραφίμ, ἔστησε τὰ φρονήματα τῶν πιστῶν δίπλα στὸν ἴδιο τὸ βασιλικὸ θρόνο, καὶ ἐκείνους ποὺ βαδίζουν ἐπάνω στὴ γῆ τοὺς ἔπεισε μὲ τὴ διδασκαλία του νὰ ἀπαλλάσσονται ἀπὸ τὰ δεσμὰ τοῦ σώματος καὶ νὰ πετοῦν καὶ νὰ στέκονται μὲ τὴ σκέψη τους δίπλα στὸν ἴδιο τὸν Κύριο τῶν ὅλων.

21. Καὶ γιὰ νὰ μὴ νομίσουν πάλι ὅσοι ἀκοῦν αὐτὰ ὅτι εἶναι ὑπερβολικὴ ἢ συμβουλὴ, ἀδύνατα τὰ προστάγματα καὶ ὅτι ξεπερνᾷ τὴν ἀνθρώπινη δύναμη τὸ νὰ φθάσει κανεὶς σὲ τέτοιο φρόνημα, ἀφοῦ εἶπε, «νὰ σκέπτεσθε τὰ οὐράνια καὶ ὄχι τὰ ἐπίγεια», πρόσθεσε, «γιατὶ ἔχετε πεθάνει»⁸. Πῶ πῶ ψυχὴ ὀλόθερμη καὶ γεμάτη ἀπὸ μεγάλο πόθο γιὰ τὸ Θεό. «Γιατὶ ἔχετε πεθάνει», λέγει· εἶναι σὰν νὰ λέγει· τί κοινὸ ἔχετε πλέον πρὸς τὴν παρούσα ζωὴ; Γιατὶ εἴσθε ἀπορροφημένοι ἀπὸ τὰ πράγματα τῆς γῆς; «Ἔχετε πεθάνει», δηλαδὴ νεκρωθήκατε ὡς πρὸς τὴν ἁμαρτία, ἀφοῦ μιὰ γιὰ πάντα ἀπαρνηθήκατε τὴν παρούσα ζωὴ.

22. Ἐπειτα, γιὰ νὰ μὴ ἀνησυχήσουν ἀκούοντας «ἔχετε πεθάνει», ἀμέσως πρόσθεσε· «καὶ ἡ ζωὴ σας ἔχει κρυβεῖ μὲ τὸ Χριστὸ στὸ Θεό»⁸. Ἡ ζωὴ σας, λέγει, τώρα δὲν φαίνεται, γιατί ἔχει κρυβεῖ· μὴ λοιπὸν συμπεριφέρεσθε ὡς πρὸς τὰ πράγματα τῆς παρούσας ζωῆς ὅπως οἱ ζωντανοί, ἀλλὰ νὰ συμπεριφέρεσθε σὰν νὰ ἔχετε πεθάνει καὶ εἴσθε νεκροί. Γιατὶ πὲς μου, σὲ παρακαλῶ, μήπως εἶναι δυνατὸ ἐκεῖνος ποὺ πέθανε καὶ ἔφυγε ἀπὸ τὴ ζωὴ αὐτὴ νὰ κάμνει κάτι ἀπὸ τὰ πράγματα τῆς παρούσας ζωῆς; Καθόλου. Ἐτσι λοιπὸν, λέγει, καὶ σεῖς, ἀφοῦ μὲ τὸ βάπτισμα ἔχετε πεθάνει μιὰ γιὰ πάντα καὶ γίνατε νεκροὶ ὡς πρὸς τὴν ἁμαρτία, ἐπόμενο εἶναι νὰ μὴ ἔχετε τίποτε τὸ κοινὸ πρὸς τὰ πάθη τῆς σάρκας καὶ τὰ πράγματα τῆς γῆς. Γιατὶ, λέγει, «ὁ παλιὸς ἄνθρωπος σταυρώθηκε καὶ τάφηκε μὲ τὸ βάπτισμα»⁹. Τίποτε λοιπὸν μὴ κάμνετε ἀπὸ τὰ πράγματα τῆς παρούσας ζωῆς ὅπως οἱ ζωντανοί. Γιατὶ ἡ ζωὴ σας τώρα εἶναι κρυμμένη καὶ δὲν εἶναι φανερὴ στοὺς ἀπίστους, θὰ ἔρθει ὁμοῦς

φανερὰ γενήσεται. Νῦν οὐκ ἔστιν ὑμέτερος ὁ καιρός· ἀποθανόντες τοίνυν καθάπαξε μὴ θελήσητε τὰ ἐπὶ τῆς γῆς φρονεῖν. Τὸ γὰρ τῆς ἀρετῆς ὑμῶν μέγεθος οὕτω μάλιστα διαδείκνυται ὅταν, τὸ φρόνημα τῆς σαρκὸς καταγωνισάμενοι ὡσανεὶ νεκροὶ τῷ βίῳ γεγενημένοι, 5 οὕτω διάκεισθε πρὸς ἅπαντα τὰ βιωτικά.

23. Ἀκουέτωσαν ταῦτα καὶ οἱ πρόσφατον τῆς τοῦ βαπτίσματος δωρεᾶς ἀξιοθέντες καὶ ἡμεῖς ἅπαντες οἱ πάλαι ταύτης μετασχόντες τῆς χάριτος καὶ δεχώμεθα τὴν συμβουλήν τοῦ τῆς οἰκουμένης διδασκάλου καὶ ἐννοήσωμεν οἶους εἶναι βούλεται τοὺς ἅπαξ τῶν 10 ἀπορρήτων μυστηρίων μετόχους γεγενημένους, πῶς ἀλλοτρίους αὐτοὺς τοῦ παρόντος βίου, οὐχ ἵνα ἔξω τοῦ κόσμου τούτου καὶ μακρὰν ποῦ ἀποικισθῶσιν, ἀλλ' ἵνα ἐν τῷ μέσῳ στρεφόμενοι τῶν μακρὰν ὄντων μηδὲν διαφέρωσιν, ἀλλὰ φωστήρων δίκην διαλάμπωσι καὶ διὰ πραγμάτων δεικνύωσι τοῖς ἀπίστοις ὅτι εἰς ἑτέραν 15 πολιτείαν ἑαυτοὺς μετέστησαν καὶ οὐδὲν κοινὸν ἔχουσι πρὸς τὴν γῆν καὶ τὰ ἐπὶ τῆς γῆς πράγματα.

24. Καὶ καθᾶπερ νῦν διὰ τῆς παιδραῖς ἐσθῆτος πᾶσι περίβλεπτοι τυγχάνετε καὶ δείκνυσιν ὑμῶν τῆς ἐν τῇ ψυχῇ καθαρότητος τὴν ὑπερβολὴν καὶ ἡ τῶν ἱματίων παιδρότης, οὕτω καὶ τὸν ἐξῆς χρό- 20 νον καὶ ὑμᾶς τοὺς ἄρτι καταξιοθέντας τῆς δωρεᾶς καὶ πάντας τοὺς ἤδη τῆς αὐτῆς ὑμῖν ἀπολαύσαντας φιλοτιμίας, δίκαιον διὰ τῆς ἀρίστης πολιτείας πᾶσι καταδήλους γίνεσθαι καὶ φωτὸς δίκην καταυγάζειν πάντας τοὺς ὄρῳντας. Τὸ γὰρ ἔνδυμα τοῦτο τὸ πνευματικόν, εἰ βουληθῆμεν αὐτοῦ τὴν παιδρότητα διαφυλάττειν, ὅσον 25 πρόεισιν ὁ χρόνος παιδροτέραν τὴν λαμπηδόνα ἀφήσει καὶ πολλὴν τοῦ φωτὸς τὴν μαρμαρυγὴν, ὅπερ ἐπὶ τῶν αἰσθητῶν ἱματίων οὐδέποτε συμβῆναι δυνατόν. Κἂν γὰρ μυριάκις πολλὴν αὐτῶν ποιῶμεθα τὴν ἐπιμέλειαν, καὶ ὑπὸ τοῦ χρόνου δαπανᾶται καὶ παλαιωθέντα ἀφανίζεται καὶ κείμενα ὑπὸ σιτηῶν ἀναλίσκεται καὶ πολλὰ ἕτερα 30 ἔστι τὰ λυμαινόμενα τὰ ἱμάτια ταῦτα τὰ αἰσθητά. Τὸ μέντοι τῆς

καιρὸς ποὺ θὰ γίνεи φανερῆ. Τώρα δὲν εἶναι ὁ δικὸς σας καιρὸς· ἐπειδὴ πεθάνετε μιὰ γιὰ πάντα μὴ θελήσετε νὰ σκέπτεσθε τὰ πράγματα τῆς γῆς. Γιατὶ τὸ μέγεθος τῆς ἀρετῆς σας ἔτσι πρὸ πάντων γίνεται φανερό, μὲ τὸ ὅτι, ἀφοῦ κατανικήσατε τὸ σαρκικὸ φρόνημα καὶ γίνατε σὰν νεκροὶ ὡς πρὸς τὴ ζωῆ, συμπεριφέρεσθε πλέον ἔτσι ἀπέναντι σ' ὅλα τὰ κοσμικὰ πράγματα.

23. Ἄς τὰ ἀκοῦν αὐτὰ καὶ ἐκεῖνοι ποὺ ἀξιώθηκαν νὰ λάβουν πρόσφατα τὴ δωρεὰ τοῦ βαπτίσματος καὶ ὅλοι ἐμεῖς ποὺ δεχθήκαμε ἀπὸ παλαιὰ τὴ χάρη, ἄς δεχόμαστε τὴ συμβουλὴ τοῦ δασκάλου τῆς οἰκουμένης καὶ ἄς σκεφθοῦμε ποιοὶ θέλει νὰ εἶναι ἐκεῖνοι ποὺ ἔγιναν μιὰ γιὰ πάντα μέτοχοι τῶν ἀπορρήτων μυστηρίων, πῶς θέλει νὰ εἶναι ξένοι τῆς παρούσας ζωῆς, ὄχι φεύγοντας ἀπὸ τὸν κόσμον αὐτὸ καὶ κατοικῶντας κάπου μακριὰ, ἀλλὰ ζώντας μέσα στὸν κόσμον νὰ μὴ διαφέρουν καθόλου ἀπὸ ἐκείνους ποὺ ζοῦν μακριὰ ἀπ' αὐτόν, ἀλλὰ νὰ λάμπουν σὰν τ' ἀστέρια καὶ μὲ τὰ ἔργα τους νὰ δείχνουν στοὺς ἀπίστους ὅτι ἐγκατέστησαν τοὺς ἑαυτοὺς τους σὲ ἄλλη πολιτεία καὶ ὅτι δὲν ἔχουν τίποτε τὸ κοινὸ πρὸς τὴ γῆ καὶ τὰ πράγματα τῆς γῆς.

24. Καὶ ὅπως ἀκριβῶς τώρα μὲ τὴ λαμπρὴ ἐνδυμασία σας εἴσαστε σ' ὅλους περιβλεπτοὶ καὶ δείχνει τὴν ὑπερβολικὴ καθαρότητα τῆς ψυχῆς σας καὶ ἡ λαμπρότητα τῶν ἐνδυμάτων, ἔτσι καὶ στὸν ἐξῆς χρόνον καὶ σεῖς ποὺ πρόσφατα ἀξιωθήκατε νὰ λάβετε τὴ δωρεὰ καὶ ὅλοι ἐκεῖνοι ποὺ ἀπὸ παλιὰ ἀπόλαυσαν τὴν ἴδια μὲ σᾶς γενναιοδωρία, πρέπει μὲ τὸν ἄριστον τρόπο ζωῆς σας νὰ γίνεσθε φανεροὶ σ' ὅλους καὶ σὰν φῶς νὰ φωτίζετε ὅλους ἐκείνους ποὺ σᾶς βλέπουν. Γιατὶ τὸ πνευματικὸ αὐτὸ ἐνδυμα, ἂν θελήσομε νὰ διαφυλάξομε τὴ λαμπρότητά του, ὅσο περνάει ὁ καιρὸς γίνεται ἡ λάμψη του λαμπρότερη καὶ ἡ ἀκτινοβολία τοῦ φωτός του μεγαλύτερη, πράγμα ποὺ δὲν εἶναι δυνατὸ νὰ συμβεῖ ποτὲ μὲ τὰ αἰσθητὰ ἐνδύματα. Γιατὶ κι ἂν ἀκόμη δείχνομε πάρα πολὺ μεγάλη φροντίδα γι' αὐτὰ, καὶ ἀπὸ τὸ χρόνον καταστρέφονται καὶ ἡ παλαιότητα τὰ ἐξαφανίζει καὶ φυλασσόμενα στίς ἱματοθήκες καταστρέφονται ἀπὸ τὸ σκόρον, καὶ πολλὰ ἄλλα εἶναι ἐκεῖνα ποὺ καταστρέφουν αὐτὰ τὰ ὑλικά ἐνδύματα. Ὅμως τὸ ἐνδυμα τῆς ἀρετῆς, ἂν φροντί-

ἀρετῆς ἔνδυμα, ἐὰν τὰ παρ' ἑαυτῶν εἰσφέρειν σπουδάζωμεν, οὔτε ρύπον ποτὲ δέξεται οὔτε παλαιότητος πεῖραν λῆψεται, ἀλλ' ὅσῳ ἂν ὁ χρόνος παρατρέχη τοσοῦτῳ μᾶλλον φαιδρότερον καὶ ἀκμαιοτέρον τὸ κάλλος καὶ τοῦ φωτὸς τὴν αὐγὴν ἐπιδείκνυσιν.

5 25. Εἶδες ἱματίου δύναμιν; εἶδες ἐνδύματος φαιδρότητα οὐ χρόνῳ εἴκουσαν, οὐχ ὑπὸ παλαιότητος ἀμαυρουμένην; εἶδες κάλλος ἀμήχανον; Σπουδάζωμεν τοίνυν, παρακαλῶ, τοῦτο τὸ κάλλος ἀκμάζον διατηρεῖν καὶ μάθωμεν ἀκριβῶς τίνα ἐστὶ τὰ δυνάμενα τοῦ κάλλους τούτου τὴν φαιδρότητα διατηρῆσαι. Τίνα οὖν ἐστι;

10 Πρὸ πάντων εὐχὴ ἐκτενῆς καὶ εὐχαριστία ὑπὲρ τῶν ἤδη παρασχεθέντων καὶ παράκλησις ὑπὲρ τῆς τῶν δοθέντων ἀσφαλείας. Τοῦτο γὰρ ἢ σωτηρία ἢ ἡμετέρα, τοῦτο τὰ φάρμακον τῶν ἡμετέρων ψυχῶν, τοῦτο τὸ ἰατρεῖον τῶν παθῶν τῶν ἐν τῇ ψυχῇ τικτομένων. Εὐχὴ τὸ τεῖχος τῶν πιστῶν, εὐχὴ τὸ ὄπλον ἡμῶν τὸ ἀκαταγώνιστον,

15 εὐχὴ τὸ καθάρσιον τῆς ἡμετέρας ψυχῆς, εὐχὴ ἢ ἀπολύτρωσις τῶν ἡμετέρων ἀμαρτημάτων, εὐχὴ ἢ ὑπόθεσις τῶν μυρίων ἀγαθῶν. Εὐχὴ γὰρ οὐδὲν ἕτερόν ἐστιν ἢ διάλεξις πρὸς τὸν Θεὸν καὶ ὁμιλία πρὸς τὸν τῶν ὄλων δεσπότην. Τί οὖν ἂν εἴη μακαριώτερον τοῦ καταξιουμένου συνεχῶς τῆς πρὸς τὸν Δεσπότην ὁμιλίας;

20 26. Καὶ ἵνα μάθῃς ὅσον ἐστὶ τοῦτο τὸ ἀγαθόν, ἐννόει μοι τοὺς περὶ τὰ παρόντα πράγματα ἐπτοημένους, τοὺς σκιᾶς οὐδὲν ἄμεινον διαφέροντας. Οἱ ἐπειδὴν ἴδωσί τινα συνεχῶς τῷ ἐπὶ τῆς γῆς βασιλεύοντι διαλεγόμενον, πῶς μέγαν τοῦτον εἶναι νομίζουσι καὶ μακαριστότατον ἀποφαίνουσι καὶ περιέπουσι ὡς θαυμαστόν τινα καὶ τῆς

25 ἀνωτάτω τιμῆς ἠξιομένον. Εἰ τοίνυν ὁ τοιοῦτος καίτοι γε ὁμογενεῖ διαλεγόμενος καὶ τῆς αὐτῆς αὐτῷ φύσεως κοινωνοῦντι καὶ περὶ βιωτικῶν καὶ ἐπικήρων πραγμάτων διεξιόντι οὕτω περίβλεπτος εἶναι νομίζεται, τί ἂν τις εἴποι περὶ τοῦ καταξιωθέντος τῷ Θεῷ διαλέγεσθαι οὐ περὶ τῶν ἐπὶ τῆς γῆς πραγμάτων ἀλλὰ περὶ τῆς

30 τῶν ἀμαρτημάτων συγχωρήσεως, περὶ τῆς ἀφέσεως τῶν παρα-

ζομε νὰ κάμνομε ὅ,τι ἐξαρτᾶται ἀπὸ μᾶς, οὔτε θὰ λερωθεῖ ποτὲ οὔτε θὰ δοκιμάσει παλαιότητα, ἀλλ' ὅσο περνᾶει ὁ χρόνος τόσο περισσότερο δείχνει λαμπρότερη καὶ ἀκμαιότερη τὴν ὠραιότητα καὶ τὴν ἀκτινοβολία τοῦ φωτός του.

25. Εἶδες δύναμη ἐνδύματος; εἶδες λαμπρότητα ἐνδύματος ποὺ δὲν χάνεται ἀπὸ τὸ χρόνο οὔτε ἀμαυρώνεται ἀπὸ τὴν παλαιότητα; εἶδες ὠραιότητα ἀκαταγώνιστη; Ἄς φροντίζομε λοιπὸν, παρακαλῶ, νὰ διατηροῦμε ἀκμαία αὐτὴν τὴν ὠραιότητα καὶ ἅς μάθομε ποιά εἶναι ἐκεῖνα ποὺ ἔχουν τὴ δύναμη νὰ διατηρήσουν τὴ λαμπρότητα αὐτῆς τῆς ὠραιότητος. Ποιά λοιπὸν εἶναι αὐτά; Πρὸ πάντων ἀδιάκοπη προσευχή, εὐχαριστία γιὰ τὰ ἀγαθὰ ποὺ ἤδη μᾶς ἔχουν δοθεῖ καὶ παράκληση ὥστε νὰ διασφαλισθοῦν τὰ ὅσα μᾶς δόθηκαν. Γιατὶ αὐτὸ εἶναι ἡ σωτηρία μας, αὐτὸ τὸ φάρμακο τῶν ψυχῶν μας, αὐτὸ τὸ ἰατρεῖο τῶν παθῶν ποὺ γεννιοῦνται στὴν ψυχῇ. Ἡ προσευχή εἶναι τὸ τεῖχος τῶν πιστῶν, ἡ προσευχή εἶναι τὸ ὄπλο μας τὸ ἀκαταγώνιστο, ἡ προσευχή εἶναι τὸ καθάρσιο τῆς ψυχῆς μας, ἡ προσευχή εἶναι ἡ ἀπολύτρωση τῶν ἀμαρτημάτων μας, ἡ προσευχή εἶναι ἡ αἰτία τῶν μυρίων ἀγαθῶν. Γιατὶ ἡ προσευχή δὲν εἶναι τίποτε ἄλλο, παρὰ διάλεξη μὲ τὸ Θεὸ καὶ συνομιλία μὲ τὸν Κύριο τῶν ὄλων. Τί λοιπὸν θὰ μπορούσε νὰ ὑπάρξει πιὸ μακάριο ἀπὸ ἐκεῖνον ποὺ ἀξιῶνεται νὰ συνομιλεῖ συνέχεια μὲ τὸν Κύριο;

26. Καὶ γιὰ νὰ μάθεις πόσο μεγάλο εἶναι αὐτὸ τὸ ἀγαθόν, σκέψου σὲ παρακαλῶ ἐκείνους ποὺ εἶναι προσηλωμένοι στὰ πράγματα τῆς παρούσας ζωῆς καὶ ποὺ δὲν διαφέρουν καθόλου ἀπὸ τὴ σκιά. Αὐτοὶ ὅταν δοῦν κάποιον νὰ συνομιλεῖ διαρκῶς μὲ τὸν ἐπίγειο βασιλιά, πῶς τὸν θεωροῦν μεγάλο, τὸν ἀποκαλοῦν μακαριότατο, τὸν βλέπουν μὲ μεγάλο θαυμασμὸ καὶ σὰν κάποιον ποὺ ἀξιῶθηκε νὰ λάβει τὴν πιὸ μεγάλη τιμῇ. Ἄν λοιπὸν ὁ ἄνθρωπος αὐτὸς ἂν καὶ συνομιλεῖ μὲ ὁμογενῆ του καὶ ποὺ ἔχει τὴν ἴδια φύση μ' αὐτὸν καὶ ἡ συνομιλία του στρέφεται σὲ κοσμικὰ καὶ πρόσκαιρα πράγματα, θεωρεῖται τόσο περίβλεπτος, τί θὰ μπορούσε νὰ πεῖ κανεὶς γιὰ ἐκεῖνον ποὺ καταξιώθηκε νὰ συνομιλεῖ μὲ τὸ Θεὸ ὄχι γιὰ τὰ πράγματα τῆς γῆς ἀλλὰ γιὰ τὴ συγχώρηση τῶν ἀμαρτημάτων, γιὰ τὴν

πτωμάτων, περὶ τῆς φυλακῆς τῶν ἤδη παρασχεθέντων, περὶ τῶν μελλόντων παρασχεθήσεσθαι, περὶ τῶν αἰωνίων ἀγαθῶν; Ὁ τοιοῦτος καὶ αὐτοῦ τοῦ τὸ διάδημα περικειμένου μακαριώτερος ἂν γένοιτο εἰ διὰ τῆς εὐχῆς ἐπισπάσαιτο τὴν ἄνωθεν ροπήν.

5 27. Αὕτη πρὸ πάντων δυνήσεται τοῦ ἐνδύματος τούτου τοῦ πνευματικοῦ τὴν φαιδρότητα διηνεκῶς ἡμῖν διαφυλάττειν καὶ μετὰ ταύτης ἢ δασιλῆς ἐλεημοσύνη, τὸ κεφάλαιον τῶν ἡμετέρων ἀγαθῶν, ἢ σωτηρία τῶν ἡμετέρων ψυχῶν. Αὕτη ἢ συζυγία τὰ μυρία ἡμῖν ἀγαθὰ ἄνωθεν προξενῆσαι δύναται καὶ τὴν πυρὰν τῶν ἁμαρ-
10 τημάτων σβέσαι τῶν ἡμετέρων ψυχῶν καὶ πολλὴν ἡμῖν παρασχεῖν τὴν παρρησίαν. Ταύτῃ τῇ συζυγίᾳ χρησάμενος ὁ Κορνήλιος εἰς τὸν οὐρανὸν τὰς εὐχὰς ἀπέπεμπε. Διὸ καὶ ἤκουσε παρὰ τοῦ ἀγγέλου· «αἱ προσευχαί σου καὶ αἱ ἐλεημοσύναι σου ἀνέβησαν εἰς μνημόσυ-
νον ἐνώπιον τοῦ Θεοῦ».

15 28. Εἶδες ἄνδρα ἐν χλανίδι καὶ ζώνῃ τὸν ἅπαντα βίον ἀναστρε-
φόμενον πόσῃ ἐντεῦθεν ἐκτίησάτο τὴν παρρησίαν; Ἀκουέτωσαν οἱ
ταῖς στρατείαις ἐγκατελιγημένοι καὶ μανθανέτωσαν ὡς οὐδὲν
κῶλυμα γίνεται πρὸς ἀρετὴν τῷ νήφειν βουλομένῳ ἀλλ' ἐξεστὶ καὶ
χλανίδα καὶ ζώνην περικειμένῳ καὶ γυναῖκα ἔχοντα καὶ παιδίων
20 ἐπιμελούμενον καὶ οἰκετῶν φροντίζοντα καὶ ἀρχὴν ἐγκεχειρισμένον
τῆς ἀρετῆς πολλὴν ποιεῖσθαι τὴν ἐπιμέλειαν. Ἴδου γὰρ καὶ ὁ θαυ-
μάσιος οὗτος καὶ χλανίδα καὶ ζώνην περικείμενος καὶ στρατιωτῶν
ἀρχων, ἑκατόνταρχος γὰρ ἦν, ἐπειδὴ ἐβουλήθη καὶ ἐνηφε καὶ ἐγρη-
γορῶς ἦν, ὄσης ἀξιοῦται τῆς ἄνωθεν κηδεμονίας.

25 Καὶ ἵνα μάθῃς ἀκριβῶς ὅτι ἡ ἄνωθεν χάρις τότε ἡμῖν ἐφίπτα-
ται ἐπειδὴν αὐτοὶ τὰ παρ' ἑαυτῶν πρότερον εἰσενέγκωμεν, ἄκουε
τῆς ἱστορίας αὐτῆς. Ἐπειδὴ γὰρ προλαβὼν πολλὰς καὶ δασιλεῖς
τὰς ἐλεημοσύνας ἐποιήσάτο καὶ μετ' ἐκτενεῖας ταῖς προσευχαῖς
προσεκαρτέρει, κατὰ τὴν ἐνάτην ὥραν, φησί, προσευχομένῳ αὐτῷ

ἄφεση τῶν παραπτωμάτων, γιὰ τὴ φύλαξη ἐκείνων ποὺ μᾶς δόθηκαν, γιὰ ἐκεῖνα ποὺ πρόκειται νὰ μᾶς δοθοῦν, γιὰ τὰ αἰώνια ἀγαθὰ; Ὁ ἄνθρωπος αὐτὸς θὰ μπορούσε νὰ θεωρηθεῖ πιὸ μακάριος καὶ ἀπὸ ἐκεῖνον ποὺ φορεῖ τὸ βασιλικὸ στέμμα, ἐφόσον συμβεῖ μὲ τὴν προσευχὴ νὰ ἀποσπάσει τὴν οὐράνια βοήθεια.

27. Αὐτὴ πρὸ πάντων θὰ μπορέσει νὰ μᾶς διαφυλάξει διαρκῶς τὴ λαμπρότητα αὐτοῦ τοῦ πνευματικοῦ ἐνδύματος καὶ μαζί μ' αὐτὴν ἢ μὲ ἀφθονία γινόμενῃ ἐλεημοσύνη, τὸ ἀποκορύφωμα τῶν ἀγαθῶν μας, ἢ σωτηρία τῶν ψυχῶν μας. Αὐτὸ τὸ ζευγάρι μπορεῖ νὰ μᾶς χαρίσει τὰ μύρια ἀγαθὰ τοῦ οὐρανοῦ, νὰ σβήσει τὴ φωτιὰ τῶν ἀμαρτημάτων τῶν ψυχῶν μας καὶ νὰ μᾶς χαρίσει μεγάλη παρρησία. Αὐτὸ τὸ ζευγάρι τῶν ἀρετῶν ἀφοῦ χρησιμοποίησε ὁ Κορνήλιος, ἀνέπεμπε τὶς προσευχάς σου στὸν οὐρανό. Γι' αὐτὸ καὶ ἄκουσε ἀπὸ τὸν ἄγγελο· «οἱ προσευχές σου καὶ οἱ ἐλεημοσύνες σου ἀνέβηκαν στὸν οὐρανὸ γιὰ νὰ σὲ θυμηθεῖ ὁ Θεός»¹⁰.

28. Εἶδες πόση παρρησία ἀπέκτησε ἀπ' αὐτὸ ὁ ἄνδρας ἐκεῖνος ποὺ πέρασε ὅλη τὴ ζωὴ του φορώντας μανδύα καὶ ζώνη στρατιωτική; Ἄς τὰ ἀκοῦν ἐκεῖνοι ποὺ εἶναι καταταγμένοι στὸ στρατὸ καὶ ἄς μάθουν ὅτι δὲν ὑπάρχει κανένα ἐμπόδιο γιὰ τὴν ἄσκηση τῆς ἀρετῆς σ' ἐκεῖνον ποὺ θέλει νὰ ζεῖ προσεκτικὰ, ἀλλ' εἶναι δυνατὸ καὶ νὰ φορεῖ μανδύα στρατιωτικὸ καὶ ζώνη, καὶ νὰ ἔχει γυναῖκα, καὶ νὰ φροντίζει γιὰ τὰ παιδιά του καὶ τοὺς ὑπηρέτες, καὶ νὰ ἀσκεῖ ἐξουσία, καὶ παράλληλα νὰ φροντίζει πάρα πολὺ γιὰ τὴν ἀρετὴ. Γιατὶ νὰ καὶ ὁ θαυμάσιος αὐτὸς καὶ μανδύα φοροῦσε καὶ ζώνη καὶ ἐξουσίαζε στρατιῶτες, γιατί ἦταν ἐκατόνταρχος, ἐπειδὴ ὅμως θέλησε καὶ ἦταν προσεκτικὸς καὶ ἐπάγρυπνος, πόση κηδεμονία ἀξιῶνεται νὰ δεχθεῖ ἀπὸ τὸν οὐρανό.

Καὶ γιὰ νὰ μάθεις μὲ ἀκρίβεια ὅτι ἡ οὐράνια χάρη τότε ἔρχεται σὲ μᾶς, ὅταν ἐμεῖς προσφέρομε ἐκεῖνα ποὺ ἐξαρτῶνται ἀπὸ μᾶς, ἄκουε τὴν ἱστορία αὐτή. Ἀφοῦ δηλαδὴ ἔκαμε προηγουμένως πολλὰ καὶ πλούσιες ἐλεημοσύνες καὶ ἐπέμενε στὶς μακροτενεῖς προσευχές, κατὰ τὴν ἐνάτη ὥρα, λέγει, ἐνῶ αὐτὸς προσευχόταν παρουσιάσθηκε ὁ ἄγγελος καὶ τοῦ εἶπε· «Κορνήλιε, οἱ προσευχές

ἐπιστὰς ἄγγελος εἶπεν· «Κορνήλιε, αἱ προσευχαί σου καὶ αἱ ἐλεημοσύναι σου ἀνέβησαν εἰς μνημόσυνον ἐνώπιον τοῦ Θεοῦ».

29. Μὴ ἀπλῶς παραδράμωμεν τὸ λεχθέν, ἀλλ' ἐννοήσωμεν μετὰ ἀκριβείας τοῦ ἀνδρὸς τὴν ἀρετὴν καὶ τότε καταμάθωμεν τοῦ
5 Δεσπότου τὴν φιλανθρωπίαν, πῶς οὐδένα περιορᾷ ἀλλ' ἔνθα ἂν ἴδῃ νήφουσαν ψυχὴν ἐκεῖ τὴν παρ' ἑαυτοῦ χάριν ἐπιδασιλεύεται. Στρατιώτης ἄνθρωπος, οὐδεμιᾶς ἀπολαύων διδασκαλίας, ἐν πράγμασι βιωτικοῖς συμπεπλεγμένος, καθ' ἑκάστην ἡμέραν μυρία ἔχων τὰ περισπῶντα αὐτὸν καὶ ἀνθέλκοντα, οὐκ εἰς συμπόσια καὶ
10 μέθην καὶ ἀδηφαγίαν τὸν ἑαυτοῦ βίον κατανήλισκεν, ἀλλ' εἰς προσευχὰς καὶ ἐλεημοσύνας καὶ τοσαύτην οἴκοθεν τὴν σπουδὴν ἐπεδείκνυτο καὶ οὕτω ταῖς εὐχαῖς προσήδρευε καὶ τὰς ἐλεημοσύνας δασιλεῖς εἰργάζετο ὡς καὶ ὀπτασίας τοιαύτης ἄξιον ἑαυτὸν ἀποφῆ-
ναι.

15 30. Ποῦ νῦν εἰσιν οἱ τὰς πολυτελεῖς τραπέζας παρατιθέντες καὶ πολλὸν τὸν ἄκρατον ἐγγεόμενοι καὶ διημερεύοντες ἐν τοῖς συμποσίοις καὶ οὔτε πρὸ τῆς ἐστίασεως πολλάκις εὐχεσθαι αἰρούμενοι οὔτε μετὰ τὴν ἐστίασιν τὴν εὐχαριστίαν ἀναφέροντες, ἀλλὰ νομίζοντες πάντα αὐτοῖς ἐξεῖναι ἀδεῶς διαπράττεσθαι διὰ τὸ ἐν ἀρχαῖς
20 εἶναι καὶ στρατιωτικοῖς καταλόγοις ἐναριθμεῖσθαι καὶ χλανίδα καὶ ζώνην περικεῖσθαι; Ὁράτωσαν τοῦ Κορνηλίου τούτου τὴν ἐν ταῖς εὐχαῖς προσεδρείαν, τὴν περὶ τὰς ἐλεημοσύνας δασιλείαν, καὶ ἐγκαλυπτέσθωσαν.

31. Τάχα δὲ οὐκ ἐκείνοις μόνοις ἀξιόπιστος οὗτος γενήσεται δι-
25 δάσκαλος, ἀλλὰ καὶ πᾶσιν ἡμῖν καὶ αὐτοῖς τοῖς τὸν τῶν μοναχῶν βίον ἐπανηρημένοις καὶ τὴν ἐκκλησιαστικὴν λειτουργίαν ἀναδειγμένοις. Τίς γὰρ ἡμῶν ποτε δυνήσεται καυχῆσασθαι ὅτι ἦ ἐν ταῖς εὐχαῖς τοσαύτην ἐπεδείξατο τὴν προσεδρείαν ἢ περὶ τὴν ἐλεημοσύνην οὕτω δασιλῆς γέγονεν ὡς τοιαύτης ὀπτασίας ἄξιος γενέ-
30 σθαι; Διό, παρακαλῶ, εἰ καὶ μὴ πρότερον, κἂν νῦν γοῦν ἅπαντες τοῦτον ζηλώσωμεν καὶ οἱ ἐν στρατείᾳ κατειλεγμένοι καὶ οἱ τὸν ἰδιωτικὸν βίον μετιόντες καὶ τῶν τοσοῦτων δωρεῶν ἀξιωθέντες, καὶ μὴ ἐλάττους γενώμεθα τοῦ μετὰ χλανίδος καὶ ζώνης τοσαύτην

καὶ οἱ ἐλεημοσύνες σου ἀνέβηκαν στὸν οὐρανὸ γιὰ νὰ τὶς θυμηθεῖ ὁ Θεός».

29. Ἄς μὴ προσπεράσομε ἐπιπόλαια αὐτὸ ποὺ λέχθηκε, ἀλλ' ἄς σκεφθοῦμε μὲ προσοχὴ τὴν ἀρετὴ τοῦ ἀνθρώπου καὶ τότε θὰ γνωρίσομε τὴ φιλανθρωπία τοῦ Κυρίου, πῶς δηλαδὴ κανένα δὲν παραβλέπει, ἀλλ' ὅταν δεῖ ψυχὴ νηφάλια, ἐκεῖ δίνει μὲ ἀφθονία μεγάλη τὴ χάρη του. Ἐνῶ ἦταν ἄνθρωπος στρατιώτης, χωρὶς ν' ἀπόλαυσε καμιὰ διδασκαλία, καὶ ἐνῶ ἦταν μπλεγμένος μὲ κοσμικὰ πράγματα καὶ καθημερινὰ εἶχε ἀμέτρητα ἐκεῖνα ποὺ τὸν προσέλκυαν καὶ τὸν ἐμπόδιζαν, δὲν κατανάλωνε τὴ ζωὴ του σὲ συμπόσια καὶ μέθες καὶ πολυφαγία, ἀλλὰ σὲ προσευχὲς καὶ ἐλεημοσύνες, καὶ τόση φροντίδα ἔδειχνε αὐτὸς ὁ ἴδιος καὶ μὲ τόση ἐπιμονὴ ἀνέπεμπε τὶς προσευχὲς του καὶ ἔκαμνε μὲ ἀφθονία τὶς ἐλεημοσύνες, ὥστε νὰ καταστήσει τὸν ἑαυτὸ τους ἄξιο μιᾶς τέτοιας ὀπτασίας.

30. Ποῦ εἶναι τώρα ἐκεῖνοι ποὺ παραθέτουν πλούσια τραπέζια καὶ δαπανοῦν πολὺ κρασί, ποὺ περνοῦν τὴν ἡμέρα τους στὰ συμπόσια καὶ πολλές φορές δὲν καταδέχονται νὰ προσεύχονται οὔτε καὶ πρὶν ἀπὸ τὸ φαγητὸ οὔτε καὶ μετὰ τὸ φαγητὸ νὰ εὐχαριστήσουν τὸ Θεό, ἀλλὰ νομίζουν ὅτι μποροῦν ὅλα νὰ τὰ κάμνουν χωρὶς φόβο ἐπειδὴ ἔχουν ἀξιώματα, εἶναι γραμμένοι σὲ στρατιωτικοὺς καταλόγους καὶ φοροῦν μανδύα καὶ ζώνη; Ἄς προσέξουν τοῦ Κορνηλίου αὐτοῦ τὴν ἐπιμονὴ στὶς προσευχὲς, τὴν ἀφθονία τῶν ἐλεημοσυνῶν καὶ ἄς ντραποῦν.

31. Καὶ ἴσως αὐτὸς γίνεαι δάσκαλος ἀξιόπιστος ὄχι μόνο σ' ἐκείνους, ἀλλὰ καὶ σ' ὄλους ἐμᾶς καὶ σ' ἐκείνους ποὺ προτίμησαν τὸν μοναχικὸ βίον καὶ ἔχουν ἀναλάβει τὴν ἐκκλησιαστικὴ ὑπηρεσία. Γιατὶ ποιὸς ἀπὸ μᾶς θὰ μπορέσει ποτὲ νὰ καυχηθεῖ ὅτι ἐπέδειξε τόση ἐπιμονὴ στὶς προσευχὲς ἢ ὅτι ἔκαμε τόσες ἄφθονες ἐλεημοσύνες, ὥστε νὰ καταστεῖ ἄξιος μιᾶς τέτοιας ὀπτασίας; Γι' αὐτὸ, παρακαλῶ, ἂν ὄχι προηγουμένως, ἔστω λοιπὸν καὶ τώρα ἄς μιμηθοῦμε ὅλοι μας αὐτὸν καὶ ἐκεῖνοι ποὺ εἶναι καταταγμένοι στὸ στρατό, καὶ ἐκεῖνοι ποὺ ἀκολουθοῦν τὸν ἰδιωτικὸ βίον, ἀφοῦ ἀξιωθήκαμε νὰ λάβομε τόσες δωρεές, καὶ ἄς μὴ γινόμαστε κατώτεροι ἀπὸ ἐκεῖνον ποὺ φοροῦσε στρατιωτικὸ μανδύα καὶ ζώνη καὶ ἐπέ-

ἐπιδειξαμένου τὴν ἀρετὴν. Τότε γὰρ δυνησόμεθα καὶ τοῦ ἐνδύματος ἡμῶν τούτου τοῦ πνευματικοῦ τὸ κάλλος ἀκμάζον διατηρῆσαι εἰ τὴν συζυγίαν τούτων τῶν ἀρετῶν μετὰ ἀκριβείας ἐπιδειξαίμεθα·

32. Εἰ δὲ βούλεσθε, καὶ ἕτερα ταύταις προσθῶμεν τὰ συντελεῖν 5 δυνατὰ πρὸς τὴν φυλακὴν καὶ τὴν ἀφθαρσίαν τούτου τοῦ ἐνδύματος, τὴν σωφροσύνην λέγω καὶ τὸν ἀγιασμόν· «εἰρήνην γὰρ διώκετε», φησὶν, ὁ ἀπόστολος», καὶ τὸν ἀγιασμόν οὐ χωρὶς οὐδεὶς ὄψεται τὸν Κύριον». Καὶ ταύτην τοίνυν μετὰ ἀκριβείας μετερχώμεθα, καθ' ἑκάστην ὥραν τοὺς λογισμοὺς ἡμῶν διερευνώμενοι καὶ μὴ 10 ἀφέντες ρύπον τινὰ ἢ κηλῖδα τὴν ψυχὴν δέξασθαι ἐκ τῶν πονηρῶν ἐνθυμήσεων.

33. Ἐὰν γὰρ οὕτω διακαθαίρωμεν ἡμῶν τὴν διάνοιαν καὶ πᾶσαν σπουδὴν περὶ τὴν ταύτης ἔχωμεν ἐπιμέλειαν, εὐκολώτερον καὶ τῶν ἄλλων περιεσόμεθα παθῶν καὶ οὕτω κατὰ μικρὸν εἰς αὐτὴν 15 τὴν κορυφὴν τῆς ἀρετῆς ἤξομεν καὶ πολλὰ ἐντεῦθεν ἤδη ἑαυτοῖς προαποθέμενοι τὰ ἐφόδια τὰ πνευματικά, δυνησόμεθα καὶ τῶν ἀπορρήτων ἐκείνων ἀγαθῶν ἀξιωθῆναι τῶν τεταμιευμένων τοῖς ἀγαπῶσιν αὐτόν, ὧν γένοιτο πάντας ἡμᾶς ἐπιτυχεῖν, χάριτι καὶ φιλανθρωπίᾳ τοῦ Κυρίου ἡμῶν Ἰησοῦ Χριστοῦ, μεθ' οὗ τῷ Πατρὶ 20 ἅμα τῷ ἁγίῳ Πνεύματι δόξα, κράτος, τιμὴ, νῦν καὶ ἀεὶ καὶ εἰς τοὺς αἰῶνας τῶν αἰώνων. Ἀμήν.

δειξε τόση ἀρετή. Γιατὶ τότε θὰ μπορέσουμε νὰ διατηρήσουμε ἀκμαία καὶ τὴν ὠραιότητα αὐτοῦ τοῦ ἐνδύματός μας, ἂν ἀσκοῦμε μὲ προσοχὴ τὸ ζευγάρι αὐτῶν τῶν ἀρετῶν.

32. Ἐάν πάλι θέλετε ἄς προσθέσουμε σ' αὐτὲς καὶ ἄλλα πού μποροῦν νὰ βοηθήσουν στὴ διαφύλαξη καὶ τὴν ἀφθαρσία αὐτοῦ τοῦ ἐνδύματος, ἐννοῶ τὴ σωφροσύνη καὶ τὸν ἀγιασμό· γιατί λέγει ὁ ἀπόστολος, «ἐπιδιώκετε τὴν εἰρήνη καὶ τὸν ἀγιασμό, χωρὶς τὰ ὁποῖα κανένας δὲν θὰ δεῖ τὸν Κύριο»¹¹. Καὶ αὐτὴν λοιπὸν ἄς τὴν ἀσκοῦμε μὲ προσοχὴ, ἐξετάζοντας κάθε στιγμὴ τίς σκέψεις μας καὶ μὴ ἀφήνοντας τὴν ψυχὴ νὰ δεχθεῖ κάποιον ρύπο ἢ κηλίδα ἀπὸ τίς πονηρὲς σκέψεις.

33. Ἐάν λοιπὸν καθαρῶς ἐτσι τὸ νοῦ μας καὶ δείχνομε κάθε προθυμία ὡς πρὸς τὴ φροντίδα αὐτὴ, εὐκολότερα θὰ νικήσουμε καὶ τὰ ἄλλα πάθη καὶ ἔτσι σιγὰ-σιγὰ θὰ φθάσουμε στὴν ἴδια τὴν κορυφὴ τῆς ἀρετῆς, καί, ἀφοῦ συγκεντρώσουμε ἐδῶ μὲ τὸν τρόπο αὐτὸ πολλὰ πνευματικὰ ἐφόδια, θὰ μπορέσουμε ν' ἀξιωθοῦμε καὶ τὰ ἀπόρρητα ἐκεῖνα ἀγαθὰ, πού ἐπιφυλάσσονται γιὰ ἐκείνους πού ἀγαποῦν αὐτόν, τὰ ὁποῖα εὐχομαι ὅλοι μας νὰ ἐπιτύχομε μὲ τὴ χάρη καὶ τὴ φιλανθρωπία τοῦ Κυρίου μας Ἰησοῦ Χριστοῦ, μαζὶ μὲ τὸν ὁποῖο στὸν Πατέρα καὶ συγχρόνως καὶ στὸ ἅγιο Πνεῦμα ἀνήκει ἡ δόξα, ἡ δύναμη καὶ ἡ τιμὴ, τώρα καὶ πάντοτε καὶ στοὺς αἰῶνες τῶν αἰώνων. Ἀμήν.

ΚΑΤΗΧΗΣΙΣ Η'

ΑΠΟΔΟΧΗ ΚΑΙ ΕΠΑΙΝΟΣ ΕΙΣ ΤΟΥΣ ΑΠΟ ΤΗΣ ΠΕΡΙΟΙΚΙΑΔΟΣ

παραγενομένους καὶ ὅτι τῶν δικαίων ἀπάντων ἐπαγγελίας αἰσθητὰς δεξαμένων καὶ ἀντὶ τῶν αἰσθητῶν τὰ νοητὰ φανταζομένων, ἡμεῖς ἀπεναντίας τῶν νοητῶν ἐπαγγελίαν δεξᾶμενοι περὶ τὰ αἰσθητὰ κεχήναμεν· καὶ ὅτι προσήκει καὶ ὑπὸ τὴν ἔω καὶ κατὰ τὴν ἐσπέραν ἐπὶ τὴν ἐκκλησίαν σπεύδοντας τὰς εὐχὰς ποιεῖσθαι καὶ τὰς ἐξομολογήσεις· καὶ εἰς τοὺς νεοφωτιστούς

1. Ἰκανῶς ὑμᾶς εἰστίασαν ἐν ταῖς παρελθούσαις ἡμέραις οἱ καλοὶ διδάσκαλοι καὶ συνεχοῦς ἀπελαύσατε τῆς πνευματικῆς αὐτῶν παραινέσεως, δαψιλοῦς τῆς εὐλογίας μετασχόντες ἀπὸ τῶν λειψάνων τῶν ἁγίων μαρτύρων. Φέρε δὴ σήμερον λοιπὸν ἐπειδὴ λαμ-
5 πρότερον ἡμῖν τὸ θέατρον ἀπειργάσαντο οἱ ἀπὸ τῆς χώρας πρὸς ἡμᾶς συρρεῦσαντες, καὶ ἡμεῖς δαψιλεστέραν αὐτοῖς τράπεζαν παραθῶμεν τὴν πνευματικὴν τὴν πολλῆς ἀγάπης γέμουσαν, ἣν περὶ ἡμᾶς ἐπεδείξαντο. Ταύτην τοίνυν αὐτοῖς παρασχόντες τὴν ἀμοιβὴν καὶ ἀποδεξάμενοι τῆς περὶ ἡμᾶς διαθέσεως, πολλὴν περὶ αὐτοὺς
10 τὴν φιλοξενίαν ἐπιδείξασθαι σπουδάσωμεν. Εἰ γὰρ αὐτοὶ τοσοῦτον ὁδοῦ μῆκος διανύσαι οὐκ ὤκνησαν, ὥστε διὰ τῆς ἑαυτῶν παρουσίας πολλὴν ἡμῖν παρασχεῖν τὴν εὐφροσύνην, πολλῶ μᾶλλον ἡμᾶς δίκαιον δαψιλεστέραν αὐτοῖς σήμερον παραθεῖναι τὴν πνευματικὴν ταύτην τροφήν, ἵν' ἐφόδια λαβόντες ἱκανὰ οὕτως ἐντεῦθεν οἴκαδε
15 ἐπανέλθωσιν.

2. Ἀδελφοὶ γὰρ εἰσιν ἡμέτεροι καὶ μέλη τυγχάνουσι τοῦ τῆς Ἐκκλησίας σώματος. Ὡς μέλη τοίνυν ἡμέτερα περιπτυζάμενοι οὕτω γνησίαν τὴν περὶ αὐτοὺς ἀγάπην ἐπιδειξώμεθα καὶ μὴ τοῦτο ἴδω-

ΚΑΤΗΧΗΣΗ ΟΓΔΟΗ

ΥΠΟΔΟΧΗ ΚΑΙ ΕΠΙΑΙΝΟΣ ΠΡΟΣ ΕΚΕΙΝΟΥΣ ΠΟΥ ΗΡΘΑΝ ΑΠΟ ΤΑ

περίχωρα και περί τοῦ ὅτι ὅλοι οἱ δίκαιοι ἄν και ἔλαβαν ὑποσχέσεις γιά ὑλικά ἀγαθά, αὐτοὶ σκέπτονταν και ἀγωνίζονταν γιά τὰ πνευματικά ἀγαθά, ἐνῶ ἐμεῖς ἀντίθετα ἄν και ἐλάβαμε ὑποσχέσεις γιά πνευματικά ἀγαθά, ἐπιδιώκομε μὲ μανία τὰ ὑλικά· ἐπίσης πρέπει και τὸ πρωὶ και τὴν ἑσπέρα νὰ πηγαίνομε στὴ ἐκκλησία γιά νὰ προσευχόμεσθε και νὰ ἐξομολογούμεσθε, καθὼς και γιά τοὺς νεοφώτιστους

1. Ἄρκετὴ πνευματικὴ τροφή σᾶς πρόσφεραν τὶς περασμένες ἡμέρες οἱ καλοὶ δάσκαλοί σας και ἀπολαύσατε τὶς συνεχεῖς πνευματικὲς τοὺς παραινέσεις, λαμβάνοντας πλούσια τὴν εὐλογία ἀπὸ τὰ λείψανα τῶν ἁγίων μαρτύρων. Ἐμπρὸς λοιπὸν σήμερα, ἐπειδὴ ἔκαμαν λαμπρότερη τὴ συγκέντρωσή μας ὅλοι αὐτοὶ ποὺ συγκεντρώθηκαν ἐδῶ ἀπὸ τὰ περίχωρα, ἄς παραθέσομε και ἐμεῖς πλουσιότερο τὸ πνευματικὸ τραπέζι, γεμάτο ἀπὸ πολλὴ ἀγάπη τὴν ὁποία ἔδειξαν αὐτοὶ πρὸς ἐμᾶς. Προσφέροντάς τους λοιπὸν αὐτὴν τὴν ἀμοιβὴ και ἀποδεχόμενοι τὴν καλὴ διάθεσή τους γιά μᾶς, ἄς φροντίσομε νὰ τοὺς παραθέσομε πλούσια τὴ φιλοξενία μας. Γιατί, ἄν αὐτοὶ δὲν δίστασαν νᾶ διανύσουν τόση μεγάλη ἀπόσταση, ὥστε μὲ τὴν παρουσία τους νὰ μᾶς προσφέρουν μεγάλη εὐφροσύνη, πολὺ περισσότερο εἶναι δίκαιο νὰ τοὺς παραθέσομε ἐμεῖς σήμερα πλουσιότερη τὴν πνευματικὴ αὐτὴ τροφή, ὥστε, ἀφοῦ λάβουν ἱκανὰ ἐφόδια, νὰ ἐπιστρέψουν μ' αὐτὰ στὰ σπίτια τους.

2. Γιατί εἶναι δικοὶ μας ἀδελφοὶ και μέλη τοῦ σώματος τῆς ἐκκλησίας. Ἄφοῦ λοιπὸν τοὺς ἀγκαλιάσομε σὰν δικά μας μέλη, ἔτσι ἄς δείξομε τὴ γνήσια ἀγάπη μας πρὸς αὐτοὺς και ἄς μὴ προσέξομε

μεν ὅτι ἐνηλλαγμένην ἔχουσι τὴν διάλεξιν, ἀλλὰ τῆς ψυχῆς αὐτῶν τὴν φιλοσοφίαν μετὰ ἀκριβείας κατανοήσωμεν, μηδὲ ὅτι βάρβαρον ἔχουσι τὴν γλῶτταν, ἀλλὰ τὸ ἔνδον φρόνημα καταμάθωμεν καὶ ὅτι ἄπερ ἡμεῖς ἐν λόγοις φιλοσοφοῦντες διδάσκειν σπουδάζομεν, ταῦτα 5 οὗτοι διὰ τῶν πραγμάτων ἐπιδείκνυνται, τὸν ἀποστολικὸν νόμον διὰ τῶν ἔργων πληροῦντες τὸν κελεύοντα ἀπὸ τῆς τῶν χειρῶν ἐργασίας τὴν καθημερινὴν πορίζεσθαι τροφήν.

3. Ἦκουσαν γὰρ τοῦ μακαρίου Παύλου λέγοντος, «κοπιῶμεν ἐργαζόμενοι ταῖς ἰδίαις χερσί». Καὶ πάλιν· «ὅτι ταῖς χρεῖαις μου καὶ 10 τοῖς οὔσι μετ' ἐμοῦ ὑπηρέτησαν αἱ χεῖρες αὐται». Καὶ ταῦτα δι' αὐτῶν τῶν ἔργων πληροῦν σπουδάζοντες λαμπροτέραν τῶν λόγων ἀφιασι φωνήν, διὰ τῶν πράξεων ἀξιῶν ἑαυτοὺς ἀποφαίνοντες καὶ τοῦ μακαρισμοῦ τοῦ παρὰ τοῦ Χριστοῦ· «μακάριος» γάρ, φησὶν, «ὁ ποιήσας καὶ διδάξας». Ὅταν γὰρ ἢ διὰ τῶν ἔργων προηγῆται δι- 15 δασκαλία οὐκέτι χρεῖα τῆς διὰ τῶν λόγων παιδεύσεως. Καὶ ἰδοὺς ἂν τούτων ἕκαστον νῦν μὲν παρὰ τὸ βῆμα ἐστῶτα τὸ ἱερόν καὶ τοὺς θείους νόμους ἀναγινώσκοντα καὶ τοὺς ὑπηκόους ἐκπαιδεύοντα, νῦν δὲ περὶ τὴν τῆς γῆς ἐπιμέλειαν πονοῦμενον καὶ ποτε μὲν ἄροτρον ἔλκοντα καὶ τὰς αὐλακὰς τῆς γῆς ἀνατέμνοντα καὶ τὰ 20 σπέρματα καταβάλλοντα καὶ τοῖς κόλποις αὐτῆς παρακατατιθέμενον, ποτὲ δὲ τὸ τῆς διδασκαλίας ἄροτρον μεταχειρίζοντα καὶ εἰς τὰς τῶν μαθητευομένων ψυχὰς τὸν σπόρον τῶν θείων μαθημάτων ἐναποτιθέμενον.

4. Μὴ τοίνυν πρὸς τὸ σχῆμα ἀπλῶς ὄρωντες καὶ τῆς γλώττης 25 τὴν διάλεξιν παρατρέχωμεν αὐτῶν τὴν ἀρετὴν, ἀλλ' ἀκριβῶς αὐτῶν καταμάθωμεν τὸν βίον τὸν ἀγγελικόν, τὴν φιλόσοφον διαγωγὴν. Πᾶσα γὰρ τρυφή καὶ ἀδηφαγία παρὰ τούτοις ἀπελήλαται· οὐ μόνον δὲ ταῦτα ἀλλὰ καὶ ἡ λοιπὴ βλακεία ἢ ἐν ταῖς πόλεσι πολιτευομένη καὶ τοσαῦτα μόνον σιτοῦνται ὅσα πρὸς τὴν τῆς ζωῆς σύ- 30 στασιν αὐτοῖς ἀρκέσαι δύναται, καὶ τὸν λοιπὸν ἅπαντα χρόνον ἐν ὕμνοις καὶ διηνεκέσιν εὐχαῖς τὴν ἑαυτῶν ἀπασχολοῦσι διάνοιαν καὶ ἐν τούτῳ τὴν ἀγγελικὴν διαγωγὴν μιμούμενοι.

1. Α' Κορ. 4,12.

2. Πράξ. 20,34.

3. Ματθ. 5,19.

αυτό, τὸ ὅτι δηλαδὴ ἔχουν διαφορετικὴ γλώσσα ἀπὸ μᾶς, ἀλλὰ ἄς φέρομε προσεκτικὰ στὴ σκέψη μας τὴν εὐσέβεια τῆς ψυχῆς τους, οὔτε τὸ ὅτι ἔχουν βαρβαρικὴ γλώσσα, ἀλλὰ ἄς σκεφθοῦμε τὰ ἐσωτερικὰ φρονήματά τους καὶ ὅτι ἐκεῖνα ποὺ ἐμεῖς φροντίζομε νὰ διδάσκομε γιὰ τὴν εὐσέβεια μὲ τὰ λόγια, αὐτὰ αὐτοὶ τὰ δείχνουν στὴν πράξη, ἐκπληρώνοντας μὲ τὰ ἔργα τους τὸν ἀποστολικὸ νόμο ποὺ παραγγέλλει μὲ τὴν καθημερινὴ ἐργασία τῶν χειρῶν νὰ ἐξασφαλίζομε τὴν τροφή μας.

3. Γιατὶ ἄκουσαν τὸν μακάριο Παῦλο ποὺ λέγει, «κοπιᾶζομε ἐργαζόμενοι μὲ τὰ ἴδια τὰ χέρια μας»¹. καὶ πάλι· «ὅτι τὶς δικές μου ἀνάγκες καὶ τῶν συντρόφων μου τὶς ὑπηρετήσαν αὐτὰ τὰ χέρια»². Καὶ φροντίζοντας αὐτὰ νὰ τὰ ἐφαρμόζουν μὲ τὰ ἔργα τους ἀφήνουν νὰ βγεῖ φωνὴ λαμπρότερη ἀπὸ τοὺς λόγους, παρουσιάζοντας τοὺς ἑαυτοὺς τους μὲ τὶς πράξεις ἄξιους τοῦ μακαρισμοῦ ποὺ λέχθηκε ἀπὸ τὸ Χριστό· γιατὶ λέγει, «μακάριος εἶναι ἐκεῖνος ποὺ πράττει καὶ διδάσκει»³. Ὅταν δηλαδὴ προηγεῖται ἡ διδασκαλία μὲ τὰ ἔργα δὲν χρειάζεται τότε ἡ διδασκαλία μὲ τὰ λόγια. Καὶ θὰμποροῦσες νὰ δεῖς τὸν καθένα ἀπ' αὐτοὺς ἄλλοτε νὰ στέκεται δίπλα στὸ ἱερὸ βῆμα καὶ νὰ διαβάζει τοὺς θεῖους νόμους καὶ νὰ διδάσκει αὐτοὺς ποὺ τὸν ἀκοῦν, ἄλλοτε πάλι νὰ κοπιᾶζει γιὰ τὴν καλλιέργεια τῆς γῆς πότε σύροντας τὸ ἄροτρο καὶ ἀνοίγοντας τὰ αὐλάκια τῆς γῆς καὶ ρίχνοντας μέσα σ' αὐτὰ τὰ σπέρματα καὶ ἐμπιστευόμενος αὐτὰ στοὺς κόλπους αὐτῆς, καὶ πότε νὰ χρησιμοποιεῖ τὸ ἄροτρο τῆς διδασκαλίας καὶ νὰ ἐναποθέτει μέσα στὶς ψυχὲς τῶν μαθητῶν του τὸν σπόρο τῶν θείων μαθημάτων.

4. Ἄς μὴ παραβλέπομε λοιπὸν τὴν ἀρετὴ αὐτῶν προσέχοντας ἀπλῶς τὸ ἐξωτερικὸ σχῆμα τῶν λόγων τους, ἀλλ' ἄς γνωρίσομε μὲ ἀκρίβεια τὴν ἀγγελικὴ ζωὴ τους, τὴ γεμάτη φιλοσοφικότητα διαγωγή τους. Γιατὶ κάθε μορφὴ τρυφῆς καὶ πολυφαγίας ἀπομακρύνθηκε ἀπ' αὐτοὺς· καὶ ὄχι μόνον αὐτὰ ἀλλὰ καὶ ἡ ὑπόλοιπη βλακεία ποὺ συνηθίζεται στὶς πόλεις, καὶ τόσα μόνον τρώγουν, ὅσα μποροῦν νὰ ἐπαρκέσουν γιὰ τὴ διατήρηση τῆς ζωῆς τους, ἐνῶ τὸν ὑπόλοιπο χρόνο ἀπασχολοῦν τὴ σκέψη τους μὲ ὕμνους καὶ ἀσταμάτητες προσευχάς, μιμούμενοι καὶ ὡς πρὸς αὐτὸ τὸν ἀγγελικὸ τρόπο ζωῆς.

5. Καθάπερ γὰρ ἐκείναις ταῖς ἀσωμάτοις δυνάμεσιν ἐν τούτῳ μόνον ἔργον ἐστὶ τὸ διὰ παντὸς ὑμνεῖν τὸν τῶν ὄλων δημιουργόν, τὸν αὐτὸν δὴ τρόπον καὶ οἱ θαυμάσιοι οὗτοι ἄνδρες καὶ τοῦ σώματος τὴν χρείαν παραμυθοῦνται διὰ τὸ σαρκὶ συμπεπλέχθαι, καὶ τὸν 5 ἄλλον ἅπαντα χρόνον τοῖς ὕμνοις καὶ ταῖς εὐχαῖς προσανέχουσι, πολλὰ χαίρειν εἰπόντες ταῖς βιωτικαῖς φαντασίαις καὶ διὰ τῆς ἀρίστης αὐτῶν πολιτείας τοὺς ὑπηκόους εἰς τὴν οἰκείαν μίμησιν ἐναγαγεῖν σπουδάζουσι. Τίς ἂν οὖν κατ' ἀξίαν τούτους μακαρίσειεν ὅτι τῆς ἔξωθεν παιδείσεως μὴ μετέχοντες τὴν ἀληθῆ σοφίαν ἐπαιδεύ- 10 θησαν, δεικνύντες ἐκεῖνο τὸ ἀποστολικὸν διὰ τῶν ἔργων πληρούμενον, «ὅτι τὸ μωρὸν τοῦ Θεοῦ σοφώτερον τῶν ἀνθρώπων ἐστί»;

6. Ὅταν γὰρ ἴδῃς τὸν ἰδιώτην τοῦτον καὶ ἄγροικον καὶ μηδὲν εἰδὸτα πλέον ἢ τὰ κατὰ τὴν γεωργίαν καὶ τὴν τῆς γῆς ἐπιμέλειαν τῶν μὲν παρόντων οὐδένα ποιούμενον λόγον, πρὸς δὲ τὰ ἐν τοῖς 15 οὐρανοῖς ἀποκείμενα ἀγαθὰ ἐπτερωμένον τὴν διάνοιαν καὶ φιλοσοφεῖν ἐπιστάμενον περὶ τῶν ἀπορρήτων ἐκείνων ἀγαθῶν καὶ ταῦτα μετὰ ἀκριβείας εἰδὸτα ἅπερ οἱ φιλόσοφοι καὶ μέγα ἐπὶ τῷ πώγωνι καὶ τῇ βακτηρίᾳ φρονοῦντες οὐδὲ φαντασθῆναί ποτε ἠδυνήθησαν, πῶς οὐκ ἐναργῆ λήψη τῆς τοῦ Θεοῦ δυνάμεως τὴν ἀπόδειξιν; Πό- 20 θεν γάρ, εἶπέ μοι, ἄλλοθεν τούτοις ἢ τοσαύτη τῆς ἀρετῆς φιλοσοφία καὶ τὸ μὴ τοῖς ὀρωμένοις προσέχειν ἀλλὰ τὰ ἄδηλα καὶ ἀφανῆ καὶ τὰ ἐν ἐλπίσι τῶν φαινομένων καὶ ἐν χερσὶ ὄντων προτιθέσθαι; Τοῦτο γάρ ἐστι πίστις ὅταν τις τὰ ὑπὸ τοῦ Θεοῦ ἐπαγγελθέντα κἂν μὴ φαίνεται τούτοις τοῖς τοῦ σώματος ὀφθαλμοῖς, ἀξιοπιστότερα 25 ἡγήται τῶν φαινομένων καὶ πρὸ τῶν ὀφθαλμῶν κειμένων τῶν ἡμετέρων.

7. Οὕτως οἱ δίκαιοι πάντες εὐδοκίμησαν καὶ τῶν ἀπορρήτων ἐκείνων ἀγαθῶν ἠξιώθησαν. Οὕτως ὁ πατριάρχης Ἀβραὰμ ἀνεκηρύχθη παρὰ τοῦ Δεσπότου, τὴν ἀσθένειαν τῆς ἀνθρωπίνης φύσεως 30 παραδραμῶν καὶ πρὸς τὴν δύναμιν τοῦ ἐπαγγειλαμένου πᾶσαν αὐτοῦ τείνας τὴν διάνοιαν. Διὸ καὶ ἀνακηρύττεται ὑπὸ τῆς θείας Γρα-

5. Ὅπως ἀκριβῶς δηλαδὴ ἓνα μόνο εἶναι τὸ ἔργο ἐκείνων τῶν ἀσωμάτων δυνάμεων, τὸ νὰ ὑμνοῦν δηλαδὴ διαρκῶς τὸν δημιουργό, κατὰ τὸν ἴδιο λοιπὸν τρόπο καὶ οἱ θαυμάσιοι αὐτοὶ ἄνδρες καὶ τὶς ἀνάγκες τοῦ σώματος ἱκανοποιοῦν, ἐφόσον συνδέονται μὲ σῶμα, καὶ ὅλον τὸν ὑπόλοιπο χρόνο τους τὸν ἀφιερώνουν σὲ ὕμνους καὶ προσευχές, ἀφοῦ ἀποχαιρέτησαν μιὰ γιὰ πάντα τὶς κοσμικὲς φαντασίαι καὶ μὲ τὸν ἄριστο τρόπο τῆς ζωῆς τους φροντίζουν νὰ ὀδηγήσουν πρὸς μίμησίν τους τοὺς ὑποτακτικούς τους. Ποιὸς λοιπὸν θὰ μπορούσε νὰ μακαρίσει αὐτοὺς ἐπάξια, γιατί, ἂν καὶ δὲν γνωρίζουν τὴν κοσμικὴ σοφία, γνώρισαν τὴν ἀληθινὴ σοφία, πραγματοποιώντας μὲ τὰ ἔργα τους ἐκεῖνο τὸ ἀποστολικό· «ὅτι τὸ μωρὸ τοῦ Θεοῦ εἶναι πιὸ σοφὸ ἀπὸ τὴ σοφία τῶν ἀνθρώπων»⁴.

6. Ὅταν λοιπὸν δεῖς τὸν ἰδιώτη αὐτὸν καὶ ἀπλὸ ἄνθρωπο, ποὺ δὲν γνωρίζει τίποτε παραπάνω ἀπὸ τὴ γεωργία καὶ τὴν καλλιέργεια τῆς γῆς, νὰ μὴ δείχνει καμιὰ φροντίδα γιὰ τὰ πράγματα τῆς παρούσας ζωῆς, ἀλλὰ νὰ πετάει ἡ σκέψη του πρὸς τὰ ἀγαθὰ· ποὺ ἐπιφυλάσσονται στὸν οὐρανὸ καὶ νὰ γνωρίζει νὰ φιλοσοφεῖ γιὰ τὰ ἀπόρρητα ἐκεῖνα ἀγαθὰ, καὶ μάλιστα νὰ γνωρίζει μὲ λεπτομέρεια ἐκεῖνα ποὺ δὲν μπόρεσαν οὔτε κἂν νὰ τὰ φαντασθοῦν ποτὲ οἱ φιλόσοφοι ποὺ μεγαλοφρονοῦν γιὰ τὸ πηγούνι καὶ τὴ ράβδο τους, πῶς δὲ θὰ λάβεις καθαρὴ ἀπόδειξη τῆς δυνάμεως τοῦ Θεοῦ; Γιατὶ πές μου σὲ παρακαλῶ, ἀπὸ ποῦ ἄλλοῦ δόθηκε σ' αὐτοὺς ἡ τόση μεγάλη φιλοσοφία τῆς ἀρετῆς καὶ ἡ δύναμη νὰ μὴ προσέχουν τὰ ὀρατά, ἀλλὰ τὰ ἄγνωστα καὶ μὴ φανερά καὶ νὰ προτιμοῦν τὰ ἐπιζόμενα ἀπὸ ἐκεῖνα ποὺ βλέπονται καὶ βρίσκονται στὰ χέρια τους; Γιατὶ αὐτὸ εἶναι πίστη, ὅταν κανεὶς θεωρεῖ πιὸ ἀξιόπιστα ἀπὸ ἐκεῖνα ποὺ βλέπονται καὶ βρίσκονται μπροστὰ στὰ μάτια μας ἐκεῖνα ποὺ ὑποσχέθηκε ὁ Θεὸς καὶ ποὺ δὲν βλέπονται μὲ τὰ μάτια τοῦ σώματος.

7. Ἔτσι ὅλοι οἱ δίκαιοι εὐδοκίμησαν καὶ ἀξιώθηκαν τὰ ἀπόρρητα ἐκεῖνα ἀγαθὰ. Ἔτσι ὁ πατριάρχης Ἀβραὰμ ἀνακηρύχθηκε ἀπὸ τὸν Κύριο, παραμερίζοντας τὴν ἀδυναμία τῆς ἀνθρώπινης φύσεως καὶ προσηλώνοντας ὅλη τὴ σκέψη του στὴ δύναμη ἐκείνου ποὺ τοῦ ἔδωσε τὴν ὑπόσχεση. Γι' αὐτὸ καὶ ἀνακηρύσσεται ἀπὸ τὴ

φῆς· «ἐπίστευσε» γάρ, φησίν, «Ἀβραὰμ τῷ Θεῷ καὶ ἐλογίσθη αὐτῷ εἰς δικαιοσύνην». Διὰ τοῦτο καὶ ἐκ προοιμίων ἀκούσας, «ἔξελθε ἐκ τῆς γῆς σου καὶ ἐκ τῆς συγγενείας σου καὶ ἐκ τοῦ οἴκου τοῦ πατρός σου, καὶ δεῦρο εἰς γῆν ἣν ἂν σοι δείξω», μετὰ πολλῆς 5 τῆς προθυμίας ὑπήκουσε καὶ τὸ ἐπιταχθὲν εἰς ἔργον ἤγαγε καὶ κατελίμπανε μὲν τὴν οἰκείαν γῆν ἔνθα κατασκηνώσας ἐτύγχανεν, ἐξείη δὲ οὐκ εἰδὼς ὅπου στήσεται. Ἀλλὰ τῶν δήλων καὶ ὡμολογημένων προετίμα τὸ κελευθὲν παρὰ τοῦ Δεσπότη καὶ οὐ μόνον οὐ περιεργάζετο τὸ πρόσταγμα οὐδὲ ἐταράττετο τὸν λογισμόν, ἀλλὰ 10 πρὸς τὸ ἀξίωμα τοῦ κελεύσαντος ἀφορῶν, πάντα τὰ ἀνθρώπινα κωλύματα παραδραμῶν, ἐνὸς ἦν μόνου, τοῦ μηδὲν ἐλλίπειν τῶν προσταχθέντων.

8. Ταῦτα δὲ ἐγίνετο οὐ διὰ τὸν δίκαιον μόνον ἵνα δειχθῇ αὐτοῦ τῆς πίστεως τὸ μέγεθος, ἀλλ' ἵνα καὶ ἡμεῖς ζηλωταὶ γενώμεθα τοῦ 15 πατριάρχου. Ἐπειδὴ γὰρ εἶδεν αὐτοῦ τὴν εὐγνώμονα ψυχὴν, διὰ τοῦτο καθάπερ φωστῆρα λανθάνοντα καὶ κεκρυμμένον ἐβουλήθη εἰς τὴν Χαναναίαν αὐτὸν μεταστῆσαι, ἵνα τοὺς αὐτόθι πλανωμένους καὶ ὑπὸ τοῦ τῆς ἀγνοίας σκότους ἔτι πεπηρωμένην ἔχοντας τὴν διάνοιαν, εἰς τὸν τῆς εὐσεβείας χειραγωγῆσιν λόγον. Ὁ δὴ καὶ γέ- 20 γονε καὶ δι' ἐκείνου λοιπὸν οὐχ οἱ τὴν Παλαιστίνην μόνον οἰκοῦντες ἀλλὰ καὶ οἱ τὴν Αἴγυπτον ἐμάνθανον καὶ τοῦ Θεοῦ τὴν περὶ αὐτὸν πρόνοιαν καὶ τοῦ δικαίου τὴν ἀρετὴν. Ὅρα γὰρ αὐτοῦ τῆς μεγαλοψυχίας τὴν ὑπερβολὴν, ὅπως πτερωθεὶς ὑπὸ τοῦ περὶ τὸν Θεὸν πόθου οὐ μέχρι τῶν ὀρωμένων ἴστατο οὐδὲ τοῖς ἐπαγγελθεῖ- 25 σι μόνον προσεῖχεν, ἀλλὰ τὰ μέλλοντα ἐφαντάζετο. Καὶ τοῦ Θεοῦ γῆν ἀντὶ γῆς ἐπαγγελιαμένου καὶ εἰπόντος, «ἔξελθε ἐκ τῆς γῆς σου καὶ δεῦρο εἰς γῆν ἣν ἂν σοι δείξω», αὐτός, καταλιπὼν τὰ αἰσθητά, τῶν νοητῶν ἠφίετο.

9. Τάχα αἰνιγμα ὑμῖν εἶναι δοκεῖ τὸ εἰρημένον. Ἀλλὰ μὴ θορυβηθῆτε· ἐγὼ τὴν ἀπόδειξιν ἐπάγω ἵνα μάθητε ὅπως ὁ δίκαιος αἰσθητῶν ἐπαγγελίαν δεξάμενος περὶ τὰ νοητὰ τὴν ἐπιθυμίαν εἶχε. Πόθεν οὖν τοῦτο ἀκριβῶς εἰσόμεθα; Ἀκούσωμεν αὐτοῦ λέγοντος,

5. Ρωμ. 4,3.

6. Γεν. 12,1.

θεία Γραφή· γιατί λέγει· «πίστεψε ὁ Ἀβραὰμ στὸ Θεὸ καὶ λογαριάσθηκε αὐτὸ γιὰ τὴ δικαίωσή του»⁵. Γι' αὐτὸ καὶ ἀκούοντας ἀπὸ τὴν ἀρχή, «φύγε ἀπὸ τὴ χώρα σου καὶ ἀπὸ τοὺς συγγενεῖς σου καὶ ἀπὸ τὸν πατρικὸ σου οἶκο καὶ πήγαινε στὴ χώρα ποὺ θὰ σοῦ δείξω»⁶, ὑπάκουσε μὲ μεγάλη προθυμία καὶ πραγματοποίησε τὴν ἐντολὴ ποὺ ἔλαβε, ἐγκαταλείποντας τὴ γῆ στὴν ὁποία ἦταν κατασκηνωμένος καὶ φεύγοντας χωρὶς νὰ ξέρει ποῦ θὰ σταματήσει. Ἀλλὰ ἀπὸ τὰ φανερὰ καὶ σίγουρα προτιμοῦσε τὸ πρόσταγμα τοῦ Κυρίου καὶ ὄχι μόνο δὲν περιεργαζόταν τὸ πρόσταγμα καὶ δὲν ταρασσόταν ὁ λογισμὸς του, ἀλλ' ἔχοντας στραμμένη ὅλη τὴν προσοχή του στὴν ἀξιοπιστία ἐκείνου ποὺ ἔδινε τὴν προσταγὴ καὶ παραβλέποντας ὅλα τὰ ἀνθρώπινα ἐμπόδια, γιὰ ἓνα πράγμα μόνο φρόντιζε, τὸ νὰ μὴ παραλείψει τίποτε ἀπὸ τὰ προσταχθέντα.

8. Καὶ αὐτὰ γίνονταν ὄχι μόνο γιὰ τὸν δίκαιο γιὰ νὰ δειχθεῖ τὸ μέγεθος τῆς πίστεώς του, ἀλλὰ γιὰ νὰ γίνομε καὶ ἐμεῖς μιμητὲς τοῦ πατριάρχη. Ἐπειδὴ δηλαδὴ γνώριζε τὴν εὐγνώμονα ψυχὴ αὐτοῦ, γι' αὐτὸ θέλησε νὰ τὸν μεταφέρει στὴ γῆ τῆς Χαναὰν σὰν κάποιον ἄγνωστο καὶ κρυμμένο ἀστέρι, γιὰ νὰ ὀδηγήσει στὴν ὁδὸ τῆς εὐσέβειας ἐκείνους ποὺ κατηκοῦσαν ἐκεῖ ζώντας μέσα στὴν πλάνη καὶ ἔχοντας τυφλὰ τὰ μάτια τῆς διάνοιάς τους ἐξ αἰτίας τοῦ σκότους τῆς ἄγνοιας. Πράγμα λοιπὸν ποὺ ἔγινε καὶ μέσω ἐκείνου γνώριζαν πλεον καὶ τὴν πρόνοια τοῦ Θεοῦ πρὸς αὐτὸν καὶ τὴν ἀρετὴ ἐκείνου ὄχι μόνο ἐκεῖνοι ποὺ κατοικοῦσαν στὴν Παλαιστίνη, ἀλλὰ καὶ οἱ κάτοικοι τῆς Αἰγύπτου. Πρόσεχε δηλαδὴ τὴν ὑπερβολικὴ μεγαλοψυχία του, πῶς, ἀφοῦ ἀναπτερώθηκε ἀπὸ τὸν πόθο γιὰ τὸ Θεό, δὲν σταματοῦσε σ' ἐκεῖνα ποὺ ἔβλεπε οὔτε πρόσεχε μόνο στὶς ὑποσχέσεις, ἀλλὰ σκεπτόταν καὶ τὰ μελλοντικά. Καὶ ἐνῶ ὁ Θεὸς τοῦ ὑποσχέθηκε γῆ ἀντὶ τῆς γῆς στὴν ὁποία ζοῦσε, λέγοντας, «φύγε ἀπὸ τὴ χώρα σου καὶ πήγαινε στὴ χώρα ποὺ θὰ σοῦ δείξω», αὐτὸς, ἀφήνοντας τὰ αἰσθητά, ἐπιδίωκε μὲ πόθο τὰ πνευματικά.

9. Ἴσως σᾶς φαίνεται αἰνιγματικὸ αὐτὸ ποὺ σᾶς εἶπα. Ἀλλὰ μὴν ἀνησυχεῖτε· ἐγὼ θὰ σᾶς δώσω τὶς ἀποδείξεις, γιὰ νὰ μάθετε πῶς ὁ δίκαιος, ἐνῶ ἔλαβε ὑποσχέσεις γιὰ αἰσθητά, αὐτὸς ἐπιθυμοῦσε τὰ πνευματικά. Ἀπὸ ποῦ λοιπὸν θὰ τὸ μάθομε αὐτὸ μὲ ἀκρίβεια; Ἄς ἀκούσομε αὐτὸν τὸν ἴδιο ποὺ λέγει, ἢ καλύτερα τὸν μα-

μᾶλλον δὲ τοῦ μακαρίου Παύλου, τοῦ τῆς οἰκουμένης διδασκάλου, τοῦ μετὰ ἀκριβείας ταῦτα ἅπαντα ἐπισταμένου, περὶ αὐτοῦ λέγοντος, οὐ περὶ αὐτοῦ δὲ μόνον ἀλλὰ καὶ περὶ τῶν δικαίων πάντων. Μνημονεῦσαι γάρ ποτε βουλόμενος τοῦ καταλόγου τῶν δικαίων 5 οἶον τοῦ Ἀβραάμ, τοῦ Ἰσαάκ, τοῦ Ἰακώβ φησι· «κατὰ πίστιν ἀπέθανον οὗτοι πάντες μὴ κομισάμενοι τὰς ἐπαγγελίας ἀλλὰ πόρρωθεν αὐτὰς ἰδόντες καὶ ἀσπασάμενοι καὶ ὁμολογήσαντες ὅτι ξένοι καὶ παρεπίδημοί εἰσιν ἐπὶ τῆς γῆς».

10. Τί λέγεις, ὦ μακάριε Παῦλε; Οὐκ ἔλαβον τὰς ἐπαγγελίας; οὐ 10 τὴν Παλαιστίνην πᾶσαν κατέσχον; οὐ κύριοι τῆς γῆς γεγόνασι; Ναί, φησί· τὴν μὲν Παλαιστίνην εἰλήφασι καὶ τῆς γῆς τὴν κατάσχεσιν, ἀλλὰ τοῖς τῆς πίστεως ὀφθαλμοῖς περὶ ἕτερα τὴν ἐπιθυμίαν εἶχον. Ἐπήγαγεν οὖν λέγων· «οἱ γὰρ ταῦτα λέγοντες ἐμφανίζουσιν ὅτι πατρίδα ζητοῦσι καὶ εἰ μὲν ἐκείνης ἐμνημόνευον ἀφ' ἧς ἐξῆλθον, εἶχον 15 ἂν καιρὸν ἀνακάμψαι· νῦν δὲ κρείττονος ὀρέγονται, τουτέστιν ἐπουρανίου». Εἶδες αὐτῶν τὸν πόθον; εἶδες αὐτῶν τὴν ἐπιθυμίαν; εἶδες πῶς τοῦ Θεοῦ πανταχοῦ αἰσθητὰ ἐπαγγελομένου καὶ περὶ γῆς διαλεγόμενου, οὗτοι ἐκείνην ἐζήτουν τὴν πατρίδα καὶ ἐκείνης ὀρέγοντο τῆς ἐπουρανίου; Διὰ γὰρ τοῦτο προσέθηκεν· «ἧς τεχνίτης 20 ἐστὶ καὶ δημιουργὸς ὁ Θεός». Εἶδες πῶς τῶν νοητῶν ἐπεθύμουν καὶ ἐκεῖνα ἐφαντάζοντο τὰ μὴ τοῖς σωματικοῖς ὀφθαλμοῖς φαινόμενα ἀλλὰ τῇ πίστει νοούμενα;

11. Ἄλλ' ἐνταῦθα θορυβεῖται μου ἡ διάνοια καὶ συγχεῖται ὁ λογισμὸς, ὅταν ἐννοήσω ὅτι ἀπεναντίας πᾶσι τούτοις ἡμεῖς ἐρχόμεθα. 25 Καθάπερ γὰρ οἱ δίκαιοι οὗτοι αἰσθητῶν ἐπαγγελίαν δεξάμενοι περὶ τὰ νοητὰ τὴν ἐπιθυμίαν ἔσχον, οὕτως ἡμεῖς νοητῶν ἐπαγγελίαν δεξάμενοι περὶ τὰ αἰσθητὰ ἐπτοήμεθα καὶ οὐκ ἀκούομεν τοῦ μακαρίου Παύλου λέγοντος· «τὰ γὰρ βλεπόμενα πρόσκαιρα, τὰ δὲ μὴ βλεπόμενα αἰώνια». Καὶ πάλιν ἀλλαχοῦ δηλῶν ὅτι τοιαῦτά ἐστι τὰ 30 ἤτοιμασμένα τοῖς ἀγαπῶσιν αὐτὸν λέγει· «ἃ ὀφθαλμὸς οὐκ εἶδε καὶ οὐς οὐκ ἤκουσε καὶ ἐπὶ καρδίαν ἀνθρώπου οὐκ ἀνέβη». Ἡμεῖς δὲ καὶ μετὰ ταῦτα ἅπαντα περὶ τὰ παρόντα κεχήναμεν, τὸν πλοῦτον

7. Ἐβρ. 11,13.

8. Ἐβρ. 11,14-16. 9. Ἐβρ. 11,10. 10. Β' Κορ. 4,18. | 11. Α' Κορ. 2,9.

κάριο Παῦλο, τὸν δάσκαλο τῆς οἰκουμένης, ποὺ γνώριζε μὲ τόση ἀκρίβεια ὅλα αὐτά, νὰ λέγει γι' αὐτόν, καὶ ὄχι μόνο γι' αὐτόν, ἀλλὰ καὶ γιὰ ὄλους τοὺς δικαίους. Γιατί, θέλοντας κάποτε νὰ μνημονεύσει τὸν κατάλογο τῶν δικαίων, ὅπως τὸν Ἀβραάμ, τὸν Ἰσαάκ, τὸν Ἰακώβ, λέγει· «ὄλοι αὐτοὶ πέθαναν μὲ πίστη, χωρὶς νὰ ἐπιτύχουν τίς ὑποσχέσεις, ἀλλὰ τίς εἶδαν ἀπὸ μακριὰ καὶ τίς ἀποδέχθηκαν καὶ ὁμολόγησαν ὅτι εἶναι ξένοι καὶ περαστικοὶ ἀπὸ τῆ γῆ»⁷.

10. Τί λές, μακάριε Παῦλε; δὲν ἐπέτυχαν τίς ὑποσχέσεις; δὲν κατέκτησαν ὅλη τὴν Παλαιστίνη; δὲν ἔγιναν κύριοι τῆς γῆς; Ναί, λέγει· κατέκτησαν τὴν Παλαιστίνη καὶ ἔγιναν κύριοι τῆς γῆς, ἀλλὰ μὲ τοὺς ὀφθαλμοὺς τῆς πίστεως ἄλλοῦ εἶχαν προσηλωμένη τὴν ἐπιθυμία τους. Πρόσθεσε λοιπὸν καὶ εἶπε· «γιατὶ ἐκεῖνοι ποὺ λέγουν αὐτά, δείχνουν ὅτι ζητοῦν τὴν πατρίδα τους, καὶ ἂν εἶχαν στὴ σκέψη τους ἐκείνην ἀπὸ τὴν ὁποία ἔφυγαν, θὰ μπορούσαν νὰ ἐπιστρέψουν σ' αὐτήν· τώρα ὅμως ἐπιθυμοῦν καλύτερη, δηλαδὴ τὴν ἐπουράνια»⁸. Εἶδες τὸν πόθο αὐτῶν; εἶδες τὴν ἐπιθυμία τους; εἶδες πῶς ἐνῶ ὁ Θεὸς παντοῦ ὑπόσχεται αἰσθητὰ καὶ ὁμιλεῖ γιὰ τὴ γῆ, αὐτοὶ ζητοῦσαν ἐκείνη τὴν πατρίδα καὶ λαχταροῦσαν ἐκείνη τὴν ἐπουράνια; Γι' αὐτὸ πρόσθεσε· «τῆς ὁποίας τεχνίτης καὶ δημιουργὸς εἶναι ὁ Θεός»⁹. Εἶδες πῶς ἐπιθυμοῦσαν τὰ πνευματικὰ καὶ σκέπτονταν ἐκεῖνα ποὺ δὲν βλέπονται μὲ τὰ σωματικὰ μάτια ἀλλὰ γίνονται κατανοητὰ μὲ τὴν πίστη;

11. Ἄλλ' ἐδῶ ἀνησυχία καταπλημμυρίζει τὴ σκέψη μου καὶ σύγχυση τὸ λογισμό μου, ὅταν σκεφθῶ ὅτι ἐμεῖς ἐνεργοῦμε ἐντελῶς ἀντίθετα μὲ ὄλους αὐτούς. Γιατί, ὅπως ἀκριβῶς ἐκεῖνοι, ἐνῶ εἶχαν λάβει ὑποσχέσεις γιὰ αἰσθητὰ, αὐτοὶ ἐπιθυμοῦσαν τὰ πνευματικὰ, ἔτσι ἐμεῖς, ἐνῶ δεχθήκαμε ὑπόσχεση γιὰ πνευματικὰ, εἴμαστε προσηλωμένοι στὰ αἰσθητὰ καὶ δὲν ἀκοῦμε τὸν μακάριο Παῦλο ποὺ λέγει· «τὰ βλεπόμενα εἶναι πρόσκαιρα, ἐνῶ τὰ μὴ βλεπόμενα αἰώνια»¹⁰. Καὶ πάλι ἄλλοῦ, γιὰ νὰ δείξει ὅτι τέτοια εἶναι ἐκεῖνα ποὺ ἔχουν ἐτοιμασθεῖ γιὰ ἐκείνους ποὺ ἀγαποῦν αὐτόν, λέγει· «ἐκεῖνα ποὺ μάτι δὲν τὰ εἶδε καὶ αὐτὶ δὲν τὰ ἄκουσε καὶ σὲ καρδιὰ ἀνθρώπου δὲν ἀνέβηκαν»¹¹. Ἐμεῖς ὅμως καὶ μετὰ ἀπὸ ὅλα αὐτὰ εἴμαστε ἀπορροφημένοι ἀπὸ τὰ παρόντα πράγματα, ἐννοῶ τὸν πλοῦτο καὶ τὴ δόξα τῆς παρούσας ζωῆς, τὴν τρυφή, τίς τιμές

λέγω καὶ τὴν δόξαν τοῦ παρόντος βίου, τὴν τρυφήν, τὰς τιμὰς τὰς παρὰ τῶν ἀνθρώπων· ταῦτα γὰρ δοκεῖ εἶναι τὰ λαμπρὰ τοῦ παρόντος βίου. Ἐδοκεῖ, εἶπον, ἐπειδὴ σκιᾶς καὶ ὄνειράτων οὐδὲν διενήνοχε.

5 12. Καὶ γὰρ ὁ πλοῦτος αὐτὸς οὐδὲ μέχρι τῆς ἐσπέρας πολλάκις παρέμεινε τοῖς αὐτὸν κατέχειν οἰομένοις, ἀλλὰ καθάπερ δραπέτης ἀγνώμων ἀπὸ τούτου πρὸς ἕτερον μεθίσταται, καὶ γυμνοὺς καὶ ἐρήμους ἀφήσει τοὺς μετὰ πολλῆς τῆς σπουδῆς αὐτὸν περιέποντας· ὅτι δὲ καὶ κινδύνοις πολλάκις περιέβαλεν ἀφορήτοις τοὺς πολλῶν
10 περὶ αὐτὸν τὴν ἐπιθυμίαν ἔχοντας αὐτὴ τῶν πραγμάτων ἢ πείρα διδάσκαλος ἅπασιν καθέστηκε. Τοιοῦτόν τί ἐστὶ καὶ ἡ δόξα ἢ ἀνθρωπίνῃ· ὁ γὰρ σήμερον λαμπρὸς καὶ ἐπίσημος παρὰ πᾶσι φαινόμενος ἀθρόον ἄτιμος γίνεται καὶ πᾶσιν εὐκαταφρόνητος.

13. Τί οὖν τούτων γένοιτ' ἂν οὐδαμινέστερον, τῶν πρὶν ἢ φανῆ-
15 ναι λέγω ἀφιπταμένων, τῶν οὐδέποτε ἰσταμένων ἀλλ' οὕτω ταχέως παρατρεχόντων τοὺς περὶ ταῦτα ἐπτοημένους; Καθάπερ γὰρ τὸν τροχὸν οὐδέποτε ἔστιν ἰδεῖν ἐπὶ τοῦ αὐτοῦ τῆς ἀντυγος μένοντα μέρος ἀλλὰ διηνεκῶς στρεφόμενον καὶ ἄνω καὶ κάτω περιλαγόμενον, οὕτω καὶ ἐπὶ τῶν πραγμάτων ἔστιν ἰδεῖν. Ὁξύρροπος γὰρ τῶν
20 ἀνθρωπίνων πραγμάτων ἢ μεταβολῇ καὶ ταχεῖα ἢ μετάπτωσις καὶ οὐδὲν βέβαιον οὐδὲ ἀκίνητον ἔχουσα, ἀλλὰ πάντα εὐπερίτρεπτα καὶ πολλῶν ἔχοντα τὴν πρὸς τὸ ἐναντίον ροπήν. Τί οὖν ἂν εἴη τούτων καταγελαστότερον τῶν πρὸς τὰ παρόντα κεχηνότων μὲν καὶ προσηλωμένων, τῶν δὲ διηνεκῶς ὄντως καὶ ἀεὶ μενόντων ταῦτα προ-
25 τιμότερα ἡγουμένων;

14. Διὰ τοῦτο καὶ ὁ προφήτης σφοδρὰν τὴν κατηγορίαν ποιούμενος τῶν περὶ ταῦτα ἐπτοημένων φησὶν· «ὡς ἐστῶτα ἐλογίσαντο καὶ οὐχ ὡς φεύγοντα». Ὅρα πῶς ἐνὶ ῥήματι παραστήσαι αὐτῶν ἐβουλήθη τὴν οὐδένειαν, οὐκ εἶπεν ὡς 'παρερχόμενα', οὐκ εἶπεν
30 'ὡς μεταβαλλόμενα', οὐκ εἶπεν 'ὡς παρατρέχοντα', ἀλλὰ τί; «ὡς φεύγοντα», τὸ τάχος αὐτῶν ἐνδείξασθαι βουλόμενος καὶ τὴν πολ-

ἐκ μέρους τῶν ἀνθρώπων· γιατί αὐτὰ θεωροῦνται ὅτι εἶναι τὰ λαμπρὰ τῆς παρούσας ζωῆς. Εἶπα ‘φαίνονται’, ἐπειδὴ δὲν διαφέρουν καθόλου ἀπὸ τῆ σκιά καὶ τὰ ὄνειρατα.

12. Καὶ πράγματι ὁ πλοῦτος αὐτὸς πολλές φορές δὲν παρέμεινε οὔτε μέχρι τὴν ἐσπέρα σ’ ἐκείνους πού νομίζουν ὅτι τὸν κατέχουν, ἀλλὰ σὰν ἀκριβῶς ἀχάριστος δραπέτης μεταπηδᾷ ἀπὸ τὸν ἓνα στὸν ἄλλο, ἀφήνοντας γυμνοὺς καὶ ἔρημους ἐκείνους πού μὲ μεγάλη μανία φροντίζουν γι’ αὐτόν. Τὸ ὅτι πάλι πολλές φορές περιέβαλε μὲ ἀφόρητους κινδύνους ἐκείνους πού ἔχουν μεγάλη ἐπιθυμία γι’ αὐτόν ἢ ἴδια ἢ πείρα τῶν πραγμάτων ἔγινε δάσκαλος σ’ ὅλους. Κάτι παρόμοιο εἶναι καὶ ἡ ἀνθρώπινη δόξα· γιατί ἐκεῖνος πού σήμερα θεωρεῖται ἀπὸ ὅλους λαμπρὸς καὶ περιβόητος, μέσα σὲ μιὰ στιγμή χάνει ὅλη τὴν τιμὴ του καὶ γίνεται περιφρονητὸς ἀπὸ ὅλους.

13. Τί λοιπὸν θὰ μπορούσε νὰ ὑπάρξει εὐτελέστερο ἀπὸ ἐκεῖνα, ἐννοῶ ἀπὸ ἐκεῖνα πού πρὶν καλὰ καλὰ φανοῦν φεύγουν καὶ χάνονται, πού δὲν παραμένουν ποτέ σταθερὰ ἀλλὰ τόσο γρήγορα ἐγκαταλείπουν ἐκείνους πού εἶναι κυριευμένοι ἀπ’ αὐτά; Ὅπως ἀκριβῶς δηλαδή τὸν τροχὸ δὲν εἶναι δυνατὸ νὰ τὸν δεῖ κανεὶς νὰ μένει στὸ ἴδιο μέρος τῆς τροχιᾶς του, ἀλλὰ στρέφεται συνεχῶς καὶ κινεῖται γύρω γύρω, τὸ ἴδιο εἶναι δυνατὸ νὰ δεῖ κανεὶς καὶ στὰ ἀνθρώπινα πράγματα. Γιατί εἶναι πολὺ γρήγορη ἡ μεταβολὴ τῶν ἀνθρώπινων πραγμάτων καὶ ταχεῖα ἡ μετάπτωση ἀπὸ τὴ μιὰ κατάσταση στὴν ἄλλη, μὴ ἔχοντας τίποτε τὸ σταθερὸ καὶ ἀκίνητο, ἀλλ’ ὅλα εἶναι εὐκολομετάβλητα καὶ πολὺ γρήγορα μεταπηδοῦν στὴν ἀντίθετη κατάσταση. Τί θὰ μπορούσε λοιπὸν νὰ ὑπάρξει πιὸ καταγέλαστο ἀπὸ ἐκείνους πού ἀπορροφῶνται ἀπὸ τὰ πράγματα τῆς παρούσας ζωῆς καὶ προσηλώνονται σ’ αὐτὰ καὶ θεωροῦν αὐτὰ προτιμότερα ἀπὸ ἐκεῖνα πού εἶναι διαρκῆ καὶ μένουν πάντοτε;

14. Γι’ αὐτὸ καὶ ὁ προφήτης, κατηγορώντας πάρα πολὺ αὐστηρὰ ἐκείνους πού προσηλώνονται σ’ αὐτά, λέγει· «τὰ θεώρησαν σὰν μόνιμα καὶ ὄχι σὰν περαστικά»¹². Πρόσεχε πῶς, θέλοντας μὲ ἓνα λόγο νὰ παραστήσει τὴ μηδαμινότητα αὐτῶν, δὲν εἶπε ‘σὰν παρερχόμενα’ ἀλλὰ τί; «σὰν φεύγοντα», θέλοντας νὰ δείξει τὴν ταχύτητα τῆς ἐξαφανίσεώς τους καὶ τὴ μεγάλη καὶ ξαφνικὴ μεταβολὴ

λὴν καὶ ἀθρόαν μεταβολὴν καὶ παιδεῦσαι ἡμᾶς μηδέποτε προστε-
τηκέναι τοῖς ὀρωμένοις ἀλλ' ἐκείνοις μόνοις πεποιθέναι καὶ θαρ-
ρεῖν οἷς ἂν ὁ Θεὸς ἐπαγγέλληται.

15. Κἂν γὰρ μυρία κωλύματα ἐν τῷ μέσῳ γένηται, οὐχ οἷόν τέ
5 ποτε διαπεσεῖν τὰ παρὰ τοῦ Θεοῦ ἐπαγγελθέντα. Ὡσπερ γὰρ αὐ-
τὸς ἄτρεπτος τυγχάνει καὶ ἀναλλοίωτος καὶ ἀεὶ μένων καὶ διηνε-
κῶς, οὕτω καὶ αἱ ἐπαγγελίαι αὐτοῦ ἀδιάπτωτοι καὶ ἀκίνητοι τυγ-
χάνουσι, πλὴν εἰ μήπου παρὰ ἔργον κωλυθῶσιν ἐλθεῖν. Ἐπὶ δὲ
τῶν ἀνθρωπίνων πραγμάτων τὸ ἐναντίον συμβαίνει. Καθάπερ γὰρ
10 φθαρτὴ καὶ ἐπίκηρός ἐστιν ἡ τῶν ἀνθρώπων φύσις, οὕτω καὶ αἱ
παρὰ τῶν ἀνθρώπων εἰσὶ δωρεαὶ φθαρταὶ καὶ μαραινόμεναι. Καὶ
εἰκότως· ἐπεὶ γὰρ φθαρτοὶ καὶ ἡμεῖς πάντες ἄνθρωποι καὶ τῶν ἀν-
θρωπίνων δωρεῶν ἢ φύσις τὴν ἡμετέραν φύσιν μιμεῖται. Ἐπὶ δὲ
τῶν τοῦ Θεοῦ ἐπαγγελιῶν οὐδὲν ἔστι τοιοῦτον ὑποπτεῦσαί ποτε,
15 ἀλλὰ τὰ ἐπαγγελθέντα ἐκεῖνα μόνα τὸ βέβαιον ἔχει καὶ ἀκίνητον
καὶ πάγιον καὶ στερεόν.

16. Διό, παρακαλῶ, ἐκεῖνα ζητῶμεν τὰ ἀεὶ μένοντα καὶ μεταβο-
λὴν οὐκ ἐπιδεχόμενα. Διὰ γὰρ τοῦτο ἐπίτηδες καὶ τὸν λόγον τοῦτον
εἰς μέσον παρήγαγον, ἵνα κοινήν πρὸς ἅπαντας ποιήσωμαι τὴν πα-
20 ραίνεσιν καὶ πρὸς τοὺς πάλαι μεμνημένους καὶ πρὸς τοὺς πρόσφα-
τον τῆς τοῦ βαπτίσματος δωρεᾶς ἀξιοθέντας. Ἐπειδὴ τοίνυν ἐν
ταῖς παρελθούσαις ἡμέραις παρὰ τοὺς τάφους τῶν ἀγίων μαρτύ-
ρων συνεχῶς παραγινόμενοι πολλὴν ἐκεῖθεν τὴν εὐλογίαν ἐκαρ-
πωσάμεθα καὶ δαψιλοῦς ἀπελαύσαμεν τῆς διδασκαλίας, μέλλει δὲ
25 λοιπὸν ἢ τῶν συνάξεων συνέχεια διακόπτεσθαι, ἀναγκαίως ὑπο-
μιμνήσκω τὴν ὑμετέραν ἀγάπην ὥστε ἔναυλον ἔχειν τῆς τοσαύτης
διδασκαλίας τὴν μνήμην καὶ τῶν βιωτικῶν ἀπάντων προτιμότερα
ποιεῖσθαι τὰ πνευματικά.

17. Καὶ μετὰ πολλῆς τῆς σπουδῆς καὶ τὰς ὑπὸ τὸν ὀρθρον εὐχὰς
30 καὶ ἐξομολογήσεις ἐνταῦθα παραγινόμενους ἀποδιδόναι τῷ τῶν
ὄλων Θεῷ καὶ εὐχαριστεῖν ὑπὲρ τῶν ἤδη παρασχεθέντων καὶ πα-
ρακαλεῖν πολλῆς ἀξιοθῆναι τῆς συμμαχίας πρὸς τὴν εἰς τὸ ἐξῆς
φυλακὴν· καὶ οὕτω μετὰ τὴν ἐντεῦθεν ἔξοδον μετὰ πάσης εὐλα-

καὶ νὰ μᾶς διδάξει νὰ μὴ προσκολλόμαστε ποτὲ στὰ ὄρατὰ πράγματα, ἀλλὰ νὰ στηρίζομε τὴν πεποίθησιν καὶ τὴν ἐμπιστοσύνην μας σ' ἐκεῖνα μόνο πού ὑπόσχεται ὁ Θεός.

15. Γιατί, κὶ ἂν ἀκόμη παρεμβληθοῦν ἀνάμεσά τους ἀμέτρητα ἐμπόδια, δὲν εἶναι ποτὲ δυνατὸ νὰ διαψευσθοῦν ἐκεῖνα πού ὑποσχέθηκε ὁ Θεός. Ὅπως δηλαδὴ αὐτὸς εἶναι ἀμετάβλητος καὶ ἀναλλοίωτος καὶ μένει πάντοτε καὶ διαρκῶς, ἔτσι καὶ οἱ ὑποσχέσεις του εἶναι ἀμετάπτωτες καὶ ἀμετακίνητες, ἐκτὸς ἂν παρεμβληθοῦν ἐμπόδια γιὰ τὴν πραγματοποίησίν του. Στὴν περίπτωσιν ὅμως τῶν ἀνθρώπινων πραγμάτων συμβαίνει τὸ ἀντίθετο. Γιατί, ὅπως ἀκριβῶς εἶναι φθαρτὴ καὶ πρόσκαιρη ἢ ἀνθρώπινη φύσις, ἔτσι καὶ οἱ ἀνθρώπινες δωρεές εἶναι φθαρτὲς καὶ μαραινόμενες. Καὶ πολὺ σωστά· γιατί, ἐφόσον ὅλοι ἡμεῖς οἱ ἄνθρωποι εἴμαστε φθαρτοὶ καὶ ἡ φύσις τῶν ἀνθρώπινων δωρεῶν μιμεῖται τὴν δικήν μας φύσιν. Στὴν περίπτωσιν ὅμως τῶν ὑποσχέσεων τοῦ Θεοῦ δὲν εἶναι δυνατὸ νὰ σκεφθεῖ ποτὲ κανεὶς κάτι τέτοιο, ἀλλ' οἱ ὑποσχέσεις του ἐκεῖνες μόνο ἔχουν τὸ βέβαιον καὶ ἀμετακίνητον καὶ σταθερὸν καὶ στερεόν.

Γι' αὐτὸ, παρακαλῶ, ἐκεῖνα νὰ ἐπιδιώκομε πού μένουν πάντοτε καὶ δὲν ἐπιδέχονται μεταβολήν. Γι' αὐτὸ ἐπίτηδες σᾶς τὰ εἶπα ὅλα αὐτὰ γιὰ νὰ δώσω τὴν ἴδια συμβουλὴν πρὸς ὅλους σας καὶ πρὸς ἐκείνους πού βαπτίσθησαν ἀπὸ παλιὰ καὶ πρὸς αὐτοὺς πού ἀξιώθηκαν νὰ λάβουν πρόσφατα τὴν δωρεὰν τοῦ βαπτίσματος. Ἐπειδὴ λοιπὸν κατὰ τὶς προηγούμενες ἡμέρας προσερχόμενοι συνεχῶς στοὺς τάφους τῶν ἀγίων μαρτύρων καρπωθήκαμε ἀπὸ ἐκεῖ μεγάλη τὴν εὐλογία καὶ ἀπολαύσαμε πλούσια τὴν διδασκαλίαν, ἀλλὰ πρόκειται νὰ διακοπεῖ τώρα ἡ συνέχεια τῶν συνάξεων, κατ' ἀνάγκην τὰ ὑπενθυμίζω στὴν ἀγάπην σας, ὥστε νὰ ἔχετε ζωηρὰ ἐντυπωσμένην στὴ μνήμην σας τὴν διδασκαλίαν αὐτὴν τὴν τόσο σπουδαίαν καὶ νὰ θεωρεῖτε τὰ πνευματικὰ προτιμότερα ἀπὸ ὅλα τὰ κοσμικὰ πράγματα.

17. Ἐπίσης νὰ ἔρχεσθε ἐδῶ μὲ μεγάλη προθυμίαν καὶ νὰ ἀναπέμπετε ἐδῶ πρὸς τὸ Θεὸν τῶν ὄλων τὶς πρωινὰς προσευχὰς σας καὶ τὶς ἐξομολογήσεις, νὰ τὸν εὐχαριστεῖτε γιὰ τὰ ἀγαθὰ πού ἤδη σᾶς χάρισε καὶ νὰ τὸν παρακαλεῖτε ν' ἀξιωθεῖτε νὰ λάβετε μεγάλη βοήθειαν γιὰ τὴν διαφύλαξιν αὐτῶν στὴν συνέχειαν, καὶ ἔτσι μετὰ τὴν

βείας τῶν προσηκόντων ἕκαστον ἄπτεσθαι πραγμάτων. Καὶ ὁ μὲν πρὸς τὴν ἀπὸ τῶν χειρῶν ἐργασίαν ἐπειγέσθω, ὁ δὲ εἰς τὸν τῆς στρατείας κατάλογον σπευδέτω, ἕτερος περὶ τὰ πολιτικὰ πράγματα· ἕκαστος μέντοι μετὰ φόβου καὶ ἀγωνίας τοῖς πράγμασι προσί-
 5 τω καὶ τὸν τῆς ἡμέρας καιρὸν οὕτω διανυέτω ὡς ὀφείλων περὶ τὸν τῆς ἐσπέρας καιρὸν πάλιν ἐνταῦθα παραγενέσθαι καὶ τῆς ἡμέρας ἀπάσης τὸν λόγον ἀποδοῦναι τῷ Δεσπότη καὶ συγγνώμην αἰτῆσαι περὶ τῶν ἐπταισμένων. Οὐδὲ γὰρ οἷόν τε κἂν μυριάκις ἀσφαλίσω-
 10 μεθα μὴ πολλοῖς καὶ διαφόροις σφάλμασιν ὑπευθύνους ἡμᾶς κατα-
 10 στιῆσαι· ἢ γὰρ ἀκαίρως τι ἐφθεγξάμεθα, ἢ ματαίαν ἀκοὴν παραδε-
 ξάμεθα, ἢ λογισμὸν ἀπρεπῆ κατὰ τὴν διάνοιαν ἐκινήσαμεν, ἢ προ-
 πετωῶς εἶδομεν, ἢ μάτην καὶ εἰκῆ τὸν καιρὸν ἀναλώσαμεν καὶ εἰς οὐδὲν δέον.

18. Καὶ διὰ τοῦτο προσήκει ἡμᾶς καθ' ἑκάστην ἐσπέραν ὑπὲρ
 15 τούτων ἀπάντων τὴν συγγνώμην αἰτεῖν παρὰ τοῦ Δεσπότη καὶ ἐπὶ
 τὴν τοῦ Θεοῦ φιλανθρωπίαν καταφεύγειν καὶ παρακαλεῖν. Καὶ τῆς
 νυκτὸς τὸν καιρὸν μετὰ νήψεως ἡμᾶς διαγαγόντας, οὕτω πάλιν ἐπὶ
 τὴν ὑπὸ τὸν ὄρθρον ἐξομολόγησιν ἀπαντᾶν, ἵν' οὕτως ἕκαστος
 ἡμῶν τὸν ἑαυτοῦ βίον οἰκονομῶν, καὶ τοῦ παρόντος βίου τὸ πέλα-
 20 γος ἀκινδύνως διαδραμεῖν δυνηθῆ καὶ τῆς παρὰ τοῦ Δεσπότη φι-
 λανθρωπίας ἀξιωθῆναι. Καὶ ἐπειδὴν καιρὸς συνάξεως καλῆ, πάν-
 των προτιμάσθω τὰ πνευματικὰ καὶ ἢ ἐνταῦθα συνέλευσις, ἵνα καὶ
 τὰ ἐν χερσὶν ἡμῖν μετὰ ἀσφαλείας οἰκονομηται.

19. Ἐὰν γὰρ ταῦτα ἡμῖν ἢ προηγούμενα, ἐν ἐκείνοις οὐδένα ἐξο-
 25 μεν πόνον, τοῦ φιλανθρώπου Θεοῦ πολλὴν ἡμῖν τὴν εὐμάρειαν ἐν
 αὐτοῖς παρέχοντος· ἐὰν δὲ τῶν πνευματικῶν ἀμελοῦντες περὶ ἐκεῖ-
 να μόνον σπουδάζωμεν καὶ τῆς ψυχῆς οὐδένα ποιούμενοι λόγον
 περὶ τὰ βιωτικὰ διηνεκῶς στρεφώμεθα, καὶ τούτων ὑπομενοῦμεν
 τὴν ζημίαν καὶ ἐν ἐκείνοις οὐδὲν πλέον ἐξομεν. Μὴ τοίνυν ἀντι-
 30 στρέφωμεν τὴν τάξιν, παρακαλῶ, ἀλλ', εἰδότες τοῦ Δεσπότη τοῦ
 ἡμετέρου τὴν ἀγαθότητα, αὐτῷ πάντα παραχωρῶμεν καὶ μὴ κατα-
 τείνωμεν ἑαυτοὺς ταῖς βιωτικαῖς φροντίσιν. Ὁ γὰρ ἐκ τοῦ μὴ ὄντος
 εἰς τὸ εἶναι ἡμᾶς παραγαγὼν διὰ τὴν οἰκείαν φιλανθρωπίαν,
 πολλῶ μᾶλλον τὴν λοιπὴν ἅπασαν ἡμῖν παρέξει πρόνοιαν· «οἶδε»,

ἀναχώρησή σας ἀπὸ ἐδῶ νὰ ἀρχίζετε ὁ καθένας τὴν ἐργασία σας μὲ κάθε εὐλάβεια. Ὁ ἓνας ἄς πηγαίνει στὴ χειρονακτικὴ ἐργασία του, ὁ ἄλλος ἄς πηγαίνει στὴ στρατιωτικὴ ὑπηρεσία του, καὶ ὁ ἄλλος στὶς πολιτικὲς του ἀσχολίες, ἀλλ' ὁ καθένας μὲ φόβο καὶ ἀγωνία νὰ ἀρχίζει τὴν ἐργασία του καὶ ἄς διανύει ἔτσι τὸν καιρὸ τῆς ἡμέρας, σὰν νὰ ὀφείλει κατὰ τὴν ἑσπερινὴ ὥρα πάλι νὰ ἔρθει ἐδῶ καὶ ν' ἀποδώσει λόγον στὸν Κύριον καὶ νὰ ζητήσῃ συγγνώμην γιὰ τὰ πταίσματά του. Γιατὶ δὲν εἶναι δυνατόν, κὶ ἂν ἀκόμῃ λάβομε ἄπειρα ἀσφαλιστικὰ μέτρα, νὰ μὴ κάμομε πολλὰ καὶ διάφορα σφάλματα· ἢ δηλαδὴ θὰ ποῦμε κάτι τὸ ἀπρεπές, ἢ θ' ἀκούσομε λόγια ἀνόητα, ἢ θὰ κάνομε ἀπρεπεῖς σκέψεις στὸ νοῦ μας, ἢ θὰ δοῦμε ἀπρεπῆ θεάματα, ἢ θὰ ξοδέσομε τὸν καιρὸ μας ἄσκοπα καὶ στὰ χαμένα καὶ σὲ τίποτε τὸ ὠφέλιμον.

18. Καὶ γι' αὐτὸ πρέπει κάθε ἑσπέρα νὰ ζητοῦμε συγγνώμην γιὰ ὅλα αὐτὰ ἀπὸ τὸν Κύριον, νὰ καταφεύγομε στὴ φιλανθρωπία τοῦ Θεοῦ καὶ νὰ τὸν παρακαλοῦμε. Καὶ ἀφοῦ περάσομε τὴ νύχτα μὲ πολλὴ νηφαλιότητα, ἔτσι πάλι νὰ καταφεύγομε τὸ πρωὶ σὲ ἐξομολόγησιν, ὥστε ρυθμίζοντας ὁ καθένας μας ἔτσι τὴ ζωὴ του, καὶ νὰ μπορέσομε νὰ περάσομε ἀκίνδυνα τὸ πέλαγος τῆς παρούσας ζωῆς καὶ ν' ἀξιοθουῦμε τῆς φιλανθρωπίας τοῦ Κυρίου. Καὶ ὅταν μᾶς καλεῖ ἡ ὥρα τῆς συνάξεως, νὰ προτιμοῦμε ἀπὸ ὅλα τὰ ἄλλα τὰ πνευματικὰ καὶ τὴν ἐδῶ σύναξή μας, γιὰ νὰ τακτοποιοῦνται μὲ ἀσφάλεια τὰ ὅσα ἔχομε ἀποκτήσει.

19. Ἐὰν λοιπὸν δίνομε προτεραιότητα σ' αὐτά, δὲν θὰ κοπιᾶσομε καθόλου γιὰ ἐκεῖνα, γιατί ὁ φιλάνθρωπος Θεὸς θὰ μᾶς προσφέρει μὲ μεγάλη ἀφθονία αὐτά· ἂν ὅμως, παραμελώντας τὰ πνευματικὰ, φροντίζομε μόνον γιὰ ἐκεῖνα καί, μὴ φροντίζοντας καθόλου γιὰ τὴν ψυχὴν μας, στρεφόμαστε διαρκῶς γύρω ἀπὸ τὰ κοσμικὰ πράγματα, καὶ θὰ ὑποστοῦμε τὴ ζημιὰ αὐτῶν καὶ ἀπὸ ἐκεῖνα δὲν θὰ ἔχομε κανένα κέρδος. Ἄς μὴ ἀντιστρέφομε, παρακαλῶ, τὴν τάξιν τῶν πραγμάτων, ἀλλὰ, γνωρίζοντας τοῦ Κυρίου μας τὴν ἀγαθότητα, ἄς τὰ ἀναθέτομε ὅλα σ' αὐτὸν καὶ ἄς μὴ δένομε τόσο σφιχτὰ τὸν ἑαυτὸν μας μὲ τὶς κοσμικὰς φροντίδες. Γιατί, ἐκεῖνος ποὺ μᾶς ἔφερε στὴ ζωὴ ἀπὸ τὸ μηδὲν ἐξ αἰτίας τῆς φιλανθρωπίας του, πολὺ περισσότερο θὰ μᾶς προσφέρει ὅλη τὴν ἄλλη πρόνοιάν του.

γάρ, φησίν, «ὁ Πατήρ ὑμῶν ὁ οὐράνιος ὅτι χρήζετε τούτων ἀπάντων πρὸ τοῦ ὑμᾶς αἰτῆσαι αὐτόν».

20. Διὰ τοι τοῦτο βούλεται ἡμᾶς πάσης τοιαύτης ἀπηλλάχθαι φροντίδος καὶ περὶ τὰ πνευματικὰ ἅπασαν ἔχειν τὴν σχολήν. Ζήτει 5 γὰρ σύ, φησί, τὰ πνευματικὰ κάγώ σοι μετὰ δασιλείας παρέξω πάντα τὰ σωματικά. Ἐντεῦθεν καὶ οἱ δίκαιοι πάντες εὐδοκίμησαν. Ἀπὸ γὰρ τῆς τούτων ἀρετῆς καὶ ὁ λόγος ἡμῖν οὗτος εἰς μέσον ἤχθη· ἐλέγομεν γὰρ ὅτι αἰσθητῶν ἐπαγγελίαν ἐκεῖνοι δεξάμενοι 10 πραγμάτων τὰ νοητὰ ἐπεζήτουν, ἡμεῖς δὲ ἀπεναντίας ἐκείνοις πρᾶττομεν καὶ νοητῶν ἐπαγγελίαν ἔχοντες περὶ τὰ αἰσθητὰ κεχήναμεν.

21. Διὰ τοι τοῦτο, παρακαλῶ, κἂν νῦν γοῦν ἡμεῖς οἱ ἐν τῇ χάριτι, ἐκείνους μιμησώμεθα τοὺς οἴκοθεν καὶ πρὸ τοῦ νόμου ἀπὸ τῆς ἐν τῇ φύσει κειμένης διδασκαλίας πρὸς τοσοῦτον ἀρετῆς ὕψος φθάσαι 15 δυνηθέντας, καὶ πᾶσαν τὴν σπουδὴν μεταθῶμεν ἐπὶ τὴν τῆς ψυχῆς ἐπιμέλειαν καὶ ἐναλλάζωμεν ἡμῶν τὰς φροντίδας καὶ καταμερίσωμεν τὴν μέριμναν καὶ τῆς μὲν ψυχῆς αὐτοὶ τὴν ἐπιμέλειαν ἀναδεξώμεθα, ἐπειδὴ τοῦτό ἐστι τὸ κυριώτερον ἐν ἡμῖν· τοῦ δὲ σώματος ἅπασαν τὴν φροντίδα καὶ τὴν μέριμναν τῷ κοινῷ πάντων Δεσπότη 20 παραχωρῶμεν.

22. Καὶ τοῦτο γὰρ τῆς αὐτοῦ σοφίας καὶ τῆς ἀφάτου φιλανθρωπίας τεκμήριον μέγιστον ὅτι τοῦ μείζονος ἐν ἡμῖν, τῆς ψυχῆς λέγω, τὴν ἐπιμέλειαν ἡμῖν ἐνεχείρισε διδάσκων ἡμᾶς δι' αὐτῶν τῶν 25 πραγμάτων ὅτι αὐτεξουσίους ἡμᾶς εἰργάσατο καὶ ἐφ' ἡμῖν εἶναι κατέλιπε καὶ τῇ γνώμῃ τῇ ἡμετέρᾳ καὶ τὸ τὴν ἀρετὴν ἐλέσθαι καὶ τὸ πρὸς τὴν κακίαν αὐτομολῆσαι· τῶν δὲ σωματικῶν ἀπάντων αὐτὸς ὑπέσχετο τὴν πρόνοιαν παρέξειν, ἐντρέψαι βουλόμενος καὶ διὰ τούτου τὴν ἀνθρωπεῖαν φύσιν ὥστε μὴ τῇ οἰκείᾳ πεποιθέναι δυνάμει 30 μὴδὲ νομίζειν δύνασθαι τι συνεισφέρειν πρὸς τὴν τοῦ παρόντος βίου σύστασιν.

23. Διὰ δὴ τοῦτο ἡμᾶς τοὺς λόγῳ τετιμημένους καὶ τοσαύτης ἀξιοθέντας προσεδρείας ἐπὶ τὴν τῶν ἀλόγων μίμησιν παρορμᾷ καὶ φησιν· «ἐμβλέψατε εἰς τὰ πετεινὰ τοῦ οὐρανοῦ ὅτι οὐ σπεύρουσιν

γιατί λέγει, «γνωρίζει ὁ οὐράνιος Πατέρας σας ὅτι ἔχετε ἀνάγκη ἀπὸ ὅλα αὐτὰ προτοῦ τοῦ τὰ ζητήσετε»¹³.

20. Γι' αὐτὸ λοιπὸν θέλει ν' ἀπαλλαχθοῦμε ἀπὸ κάθε τέτοια φροντίδα καὶ νὰ ἔχομε στραμμένη ὅλη τὴ φροντίδα μας στὰ πνευματικά. Γιατί, λέγει, ζήτα σὺ τὰ πνευματικὰ καὶ ἐγὼ θὰ σοῦ δώσω μὲ ἀφθονία ὅλα τὰ ὑλικά. Μ' αὐτὸ τὸν τρόπο εὐδοκίμησαν καὶ ὅλοι οἱ δίκαιοι. Γιατί ἀφορμὴ γιὰ τὸ λόγο μας αὐτὸ ὑπῆρξε ἡ ἀρετὴ αὐτῶν· λέγαμε δηλαδὴ ὅτι ἐκεῖνοι, ἂν καὶ ἔλαβαν ὑπόσχεση γιὰ ὑλικά πράγματα, ἐπιζητοῦσαν τὰ πνευματικά, ἐνῶ ἐμεῖς ἐνεργοῦμε ἀντίθετα μὲ ἐκείνους καὶ μολονότι ἐλάβαμε ὑπόσχεση γιὰ πνευματικά, προσηλωνόμαστε στὰ ὑλικά πράγματα.

21. Γι' αὐτὸ λοιπὸν, παρακαλῶ, ἐμεῖς ποὺ ζοῦμε μέσα στὴ χάρη, ἃς μιμηθοῦμε ἐκείνους ποὺ μόνοι τους καὶ πρὶν ἀπὸ τὸ νόμο μπόρεσαν νὰ φθάσουν σὲ τόσο μεγάλο ὕψος ἀρετῆς ὀδηγούμενοι ἀπὸ τὴ διδασκαλία τῆς φύσεως, καὶ ἃς μεταφέρομε ὅλη τὴ φροντίδα μας στὴ φροντίδα τῆς ψυχῆς, ἀνταλλάσσοντας τὶς φροντίδες μας καὶ διαμοιράζοντας τὴ μέριμνά μας, ὥστε ἐμεῖς ν' ἀναλάβομε τὴ φροντίδα τῆς ψυχῆς, ἐπειδὴ αὐτὸ εἶναι τὸ κυριότερο μέρος μας, ἐνῶ ὅλη τὴ φροντίδα τοῦ σώματος καὶ τὴ μέριμνα ἃς τὴν ἀφήνομε στὸν κοινὸ Κύριο ὅλων μας.

22. Γιατί κι' αὐτὸ εἶναι μέγιστη ἀπόδειξη τῆς σοφίας αὐτοῦ καὶ τῆς ἀπερίγραπτης φιλανθρωπίας του, ὅτι δηλαδὴ τὴ φροντίδα τοῦ σπουδαιότερου μέρους μας τὴν ἐμπιστεύθηκε σ' ἐμᾶς, διδάσκοντάς μας μὲ τὰ ἴδια τὰ πράγματα ὅτι μᾶς ἔκαμε αὐτεξούσιους καὶ ἄφησε σ' ἐμᾶς καὶ στὴ θέλησή μας καὶ νὰ προτιμήσομε τὴν ἀρετὴ καὶ προσφύγομε πρὸς τὴν κακία, ἐνῶ ὅλα τὰ σωματικὰ ὑποσχέθηκε ὅτι θ' ἀποτελοῦν δική του φροντίδα, θέλοντας καὶ μ' αὐτὸ νὰ διδάξει τὴν ἀνθρώπινη φύση νὰ μὴ στηρίζει τὴν πεποίθησή της στὴ δική της δύναμη οὔτε νὰ νομίζει ὅτι μπορεῖ νὰ συνεισφέρει κάτι στὴν ὅλη συγκρότηση τῆς παρούσας ζωῆς.

23. Γι' αὐτὸ λοιπὸν ἐμᾶς, ποὺ ἔχομε τιμηθεῖ μὲ τὸ λογικὸ καὶ ἀξιωθῆκαμε τόσης φροντίδας ἐκ μέρους του, μᾶς προτρέπει νὰ μιμηθοῦμε τὰ ἄλογα ζῶα καὶ λέγει· «κοιτᾶτε τὰ πτηνὰ τοῦ οὐρανοῦ, ποὺ οὔτε σπέρνουν οὔτε θερίζουν οὔτε συγκεντρώνουν στίς ἀποθήκες τους, καὶ ὁ Πατέρας σας ὁ οὐράνιος τρέφει αὐτά»¹⁴, καὶ εἰ-

13. Μαθ. 6,32.

14. Μαθ. 6,26.

οὐδὲ θερίζουσιν οὐδὲ συνάγουσιν εἰς ἀποθήκας καὶ ὁ Πατὴρ ὑμῶν ὁ οὐράνιος τρέφει αὐτά», ὡσεὶ ἔλεγεν· εἰ τῶν ἀλόγων τῶν πετεινῶν τοσαύτην ποιοῦμαι φροντίδα ὡς ἄσπαρτα καὶ ἀνήροτα αὐτοῖς ἅπαντα παρέχειν, πολλῶ μᾶλλον ὑμῶν τῶν λογικῶν πλείονα ποιήσομαι τὴν ἐπιμέλειαν, εἰ τὰ πνευματικὰ τῶν σαρκικῶν προτιμῆσαι ἔλοισθε. Εἰ γὰρ καὶ ταῦτα δι' ὑμᾶς παρήγαγον καὶ τὴν κτίσιν ἅπασαν, ἐγὼ δὲ καὶ τούτων τοσαύτην ποιοῦμαι τὴν πρόνοιαν, πόσης οὐκ ἂν ὑμᾶς ἀξιόσω τῆς κηδεμονίας δι' οὗς καὶ ταῦτα ἅπαντα παρήχθη;

10 24. Θαρρῶμεν τοίνυν, παρακαλῶ, τῇ τοῦ Θεοῦ ὑποσχέσει καὶ ὄλην ἡμῶν τὴν διάνοιαν τείνωμεν περὶ τὸν τῶν πνευματικῶν πόθον καὶ δεύτερα πάντα ἠγώμεθα τῆς τῶν μελλόντων ἀπολαύσεως, ἵνα καὶ τῶν παρόντων μετὰ δασιλείας ἐπιτύχωμεν καὶ τῶν ἐπηγελμένων ἡμῖν ἀγαθῶν ἀξιοθῆναι δυνηθῶμεν καὶ τῆς ἐν τῇ γεέννῃ 15 τιμωρίας ἐλευθερωθῆναι. Μὴ μοι πάλιν εἰς ραθυμίαν καὶ ἀνοήτους διατριβὰς καὶ εἰς διεφθαρμένους συλλόγους καὶ εἰς συμπόσια καὶ μέθην καθημερινὴν ἅπας τῆς ἡμέρας ὁ καιρὸς καταναλισκῆσθω, μὴ τὰ καλῶς συλλεγένητα διὰ τῆς μετὰ ταῦτα ἀμελείας διαρρυῆναι ποιήσωμεν, ἀλλὰ μετὰ ἀσφαλείας κατέχωμεν τὰ δωρηθέντα 20 ἡμῖν ἅπαντα παρὰ τῆς τοῦ Θεοῦ φιλανθρωπίας.

25. Καὶ μάλιστα ὑμεῖς οἱ νεωστὶ τὸν Χριστὸν ἐνδυσάμενοι καὶ τοῦ Πνεύματος τὴν ἐπιφοίτησιν ὑποδεξάμενοι, καθ' ἑκάστην ἡμέραν, παρακαλῶ, ὑμῶν περισκοπεῖτε τοῦ ἐνδύματος τὴν φαιδρότητα ὥστε μηδαμοῦ σπῖλον ἢ ρυτίδα δέξασθαι μὴ διὰ λόγων ἀκαιρῶν, 25 μὴ δι' ἀκοῆς ματαίας, μὴ διὰ λογισμῶν πονηρῶν, μὴ δι' ὀφθαλμῶν ἀπλῶς καὶ εἰκῆ τοῖς προστυγχάνουσιν ἐπιπηδόντων. Πανταχόθεν τοίνυν ἑαυτοὺς ἅπαντας τειχίζωμεν τῇ διηνεκεῖ μνήμῃ τῆς φοβεραῆς ἐκείνης ἡμέρας, ἵνα, ἐν φαιδρότητι διαμείναντες καὶ τὸ τῆς ἀφθαρσίας ἐνδύμα ἄσπιλον καὶ ἀκηλίδωτον διαφυλάξαντες, τῶν ἀπορρη- 30 των ἐκείνων ἀξιοθῶμεν δωρεῶν, ὧν γένοιτο πάντας ἡμᾶς ἐπιτυχεῖν χάριτι καὶ φιλανθρωπία τοῦ Κυρίου ἡμῶν Ἰησοῦ Χριστοῦ, μεθ' οὗ τῷ Πατρὶ ἅμα τῷ ἀγίῳ Πνεύματι δόξα, κράτος, τιμὴ, νῦν καὶ δεῖ καὶ εἰς τοὺς αἰῶνας τῶν αἰώνων. Ἀμήν.

ναι σὰν νὰ ἔλεγε· ἂν δείχνω τόση φροντίδα γιὰ τὰ ἄλογα πτηνά, ὥστε νὰ δίνω σ' αὐτὰ ὅλα τὰ ἀναγκαῖα χωρὶς αὐτὰ νὰ ὀργώνουν καὶ νὰ σπέρνουν, πολὺ περισσότερο θὰ δείξω μεγαλύτερη φροντίδα γιὰ σᾶς τὰ λογικὰ πλάσματα, ἂν θελήσετε νὰ προτιμήσετε τὰ πνευματικὰ ἀπὸ τὰ ὑλικά. Γιατί, ἂν καὶ αὐτὰ τὰ δημιούργησα γιὰ σᾶς καθὼς καὶ ὅλη τὴν κτίση, καὶ φροντίζω τόσο πολὺ γι' αὐτά, πόσης φροντίδας δὲν θὰ κρίνω ἄξιους ἐσᾶς γιὰ τοὺς ὁποίους καὶ δημιουργήθηκαν ὅλα αὐτά;

24. Ἄς ἔχομε λοιπὸν, παρακαλῶ, ἐμπιστοσύνη στὴν ὑπόσχεση τοῦ Θεοῦ καὶ ἄς συγκεντρῶνουμε ὅλη τὴ σκέψη μας στὸν πόθο τῶν πνευματικῶν, θεωρώντας δευτερεύοντα ὅλα μπροστὰ στὴν ἀπόλαυση τῶν μελλοντικῶν, ὥστε καὶ τὰ παρόντα νὰ ἐπιτύχομε μὲ ἀφθονία καὶ νὰ μπορέσομε ν' ἀξιωθοῦμε ν' ἀπολαύσομε τὰ ἀγαθὰ ἐκεῖνα ποὺ μᾶς ὑποσχέθηκε καὶ ν' ἀποφύγομε τὴν τιμωρία τῆς γέεννας. Ἄς μὴ ξοδεύομε λοιπὸν πάλι ὅλο τὸν καιρὸ τῆς ἡμέρας στὴν ἀδιαφορία, σὲ ἀνώφελες ἀπασχολήσεις, σὲ ἁμαρτωλὲς συγκεντρώσεις, σὲ φαγοπότια καὶ καθημερινὴ μέθη, γιὰ νὰ μὴ διασκορπίσομε μὲ τὴν ἀδιαφορία μας στὴ συνέχεια ἐκεῖνα ποὺ συγκεντρώσαμε καλῶς, ἀλλὰ ἄς φυλᾶμε μὲ ἀσφάλεια ὅλα ἐκεῖνα ποὺ μᾶς δωρήθηκαν ἀπὸ τῆς φιλανθρωπίας τοῦ Θεοῦ.

25. Καὶ προπάντων σεῖς ποὺ πρὶν ἀπὸ λίγο ντυθήκατε τὸ Χριστὸ καὶ δεχθήκατε τὴν ἐπιφοίτηση τοῦ Πνεύματος, καθημερινά, παρακαλῶ, νὰ προσέχετε τὴ λαμπρότητα τοῦ ἐνδύματός σας, ὥστε νὰ μὴ δεχθεῖ κανένα στίγμα ἢ κηλίδα οὔτε ἀπὸ λόγους ἀπρεπεῖς, οὔτε ἀπὸ ἀκούσματα βλαβερά, οὔτε ἀπὸ πονηροὺς λογισμοὺς, οὔτε ἀπὸ τοὺς ὀφθαλμοὺς ποὺ πέφτουν ἐντελῶς ἀπερίσκεπτα στὰ θεάματα ποὺ συναντοῦν. Ἀπὸ παντοῦ λοιπὸν ἄς περιφρουροῦμε τὸν ἑαυτό μας μὲ τὴ συνεχῆ μνήμη τῆς φοβερῆς ἐκείνης ἡμέρας, ὥστε, παραμένοντας λαμπροὶ καὶ διατηρώντας ἄσπιλο καὶ ἀκηλίδωτο τὸ ἐνδύμα τῆς ἀφθαρσίας, ν' ἀξιωθοῦμε ν' ἀπολαύσομε τὶς ἀπόρρητες ἐκεῖνες δωρεές, τὶς ὁποῖες εὐχομαι ὅλοι μας νὰ ἐπιτύχομε μὲ τὴ χάρη καὶ τὴ φιλανθρωπία τοῦ Κυρίου μας Ἰησοῦ Χριστοῦ, μαζὶ μὲ τὸν ὁποῖο στὸν Πατέρα καὶ συγχρόνως στὸ ἅγιο Πνεῦμα ἀνήκει ἡ δόξα, ἡ δύναμη καὶ ἡ τιμὴ, τώρα καὶ πάντοτε καὶ στοὺς αἰῶνες τῶν αἰώνων. Ἀμήν.

ΚΑΤΗΧΗΣΙΣ Θ'

ΠΡΟΣ ΤΟΥΣ ΜΕΛΛΟΝΤΑΣ ΦΩΤΙΖΕΣΘΑΙ

Καὶ διὰ τί λουτρὸ παλιγγενεσίας καὶ οὐκ ἀφέσεως ἀμαρτημάτων λέγεται, καὶ ὅτι ἐπικίνδυνον οὐ τὸ ἐπιορκεῖν μόνον, ἀλλὰ καὶ τὸ ὀμνύειν, κἂν εὐορκῶμεν

1. Ὡς ποθεινὸς καὶ ἐπέραστος τῶν νέων ἡμῖν ἀδελφῶν ὁ χορὸς ἀδελφούς γὰρ ὑμᾶς ἐγὼ καὶ πρὸ τῶν ὠδίνων ἤδη καλῶ καὶ πρὸ τοῦ τόκου τὴν συγγένειαν τὴν πρὸς ὑμᾶς ἀσπάζομαι. Οἶδα γάρ, οἶδα σαφῶς εἰς ὄσσην μὲν ἄγεσθαι μέλλετε τιμὴν, εἰς ὄσσην δὲ ἀρχὴν·
5 τοὺς δὲ ἀρχὴν μέλλοντας λαμβάνειν καὶ πρὸ τῆς ἀρχῆς εἰώθασι τιμᾶν ἅπαντες, διὰ τῆς θεραπείας εὐνοίαν ἑαυτοῖς προαποτιθέμενοι πρὸς τὸ μέλλον. Τοῦτο δὲ καὶ αὐτὸς ποιῶ νῦν· οὐ γὰρ εἰς ἀρχὴν ἄγεσθαι μέλλετε ψιλὴν, ἀλλ' εἰς βασιλείαν αὐτήν· μᾶλλον δὲ οὐκ εἰς βασιλείαν ἁπλῶς, ἀλλ' εἰς αὐτὴν τῶν οὐρανῶν τὴν βασιλείαν.
10 Διὰ τοῦτο ὑμῶν δέομαι καὶ ἀντιβολῶ, ἵνα μνησθῆτέ μου, ὅταν ἔλθητε εἰς βασιλείαν ἐκείνην, καὶ ὅπερ ὁ Ἰωσήφ ἔλεγε πρὸς τὸν ἀρχαιονοχόον, «μνήσθητί μου, ὅταν εὖ σοι γένηται», τοῦτο καὶ ἐγὼ λέγω πρὸς ὑμᾶς ἄρτι, «μνήσθητέ μου ὅταν εὖ ὑμῖν γένηται»· οὐκ ἐνυπνίων ταύτην ἀπαιτῶ τὴν ἀμοιβὴν καθάπερ ἐκεῖνος· οὐ γὰρ ὄνει-
15 ρατα ἦλθον διαλυῶσαι ὑμῖν, ἀλλὰ τὰ ἐν τοῖς οὐρανοῖς διηγησόμενος πράγματα, καὶ εὐαγγέλια κομίζων ἀγαθῶν τοιούτων, «οἶα οὔτε ὀφθαλμὸς εἶδεν, οὔτε οὖς ἤκουσεν, οὔτε ἐπὶ καρδίαν ἀνθρώπου ἀνέβη»· τοιαῦτά ἐστιν «ἃ ἠτοίμασεν ὁ Θεὸς τοῖς ἀγαπῶσιν αὐτόν».

1. Γεν. 40,14.

2. Α' Κορ. 2,9.

ΚΑΤΗΧΗΣΗ ΕΝΑΤΗ

ΠΡΟΣ ΕΚΕΙΝΟΥΣ ΠΟΥ ΕΠΡΟΚΕΙΤΟ ΝΑ ΒΑΠΤΙΣΘΟΥΝ

Καὶ γιὰτί λέγεται λουτρό παλιγγενεσίας καὶ ὄχι ἀφέσεως ἀμαρτημάτων. Ἐπίσης ὅτι εἶναι ἐπικίνδονο ὄχι μόνο νὰ ἐπιπορκοῦμε ἀλλὰ καὶ νὰ ὀρκιζόμεστε, ἔστω καὶ ἂν τηροῦμε τοὺς ὀρκους

1. Πόσο ποθητὸς καὶ ἀξιαγάπητος εἶναι ὁ χορὸς τῶν νέων ἀδελφῶν μας· γιὰτί ἐγὼ σᾶς ὀνομάζω ἀδελφοὺς καὶ πρὶν ἀπὸ τοὺς πόνους τοῦ τοκετοῦ καὶ πρὶν ἀπὸ τὴ γέννησή σας χαιρετίζω μὲ χαρὰ τὴ συγγένειά μας πρὸς ἐσᾶς. Γιὰτί γνωρίζω, γνωρίζω πολὺ καλὰ πόση τιμὴ πρόκειται νὰ λάβετε καὶ πόση ἐξουσία· ἐκείνους ποὺ πρόκειται νὰ λάβουν ἐξουσία συνηθίζεται νὰ τοὺς τιμοῦν ὅλοι προτοῦ λάβουν τὴν ἐξουσία, ἐπιδιώκοντας μὲ τίς τιμὲς αὐτὲς νὰ ἐξασφαλίσουν μελλοντικὰ τὴν εὖνοια αὐτῶν. Αὐτὸ κάμνω καὶ ἐγὼ τώρα· γιὰτί δὲν πρόκειται νὰ ὀδηγηθεῖτε σὲ μιὰ ἀπλῆ ἐξουσία, ἀλλὰ στὴν ἴδια τὴ βασιλεία· ἢ καλῶτερα ὄχι ἀπλῶς στὴ βασιλεία, ἀλλὰ στὴν ἴδια τὴν οὐράνια βασιλεία. Γι' αὐτὸ σᾶς παρακαλῶ καὶ σᾶς ἱκετεύω νὰ μὲ θυμηθεῖτε ὅταν θὰ πᾶτε στὴ βασιλεία ἐκείνη, καὶ ἐκεῖνο ποὺ ἔλεγε ὁ Ἰωσήφ στὸν ἀρχιοινοχόο, «νὰ μὲ θυμηθεῖς ὅταν θὰ ξαναευτυχήσεις»¹, αὐτὸ λέγω καὶ ἐγὼ τώρα πρὸς ἐσᾶς, «θυμηθεῖτε με ὅταν θὰ βρεθεῖτε σ' αὐτὴν τὴν εὐτυχῆ κατάσταση». Δὲν ζητῶ αὐτὴν τὴν ἀμοιβὴ ἔναντι ὀνειρών, ὅπως ἐκεῖνος· γιὰτί δὲν ἤρθα νὰ ἐξηγήσω ὀνειρά σας ἀλλὰ νὰ σᾶς διηγηθῶ τὰ οὐράνια πράγματα, κομίζοντάς σας εὐαγγέλια τέτοιων ἀγαθῶν, «τὰ ὅποια οὔτε μάτι ἀνθρώπου εἶδε, οὔτε αὐτὶ ἄκουσε, οὔτε σὲ καρδιὰ ἀνθρώπου ἀνέβηκαν»· αὐτὰ εἶναι ἐκεῖνα «ποὺ ἐτοίμασε ὁ Θεὸς γιὰ ἐκείνους ποὺ τὸν ἀγαποῦν»².

2. Ὁ μὲν οὖν Ἰωσήφ ἔλεγε πρὸς τὸν οἰνοχόον· «ἔτι τρεῖς ἡμέραι, καὶ ἀποκαταστήσει σε Φαραὼ εἰς τὴν ἀρχιοινοχοῖαν σου», ἐγὼ δὲ οὐ λέγω, ἔτι τρεῖς ἡμέραι, καὶ εἰς οἰνοχοῖαν ἐνεχθήσεσθε τυράννου, ἀλλ' ἔτι τριάκοντα ἡμέραι, καὶ ἀποκαταστήσει ὑμᾶς οὐχὶ 5 Φαραὼ, ἀλλ' ὁ τῶν οὐρανῶν βασιλεὺς εἰς τὴν ἄνω πατρίδα, εἰς τὴν ἐλευθέραν Ἱερουσαλήμ, εἰς τὴν πόλιν τὴν ἐν τοῖς οὐρανοῖς'. Κάκεινος μὲν ἔλεγεν, ὅτι «δώσεις τὸ ποτήριον εἰς χεῖρας τοῦ Φαραὼ», ἐγὼ δὲ οὐ λέγω, ὅτι δώσετε τὸ ποτήριον εἰς χεῖρας τοῦ βασιλέως', ἀλλ' ὅτι αὐτὸς ὁ βασιλεὺς εἰς χεῖρα τὴν ὑμετέραν δώσει τὸ 10 ποτήριον τὸ φρικτὸν καὶ πολλῆς γέμον δυνάμεως καὶ τῆς κτίσεως τιμιώτερον ἑκατέρας. Ἰσασιν οἱ μεμνημένοι τοῦ ποτηρίου τούτου τὴν ἰσχύν, εἴσεσθε δὲ καὶ ὑμεῖς μικρὸν ὕστερον. Μνήσθητε οὖν, ὅταν ἔλθητε εἰς τὴν βασιλείαν ἐκείνην, ὅταν τὸ ἱμάτιον τὸ βασιλικὸν ἀπολάβητε, ὅταν τὴν πορφύραν περιβάλησθε τὴν αἵματι βαφεῖ- 15 σαν δεσποτικῶ, ὅταν διάδημα ἀναδήσησθε τῶν ἡλιακῶν ἀκτίνων φαιδροτέρας ἔχον πανταχόθεν ἐκπηδῶσας λαμπηδόνας.

3. Τοιαῦτα γὰρ τοῦ νυμφίου τὰ ἔθνα, μείζονα μὲν τῆς ἡμετέρας ἀξίας, ἄξια δὲ τῆς αὐτοῦ φιλανθρωπίας· διὰ ταῦτα ὑμᾶς ἐντεῦθεν ἤδη καὶ πρὸ τῶν ἱερῶν ἐκείνων μακαρίζω παστάδων· οὐ μακαρίζω 20 δὲ μόνον, ἀλλὰ καὶ ἐπαινῶ τὴν εὐγνωμοσύνην, ὅτι μὴ καθάπερ οἱ ραθυμότεροι τῶν ἀνθρώπων, ἐν ἐσχάταις ἀναπνοαῖς τῶ φωτίσματι προσήλθετε, ἀλλ' ἐντεῦθεν ἤδη καθάπερ οἰκέται εὐγνώμονες, μετὰ πολλῆς εὐνοίας ὑπακοῦσαι Δεσπότη παρεσκευασμένοι, τὸν αὐχένα τῆς ψυχῆς μετὰ πολλῆς ἐπεικειίας τε καὶ προθυμίας 25 ὑπὸ τὴν ζεύγλην ἠγάγετε τοῦ Χριστοῦ, καὶ τὸν ζυγὸν ἐδέξασθε τὸν χρηστόν, καὶ τὸ φορτίον ἐλάβετε τὸ ἐλαφρόν. Εἰ γὰρ καὶ τὰ τῆς χάριτος ἴσα ὑμῖν καὶ τοῖς ἐν τῇ τελευτῇ μυσταγωγουμένοις, ἀλλὰ τὰ τῆς προαιρέσεως οὐκ ἴσα, οὐδὲ τὰ τῆς παρασκευῆς τῶν πραγμάτων. Ἐκεῖνοι μὲν γὰρ ἐν τῇ κλίνῃ λαμβάνουσιν, ὑμεῖς δὲ ἐν τοῖς 30 κόλποις τῆς Ἐκκλησίας τῆς κοινῆς ἀπάντων ἡμῶν μητρός· κάκεινοι μὲν ὀδυρόμενοι καὶ δακρύνοντες, ὑμεῖς δὲ χαίροντες καὶ εὐφραίνόμενοι· ἐκεῖνοι στένοντες, ὑμεῖς δὲ εὐχαριστοῦντες· κάκεινοι

2. Ὁ Ἰωσήφ λοιπὸν ἔλεγε στὸν ἀρχιοινοχόο· «ἀκόμη τρεῖς ἡμέρες καὶ θὰ σὲ ἀποκαταστήσει ὁ Φαραὼ στὴν ἀρχιοινοχοῖα σου³, ἐγὼ ὅμως δὲν λέγω ἀκόμη τρεῖς ἡμέρες καὶ θὰ ὀδηγηθεῖτε στὴν ὑπηρεσία τῆς οἰνοχοῖας τυράννου», ἀλλὰ ἀκόμη τριάντα ἡμέρες καὶ θὰ σᾶς ἀποκαταστήσει, ὄχι ὁ Φαραὼ, ἀλλ' ὁ βασιλιάς τῶν οὐρανῶν στὴν οὐράνια πατρίδα, στὴν ἐλεύθερη Ἱερουσαλήμ, στὴν πόλη τὴν οὐράνια. Καὶ ἐκεῖνος βέβαια ἔλεγε, «θὰ προσφέρεις τὸ ποτήρι στὰ χέρια τοῦ Φαραὼ»³, ἐνῶ ἐγὼ δὲν λέγω ὅτι θὰ προσφέρετε τὸ ποτήρι στὰ χέρια τοῦ βασιλιᾶ, ἀλλ' ὅτι ὁ ἴδιος ὁ βασιλιάς θὰ δώσει στὰ χέρια σας τὸ φρικτὸ ποτήρι, τὸ γεμάτο ἀπὸ πολλὴ δύναμη καὶ πολυτιμότερο καὶ ἀπὸ τίς δύο κτίσεις (οὐράνια καὶ ἐπίγεια). Γνωρίζουν οἱ μνημένοι τῆ δύναμη αὐτοῦ τοῦ ποτηριοῦ, καὶ θὰ τὸ γνωρίσετε καὶ σεῖς μετὰ ἀπὸ λίγο. Νὰ μὲ θυμηθεῖτε λοιπὸν ὅταν ἔρθετε στὴ βασιλεία ἐκείνη, ὅταν λάβετε τὸ βασιλικὸ ἔνδυμα, ὅταν φορέσετε τὸ βασιλικὸ ἔνδυμα ποὺ βάφτηκε μὲ δεσποτικὸ αἷμα, ὅταν φορέσετε τὸ βασιλικὸ στέμμα στὸ κεφάλι σας ἀπὸ τὸ ὁποῖο ἐκπέμπονται ἀπὸ παντοῦ ἀκτινοβολίες λαμπρότερες ἀπὸ τίς ἡλιακὲς ἀκτίνες.

3. Γιατὶ τέτοια εἶναι τὰ δῶρα τοῦ νυμφίου, μεγαλύτερα ἀπὸ τὴ δική μας ἀξία, καὶ ἄξια τῆς φιλανθρωπίας αὐτοῦ· γι' αὐτὰ ἤδη ἀπὸ τώρα καὶ πρὶν ἀπὸ τὴν εἴσοδό σας στοὺς νυφικούς ἐκείνους θαλάμους σᾶς μακαρίζω, καὶ δὲν σᾶς μακαρίζω μόνο, ἀλλὰ καὶ ἐπαινῶ τὴν εὐγνωμοσύνη σας, γιατί δὲν προσήλθατε στὸ βάπτισμα κατὰ τίς τελευταῖες στιγμὲς τῆς ζωῆς σας, ὅπως ἀκριβῶς οἱ πῶ ἀδιάφοροι ἀπὸ τοὺς ἀνθρώπους, ἀλλ' ἀπὸ τώρα ἤδη, σὰν ἀκριβῶς εὐγνώμονες δοῦλοι, ἔτοιμοι νὰ ὑπακούσετε μὲ πολλὴ ἀγάπη στὸν Κύριο, θέσατε τὸν αὐχένα τῆς ψυχῆς σας μὲ πολλὴ ἀνεκτικότητα καὶ προθυμία κάτω ἀπὸ τὴ ζεύγλα τοῦ Χριστοῦ, δεχθήκαμε τὸν καλὸ ζυγὸ καὶ ἀναλάβετε νὰ σηκώσετε τὸ ἐλαφρὸ φορτίο. Γιατί, ἂν καὶ τὰ δῶρα τῆς χάριτος εἶναι τὰ ἴδια σὲ σᾶς καὶ σὲ ἐκείνους ποὺ δέχονται τὸ βάπτισμα ἐνῶ εἶναι ἐτοιμοθάνατοι, ἀλλὰ δὲν εἶναι ἴσα τὰ τῆς προαιρέσεως, οὔτε ἡ προετοιμασία τῶν πραγμάτων. Γιατὶ ἐκεῖνοι παίρνουν τὸ βάπτισμα στὸ κρεβάτι τους, ἐνῶ σεῖς μέσα στοὺς κόλπους τῆς Ἐκκλησίας τῆς κοινῆς μητέρας ὄλων· καὶ ἐκεῖνοι βέβαια μὲ ὀδυρμούς καὶ δάκρυα, ἐνῶ σεῖς γεμάτοι χαρὰ καὶ εὐ-

πολλῶ κεκαρωμένοι τῷ πυρετῶ, ὑμεῖς δὲ πολλῆς ἐμπεπλησμένοι
 τῆς πνευματικῆς ἡδονῆς. Ὅθεν ἐνταῦθα μὲν ἅπαντα σύμφωνα τῇ
 δωρεᾷ, ἐκεῖ δὲ πάντα ἐναντία τῇ δωρεᾷ. Καὶ γὰρ θρῆνος καὶ ὄδυρ-
 μὸς πολὺς μυσταγωγουμένων, καὶ παιδία περιστάται κλαίοντα,
 5 καὶ γυνὴ τὰς παρειὰς καταξάινουσα, καὶ φίλοι κατηφεῖς, καὶ οἰκέ-
 ται δακρῦων γέμοντες, ὅλον τὸ τῆς οἰκίας σχῆμα χειμερινήν τινα
 καὶ ζοφώδη μιμεῖται ἡμέραν. Ἐὰν δὲ αὐτὴν τοῦ κατακειμένου τὴν
 καρδίαν ἀναπτύξης, σκυθρωποτέραν τούτων εὐρήσεις. Καθάπερ
 γὰρ ἄνεμοι μετὰ πολλῆς τῆς ρύμης ἐξεναντίας ἀλλήλοις ἐμβάλλον-
 10 τες εἰς πολλὰ τὸ πέλαγος διατέμνουσι μέρη, οὕτω καὶ οἱ λογισμοὶ
 τῶν τότε κατεχόντων δεινῶν εἰς τὴν τοῦ κάμνοντος ἐμπίπτοντες
 ψυχὴν, εἰς πολλὰς τὴν ἐκείνου διάνοιαν σχίζουσι φροντίδας. Ὅταν
 εἰς τὰ παιδία ἀπίδη, τὴν ὀρφανίαν αὐτῶν ἐννοεῖ· ὅταν πρὸς τὴν γυ-
 ναῖκα ἀποβλέψη, τὴν χηρείαν λογίζεται· ὅταν ἴδῃ τοὺς οἰκέτας, τὴν
 15 ἔρημίαν ἀπάσης σκοπεῖ τῆς οἰκίας· ὅταν πρὸς ἑαυτὸν ἐπανέλθῃ,
 τῆς παρούσης ἑαυτὸν ἀναμιμνήσκει ζωῆς, καὶ ἀπορρήγνυσθαι μέλ-
 λων, πολὺ δέχεται τῆς ἀθυμίας τὸ νέφος. Τοιαυτὴ ἢ τοῦ μέλλοντος
 μυσταγωγεῖσθαι ψυχῇ.

4. Εἶτα μεταξὺ τῶν θορύβων καὶ τῆς ταραχῆς αὐτῆς, ἐπεισέρχε-
 20 ται ὁ ἱερεὺς αὐτοῦ τοῦ πυρετοῦ φοβερώτερος ὢν, καὶ τοῦ θανάτου
 τοῖς τοῦ κάμνοντος προσήκουσιν ἀπηνέστερος· τῆς γὰρ τοῦ ἱατροῦ
 φωνῆς τῆς ἀπογινωσκούσης τὴν ζωὴν τὴν ἐκείνου, μείζων ἀπό-
 γνωσις εἶναι νομίζεται ἢ τοῦ πρεσβυτέρου εἴσοδος καὶ θανάτου
 σύμβολον εἶναι δοκεῖ τῆς αἰωνίου ζωῆς ἢ ὑπόθεσις. Ἄλλ' οὕτω
 25 τὸν κολοφῶνα ἐπέθηκα τῶν κακῶν· μεταξὺ γὰρ θορυβούντων ἐπι-
 τηδείων καὶ παρασκευαζομένων, πολλάκις ἔρημον ἀφεῖσα τὸ
 σῶμα ἀπεπήδησεν ἢ ψυχῇ, πολλοὺς δὲ καὶ παροῦσα οὐδὲν
 ὦνησεν. Ὅταν γὰρ μήτε τοὺς παρόντας ἐπιγινώσκη, μήτε φωνῆς
 ἀκούῃ, μήτε ἀποκρίνασθαι δύνηται τὰ ρήματα ἐκεῖνα, δι' ὧν τὴν
 30 μακαρίαν συνθήκην πρὸς τὸν κοινὸν ἡμῶν ἀπάντων καταθήσεται
 Δεσπότην, ἀλλ' ὡσπερ ξύλον ἀργὸν ἢ λίθος, ὁ φωτίζεσθαι μέλλων

φροσύνη· ἐκεῖνοι μὲ στεναγμούς, ἐνῶ σεῖς μὲ εὐχαρίστηση· ἐκεῖνοι ναρκωμένοι ἀπὸ τὸν πολὺ πυρετό, ἐνῶ σεῖς γεμάτοι ἀπὸ μεγάλη πνευματικὴ ἡδονή. Γι' αὐτὸ ἐδῶ ὅλα εἶναι σύμφωνα μὲ τὴν δωρεά. Γιατὶ τὴν ὥρα ποὺ δέχονται τὸ βάπτισμα ὑπάρχει καὶ πολὺς θρῆνος καὶ ὄδυρμός, καὶ τὰ παιδιὰ παραβρίσκονται ἐκεῖ καὶ κλαῖνε, καὶ ἡ γυναῖκα καταξοσχίζει τὸ πρόσωπό της, καὶ οἱ φίλοι εἶναι καταλυπημένοι, καὶ οἱ δούλοι γεμάτοι ἀπὸ δάκρυα, καὶ ὅλη ἡ ὄψη τοῦ σπιτιοῦ μοιάζει μὲ κάποια χειμερινὴ καὶ σκοτεινὴ ἡμέρα. Καὶ ἂν ἀνοίξεις τὴν καρδιὰ τοῦ ἐτοιμοθάνατου θὰ τὴν βρεῖς πιὸ σκυθρωπὴ κι ἀπ' ὅλα αὐτά. Γιατί, ὅπως ἀκριβῶς ὅταν πνέουν ἄνεμοι μὲ μεγάλη ὄρμη καὶ μὲ ἀντίθετη μετὰξὺ τους κατεύθυνση, διαχωρίζουν σὲ πολλὰ μέρη τὸ πέλαγος, ἔτσι καὶ οἱ λογισμοὶ τῶν κακῶν ποὺ τοὺς κατέχουν, πέφτοντας μὲ ὄρμη στὴν ψυχὴ τοῦ ἀσθενοῦς, διασχίζουν σὲ πολλὰς φροντίδες τὴ σκέψη ἐκείνου. Ὅταν κοιτάζει τὰ παιδιὰ, σκέφτεται τὴν ὀρφάνια αὐτῶν· ὅταν ἀποβλέψει πρὸς τὴν γυναῖκα του, ἀναλογίζεται τὴ χηρεία της· ὅταν κοιτάζει τοὺς δούλους, σκέπτεται τὴν ἐρήμωση ὅλης τῆς οἰκίας· ὅταν ἐπανεέλθει στὸν ἑαυτό του, θυμᾶται τὴν παρούσα ζωὴ καὶ ἐπειδὴ πρόκειται νὰ τὴν ἀποχωρισθεῖ, τὸν σκεπάζει μεγάλο σύννεφο λύπης. Τέτοια εἶναι ἡ ψυχὴ ἐκείνου ποὺ πρόκειται νὰ βαπτισθεῖ.

4. Στὴ συνέχεια καὶ μέσα στοὺς θορύβους καὶ τὴν ταραχὴ αὐτῆ, μπαίνει μέσα ὁ ἱερεὺς ὄντας φοβερότερος καὶ ἀπὸ τὸν ἴδιο τὸν πυρετὸ καὶ πιὸ σκληρὸς ἀπὸ τὸν θάνατο στοὺς συγγενεῖς αὐτοῦ· γιατί θεωρεῖται ὅτι εἶναι μεγαλύτερη ἀπελπισία ἢ εἴσοδος τοῦ πρεσβυτέρου, ἀπὸ τὰ λόγια τοῦ γιατροῦ ποὺ σκόρπισαν τὴν ἀπελπισία γιὰ τὴ ζωὴ ἐκείνου, καὶ θεωρεῖται ὅτι εἶναι σύμβολο τοῦ θανάτου ἢ ὑπόθεση τῆς αἰώνιας ζωῆς. Ἀλλὰ δὲν πρόσθεσα ἀκόμη τὸ ἀποκορύφωμα τῶν κακῶν· γιατί πολλές φορές ἡ ψυχὴ, μέσα στοὺς θορύβους τῶν ἐπιτηδεῖων καὶ ἐκείνων ποὺ κάμνουν τὶς προετοιμασίες, ἔφυγε καὶ ἄφησε ἔρημο τὸ σῶμα, ἐνῶ σὲ πολλοὺς καὶ ἐνῶ εἶναι παρούσα σὲ τίποτε δὲν τοὺς ὠφέλησε. «Γιατί, ὅταν οὔτε τοὺς παρόντες ἀναγνωρίζει, οὔτε φωνὴ ἀκούει, οὔτε μπορεῖ νὰ πεῖ τὰ λόγια ἐκεῖνα, μὲ τὰ ὁποῖα θὰ συνάψει τὴ μακάρια ἐκείνη συνθήκη μὲ τὸν κοινὸ Κύριο ὄλων μας, ἀλλὰ σὰν ἀκριβῶς ξύλο ἄχρηστο ἢ λίθος βρίσκεται ἐκεῖ ξαπλωμένος μὴ διαφέροντας καθόλου ἀπὸ

πρόκειται νεκροῦ μηδὲν διαφέρων, τί τῆς μυσταγωγίας ὄφελος ἐν ἀναισθησίᾳ τοσαύτῃ;

5. Τὸ γὰρ τοῖς ἱεροῖς τούτοις καὶ φρικτοῖς μέλλοντα προσιέναι μυστηρίοις ἐγρηγορέναι χρῆ καὶ διεγνηγέρθαι, πάσης βιωτικῆς 5 φροντίδος εἶναι καθαρὸν, πολλῆς γέμειν σωφροσύνης, πολλῆς προθυμίας, πάντα τὸν μυστηρίων ἀλλότριον λογισμὸν ἐξορίζειν τῆς διανοίας, καὶ πάντοθεν καθαρὸν παρασκευάζειν τὸν οἶκον, ὥσπερ αὐτὸν ὑποδέχεσθαι μέλλονα τὸν βασιλέα. Τοιαύτη τῆς ὑμετέας δια-
10 νοίας ἢ παρασκευῆ, τοιοῦτοι παρ' ὑμῖν οἱ λογισμοί, τοιαύτη τῆς ψυ-
10 χῆς ἢ προαίρεσις. Τὴν μὲν οὖν ἀξίαν ἀμοιβὴν τῆς ἀρίστης ταύτης γνώμης ἀναμένετε παρὰ τοῦ Θεοῦ, τοῦ ταῖς ἀντιδόσεσι νικῶντος τοὺς τὴν ὑπακοὴν ἐπιδεικνυμένους τὴν πρὸς αὐτόν. Ἐπειδὴ δὲ χρῆ καὶ τοῖς συνδούλοις τὰ παρ' ἑαυτῶν εἰσενεγκεῖν, καὶ τὰ παρ' ἡμῶν εἰσοίσωμεν, μᾶλλον δὲ οὐδὲ ταῦτα ἡμέτερα, ἀλλὰ καὶ ταῦτα δεσπο-
15 τικά. «Τί γὰρ ἔχεις», φησὶν, «ὃ οὐκ ἔλαβες; Εἰ δὲ ἔλαβες, τί καυχᾶσαι ὡς μὴ λαβῶν;». Ἐβουλόμην μὲν πρῶτον ἀπάντων εἰπεῖν, τί δὴ ποτε παραδραμόντες ἡμῶν οἱ πατέρες ἅπαντα τὸν ἐνιαυτόν, ἐν τούτῳ τῷ καιρῷ μυσταγωγεῖσθαι τὰ τέκνα τῆς Ἐκκλησίας ἐνομοθέτησαν, καὶ τίνος ἕνεκεν μετὰ τὴν παρ' ἡμῶν διδασκαλίαν ὑπολύ-
20 σαντες ὑμᾶς καὶ ἀποδύσαντες, γυμνοὺς καὶ ἀνυποδέτους μετὰ τοῦ χιτωνίσκου μόνου πρὸς τὰς τῶν ἐξορκιζόντων παραπέμπουσι φωνάς. Οὐ γὰρ ἀπλῶς οὐδὲ εἰκῆ καὶ τὸ σχῆμα καὶ τὸν καιρὸν ἐκεῖνοι τοῦτον ἡμῖν διετύπωσαν, ἀλλ' ἔχει ταῦτα ἀμφοτέρω μυστικόν τινα λόγον καὶ ἀπόρρητον. Καὶ τοῦτο ὑμῖν ἐβουλόμην εἰπεῖν· ὁρῶ
25 δὲ ὅτι πρὸς ἕτερον ἀναγκαιότερον ἡμᾶς κατεπείγει νῦν ὁ λόγος. Ἀνάγκη γὰρ εἰπεῖν τί ποτέ ἐστι τὸ βάπτισμα καὶ τίνος ἕνεκεν εἰς τὸν βίον εἰσῆλθε τὸν ἡμέτερον καὶ πόσα κομίζει ἡμῖν τὰ ἀγαθὰ· ἀλλ', εἰ βούλεσθε, πρότερον περὶ τῆς προσηγορίας τοῦ μυστικοῦ τούτου καθαρμοῦ διαλεχθῶμεν.

30 6. Οὐ γὰρ ἐστὶν ἐν αὐτῷ ὄνομα, ἀλλὰ πολλὰ καὶ παντοδαπά· τὸ γὰρ καθάρσιον τοῦτο καλεῖται 'λουτρον παλιγγενεσίας'. «ἔσωσε γὰρ ἡμᾶς», φησί, «διὰ λουτροῦ παλιγγενεσίας καὶ ἀνακαινίσεως Πνεύματος ἀγίου». Καλεῖται καὶ 'φῶτισμα', καὶ τοῦτο Παῦλος

4. Α' Κορ. 4,7.

5. Τιτ. 3,5.

νεκρὸ ἐκεῖνος ποὺ πρόκειται νὰ βαπτισθεῖ, ποιὰ ἢ ὠφέλεια ἀπὸ τὴ μυσταγωγία τὴ στιγμὴ ποὺ βρίσκεται σὲ τόση ἀναισθησία;

5. Γιατὶ ἐκεῖνος ποὺ πρόκειται νὰ προσέλθει στὰ ἱερά αὐτὰ καὶ φρικτὰ μυστήρια πρέπει νὰ βρίσκεται σὲ ἐγρήγορση καὶ διέγερση, νὰ εἶναι καθαρὸς ἀπὸ κάθε βιωτικὴ φροντίδα, νὰ εἶναι γεμάτος ἀπὸ πολλὴ σωφροσύνη, πολλὴ προθυμία, νὰ ἀπομακρύνει ἀπὸ τὴ σκέψη τοῦ κάθε ξένο λογισμὸ πρὸς τὰ μυστήρια, καὶ ἀπὸ παντοῦ νὰ προετοιμάζει καθαρὸ τὸν οἶκο του, σὰν ἀκριβῶς νὰ πρόκειται νὰ ὑποδεχθεῖ τὸν βασιλιά. Τέτοια πρέπει νὰ εἶναι ἡ προετοιμασία τῆς σκέψεώς σας, τέτοιοι οἱ λογισμοί σας, τέτοια ἡ προαίρεση τῆς ψυχῆς σας. Τὴν ἄξια ἀμοιβὴ λοιπὸν τῆς ἄριστης αὐτῆς διαθέσεως περιμένετε νὰ τὴν πάρετε ἀπὸ τὸ Θεό, ποὺ μὲ τὶς ἀνταποδόσεις τοῦ ξεπερνᾷ κατὰ πολὺ ἐκείνους ποὺ δείχνουν ὑπακοὴ σ' αὐτόν. Ἐπειδὴ ὅμως πρέπει καὶ οἱ σύνδουλοι νὰ προσφέρουν ὅσα ἐξαρτῶνται ἀπ' αὐτούς, θὰ προσφέρομε καὶ τὰ δικά μας, ἢ καλύτερα ὄχι τὰ δικά μας, ἀλλὰ καὶ αὐτὰ εἶναι τοῦ Κυρίου. Γιατὶ λέγει, «τί ἔχεις ποὺ δὲν τὸ ἔλαβες;»⁴. Θὰ ἤθελα πρὶν ἀπὸ ὅλα νὰ πῶ, γιατί ἄραγε οἱ πατέρες μας, παρατρέχοντας ὅλο τὸ χρόνο, νομοθέτησαν κατ' αὐτὴν τὴν ὥρα νὰ βαπτίζονται τὰ τέκνα τῆς Ἐκκλησίας, καὶ γιὰ ποιό λόγο μετὰ τὴ διδασκαλία μας καὶ ἀφοῦ σᾶς ἀφαιρεθοῦν τὰ ὑποδήματα καὶ τὰ ἐνδύματα, παραπέμπεσθε γυμνοὶ καὶ ἀνυπόδετοι καὶ μόνο μὲ τὸ χιτωνίσκο πρὸς τὶς φωνὲς τῶν ἐξορκιστῶν. Γιατὶ δὲν ὄρισαν ἐκεῖνοι ἔτσι ἀπλὰ καὶ στὴν τύχη τὸν τρόπο αὐτὸ καὶ τὸν καιρὸ, ἀλλ' ἔχουν αὐτὰ καὶ τὰ δύο κάποιο λόγο μυστικὸ καὶ ἀπόρρητο. Ἦθελα κι αὐτὸ νὰ σᾶς τὸ πῶ· βλέπω ὅμως τώρα ὅτι ὁ λόγος μᾶς ὀδηγεῖ σὲ κάποιο ἄλλο πιὸ ἀναγκαῖο. Γιατὶ πρέπει νὰ ποῦμε τί τέλος πάντων εἶναι τὸ βάπτισμα καὶ γιὰ ποιό λόγο μπῆκε στὴ ζωὴ μας καὶ πόσα ἀγαθὰ μᾶς προσφέρει· ἀλλὰ, ἂν θέλετε, ἄς μιλήσομε πρῶτα γιὰ τὴν ὀνομασία αὐτοῦ τοῦ μυστικοῦ καθαρμοῦ.

6. Πράγματι αὐτὸ δὲν ἔχει μόνο ἓνα ὄνομα, ἀλλὰ πολλὰ καὶ διάφορα· τὸ καθάρσιο δηλαδὴ αὐτὸ ὀνομάζεται 'λουτρὸ παλιγγενεσίας'· γιατί λέγει, «μᾶς ἔσωσε μὲ τὸ λουτρὸ τῆς παλιγγενεσίας καὶ τῆς ἀνακαινίσεως τοῦ ἁγίου Πνεύματος»⁵. Καλεῖται καὶ 'φῶτισμα', ὀνομάζοντας καὶ πάλι αὐτὸ ἔτσι ὁ Παῦλος· γιατί λέγει, «νὰ θυμᾶσθε τὶς περασμένες ἡμέρες, κατὰ τὶς ὁποῖες ἀφοῦ βαπτισθήκατε, ὑπο-

αὐτὸ πάλιν ἐκάλεσεν· «ἀναμιμνήσκεσθε γὰρ τὰς πρότερον ἡμέρας, ἐν αἷς φωτισθέντες πολλὴν ἄθλησιν ὑπεμείνατε παθημάτων»· καὶ πάλιν, «ἀδύνατον γὰρ τοὺς ἅπαξ φωτισθέντας καὶ γευσασμένους τῆς δωρεᾶς τῆς ἐπουρανίου καὶ παραπεσόντας, πάλιν ἀνακαινίζειν εἰς 5 μετάνοιαν». Καλεῖται καὶ 'βάπτισμα'· «ὅσοι γὰρ εἰς Χριστὸν ἐβαπτίσθητε, Χριστὸν ἐνεδώσασθε». Καλεῖται 'ταφή'· «συνετάφητε γὰρ αὐτῷ», φησί, «διὰ τοῦ βαπτίσματος εἰς τὸν θάνατον». Καλεῖται 'περιτομή'· «ἐν ᾧ καὶ περιετιμήθητε περιτομῇ ἀχειροποιήτῳ, ἐν τῇ ὑπεκδύσει τοῦ σώματος τῶν ἁμαρτιῶν τῆς σαρκός». Καλεῖται
10 'σταυρός'· ὁ παλαιὸς γὰρ ἄνθρωπος ἡμῶν συνεσταυρώθη, ἵνα καταργηθῇ τὸ σῶμα τῆς ἁμαρτίας». Ἔστι καὶ ἕτερα πλείονα τούτων εἰπεῖν ὀνόματα, ἀλλ' ἵνα μὴ τὸν καιρὸν ἅπαντ' εἰς τὰς προσηγορίας τοῦ χαρίσματος ἀναλώσωμεν, φέρε ἐπὶ τὴν πρότερον προσηγορίαν ἐλθόντες καὶ ταύτης τὴν σημασίαν εἰπόντες καταπαύσωμεν τὸν λό-
15 γον· τέως δὲ ἀνωτέρω μικρὸν τὴν διδασκαλίαν ἐλκύσωμεν.

7. Ἔστι τὸ κοινὸν ἀπάντων ἀνθρώπων λουτρὸν τὸ διὰ τῶν βαλανείων, ὃ τὸν τοῦ σώματος ἀποσμήχειν εἴωθε ρύπον· ἔστι δὲ καὶ λουτρὸν ἰουδαϊκόν, ἐκείνου μὲν σεμνότερον, τοῦ δὲ τῆς χάριτος πολὺ κατώτερον· καὶ αὐτὸ μὲν γὰρ σωματικὸν ἀποσμήχει ρύπον,
20 ἀλλ' οὐχ ἀπλῶς σωματικόν, ἀλλὰ καὶ συνειδότος ἀπτόμενον ἀσθενοῦς. Ἔστι γὰρ πολλὰ τῶν πραγμάτων, ἃ φύσει μὲν οὐκ ἔστιν ἀκάθαρτα, ἀπὸ δὲ τῆς ἀσθενείας τοῦ συνειδότος ἀκάθαρτα γίνεται. Καὶ καθάπερ ἐπὶ τῶν παιδίων τὰ προσωπεῖα καὶ τὰ λοιπὰ μορμολύκεια φύσει μὲν οὐκ ἔστι φοβερά, φοβερά δὲ εἶναι τοῖς παιδίοις
25 δοκεῖ διὰ τὴν τῆς φύσεως ἀσθένειαν, οὕτω καὶ ἐπὶ τούτων ὧν εἶπον, οἷον τὸ νεκρῶν ἄψασθαι σωμάτων, φύσει μὲν οὐκ ἔστιν ἀκάθαρτον, ὅταν δὲ ἀσθενοῦς ἐπιλάβηται συνειδότος, ἀκάθαρτον ποιεῖ τὸν ἀψάμενον. Ὅτι γὰρ οὐκ ἔστιν ἀκάθαρτον φύσει τὸ πρᾶγμα, αὐτὸς ὁ ταῦτα διαταξάμενος Μωϋσῆς ἐδήλωσεν, ὀλόκληρον
30 ἐπιφερόμενος μεθ' ἑαυτοῦ νεκρὸν τὸν Ἰωσήφ, καὶ μένων καθαρός. Διὰ τοῦτο καὶ Παῦλος ἡμῖν περὶ τῆς ἀκαθαρσίας ταύτης διαλεγόμενος τῆς οὐ φύσει γινομένης, ἀλλὰ δι' ἀσθένειαν τοῦ συνειδότος, οὐ-

6. Ἐβρ. 10,32.

9. Ρωμ. 6,4.

7. Ἐβρ. 6,4· 6.

10. Κολ. 2,11.

8. Γαλ. 3,27.

11. Ρωμ. 6,6.

μείνατε μεγάλο άγώνα παθημάτων»⁶. και πάλι, «είναι αδύνατο εκείνοι που φωτίσθηκαν μια φορά και γεύθηκαν την έπουράνια δωρεά, και στη συνέχεια ξέπεσαν από τη χάρη, να ανακαινίζονται πάλι με τη μετάνοια»⁷. Καλεϊται και 'βάπτισμα'· γιατί λέγει, «όσοι βαπτισθήκατε στο όνομα του Χριστού, ντυθήκατε το Χριστό»⁸. Καλεϊται και 'ταφή'· γιατί λέγει, «ταφήκατε μαζί μ' αυτόν και πεθάνετε με το βάπτισμα»⁹. Καλεϊται και 'περιτομή'· «στο όνομα του οποίου περιτμηθήκατε με περιτομή άχειροποίητο, αποβάλλοντας το σάρκινο σώμα το γεμάτο από άμαρτίες»¹⁰. Καλεϊται και 'σταυρός'· γιατί λέγει, «ο παλιός άνθρωπος μας σταυρώθηκε, για να καταργηθει το σώμα της άμαρτίας»¹¹. Μπορούμε και πολλά άλλα όνόματα ν' αναφέρομε, αλλά για να μη ξοδέψομε όλο το χρόνο στα όνόματα του χαρίσματος, εμπρός ας έρθομε στο πρώτο όνομα αυτού και άφοϋ ποϋμε τη σημασία αυτού, ας σταματήσομε το λόγο· πρώτα όμως ας μεταφέρομε τη διδασκαλία λίγο πιό μπροστά.

7. Υπάρχει το κοινό λουτρό όλων των ανθρώπων που γίνεται στα δημόσια λουτρά, που συνήθως καθαρίζει τη βρωμιά του σώματος· υπάρχει και το ιουδαϊκό λουτρό, που είναι σπουδαιότερο από εκείνο, πολύ όμως πιό κατώτερο από το λουτρό της χάριτος· γιατί κι αυτό καθαρίζει τη σωματική βρωμιά, όμως όχι απλώς τη σωματική, αλλά φθάνει ακόμη και στο καθάρισμα της άσθενούς συνειδήσεως. Γιατι υπάρχουν πολλά πράγματα, που από τη φύση τους δεν είναι βέβαια άκάθαρτα, γίνονται όμως άκάθαρτα έξ αιτίας της άσθενείας της συνειδήσεως. Και όπως ακριβώς στην περίπτωση των παιδιών τα προσωπεϊα και τα υπόλοιπα φόβητρα δεν είναι από τη φύση τους φοβερά, φαίνονται όμως στα παιδιά ότι είναι φοβερά έξ αιτίας της αδυναμίας της φύσεώς τους, έτσι συμβαίνει και μ' αυτά που είπα, όπως το να άγγίσει κανείς νεκρά σώματα από τη φύση του αυτό δεν είναι άκάθαρο, όταν όμως αυτό γίνει από άνθρωπο που έχει άσθενή συνείδηση, κάμνει αυτό άκάθαρον εκείνον που το άγγιξε. Γιατι, το ότι δεν είναι άκάθαρο από τη φύση του το πράγμα, το φανέρωσε ο ίδιος ο Μωϋσήσ που διέταξε αυτό, μεταφέροντας μαζί του όλόκληρο νεκρό, τον Ίωσήφ, και παραμένοντας καθαρός. Γι' αυτό και ο Παϋλος μιλώντας μας για την άκαθαρεία αυτή που δεν προέρχεται από τη φύση, αλλά δημιουρ-

τωσί πώς φησιν· «οὐδὲν κοινὸν δι' ἑαυτοῦ, εἰ μὴ τῷ λογιζομένῳ τι κοινὸν εἶναι». Ὅρας τὴν ἀκαθαρσίαν οὐκ ἀπὸ τῆς τοῦ πράγματος φύσεως, ἀλλ' ἀπὸ τῆς ἀσθενείας τοῦ λογισμοῦ γινομένην; Καὶ πάλιν, «πάντα μὲν καθαρὰ, ἀλλὰ κακὸν τῷ ἀνθρώπῳ τῷ διὰ προσκόμματος ἐσθίοντι». Ὅρας ὅτι οὐ τὸ ἐσθίειν, ἀλλὰ τὸ διὰ προσκόμματος ἐσθίειν, τοῦτο αἴτιον ἀκαθαρσίας;

8. Τὴν τοιαύτην κηλῖδα τὸ ἰουδαϊκὸν ἐξεκάθαρε λουτρόν, τὸ δὲ τῆς χάριτος οὐ τοιαύτην, ἀλλὰ τὴν ὄντως ἀκαθαρσίαν τὴν μετὰ τοῦ σώματος καὶ τῆς ψυχῆς πολλὴν ἐντεθεῖσαν τὴν κηλῖδα· οὐ γὰρ 10 τοὺς νεκρῶν ἀψαμένους σωμάτων, ἀλλὰ τοὺς νεκρῶν πράξεων ἀψαμένους, τούτους ποιεῖ καθαρούς. Κἂν μαλακὸς κἂν πόρνος ἢ τις κἂν εἰδωλολάτρης κἂν ὅ,τι ἂν ἐργασάμενος δεινὸν κἂν ἅπασαν τὴν ἐν ἀνθρώποις πονηρίαν ἔχων ἢ, ἐμπεσὼν εἰς τὴν τῶν ὑδάτων κολυμβήθραν, τῶν ἡλιακῶν καθαρότερος ἀκτίνων ἀνεισιν ἀπὸ 15 τῶν θείων ναμάτων. Καὶ ἵνα μὴ νομίσης κόμπον εἶναι τὰ λεγόμενα, ἄκουσον Παύλου λέγοντος περὶ τῆς τοῦ λουτροῦ δυνάμεως· «μὴ πλανᾶσθε· οὔτε εἰδωλολάτραι, οὔτε πόρνοι, οὔτε μοιχοί, οὔτε μαλακοί, οὔτε ἀρσενοκοῖται, οὔτε πλεονέκται, οὐ μέθυσοι, οὐ λοιδόροι, οὐχ ἄρπαγες βασιλείαν Θεοῦ οὐ κληρονομήσουσι». Καὶ τί 20 τοῦτο πρὸς τὰ εἰρημένα; Φησί· τὸ γὰρ ζητούμενον δεῖξαι, εἰ πάντα ἐκκαθαίρει ταῦτα ἢ τοῦ λουτροῦ δύναμις. Οὐκοῦν ἄκουσον τῶν ἐξῆς· «καὶ ταῦτά τινες ἦτε, ἀλλ' ἀπελούσασθε, ἀλλ' ἡγιάσθητε, ἀλλ' ἐδικαιώθητε ἐν τῷ ὀνόματι τοῦ Κυρίου ἡμῶν Ἰησοῦ Χριστοῦ, καὶ ἐν τῷ Πνεύματι τοῦ Θεοῦ ἡμῶν». Ἡμεῖς μὲν ὑπισχνούμεθα 25 δεῖξαι ὑμῖν καθαρὸς πορνείας γινομένους ἀπάσης τοὺς τῷ λουτρῷ προσιόντας, ὁ δὲ λόγος πλέον ἀπέδειξεν, οὐ καθαρὸς μόνον, ἀλλὰ καὶ ἀγίους καὶ δικαίους γινομένους· οὐ γὰρ εἶπεν «ἀπελούσασθε», μόνον, ἀλλὰ καὶ, «ἡγιάσθητε», καὶ «ἐδικαιώθητε». Τί τούτου γένοιτ' ἂν παραδοξότερον, ὅταν πόνων καὶ ἰδρώτων χωρὶς καὶ κα-

12. Ρωμ. 14,14.

13. Ρωμ. 14,20.

14. Α' Κορ. 6,9-10.

15. Α' Κορ. 6,11.

γεῖται ἐξ αἰτίας τῆς ἀδυναμίας τῆς συνειδήσεως, λέγει τὸ ἐξῆς· «δὲν ὑπάρχει τίποτε ἀκάθαρτο ἀπὸ τῆ φύση του, ἀλλὰ κάτι εἶναι ἀκάθαρτο μόνο γιὰ ἐκεῖνον πὸ τὸ θεωρεῖ τέτοιο»¹². Βλέπεις ὅτι ἡ ἀκαθαρσία δὲν ὑπάρχει στὴ φύση τοῦ πράγματος, ἀλλὰ δημιουργεῖται ἀπὸ τὴν ἀδυναμία τοῦ λογισμοῦ; Καὶ πάλι, «ὅλα εἶναι καθαρὰ, ἀλλὰ κακὸ εἶναι κάτι γιὰ τὸν ἄνθρωπο ἐκεῖνο πὸ τὸ τρώγει καὶ σκανδαλίζει ἄλλους»¹³. Βλέπεις ὅτι αἴτιο τῆς ἀκαθαρσίας δὲν εἶναι τὸ νὰ τρώγει κανεὶς, ἀλλὰ τὸ νὰ τρώγει καὶ νὰ σκανδαλίζει ἄλλους.

8. Αὐτὴν τὴν κηλίδα καθάριζε τὸ ἰουδαϊκὸ λουτρό, ἐνῶ τὸ λουτρό τῆς χάριτος δὲν καθαρίζει τέτοια, ἀλλὰ τὴν πραγματικὴ ἀκαθαρσία πὸ ἐναποθέτει μεγάλη κηλίδα ὅχι μόνο στὸ σῶμα ἀλλὰ καὶ στὴν ψυχὴ· γιὰτὶ καθαρίζει ὅχι ἐκείνους πὸ ἀγγίζουν νεκρὰ σώματα, ἀλλὰ ἐκείνους πὸ ἐγγίζουν νεκρὲς πράξεις. Εἴτε λοιπὸν εἶναι κανεὶς θηλυπρεπῆς, εἴτε πόρνος, εἴτε εἰδωλολάτρης, εἴτε ἔχει διαπράξει ὅποιοδήποτε κακὸ, εἴτε ἔχει ὅλη τὴν ἀνθρώπινη κακία, μόλις μπεῖ μέσα στὴν κολυμβήθρα τῶν ὑδάτων, ἀνεβαίνει ἀπὸ ἐκεῖ γενόμενος ἀπὸ τὰ θεῖα νάματα πὸ καθαρὸς καὶ ἀπὸ τὶς ἡλιακὲς ἀκτίνες. Καὶ γιὰ νὰ μὴ νομίσεις ὅτι εἶναι κομπασμὸς τὰ λεγόμενα, ἄκουσε τὸν Παῦλο πὸ ὁμιλεῖ γιὰ τὴ δύναμη τοῦ λουτροῦ· «μὴ πλανᾶσθε· οὔτε εἰδωλολάτρες, οὔτε πόρνοι, οὔτε μοιχοί, οὔτε θηλυπρεπεῖς, οὔτε ἀρσενοκυῖτες, οὔτε πλεονέκτες, οὔτε μέθυσοι, οὔτε κακολόγοι, οὔτε ἄρπαγες θὰ κληρονομήσουν τὴ βασιλεία τοῦ Θεοῦ»¹⁴. Καὶ τί σχέση, λέγει, ἔχει αὐτὸ μὲ τὰ ὅσα λέχθηκαν· γιὰτὶ ἐκεῖνο πὸ ζητοῦμε εἶναι νὰ δειχθεῖ, ἂν ἡ δύναμη τοῦ λουτροῦ τὰ καθαρίζει ὅλα αὐτὰ. Λοιπὸν ἄκουσε τὴ συνέχεια· «καὶ τέτοιοι ἦσασταν μερικοί, ἀλλὰ λουσθήκατε, ἀγιασθήκατε καὶ λάβατε τὴ δικαίωση, βαπτιζόμενοι στὸ ὄνομα τοῦ Κυρίου μας Ἰησοῦ Χριστοῦ καὶ τοῦ ἀγίου Πνεύματος τοῦ Θεοῦ μας»¹⁵. Ἐγὼ ὑποσχέθηκα νὰ σᾶς δείξω ὅτι καθαρίζονται ἀπὸ κάθε πορνεία ἐκεῖνοι πὸ προσέρχονται καὶ λαμβάνουν τὸ λουτρό, ὁ λόγος ὅμως ἀπέδειξε κάτι περισσότερο, ὅτι δὲν γίνονται μόνο καθαροί, ἀλλὰ καὶ ἅγιοι καὶ δίκαιοι· γιὰτὶ δὲν εἶπε μόνο «λουσθήκατε», ἀλλὰ καὶ «ἀγιασθήκατε» καὶ «δικαιωθήκατε». Τί θὰ μπορούσε νὰ γίνεαι πὸ παράδοξο ἀπ' αὐτό, ὅταν παρέχεται δικαιοσύνη χωρὶς κόπους καὶ ἰδρώτες

τορθωμάτων δικαιοσύνη τικτομένη ἤ; τοιαύτη γὰρ τῆς θείας δωρε-
 αῖς ἢ φιλανθρωπία· χωρὶς ἰδρώτων ποιεῖ δικαίους. Εἰ γὰρ βασιλέ-
 ως ἐπιστολή, γράμματα προτεθέντα ὀλίγα, μυρίων ὑπευθύνους ἐγ-
 κλημάτων ἀφήσιν ἐλευθέρους, ἑτέρους δὲ καὶ πρὸς τιμὴν ἄγει με-
 5 γίστην, πολλῶ μᾶλλον τὸ ἅγιον τοῦ Θεοῦ Πνεῦμα καὶ πάντα δυνά-
 μενον, πάσης μὲν ἡμᾶς ἀπαλλάξει κακίας, πολλὴν δὲ ἡμῖν χαριεῖται
 δικαιοσύνην καὶ πολλῆς ἐμπλήσει τῆς παρρησίας. Καὶ καθάπερ
 σπινθὴρ μέσον εἰς πέλαγος ἀχανὲς ἐμπεσὼν εὐθέως ἀποσβεσθεῖη
 ἢ ἀφανὴς γένοιτο τῷ πληθῆι τῶν ὑδάτων καταποντισθεῖς, οὕτω
 10 καὶ πᾶσα πνηρία ἀνθρωπίνη, ὅταν εἰς τὴν κολυμβήθραν ἐμπέσῃ
 τῶν θείων ναμάτων, ἐκείνου ταχύτερον καὶ εὐκολώτερον τοῦ
 σπινθῆρος καταποντίζεται καὶ ἀφανίζεται.

9. Καὶ τίνας ἔνεκεν, φησὶν, εἰ τὰ ἀμαρτήματα ἡμῖν ἅπαντα ἀφή-
 σι τὸ λουτρόν, οὐχὶ λουτρόν ἀφέσεως ἀμαρτημάτων καλεῖται οὔτε
 15 λουτρόν καθάρσεως, ἀλλὰ λουτρόν παλιγγενεσίας; Ὅτι οὐχ ἀπλῶς
 ἡμῖν ἀφήσιν τὰ ἀμαρτήματα, οὐδὲ ἀπλῶς ὡς ἂν εἰ ἄνωθεν ἐγεννή-
 θημεν. Καὶ γὰρ ἄνωθεν ἡμᾶς δημιουργεῖ καὶ κατασκευάζει, οὐκ
 ἀπὸ γῆς διαπλάττον πάλιν, ἀλλ' ἐξ ἑτέρου στοιχείου τῆς τῶν ὑδά-
 των φύσεως δημιουργοῦν. Οὐ γὰρ ἀπλῶς ἀποσμήχει τὸ σκεῦος,
 20 ἀλλ' ὀλόκληρον αὐτὸ ἀναχωνεῦει πάλιν. Τὰ μὲν γὰρ ἀποσμηχόμε-
 να, κἂν μετὰ ἀκριβείας ἐκκαθαίρηται, ἔχει τῆς ποιότητος ἴχνη καὶ
 τῆς κηλῖδος φέρει τὰ λείψανα, τα δὲ εἰς χωνευτήριον ἐμπεσόντα
 καὶ διὰ τῆς φλογὸς ἀνανεωθέντα, πᾶσαν ἀποθέμενα ρυπαρίαν, τὴν
 αὐτὴν τοῖς νεοπαγέσιν ἀπὸ τῆς καμίνου προελθόντα τὴν λαμπηδό-
 25 να ἀφήσιν. Ὡσπερ οὖν ἀνδριάντα χρυσοῦν πολλῶ τῷ χρόνῳ καὶ
 τῷ καπνῷ καὶ τῇ κόνει καὶ ἰῶ ρυπωθέντα λαβῶν τις καὶ χωνεύ-
 σας καθαρώτατον ἡμῖν καὶ ἀστράπτοντα ἀποδίδωσιν, οὕτω καὶ
 τὴν φύσιν τὴν ἡμετέραν ὁ Θεὸς ἰωθεῖσαν τῷ τῆς ἀμαρτίας ἰῶ καὶ
 30 κάλλος ἀπολέσασαν, ὅπερ παρ' αὐτοῦ παρὰ τὴν ἀρχὴν ἐγκατέθηκε.

καὶ κατορθώματα; γιατί τέτοια εἶναι ἡ φιλανθρωπία τῆς θείας δωρεᾶς; κάμνει δίκαιους χωρὶς ἰδρῶτες. Γιατί, ἂν ἐπιστολή τοῦ βασιλιᾶ, πού περιέχει λίγα γράμματα, ἐλευθερώνει ἀνθρώπους πού εἶναι ὑπεύθυνοι γιὰ ἄπειρα ἐγκλήματα, καὶ ἄλλους πάλι τοὺς ὀδηγεῖ σὲ μέγιστη τιμὴ, πολὺ περισσότερο τὸ ἅγιο Πνεῦμα τοῦ Θεοῦ, πού μπορεῖ νὰ τὰ κάμει ὅλα, θὰ μᾶς ἀπαλλάξει ἀπὸ κάθε κακία, καὶ παράλληλα θὰ μᾶς χαρίσει δικαιοσύνη, γεμίζοντάς μας ἀπὸ πολλὴ παρρησία. Καὶ ὅπως ἀκριβῶς ἂν ἓνας σπινθήρας πέσει μέσα στὸ ἀχανές πέλαγος ἀμέσως θὰ σβήσει ἢ θὰ χαθεῖ, καταποντιζόμενος ἀπὸ τὸ πλῆθος τῶν ὑδάτων, ἔτσι καὶ κάθε ἀνθρώπινη κακία ὅταν πέσει μέσα στὴν κολυμβήθρα τῶν θείων ναμάτων, καταποντίζεται καὶ ἐξαφανίζεται ταχύτερα καὶ εὐκολότερα ἀπὸ τὸν σπινθήρα.

9. Καὶ γιὰ ποιό λόγο, λέγει, ἂν τὸ λουτρὸ συγχωρεῖ ὅλα τὰ ἀμαρτήματά μας, δὲν ὀνομάζεται 'λουτρὸ ἀφέσεως ἀμαρτημάτων', οὔτε 'λουτρὸ καθάρσεως', ἀλλὰ «λουτρὸ παλιγγενεσίας»; Γιατί δὲν συγχωρεῖ ἀπλῶς τὰ ἀμαρτήματά μας, οὔτε ἀπλῶς καθαρίζει τὰ πλημμελήματά μας, ἀλλὰ τὸ κάμνει αὐτὸ σὰν νὰ γεννηθήκαμε ἀπὸ τὸν οὐρανό. Καὶ πράγματι οὐράνια εἶναι ἡ δύναμη πού μᾶς δημιουργεῖ καὶ μᾶς κατασκευάζει, διαπλάσσοντάς μας ὄχι πάλι ἀπὸ τῆ γῆ, ἀλλὰ μᾶς δημιουργεῖ ἀπὸ ἄλλο στοιχεῖο, ἀπὸ τῆ φύση τῶν ὑδάτων. Γιατί δὲν ξεπλένει ἀπλῶς τὸ σκεῦος, ἀλλὰ λειώνει καὶ ἀναμορφώνει αὐτὸ ὀλόκληρο. Τὰ καθαριζόμενα δηλαδή, κι ἂν ἀκόμη καθαρισθοῦν μὲ μεγάλη προσοχή, μένουν τὰ ἴχνη τῆς ποιότητας καὶ φέρνουν τὰ λείψανα τῆς κηλίδας, ἐνῶ ἐκεῖνα πού ρίχνονται στὸ χωνευτήρι καὶ λειώνουν ἀπὸ τῆ φωτιά, ἀποβάλλοντας κάθε βρωμιά, ἐκπέμπουν τὴν ἴδια λαμπρότητα μὲ τὰ καινούργια πού βγῆκαν ἀπὸ τὸ καμίνι. Ὅπως ἀκριβῶς δηλαδή ἂν κάποιος πάρει ἓναν ἀνδριάντα χρυσό, πού ἀπὸ τὸν πολὺ χρόνο, τὸν καπνό, τὴ σκόνη καὶ τῆ σκουριά γέμισε ἀπὸ ἀκαθαρσία, καὶ τὸν ρίξει στὸ χωνευτήρι μᾶς τὸν παραδίνει καθαρότατο καὶ ἀστραφτερό, ἔτσι καὶ τῆ φύση μας, πού εἶχε σκουριάσει ἀπὸ τῆ σκουριά τῆς ἀμαρτίας καὶ εἶχε καπνισθεῖ πολὺ ἀπὸ τὸν καπνὸ τῶν πλημμελημάτων μας καὶ ἔχασε ἔτσι τὸ κάλλος τῆς πού ἔλαβε ἀπὸ τὴν ἀρχὴ ἀπὸ τὸ Θεό, ἀφοῦ τὴν πῆρε ὁ Θεὸς τὴν ἔριξε ἀπὸ τὴν ἀρχὴ στὸ χωνευτή-

λαβὼν ἄνωθεν ἐχώνευσε, καὶ καθάπερ εἰς χωνευτήριον ἐμβαλὼν τὰ ὕδατα καὶ τὴν τοῦ Πνεύματος ἐπαφείς χάριν ἀντὶ φλογός, εἶτα νεοπαγεῖς ἐκεῖθεν καὶ καινοὺς γενομένους ἀντιβλέψαι λοιπὸν ταῖς ἡλιακαῖς ἀκτίσι μετὰ πολλῆς ἀνάγει τῆς λαμπρότητος, τὸν μὲν πα-
5 λαιὸν συντρίψας ἄνθρωπον, νέον δὲ κατασκευάσας τοῦ προτέρου λαμπρότερον.

10. Καὶ ταύτην ἡμῖν τὴν συντριβὴν καὶ τὸν μυστικὸν τοῦτον καθαροὺς ἀνιττόμενος ὁ προφήτης ἄνωθεν ἔλεγεν· «ὡς σκεῦος κεραμέως συντρίψεις αὐτούς». Ὅτι γὰρ περὶ τῶν πιστῶν ὁ λόγος, ἡμῖν
10 τὰ ἀνωτέρω δείκνυσι σαφῶς· «υἱὸς γάρ μου εἶ σύ», φησὶν, «ἐγὼ σήμερον γεγέννηκά σε. Αἴτησαι παρ' ἐμοῦ καὶ δώσω σοι τὰ ἔθνη τὴν κληρονομίαν σου καὶ τὴν κατάσχεσίν σου τὰ πέρατα τῆς γῆς». Εἶδες πῶς τῆς ἐκ τῶν ἐθνῶν Ἐκκλησίας ἐμνημόνευσε καὶ τὴν πανταχοῦ τοῦ Χριστοῦ τεταγμένην βασιλείαν εἶπεν; Εἶτά φησι πάλιν· «ποιμανεῖς αὐτούς ἐν ράβδῳ σιδηρᾷ»· οὐ φορτικῆ, ἀλλ'
15 ἰσχυρᾷ· «ὡς σκεῦος κεραμέως συντρίψεις αὐτούς». Ἴδου καὶ τὸ λουτρὸν μυστικώτερον παρελήφθη· οὐ γὰρ εἶπεν ἀπλῶς ἵσχυρῶς ὅστράκινα, ἀλλὰ «σκεῦη κεραμέως». Ἀλλὰ προσέχετε. Τὰ μὲν ὅστράκινα σκεῦη συντριβέντα οὐκ ἂν λάβοι διόρθωσιν, διὰ τὴν ἐκ
20 τοῦ πυρὸς ἐγγενομένην αὐτοῖς ἅπαξ ἀντιτυπίαν· ὅτι δὲ τὰ σκεῦη τοῦ κεραμέως οὐκ ἔστιν ὅστράκινα, ἀλλὰ πήλινα· ὅθεν καὶ διαστραφέντα ραδίως ἂν πρὸς τὸ δεύτερον ἐπανέλθῃ σχῆμα τῆ τοῦ τεχνίτου σοφία. Ὅταν μὲν οὖν συμφορᾶν ἀνιάτων λέγῃ, οὐ σκεῦη κεραμέως φησὶν, ἀλλὰ σκεῦος ὅστράκινον. Ὅτε γοῦν ἐβούλετο διδάξαι
25 τὸν προφήτην καὶ τοὺς Ἰουδαίους, ὅτι συμφορᾷ ἀνιάτῳ παρέδωκε τὴν πόλιν, ἐκέλευσε λαβεῖν βίκον ὅστράκινον καὶ συντρίψαι ἔμπροσθεν παντὸς τοῦ δήμου καὶ εἰπεῖν, «οὕτως ἀπολεῖται ἡ πόλις καὶ συντριβήσεται». Ἐπειδὴν δὲ βούληται χρηστὰς αὐτοῖς ὑποτείνειν ἐλπίδας, εἰς κεραμεῖον κατάγει τὸν προφήτην, καὶ οὐ δείκνυσιν
30 αὐτῷ σκεῦος ὅστράκινον, ἀλλὰ δείκνυσιν αὐτῷ σκεῦος πήλινον ἐν ταῖς χερσὶ τοῦ κεραμέως γινόμενον, διαπίπτον, καὶ ἐπάγει λέγων·

16. Ψαλμ. 2,9.

17. Ψαλμ. 2,7.

18. Ψαλμ. 2,9.

19. Ἱερ. 19,11.

ρι, και βάζοντας μέσα στο χωνευτήρι τὰ ὕδατα και ἀντὶ τῆς φωτιᾶς στέλνοντας τὴ χάρη τοῦ Πνεύματος, ἀφοῦ μὲ τὸν τρόπο αὐτὸ ξαναδημιουργηθήκαμε και γίναμε καινούργιοι, μᾶς βγάζει ἀπὸ ἐκεῖ στὴ συνέχεια μὲ μεγάλη λαμπρότητα και ἴση πρὸς τὴ λαμπρότητα τῶν ἡλιακῶν ἀκτίνων, συντρίβοντας ἔτσι τὸν παλιὸ ἄνθρωπο και κατασκευάζοντας νέο και λαμπρότερο ἀπὸ τὸν προηγούμενο.

10. Αὐτὴ λοιπὸν τὴ συντριβὴ μας και τὸν μυστικὸ αὐτὸ καθαρμὸ ὑπονοώντας ὁ προφήτης ἔλεγε ἀπὸ πρὶν· «θὰ συντρίψεις αὐτοὺς σὰν τὸ σκεῦος τοῦ κεραμοποιοῦ»¹⁶. Τὸ ὅτι βέβαια ὁ λόγος αὐτὸς εἶναι γιὰ τοὺς πιστοὺς, μᾶς τὸ δείχνουν μὲ σαφήνεια τὰ λεγόμενα λίγο πιὸ πάνω· γιατί λέγει, «Υἱός μου εἶσαι σὺ και ἐγὼ σήμερα σὲ γέννησα. Ζήτησε ἀπὸ μένα και θὰ σοῦ δώσω σὰν κληρονομία ὅλα τὰ ἔθνη, θέτοντας κάτω ἀπὸ τὴν ἐξουσία σου ὅλη τὴ γῆ μέχρι τὰ πέρατα αὐτῆς»¹⁷. Εἶδες πῶς μνημόνευσε τὴν Ἐκκλησία πού θὰ προερχόταν ἀπὸ τὰ ἔθνη και ἀνέφερε τὴ βασιλεία τοῦ Χριστοῦ τὴν ἀπλωμένη παντοῦ; Ἐπειτα λέγει πάλι· «θὰ κυβερνήσεις αὐτοὺς μὲ ράβδο σιδερένια»¹⁸· ὄχι μὲ φορτική, ἀλλὰ μὲ ἰσχυρὴ· «σὰν σκεῦη τοῦ κεραμοποιοῦ θὰ συντρίψεις αὐτούς». Νὰ και τὸ λουτρὸ τοῦ βαπτίσματος ἀναφέρθηκε μὲ μυστικότερο τρόπο· γιατί δὲν εἶπε ἀπλῶς ‘σκεῦη ὀστράκινα’, ἀλλὰ «σκεῦη κεραμοποιοῦ». Ἀλλὰ προσέχετε. Τὰ ὀστράκινα σκεῦη ἂν συντριβοῦν δὲν εἶναι δυνατὸ νὰ διορθωθοῦν, ἐξ αἰτίας τῆς σκληρότητας πού δημιουργήθηκε σ’ αὐτὰ μιὰ γιὰ πάντα ἀπὸ τὴ φωτιά· ἐνῶ τὰ σκεῦη τοῦ κεραμοποιοῦ δὲν εἶναι ὀστράκινα, ἀλλὰ πήλινα· γι’ αὐτὸ ὅταν πάθουν κάποια ζημιὰ εἶναι εὐκόλο νὰ λάβουν δεῦτερο σχῆμα μὲ τὴ σοφία τοῦ τεχνίτη. Ὅταν δηλαδὴ ὁμιλεῖ γιὰ συμφορὰ ἀθεράπευτη, δὲν ἀναφέρει σκεῦη κεραμοποιοῦ, ἀλλὰ σκεῦος ὀστράκινο. Ὅταν λοιπὸν ἤθελε νὰ διδάξει τὸν προφήτη και τοὺς Ἰουδαίους, ὅτι παρέδωσε τὴν πόλη σὲ συμφορὰ ἀθεράπευτη, πρόσταξε νὰ πάρει ὀστράκινη στάμνα και νὰ τὴ σπάσει μπροστὰ σ’ ὅλο τὸ λαὸ και νὰ πεῖ, «ἔτσι θὰ συντριβεῖ και θὰ καταστραφεῖ ἡ πόλη»¹⁹. Ὅταν ὁμως θέλει νὰ βάλει μέσα τους καλὲς ἐλπίδες, ὁδηγεῖ τὸν προφήτη σὲ κεραμοποιεῖο, και δὲν τοῦ δείχνει σκεῦος ὀστράκινο, ἀλλὰ τοῦ δείχνει σκεῦος πήλινο πού διαπλάσσεται ἀπὸ τὰ χέρια τοῦ κεραμοποιοῦ και πέφτει κάτω, προσθέτοντας και λέγοντας· «ἂν αὐ-

«εἰ ὁ κεραμεὺς οὗτος τὸ σκεῦος τὸ διαπεσὸν ἀναλαβὼν ἐρρῦθμισε πάλιν, οὐ πολλῶ μᾶλλον ἐγὼ δυνήσομαι διαπεσόντας ὑμᾶς ἐπανορθῶσαι;». Δυνατὸν μὲν οὖν τῷ Θεῷ οὐχὶ πηλίνους ὄντας μόνον διορθῶσαι διὰ λουτροῦ παλιγγενεσίας ἀλλὰ καὶ τὴν τοῦ Πνεύματος 5 δεξαμένους ἐνέργειαν καὶ διολισθήσαντας διὰ μετανοίας ἠκριβωμένης πρὸς τὸ ἀρχαῖον ἐπαναγαγεῖν. Ἄλλ' οὐ καιρὸς ὑμῖν τοὺς περὶ μετανοίας ἀκοῦσαι λόγους· μᾶλλον δὲ μηδέποτε γένοιτο καιρὸς εἰς χρεῖαν ὑμᾶς ἐκείνων ἐμπεσεῖν τῶν φαρμάκων, ἀλλ' αἰεὶ μένοιτε τὸ κάλλος καὶ τὴν λαμπρότητα, ἣν μέλλετε λαμβάνειν νῦν, ἀκέραιον 10 διατηροῦντες.

11. Ἴνα οὖν αἰεὶ μένοιτε, φέρε καὶ περὶ πολιτείας ὑμῖν διαλεχθῶμεν ὀλίγα· ἐν γὰρ τῇ παλαιστρα ταύτῃ ἀκίνδυνα τοῖς ἀθληταῖς τὰ πτώματα· πρὸς τοὺς γὰρ οἰκείους ἢ πάλη καὶ τοῖς σώμασι τῶν διδασκάλων ἐμμελετῶσιν ἅπαντα. Ὅταν δὲ ὁ τῶν ἀγώνων παρα- 15 γένηται καιρὸς, ὅταν ἀνοιγῇ τὸ στάδιον, ὅταν τὸ θέατρον ἄνω καθήμενον ἦ, ὅταν ὁ ἀγωνοθέτης παρῇ, ἀνάγκη λοιπὸν ἢ ραθυμήσαντας πεσεῖν καὶ μετὰ αἰσχύνῃς ἀναχωρῆσαι πολλῆς, ἢ σπουδάσαντας τῶν στεφάνων καὶ τῶν βραβείων ἐπιτυχεῖν. Οὕτω δὲ καὶ ἐφ' ὑμῶν, αἱ τριάκοντα ἡμέραι αὗται παλαιστρα τινὶ προσεοίκασι καὶ 20 γυμνασίοις καὶ μελέτῃ. Μάθωμεν ἐντεῦθεν ἤδη περιγενέσθαι τοῦ πονηροῦ δαίμονος ἐκείνου· πρὸς γὰρ ἐκεῖνον ἀποδύεσθαι μέλλομεν μετὰ τὸ βάπτισμα, πρὸς ἐκεῖνον πυκτεύειν καὶ μάχεσθαι. Μάθωμεν τοίνυν ἐντεῦθεν ἤδη τὰς λαβὰς ἐκείνου, πόθεν ἐστὶ πονηρὸς, πόθεν ἡμῖν εὐκῶλως ἐπηρεάσαι δύναται, ἵνα τῶν ἀγώνων παραγε- 25 νομένων μὴ ξενοπαθῶμεν μηδὲ θορυβώμεθα, καινὰ τὰ παλαίσματα ὀρῶντες, ἀλλ' ἤδη μεταξὺ ἡμῶν αὐτῶν μελετήσαντες καὶ τὰς μεθοδείας αὐτοῦ μαθόντες ἀπάσας, μετὰ τοῦ θαρρεῖν ἀψώμεθα τῶν παλαισμάτων πρὸς ἐκεῖνον.

12. Πάντοθεν μὲν οὖν ἐπηρεάζειν ἡμῖν εἶωθεν, μάλιστα διὰ τῆς 30 γλώττης καὶ διὰ τοῦ στόματος. Οὐδὲν γὰρ οὕτως ἐπιτήδειον ὄργανον ἐκείνῳ πρὸς ἀπάτην καὶ ἀπώλειαν ἡμετέραν ὡς γλῶττα ἀκό-

τὸς ὁ κεραμοποιὸς πῆρε τὸ σκεῦος ποῦ ἔπεσε καὶ τὸ διέπλασε πάλι, δὲν θὰ μπορέσω ἐγὼ πολὺ περισσότερο νὰ ἐπανορθώσω ἐσᾶς ποῦ πέσατε;»²⁰. Μπορεῖ δηλαδή ὁ Θεὸς νὰ μᾶς διορθώσει μὲ τὸ λουτρὸ τῆς παλιγγενεσίας ὄχι μόνο ἂν εἴμαστε ἐμεῖς πῆλιντοι, ἀλλὰ καὶ ἀφοῦ διολισθήσομε μπορεῖ μὲ τὴν ἐνέργεια τοῦ ἁγίου Πνεύματος καὶ μὲ τὴν εἰλικρινῆ μετάνοιά μας νὰ μᾶς ἐπαναφέρει στὴν ἀρχικὴ μας κατάσταση. Ἄλλὰ δὲν εἶναι τώρα καιρὸς ν' ἀκούσετε τοὺς περὶ μετανοίας λόγους· ἢ καλύτερα εὐχομαι νὰ μὴ βρεθεῖτε ποτὲ στὴν ἀνάγκη νὰ χρησιμοποιήσετε τὰ φάρμακα ἐκεῖνα, ἀλλὰ νὰ μένετε πάντοτε μὲ τὸ κάλλος καὶ τὴ λαμπρότητα ποῦ πρόκειται νὰ λάβετε τῶρα, διατηρώντας αὐτὰ ἀκέραια.

11. Γιὰ νὰ διατηρεῖτε λοιπὸν πάντοτε αὐτὴν, ἐμπρὸς νὰ ποῦμε λίγα καὶ γιὰ τὸν σωστὸ τρόπο ζωῆς· γιὰτὶ στὴν παλαιστρα αὐτὴ εἶναι ἀκίνδυνες οἱ πτώσεις τῶν ἀθλητῶν, ἀφοῦ ἡ πάλη γίνεται πρὸς γνωστούς τοὺς καὶ ἡ ἐξάσκηση καὶ προετοιμασία τοὺς γίνεται στὰ σώματα τῶν δασκάλων τοὺς. Ὄταν ὅμως ἔρθει ἡ ὥρα τῶν ἀγώνων, ὅταν ἀνοίξει τὸ στάδιο, ὅταν οἱ θεατὲς κάθονται ψηλὰ στὶς θέσεις τοὺς, ὅταν ὁ ἀγωνοθέτης εἶναι παρών, τότε πλέον κατ' ἀνάγκη ἢ θὰ πέσουν δείχνοντας ραθυμία καὶ θὰ φύγουν ἀπὸ τὴν παλαιστρα μὲ πολλὴ ντροπὴ, ἢ θ' ἀγωνισθοῦν μὲ μεγάλη προθυμία καὶ θὰ κερδίσουν ἔτσι τὰ στεφάνια καὶ τὰ βραβεῖα. Ἐτσι λοιπὸν συμβαίνει καὶ μὲ σᾶς· οἱ τριάντα αὐτὲς ἡμέρες μοιάζουν μὲ κάποια παλαιστρα, μὲ προετοιμασία καὶ μελέτη. Ἄς μάθομε λοιπὸν ἀπὸ τώρα νὰ νικᾶμε τὸν πονηρὸ ἐκεῖνο δαίμονα· γιὰτὶ ἐναντίον ἐκείνου πρόκειται μετὰ τὸ βάπτισμα νὰ ἀναλάβομε τὸν ἀγώνα, ἐναντίον ἐκείνου νὰ πυγμαχοῦμε καὶ νὰ πολεμοῦμε. Ἄς μάθομε λοιπὸν ἀπὸ τώρα τίς λαβὲς ἐκείνου, ποιὲς εἶναι οἱ πονηριὲς του, ἀπὸ ποῦ μπορεῖ εὐκόλα νὰ μᾶς βλάψει, ὥστε, ὅταν ἔρθει ἡ ὥρα τῶν ἀγώνων νὰ μὴ ξαφνιασθοῦμε οὔτε ν' ἀνησυχοῦμε, βλέποντας καινούργια παλαίσματα, ἀλλ' ἀφοῦ ἀπὸ τώρα μελετήσομε μεταξύ μας ὅλα αὐτὰ καὶ μάθομε ὅλες τίς πανουργίες του, νὰ ξεκινήσομε μὲ θάρρος τοὺς ἀγῶνες ἐναντίον ἐκείνου.

12. Ἄπὸ παντοῦ λοιπὸν συνηθίζει νὰ μᾶς βλάπτει, πρὸ πάντων ὅμως μὲ τὴ γλῶσσα καὶ μὲ τὸ στόμα. Γιὰτὶ τίποτε δὲν εἶναι τόσο κατάλληλο ὄργανο σ' ἐκεῖνον στὸ νὰ μᾶς ἐξαπατήσῃ καὶ νὰ μᾶς

λαστος καὶ στόμα ἀθύρωτον. Ἐντεῦθεν ἡμῖν τὰ πολλὰ πτώματα, ἐντεῦθεν ἡμῖν τὰ χαλεπὰ ἐγκλήματα. Καὶ τὴν μὲν εὐκολίαν τῶν ὀλισθημάτων διὰ τῆς γλώττης τις δηλῶν ἔλεγε· «πολλοὶ ἔπεσον διὰ μαχαίρας, ἀλλ' οὐ τοσοῦτοι ὅσοι διὰ γλώττης». Τὸ δὲ χαλεπὸν 5 τοῦ πτώματος ἐμφαίνων πάλιν ὁ αὐτὸς εἶπεν· «ὀλίσθημα ἀπὸ ἐδάφους μᾶλλον ἢ ὀλίσθημα ἀπὸ γλώσσης». Ὁ δὲ λέγει τοιοῦτόν ἐστι· βέλτιόν ἐστι, φησί, πεσεῖν καὶ συντριβῆναι τὸ σῶμα ἢ ρῆμα προέσθαι τοιοῦτον, ὃ τὴν ψυχὴν ἡμῶν ἀπόλλυσιν. Οὐ λέγει δὲ τὰ πτώματα μόνον, ἀλλὰ παραινεῖ πολλὴν ποιεῖσθαι πρόνοιαν, ὥστε 10 μὴ ὑποσκελισθῆναι, οὕτως εἰπὼν· «ποιήσον τῷ στόματί σου θύρας καὶ μοχλοῦς»· οὐχ ἵνα θύρας καὶ μοχλοῦς κατασκευάσωμεν, ἀλλ' ἵνα μετὰ πολλῆς τῆς ἀσφαλείας πρὸς τὰ ἄτοπα τῶν ρημάτων τὴν γλῶτταν ἀποκλείσωμεν. Καὶ πάλιν ἀλλαχοῦ δεικνύς, ὅτι μετὰ τῆς ἡμετέρας σπουδῆς καὶ πρὸ τῆς ἡμετέρας τῆς ἄνωθεν δεόμεθα 15 πῆς, ὥστε τὸ θηρίον τοῦτο κατασχεῖν ἔνδον, πρὸς τὸν Θεὸν τὰς χεῖρας ἀνατείνας ὁ προφήτης ἔλεγεν· «ἐπαρσις τῶν χειρῶν μου θυσία ἐσπερινή. Θεοῦ, Κύριε, φυλακὴν τῷ στόματί μου, καὶ θύραν περιοχῆς ἐπὶ τῇ χεῖλι μου». Ὁ δὲ τὰ πρότερον παραινέσας, πάλιν καὶ αὐτὸς φησί· «τίς δώσει ἐπὶ τῷ στόματί μου φυλακὴν καὶ ἐπὶ τῶν 20 χειλέων μου σφραγίδα πανοῦργον;». Ὁρᾷς ἕκαστον δεδοικότα τὰ πτώματα ταῦτα καὶ θρηνοῦντα καὶ συμβουλευόντα καὶ εὐχόμενον πολλῆς ἀπολαῦσαι τὴν γλῶτταν φυλακῆς;

13. Καὶ τίνοσ ἐνεκεν, φησίν, εἰ τοσοῦτον ἡμῖν φέρει τὸν ὄλεθρον τοῦτο τὸ ὄργανον, ἐνέθηκεν ἡμῖν αὐτὸ παρὰ τὴν ἀρχὴν ὁ Θεός; 25 Ὅτι καὶ πολλὴν ἔχει ὠφέλειαν· κἂν σπουδάζωμεν, ὠφέλειαν ἔχει μόνον, ὄλεθρον δὲ οὐδένα. Ἄκουσον γοῦν τί φησιν ὁ τὰ πρότερα ἐκεῖνα εἰπὼν· «ἐν χειρὶ γλώττης ζωὴ καὶ θάνατος». Καὶ ὁ Χριστὸς δὲ τὰ αὐτὰ δηλοῖ λέγων· «ἀπὸ τῶν λόγων σου κατακριθήσῃ, καὶ ἀπὸ τῶν λόγων σου δικαιωθήσῃ». Μέση γὰρ ἔστηκεν ἡ γλῶσσα

21. Σοφ. Σειράχ 28,18.

22. Σοφ. Σειράχ 20,18.

23. Σοφ. Σειράχ 28,25.

24. Ψαλμ. 140,2-3.

25. Σοφ. Σειράχ 22,27.

26. Παροιμ. 18,21.

27. Ματθ. 12,37.

καταστρέψει, ὅσο ἡ ἀκόλαστη γλῶσσα καὶ τὸ ἀθύρωτο στόμα. Ἐκ τῆς ἐδῶ μᾶς προξενοῦνται οἱ πολλὰς πτώσεις, ἀπὸ ἐδῶ μᾶς συμβαίνουν τὰ φοβερὰ ἐγκλήματα. Καὶ αὐτὴν τὴν εὐκολία τῶν ὀλισθημάτων μετὰ τὴν γλῶσσα θέλοντας κάποιος νὰ δηλώσει, ἔλεγε· «πολλοὶ φονεύθηκαν ἀπὸ τὴν κόψη τοῦ μαχαιριοῦ, ὄχι ὁμῶς τόσοι ὅσοι ἔπεσαν ἀπὸ συκοφαντικὴν γλῶσσα»²¹. Καὶ πάλι ὁ ἴδιος φανερόνως τὴν φοβερὴν πτῶσιν εἶπε· «εἶναι προτιμότερη ἢ πτῶσιν ἀπὸ γλίσθημα στὸ ἔδαφος παρὰ ἢ πτῶσιν ἀπὸ συκοφαντικὴν γλῶσσα»²². Αὐτὸ πού λέγει σημαίνει τὸ ἐξῆς· εἶναι προτιμότερο, λέγει, νὰ πέσομε καὶ νὰ συντριβεῖ τὸ σῶμα μας, παρὰ νὰ βγεῖ ἀπὸ τὸ στόμα μας λόγος τέτοιος πού καταστρέφει τὴν ψυχὴν μας. Καὶ δὲν μιλάει μόνο γιὰ τὶς πτώσεις, ἀλλὰ συμβουλεύει νὰ φροντίζομε πάρα πολὺ, γιὰ νὰ μὴ παρασυρθοῦμε σὲ πτῶσιν, λέγοντας τὰ ἐξῆς· «θέσε στὸ στόμα σου θύρας καὶ σύρτια»²³. ὄχι γιὰ νὰ κατασκευάσομε θύρας καὶ σύρτια, ἀλλὰ γιὰ νὰ ἐμποδίσομε μετὰ μεγάλη ἀσφάλεια τὴν γλῶσσα μας πρὸς τὰ ἄπρεπα λόγια. Καὶ πάλι ἄλλοῦ γιὰ νὰ δείξει, ὅτι μαζὶ μετὰ τὴν δικὴν μας προσπάθειαν χρειαζόμαστε καὶ μάλιστα περισσότερο ἀπὸ τὴν δικὴν μας τὴν βοήθειαν τοῦ Θεοῦ, ὥστε νὰ μπορέσομε νὰ συγκρατήσομε αὐτὸ τὸ θηρίον μέσα μας, ἀφοῦ ὕψωσε ὁ προφήτης τὰ χέρια πρὸς τὸ Θεὸν ἔλεγε· «δέξου τὴν ἀνύψωσιν τῶν χειρῶν μου σὰν θυσία ἑσπερινή. Θέσε, Κύριε, φρουρὰν στὸ στόμα μου καὶ θύραν γύρω ἀπὸ τὰ χεῖλη μου»²⁴. Καὶ ἐκεῖνος πού ἔδωκε τὶς προηγούμενες συμβουλές, λέγει πάλι ὁ ἴδιος· «ποιός θὰ θέσει φρουρὰν στὸ στόμα μου καὶ στὰ χεῖλη μου σφραγίδα πού νὰ μὴ προστατεύει μετὰ ἔξυπνον τρόπο;»²⁵. Βλέπεις ὅτι ὁ καθένας φοβᾶται τὶς πτώσεις αὐτὲς καὶ ὅτι θρηνεῖ καὶ συμβουλεύει καὶ εὐχεται νὰ ἐπιτύχει μεγάλη περιφρούρησιν ἐπὶ τὴν γλῶσσαν του;

13. Καὶ γιὰ ποῖόν λόγον, λέγει, ἂν αὐτὸ τὸ ὄργανον μᾶς προξενεῖ τὴν καταστροφὴν, τὸ ἔβαλε ὁ Θεὸς μέσα μας ἀπὸ τὴν ἀρχήν; Ἐπειδὴ μᾶς παρέχει καὶ μεγάλην ὠφέλειαν· καὶ ἂν προσέχομε μᾶς παρέχει μόνο ὠφέλειαν καὶ καμιά καταστροφὴν. Ἄκουσε λοιπὸν τί λέγει ἐκεῖνος πού εἶπε τὰ προηγούμενα· «στὴν ἐξουσίαν τῆς γλώσσας βρίσκεται ἢ ἡ ζωὴ καὶ ὁ θάνατος»²⁶. Καὶ ὁ Χριστὸς πάλι δηλώνοντας τὰ ἴδια λέγει· «ἀπὸ τὰ λόγια σου θὰ καταδικασθεῖς καὶ ἀπὸ τὰ λόγια σου θὰ δικαιωθεῖς»²⁷. Ἡ γλῶσσα βρίσκεται ἐν μέσῳ αὐτῶν

τῆς πρὸς ἐκάτερα χρήσεως· σὺ κύριος εἶ. Οὕτω καὶ τὸ ξίφος κεῖται μέσον· κἂν μὲν κατὰ τῶν πολεμίων χρήση, σωτήριον τὸ ὄργανον γέγονεν, ἂν δὲ κατὰ σαυτοῦ τὴν πληγὴν ὤθησης, οὐχ ἢ σιδήρου φύσις, ἀλλ' ἢ σὴ παρανομία γίνεται τῆς σφαγῆς αἰτία. Οὕτω καὶ περὶ 5 τῆς γλώττης λογισώμεθα· ξίφος ἐστὶν ἐν μέσῳ κείμενον· ἀκόνησον οὖν αὐτὴν κατὰ τῆς τῶν ἀμαρτημάτων τῶν σῶν κατηγορίας· μὴ κατὰ ἀδελφοῦ τὴν πληγὴν ὠθήσης. Διὰ τοῦτο διπλῶ τειχίῳ περιέβαλεν αὐτὴν ὁ Θεός, τῷ τῶν ὀδόντων διαφράγματι, καὶ τῇ τῶν χειλέων περιβολῇ, ἵνα μὴ ραδίως καὶ ἀπερισκέπτως ἐκφέρῃ τὰ 10 ῥήματα τὰ μὴ προσήκοντα. Χαλίνωσον αὐτὴν ἔνδον. Ἄλλ' οὐκ ἀνέχεται; Καὶ σωφρόνισον αὐτὴν διὰ τῶν ὀδόντων, ὡσπερ δημίσις τούτοις ἐκδοὺς αὐτῆς τὸ σῶμα καὶ ποιήσας δακεῖν· καὶ γὰρ βέλτιον αὐτὴν δηχθῆναι τοῖς ὀδοῦσι νῦν ἀμαρτάνουσαν, ἢ τότε ζητοῦσαν σταγόνα ὕδατος καὶ τηγανιζομένην μὴ τυχεῖν τῆς παραμυθίας. 15 Πολλὰ μὲν οὖν καὶ ἄλλα ἀμαρτάνειν εἴωθε λοιδοροῦσα, βλασφημοῦσα, αἰσχρὰ προἰεμένη ῥήματα, συκοφαντοῦσα, ὀμνύουσα, ἐπιорκοῦσα.

14. Ἄλλ' ἵνα μὴ πάντα ἀθρόον τήμερον ὑμῖν λέγοντες καταχώσωμεν ὑμῶν τὴν διάνοιαν, ἕνα τέως τίθεμεν ὑμῖν νόμον τὸν περὶ 20 τῆς τῶν ὀρκῶν φυλακῆς, ἐκεῖνο προλέγοντες, ὅτι εἰ μὴ φύγητε τοὺς ὀρκους, οὐ λέγω τὰς ἐπιорκίας μόνον, ἀλλὰ καὶ τοὺς ἐπὶ τῷ δικαίῳ γινομένους εἰ μὴ φύγητε, οὐκ ἔτι περὶ ἐτέρας ὑποθέσεως ὑμῖν διαλεξόμεθα. Καὶ γὰρ ἄτοπον τοὺς μὲν τῶν γραμμάτων διδασκάλους μὴ δεῦτερον τοῖς παιδίοις διδόναι μάθημα, ἕως ἂν τὸ πρό- 25 τερον ἴδωσι καλῶς ἐμπαγὲν αὐτῷ τῇ μνήμῃ, ὑμᾶς δὲ τὰ πρότερον μαθήματα μὴ δυναμένους ἀπαγγεῖλαι μετὰ ἀκριβείας, ἕτερα προεμβαλεῖν πάλιν· οὐδὲ γὰρ ἕτερον τοῦτο, ἀλλ' ἢ εἰς πίθον τετρημένον ἀντλεῖν. Ἴνα οὖν ἡμᾶς μὴ ἐπιστομίσητε, πολλὴν τοῦ πράγματος ποιήσασθε τὴν σπουδὴν. Καὶ γὰρ χαλεπὸν τοῦτό ἐστι τὸ ἀμάρτημα, 30 καὶ σφόδρα χαλεπὸν· σφόδρα δὲ ἐστι χαλεπὸν, ὅτι οὐ δοκεῖ χαλε-

τῶν δύο χρήσεων· σὺ εἶσαι κύριος νὰ τὴ χρησιμοποιήσεις γιὰ τὴ μία ἢ τὴν ἄλλη. Κατὰ τὸν ἴδιο τρόπο βρίσκεται στὴ διάθεσή σου καὶ τὸ ξίφος· ἂν τὸ χρησιμοποιήσεις κατὰ τῶν ἐχθρῶν, σοῦ γίνεται σωτήριο ὄργανο, ἂν ὅμως τὸ ὠθήσεις ἐναντίον σου, τότε γίνεται αἰτία τῆς σφαγῆς σου ὄχι ἢ φύση τοῦ σιδήρου, ἀλλ' ἢ δική σου παρανομία. Τὸ ἴδιο νὰ σκεπτόμαστε καὶ γιὰ τὴ γλῶσσα· εἶναι ξίφος ποὺ βρίσκεται ἀνάμεσα στὸ καλὸ καὶ τὸ κακό· ἀκόνησε λοιπὸν αὐτὴν ὥστε νὰ κατηγορεῖ τὰ ἁμαρτήματά σου· μὴ τὴν ὠθήσεις κατὰ τοῦ ἀδελφοῦ σου καὶ τὸν πληγώσεις. Γι' αὐτὸ μὲ διπλὸ τεῖχος τὴν περιέβαλε ὁ Θεός, μὲ τὸ διάφραγμα τῶν δοντιῶν καὶ μὲ τὸ περίφραγμα τῶν χειλέων, γιὰ νὰ μὴ λέγει εὐκολα καὶ ἀπερίσκεπτα τὰ ἀπρεπῆ λόγια. Χαλιναγώγησε αὐτὴν μέσα σου. Ἄλλὰ δὲν τὸ ἀνέχεται αὐτό; Σωφρόνισέ την καὶ μὲ τὰ δόντια, παραδίνοντάς την σ' αὐτὰ σὰν πρὸς δημίους, γιὰ νὰ τὴν δαγκώνουν ὅταν θέλει ν' ἁμαρτήσῃ· γιατί εἶναι προτιμότερο νὰ δαγκωθεῖ αὐτὴ τώρα ποὺ ἁμαρτάνει, παρὰ τότε νὰ ζητάει σταγόνα νεροῦ καὶ ἐνῶ θὰ κατακαίεται νὰ μὴ βρῖσκει ἀνακούφιση²⁸. Ἄλλὰ καὶ πολλὰ ἄλλα ἁμαρτήματα διαπράττει συνήθως ἡ γλῶσσα, κακολογώντας, βλασφημώντας, λέγοντας αἰσχρὰ λόγια, συκοφαντώντας, κάμνοντας ὄρκους καὶ παραβαίνοντας αὐτούς.

14. Ἄλλὰ γιὰ νὰ μὴ σᾶς τὰ πῶ ὅλα μαζί σήμερα καὶ κατακλύσω τὸ νοῦ σας, σᾶς θέτω τώρα ἓνα μόνο νόμο, τὸν σχετικὸ μὲ τὴ φύλαξη τῶν ὄρκων, προλέγοντάς σας, πῶς ἂν δὲν ἀποφύγετε τοὺς ὄρκους, δὲν ἐννοῶ μόνο τίς ἐπιπορκίες, ἀλλ' ἂν δὲν ἀποφύγετε καὶ τοὺς ὄρκους ἐκείνους ποὺ γίνονται δίκαια, δὲν θὰ σᾶς μιλήσω ξανά γιὰ ἄλλο θέμα. Γιατὶ πραγματικὰ εἶναι παράλογο ἐνῶ οἱ δάσκαλοι τῶν γραμμάτων δὲν παραδίνουν δεύτερο μάθημα στὰ παιδιά, μέχρι ποὺ νὰ δοῦν ὅτι τὸ προηγούμενο ἐντυπώθηκε καλὰ στὴ μνήμη τους, ἐμεῖς, χωρὶς σεῖς νὰ μπορεῖτε νὰ διηγηθεῖτε μὲ ἀκρίβεια τὰ προηγούμενα μαθήματα, νὰ προσθέτομε πάλι ἄλλα σ' ἐκεῖνα· γιατί αὐτὸ δὲν εἶναι τίποτε ἄλλο, παρὰ ἀντληση νεροῦ σὲ τρυπημένο πιθάρι. Γιὰ νὰ μὴ μὲ ἀναγκάσετε λοιπὸν νὰ κλείσω τὸ στόμα μου, δείξατε μεγάλη φροντίδα γιὰ τὸ πράγμα αὐτό. Γιατὶ τὸ ἁμάρτημα αὐτὸ εἶναι φοβερό καὶ μάλιστα πάρα πολὺ φοβερό· καὶ εἶναι πάρα πολὺ φοβερό, γιατί δὲν θεωρεῖται ὅτι εἶναι φοβερό, καὶ

πὸν εἶναι, καὶ διὰ τοῦτο αὐτὸ δέδοικα, ἐπειδὴ οὐδεὶς αὐτὸ δέδοικε·
 διὰ τοῦτο ἀνιάτὸν ἐστὶ τὸ νόσημα, ἐπειδὴ οὐδὲ νόσημα εἶναι δοκεῖ·
 ἀλλ' ὡσπερ τὸ διαλέγεσθαι ἀπλῶς οὐκ ἔστιν ἔγκλημα, οὕτως οὐδὲ
 τοῦτο ἔγκλημα εἶναι δοκεῖ, ἀλλὰ μετὰ πολλῆς παρρησίας ἢ παρα-
 5 νομία αὕτη τολμᾶται· κἂν ἐγκαλέσῃ τις, εὐθέως γέλως ἔπεται καὶ
 χλευασία πολλή, οὐχὶ τοῖς ἐγκαλουμένοις ὑπὲρ τῶν ὄρκων, ἀλλὰ
 τοῖς διορθῶσαι τὸ νόσημα βουλομένοις. Διὰ τοῦτο μακρὸν ὑπὲρ
 τούτων ἀποτείνων τὸν λόγον, βαθεῖαν γὰρ ρίζαν ἀνασπᾶσαι βούλο-
 μαι καὶ χρόνιον ἀπαλεῖψαι κακόν· οὐ λέγω τὰς ἐπιπορκίας μόνον,
 10 ἀλλὰ καὶ τὰς εὐπορκίας αὐτάς.

15 15. Ἄλλ' ὁ δεῖνα, φησὶν, ἄνθρωπος ἐπιεικῆς, εἰς ἱερωσύνην τε-
 λῶν, πολλῇ σωφροσύνη καὶ εὐλαβείᾳ συζῶν. Μὴ μοι τὸν ἐπιεικῆ
 τοῦτον εἶπης, τὸν σώφρονα, τὸν εὐλαβῆ, τὸν εἰς ἱερωσύνην τελοῦν-
 τα· ἀλλ', εἰ βούλει, θεὸς Πέτρον εἶναι τοῦτον ἢ Παῦλον ἢ καὶ ἄγγε-
 15 λον ἐξ οὐρανοῦ καταβάντα· οὐδὲ γὰρ οὕτως ἐπιστρέφομαι πρὸς τὴν
 ἀξίαν τῶν προσώπων. Νόμον γὰρ οὐχὶ δουλικόν, ἀλλὰ βασιλικόν
 ἀναγινώσκω ἐγὼ περὶ τῶν ὄρκων. Ὅταν δὲ βασιλέως ἀναγινώ-
 σκεται γράμματα, ἅπαν τὸ τῶν δούλων ἀξίωμα ἡσυχάζετω. Ἄν
 μὲν γὰρ ἔχῃς εἰπεῖν, ὅτι ὁ Χριστὸς ὀμνύναι ἐκέλευσεν, ἢ ὅτι ὁ Χρι-
 20 στὸς οὐ κολάζει τοῦτο γινόμενον, δεῖξον καὶ πείθομαι· εἰ δὲ μετὰ
 τοσαύτης ἀπειργεῖ σπουδῆς καὶ τοσαύτην ὑπὲρ τοῦ πράγματος
 ποιεῖται πρόνοϊαν, ὡς μετὰ τοῦ πονηροῦ στῆσαι τὸν ὀμνύοντα («τὸ
 γὰρ περισσὸν τούτων, τοῦ 'ναὶ' καὶ τοῦ 'οὐ'»), φησὶν, «ἐκ τοῦ δια-
 βόλου ἐστὶ»), τί μοι τὸν δεῖνα καὶ τὸν δεῖνα προσάγεις εἰς μέσον;
 25 Οὐ γὰρ ἀπὸ ραθυμίας τῶν συνδούλων οἴσει τὴν ψῆφον ὁ Θεὸς ταύ-
 την, ἀλλ' ἀπὸ τῆς ἐπιταγῆς τῶν αὐτοῦ νόμων. Ἐπέταξα, φησὶν,
 ἔδει πεισθῆναι καὶ μὴ τὸν δεῖνα προβάλλεσθαι, μηδὲ ἀλλότρια πε-
 ριεργάζεσθαι κακά. Ἐπεὶ ὁ μέγας Δαυὶδ ἤμαρτεν ἀμαρτίαν χαλε-
 πὴν· ἄρα οὖν ἀκίνδυνον ἡμῖν διὰ τοῦτο τὸ ἀμαρτάνειν, εἶπέ μοι; Διὰ
 30 τοῦτο μὲν οὖν τοῦτο ἀσφαλίζεσθαι χρὴ καὶ τὰ κατορθώματα τῶν
 ἀγίων μόνον ζηλοῦν· εἰ δὲ που ραθυμία καὶ νόμου παράβασις, μετὰ

γι' αὐτὸ φοβᾶμαι, ἐπειδὴ κανένας δὲν τὸ φοβᾶται· γι' αὐτὸ εἶναι ἀθεράπευτο τὸ νόσημα, ἐπειδὴ οὔτε κἂν θεωρεῖται ὅτι εἶναι νόσημα· ἀλλὰ, ὅπως ἀκριβῶς δὲν εἶναι ἔγκλημα τὸ νὰ μιλάει κανεὶς ἀπλῶς, ἔτσι οὔτε αὐτὸ θεωρεῖται ὅτι εἶναι ἔγκλημα, ἀλλὰ μὲ πολλὴ ἀφοβία τολμᾶται αὐτὴ ἢ παρανομία· καὶ ἂν κάποιος κατηγορήσει αὐτό, ἀμέσως ἀκολουθοῦν γέλια καὶ χλευασμὸς μεγάλος, ὄχι γιὰ ἐκείνους ποὺ κατηγοροῦνται γιὰ τοὺς ὄρκους, ἀλλὰ γιὰ ἐκείνους ποὺ θέλουν νὰ διορθώσουν τὸ νόσημα. Γι' αὐτὸ σᾶς ἀπευθύνω μακρὸ λόγο γι' αὐτά, γιατί θέλω νὰ ξεριζώσω βαθειὰ ρίζα καὶ νὰ ἐξαλείψω χρόνιο κακό· δὲν ἐννοῶ μόνο τὶς ἐπιπορκίες, ἀλλὰ καὶ τὶς ἴδιες τὶς εὐπορκίες.

15. Ἄλλ' ὁ τάδε, λέγει, εἶναι ἄνθρωπος καλός, εἶναι ἱερωμένος καὶ ζεῖ μὲ πολλὴ σωφροσύνη καὶ εὐλάβεια. Μὴ μοῦ πεῖς αὐτὸν τὸν καλὸ ἄνθρωπο, τὸν σώφρονα, τὸν εὐλαβῆ καὶ ἱερωμένο, ἀλλὰ, ἂν θέλεις, ὑπόθεσε ὅτι αὐτὸς εἶναι ὁ Πέτρος ἢ ὁ Παῦλος ἢ καὶ ἄγγελος ποὺ κατέβηκε ἀπὸ τὸν οὐρανό· γιατί δὲν δίνω τόση προσοχὴ στὴν ἀξία τῶν προσώπων. Καθόσον ἐγὼ δὲν σᾶς διαβάζω γιὰ τοὺς ὄρκους νόμο δουλικό, ἀλλὰ βασιλικό. Ὅταν διαβάζονται τὰ γράμματα τοῦ βασιλιᾶ, ἅς παραμερίζεται ὁποιοδήποτε ἀξίωμα τῶν δούλων. Γιατί, ἂν μπορεῖς νὰ πεῖς ὅτι ὁ Χριστὸς πρόσταξε νὰ ὀρκίζομαστε ἢ ὅτι ὁ Χριστὸς δὲν τιμωρεῖ αὐτὸ ὅταν γίνεται, δεῖξε μου ποῦ τὸ εἶπε καὶ θὰ πιστέψω· ἂν ὅμως μὲ τόση αὐστηρότητα ἀπαγόρευσε αὐτὸ καὶ δείχνει τόση φροντίδα γιὰ τὸ πρᾶγμα αὐτό, ὥστε νὰ ἐξισώνει ἐκεῖνον ποὺ ὀρκίζεται μὲ τὸν πονηρὸ (γιατί λέγει, «τὸ περισσότερο ἀπ' αὐτά, ἀπὸ τὸ 'ναί' δηλαδὴ καὶ τὸ 'ὄχι' προέρχεται ἀπὸ τὸ διάβολο), γιατί μοῦ παρουσιάζεις τὸν τάδε καὶ τὸν τάδε; Γιατί ὁ Θεὸς δὲν θὰ ἐκδώσει τὴν ἀπόφασή του μὲ βᾶση τὴν ἀδιαφορία τῶν συνδούλων μας, ἀλλὰ μὲ βᾶση τὴν προσταγὴ τῶν νόμων του. Ἐδωσα ἐντολή, λέγει· ἔπρεπε νὰ ὑπακούσεις καὶ νὰ μὴ προβάλλεις σὰν δικαιολογία τὸν τάδε, οὔτε νὰ περιεργάζεσαι ξένα κακά. Ἐπειδὴ ὁ μέγας Δαυὶδ διέπραξε ἁμαρτία φοβερή, ἄραγε λοιπόν, πέξ μου, εἶναι γιὰ τὸ λόγο αὐτὸ ἀκίνδυνο σ' ἐμᾶς ν' ἁμαρτάνομε; Γι' αὐτὸ ἀκριβῶς πρέπει νὰ προφυλαγόμαστε καὶ νὰ μιμούμαστε μόνο τὰ κατορθώματα τῶν ἁγίων· ἂν ὅμως κάπου βλέπομε ἀδιαφορία καὶ παράβαση τοῦ νόμου, πρέπει νὰ τὴν ἀποφεύγομε μὲ

πολλῆς ἀποφεύγειν χρῆ τῆς σπουδῆς. Οὐ γὰρ πρὸς τοὺς συνδούλους ἡμῖν, ἀλλὰ πρὸς τὸν Δεσπότην ὁ λόγος ἐστὶ καὶ τούτῳ τὰς εὐθύνas δώσομεν τῶν βεβιωμένων ἀπάντων. Πρὸς ἐκεῖνο τοίνυν παρασκευαζώμεθα τὸ δικαστήριον· κἂν γὰρ μυριάκις θαυμαστὸς ἦ
5 καὶ μέγας ὁ τὸν νόμον παραβαίνων τοῦτον, δώσει πάντως τὴν τῆ παραβάσει κειμένην τιμωρίαν· οὐ γὰρ ἐστὶ προσωπολήπτης ὁ Θεός.

16. Πῶς οὖν ἐστὶ καὶ τίνι τρόπῳ φυγεῖν τὸ ἀμάρτημα; Οὐ γὰρ δὴ μόνον ἔγκλημα χαλεπὸν χρῆ δεῖξαι, ἀλλὰ καὶ ὅπως ἂν ἀπαλλα-
10 γείημεν συμβουλευσαί. Ἔχεις γυναῖκα, ἔχεις οἰκέτην, ἔχεις παιδιά καὶ φίλον καὶ συγγενῆ καὶ γείτονα; Πᾶσι τούτοις τὴν ἐπὶ τούτων ἐπίτρεψον φυλακὴν. Χαλεπὸν ἢ συνήθεια, καὶ δεινὸν ὑποσκελίσαι, καὶ δυσφύλακτον, καὶ ἄκοντας ἡμᾶς πολλάκις καὶ οὐκ εἰδότας ἐμβάλλει; Οὐκοῦν ὅσῳ τῆς συνηθείας οἶδας τὴν δύναμιν, τοσούτῳ τῆς
15 μὲν πονηρᾶς συνηθείας ἀπαλλαγήναι σπούδασον, πρὸς δὲ τὴν ἐτέραν τὴν χρησιμωτάτην σεαυτὸν μετάστησον. Ὡσπερ γὰρ νῦν σπουδάζοντά σε καὶ φυλαττόμενον καὶ μεριμνῶντα καὶ φροντίζοντα ἴσχυσε πολλάκις ὑποσκελίσαι ἐκείνη, οὕτως ἂν εἰς τὴν ἀγαθὴν
20 σαυτὸν συνήθειαν μεταστήσης τὴν τοῦ μὴ ὀμνύναι, οὐδὲ ἄκων οὐδὲ ρᾶθυμῶν ἐμπεσεῖν δυνήσῃ ποτὲ πρὸς τὰ τῶν ὀρκῶν πτώματα· μέγα γὰρ ὄντως συνήθεια καὶ φύσεως ἔχει δύναμιν.

17. Ἴν' οὖν μὴ πονῶμεν συνεχῶς, ἑαυτοὺς εἰς συνήθειαν μεταστήσωμεν ἐτέραν καὶ ἕκαστον τῶν σοὶ συγγινομένων καὶ συνόντων ταύτην αἴτησαι τὴν χάριν, ἵνα συμβουλεύῃ καὶ παραινῆ φεύγειν
25 τοὺς ὀρκους καὶ ἀλισκόμενον ἐλέγχῃ. Ἡ γὰρ παρ' αὐτῶν εἰς σὲ γινομένη φυλακὴ καὶ αὐτοῖς ἐστὶ συμβουλή καὶ παραίνεσις τοῦ κατωρθώματος. Ὁ γὰρ ἐγκαλῶν ἐτέρῳ περὶ ὀρκῶν, οὐ ραδίως αὐτὸς εἰς τὸ βάραθρον ἐμπεσεῖται· βάραθρον γὰρ οὐ τὸ τυχὸν ἢ πολυορκία, οὐχ ὅταν περὶ τῶν ἐλάχιστων μόνον, ἀλλὰ καὶ ὅταν περὶ μεγί-

μεγάλη προσοχή και προθυμία. Γιατί δὲ θὰ λογοδοτήσομε στοὺς συνδούλους μας, ἀλλὰ στὸν Κύριο καὶ σ' αὐτὸν θ' ἀπολογηθοῦμε γιὰ ὅλες τὶς πράξεις τῆς ζωῆς μας. Ἄς προετοιμαζόμαστε λοιπὸν γιὰ ἐκεῖνο τὸ δικαστήριον· γιατί κι ἂν ἀκόμη εἶναι σὲ ἀμέτρητο βαθμὸ σπουδαῖος καὶ μέγας ἐκεῖνος ποὺ παραβαίνει αὐτὸ τὸ νόμο, ὅπωςδήποτε θὰ ὑποστῆ τὴν τιμωρία ποὺ ἐπιφυλάσσεται γιὰ τὴν παράβαση αὐτή· γιατί ὁ Θεὸς δὲν εἶναι προσωπολήπτης.

16. Πῶς λοιπὸν καὶ μὲ ποιὸ τρόπο εἶναι δυνατὸ ν' ἀποφύγομε τὸ ἀμάρτημα; Γιατί δὲν πρέπει νὰ δεῖξομε μόνο ὅτι εἶναι φοβερὸ ἀμάρτημα, ἀλλὰ καὶ νὰ συμβουλευσομε πῶς θὰ μπορέσομε ν' ἀπαλλαγοῦμε ἀπ' αὐτό. Ἐχεις γυναίκα, ἔχεις δοῦλο, ἔχεις παιδιά καὶ φίλο καὶ συγγενῆ καὶ γείτονα; σ' ὅλους ἀνάθεσε τὴν προφύλαξιν ἀπ' αὐτούς. Εἶναι φοβερὸ πράγμα ἡ συνήθεια καὶ μεγάλη ἡ δύναμὴ τῆς γιὰ νὰ μᾶς ρίξει κάτω καὶ δύσκολα μπορεῖ κανεὶς νὰ προφυλαχθεῖ, καὶ πολλές φορές μᾶς ὀδηγεῖ στὴν παράβαση χωρὶς τὴ θέλησὴ μας καὶ χωρὶς νὰ τὸ γνωρίζομε; Λοιπὸν ὅσο περισσότερο γνωρίζεις τὴ δύναμιν τῆς συνήθειας, τόσο περισσότερο φρόντισε ν' ἀπαλλαγθεῖς ἀπὸ τὴν κακὴ συνήθεια, καὶ μετάφερε τὸν ἑαυτὸ σου πρὸς τὴν ἄλλη ποὺ εἶναι πολὺ χρήσιμη. Γιατί, ὅπως τώρα, ἂν καὶ προσπαθεῖς καὶ προφυλάσσεσαι καὶ μεριμνᾷς καὶ φροντίζεις, κατόρθωσε ἐκείνη πολλές φορές νὰ σὲ ὑποσκελίσει, ἔτσι, ἂν μεταφέρεις τὸν ἑαυτὸ σου στὴν καλὴ συνήθεια, τὸ νὰ μὴ ὀρκίζεσαι δηλαδή, δὲν θὰ καταστῆ ποτέ δυνατὸ νὰ πέσεις στὰ παραπτώματα τοῦ ὄρκου οὔτε χωρὶς τὴ θέλησὴ σου οὔτε ἀπὸ ἀδιαφορία· γιατί πραγματικὰ εἶναι μέγας πράγμα ἡ συνήθεια καὶ ἔχει δύναμιν φύσεως.

17. Γιὰ νὰ μὴ κοπιάζομε λοιπὸν συνέχεια, ἅς μεταφέρομε τὸν ἑαυτὸ μας σὲ ἄλλη συνήθεια καὶ αὐτὴ τὴ χάριν ζήτησε ἀπὸ τὸν καθένα ποὺ σὲ συναναστρέφεται καὶ ζεῖς μαζί τους, νὰ σὲ συμβουλεύει καὶ νὰ σὲ προτρέπει ν' ἀποφεύγεις τοὺς ὄρκους καὶ νὰ σὲ ἐλέγχει ὅταν κάμνεις αὐτούς. Γιατί ἡ προφύλαξις αὐτὴ ποὺ γίνεται σὲ σένα ἀπ' αὐτούς ἀποτελεῖ συμβουλή καὶ προτροπὴ καὶ σ' αὐτούς γιὰ νὰ κατορθώσουν αὐτό. Γιατί ἐκεῖνος ποὺ κατηγορεῖ ἄλλον γιὰ ὄρκους, δὲν θὰ πέσει ὁ ἴδιος εὐκόλα στὸ βάραθρον· καὶ δὲν εἶναι τὸ τυχὸν βάραθρον ἢ πολυορκία, ποὺ γίνεται ὄχι μόνο γιὰ

στων γίνηται πραγμάτων. Ἡμεῖς δὲ καὶ λάχανα ὠνούμενοι, καὶ
 ὑπὲρ ὀβολῶν δύο φιλονεικοῦντες, καὶ πρὸς οἰκέτας ὀργιζόμενοι,
 καὶ ἀπειλοῦντες, τὸν Θεὸν πανταχοῦ καλοῦμεν μάρτυρα· καὶ ἄν-
 θρωπον μὲν ἐλεύθερον, ἀξίαν τινὸς μετασχόντα ψιλῆς οὐκ ἂν ἐτόλ-
 5 μησας ὑπὲρ τοιούτων καλέσαι μάρτυρα ἐπ' ἀγορᾶς, ἀλλὰ κἂν ἐπι-
 χειρήσης, δίκην δώσεις τῆς ὕβρεως, τὸν δὲ τῶν οὐρανῶν βασιλέα,
 τὸν τῶν ἀγγέλων Δεσπότην καὶ περὶ ὠνίων καὶ περὶ χρημάτων καὶ
 περὶ τῶν τυχόντων διαλεγόμενος ἔλκεις εἰς μαρτυρίαν· καὶ πῶς
 ταῦτα ἀνεκτά; Πόθεν οὖν ἀπαλλαγείημεν ἐκ τῆς πονηρᾶς ταύτης
 10 συνηθείας; Τοὺς φύλακας οὐς εἶπον περίστησαντες, χρόνον ρητὸν
 ὀρίσταντες ἑαυτοῖς πρὸς διόρθωσιν, καὶ καταδίκην ἐπιθέντες, εἰ
 τοῦ χρόνου παρελθόντος μὴ κατορθώσῃμεν τοῦτο. Πόσος ἡμῖν
 χρόνος ἀρκέσαι πρὸς τοῦτο; Οὐκ οἶμαι τοὺς σφόδρα νήφοντας καὶ
 διεγνηγεμένους καὶ ὑπὲρ τῆς ἑαυτῶν ἀγρυπνοῦντας σωτηρίας
 15 πλέον ἡμερῶν δέκα δεηθήσεσθαι, ὥστε παντελῶς ἀπαλλαγῆναι
 τῆς πονηρᾶς τῶν ὄρκων συνηθείας. Εἰ δὲ μετὰ τὰς δέκα ἡμέρας
 ὀφθείημεν ὀμνύντες, δίκην ἑαυτοῖς ἐπιθῶμεν καὶ τιμωρίαν μεγί-
 στην καὶ καταδίκην ὀρίσωμεν τῆς παραβάσεως. Τίς οὖν ἐστὶν ἡ
 καταδίκη; Οὐκ ἔτι τοῦτο ὀρίζω ἐγώ, ἀλλ' ὑμᾶς αὐτοὺς ἀφήμι κυ-
 20 ρίους τῆς ψήφου εἶναι.

18. Οὕτω τὰ καθ' ἑαυτοὺς οἰκονομῶμεν, μὴ μόνον ἐπὶ τῶν ὄρ-
 κων, ἀλλὰ καὶ ἐπὶ τῶν ἄλλων ἐλαττωμάτων, καὶ χρόνον ὀρίζοντες
 ἑαυτῶν τιμωρίαις χαλεπωτάταις, εἴ ποτε περιπέσωμεν τούτοις,
 καθαροὶ πρὸς τὸν ἡμέτερον ἀπελευσόμεθα Δεσπότην, καὶ τῆς τοῦ
 25 πυρὸς γεέννης ἀπαλλαγῆσόμεθα, καὶ μετὰ παρρησίας στησόμεθα
 ἔμπροσθεν τοῦ βήματος τοῦ Χριστοῦ, ἧς γένοιτο πάντας ἡμᾶς ἐπι-
 τυχεῖν, χάριτι καὶ φιλανθρωπίᾳ τοῦ Κυρίου ἡμῶν Ἰησοῦ Χριστοῦ,
 μεθ' οὗ τῷ Πατρὶ ἡ δόξα σὺν ἀγίῳ Πνεύματι, εἰς τοὺς αἰῶνας τῶν
 αἰώνων. Ἀμήν.

ἀσήμαντα πράγματα ἀλλὰ καὶ γιὰ πάρα πολὺ μεγάλα πράγματα. Ἐμεῖς ὅμως καὶ ὅταν ἀγοράζουμε λάχανα καὶ ὅταν φιλονεικοῦμε γιὰ δυὸ ὀβολούς, καὶ ὅταν ὀργιζόμαστε πρὸς τοὺς δούλους, καὶ ὅταν τοὺς ἀπειλοῦμε, παντοῦ καλοῦμε μάρτυρα τὸ Θεό· καὶ ἄνθρωπο βέβαια ἐλεύθερο, πὺ ἔχει κάποιον μικρὸ ἀξίωμα, δὲν θὰ τολμοῦσες νὰ τὸν καλέσεις γιὰ τὴν ἀγορὰ τέτοιων πραγμάτων ὡς μάρτυρα, ἀλλὰ καὶ ἂν τὸ ἐπιχειρήσεις, θὰ τιμωρηθεῖς γιὰ τὴν προσβολὴ αὐτῆ, ἐνῶ τὸ βασιλιὰ τῶν οὐρανῶν, τὸν Κύριο τῶν ἀγγέλων, τὸν σύρεις μάρτυρα καὶ γιὰ ψῶνια καὶ γιὰ χρήματα καὶ ὅταν μιᾶς γιὰ τυχαῖα πράγματα· καὶ πῶς αὐτὰ θὰ εἶναι ἀνεκτά; Πῶς λοιπὸν θὰ μπορούσαμε ν' ἀπαλλαχθοῦμε ἀπὸ τὴν κακὴ αὐτὴ συνήθεια; Ἄν τοποθετήσομε γύρω μας τοὺς φύλακες πὺ ἀνέφερα, ὀρίζοντάς τους καθορισμένο χρόνο γιὰ τὴ διόρθωσή μας, προσθέτοντας καὶ τιμωρία γιὰ τὸν ἑαυτὸ μας ἂν περάσει ὁ χρόνος καὶ δὲν τὸ ἐπιτύχομε αὐτό. Πόσος χρόνος θὰ μᾶς χρειασθεῖ γι' αὐτό; Δὲν νομίζω ὅτι θὰ χρειασθοῦν περισσότερες ἀπὸ δέκα ἡμέρες γιὰ ἐκείνους πὺ εἶναι πάρα πολὺ νηφάλιοι καὶ διεγερμένοι καὶ ἐπαγρυπνοῦν γιὰ τὴ σωτηρία τους, ὥστε ν' ἀπαλλαχθοῦν τελείως ἀπὸ τὴν κακὴ συνήθεια τῶν ὀρκων. Ἄν ὅμως μετὰ ἀπὸ δέκα ἡμέρες συμβεῖ νὰ ὀρκισθοῦμε, ἄς ἐπιβάλουμε στὸν ἑαυτὸ μας ποινὴ καὶ πολὺ μεγάλη τιμωρία, ὀρίζοντας καὶ καταδίκη γιὰ τὴν παράβαση. Ποιὰ λοιπὸν θὰ εἶναι ἡ καταδίκη; Αὐτὸ δὲν τὸ ὀρίζω ἐγὼ τώρα, ἀλλ' ἀφήνω σᾶς τοὺς ἴδιους κύριους νὰ τὸ ἀποφασίσετε.

18. Ἔτσι ἄς ρυθμίζουμε τὰ σχετικὰ μὲ τὸν ἑαυτὸ μας, ὄχι μόνο ὡς πρὸς τοὺς ὀρκους, ἀλλὰ κι ὡς πρὸς τ' ἄλλα ἐλαττώματα, ὀρίζοντας καὶ χρόνο μὲ φοβερῶτατες τιμωρίες γιὰ τὸν ἑαυτὸ μας, ἂν ποτε περιπέσομε σ' αὐτά, καὶ ἔτσι θὰ μεταβοῦμε καθαροὶ πρὸς τὸν Κύριό μας καὶ θ' ἀπαλλαχθοῦμε ἀπὸ τὴ γέεννα τοῦ πυρὸς καὶ μὲ παρρησία θὰ σταθοῦμε μπροστὰ στὸ βῆμα τοῦ Χριστοῦ, τὴν ὁποία εὐχομαι ὅλοι μας νὰ ἐπιτύχομε, μὲ τὴ χάρη καὶ τὴ φιλανθρωπία τοῦ Κυρίου μας Ἰησοῦ Χριστοῦ, μαζὶ μὲ τὸν ὁποῖο στὸν Πατέρα ἀνήκει ἡ δόξα καὶ μαζὶ καὶ στὸ ἅγιο Πνεῦμα στοὺς αἰῶνες τῶν αἰῶνων. Ἀμήν.

ΚΑΤΗΧΗΣΙΣ Ι'

ΠΡΟΣ ΤΟΥΣ ΜΕΛΛΟΝΤΑΣ ΦΩΤΙΖΕΣΘΑΙ

*Καὶ περὶ γυναικῶν τῶν ἐν πλέγμασι καὶ χρυσῷ κατακο-
σμουσῶν ἑαυτάς· καὶ περὶ τῶν κληδονισμοῖς ἢ περιάπτοις
ἢ ἐπῳδαῖς κεχρημένων, ἅπερ ἅπαντα ἄλλότρια Χριστια-
νισμοῦ*

1. Τῶν πρώην εἰρημένων πρὸς τὴν ὑμετέραν ἀγάπην πρότερον
τοὺς καρποὺς παρεγενόμην ἀπαιτήσων ὑμᾶς. Οὐ γὰρ διὰ τοῦτο λέ-
γομεν, ἵνα ἀκούσητε μόνον, ἀλλ' ἵνα καὶ μνημονεύητε τῶν εἰρημέ-
νων καὶ τὴν διὰ τῶν ἔργων ἐπίδειξιν ἡμῖν παράσχητε· μᾶλλον δὲ
5 οὐχ ἡμῖν, ἀλλὰ τῷ Θεῷ τῷ τὰ ἀπόρρητα τῆς διανοίας εἰδῶτι. Διὰ
τοῦτο καὶ κατήχησις λέγεται, ἵνα καὶ ἀπόντων ἡμῶν, ὁ λόγος ὑμῶν
ἐνηχῆται ταῖς διανοίαις. Καὶ μὴ θαυμάσητε, εἰ δέκα ἡμερῶν διαγενο-
μένων μόνον τοὺς καρποὺς ἤλθομεν ἀπαιτήσοντες τῶν σπερμά-
των· καὶ γὰρ ἐν ἡμέρᾳ μιᾷ δυνατὸν ὁμοῦ καὶ σπέρματα καταβαλεῖν
10 καὶ ἀμητὸν ποιήσασθαι· οὐ γὰρ οἰκεία δυνάμει μόνον, ἀλλὰ καὶ τῇ
παρὰ τοῦ Θεοῦ ροπῇ δυναμούμενοι, οὕτω πρὸς τοὺς ἀγῶνας κα-
λούμεθα. Ὅσοι μὲν οὖν κατεδέξαντο τὰ εἰρημένα καὶ διὰ τῶν ἔρ-
γων ἐπλήρωσαν, μενέτωσαν ἐπεκτεινόμενοι πρὸς τὰ ἔμπροσθεν,
ὅσοι δὲ οὐδέπω τῆς ἀγαθῆς ταύτης ἐργασίας ἤψαντο, ἐντεῦθεν
15 ἀψάσθωσαν, ἵνα τὴν ἐκ τῆς ραθυμίας καταδίκην τῇ μετὰ ταῦτα
προθυμίᾳ ἀποκρούσωνται. Ἐνὶ γάρ, ἐνὶ καὶ τὸν ἐρραθυμηκότα
σφόδρα μετὰ ταῦτα χρησάμενον τῇ προθυμίᾳ τοῦ παρελθόντος χρό-
νου πᾶσαν ἀναστῆσαι τὴν ζημίαν. Διό, φησί, «σήμερον ἐὰν τῆς
φωνῆς αὐτοῦ ἀκούσητε, μὴ σκληρύνητε τὰς καρδίας ὑμῶν, ὡς ἐν

ΚΑΤΗΧΗΣΗ ΔΕΚΑΤΗ

ΠΡΟΣ ΕΚΕΙΝΟΥΣ ΠΟΥ ΕΠΡΟΚΕΙΤΟ ΝΑ ΒΑΠΤΙΣΘΟΥΝ

Ἐπίσης γιὰ τὶς γυναῖκες ἐκεῖνες ποὺ στολίζονται μὲ πλεξούδες καὶ χρυσὰ κοσμήματα καὶ γιὰ ἐκείνους ποὺ χρησιμοποιοῦν μαντεῖες ἢ φυλαχτὰ ἢ ξόρκια, πράγματα ποὺ ὅλα εἶναι ξένα πρὸς τὸ Χριστιανισμὸ

1. Ἦρθα τώρα γιὰ νὰ σᾶς ζητήσω πρῶτα τοὺς καρποὺς ἐκείνων ποὺ εἶπα πρὸς τὴν ἀγάπη σας προηγουμένως. Γιατὶ δὲν τὰ λέγω γι' αὐτό, γιὰ νὰ τὰ ἀκούσετε μόνο, ἀλλὰ καὶ γιὰ νὰ ἔχετε στὴ μνήμη σας τὰ λεγόμενα καὶ νὰ μοῦ τὸ δείχνετε αὐτὸ μὲ τὰ ἔργα σας· ἢ καλύτερα ὄχι σὲ μένα, ἀλλὰ στὸ Θεὸ ποὺ γνωρίζει τὰ ἀπόρρητα τῆς σκέψεως. Γι' αὐτὸ καὶ λέγεται κατήχηση, ὥστε καὶ ὅταν ἐγὼ εἶμαι ἀπὼν, ὁ λόγος μου νὰ ἠχεῖ στὸ νοῦ σας. Καὶ μὴ ἀπορήσετε ποὺ ἦρθα μετὰ τὸ πέρασμα τῶν δέκα μόνο ἡμερῶν νὰ ζητήσω τοὺς καρποὺς τῶν σπερμάτων μου· γιὰτὶ εἶναι δυνατὸ σὲ μιὰ ἡμέρα συγχρόνως καὶ νὰ σπείρει κανεὶς καὶ νὰ θερίσει· γιὰτὶ καλούμαστε στοὺς ἀγῶνες ὄχι μόνο μὲ τὴ δύναμή μας, ἀλλ' ἐνισχυόμενοι καὶ ἀπὸ τὴ δύναμη τοῦ Θεοῦ. Ὅσοι λοιπὸν δέχθηκαν τὰ λεγόμενα καὶ τὰ πραγματοποιοῖσαν, ἄς προχωρήσουν πρὸς τὰ ἐμπρὸς ὅσο μποροῦν περισσότερο, ἐνῶ ὅσοι δὲν ἄρχισαν ἀκόμη τὴν καλὴ αὐτὴ ἐργασία, ἄς ἀρχίσουν ἀπὸ τὴ στιγμή αὐτὴ, γιὰ νὰ ἀποφύγουν τὴν καταδίκη ἀπὸ τὴ ἀδιαφορία μὲ τὴν προθυμία τους στὴ συνέχεια. Γιατὶ εἶναι δυνατό, εἶναι δυνατό καὶ ἐκεῖνος ποὺ ἔδειξε μεγάλη ἀδιαφορία, δείχνοντας στὴ συνέχεια μεγάλη προθυμία, νὰ ἐπανορθώσει ὅλη τὴ ζημιὰ ἀπὸ τὸν περασμένο χρόνο. Γι' αὐτό, λέγει, «σήμερα, ἀκούσετε τὰ λόγια μου καὶ μὴ σκληρύνετε τὶς καρδιές

τῷ παραπικρασμῷ». Τοῦτο δὲ λέγει παραινῶν καὶ συμβουλεύων, μηδέποτε ἀπογινώσκειν, ἀλλ' ἕως ἂν ἐνταῦθα ὦμεν χρηστὰς ἔχειν τὰς ἐλπίδας, καὶ τῶν ἔμπροσθεν ἐπιλαμβάνεσθαι καὶ πρὸς τὸ βραβεῖον διώκειν τῆς ἄνω κλήσεως τοῦ Θεοῦ.

5 2. Τοῦτο τοίνυν ποιήσωμεν καὶ τὰ ὀνόματα τῆς μεγάλης ταύτης ἐξετάσωμεν δωρεᾶς. Ὡσπερ γὰρ νοούμενον ἀξιῶματος μέγεθος ραθυμότερους ποιεῖ τοὺς τιμωμένους, οὕτω γνωριζόμενον εὐχαρίστους καθίστησι καὶ σπουδαιοτέρους ἐργάζεται. Καὶ ἄλλως δὲ αἰσχρὸν ἂν εἶη καὶ καταγέλαστον τοσαύτης ἀπολαύοντας παρὰ τοῦ
10 Θεοῦ τιμῆς, μηδὲ τὰ ὀνόματα αὐτῆς εἶδέναι, τί ποτε ἐνδείξασθαι βούλεται. Καὶ τί λέγω περὶ τῆς δωρεᾶς ταύτης; Ἄν γὰρ τὸ κοινὸν τοῦ γένους ἡμῶν ἐννοήσης ὄνομα, μεγίστην πρὸς ἀρετὴν λήψη διδασκαλίαν καὶ παράκλησιν. Τὸ γὰρ ἄνθρωπος τοῦτο ὄνομα οὐ κατὰ τοὺς ἔξωθεν ἡμεῖς ὀρίζομεθα, ἀλλ' ὡς ἡ θεία Γραφή ἐκέλευ-
15 σεν. Ἄνθρωπος γὰρ ἐστίν, οὐχ ὅστις ἀπλῶς χεῖρας καὶ πόδας ἔχει ἀνθρώπου, οὐδ' ὅστις ἐστὶ λογικὸς μόνον, ἀλλ' ὅστις εὐσέβειαν καὶ ἀρετὴν μετὰ παρρησίας ἀσκει. Ἄκουσον γοῦν περὶ τοῦ Ἰὼβ τί φησιν· εἰπὼν γάρ, ὅτι «ἐν χώρᾳ τῆ Αὐσίτιδι ἄνθρωπος ἦν», οὐκ ἀπὸ τούτων αὐτὸν ὑπογράφει τῶν ὄρων, ἀφ' ὧν οἱ ἔξωθεν, οὐδὲ
20 τοῦτο λέγει, ὅτι πόδας δύο εἶχεν καὶ ὄνυχας πλατεῖς, ἀλλὰ τὰ γνωριστικὰ τῆς εὐσεβείας ἐκείνης συντιθεὶς ἔλεγε, «δίκαιος, ἀληθινός, θεοσεβής, ἀπεχόμενος ἀπὸ παντὸς πονηροῦ πράγματος», δεικνὺς ὅτι τοῦτό ἐστίν ἄνθρωπος. Καθάπερ οὖν καὶ ἕτερός φησι· «τὸν Θεὸν φοβοῦ καὶ τὰς ἐντολὰς αὐτοῦ φύλασσε, ὅτι τοῦτο πᾶς
25 ἄνθρωπος». Εἰ δὲ τὸ ἄνθρωπος ὄνομα τοσαύτην εἰς ἀρετὴν παράκλησιν παρέχει, πολλῶ μᾶλλον τὸ ἰστός. Πιστὸς γὰρ διὰ τοῦτο καλῆ, ὅτι καὶ πιστεύεις τῷ Θεῷ, καὶ πιστεύῃ παρ' αὐτοῦ αὐτὸς δικαιοσύνην, ἀγιωσύνην, καθαρότητα ψυχῆς, υἰοθεσίαν, βασιλείαν οὐρανῶν· ἐνεπίστευσε καὶ ταῦτά σοι παρακατέθετο· σὺ πάλιν ἕτερα
30 αὐτῷ ἐνεπίστευσας καὶ παρακατέθετο, ἐλεημοσύνην, εὐχάς,

1. Ψαλμ. 94,8.

2. Ἰὼβ 1,1.

3. Ἐκκλ. 12,13.

σας, ὅπως τότε πού με παραπίκραναν οἱ πρόγονοί σας»¹. Αὐτὸ τὸ λέγει προτρέποντάς μας καὶ συμβουλεύοντάς μας νὰ μὴ ἀπελπίζομαστε ποτέ, ἀλλὰ ὅσο ἀκόμη βρισκόμαστε ἐδῶ νὰ ἔχομε καλὲς ἐλπίδες καὶ νὰ προχωροῦμε πρὸς τὰ ἐμπρός, ἐπιδιώκοντας τὸ βραβεῖο τῆς κλήσεως τοῦ Θεοῦ πρὸς τὸν οὐρανό.

2. Αὐτὸ λοιπὸν ἄς κάμομε καὶ ἄς ἐξετάσομε τὰ ὀνόματα αὐτῆς τῆς μεγάλης δωρεᾶς. Γιατί, ὅπως ἀκριβῶς ἡ σκέψη γιὰ τὸ μέγεθος ἑνὸς ἀξιώματος κάμνει ραθυμότερους ἐκείνους πού τιμῶνται, ἔτσι ὅταν τὸ γνωρίσουν τοὺς κάμνει εὐγνώμονες καὶ προθυμότερους. Ἐξ ἄλλου θὰ ἦταν αἰσχρὸ καὶ ἄξιο γιὰ γέλια, ἐνῶ ἀπολαμβάνετε τόση τιμὴ ἐκ μέρους τοῦ Θεοῦ, νὰ μὴ γνωρίζετε οὔτε τὰ ὀνόματα αὐτῆς, τί δηλαδὴ σημαίνουν αὐτά. Καὶ γιὰτί λέγω γιὰ τὴ δωρεὰ αὐτή; Γιατί, ἂν κατανοήσεις τὸ κοινὸ ὄνομα τοῦ γένους μας, θὰ λάβεις μέγιστη διδασκαλία καὶ παρότρυνση γιὰ τὴν ἀρετὴ. Γιατί τὸ ὄνομα αὐτὸ 'ἄνθρωπος', δὲν τὸ ὀρίζομε ὅπως οἱ μὴ Χριστιανοὶ συγγραφεῖς, ἀλλ' ὅπως πρόσταξε ἡ θεία Γραφή. "Ἄνθρωπος δηλαδὴ εἶναι ὄχι ἐκεῖνος πού ἔχει ἀπλῶς χέρια καὶ πόδια ἀνθρώπου, οὔτε ὅποιος εἶναι μόνο λογικὸς, ἀλλ' ὅποιος ἀσκεῖ τὴν ἀρετὴ μὲ εὐσέβεια καὶ παρρησία. "Ἄκουσε λοιπὸν τί λέγει γιὰ τὸν Ἰώβ· γιὰτί ἀφοῦ εἶπε, «ζοῦσε στὴν Αὐσίτιδα χώρα κάποιος ἄνθρωπος», δὲν περιγράφει αὐτὸν ἀπὸ τὰ ἴδια τὰ γνωρίσματα πού περιγράφουν αὐτὸν οἱ μὴ Χριστιανοὶ συγγραφεῖς, οὔτε λέγει αὐτό, ὅτι εἶχε δυὸ πόδια καὶ νύχια πλατιά, ἀλλὰ συγκεντρώνοντας τὰ γνωρίσματα τῆς εὐσέβειας ἐκείνης ἔλεγε, «πού ἦταν δίκαιος, ἀληθινός, θεοσεβής, ἀπέχοντας ἀπὸ κάθε κακὸ πρᾶγμα»², δείχνοντας ὅτι αὐτὸ εἶναι ἄνθρωπος. "Ὅπως ἀκριβῶς βέβαια καὶ ἄλλος λέγει· «νὰ φοβᾶσαι τὸ Θεὸ καὶ νὰ φυλάσσεις τίς ἐντολές του, γιὰτί αὐτὸς εἶναι προορισμὸς τοῦ κάθε ἀνθρώπου»³. Καὶ ἂν τὸ ὄνομα 'ἄνθρωπος' παρέχει τόση παρότρυνση πρὸς τὴν ἀρετὴ, πολὺ περισσότερο τὸ ὄνομα 'πιστός'. Γιατί πιστὸς γι' αὐτὸ ὀνομάζεσαι, ἐπειδὴ πιστεύεις στὸ Θεὸ καὶ πιστεύεις ὅτι θὰ λάβεις ἀπ' αὐτὸν δικαιοσύνη, ἀγιωσύνη, καθαρότητα ψυχῆς, υἰοθεσία καὶ βασιλεία τῶν οὐρανῶν· σοῦ ἐμπιστεύθηκε ὁ Θεὸς καὶ σοῦ ἔδωσε αὐτὰ σὰν παρακαταθήκη· σὺ πάλι ἐμπιστεύθηκες σ' αὐτὸν ἄλλα καὶ τοῦ τὰ ἔδωσες γιὰ παρακαταθήκη, ὅπως ἐλεημοσύνη, προσευχὴς, σωφροσύνη, καὶ ὅλη τὴν ἄλλη

σωφροσύνην, τὴν ἄλλην ἅπασαν ἀρετὴν. Καὶ τί λέγω ἐλεημοσύνην; Ἐὰν ψυχρὸν αὐτῷ ποτήριον δῶς, οὐδὲ τοῦτο ἀπολέσεις· ἀλλὰ καὶ τοῦτο μετ' ἀκριβείας φυλάσσει εἰς ἐκείνην τὴν ἡμέραν καὶ μετὰ πολλῆς ἀποδώσει τῆς περιουσίας· τὸ γὰρ δὴ θαυμαστὸν τοῦτο 5 ἔστιν, ὅτι οὐ φυλάττει τὰς παρακαταθήκας μόνον, ἀλλὰ καὶ πλεονάζει ταύτας ταῖς ἀντιδόσεσι.

3. Τοῦτο καὶ σοὶ ποιεῖν ἐκέλευσε κατὰ δύναμιν τὴν σὴν, ἐν οἷς ἐνεπιστεύθης, τὴν ἀγιωσύνην ἣν ἔλαβες ἐπιτείνειν καὶ τὴν δικαιοσύνην τὴν ἀπὸ τοῦ λουτροῦ λαμπροτέραν ἐργάσασθαι καὶ τὸ χάρι- 10 σμα φαιδρότερον ποιεῖν· καθάπερ οὖν καὶ Παῦλος ἐποίησε τοῖς μετὰ ταῦτα πόνοις καὶ τῇ σπουδῇ καὶ τῇ προθυμίᾳ αὐξήσας ἅπαντα, ἅπερ ἔλαβεν, ἀγαθὰ. Καὶ σκόπει Θεοῦ κηδεμονίαν· οὔτε σοὶ τὸ πᾶν ἔδωκεν ἐνταῦθα, οὔτε τοῦ παντὸς ἀπεστέρησεν, ἀλλὰ τὰ μὲν ἔδωκε, τὰ δὲ ὑπέσχετο. Καὶ τίνος ἕνεκεν οὐ τὸ πᾶν ἐνταῦθα ἔδω- 15 κεν; Ἴνα σὺ τὴν πίστιν ἐπιδείξῃ τὴν περὶ αὐτόν, τοῖς μηδέπω δοθεῖσιν ἀπὸ τῆς ὑποσχέσεως αὐτοῦ μόνης πιστεύων. Τίνος δὲ ἕνεκεν πάλιν οὐ τὸ πᾶν ἐκεῖ ἐταμιεύσατο, ἀλλ' ἔδωκε καὶ Πνεύματος χάριν καὶ δικαιοσύνην καὶ ἀγιασμόν; Ἴνα σοι κουφίση τοὺς πόνους καὶ ἐκ τῶν ἤδη δοθέντων καὶ ἐκ τῶν μελλόντων εὐέλπιδα κατα- 20 στήσῃ. Διὰ τοῦτο καὶ νεοφώτιστος μέλλεις καλεῖσθαι, ὅτι νέον σοὶ τὸ φῶς αἰεὶ, ἂν ἐθέλῃς, καὶ οὐδέποτε σβέννυται. Τοῦτο μὲν γὰρ καὶ βουλομένων ἡμῶν καὶ μὴ βουλομένων διαδέχεται νύξ, ἐκείνην δὲ τὴν ἀκτῖνα σκότος οὐκ οἶδε· «τὸ γὰρ φῶς ἐν τῇ σκοτίᾳ φαίνει καὶ ἡ σκοτία αὐτὸ οὐ κατέλαβεν».

25 4. Οὐχ οὕτω γοῦν ὁ κόσμος ἐστὶ λαμπρός, ἀνισχύσεως τῆς ἀκτῖνος, ὡς ψυχὴ καταυγάζεται καὶ λαμπροτέρα γίνεται, τὴν ἀπὸ τοῦ Πνεύματος δεξαμένη χάριν. Καὶ μάνθανε τῶν πραγμάτων ἀκριβέστερον τὴν φύσιν· νυκτὸς μὲν γὰρ κατεχούσης καὶ σκότους ὄντος, πολλάκις καὶ σχοινίον ἰδὼν τις, ἐνόμισεν ὄφιν εἶναι, καὶ φίλον 30 προσιόντα ὡς ἐχθρὸν ἔφυγε, καὶ ψόφου τινὸς αἰσθόμενος περιδεῆς γέγονεν· ἡμέρας δὲ γενομένης οὐδὲν τοιοῦτον γένοιτ' ἂν, ἀλλὰ πάν-

ἀρετή. Καὶ τί λέγω ἐλεημοσύνη; Ἀκόμη καὶ ἓνα ποτήρι κρύο νερὸ νὰ τοῦ δώσεις, οὔτε αὐτὸ θὰ τὸ χάσεις, ἀλλὰ καὶ αὐτὸ τὸ φυλάσσει προσεκτικὰ γιὰ ἐκείνη τὴν ἡμέρα καὶ θὰ σοῦ τὸ ἀποδώσει πολὺ πιὸ πλουσιοπάροχα· γιὰ τὸ ἀξιοθαύμαστο αὐτὸ εἶναι, ὅτι δηλαδὴ δὲν φυλάσσει μόνο τις παρακαταθῆκες, ἀλλὰ καὶ αὐξάνει κατὰ πολὺ αὐτὲς μὲ τις ἀνταποδόσεις του.

3. Αὐτὸ πρόσταξε νὰ κάμνεις καὶ σύ, ἀνάλογα μὲ τις δυνάμεις σου, γιὰ τὰ ὅσα σοῦ ἐμπιστεύθηκε· ν' αὐξήσεις τὴν ἀγιωσύνη πού ἔλαβες, νὰ κάμεις λαμπρότερη τὴ δικαίωση πού ἔλαβες ἀπὸ τὸ βάπτισμα καὶ φαιδρότερο τὸ χάρισμα, πράγμα βέβαια πού ἔκαμει καὶ ὁ Παῦλος, αὐξάνοντας ὅλα ἐκεῖνα τὰ ἀγαθὰ πού ἔλαβε μὲ τοὺς στή συνέχεια κόπους του, μὲ τὴν προσπάθειά του καὶ μὲ τὴν προθυμία του. Καὶ πρόσεχε Θεοῦ κηδεμονία· οὔτε σὲ σένα ἔδωσε τὸ πᾶν ἐδῶ, οὔτε σοῦ τὰ στέρησε ὅλα, ἀλλὰ ἄλλα σοῦ τὰ ἔδωσε καὶ ἄλλα ὑποσχέθηκε νὰ σοῦ τὰ δώσει. Καὶ γιὰ ποιό λόγο δὲν σοῦ τὰ ἔδωσε ὅλα ἐδῶ; Γιὰ νὰ δείξεις καὶ σὺ τὴν πίστη σου πρὸς αὐτόν, πιστεύοντας σ' ἐκεῖνα πού δὲν σοῦ δόθηκαν ἀκόμη μόνο ἀπὸ τὴν ὑπόσχεσή του. Καὶ γιὰ ποιό λόγο πάλι δὲν τὰ ἀποταμίευσε ὅλα ἐκεῖ, ἀλλὰ σοῦ ἔδωσε καὶ τὴ χάρη τοῦ Πνεύματος, καὶ δικαίωση καὶ ἀγιασμό; Γιὰ νὰ σὲ ἀνακουφίσει ἀπὸ τοὺς κόπους καὶ νὰ σὲ κάνει αἰσιόδοξο καὶ ἀπὸ ἐκεῖνα πού σοῦ δόθηκαν καὶ ἀπὸ αὐτὰ πού πρόκειται νὰ σοῦ δοθοῦν. Γι' αὐτὸ καὶ θὰ ὀνομάζεσαι νεοφώτιστος γιὰτί, ἂν θέλεις, θὰ εἶναι πάντοτε νέο τὸ φῶς σου καὶ δὲ θὰ σβήνει ποτέ. Γιὰτί αὐτὸ τὸ φῶς εἴτε τὸ θέλομε εἴτε δὲν τὸ θέλομε, τὸ διαδέχεται ἡ νύχτα, ἐνῶ ἐκείνη ἡ ἀκτίνα δὲν γνωρίζει σκοτάδι· γιὰτί λέγει, «τὸ φῶς φωτίζει στὸ σκοτάδι καὶ τὸ σκοτάδι δὲν νίκησε τὸ φῶς»⁴.

4. Δὲν εἶναι λοιπὸν τόσο λαμπρὸς ὁ κόσμος ὅταν ἀνατείλει τὸ φῶς τοῦ ἡλίου, ὅσο ἀκτινοβολεῖ ἡ ψυχὴ καὶ γίνεται λαμπρότερη ὅταν δεχθεῖ τὴ χάρη τοῦ Πνεύματος. Καὶ μάθε ἀκριβέστερα τὴ φύση τῶν πραγμάτων. Κατὰ τὴ διάρκεια δηλαδὴ τῆς νύχτας καὶ ἐνῶ ἐπικρατεῖ σκοτάδι πολλὰς φορές βλέποντας κανεὶς σχοινί, νόμισε ὅτι εἶναι φίδι, καὶ βλέποντας φίλο νὰ τὸν πλησιάζει, ἔφυγε, νομίζοντάς τον ἐχθρό, καὶ ἀκούοντας θόρυβο, κυριεύθηκε ἀπὸ μεγάλο φόβο, ἐνῶ ὅταν ξημερώσει, τίποτε ἀπ' αὐτὰ δὲν συμβαίνει,

τα οἶά πέρ ἐστι φαίνεται, ὃ καὶ ἐπὶ τῆς ψυχῆς συμβαίνει τῆς ἡμετέρας. Ἐπειδὴν γὰρ ἡ χάρις ἐλθοῦσα τὸ σκότος ἀπελάση τῆς διανοίας, μανθάνομεν τὴν τῶν πραγμάτων ἀκρίβειαν καὶ γίνεται ἡμῖν εὐκαταφρόνητα τὰ πρότερον φοβερά. Οὕτε γὰρ θάνατον ἔτι δεδοίκαμεν, 5 μαθόντες ἀκριβῶς παρὰ τῆς ἱερᾶς ταύτης μυσταγωγίας, ὅτι οὐκ ἔστι θάνατος ὁ θάνατος, ἀλλ' ὕπνος καὶ κοίμησις πρόσκαιρος· οὐ πενίαν, οὐ νόσον, οὐκ ἄλλο τι τῶν τοιούτων οὐδέν, εἰδότες ὅτι πρὸς βελτίονα ζωὴν ὀδεύομεν, ἀκήρατόν τε καὶ ἄφθαρτον καὶ πάσης τοιαύτης ἀπηλλαγμένην ἀνωμαλίας.

10 5. Μὴ τοίνυν ἔτι πρὸς τὰ βιωτικὰ μείνωμεν κεχηνότες, μὴ περὶ τρυφήν τραπέζης, μηδὲ περὶ πολυτέλειαν ἱματίων· καὶ γὰρ ἔχεις ἱμάτιον μέγιστον, ἔχεις τράπεζαν πνευματικὴν, ἔχεις τὴν δόξαν τὴν ἄνω, καὶ πάντα σοι ὁ Χριστὸς γίνεται, καὶ τράπεζα καὶ ἱμάτιον καὶ οἶκος καὶ κεφαλὴ καὶ ρίζα. «Ὅσοι γὰρ εἰς Χριστὸν ἐβαπτίσθητε, 15 Χριστὸν ἐνεδύσασθε»· ἰδοὺ πῶς ἱμάτιόν σοι γέγονε. Βούλει μαθεῖν πῶς καὶ τράπεζά σοι γίνεται; «Ὁ τρώγων με», φησί, «κάκεϊνος ζήσεται δι' ἐμέ». Ὅτι δὲ καὶ οἶκός σοι γίνεται, «ὁ τρώγων μου τὴν σάρκα ἐν ἐμοὶ μένει, κἀγὼ ἐν αὐτῷ»· καὶ ὅτι ρίζα, πάλιν φησὶν· «ἐγὼ ἡ ἀμπελος, ὑμεῖς τὰ κλήματα»· καὶ ὅτι ἀδελφὸς καὶ φίλος καὶ 20 νυμφίος, «οὐκέτι ὑμᾶς λέγω δούλους· ὑμεῖς γὰρ φίλοι μου ἐστε». Καὶ ὁ Παῦλος πάλιν· «ἡρμოსάμην ὑμᾶς ἐνὶ ἀνδρὶ παρθένον ἀγνήν παραστήσαι τῷ Χριστῷ»· καὶ πάλιν· «εἰς τὸ εἶναι αὐτὸν πρωτότοκον ἐν πολλοῖς ἀδελφοῖς». Οὐκ ἀδελφοὶ δὲ αὐτοῦ μόνον, ἀλλὰ καὶ παιδιά γινόμεθα· «ἰδοὺ» γάρ, φησὶν, «ἐγὼ καὶ τὰ παιδιά, ἃ μοι 25 ἔδωκεν ὁ Θεός»· οὐ τοῦτο δὲ μόνον, ἀλλὰ καὶ μέλη αὐτοῦ καὶ σῶμα αὐτοῦ. Ὡσπερ γὰρ οὐκ ἀρκούντων τῶν εἰρημένων ἐπιδειξάι τὴν ἀγάπην καὶ τὴν εὐνοίαν, ἣν πρὸς ἡμᾶς ἐπιδείκνυται, καὶ ἕτερον τούτων μεῖζον καὶ ἐγγύτερον ἔθηκεν, κεφαλὴν ἑαυτὸν ἡμῶν προσειπών.

30 6. Ταῦτα δὴ πάντα εἰδώς, ἀγαπητέ, ἀμειψαί σου τὸν εὐεργέτην ἀρίση πολιτεία καί, ἐννοήσας τῆς θυσίας τὸ μέγεθος, καλλώπισόν

5. Γαλ. 3,27.

6. Ἰω. 6,57.

7. Ἰω. 6,56.

8. Ἰω. 15,5.

9. Ἰω. 15,15.

10. Β' Κορ. 11,2.

11. Ρωμ. 8,29.

12. Ἦσ. 8,18.

ἀλλ' ὅλα φαίνονται τέτοια πὺ εἶναι, πράγμα πὺ συμβαίνει καὶ στήν ψυχὴ μας. Ὅταν δηλαδὴ ἔρθει ἡ χάρη καὶ ἀπομακρύνει τὸ σκοτάδι τῆς διάνοιάς μας, μαθαίνομε τότε τὴν ἀκρίβεια τῶν πραγμάτων καὶ περιφρονοῦμε ἐκεῖνα πὺ προηγουμένως μᾶς φαίνονταν φοβερά. Γιατὶ οὔτε θάνατο πιά φοβόμαστε, μαθαίνοντας μὲ ἀκρίβεια ἀπὸ τὴν ἱερὴ αὐτὴ μυσταγωγία, ὅτι ὁ θάνατος δὲν εἶναι θάνατος, ἀλλὰ ὕπνος καὶ κοίμησις πρόσκαιρη· δὲν φοβόμαστε οὔτε τὴ φτώχεια, οὔτε ἀσθένεια, οὔτε κανένα ἄλλο παρόμοιο μ' αὐτά, γνωρίζοντας ὅτι βαδίζομε πρὸς καλύτερη ζωὴ, ἀθάνατη καὶ ἄφθαρτη καὶ ἀπαλλαγμένη ἀπὸ κάθε τέτοια ἀνωμαλία.

5. Ἄς μὴ συνεχίσομε λοιπὸν νὰ εἴμαστε ἀκόμη προσκολλημένοι στὰ κοσμικὰ πράγματα, οὔτε στήν τρυφηλὴ τράπεζα, οὔτε στὰ πολυτελεῖ ἔνδύματα· καθόσον ἔχεις μέγιστο ἔνδυμα, ἔχεις τράπεζα πνευματικὴ, ἔχεις τὴν οὐράνια δόξα, καὶ ὅλα σοῦ γίνεται ὁ Χριστός, καὶ τράπεζα, καὶ ἔνδυμα, καὶ οἶκος, καὶ κεφαλὴ, καὶ ρίζα. Γιατὶ λέγει, «ὅσοι βαπτισθήκατε στὸ ὄνομα τοῦ Χριστοῦ, ντυθήκατε τὸ Χριστό»⁵· νὰ πῶς σοῦ ἔγινε ἔνδυμα. Θέλεις νὰ μάθεις πῶς σοῦ γίνεται καὶ τράπεζα; «Ἐκεῖνος πὺ μὲ τρώγει», λέγει, «θὰ ζήσει ἐξ αἰτίας μου»⁶. Τὸ ὅτι σοῦ γίνεται καὶ οἶκος, λέγει, «ἐκεῖνος πὺ τρώγει τὴ σάρκα μου μένει μέσα μου καὶ ἐγὼ μένω μέσα σ' αὐτόν»⁷· καὶ ὅτι σοῦ γίνεται ρίζα, πάλι λέγει· «ἐγὼ εἶμαι ἡ ἄμπελος, ἐσεῖς τὰ κλήματα»⁸· καὶ ὅτι σοῦ γίνεται ἀδελφὸς καὶ φίλος καὶ νυμφίος, λέγει· «δὲν σᾶς ὀνομάζω πιά δούλους· γιατί σεῖς εἶστε φίλοι μου»⁹. Καὶ ὁ Παῦλος πάλι· «σᾶς ἀρραβώνιασα μὲ ἓνα ἄνδρα γιὰ νὰ σᾶς παρουσιάσω σὰν παρθένο ἀγνή στὸ Χριστό»¹⁰· καὶ πάλι· «γιὰ νὰ εἶναι πρωτότοκος μεταξὺ πολλῶν ἀδελφῶν»¹¹. Καὶ δὲν γινόμαστε μόνο ἀδελφοὶ αὐτοῦ, ἀλλὰ καὶ παιδιὰ του· γιατί λέγει, «νὰ ἐγὼ καὶ τὰ παιδιὰ πὺ μου ἔδωσε ὁ Θεός»¹²· καὶ ὅχι αὐτὸ μόνο, ἀλλὰ γινόμαστε καὶ μέλη αὐτοῦ, καὶ σῶμα αὐτοῦ. Γιατί, σὰ νὰ μὴ ἐπαρκοῦν τὰ λεχθέντα νὰ δείξουν τὴν ἀγάπη καὶ τὴν εὐνοια πὺ δείχνει γιὰ μᾶς, πρόσθεσε καὶ ἓνα ἄλλο μεγαλύτερο ἀπ' αὐτὰ καὶ πλησιέστερο πρὸς ἐμᾶς, ὀνομάζοντας τὸν ἑαυτό του κεφαλὴ.

6. Γνωρίζοντας λοιπὸν αὐτά, ἀγαπητέ, ἄμειψε τὸν εὐεργέτη σου μὲ ἄριστο τρόπο ζωῆς καὶ ἀφοῦ σκεφθεῖς τὸ μέγεθος τῆς θυσίας,

σου τὰ μέλη τοῦ σώματος. Ἐνόησον τί δέχη τῆ χειρί, καὶ μηδέποτε ἀνάσχη τυπτῆσαι τινα, μηδὲ τὴν τοσοῦτω τιμηθεῖσαν δώρῳ καταισχύνῃς τῆ τῆς πληγῆς ἀμαρτία· ἐνόησον τί δέχη τῆ χειρί, καὶ καθαρὰν αὐτὴν πλεονεξίας καὶ ἀρπαγῆς πάσης διατήρησον. Λόγισαι, ὅτι οὐ τῆ χειρί δέχη μόνον, ἀλλὰ καὶ τῷ στόματι προσάγεις καὶ καθαρὰν φύλαττε τὴν γλῶτταν αἰσχροῶν καὶ ὑβριστικῶν ρημάτων, βλασφημίας, ἐπιορκίας, καὶ τῶν ἄλλων τῶν τοιούτων ἀπάντων. Καὶ γὰρ ὀλέθριον τὴν διακονουμένην μυστηρίοις οὕτω φρικωδестаίτοις καὶ αἵματι φοινηχθεῖσαν τοιοῦτω καὶ χρυσῆν γενομένην μά-
 10 χαιραν, ἐπὶ λοιδορίας καὶ ὕβρεις καὶ εὐτραπελίας μετάγειν. Αἰδέσθητι τὴν τιμὴν, ἣν ἐτίμησεν αὐτὴν ὁ Θεός, καὶ μὴ καταγάγῃς εἰς τὴν τῆς ἀμαρτίας εὐτέλειαν· ἀλλ' ἐνθυμηθεῖς πάλιν, ὅτι μετὰ τὴν χεῖρα καὶ τὴν γλῶσσαν ἢ καρδίᾳ δέχεται τὸ φρικτὸν ἐκεῖνο μυστήριον, μὴ ράψῃς ποτὲ κατὰ τοῦ πλησίον δόλον, ἀλλὰ κακουργίας
 15 πάσης καθαρὰν διατήρει σου τὴν διάνοιαν· οὕτω καὶ ὀφθαλμοὺς καὶ ἀκοὴν ἀσφαλίσασθαι δυνήσῃ. Πῶς γὰρ οὐκ ἄτοπον, μετὰ τὴν μυστικὴν ἐκείνην φωνὴν καὶ ἐκ τῶν οὐρανῶν φερομένην, τὴν ἐκ τῶν χερουβιμ λέγω, πορνικοῖς ἄσμασι καὶ κατακεκλασμένοις μέλεσι τὴν ἀκοὴν μολύνειν; Πῶς δὲ οὐκ ἐσχάτης κολάσεως ἄξιον,
 20 τοῖς ὀφθαλμοῖς, οἷς ὄρας τὰ ἀπόρρητα καὶ φρικτὰ μυστήρια, τούτοις πόρνας ὄραν καὶ μοιχείαν ἐργάζεσθαι τὴν κατὰ διάνοιαν;

7. Εἰς γάμον ἐκλήθης, ἀγαπητέ· μὴ εἰσέλθῃς ρυπαρὰ ἐνδεδυμένος ἱμάτια, ἀλλὰ τῷ γάμῳ κατάλληλον λαβὲ στολὴν. Εἰ γὰρ εἰς γάμους αἰσθητοὺς ἀνθρωποὶ καλούμενοι, κἂν ἀπάντων ὧσι πενέστε-
 25 ροὶ, χρησάμενοι πολλάκις ἢ πριάμενοι ἱμάτιον καθαρὸν, οὕτω πρὸς τοὺς καλέσαντας αὐτοὺς ἀπαντῶσι, σὺ δὲ ὁ πρὸς γάμον κληθεὶς πνευματικὸν καὶ δεῖπνα βασιλικά, ἐνόησον ἡλίκον ἂν εἶη δίκαιόν σε ἱμάτιον πρίασθαι· μᾶλλον δὲ οὐδὲ ἀγοράσαι χρεῖα, ἀλλ' αὐτός σοι δίδωσιν ὁ καλῶν δωρεάν, ἵνα μηδὲ πενίαν προβαλέσθαι ἔχῃς.
 30 Τῆρει τοίνυν ὅπερ ἔλαβες ἱμάτιον· ἂν γὰρ ἀπολέσῃς, χρήσασθαι οὐ δυνήσῃ λοιπὸν οὐδὲ πρίασθαι· οὐδαμοῦ γὰρ πωλεῖται τοιοῦτον ἱμάτιον. Ἦκουσας πῶς ἐστέναζαν οἱ πάλαι μυσταγωγηθέντες καὶ τὸ

καλλώπισε τὰ μέλη τοῦ σώματός σου. Σκέψου τί δέχεσαι στὸ χέρι σου καὶ μὴ ἀνεχθεῖς ποτὲ νὰ χτυπήσεις κάποιον, οὔτε νὰ καταντροπιάσεις αὐτό, πού τιμήθηκε μὲ τόσο μεγάλο δῶρο, μὲ τὴν ἁμαρτία τοῦ πλήγματος. Σκέψου τί δέχεσαι στὸ χέρι σου καὶ διαφύλαξε αὐτὸ καθαρὸ ἀπὸ κάθε πλεονεξία καὶ ἀρπαγή. Σκέψου, ὅτι δὲν τὸ δέχεσαι μόνο μὲ τὸ χέρι, ἀλλὰ τὸ βάζεις καὶ στὸ στόμα καὶ φύλαγε καθαρὴ τὴ γλῶσσα ἀπὸ αἰσχρὰ καὶ ὑβριστικὰ λόγια, ἀπὸ βλασφημίες, ἐπιπορκίες καὶ ὅλα τὰ ἄλλα τὰ παρόμοια. Γιατί εἶναι ὀλέθριο τὴ γλῶσσα πού ὑπηρετεῖ σὲ μυστήρια τόσο φρικιαστικὰ καὶ πού βιάφηκε μὲ τέτοιο αἷμα καὶ ἔγινε χρυσὴ μάχαιρα νὰ τὴν χρησιμοποιεῖς σὲ κακολογίες καὶ ὕβρεις καὶ βωμολογίες. Σεβάσου τὴν τιμὴ μὲ τὴν ὁποία τίμησε αὐτὴν ὁ Θεὸς καὶ μὴ τὴν κατεβάσεις στὴν εὐτέλεια τῆς ἁμαρτίας, ἀλλὰ, θυμούμενος πάλι, ὅτι μαζὶ μὲ τὸ χέρι καὶ τὴ γλῶσσα δέχεται ἢ καρδιὰ τὸ φρικτὸ ἐκεῖνο μυστήριο, μὴ σχεδιάσεις ποτὲ δόλο κατὰ τοῦ πλησίον σου, ἀλλὰ διαφύλαττε τὴ διάνοιά σου καθαρὴ ἀπὸ κάθε κακουργία· ἔτσι θὰ μπορέσεις νὰ διασφαλίσεις καὶ τὰ μάτια σου καὶ τὰ αὐτιά σου. Γιατί, πῶς δὲν εἶναι παράλογο, μετὰ τὴ μυστικὴ ἐκείνη φωνή, τὴν κατερχόμενη ἀπὸ τοὺς οὐρανοὺς, ἐννοῶ ἀπὸ τὰ χερουβίμ, νὰ μολύνεις τὴν ἀκοή σου μὲ πορνικὰ ἄσματα καὶ διακεχυμένες μελωδίες; Καὶ πῶς δὲν εἶναι ἄξιο τῆς χειρότερης τιμωρίας, τὰ μάτια μὲ τὰ ὁποῖα βλέπεις τὰ ἀπόρρητα καὶ φρικτὰ μυστήρια, μὲ αὐτὰ νὰ βλέπεις πόρνες καὶ νὰ διαπράττεις μοιχεῖα μέσα στὴ διάνοιά σου;

7. Σὲ γάμο προσκλήθηκες, ἀγαπητέ· μὴ μπεῖς ντυμένος μὲ λερωμένα ἐνδύματα, ἀλλὰ φόρεσε στολὴ κατάλληλη γιὰ τὸ γάμο. Γιατί, ἂν καλούμενοι οἱ ἄνθρωποι σὲ κοσμικοὺς γάμους, κι ἂν ἀκόμη εἶναι οἱ πιὸ φτωχοὶ ἀπὸ ὅλους, δανειζόμενοι πολλὰς φορὲς ἢ ἀγοράζοντας ἐνδυμα καθαρὸ, ἔτσι πηγαίνουν πρὸς ἐκείνους πού τοὺς κάλεσαν, σύ, πού προσκλήθηκες σὲ γάμο πνευματικὸ καὶ δεῖπνα βασιλικά, σκέψου τί εἶδους ἐνδυμα πρέπει ν' ἀγοράσεις· ἢ καλύτερα δὲν χρειάζεται οὔτε νὰ τὸ ἀγοράσεις, ἀλλ' ὁ ἴδιος αὐτὸς πού σὲ κάλεσε σοῦ τὸ δίνει δωρεάν, γιὰ νὰ μὴ μπορεῖς νὰ προβάλεις γιὰ δικαιολογία οὔτε τὴ φτώχεια. Φύλαγε λοιπὸν τὸ ἐνδυμα πού ἔλαβες· γιατί πουθενὰ δὲν πουλιέται τέτοιο ἐνδυμα. Ἐκούσες πῶς ἀναστέναξαν οἱ παλαιοὶ βαπτισμένοι καὶ χτύπησαν τὸ στήθος

στῆθος ἐπάταξαν τοῦ συνειδότος ἐνταῦθα διαναστήσαντος; Σκόπει τοίνυν, ἀγαπητέ, μή ποτε τοῦτο πάθῃς· πῶς δὲ οὐ πείσῃ, τὴν πονηρὰν συνήθειαν μὴ ἐκβαλὼν τῶν κακῶν; Διὰ τοῦτο καὶ πρῶην εἶπον καὶ νῦν λέγω καὶ λέγων οὐ παύσομαι, εἴ τις τὰ ἐλαττώματα 5 τῶν τρόπων μὴ διώρθωσε μηδὲ παρεσκεύασεν ἑαυτῷ τὴν ἀρετὴν εὐκολον, μὴ βαπτίζεσθω. Τὰ μὲν γὰρ πρότερα ἀμαρτήματα ἀφεῖναι δύναται τὸ λουτρόν, δέος δὲ οὐ μικρὸν καὶ κίνδυνος οὐχ ὁ τυχῶν, μήποτε πάλιν ἐπ' αὐτὰ ἐπανέλθωμεν καὶ γένηται ἡμῖν ἔλκος τὸ φάρμακον. Ὅσῳ γὰρ μεῖζον ἡ χάρις, τοσούτῳ πλέον ἡ κόλασις 10 τοῖς μετὰ ταῦτα ἀμαρτάνουσιν.

8. Ἴνα οὖν μὴ πρὸς τὸν πρότερον ἐπανίωμεν ἔμετον, παιδεύσωμεν ἑαυτοὺς ἐντεῦθεν ἤδη. Ὅτι γὰρ δεῖ πρότερον μετανοήσαντας καὶ τῶν προτέρων ἀποστάντας κακῶν, οὕτω τῇ χάριτι προσιέναι, ἄκουσον τί μὲν Ἰωάννης φησί, τί δὲ ὁ τῶν ἀποστόλων κορυφαῖος 15 τοῖς βαπτίζεσθαι μέλλουσιν· ἐκεῖνος μὲν γὰρ φησι, «ποιήσατε καρπὸν ἄξιον τῆς μετανοίας καὶ μὴ ἄρξησθε λέγειν ἐν ἑαυτοῖς, ὅτι πατέρα ἔχομεν τὸν Ἀβραάμ», οὗτος δὲ τοῖς ἐρωτῶσι πάλιν ἔλεγε· «μετανοήσατε καὶ βαπτισθήτω ἕκαστος ὑμῶν εἰς τὸ ὄνομα τοῦ Κυρίου Ἰησοῦ Χριστοῦ». Ὁ δὲ μετανοῶν οὐκέτι τῶν αὐτῶν ἄπτε- 20 ται πραγμάτων, ἐφ' οἷς μετενόησε· διὰ τοῦτο καὶ κελεύομεθα λέγειν, «ἀποτάσσομαί σοι, σατανᾶ», ἵνα μηκέτι πρὸς αὐτὸν ἐπανέλθωμεν. Καθάπερ οὖν ἐπὶ τῶν ζωγράφων γίνεται, οὕτω καὶ νῦν γινέσθω· καὶ γὰρ ἐκεῖνοι τὰ σανίδας προθέντες καὶ λευκὰς περιάγοντες γραμμὰς καὶ τὰς βασιλικὰς ὑπογράφοντες εἰκόνας, πρὶν ἢ τῶν 25 χρωμάτων ἐπαγαγεῖν ἀλήθειαν, μετ' ἐξουσίας ἀπάσης τὰ μὲν ἐξάλειψουσι, τὰ δὲ ἀντεγγράφουσι, καὶ διορθοῦντες τὰ ἡμαρτημένα καὶ μετατιθέντες τὰ κακῶς ἔχοντα· ἐπειδὴν δὲ τὴν βαφὴν λοιπὸν ἐπαγάγωσιν, οὐκέτι εἰσὶ κύριοι πάλιν ἐξαλεῖψαι καὶ ἀντεγγράψαι, ἐπεὶ τῷ κάλλει τῆς εἰκόνης λυμαίνονται καὶ ἔγκλημα τὸ πρᾶγμα γίνεται. 30 Τοῦτο δὴ καὶ σὺ ποιήσον· νόμισον εἰκόνα σοι τὴν ψυχὴν εἶναι.

13. Λουκᾶ 3,8.

14. Πράξ. 2,38.

τους, ἐπειδὴ τοὺς ἔλεγγε ἢ συνείδησή τους; Πρόσεχε λοιπόν, ἀγαπητέ, μήπως κάποτε πάθεις καὶ σὺ αὐτό· καὶ πῶς εἶναι δυνατό νὰ μὴ τὸ πάθεις, τῇ στιγμῇ ποὺ δὲν ἀποβάλλεις τὴ πονηρὴ συνήθεια τῶν κακῶν; Γι' αὐτὸ καὶ προηγουμένως εἶπα καὶ τώρα λέγω καὶ δὲν θὰ παύσω νὰ τὸ λέγω, ἂν κάποιος δὲν διόρθωσε τὰ ἐλαττώματα του καὶ οὔτε προετοίμασε τὸν ἑαυτό του εὐκολο στὴν ἄσκηση τῆς ἀρετῆς, ἄς μὴ βαπτισθεῖ. Γιατὶ τὰ προηγούμενα ἀμαρτήματα μπορεῖ νὰ τὰ συγχωρήσει τὸ βάπτισμα, ὑπάρχει ὅμως φόβος ὄχι μικρὸς καὶ κίνδυνος ὄχι τυχαῖος, μήπως ἐπιστρέψουμε πάλι στὰ ἴδια καὶ μᾶς γίνει τὸ φάρμακο πληγῆ. Γιατί, ὅσο μεγαλύτερη εἶναι ἡ χάρη, τόσο μεγαλύτερη εἶναι ἡ τιμωρία γιὰ ἐκείνους ποὺ ἀμαρτάνουν στὴ συνέχεια.

8. Γιὰ νὰ μὴ ἐπιστρέψουμε λοιπόν' στὸν προηγούμενο ἐμετό μας, ἄς διορθώσουμε τὸν ἑαυτό μας ἀπὸ τώρα ἤδη. Γιατί, τὸ ὅτι πρέπει πρῶτα νὰ μετανοήσουμε καὶ ν' ἀπομακρυνθοῦμε ἀπὸ τὰ προηγούμενα κακὰ καὶ ἔτσι νὰ προσερχόμαστε στὴ χάρη, ἄκουσε τί λέγει ὁ Ἰωάννης καὶ τί ὁ κορυφαῖος τῶν ἀποστόλων πρὸς ἐκείνους ποὺ πρόκειται νὰ βαπτισθοῦν· γιατί ὁ Ἰωάννης λέγει, «κάμετε λοιπόν καρποὺς ἄξιους τῆς μετανοίας καὶ μὴν ἀρχίσετε νὰ λέγετε μέσα σας, ἔχομε πατέρα τὸν Ἀβραάμ»¹³, ἐνῶ ὁ Πέτρος σ' ἐκείνους ποὺ τὸν ἐρωτοῦσαν ἔλεγε· «μετανοῆστε καὶ βαπτισθεῖτε ὁ καθένας σας στὸ ὄνομα τοῦ Κυρίου Ἰησοῦ Χριστοῦ»¹⁴. Ἐκεῖνος ὅμως ποὺ μετανοεῖ δὲν πλησιάζει καὶ τὰ πράγματα ἐκεῖνα γιὰ τὰ ὁποῖα μετανόησε· γι' αὐτὸ καὶ προτρεπόμαστε νὰ λέμε, «σ' ἀπαρνιέμαι, σατανᾶ», γιὰ νὰ μὴ ἐπιστρέψουμε ποτὲ πιά σ' αὐτόν. Ἐκεῖνο δηλαδὴ ποὺ γίνεται μὲ τοὺς ζωγράφους, αὐτὸ καὶ τώρα ἄς γίνει· γιατί ἐκεῖνοι, ἀφοῦ τοποθετήσουν μπροστά τους τὶς σανίδες καὶ τραβήξουν ἐπάνω σ' αὐτὲς λευκὲς γραμμὲς, ζωγραφίζουν τὶς βασιλικὲς εἰκόνες, καὶ πρὶν θέσουν τὰ πραγματικὰ χρώματα μὲ κάθε ἐλευθερία ἄλλα σβήνουν, ἄλλα τὰ ἀντικαθιστοῦν μὲ ἄλλα, διορθώνουν τὰ λανθασμένα, καὶ ἀλλάσσουν ὅσα εἶναι κακοσχεδιασμένα, ὅταν ὁμως τοποθετήσουν τὰ τελευταῖα χρώματα, δὲν μποροῦν τότε νὰ σβήσουν καὶ νὰ ἀντικαστήσουν ἄλλα μὲ ἄλλα, γιατί καταστρέφουν τὴν ὠραιότητα τῆς εἰκόνας καὶ θεωρεῖται ἔγκλημα τὸ πρᾶγμα αὐτό. Αὐτὸ λοιπόν κάμε καὶ σὺ· θεώρησε ὅτι ἡ ψυχὴ σου εἶναι εἰκόνα.

Πρὶν ἢ τοίνυν ἐπελθεῖν τὴν ἀληθῆ τοῦ Πνεύματος βαφήν, ἐξάλειψον τὰς κακῶς ἐντεθείσας σοι συνηθείας· εἴτε ὀμνύναι, εἴτε ψεύδου-
σθαι, εἴτε ὑβρίζειν, εἴτε αἰσχρολογεῖν, εἴτε γελωτοποιεῖν, εἴτε ἄλλο
τι τῶν τοιούτων τῶν μὴ νενομισμένων συνηθειαν ἔχεις ποιεῖν, ἐξε-
5 λε τὴν συνηθειαν, ἵνα μὴ πάλιν πρὸς αὐτὴν ἐπανέλθῃς μετὰ τὸ βά-
πτισμα. Τὰ ἀμαρτήματα ἀφανίζει τὸ λουτρόν, τὴν συνηθειαν διόρ-
θωσον σύ, ἵνα τῶν χρωμάτων ἐπενεχθέντων καὶ λαμπράσης τῆς
βασιλικῆς εἰκόνας, μηκέτι λοιπὸν ἐξαλείψῃς καὶ τραύματα καὶ οὐ-
λὰς ἐμποιῆς τῷ παρὰ τοῦ Θεοῦ δοθέντι σοι κάλλει.

10 9. Κατάστειλον τοίνυν ὀργὴν, σβέσον θυμόν· κἂν ἀδικήσῃ τις
κἂν ὑβρίσῃ, δάκρυσον ἐκεῖνον· μὴ ἀγανακτήσῃς σύ, συνάλγησον,
μὴ παροξυνθῆς μηδὲ εἴπῃς, ὅτι 'εἰς τὴν ψυχὴν ἠδίκημαι'· οὐκ ἔστιν
οὐδεὶς εἰς ψυχὴν ἀδικούμενος, ἐὰν μὴ ἡμεῖς ἑαυτοὺς εἰς ψυχὴν ἀδι-
κῆσωμεν· καὶ πῶς, ἐγὼ λέγω. Ἀφείλετό σοι τις τὴν οὐσίαν; Οὐκ
15 ἠδίκησεν εἰς ψυχὴν, ἀλλ' εἰς χρήματα· ἂν δὲ σὺ μνησικακήσῃς, εἰς
ψυχὴν ἑαυτὸν ἠδίκησας. Τὰ μὲν γὰρ χρήματα ἀφαιρεθέντα οὐδὲν
ἐζημίωσεν ἀλλὰ καὶ ὠφέλησε, σὺ δὲ τὴν ὀργὴν οὐκ ἀφείς, εὐθύνας
ἐκεῖ δώσεις τῆς μνησικακίας ταύτης. Ἐλοιδορήσατό τις καὶ ὑβρι-
σεν; Οὐδὲν εἰς ψυχὴν ἠδίκησεν, ἀλλ' οὐδὲ εἰς σῶμα· ἀντελοιδόρη-
20 σας σὺ καὶ ὑβρίσας; σὺ σαυτὸν εἰς ψυχὴν ἠδίκησας, τῶν ρημάτων,
ᾧν εἶπας, ἐκεῖ μέλλων εὐθύνας ὑφέξειν· καὶ τοῦτο δὴ μάλιστα πάν-
των ὑμᾶς εἰδέναί βούλομαι, ὅτι τὸν Χριστιανὸν καὶ πιστὸν οὐδεὶς
εἰς ψυχὴν ἀδικῆσαι δύναται, οὐδὲ αὐτὸς ὁ διάβολος. Οὐ τοῦτο δὲ
μόνον ἐστὶ τὸ θαυμαστόν, ὅτι ἀχειρώτους ἡμᾶς ὁ Θεὸς πάσαις
25 ἐποίησε ταῖς ἐπιβουλαῖς, ἀλλ' ὅτι καὶ πρὸς τὴν τῆς ἀρετῆς ἐργασίαν
ἐπιτηδεῖους ἡμᾶς κατεσκεύασε καὶ κώλυμα οὐδὲν ἐστίν, ἐὰν θέλω-
μεν, κἂν πένητες ᾧμεν κἂν ἀσθενεῖς τῷ σώματι κἂν ἀπερριμμένοι
· κἂν ἀνώνημοι κἂν οἰκέται. Οὔτε γὰρ πενία, οὔτε ἀρρωστία, οὔτε
σώματος πῆρωσις, οὐ δουλεία, οὐκ ἄλλο τι τῶν τοιούτων ἐμπό-
30 διον πρὸς ἀρετὴν γένοιτ' ἂν. Καὶ τί λέγω πένητα καὶ οἰκέτην καὶ

Προτοῦ λοιπὸν τοποθετηθεῖ ἡ ἀληθινὴ βαφή τοῦ Πνεύματος, ἐξάλειψε τίς κακὲς συνήθειες ποὺ δημιουργήθηκαν μέσα σου· εἴτε δηλαδὴ συνήθισες νὰ ὀρκίζεσαι, εἴτε νὰ ψεύδεσαι, εἴτε νὰ βρίζεις, εἴτε νὰ λὲς αἰσχρόλογα, εἴτε νὰ κάμνεις τὸν γελωτοποιό, εἴτε κάτι ἄλλο παρόμοιο ἀπὸ αὐτὰ ποὺ δὲν θεωροῦνται σωστά, ξερρίζωσε τὴ συνήθεια αὐτή, γιὰ νὰ μὴ ἐπιστρέψεις μετὰ τὸ βάπτισμα πάλι σ' αὐτήν. Τὸ βάπτισμα ἐξαλείφει τὰ ἁμαρτήματα, σὺ διόρθωσε τὴ συνήθεια, ὥστε, ἀφοῦ προστεθοῦν τὰ χρώματα καὶ λάμψει ἡ βασιλικὴ εἰκόνα, ποτὲ στὸ ἐξῆς νὰ μὴ ἐξαλείψεις κάτι ἀπ' αὐτήν καὶ νὰ μὴ προξενεῖς τραύματα καὶ πληγὲς στὸ κάλλος ποὺ σοῦ δόθηκε ἀπὸ τὸ Θεό.

9. Καταπράννε λοιπὸν τὴν ὀργή, σβῆσε τὸ θυμό· καὶ ἂν σὲ ἀδικήσει κάποιος ἢ σὲ βρίσει, δάκρυσε γιὰ ἐκεῖνον· μὴν ἀγανακτήσεις σὺ, ἀλλὰ λυπήσου μαζί του· μὴν ὀργισθεῖς οὔτε καὶ νὰ πεῖς, 'ἀδικήθηκα στὴν ψυχή'· δὲν ὑπάρχει κανένας ἀδικούμενος στὴν ψυχή, ἐὰν ἐμεῖς δὲν ἀδικήσουμε τὴν ψυχὴ μας· καὶ πῶς γίνεται αὐτὸ θὰ σᾶς τὸ πῶ ἐγώ. Σοῦ ἀφαίρεσε κάποιος τὴν περιουσία; Δὲν σὲ ἀδίκησε στὴν ψυχή, ἀλλὰ σὲ χρήματα· ἂν ὅμως σὺ δείξεις μνησικακία, ἀδίκησες τὴν ψυχὴ σου. Γιατὶ ἡ ἀφαίρεση τῶν χρημάτων σὲ τίποτε δὲ σὲ ζημίωσε, ἀλλὰ καὶ σὲ ὠφέλησε, ἂν ὅμως σὺ δὲν ἀφήσεις τὴν ὀργή, θὰ τιμωρηθεῖς ἐκεῖ γιὰ τὴ μνησικακία σου αὐτή. Σὲ κακολόγησε κάποιος καὶ σὲ ἔβρισε; σὲ τίποτε δὲν ἀδίκησε τὴν ψυχὴ σου, ἀλλ' οὔτε καὶ τὸ σῶμα σου· τὸν κακολόγησες καὶ σὺ καὶ τὸν ἔβρισες; σὺ ἀδίκησες τὴν ψυχὴ σου, καὶ θὰ τιμωρηθεῖς ἐκεῖ γιὰ τὰ λόγια ποὺ εἶπες· καὶ αὐτὸ θέλω περισσότερο ἀπὸ ὅλα νὰ γνωρίζετε καλά, ὅτι τὸν Χριστιανὸ καὶ τὸν πιστὸ κανένας δὲν μπορεῖ νὰ τὸν ἀδικήσει στὴν ψυχή, οὔτε καὶ ὁ ἴδιος ὁ διάβολος. Καὶ δὲν εἶναι μόνο αὐτὸ τὸ ἀξιοθαύμαστο, ὅτι ὁ Θεὸς μᾶς ἔκαμε ἀκατανίκητους σ' ὅλες τίς ἐπιβουλές, ἀλλὰ καὶ μᾶς ἔκαμε κατάλληλους καὶ γιὰ τὴν ἐπιτέλεση τῆς ἀρετῆς, καὶ δὲν ὑπάρχει κανένα ἐμπόδιο, ἂν θέλομε, εἴτε εἴμαστε φτωχοί, εἴτε ἀσθενεῖς σωματικά, εἴτε παραπεταμένοι, εἴτε ἄγνωστοι, εἴτε δοῦλοι. Γιατὶ οὔτε ἡ φτώχεια, οὔτε ἡ ἀρρώστια, οὔτε ἡ σωματικὴ ἀναπηρία, οὔτε ἡ δουλεία, οὔτε κάτι ἄλλο παρόμοιο μ' αὐτὰ θὰ μποροῦσε νὰ γίνῃ ἐμπόδιο στὴν ἄσκηση τῆς ἀρετῆς. Καὶ γιατί

ἀνώνουμον; *Κἂν δεσμώτης ἦς, οὐδὲ τοῦτό σοι γίνεται ἐμπόδιον πρὸς ἀρετὴν· καὶ πῶς, ἐγὼ λέγω. Ἐλύπησέ τις τῶν ἔνδον καὶ παρώξυνεν; ἄφες αὐτῷ τὴν ὀργὴν· μή τί σοι πρὸς τοῦτο τὰ δεσμὰ καὶ ἡ πενία καὶ τὸ ἄτιμον εἶναι ἐμπόδιον γέγονε; Καὶ τί λέγω ἐμπόδιον; καὶ*
5 ἐβοήθησε μὲν οὖν καὶ συνέπραξε πρὸς τὸ καταστεῖλαι τὸν τῦφον.

10. Εἶδες ἕτερον εὐπραγοῦντα; Μὴ βασκῆνης· οὐδὲ γὰρ ἐνταῦθα ἡ πενία κώλυμα γίνεται. Πάλιν, ὅταν εὐξασθαι δέη, νηφούση καὶ ἀγρυπνούση διανοίᾳ τοῦτο ποιήσον, καὶ οὐδὲν ἔσται τὸ κωλύον οὐδὲ ἐνταῦθα. Πρῶτητα, ἐπιείκειαν ἐπιδείκνυσο πᾶσαν, σωφρο-
10 σῦνην, σεμνότητα· οὐδὲ γὰρ ταῦτα τῶν ἔξωθεν δεῖται βοηθημάτων. Καὶ τοῦτο μάλιστα τὸ μέγεθός ἐστι τῆς ἀρετῆς, ὅτι οὐ πλούτου, οὐ δυναστείας, οὐ δόξης, οὐκ ἄλλου τινὸς τῶν τοιούτων ἔχει χρεῖαν, ἀλλὰ ψυχῆς μόνης ἡγιασμένης, καὶ πλέον οὐδὲν ἐπιζητεῖ. Ὅρα δὲ καὶ ἐπὶ τῆς χάριτος αὐτὸ τοῦτο γινόμενον· κἂν γὰρ χωλεύῃ τις, κἂν
15 τοὺς ὀφθαλμοὺς ἐκκεκομμένος ᾖ, κἂν τὸ σῶμα πεπηρωμένος, κἂν εἰς ἐσχάτην καταπεπτωκῶς ἀρρωστίαν, οὐδενὶ τούτων ἐπελθεῖν ἡ χάρις κωλύεται· ψυχὴν γὰρ ἐπιζητεῖ μόνην μετὰ προθυμίας αὐτὴν δεχομένην, καὶ ταῦτα ἅπαντα παρατρέχει τὰ ἔξωθεν. Ἐπὶ μὲν γὰρ τῶν ἔξωθεν στρατιωτικῶν καὶ σώματος μέτρον καὶ σαρκὸς εὐε-
20 ξίαν ἐπιζητοῦσιν οἱ μέλλοντες αὐτοὺς καταλέγειν εἰς τὸ στρατόπεδον· οὐ ταῦτα δὲ μόνον ἔχειν χρὴ τὸν μέλλοντα στρατεύεσθαι, ἀλλὰ καὶ ἐλεύθερον εἶναι· ἂν γὰρ δοῦλός τις ᾖ, ἐκβάλλεται· ὁ δὲ τῶν οὐρανῶν βασιλεὺς οὐδὲν τοιοῦτον ἐπιζητεῖ, ἀλλὰ καὶ δούλους δέχεται εἰς τὸ αὐτοῦ στρατόπεδον καὶ γεγηρακότας καὶ παρειμένους τὰ
25 μέλη καὶ οὐκ ἐπαισχύνεται· τί φιλανθρωπότερον; τί χρηστότερον γένοιτ' ἂν; Οὗτος μὲν γὰρ τὰ ἐφ' ἡμῖν ζητεῖ μόνον, ἐκεῖνοι δὲ τὰ οὐκ ἐφ' ἡμῖν. Τὸ γὰρ δοῦλον εἶναι ἢ ἐλεύθερον οὐχ ἡμέτερον· τὸ ὑψηλὸν πάλιν εἶναι καὶ βραχὺν οὐκ ἐφ' ἡμῖν, τὸ γεγηρακότα καὶ ἄρτιον καὶ ὄσα τοιαῦτα· τὸ δὲ ἐπιεικῆ ἢ χρηστὸν εἶναι καὶ τὰ παρα-

λέγω, φτωχὸ καὶ δοῦλο καὶ ἄγνωστο; Κι ἂν ἀκόμη εἶσαι φυλακισμένος, οὔτε καὶ αὐτὸ σοῦ γίνεται ἐμπόδιο γιὰ τὴν ἄσκησιν τῆς ἀρετῆς· καὶ πῶς γίνεται αὐτὸ θὰ σᾶς τὸ πῶ ἐγώ. Σὲ λύπησε κάποιος ἀπὸ τοὺς ἐντὸς τῆς φυλακῆς καὶ σὲ ἐξόργισε; ἄφησε τὴν ὀργὴν νὰ περάσει. Μήπως σοῦ ἔγιναν γι' αὐτὸ ἐμπόδιο τὰ δεσμά, ἢ ἡ φτώχεια ἢ τὸ ὅτι εἶσαι περιφρονημένος; Καὶ τί λέγω ἐμπόδιο; καὶ σὲ βοήθησαν μάλιστα καὶ συνέβαλαν στὸ νὰ ἀπομακρύνεις τὴν ἀλαζονεΐα.

10. Εἶδες ἄλλον νὰ εὐημερεῖ; Μὴ τὸν φθονήσεις· γιατί οὔτε ἐδῶ ἢ φτώχεια γίνεται ἐμπόδιο. Πάλι, ὅταν πρόκειται νὰ προσευχηθεῖς, κάμε το αὐτὸ μὲ νηφάλια καὶ ἐπάγρυπνη διάνοια, καὶ δὲν θὰ ὑπάρξει οὔτε καὶ ἐδῶ κανένα ἐμπόδιο. Δεῖχνε πραότητα, μεγάλη καλωσύνη, σωφροσύνη, σεμνότητα· γιατί οὔτε καὶ αὐτὰ χρειάζονται τὰ ἐξωτερικὰ βοηθήματα. Καὶ αὐτὸ πρὸ πάντων εἶναι τὸ σπουδαιότερο πράγμα τῆς ἀρετῆς, ὅτι δὲν ἔχει ἀνάγκη οὔτε ἀπὸ πλοῦτο, οὔτε ἀπὸ ἐξουσία, οὔτε ἀπὸ δόξα, οὔτε ἀπὸ κάποιο ἄλλο παρόμοιο, ἀλλὰ θέλει μόνο ψυχὴ ἁγιασμένη καὶ τίποτε ἄλλο δὲν ἐπιζητεῖ. Πρόσεχε ὅτι αὐτὸ γίνεται καὶ μὲ τὴ χάρη· εἴτε δηλαδὴ εἶναι κανεὶς χωλός, εἴτε τυφλός, εἴτε ἀνάπηρος, εἴτε ἔχει προσβληθεῖ ἀπὸ τὴ χειρότερη ἀρρώστια, σὲ κανέναν ἀπ' αὐτοὺς δὲν ἐμποδίζεται ἡ χάρη νὰ ἔρθει· γιατί θέλει μόνο ψυχὴ πού νὰ τὸν δέχεται μὲ προθυμία καὶ ὅλα αὐτὰ τὰ ἐξωτερικὰ τὰ παραβλέπει. Στὴν περίπτωση δηλαδὴ τῶν στρατιωτῶν αὐτοῦ τοῦ κόσμου ζητοῦν ἐκεῖνοι πού πρόκειται νὰ τοὺς κατατάξουν στὸ στρατὸ καὶ σωματικὴ συμμετρία καὶ σωματικὴ εὐρωστία· καὶ δὲν πρέπει νὰ ἔχει μόνο αὐτὰ ἐκεῖνος πού πρόκειται νὰ στρατευθεῖ, ἀλλὰ νὰ εἶναι καὶ ἐλεύθερος· γιατί ἂν κάποιος εἶναι δοῦλος, ἀπομακρύνεται. Ὁ βασιλιάς τῶν οὐρανῶν ὅμως τίποτε τέτοιο δὲν ἐπιζητεῖ, ἀλλὰ δέχεται στὸ στρατό του καὶ δούλους καὶ γέρους καὶ παράλυτους καὶ δὲν ντρέπεται· τί πῶ φίλάνθρωπο θὰ μπορούσε νὰ ὑπάρξει; τί πῶ μεγαλύτερη καλωσύνη; Γιατί αὐτὸς θέλει μόνο ἐκεῖνα πού ἐξαρτῶνται ἀπὸ ἐμᾶς, ἐνῶ ἐκεῖνοι ὄχι ἐκεῖνα πού ἐξαρτῶνται ἀπὸ ἐμᾶς. Γιατί τὸ νὰ εἶναι κανεὶς δοῦλος ἢ ἐλεύθερος δὲν ἐξαρτᾶται ἀπὸ ἐμᾶς· ἐπίσης τὸ νὰ εἶναι κανεὶς ψηλός ἢ κοντός δὲν ἐξαρτᾶται ἀπὸ ἐμᾶς, ὅπως καὶ τὸ νὰ εἶναι κανεὶς γέρος ἢ ἀρτιμελής καὶ ὅσα παρόμοια·

πλήσια τούτοις, τῆς ἡμετέρας γνώμης. Καὶ ταῦτα ἡμᾶς ὁ Θεὸς ἀπαιτεῖ μόνα, ὧν ἡμεῖς ἐσμεν κύριοι· καὶ μάλα εἰκότως· οὐ γὰρ δι' οἰκείαν χρείαν, ἀλλ' δι' εὐεργεσίαν ἡμᾶς ἐπὶ τὴν αὐτοῦ χάριν καλεῖ, οἱ δὲ βασιλεῖς διὰ τὴν ἑαυτῶν διακονίαν· κάκεινοι μὲν ἐπὶ πόλεμον
5 ἔλκουσιν αἰσθητόν, οὗτος δὲ ἐπὶ μάχην πνευματικὴν.

11. Οὐκ ἐπὶ τῶν πολέμων δὲ μόνον τῶν ἔξωθεν, ἀλλὰ καὶ ἐπὶ τῶν ἀγῶνων τὴν αὐτὴν ἀναλογίαν ἴδοι τις ἂν· οἱ γὰρ μέλλοντες εἰς τὸ θέατρον ἔλκεσθαι ἐκεῖνο, οὐ πρότερον καθίασιν εἰς τοὺς ἀγῶνας, ἕως ἂν αὐτοὺς ὁ κήρυξ λαβὼν ὑπὸ τοῖς ἀπάντων ὀφθαλμοῖς
10 περιαῖγῃ βοῶν καὶ λέγων, 'μή τις τούτους κατηγορεῖ;' Καίτοι γε οὐκ ἔστιν ἐκεῖ ψυχῆς, ἀλλὰ σωμάτων τὰ παλαιίσματα· τίνοσ οὖν ἔνεκεν εὐθύνας ἀπαιτεῖς εὐγενείας; Ἐνταῦθα δὲ οὐδὲν τοιοῦτον, ἀλλ' ἅπαν τούναντίον, οὐκ ἐν χειρῶν συμπλοκαῖς ὄντων ἡμῖν τῶν παλαισμάτων, ἀλλ' ἐν φιλοσοφίᾳ ψυχῆς καὶ ἀρετῇ διανοίας· τού-
15 ναντίον ὁ ἀγωνοθέτης ποιεῖ· οὐ γὰρ λαβὼν αὐτὸν περιάγει καὶ λέγει, 'μή τις τούτου κατηγορεῖ;' ἀλλὰ βοᾷ, κἂν ἄνθρωποι πάντες κἂν δαίμονες μετὰ τοῦ διαβόλου συστάντες αὐτοῦ κατηγορῶσι τὰ ἔσχατα καὶ ἀπόρρητα δεινὰ οὐκ ἐκβάλλω οὐδὲ βδελύσσομαι, ἀλλὰ τῶν κατηγόρων αὐτὸν ἀπαλλάξας καὶ τῆς πονηρίας ἐλευθερώσας, οὐ-
20 τως ἐπὶ τοὺς ἀγῶνας ἄγω· καὶ μάλα εἰκότως. Ἐκεῖ μὲν γὰρ ὁ ἀγωνοθέτης οὐδὲν συντελεῖ τοῖς ἀγωνιζομένοις πρὸς τὴν νίκη, ἀλλ' ἔστηκε μέσος· ἐνταῦθα δὲ ἀγωνοθέτης τῶν ἄθλων τῆς εὐσεβείας σύμμαχος γίνεται καὶ βοηθός, συνεφαπτόμενος αὐτοῖς τῆς πρὸς τὸν διάβολον μάχης.

25 12. Οὐ τοῦτο δὲ μόνον ἐστὶ τὸ θαυμαστόν, ὅτι ἀφήσιν ἡμῖν τὰ ἁμαρτήματα, ἀλλ' ὅτι αὐτὰ οὐδὲ ἐκκαλύπτει, οὐδὲ ποιεῖ φανερὰ καὶ δῆλα, οὐδὲ ἀναγκάζει παρελθόντας εἰς μέσον ἐξειπεῖν τὰ πεπλημμελημένα, ἀλλ' αὐτῶ μόνῳ ἀπολογῆσασθαι κελεύει καὶ πρὸς αὐτὸν

τὸ νὰ εἶναι ὁμως κανεὶς ἐπιεικῆς ἢ καλὸς καὶ τὰ παραπλήσια μὲ αὐτά, ἐξαρτᾶται ἀπὸ ἐμᾶς. Καὶ αὐτὰ μόνο ζητάει ὁ Θεὸς ἀπὸ ἐμᾶς, αὐτὰ ποὺ ἐξαρτῶνται ἀπὸ ἐμᾶς· καὶ πολὺ σωστά· γιατί δὲν μᾶς καλεῖ στὴ χάρη του γιὰ δική του ἀνάγκη, ἀλλὰ γιὰ νὰ μᾶς εὐεργετήσῃ, ἐνῶ οἱ ἐπίγειοι βασιλεῖς στρατολογοῦν τοὺς στρατιῶτες γιὰ νὰ τοὺς ὑπηρετήσουν· καὶ οἱ βασιλεῖς ὁδηγοῦν σὲ πόλεμο αἰσθητό, ἐνῶ ὁ Θεὸς σὲ μάχη πνευματική.

11. Ὅχι μόνο στοὺς πολέμους, ἀλλὰ καὶ στοὺς ἀγῶνες θὰ μποροῦσε κανεὶς νὰ δεῖ τὴν ἴδια ἀναλογία· γιατί ἐκεῖνοι ποὺ πρόκειται ν' ἀγωνισθοῦν στὸ θέατρο ἐκεῖνο, δὲν κατεβαίνουν προηγουμένως στοὺς ἀγῶνες, ἂν δὲν τοὺς πάρει ὁ κήρυκας καὶ τοὺς περιφέρει μπροστὰ σ' ὅλους τοὺς θεατῆς φωνάζοντας καὶ λέγοντας, 'μήπως κανεὶς ἔχει καμιὰ κατηγορία ἐναντίον τους;' Ἄν καὶ βέβαια ἐκεῖ τὰ παλαίσματα δὲν εἶναι τῆς ψυχῆς ἀλλὰ τῶν σωμάτων· γιὰ ποιό λόγο λοιπὸν ζητᾶς εὐθύνες εὐγένειας αὐτῶν; Στὴν περίπτωση ὁμως τῶν ἀγῶνων τῆς ψυχῆς δὲν συμβαίνει τίποτε τέτοιο, ἀλλ' ἐντελῶς τὸ ἀντίθετο· τὰ παλαίσματα δὲν γίνονται μὲ τὴν συμπλοκὴ τῶν χεριῶν, ἀλλὰ μὲ τὴν εὐσέβεια τῆς ψυχῆς καὶ τὴν ἀρετὴ τῆς διάνοιας· καὶ ὁ ἀγωνοθέτης ἐπίσης κάμνει τὸ ἀντίθετο· γιατί δὲν παίρνει καὶ περιφέρει τὸν ἀγωνιζόμενο καὶ λέγει, 'μήπως κανεὶς ἔχει καμιὰ κατηγορία ἐναντίον του;' ἀλλὰ φωνάζει, κι ἂν ἀκόμη εἶναι συγκεντρωμένοι ὅλοι οἱ ἄνθρωποι καὶ ὅλοι οἱ δαίμονες μαζί μὲ τὸ διάβολο καὶ τὸν κατηγοροῦν γιὰ τὰ πιὸ φοβερὰ καὶ ἀπερίγραπτα κακά, δὲν τὸν ἀπομακρύνω οὔτε τὸν ἀποστρέφομαι, ἀλλ' ἀπαλλάσσουντάς τον ἀπὸ τὶς κατηγορίες καὶ ἐλευθερώνοντάς τον ἀπὸ τὴν κακία, τὸν ὁδηγῶ ἔτσι στοὺς ἀγῶνες· καὶ πολὺ σωστά. Γιατί ἐκεῖ ὁ ἀγωνοθέτης δὲν συμβάλλει καθόλου στοὺς ἀγωνιζόμενους γιὰ τὴν νίκη, ἀλλὰ βρίσκεται μόνο ἀνάμεσά τους, ἐνῶ ἐδῶ ὁ ἀγωνοθέτης γίνεται σύμμαχος καὶ βοηθὸς τῶν ἄθλων τῆς εὐσέβειας, βοηθώντας καὶ ἐνισχύοντας αὐτοὺς στὴ μάχη τους πρὸς τὸ διάβολο.

12. Καὶ δὲν εἶναι αὐτὸ μόνο τὸ ἀξιοθαύμαστο, ὅτι μᾶς συγχωρεῖ τὰ ἁμαρτήματα, ἀλλ' ὅτι καὶ δὲν ἀποκαλύπτει αὐτά, οὔτε τὰ κάμνει φανερὰ καὶ γνωστά, οὔτε καὶ ἀναγκάζει νὰ παρουσιασθοῦμε στὴ μέση καὶ νὰ ποῦμε τὰ πλημμελήματά μας, ἀλλ' αὐτὸ μόνο μᾶς προ-

έξομολογήσασθαι. Καίτοι γε έκ τῶν δικαστῶν εἴ τις εἶπέ τι νι τῶν
 άλόντων ληστῶν ἢ τυμβωρύχων, εἰπεῖν τὰ πεπλημμελημένα καὶ
 ἀφεθῆναι τῆς κολάσεως, πάση προθυμίᾳ ἂν κατεδέξαντο τοῦτο, τῇ
 τῆς σωτηρίας ἐπιθυμίᾳ, τῆς αἰσχύνης καταφρονοῦντες. Ἐνταῦθα δὲ
 5 οὐ τοῦτό ἐστίν, ἀλλὰ καὶ ἀφήσει τὰ ἀμαρτήματα καὶ οὐκ ἀναγκάζει
 παρόντων τινῶν αὐτὰ ἐκπομπεύειν, ἀλλ' ἐν μόνον ζητεῖ, ὅπως αὐ-
 τὸς ὁ τῆς ἀφέσεως ἀπολαύων μάθοι τῆς δωρεᾶς τὸ μέγεθος. Πῶς
 οὖν οὐκ ἄτοπον ἐν οἷς αὐτὸς ἡμᾶς εὐεργετεῖ εἰ ἀρκοῖτο τῇ παρ'
 ἡμῶν μαρτυρία μόνῃ, ἡμεῖς δὲ ἐν οἷς αὐτὸν θεραπεύομεν, ἐτέρους
 10 ἐπιζητοῦμεν μάρτυρας καὶ πρὸς ἐπίδειξίν τι ποιοῦμεν;

13. Θαυμάσαντες τοίνυν τὴν αὐτοῦ φιλοφροσύνην ἐπιδειξώμεθα
 τὰ παρ' ἡμῶν καὶ πρὸ τῶν ἄλλω ἀπάντων τὴν τῆς γλώττης χαλι-
 νώσωμεν ρύμην καὶ μὴ ἀεὶ φθεγγώμεθα· «ἐκ γὰρ πολυλογίας οὐκ
 ἐκφεύξῃ ἀμαρτίαν». Ἄν μὲν οὖν ἔχῃς τι χρήσιμον εἰπεῖν, ἀνοιξον
 15 τὰ χεῖλη, ἂν δὲ μηδὲν ἀναγκαῖον ἦ, σίγα· βέλτιον γάρ. Χειροτέχνης
 εἶ; Καθεζόμενος ψάλλε· ἀλλ' οὐ βούλει τῷ στόματι ψάλλειν; Τῇ
 διανοίᾳ τοῦτο ποίει. Μέγας συνόμιλος ὁ ψαλμός. Οὐδὲν ἐντεῦθεν
 ὑποστήση δεινόν, ἀλλ' ὡς ἐν μοναστηρίῳ ἐν τῷ ἐργαστηρίῳ δυ-
 νήση καθέζεσθαι· οὐ γὰρ τόπων ἐπιτηδειότης, ἀλλὰ τρόπων ἀκρί-
 20 βεια τὴν ἡσυχίαν ἡμῖν παρέξεται. Παῦλος γοῦν ἐν ἐργαστηρίῳ τῇ
 τέχνῃ κεκρημένος, οὐδὲν εἰς τὴν οἰκείαν ἀρετὴν παρεβλάβη. Μὴ
 τοίνυν λέγε σύ, 'πῶς δυνήσομαι χειροτέχνης ὦν καὶ πένης φιλοσο-
 φεῖν;' Διὰ τοῦτο μὲν οὖν μάλιστα δυνήση φιλοσοφεῖν. Καὶ γὰρ πε-
 νία πλούτου καὶ ἐργασία ἀργίας πρὸς εὐλάβειαν ἡμῖν ἐπιτηδειότε-
 25 ρον, ὡς ὁ γε πλοῦτος τοῖς μὴ προσέχουσι καὶ ἐμπόδιον γίνεται.
 Ὅταν γὰρ ὀργὴν δέῃ ἀφεῖναι, ὅταν σβέσαι φθόνον, ὅταν χαλᾶσαι
 θυμόν, ὅταν εὐχὴν ἐπιδείξασθαι, ὅταν ἐπιείκειαν καὶ πραότητα,
 ὅταν φιλοφροσύνην καὶ ἀγάπην, ποῦ γένοιτ' ἂν κώλυμα ἢ πενία;

τρέπει, ν' ἀπολογηθοῦμε καὶ νὰ ἐξομολογηθοῦμε πρὸς αὐτόν. Ἐὰν καὶ βέβαια ἂν κάποιος ἀπὸ τούτους κοσμικοὺς δικαστὲς ἔλεγε σὲ κάποιον ἀπὸ τούτους συλληφθέντες ληστὲς ἢ τυμβωρῦχους νὰ πεῖ τὰ ἐγκλήματά του καὶ θ' ἀπαλλαγθεῖ ἀπὸ τὴν τιμωρία, μὲ ὅλη τὴν προθυμία του θὰ δεχόταν νὰ τὸ κάμει αὐτό, γιατί, ἐπιθυμώντας νὰ σωθεῖ, ἀδιαφορεῖ γιὰ τὴν ντροπὴν. Ἐδῶ ὅμως δὲν συμβαίνει αὐτό, ἀλλὰ συγχωρεῖ τὰ ἀμαρτήματα καὶ δὲν ἀναγκάζει νὰ διαπομπευόμενὰ αὐτὰ παρουσία ἄλλων, ἀλλὰ ἓνα μόνο ζητεῖ νὰ μάθει, αὐτὸς πὺ ἀπολαμβάνει τὴν συγχώρηση, τὸ μέγεθος τῆς δωρεᾶς. Πῶς λοιπὸν δὲν εἶναι παράλογο στίς εὐεργεσίες πὺ αὐτὸς μᾶς παρέχει νὰ ἀρκεῖται μόνο στή δική μας μαρτυρία, ἐνῶ ἐμεῖς σ' ἐκεῖνα πὺ τὸν διακονοῦμε νὰ ζητοῦμε ἄλλους μάρτυρες καὶ νὰ κάμνομε κάτι πρὸς αὐτόν γιὰ ἐπίδειξη;

13. Θαυμάζοντας λοιπὸν τὴν φιλοφροσύνην αὐτοῦ ἃς ἐπιδείξομε αὐτὰ πὺ ἐξαρτῶνται ἀπὸ ἐμᾶς καὶ πρὶν ἀπὸ ὅλα τὰ ἄλλα ἃς χαλιναγωγῆσομε τὴν ὁρμὴν τῆς γλώσσας καὶ ἃς μὴ μιλάμε πάντοτε· γιατί λέγει, «ἀπὸ τὴν πολυλογία δὲν θ' ἀποφύγεις τὴν ἀμαρτίαν»¹⁵. Ἐὰν λοιπὸν ἔχεις νὰ πεῖς κάτι ὠφέλιμο, ἄνοιξε τὰ χεῖλη, ἂν ὅμως δὲν εἶναι ἀναγκαῖο αὐτό, σιώπησε· γιατί εἶναι προτιμότερο. Εἶσαι χειροτέχνης; Ψάλλε ὅταν κάθεσαι. Δὲν θέλεις νὰ ψάλλεις μὲ τὸ στόμα; Κάμνε το αὐτὸ μὲ τὸ νοῦ σου. Σπουδαῖος συνομιλητὴς εἶναι ὁ ψαλμὸς. Κανένα κακὸ δὲν θὰ πάθεις ἀπ' αὐτό, ἀλλὰ θὰ μπορέσεις νὰ ἐργάζεσαι μέσα στὸ ἐργαστήριό σου σὰν νὰ βρίσκεσαι μέσα σὲ μοναστήρι· γιατί τὴν ἡσυχία θὰ μᾶς τὴν προσφέρουν ὅχι οἱ κατάλληλοι τόποι, ἀλλὰ ὁ προσεκτικὸς τρόπος ζωῆς. Ὁ Παῦλος δηλαδὴ πὺ ἀσκοῦσε τὴν τέχνην του μέσα σὲ ἐργαστήρι, δὲν βλάφθηκε καθόλου ἢ ἀρετὴ του. Μὴ λοιπὸν σὺ λέγεις, 'πῶς θὰ μπορέσω, ἐνῶ εἶμαι χειροτέχνης καὶ φτωχός, νὰ ζῶ μὲ εὐσέβεια;' Γι' αὐτὸ πρὸ πάντων θὰ μπορέσεις νὰ ζεῖς μὲ εὐσέβεια. Γιατὶ ἡ φτώχεια εἶναι πιὸ κατάλληλη γιὰ εὐσέβεια ἀπὸ τὸν πλοῦτο καὶ ἡ ἐργασία ἀπὸ τὴν ἀργία, ἐνῶ ὁ πλοῦτος γίνεται καὶ ἐμπόδιο σ' ἐκείνους πὺ δὲν προσέχουν. Γιατὶ, ὅταν χρειάζεται ν' ἀφήσεις τὴν ὀργήν, νὰ σβῆσεις τὸ φθόνο, ὅταν χρειάζεται νὰ ἀποβάλεις τὸ θυμὸν, νὰ προσευχηθεῖς, ὅταν χρειάζεται νὰ δείξεις ἐπιείκεια καὶ πραότητα, ὅταν φιλοφροσύνη καὶ ἀγάπη, πῶς θὰ μπορούσε νὰ γί-

Οὐ γὰρ ἀργύριον καταβαλόντας ταῦτα ἀνύσαι ἐστίν, ἀλλὰ προαίρει-
 σιν ὀρθὴν ἐπιδειξαμένους. Ἐλεημοσύνη μάλιστα ἐστίν ἢ χρημάτων
 δεομένη, ἀλλὰ καὶ αὐτὴ διὰ τῆς πενίας μειζόνως ἐξέλαμψε· καὶ γὰρ
 ἢ τοὺς δύο ὀβολοὺς καταβαλοῦσα, ἀπάντων ἀνθρώπων ἦν πενε-
 5 στέρα, καὶ πάντας ὑπερηκόντισε.

14. Μὴ τοίνυν μέγα τι νομίζωμεν εἶναι πλοῦτον, μηδὲ πηλοῦ
 βελτίονα εἶναι τὸν χρυσὸν λογιζώμεθα· ἢ γὰρ τιμὴ τῆς ὕλης οὐκ
 ἀπὸ τῆς φύσεως, ἀλλ' ἀπὸ τῆς ἡμετέρας διανοίας ἐστίν. Εἰ γὰρ τις
 ἀκριβῶς ἐξετάσειε, πολὺ τοῦ χρυσοῦ σιδήρος ἀναγκαιότερος· ὁ μὲν
 10 γὰρ εἰς τὸν βίον οὐδεμία εἰσάγει χρεῖαν, οὗτος δὲ τὸ πλεόν ἡμῖν κα-
 τεσκεύασε τῆς χρεῖας μυρίαὶ τέχναις ὑπηρετούμενος. Καὶ τί λέγω
 χρυσοῦ καὶ σιδήρου σύγκρισιν; Τῶν γὰρ πολυτελεῶν λίθων ἀναγκαι-
 οἰότεροι οἱ λίθοι οὗτοι· ἐξ ἐκείνων μὲν γὰρ οὐδὲν ἂν γένοιτο
 χρηστόν, ἀπὸ δὲ τούτων οἰκίαι τε καὶ τεῖχη καὶ πόλεις ἔστησαν. Σὺ
 15 δέ μοι δεῖξον, τί τὸ κέρδος ἀπὸ τῶν μαργαριτῶν γένοιτ' ἂν τούτων,
 μᾶλλον δὲ ποῖον οὐκ ἂν γένοιτο βλάβος; Καὶ γὰρ ἵνα σὺ κόκκον
 ἓνα φορέσης, μυριοὶ τῶ λιμῶ πένητες ἄγχονται. Ποίας οὖν ἀπολο-
 γίας τεύξῃ; τίνος συγγνώμης; Βούλει κοσμηῆσαι τὸ πρόσωπον; Μὴ
 μαργαρίταις, ἀλλὰ σωφροσύνη καὶ σεμνότητι· οὕτω χαριεστέραν
 20 ὄψεται τὴν ὄψιν ὁ ἀνὴρ. Ἐκεῖνος μὲν γὰρ ὁ κόσμος καὶ εἰς ζηλοτυ-
 πίας ὑποψίαν ἐμβάλλειν εἴωθεν καὶ εἰς ἐχθρας καὶ φιλονεικίας καὶ
 μάχας· οὐδὲν γὰρ ὄψεως ὑποπτευομένης ἀηδέστερον· ὁ δὲ τῆς ἐλε-
 ημοσύνης καὶ σωφροσύνης κόσμος πᾶσαν μὲν ἐκβάλλει πονηρὰν
 ὑπόνοιαν, παντὸς δὲ δεσμοῦ σφοδρότερον ἐπισπάσεται τὸν σύνοι-
 25 κον· οὐ γὰρ οὕτω κάλλους φύσις εὐμορφον ποιεῖ γίνεσθαι τὴν ὄψιν,
 ὥς ἢ τοῦ θεωροῦντος αὐτὴν διάθεσις· διάθεσιν δὲ οὐδὲν οὕτως, ὥς
 σωφροσύνη καὶ σεμνότης ποιεῖν εἴωθεν. Ὡστε κἂν εὐμορφος ἦ
 τις, ἀπεχθῶς δὲ πρὸς αὐτὴν ὁ ἀνὴρ ἔχη, πάντων αἰσχροτέρα αὐτῶ

νει ἔμπόδιο ἢ φτώχεια; Γιατὶ δὲν χρειάζεται νὰ καταβάλομε χρήματα γιὰ νὰ τὰ κάμομε αὐτά, ἀλλὰ νὰ ἐπιδείξομε προαίρεση καλή. Ἡ ἐλεημοσύνη πρὸ πάντων εἶναι ἐκείνη πού χρειάζεται χρήματα, ἀλλὰ καὶ αὐτὴ μὲ τὴ φτώχεια ἐξέλαμψε περισσότερο· γιατί ἐκείνη πού ἔδωσε τοὺς δύο ὀβολοὺς ἦταν ἢ πιὸ φτωχὴ ἀπ' ὄλους τοὺς ἀνθρώπους καὶ ὅμως ὄλους τοὺς ξεπέρασε¹⁶.

14. Ἄς μὴ νομίζομε λοιπὸν σὰν κάτι τὸ σπουδαῖο τὸν πλοῦτο, οὔτε νὰ θεωροῦμε τὸν χρυσὸ καλύτερο ἀπὸ τὸν πηλό· γιατί ἡ ἀξία τῆς ὕλης δὲν ἐξαρτᾶται ἀπὸ τὴ φύση της ἀλλὰ ἀπὸ τὴ δική μας ἀντίληψη. Ἄν δηλαδὴ ἐξετάσει κανεὶς μὲ προσοχὴ τὸ πρᾶγμα, θὰ διαπιστώσει ὅτι ὁ σίδηρος εἶναι πολὺ πιὸ ἀναγκαῖος ἀπὸ τὸν χρυσό· γιατί ὁ χρυσὸς δὲν ἐξυπηρετεῖ καμιὰ ἀνάγκη στὴ ζωὴ, ἐνῶ ὁ σίδηρος ἐξυπηρετεῖ πολλὰς ἀνάγκες μας, χρησιμοποιοῦμενος σὲ ἄπειρες τέχνες. Καὶ γιατί κάμνω τὴ σύγκριση μεταξὺ χρυσοῦ καὶ σιδήρου; Γιατὶ οἱ κοινοὶ λίθοι εἶναι πολὺ πιὸ ἀναγκαῖοι ἀπὸ τοὺς πολυτελεῖς λίθους· ἀπὸ ἐκείνους δὲν εἶναι δυνατὸ νὰ ὑπάρξει κανένα καλό, ἐνῶ ἀπὸ αὐτοὺς κατασκευάζονται οἰκίαι καὶ τείχη καὶ πόλεις. Ἀλλὰ σὺ δεῖξε μου ποῖο κέρδος θὰ μπορούσε νὰ ὑπάρξει ἀπὸ τὰ ἴδια τὰ μαργαριτάρια, ἢ καλύτερα ποιά βλάβη δὲν προέρχεται ἀπ' αὐτά; Πραγματικὰ γιὰ νὰ φορέσεις σὺ ἕναν κόκκο, ἀμέτρητοι φτωχοὶ πεθαίνουν ἀπὸ τὴν πείνα. Ποιά λοιπὸν ἀπολογία θὰ ἐπιτύχεις; ποιά συγγνώμη; Θέλεις νὰ στολίσεις τὸ πρόσωπό σου; στόλισέ το ὄχι μὲ μαργαριτάρια, ἀλλὰ μὲ σωφροσύνη καὶ σεμνότητα· ἔτσι θὰ δεῖ τὸ πρόσωπό σου ὁ ἄνδρας πιὸ ὁμορφο καὶ εὐχάριστο. Γιατὶ ἐκεῖνος ὁ στολισμὸς συνήθως ὀδηγεῖ καὶ σὲ ὑποψία ζηλοτυπίας, καθὼς καὶ σὲ ἐχθρότητες, σὲ φιλονεικίας καὶ διαμάχες· γιατί τίποτε δὲν ὑπάρχει ἀηδέστερο ἀπὸ πρόσωπο πού δημιουργεῖ ὑποψίες. Ἀντίθετα ὁ στολισμὸς τῆς ἐλεημοσύνης καὶ τῆς σωφροσύνης ἀπομακρύνει κάθε πονηρὴ ὑποψία καὶ προσελκύει τὸν σύζυγο ἰσχυρότερα ἀπὸ ὅποιοδήποτε δεσμό· γιατί ἡ φύση αὐτοῦ τοῦ κάλλους δὲν κάμνει τόσο ὁμορφο τὸ πρόσωπο, ὅσο ἡ διάθεση ἐκείνου πού βλέπει αὐτό· καὶ τὴ διάθεση συνήθως δὲν τὴν δημιουργεῖ τίποτε ἄλλο τόσο, ὅσο ἡ σωφροσύνη καὶ ἡ σεμνότητα. Ὡστε κι ἂν ἀκόμη κάποια εἶναι ὁμορφη, ἐφόσον ὁ ἄνδρας αἰσθάνεται ἀπέχθεια πρὸς αὐτήν, θὰ τοῦ φανεῖ ἢ πιὸ ἄσχημη ἀπὸ

φανεῖται· κἄν μὴ τύχη τις εὐπρεπῆς οὖσα, ἡδέως δὲ πρὸς αὐτὴν ὁ ἀνὴρ ἔχη, πάντων εὐμορφοτέρα αὐτῷ φανεῖται· οὐ γὰρ ἐν τῇ φύσει τῶν ὀρωμένων, ἀλλ' ἐν τῇ διαθέσει τῶν ὀρώντων αἱ ψῆφοι γίνονται.

5 15. Καλλώπισον τοίνυν τὴν ὄψιν σωφροσύνη, σεμνότητι, ἐλεημοσύνη, φιλανθρωπία, ἀγάπη, τῇ περὶ τὸν ἄνδρα φιλοφροσύνη, ἐπιεικεία, πραότητι, ἀνεξικακία· ταῦτα τῆς ἀρετῆς τὰ χρώματα· διὰ τούτων ἀγγέλους, οὐκ ἀνθρώπους ἐραστὰς ἐπισπάσῃ, διὰ τούτων αὐτὸν ἔξεις τὸν Θεὸν ἐπαινέτην· ὅταν δὲ ὁ Θεὸς ἀποδέξῃται, καὶ
10 τὸν ἄνδρα σοι ὑποτάξῃ πάντως. Εἰ γὰρ σοφία ἀνθρώπου φωτίζει τὸ πρόσωπον, πολλῷ μᾶλλον ἀρετὴ γυναικὸς φωτίζει τὴν ὄψιν. Εἰ δὲ μέγαν νομίζεις εἶναι τοῦτον τὸν κόσμον, εἶπέ μοι, τί σοι τὸ ὄφελος ἀπὸ τῶν μαργαριτῶν τούτων ἐν ἐκείνῃ τῇ ἡμέρᾳ γενήσεται; Καὶ τί
15 ἀποδείξαι πάντα; Ὅτε γοῦν οἱ δόξαντες εἰς τὸν βασιλέα ὑβρικένοι, εἰς τὸ δικαστήριον εἴλκοντο καὶ περὶ τῶν ἐσχάτων ἐκινδύνευον, τότε αἱ μητέρες καὶ αἱ γυναῖκες τὰ περιδέρραια καὶ τὰ χρυσία καὶ τοὺς μαργαρίτας ἀποθέμεναι καὶ τὸν κόσμον ἅπαντα καὶ τὰ ἰμάτια τὰ χρυσᾶ, λιτὴν καὶ εὐτελεῆ λαβοῦσαι ἐσθῆτα καὶ σποδὸν καταπα-
20 σᾶμεναι καὶ πρὸ τῶν θυρῶν τοῦ δικαστηρίου κυλινδούμεναι, οὕτω τοὺς δικάζοντας ἐπέκαμπτον. Εἰ δὲ ἐπὶ τῶν ἐνταῦθα δικαστηρίων τὰ μὲν χρυσία καὶ οἱ μαργαρίται καὶ ἡ ποικίλη ἐσθῆς ἐπιβουλή καὶ προδοσία γένοιτ' ἂν, ἡ δὲ ἐπιεικεία καὶ ἡ πραότης καὶ ἡ τέφρα καὶ τὰ δάκρυα καὶ τὰ εὐτελεῆ ἰμάτια μᾶλλον ἐπισπᾶται τὸν δικαστήν,
25 πολλῷ μᾶλλον ἐπὶ τῆς ἀδεκάστου ψήφου καὶ φοβερᾶς ἐκείνης γένοιτ' ἂν τοῦτο. Τίνα γὰρ ἔξεις, εἶπέ μοι, λόγον εἰπεῖν, ποίαν ἀπολογία, ὅταν ὁ Δεσπότης ἐγκαλῇ σοι περὶ τῶν μαργαριτῶν τούτων

ὄλες· ἂν πάλι κάποια τύχει νὰ μὴν εἶναι ὁμορφη, ἀλλ' ὁ ἄνδρας της νιώθει εὐχαρίστηση πρὸς αὐτήν, θὰ τοῦ φανεῖ ἢ πιὸ ὁμορφη ἀπὸ ὄλες· γιατί ἡ κρίση γιὰ τὴν ὁμορφιὰ δὲν βγαίνει ἀπὸ τὴ φύση ἐκείνων ποὺ βλέπονται ἀλλὰ ἀπὸ τὴ διάθεση ἐκείνων ποὺ τὰ βλέπουν.

15. Στόλισε λοιπὸν τὸ πρόσωπό σου μὲ σωφροσύνη, μὲ σεμνότητα, μὲ ἐλεημοσύνη, μὲ φιλανθρωπία, μὲ ἀγάπη, μὲ τὴ φιλοφροσύνη πρὸς τὸν ἄνδρα, μὲ τὴν ἐπιείκεια, μὲ τὴν πραότητα, μὲ τὴν ἀνεξικακία· αὐτὰ εἶναι τὰ χρώματα τῆς ἀρετῆς· μὲ αὐτὰ θὰ ἀποσπάσεις ἐραστὲς ὄχι ἀνθρώπους, ἀλλὰ ἀγγέλους, μὲ αὐτὰ θὰ ἔχεις ἐπαινέτη τὸν ἴδιο τὸ Θεό· καὶ ὅταν ὁ Θεὸς σὲ ἀποδεχθεῖ, ὅπως δὴ ποτε θὰ ὑποτάξει σὲ σένα καὶ τὸν ἄνδρα σου. Γιατί, ἂν «ἡ σοφία ἀνθρώπου κάμνει φωτεινὸ τὸ πρόσωπο»¹⁷, πολὺ περισσότερο κάμνει φωτεινὸ τὸ πρόσωπο ἡ ἀρετὴ μιᾶς γυναῖκας. Ἐὰν ὁμοίως θεωρεῖς μεγάλο τὸ στολισμὸ αὐτό, πές μου, ποιό θὰ εἶναι τὸ ὄφελός σου ἀπὸ τὰ μαργαριτάρια αὐτὰ κατὰ τὴν ἡμέρα ἐκείνη; Καὶ γιατί πρέπει νὰ λέγω τὴν ἡμέρα ἐκείνη, τὴ στιγμὴ ποὺ εἶναι δυνατὸ ν' ἀποδείξω ὅλα αὐτὰ καὶ ἀπὸ τὰ παρόντα; Ὅταν δηλαδὴ ἐκεῖνοι ποὺ θεωρήθηκαν σὰν ὑβριστὲς τοῦ βασιλιᾶ ὁδηγήθηκαν στὸ δικαστήριον καὶ κινδύνευαν νὰ τιμωρηθοῦν μὲ τὴν ἔσχατη τιμωρία, τότε οἱ μητέρες καὶ οἱ γυναῖκες αὐτῶν, ἀφοῦ ἔβγαλαν τὰ περιδέρραια, τὰ χρυσὰ κοσμήματα καὶ τὰ μαργαριτάρια, καθὼς καὶ ὅλα τὰ στολίδια καὶ τὰ χρυσοῦφανα ἐνδύματα, καὶ φόρεσαν ἀπλὰ καὶ φτωχικὰ ἐνδύματα, ἀλείφθηκαν μὲ στάχτη καὶ πῆγαν καὶ κυλιόνταν μπροστὰ στὶς θύρες τοῦ δικαστηρίου, κατόρθωσαν ἔτσι νὰ κάμψουν τοὺς δικαστὲς. Ἐὰν λοιπὸν στὰ ἐδῶ δικαστήρια τὰ χρυσὰ κοσμήματα καὶ τὰ μαργαριτάρια καθὼς καὶ τὰ πολυποίκιλα ἐνδύματα ἀποδείχθηκαν ἐπίβουλα καὶ προδοτικά, ἐνῶ ἀντίθετα ἡ ἐπιείκεια καὶ ἡ πραότητα, ἡ στάχτη καὶ τὰ δάκρυα καθὼς καὶ τὰ εὐτελεῖ ἐνδύματα ἀπέσπασαν περισσότερο τὴ συμπάθεια τοῦ δικαστῆ, πολὺ περισσότερο θὰ γίνει αὐτὸ κατὰ τὴν ὥρα τῆς ἀδέκαστης καὶ φοβερῆς ἐκείνης ἀποφάσεως. Γιατί πές μου, ποιό λόγο θὰ ἔχεις νὰ πεῖς, ποιὰ δικαιολογία, ὅταν ὁ Κύριος θὰ σὲ κατηγορεῖ γιὰ τὰ μαρ-

καὶ τοὺς πένητας εἰς μέσον ἀγάγη τοὺς λιμῶ διαφθαρέντας; Διὰ τοῦτο ὁ Παῦλος ἔλεγε· «μὴ ἐν πλέγμασιν ἢ χρυσίῳ ἢ μαργαρίταις ἢ ἱματισμῶ πολυτελεῖ»· ἐντεῦθεν μὲν γὰρ ἡ ἐπιβουλή γένοιτ' ἄν· εἰ δὲ καὶ διηνεκῶς αὐτῶν ἀπολαύσαιμεν, ἀλλὰ τῷ θανάτῳ πάντως ἀπο-
5 στησόμεθα· ἀπὸ δὲ ἀρετῆς ἀσφάλεια πᾶσα καὶ μεταβολὴ καὶ μετᾶ-
πτωσις οὐδεμία, ἀλλὰ καὶ ἐνταῦθα ἡμᾶς ἀσφαλεστέρους ποιεῖ καὶ ἐκεῖ συμμαθίσταται.

16. Βούλει κτήσασθαι μαργαρίτας καὶ τὸν πλοῦτον τοῦτον μηδέ-
ποτε ἀποθέσθαι; Περιελομένη τὸν κόσμον ἅπαντα εἰς τὰς τοῦ Χρι-
10 στοῦ χειῖρας ἀπόθου διὰ τῶν πενήτων· ἐκεῖνός σοι φυλάσσει τὸν
πλοῦτον ἅπαντα, ἐπειδὴν ἀναστήσῃ σου τὸ σῶμα μετὰ πολλῆς τῆς
λαμπρότητος· τότε σοι βελτίονα περιθήσει πλοῦτον καὶ κόσμον
μείζονα, ὡς ὃ γε παρῶν οὗτος εὐτελής καὶ καταγέλαστος. Ἐνόη-
σον οὖν τίσιν ἀρέσκειν βούλει καὶ διὰ τίνας περὶκεισαι τὸν κόσμον
15 τοῦτον, ἵνα ὁ σχοινοστρόφος καὶ ὁ χαλκοτύπος καὶ ὁ ἀγοραῖος
ιδόντες θαυμάσωσιν. Εἴτα οὐκ αἰσχύνῃ οὐδὲ ἐρυθριᾷς ἐκείνοις ἐπι-
δεικνυμένη καὶ οὐδ' οὐδὲ ἀξίους εἶναι νομίζεις τῆς σῆς προσήσε-
ως, διὰ τούτους ἅπαντα ποιοῦσα; Πῶς οὖν καταγελάσεις τῆς φαν-
τασίας ταύτης; Ἄν ἀναμνησθῆς τῆς φωνῆς ἐκείνης, ἣν ἀφήκας μυ-
20 σταγωγουμένη, ἄποτάσσομαί σοι, σατανᾶ, καὶ τῇ πομπῇ σου καὶ
τῇ λατρείᾳ σου»· ἡ γὰρ περὶ τὸν κόσμον τῶν μαργαριτῶν μανία
πομπῆ σατανικῆ ἔστι. Χρυσίον γὰρ ἔλαβες, οὐχ ἵνα τὸ σῶμα κατα-
δήσης, ἀλλ' ἵνα τοὺς πένητας λύσης καὶ διαθρέψῃς. Λέγε τοίνυν
συνεχῶς, «ἀποτάσσομαί σοι, σατανᾶ»· οὐδὲν ταύτης ἀσφαλέστερον
25 τῆς φωνῆς, εἰ διὰ τῶν ἔργων αὐτὴν ἐπιδειζόμεθα.

17. Ταύτην καὶ ὑμᾶς τοὺς μυσταγωγεῖσθαι μέλλοντας μαθεῖν
ἀξιῶ· αὕτη γὰρ ἡ φωνὴ συνθήκη πρὸς τὸν Δεσπότην ἔστι. Καὶ κα-
θάπερ ἡμεῖς οἰκέτας ἀγοράζοντες, αὐτοὺς τοὺς πωλουμένους πρό-
τερον ἐρωτῶμεν, εἰ βούλονται ἡμῖν δουλεῦσαι, οὕτω καὶ ὁ Χριστὸς
30 ποιεῖ· ἐπειδὴ μέλλει σε εἰς δουλείαν λαμβάνειν, πρότερον ἐρωτᾷ, εἰ

γαριτάρια αὐτά, ὀδηγώντας μπροστά σου τοὺς φτωχοὺς ποὺ πέθαναν ἀπὸ τὴν πείνα; Γι' αὐτὸ καὶ ὁ Παῦλος ἔλεγε· «ὄχι μὲ πλεξοῦδες στὰ μαλλιά ἢ μὲ χρυσὰ κοσμήματα ἢ μὲ μαργαριτάρια καὶ πολυτελῆ ἐνδύματα»¹⁸. γιατί ἀπὸ αὐτὰ θὰ μπορούσε νὰ προέλθει ἡ βλάβη· κι' ἂν ἀκόμη τὰ ἀπολαύσομε αὐτὰ σ' ὄλη μας τὴ ζωὴ, ὅπωςδὴποτε ὅμως θὰ τὰ ἀποχωρισθοῦμε μὲ τὸ θάνατο· ἐνῶ ἀπὸ τὴν ἀρετὴ πηγάζει κάθε ἀσφάλεια, χωρὶς νὰ συμβαίνει καμιὰ μεταβολὴ καὶ μετάπτωση, ἀλλὰ καὶ ἐδῶ μᾶς κάμνει ἀσφαλέστερους καὶ ἐκεῖ μετατίθεται μαζὶ μὲ ἐμᾶς.

16. Θέλεις ν' ἀποκτήσεις μαργαριτάρια καὶ νὰ μὴ χάσεις ποτέ τὸν πλοῦτο αὐτό; Βγάλε ὅλα αὐτὰ τὰ στολίδια καὶ ἀπόθεσέ τα στὰ χέρια τοῦ Χριστοῦ μέσω τῶν φτωχῶν· ἐκεῖνος σοῦ φυλάσσει ὅλον τὸν πλοῦτο, μέχρι ποὺ ν' ἀποκτήσεις τὸ σῶμα σου μὲ μεγάλη λαμπρότητα· τότε θὰ σὲ περιβάλει μὲ μεγαλύτερο πλοῦτο καὶ καλύτερα κοσμήματα, τόσο, ὅσο εὐτελῆς καὶ καταγέλαστος εἶναι αὐτὸς τῆς παρούσας ζωῆς. Σκέψου λοιπὸν σὲ ποιούς θέλεις ν' ἀρέσεις καὶ γιὰ ποιούς φορᾶς τὰ κοσμήματα αὐτά· γιὰ νὰ σέ δοῦν καὶ νὰ σὲ θαυμάσουν ὁ σχοινοποιός, ὁ χαλκουργὸς καὶ ὁ ἔμπορος. Ἐπειτα δὲν ντρέπεσαι οὔτε κοκκινίζεις ἀπὸ ντροπὴ νὰ ἐπιδεικνύεσαι σ' ἐκείνους, καὶ ἐκείνους ποὺ δὲν τοὺς θεωρεῖς ἄξιους οὔτε τοῦ χαιρετισμοῦ σου, γι' αὐτοὺς νὰ τὰ κάμνεις ὅλα; Πῶς λοιπὸν θὰ περιφρονήσεις αὐτὴν τὴν ψεύτικη ἐμφάνιση; Ἄν θυμηθεῖς τὰ λόγια ἐκεῖνα ποὺ εἶπες ὅταν βαπτίζοσουν, «ἀπαρνιέμαι, σατανᾶ, ἐσένα καὶ τὴ πομπὴ σου καὶ τὴ λατρεία σου»· γιατί ἡ μανία γιὰ τὰ κοσμήματα καὶ τὰ μαργαριτάρια εἶναι πομπὴ σατανική. Ἐλαβες χρυσὸ ἀπὸ τὸ Θεὸ ὄχι γιὰ νὰ περιβάλεις μὲ δεσμὰ τὸ σῶμα, ἀλλὰ γιὰ ν' ἀπαλλάξεις τοὺς φτωχοὺς ἀπὸ τὴν πείνα καὶ νὰ τοὺς διαθρέψεις. Λέγε λοιπὸν συνεχῶς, «σὲ ἀπαρνιέμαι, σατανᾶ»· τίποτε δὲν ὑπάρχει ἀσφαλέστερο ἀπὸ τὰ λόγια αὐτά, ἂν αὐτὰ τὰ κάνομε πράξη.

17. Αὐτὰ τὰ λόγια ζητῶ νὰ μάθετε σεῖς ποὺ πρόκειται νὰ βαπτισθεῖτε· γιατί τὰ λόγια αὐτὰ εἶναι συμφωνία μὲ τὸν Κύριο. Καὶ ὅπως ἀκριβῶς ἐμεῖς ἀγοράζοντας δούλους, ἐρωτᾶμε πρῶτα αὐτοὺς τοὺς ἴδιους τοὺς πωλουμένους, ἐὰν θέλουν νὰ μᾶς δουλέψουν, τὸ ἴδιο κάμνει καὶ ὁ Χριστός· ἐπειδὴ πρόκειται νὰ σὲ πάρει στὴν ὑπηρεσία του, σὲ ἐρωτᾶ προηγουμένως, ἂν θέλεις νὰ ἀφήσεις

βούλει τὸν τύραννον ἐκεῖνον ἀφεῖναι τὸν ὠμὸν καὶ ἀπηνῆ, καὶ συν-
 θήκας δέχεται παρὰ σοῦ· οὐ γὰρ κατηναγκασμένη αὐτοῦ ἡ δεσπο-
 τεία ἐστί. Καὶ σκόπει φιλανθρωπίαν. Ἡμεῖς μὲν γὰρ πρὶν ἢ τὴν τι-
 μὴν καταβαλεῖν, ἐρωτῶμεν τοὺς πωλουμένους, καὶ ἐπειδὴν μάθω-
 5 μεν, ὅτι βούλονται, τότε τὴν τιμὴν καταβάλλομεν· ὁ δὲ Χριστὸς οὐχ
 οὕτως. Ἀλλὰ καὶ τὴν τιμὴν κατέβαλεν ὑπὲρ πάντων ἡμῶν τὸ τί-
 μιον αὐτοῦ αἷμα· «τιμῆς» γάρ, φησὶν, «ἠγοράσθητε»· καὶ ὁμως
 οὐδὲ οὕτως ἀναγκάζει μὴ βουλομένους αὐτῷ δουλεῦσαι, ἀλλ' εἰ μὴ
 χάριν ἔχεις, φησί, καὶ παρὰ σουτοῦ καὶ ἐκὼν θέλεις ἐπιγράψασθαι
 10 τὴν δεσποτείαν, οὐκ ἀναγκάζω, οὐδὲ βιάζομαι. Καὶ ἡμεῖς μὲν οὐκ
 ἂν ἐλοίμεθα πονηροὺς οἰκέτας πρίασθαι· εἰ δὲ καὶ ἐλοίμεθά ποτε,
 αἰρέσει κακῆ τούτους ἀγοράζομεν καὶ τοιαύτην καταβάλλομεν τι-
 μὴν· ὁ δὲ Χριστὸς ἀγνώμονας οἰκέτας ἀγοράζων καὶ παρανόμους,
 πρωτείου δούλου τιμὴν κατέβαλε, μᾶλλον δὲ πολλῶ μείζονα, καὶ
 15 τοσοῦτω μείζονα, ὡς μηδὲ λόγον, μηδὲ ἔννοιαν αὐτῆς παραστήσαι
 τὸ μέγεθος· οὐ γὰρ οὐρανὸν καὶ γῆν καὶ θάλασσαν δούς, ἀλλὰ τὸ
 πάντων τούτων· τιμιώτερον τοῦ αὐτοῦ αἷμα καταθείς, οὕτως ἡμᾶς
 ἠγόρασε· καὶ μετὰ ταῦτα πάντα οὐ μάρτυρας ἡμᾶς, οὐκ ἔγγραφα
 ἀπαιτεῖ, ἀλλ' ἀρκεῖται ψιλῆ τῆ φωνῆ, κἂν εἴπῃς ἀπὸ διανοίας,
 20 «ἀποτάσσομαί σοι, σατανᾶ, καὶ τῆ πομπῆ σου», τὸ πᾶν ἀπέειλε.

18. Τοῦτο τοίνυν λέγωμεν, «ἀποτάσσομαί σοι, σατανᾶ», ὡς ἐκεῖ
 μέλλοντες κατὰ τὴν ἡμέραν ἐκείνην ταύτην ἀπαιτεῖσθαι τὴν φωνήν,
 καὶ φυλάζομεν αὐτήν, ἵνα σώαν τὴν παρακαταθήκην ταύτην ἀπο-
 δώμεν τότε. Πομπὴ δὲ σατανικὴ ἐστὶ θέατρα καὶ ἵπποδρομίαι καὶ
 25 πᾶσα ἁμαρτία καὶ παρατήρησις ἡμερῶν καὶ κληδόνες καὶ σύμβο-
 λα· καὶ τί ποτέ ἐστὶ σύμβολα, φησί; Πολλάκις ἐξελθὼν τις τὴν οἰ-
 κίαν τὴν ἑαυτοῦ, εἶδεν ἄνθρωπον ἑτερόφθαλμον ἢ χωλεύοντα καὶ
 οἰωνίστατο· τοῦτο πομπὴ σατανικὴ· οὐ γὰρ ἡ ἀπάντησις τοῦ ἀνθρώ-
 που πονηρὰν ποιεῖ τὴν ἡμέραν γενέσθαι, ἀλλὰ τὸ ἐν ἁμαρτίαις ζῆν.
 30 Ὅταν τοίνυν ἐξέλθῃς, ἐν μόνον φύλαξαι, μὴ ἁμαρτία σοι ἀπαν-
 τήσῃ· αὕτη γάρ ἐστὶν ἡ ἡμᾶς ὑποσκελίζουσα, χωρὶς δὲ ταύτης οὐ-

ἐκεῖνον τὸν σκληρὸ καὶ ἄσπλαχνο τύραννο, καὶ δέχεται τὴ συμφωνία ἀπὸ σένα· γιατί ἡ ἐξουσία του δὲν εἶναι ἀναγκαστική. Καὶ πρόσεχε φιλανθρωπία. Ἐμεῖς δηλαδὴ προτοῦ καταβάλομε τὸ ἀντίτιμο ἐρωτᾶμε πρῶτα τοὺς πωλουμένους καὶ ὅταν μάθομε, ὅτι θέλουν νὰ μᾶς δουλέψουν, τότε καταβάλλομε τὸ ἀντίτιμο· ὁ Χριστὸς ὅμως δὲν κάμνει τὸ ἴδιο. Ἄλλ' ὁ ἴδιος κατέβαλε καὶ τὸ ἀντίτιμο γιὰ ὄλους μας, τὸ τίμιον αἷμα του· γιατί λέγει, «ἀγορασθήκατε ἀφοῦ καταβλήθηκε ἀντίτιμο»¹⁹· καὶ ὅμως οὔτε καὶ ἔτσι μᾶς ἀναγκάζει ἂν δὲ θέλομε νὰ δουλέψομε σ' αὐτόν, ἀλλά, λέγει, ἂν δὲν ἔχεις τὴν εὐχαρίστηση καὶ δὲν θέλεις νὰ δεχθεῖς τὴν ἐξουσία μου ἀπὸ μόνος σου καὶ μὲ τὴ θέλησή σου, δὲν σὲ ἀναγκάζω οὔτε σὲ βιάζω. Καὶ ἐμεῖς λοιπὸν δὲν θὰ ἀποφασίζαμε ποτὲ ν' ἀγοράσομε δούλους κακούς, ἂν ὅμως ἀποφασίζαμε κάποτε, θὰ τοὺς ἀγοράζαμε μὲ γνώμη κακὴ γι' αὐτοὺς καὶ ἀνάλογο θὰ ἦταν καὶ τὸ ἀντίτιμο· ὁ Χριστὸς ὅμως ἀγοράζοντας ἀχάριστους καὶ παράνομους δούλους, κατέβαλε ἀντίτιμο γιὰ δούλο πρώτης τάξεως, ἢ καλύτερα πολὺ πιο ἄνωτέρου καὶ τόσο πιο ἄνωτέρου, ὥστε νὰ μὴ μπορεῖ οὔτε λόγος οὔτε ἔννοια νὰ παραστήσει τὸ μέγεθος τοῦ ἀντιτίμου· γιατί δὲν ἔδωσε οὐρανὸ καὶ γῆ καὶ θάλασσα, ἀλλὰ πρόσφερε τὸ πιο τίμιον ἀπὸ ὅλα, τὸ αἷμα του, καὶ μ' αὐτὸ μᾶς ἀγόρασε· καὶ μετὰ ἀπὸ ὅλα αὐτὰ δὲν ζητεῖ μάρτυρες οὔτε ἔγγραφα, ἀλλ' ἀρκεῖται σὲ ἀπλὰ λόγια, καὶ ἂν πεῖς μὲ ὄλη τὴν καρδιά σου, «σὲ ἀπαρνιέμαι, σατανᾶ, ἐσένα καὶ τὴν πομπή σου», ἔλαβε μὲ τὰ λόγια σου αὐτὰ τὸ πᾶν.

18. Αὐτὸ λοιπὸν ἄς λέμε, «σὲ ἀπαρνιέμαι, σατανᾶ», γιατί τὰ λόγια αὐτὰ πρόκειται νὰ μᾶς τὰ ζητήσῃ κατὰ τὴν ἡμέρα ἐκείνη, καὶ ἄς τὰ φυλάξομε αὐτά, γιὰ νὰ παραδώσομε τότε σῶα τὴν παρακαταθήκη αὐτή. Πομπὴ σατανικὴ εἶναι τὰ θέατρα, οἱ ἵπποδρομίες, κάθε ἁμαρτία, ἡ διάκριση τῶν ἡμερῶν, οἱ μαντεῖες καὶ τὰ σύμβολα. Καὶ ποιά, λέγει, εἶναι τὰ σύμβολα; Πολλὲς φορὲς βγαίνοντας κανεῖς ἀπὸ τὸ σπίτι του, εἶδε ἄνθρωπο μονόφθαλμο ἢ χωλὸ καὶ τὸ θεώρησε κακὸ σημάδι· αὐτὸ εἶναι πομπὴ σατανικὴ· γιατί δὲν κάμνει κακὴ τὴν ἡμέρα ἢ συνάντηση τοῦ ἀνθρώπου, ἀλλὰ τὸ νὰ ζεῖ κανεῖς μέσα στὶς ἁμαρτίες. Ὅταν λοιπὸν βγεῖς ἀπὸ τὸ σπίτι, ἀπὸ ἓνα μόνον προφυλάξου, νὰ μὴ σὲ συναντήσῃ ἁμαρτία· γιατί αὐτὴ εἶναι ἐκείνη πού μᾶς ρίχνει κάτω, ἐνῶ χωρὶς αὐτὴν οὔτε ὁ διάβολος θὰ

δὲν ὁ διάβολος ἡμᾶς βλάψαι δυνήσεται. Τί λέγεις; Ἄνθρωπον ὀρᾶς καὶ οἰωνίζῃ καὶ οὐχ ὀρᾶς τὴν πάγην τὴν διαβολικὴν, πῶς ἐκπολεμοῖ σε τῷ μηδὲν ἡδίκηκότι; πῶς ἐχθρόν σε καθίστησι τῷ ἀδελφῷ ἐξ οὐδεμιᾶς δικαίας προφάσεως; Καὶ ὁ μὲν Θεὸς καὶ τοὺς 5 ἐχθροὺς φιλεῖν ἐκέλευσε, σὺ δὲ καὶ τὸν οὐδὲν ἡδίκηκότα ἀποστρέφῃ μηδὲν ἔχων ἐγκαλεῖν, καὶ οὐκ ἐννοεῖς πόσος ὁ γέλως, πόση ἢ αἰσχύνῃ, μᾶλλον δὲ πόσος ὁ κίνδυνος; Εἶπω καὶ ἕτερον καταγελαστότερον; Αἰσχύνομαι μὲν καὶ ἐρυθριῶ, ἀναγκάζομαι δὲ ὁμῶς διὰ τὴν ὑμετέραν σωτηρίαν εἰπεῖν. Ἐὰν ἀπαντήσῃ παρθένος, 10 φησὶν, ἄπρακτος ἡ ἡμέρα γίνεται· ἐὰν δὲ ἀπαντήσῃ πόρνη, δεξιὰ καὶ χρηστὴ καὶ πολλῆς ἐμπορίας γέμουσα. Ἐγκαλύπτεσθε καὶ τὸ μέτωπον ἐκρούσατε καὶ πρὸς τὴν γῆν κατεκύψατε; ἀλλὰ μὴ νῦν τῶν ρημάτων λεγομένων, ἀλλὰ τῶν πραγμάτων γινομένων.

19. Ὅρα γοῦν καὶ ἐνταῦθα, πῶς τὸν δόλον ἔκρυπεν ὁ διάβολος, 15 ἵνα τὴν μὲν σώφρονα ἀποστρεφώμεθα, τὴν δὲ ἀκόλαστον ἀσπαζώμεθα καὶ φιλῶμεν. Ἐπειδὴ γὰρ ἤκουσε τοῦ Χριστοῦ λέγοντος, ὅτι «ὁ ἐμβλέψας γυναικὶ πρὸς τὸ ἐπιθυμῆσαι, ἤδη ἐμοίχευσε αὐτήν», καὶ εἶδε πολλοὺς περιγενομένους ἀκολασίας, βουλόμενος δι' ἐτέρας ὁδοῦ πάλιν ἐμβαλεῖν αὐτοὺς εἰς τὴν ἀμαρτίαν, διὰ ταύτης τῆς παρα- 20 τήσεως ἐταιρίδας γυναικας ἡδέως προσέχειν ἀνέπεισε. Τί ἂν τις εἴποι περὶ τῶν ἐπῳδαῖς καὶ περιάπτοις κεχρημένων καὶ νομίσματα χαλκᾶ Ἀλεξάνδρου τοῦ Μακεδόνοσ ταῖς κεφαλαῖς καὶ τοῖς ποσὶ περιδεσμούντων; Αὗται αἱ ἐλπίδες ἡμῶν, εἶπέ μοι, ἵνα μετὰ σταυρὸν καὶ θάνατον δεσποτικόν, εἰς Ἑλληνοσ βασιλέωσ εἰκόνα τὰς 25 ἐλπίδας τῆσ σωτηρίασ ἔχωμεν; Οὐκ οἶδας πόσα κατώρθωσεν ὁ σταυρός; Τὸν θάνατον κατέλυσε, τὴν ἀμαρτίαν ἔσβεσε, τὸν ἄδην ἄχρηστον ἐποίησε, τοῦ διαβόλου τὴν δύναμιν ἐξέλυσε, καὶ εἰς σώματος ὑγίειαν οὐκ ἔστιν ἀξιόπιστος; Τὴν οἰκουμένην ἀνέστησεν ἅπασαν, καὶ σὺ αὐτῷ οὐ θαρρεῖς; Καὶ τίνος ἂν ἄξιος εἴης, εἶπέ μοι; 30 Οὐ περιάπτα δὲ μόνον, ἀλλὰ καὶ ἐπῳδὰσ σαυτῷ περιάγεις, γραῖδια μεθύοντα καὶ παραπαίονα εἰς τὴν οἰκίαν σου εἰσάγων· καὶ οὐκ αἰ-

μπορέσει νὰ μᾶς βλάψει. Τί λές; ἄνθρωπο βλέπεις καὶ τὸ θεωρεῖς κακὸ σημάδι, καὶ δὲν βλέπεις τὴ διαβολικὴ παγίδα, πῶς σὲ βάζει σὲ πόλεμο μὲ κάποιον ποὺ δὲν σὲ ἀδίκησε σὲ τίποτε; πῶς σὲ κάμνει ἐχθρὸ μὲ τὸν ἀδελφὸ σου χωρὶς καμιά δίκαια αἰτία; Καὶ ὁ Θεὸς βέβαια πρόσταξε καὶ τοὺς ἐχθροὺς ν' ἀγαπᾶμε, καὶ σὺ ἀποστρέφουσαι ἐκεῖνον ποὺ δὲν σὲ ἀδίκησε σὲ τίποτε καὶ χωρὶς νὰ μπορεῖς νὰ τὸν κατηγορήσεις γιὰ κάτι, καὶ δὲν καταλαβαίνεις πόσος εἶναι ὁ κατάγελως, πόση ἢ ντροπὴ, ἢ καλύτερα πόσος ὁ κίνδυνος; Νὰ πῶ καὶ κάτι ἄλλο πιὸ καταγέλαστο; Ντρέπομαι βέβαια καὶ κοκκινίζω ἀπὸ ντροπὴ, ἀναγκάζομαι ὅμως νὰ τὸ πῶ γιὰ τὴ δική σας σωτηρία. Ἐάν μᾶς συναντήσῃ, λέγει, παρθένος, ἢ ἡμέρα γίνεται ἄπρακτῆ· ἂν μᾶς συναντήσῃ πόρνη, ἢ ἡμέρα θὰ εἶναι εὐνοϊκὴ καὶ καλὴ καὶ γεμάτῃ ἀπὸ πολὺ κέρδος. Καλύπτετε τὸ πρόσωπό σας καὶ χτυπᾶτε τὸ μέτωπό σας καὶ σκύψατε πρὸς τὴ γῆ; ἀλλὰ μὴ τὸ κάμετε αὐτὸ τώρα ποὺ λέγονται τὰ λόγια αὐτά, ἀλλὰ ὅταν γίνονται τὰ πράγματα αὐτά.

19. Πρόσεχε λοιπὸν καὶ ἐδῶ, πῶς ὁ διάβολος ἔκρυψε τὸ δόλο, ὥστε ν' ἀποστρεφόμεσθε τὴ σῶφρονα καὶ νὰ ἐπιζητοῦμε καὶ ν' ἀγαποῦμε τὴν ἀκόλαστη. Ἐπειδὴ δηλαδὴ ἄκουσε τὸ Χριστὸ νὰ λέγει, «ἐκεῖνος ποὺ εἶδε γυναῖκα καὶ τὴν ἐπιθύμησε, ἤδη διέπραξε μοιχεῖα μ' αὐτήν»²⁰, καὶ εἶδε πολλοὺς νὰ νικοῦν τὴν ἀκολασία, θέλοντας μὲ ἄλλο τρόπο νὰ τοὺς ὀδηγήσῃ πάλι στὴν ἁμαρτία, μὲ αὐτὴν τὴν ἀντίληψη τοὺς ἔπεισε νὰ προσέχουν μὲ εὐχαρίστηση τὶς πόρνες γυναῖκες. Τί θὰ μπορούσε νὰ πεῖ κανεὶς γιὰ ἐκείνους ποὺ χρησιμοποιοῦν ἐπωδὲς καὶ φυλακτὰ καὶ δένουν στὸ κεφάλι καὶ στὰ πόδια χάλκινα νομίσματα τοῦ Ἀλεξάνδρου τοῦ Μακεδόνα; Αὐτές, πές μου, εἶναι οἱ ἐλπίδες μας, ὥστε μετὰ τὸ σταυρὸ καὶ τὸν δεσποτικὸ θάνατο νὰ στηρίζομε τὶς ἐλπίδες τῆς σωτηρίας μας στὴν εἰκόνα Ἑλληνα βασιλιᾶ; Δὲν ἔμαθες πόσα κατόρθωσε ὁ σταυρὸς; Κατέλυσε τὸ θάνατο, ἔσβησε τὴν ἁμαρτία, ἀχρήστευσε τὸν ἄδη, παρέλυσε τὴ δύναμη τοῦ διαβόλου, καὶ δὲν εἶναι ἀξιοπίστος γιὰ τὴν ὑγεία τοῦ σώματος; Ὁλόκληρη τὴν οἰκουμένη ἀνέστησε καὶ σὺ δὲν ἔχεις ἐμπιστοσύνη σ' αὐτόν; Καὶ ποιᾶς ἀπολογίας, πές μου, θὰ εἶσαι ἄξιος; Καὶ ὄχι μόνο φυλακτὰ, ἀλλὰ καὶ μαγικὰ ἄσματα χρησιμοποιεῖς, εἰσάγοντας στὸ σπίτι σου μεθυσμένα

σχύη, οὐδὲ ἐρυθριᾷς μετὰ τοσαύτην φιλοσοφίαν πρὸς ταῦτα ἐπτοη-
 μένος; Καὶ τὸ χαλεπώτερον τῆς ἀπάτης· ὅταν γὰρ παραινῶμεν ταῦ-
 τα καὶ ἀπάγωμεν, δοκοῦντες ἀπολογεῖσθαι φασιν, ὅτι 'Χριστιανὴ
 ἐστὶν ἢ γυνὴ ἢ ταῦτα ἐπάδουσα καὶ οὐδὲν ἕτερον φθέγγεται ἢ τὸ
 5 τοῦ Θεοῦ ὄνομα'. Διὰ τοῦτο μὲν οὖν αὐτὴν μάλιστα μισῶ καὶ ἀπο-
 στρέφομαι, ὅτι τῷ ὀνόματι τοῦ Θεοῦ πρὸς ὕβριν κατακέχρηται, ὅτι
 λέγουσα Χριστιανὴ εἶναι, τὰ τῶν Ἑλλήνων ἐπιδείκνυται· καὶ γὰρ
 οἱ δαίμονες τὸ τοῦ Θεοῦ ὄνομα ἐφθέγγοντο, ἀλλ' ἦσαν δαίμονες,
 καὶ οὕτως ἔλεγον πρὸς τὸν Χριστόν, «οἶδαμέν σε τίς εἶ, ὁ ἅγιος τοῦ
 10 Θεοῦ»· καὶ ὁμοῦς ἐπετίμησεν αὐτοῖς καὶ ἀπήλασε.

20. Διὰ δὴ ταῦτα παρακαλῶ τῆς ἀπάτης καθαρεύειν ταύτης καὶ
 καθάπερ βακτηρίαν ἔχειν τὸ ρῆμα τοῦτο. Καὶ ὡσπερ χωρὶς ὑποδη-
 μάτων ἢ ἱματίων οὐκ ἂν ἔλοιτό τις ὑμῶν εἰς τὴν ἀγορὰν καθεῖναι,
 οὕτω χωρὶς τοῦ ρήματος τούτου μηδέποτε εἰς τὴν ἀγορὰν ἐμβάλης,
 15 ἀλλ' ὅταν μέλλῃς ὑπερβαίνειν τὰ πρόθυρα τοῦ πυλῶνος, τοῦτο
 φθέγγξαι τὸ ρῆμα πρότερον, «ἀποτάσσομαί σοι, σατανᾶ, καὶ τῇ
 πομπῇ σου καὶ τῇ λατρείᾳ σου, καὶ συντάσσομαί σοι Χριστέ», καὶ
 μηδέποτε χωρὶς τῆς φωνῆς ταύτης ἐξέλθῃς· τοῦτό σοι βακτηρία
 ἔσται, τοῦτο ὄπλον, τοῦτο πύργος ἄμαχος. Μετὰ τοῦ ρήματος τού-
 20 του καὶ τὸ σταυρὸν ἐπὶ τοῦ μετώπου διατύπωσον· οὕτω γὰρ οὐ μόνον
 ἄνθρωπος ἀπαντῶν, ἀλλ' οὐδὲ αὐτὸς ὁ διάβολος βλάψαι τι δυ-
 νήσεται μετὰ τούτων σε ὁρῶν τῶν ὄπλων πανταχοῦ φαινόμενον.
 Καὶ ταῦτα σαντὸν ἐντεῦθεν ἤδη παίδευσον, ἵνα ὅταν τὴν σφραγίδα
 λάβῃς, ἐμπαράσκευος ἦς στρατιώτης καὶ τὸ κατὰ τοῦ διαβόλου
 25 τρόπαιον στήσας, δέξῃ τὸν τῆς δικαιοσύνης στέφανον, οὗ γένοιτο
 πάντας ἡμᾶς ἐπιτυχεῖν, χάριτι καὶ φιλανθρωπίᾳ τοῦ Κυρίου ἡμῶν
 Ἰησοῦ Χριστοῦ, μεθ' οὗ τῷ Πατρὶ δόξα, ἅμα τῷ ἁγίῳ Πνεύματι,
 εἰς τοὺς αἰῶνας τῶν αἰώνων. Ἀμήν.

γραῖδια καὶ παραπαίοντα· καὶ δὲν ντρέπεσαι οὔτε κοκκινίζεις ἀπὸ ντροπῆ μετὰ ἀπὸ τόση φιλοσοφία νὰ προσκολλᾶσαι σ' αὐτὰ; Καὶ τὸ πιὸ φοβερὸ τῆς ἀπάτης· ὅταν συμβουλευόμε αὐτὰ καὶ ζητοῦμε τὴν ἀπομάκρυνση ἀπ' αὐτὰ, νομίζοντας ὅτι ἀπολογοῦνται λέγουν, ὅτι 'Χριστιανὴ εἶναι ἡ γυναῖκα ποὺ ἀπαγγέλει τὰ μαγικὰ αὐτὰ ἄσματα καὶ τίποτε ἄλλο δὲν λέγει παρὰ μόνο τὸ ὄνομα τοῦ Θεοῦ'. Γι' αὐτὸ πρὸ πάντων μισῶ καὶ ἀποστρέφομαι αὐτήν, ἐπειδὴ χρησιμοποιοεῖ τὸ ὄνομα τοῦ Θεοῦ πρὸς ὕβρη αὐτοῦ, ἐπειδὴ, λέγοντας ὅτι εἶναι 'χριστιανή', παρουσιάζεται νὰ ἐνεργεῖ ὅπως οἱ ἐθνικοὶ· γιατί καὶ οἱ δαίμονες ἀνάφερναν τὸ ὄνομα τοῦ Θεοῦ, ἀλλ' ἦταν δαίμονες, καὶ ἔλεγαν τὰ ἐξῆς γιὰ τὸ Χριστό, «γνωρίζομε ποιὸς εἶσαι, εἶσαι ὁ ἅγιος τοῦ Θεοῦ»²¹· καὶ ὁμως τοὺς ἐπιτίμησε καὶ τοὺς ἐξεδίωξε.

20. Γι' αὐτὸ λοιπὸν σᾶς παρακαλῶ νὰ μένετε καθαροὶ ἀπὸ τὴν ἀπάτη αὐτῆ καὶ νὰ ἔχετε τὸ λόγο αὐτὸ σὰν βακτηρία. Καὶ ὅπως ἀκριβῶς κανεῖς ἀπὸ σᾶς δὲ θὰ δεχόταν νὰ κατεβεῖ στὴν ἀγορὰ χωρὶς ὑποδήματα ἢ ἐνδύματα, ἔτσι χωρὶς τὸ λόγο αὐτὸ ποτὲ νὰ μὴ πᾶς στὴν ἀγορὰ, ἀλλὰ ὅταν πρόκειται νὰ περάσεις τὰ πρόθυρα τοῦ πυλῶνα, αὐτὸ τὸ λόγο πὲς πρῶτα, «ἀπαρνιέμαι, σατανά, ἐσένα καὶ τὴν πομπή σου καὶ τὴ λατρεία σου, καὶ συντάσσομαι, Χριστέ, μαζί σου», καὶ ποτὲ νὰ μὴ βγεῖς χωρὶς νὰ πεῖς αὐτὰ τὰ λόγια· αὐτὰ ἄς σοῦ εἶναι βακτηρία, αὐτὰ ὄπλο, αὐτὰ πύργος ἀκαταμάχητος. Μαζὶ μὲ τὰ λόγια αὐτὰ κάμε καὶ τὸ σταυρὸ στὸ μέτωπό σου· γιατί ἔτσι ὄχι μόνο ὁ ἄνθρωπος ποὺ σὲ συναντᾷ, ἀλλ' οὔτε καὶ ὁ ἴδιος ὁ διάβολος δὲ θὰ μπορέσει νὰ σὲ βλάψει σὲ κάτι, βλέποντάς σε παντοῦ νὰ παρουσιάζεσαι μὲ αὐτὰ τὰ ὄπλα. Καὶ αὐτὰ δίδαξέ τα ἀπὸ τώρα στὸν ἑαυτό σου, ὥστε, ὅταν λάβεις τὴ σφραγίδα τοῦ βαπτίσματος, νὰ εἶσαι προετοιμασμένος στρατιώτης, καί, ἀφοῦ στήσεις τὸ τροπαιο νίκης κατὰ τοῦ διαβόλου, νὰ λάβεις τὸ στεφάνι τῆς δικαιοσύνης, τὸ ὁποῖο εὐχομαι ὅλοι μας νὰ ἐπιτύχομε, μὲ τὴ χάρη καὶ τὴ φιλανθρωπία τοῦ Κυρίου μας Ἰησοῦ Χριστοῦ, μαζὶ μὲ τὸν ὁποῖο στὸν Πατέρα καὶ συγχρόνως στὸ ἅγιο Πνεῦμα ἀνήκει ἡ δόξα στοὺς αἰῶνες τῶν αἰώνων. Ἀμήν.

ΚΑΤΗΧΗΣΙΣ ΙΑ'

ΕΝ ΤΗ ΠΡΟΤΕΡΑΙ ΚΑΤΗΧΗΣΕΙ ΔΙΑΛΕΧΘΕΙΣ ΠΕΡΙ ΟΡΚΩΝ

Ταύτην εἶπεν εἰς τὴν αὐτὴν πάλιν ὑπόθεσιν, δεικνὺς ὅτι οὐ τὸ ἐπιорκεῖν μόνον, ἀλλὰ καὶ τὸ εὐορκεῖν κόλασιν ἔχει, καὶ ὅτι χρησίμως ὁ Χριστὸς διὰ τριῶν ἡμερῶν ἀνέστη

1. ἼΑρα ἀπηλάσατε ἐκ τοῦ στόματος ὑμῶν τὴν πονηρὰν τῶν ὀρκων συνήθειαν; οὐ γὰρ ἐπιλέλησμαι οὔτε ὧν αὐτὸς διελέχθην πρὸς ὑμᾶς, οὔτε ὧν ὑμεῖς ὑπέσχεσθε πρὸς με περὶ τῆς ὑποθέσεως ταύτης. Καὶ γὰρ κἀγὼ διελέχθην καὶ ὑμεῖς ὑπέσχεσθε, εἰ καὶ μὴ τῷ λόγῳ, ἀλλὰ τοῖς ἐπαίνοις τῶν εἰρημένων. Μείζων δὲ αὕτη ἢ ὑπόσχεσις τῆς διὰ τοῦ λόγου· ὁ μὲν γὰρ ὑποσχόμενος λόγῳ πολλάκις τῇ γλώττῃ μὲν ἐπινεύει, τῇ γνώμῃ δὲ οὐκ ἐπινεύει· ὁ δὲ ἐπαινῶν τὰ εἰρημένα ἀπὸ ψυχῆς ποιεῖται τὴν συγκατάθεσιν. ἼΑρ' οὖν ἀπεσμήξατε τὴν γλῶσσαν ἀπὸ τῆς χαλεπῆς κηλίδος; ἼΑρα ἐφυγαδεύσατε τὴν λύμην ἀπὸ τῆς ἱερᾶς ὑμῶν ψυχῆς; Ἐγὼ στοχάζομαι, ὅτι ἀπεσμήξατε· καὶ γὰρ βασιλέα ὑποδέχεσθαι μέγαν μέλλετε καὶ διδασκαλίας ἀπολαῦσαι πολλῆς καὶ πνευματικῆς τῶν συνετωτέρων πατέρων. Καὶ ὁ χρόνος δὲ ἱκανὸς καὶ ἡ δοθεῖσα προθεσμία πρὸς τὴν διόρθωσιν πρὸς τῷ τέλει λοιπὸν ἐστι, καὶ ὑμεῖς εὐήνιοι καὶ καταπειθεῖς· «πεῖθεσθε γὰρ τοῖς ἡγουμένοις ὑμῶν καὶ ὑπείκετε», λέγει ὁ ἀπόστολος, καὶ ἐν παντὶ ὑπακούετε αὐτοῖς. ἼΑπὸ τούτων πάντων στοχαζόμενος νομίζω κατωρθῶσθαι τὸ πᾶν. ἼΑλλ' οὐκ ἐβουλόμην στοχάζεσθαι καὶ νομίζειν, ἀλλ' εἰδέναι σαφῶς· καὶ γὰρ ἂν προθυ-

ΚΑΤΗΧΗΣΗ ΕΝΔΕΚΑΤΗ

ΑΦΟΥ ΜΙΛΗΣΕ ΣΤΗΝ ΠΡΟΗΓΟΥΜΕΝΗ ΟΜΙΛΙΑ ΠΕΡΙ ΟΡΚΩΝ

εἶπε αὐτὴ τὴν ὁμιλία, ἀφιερωμένη πάλι στὸ ἴδιο θέμα, γιὰ νὰ δείξει ὅτι ὄχι μόνο ἡ ἐπιορκία ἀλλὰ καὶ ἡ εὐορκία τιμωροῦνται, καὶ ὅτι πρὸς ὄφελός μας ὁ Χριστὸς ἀναστήθηκε τὴν τρίτη ἡμέρα

1. ἼΑραγε ἀπομακρύνετε ἀπὸ τὸ στόμα σας τὴν κακὴ συνήθεια τῶν ὀρκων; γιὰτὶ δὲν ξέχασα οὔτε ἐκεῖνα πού σᾶς εἶπα, οὔτε ἐκεῖνα πού μου ὑποσχεθήκατε ἐσεῖς γιὰ τὸ θέμα αὐτό. Καὶ ἐγὼ λοιπὸν σᾶς μίλησα γι' αὐτὸ καὶ ἐσεῖς ὑποσχεθήκατε, ἂν καὶ ὄχι μὲ τὸ λόγο, ἀλλ' ἐπαινώντας τὰ λεγόμενά μου. Καὶ αὐτὴ ἡ ὑπόσχεση εἶναι καλύτερη ἀπὸ ἐκείνη πού γίνεται μὲ τὸ λόγο· γιὰτὶ ἐκεῖνος πού ὑπόσχεται μὲ τὸ λόγο πολλές φορές μὲ τὴ γλῶσσα βέβαια ὑπόσχεται, μὲ τὴ γνώμη ὅμως δὲν συμφωνεῖ· ἐκεῖνος ὅμως πού ἐπαινεῖ τὰ λεγόμενα δίνει τὴ συγκατάθεση μέσα ἀπὸ τὴν ψυχὴ του. ἼΑραγε λοιπὸν καθαρίσατε τὴ γλῶσσα σας ἀπὸ τὴ φοβερὴ κηλίδα; ἄραγε φυγαδεύσατε τὴν καταστροφὴ ἀπὸ τὴν ἱερὴ ψυχὴ σας; ἐγὼ νομίζω ὅτι τὴν καθαρίσατε· γιὰτὶ πρόκειται νὰ ὑποδεχθεῖτε μεγάλο βασιλιά καὶ ν' ἀπολαύσετε διδασκαλία σπουδαία καὶ πνευματικὴ τῶν πιὸ συνετῶν πατέρων. Καὶ ὁ χρόνος εἶναι κατάλληλος καὶ ἡ προθεσμία πού δόθηκε γιὰ τὴ διόρθωση βρίσκεται πλέον πρὸς τὸ τέλος τῆς καὶ σεῖς εἶσθε πρόθυμοι καὶ εὐπειθεῖς· γιὰτὶ λέγει ὁ ἀπόστολος, «νὰ ὑπακοῦτε στοὺς προϊσταμένους σας καὶ νὰ ὑποτάσσεσθε σ' αὐτούς»¹· καὶ σ' ὅλα νὰ ὑπακοῦτε σ' αὐτούς. Συμπεραίνοντας ἀπὸ ὅλα αὐτὰ νομίζω ὅτι τὸ κατορθώσατε αὐτὸ πλήρως. ἼΟμως δὲν θὰ ἤθελα νὰ συμπεραίνω καὶ νὰ νομίζω, ἀλλὰ νὰ τὸ γνωρίζω καθαρά· γιὰτὶ ἔτσι προθυμότερα θὰ σᾶς ἀπηύθυνα τοὺς

μότερον τῶν μυστικωτέρων ἡψάμην λόγων, τὴν φροντίδα ἀποθέ-
 μενος τὴν περὶ τῶν ὄρκων καὶ μετὰ πλείονος ἀδείας ὑμᾶς ἐχειρα-
 γώγησα πρὸς τὴν φρικτὴν ταύτην μυσταγωγίαν καὶ εἰσήγαγον ἂν
 εἰς τὰ ἄδυτα αὐτὰ καὶ ἔδειξα τὰ ἅγια τῶν ἁγίων καὶ τὰ ἐκεῖ πάντα,
 5 οὐχὶ ὑδρίαν χρυσοῦν μάννα ἔχουσαν, ἀλλὰ σῶμα τὸ δεσποτικόν, τὸν
 ἄρτον τὸν οὐράνιον. Ἔδειξα ἂν ὑμῖν οὐ κιβωτὸν ξυλίνην λιθίνας
 ἔχουσαν πλάκας καὶ νόμον, ἀλλὰ σάρκα ἄμωμον καὶ ἁγίαν ἔχου-
 σαν αὐτὸν τὸν νομοθέτην. Ἔδειξα ἂν ἕνδον οὐ πρόβατον ἄμωμον
 ἐσφαγιασμένον, ἀλλὰ τὸν ἀμνὸν τοῦ Θεοῦ τεθυμένον, θυσίαν μυστι-
 10 κήν, ἣν καὶ αὐτοὶ τρέμουσιν οἱ ἄγγελοι βλέποντες. Ἔδειξα ἂν ὑμῖν
 οὐ τὸν Ἀαρὼν εἰσιόντα μετὰ χρυσοῦς στολῆς, ἀλλὰ τὸν μονογενῆ εἰ-
 σιόντα, τὴν ἀπαρχὴν τῆς ἡμετέρας φύσεως ἔχοντα, αὐτῷ δεικνύντα
 τῷ Πατρὶ τοῦ κατορθώματος τὸ μέγεθος· «οὐ γὰρ εἰς χειροποίη-
 τα», φησὶν, «ἅγια εἰσῆλθεν ὁ Χριστός, ἀντίτυπα τῶν ἀληθινῶν,
 15 ἀλλ' εἰς αὐτὸν τὸν οὐρανόν, νῦν ἐμφανισθῆναι τῷ προσώπῳ τοῦ
 Θεοῦ». Ἔστιν ἐκεῖ καταπέτασμα οὐχὶ τοιοῦτον, οἷον εἶχεν ὁ ναὸς ὁ
 ἰουδαϊκός, ἀλλὰ πολὺ φρικωδέστερον. Ἄκουσον γοῦν, οἷόν ἐστι
 τοῦτο τὸ καταπέτασμα, ἵνα μάθης οἷα μὲν ἐκεῖνα τὰ ἅγια τῶν
 ἁγίων, οἷα δὲ ταῦτα. «Ἔχοντες», φησὶ, «πολλὴν παρρησίαν εἰς τὴν
 20 εἴσοδον τῶν ἁγίων ἐν τῷ αἵματι Ἰησοῦ, ἣν ἐνεκαίνισεν ἡμῖν ὁδὸν
 πρόσφατον καὶ ζῶσαν διὰ τοῦ καταπετάσματος, τουτέστι τῆς σαρ-
 κὸς αὐτοῦ». Εἶδες πῶς τοῦτο ἐκείνου φρικωδέστερον τὸ καταπέ-
 τασμα; Πρὸς ταῦτα ἐβουλόμην ὑμᾶς ἅπαντα μυσταγωγῆσαι τήμε-
 ρον.

25 2. Ἀλλὰ τί πάθω; οὐκ ἀφήσιν με ἢ τῶν ὄρκων φροντὶς κατατή-
 κουσά μου τὴν ψυχὴν· καὶ οἶδα μὲν, ὅτι πολλοὶ καταγνώσκονται τὴν
 τῶν λεγομένων ὑπερβολὴν, ἀκούσαντες ὅτι κατατήκει μου τὴν ψυ-
 χὴν· καὶ γὰρ μικρὸν εἶναι νομίζουσι τὸ ἁμάρτημα· ἐγὼ δὲ διὰ τοῦτο
 μᾶλλον θρηνῶ. Τὰ μὲν γὰρ ἄλλα τῶν ἁμαρτημάτων καὶ ἔστι χαλε-
 30 πὰ καὶ νομίζεται εἶναι χαλεπά· οἷον ὁ φόνος καὶ ἡ μοιχεία καὶ ἔστι
 χαλεπὸν καὶ νομίζεται εἶναι χαλεπὸν, ὁ δὲ ὄρκος ἔστι μὲν χαλεπὸν,
 οὐ νομίζεται δὲ εἶναι χαλεπὸν. Διὰ τοῦτο θρηνῶ καὶ δέδοικα τὸ
 ἁμάρτημα· τοῦτο γάρ, τοῦτο τῆς μεθοδείας τοῦ διαβόλου, συγκεκα-

2. Ἐβρ. 9,4.

3. Ἰω. 6,51.

4. Ἐβρ. 9,24.

5. Ἐβρ. 10,19-20.

μυστικότερους λόγους, αφήνοντας κατά μέρος τῆ φροντίδα γιὰ τοὺς ὄρκους καὶ μὲ μεγαλύτερη εὐκολία θὰ σᾶς καθοδηγοῦσα πρὸς τῆ φρικτὴ αὐτὴ μυσταγωγία, θὰ σᾶς ὀδηγοῦσα μέσα στὰ ἴδια τὰ ἄδυτα καὶ θὰ σᾶς ἔδειχνα τὰ ἅγια τῶν ἀγίων καὶ ὅλα ἐκεῖνα, ὄχι στάμνα χρυσὴ πού ἔχει μάννα², ἀλλὰ τὸ σῶμα τὸ δεσποτικό, τὸν ἄρτο τὸν οὐράνιο³. Θὰ σᾶς ἔδειχνα ὄχι ξύλινη κιβωτὸ πού ἔχει λίθινες πλάκες καὶ νόμο, ἀλλὰ πού ἔχει σάρκα ἄμωμη καὶ ἅγια, αὐτὸν τὸν ἴδιο τὸν νομοθέτη. Θὰ σᾶς ἔδειχνα νὰ ὑπάρχει μέσα σφαγμένο ὄχι πρόβατο ἄμωμο, ἀλλὰ τὸν ἀμνὸ τοῦ Θεοῦ θυσιασμένο, θυσία μυστικὴ, τὴν ὁποία τρέμουν βλέποντάς την καὶ οἱ ἴδιοι οἱ ἄγγελοι. Θὰ σᾶς ἔδειχνα ὄχι τὸν Ἄαρὼν νὰ μπαίνει μέσα μὲ χρυσὴ στολή, ἀλλὰ τὸν μονογενῆ Υἱὸ τοῦ Θεοῦ νὰ μπαίνει, ἔχοντας τὴν ἀπαρχὴ τῆς δικῆς μας φύσεως, δείχνοντας στὸν ἴδιο τὸ Πατέρα του τὸ μέγεθος τοῦ κατορθώματος· γιατί λέγει, «δὲν μπῆκε ὁ Χριστὸς σὲ χειροποίητα ἅγια, ἀντίτυπα τῶν ἀληθινῶν, ἀλλὰ στὸν ἴδιο τὸν οὐρανὸ, γιὰ νὰ παρουσιασθεῖ τώρα ἐνώπιον τοῦ Θεοῦ»⁴. Καὶ ὑπάρχει ἐκεῖ καταπέτασμα ὄχι τέτοιο πού εἶχε ὁ ἰουδαϊκὸς ναὸς ἀλλὰ πολὺ πιὸ φρικιαστικό. Ἔκουσε λοιπὸν τί λογιῆς εἶναι αὐτὸ τὸ καταπέτασμα, γιὰ νὰ μάθεις τί λογιῆς ἦταν ἐκεῖνα τὰ ἅγια τῶν ἀγίων καὶ τί εἶδους εἶναι αὐτά. «Παίρνοντας», λέγει «μεγάλο θάρρος ἀπὸ τὸ αἷμα τοῦ Ἰησοῦ, γιὰ νὰ μποῦμε στὰ ἅγια τῶν ἀγίων, ἀπὸ τῆ νέα καὶ ζωντανὴ ὁδὸ πού μᾶς ἐγκαινίασε με τὸ καταπέτασμα του, δηλαδὴ τῆ σάρκα του»⁵. Εἶδες πῶς αὐτὸ τὸ καταπέτασμα εἶναι πιὸ φρικιαστικὸ ἀπὸ ἐκεῖνο; Σ' αὐτὰ θέλω νὰ σᾶς ὀδηγήσω σήμερα μὲ μυστικὸ τρόπο.

2. Ἄλλὰ τί νὰ κάνω; δὲν μὲ ἀφήνει ἡ φροντίδα γιὰ τοὺς ὄρκους πού λειώνει τὴν ψυχὴ μου· καὶ γνωρίζω βέβαια, ὅτι πολλοὶ θὰ κατηγορήσουν σὰν ὑπερβολικὰ τὰ λεγόμενά μου, ἐπειδὴ ἄκουσαν ὅτι αὐτὴ λειώνει τὴν ψυχὴ μου· γιατί νομίζουν ὅτι εἶναι μικρὸ τὸ ἁμάρτημα· ἐγὼ ὅμως γι' αὐτὸ θρηνῶ περισσότερο. Γιατὶ τὰ ἄλλα ἁμαρτήματα καὶ εἶναι φοβερά καὶ θεωροῦνται ὡς φοβερά· ὅπως γιὰ παράδειγμα ὁ φόνος καὶ ἡ μοιχεία καὶ εἶναι φοβερά καὶ θεωρεῖται ὅτι εἶναι φοβερά, ἐνῶ ὁ ὄρκος εἶναι βέβαια φοβερός, δὲν θεωρεῖται ὅμως φοβερός. Γι' αὐτὸ θρηνῶ καὶ φοβᾶμαι τὸ ἁμάρτημα· γιατί αὐτὴ, αὐτὴ ἡ πανουργία τοῦ διαβόλου ὀδηγεῖ συγκαλυμ-

λυμμένην εἰσάγειν τὴν ἁμαρτίαν, καὶ ὡσπερ συνήθει τροφῇ
 δηλητήριον μιννύς, οὕτω τῇ προλήψει τῶν ἀνθρώπων μηχανᾶται
 ἐγκατακρύψαι τὸν ὄρκον. Τί οὖν; εἰς τὸν ὄρκον ἅπασαν ἀναλώσο-
 5 μεν τὴν διδασκαλίαν καὶ τὸν χρόνον; Οὐδαμῶς· καὶ γὰρ καὶ στοχά-
 ἐξελθόντος οὐχ ἅπας ὁ σπόρος εἰς τὰς ἀκάνθας ἔπεσεν, οὐδὲ ἅπας
 εἰς τὰς πέτρας, ἀλλὰ καὶ πολλὰ καὶ εἰς τὴν γῆν κατηνέχθη τὴν κα-
 λήν, οὕτω καὶ νῦν ἀδύνατον τοσαύτης διδασκαλίας γενομένης ἐν
 πλήθει τοσούτω μηδένα εἶναι τὸν δυνάμενον ἐπιδείξασθαι τὸν καρ-
 10 πόν. Οὐκοῦν ἐπειδὴ πολλοὶ μὲν κατώρθωσαν, οὕτω δὲ πάντες,
 μερίσωμεν καὶ ἡμεῖς τὸν λόγον. Ἔδει μὲν γὰρ τοὺς μὴ κατωρθω-
 κότας μηδὲ ὄλως ἀκοῦσαι μυστικῶν λόγων· ἀλλ' ἵνα μὴ ἐπηρεά-
 ζωνται ἐκεῖνοι, χαρισώμεθα τοῖς ραθυμοτέροις διὰ τοὺς σπουδαιο-
 τέρους· πολλῶ γὰρ βέλτιον τούτοις δι' ἐκείνους χαρίσασθαι, ἢ τοὺς
 15 σπουδαιοτέρους ἐπηρεάσαι διὰ τοὺς ραθυμοτέρους.

3. Ἀναμνησαί δε βούλομαι χρέους ὑμᾶς, ὃ τῇ προτέρα διαλέξει
 ὑπεσχόμην μὲν, οὐ κατέβαλον δέ, πρὸς ἀναγκαιότερα τοῦ λόγου
 κατεπεῖξαντος ἡμᾶς. Τί οὖν ἦν τὸ χρέος ἐκεῖνο; Ἐζήτουν πρὸς
 ὑμᾶς εἰπεῖν, τίνας ἔνεκεν οἱ πατέρες οἱ ἡμέτεροι πάντα τὸν χρόνον
 20 τοῦ ἐνιαυτοῦ παραδραμόντες ἐν τούτῳ τῷ καιρῷ ἐνομοθέτησαν
 τὰς ὑμετέρας μυσταγωγεῖσθαι ψυχάς· καὶ ἔλεγον, ὅτι οὐχ ἀπλῶς
 οὐδὲ εἰκῆ ἢ τοῦ καιροῦ παρατήρησις γέγονεν. Ἀεὶ μὲν γὰρ ἢ αὐτῇ
 χάρις καὶ οὐκ ἐμποδίζεται χρόνω· θεία γάρ ἐστὶν ἢ χάρις· ἔχει δὲ
 μυστικόν τι καὶ ἢ τοῦ καιροῦ παρατήρησις. Τίνας οὖν ἔνεκεν νῦν
 25 ἐνομοθέτησαν τὴν ἐορτὴν ταύτην οἱ πατέρες; Νῦν ὁ βασιλεὺς ἡμῶν
 ἐνίκησε τὸν πόλεμον τὸν πρὸς τοὺς βαρβάρους· βάρβαροι γὰρ εἰσι
 καὶ βαρβάρων ἀγριώτεροι πάντες οἱ δαίμονες. Νῦν τὴν ἁμαρτίαν
 κατέλυσεν, νῦν τὸν θάνατον ἔσβεσεν καὶ τὸν διάβολον ὑπέταξε, τοὺς
 αἰχμαλώτους ἔλαβεν. Τῶν ἐπινικίων τοίνυν ἐκείνων ὑπομνήματα
 30 ἄγομεν τὴν παροῦσαν ἡμέραν. Διὰ τοῦτο νῦν ἐνομοθέτησαν οἱ πα-

μένα στήν ἁμαρτία, καὶ σὰν ἀκριβῶς ν' ἀναμιγνύει δηλητήριο στὴ συνηθισμένη τροφῇ, ἔτσι μὲ τὴν ἀντίληψη αὐτῆ τῶν ἀνθρώπων προσπαθεῖ μὲ τὸ δόλιο αὐτὸ τρόπο νὰ ἀποκρύψει τὴ βαρύτητα τοῦ ὄρκου. Τί λοιπόν; στὸν ὄρκο θὰ καταναλώσομε ὅλη τὴ διδασκαλία καὶ τὸ χρόνο; Καθόλου· γιατί σκέπτομαι ὅτι ὑπάρχουν μερικοὶ ποὺ τὸ κατόρθωσαν αὐτό. Γιατί, ὅπως ἀκριβῶς ὅταν ὁ σπορέας πῆγε νὰ σπείρει⁶ δὲν ἔπεσε ὅλος ὁ σπόρος στὰ ἀγκάθια οὔτε στὶς πέτρες, ἀλλὰ πολλὰ σπέρματα ἔπεσαν καὶ στὴ εὐφορῇ γῆ, ἔτσι καὶ τώρα εἶναι ἀδύνατο, μετὰ ἀπὸ τόση διδασκαλία ποὺ ἔγινε σὲ τόσο πλῆθος, νὰ μὴ ὑπάρχει κανένας ποὺ νὰ μπορεῖ νὰ παρουσιάσει τὸν καρπὸ αὐτῆς. Λοιπόν, ἐπειδὴ πολλοὶ τὸ κατόρθωσαν αὐτό, ὄχι ὅμως ἀκόμη ὅλοι, ἄς μοιράσομε καὶ ἐμεῖς τὸ λόγο. Ἔπρεπε βέβαια ἐκεῖνοι ποὺ δὲν τὸ κατόρθωσαν αὐτό νὰ μὴ ἀκούσουν καθόλου τοὺς μυστικούς λόγους, ἀλλὰ γιὰ νὰ μὴ βλάπτονται ἐκεῖνοι ποὺ τοὺς κατόρθωσαν, ἄς χαρισθοῦμε στοὺς ἀμελέστερους πρὸς χάρη τῶν σπουδαιότερων· γιατί εἶναι πολὺ προτιμότερο νὰ χαρισθοῦμε σ' αὐτοὺς πρὸς χάρη ἐκείνων, παρὰ νὰ βλάψομε τοὺς ἐπιμελέστερους ἐξ αἰτίας τῶν ἀμελεστέρων.

3. Καὶ θέλω νὰ σᾶς ὑπενθυμίσω τὸ χρέος, ποὺ σᾶς ὑποσχέθηκα κατὰ τὴν προηγούμενη ὁμιλία, καὶ ποὺ δὲν τὸ ξαπλήρωσα, ἐπειδὴ ὁ λόγος μὲ ἐξανάγκασε νὰ ἀναφερθῶ σὲ ἀναγκαιότερα πράγματα. Ποιό λοιπὸν ἦταν τὸ χρέος ἐκεῖνο; Ἦθελα νὰ σᾶς πῶ, γιὰ ποιό λόγο οἱ πατέρες μας, παρατρέχοντας ὅλο τὸ χρόνο τοῦ ἔτους, ὄρισαν κατ' αὐτὸν τὸν καιρὸ νὰ μυσταγωγοῦνται οἱ ψυχές σας. Καὶ σᾶς ἔλεγα ὅτι ὁ καθορισμὸς αὐτὸς τοῦ χρόνου δὲν ἔγινε ἀπλῶς καὶ στὴν τύχη. Γιατί πάντοτε ἡ χάρη εἶναι ἡ ἴδια καὶ δὲν ἐμποδίζεται ἀπὸ τὸ χρόνο· καθόσον εἶναι θεία ἡ χάρη· ἀλλ' ἔχει καὶ κάτι τὸ μυστικὸ ὁ καθορισμὸς αὐτὸς τοῦ καιροῦ. Γιὰ ποιό λόγο λοιπὸν νομοθέτησαν οἱ πατέρες νὰ γίνεται σήμερα ἡ γιορτῆ αὐτῆ; Γιατί σὰν σήμερα ὁ βασιλιάς μας νίκησε στὸν πόλεμο κατὰ τῶν βαρβάρων· γιατί βάρβαροι εἶναι οἱ δαίμονες, καὶ πιὸ ἄγριοι ἀπὸ ὄλους τοὺς βαρβάρους. Σὰν σήμερα κατέλυσε τὴν ἁμαρτία, σὰν σήμερα ἔσβησε τὸ θάνατο, ὑπέταξε τὸ διάβολο καὶ ἐλευθέρωσε τοὺς αἰχμαλώτους. Σὲ ἀνάμνηση λοιπὸν ἐκείνων τῶν ἐπινικίων ἐορτάζομε τὴ σημερινὴ ἡμέρα. Γι' αὐτὸ οἱ πατέρες μας νομοθέτησαν σήμερα νὰ

τέρες τὰς βασιλικὰς δωρεὰς διανέμεσθαι· οὗτος γὰρ ἐπινικίων ὁ νόμος. Οὕτω καὶ οἱ ἔξωθεν βασιλεῖς ποιοῦσι· τὰς ἡμέρας τῶν ἐπινικίων παλαιᾷ τιμῶσι τιμαῖς. Ἄλλ' ἐκείνης μὲν τῆς τιμῆς ὁ τρόπος ἀτιμίας γέμει· ποία γὰρ τιμὴ θεάτρα καὶ τὰ ἐν θεάτροις πραττόμενα καὶ λεγόμενα; οὐχὶ πάντα αἰσχύνῃς ἐμπέπλησται καὶ πολλοῦ τοῦ γέλωτος; Αὕτη δὲ ἡ τιμὴ τῆς τοῦ τιμήσαντός ἐστὶν ἀξία μεγαλοδωρεᾶς. Διὰ τοῦτο νῦν ἐνομοθέτησαν, ἵνα σε ἀναμνήσωσι διὰ τοῦ καιροῦ τῆς νίκης τοῦ Δεσπότη, ἵνα ἐν τοῖς ἐπινικίοις ὡςίτινες οἱ τὰ λαμπρὰ φοροῦντες ἱμάτια καὶ εἰσιόντες εἰς τιμὴν τοῦ βασιλέως· οὐ διὰ τοῦτο δὲ μόνον, ἀλλ' ἵνα καὶ κατὰ τὸν καιρὸν κοινωνῆς τῷ Δεσπότη. Ἐσταυρώθη, φησὶν, ἐκεῖνος ἐν τῷ ξύλῳ· σταυρώθητι σὺ διὰ τοῦ βαπτίσματος· σταυρὸς γὰρ φησι καὶ βάπτισμα καὶ θάνατος, ἀλλὰ θάνατος ἀμαρτίας, ἀλλὰ σταυρὸς τοῦ παλαιοῦ ἀνθρώπου.

4. Ἄκουσον γοῦν τί φησὶν ὁ Παῦλος, πῶς ἀμφοτέρω λέγει περὶ τοῦ βαπτίσματος, ὅτι θάνατός ἐστιν ἀμαρτίας καὶ ὁ σταυρὸς· «ἢ ἀγνοεῖτε ὅτι ὅσοι εἰς Χριστὸν ἐβαπτίσθητε, εἰς τὸν θάνατον αὐτοῦ ἐβαπτίσθητε»; καὶ πάλιν· «ὁ παλαιὸς ἡμῶν ἄνθρωπος συνεσταυρώθη, ἵνα καταργηθῇ τὸ σῶμα τῆς ἀμαρτίας». Ἴνα οὖν μὴ ἀκούσας θάνατον καὶ ἀκούσας σταυρὸν φοβηθῆς, ἐπήγαγεν ὅτι ἀμαρτίας θάνατός ἐστιν ὁ σταυρὸς. Εἶδες, πῶς σταυρὸς τὸ βάπτισμα; Μάθε, ὅτι καὶ τὸν σταυρὸν βάπτισμα ἐκάλεσεν ὁ Χριστός, ἀντιδιδούς σοι καὶ ἀντιλαμβάνων τὸ ὄνομα τοῦ βαπτίσματος. Τὸ βάπτισμα τὸ σὸν ἐκάλεσε σταυρὸν· τὸν σταυρὸν τὸν ἐμόν, φησί, καλῶ βάπτισμα. Καὶ ποῦ τοῦτο φησί; «Βάπτισμα ἔχω βαπτισθῆναι, ὃ ὑμεῖς οὐκ οἴδατε». Καὶ πόθεν δῆλον, ὅτι περὶ τοῦ σταυροῦ λέγει; Προσηλθὼν αὐτῷ υἱὸν Ζεβεδαίου, μᾶλλον δὲ «ἢ μήτηρ τῶν υἱῶν Ζεβεδαίου» λέγουσα· «εἶπέ, ἵνα οὗτοι οἱ δύο υἱοί μου καθίσωσιν, εἷς ἐκ δεξιῶν καὶ εἷς ἐξ ἐξωνύμων ἐν τῇ βασιλείᾳ σου». Μητρὸς ἢ αἵτησις, εἰ καὶ ἀπερίσκεπτος. Τί οὖν ὁ Χριστός; «δύνασθε πιεῖν τὸ ποτήριον, ὃ ἐγὼ μέλλω πίνειν, καὶ τὸ βάπτισμα ὃ ἐγὼ βαπτίζομαι βαπτισθῆ-

7. Ρωμ. 6,3.

8. Ρωμ. 6,6.

9. Λουκᾶ 12,50.

10. Ματθ. 20,20-21.

διανέμονται οἱ βασιλικές δωρεές· γιατί αὐτὸς εἶναι ὁ νόμος τῶν ἐπινικίων. Τὸ ἴδιο κάμνουν καὶ οἱ κοσμικοὶ βασιλεῖς· τὶς ἡμέρες τῶν ἐπινικίων τὶς τιμοῦν μὲ πολλὰς τιμές. Ἄλλ' ὁ τρόπος τῆς τιμῆς ἐκείνης εἶναι γεμάτος ἀτιμία· γιατί ποιά τιμὴ εἶναι τὰ θέατρα καὶ τὰ ὄσα παίζονται καὶ λέγονται στὰ θέατρα; δὲν εἶναι ὄλα γεμάτα ἀπὸ ντροπῆ καὶ ἄξια γιὰ πολλὰ γέλια; ἐνῶ αὐτὴ ἡ τιμὴ εἶναι ἄξια τῆς μεγαλοδωρεᾶς ἐκείνου πού μᾶς τίμησε. Γι' αὐτὸ νομοθέτησαν σήμερα νὰ ἐορτάζονται τὰ ἐπινίκια, γιὰ νὰ σοῦ ὑπενθυμίσουν μὲ τὸν καιρὸ τῆ νίκη τοῦ δεσπότη, καὶ νὰ ὑπάρχουν κατὰ τὴν ἡμέρα τῶν ἐπινικίων μερικοὶ πού θὰ φοροῦν τὰ λαμπρὰ ἐνδύματα καὶ θὰ παίρνουν μέρος στὴν τιμὴ τοῦ βασιλιᾶ καὶ ὄχι μόνο γι' αὐτὸ, ἀλλὰ καὶ γιὰ νὰ συμμετέχεις κατὰ τὸν καιρὸ αὐτὸ στὰ τοῦ Κυρίου. Σταυρώθηκε, λέγει, ἐκεῖνος ἐπάνω στὸ ξύλο· σταυρώσου καὶ σὺ μὲ τὸ βάπτισμα· γιατί λέγει, τὸ βάπτισμα εἶναι σταυρὸς καὶ θάνατος, ἀλλὰ θάνατος τῆς ἀμαρτίας καὶ σταυρὸς τοῦ παλαιοῦ ἀνθρώπου.

4. Ἦκουσε λοιπὸν τί λέγει ὁ Παῦλος, πῶς καὶ τὰ δυὸ τὰ λέγει περὶ τοῦ βαπτίσματος, ὅτι δηλαδὴ εἶναι θάνατος τῆς ἀμαρτίας καὶ ὁ σταυρὸς· «ἢ ἀγνοεῖτε ὅτι ὄσοι βαπτισθήκατε στὸ ὄνομα τοῦ Χριστοῦ, βαπτισθήκατε στὸ θάνατο αὐτοῦ;»⁷ καὶ πάλι· «ὁ παλαιὸς ἄνθρωπός μας σταυρώθηκε μαζί μὲ τὸ Χριστό, γιὰ νὰ καταργηθεῖ τὸ σῶμα τῆς ἀμαρτίας»⁸. Γιὰ νὰ μὴ φοβηθεῖς λοιπὸν ἀκούοντας θάνατο καὶ σταυρὸ, πρόσθεσε ὅτι θάνατος τῆς ἀμαρτίας εἶναι ὁ σταυρὸς. Εἶδες πῶς τὸ βάπτισμα εἶναι σταυρὸς; μάθε ὅτι καὶ τὸν σταυρὸ τὸν ὀνόμασε ὁ Χριστὸς βάπτισμα, δίνοντας στὸ βάπτισμά του τὸ ὄνομα τοῦ σταυροῦ καὶ στὸ σταυρὸ τὸ ὄνομα τοῦ βαπτίσματος· τὸ βάπτισμά σου τὸ ὀνόμασε σταυρὸ· τὸν δικό μου σταυρὸ, λέγει, τὸν ὀνομάζω βάπτισμα. Καὶ ποῦ τὸ λέγει αὐτό; «ἔχω νὰ βαπτισθῶ ἓνα βάπτισμα, πού δὲν τὸ γνωρίζετε σεῖς»⁹. Καὶ ἀπὸ ποῦ εἶναι φανερό ὅτι τὸ λέγει γιὰ τὸ σταυρὸ; Τὸν πλησίασαν οἱ υἱοὶ τοῦ Ζεβεδαίου, ἢ καλύτερα «ἢ μητέρα τῶν υἱῶν Ζεβεδαίου», λέγοντας· «πέες, ὥστε αὐτοὶ οἱ δυὸ υἱοὶ μου νὰ καθήσουν στὴ βασιλεία σου ἓνας στὰ δεξιὰ σου καὶ ὁ ἄλλος στὰ ἀριστερά σου»¹⁰. Τὸ αἴτημα, ἂν καὶ ἦταν ἀπερίσκεπτο, ἦταν μητέρας. Τί λοιπὸν ἀπαντᾷ ὁ Χριστὸς; «μπορεῖτε νὰ πιεῖτε τὸ ποτήρι πού πρόκειται ἐγὼ νὰ πιῶ

ναι»; Ὁρᾶς ὅτι βάπτισμα τὸν σταυρὸν ἐκάλεσε· πόθεν τοῦτο δῆλον; «δύνασθε», φησί, «πιεῖν τὸ ποτήριον, ὃ ἐγὼ μέλλω πίνειν;». Ποτήριον τὸ πάθος λέγει καὶ διὰ τοῦτο φησί· «πάτερ, εἰ δυνατόν, παρελθέτω τὸ ποτήριον τοῦτο ἀπ' ἐμοῦ». Εἶδες πῶς βάπτισμα τὸν σταυρὸν ἐκάλεσε καὶ τὸ πάθος ποτήριον; Ἐκάλεσε δὲ οὕτως, οὐκ ἐπειδὴ αὐτὸς ἐκαθαίρετο (πῶς γάρ, «ὅς γε ἁμαρτίαν οὐκ ἐποίησεν οὐδὲ δόλος ἦν ἐν τῷ στόματι αὐτοῦ»);, ἀλλ' ἐπειδὴ τὸ αἷμα τὸ ρεῦσαν ἐκεῖθεν ἅπασαν τὴν οἰκουμένην ἐκάθηρε. Διὰ τοῦτο καὶ ὁ Παῦλος φησί· «εἰ σύμφυτοι γεγόναμεν τῷ ὁμοιώματι τοῦ θανάτου αὐτοῦ 10 διὰ τοῦ βαπτίσματος». Οὐκ εἶπε 'τῷ θανάτῳ', ἀλλὰ «τῷ ὁμοιώματι τοῦ θανάτου αὐτοῦ». Θάνατος μὲν γὰρ κάκεινο καὶ τοῦτο, ἀλλ' οὐ τοῦ αὐτοῦ πράγματος· ἐκεῖνο μὲν γὰρ σώματος, τοῦτο δὲ ἁμαρτίας· διὰ τοῦτο ὁμοίωμα θανάτου.

5. Τί οὖν; ἀποθνήσκουμεν μόνον μετὰ τοῦ Δεσπότου καὶ ἐν τοῖς 15 σκυθρωποῖς κοινωνοῦμεν μόνον; Μάλιστα μὲν οὐδὲ τοῦτο σκυθρωπόν, τὸ κοινωνῆσαι θανάτῳ δεσποτικῶ. Πλὴν μικρὸν ἀνάμεινον καὶ ὄψει καὶ ἐν τοῖς χρηστοῖς κοινωνοῦντά σε· «εἰ γὰρ ἀπεθάνομεν σὺν αὐτῷ», φησί, «πιστεύομεν ὅτι καὶ συζήσομεν αὐτῷ». Ὁμοῦ γὰρ καὶ ταφή καὶ ἀνάστασις ἐστὶν ἐν τῷ βαπτίσματι κατὰ 20 τὸν αὐτὸν καιρὸν· ἀφήσει κάτω τὸν παλαιὸν ἄνθρωπον καὶ λαμβάνει τὸν καινὸν καὶ ἀνίσταται, «ὥσπερ ἠγέρθη ὁ Χριστὸς διὰ τῆς δόξης τοῦ Πατρός». Ὁρᾶς πῶς πάλιν τὴν ἀνάστασιν λέγει; Ἀλλὰ διατί ἢ μὲν ἡμετέρα ἀνάστασις καὶ ἢ ταφή καὶ ὁ θάνατος ἐν τῷ αὐτῷ καιρῷ (ὁμοῦ γὰρ καὶ θαπτόμεθα καὶ ἀνιστάμεθα), ἢ δὲ τοῦ 25 Δεσπότου ἐβράδυνεν; ἐν τρισὶ γὰρ ἡμέραις ἠγέρθη. Διατί οὖν ἢ μὲν ἡμετέρα ἀνάστασις ἀθρόον, ἢ δὲ δεσποτικὴ βραδυτέρα; Ναὶ συμφερόντως, ἵνα μάθῃς ὅτι οὐ δι' ἀσθένειαν ἢ βραδυτής· ὁ γὰρ τὸν δοῦλον ἀναστῆσαι δυνήθεις ἐν βραχείᾳ καιροῦ ροπῇ πολλῶ μᾶλλον ἑαυτὸν ἀναστῆσαι ἠδύνατο.

30 Τίνος οὖν ἔνεκεν ἢ βραδυτής; τίνος ἔνεκεν ἢ τριήμερος ταφή; Ἴνα βραδύναντος τοῦ θανάτου καὶ διὰ τῆς βραδυτήτος ἀναμφισβή-

11. Ματθ. 20,22.

12. Ματθ. 26,39.

13. Ἦσ. 53,9.

14. Ρωμ. 6,5.

15. Ρωμ. 6,8.

16. Ρωμ. 6,4.

καὶ νὰ βαπτισθεῖται τὸ βάπτισμα ποὺ βαπτίζομαι ἐγώ;»¹¹. Βλέπεις ὅτι ὀνόμασε βάπτισμα τὸ σταυρὸ· ἀπὸ ποῦ εἶναι αὐτὸ φανερό; «Μπορεῖτε», λέγει, «νὰ πιεῖτε τὸ ποτήρι ποὺ πρόκειται ἐγὼ νὰ πιῶ;». Ποτήρι ὀνομάζει τὸ πάθος καὶ γι' αὐτὸ λέγει· «Πατέρα, ἂν εἶναι δυνατὸ ἄς ἀποφύγω τὸ ποτήρι αὐτό»¹². Εἶδες πῶς ὀνόμασε βάπτισμα τὸ σταυρὸ καὶ τὸ πάθος ποτήρι; καὶ τὸ ὀνόμασε ἔτσι ὄχι ἐπειδὴ καθαριζόταν αὐτὸς (γιατὶ πῶς ἦταν δυνατὸ αὐτὸ γι' αὐτὸν «ποὺ ἁμαρτία δὲν ἔκαμε οὔτε δόλος ἀνέβηκε ποτὲ στὸ στόμα του»¹³); ἀλλ' ἐπειδὴ τὸ αἷμα ποὺ ἔτρεξε ἀπὸ ἐκεῖ καθάρισε ὅλη τὴν οἰκουμένη. Γι' αὐτὸ καὶ ὁ Παῦλος λέγει· «ἂν ἐνωθήκαμε μαζί του μὲ τὸ ὁμοίωμα τοῦ θανάτου τοῦ διὰ τοῦ βαπτίσματος»¹⁴· δὲν εἶπε «μὲ τὸ θάνατό του», ἀλλὰ «μὲ τὸ ὁμοίωμα τοῦ θανάτου του». Γιατὶ θάνατος εἶναι καὶ ἐκεῖνο καὶ αὐτό, ἀλλὰ ὄχι τοῦ ἴδιου πράγματος· ἐκεῖνο ἦταν θάνατος σώματος, ἐνῶ αὐτὸ θάνατος ἁμαρτίας· γι' αὐτὸ εἶναι ὁμοίωμα θανάτου.

5. Τί λοιπόν; πεθαίνομε μόνο μαζί μὲ τὸν Κύριο καὶ συμμετέχομε μόνο στὰ λυπηρά; Καὶ βέβαια οὔτε αὐτὸ εἶναι λυπηρό, τὸ νὰ γίνομε κοινωνοὶ στὸ θάνατό του. Πλὴν ὅμως περίμενε λίγο καὶ θὰ δεῖς νὰ συμμετέχεις καὶ στὰ εὐχάριστα· γιατί λέγει, «ἂν πεθάναμε μαζί μ' αὐτόν, πιστεύομε ὅτι καὶ θὰ ζήσομε μαζί του»¹⁵. Συμβαίνει δηλαδὴ κατὰ τὸ βάπτισμα συγχρόνως καὶ ταφὴ καὶ ἀνάστασις· ἀφήνει κάτω τὸν παλιὸ ἄνθρωπο καὶ παίρνει τὸν καινούργιο καὶ ἀνασταίνεται, «ὅπως ἀκριβῶς ἀναστήθηκε ὁ Χριστὸς μὲ τὴ δόξα τοῦ Πατέρα»¹⁶. Βλέπεις πῶς πάλι ἐννοεῖ τὴν ἀνάστασις; Ἀλλὰ γιατί ἡ δικὴ μας ἀνάστασις καὶ ταφὴ καὶ ὁ θάνατος γίνονται τὴν ἴδια ὥρα (γιατὶ συγχρόνως καὶ θαπτόμαστε καὶ ἀνασταίνομαστε), ἐνῶ τοῦ Κυρίου ἡ ἀνάστασις βράδυνε; γιατί ἀναστήθηκε μετὰ ἀπὸ τρεῖς ἡμέρες. Γιατί λοιπόν ἡ δικὴ μας ἀνάστασις γίνεται τὴν ἴδια στιγμή, ἐνῶ τοῦ Κυρίου ἔγινε βραδύτερα; Ἔγινε πρὸς τὸ συμφέρον μας, γιὰ νὰ μάθεις ὅτι ἡ βραδύτητα δὲν ὀφείλεται σὲ ἀδυναμία· γιατί ἐκεῖνος ποὺ μπόρεσε νὰ ἀναστήσει τὸν δοῦλο μέσα σὲ μιὰ στιγμή, πολὺ περισσότερο μπορούσε ν' ἀναστήσει τὸν ἑαυτὸ του.

Γιὰ ποιὸ λόγο λοιπόν συνέβηκε αὐτὴ ἡ βραδύτητα; γιὰ ποιὸ λόγο ἡ ταφὴ διάρκησε τρεῖς ἡμέρες; Γιὰ νὰ γίνῃ μὲ τὴ βραδύτητα

τητος τῆς ἀναστάσεως ἢ ἀπόδειξις γένηται. Ὅπου γὰρ καὶ νῦν μετὰ τοσαύτην ἀπόδειξιν εἰσιν ἄνθρωποι λέγοντες ὅτι δοκῆσει ἔπαθεν, εἰ μὴ τοσαύτη γέγονε βραδυτῆς, τί οὐκ ἂν εἶπον ἐκεῖνοι; Οὐδὲ γὰρ τῷ λόγῳ τῆς ἀναστάσεως ὁ διάβολος ἐπιβουλεύσαι ἐβού-
 5 λητο μόνον, ἀλλὰ καὶ τῇ πίστει τοῦ θανάτου· ἦδει γάρ, ἦδει σαφῶς ὅτι κοινὸν φάρμακον τῆς οἰκουμένης ὁ σωτήριος θάνατος ἦν καὶ ἐξελεῖν τοῦτον τῆς πίστεως τῶν ἀνθρώπων ἐσπούδαζεν, ἵνα ἀνέλη-
 τὴν σωτηρίαν. Διὰ τοῦτο βραδύνει ὁ Δεσπότης ἐν τῇ ἀναστάσει καὶ προσέρχονται οἱ Ἰουδαῖοι λέγοντες· «δὸς ἡμῖν στρατιώτας, ἵνα
 10 τηρήσωμεν τὸν τάφον». Ὡ τῆς ἀναισχυντίας· πότε νεκρὸν εἶδες, ὦ Ἰουδαῖε, τηρούμενον; Εἰ γὰρ κοινὸς νεκρὸς ἦν καὶ ψιλὸς ἄνθρωπος ὁ σταυρωθεὶς, τί ξένα καὶ παράδοξα ποιεῖς πράγματα; τί φοβεῖ καὶ τρέμεις καὶ φύλακας συνάγεις; Πλὴν ἀλλ' οὐδὲ ἐκώλυσεν ὁ Θεός, ἀλλ' ἀφῆκε φυλάττεσθαι, ἵνα ἐν τοῖς ἔργοις τῶν χειρῶν αὐτοῦ συλ-
 15 ληφθῆ ὁ ἁμαρτωλός. Ἐκεῖνοι μὲν γὰρ ἔλεγον, «δὸς ἡμῖν στρατιώ-
 τας, ἵνα μὴ κλέψωσιν αὐτὸν οἱ μαθηταὶ αὐτοῦ καὶ εἶπωσιν ὅτι ἀνέ-
 στη», συνέβη δὲ τούναντίον· ἔλαβον γὰρ στρατιώτας, ἵνα μὴ ἀνα-
 στάντος αὐτοῦ λέγωσιν, ὅτι ἔκλεψαν αὐτὸν οἱ μαθηταὶ αὐτοῦ καὶ οὐκ ἀνέστη, καὶ τὰ κατὰ τῆς ἀναστάσεως σκευωρούμενα ὑπὲρ τῆς
 20 ἀναστάσεως γέγονε καὶ τοὺς ἐπιβούλους αὐτοὺς μάρτυρας ἐποίησε τῆς ἀναστάσεως ὁ Χριστός, ἵνα ἐκκόψη τὴν ἀπολογίαὶν αὐτῶν τὴν ἐν ἐκείνῃ τῇ ἡμέρᾳ.

6. Τίνος μὲν οὖν ἔνεκεν ἐν τῷ καιρῷ τούτῳ μυσταγωγείσθαι ἐκέλευσαν οἱ πατέρες, ἱκανῶς οἶμαι ἔγωγε διὰ τῶν εἰρημένων ὑμῖν
 25 παρεστήσαμεν. Βούλομαι δὲ καὶ ἕτερον ὑμῖν ἀποδοῦναι χρέος, εἰ μὴ πρὸς τὴν ἀκρόασιν ἀπεκάμετε, καὶ εἰπεῖν, τίνος ἔνεκεν γυμνοὺς καὶ ἀνυποδέτους ὑμᾶς πρὸς τὰς τῶν ἐξορκιζόντων ἐντεῦθεν παρα-
 πέμπομεν φωνάς· καὶ γὰρ καὶ ἐνταῦθα ἢ αὐτὴ αἰτία φανεῖται πάλιν, ὅτι πόλεμον νικήσας ὁ βασιλεὺς αἰχμαλώτους ἔλαβε. Τοιοῦτον δὲ
 30 τῶν αἰχμαλώτων τὸ σχῆμα. Ἄκουσον γοῦν τί φησι πρὸς τοὺς Ἰου-
 δαίους ὁ Θεός· «ὄν τρόπον ἐπορεύθη ὁ παῖς μου Ἡσαΐας γυμνός καὶ ἀνυπόδετος, οὕτως πορεύσονται υἱοὶ Ἰσραὴλ εἰς τὴν αἰχμαλωσίαν γυμνοὶ καὶ ἀνυπόδετοι». Βουλόμενος τοίνυν ἀναμνησαί σε τῆς προ-

17. Πρβλ. Ματθ. 27,63-66.

18. Ἡσ. 20,3.

αὐτὴ τοῦ θανάτου ἀναμφισβήτητη ἢ ἀπόδειξη τῆς ἀναστάσεως. Γιατὶ τὴ στιγμὴ πού καὶ τώρα μετὰ τὴν τόσο μεγάλη ἀπόδειξη ὑπάρχουν ἄνθρωποι πού λέγουν ὅτι φαινομενικὰ ἔπαθε, ἂν δὲν συνέβαινε τόση βραδύτητα τί δὲν θὰ ἔλεγαν ἐκεῖνοι; Γιατὶ ὁ διάβολος δὲν ἤθελε νὰ βλάψει τὴν ἀνάστασι μόνον μὲ τὸ λόγο, ἀλλὰ καὶ μὲ τὴν πίστιν στὸ θάνατό του· γιατί γινώριζε, γινώριζε μὲ σαφήνεια ὅτι ὁ σωτήριος θάνατος ἦταν κοινὸ φάρμακο τῆς οἰκουμένης καὶ φρόντιζε νὰ τὸν ἀπομακρύνει ἀπὸ τὴν πίστιν τῶν ἀνθρώπων. Γι' αὐτὸ ὁ Κύριος ἀργεῖ ν' ἀναστηθεῖ καὶ ἔρχονται οἱ Ἰουδαῖοι λέγοντας· «δῶσε μας στρατιῶτες γιὰ νὰ φυλάξομε τὸν τάφο»¹⁷. Πῶ πῶ ἀδιαντροπιά! Πότε, Ἰουδαῖε, εἶδες νεκρὸ νὰ φυλάσσεται; Γιατί, ἂν ἦταν κοινὸς νεκρὸς καὶ ἀπλὸς ἄνθρωπος ἐκεῖνος πού σταυρώθηκε, γιατί κάμνεις παράξενα καὶ παράδοξα πράγματα; γιατί φοβᾶσαι καὶ τρέμεις καὶ συγκεντρώνεις φύλακες; Πλὴν ὅμως οὔτε αὐτὸ ἐμπόδισε ὁ Θεός, ἀλλ' ἐπέτρεψε νὰ φυλαχθεῖ, ὥστε μὲ τὰ ἔργα τῶν χειρῶν του νὰ συλληφθεῖ ὁ ἁμαρτωλός. Γιατί ἐκεῖνοι ἔλεγαν, «δῶσε μας στρατιῶτες, γιὰ νὰ μὴ τὸν κλέψουν οἱ μαθητές του καὶ ποῦν ὅτι ἀναστήθηκε», συνέβηκε ὅμως τὸ ἀντίθετο· γιατί ἔλαβαν στρατιῶτες, γιὰ νὰ μὴ λέγουν, ἀφοῦ ἀναστηθεῖ, ὅτι τὸν ἔκλεψαν οἱ μαθητές του καὶ δὲν ἀναστήθηκε, ἀλλ' οἱ σκευωρίες κατὰ τῆς ἀναστάσεως ἀπέβησαν ὑπὲρ τῆς ἀναστάσεως καὶ τοὺς ἐπίβουλους αὐτοὺς τοὺς ἔκαμε ὁ Χριστὸς μάρτυρες τῆς ἀναστάσεως, γιὰ νὰ τοὺς στερῆσει τὴ δικαιολογία κατὰ τὴν ἡμέρα ἐκείνη.

6. Γιὰ ποιὸ λόγο λοιπὸν πρόσταξαν οἱ πατέρες νὰ γίνεται ἡ μυσταγωγία τοῦ βαπτίσματος κατὰ τὸν καιρὸ αὐτὸ νομίζω πὼς σᾶς τὸ ἐξήγησα ἰκανοποιητικὰ μὲ τὰ ὅσα σᾶς εἶπα. Θέλω ὅμως νὰ σᾶς ἐξοφλήσω καὶ ἄλλο χρέος μου, ἂν δὲν σᾶς κούρασε ἡ ἀκρόασις, καὶ νὰ σᾶς πῶ, γιὰ ποιὸ λόγο σᾶς στέλνομε ἀπὸ ἐδῶ γυμνοὺς καὶ ἀνυπόδετους πρὸς τὶς φωνές τῶν ἐξορκιστῶν· γιατί καὶ ἐδῶ θὰ φανεῖ πάλι ἡ ἴδια αἰτία, ὅτι νίκησε στὸν πόλεμο ὁ βασιλιάς καὶ συνέλαβε αἰχμαλώτους. Τέτοια εἶναι ἡ ἐμφάνισις τῶν αἰχμαλώτων. Ἄκουσε λοιπὸν τί λέγει ὁ Θεὸς πρὸς τοὺς Ἰουδαίους· «ὅπως πορεύθηκε ὁ δοῦλος μου Ἡσαΐας γυμνὸς καὶ ἀνυπόδετος, ἔτσι θὰ πορευθοῦν οἱ υἱοὶ τοῦ Ἰσραὴλ στὴν αἰχμαλωσία γυμνοὶ καὶ ἀνυπόδετοι»¹⁸. Θέλοντας λοιπὸν νὰ σοῦ ὑπενθυμίσει τὴν προηγούμενη τυ-

τέρας τοῦ διαβόλου τυραννίδος διὰ τοῦ σχήματος παραπέμπει σε πρὸς τὴν μνήμην τῆς δυσγενείας τῆς παλαιᾶς. Διὰ τοῦτο οὐχὶ γυμνοὶ καὶ ἀνυπόδετοι μόνον ἐστήκατε, ἀλλὰ καὶ τὰς χεῖρας ὑπτίας ἔχοντες, ἵνα καὶ τὴν μετὰ ταῦτα ὁμολογήτε τοῦ Θεοῦ δεσποτείαν, ἣ 5 νῦν προσέρχεσθε. Σκῦλά ἐστε καὶ λάφυρα πάντες ὑμεῖς· καὶ τῶν σκύλων τούτων ὁ Ἡσαΐας μέμνηται πόρρωθεν πρὸ τῆς τῶν πραγμάτων ἐκβάσεως προαναφωνῶν οὕτως· «αὐτὸς τοῦ ἰσχυροῦ μεριεῖται σκῦλα»· καὶ πάλιν· «ἦλθε κηρῦσαι αἰχμαλώτοις ἄφεςιν». Ὁ Δαυὶδ δὲ μετὰ τούτου τὴν αἰχμαλωσίαν ταύτην προφητεύων ἔλεγεν· 10 «ἀνέβης εἰς ὕψος, ἠχμαλώτευσας αἰχμαλωσίαν». Ἀλλὰ μὴ στυγνάσης ἀκούων αἰχμαλωσίαν· οὐδὲν γὰρ ταύτης τῆς αἰχμαλωσίας μακαριώτερον. Ἡ μὲν γὰρ τῶν ἀνθρώπων αἰχμαλωσία ἀπὸ ἐλευθερίας εἰς δουλείαν ἄγει, αὕτη δὲ ἀπὸ δουλείας εἰς ἐλευθερίαν μεθίστησι· καὶ ἡ μὲν τῶν ἀνθρώπων ἀποστερεῖ πατρίδος καὶ πρὸς τὴν 15 ξένην ἄγει, αὕτη δὲ ἡ αἰχμαλωσία ἐκβάλλει τῆς ξένης καὶ ἄγει πρὸς τὴν πατρίδα, τὴν ἄνω Ἱερουσαλήμ. Ἡ τῶν ἀνθρώπων αἰχμαλωσία ἀποστερεῖ μητρός, αὕτη δὲ πρὸς τὴν μητέρα σε ἄγει τὴν κοινὴν πάντων ἡμῶν. Ἐκεῖνη καὶ συγγενῶν καὶ πολιτῶν διαζεύγνυσιν, αὕτη δὲ πρὸς τοὺς πολίτας ἄγει τοὺς ἄνω· καὶ γὰρ «συμπολιταὶ 20 ἐστέ» φησι «τῶν ἀγίων». Τὸ μὲν οὖν σχῆμα τοῦτον ἔχει τὸν λόγον.

7. Τίνος δὲ ἔνεκεν αἱ τῶν ἐξορκιστῶν φωναί, αἱ φοβεραὶ ἐκεῖναι καὶ φρικώδεις, ἀναμιμνήσκουσί σε τοῦ κοινοῦ Δεσπότη, τῆς κολλάσεως, τῆς τιμωρίας, τῆς γεέννης; Διὰ τὴν ἀναισχυντίαν τῶν δαιμόνων. Καὶ γὰρ πρόβατον ἀσφράγιστον ὁ κατηχούμενός ἐστι καὶ 25 πανδοχεῖον ἔρημον καὶ ἀθύρωτον καταγώγιον πᾶσι προκείμενον ἀπλῶς, ληστῶν καταδρομὴ, θηρίων καταφυγὴ, δαιμόνων οἴκησις. Ἐπεὶ οὖν ἔδοξε τῷ βασιλεῖ διὰ πολλὴν φιλανθρωπίαν τὸ πανδοχεῖον τοῦτο τὸ ἔρημον, τὸ ἀθύρωτον, τὴν καταφυγὴν τῶν ληστῶν βασιλικὰς αὐλὰς γενέσθαι, διὰ τοῦτο ἔπεμψε προετοιμάζοντας τὸ 30 καταγώγιον ἡμᾶς τοὺς διδάσκοντας κάκεινους τοὺς ἐξορκίζοντας. Καὶ ἡμεῖς μὲν οἱ διδάσκοντες τοὺς τοίχους σαθροὺς ὄντας ποιοῦμεν

19. Ἡσ. 53,12.

20. Ἡσ. 61,1.

21. Ψαλμ. 67,19.

22. Ἐφ. 2,19.

ραννική ἐξουσία τοῦ διαβόλου σὲ παραπέμπει μὲ τὸ σχῆμα αὐτὸ στὴ μνήμη τῆς παλιᾶς ταπεινῆς γενεᾶς σου. Γι' αὐτὸ στέκεσθε ὄχι μόνο γυμνοὶ καὶ ἀνυπόδετοι, ἀλλ' ἔχοντας καὶ τὰ χέρια ὑψωμένα, γιὰ νὰ ὁμολογεῖτε καὶ τὴν στὴ συνέχεια ἐξουσία τοῦ Θεοῦ, στὴν ὁποία τώρα προσέρχεσθε. Αἰχμάλωτοι καὶ λάφυρα εἶστε ὅλοι σεῖς· καὶ γι' αὐτὰ τὰ λάφυρα μιλάει ὁ Ἡσαΐας προλέγοντας αὐτὰ πολὺ μπροστὰ ἀπὸ τὴν πραγματοποίησιν αὐτῶν ὡς ἐξῆς: «αὐτὸς θὰ μοιράσει λάφυρα ἀπὸ τὸν ἰσχυρό»¹⁹. καὶ πάλι «ἦρθε νὰ κηρύξει ἐλευθερία στοὺς αἰχμαλώτους»²⁰. Καὶ ὁ Δαυὶδ μαζί μ' αὐτὸν προφητεύοντας αὐτὴ τὴν αἰχμαλωσίαν ἔλεγε: «ἀνέβηκες ψηλά καὶ αἰχμαλώτισες αἰχμαλώτους»²¹. Ἀλλὰ μὴ δυσανασχετήσεις ἀκούοντας αἰχμαλωσίαν· γιατί τίποτε δὲν ὑπάρχει πιὸ μακάριο ἀπὸ τὴν αἰχμαλωσίαν αὐτή. Γιατί ἡ αἰχμαλωσία τῶν ἀνθρώπων ὁδηγεῖ τὸν αἰχμάλωτο ἀπὸ τὴν ἐλευθερίαν στὴ δουλείαν, ἐνῶ αὐτὴ τὸν μεταφέρει ἀπὸ τὴν δουλείαν στὴν ἐλευθερίαν· ἡ αἰχμαλωσία τῶν ἀνθρώπων ἀποστερεῖ ἀπὸ τὸν ἄνθρωπο τὴν πατρίδα καὶ τὸν ὁδηγεῖ σὲ ξένη πατρίδα, ἐνῶ αὐτὴ ἡ αἰχμαλωσία τὸν βγάζει ἀπὸ τὴν ξένη καὶ τὸν ὁδηγεῖ στὴν πατρίδα του, τὴν οὐράνια Ἱερουσαλήμ. Ἡ αἰχμαλωσία τῶν ἀνθρώπων ἀποστερεῖ τὸν ἄνθρωπο ἀπὸ τὴν μητέρα του, ἐνῶ αὐτὴ σὲ ὁδηγεῖ στὴν κοινὴν μητέρα ὅλων μας. Ἐκείνη χωρίζει τὸν ἄνθρωπο ἀπὸ συγγενεῖς καὶ συμπολίτες, ἐνῶ αὐτὴ τὸν ὁδηγεῖ πρὸς οὐράνιους συμπολίτες· γιατί λέγει, «συμπολίτες εἶστε τῶν ἁγίων»²². Ἡ ἐξωτερικὴ λοιπὸν ἐμφάνισις τῶν ὁδηγουμένων στοὺς ἐξορκιστὰς ἔχει αὐτὴ τὴν σημασίαν.

7. Γιὰ ποιὸν λόγον ὅμως οἱ φωνῆς τῶν ἐξορκιστῶν, οἱ φοβερὲς ἐκεῖνες καὶ γεμάτες φρίκη, σοῦ ὑπενθυμίζουν τὸν κοινὸν Κύριον, τὴν κόλασιν, τὴν τιμωρίαν καὶ τὴν γέενναν; Ἐξ αἰτίας τῆς ἀδιαντροπιᾶς τῶν δαιμόνων. Γιατί ὁ κατηχούμενος εἶναι πρόβατον ἀσφράγιστον, πανδοχεῖον ἔρημον καὶ καταγώγιον χωρὶς θύρας, ποῦ βρίσκεται στὴ διάθεσιν ὅλων γενικῶς, εἶναι κρυψώνας τῶν ληστῶν, καταφύγιον τῶν θηρίων, οἴκημα τῶν δαιμόνων. Ἐπειδὴ λοιπὸν θέλησε ὁ βασιλεὺς ἀπὸ πολλῆς φιλανθρωπίας τὸ ἔρημον αὐτὸ πανδοχεῖον, τὸ ἀθύρωτον, τὸ καταφύγιον τῶν ληστῶν, νὰ γίνῃ βασιλικὴ αὐλή, γι' αὐτὸ ἔστειλε νὰ προετοιμάσουν τὸ καταγώγιον ἐμᾶς τοὺς δασκάλους καὶ ἐκείνους τοὺς ἐξορκιστὰς. Ἐμεῖς λοιπὸν οἱ δάσκαλοι μὲ

ὄχυροὺς διὰ τῆς διδασκαλίας· «πᾶς» γάρ φησιν, «ὅστις ἀκούει μου τοὺς λόγους τούτους καὶ ποιεῖ αὐτούς, ὁμοιωθήσεται ἀνδρὶ φρονίμῳ, ὅστις ᾠκοδόμησε τὴν οἰκίαν αὐτοῦ ἐπὶ τὴν πέτραν». Ἀσφαλῆ καταβάλλωμεν τὰ θεμέλια, ἕως ἂν παραγένηται ὁ βασιλεύς· εἴ 5 πού ρῦπὸν τινα καὶ βόρβορον ἴδωμεν, ἐξαντλοῦμεν· τοιοῦτον γὰρ ἢ συνήθεια τῆς ἀμαρτίας, δυσώδης καὶ ἀκάθαρτος. Ἄκουσον γοῦν πῶς αὐτῆς τὴν φύσιν ὁ Δαυὶδ λέγει· «ὡσεὶ φορτίον βαρὺ ἐβαρύνθησαν ἐπ' ἐμέ· προσώζεσαν καὶ ἐσάπησαν οἱ μῶλωπέδες μου ἀπὸ προσώπου τῆς ἀφροσύνης μου». Ἡμεῖς μὲν ἐξαντλοῦμεν τὴν δυσωδίαν 10 καὶ τίθεμεν τὸ μύρον τὸ πνευματικόν, οἱ δὲ ἐξορκίζοντες διὰ τῶν φοβερῶν ἐκείνων φωνῶν περισκοποῦσι, μή που θηρίον, μή που ὄφις, μή που ἔχις, μή που σκορπίος· μετὰ γὰρ τὸ τὴν φωνὴν ἀκοῦσαι τὴν φοβερὰν ἐκείνην, κἂν χαλεπὸν ἦ τὸ θηρίον, οὐ δύναται καταδύεσθαι οὐδὲ φωλεύειν, ἀλλ' ἄνεισι καὶ δραπετεύει καὶ μὴ βου- 15 λόμενον.

8. Ἐβουλόμην εἰπεῖν καὶ ἕτερον, ὅπερ οὐχ ὑπεσχόμην εἰπεῖν· ἀναγκαῖον δὲ ἦν εἰπεῖν, τίνος ἕνεκεν ἡμεῖς μὲν πιστοί, οἱ δὲ ἀμύητοι κατηχούμενοι. Καὶ γὰρ αἰσχρὸν ὄντως καὶ καταγέλαστον τιμὴν λαμβάνοντα μηδὲ τὸ ὄνομα τῆς τιμῆς εἰδέναί. Ἀλλὰ τί πάθω; ἐπέ- 20 στη μοι πάλιν ἢ τῶν ὄρκων φροντὶς καὶ βραδυτῆτα ἐνεκάλεσε καὶ τὸν λόγον ἔλκει πρὸς ἑαυτήν. Διὰ τοῦτο τούτους εἰς τὴν ἐπιούσαν ἀναβαλλόμενοι τοὺς λόγους πρὸς τὴν περὶ τῶν ὄρκων παραίνεσιν τρεψώμεθα νῦν. Δεινὸν ὁ ὄρκος, ἀγαπητέ, δεινὸν καὶ ἐπιβλαβές· φάρμακον ὀλέθριον, δηλητήριον χαλεπὸν, τραῦμα κεκρυμμένον, 25 ἔλκος ἀφανές, νομὴ συνεσκιασμένη καὶ τὸ ἴον ἐπὶ τὴν ψυχὴν ἄγουσα· βέλος σατανικόν, ἀκόντιον πεπυρωμένον, μάχαιρα δίστομος, ρομφαία ἠκονημένη, ἀμαρτία ἀσύγνωστος, παρανομία ἀπολογίαν οὐκ ἔχουσα, βάραθρον βαθύ, κρημνὸς ἀπότομος, παγὶς ἰσχυρά, δίκτυον ἐκτεταμένον, δεσμὸς λυθῆναι μὴ δυνάμενος, βρόχος ἀδιεξό- 30 δευτος. Ἄρα ἀρκεῖ ταῦτα καὶ πιστεύετε, ὅτι δεινὸν ὁ ὄρκος καὶ πάντων ἀμαρτημάτων χαλεπώτερον; Πείσθητέ μοι, πείσθητε, παρακαλῶ· εἰ δέ τις ἀπιστεῖ, καὶ τὴν ἀπόδειξιν ἤδη παρέχομαι· ὅπερ

23. Ματθ. 7,24.

24. Ψαλμ. 37,5-6.

τῆ διδασκαλία μας κάμνομε τοὺς σαθροὺς τοίχους ἰσχυροὺς· γιατί λέγει, «ὁ καθένας πού ἀκούει τοὺς λόγους μου αὐτοὺς καὶ τοὺς ἐφαρμόζει, μοιάζει μὲ ἄνδρα φρόνιμο, πού ἔχτισε τὴν οἰκία του ἐπάνω στὴν πέτρα»²³. Καθιστοῦμε γερὰ τὰ θεμέλια, μέχρι πού νὰ ρθεῖ ὁ βασιλιάς. Ἐὰν δοῦμε κάπου κάποια κηλίδα καὶ βρωμιὰ τὴν καθαρίζομε· γιατί τέτοια εἶναι ἡ φύση τῆς ἁμαρτίας, βρωμερὴ καὶ ἀκάθαρτη. Ἐκουσε λοιπὸν πῶς χαρακτηρίζει ὁ Δαυὶδ τὴ φύση αὐτῆς· «σὰν βαρὺ φορτίο ἔπεσε μὲ βάρος πολὺ ἐπάνω μου· βρώμισαν καὶ σάπισαν τὰ τραύματά μου ἐξ αἰτίας τῆς ἀφροσύνης μου»²⁴. Ἐμεῖς λοιπὸν καθαρίζομε τὴ δυσωδία καὶ τοποθετοῦμε τὸ πνευματικὸ μύρο, ἐνῶ οἱ ἐξορκιστὲς μὲ τὰ φοβερά ἐκεῖνα λόγια προσέχουν τριγύρω, μήπως ὑπάρχει κάπου θηρίο, μήπως φίδι, μήπως ὄχιά, μήπως σκορπιός· γιατί, ἀφοῦ ἀκούσει τὴ φοβερὴ ἐκείνη φωνή, κι ἂν ἀκόμη εἶναι φοβερό τὸ θηρίο, δὲν μπορεῖ νὰ παραμείνει καὶ νὰ φωλιάσει ἐκεῖ, ἀλλὰ βγαίνει καὶ δραπετεύει καὶ χωρὶς νὰ τὸ θέλει.

8. Ἦθελα νὰ σᾶς πῶ καὶ κάτι ἄλλο, πού δὲν ὑποσχέθηκα νὰ σᾶς πῶ· ἔπρεπε λοιπὸν νὰ σᾶς πῶ, γιὰ ποιό λόγο ἐμεῖς ὀνομαζόμεστε πιστοί, ἐνῶ οἱ ἀμύητοι κατηχούμενοι. Γιατὶ εἶναι ντροπὴ πραγματικὰ καὶ ἄξιο γιὰ γέλια νὰ λαμβάνει κανεὶς τιμὴ καὶ νὰ μὴ γνωρίζει τὸ ὄνομα τῆς τιμῆς. Ἀλλὰ τί νὰ κάνω; μοῦ ἦρθε πάλι ἡ φροντίδα γιὰ τοὺς ὄρκους κατηγορώντας με γιὰ βραδύτητα καὶ σύροντας τὸ λόγο πρὸς τὸν ἑαυτὸ της. Γι' αὐτό, ἀφοῦ ἀναβάλομε αὐτοὺς τοὺς λόγους γιὰ τὴν ἄλλη ὁμιλία, ἄς ἔρθομε τώρα στὴν παραίνεση περὶ τῶν ὄρκων. Εἶναι φοβερό, ἀγαπητέ, ὁ ὄρκος, φοβερό πράγμα καὶ ἐπιβλαβές· φάρμακο ὀλέθριο, δηλητήριο φοβερό, τραῦμα κρυφόν, πληγὴ ἀφανὴς, τροφὴ συγκαλυμμένη, πού ὀδηγεῖ τὸ δηλητήριο στὴν ψυχὴ· εἶναι βέλος σατανικόν, ἀκόντιο πυρωμένο, μαχαίρι δίκοπο, ρομφαία ἀκονισμένη, ἁμαρτία ἀσυγχώρητη, παρανομία πού δὲν ἔχει ἀπολογία, βάραθρο βαθύ, γκρεμὸς ἀπότομος, παγίδα ἰσχυρὴ, δίχτυ ἀπλωμένο, δεσμὸς πού δὲν εἶναι δυνατὸ νὰ λυθεῖ, βρόχος χωρὶς διέξοδο. Ἐραγε ἀρκοῦν αὐτὰ καὶ πιστεύετε, ὅτι εἶναι φοβερό πράγμα ὁ ὄρκος καὶ πιὸ φοβερό ἀπὸ ὅλα τὰ ἁμαρτήματα; Πιστέψτε με, πιστέψτε με, σᾶς παρακαλῶ· ἂν ὁμοίως κάποιος δὲν πιστεύει, σᾶς παρουσιάζω τώρα καὶ τὴν ἀπόδειξη·

γὰρ οὐδεμίᾳ ἁμαρτία κέκτηται, τοῦτο αὕτη ἢ ἁμαρτία ἔχει. Τὰς μὲν γὰρ ἄλλας ἐντολὰς μὴ παραβαίνοντες ἀπαλλαττόμεθα τιμωρίας, τὸν δὲ ὄρκον πολλάκις καὶ φυλάττοντες καὶ παραβαίνοντες ὁμοίως κολαζόμεθα. Τάχα οὐκ ἐνόησατε τὸ λεχθέν; οὐκοῦν ἀνάγκη σαφέ-
 5 στερον αὐτὸ πάλιν εἰπεῖν. Πολλάκις τις ὤμοσε πρᾶξαι πρᾶγμα παρὰ νομον καὶ ἐνέπεσεν εἰς βρόχον ἄλυτον· ἀνάγκη γὰρ λοιπὸν ἢ φυλάξαντα τὸν ὄρκον παρανομεῖν, ἢ μὴ φυλάξαντα τὸν ὄρκον ἐγκλήματι ἐπιπορκίας ἀλῶναι· καὶ γέγονε ἑκατέρωθεν βαθὺς ὁ κρημνός, ἑκατέρωθεν ὁ θάνατος ἀπαραίτητος καὶ φυλάττουσι τὴν ἐντολήν
 10 καὶ μὴ φυλάττουσιν. ἼΑρα ἔστιν ὀλεθριώτερόν τι τοῦ πλημμελήματος τούτου, ὅταν φυλάττηται καὶ μὴ φυλάττηται;

9. Καὶ ἵνα μάθητε, ὅτι τοῦτο οὕτως ἐστὶ καὶ πολλοὶ πολλάκις οὐχὶ παραβάντες τὸν ὄρκον μόνον, ἀλλὰ καὶ φυλάξαντες τὸν ὄρκον κολάσει ἑαυτοὺς ὑπευθύνους ἐποίησαν, ἐγὼ διήγημα τοιοῦτον ὑμῖν
 15 ἐρῶ. Ὁ Ἡρώδης γενέσιᾳ ποτε ἐπετέλει καὶ τῇ ἡμέραν ἤγεν, ἐν ἣ ἑτέχθη· καὶ βουλόμενος αὐτὴν ποιῆσαι λαμπρὰν εἰσήγαγεν ὀρχήσασθαι τὴν θυγατέρα τῆς βασιλίδος, οὐκ εἰδὼς ὅτι μᾶλλον αὐτὴν κατήσχυνε· καὶ γὰρ δέον εὐχαριστήσαι τῷ φιλανθρώπῳ Θεῷ, ὅτι οὐκ ὄντα αὐτὸν ἐποίησεν, ὅτι ψυχὴν ἔδωκεν, ὅτι αὐτὸν εἰσήγαγεν
 20 εἰς τὸ σεμνὸν τοῦτο τῆς κτίσεως θέατρον, ὅτι θεατὴν ἐποίησε τῆς δημιουργίας τῆς καλλίστης ταύτης καὶ θαυμαστῆς, δέον ὕμνοις καὶ εὐχαριστίαις ταῖς εἰς τὸν Δεσπότην τιμῆσαι τὴν ἡμέραν, ὁ δὲ τῇ ἀτιμίᾳ ἐτίμησεν. Τί γὰρ ὀρχήσεως ἀτιμότερον; Κατὰ ταύτην τὴν ἡμέραν ὠρχήσατο ἡ θυγάτηρ Ἡρωδιάδος. Ἀκούσατε, καὶ ἄνδρες καὶ
 25 γυναῖκες, ὅσοι τοιούτοις ὀρχήμασι καὶ τοιούτοις ἄσμασι τὰ ἄριστα τιμᾶτε τὰ ἑαυτῶν· οὐκ ἔστι ταῦτα μικρὰ τὰ κακά, εἰ καὶ δοκεῖ ἀδιάφορα εἶναι· διὰ γὰρ τοῦτό ἐστὶ μέγала κακά, ἐπειδὴ ἀδιάφορα εἶναι δοκεῖ· οὐδὲ γὰρ πολλῆς ἀπολαύει τῆς προνοίας· τὸ μὲν γὰρ μέγα νόσημα καὶ ἐπιμελείας τυγχάνον σβέννυται, τὸ δὲ μικρὸν εἶναι
 30 δοκοῦν, δι' αὐτὸ τοῦτο καταφρονούμενον, μέγα γίνεται. Τί λέγεις;

γιατί, ἐκεῖνο πού δὲν τὸ ἔχει καμιὰ ἁμαρτία, αὐτὸ τὸ ἔχει αὐτὴ ἡ ἁμαρτία. Ὅταν δηλαδή δὲν παραβαίνομε τὶς ἄλλες ἐντολὲς ἀπαλλασσόμαστε ἀπὸ τὴν τιμωρία, ἐνῶ τὸν ὄρκο πολλὰς φορές, καὶ φυλάγοντάς τον καὶ παραβαίνοντάς τον τιμωρούμαστε. Μήπως δὲν καταλάβατε αὐτὸ πού εἶπα; λοιπὸν πρέπει νὰ σᾶς τὸ πῶ πάλι σαφέστερα. Πολλὰς φορές ὀρκίσθηκε κάποιος νὰ κάμει ἓνα παράνομο πράγμα καὶ ἔπεσε σὲ βρόχο ἄλυτο· γιατί πρέπει πιά ἢ νὰ φυλάξει τὸν ὄρκο καὶ νὰ παρανομήσει, ἢ νὰ μὴ φυλάξει τὸν ὄρκο καὶ νὰ πέσει στὸ ἔγκλημα τῆς ἐπιορκίας· καὶ ἔγινε ἔτσι καὶ ἀπὸ τὰ δύο μέρη βαθὺς γκρεμὸς, καὶ ἀπὸ τὰ δύο μέρη ὁ θάνατος ἀναπόφευκτος, εἴτε φυλάξει τὴν ἐντολὴν εἴτε δὲν τὴν φυλάξει. Ἄραγε ὑπάρχει κάτι πιὸ ὀλέθριο ἀπὸ τὸ ἁμάρτημα αὐτό, καὶ ὅταν φυλάσσεται καὶ ὅταν δὲν φυλάσσεται;

9. Καὶ γιὰ νὰ μάθετε, ὅτι αὐτὸ ἔτσι ἔχει καὶ πολλοὶ πολλὰς φορές ὄχι μόνον παραβαίνοντας τὸν ὄρκο, ἀλλὰ καὶ φυλάσσοντας τὸν ὄρκο κατέστησαν τὸν ἑαυτὸν ὑπεύθυνον τιμωρίας θὰ σᾶς διηγηθῶ κάτι παρόμοιο. Ὁ Ἡρώδης γιόρταζε κάποτε τὰ γενέθλιά του καὶ τιμοῦσε τὴν ἡμέρα πού γεννήθηκε· θέλοντας νὰ τὴν κάμει λαμπρὴ ἔβαλε τὴν θυγατέρα τῆς βασίλισσας νὰ χορέψει²⁵, χωρὶς νὰ ξέρει ὅτι μ' αὐτὸ τὴν γέμιζε μὲ μεγαλύτερη ντροπὴ· γιατί, ἐνῶ ἔπρεπε νὰ εὐχαριστήσῃ τὸ φιλόανθρωπο Θεό, πού τὸν ἔφερε στὴ ζωὴ ἀπὸ τὴν ἀνυπαρξία, πού τοῦ ἔδωσε ψυχὴ, πού τὸν ὀδήγησε στὸ σεμνὸ αὐτὸ θέατρο τῆς κτίσεως, πού τὸν ἔκαμε θεατὴ αὐτῆς τῆς τόσο ὠραίας καὶ θαυμαστῆς δημιουργίας, ἐνῶ ἔπρεπε μὲ ὕμνους καὶ εὐχαριστίες πρὸς τὸν Κύριον νὰ τιμῆσῃ τὴν ἡμέρα, αὐτὸς ἀντίθετα τὴν τίμησε μὲ τὴν ἀτιμία. Γιατί τί ὑπάρχει πιὸ ἄτιμο ἀπὸ τὸ χορό; Κατὰ τὴν ἡμέρα αὐτὴ χόρευε ἡ θυγατέρα τῆς Ἡρωδιάδας. Ἀκούστε, καὶ ἄνδρες καὶ γυναῖκες, ὅσοι τιμᾶτε μὲ τέτοιους χοροὺς καὶ τέτοια ἄσματα τὰ δεῖπνα σας· δὲν εἶναι αὐτὰ τὰ κακὰ μικρά, ἐπειδὴ φαίνονται ἀδιάφορα· γιατί ἀκριβῶς γι' αὐτὸ εἶναι μεγάλα κακὰ, ἐπειδὴ θεωροῦνται ὅτι εἶναι ἀδιάφορα· οὔτε καὶ καταβάλλεται μεγάλη φροντίδα γι' αὐτὰ· γιατί ἡ βαρεῖα ἀσθένεια ὅταν τύχει μεγάλης φροντίδας θεραπεύεται, ἐνῶ ἐκεῖνη πού θεωρεῖται ἔλαφριά, ἀκριβῶς γι' αὐτό, ἐπειδὴ περιφρονεῖται, γίνεται σοβαρὴ. Τί λές; στὸ σπῆτι τοῦ πιστοῦ τολμᾶ κανεὶς νὰ εἰσάγει

εἰς οἰκίαν πιστοῦ τολμᾷ τις ὄρχησιν εἰσάγειν καὶ οὐ δέδοικε, μὴ σκηπτὸς ἄνωθεν κατενεχθεὶς καταφλέξῃ πάντα; ταῦτα καὶ πρὸς τὰς γυναῖκας λέγω, ἵνα καὶ τοὺς ἄνδρας σωφρονίζωσι καὶ τῆς τοιαύτης ἀπαγάγωσι τέρψεως. Κατὰ ταύτην τὴν ἡμέραν εἰσῆλθε 5 καὶ ὠρχήσατο ἡ θυγάτηρ τῆς βασιλίδος. Εὐλογητὸς ὁ Θεός· πρὸς ὄσσην σωφροσύνην τὸν βίον ἡμῶν μετέβαλεν. Ἀκούσατε οἱ πιστοί, ποῖω προσέρχεσθε νυμφίω, ὃς τὴν ζωὴν ἡμῶν ἀσχημονοῦσαν πρὸ τούτου κατεκόσμησεν αἰδοῖ καὶ σωφροσύνη καὶ σεμνότητι· ἃ γὰρ ἡ βασιλις τότε οὐκ ἐπηρεχύνετο πρᾶξαι, νῦν θεραπαινίδιον εὐτελεῖς 10 οὐκ ἂν ἔλοιτο ὑπομεῖναι.

Ὁρχήσατο τοίνυν ἐκεῖνη καὶ μετὰ τὴν ὄρχησιν ἑτέραν ἀμαρτίαν χαλεπωτέραν ἔπραξεν· ἐπεισε γὰρ τὸν ἀνόητον ἐκεῖνον ὁμολογῆσαι αὐτῇ μεθ' ὄρκου δοῦναι ὃ ἂν αἰτήσῃ. Ὁρᾷς ὅπως καὶ ἀνοήτους ὁ ὄρκος ποιεῖ; Ὅπερ εἰς αἰτήσῃ, ἀπλῶς ὤμοσε δοῦναι. Τί 15 οὖν, εἰ τὴν κεφαλὴν ἤτησε τὴν σὴν; τί δέ, εἰ τὴν βασιλείαν ἄπασαν; Πλὴν ἀλλ' οὐδὲν τούτων ἐκεῖνος σύνοιδεν. Ἐφειστήκει γὰρ ὁ διάβολος τὴν παγίδα ποιῶν ἰσχυράν, καὶ ἐξ οὗ τὸν ὄρκον ἀπήρτισε καὶ ἔθηκε τὴν παγίδα καὶ τὸ δίκτυον ἐξέτεινε πανταχοῦ, τότε ἐπάγει τὴν αἴτησιν ἐκείνην, ἵνα ἀφευκτος γένηται ἡ λαβή. «Δός μοι», 20 φησὶν, «ἐπὶ πίνακι τὴν κεφαλὴν Ἰωάννου τοῦ Βαπτιστοῦ». Ἀναίσχυντος ἡ αἴτησις, ἀνόητος ἢ δόσις καὶ βλαβερά. Ἀμφοτέρων τούτων ὁ ὄρκος αἴτιος. Τί οὖν ἔδει ποιῆσαι; Μνημονεύετε μου ὃ,τι ἔλεγον, ὅτι καὶ φυλάττοντες τὴν ἐντολὴν καὶ παραβαίνοντες ὁμοίως κολαζόμεθα. Δοῦναι τὴν κεφαλὴν ἔδει τοῦ προφήτου; ἀλλ' ἀφόρητος ἡ κόλασις. Ἀλλὰ μὴ δοῦναι; ἀλλ' ἐκδέξεται ἐπιπορκίας ἔγκλημα. 25 Εἶδες πῶς ἐκατέρωθεν ὁ κρημνός; «Δός μοι», φησὶν, «ὧδε ἐπὶ πίνακι τὴν κεφαλὴν Ἰωάννου τοῦ Βαπτιστοῦ». Ὡ τῆς ἐναγοῦς αἰτήσεως· ἀλλ' ὁμως ἐπεισε καὶ ἐνόμιζεν ἐπιστομίζειν τὴν γλῶτταν ἐκείνην τὴν ἱεράν, ἣ δὲ μέχρι νῦν βοᾷ· καὶ γὰρ καθ' ἐκάστην ἡμέραν, μᾶλλον δὲ καθ' ἐκάστην ἐκκλησίαν ἀκούετε Ἰωάννου διὰ τῶν Εὐαγγελίων βοῶντος καὶ λέγοντος· «οὐκ ἔξεστοι ἔχειν τὴν γυ-

χορὸ καὶ δὲ φοβᾶται μήπως πέφτοντας κεράνῳ ἀπὸ τὸν οὐρανὸ τὰ κατακάψει ὄλα; Αὐτὰ τὰ λέγω καὶ γιὰ τὶς γυναῖκες, γιὰ νὰ σωφρονίζουσι τοὺς ἄνδρες τοὺς καὶ ν' ἀπομακρύνουσι ἀπ' αὐτῆ τῆ διασκέδαση. Κατὰ τὴν ἡμέρα αὐτῆ μπῆκε καὶ χόρευε ἡ θυγατέρα τῆς βασίλισσας. Ἦς εἶναι εὐλογητὸς ὁ Θεός· σὲ πόση σωφροσύνη μετέβαλε τῆ ζωῆ μας. Ἀκοῦστε οἱ πιστοί, σὲ ποιὸν νυμφίον προσέρχασθε· σ' αὐτὸν ποὺ τῆ ζωῆ μας, τῆ γεμάτη ἀπὸ ἀσχημοσύνη πρὶν ἀπ' αὐτόν, τὴν καταστόλισε μὲ ντροπὴ καὶ σωφροσύνη καὶ σεμνότητα· γιὰτὶ ἐκεῖνα ποὺ ἡ βασίλισσα δὲν ντρεπόταν τότε νὰ τὰ κάμει, τῶρα οὔτε μιὰ ἄσημη ὑπηρέτρια δὲν θὰ δεχόταν νὰ τὰ κάμει²⁵.

Χόρευε λοιπὸν ἐκεῖνη καὶ μετὰ τὸ χορὸ διέπραξε ἄλλη ἁμαρτία φοβερότερη· γιὰτὶ ἔπεισε ἐκεῖνον τὸν ἀνόητο νὰ τῆς ὑποσχεθεῖ μὲ ὄρκο ὅτι θὰ τῆς δώσει ἐκεῖνο ποὺ θὰ τοῦ ζητήσῃ. Βλέπεις ὅτι ὁ ὄρκος κάμνει τοὺς ἀνθρώπους καὶ ἀνόητους; Ἐκεῖνο ποὺ θὰ τοῦ ζητήσῃ, ὀρκίσθηκε, χωρὶς κανένα ὄρο, νὰ τῆς τὸ δώσει. Τί λοιπὸν θὰ ἔκαμνες, ἂν ζητοῦσε τὸ κεφάλι σου; τί ἐπίσης, ἂν ζητοῦσε ὅλη τὴ βασιλεία σου; Πλὴν ὅμως τίποτε ἀπ' αὐτὰ ἐκεῖνος δὲ σκέφθηκε. Γιὰτὶ παραβρισκόταν ἐκεῖ ὁ διάβολος κάμνοντας τὴν παγίδα ἰσχυρὴ, καὶ ἀφοῦ ἐπέτυχεν τὸν ὄρκο ποὺ ἠθέλε, ἔστησε τὴν παγίδα καὶ ἄπλωσε παντοῦ τὸ δίχτυ, τότε προσθέτει τὴν αἴτησιν ἐκεῖνη, γιὰ νὰ γίνῃ ἀναπόφευκτη ἡ σύλληψις. «Δὸς μου», λέγει, «ἐπάνω σὲ πιάτο τὸ κεφάλι τοῦ Ἰωάννη τοῦ Βαπτιστῆ»²⁶. Ἀδιάντροπη ἡ αἴτησις, ἀνόητη καὶ βλεβερὴ ἡ ἱκανοποίησις αὐτῆς. Καὶ γιὰ τὰ δύο αὐτὰ αἴτιος ὁ ὄρκος. Τί λοιπὸν ἔπρεπε νὰ κάμει; Θυμηθεῖτε, σᾶς παρακαλῶ, ἐκεῖνο ποὺ σᾶς εἶπα προηγουμένως, ὅτι δηλαδὴ καὶ φυλάσσοντας τὴν ἐντολὴ καὶ παραβαίνοντας αὐτὴν τιμωροῦμαστε τὸ ἴδιο. Ἦπρεπε νὰ δώσει τὸ κεφάλι τοῦ προφήτη; Ἀλλὰ θὰ ἦταν ἀνυπόφορη ἡ τιμωρία ἂν δὲν τὸ ἔδινε. Νὰ μὴ τὸ δώσει; Τότε θὰ ἔπεφτε στὸ ἔκλημα τῆς ἐπιπορκίας. Εἶδες πῶς καὶ ἀπὸ τὰ δύο μέρη ὁ γκρεμός; «Δὸς μου», λέγει, «ἐδῶ ἐπάνω σ' ἓνα πιάτο τὸ κεφάλι τοῦ Ἰωάννη τοῦ Βαπτιστῆ». Πῶ πῶ βδελυρὸ αἴτημα· ἀλλ' ὅμως τὸν ἔπεισε καὶ νόμιζε θὰ σταματήσει τὴ γλώσσα ἐκεῖνη τὴν ἱερὴ, ποὺ μέχρι τώρα φωνάζει δυνατᾶ· γιὰτὶ πραγματικὰ καθημερινά, ἢ καλύτερα σὲ κάθε ἐκκλησία ἀκοῦτε τὸν Ἰωάννη μέσω τῶν Εὐαγγελίων νὰ φωνάζει καὶ νὰ λέγει· «δὲν σοῦ ἐπιτρέ-

ναῖκα Φιλίππου τοῦ ἀδελφοῦ σου». Ἐξέτεμε τὴν κεφαλὴν, ἀλλ' οὐκ ἐξέτεμε τὴν φωνὴν· ἐπεστόμισε τὴν γλῶτταν, ἀλλ' οὐκ ἐπεστόμισε τὸν ἔλεγχον.

10. Ἴδετε, τί ποιεῖ ὁ ὄρκος· προφητῶν ἀποτέμνει κεφαλὰς. Εἰ-
5 δες τὸ δέλεαρ, φοβῆθητι τὸν ὄλεθρον· εἶδες τὸ δίκτυον, μὴ ἐμ-
πέσης. Ἄλλ' ἀνάγκη λοιπὸν φείσασθαι, ὥστε μὴ βαθυτέραν γενέ-
σθαι τὴν τομὴν· ἀνάγκη λοιπὸν ἀνασχεῖν τὴν χεῖρα καὶ τὸ σιδήριον
ἡμαγμένον καὶ τὸν λόγον ἀπὸ τῶν τραυμάτων τῆς ἐπιορκίας εἰς σι-
γὴν ἀποθέσθαι. Τοῦτο δὴ μέμνησθε καὶ οὐδέποτε ἀμαρτήσεσθε,
10 ὅτι καὶ φυλάττοντες τὸν ὄρκον καὶ μὴ φυλλάτοντες ὁμοίως κολάζε-
σθε. Ποῦ νῦν εἰσιν οἱ λέγοντες, 'ἐὰν ἐπὶ δικαίῳ ὁμόσω'; ποῦ γὰρ
δίκαιον τοῦτο, ὅταν νόμου παράβασις ᾖ; ποῦ δίκαιον, ὅταν ὁ Θεὸς
κωλύῃ, σὺ δὲ ποιεῖς; Ἄλλὰ γὰρ ἀνάσχεσθε λοιπὸν ἐπιδεσμούντων
ἡμῶν τὰ τραύματα· ἔχει γὰρ τι καὶ ὁ ἐπίδεσμος ὀδυνηρόν. Χαλεπὴ
15 μὲν γὰρ καὶ τῆς ἐπιορκίας καὶ τῆς εὐορκίας ἢ κόλασις καὶ πρὸ τῆς
διδασκαλίας τῆς ἡμετέρας, χαλεπωτέρα δὲ καὶ μετὰ τὴν διδασκα-
λίαν τῆ ἡμετέραν· «εἰ γὰρ μὴ ἦλθον», φησί, «καὶ ἐλάλησα αὐτοῖς,
ἀμαρτίαν οὐκ εἶχον· νῦν δὲ πρόφασιν οὐκ ἔχουσι περὶ τῆς ἀμαρ-
τίας». Τοῦτο καὶ ἐφ' ὑμῶν ἐστὶν εἰπεῖν, ὅτι οὐδὲ μία λοιπὸν ὑμῖν
20 ἀπολογία παραβαίνουσι. Νῦν μὲν οὖν τὸ βάπτισμα, κἂν ἐπιορκίαν
εὖρη, κἂν εὐορκίαν, κἂν πορνείαν, κἂν μοιχείαν, κἂν πᾶσαν τὴν
κακίαν, ἀπορρῦπτει καὶ καθαίρει μετὰ πολλῆς τῆς ἀκριβείας· γέ-
νοιτο δὲ καὶ εἰς τὸ ἐξῆς καὶ ὑμᾶς τὴν καθαρότητα διατηρῆσαι ταύ-
την, πάσης ἀπηλλαγμένους κηλίδος, καὶ ἡμᾶς δυνηθῆναι παρρη-
25 σίας τινὸς μετασχεῖν εὐχαῖς ταῖς ὑμετέραις· ἔξεστι γὰρ ὑμῖν καὶ
ὑπὲρ διδασκάλων εὐχεσθαι λοιπόν· καὶ γὰρ μετὰ μικρὸν ἡμῖν ἀπὸ
τῶν οὐρανῶν μέλλετε φαίνεσθαι τῶν ἀστέρων αὐτῶν φαιδρότερον
λάμποντες. Γένοιτο οὖν εὐχαῖς ταῖς ὑμετέραις παρρησίας ἡμᾶς με-
τασχεῖν ἅπαντας ἔμπροσθεν τοῦ βήματος τοῦ Χριστοῦ, δι' οὗ καὶ
μεθ' οὗ τῷ Πατρὶ ἢ δόξα ἅμα τῷ ἀγίῳ Πνεύματι νῦν καὶ ἀεὶ καὶ
εἰς τοὺς αἰῶνας τῶν αἰώνων. Ἀμήν.

27. Μάρκ. 6,18.

28. Ἰω. 15,22.

πετε νὰ ἔχεις τὴ γυναῖκα τοῦ Φιλίππου τοῦ ἀδελφοῦ σου»²⁷. Ἔκοψε τὸ κεφάλι, ἀλλὰ δὲν ἔκοψε καὶ σταμάτησε τὴ φωνή· σταμάτησε τὴ γλώσσα, ἀλλὰ δὲν σταμάτησε τὸν ἔλεγχον.

11. Προσέξτε τί κάμνει ὁ ὄρκος· κόβει κεφάλια προφητῶν. Εἶδες τὸ δόλωμα, φοβήσου τὸν ὄλεθρον· εἶδες τὸ δίχτυ, μὴ πέσεις μέσα σ' αὐτό. Ἀλλὰ πρέπει τώρα νὰ σᾶς λυπηθῶ, γιὰ νὰ μὴ γίνει βαθύτερη ἡ τομή· πρέπει πλέον νὰ σηκώσω τὸ χέρι μὲ τὸ ματωμένο σίδερο καὶ ν' ἀποθέσω τὸ λόγο ἀπὸ τὰ τραύματα τῆς ἐπιορκίας στὴ σιωπή. Αὐτὸ λοιπὸν νὰ θυμᾶσθε καὶ ποτὲ δὲ θ' ἀμαρτήσετε, ὅτι δηλαδὴ καὶ φυλάσσοντας τὸν ὄρκον καὶ μὴ φυλάσσοντας ὅμοια τιμωρεῖσθε. Ποῦ εἶναι τώρα ἐκεῖνοι ποὺ λέγουν, 'ἂν ὀρκισθῶ γιὰ κάτι δίκαιο;' Πῶς δηλαδὴ αὐτὸ εἶναι δίκαιο, ὅταν παραβαίνεται ὁ νόμος; πῶς εἶναι δίκαιο, ὅταν ὁ Θεὸς τὸ ἀπαγορεύει καὶ σὺ τὸ κάμνεις; Ἀλλ' ἀνεχθεῖτε με τώρα ποὺ δένω τὰ τραύματά σας· γιὰτι ἔχει καὶ ὁ ἐπίδεσμος κάτι τὸ ὀδυνηρό. Γιὰτι εἶναι φοβερὴ ἡ τιμωρία καὶ τῆς ἐπιορκίας καὶ τῆς εὐορκίας καὶ πρὶν ἀπὸ τὴ διδασκαλία μου αὐτὴ· γιὰτι λέγει, «ἂν δὲν ἐρχόμουν καὶ δὲν τοὺς μιλοῦσα, δὲν θὰ εἶχαν ἀμαρτία· τώρα ὅμως δὲν ἔχουν δικαιολογία γιὰ τὴν ἀμαρτία τους»²⁸. Αὐτὸ μπορῶ νὰ πῶ καὶ γιὰ σᾶς, ὅτι δηλαδὴ δὲν θὰ ὑπάρχει στὸ ἐξῆς σὲ σᾶς καμιὰ δικαιολογία ἂν παραβαίνετε τὴν ἐντολὴ αὐτὴ. Βέβαια τώρα τὸ βάπτισμα, εἴτε ἐπιορκία βρεῖ, εἴτε εὐορκία, εἴτε πορνεία, εἴτε μοιχεία, εἴτε ὀλόκληρη τὴν κακία, ἀφαιρεῖ ὅλη τὴ βρωμιὰ καὶ τὴν καθαρίζει μὲ κάθε λεπτομέρεια· εὐχομαι ὅμως καὶ στὴ συνέχεια νὰ διατηρήσετε καὶ σεῖς αὐτὴν τὴν καθαρότητα καὶ νὰ εἴσθε ἀπαλλαγμένοι ἀπὸ κάθε κηλίδα, καὶ ἐγὼ νὰ μπορέσω νὰ τύχω κάποια παρρησία μὲ τις δικές σας προσευχές· γιὰτι μπορεῖτε πλέον νὰ προσεύχεσθε καὶ σεῖς γιὰ τοὺς δασκάλους σας, ἀφοῦ μετὰ ἀπὸ λίγο θὰ φαίνεσθε νὰ λάμπετε λαμπρότερα καὶ ἀπὸ τὰ ἴδια τὰ ἀστέρια τοῦ οὐρανοῦ. Εὐχομαι λοιπὸν μὲ τις δικές σας τις εὐχές νὰ ἐπιτύχομε ὅλοι μας παρρησία μπροστὰ στὸ βῆμα τοῦ Χριστοῦ, μέσω τοῦ ὁποῖου καὶ μαζί μὲ τὸν ὁποῖον στὸν Πατέρα ἀνήκει ἡ δόξα καὶ συγχρόνως καὶ στὸ ἅγιον Πνεῦμα, τώρα καὶ πάντοτε καὶ στοὺς αἰῶνες τῶν αἰώνων. Ἀμήν.

ΠΡΟΣ ΤΟΥΣ ΜΕΛΛΟΝΤΑΣ ΦΩΤΙΖΕΣΘΑΙ ΚΑΤΗΧΗΣΙΣ ΕΣΧΑΤΗ

1. Ἐσχάτη τῆς κατηχήσεως ἡ σήμερον ἡμέρα· διὸ καὶ ὁ πάντων ἔσχατος εἰς τὴν ἔσχάτην ἀφῆγμαι· ἀφῆγμαι δὲ ἔσχατος ἀπαγγέλλων ὑμῖν, ὅτι μετὰ δύο ἡμέρας ὁ νυμφίος ἔρχεται. Ἀλλὰ διανάστητε καὶ τὰς λαμπάδας ἀνάψατε καὶ παιδρῶ τῶ φωτὶ τὸν βασιλέα τῶν οὐ-
5 ρανῶν ὑποδέξασθε. Ἀνάστητε καὶ γρηγορήσατε· οὐ γὰρ ἐν ἡμέρα, ἀλλὰ μέσον τῶν νυκτῶν ὁ νυμφίος πρὸς ὑμᾶς ἔρχεται· καὶ γὰρ τῆς νυμφαγωγίας τοῦτο τὸ ἔθος, ἐν ἑσπέρα βαθεῖα τὰς νύμφας παραδί-
δοσθαι τοῖς νυμφίοις. Ἀλλὰ μὴ παραδράμητε ἀπλῶς τὸ ρῆμα ἀκούσαντες, ὅτι νυμφίος ἔρχεται· μέγα γὰρ ὄντως καὶ πολλῆς γέμον
10 φιλανθρωπίας. Οὐχὶ τὴν φύσιν τῶν ἀνθρώπων πρὸς αὐτὸν ἀπελθεῖν ἐκέλευσεν, ἀλλ' αὐτὸς πρὸς ἡμᾶς παρεγένετο· καὶ γὰρ οὕτως γά-
μων ὁ νόμος, τὸν νυμφίον ἔρχεσθαι πρὸς τὴν νύμφην, κἂν ὁ μὲν εὐ-
πορώτατος ᾗ, ἢ δὲ εὐτελής καὶ ἀπερριμμένη. Ἀλλ' ἐπ' ἀνθρώπων μὲν οὐδὲν θαυμαστὸν τοῦτο γίνεσθαι· κἂν γὰρ τῆς ἀξίας πολὺ τὸ
15 διάφρον ᾗ, ἀλλὰ τῆς φύσεως οὐδὲν ἐστὶ τὸ μέσον· κἂν γὰρ εὐπορος ὁ νυμφίος, πτωχὴ δὲ ἡ νύμφη καὶ εὐτελής, ἀλλὰ τῆς αὐτῆς ἀμφοτέ-
ροι φύσεως. Ἐπὶ δὲ τοῦ Χριστοῦ καὶ τῆς Ἐκκλησίας τὸ θαῦμά ἐστιν, ὅτι Θεὸς ὢν καὶ τῆς μακαρίας καὶ ἀκηράτου οὐσίας ἐκείνης (ἴστε δὲ ὅσον τὸ μέσον Θεοῦ πρὸς ἀνθρώπους) κατηξίωσε πρὸς
20 τὴν ἡμετέραν φύσιν ἐλθεῖν· καὶ τὸν πατρῶον οἶκον ἀφείς οὐ τῇ με-

ΤΕΛΕΥΤΑΙΑ ΚΑΤΗΧΗΣΗ ΠΡΟΣ ΤΟΥΣ ΜΕΛΛΟΝΤΕΣ ΝΑ ΒΑΠΤΙΣΘΟΥΝ

1. Ἡ σημερινὴ ἡμέρα εἶναι ἡ τελευταία τῆς κατηχήσεως· γι' αὐτὸ καὶ ἐγὼ ὁ τελευταῖος ἀπὸ ὅλους ἦρθα στὴν τελευταία αὐτῆς ἡμέρα· καὶ ἦρθα τελευταῖος νὰ σᾶς πῶ, ὅτι μετὰ ἀπὸ δύο ἡμέρες ἔρχεται ὁ νυμφίος. Σηκωθεῖτε λοιπόν, ἀνάψτε τὶς λαμπάδες καὶ ὑποδεχθεῖτε μὲ λαμπρὸ φῶς τὸ βασιλιά τῶν οὐρανῶν. Σηκωθεῖτε καὶ μείνατε ἐπάγρυπνοι· γιατί ὁ νυμφίος δὲν ἔρχεται πρὸς ἐσᾶς κατὰ τὴ διάρκεια τῆς ἡμέρας, ἀλλὰ μέσα στὰ μεσάνυχτα· καθόσον αὐτὴ εἶναι ἡ συνήθεια τῆς τελετῆς τοῦ γάμου, νὰ παραδίνονται οἱ νύμφες στοὺς νυμφίους μέσα στὴ βαθειὰ νύχτα. Ἀλλὰ μὴ ἀφήσετε νὰ φύγει ἔτσι ἐπιπόλαια τὸ λόγο ποὺ ἀκούσατε, ὅτι ἔρχεται ὁ νυμφίος· γιατί τὸ γεγονός αὐτὸ εἶναι πραγματικὰ πολὺ μεγάλο καὶ γεμάτο ἀπὸ πολλὴ φιλανθρωπία. Δὲν πρόσταξε τὴ φύση τῶν ἀνθρώπων νὰ πάει πρὸς αὐτόν, ἀλλ' ὁ ἴδιος ἦρθε πρὸς ἐμᾶς· γιατί αὐτὴ εἶναι ἡ συνήθεια τῶν γάμων, νὰ πηγαίνει ὁ νυμφίος πρὸς τὴ νύμφη, κι ἂν ἀκόμη αὐτὸς εἶναι πολὺ πλούσιος, καὶ ἐκείνη φτωχὴ καὶ περιφρονημένη. Ἀλλὰ στὴν περίπτωση τῶν ἀνθρώπων δὲν εἶναι καθόλου ἄξιο θαυμασμοῦ αὐτὸ ποὺ γίνεται· γιατί ὑπάρχει μεγάλη διαφορὰ ὡς πρὸς τὴν ἀξία, ἀλλὰ δὲν ὑπάρχει μεταξὺ αὐτῶν καμιά διαφορὰ ὡς πρὸς τὴ φύση· γιατί, κι ἂν ἀκόμη εἶναι πλούσιος ὁ νυμφίος καὶ φτωχὴ καὶ ἀσήμαντη ἡ νύμφη, ὅμως καὶ οἱ δύο εἶναι τῆς ἴδιας φύσεως. Στὴν περίπτωση ὅμως τοῦ Χριστοῦ καὶ τῆς Ἐκκλησίας τὸ ἀξιοθαύμαστο εἶναι, ὅτι ἐνῶ ἦταν Θεὸς καὶ προερχόταν ἀπὸ τὴ μακάρια καὶ ἀθάνατη ἐκείνη οὐσία (γνωρίζετε βέβαια πόση εἶναι ἡ ἀπόσταση μεταξὺ Θεοῦ καὶ ἀνθρώπων) καταδέχθηκε νὰ ἔρθει πρὸς τὴ φύση μας· καὶ ἀφήνοντας τὸν πατρικὸ οἶκο, ὄχι

ἐγκαταλείποντας αὐτὸν ἀλλὰ μὲ τὴν κατὰ σάρκα οἰκονομία του, ἔτρεξε πρὸς τὴ νύμφη. Γνωρίζοντας λοιπὸν αὐτὸ καὶ ὁ μακάριος Παῦλος καὶ θαυμάζοντας τὸ ὑπερβολικὸ μέγεθος τῆς κηδεμονίας καὶ τῆς τιμῆς του πρὸς ἡμᾶς φώναξε δυνατὰ καὶ εἶπε· «γι' αὐτὸ θὰ ἐγκαλείψει ὁ ἄνθρωπος τὸν πατέρα του καὶ τὴ μητέρα του καὶ θὰ προσκολληθεῖ στὴ γυναῖκα του. Τὸ μυστήριον αὐτὸ εἶναι μεγάλο· ἐγὼ ὁμῶς λέγω, ὅτι αὐτὸ ἀναφέρεται στὸ Χριστὸ καὶ τὴν Ἐκκλησία»¹.

2. Καὶ τί τὸ ἀξιοθαύμαστο ἂν ἦρθε πρὸς τὴ νύμφη, τὴ στιγμή πού καὶ τὴ ζωὴ του δὲν δίσταξε νὰ θυσιάσει γιὰ χάρη αὐτῆς; ἂν καὶ βέβαια κανένας νυμφίος δὲν θυσίασε τὴ ζωὴ του γιὰ χάρη τῆς νύμφης· γιατί κανένας, κανένας ἐραστής, κι ἂν ἀκόμη εἶναι πάρα πολὺ παράφροντας ἀπὸ τὸν ἔρωτά του, δὲν κατακαίεται τόσο ἀπὸ τὴν ἀγάπη του γιὰ τὴν ἐρωμένη του, ὅσο ὁ Θεὸς ποθεῖ τὴ σωτηρία τῶν ψυχῶν μας. Ἐἴτε χρειασθεῖ, λέγει, «νὰ μὲ φτύσουν, εἴτε νὰ ραπισθῶ, εἴτε ν' ἀνεβῶ στὸ σταυρὸ, δὲν θ' ἀρνηθῶ νὰ σταυρωθῶ, γιὰ νὰ λάβω τὴ νύμφη». Καὶ αὐτὰ τὰ πάθαινε καὶ τὰ ὑπέμεινε ὄχι ἐπειδὴ θαύμασε τὸ κάλλος της· γιατί τίποτε δὲν ὑπῆρχε πρὶν ἀπ' αὐτὸ πιὸ ἄσχημο καὶ πιὸ ἄχαρο ἀπὸ αὐτήν. Ἄκουσε λοιπὸν πῶς ὁ Παῦλος περιγράφει τὴν κακομορφία καὶ τὴν ἀσχήμια αὐτῆς· «γιατί κάποτε ἡμασταν καὶ ἡμεῖς ἀνόητοι, ἀπειθεῖς, περιπλανόμασταν ἐδῶ καὶ ἐκεῖ, δοῦλοι τῶν ἐπιθυμιῶν καὶ τῶν διαφόρων ἡδονῶν, μισητοί, καὶ μισώντας ὁ ἕνας τὸν ἄλλο»². Μισούσαμε ὁ ἕνας τὸν ἄλλο (τόση μεγάλο ἦταν τὸ μέγεθος τῆς κακίας μας), ὁ Θεὸς ὁμῶς δὲν μίσησε ἡμᾶς πού μισούσαμε ὁ ἕνας τὸν ἄλλο, ἀλλ' ἐκείνους πού ζοῦσαν μὲ τόση ἀσχήμια, πού εἶχαν τόση κακομορφία ψυχῆς, αὐτοὺς τοὺς διέσωσε. Καὶ ἀφοῦ ἦρθε καὶ βρῆκε ἐκείνην πού ἐπρόκειτο νὰ νυμφευθεῖ γυμνή καὶ μὲ τόση ἀσχήμια, τὴν ἔντυσε μὲ καθαρὸ ἔνδυμα καὶ τοῦ ὁποίου τὴ λαμπρότητα καὶ τὴ δόξα κανένας οὔτε λόγος οὔτε νοῦς μπορεῖ νὰ παραστήσει. Πῶς νὰ τὸ παραστήσω; μᾶς ἔντυσε μὲ τὸν ἑαυτό του σὰν μὲν ἔνδυμα· γιατί λέγει, «ὅσοι βαπτισθήκατε στὸ ὄνομα τοῦ Χριστοῦ, ντυθήκατε τὸ Χριστό»³. Αὐτὸ τὸ ἔνδυμα βλέποντάς το ὁ Δαυὶδ ἀπὸ πρὶν μὲ τὰ προφητικὰ μάτια φώναζε δυνατὰ καὶ ἔλεγε· «στάθηκε δίπλα σου καὶ δεξιὰ σου ἡ βασίλισσα»⁴. Μέσα σὲ μιὰ στιγμή ἢ φτωχὴ καὶ περι-

πλησίον ἔστηκε τοῦ βασιλέως, καὶ καθάπερ νυμφίον καὶ νύμφην ἐν ἱερᾷ παστάδι ἐστῶτας οὕτω δείκνυσι τὴν Ἐκκλησίαν καὶ τὸν Χριστὸν ὁ προφήτης· «ἐν ἱματισμῷ διαχρύσω περιβεβλημένη, πεποικιλμένη». Ἴδου καὶ τὸ ἱμάτιον εἶπέ σοι. Εἶτα, ἵνα μὴ χρυσὸν ἀκούσας πρὸς τὰ αἰσθητὰ καταπέσης, ἀνάγει σου τὴν διάνοιαν καὶ παραπέμπει πρὸς τὴν τῶν νοητῶν θεωρίαν ἐπάγων καὶ λέγων· «πᾶσα ἡ δόξα τῆς θυγατρὸς τοῦ βασιλέως ἔσωθεν».

3. Βούλει καὶ τὰ ὑποδήματα αὐτῆς ἰδεῖν; οὐδὲ ταῦτα ἀπὸ αἰσθητῆς ὕλης ἐστὶν ἐρραμμένα, οὐδὲ ἀπὸ κοινῶν συγκείμενα δερμάτων, 10 ἀλλ' ἀπὸ εὐαγγελίου καὶ εἰρήνης· «ὑποδήσασθε», γάρ φησι, «τοὺς πόδας ὑμῶν ἐν ἐτοιμασίᾳ τοῦ Εὐαγγελίου τῆς εἰρήνης». Θέλεις σοι δεῖξω καὶ τὴν ὄψιν τῆς νύμφης αὐτὴν ἀπαστρέπτουσιν καὶ κάλλος ἀμήχανον ἔχουσιν, πολὺ μὲν περὶ αὐτὴν πλῆθος ἀγγέλων, ἀρχαγγέλων; πλὴν ἀλλ' ἐπιλαβώμεθα τῆς χειρὸς τοῦ νυμφαγωγοῦ Παύλου, 15 ὃς τὸ πλῆθος διατεμῶν εἰσαγαγεῖν ἡμᾶς πρὸς αὐτὴν δυνήσεται. Τί οὖν οὕτως φησιν; «οἱ ἄνδρες, ἀγαπᾶτε τὰς ἑαυτῶν γυναῖκας, καθὼς καὶ ὁ Χριστὸς ἠγάπησε τὴν Ἐκκλησίαν καὶ παρέδωκεν ἑαυτὸν ὑπὲρ αὐτῆς, ἵνα αὐτὴν ἀγιάσῃ καθαρίσας τῷ λουτρῷ τοῦ ὕδατος ἐν ῥήματι». Εἶδες αὐτῆς τὸ σῶμα καθαρὸν καὶ φαιδρόν; εἶ- 20 δες ὡραίαν ὑπὲρ τὰς ἡλιακὰς ἀστράπτουσιν ἀκτῖνας; Εἶτα ἐπάγει, «ἵνα ἡ ἁγία καὶ ἄμωμος, μὴ ἔχουσα σπῖλον ἢ ρυτίδα ἢ τι τῶν τοιούτων». Εἶδες αὐτὸ τῆς νεότητος τὸ ἄνθος, αὐτὴν τῆς ἡλικίας τὴν ἀκμὴν; Βούλει καὶ τὸ ὄνομα αὐτῆς μαθεῖν; πιστὴ καλεῖται καὶ ἁγία. «Παῦλος», γάρ φησιν, «ἀπόστολος Χριστοῦ Ἰησοῦ, τοῖς 25 ἁγίοις τοῖς οὖσιν ἐν Ἐφέσῳ καὶ πιστοῖς ἐν Χριστῷ Ἰησοῦ».

4. Ἀλλὰ τὸ ὄνομα τῆς νύμφης ἀκούσας ἀνέμνησα ἑμαυτὸν ὀφλήματος παλαιοῦ· καὶ γὰρ ἤμην ὑποσχόμενος ὑμῖν, τίνας ἔνεκεν πιστοὶ λεγόμεθα. Τίνος οὖν ἔνεκεν λεγόμεθα; Πράγματα ἐπιστεύθημεν οἱ πιστοί, ἅπερ οἱ τοῦ σώματος ἡμῶν ὀφθαλμοὶ ἰδεῖν οὐ δύναται· οὐ-

5. Ψαλμ. 44,10.

8. Ἐφ. 5,25-26.

6. Ψαλμ. 44,14.

9. Ἐφ. 5,27.

7. Ἐφ. 6,15.

10. Ἐφ. 1,1.

φρονημένη ἔγινε βασίλισσα καὶ στάθηκε δίπλα στὸ βασιλιὰ καί, σὰν ἀκριβῶς νυμφίο καὶ νύμφη ποὺ βρίσκονται ὁ ἓνας κοντὰ στὸν ἄλλο μέσα στὸ νυμφικὸ δωμάτιο, ἔτσι παρουσιάζει ὁ προφήτης τὴν Ἐκκλησία καὶ τὸ Χριστό· «ντυμένη μὲ ἔνδυμα διάχρυσο καὶ πολυποίκιλο»⁵. Νά, καὶ τὸ ἔνδυμα σοῦ εἶπε. Ἔπειτα, γιὰ νὰ μὴ νομίσεις, ἀκούοντας χρυσό, ὅτι πρόκειται γιὰ αἰσθητά, ἐξυψώνει τὸ νοῦ σου καὶ τὸν παραπέμπει πρὸς τὴ θεωρία τῶν νοητῶν προσθέτοντας καὶ λέγοντας· «ὄλη ἡ δόξα τῆς θυγατέρας τοῦ βασιλιᾶ προέρχεται ἀπὸ τὸν ἐσωτερικὸ της κόσμος»⁶.

3. Θέλεις νὰ δεῖς καὶ τὰ ὑποδήματα αὐτῆς; οὔτε αὐτὰ εἶναι ραμμένα ἀπὸ αἰσθητὴ ὕλη, οὔτε ἀποτελοῦνται ἀπὸ κοινὰ δέρματα, ἀλλ' ἀπὸ τὸ Εὐαγγέλιο καὶ τὴν εἰρήνη· γιατί λέγει, «φορέστε στὰ πόδια σας ὑποδήματα γιὰ νὰ εἶσθε ἕτοιμοι γιὰ τὸ Εὐαγγέλιο τῆς εἰρήνης»⁷. Θέλεις νὰ σοῦ δείξω καὶ τὸ πρόσωπο τῆς νύμφης αὐτῆς νὰ ἀκτινοβολεῖ καὶ νὰ ἔχει ὁμορφιὰ ἀπερίγραπτη, καὶ νὰ στέκεται μεγάλο πλῆθος γύρο ἀπ' αὐτὴν ἀγγέλων καὶ ἀρχαγγέλων; πρὸς τοῦτο ἄς πιασθοῦμε ἀπὸ τὸ χέρι τοῦ νυμφαγωγοῦ Παύλου, ὁ ὁποῖος θὰ μπορέσει, διασχίζοντας τὸ πλῆθος αὐτό, νὰ μᾶς εἰσάγει πρὸς αὐτὴν. Τί λοιπὸν λέγει αὐτός; «οἱ ἄνδρες ν' ἀγαπᾶτε τὶς γυναῖκες σας, ὅπως καὶ ὁ Χριστὸς ἀγάπησε τὴν Ἐκκλησία, καὶ παρέδωσε τὸν ἑαυτό του γι' αὐτὴν, γιὰ νὰ τὴν ἀγιάσει καθαρίζοντάς τὴν μὲ τὸ λουτρὸ τοῦ ὕδατος καὶ μὲ τὸ λόγο του»⁸. Εἶδες τὸ σῶμα αὐτῆς καθαρὸ καὶ λαμπρό; εἶδες ποὺ εἶναι ὠραία καὶ ἀστράπτει περισσότερο καὶ ἀπὸ τὶς ἡλιακὲς ἀκτίνες; Ἔπειτα προσθέτει, «γιὰ νὰ εἶναι ἅγια καὶ ἄμωμη, μὴ ἔχοντας κηλίδα ἢ ρυτίδα ἢ κάτι παρόμοιο μ' αὐτά»⁹. Εἶδες τὸ ἄνθος τῆς νεότητάς της, τὴν ἴδια τὴν ἀκμὴ τῆς ἡλικίας της; Θέλεις νὰ μάθεις καὶ τὸ ὄνομά της; Ὄνομάζεται πιστὴ καὶ ἁγία· γιατί λέγει, «ὁ Παῦλος, ἀπόστολος τοῦ Ἰησοῦ Χριστοῦ, πρὸς τοὺς ἁγίους ποὺ κατοικοῦν στὴν Ἔφεσο καὶ πιστεύουν στὸν Ἰησοῦ Χριστό»¹⁰.

4. Ἀλλὰ ἀκούοντας τὸ ὄνομα τῆς νύμφης θυμήθηκα παλιὸ χρέος μου· πραγματικὰ ὑποσχέθηκα νὰ σᾶς πῶ γιὰ ποιὸ λόγο ὀνομαζόμαστε πιστοί. Γιὰ ποιὸ λόγο λοιπὸν ὀνομαζόμαστε; Μᾶς ἔχουν ἐμπιστευθεῖ ἐμᾶς τοὺς πιστοὺς πράγματα, ποὺ δὲν μποροῦν νὰ τὰ δοῦν τὰ μάτια τοῦ σώματός μας· τόσο μεγάλα εἶναι καὶ φρι-

τως ἔστι μεγάλη καὶ φρικώδη καὶ τὴν φύσιν ὑπερβαίνει τὴν ἡμετέραν. Οὐτε γὰρ λογισμὸς εὐρεῖν οὐτε λόγος ἀνθρώπινος ἐρμηνεῦσαι αὐτὰ δυνήσεται, μόνη δὲ ἡ τῆς πίστεως οἶδεν αὐτὰ διδασκαλία καλῶς. Διὰ τοῦτο διπλοῦς ἡμῖν ἐποίησεν ὀφθαλμοὺς ὁ Θεός, τοὺς μὲν 5 τῆς σαρκός, τοὺς δὲ τῆς πίστεως. Ὅταν εἰσέλθῃς εἰς τὴν ἱερὰν μυσταγωγίαν, οἱ μὲν ὀφθαλμοὶ τῆς σαρκός τὸ ὕδωρ ὀρῶσιν, οἱ δὲ ὀφθαλμοὶ τῆς πίστεως τὸ Πνεῦμα βλέπουσι· κάκεῖνοι μὲν τὸ σῶμα θεωροῦσι βαπτιζόμενον, οὗτοι δὲ τὸν παλαιὸν ἄνθρωπον θαπτόμενον· ἐκεῖνοι τὴν σάρκα λουομένην, οὗτοι τὴν ψυχὴν καθαιρομένην· 10 ἐκεῖνοι τὸ σῶμα ἀναβαῖνον ἀπὸ τῶν ὑδάτων, οὗτοι τὸν καινὸν ἄνθρωπον καὶ ἀποστίλβοντα βλέπουσιν ἀναβαίοντα ἀπὸ τῆς ἱερᾶς ταύτης καθάρσεως. Κάκεῖνοι μὲν τὸν ἱερέα βλέπουσιν ἄνωθεν ἐπιτιθέντα τὴν χεῖρα τὴν δεξιὰν καὶ τῆς κεφαλῆς ἀπτόμενοι, οὗτοι δὲ τὸν ἀρχιερέα τὸν μέγαν ἐκ τῶν οὐρανῶν θεωροῦσι τὴν δεξιὰν τὴν 15 ἀόρατον ἐκτείνοντα καὶ τῆς κεφαλῆς ἀπτόμενον, οὐ γὰρ ἄνθρωπός ἐστιν ὁ τότε βαπτίζων, ἀλλ' αὐτὸς ὁ μονογενὴς τοῦ Θεοῦ παῖς. Καὶ ὅπερ ἐπὶ τῆς δεσποτικῆς ἐγένετο σαρκός, τοῦτο καὶ ἐπὶ τῆς ἡμετέρας γίνεται· καθάπερ γὰρ ἐκείνην τῷ μὲν δοκεῖν Ἰωάννης ἀπὸ τῆς κεφαλῆς κατεῖχεν, ὁ δὲ Θεὸς Λόγος εἰς τὰ Ἰορδάνεια ρεῖθρα κατῆγε 20 καὶ ἐβάπτισε καὶ ἄνωθεν ἡ πατρικὴ φωνὴ λέγουσα, «οὗτός ἐστιν ὁ Υἱός μου ὁ ἀγαπητός», οὕτω καὶ τὸ Πνεῦμα τὸ ἅγιον διὰ τῆς ἐπιφοιτήσεως, τοῦτο καὶ ἐπὶ τῆς σῆς γίνεται σαρκός· εἰς γὰρ ὄνομα Πατρὸς καὶ Υἱοῦ καὶ ἁγίου Πνεύματος τὸ βάπτισμα γίνεται. Διὰ τοῦτο καὶ Ἰωάννης ἔλεγε παιδεύων ἡμᾶς, ὅτι οὐκ ἄνθρωπος ἡμᾶς 25 βαπτίζει, ἀλλ' ὁ Θεός· «ὀπίσω μου ἔρχεται ὁ ἰσχυρότερός μου, οὐ οὐκ εἰμι ἱκανὸς λῦσαι τὸν ἱμᾶντα τοῦ ὑποδήματος αὐτοῦ. Αὐτὸς ὑμᾶς βαπτίσει ἐν Πνεύματι ἁγίῳ καὶ πυρί». Διὰ τοῦτο καὶ ὁ ἱερεὺς βαπτίζων οὐ λέγει 'βαπτίζω τὸν δεῖνα', ἀλλὰ «βαπτίζεται ὁ δεῖνα εἰς τὸ ὄνομα τοῦ Πατρὸς καὶ τοῦ Υἱοῦ καὶ τοῦ ἁγίου Πνεύματος», 30 δεικνὺς ὅτι οὐκ αὐτός ἐστιν ὁ βαπτίζων, ἀλλ' ὁ Πατὴρ καὶ ὁ Υἱὸς καὶ τὸ Πνεῦμα τὸ ἅγιον, ὧν καὶ τὸ ὄνομα ἐπικέκληται.

5. Διὰ τοῦτο καὶ ἡ σήμερον ἡμῶν ἀπαγγελία 'πίστις' λέγεται, καὶ οὐδὲν ἕτερον ὑμῖν ἐπιτρέπομεν εἰπεῖν πρότερον, ἕως ἂν εἴπητε

11. Ματθ. 3,17.

12. Λουκᾶ 3,16 καὶ Ἰω. 1,27.

κώδη καὶ ὑπερβαίνουν τὴ φύση μας. Γιατὶ οὔτε λογισμὸς μπορεῖ νὰ τὰ βρεῖ αὐτὰ οὔτε ἀνθρώπινος λόγος νὰ τὰ ἐρμηνεύσει, καὶ μόνο ἡ διδασκαλία τῆς πίστεως τὰ γνωρίζει καλά. Γι' αὐτὸ ὁ Θεὸς μᾶς ἔδωσε διπλὰ μάτια, τὰ μάτια τοῦ σώματος καὶ τὰ μάτια τῆς πίστεως. Ὅταν μπεῖς στὴν ἱερὴ μυσταγωγία, τὰ μάτια τοῦ σώματος βλέπουν τὸ νερό, ἐνῶ τὰ μάτια τῆς πίστεως βλέπουν τὸ Πνεῦμα· καὶ τὰ μάτια τοῦ σώματος βλέπουν τὸ σῶμα νὰ βαπτίζεται, ἐνῶ τὰ μάτια τῆς πίστεως τὸν παλιὸ ἄνθρωπο νὰ θάπτεται· ἐκεῖνα βλέπουν τὸ σῶμα ποὺ λούζεται, ἐνῶ αὐτὰ τὴν ψυχὴ ποὺ καθαρίζεται· ἐκεῖνα βλέπουν τὸ σῶμα ποὺ ἀνεβαίνει ἀπὸ τὰ ὕδατα, ἐνῶ αὐτὰ βλέπουν τὸν καινούργιο ἄνθρωπο γεμάτο ἀκτινοβολία νὰ ἀνεβαίνει ἀπὸ τὴν ἱερὴ αὐτὴ κάθαρση. Καὶ ἐκεῖνα βλέπουν τὸν ἱερέα νὰ τοποθετεῖ τὸ δεξί του χέρι ἐπάνω στὸ κεφάλι καὶ νὰ ἀγγίζει αὐτό, ἐνῶ αὐτὰ βλέπουν τὸν μεγάλου ἀρχιερέα ν' ἀπλώνει τὴν ἀόρατη δεξιά του καὶ νὰ ἀγγίζει τὸ κεφάλι· γιατί τότε δὲν εἶναι ἄνθρωπος ἐκεῖνος ποὺ βαπτίζει, ἀλλ' ὁ ἴδιος ὁ μονογενὴς Υἱὸς τοῦ Θεοῦ. Καὶ ἐκεῖνο ποὺ ἔγινε στὴν περίπτωση τοῦ δεσποτικοῦ σώματος, αὐτὸ γίνεται καὶ στὴν περίπτωση τοῦ δικοῦ μας σώματος· ὅπως ἀκριβῶς δηλαδὴ ἐκεῖνο φαινόταν νὰ τὸ κρατάει ὁ Ἰωάννης ἀπὸ τὸ κεφάλι, ἐνῶ ὁ Θεὸς Λόγος τὸ κατέβαζε στὰ Ἰορδάνεια ὕδατα καὶ τὸ βάπτισε καὶ ἡ πατρικὴ φωνὴ ἀκουόταν ἀπὸ τὸν οὐρανὸ νὰ λέγει, «αὐτὸς εἶναι ὁ Υἱὸς μου ὁ ἀγαπητός»¹¹, καὶ τὸ Πνεῦμα τὸ ἅγιο ἐπίσης νὰ ἐπιφοιτᾷ ἐπάνω του, αὐτὸ γίνεται καὶ μὲ τὸ δικό σου σῶμα· γιατί τὸ βάπτισμα γίνεται στὸ ὄνομα τοῦ Πατρὸς καὶ τοῦ Υἱοῦ καὶ τοῦ ἁγίου Πνεύματος. Γι' αὐτὸ καὶ ὁ Ἰωάννης ἔλεγε γιὰ νὰ μᾶς διδάξει, ὅτι δὲν μᾶς βαπτίζει ἄνθρωπος, ἀλλ' ὁ Θεός· «πίσω μου ἔρχεται ὁ ἰσχυρότερός μου, τοῦ ὁποῖου δὲν εἶμαι ἱκανὸς νὰ λύσω τὸ λουρὶ τοῦ ὑποδήματός του. Αὐτὸς θὰ σᾶς βαπτίσει μὲ Πνεῦμα ἅγιο καὶ φωτιά»¹². Γι' αὐτὸ καὶ ὁ ἱερέας βαπτίζοντας δὲν λέγει 'βαπτίζω τὸν τάδε', ἀλλὰ «βαπτίζεται ὁ τάδε στὸ ὄνομα τοῦ Πατρὸς καὶ τοῦ Υἱοῦ καὶ τοῦ ἁγίου Πνεύματος», γιὰ νὰ δείξει ὅτι δὲν εἶναι αὐτὸς ποὺ βαπτίζει, ἀλλ' ὁ Πατέρας καὶ ὁ Υἱὸς καὶ τὸ Πνεῦμα τὸ ἅγιο, τῶν ὁποίων καὶ τὸ ὄνομα ἐπικαλεῖται.

5. Γι' αὐτὸ καὶ ἡ σημερινὴ ἀπαγγελία σας ὀνομάζεται 'πίστις', καὶ δὲν σᾶς ἐπιτρέπομε νὰ πεῖτε προηγουμένως τίποτε ἄλλο, μέχρι

ὅτι «πιστεύω». Τὸ ρῆμα τοῦτο θεμέλιος ἄσειστος, οἰκοδομὴν ἔχων ἄνωθεν ἀσάλευτον. Διὰ τοῦτο καὶ Παῦλός φησι· «πιστεῦσαι γὰρ δεῖ τὸν προσερχόμενον τῷ Θεῷ, ὅτι ἔστι». Διὰ τοῦτο καὶ σὺ προσερχόμενος τῷ Θεῷ πρῶτον πιστεύεις καὶ τότε τοῦτο φθέγγει τὸ
 5 ρῆμα· ἐὰν γὰρ μὴ τοῦτο ᾗ, οὐδὲν τῶν ἄλλων οὔτε εἰπεῖν οὔτε νοῆσαι δύνασαι. Καὶ ἵνα τὴν ἄρρητον ἐκείνην καὶ ἀμάρτυρον παραλείπω γέννησιν, ταύτην τὴν κάτω γενομένην, ἧς πολλοὶ μάρτυρες ἐγένοντο, παραγαγὼν εἰς μέσον δι' αὐτῆς σε τῶν πραγμάτων τῆς ἀποδείξεως πιστώσομαι, ὅτι πίστεως ἄνευ οὐ δυνατόν οὐδὲ ταύτην
 10 καταδέξασθαι ποτε. Ὁ ἀχώρητος, ὁ πάντα συνέχων καὶ διακρατῶν, εἰς μήτραν ἦλθε παρθενικὴν· πῶς, εἶπέ μοι, καὶ τίνι τρόπῳ; Ἀποδείξαι μὲν οὐκ ἔστιν· ἂν δὲ ἐπὶ τὴν πίστιν ἔλθῃς, ἐκείνη σε πληροφορήσει· δυνήσεται· τὰ γὰρ ὑπερβαίνοντα τῶν ἡμετέρων λογισμῶν τὴν ἀσθένειαν τῆ τῆς πίστεως ἐπιτρέπειν διδασκαλίᾳ χρή.
 15 Τοῦτον τὸν τρόπον τῆς γεννήσεως οὔτε Ματθαῖος οἶδεν αὐτὸς ὁ γράψας, ὅτι μὲν γὰρ «εὐρέθη ἐν γαστρὶ ἔχουσα ἐκ Πνεύματος ἁγίου», εἶπεν, τὸν δὲ τρόπον οὐκ ἐδίδαξεν. Οὔτε Γαβριὴλ ἐπίσταται· καὶ γὰρ καὶ ἐκεῖνος τοῦτο φησι μόνον· «Πνεῦμα ἅγιον ἐπελεύσεται ἐπὶ σὲ καὶ δύναμις ὑψίστου ἐπισκιάσει σοι», τὸ δὲ πῶς καὶ
 20 τίνι τρόπῳ οὐδὲ αὐτὸς ἐπίσταται.

6. Ἀλλὰ τὸν μὲν περὶ πίστεως λόγον τῷ διδασκάλῳ παραχωρήσομεν, καὶ ἡμῖν δὲ δυνατόν ἐν ἑτέρῳ καιρῷ πρὸς ὑμᾶς εἰπεῖν, ὅταν πολλοὶ τῶν ἀμυήτων παρῶσιν· ἃ δὲ ἀνάγκη μόνους ἀκοῦσαι ὑμᾶς νῦν καὶ οὐ δυνατόν ἐκείνων ἀναμεμιγμένων ὑμῖν εἰπεῖν, ταῦτα
 25 τήμερον ἀναγκαῖον εἰπεῖν. Τίνα οὖν ἔστι ταῦτα; Μετὰ τὴν αὐριον τῆ Παρασκευῆ, ὥρα ἐνάτη, ἀνάγκη τινὰ ὑμᾶς ἀπαιτηθῆναι ρήματα καὶ συνθῆκας θέσθαι πρὸς τὸν Δεσπότην. Οὐχ ἀπλῶς δὲ ὑμᾶς οὐδὲ τὴν ἡμέραν οὐδὲ τὴν ὥραν ἀνέμνησα ταύτην· ἀλλὰ ἔστι καὶ ἀπὸ τούτων μαθεῖν τι μυστικόν. Καὶ γὰρ τῆ Παρασκευῆ, ἐνάτη ὥρα, ὁ
 30 ληστῆς εἰς τὸν παράδεισον εἰσῆλθε καὶ τὸ σκότος κατελύθη τὸ ἀπὸ

13. Ἐβρ. 11,6. 15. Λουκᾶ 1,35.

14. Ματθ. 1,18. 16. Δάσκαλος εἶναι ὁ ἐπίσκοπος Ἀντιοχείας Φλαβιανός.

πού νὰ πεῖτε, «πιστεύω». Ὁ λόγος αὐτὸς εἶναι θεμέλιο ἄσειστο, ἔχοντας ἐπάνω οἰκοδόμημα ἀσάλευτο. Γι' αὐτὸ καὶ ὁ Παῦλος λέγει· «πρέπει αὐτὸς πού προσέρχεται νὰ πιστεύει στὸ Θεὸ ὅτι ὑπάρχει»¹³. Γι' αὐτὸ καὶ σὺ προσερχόμενος στὸ Θεὸ πρῶτα πιστεύεις καὶ μετὰ λές τὸ λόγο αὐτό· γιατί ἂν δὲν ὑπάρχει αὐτό, τίποτε ἀπὸ τὰ ἄλλα δὲν μπορεῖς οὔτε νὰ πεῖς οὔτε νὰ σκεφθεῖς. Καὶ γιὰ νὰ παραλείψω τὴν ἀπερίγραπτη ἐκείνη καὶ ἀναπόδεικτη γέννηση, αὐτὴν πού ἔγινε ἐδῶ κάτω, τῆς ὁποίας ὑπῆρξαν πολλοὶ μάρτυρες, παρουσιάζοντάς σας αὐτήν, μὲ αὐτὴν θὰ ἐπιβεβαιώσω τὴν ἀπόδειξη τῶν πραγμάτων, ὅτι δηλαδὴ χωρὶς τὴν πίστη δὲν εἶναι δυνατὸν οὔτε καὶ αὐτὴν ν' ἀποδεχθεῖς ποτέ. Ὁ ἀχώρητος, ἐκεῖνος πού συγκρατεῖ καὶ ἐξουσιάζει τὰ πάντα, μῆκε σὲ μήτρα παρθενική· πῶς, πές μου, καὶ μὲ ποιό τρόπο; Ν' ἀποδειχθεῖ βέβαια αὐτὸ δὲν εἶναι δυνατό, ἂν ὁμως καταφύγεις στὴν πίστη, ἐκείνη θὰ μπορέσει νὰ σὲ πληροφορήσει· γιατί ἐκεῖνα πού ὑπερβαίνουν τὴν ἀδυναμία τῶν λογισμῶν μας, πρέπει νὰ τὰ ἐμπιστευόμαστε στὴ διδασκαλία τῆς πίστεως. Αὐτὸ τὸν τρόπο τῆς γεννήσεως οὔτε ὁ ἴδιος ὁ Ματθαῖος τὸν γνώριζε, πού τὴν ἔγραψε· γιατί τὸ ὅτι «βρέθηκε νὰ εἶναι ἔγκυος ἀπὸ τὸ ἅγιο Πνεῦμα»¹⁴ τὸ εἶπε, δὲν εἶπε ὁμως τὸν τρόπο. Οὔτε καὶ ὁ Γαβριὴλ τὸ γνώριζε, γιατί καὶ ἐκεῖνος αὐτὸ λέγει μόνο· «Πνεῦμα ἅγιο θὰ ἔρθει σὲ σένα καὶ δύναμη τοῦ Ὑψίστου θὰ σὲ ἐπισκιάσει»¹⁵. Τὸ πῶς ὁμως καὶ μὲ ποιόν τρόπο οὔτε αὐτὸς τὸ γνωρίζει.

6. Ἄλλὰ τὸ λόγο γιὰ τὴν πίστη ἅς τὸν παραχωρήσομε στὸ δάσκαλο¹⁶, καὶ μπορεῖ κι ἐγὼ νὰ σᾶς μιλήσω σὲ μιὰ ἄλλη εὐκαιρία, ὅταν θὰ εἶναι παρόντες πολλοὶ ἀμύητοι· ἐκεῖνα ὁμως πού εἶναι ἀνάγκη μόνο σεῖς νὰ τὰ ἀκούσετε τώρα καὶ δὲν ἐπιτρέπεται νὰ τὰ ποῦμε ἐνῶ βρίσκονται ἐκεῖνοι ἀνάμεσά σας, αὐτὰ σήμερα εἶναι ἀνάγκη νὰ σᾶς πῶ. Ποιὰ λοιπὸν εἶναι αὐτά; Μετὰ τὴν αὐριανὴ ἡμέρα, τὴν Παρασκευὴ καὶ κατὰ τὴν ἑνατὴ ὥρα, θὰ σᾶς ζητηθεῖ νὰ κάμετε μερικὲς ὁμολογίες καὶ νὰ κάνετε συμφωνίες μὲ τὸν Κύριο. Καὶ δὲν σᾶς ὑπενθύμισα τυχαῖα οὔτε τὴ ἡμέρα οὔτε τὴν ὥρα αὐτή· ἀλλ' εἶναι δυνατὸ κι ἀπ' αὐτὰ νὰ μάθετε κάτι τὸ μυστικό. Καθόσον τὴν Παρασκευὴ, τὴν ἑνατὴ ὥρα, ὁ ληστής μῆκε στὸν παράδεισο καὶ τὸ σκοτάδι πού ἄρχισε ἀπὸ τὴν ἕκτη ὥρα διαλύθη-

τῆς ἕκτης ὥρας ἕως τῆς ἐνάτης, καὶ τὸ αἰσθητὸν καὶ τὸ νοητὸν φῶς τότε ὑπὲρ τῆς οἰκουμένης ἀνηνέχθη θυσία· τότε γάρ φησιν ὁ Χριστός· «Πάτερ, εἰς χειράς σου παραθήσομαι τὸ πνεῦμα μου». Τότε τὸν ἥλιον τῆς δικαιοσύνης ἰδὼν ἀπὸ τοῦ σταυροῦ λάμποντα ὁ
5 αἰσθητὸς οὗτος ἥλιος τὰς ἀκτῖνας ἀπέστρεψεν. Ὅταν οὖν μέλλης εἰσάγεσθαι καὶ σὺ κατὰ τὴν ἐνάτην ὥραν, ἀναμιμνήσκου καὶ σὺ τοῦ μεγέθους τῶν κατορθωμάτων καὶ τὰς δωρεὰς ἀρίθμει ταύτας παρὰ σαυτῶ, καὶ οὐκ ἔση λοιπὸν ἐπὶ τῆς γῆς, ἀλλὰ διαναστήση καὶ τῶν οὐρανῶν αὐτῶν ἐπιλήψη τῇ ψυχῇ.

10 7. Δεῖ τοίνυν εἰσαχθέντας ὑμᾶς τότε κοινῇ πάντα (καὶ γὰρ καὶ τοῦτο παρατήρει, ὅτι πάντα κοινῇ δίδονται πᾶσιν ὑμῖν, ἵνα μήτε ὁ πλούσιος ὑπερίδῃ τοῦ πένητος, μήτε ὁ πένης ἔλαττον ἔχειν τι τοῦ πλουσίου νομίζῃ· ἐν γὰρ Χριστῷ Ἰησοῦ οὔτε ἄρσεν οὔτε θῆλυ, οὐ Σκύθης, οὐ Βάρβαρος, οὐκ Ἰουδαῖος, οὐχ Ἕλλην· οὐχ ἡλικίας δὲ
15 μόνον καὶ φύσεως, ἀλλὰ καὶ ἀξίας πάσης ἀνωμαλία ἀνήρηται· ἐν πᾶσιν ἀξίωμα, μία δωρεά, εἷς ἀδελφότητος ἡμῖν σύνδεσμος, ἢ αὐτῇ χάρις), δεῖ τοίνυν εἰσαχθέντας ὑμᾶς τότε κοινῇ κλῖναι γόνυ πάντα, οὐκ ὀρθοὺς ἐστάναι, καὶ τὰς χειράς ἀνατείναντας εἰς τὸν οὐρανὸν εὐχαριστήσαι τῷ Θεῷ τῆς δωρεᾶς ἕνεκεν ταύτης. Ἐπὶ γόνυ δὲ οἱ
20 ἱεροὶ κελεύουσι κεῖσθαι νόμοι, ὥστε καὶ διὰ τοῦ σχήματος ὁμολογῆσαι τὴν δεσποτείαν. Ὅτι γὰρ τὸ γόνυ κάμψαι τῶν τὴν δουλείαν ὁμολογούντων ἐστίν, ἄκουσον τί φησιν ὁ Παῦλος· ὅτι «αὐτῷ κάμψει πᾶν γόνυ ἐπουρανίων καὶ ἐπιγείων καὶ καταχθονίων». Κλίναντας οὖν τὰ γόνατα κελεύουσι λέγειν μυσταγωγοῦντες ταῦτα τὰ
25 ρήματα· «ἀποτάσσομαί σοι, σατανᾶ».

8. Δακρυῶσαί μοι νῦν ἐπῆλθε καὶ συνεχύθην τὴν διάνοιαν καὶ πικρὸν ἐστέναξα. Τίνος ἕνεκεν ἀνεμνήσθην τῆς ἱερᾶς ἐσπέρας ἐκείνης, καθ' ἣν τὴν μακαρίαν ταύτην κατηξιώθην ἀφείναι φωνήν, καθ' ἣν ἐπὶ τὴν φρικώδη καὶ ἀγίαν μυσταγωγίαν ἠγόμην· Ἀνεμνή-
30 σθην τῆς τότε καθαρότητος καὶ τῶν ἀμαρτημάτων, ὅσα μετ' ἐκείνην εἰς τὴν παροῦσαν ἡμέραν συνέλεξα. Καθάπερ οὖν γυναικῶν ὅσαι περ ἂν ἀπὸ πλούτου καὶ εὐπορίας εἰς πτωχείαν τὴν ἐσχάτην κατενεχθῶσιν, ὀρῶσαι κόρας ἐτέρας νυμφευομένας καὶ εὐπόροις

17. Λουκᾶ 23,46.

18. Κολ. 3,11.

19. Φιλ. 2,9.

κε τὴν ἕνατη ὥρα, καὶ τὸ αἰσθητὸ καὶ νοητὸ φῶς τότε προσφέρθη-
κε θυσία ὑπὲρ τῆς οἰκουμένης· γιατί τότε λέγει ὁ Χριστός· «Πατέ-
ρα, στὰ χέρια σου παραδίνω τὸ πνεῦμα μου»¹⁷. Τότε ὁ αἰσθητὸς
αὐτὸς ἥλιος, βλέποντας τὸν ἥλιο τῆς δικαιοσύνης νὰ λάμπει ἐπάνω
ἀπὸ τὸ σταυρό, ἀπέκρισε τὶς ἀκτίνες του. Ὅταν λοιπὸν πρόκειται
νὰ εἰσέλθεις καὶ σὺ κατὰ τὴν ἕνατη ὥρα, θυμήσου καὶ σὺ τὸ μέγε-
θος τῶν κατορθωμάτων καὶ μέτρα αὐτῆς τῆς δωρεῆς μέσα σου, καὶ
δὲν θὰ παραμείνεις τότε ἐπάνω στὴ γῆ, ἀλλὰ θὰ πετάξεις ψηλὰ καὶ
θὰ φθάσεις μὲ τὴν ψυχὴ σ' αὐτοὺς τοὺς ἴδιους τοὺς οὐρανοὺς.

7. Πρέπει λοιπὸν ἀφοῦ εἰσέλθετε τότε ὅλοι μαζί (γιατὶ πρόσεχε
καὶ αὐτό, ὅτι ὅλα σᾶς δίνονται ἀπὸ κοινού, ὥστε οὔτε ὁ πλούσιος
νὰ περιφρονῆσει τὸν φτωχό, οὔτε ὁ φτωχὸς νὰ νομίζει ὅτι ὑστερεῖ
σὲ κάτι ἀπὸ τὸν πλούσιο· γιατί ἐνώπιον τοῦ Ἰησοῦ Χριστοῦ δὲν
ὑπάρχει διάκριση οὔτε ἄνδρα, οὔτε γυναίκα, οὔτε Σκύθη, οὔτε
βαρβάρου, οὔτε Ἰουδαίου, οὔτε Ἑλληνα¹⁸· καὶ ὄχι μόνο ἡλικίας
καὶ φύσεως, ἀλλὰ καταργήθηκε καὶ ἡ ἀνισότητά κάθε ἀξιώματος·
ἓνα ἀξίωμα ὑπάρχει σ' ὅλους, μία δωρεά, ἓνας σύνδεσμος ἀδελφότη-
τας, ἡ ἴδια χάρις· πρέπει λοιπὸν ἀφοῦ εἰσέλθετε τότε ἀπὸ κοι-
νοῦ ὅλοι μαζί νὰ γονατίσετε καὶ νὰ μὴ στέκεσθε ὄρθιοι, καί, ἀφοῦ
ὑψώσετε τὰ χέρια σας πρὸς τὸν οὐρανό, νὰ εὐχαριστήσετε τὸ Θεὸ
γιὰ τὴν δωρεὰ αὐτῆ. Καὶ οἱ ἱεροὶ νόμοι προστάζουν νὰ γονατίζετε,
ὥστε καὶ μὲ τὴν στάση σας αὐτὴ νὰ ὁμολογεῖτε τὴν ἐξουσία του.
Γιατί, τὸ ὅτι τὸ γονάτισμα εἶναι γνῶρισμα ἐκείνων ποὺ ὁμολογοῦν
τὴ δουλεία, ἄκουσε τί λέγει ὁ Παῦλος· «γιὰ νὰ κάμψει κάθε γόνα-
το τῶν ἐπουρανίων καὶ ἐπιγείων καὶ καταχθονίων»¹⁹. Ἀφοῦ γονα-
τίσετε λοιπὸν προστάζουν οἱ μυσταγωγοὶ νὰ λέτε αὐτὰ τὰ λόγια·
«σὲ ἀπαρνιέμαι, σατανᾶ».

8. Μοῦ ἦρθε τώρα νὰ δακρῦσω, συγχύσθηκε τὸ μυαλό μου καὶ
ἀναστέναξα πικρά. Γιὰ ποιό λόγο θυμήθηκα τὴν ἱερὴ ἐκείνη ἐσπέ-
ρα, κατὰ τὴν ὁποία ἀξιώθηκα ν' ἀφήσω αὐτὴ τὴ φωνή, τότε ποὺ
ὀδηγόμουν πρὸς τὴν φρικώδη καὶ ἀγία μυσταγωγία; Θυμήθηκα τὴν
καθαρότητα ποὺ ἔλαβα τότε καὶ τὰ ἁμαρτήματα, ὅσα διέπραξα ἀπὸ
τὴν ἡμέρα ἐκείνη μέχρι σήμερα. Ὅπως ἀκριβῶς δηλαδὴ οἱ γυναῖ-
κες ἐκεῖνες ποὺ συνέβηκε νὰ πέσουν ἀπὸ τὸν πλοῦτο καὶ τὴν εὐπο-
ρία στὴ χειρότερη φτώχεια, βλέποντας ἄλλα κορίτσια νὰ νυμφεύο-

διδομένας νυμφίοις καὶ πολλῆς ἀπολανούσας τιμῆς καὶ μετὰ θερα-
 πείας καὶ πομπῆς ἀπαγομένας, ἀλγοῦσι καὶ ὀδυνῶνται, οὐ τοῖς ἀλ-
 λοτρίοις φθονοῦσαι καλοῖς, ἀλλ' ἐν ταῖς ἐτέρων εὐπραγίαις ἀκριβέ-
 στερον τὰς ἑαυτῶν καταμανθάνουσαι συμφοράς, τοιοῦτον δὴ τι καὶ
 5 αὐτὸς πέπονθα νῦν. Ἄλλ' ἵνα μὴ τὰ ἑμαυτοῦ διηγούμενος κακὰ νῦν
 ἐπὶ τὸ σκυθρωπότερον τὸν λόγον ἀγάγω, φέρε πρὸς ὑμᾶς ἐπανέλ-
 θωμεν πάλιν.

9. «Ἀποτάσσομαί σοι, σατανᾶ». Τί γέγονε; τί τὸ ξένον καὶ πα-
 ράδοξον; ὁ δεδοικῶς, ὁ τρέμων κατεξανέστης τοῦ τυράννου; κατα-
 10 φρονεῖς αὐτοῦ τῆς ὠμότητος; τίς σε εἰς τοσαύτην ἀπόνοιαν ἐπῆρε;
 πόθεν σοι τὸ θαρρεῖν ἐγένετο; "Ὅπλον ἔχω", φησὶν, 'ἰσχυρόν'.
 Ποῖον ὄπλον, ποῖαν συμμαχίαν; εἶπέ μοι. Ἐυντάσσομαί σοι, Χρι-
 στέ', φησί· 'διὰ τοῦτο θαρρῶ καὶ κατεξανίσταμαι· ἰσχυρὰν γὰρ ἔχω
 καταφυγὴν. Αὕτη με τοῦ δαίμονος ἐποίησεν ἀνώτερον, τὸν πρὸ
 15 τούτου δεδοικότα καὶ τρέμοντα. Διὰ τοῦτο οὐχὶ αὐτῷ μόνῳ, ἀλλὰ
 καὶ πάσῃ αὐτοῦ ἀποτάσσομαι τῇ πομπῇ». Πομπὴ δὲ διαβόλου πᾶν
 εἶδος ἀμαρτίας ἐστί, θέατρα παρανομίας, ἵπποδρομῖαι, συνέδρια γέ-
 λωτος καὶ αἰσχρολογίας γέμοντα· πομπὴ διαβόλου οἰωνισμοὶ καὶ
 μαντεῖαι, κληδόνες καὶ παρατηρήσεις καιρῶν, καὶ σύμβολα καὶ πε-
 20 ρίαπτα καὶ ἐπωδαί. Θαυμαστὸν περίαπτον ὁ σταυρὸς ἔχει καὶ μεγί-
 στην ἐπωδὴν, καὶ μακαρία ἢ ψυχὴ ἢ λέγουσα τὸ ὄνομα Ἰησοῦ Χρι-
 στοῦ τοῦ σταυρωθέντος· τοῦτο κάλεσον καὶ πᾶν νόσημα φεύζεται,
 πᾶσα ἐπιβουλή παραχωρήσει σοι σατανικὴ. Τούτων οὖν μέμνησο
 τῶν ρημάτων· αὐταὶ αἱ συνθῆκαι πρὸς τὸν νυμφίον εἰσὶ. Καθάπερ
 25 γὰρ ἐπὶ τῶν γάμων τὰ τῶν ἔδνων καὶ τῆς φερνῆς ἀνάγκη συντελεῖ-
 σθαι γραμματεῖα, οὕτω καὶ νῦν πρὸ τῶν γάμων γίνεται· γυμνήν σε
 εὔρε καὶ πτωχὴν καὶ ἀσχημονοῦσαν καὶ οὐ παρέδραμε· τῆς προαι-
 ρεσεώς σου γὰρ δεῖται μόνης. Ἄντὶ προικῶς τοίνυν ταῦτα εἰσένεγκε
 τὰ ρήματα καὶ μέγαν ἠγήσεται πλοῦτον ὁ Χριστός, ἂν ταῦτα φυ-
 30 λάττης διὰ παντός· πλοῦτος γὰρ ἐκείνου τῶν ἡμετέρων ψυχῶν ἢ
 σωτηρία. Ἄκουσον πῶς φησιν ὁ Παῦλος· «πλουτῶν εἰς πάντας
 καὶ ἐπὶ πάντας τοὺς ἐπικαλουμένους αὐτόν».

10. Μετὰ δὲ τὰ ρήματα ταῦτα, μετὰ τὴν ἀποταγὴν τοῦ διαβόλου,

νται καὶ νὰ δίνονται σὲ πλούσιους νυμφίους, ν' ἀπολαμβάνουν ἔτσι μεγάλη τιμὴ καὶ νὰ ὀδηγοῦνται μὲ ἀκολούθους καὶ πομπὴ στὸ νυμφίον, στεναχωριένται πολὺ καὶ ὑποφέρουν, ὄχι ἐπειδὴ φθονοῦν τὰ ξένα καλά, ἀλλ' ἐπειδὴ αἰσθάνονται καλύτερα τὶς δικές τους συμφορὰς βλέποντας τὴν εὐτυχία τῶν ἄλλων, κάτι τέτοιο λοιπὸν ἔπαθα καὶ ἐγὼ τώρα. Ἀλλὰ γιὰ νὰ μὴ κάμω τώρα τὸ λόγο δυσάρεστο διηγούμενος τὰ δικά μου κακά, ἐμπρὸς ἃς ἐπανέλθω πάλι σὲ σᾶς.

9. «Σὲ ἀπαρνιέμαι, σατανᾶ». Τί ἔγινε; τί τὸ παράξενο καὶ παράδοξο; σὺ ποὺ φοβόσουν καὶ ἔτρεμες ξεσηκώθηκες ἐναντίον τοῦ τυράννου; περιφρονεῖς τὴ σκληρότητά του; ποιὸς σὲ ξεσήκωσε σὲ τόση ἀλαζονεία; ἀπὸ ποῦ σοῦ δημιουργήθηκε τὸ θάρρος; Ἔχω, λέγει, ὄπλο ἰσχυρό. Πές μου, ποιό ὄπλο, ποιά συμμαχία; Σύντάσσομαι μὲ σένα, Χριστέ, λέγει· γι' αὐτὸ ἔχω θάρρος καὶ ἐξεγείρομαι· γιατί ἔχω ἰσχυρὸ καταφύγιο. Αὐτὸ μὲ ἔκαμε ἰσχυρότερο ἀπὸ τὸ δαίμονα, τὸν ὁποῖο προηγουμένως φοβόμουν καὶ ἔτρεμα. Γι' αὐτὸ ὄχι μόνο αὐτὸν ἀλλὰ καὶ ὅλη τὴν πομπὴν τοῦ ἀπαρνιέμαι. Πομπὴ τοῦ διαβόλου εἶναι κάθε εἶδος τῆς ἁμαρτίας, τὰ θέατρα παρανομίας, οἱ ἵπποδρομίες, συγκεντρώσεις γεμάτες ἀπὸ γέλια καὶ αἰσχρολόγια· πομπὴ τοῦ διαβόλου εἶναι οἱ οἰωνισμοὶ καὶ οἱ μαντεῖες, τὰ μαντικὰ λόγια καὶ οἱ παρατηρήσεις τῶν καιρῶν, τὰ σύμβολα, τὰ φυλακτὰ καὶ οἱ ἐπωδές. Θαυμαστὸ φυλακτὸ ποὺ ἔχει καὶ μέγιστη ἐπωδὴ εἶναι ὁ σταυρὸς καὶ μακάρια ἡ ψυχὴ ποὺ λέγει τὸ ὄνομα τοῦ Ἰησοῦ Χριστοῦ τοῦ σταυρωθέντος· αὐτὸν κάλεσε καὶ κάθε νόσημα θὰ φύγει, κάθε σατανικὴ ἐπιβουλὴ θὰ ὑποχωρήσει. Αὐτὰ λοιπὸν τὰ λόγια ἐνθυμήσου· αὐτὲς εἶναι οἱ συμφωνίες μὲ τὸν νυμφίον. Γιατί, ὅπως ἀκριβῶς κατὰ τους γάμους πρέπει νὰ γίνουν πρῶτα τὰ συμβόλαια γιὰ τὴν προίκα καὶ τὰ γαμήλια δῶρα, ἔτσι καὶ ἐδῶ γίνεται πρὶν ἀπὸ τοὺς γάμους· γυμνὴ σὲ βρῆκε καὶ φτωχὴ καὶ γεμάτη ἀσχήμια καὶ δὲν σὲ περιφρόνησε· γιατί μόνο τὴν προαίρεσή σου θέλει. Ἀντὶ τῆς προίκας λοιπὸν πρόσφερε αὐτὰ τὰ λόγια καὶ θὰ τὰ θεωρήσει ὁ Χριστὸς μεγάλο πλοῦτο, ἂν αὐτὰ τὰ φυλάσσεις γιὰ πάντα· γιατί πλοῦτος τοῦ Χριστοῦ εἶναι ἡ σωτηρία τῶν ψυχῶν μας. Ἄκουσε πῶς τὸ λέγει αὐτὸ ὁ Παῦλος· «πλούσιος σ' ὄλους καὶ πρὸς ὄλους ποὺ τὸν ἐπικαλοῦνται»²⁰.

10. Μετὰ τὰ λόγια αὐτά. μετὰ τὴν ἀποταγὴν τοῦ διαβόλου, μετὰ

μετὰ τὴν συνταγὴν τὴν πρὸς τὸν Χριστόν, ἅτε οἰκείους γεγεννημέ-
 νους λοιπὸν καὶ οὐδὲν κοινὸν ἔχοντας πρὸς ἐκεῖνον, εὐθέως σφρα-
 γίζεσθαι κελεύει καὶ ἐπὶ τοῦ μετώπου δίδωσί σοι τὸν σταυρόν.
 Ἐπειδὴ γὰρ εἰκὸς τὸ θηρίον ἐκεῖνο ταῦτα ἀκοῦσαν τὰ ρήματα
 5 ἀγριωθῆναι μᾶλλον (ἀναίσχυντον γὰρ ἐστὶ) καὶ αὐτῇ βούλεται ἐπι-
 πηδῆσαι τῇ ὄψει, διὰ τοῦ χρίσματος ἐντυπῶν σου τῷ προσώπῳ
 τὸν σταυρὸν ἅπασαν αὐτοῦ καταστέλλει τὴν μανίαν· οὐ γὰρ τολμή-
 σει πρὸς τοιαύτην ἀντιβλέψαι λοιπὸν ὄψιν, ἀλλ' ὥσπερ ἀκτῖνας
 ὀρῶν ἐκπηδώσας ἐκεῖθεν, οὕτως ἀποτυφλωθεὶς τοὺς ὀφθαλμοὺς
 10 ἄπεισιν. Ἐντυποῦται δὲ ὁ σταυρὸς διὰ τοῦ χρίσματος· τὸ δὲ χρίσμα
 τοῦτο ἔλαιον ὀμοῦ καὶ μύρον ἐστὶ, μύρον μὲν ὡς νύμφην, ἔλαιον δὲ
 ὡς ἀθλητὴν. Καὶ ὅτι πάλιν οὐκ ἄνθρωπος, ἀλλ' αὐτὸς σε χρίει ὁ
 Θεὸς διὰ τῆς τοῦ ἱερέως χειρός, ἄκουσον τοῦ Παύλου λέγοντος· «ὁ
 δὲ βεβαιῶν ἡμᾶς σὺν ὑμῖν εἰς Χριστὸν καὶ χρίσας ἡμᾶς, Θεός».
 15 Ἐπειδὴ δὲ τοῦτο τὸ ἄλειμμα ἀλείψῃ πάντα τὰ μέλη, μετὰ ἀδείας
 τὸν δράκοντα κατέχειν δύνασαι καὶ οὐδὲν πείσῃ δεινόν.

11. Μετὰ τὴν χρίσιν τοίνυν ταύτην ἐπὶ τὴν κολυμβήθραν τῶν
 ἀγίων ὑδάτων λείπεται ἐλθεῖν. Τότε ἀποδύσας σε τὸ ἱμάτιον ὁ ἱε-
 ρεύς, αὐτὸς σε κατάγει ἐπὶ τὰ νάματα. Τίνος οὖν ἔνεκεν γυμνόν;
 20 Ἀναμιμνήσκει σε τῆς προτέρας γυμνότητος, ὅτε ἦς ἐν τῷ παρα-
 δεῖσῳ καὶ οὐκ ἠσχύνου· «ἦσαν», γὰρ φησὶν, «Ἀδὰμ καὶ Εὔα γυ-
 μνοὶ καὶ οὐκ ἠσχύνοντο», ἕως ἔλαβον τὸ τῆς ἀμαρτίας ἱμάτιον, τὸ
 πολλῆς γέμον αἰσχύνης. Μὴ τοίνυν μηδὲ ἐνταῦθα αἰσχύνου· πολὺ
 γὰρ τοῦ παραδείσου βελτίων ἢ κολυμβήθρα. Οὐκ ἔστιν ἐνταῦθα
 25 ὄφεις, ἀλλὰ Χριστὸς ἐστὶν ἐνταῦθα μυσταγωγῶν σε πρὸς τὴν ἐξ
 ὕδατος καὶ Πνεύματος ἀναγέννησιν. Οὐκ ἔστιν ἐνταῦθα δένδρα
 καλὰ καὶ ὠραῖα ἰδεῖν, ἀλλ' ἔστιν ἐνταῦθα χαρίσματα πνευματικά.
 Οὐκ ἔστιν ἐνταῦθα ξύλον γνωστὸν καλοῦ καὶ πονηροῦ, οὐδὲ νόμος
 καὶ ἐντολαί, ἀλλὰ χάρις καὶ δωρεαί. «Ἀμαρτία γὰρ ὑμῶν οὐ κυ-
 30 ριεύσει· οὐ γὰρ ἐστε ὑπὸ νόμον, ἀλλ' ὑπὸ χάριν».

12. Ἄλλ' ἐπειδὴ μετὰ τοσαύτης ἡδονῆς ἠκούσατε τῶν εἰρημέ-
 νων, μίαν ὑμᾶς αἰτήσω τῆς ἡδονῆς ἀμοιβήν, ἣν καὶ παρὰ τὴν ἀρ-

21. Β' Κορ. 1,21.

22. Γεν. 3,1.

23. Ἰω. 3,5.

τῆ σύνταξί με τὸ Χριστό, ἀφοῦ πλέον γίνετε δικοὶ του καὶ δὲν ἔχετε κανένα κοινὸ με τὸν διάβολο, ἀμέσως προστάζει νὰ σφραγι-σθεῖτε καὶ χαράσσει στὸ μέτωπό σου τὸ σταυρό. Ἐπειδὴ δηλαδὴ φυσικὸ εἶναι τὸ θηρίο ἐκεῖνο, ἀκούοντας τὰ λόγια αὐτά, ν' ἀγριω-θεῖ περισσότερο (γιατὶ εἶναι ἀδιάντροπο), νὰ θέλει νὰ ὀρμήσει καὶ στὸ πρόσωπό σου τὸ ἴδιο, ἐντυπώνοντας με τὸ χρίσμα τὸ σταυρὸ στὸ πρόσωπό σου, καταστέλλει ὅλη τὴ μανία του· γιατί δὲν θὰ τολμήσει νὰ ρίξει ξανὰ τὸ βλέμμα του ἐπάνω σ' ἓνα τέτοιο πρόσω-πο ἀλλὰ βλέποντας κατὰ κάποιον τρόπο νὰ ἐκπέμπονται ἀπὸ ἐκεῖ ἀκτίνες, ἀπομακρύνεται ἀποτυφλωμένο. Ὁ σταυρὸς χαράσσεται στὸ πρόσωπο με τὸ χρίσμα· τὸ χρίσμα αὐτὸ ἀποτελεῖται ἀπὸ λάδι καὶ μύρο, τὸ μύρο σὰν σύμβολο τῆς νύμφης ποὺ εἶσαι, ἐνῶ τὸ λάδι σὰν σύμβολο τοῦ ἀθλητῆ. Καὶ ὅτι πάλι δὲν σὲ χρίει ἄνθρωπος, ἀλλ' ὁ ἴδιος ὁ Θεὸς με τὸ χέρι τοῦ ἱερέα, ἄκουσε τὸν Παῦλο ποὺ λέγει· «ἐκεῖνος ποὺ μᾶς στερεώνει με σᾶς στὸ Χριστὸ καὶ μᾶς ἔχρισε, εἶναι ὁ Θεός»²¹. Ὅταν με αὐτὸ τὸ μίγμα τοῦ μύρου ἀλείψει ὅλα τὰ μέλη σου, μπορεῖς με εὐκολία νὰ νικήσεις τὸ δράκοντα χωρὶς νὰ πάθεις κανένα κακό.

11. Μετὰ λοιπὸν ἀπὸ τὴ χρίση αὐτὴ ὑπολείπεται νὰ ἔλθετε πλέον στὴν κολυμβήθρα τῶν ἁγίων ὑδάτων. Τότε ἀφοῦ σοῦ βγάλει τὰ ἐνδύματα ὁ ἱερέας, σὲ βάζει ὁ ἴδιος μέσα στὰ ὕδατα. Γιὰ ποιὸ λόγο γυμνός; Σοῦ ὑπενθυμίζει τὴν προηγούμενη γυμνότητα, ὅταν ἦσουν στὸν παράδεισο καὶ δὲν ντρεπόσουν· γιατί λέγει, «ἦταν ὁ Ἄδὰμ καὶ ἡ Εὐὰ γυμνοὶ καὶ δὲν ντρέπονταν»²², μέχρι ποὺ ἔλαβαν τὸ ἔνδυμα τῆς ἁμαρτίας, τὸ γεμάτο ἀπὸ πολλὴ ντροπὴ. Μὴ ντρέπε-σαι λοιπὸν οὔτε ἐδῶ· γιατί ἡ κολυμβήθρα εἶναι πολὺ πιὸ ἀνώτερη ἀπὸ τὸν παράδεισο. Δὲν ὑπάρχει ἐδῶ φίδι, ἀλλ' ὁ Χριστὸς εἶναι ἐδῶ ποὺ σὲ μυσταγωγεῖ πρὸς τὴν ἀναγέννηση ἐξ ὕδατος καὶ Πνεύ-ματος²³. Δὲν ὑπάρχουν ἐδῶ δένδρα κακὰ καὶ ὠραῖα νὰ δεῖς, ἀλλ' ὑπάρχουν ἐδῶ πνευματικὰ χαρίσματα. Δὲν ὑπάρχει ἐδῶ ξύλο γνώσεως καλοῦ καὶ κακοῦ, οὔτε νόμος καὶ ἐντολές, ἀλλὰ χάρη καὶ δωρεές. «Γιατὶ ἡ ἁμαρτία δὲν θὰ σᾶς ἐξουσιάσει, ἀφοῦ δὲν εἴσθε κάτω ἀπὸ τὸ νόμο, ἀλλὰ κάτω ἀπὸ τὴ χάρη τοῦ Θεοῦ».

12. Ἄλλ' ἐπειδὴ με τόση εὐχαρίστηση ἀκούσατε τὰ λόγια μου, μιὰ ἀμοιβὴ θὰ σᾶς ζητήσω γιὰ τὴν εὐχαρίστηση, τὴν ὁποία ἀπὸ

χήν ὑμᾶς ἤτησα. Ὄταν εἰς τὴν κολυμβήθραν καταβῆτε τῶν ὑδάτων ἐκείνων, μνήσθητέ μου τῆς εὐτελείας. Τοῦτο καὶ πρῶην ἡμῶν ἐδεήθην, ὅτε καὶ τοῦ Ἰωσήφ ἀνέμνησα, ὃς πρὸς τὸν ἀρχαιονοχόον ἔλεγε· «μνήσθητί μου, ὅταν εὖ σοι γένηται». Κἀγὼ πρὸς ὑμᾶς παρὰ 5 τὴν ἀρχὴν εἶπον· ‘μνήσθητέ μου, ὅταν εὖ ὑμῖν γένηται’. Νυνὶ δὲ οὐ λέγω, ‘μνήσθητέ μου, ὅταν εὖ ὑμῖν γένηται’, ἀλλὰ ‘μνήσθητέ μου, ἐπειδὴ εὖ ὑμῖν ἐγένετο’. Κἀκεῖνος μὲν ἔλεγε, «μνήσθητι, ὅτι οὐδὲν ἐποίησα κακόν», ἐγὼ δὲ λέγω, ‘μνήσθητέ μου, ὅτι πολλὰ καὶ πονηρὰ ἐποίησα κακά’. Πολλὴ παρρησία πρὸς τὸν βασιλέα νῦν ὑμῖν 10 ἅπασι· κοινὸς ὑμᾶς πέμπομεν πρέσβεις ὑπὲρ τῆς φύσεως τῶν ἀνθρώπων· οὐ χρυσοῦν στέφανον αὐτῷ προσφέρετε, ἀλλὰ πίστεως στέφανον· μετὰ πολλῆς ὑμᾶς δέξεται εὐνοίας. Δεήθητε τοίνυν ὑπὲρ τῆς κοινῆς ἀπάντων μητρός, ὥστε ἀσάλευτον εἶναι αὐτὴν καὶ ἄσειστον· καὶ ὑπὲρ τοῦ ἀρχιερέως, δι’ οὗ τῶν χειρῶν καὶ τῆς φωνῆς 15 τῶν ἀγαθῶν τούτων τυγχάνετε. Ὑπὲρ τῶν συνεδρευόντων ἡμῖν ἱερέων πολλὰ αὐτῷ διαλέχθητε, ὑπὲρ τοῦ ἀνθρωπείου γένους, ὥστε μὴ ἡμῖν χρημάτων λοιπάδας ἀλλὰ ἀμαρτημάτων ἀφεῖναι. Κοινὰ γενέσθω τὰ κατορθώματα· πολλὴ γὰρ παρρησία πρὸς τὸν Δεσπότην ὑμῖν καὶ ἀπὸ φιλήματος ὑμᾶς δέξεται.

20 13. Ἄλλ’ ἐπειδὴ φιλήματος ἐμνήσθην, βούλομαι καὶ περὶ τούτου νῦν ὑμῖν εἰπεῖν. Ἐπειδὴν μέλλωμεν τῆς ἱερᾶς ἄπτεσθαι τραπέζης, φιλεῖν ἀλλήλους κελευόμεθα καὶ ἀσπάζεσθαι ἀσπασμὸν ἅγιον. Τίνος ἔνεκεν; Ἐπειδὴ τοῖς σώμασιν ἐσμὲν διηρημένοι, τὰς ψυχὰς ἀλλήλαις συμπλέκομεν κατ’ ἐκεῖνον τὸν καιρὸν διὰ τοῦ φιλήματος, 25 ὥστε γενέσθαι τὸν σύλλογον ἡμῶν τοιοῦτον, οἷος ἦν ἐκεῖνος ὁ ἀποστολικός, ὅτε πάντων τῶν πιστευόντων ἦν ἡ καρδιά καὶ ἡ ψυχὴ μία. Οὕτως γὰρ δεῖ προσιέναι τοῖς ἱεροῖς μυστηρίοις συνδεδεμένους ἀλλήλοις. Ἄκουσον τί φησιν ὁ Χριστός· «ἐὰν προσφέρῃς τὸ δῶρόν σου ἐπὶ τὸ θυσιαστήριον κἀκεῖ μνησθῆς, ὅτι ὁ ἀδελφός 30 σου ἔχει τι κατὰ σοῦ, ὕπαγε πρῶτον διαλλάγηθι τῷ ἀδελφῷ σου καὶ τότε πρόσφερε τὸ δῶρόν σου». Οὐκ εἶπε ‘πρότερον προσένευκε’, ἀλλὰ «πρότερον διαλλάγηθι καὶ τότε προσένευκε». Διὰ τοῦτο καὶ ἡμεῖς, τοῦ δώρου προκειμένου, πρότερον ἀλλήλοις καταλλατ-

τὴν ἀρχὴν σᾶς ζήτησα. Ὄταν θὰ κατεβεῖτε στὴν κολυμβήθρα τῶν ὑδάτων ἐκείνων νὰ θυμηθεῖτε τὴν ταπεινότητά μου. Αὐτὸ σᾶς παρακάλεσα καὶ πρὶν ἀπὸ μέρες, ὅταν σᾶς ὑπενθύμισα καὶ τὸν Ἰωσήφ, ὁ ὁποῖος ἔλεγε πρὸς τὸν ἀρχιοινοχόο· «νὰ μὲ θυμηθεῖς ὅταν θὰ εὐτυχήσεις»²⁴. Καὶ ἐγὼ εἶπα σὲ σᾶς στὴν ἀρχή, 'θυμηθεῖτε με ὅταν θὰ γίνει σὲ σᾶς τὸ καλό'. Τώρα ὁμως δὲν λέγω, 'θυμηθεῖτε με ὅταν θὰ γίνει σὲ σᾶς τὸ καλό', ἀλλὰ, 'θυμηθεῖτε με ἐπειδὴ ἔγινε σὲ σᾶς τὸ καλό'. Καὶ ἐκεῖνος βέβαια ἔλεγε, «θυμήσου με, γιατί κανένα κακὸ δὲν ἔκαμα»²⁵, ἐγὼ ὁμως λέγω, 'θυμηθεῖτε με, γιατί ἔκαμα πολλὰ πονηρὰ καὶ κακὰ'. Εἶναι μεγάλη ἡ παρρησία ὄλων σας τώρα πρὸς τὸν βασιλιά· σᾶς στέλνομε λοιπὸν σὰν κοινούς πρεσβευτὲς τῆς φύσεως τῶν ἀνθρώπων· προσφέρατε σ' αὐτὸν ὄχι χρυσὸ στεφάνι, ἀλλὰ στεφάνι πίστεως· θὰ σᾶς δεχθεῖ μὲ μεγάλη ἀγάπη. Παρακαλέστε τον γιὰ τὴν κοινὴ μητέρα ὄλων, ὥστε νὰ εἶναι αὐτὴ ἀσάλευτη καὶ ἄσειστη· ἐπίσης καὶ γιὰ τὸν ἀρχιερέα, ἀπὸ τὰ χέρια τοῦ ὁποῖου καὶ τὴ φωνὴ παίρνετε αὐτὰ τὰ δῶρα. Πέστε πολλὰ σ' αὐτὸν γιὰ τοὺς συλλειτουργοὺς μας ἱερεῖς καὶ γιὰ τὸ ἀνθρώπινο γένος, ὥστε νὰ μὴ μᾶς χαρίσει χρέη χρημάτων, ἀλλὰ ἀμαρτημάτων. Ἄς γίνουν κοινὰ τὰ κατορθώματα· γιατί εἶναι μεγάλη ἡ παρρησία σας πρὸς τὸν Κύριο καὶ μὲ φίλημα θὰ σᾶς δεχθεῖ.

13. Ἄλλ' ἐπειδὴ θυμήθηκα φίλημα, θέλω νὰ σᾶς μιλήσω καὶ γι' αὐτό. Ὄταν πρόκειται νὰ πλησιάσομε στὴν ἱερὴ τράπεζα, προτρέπομαστε νὰ φιλοῦμε ὁ ἓνας τὸν ἄλλο καὶ ν' ἀσπαζόμαστε μὲ ἀσπασμὸ ἅγιο. Γιὰ ποιὸ λόγo; Ἐπειδὴ σωματικὰ εἴμαστε διαιρημένοι, συνενώνομε μὲ τὸ φίλημα τὶς ψυχές μας κατὰ τὴν ὥρα ἐκείνη, ὥστε νὰ γίνει ὁ σύλλογός μας τέτοιος ὅπως ἦταν ἐκεῖνος ὁ ἀποστολικός, ὅταν ἦταν μία ἡ καρδιὰ καὶ ἡ ψυχὴ. Γιατί ἔτσι πρέπει νὰ προσερχόμαστε στὰ ἱερὰ μυστήρια συνενωμένοι μεταξύ μας. Ἄκουσε τί λέγει ὁ Χριστός· «ἂν προσφέρεις τὸ δῶρο σου στὸ θυσιαστήριο καὶ ἐκεῖ θυμηθεῖς, ὅτι ὁ ἀδελφός σου ἔχει κάτι ἐναντίον σου, πῆγαινε πρῶτα καὶ συμφιλίωσου μὲ τὸν ἀδελφόν σου καὶ τότε ἔλα καὶ πρόσφερε τὸ δῶρο σου»²⁶. Δὲν εἶπε, 'πρῶτα πρόσφερε', ἀλλὰ, «πρῶτα συμφιλίωσου καὶ μετὰ πρόσφερε το». Γι' αὐτὸ καὶ ἐμεῖς, ἐνῶ βρίσκεται μπροστά μας τὸ δῶρο, ἀφοῦ πρῶτα συμφιλιωθοῦμε, τότε νὰ προσερχόμαστε στὴ θυσία. Ὑπάρχει καὶ ἄλλος

τόμενοι τότε τῇ θυσίᾳ προσερχόμεθα. Ἔστι δὲ καὶ ἕτερος μυστικὸς λόγος τοῦ φιλήματος τοῦτου. Ναοὺς ἡμᾶς ἐποίησε τοῦ Χριστοῦ τὸ Πνεῦμα τὸ ἅγιον. Φιλοῦντες οὖν ἀλλήλων τὰ στόματα, τὰ πρόθυρα τοῦ ναοῦ καταφιλοῦμεν. Μηδεὶς τοίνυν μετὰ συνειδότος πονηροῦ, 5 μετὰ ὑπόβουλον διανοίας τοῦτο ποιείτω· ἅγιον γάρ ἐστι τὸ φίλημα· «ἀσπάσασθε» γάρ, φησιν «ἀλλήλους ἐν φιλήματι ἀγίῳ». Τούτων πάντων μεμνημένοι ταῦτα διὰ παντὸς διατηρῶμεν, τὴν συνταγὴν, τὴν ἀποταγὴν, τὴν παρρησίαν, ἣν νῦν ἡμῖν ὁ Δεσπότης χαρίζεται, καὶ ἀκηλίδωτον καὶ ἀκέραιον διαφυλάξωμεν, ἵνα μετὰ πολλῆς τῆς 10 δόξης ἀπαντήσωμεν τῷ βασιλεῖ τῶν οὐρανῶν καὶ καταξιοθῶμεν ἐν νεφέλαις ἀρπαγῆναι καὶ φανῆναι τῆς βασιλείας τῶν οὐρανῶν ἄξιοι, ἧς γένοιτο πάντας ἡμᾶς ἐπιτυχεῖν χάριτι καὶ φιλανθρωπίᾳ τοῦ Κυρίου ἡμῶν Ἰησοῦ Χριστοῦ, ᾧ ἡ δόξα εἰς τοὺς αἰῶνας. Ἀμήν.

λόγος γὰ τὸν ὁποῖο γίνεται τὸ φίλημα αὐτό. Τὸ ἅγιο Πνεῦμα μᾶς ἔκαμε ναοὺς τοῦ Χριστοῦ. Φιλώντας λοιπὸν τὰ στόματα ὁ ἕνας τῶν ἄλλων, καταφιλοῦμε τὰ πρόθυρα τοῦ ναοῦ. Κανένας λοιπὸν νὰ μὴ τὸ κάμνει αὐτὸ μὲ πονηρὴ συνείδηση, μὲ ὑπουλη σκέψη· γιὰτὶ εἶναι ἅγιο τὸ φίλημα· γιὰτὶ λέγει, «ἀσπασθεῖτε ἀναμεταξὺ σας μὲ φίλημα ἅγιο»²⁷.

14. Ἐνθυμούμενοι λοιπὸν ὅλα αὐτά, νὰ τὰ τηροῦμε ὅλα αὐτά, τὴν σύνταξή μας μὲ τὸ Χριστό, τὴν ἀποταγὴ ἀπὸ τὸ διάβολο, τὴν παρρησία πὸ μᾶς χαρίζει ὁ Κύριος, καὶ νὰ τὴ διαφυλάξομε ἀκέραιη καὶ ἀκηλίδωτη, γιὰ νὰ συναντήσομε μὲ πολλὴ δόξα τὸν βασιλιὰ τῶν οὐρανῶν καὶ νὰ καταξιωθοῦμε ν' ἀρπαγοῦμε ἐπάνω σὲ νεφέλες καὶ νὰ φανοῦμε ἄξιοι τῆς βασιλείας τῶν οὐρανῶν, τὴν ὁποία εὐχομαι ὅλοι μας νὰ ἐπιτύχομε μὲ τὴ χάρη καὶ φιλανθρωπία τοῦ Κυρίου μας Ἰησοῦ Χριστοῦ, στὸν ὁποῖο ἀνήκει ἡ δόξα στοὺς αἰῶνες. Ἀμήν.

ΠΕΡΙ ΚΕΝΟΔΟΞΙΑΣ

ΚΑΙ ΟΠΩΣ ΔΕΙ ΤΟΥΣ ΓΟΝΕΙΣ ΑΝΑΤΡΕΦΕΙΝ ΤΑ ΤΕΚΝΑ

1. Ἄρα τις ἐποίησεν ὅπερ ἤξιωσα; ἄρα τις ἐδεήθη τοῦ Θεοῦ καὶ ὑπὲρ ἡμῶν καὶ ὑπὲρ τοῦ παντός σώματος τῆς Ἐκκλησίας, ὥστε σβεσθῆναι τὴν πυρὰν τὴν ἀπὸ τῆς κενοδοξίας τεχθεῖσαν; τὴν τῷ σώματι παντὶ λυμαινομένην; τὴν τὸ ἓν σῶμα εἰς πολλὰ διαιροῦσαν μέλη καὶ διασχίζουσαν τὴν ἀγάπην; Καθάπερ γὰρ θηρίον ἔμπεσόν εἰς σῶμα εὐγενές καὶ ἀπαλὸν καὶ ἀμύνασθαι μὴ δυνάμενον, οὕτω τοὺς ὀδόντας αὐτῆς ἐνέπηξε τοὺς μιαροὺς καὶ τὸν ἰὸν ἐναφῆκε καὶ τῆς πολλῆς δυσωδίας ἐνέπλησεν· καὶ τὰ μὲν ἀποκόψασα ἔρριψεν, τὰ δὲ διέξανεν, τὰ δὲ καὶ διεμασήσατο. Καὶ εἴ γε ἦν ὀφθαλμοῖς ἰδεῖν τὴν
10 κενοδοξίαν καὶ τὴν Ἐκκλησίαν, εἶδεν ἂν τις θέαμα ἐλεεινὸν καὶ πολλῶ τῶν ἐν τοῖς σταδίοις γινομένων χαλεπώτερον· τὸ μὲν σῶμα ἔρριμμένον, ἐκείνην δὲ ἄνωθεν ἐφεστῶσαν καὶ πανταχοῦ ἀποβλέπουσαν καὶ τοὺς ἔμπεσόντας κατέχουσαν καὶ οὐδέποτε ἀφισταμένην οὐδὲ φειδομένην.

15 Τίς οὖν ἡμῶν τὸ θηρίον ἀποσοβῆσει τοῦτο; Τοῦ τὸν ἀγῶνα θέντος ἐστὶν ἔργον ὑφ' ἡμῶν παρακαλουμένου πέμψαι τοὺς ἀγγέλους αὐτοῦ καὶ καθάπερ τισὶ σχοινίοις τὸ ἴταμόν αὐτῆς καὶ ἀναίσχυντον στόμα ἀποφράξαντος, οὕτως ἀπαγαγεῖν. Ἀλλὰ τότε ὁ τὸν ἀγῶνα

1. Στὴν προηγούμενη ὁμιλία του (10ῃ στὴν πρὸς Ἐφεσίους ἐπιστολή) εἶχε ζητήσει ἀπὸ τοὺς ἀκροατές του νὰ προσευχηθοῦν στὸ Θεὸ γι' αὐτὸν καὶ γιὰ ὅλοκληρη τὴν Ἐκκλησία, ὥστε νὰ ἀπομακρύνει τὸ θηρίο τοῦ διχασμοῦ ποῦ εἶχε προσβάλλει ἄρχοντες καὶ ἀρχομένους καὶ κατασπάραζε αὐτήν.

2. Ὅμιλία 11 εἰς τὴν πρὸς Ἐφες. 5 (ΕΠΕ=ΕΛΛΗΝΕΣ ΠΑΤΕΡΕΣ ΤΗΣ ΕΚΚΛΗΣΙΑΣ, 2, 712) «Διὰ τοῦτο λέγω καὶ διαμαρτύρομαι, ὅτι τοῦ εἰς αἵρεσιν ἔμπε-

ΠΕΡΙ ΚΕΝΟΔΟΞΙΑΣ

ΚΑΙ ΠΩΣ ΠΡΕΠΕΙ Ν' ΑΝΑΤΡΕΦΟΥΝ ΟΙ ΓΟΝΕΙΣ ΤΑ ΤΕΚΝΑ

1. "Αραγε ἔκαμε κανένας σας ἐκεῖνο πού σᾶς ζήτησα!; "Αραγε παρακάλεσε κανένας σας τὸ Θεὸ γιὰ μένα καὶ γιὰ ὀλόκληρο τὸ σῶμα τῆς Ἐκκλησίας, ὥστε νὰ σβήσῃ ἡ φωτιὰ πού γεννήθηκε ἀπὸ τὴν κενοδοξία, τὴ φωτιὰ πού καταστρέφει ὅλο τὸ σῶμα, τὴ φωτιὰ πού διαιρεῖ σὲ πολλὰ μέλη τὸ ἓνα σῶμα καὶ ξεσχίζει τὴν ἀγάπη; Γιατὶ σὰν ἀκριβῶς θηρίο πού ἔπεσε μὲ ὀρμὴ ἐπάνω σὲ σῶμα εὐγενικὸ καὶ ἀπαλὸ καὶ πού δὲν μπορεῖ ν' ἀμυνθεῖ, ἔτσι αὐτὴ ἔμπηξε τὰ μιὰ δόντια τῆς στὸ σῶμα τῆς Ἐκκλησίας καὶ ἔχυσε τὸ δηλητηριό τῆς γεμίζοντάς τὴν μὲ πολλὴ δυσωδία· καὶ ἄλλα ἀπὸ τὰ μέλη τῆς τ' ἀπέκοψε καὶ τὰ ἔρριξε μακριά, ἄλλα τὰ ξέσχισε καὶ τὰ κομμάτιασε καὶ ἄλλο τὰ καταμάσισε. Καὶ ἂν ἦταν δυνατὸ νὰ δεῖ κανεὶς μὲ τὰ μάτια τὴν κενοδοξία καὶ τὴν Ἐκκλησία, θὰ ἔβλεπε θέαμα ἐλεεινὸ καὶ πολὺ φοβερότερο ἀπὸ ἐκεῖνα πού συμβαίνουν στὰ στάδια· θὰ ἔβλεπε τὸ σῶμα ριγμένο κάτω καὶ ἐκείνην νὰ στέκεται ἀπὸ πάνω του, νὰ βλέπει παντοῦ καὶ νὰ κρατάει γερὰ τοὺς πεσμένους, χωρὶς καθόλου ν' ἀπομακρύνεται ἀπ' αὐτοὺς οὔτε καὶ νὰ τοὺς λυπᾶται.

Ποιὸς λοιπὸν ἀπὸ μᾶς θὰ διώξῃ τὸ θηρίο αὐτό; Ἡ ἐκδίωξη αὐτοῦ εἶναι ἔργο ἐκείνου πού ἔθεσε τὸν ἀγῶνα· αὐτός, ἀφοῦ παρακληθεῖ ἀπὸ μᾶς, θὰ στείλῃ τοὺς ἀγγέλους του καὶ ἀφοῦ ἀποφράξουν τὸ θρασὺ καὶ ἀδιάντροπο στόμα τῆς σὰν μὲ κάποια σχοινιά, ἔτσι θὰ ἀπομακρύνουν αὐτήν. Ἀλλὰ τότε θὰ τὸ κάμῃ αὐτὸ ἐκεῖνος πού ἔθεσε τὸν ἀγῶνα, ὅταν παύσομε, ἀφοῦ ἀπομακρυνθεῖ αὐτή, νὰ

θεις τοῦτο ποιήσει, ὅταν αὐτὴν ἀπαχθεῖσαν μὴ ἐπιζητῶμεν· ἂν δὲ πέμψη μὲν κελεύων εἰς τὸν ἴδιον ἀπαχθῆναι φωλεόν, ἀναστάντες μετὰ μυρίων τραυμάτων πάλιν αὐτὸ ζητῶμεν καὶ κρούωμεν καὶ ἀνατρέπωμεν, ὥστε αὐτὸ ἐξαγαγεῖν, οὐκέτι ἡμᾶς ἐλεήσει λοιπὸν 5 οὐδὲ φείσεται· «τίς γὰρ ἐλεήσει», φησὶν, «ἐπαιδὸν ὀφιοόδηκτον καὶ πάντας τοὺς προσάγοντας θηρίοις;».

2. Τί οὖν; πῶς ἂν ἀπαλλαγεῖμεν τοῦ κακοῦ καὶ πονηροῦ δαίμονος; Δαίμων γὰρ ὄντως ἐστὶν ὄψιν ἔχων ἐπέραστον. Καθάπερ γὰρ εἰ δαίμων τις εἰς ἑταίραν ἑαυτὸν διατυπώσας καὶ πολλὰ μὲν περιθέμε-
 10 νος τὰ χρυσία καὶ ἱμάτια ἐνδὺς μαλακὰ καὶ πολλῶν ὄζων τῶν ἀρωμάτων ὑπέλθοι πάνυ λαμπρὰν εἰκόνα γυναικὸς καὶ πάσης εὐμορφίας ὑπερβολὴν ἀποκρύψας· ἔπειτα δὲ καὶ ἐν ἡλικίᾳ φανείη τοιαύτη ἢ μάλιστα τὰς τῶν νέων ἀναπτεροῖ ψυχάς, αὐτὸ τῆς νεότητος φέρων τὸ ἄνθος, ζώνη χρυσῇ διαζωσάμενος καὶ βοστρύχους ἀπὸ τῆς κεφαλῆς
 15 δεῖξας ποικίλως ἐμπεπλεγμένους, κρωβύλω περσικῶ προσεοικότας· εἶτα διάδημα περιθεῖτο περὶ τὴν κεφαλὴν γυμναῖς ταῖς θριζὶ πολλὸν τὸν κόσμον ἐπιθείς καὶ περὶ τὸν τράχηλον ἀπαστράπτοντα χρυσὸν καὶ λίθους τιμίους δεικνύς, καὶ ἐστήκοι ὁ κόρης τινὸς πολὺ νέαν ἡλικίαν ὑπελθὼν ἐπ' ἐρημίας πρὸ τοῦ τέγουσ, εἶτα καὶ πολλὴν τὴν
 20 αἰδῶ ἐπιδεικνύοιτο, τίνα οὐκ ἂν ἔλοι τῶν παριόντων; Καὶ μετὰ τοῦτο εἰς τὸν οἶκον εἰσαγαγὼν πᾶσαν μὲν ἐκείνην τὴν ὥραν ἀποθεῖτο, δεῖξας δὲ ἑαυτὸν μέλανά τινα καὶ πυρῶδη καὶ ἄγριον, οἶον εἰκὸς δαίμονα, ἐκστήσειε μὲν τὸν ἄθλιον τὸν ἐμπεσόντα, ἐναλλόμενος δὲ καὶ τῆς ψυχῆς κατασχῶν βακχεύοι τὴν ἐκείνου διάνοιαν, τοιοῦτόν τι τῆς
 25 κενοδοξίας ὁ πονηρὸς δαίμων ἐστίν. Τί γὰρ αὐτῆς ὠραιότερον εἶναι δοκεῖ; τί δὲ ἐπεραστότερον; Ἄλλ' ἐὰν ἴδωμεν, ὅτι φαντασία τὸ πρᾶ-

3. Σοφ. Σειράχ 12,13.

4. Κρώβυλος: ὁ κοινὸς λεγόμενος κότσος, συγκρατούμενος μὲ χρυσῇ κατὰ τὸ πλεῖστον χτένα.

τὴν ζητοῦμε καὶ πάλι· ἂν ὅμως στείλει τοὺς ἀγγέλους τοῦ διατάσσοντάς τοὺς ν' ἀπομακρύνουν ἀπὸ μᾶς τὸ φοβερὸ αὐτὸ θηρίο, ἀλλ' ἐμεῖς μετὰ τὴν ἀπομάκρυνσή του καὶ τὸ κλείσιμό του μέσα στὴ φωλιά του, ἀφοῦ σηκωθοῦμε γεμάτοι ἀπὸ ἀμέτρητα τραύματα, ζητοῦμε πάλι αὐτό, χτυπώντας καὶ ἀνατρέποντας τὰ πάντα, ὥστε νὰ τὸ βγάλομε καὶ πάλι, τότε ποτὲ πλέον δὲ θὰ μᾶς ἐλεήσει ὁ Θεὸς καὶ δὲ θὰ μᾶς λυπηθεῖ· γιατί λέγει· «ποιός θὰ δείξει εὐσπλαγχνία πρὸς τὸ μάγο πού γοητεύει τὰ φίδια ὅταν τὸν δαγκώσει τὸ φίδι, ἢ πρὸς ὄλους ἐκείνους πού πλησιάζουν τὰ θηρία;»³.

2. Τί λοιπόν; Πῶς θὰ μπορούσαμε ν' ἀπαλλαχθοῦμε ἀπὸ τὸν πονηρὸ δαίμονα; Γιατὶ πραγματικὰ εἶναι δαίμονας, ἔχοντας μορφὴ ἀξιέραστη. Ὅπως ἀκριβῶς δηλαδὴ ἂν κάποιος δαίμονας μεταμορφωνόταν σὲ ἑταῖρα καὶ φοροῦσε πολλὰ χρυσαφικὰ καὶ ἄπαλὰ ἐνδύματα καὶ περιχυνόταν μὲ πολλὰ ἀρώματα πού ν' ἀποπνέουν πολλὴ εὐωδιά, παρουσιάζοντας ἔτσι πάρα πολὺ λαμπρὴ μορφὴ γυναίκας καὶ ἐπισκιάζοντας ὁποιαδήποτε ὑπερβολικὴ ὁμορφιά, καὶ ἀκόμη ἂν παρουσιαζόταν μὲ τέτοια ἡλικία πού κατ' ἐξοχὴ αὐτὴ ἀναπτερώνει τὶς ψυχὰς τῶν νέων, δηλαδὴ σ' αὐτὸ τὸ ἄνθος τῆς νεότητος, φοροῦσε χρυσῆ ζώνη καὶ εἶχε τὰ μαλλιά πλεγμένα στὸ κεφάλι σὲ πολυποίκιλες πλεξοῦδες πού νὰ μοιάζουν μὲ περσικὸ κρώβυλο⁴· ἐπίσης ἂν φοροῦσε στεφάνι στὸ κεφάλι, προσθέτοντας πολλὰ στολίδια στὰ ἀκάλυπτα μαλλιά, φοροῦσε στὸ λαιμὸ ἀστραφτερὰ χρυσαφικὰ καὶ πολύτιμες πέτρες καί, φορώντας ὅλα αὐτὰ ὁ δαίμονας αὐτός, πού ἔλαβε μορφὴ κάποιας κόρης πάρα πολὺ νεαρῆς, στεκόταν μπροστὰ στὴν ἐξώθυρα τοῦ σπιτιοῦ παρουσιάζοντας μορφὴ σεμνὴ καὶ πολλὴ ντροπαλή, ποιόν δὲν θὰ προσέλκυε ἀπὸ τοὺς περαστικούς; Καὶ μετὰ ἀπὸ αὐτό, ἀφοῦ τὸν ὀδηγοῦσε μέσα στὸ σπίτι καὶ ἀφαιροῦσε ὅλη ἐκείνη τὴν ὠραιότητα, καὶ ἔδειχνε τὸν πραγματικὸ ἑαυτό του νὰ εἶναι κατάμαυρος, πυρώδης καὶ ἄγριος, τέτοιος πού φυσικὸ εἶναι νὰ εἶναι ὁ δαίμονας, θὰ κατέπλησσε καὶ θὰ κατατρόμαζε βέβαια τὸν ἄθλιο πού ἔπεσε στὰ χέρια του, ἀφοῦ ὅμως πηδήξει ἐπάνω του καὶ κυριεύσει τὴν ψυχὴ του, καταπλημμυρίζει τὸ νοῦ του ἀπὸ βακχικὴ μανία· γιατί κάτι τέτοιο εἶναι ὁ πονηρὸς δαίμονας τῆς κενοδοξίας. Πραγματικὰ τί ἄλλο θεωρεῖται ὠραιότερο ἀπ' αὐτήν; τί πιὸ ἀξιαγάπητο; Ἄλλ' ἂν

γμά ἐστι καὶ ὅτι ὑπόκρισις, οὐχ ἀλωσόμεθα τοῖς δικτύοις οὐδὲ περιπεσούμεθα τῇ σκηνῇ· ὁ γὰρ περὶ τῆς πόρνης εἴρηται, τοῦτο καὶ περὶ ταύτης εἰκότως ἂν τις εἴποι· «μέλι γὰρ ἀποστάζει ἀπὸ χειλέων γυναικὸς πόρνης»· τὸ αὐτὸ καὶ περὶ τῆς κενοδοξίας οὐκ ἂν τις ἀμάρτοι 5 λέγων.

3. Καθάπερ γὰρ ὁ Σοδόμων καρπός, τοιοῦτον ἢ κενοδοξία· καὶ γὰρ ἐκεῖνος τὴν μὲν ἐπιφάνειαν ἔχει λαμπρὰν καὶ καρπῶν ὑγιαινόντων τοῖς ὀρῶσιν ἐντίθησιν ἀπὸ τῆς ὄψεως τὴν ὑπόνοιαν. Ἐὰν δὲ λάβῃς κατὰ τῆς χειρὸς ἢ ροιὰν ἢ μῆλον, εἶκει τε τοῖς δακτύλοις εὐθέως καὶ διατρυφθὲν τὸ ἔξωθεν ἐπικείμενον λέπος ἀφήσιν αὐτοὺς εἰς 10 τὴν κόνιν καὶ τὴν τέφραν ἐμπεσεῖν. Τοιοῦτόν τι καὶ ἡ κενοδοξία ἐστίν· ὀρωμένη μὲν δοκεῖ μεγάλη τις εἶναι καὶ θαυμαστή, κατασχεθεῖσα δὲ ὑπὸ τῶν ἡμετέρων χειρῶν εἰς τὴν κόνιν εὐθέως τὴν ψυχὴν ἡμῶν ἐνέβαλεν. Καὶ ὅτι τοιοῦτόν ἐστιν ἡ κενοδοξία, πολλαχόθεν 15 δῆλον. Τί γάρ; βούλεσθε πρῶτον ἀπὸ τῶν ἔξωθεν ἀρξώμεθα;

4. Πληροῦται τὸ θέατρον, καὶ πᾶς ὁ δῆμος ἄνω κάθηται ὄψιν παρεχόμενος λαμπρὰν καὶ ἀπὸ τοσούτων συγκειμένην ὄψεων, ὡς πολλάκις καὶ τὸ τέγος αὐτὸ καὶ τὸν ὑπερκείμενον ὄροφον καλυφθῆναι τοῖς σώμασι τῶν ἀνδρῶν· καὶ οὔτε κεραμίδας οὔτε λίθους ἔστιν 20 ἰδεῖν, ἀλλὰ πάντα ὄψεις ἀνθρώπων καὶ σώματα. Πρὸ δὲ πάντων εἰσελθόντος τοῦ συνάγοντος αὐτοὺς ἀνδρὸς φιλοτίμου, διαναστάντες εὐθέως ὥσπερ ἐξ ἐνὸς στόματος μίαν ἀφίᾳσι φωνήν, συμφώνως ἅπαντες κηδεμόνα καλοῦντες καὶ προστάτην τῆς κοινῆς πόλεως καὶ

5. Παροιμ. 5,3. Βλ. καὶ Ὁμιλ. 5 εἰς τὴν Α' πρὸς Θεσσ. 3 (ΕΠΕ 22,460)· «Μὴ πρόσσεχε φαύλη γυναικί· μέλι γὰρ ἀποστάζει ἀπὸ χειλέων πόρνης, ἥτις πρὸς καιρὸν λιπαίνει σὸν φάρυγγα· ὕστερον μέντοι πικρότερον χολῆς εὐρήσεις καὶ ἠκονημένον μᾶλλον μαχαίρας διστόμου».

6. Ὁμιλία 8 εἰς τὴν Α' πρὸς Θεσσ. 2 (ΕΠΕ 22,510)· «Αὕτη δὴ οὖν ἢ οὕτως εὐθαλῆς καὶ πρὸς πάσας τὰς χώρας ἀμιλλωμένη, ἢ φθάνουσα τὴν εὐθηνίαν τὸν παράδεισον τοῦ Θεοῦ, πασῶν τῶν ἐρήμων ἐρημοτέρα ἐστὶ νῦν. Καὶ ἔστηκε μὲν δένδρα καὶ καρπὸν ἔχει, ὁ δὲ καρπὸς τῆς τοῦ Θεοῦ ὀργῆς ἐστὶν ὑπόμνημα. Ἐστήκασι μὲν ρόαι, καὶ τὸ ξύλον λέγω καὶ ὁ καρπός, λαμπρὰν τὴν ἐπιφάνειαν ἔχουσαι καὶ τῷ ἀγνώτῳ παρέχουσαι πολλὰς τὰς ἐλπίδας· εἰ δὲ ληφθεῖεν εἰς χεῖρας, διακλασθεῖσαι καρπὸν μὲν οὐδένα, κόνιν δὲ καὶ τέφραν πολλὴν δεικνύουσιν ἐναποκειμένην ἐνδον».

7. Ὁμιλία εἰς τὴν Ἄνναν 4,1 (PG 54,660A)· «Τίς γὰρ ἂν ἐνέγκῃ τὴν ὀλιγορίαν τὴν τοσαύτην; Ἄπαξ τῆς ἐβδομάδος ἐνταῦθα συλλεγόμεθα καὶ οὐδὲ ταύτην

δοῦμε καὶ σκεφθοῦμε ὅτι τὸ πρᾶγμα αὐτὸ εἶναι φαντασία καὶ ὑποκρισία, δὲν θὰ συλληφθοῦμε στὰ δίχτυα τῆς οὔτε θὰ παρασυρθοῦμε ἀπὸ τὴ σκηνοθεσία τῆς· γιατί ἐκεῖνο πού λέχθηκε γιὰ τὴν πόρνη, αὐτὸ θὰ μπορούσε νὰ πεῖ κανεὶς καὶ γι' αὐτήν· «μέλι στάζει ἀπὸ τὰ χεῖλη τῆς πόρνης γυναίκα»⁵· καὶ δὲ θὰ σφάλλει κανεὶς ἂν πεῖ τὸ ἴδιο καὶ γιὰ τὴν κενοδοξία.

3. Πραγματικὰ ὅ,τι ἀκριβῶς εἶναι ὁ καρπὸς τῶν Σοδόμων, τέτοιο πρᾶγμα εἶναι καὶ ἡ κενοδοξία· γιατί καὶ ἐκεῖνος ἔχει τὴν ἐπιφάνεια λαμπερὴ καὶ δημιουργεῖ σ' ἐκείνους πού τὸν βλέπουν τὴν ἐντύπωση ὑγιῶν καρπῶν ἐξ αἰτίας τῆς φαινομενικῆς ὄψεώς του, ἂν ὄμως πάρεις στὰ χέρια ἢ ρόδο ἢ μῆλο, ἀμέσως ὑποχωρεῖ στὰ δάχτυλα καὶ ἀφοῦ διατρυπήσει ὁ φλοιὸς πού τὸ περιβάλλει, ἀφήνει αὐτὰ νὰ βυθισθοῦν μέσα στὴ σκόνη καὶ τὴν τέφρα⁶. Κάτι τέτοιο εἶναι καὶ ἡ κενοδοξία· ὅταν τὴ βλέπει κανεὶς φαίνεται σὰν κάποια σπουδαία καὶ θαυμαστή, ὅταν ὄμως τὴν πιάσομε μὲ τὰ χέρια μας ἀμέσως τότε καταβυθίζει τὴν ψυχὴ μας μέσα στὴ σκόνη. Καὶ ὅτι ἡ κενοδοξία εἶναι τέτοιο πρᾶγμα, γίνεται φανερὸ ἀπὸ πολλά. Τί λοιπόν; Θέλετε ν' ἀρχίσομε πρῶτα ἀπὸ τὰ ἐκτὸς τῆς Ἐκκλησίας;

4. Γεμίζει τὸ θέατρο καὶ ὅλο τὸ πλῆθος κάθεται ἐπάνω στὶς θέσεις, παρουσιάζοντας ὄψη λαμπερή, καὶ τόσο πολὺ εἶναι τὸ πλῆθος τῶν θεατῶν, ὥστε πολλὰς φορές νὰ εἶναι γεμάτο ἀπὸ τὰ ἀνθρώπινα σώματα ὅλο τὸ οἶκημα καὶ ὁ ἐπάνω ὄροφος, καὶ οὔτε κεραμυδία μπορεῖ νὰ δεῖ κανεὶς, οὔτε πέτρες, ἀλλὰ μόνο πρόσωπα καὶ σώματα ἀνθρώπων⁷. Τότε πρὶν ἀπὸ ὅλους, ἀφοῦ μπεῖ μέσα ὁ φιλόδοξος διοργανωτὴς τῆς παραστάσεως, ἀμέσως σηκώνονται ὅλοι καὶ σὰν ἀπὸ ἓνα στόμα ἀφήνουν μιὰ φωνή, ὀνομάζοντας αὐτὸν ὅλοι ὁμόφωνα κηδεμόνα καὶ προστάτη τῆς πόλεώς τους καὶ τὸν

ἀνέχονται τὴν ἡμέραν τῶν βιωτικῶν ὑπερορᾶν φροντίδων... Ἴνα δὲ μάθητε, ὅτι καὶ ταῦτα σκῆψις καὶ πρόφασις καὶ ραθυμίας ἐστὶ παραπετάσματα, οὐδὲν ἐμοῦ λέγοντος ἢ μετὰ τὴν αὐριον αὐτοὺς ἐλέγξει ἡμέρα τοὺς τὰ τοιαῦτα προφασιζομένους, ὅταν πᾶσα ἢ πόλις πρὸς τὸν ἱππόδρομον μεταστῆ, καὶ οἰκίαι καὶ ἀγοραὶ εἰς τὴν παράνομον θεωρίαν κενωθῶσιν ἐκείνην. Καὶ ἐνταῦθα μὲν οὐδὲ τὸν κύριον τῆς ἐκκλησίας τόπον πληρούμενον ἐστὶν ἰδεῖν· ἐκεῖ δὲ οὐ τὸν ἱππόδρομον μόνον, ἀλλὰ καὶ ὑπερῶα καὶ οἰκίας καὶ δώματα καὶ κρημνοὺς καὶ μυρίους ἐτέρους ἄνωθεν καταλαμβάνοντας τόπους...».

τὰς χεῖρας ἐκτείνοντες. Εἶτα μεταξὺ τῶν πάντων μείζονι παραβάλλουσιν αὐτὸν ποταμῶ τὸ τῆς φιλοτιμίας ἄδρον καὶ ἐκκεχυμένον τῆ τῶν Νειλῶν ὑδάτων ἀφθονία συγκρίνοντες, καὶ Νεῖλον αὐτὸν εἶναί φασι τῶν δωρεῶν. Οἱ δὲ μᾶλλον αὐτὸν κολακεύοντες μικρὸν νο-
5 μίσαντες εἶναι τοῦτο τὸ ὑπόδειγμα, τὸ τοῦ Νείλου, ποταμοὺς μὲν ἀφιασι καὶ θαλάσσας, τὸν δὲ Ὠκεανὸν εἰς μέσον ἀγαγόντες, τοῦτο αὐτὸν εἶναί φασιν, ὅπερ ἐκεῖνον ἐν ὕδασι, τοῦτον ἐν ταῖς φιλοτιμίαις· καὶ οὐδὲν ὄλως εἶδος εὐφημίας ἀπολιμπάνουσιν. Λαμπρὰ τῆς κενοδοξίας ἢ ὄψις· ἀλλ' ὑμεῖς μοι τοῦ τύπου τῆς κόρης ἀναμνήσθητε, εἰς
10 ὃν διερρυθμίσαμεν τὸν δαίμονα, χρυσία περιθέντες αὐτῶ καὶ εἰς ἡλικίαν ἀγαγόντες ἐταίρας τινός, καὶ ὄψεσθε, ὅτι οὐ πολὺ τὸ μέσον τῆς εἰκόνοσ.

5. Τί δὴ μετὰ τοῦτο; Προσκυνήσας αὐτοὺς καὶ ταύτη τιμήσας καὶ αὐτός, κάθηται μὲν μακαριζόμενος ὑπὸ πάντων ἐκείνων, ἐκάστου
15 αὐτῶν εὐχομένου τοῦτο γενέσθαι, ὅπερ ἐκεῖνος τότε, καὶ εὐθέως ἀποθανεῖν. Μετὰ δὲ τὸ πολὺ δαπανῆσαι χρυσίον καὶ ἀργύριον, ἵππους, ἱμάτια, παῖδας καὶ πάντα ἐκεῖνα, καὶ κενῶσαι πολλὰς οὐσίας, παραπέμπουσι πάλιν αὐτὸν μετὰ πολλῆς τῆς εὐφημίας, τοσοῦτοι μέντοι οὐκέτι· λυθέντος γὰρ τοῦ θεάτρου πρὸς τὰ οἰκεία ἕκαστος
20 ἐπείγεται. Εἶτα ἐπὶ τῆς οἰκίας ἄριστα πολυτελῆ καὶ πολλῆ ἢ εὐωχία καὶ μεγάλη τῆς ἡμέρας ἢ λαμπρότης. Περὶ δείλην μεσημβρίαν πάλιν τὰ αὐτὰ καὶ ἐπὶ δύο καὶ τρισὶν ἡμέραις οὕτως. Ἐπειδὴν οὖν πάντα κενώση, καὶ μυρία χρυσίου τάλαντα, τότε λοιπὸν δείκνυται ἡ σποδὸς τῆς φωνῆς ταύτης καὶ ἡ τέφρα καὶ ἡ κόνις.

25 6. Ὅταν γὰρ ἐπὶ τῆς οἰκίας τοὺς λόγους ζητῆ καὶ τῆς δαπάνης τὴν ὑπερβολὴν ἐννοήση, τότε ὀδύρεται. Ἔως μὲν γὰρ ἂν ἀπολαύη

8. Ὁμιλία εἰς τὴν Ἄνναν 3,4 (PG 54,658) «Οὐκ οἶδατε, ὅτι οἱ ἐν ταῖς πόλεσι πολιτευόμενοι τῆς θηλῆς πολλάκις τοὺς ἑαυτῶν παῖδας εὐθὺς ἀποσπασθέντας θαλλοφόρους καὶ ἀγωνοθέτας καὶ γυμνασιάρχους καὶ χορειάρχας ποιοῦσιν;» καὶ Ὁμιλ. 12 εἰς τὴν Α' πρὸς Κορ. 5 (ΕΠΕ 18,338) «Βούλει καὶ ἕτερα πάλιν ἀκοῦσαι δεικνύντα αὐτῶν τὴν ἄνοιαν; Ταῦτα μὲν οὐ κολάζουσιν, ἕτερα δὲ καὶ νομοθετοῦσιν αὐτοί. Τίνα οὖν εἰσιν ἐκεῖνα; Θέατρα συνάγουσιν... οὐ τὴν πόλιν ψυχαγωγῶντες...».

9. Ὁμιλία 13 εἰς τὸ κατὰ Ματθ. 5 (ΕΠΕ 9,428) «Ἄλλ' ὁμοίως εἰσὶ τινες οὕτω ψυχροὶ καὶ ἀνόητοι, ὡς τὰ ἐνταῦθα ἐπιζητεῖν ἀεὶ μόνον καὶ τὰ καταγέλαστα ἐκεῖνα λέγειν χρήματα· ἀπολαύσω τῶν παρόντων τέως πάντων καὶ τότε σκέψομαι περὶ τῶν ἀδήλων· χαρίσομαι τῇ γαστρὶ, δουλεύσω ταῖς ἡδοναῖς, παραχρήσομαι τῷ παρόντι

χαιρετοῦν ἀπλῶνοντας τὰ χέρια τους. Ἐπειτα μαζί με ὅλα τὰ ἄλλα τὸν παρομοιάζουν με τὸν μεγαλύτερο ποταμό, συγκρίνοντας τὴν τόσο μεγάλη καὶ ἐκχυλύζουσα γενναιοδωρία του με τὴν ἀφθονία τῶν ὑδάτων τοῦ Νεῖλου, καὶ τὸν ἀποκαλοῦν Νεῖλο τῶν δωρεῶν⁸. Ἄλλοι πάλι κολακεύοντάς τον περισσότερο καὶ νομίζοντας ὅτι εἶναι μικρὴ αὐτὴ ἢ παρομοίωση, δηλαδή με τὸν Νεῖλο ποταμό, ἀφήνοντας ποταμοὺς καὶ θάλασσες, προβάλλουν σὰν παράδειγμα τὸν Ὠκεανὸ καὶ λένε ὅτι αὐτὸς εἶναι Ὠκεανός, γιατί ἐκεῖνο πού εἶναι ἐκεῖνος ὡς πρὸς τὰ ὕδατα, αὐτὸ εἶναι αὐτὸς ὡς πρὸς τὶς γενναιοδωρίες, καὶ γενικὰ δὲν παραλείπουν κανένα εἶδος ἐπευφημίας. Εἶναι λαμπρὴ ἢ μορφὴ τῆς κενοδοξίας, ἀλλὰ σεῖς, παρακαλῶ, θυμηθεῖτε τὴ μορφὴ τῆς νεαρῆς γυναίκας, με τὴν ὁποία παραστήσαμε τὸν δαίμονα, πού τὸν περιβάλαμε με χρυσαφικὰ καὶ τὸν παρουσιάσαμε σὰν μιὰ νέα ἑταίρα, καὶ θὰ δεῖτε ὅτι δὲν διαφέρουν καὶ πολὺ αὐτὰ μεταξύ τους.

5. Τί γίνεται λοιπὸν μετὰ ἀπ' αὐτό; Ἀφοῦ τοὺς εὐχαριστήσῃ με ὑποκλίσεις καὶ τοὺς τιμήσῃ με τὸν τρόπο αὐτό, κάθεται στὴ θέση του μακαριζόμενος ἀπὸ ὅλους ἐκείνους, καὶ ὁ καθένας ἀπ' αὐτοὺς εὐχεται νὰ ἐπιτύχει κι αὐτὸς ὅ,τι ἐπέτυχε ἐκεῖνος, κι ἀμέσως ἄς πεθάνει⁹. Μετὰ λοιπὸν τὴ δαπάνη τόσο χρυσοῦ καὶ χρημάτων καὶ τὴ χρησιμοποίησιν τόσων ἵππων καὶ ἐνδυμάτων καὶ δούλων καὶ ὄλων τῶν ἄλλων, καὶ ἀφοῦ καταδαπανηθεῖ τόσο μεγάλη περιουσία, προπέμπουν πάλι αὐτὸν με πολλὰς ἐπευφημίας, ὅχι βέβαια τόσοι πολλοὶ τώρα· γιατί, ἀφοῦ τελειώσῃ ἡ θεατρικὴ παράσταση, ὁ καθένας βιάζεται νὰ γυρίσῃ στὸ σπίτι του. Ἐπειτα στὴν οἰκία τοῦ χορηγοῦ τῶν χρημάτων ἀκολουθοῦν πολυτελῆ γεύματα καὶ μεγάλα ξεφαντῶματα καὶ εἶναι μεγάλη ἢ λαμπρότητα τῆς ἡμέρας. Τὸ ἴδιο πάλι γίνεται τὸ ἀπόγευμα καὶ αὐτὸ συνεχίζεται γιὰ δυὸ καὶ τρεῖς ἡμέρες. Ὄταν λοιπὸν καταδαπανήσῃ ὅλα καθὼς καὶ μύρια τάλαντα χρυσοῦ, τότε πλέον γίνεται φανερὴ ἡ στάχτη τῶν φωνῶν ἐκείνων καθὼς καὶ ἡ τέφρα καὶ ἡ σκόνη.

6. Γιατί ὅταν, κάμνοντας στὸ σπίτι τοὺς λογαριασμοὺς, κατανοήσῃ τὸ ὑπερβολικὸ μέγεθος τῆς δαπάνης, τότε ὀδύρεται. Ὅσο

βίω· δίδου μοι τὴν σήμερον καὶ λάμβανε τὴν αὔριον. Ὡ ὑπερβολὴ ἀνοίας!».

τῆς ἐπιθυμίας, καθάπερ ὑπό τινος μέθης τῆς κενοδοξίας ληφθεὶς καὶ ἑαυτὸν ἂν προσαναλώσειεν, οὐδὲ μικρὰν αἴσθησιν τῆς ζημίας λαβεῖν δύναται. Ἐπειδὴν δὲ οἴκοι γενόμενος, ἔνδον εἰς τὴν οἰκίαν τοῦ δαίμονος τούτου, τὴν μὲν ὥραν ἀπελθοῦσαν ἴδῃ τῆς συνελεύσεως λυθείσης καὶ εἰς τὸ θέατρον ἰδὼν εὖρη κενὸν ἀνδρῶν ὄν καὶ οὐδένα οὐδὲν φθειγγόμενον, τὴν δὲ ζημίαν οὐκ ἐπὶ φαντασίας, ἀλλ' ἐπὶ χρημάτων ἤδη γεγενημένην, τηνικαῦτα αἰσθάνεται τῆς τέφρας.

7. Ἄν δὲ καὶ πέρα τῆς οὐσίας ἀναλώσας δέηται καὶ ἀπὸ ποδῶν ἐξαρθεὶς ἐν μέσῃ ἐπαιτῆται τῇ ἀγορᾷ, εἶτα τῶν τότε προστάτην βω-
10 ὄντων μηδεὶς παραγίνηται μηδὲ χεῖρα ὀρέγῃ, ἀλλὰ καὶ εὐφραίνωνται τοῖς γινομένοις (καὶ γὰρ καὶ τότε, ὅτε εὐφήμουν, καὶ τῷ φθόνῳ ἐδάκνοντο καὶ παραμυθίαν ἠγοῦντο τῶν οἰκείων κακῶν τὸ ἐκεῖνον, τὸν οὕτω γενόμενον λαμπρόν, πάντων ἀτιμότερον μέλλειν ἔσσεσθαι), ὅταν οὖν μηδεὶς παραγίνηται μηδὲ χεῖρα ὀρέγῃ, τί τούτου ἐλεεινότε-
15 ρον; Οὐχὶ μᾶλλον δακρῦων ἄξιον; τί δὲ τούτου χαλεπώτερον;

8. Τάχα ἴστε τινὰ τοῦτο παθόντα μηδαμῶς. Καὶ εἴθε μὲν οὖν χεῖρα μὴ ὤρεγον, ἀλλὰ καὶ τούναντίον, κατηγορίας βάλλεται παρ' αὐτῶν τῶν ἐπαινεσάντων. 'Διὰ τί' γάρ, φησί, 'μαινόμενος; διὰ τί δόξης ἐραστής; τίνος γὰρ ἔνεκεν πόρναις καὶ μίμοις ἐχαρίζετο;' Ἄνθρωπε
20 ἀγνώμον, οὐχὶ σὺ ἐθαύμαζες; οὐχὶ σὺ ἐπήνεις; οὐχὶ σὺ αὐτὸν εἰς τοῦτο προηγάγου τοῖς κρότοις καὶ ταῖς εὐφημίαις; οὐχὶ Νεῖλον ἐκάλεις; οὐχὶ Ὠκεανόν; οὐχὶ πᾶσαν τὴν ἡμέραν εἰς τὰς εὐφημίας ἀνήλωσας τὰς ἐκείνου; Πόθεν οὖν ἐξαίφνης μεταβέβλησαι; καὶ ὅτε ἐλεεῖν δεῖ, τότε μάλιστα κατηγορεῖς, ἐφ' οἷς καὶ ἐκρότεις πάλαι; Εἰ γὰρ ἐν οἷς
25 κατηγοροῦμεν, ὅταν κολαζόμενον ἴδωμεν οὐκ ἐσμεν οὕτω λίθινοι, ὡς μὴ κατακαμφθῆναι, ὅταν ἐφ' οἷς καὶ ἐπηνέσαμεν ἴδωμεν κακόν τι πάσχοντα, οὐχὶ πολλῶ μᾶλλον κάμπτεσθαι ἐχρῆν; Νῦν δὲ κατηγο-

δηλαδή διαρκεῖ ἡ ἀπόλαυση τῆς ἐπιθυμίας, κυριευμένος ἀπὸ τὴν κενοδοξία σὰν ἀκριβῶς ἀπὸ κάποια μέθη, θὰ μπορούσε νὰ δαπανήσει καὶ τὸν ἐαυτό του, μὴ μπορῶντας οὔτε κατὰ τὸ ἐλάχιστο νὰ αισθανθεῖ τὴ ζημιά. Ὅταν ὅμως ἐπιστρέψει στὸ σπίτι, μέσα στὴν οἰκία τοῦ δαίμονα αὐτοῦ, καὶ δεῖ ὅτι ἡ ὠραιότητα τῆς συγκεντρώσεως διαλύθηκε καὶ βλέποντας στὸ θέατρο τὸ βρεῖ νὰ εἶναι ἄδειο ἀπὸ ἀνθρώπους καὶ καμιὰ φωνὴ νὰ μὴ ἀκούεται ἀπὸ κανέναν, ἐνῶ ἡ ζημιά νὰ μὴ εἶναι φανταστική, ἀλλ' ὅτι ἔγινε πραγματικὰ στὰ χρήματά του, τότε καταλαβαίνει τὴ στάχτη.

7. Ἄν πάλι ξοδέψει περισσότερα ἀπὸ τὴν περιουσία του ἀναγκάζεται τότε νὰ σηκώνεται καὶ νὰ πηγαίνει μὲ τὰ πόδια στὴν ἀγορὰ καὶ νὰ ζητιανεύει, καὶ κανένας ἀπὸ ἐκείνους πού τότε τὸν ἀποκαλοῦσαν προστάτη δὲν τὸν πλησιάζει οὔτε τοῦ ἀπλώνει χέρι βοήθειας, ἀλλὰ καὶ νοιώθουν εὐχαρίστηση μ' αὐτὸ πὺ γίνεται (γιατὶ καὶ τότε, ὅταν τὸν ἐπευφημοῦσαν, καὶ ὁ φθόνος τοὺς κατέτρωγε καὶ θεωροῦσαν παρηγοριὰ τῶν δικῶν τους κακῶν, τὸ ὅτι ἐκεῖνος, πὺ ἔγινε τόσο λαμπρός, ἐπρόκειτο νὰ γίνεῖ ὁ πιὸ ἀσήμαντος ἀπὸ ὅλους)· ὅταν λοιπὸν κανένας δὲν τὸν πλησιάζει οὔτε ἀπλώνει χέρι βοήθειας, τί ὑπάρχει πιὸ ἐλεεινὸ ἀπ' αὐτό; Δὲν εἶναι μᾶλλον ἄξιος γιὰ κλάματα; Καὶ τί ὑπάρχει χειρότερο ἀπ' αὐτό;

8. Ἴσως νὰ γνωρίζετε κάποιον πὺ ἔπαθε κάτι τέτοιο. Καὶ μακάρι βέβαια νὰ μὴ ἄπλωναν χέρι βοήθειας, ἀλλὰ καὶ τὸ ἀντίθετο γίνεται, δέχεται κατηγορίες ἀπὸ ἐκείνους πὺ τὸν ἐπαίνεσαν. Γιατὶ λένε, 'γιατὶ ἦταν τρελλός; γιατί ἀγαποῦσε τὴ δόξα; γιατί τὰ ξόδευε στὶς πόρνες καὶ στοὺς μίμους;' Ἄνθρωπε ἀχάριστε! Σὺ δὲν τὸν θαύμαζες; σὺ δὲν τὸν ἐπαινοῦσες; σὺ δὲν τὸν ὀδηγοῦσες σ' αὐτὸ μὲ τὰ χειροκροτήματα καὶ τὶς ἐπευφημίες σου; Δὲν τὸν ἀποκαλοῦσες Νεῖλο; δὲν τὸν ὀνόμαζες Ὁκεανό; δὲν κατανάλωσες ὅλη τὴν ἡμέρα στὶς ἐπευφημίες ἐκείνου; Γιὰ ποιὸ λόγο λοιπὸν ἄλλαξες τώρα ξαφνικά; Καὶ ὅταν πρέπει νὰ τοῦ δείξεις εὐσλαχνία, τότε πρὸ πάντων τὸν κατηγορεῖς γιὰ πράγματα πὺ προηγουμένως τὸν χειροκροτοῦσες; Γιατὶ, ἂν κάποιον πὺ τὸν κατηγοροῦμε γιὰ κάτι, ὅταν τὸν δοῦμε νὰ τιμωρεῖται δὲν εἴμαστε τόσο ἀναίσθητοι ὥστε νὰ μὴ συγκινηθοῦμε, ὅταν δοῦμε κάποιον νὰ πάσχει κάποιο κακὸ γιὰ πράγματα πὺ καὶ τὰ ἐπαινέσαμε, δὲν θὰ ἔπρεπε πολὺ περισ-

ρεῖς· ὅτε σε ἔτερπεν τῇ θεᾷ, ὅτε διημέρευες πάντα ἀφείς τὰ σαυτοῦ, τί μὴ κατηγορεῖς;

9. Ὅρᾳς οἶα τὰ τοῦ διαβόλου; οἷοι τῆς κενοδοξίας οἱ καρποὶ; Ἐγὼ μὲν εἶπον τέφραν καὶ κόνιν· ὁρῶ δὲ οὐ τέφραν καὶ κόνιν μόνον, ἀλλὰ καὶ πῦρ καὶ κάμινον· οὐ γὰρ μέχρι τοῦ μηδὲν ἀπόνασθαι τὸ πρᾶγμα ἴσταται, ἀλλὰ καὶ μέχρι τοῦ κακοῖς περιβαλεῖν. Ἐπ' ἐκείνων δὲ ἂν εἶη τέφρα καὶ κόνις, ἐπὶ τῶν ἀναλισκόντων μὲν πολλά, καρπουμένων δὲ οὐδέν· οὐ μὴν καὶ ἐπὶ τῶν ταῦτα πασχόντων, ἄπερ ἄρτι διῆλθον.

10 10. 'Τί οὖν'; φησὶν· 'ὅταν διὰ τὰς λειτουργίας ἐκείνας τιμῶνται καὶ θαυμάζονται παρὰ πολλῶν, ἄρα μικρὸς οὗτος ὁ καρπός;' Σφόδρα γε· οὐ γὰρ μεγάλη ἡ τιμὴ αὕτη, ἦν νῦν διῆλθον τὸ καὶ σκώμμασι βάλλεσθαι καὶ κατηγορεῖσθαι καὶ διαβάλλεσθαι. 'Τί δὲ πρὸς τοὺς τιμωμένους;' Οὐ γὰρ διὰ τὰς λειτουργίας ἐκεῖνοι τιμῶνται, ἀλλὰ διὰ τὸ προσδοκᾶν δαπανᾶσθαι πάλιν τῷ πλήθει. Εἰ δὲ διὰ τὰ φθάσαντα, διὰ τί τῶν οὐκ ἐχόντων κατηγοροῦσιν; διὰ τί δὲ μηδὲ προσίασιν, ἀλλὰ καὶ σκώπτουσιν ἄσωτους καὶ μιαρὸς ἀποκαλοῦντες; Εἶδες, ὅτι μανία τίς ἐστὶν ἡ κενοδοξία;

11. Ἄλλᾳ τοῦτο μὲν ἀφείσθω τὸ εἶδος, ἐνός που καὶ δευτέρου ὄν, 20 ἐφ' ἑτέρου δὲ ἔλθωμεν. Εἰ δὲ λέγοι τις· 'τί οὖν πρὸς τοὺς σύμμετρα δαπανωμένους ἐν ταῖς τῶν πόλεων τέρψεσιν;' Εἶπέ μοι, παρακαλῶ, τί τὸ κέρδος; Καὶ γὰρ καὶ παρ' ἐκείνοις ἐφήμερος ἡ δόξα καὶ ἡ βοή. Καὶ ὅτι τοῦτο οὕτως ἂν ἔχοι, εἴ τις αὐτοῖς αἴρεσιν ἔδωκεν ἀναλαβεῖν ἐκεῖνα τὰ χρήματα, ἢ καὶ τὸ τρίτον ἢ καὶ τὸ πολλοστόν, καὶ μηδε- 25 μίαν ἀκηκοένοι τοιαύτην φωνήν, νομίζεις οὐχὶ μυριάκις ἂν εἶλοντο; Οἱ γὰρ ὑπὲρ ὀβολοῦ ἐνός μυρία ἀναισχυντοῦντες καὶ ἰταμευόμενοι, τί οὐκ ἂν ἐποίησαν ὑπὲρ τοσοῦτων χρημάτων εἰκῆ κενουμένων;

10. Ὅμιλία εἰς τὴν Ἄνναν 5. (PG 54 659 ἐ.) «Ποῖον γὰρ ἂν γένοιτο κέρδος ἐκ τῆς τῶν δήμων εὐφημίας; εἶπέ μοι. Τῆς ἐσπέρας γὰρ καταλαβούσης εὐθέως ὁ κρότος ἐκεῖνος καὶ ὁ θόρυβος ἅπας μαραίνεται, καὶ παρελθούσης τῆς πανηγύρεως ὥσπερ τρυφήσαντες, οὕτως ἔρημοι πάσης καθίστανται εὐφροσύνης, καὶ οὔτε τὴν ἀπὸ τοῦ στεφάνου οὔτε τὴν ἀπὸ τῆς στολῆς τῆς λαμπρᾶς καὶ τῆς ἄλλης φαντασίας ἀπάσης εὐθυμίαν ἐγγινομένην αὐτοῖς ζητοῦντες εὐρεῖν δύναντ' ἂν, ἀνέμου παντός ταχύτερον παραδραμόντων αὐτοὺς ἀπάντων».

11. Ὅμιλία 10 εἰς τὴν Α' πρὸς Τιμ. 3 (ΕΠΕ 23,286) «Νῦν γὰρ ὑπὲρ ὀβολοῦ ἐνός ἀναιρεῖσθαι καὶ ἀναιρεῖν ἕκαστος· ὑπὲρ κυάθου γῆς μυρία δικαστήρια συνιστᾶς...».

σότερο τότε νὰ συγκινηθοῦμε; Τώρα τὸν κατηγορεῖς· ὅταν ὅμως σὲ εὐχαριστοῦσε μὲ τὸ θέαμα, ὅταν περνοῦσες τὴν ἡμέρα σου παραμερίζοντας ὅλα τὰ δικά σου, γιατί δὲν τὸν κατηγοροῦσες.

9. Βλέπεις ποιά εἶναι τὰ ἀποτελέσματα τοῦ διαβόλου; ποιοί εἶναι οἱ καρποὶ τῆς κενοδοξίας; καὶ ἐγὼ τοὺς ὀνόμασα στάχτη καὶ σκόνη, βλέπω ὅμως ὅτι εἶναι ὄχι μόνο στάχτη καὶ σκόνη ἀλλὰ καὶ φωτιά καὶ καμίνι· γιατί τὸ πρᾶγμα δὲν σταματάει στὸ νὰ μᾶς ὠφελήσει μόνο, ἀλλὰ προχωρεῖ καὶ στὸ νὰ μᾶς περιβάλει μὲ κακὰ. Γιὰ ἐκείνους πὺ ξοδεύουν πολλὰ χωρὶς νὰ καρποῦνται τίποτε θὰ μποροῦσε νὰ εἶναι στάχτη καὶ σκόνη, ὄχι ὅμως καὶ γιὰ ἐκείνους πὺ παθαίνουν αὐτὰ πὺ μόλις προηγουμένως περιγράψαμε.

10. 'Τί λοιπόν;' λέγει· 'ὅταν τιμῶνται ἀπὸ πολλοὺς καὶ θαυμάζονται γιὰ τὶς δαπάνες τοὺς ἐκείνες ὑπὲρ τοῦ λαοῦ, ἄραγε αὐτὸ εἶναι μικρὸς καρπός;' Καὶ βέβαια εἶναι πάρα πολὺ μικρός· γιατί δὲν εἶναι αὐτὴ μεγάλη τιμὴ, πὺ τώρα μόλις περιέγραψα, τὸ νὰ δέχεται δηλαδὴ κανεὶς κοροϊδίες, νὰ κατηγορεῖται καὶ νὰ διαβάλλεται. 'Καὶ τί σχέση ἔχει αὐτὸ μὲ ἐκείνους πὺ τιμῶνται;' Ἀσφαλῶς δὲν τιμῶνται ἐκεῖνοι γιὰ τὶς δαπάνες τοὺς ὑπὲρ τοῦ λαοῦ, ἀλλ' ἐπειδὴ ἐλπίζουν νὰ ξοδέψουν καὶ πάλι ἐκεῖνοι ὑπὲρ τοῦ λαοῦ. Ἄν τιμῶνται γιὰ ἐκεῖνα πὺ δαπάνησαν, γιατί κατηγοροῦν ἐκείνους πὺ δὲν ἔχουν ἄλλα; γιατί οὔτε κἂν τοὺς πλησιάζουν, ἀλλὰ καὶ τοὺς κοροϊδεύουν, ἀποκαλώντας τοὺς ἄσωτους καὶ μιαρούς; Εἶδες ὅτι ἡ κενοδοξία εἶναι μιὰ κάποια μανία;

11. Ἄλλ' ἄς ἀφῆσομε κατὰ μέρος αὐτὸ τὸ εἶδος τῆς μανίας, πὺ τὴν ἔχουν ἕνας καὶ δύο μόνο, καὶ ἄς ἔρθομε σὲ ἕνα ἄλλο εἶδος. Ἄν ὅμως ἔλεγε κάποιος· 'τί λοιπόν θὰ μποροῦσες νὰ πεῖς γιὰ ἐκείνους πὺ δαπανοῦν μὲ μέτρο πρὸς εὐχαρίστηση τῶν πολιτῶν;' Πές μου, σὲ παρακαλῶ, ποῖό τὸ κέρδος; γιατί καὶ γιὰ ἐκείνους εἶναι ἐφήμερη ἢ δόξα καὶ οἱ ἐπευφημίαι¹⁰. Καὶ ὅτι αὐτὸ ἔτσι ἔχει, ἄκου· ἂν κάποιος τοὺς ἔδινε τὸ δικαίωμα νὰ πάρουν τὰ χρήματα ἐκεῖνα, ἢ τὸ ἕνα τρίτο ἀπ' αὐτὰ ἢ καὶ τὸ ἐλάχιστο μέρος, καὶ νὰ μὴ ἀκούσουν καμιὰ τέτοια φωνή, νομίζεις ὅτι δὲ θὰ τὸ προτιμοῦσαν χίλιες φορές; Γιατί ἐκεῖνοι πὺ γιὰ ἕναν ὀβολὸ συμπεριφέρονται μὲ τόση ἀδιαντροπία καὶ ἀναίδεια, τί δὲ θὰ ἔκαμναν γιὰ τόσα χρήματα πὺ ἄσκοπα δαπανοῦνται;¹¹

12. Ἐνταῦθά μοι πρὸς τοὺς παρ' ἡμῖν πιστοὺς ὁ λόγος ἐπείγεται, οἱ τῷ Χριστῷ πενομένῳ καὶ τῆς ἀναγκαίας ἀποροῦντι τροφῆς οὐδὲ τὸ τυχὸν ὀρέγειν ἐθέλουσιν· καὶ ὅσα ἐκεῖνοι πόρναις καὶ μίμοις καὶ τοῖς ὀρχουμένοις παρέχουσιν ὑπὲρ μιᾶς φωνῆς, ταῦτα οὗτοι ὑπὲρ βα-
5 σιλείας διηνεκοῦς οὐ διδόασιν.

13. Ἄλλ' ἐφ' ἕτερον ἔλθωμεν εἶδος κενοδοξίας. Ποῖον δὴ τοῦτο; ὁ τῶν πολλῶν ἐστὶ καὶ οὐκέτι ἐνὸς καὶ δευτέρου· χαίρομεν ὅταν ἐπαινώμεθα καὶ ἐπὶ πράγμασιν, ἐν οἷς οὐδὲν σύνισμεν ἑαυτοῖς οὐδὲ μικρόν. Καὶ ὁ πένης πάντα ποιεῖ, ὥστε ἱμάτια περιθέσθαι καλά, δι'
10 οὐδὲν ἕτερον, ἀλλ' ὥστε δοξασθῆναι παρὰ τῶν πολλῶν· καὶ πολλάκις ἑαυτῷ διακονήσασθαι δυνάμενος οἰκέτην ὠνήσατο οὐ χρείας ἕνεκεν, ἀλλ' ὥστε μὴ δόξαι ἠτιμῶσθαι ἑαυτῷ διακονούμενος. Ἐπει-
τίνος ἕνεκεν, εἶπέ μοι, τὸν πάντα χρόνον ταῖς ἑαυτοῦ χερσὶν ὑπηρετούμενος ταῖς ἄλλου βούλει νῦν ὑπηρετεῖσθαι; Εἶτα, ἂν ἕτερον χρυ-
15 σίον προσγένηται, καὶ σκευὴ ἀργυρᾶ κτᾶται καὶ οἰκίαν λαμπράν. Τούτων οὐδὲν χρείας ἕνεκεν· εἰ γὰρ χρείας ἕνεκεν ταῦτα ἐγίνετο, τὸ πλεόν ἂν τοῦ γένους τῶν ἀνθρώπων ἀπωλώλει καὶ διέφθαρτο· οἷόν τι λέγω· ἔστιν ἀναγκαῖα καὶ ὧν ἄνευ ζῆν οὐκ ἔνι, οἷον ἢ τῆς γῆς φορᾶ πρᾶγμα ἀναγκαῖόν ἐστιν, καὶ ταύτης μὴ φερούσης καρπὸν οὐκ
20 ἔνι ζῆν· τὰ τῶν ἱματίων σκεπάσματα, ὄροφος καὶ τοῖχοι καὶ ὑποδήματα, ταῦτα τῶν ἀναγκαίων ἐστίν, τὰ μέντοι ἄλλα ἅπαντα περιττά. Ἐπεὶ εἰ κάκεῖνα ἀναγκαῖα ἦν καὶ οὐκ ἦν ἀνθρώπῳ ἄνευ διακόνου ζῆν, ὥσπερ οὐκ ἔστι δυνατόν ἄνευ ἐκείνων ζῆν, τὸ πλεόν ἂν ἀπω-
λώλει τῶν ἀνθρώπων, ἐπειδὴ τὸ πλεόν τοὺς διακονουμένους οὐκ
25 ἔχουσιν. Εἰ ἀναγκαῖον ἦν ἀργυροῖς σκεύεσι κεχρηῆσθαι καὶ ἄνευ τούτων ζῆν οὐκ ἦν, τὸ πλεόν ἂν πάλιν διέφθαρτο τῶν ἀνθρώπων, ἐπειδὴ οὐδὲ ἄργυρος παρὰ τοῖς πολλοῖς ἐστίν. Ἐὰν οὖν τις αὐτοῖς τοῖς

12. Πρβλ. *Ματθ.* 25,40 ἐέ. Βλ. Ὁμιλία 49. εἰς τὸ κατὰ *Ματθ.* 5 (ΕΠΕ 11,34) «Ὅθεν ἐγωγε προσδοκῶ, χρόνου προϊόντος τοὺς νέους τοὺς παρ' ἡμῖν καὶ γυναικῶν ὑποδήματα σχήσειν καὶ οὐκ αἰσχυνεῖσθαι... Καὶ τὸ ἔτι χαλεπώτερον, ὅτι καὶ πενήτων ὄντων πολλῶν ταῦτα γίνονται. Βούλεσθε εἰς μέσον ἀγάγω τὸν Χριστὸν λιμώττοντα, τὸν γυμνόν, τὸν ἀλώμενον πανταχοῦ, τὸν δεδεμένον; Καὶ πόσων ἂν εἴητε σκηπτῶν ἄξιοι, ἐκεῖνον μὲν τροφῆς ἀναγκαίας ἀποροῦντα περιορῶντες, τὰ δέρματα δὲ μετὰ τοσαύτης καλλωπίζοντες σπουδῆς;» καὶ Ὁμιλ. 14 εἰς τὴν Α' Τιμ. 2 (ΕΠΕ 23,360) «Κἂν πένησι διδῶς, μὴ ἀπαξιώσης διὰ σευατοῦ δοῦναι· οὐ γὰρ τῷ πένητι δίδως, ἀλλὰ τῷ Χριστῷ. Τίς δὲ οὕτως ἄθλιος, ὡς ἀπαξιῶν αὐτὸν τὴν χεῖρα ὀρέγειν τῷ Χριστῷ;».

12. Τώρα ὁ λόγος μου βιάζεται νὰ μεταφερθεῖ στοὺς δικούς μας πιστούς, οἱ ὅποιοι, ἐνῶ βλέπουν τὸ Χριστὸ πεινασμένο καὶ νὰ μὴ ἔχει οὔτε καὶ τὴν ἀναγκαῖα τροφή, δὲν θέλουν νὰ τοῦ δώσουν οὔτε καὶ τὴν ἐλάχιστη βοήθεια¹²· καὶ ὅσα ἐκεῖνοι ξοδεύουν στὶς πόρνες καὶ στοὺς μίμους καὶ στοὺς χορευτὲς γιὰ μιὰ μόνο ἐπευφημία, αὐτὰ αὐτοὶ δὲν τὰ δίνουν γιὰ τὴν αἰώνια βασιλεία.

13. Ἄλλ' ἄς ἔρθουμε σὲ ἓνα ἄλλο εἶδος κενοδοξίας. Ποιό λοιπὸν εἶναι αὐτό; Ἐκεῖνο ποὺ τὸ ἔχουν οἱ πολλοὶ καὶ ὄχι μόνο ἓνας καὶ δύο. Χαιρόμαστε ὅταν ἐπαινούμεστε γιὰ πράγματα, τὰ ὅποια γνωρίζουμε πολὺ καλὰ ὅτι δὲν μᾶς ὠφελοῦν οὔτε κατὰ τὸ ἐλάχιστο. Καὶ ὁ φτωχὸς κάμνει τὰ πάντα, ὥστε νὰ φορέσει καλὰ ροῦχα, γιὰ κανένα ἄλλο λόγο, παρὰ μόνο γιὰ νὰ ἐπαινεθεῖ ἀπὸ τοὺς πολλούς· καὶ πολλὰς φορὲς ἐνῶ μπορεῖ νὰ ἐξυπηρετηθεῖ μόνος του, ἀγόρασε δοῦλο ὄχι ἐπειδὴ τὸν χρειαζόταν, ἀλλὰ γιὰ νὰ μὴ φανεῖ ὅτι μειώνεται ἢ ὑπόληψή του ὑπηρετούμενος μόνος του. Γιατὶ πὲς μου, γιὰ ποιό λόγο, ἐνῶ ὅλο τὸ χρόνο ἐξηπηρετεῖσαι μὲ τὰ χέρια σου, θέλεις τώρα νὰ ὑπηρετεῖσαι ἀπὸ ἄλλον; Ἐπειτα, ἂν τοῦ περισσέψουν ἄλλα χρήματα, ἀγοράζει καὶ σκευὴ ἀργυρᾶ καὶ κατασκευάζει σπίτι λαμπρό. Καὶ κανένα ἀπ' αὐτὰ δὲν τὸ κάνει ἀπὸ ἀνάγκη· γιατί, ἂν αὐτὰ γίνονταν ἀπὸ ἀνάγκη, τὸ μεγαλύτερο μέρος τοῦ ἀνθρώπινου γένους θὰ χανόταν καὶ θὰ καταστρεφόταν· ἐννοῶ τὸ ἐξῆς μ' αὐτὸ ποὺ λέγω· ὑπάρχουν πράγματα ἀναγκαῖα χωρὶς τὰ ὅποια δὲν εἶναι δυνατὸ νὰ ζήσει κανεὶς· ὅπως γιὰ παράδειγμα ἡ καρποφορία τῆς γῆς εἶναι πράγμα ἀναγκαῖο καὶ ἂν αὐτὴ δὲν παράγει καρπὸ δὲν εἶναι δυνατὸ νὰ ζήσει ὁ ἄνθρωπος· ἐπίσης τὰ ἐνδύματα ποὺ προστατεύουν τὸν ἄνθρωπο, ἢ στέγη καὶ οἱ τοῖχοι τοῦ σπιτιοῦ καθὼς καὶ τὰ ὑποδήματα καὶ αὐτὰ εἶναι ἀπὸ τὰ ἀναγκαῖα, ἐνῶ ὅλα τὰ ἄλλα εἶναι περιττά. Γιατί, ἂν καὶ ἐκεῖνα ἦταν ἀναγκαῖα καὶ δὲν ἦταν δυνατὸ ὁ ἄνθρωπος νὰ ζεῖ χωρὶς ὑπηρετή, ὅπως ἀκριβῶς δὲν εἶναι δυνατὸ νὰ ζήσει χωρὶς ἐκεῖνα τὰ ἄλλα, τὸ μεγαλύτερο μέρος τῶν ἀνθρώπων θὰ χανόταν, ἐπειδὴ τὸ μεγαλύτερο μέρος ἀπ' αὐτοὺς δὲν ἔχουν ὑπηρετές. Ἄν ἦταν ἀναγκαῖο νὰ χρησιμοποιεῖ ὁ ἄνθρωπος ἀργυρὰ σκευὴ καὶ δὲν ἦταν δυνατὸ νὰ ζεῖ χωρὶς αὐτά, τὸ μεγαλύτερο μέρος τῶν ἀνθρώπων θὰ καταστρεφόταν καὶ πάλι, ἐπειδὴ δὲν ἔχουν οἱ πολλοὶ ἀργυρὰ σκευὴ. Ἄν λοιπὸν κάποιος πεῖ

κεκτημένοις τὸν ἄργυρον εἶπη· 'τί δὴ ποτέ σοι τοῦτο βούλεται τὸ σκεῦος; εἶπε τὴν αἰτίαν, καὶ ποίαν τὴν χρῆσιν παρέχεται;' οὐδεμίαν ἂν ἄλλην ἔχοι εἰπεῖν, ἀλλ' ἢ τὴν παρὰ τῶν πολλῶν τιμὴν. 'Καὶ κέκτημαι, ὥστε θαυμάζεσθαι καὶ μὴ καταφρονεῖσθαι, κρύπτω δὲ πάλιν, ὥστε μὴ φθονεῖσθαι καὶ ἐπηρεάζεσθαι'. Τί ταύτης τῆς ἀλογίας χειρὸν γένοιτ' ἄν; Εἰ διὰ τὴν παρὰ τῶν πολλῶν τιμὴν ἔχεις, πᾶσιν ἐπιδείκνυσο, εἰ δὲ τὸν φθόνον δέδοικας, οὐδὲ ὅλως κεκτηῖσθαι καλόν.

14. Εἶπω καὶ ἑτέραν ἀλογίαν; Πολλάκις τῶν ἀναγκαίων τινὲς
10 ἑαυτοὺς ἀποστερήσαντες καὶ λιμῶ φθειρόμενοι τούτων οὐκ ἀμελοῦσι τῶν σκευῶν. Κἂν ἐρωτήσης αὐτούς, 'τὸ σχῆμα μου', φησὶν, 'ἔχειν ὀφείλω'. Ποῖον σχῆμα, ἄνθρωπε; Οὐκ ἐστὶ τοῦτο σχῆμα ἀνθρώπου. Ἐπεὶ ἄρα ἀσχημοσύνην ἡσχημόνει μεγάλην ὁ δίκαιος Ἡλίας καὶ Ἐλισσαῖος καὶ Ἰωάννης· ἐπειδὴ τῷ μὲν τῆς μηλωτῆς πλέον οὐδὲν
15 ἦν καὶ χήρας ἔχρηζε γυναικός, καὶ αὐτῆς πενιχρᾶς, καὶ ἐπαιτητικὸν ἔζη βίον πρὸς τὰ πρόθυρα τῆς γυναικὸς τῆς πενιχρᾶς ἐκείνης ἐρχόμενος καὶ τὰ τῶν ἐπαιτῶν φθεγγόμενος ρήματα. Ἡσχημόνει δὲ ἄρα καὶ Ἐλισσαῖος αὐτὸς ἀπὸ τῆς πενιχρᾶς ἐστιώμενος. Ἡσχημόνει δὲ καὶ Ἰωάννης οὐδὲ ἰμάτιον ἔχων, οὐδὲ ἄρτον ἕνα. Μία μόνον ἐστὶν
20 ἀσχημοσύνη, τὸ πολλὰ κεκτηῖσθαι, καὶ μεγάλη ὄντως ἀσχημοσύνη. Ὡμότητος γὰρ δόξαν λαμβάνει τις, μαλακίας, βλακειίας καὶ τύφου, κενοδοξίας, θηριωδίας. Οὐκ ἐστὶ σχῆμα τὸ καλὰ φορεῖν ἰμάτια, ἀλλὰ σχῆμά ἐστι τὸ καλὰς περικεῖσθαι πράξεις.

15. Καὶ ἀκούω πολλῶν ἐπὶ τούτῳ θαυματομένων. 'Ὁ δεῖνα',
25 φησὶν, 'ἔχει τὸ σχῆμα αὐτοῦ· ἡ κλίνη ἐξεστρωμένη ἐστὶν καὶ σκευὴ χαλκᾶ ἔχει πολλά· οἰκοδεσπότης ἀνθρωπός ἐστιν'. 'Καὶ τί ἡμῖν ἐγ-

13. Ὁμιλία 3 εἰς τὸ κατα Ἰω. 5 (ΕΠΕ 12,496) «Εἰ γὰρ ἐθελήσης ἐρωτῆσαι τίνα τῶν πολιτευομένων καὶ τὰ πολυτελῆ δαπανῶντων δαπανήματα, τίνας ἔνεκεν τοσοῦτον κενοῦσι χρυσίον καὶ τί βούλεται αὐτοῖς ἢ τοσαύτη δαπάνη, οὐδὲν ἕτερον ἀκούση παρ' αὐτῶν, ἀλλ' ἢ τοῦ δήμου τὴν ἀρέσκειαν...».

14. Δ' Βασ. 1,8.

15. Βλ. Γ' Βασ. 17,8 ἐ.

16. Βλ. Δ' Βασ. 4,7 ἐ.

17. Ματθ. 3,4. Μαρκ. 1,6.

18. Ὁμιλία 68 εἰς τὸ κατὰ Ματθ. 3 (ΕΠΕ 11,662) «Καὶ ἡ στολὴ δὲ αὐτοῖς τῆς ἀνδρείας ἀξία. Οὐ γὰρ δὴ κατὰ τοὺς ἐλκεχίτωνας καὶ ἐκνευρισμένους καὶ διακλω-

σ' αὐτοὺς ποὺ ἔχουν τὰ ἀργυρὰ σκεῦη· 'γὰ πῶς λοιπὸν λόγος τὸ θέλεις αὐτὸ τὸ σκεῦος; πῆς μου τὴν αἰτία καὶ σὲ τί σὲ χρησιμεύει;' καμμιά ἄλλη δὲν θὰ μπορούσε νὰ σοῦ πεῖ, παρὰ μόνο γὰ νὰ τιμᾶται ἀπὸ τοὺς πολλοὺς¹³. 'Καὶ τὰ ἀποκτῶ μὲ σκοπὸ νὰ θαυμάζομαι καὶ νὰ μὴ περιφρονοῦμαι, καὶ τὰ κρύβω πάλι γὰ νὰ μὴ φθονοῦμαι καὶ βλάπτομαι'. Τί θὰ μπορούσε νὰ ὑπάρξει χειρότερο ἀπὸ αὐτὴν τὴν ἀνοησία; Ἄν τὰ ἔχεις γὰ νὰ τιμᾶσαι ἀπὸ τοὺς πολλοὺς, δεῖχνε τα σ' ὄλους, ἂν ὅμως φοβᾶσαι τὸ φθόνο, εἶναι καλύτερα οὔτε κἂν νὰ τὰ ἀποκτήσεις.

14. Ν' ἀναφέρω καὶ ἄλλη ἀνοησία; Πολλὲς φορὲς μερικοί, στεροῦμενοι τὰ ἀναγκαῖα καὶ ἐνῶ πεθαίνουν ἀπὸ τὴν πείνα, δὲν σταματοῦν τὸ ἐνδιαφέρον τους γὰ τὰ σκεῦη. Καὶ ἂν τοὺς ἐρωτήσεις γιατί; 'Πρέπει', λέγει, 'νὰ κρατήσω τὴν ἀξιοπρέπεια μου'. Ποία ἀξιοπρέπεια, ἄνθρωπε; Δὲν εἶναι αὐτὸ ἀξιοπρέπεια τοῦ ἀνθρώπου. Γιατί ἀλλιῶς θὰ διέπραττε μεγάλη ἀσχημοσύνη ὁ δίκαιος Ἡλίας καὶ ὁ Ἐλισσαῖος καὶ ὁ Ἰωάννης· γιατί ὁ Ἡλίας τίποτε περισσότερο δὲν εἶχε ἀπὸ τὴ προβιά¹⁴ καὶ εἶχε τὴν ἀνάγκη τῆς βοήθειας τῆς χήρας, ποὺ κι αὐτὴ ἦταν φτωχή, καὶ ζοῦσε ζητιανεύοντας, ἐρχόμενος στὰ πρόθυρα τῆς πάμφτωχης ἐκείνης γυναίκα καὶ λέγοντας τὰ λόγια τῶν ζητιάνων¹⁵. Θὰ διέπραττε ἀσχημοσύνη καὶ ὁ ἴδιος ὁ Ἐλισσαῖος, ποὺ τρεφόταν στὸ σπίτι τῆς φτωχῆς γυναίκα¹⁶. Θὰ διέπραττε καὶ ὁ Ἰωάννης ἀσχημοσύνη¹⁷, ποὺ δὲν εἶχε οὔτε ροῦχα, οὔτε ψωμὶ νὰ φάγει¹⁸. Μιὰ μόνο εἶναι ἡ ἀσχημοσύνη, τὸ νὰ ἀποκτήσει κανεὶς πολλά, καὶ αὐτὴ εἶναι πραγματικὰ ἡ μεγάλη ἀσχημοσύνη. Γιατί τότε ἀποκτᾶ κανεὶς τὴ φήμη τοῦ σκληροῦ, τοῦ μαλθακοῦ, τοῦ βλάκα, τοῦ ὑπερήφανου, τοῦ κενόδοξου, τοῦ θηριώδους. Δὲν εἶναι εὐσχημοσύνη τὸ νὰ φοράει κανεὶς ὠραῖα ροῦχα, ἀλλ' εὐσχημοσύνη εἶναι τὸ νὰ στολίζεται μὲ καλὲς πράξεις.

15. Καὶ ἀκοῦω πολλοὺς ποὺ θαυμάζονται γι' αὐτό. "Ὁ τάδε", λέγει, 'ἔχει τὴν ἀξιοπρέπειά του· ἔχει κρεββάτι μὲ ὠραῖα στρωσίδια καθὼς καὶ πολλὰ χάλκινα σκεῦη· εἶναι πραγματικὸς νοικοκύρης'.

μένους εἰσὶν ἐστολισμένοι, ἀλλὰ κατὰ τοὺς μακαρίους ἐκείνους ἀγγέλους, τὸν Ἡλίαν, τὸν Ἐλισσαῖον, τὸν Ἰωάννην, κατὰ τοὺς ἀποστόλους· τῶν ἱματίων κατεσκευασμένων αὐτοῖς τοῖς μὲν ἀπὸ τριχῶν αἰγῶν, τοῖς δὲ ἀπὸ τριχῶν καμήλων· εἰσὶ δὲ οἷς καὶ δέρματα ἤρκεσε μόνον, καὶ ταῦτα πάλαι πεπονηκότα».

καλεῖς', φησίν, 'τοῖς ταῦτα κεκτημένοις, δέον τοῖς τὰ πλείονα ἔχουσιν ἐγκαλεῖν;'. Δι' ὑμῶν πολλῶ μᾶλλον ἐκείνων κατηγορῶ· εἰ γὰρ οὐκ ἀφήμι αἰτίας τοὺς τὰ ὀλίγα ἔχοντας, πολλῶ μᾶλλον τοὺς τὰ πλείονα κεκτημένους. Σχῆμά ἐστιν οὐχὶ οἰκίας λαμπρότης, οὐδὲ ἐπι-
5 βλημάτων πολυτέλεια, οὐδὲ στιβάς ἐξεστρωμένη, οὐδὲ κλίνη κεκαλλωπισμένη, οὐδὲ οἰκετῶν πλῆθος. Πάντα γὰρ ταῦτα ἡμῶν ἐκτὸς καὶ οὐδὲν πρὸς ἡμᾶς. Τὰ δὲ πρὸς ἡμᾶς ἐπιείκεια, ὑπεροψία χρημάτων, ὑπεροψία δόξης, τὸ καταγελαῖν τῆς παρὰ τῶν πολλῶν τιμῆς, τὸ τὴν φύσιν ὑπερβαίνειν τῇ τοῦ βίου ἀρετῇ· τοῦτο εὐσχημοσύνη, τοῦτο
10 δόξα, τοῦτο τιμή. Τὸ δὲ αἴτιον πάντων τῶν κακῶν ἐξ ἀρχῆς τοῦτο γίνεται, καὶ πῶς, ἐγὼ λέγω.

16. Τὸ παιδίον εὐθέως ἐτέχθη· πάντα μηχανᾶται ὁ πατήρ, οὐχ ὅπως αὐτοῦ τὸν βίον ρυθμίσειεν, ἀλλ' ὅπως αὐτὸ καλλωπίσειεν καὶ χρυσίοις καὶ ἱματίοις περιβάλοι. Τί δὴ ποτε τοῦτο ποιεῖς, ἄνθρωπε;
15 Ἔστω, αὐτὸς ταῦτα περὶ κείσαι· τί καὶ τὸ παιδίον, τὸ μηδέπω τῆς μανίας ταύτης πείραν λαβόν, παιδεύεις ἐν τούτοις; Τίνος ἔνεκεν περιτιθεῖς κόσμον περὶ τὸν τράχηλον; Παιδαγωγῶν χρεια ἀκριβοῦς, ὥστε ρυθμίζειν τὸν παῖδα, χρυσίου δὲ οὐκέτι. Καὶ κόμην δὲ ὀπισθεν ἀφίεις εἰς κόρης σχῆμα εὐθέως ἐκθηλύνων τὸν παῖδα καὶ τὸ τῆς φύ-
20 σεως στερρὸν μαλάσσω, ἐξ ἀρχῆς αὐτῶ χρημάτων ἔρωτα περιττὸν ἐντιθεῖς καὶ πείθων περὶ τὰ ἀνόνητα ἐπτοῆσθαι. Τί κατασκευάζεις αὐτῶ μείζονα τὴν ἐπιβολήν; τί περὶ τὰ σωματικὰ ποιεῖς ἐπτοῆσθαι; «Ἀνήρ», φησίν, «ἐὰν κομᾶ, ἀτιμίᾳ αὐτῶ ἐστιν». Οὐ βούλεται ἡ φύσις· οὐκ ἐπέτρεψε τοῦτο ὁ Θεός· τὸ πρᾶγμα κεκώλυται· ἐλληνικῆς
25 ἐστὶ δεισιδαιμονίας ἔργον. Πολλοὶ δὲ καὶ τῶν ὠτων ἐξαρτῶσι χρυ-

19. Ὁμιλία 11 εἰς τὴν Α' Πρὸς Τιμ. 2 (ΕΠΕ 23,302): «Ἐκεῖνα μόνον ἐστὶν ἡμέτερα, ὅσα τῆς ψυχῆς ἐστὶ κατορθώματα, ἐλεημοσύνη καὶ φιланθρωπία. Ταῦτα 'τὰ ἐκτὸς' λέγεται καὶ παρὰ τοῖς ἐξωθεν· ἐκτὸς γὰρ ἡμῶν ἐστὶν. Πηθήσωμεν τοίνυν αὐτὰ τὰ ἐντός».

20. Ὁμιλία 53 εἰς τὸ κατὰ Ἰω. 3 (ΕΠΕ 13, 728-730): «Πάλιν δταν ἴδης αὐτὸν ἐπὶ φάτνης κείμενον, οὐ σπουδάσεις τῷ παιδίῳ σου περιθεῖναι κόσμον χρυσοῦν οὐδὲ τῇ γυναικὶ ἀργυρένδυτον ποιῆσαι κλίνην».

21. Ὁμιλία 37 εἰς τὸ κατὰ Ματθ. 6 (ΕΠΕ 10,588-590): «Ὁ μὲν γὰρ ὀπισθεν ἔχει τὴν κόμην νέος ὢν καὶ τὴν φύσιν ἐκθηλύνων καὶ τῷ βλέμματι καὶ τῷ σχήματι καὶ τοῖς ἱματίοις καὶ πᾶσιν ἀπλῶς εἰς εἰκόνα κόρης ἀπαλῆς ἐκβῆναι φιλονεικεῖ».

‘Γιατί’, λέγει, ‘κατηγορεῖς ἐμᾶς, πού ἔχομε αὐτὰ, ἐνῶ πρέπει νὰ κατηγορεῖς ἐκείνους πού ἔχουν τὰ πολὺ περισσότερα;’ Κατηγορῶντας ἐσᾶς πολὺ περισσότερο κατηγορῶ ἐκείνους· γιατί, ἂν δὲν ἀπαλλάσσω ἀπὸ τὴν κατηγορία ἐκείνους πού ἔχουν λίγα, πολὺ περισσότερο δὲν συγχωρῶ ἐκείνους πού ἔχουν τὰ περισσότερα. Ἀξιοπρέπεια εἶναι ὄχι ἡ λαμπρὴ οἰκία, οὔτε τὰ πολυτελῆ κλινοσκεπάσματα, οὔτε τὰ μαλακὰ στρώματα, οὔτε τὸ καλλωπισμένο κρεβάτι, οὔτε τὸ πλῆθος τῶν ὑπηρετῶν. Γιατί ὅλα αὐτὰ ἀπορρίπτονται ἀπὸ μᾶς καὶ δὲν ἔχουν καμιὰ σχέση με μᾶς¹⁹. Αὐτὰ πού ἔχουν σχέση με μᾶς εἶναι ἡ ἐπιείκεια, ἡ περιφρόνηση τῶν χρημάτων, ἡ περιφρόνηση τῆς δόξας, ἡ ἀδιαφορία πρὸς τὴν ἐκ μέρους τῶν πολλῶν τιμὴ, τὸ νὰ νικοῦμε τὴ φύση με τὴν ἐνάρετη ζωὴ μας. Αὐτὸ εἶναι εὐσχημοσύνη, αὐτὸ δόξα, αὐτὸ τιμὴ. Ἄλλ’ ἡ αἰτία ὅλων τῶν κακῶν προξενεῖται ἀπὸ τὴν ἀρχὴν ἀκόμη, καὶ πῶς γίνεται αὐτὸ θὰ σᾶς τὸ πῶ ἐγώ.

16. Ἀμέσως μόλις γεννηθεῖ τὸ παιδί ὁ πατέρας του μηχανεύεται ὅλα, ὄχι πῶς νὰ ρυθμίσει σωστὰ τὴ ζωὴ του, ἀλλὰ πῶς νὰ καλλωπίσει αὐτὸ καὶ νὰ τοῦ φορέσει χρυσαφικὰ καὶ ὠραῖα ροῦχα. Γιατί τὸ κάμνεις αὐτό, ἄνθρωπε; Καλά, σὺ ὁ ἴδιος φορᾶς αὐτά· γιατί καὶ τὸ παιδί, πού δὲν γνώρισε ἀκόμα αὐτὴ τὴ μανία, τὸ συνηθίζεις σ’ αὐτά; Γιὰ ποιό λόγο τοῦ κρεμᾶς στολίδια στὸ λαιμό του; Σωστὸς δάσκαλος χρειάζεται, ὥστε νὰ παιδαγωγῆσει σωστὰ τὸ παιδί, καὶ δὲν χρειάζεται καθόλου τὸ χρυσάφι²⁰. Ἐπίσης τοῦ ἀφήνεις μακριὰ μαλλιά, κατ’ ἀναλογία με τὸ κορίτσι, κάμνοντας τὸ παιδί θηλυπρεπὲς καὶ καθιστώντας μαλθακὴ τὴν ἰσχυρὴ φύση του²¹, ἀπὸ τὴν πρώτη στιγμὴ βάζοντας μέσα του τὸ ἔρωτα γιὰ τὰ χρήματα καὶ πείθοντάς το νὰ συγκινεῖται ἀπὸ ἀνώφελα πράγματα. Γιατί κάμνεις μεγαλύτερη τὴν ἐπιβουλή ἐναντίον του; γιατί τὸ κάμνεις νὰ κατασαγηνεύεται ἀπὸ τὰ σωματικά; «Ἄν ὁ ἄνδρας», λέγει, «ἔχει μακριὰ μαλλιά, αὐτὸ δὲν εἶναι τιμητικὸ γι’ αὐτόν»²². Δὲν τὸ θέλει αὐτὸ ἡ φύση· δὲν τὸ ἐπέτρεψε αὐτὸ ὁ Θεός· τὸ πράγμα αὐτὸ ἔχει ἀπαγορευθεῖ· εἶναι ἔργο τῆς ἑλληνικῆς δεισιδαιμονίας. Πολλοὶ κρεμοῦν καὶ στ’ αὐτιά τους χρυσαφικὰ· μακάρι οὔτε καὶ τὰ κορί-

22. *A' Κορ.* 11,14.

σία· εἴθε μηδὲ κόραι τούτων ἀπήλαιον, ὑμεῖς δὲ καὶ ἐπὶ τοὺς ἄρρενας ἄγετε τὴν λύμην.

17. Τάχα πολλοὶ γελῶσιν ἐπὶ τοῖς λεγομένοις, ὡς μικρῶν ὄντων τούτων. Οὐκ ἔστι μικρά, ἀλλὰ καὶ σφόδρα μεγάλα. Κόρη ἐν τῷ θαλάμῳ τῷ μητρικῷ παιδευθεῖσα πρὸς κόσμον ἐπτοῆσθαι γυναικεῖον, ἐπειδὴν ἐξέλθη τὴν πατρῶαν οἰκίαν, δυσχερῆς ἔσται καὶ χαλεπὴ τῶ νυμφίῳ καὶ τῶν τοὺς φόρους ἀπαιτούντων φορτικωτέρα. Εἶπον καὶ ἤδη πρὸς ὑμᾶς, ὅτι ἐκεῖθεν ἡ κακία δυσανάσπαστος γίνεται, ὅτι οὐδεὶς περὶ παρθενίας αὐτοῖς διαλέγεται, οὐδεὶς περὶ σωφροσύνης, οὐδεὶς περὶ ὑπεροψίας χρημάτων καὶ δόξης, οὐδεὶς ταῦτα τὰ ἐν ταῖς 10 Γραφαῖς παρηγγελμένα.

18. Ὅταν τοίνυν ἐκ πρώτης ἡλικίας διδασκάλων ἀπορήσωσιν οἱ παῖδες, τί ἔσονται; Εἰ γὰρ ἐκ κοιλίας τρεφόμενοί τινες καὶ ἕως γήρως παιδευόμενοι οὐπω κατορθοῦσιν, οἱ ἐκ προοιμίων τῆς ζωῆς 15 αὐτῶν τούτοις συνεθιζόμενοι τοῖς ἀκούσμασιν τί οὐκ ἂν ἐργάζονται δεινόν; Νῦν δὲ ὅπως μὲν τέχνας καὶ γράμματα καὶ λόγους τοὺς αὐτῶν παῖδας παιδεύσαιεν, ἅπασαν ἕκαστος ποιεῖται σπουδὴν, ὅπως δὲ τὴν ψυχὴν ἀσκηθεῖεν, τούτου οὐκέτι οὐδεὶς λόγον ἔχει τινά.

19. Οὐ παύομαι παρακαλῶν ὑμᾶς καὶ δεόμενος καὶ ἀντιβολῶν, 20 ὥστε πρὸ τῶν ἄλλων ἀπάντων τέως ὑμῶν ρυθμίζειν τοὺς παῖδας. Εἰ γὰρ φεῖδη τοῦ παιδός, δεῖξον ἀπὸ τούτου· ἄλλως δὲ καὶ μισθὸν ἔχεις. Ἄκουε γὰρ τοῦ Παύλου λέγοντος· «ἐὰν ἐπιμείνωσι τῇ πίστει καὶ τῇ ἀγάπῃ καὶ τῷ ἀγιασμῷ μετὰ σωφροσύνης». Καὶ εἰ σὺ μυρία

23. Ὅμιλία 49 εἰς τὸ κατὰ Ματθ. 4 (ΕΠΕ 11,30)· «Καὶ οἶδα μὲν ὅτι πολλοῖς μικρολόγος εἶναι δοκῶ ταῦτα περιεργαζόμενος· οὐ μὴν διὰ τοῦτο ἀποστήσομαι. Τὸ γὰρ ἀπάντων αἴτιον τῶν κακῶν τούτου, τὸ μικρὰ ταῦτα δοκεῖν εἶναι ἁμαρτήματα καὶ διὰ τοῦτο ἀμελεῖσθαι».

24. Ὅμιλία Πρὸς πιστὸν πατέρα (PG 47,358)· «Μεταξὺ μάννα κρόμμου καὶ σκόροδα καὶ τὰ ἐν Αἰγύπτῳ πάντα ἐξήτουν κακά. Τοσοῦτόν ἐστι συνήθεια κακόν. Εἶτα Ἰουδαῖοι μὲν τοσαύτης ἀπολαύοντες ἐπιμελείας τῆς παρὰ Θεοῦ καὶ δημαγωγὸν ἔχοντες οὕτως ἄριστον καὶ γενναῖον, καὶ φόβῳ καὶ ἀπειλῇ καὶ εὐεργεσίᾳ καὶ κολάσει καὶ παντὶ τρόπῳ παιδαγωγούμενοι, καὶ τοσαῦτα ὀρῶντες θαύματα, οὐκ ἐγένοντο βελτίους· σὺ δὲ τὸν υἱὸν τὸν σὸν νέον ὄντα ἐν Αἰγύπτῳ μέση, μᾶλλον δὲ ἐν μέση τῇ παρατάξει τοῦ διαβόλου στρεφόμενον, οὐδενός τι χρήσιμον συμβουλευόντος ἀκούοντα, πάντας ἐπὶ τάναντία αὐτὸν ἄγοντας ὀρῶντα, καὶ πάντων μᾶλλον τοὺς γεννησαμένους καὶ θρεψαμένους, οἶει δυνησασθαι διαδῦναι τὰς τοῦ διαβόλου παγίδας».

τσια τους νὰ μὴ τὰ φοροῦσαν, σεῖς ὅμως καὶ τὰ ἀγόρια τὰ ὀδηγεῖτε στὴν καταστροφή.

17. Ἴσως πολλοὶ νὰ γελοῦν γι' αὐτὸ ποὺ λέγω, θεωρώντας αὐτὰ πολὺ ἀσήμαντα²³. Δὲν εἶναι ὅμως μικρά, ἀλλὰ καὶ πάρα πολὺ μεγάλα. Ἄν τὸ κορίτσι συνηθίσει μέσα στὴ γυναικεῖα κάμαρα νὰ καταγητεύεται ἀπὸ τὰ γυναικεῖα στολίδια, ὅταν θὰ φύγει ἀπὸ τὸ πατρικὸ σπίτι θὰ εἶναι πολὺ δύσκολη καὶ ἀνυπόφορη στὸ σύζυγό της καὶ πιὸ φορτικὴ ἀπὸ ἐκείνους ποὺ εἰσπράττουν τοὺς φόρους. Σᾶς εἶπα καὶ ἄλλη φορὰ, ὅτι ἀπὸ ἐκεῖ ἀρχίζει ἡ κακία νὰ γίνεται δυσκολοπολέμητη, ἀπὸ τὸ ὅτι κανένας δὲ τὰ μιλάει γιὰ ἀγνότητα, κανένας γιὰ σωφροσύνη, κανένας γιὰ περιφρόνηση τῶν χρημάτων καὶ τῆς δόξας, κανένας γιὰ ἐκεῖνα ποὺ παραγγέλλει ἡ Γραφή.

18. Ὅταν λοιπὸν ἀπὸ τὴν πρώτη ἡλικία στερηθοῦν τὰ παιδιά τοὺς δασκάλους, τί θὰ γίνουν; Γιατί, ἄνμερικοί, ἐνῶ τρέφονται ἀπὸ τὴν κοιλιὰ τῆς μάννας τους καὶ παιδαγωγοῦνται μέχρι καὶ τὰ γεράματα, δὲν κατορθώνουν νὰ γίνουν σωστοὶ ἄνθρωποι, ἐκεῖνοι ποὺ ἀπὸ τὴν ἀρχὴ τῆς ζωῆς τους συνηθίζουν σ' αὐτὰ τὰ ἀκούσματα ποῖο κακὸ εἶναι δυνατὸ νὰ μὴ κάνουν²⁴; Τώρα ὅμως ὁ καθένας καταβάλλει κάθε φροντίδα πῶς νὰ μάθει στὰ παιδιά του τέχνες καὶ γράμματα, ρητορικὴ ἰκανότητα στοὺς λόγους, πῶς ὅμως θὰ μποροῦσε ν' ἀσκηθεῖ ἡ ψυχὴ τους, γι' αὐτὸ κανένας δὲν δείχνει κανένα ἐνδιαφέρον²⁵.

19. Δὲν παύω νὰ σᾶς παρακαλῶ καὶ νὰ σᾶς ἱκετεύω καὶ νὰ ἐπιμένω στὶς παρακλήσεις μου, ὥστε πρὶν ἀπὸ ὅλα τὰ ἄλλα νὰ δίνετε πρῶτα σωστὴ ἀνατροφή στὰ παιδιά. Ἄν πραγματικὰ ἀγαπᾶς τὸ παιδί σου, δεῖξε τὴν ἀγάπη σου ἀπὸ αὐτό· ἄλλωστε γι' αὐτὸ τὸ πράγμα θὰ ἔχεις καὶ ἀμοιβή. Γιατί ἄκουε τὸν Παῦλο ποὺ λέγει: «ἂν μίνουν σταθεροὶ στὴν πίστη, τὴν ἀγάπη καὶ τὸν ἀγιασμό μὲ σωφροσύνη»²⁶. Καὶ ἂν σὺ ἔχεις τὴ συναίσθηση ὅτι ἔκαμες ἀμέ-

25. Ὅμιλία 21 εἰς τὴν πρὸς Ἐφ. 2 (ΕΠΕ 21,252): «Πῶς γὰρ οὐκ ἄτοπον εἰς τέχνας μὲν ἐκπέμπειν καὶ εἰς διδασκαλεῖον καὶ πάντα πράττειν ὑπὲρ τούτου, ἐν δὲ παιδείᾳ καὶ νοουθεσίᾳ Κυρίου μὴ ἐκτρέφειν τὰ παιδιά».

26. Α' Τιμ. 2,15. Βλ. Ὅμιλία 9 εἰς τὴν Α' πρὸς Τιμ. 2, (ΕΠΕ 23,264): «Μηδὲν οὖν ἀλγεῖτω· ἔδωκεν αὐτῇ ὁ Θεὸς παραμυθίαν οὐ μικράν, τὸ τεκεῖν παιδιά. Ἄλλὰ τοῦτο τῆς φύσεως, φησὶν· καὶ ἐκεῖνο τῆς φύσεως· οὐ γὰρ μόνον τὸ τῆς φύσεως, ἀλλὰ καὶ τὸ τῆς παιδοτροφίας κεχάρισται. Ἐὰν ἐπιμείνωσι', φησί, 'τῇ πίστει

σαυτῶ σύνοιδας κακά, ἀλλ' ὁμως ἐπινόησον παραμυθίαν τινὰ τοῖς σοῖς κακοῖς. Θρέψον ἀθλητὴν τῷ Χριστῷ. Οὐ τοῦτο λέγω, ὅτι, γὰρ μου ἀπάγαγε καὶ εἰς τὰς ἐρημίας ἀπόστειλον καὶ τὸν τῶν μοναχῶν παρασκεύασον ἐλέσθαι βίον· οὐ τοῦτο λέγω. Βούλομαι μὲν τοῦτο καὶ 5 πάντα ἠύχομην καταδέξασθαι, ἀλλ' ἐπειδὴ φορτίον εἶναι δοκεῖ, οὐκ ἀναγκάζω. Θρέψον ἀθλητὴν τῷ Χριστῷ καὶ ἐν κόσμῳ ὄντα δίδαξον εὐλαβῆ ἐκ πρώτης ἡλικίας.

20. Ἄν εἰς ἀπαλὴν ἔτι οὖσαν τὴν ψυχὴν ἐντυπωθῆ τὰ καλὰ διδάγματα, οὐδεὶς αὐτὰ ἐξελεῖν δυνήσεται, ὅταν σκληρὰ γένηται ὡς 10 τύπος· ὡσπερ καὶ ὁ κηρός. Ἐχεις αὐτὸν ἔτι τρέμοντα καὶ φοβούμενον καὶ δεδοικότα καὶ ὄψιν καὶ ρῆμα καὶ πᾶν ὀτιοῦν· κέχρησο τῇ ἀρχῇ εἰς δέον. Σὺ πρῶτος ἀπολαύεις τῶν ἀγαθῶν, εἰς υἱὸν ἔχης καλὸν καὶ τότε ὁ Θεός· σαυτῷ κάμνεις.

21. Λέγονται οἱ μαργαρίται, ὅταν εὐθέως ληφθῶσιν, ὕδωρ εἶναι. 15 Ἄν μὲν οὖν ἔμπειρος ἦ ὁ δεχόμενος, ἐπὶ τῆς χειρὸς θείας τὴν σταγόνα ἐκείνην καὶ τὴν χεῖρα διακινήσας δεχόμενος ἀποτορνεύει ὑπὲρ τῆ χειρὸς ἐπὶ τοῦ θέναντος καὶ περιστρέφων εἰς ἀκρίβειαν ἀποτορνεύει καὶ ποιεῖ σφόδρα στρογγύλον. Ἐπειδὴν δὲ τύχη τυπωθῆναι, οὐκέτι κύριός ἐστι διατυπῶσαι. Τὸ μὲν γὰρ ἀπαλὸν πρὸς πᾶν ἐπιτήδειόν

καὶ τῇ ἀγάπῃ καὶ τῷ ἀγιασμῷ μετὰ σωφροσύνης· τουτέστιν, εἰς αὐτοὺς ἐν ἀγάπῃ μετὰ τὸ τεκεῖν καὶ ἀγνεῖα διατηρήσωσιν. Ἐν τούτοις οὐ μικρὸν ἔξουσι τὸν ὑπὲρ τούτων μισθόν, ἀλλὰ καὶ σφόδρα μέγαν, ὅτι ἀθλητὰς ἔθρεψαν τῷ Χριστῷ».

27. Ὁμιλία 21 εἰς τὴν πρὸς Ἐφ. 1, (ΕΠΕ 21,250) «Μὴ εἴπῃς, 'τῶν μοναζόντων ἐστὶ· μὴ γὰρ μονάζοντα αὐτὸν ποιῶ;'. Οὐκ ἔστιν ἀνάγκη γενέσθαι αὐτὸν μονάζοντα. Τί δέδοικας δέος πολλοῦ κέρδους ἀνάμεστον; Χριστιανὸν αὐτὸν ποίησον. Μάλιστα γὰρ τοῖς κοσμικοῖς ἀναγκαῖον τὰ ἐντεῦθεν εἰδέναι διδάγματα, μάλιστα τοῖς παισίν» καὶ Ὁμιλία 43 εἰς τὴν Γεν. 1, (ΕΠΕ 4,48–50) «Ποῦ νῦν εἰσιν οἱ λέγοντες, ὅτι οὐχ οἶόν τε ἐν μέσῃ πόλει στρεφόμενόν τινα διασῶσαι τὴν ἀρετὴν, ἀλλ' ἀναχωρήσεως δεῖ καὶ τῆς ἐν τοῖς ὄρεσι διατριβῆς, καὶ οὐ δυνατόν τὸν οἰκίας προεστῶτα καὶ γυναῖκα ἔχοντα καὶ παῖδων ἐπιμελούμενον καὶ οἰκετῶν ἐνάρετον εἶναι; Ὁράτωσαν τοίνυν τὸν δίκαιον τοῦτον» καὶ Ὁμιλία 55 εἰς τὸ κατὰ Ματθ. 6, (ΕΠΕ 11, 238–240) «Ἔστι γὰρ καὶ πόλιν οἰκοῦντα τὴν τῶν μοναχῶν φιλοσοφίαν ζηλοῦν· ἐστὶ γυναῖκα ἔχοντα καὶ ἐν οἰκίᾳ στρεφόμενον καὶ εὐχεσθαι καὶ νηστεύειν κὶ κατανεύχθαι. Ἐπεὶ καὶ οἱ παρὰ τὴν ἀρχὴν τῶν ἀποστόλων κατηχηθέντες τὰς μὲν πόλεις ᾤκουν, τῶν δὲ τὰς ἐρημίας κατελιηφόντων τὴν εὐλάβειαν ἐπεδείκνυντο».

28. Ὁμιλία 3 εἰς τὸ κατὰ Ἰω. 1, (ΕΠΕ 12, 470–472) «Μὴ γὰρ μοι λεγέτω τις, ὅτι τὰ παιδιά πρὸς ταῦτα ἡμῖν ἀπησχολῆσθαι οὐ χρή... Καὶ πῶς οὐ παροξυνεῖτε τὸν Θεὸν πᾶσι μὲν τοῖς ἄλλοις σχολάζοντες, τὸ δὲ τὰ αὐτοῦ μεταχειρίζειν ὄχληρόν καὶ

τρητα κακά, προσπάθησε μαζί μ' αὐτὸ νὰ βρεῖς καὶ κάποια παρηγοριά γιὰ τὰ κακά σου. Ἀνάθρεψε ἀθλητὴ γιὰ τὸ Χριστό. Δὲν λέγω αὐτὸ, νὰ τὸ ἐμποδίσεις νὰ συνάψει γάμο καὶ νὰ τὸ στείλεις στὴν ἔρημο καὶ νὰ το προετοιμάσεις νὰ προτιμήσει τὸ μοναχικὸ βίον· δὲν λέγω αὐτὸ. Τὸ θέλω βέβαια αὐτὸ καὶ θὰ εὐχόμεουν ὅλοι νὰ τὸ δέχονταν, ἀλλ' ἐπειδὴ θεωρεῖται ὅτι εἶναι βαρὺ, δὲν ἀναγκάζω. Ἀνάθρεψε ἀθλητὴ γιὰ τὸ Χριστὸ καὶ ζώντας μέσα στὸν κόσμον διδάξέ τον ἀπὸ τὴν πρώτη του ἡλικία νὰ εἶναι εὐλαβής²⁷.

20. Ἄν τὰ καλὰ διδάγματα ἐντυπωθοῦν στὴν ψυχὴ ἐνῶ ἀκόμη εἶναι ἀπαλὴ, δὲ θὰ μπορέσει κανένας νὰ τὰ ἐξαλείψει, ὅταν θὰ γίνῃ σκληρὴ σὰν τὴ σφραγίδα, ὅπως ἀκριβῶς συμβαίνει καὶ μὲ τὸ κερί²⁸. Ἔχεις αὐτὸ ἀκόμη γεμάτο ἀπὸ τρόμον καὶ φόβον καὶ πού φοβᾶται καὶ τὸ πρόσωπό σου καὶ τὰ λόγια σου καὶ ὅ,τιδήποτε ἄλλο· κάμε χρῆση τῆς ἐξουσίας ὅπως πρέπει. Σὺ πρῶτος ἀπολαμβάνεις τὰ ἀγαθὰ, ἂν ἔχεις καλὸ γιὸ καὶ μετὰ ὁ Θεός· γιὰ τὸν ἑαυτὸ σου κοπιᾶζεις.

21. Λένε πὼς τὰ μαργαριτάρια, μόλις τὰ βγάλουν ἀπὸ τὸ νερὸ εἶναι σὰν νερό²⁹. Ἄν λοιπὸν εἶναι ἔμπειρος αὐτὸς πού τὰ βγάζει, τοποθετώντας τὴ σταγόνα ἐκείνη ἐπάνω στὴν παλάμη τοῦ χεριοῦ του καὶ κινώντας τὸ χέρι του πρὸς ὅλες τὶς κατευθύνσεις καὶ μὲ τρόπο πολὺ προσεκτικὸ τονεῦει αὐτὴν καὶ τὴν κάμνει πάρα πολὺ στρόγγυλη. Ὅταν ὅμως στερεοποιηθεῖ, δὲν μπορεῖ τότε νὰ τῆς δώσει τὸ σχῆμα πού θέλει. Γιατὶ τὸ ἀπαλὸ εἶναι κατάλληλο γιὰ κάθε σχῆμα, ἐπειδὴ δὲν ἔχει ἀκόμη στερεοποιημένη τὴ κατάστα-

οὐκ εὐκαιρον εἶναι νομίζοντες τοῖς παισίν; Μή, ταῦτα, μή, ἀδελφοί. Καὶ γὰρ αὕτη καὶ μάλιστα ἡ ἡλικία τούτων δεῖται τῶν ἀκουσμάτων. Ἀπαλὴ γὰρ οὕσα ταχέως ἐναποτίθεται τὰ λεγόμενα, καθάπερ τινὸς σφραγίδος τῆς ἀκροάσεως ἐν κηρῷ τῇ διανοίᾳ τῇ τούτων ἐντυπουμένης· καὶ Ὁμιλ. 2 εἰς τὴν Β' πρὸς Θεσσ. 4, (ΕΠΕ 23,38) «...πρὸς γὰρ τὰς διαλέξεις καὶ ἡ ψυχὴ ποιοῦται. Ὁφθαλμοὶ, φησὶν, ἦθη χρηστὰ ὁμιλίας κακαί'. Οὐκοῦν ὠφελουσὶν ὁμιλίας ἀγαθαί· οὐκοῦν καὶ σωφρονίζουσιν ὁμιλίας φοβεραί'. Ὡσπερ γὰρ κηρὸς τίς ἐστὶν ἡ ψυχὴ· ἂν μὲν γὰρ ψυχρὰς ἐπαγάγῃς ὁμιλίας, ἐπώρωςας αὐτὴν καὶ ἐσκλήρυνας, ἂν δὲ πεπυρωμένας, ἐμάλαξας· μαλάξας δὲ τυποῖς πρὸς ὅπερ ἂν θέλῃς καὶ τὴν εἰκόνα τὴν βασιλικὴν ἐγχαράττεις».

29. Ὁμιλία 17 εἰς τὴν Α' πρὸς Τιμ. 3, (ΕΠΕ 23,438) «Καλὸν ὁ μαργαρίτης· ἀλλ' ἐνόησον, ὅτι ὕδωρ ἐστὶ θαλάσσιον, ὅτι ἐν τοῖς κόλποις αὐτῆς τὸ πρότερον ἦν ἐρριμένος».

ἔστι τὴν ἕξιν τὴν οἰκείαν οὐδέπω πεπηγυῖαν ἔχον· διόπερ εὐκόλως πρὸς πάντα ἔλκεται· τὸ δὲ σκληρὸν ὡσπερ ἀπολαβῶν τινα διάθεσιν τὴν σκληρότητα οὐκ εὐκόλως αὐτῆς ἐξίσταται, οὐδὲ πρὸς ἑτέραν μετακίζεται διάθεσιν.

5 22. ἼΕκαστος τοίνυν ὑμῶν τῶν πατέρων καὶ τῶν μητέρων, καθάπερ τοὺς ζωγράφους ὀρῶμεν τὰς εἰκόνας καὶ τὰ ἀγάλματα μετὰ πολλῆς τῆς ἀκριβείας ἐξασκοῦντας, οὕτω τῶν θαυμαστῶν τούτων ἀγαλμάτων ἐπιμελώμεθα. Προθέντες γὰρ οἱ ζωγράφοι τὸν πίνακα καθ' ἑκάστην ἡμέραν αὐτὸν ἐπιχρῖουσι πρὸς τὸ δέον. Οἱ δὲ λιθοξόοι
10 τῶν λίθων καὶ αὐτοὶ τὸ αὐτὸ πράττουσιν, τὸ μὲν περιττὸν περιαιροῦντες, τὸ δὲ ἐνδέον προστιθέντες. Οὕτω δὴ καὶ ὑμεῖς· καθάπερ ἀγαλμάτων τινῶν κατασκευασταί, πρὸς τοῦτο τὴν σχολὴν ἅπασαν ἔχετε τὰ θαυμαστὰ ἀγάλματα τῷ Θεῷ κατασκευάζοντες· καὶ τὸ μὲν περιττὸν ἐξαιρεῖτε, τὸ δὲ ἐνδέον προστίθετε· καὶ καθ' ἑκάστην αὐτὰ
15 περισκοπεῖτε τὴν ἡμέραν, ποῖον ἀπὸ φύσεως ἔχει πλεονέκτημα, ὥστε αὐτὸ αὔξειν, ποῖον ἀπὸ φύσεως ἐλάττωμα, ὥστε αὐτὸ περιαιρεῖν. Καὶ μετὰ πολλῆς τῆς ἀκριβείας πρῶτον μὲν αὐτῶν ἐξορίζετε τὸν τῆς ἀκολασίας λόγον· οὗτος γὰρ μάλιστα ὁ ἔρωσ ἐνοχλεῖ ταῖς τῶν νέων ψυχαῖς. Μᾶλλον δὲ πρὶν ἢ εἰς τὴν πεῖραν ταύτης ἐλθεῖν δι-
20 δαξον αὐτὸν νήφειν, ἐγρηγορέναι, εἰς προσευχὰς ἀγρυπνεῖν, πάντα καὶ λέγοντα καὶ ποιοῦντα τὴν σφραγίδα ἐπιτίθεσθαι.

23. Νόμισον εἶναι βασιλεὺς πόλιν ἔχων ὑπήκοον τὴν τοῦ παιδὸς ψυχὴν· πόλις γὰρ ἔστιν ὄντως ἡ ψυχὴ. Καὶ καθάπερ ἐν τῇ πόλει οἱ

30. Ὁμιλία 21 εἰς τὴν πρὸς Ἐφ. 4, (ΕΠΕ 21,266)· «Εἰ γὰρ ἄνθρωποι ἀγάλματα ποιοῦντες βασιλέων καὶ εἰκόνας γράφοντες τοσαύτης ἀπολαύουσι τιμῆς, ἡμεῖς τὴν βασιλικὴν εἰκόνα καλλωπίζοντες (εἰκὼν γὰρ τοῦ Θεοῦ ὁ ἄνθρωπος) οὐ μυρίων ἀπολαύσομεν ἀγαθῶν τὸ καθ' ὁμοίωσιν ἀποδιδόντες»· καὶ Ὁμιλία 20 εἰς τὴν πρὸς Ἐφ. 7 (ΕΠΕ 21,228–229)· «Καθάπερ ἄγαλμα δεχόμενος, οὕτως ἀπὸ τῆς ἐσπέρας ἐκείνης, ἧς ἂν αὐτὴν εἰς τὸν θάλαμον δέχηται διδασκέτω σωφροσύνην..»· καὶ Ὁμιλία 59 εἰς τὸ κατὰ Ματθ. 7, (ΕΠΕ 11,394–396)· «Καίτοι γε τῆς τέχνης ταύτης οὐκ ἔστιν ἄλλη μείζων· τί γὰρ ἴσον ρυθμίσει ψυχὴν καὶ διαπλάσει νέου διάνοιαν; Καὶ γὰρ παντὸς ζωγράφου καὶ παντὸς ἀνδριαντοποιοῦ τὸν ταύτην ἔχοντα τὴν ἐπιστήμην ἀκριβέστερον διακεῖσθαι χρῆ. Ἄλλ' ἡμεῖς οὐδένα τούτου ποιούμεθα λόγον, ἀλλ' ὀρῶμεν μόνον, ὅπως παιδευθῇ τὴν γλῶτταν. Καὶ τοῦτο δὲ διὰ χρήματα πάλιν ἐσπουδάκαμεν».

31. Ὁμιλία εἰς τὴν Ἄνναν 6, (PG 54,652)· «...καὶ πάσης μὲν κακίας ἀπάγωμεν τοὺς νέους, μάλιστα δὲ ἀσελγείας· χαλεπὸς γὰρ οὗτος ὁ πόλεμος καὶ οὐδὲν οὕτως ἐνοχλεῖ τὴν ἡλικίαν ἐκείνην, ὡς τοῦτο τὸ πάθος. Πανταχόθεν τοίνυν αὐτοὺς τειχί-

σή του, καὶ γι' αὐτὸ εὐκόλα παίρνει ὅποιοδῆποτε σχῆμα· τὸ σκληρὸ ὁμως, ἐπειδὴ ἔχει ἀποκτήσει τὴ σκληρότητα σὰν κάποια μόνιμη κατάσταση, δὲν εἶναι εὐκόλο ν' ἀλλάξει αὐτὴ καὶ νὰ πάρει ἄλλο σχῆμα.

22. Ὁ καθένας λοιπὸν ἀπὸ σᾶς, πατέρας ἢ μητέρα, ὅπως ἀκριβῶς βλέπομε τοὺς ζωγράφους νὰ ἐπεξεργάζονται μὲ μεγάλη προσοχὴ καὶ ἀκρίβεια τὶς εἰκόνες καὶ τὰ ἀγάλματα, ἔτσι ἄς φροντίζετε καὶ σεῖς γιὰ τὰ θαυμαστὰ αὐτὰ ἀγάλματα. Οἱ ζωγράφοι δηλαδὴ ἀφοῦ τοποθετήσουν μπροστά τους τὸν πίνακα καθημερινὰ προσθέτουν τὸ χρῶμα ποὺ χρειάζεται. Οἱ γλύπτες πάλι τὸ ἴδιο κάμνουν καὶ αὐτοὶ ἐπάνω στοὺς λίθους· ἀφαιροῦν ὅ,τι εἶναι περιττὸ καὶ προσθέτουν ὅ,τι λείπει. Ἔτσι λοιπὸν καὶ σεῖς· σὰν ἀκριβῶς κάποιοι κατασκευαστὲς ἀγαλμάτων, σ' αὐτὸ νὰ ἔχετε συγκεντρωμένη ὅλη τὴ φροντίδα σας, κατασκευάζοντας τὰ θαυμαστὰ ἀγάλματα γιὰ τὸ Θεό· νὰ ἀφαιρεῖτε τὸ περιττὸ καὶ νὰ προσθέτετε ἐκεῖνο ποὺ λείπει· καὶ καθημερινὰ νὰ ἐξετάζετε καὶ νὰ βλέπετε ποιοὶ πλεονέκτημα ἔχουν φυσικό, ὥστε νὰ τὸ αὐξάνετε, καὶ ποιοὶ ἐλάττωμά τους εἶναι φυσικό, ὥστε νὰ τὸ ἐξαλείψετε³⁰. Καὶ μὲ μεγάλη προσοχὴ πρῶτα πρῶτα νὰ ξεριζώνετε ἀπ' αὐτὰ τὸ αἷτιο τῆς ἀκολασίας· γιὰτὶ αὐτὸς ὁ ἔρωτας κυρίως ἐνοχλεῖ τὶς ψυχὰς τῶν νέων³¹. Ἡ καλύτερα προτοῦ τὸ παιδὶ γνωρίσει αὐτὴν δίδαξέ το νὰ εἶναι νηφάλιο, προσεκτικό, νὰ καταγίνεται μὲ τὶς προσευχάς, καὶ σὲ ὅ,τιδῆποτε λέγει ἢ πράττει νὰ κάμνει τὸ σταυρὸ του³².

23. Θεώρησε ὅτι εἶσαι βασιλιάς ποὺ ἔχεις ὑπὸ τὴν ἐξουσία σου μιὰ πόλη, τὴν ψυχὴ τοῦ παιδιοῦ σου· γιὰτὶ πραγματικὰ εἶναι πόλη

ζωμεν συμβουλαῖς, παραινέσεις, φόβοις, ἀπειλαῖς...».

32. Ὁμιλία 12 εἰς τὴν Α' πρὸς Κορ. 7, (ΕΠΕ 18,348-452)· «Βόρβορον αἱ γυναῖκες ἐν βαλανείῳ λαμβάνουσαι, τροφοὶ καὶ θεραπαινίδες, καὶ τῷ δακτύλῳ χρίσασαι κατὰ τοῦ μετώπου τυποῦσι τοῦ παιδίου· κἂν ἔρηται τις, τί βούλεται ὁ βόρβορος, τί ὁ πηλός; ὄφθαλμόν πονηρόν ἀποστρέφει, φησί, καὶ βασκανίαν καὶ φθόνον»· καὶ λίγω πῶς κάτω· «...πῶς γὰρ αὐτὸ προσάγεις ταῖς χερσὶ τοῦ ἱερέως; εἶπέ μοι· πῶς ἀξιοῖς ἐπὶ τοῦ μετώπου σφραγίδα ἐπιτεθῆναι παρὰ τῆς τοῦ πρεσβυτέρου χειρός, ἔνθα τὸν βόρβορον ἀπέχρισας; Μὴ ταῦτα, μή, ἀδελφοί· ἀλλ' ἐκ πρώτης ἡλικίας πνευματικοῖς αὐτὰ περιφράττετε ὄπλοις καὶ τῇ χειρὶ παιδεύετε σφραγίζειν τὸ μέτωπον· καὶ πρὶν ἢ δυνηθῆναι τῇ χειρὶ τοῦτο ποιεῖν, αὐτοὶ ἐντυποῦτε αὐτοῖς τὸν σταυρόν».

μὲν κλέπτουσιν, οἱ δὲ δικαιοπραγοῦσιν, οἱ δὲ ἐργάζονται, οἱ δὲ ἀπλῶς ὡς ἔτυχεν ἅπαντα πράττουσιν, οὕτω δὴ καὶ ἐν τῇ ψυχῇ διάνοια καὶ λογισμοί· οἱ μὲν στρατεύονται κατὰ τῶν ἀδικούντων, οἷόν εἰσιν ἐν πόλει οἱ στρατιῶται· οἱ δὲ τοῦ παντὸς προνοοῦσιν, καὶ 5 σώματος καὶ οἰκίας, οἷόν εἰσιν οἱ πολιτευόμενοι ἐν ταῖς πόλεσιν· οἱ δὲ ἐπιτάττουσιν, οἷόν εἰσιν οἱ ἄρχοντες· καὶ οἱ μὲν ἀσελγῆ διηγοῦνται, οἷόν εἰσιν οἱ ἀκόλαστοι· οἱ δὲ σεμνά, οἷόν εἰσιν οἱ σώφρονες· καὶ οἱ μὲν εἰσιν ἐκτεθελυσμένοι, οἷόν εἰσιν αἱ γυναῖκες παρ' ἡμῖν· οἱ δὲ ἀνοητότερον διαλέγονται, οἷόν εἰσιν οἱ παῖδες· καὶ τοῖς μὲν ὡς δού- 10 λους ἐπιτάττουσιν, ὅπερ εἰσιν οἱ οἰκέται, οἱ δὲ εὐγενεῖς, ὅπερ εἰσιν οἱ ἐλεύθεροι.

24. Δεῖ τοίνυν νόμων ἡμῖν, ὥστε τοὺς μὲν πονηροὺς ἐξορίζειν, τοὺς δὲ ἀγαθοὺς ἐγκρίνειν, καὶ μὴ εἶναι κατεξανίστασθαι τῶν ἀγαθῶν τοὺς πονηροὺς. Καθάπερ γὰρ ἐν πόλει ἂν νόμους τις θῆ πολλὴν τοῖς 15 κλέπταις τὴν ἄδειαν διδόντας, τὸ πᾶν ἀνέτρεψεν· κἂν οἱ στρατιῶται μὴ εἰς δέον κέχρηται τῷ θυμῷ, τὸ πᾶν ἐλυμήναντο· καὶ εἰάν τὴν οἰκείαν τάξιν ἕκαστος καταλιπὼν τὴν ἑτέρου μεταδιώκη, τῇ πλεονεξίᾳ τὴν εὐταξίαν διέφθειρεν, οὕτω δὴ καὶ ἐνταῦθα.

25. Πόλις τοίνυν ἐστὶν ἢ τοῦ παιδὸς ψυχὴ, πόλις ἄρτι κτισθεῖσα, 20 πόλις ξένους ἔχουσα πολίτας, οὕπω οὐδενὸς ἐμπείρους. Τοὺς δὲ τοιούτους μάλιστα εὐκολον ρυθμίζειν. Οἱ μὲν γὰρ κακῆ πολιτεία συντραφέντες, οἷόν περ εἰσιν οἱ γέροντες, δυσκόλως ἂν μετάθειντο, οὐ μὴν ἀδυνάτως· ἔνεστι γὰρ κάκεινους μεταστραφῆναι, εἰάν θέλωσιν· οἱ δὲ παντὸς ἄπειροι εὐκόλως ἂν δέξοιντο τοὺς παρὰ σοῦ νό- 25 μους.

26. Τίθει τοίνυν νόμους τῇ πόλει ταύτῃ καὶ τοῖς ἐν τῇ πόλει πολι-

33. Ὁμιλία 3 εἰς τὴν Ἄνναν 4, (PG 54,658) «Ἀνελευθέρους καὶ ἀνδραποδώδεις ἐπιθυμίας. Ληστῶν γὰρ χαλεπώτεροι οἱ τοιοῦτοι λογισμοὶ τὴν ἐλευθερίαν τῶν παίδων ἐξανδροποδίζοντες, καὶ δούλους τῶν ἀλόγων ποιοῦσι παθῶν κατακεντοῦντες αὐτοὺς πάντοθεν τὴν διάνοιαν. Διὰ δὴ ταῦτα καθ' ἑκάστην ἡμέραν περισκοπῶμεν, καὶ καθάπερ μάστιγι τῷ λόγῳ χρώμενοι πάντα τὰ τοιαῦτα πάθη τῆς ἐκείνων ψυχῆς ἀπευλάνωμεν, ἵνα τῆς ἄνω πολιτείας μετασχεῖν δυνηθῶσιν ἡμῖν οἱ παῖδες καὶ τὴν ἐκεῖ λειτουργίαν ἐπιτελέσαι πᾶσαν».

ἢ ψυχὴ³³. Καὶ ὅπως ἀκριβῶς μέσα στὴν πόλη ἄλλοι κλέβουν, καὶ ἄλλοι ἀποδίδουν δικαιοσύνη, ἄλλοι ἐργάζονται καὶ ἄλλοι ὅλα τὰ κάμνουν ὅπως τύχει, ἔτσι λοιπὸν ἐνεργοῦν καὶ στὴν ψυχὴ ἢ διάνοια καὶ οἱ λογισμοί· ἄλλοι ἀπ' αὐτοὺς στρατεύονται ἐναντίον ἐκείνων ποὺ ἀδικοῦν, ὅπως ἀκριβῶς κάνουν οἱ στρατιῶτες στὴν πόλη· ἄλλοι φροντίζουν γιὰ ὅλο τὸν ἄνθρωπο, καὶ γιὰ τὸ σῶμα καὶ γιὰ τὴν κατοικία, ὅπως ἀκριβῶς κάμνουν στὶς πόλεις οἱ πολίτες τους· ἄλλοι δίνουν ἐντολές, ὅπως ἀκριβῶς οἱ ἄρχοντες στὶς πόλεις· καὶ ἄλλοι ἀπ' αὐτοὺς διηγοῦνται ἀσελγῆ πράγματα, ὅπως ἀκριβῶς κάμνουν οἱ ἀκόλαστοι στὶς πόλεις, ἐνῶ ἄλλοι διηγοῦνται σεμνὰ πράγματα, ὅπως κάμνουν οἱ σώφρονες στὶς πόλεις· ἄλλοι πάλι εἶναι θηλυπρεπεῖς, ὅπως εἶναι οἱ γυναῖκες οἱ δικές μας, ἐνῶ ἄλλοι μιλοῦν καὶ λέγουν ἀνοησίες, ὅπως κάμνουν τὰ παιδιά· καὶ τέλος ἄλλοι ἀπ' αὐτοὺς σὰν δοῦλοι δέχονται διαταγές, ὅπως συμβαίνει μὲ τοὺς δούλους στὶς πόλεις, ἐνῶ ἄλλοι εἶναι εὐγενεῖς, ὅπως εἶναι οἱ ἐλεύθεροι στὶς πόλεις.

24. Χρειαζόμαστε λοιπὸν νόμους, ὥστε τοὺς κακοὺς νὰ τοὺς ἐξορίζομε, ἐνῶ τοὺς καλοὺς νὰ τοὺς ἐπιδοκιμάζομε καὶ νὰ μὴ ἀφήνομε τοὺς κακοὺς νὰ ἐπαναστατοῦν ἐναντίον τῶν καλῶν. Γιατί, ὅπως ἀκριβῶς στὴν πόλη ἂν θεσπίσει κανεὶς νόμους ποὺ νὰ παρέχουν πολλὴ ἐλευθερία στοὺς κλέπτες, αὐτὸς κατέστρεψε τὸ πᾶν, καὶ ἂν οἱ στρατιῶτες δὲν χρησιμοποιοῦν τὸ θυμὸ ὅπως πρέπει, κατέστρεψαν τὸν πᾶν, καὶ ἂν ἐπίσης ὁ καθένας ἀφήσει τὴ θέση του καὶ προσπαθεῖ νὰ καταλάβει τὴ θέση ἄλλου, μὲ τὴν πλεονεξία αὐτὴ κατέστρεψε τὴν εὐταξία, ἔτσι λοιπὸν καὶ ἐδῶ.

25. Πόλη λοιπὸν εἶναι ἡ ψυχὴ τοῦ παιδιοῦ, πόλη ποὺ μόλις κτίσθηκε, πόλη ποὺ ἔχει ξένους πολίτες καὶ ποὺ δὲν ἔχουν καμιὰ ἐμπειρία. Καὶ αὐτοὺς πρὸ πάντων τοὺς πολίτες εἶναι εὐκολο νὰ τοὺς δώσει κανεὶς καλὲς συνήθειες. Γιατί ἐκεῖνοι ποὺ ἐζησαν μὲ κακὸ τρόπο στὴ ζωὴ τους, ὅπως ἀκριβῶς εἶναι οἱ γέροντες, δύσκολα θὰ μπορούσαν ν' ἀλλάξουν τρόπους, δὲν εἶναι ὁμῶς αὐτὸ καὶ ἀδύνατο· γιὰ εἶναι δυνατὸ καὶ ἐκεῖνοι ν' ἀλλάξουν τρόπους, ἂν θέλουν· ἐνῶ ἐκεῖνοι ποὺ εἶναι ἐντελῶς ἄπειροι εὐκολα θὰ δέχονταν τοὺς νόμους σου.

26. Ὅρισε λοιπὸν νόμους στὴν πόλη αὐτὴ καὶ στοὺς πολίτες

τευομένοις φοβερούς καὶ σφοδρούς, καὶ τῶν παραβαινομένων γενοῦ προστάτης· οὐδὲν γὰρ ὠφελεῖ τιθέσθαι νόμους, ἂν μὴ καὶ ἡ ἐκδίκησις ἔποιτο.

27. Τίθει τοίνυν νόμους τῇ πόλει ταύτῃ καὶ πρόσεχε ἀκριβῶς· ὑπὲρ γὰρ τῆς οἰκουμένης ἡμῖν ἡ νομοθεσία, καὶ πόλιν κτίζομεν σήμερον. Ἔστωσαν οὖν οἱ μὲν περίβολοι καὶ πύλαι αἱ τέσσαρες αἰσθήσεις· τὸ λοιπὸν ἅπαν σῶμα ὡσπερ τεῖχος ἔστω, πύλαι δὲ αὐτῶ οἱ ὀφθαλμοί, ἡ γλῶσσα, ἡ ἀκοή, ἡ ὄσφρησις, εἰ βούλει καὶ ἡ ἀφή· διὰ γὰρ τῶν πυλῶν τούτων καὶ εἰσίασι καὶ ἐξέρχονται οἱ τῆς πόλε-
10 ως ταύτης πολῖται· τουτέστιν οἱ λογισμοὶ διὰ τῶν πυλῶν τούτων καὶ φθείρονται καὶ κατορθοῦνται.

28. Φέρε οὖν πρῶτον ἐπὶ τὴν πύλην ἔλθωμεν τὴν ἀπὸ τῆς γλώσσης, ἐπειδὴ ἡ μάλιστα χρηματίζουσα αὕτη ἐστίν, καὶ πρὸ τῶν ἄλλων ἀπάντων κατασκευάσωμεν αὐτῇ τέως θύρας καὶ μοχλοὺς μὴ
15 ἀπὸ ξύλων μηδὲ ἀπὸ σιδήρου, ἀλλ' ἀπὸ χρυσοῦ. Χρυσῇ γὰρ ὄντως ἐστὶν ἡ πόλις ἡ οὕτω κατασκευαζομένη. Οὐ γὰρ ἄνθρωπός τις, ἀλλ' αὐτὸς ὁ τῶν ὄλων βασιλεὺς ταύτην μέλλει τὴν πόλιν οἰκεῖν, ἐὰν κατασκευασθῇ. Καὶ τοῦ λόγου προϊόντος ὄψεσθε, ὅπου καὶ τὰ βασίλεια αὐτῶ τάττομεν.

20 Κατασκευάσωμεν οὖν αὐτῇ θύρας καὶ μοχλοὺς ἀπὸ χρυσοῦ, τὰ λόγια τοῦ Θεοῦ, καθὼς ὁ προφήτης φησὶν· «τὰ λόγια τοῦ Θεοῦ ὑπὲρ μέλι καὶ κηρίον τῷ στόματί μου»· «ὑπὲρ χρυσίον καὶ λίθον τίμιον πολύν». Διδάσκωμεν ταῦτα διὰ παντὸς ἐν τοῖς χεῖλεσι στρέφεσθαι, καὶ ἐν τοῖς περιπάτοις, μὴ ἀπλῶς μηδὲ περιέργως μηδὲ σπα-
25 νιάκις, ἀλλὰ διηνεκῶς. Οὐ λεπίδας χρυσοῦ μόνον ἐπικεῖσθαι δεῖ ταῖς θύραις, ἀλλ' ὄλας δι' ὄλου ἀπὸ χρυσοῦ κατεσκευάσθαι παχείας καὶ ναστάς, καὶ λίθους ἔχειν τιμίους ἀντὶ λίθων προσπεπηγότων ἕξω-

34. Ὁμιλία 59 εἰς τὸ κατὰ Ματθ. 6, (ΕΠΕ 11,388)· «Τοῦτο γὰρ καὶ νῦν γίνεται καὶ τῆς ψυχῆς ἡμῖν κακῶς διακειμένης καὶ ἀθλίως καὶ θυμουμένης καὶ λοιδορουμένης... οἰκίας καὶ οἰκετῶν φροντίζομεν». Καὶ ἀμέσως πῶς κάτω· «Νυνὶ δὲ οὐχ ἐνός θηρίου, ἀλλὰ πολλῶν ἡμῖν λογισμῶν τοιούτων τὴν ψυχὴν σπαραττόντων, οὐδὲ αἰσθησιν λαμβάνομεν. Καὶ ἐν μὲν τῇ πόλει τοσαύτην ποιούμεθα σπουδὴν, ὡς ἐν ἐρήμῳ τόπῳ καὶ ἐν γαλεάγραις καθείργειν τὰ θηρία· καὶ οὔτε πρὸς τῷ βουλευτηρίῳ τῆς πόλεως οὔτε πρὸς τοῖς δικαστηρίοις οὔτε πρὸς τοῖς βασιλείοις, ἀλλὰ πόρρω που καὶ μακρὰν δεδεμένα κατέχομεν· ἐπὶ δὲ τῆς ψυχῆς, ἐνθα τὸ βουλευτήριον, ἐνθα τὰ βασίλεια, ἐνθα τὸ δικαστήριον, ἀνεῖται τὰ θηρία περὶ τὸν νοῦν αὐτὸν καὶ τὸν

της φοβερούς καὶ αὐστηροῦς καὶ γίνε προστάτης ἐκείνων ποὺ παρβαίνονται· γιατί δὲν ὠφελεῖ σὲ τίποτε νὰ θεσπίζεις νόμους, ἐὰν δὲν ἀκολουθεῖ καὶ ἡ τιμωρία στοὺς παραβάτες.

27. Ὅρισε λοιπὸν νόμους στὴν πόλη αὐτὴ καὶ πρόσεχε νὰ τηροῦνται μὲ ἀκρίβεια· γιατί ἡ νομοθεσία μας εἶναι ὑπὲρ τῆς οἰκουμένης· χτίζομε σήμερα πόλη. Ἄς ὑποθέσομε λοιπὸν ὅτι οἱ περιβόλοι καὶ οἱ πύλες εἶναι οἱ τέσσερις αἰσθήσεις· ὅλο τὸ ὑπόλοιπο σῶμα ἄς εἶναι σὰν τεῖχος, ἔχοντας πύλες τοῦ τοῦς ὀφθαλμοῦς, τῆ γλώσσα, τὴν ἀκοή, τὴν ὄσφρηση καὶ ἂν θέλεις καὶ τὴν ἀφή· γιατί ἀπὸ τὶς πύλες αὐτὲς καὶ μπαίνουν καὶ βγαίνουν οἱ πολῖτες τῆς πόλεως αὐτῆς· δηλαδὴ οἱ λογισμοὶ ἀπὸ τὶς πύλες αὐτὲς καὶ καταστρέφονται καὶ ὀδηγοῦνται στὴν ἐπιτυχία³⁴.

28. Ἐμπρὸς λοιπὸν ἄς ἔρθομε πρῶτα στὴν πύλη τῆς γλώσσας, ἐπειδὴ αὐτὴ πρὸ πάντων εἶναι ἐκείνη ποὺ κάμνει τὴ μεγαλύτερη ἐργασία, καὶ πρὶν ἀπὸ ὅλα τὰ ἄλλα ἄς κατασκευάσομε γι' αὐτὴν πρῶτα θυρόφυλλα καὶ μοχλοῦς, ὄχι ἀπὸ ξύλα οὔτε ἀπὸ σίδηρο, ἀλλὰ ἀπὸ χρυσό. Καὶ πραγματικὰ εἶναι χρυσὴ ἡ πύλη αὐτὴ ποὺ κατασκευάζεται. Γιατί δὲν πρόκειται κάποιος ἄνθρωπος νὰ κατοικήσει σ' αὐτὴν τὴν πόλη, ἀλλ' ὁ βασιλιάς τῶν πάντων, ἂν κατασκευασθεῖ ὅπως πρέπει. Καὶ ὅσο προχωρεῖ ὁ λόγος θὰ γνωρίσετε καὶ ποῦ τοποθετοῦμε τὰ ἀνάκτορα αὐτοῦ.

Ἄς κατασκευάσομε λοιπὸν γι' αὐτὴν θυρόφυλλα καὶ μοχλοῦς ἀπὸ χρυσό, τὰ λόγια τοῦ Θεοῦ, ὅπως λέγει ὁ προφήτης· «τὰ λόγια τοῦ Θεοῦ εἶναι στὸ στόμα μου πιὸ γλυκὰ ἀπὸ μέλι καὶ κερί»³⁵, καὶ «πιὸ ἐπιθυμητὰ ἀπὸ χρυσάφι καὶ λίθο πολύτιμο»³⁶. Ἄς διδάσκομε αὐτὰ νὰ ἔχουν τὰ λόγια αὐτὰ διαρκῶς στὰ χεῖλη τους, καὶ στοὺς περιπάτους ἀκόμη, ὄχι ἔτσι ἀπλὰ καὶ περίεργα οὔτε καὶ σπάνια, ἀλλὰ διαρκῶς³⁷. Καὶ ἄς μὴ τοποθετήσομε στὰ θυρόφυλλα μόνο μιὰ φλούδα χρυσοῦ, ἀλλὰ ἄς τὰ κατασκευάσομε ἐξ ὀλοκλήρου ἀπὸ χρυσὸ χονδρὰ καὶ βαριά, καὶ ἄς ἔχουν ἀπὸ μέσα λίθους πολύτιμον τὸν βασιλικὸν κράζοντα καὶ θορυβοῦντα».

35. *Ψαλμ.* 118,103.

36. *Ψαλμ.* 8,10-11.

37. *Ὁμιλία 9 εἰς τὴν πρὸς Κολ. 2*, (ΕΠΕ 22,266): «Ἐπειδὴ ἡ ἀνάγνωσις ἔχει πόνον καὶ πολὺ τὸ φορτικόν, οὐκ ἐφ' ἱστορίας ἤγαγεν, ἀλλ' ἐπὶ ψαλμοῦς, ἵνα ὁμοῦ καὶ τέρπης τὴν ψυχὴν ἄδων καὶ ὑποκλέπτῃς τὸν πόνον».

θεν. *Μοχλὸς δὲ ἔστω τῶν θυρῶν τούτων ὁ τοῦ Κυρίου σταυρός, ὁλος δι' ὄλου ἀπὸ λίθων κατεσκευασμένος τιμίον καὶ διὰ μέσων βεβλημένος τῶν θυρῶν πλάγιος. Ὅταν δὲ τὰς θύρας οὕτω παχείας κατασκευάσωμεν καὶ χρυσᾶς καὶ τὸν μοχλὸν ἐπιθῶμεν, ἀξίους καὶ 5 τοὺς πολίτας κατασκευάσωμεν· ποίους δὴ τούτους; Ρήματα παιδεύοντες τὸ παιδίον φθέγγεσθαι σεμνὰ καὶ εὐσεβῆ. Καὶ ξενηλασίαν ποιῶμεν πολλήν, ὥστε μὴ μιγάδας τινὰς καὶ φθόρους ἀνθρώπους ἐπεισιέναι τοῖς πολίταις τούτοις· τοὺς ὑβριστικούς λόγους καὶ λοιδο- 10 ρους, τοὺς ἀνοήτους, τοὺς αἰσχροὺς, τοὺς βιωτικούς, τοὺς κοσμι- κούς, πάντας ἐξελάσωμεν. Καὶ μηδεὶς διὰ τούτων βαδιζέτω τῶν πυλῶν, ἀλλ' ὁ βασιλεὺς μόνος. Καὶ αὐτῷ καὶ τοῖς αὐτοῦ πᾶσιν ἔστω ἀνεωγμένη αἷτη ἢ πύλη, ἵνα καὶ περὶ αὐτῆς λέγηται· «αἷτη ἢ πύλη τοῦ Κυρίου, δίκαιοι εἰσελεύσονται ἐν αὐτῇ». Καὶ κατὰ τὸν μακάριον Παῦλον· «εἴ τις ἀγαθὸς λόγος πρὸς οἰκοδομήν, ἵνα δῶ χάριν τοῖς 15 ἀκούουσιν». Εὐχαριστία ἔστωσαν οἱ λόγοι, ὕμνοι σεμνοί· περὶ τοῦ Θεοῦ διαλεγέσθωσαν ἀεὶ, περὶ φιλοσοφίας τῆς ἄνω.*

29. Πῶς οὖν ἔσται τοῦτο; καὶ πόθεν αὐτοὺς παιδεύσομεν; Ἄν σφοδροὶ κριταὶ τῶν γινομένων ὦμεν· καὶ γὰρ τῷ παιδί πολλὴ ἢ εὐ- 20 κολία. Πῶς; Οὐχ ὑπὲρ χρημάτων μάχεται, οὐχ ὑπὲρ δόξης· ἔτι παι- δίων ἐστὶν· οὐχ ὑπὲρ γυναικός, οὐχ ὑπὲρ παίδων, οὐχ ὑπὲρ οἰκίας. Ὅστε ποίαν ἂν ἔχοι ὕβρεως καὶ βλασφημίας τὴν αἰτίαν; πρὸς ὁμή- λικας ὁ ἀγὼν ἅπας αὐτῷ.

30. Θεὸς νόμον εὐθέως, μηδένα ὑβρίζειν, μηδένα βλασφημεῖν, μὴ

38. Ὁμιλία 55 εἰς τὴν Γεν. 5, (ΕΠΕ 4,404)· «... καὶ τὰ πάθη τῆς σαρκὸς κατα- στέλλωμεν καὶ ἐξορίσωμεν ἐκ τῆς ἑαυτῶν ψυχῆς πᾶσαν ἐπιθυμίαν ἄτοπον, πάντα πονηρὸν λογισμόν, ὀργήν, θυμόν, βασκανίαν...».

39. Ψαλμ. 117,20.

40. Ἐφεσ. 4,29.

41. Ἐφ. 5,3-4.

42. Ὁμιλία 62 εἰς τὸ κατὰ Ματθ. 4, (ΕΠΕ 11,472)· «Τὸ παιδίον οὐ λυπεῖται, ἐφ' οἷς ἡμεῖς, οἷον ἐπὶ ζημίᾳ χρημάτων καὶ τοῖς τοιοῦτοις· οὐ χαίρει πάλιν ἐφ' οἷς ἡμεῖς, τοῖς ἐπικτήτοις τούτοις, οὐκ ἐπτόηται πρὸς κάλλη σωμάτων»· καὶ Ὁμιλία 58 εἰς τὸ κατὰ Ματθ. 2, (ΕΠΕ 11,328)· «Καὶ γὰρ φθόνου καθαρὸν τὸ παιδίον καὶ κενο- δοξίας καὶ τοῦ τῶν πρωτείων ἐρᾶν, καὶ τὴν μεγίστην κέκτηται ἀρετὴν, τὴν ἀφέλειαν καὶ τὸ ἄπλαστον καὶ ταπεινόν... Τὸ παιδίον κἂν ὑβρίζηται κἂν δοξάζηται κἂν τύ- πτηται κἂν τιμᾶται, οὔτε ἐκεῖθεν δυσχεραίνει καὶ βασκαίνει οὔτε ἐντεῦθεν ἐπαίρε- ται». Καὶ ἀμέσως πρὸ κάτω· «Τὸ γὰρ τοιοῦτον παιδίον καὶ ἀπονοίας καὶ δοξομανίας

μους, ἀντὶ νὰ ἔχουν ἐξωτερικὰ συγκολλημένους λίθους. Μοχλὸς τῶν θυροφύλλων αὐτῶν ἄς εἶναι ὁ σταυρὸς τοῦ Κυρίου, κατασκευασμένος ἐξ ὀλοκλήρου ἀπὸ πολύτιμους λίθους καὶ τοποθετημένος στὸ μέσο τῶν θυροφύλλων καὶ σὲ θέση πλάγια. Καὶ ὅταν κατασκευάσομε ἔτσι τὰ θυρόφυλλα χονδρὰ καὶ χρυσὰ καὶ τοποθετήσομε καὶ τὸ μοχλό, στὴ συνέχεια ἄς κατασκευάσομε ἀντάξιους αὐτῆς καὶ τοὺς πολίτες της. Καὶ ποιοὶ εἶναι αὐτοί; Ἦς διδάσκομε τὸ παιδί νὰ λέγει λόγια σεμνὰ καὶ εὐσεβῆ. Καὶ ἄς ἀπομακρύνουμε προσεκτικὰ κάθε ξένον, ὥστε νὰ μὴ μποῦν ἀνάμεσα στοὺς πολίτες αὐτοὺς τίποτε μιγάδες καὶ φθοροποιοὶ ἄνθρωποι· δηλαδή ἄς ἀπομακρύνουμε τοὺς ὑβριστικούς καὶ χλευαστικούς λόγους, τοὺς ἀνόητους, τοὺς αἰσχροὺς, τοὺς κοσμικοὺς καὶ τοὺς ἀναγκαίους γιὰ τὴν ἐξεύρεση πόρων ζωῆς³⁸. Καὶ κανένας ἄς μὴ μπαίνει ἀπὸ αὐτὲς τὶς πύλες, ἀλλὰ μόνο ὁ βασιλιάς. Καὶ αὐτὴ ἡ πύλη ἄς εἶναι ἀνοιγμένη γι' αὐτὸν καὶ γιὰ ὄλους τοὺς δικούς του, ὥστε νὰ λέγεται καὶ γι' αὐτήν· «αὐτὴ εἶναι ἡ πύλη τοῦ Κυρίου, καὶ μόνο οἱ δίκαιοι θὰ μποῦν ἀπ' αὐτήν»³⁹. Καὶ κατὰ τὸν μακάριο Παῦλο, «μόνο ἀγαθὸς λόγος νὰ βγαίνει ἀπ' αὐτὸ γιὰ νὰ οἰκοδομεῖ καὶ νὰ ὠφελεῖ ἐκείνους πὺ τὸν ἀκοῦν»⁴⁰. Τὰ λόγια του νὰ εἶναι λόγια εὐχαριστίας πρὸς τὸ Θεὸ καὶ ὕμνοι σεμνοὶ⁴¹· ἄς μιλοῦν πάντοτε γιὰ τὸ Θεό, γιὰ τὴν οὐράνια φιλοσοφία.

29. Πῶς λοιπὸν θὰ γίνεῖ αὐτό; καὶ μὲ ποιό τρόπο θὰ παιδαγωγήσομε αὐτά; Ἦν εἴμαστε αὐστηροὶ κριτὲς τῶν πράξεών του· γιὰτὶ αὐτὸ εἶναι πολὺ εὐκολο γιὰ τὸ παιδί. Πῶς; Γιατὶ δὲν ἀγωνίζεται γιὰ χρήματα, οὔτε γιὰ δόξα· εἶναι ἀκόμη παιδί· δὲν ἐνδιαφέρεται γιὰ γυναῖκα, οὔτε γιὰ παιδιά, οὔτε γιὰ σπίτι⁴². Ἐπομένως ποιά ἀφορμὴ θὰ μποροῦσε νὰ ἔχει γιὰ ὑβρὴ καὶ βλασφημία; Ὅλος ὁ ἀγώνας του εἶναι πρὸς τοὺς συνομήλικές του.

30. Ὅρισέ του ἀμέσως νόμο νὰ μὴ βρίζει κανένα, οὔτε νὰ βλα-

καὶ βασκανίας καὶ φιλονεικίας καὶ πάντων τῶν τοιούτων ἀπήλλακται παθῶν, καὶ πολλὰς ἔχον τὰς ἀρετὰς, ἀφέλειαν, ταπεινοφροσύνην, ἀπραγμοσύνην, ἐπ' οὐδενὶ τούτων ἐπαίρεται· ὅπερ διπλῆς ἐστὶ φιλοσοφίας, τό τε κεκτηῖσθαι ταῦτα καὶ μὴ φυσᾶσθαι ἐπ' αὐτοῖς»· καὶ Ὁμιλία 4 εἰς τὴν Α' πρὸς Κορ. 6 (ΕΠΕ 18,112)· «Τὰ δὲ παιδία ὑπὲρ οὐδενὸς ἀνέχεται φροντίζειν χρησίμου...».

ὀμνύναι, ἄμαχον εἶναι. *Κἂν ἴδης τὸν νόμον παραβαίνοντα, κόλασον, ποτὲ μὲν ὄψει σφοδρᾶ, ποτὲ δὲ λόγοις δακεῖν δυναμένοις, ποτὲ δὲ ὄνειδισμοῖς· ποτὲ δὲ κολάκευσον καὶ ἐπαγγέλου· πληγὰς δὲ μὴ συνεχῶς, μηδὲ ἐθίσσης αὐτὸν οὕτω παιδεύεσθαι· ἂν γὰρ μάθη παιδεύε-*
5 *σθαι συνεχῶς, καὶ καταφρονεῖν μαθήσεται· μαθὼν δὲ καταφρονεῖν τὰ πάντα ἀνέτρεπεν. Ἄλλὰ φοβείσθω μὲν αἰεὶ πληγὰς, μὴ λαμβανέ-*
τω δέ· καὶ ἐπισειέσθω μὲν τὸ σκῦτος, μὴ καταφερέσθω δέ. Καὶ ἀπειλαὶ προχωρεῖτωσαν μὴ εἰς ἔργον· τοῦτο δὲ μὴ ἔστω δῆλον, ὅτι
μέχρις ἀπειλῶν ἐστὶ τὰ ρήματα· ἀπειλὴ γὰρ τότε καλόν, ὅταν πι-
10 *στεύηται, ὅτι εἰς ἔργον ἔλθῃ· ἐπεὶ, ἐὰν τὴν οἰκονομίαν ὁ ἡμαρτηκῶς μάθη, καταφρονήσει. Ἄλλὰ προσδοκάτω μὲν παιδεύεσθαι, μὴ παι-*
δευέσθω δέ, ἵνα μὴ σβεννύηται ὁ φόβος, ἀλλ' ἵνα μένη καθάπερ πῦρ ἐνακμάζον καὶ πάσας πάντοθεν ἀνέλκον τὰς ἀκάνθας· ἢ καθάπερ
μάκελλα ὄξεια καὶ βαθεῖα εἰς αὐτὸ σκάπτουσα τὸ βάθος. Ὅταν μὲν-
15 *τοι ἴδης ἀπὸ τοῦ φόβου κερδάναντα, ἄνες· δεῖ γὰρ τινος φύσει τῇ ἡμετέρα καὶ ἀνέσεως.*

31. *Δίδαξον αὐτὸν ἐπιεικῆ εἶναι καὶ φιλόανθρωπον. Κἂν ἀκόλου-*
θον ἴδης ὑβριζόμενον, μὴ περιύδης, ἀλλὰ κόλασον τὸν ἐλεύθερον. Ὅ
γὰρ εἰδῶς, ὅτι οὐδὲ τὸν οἰκέτην ἐξέσται ὑβρίζειν τὸν ἑαυτοῦ, πολλῶ
20 *μᾶλλον τὸν ἐλεύθερον καὶ ὁμότιμον οὐ βλασφημήσει οὐδὲ λοιδορή-*

43. Ὅμιλία εἰς τὴν Ἄνναν 1 (PG 54, 634)· «Ταῦτα τὰ ἐγκώμια διεδέξατο πάλιν ἢ περὶ τῶν ὄρκων παραίνεσις· ἐπειδὴ γὰρ τὴν ἀγροικίαν ἅπασαν τῆς πόλεως εἶδομεν ἐπιβᾶσαν, ἐβουλήθημεν αὐτοῖς δόντες ἐφόδια ταῦτα οὕτως αὐτοῦς ἐκπέμψαι παρ' ἡμῶν ἅπαντας».

44. Ὅμιλία εἰς τὸ «Χῆρα καταλεγέσθω μὴ ἔλαττον ἐτῶν ἐξήκοντα γεγонуῖα» καὶ περὶ παίδων ἀνατροφῆς 9 (PG 51,328, ΕΠΕ τόμ. 27)· «Οὐ βουλόμενοι μαστίξαι οὐδὲ ἐπιτιμῆσαι ρήμασιν, οὐδὲ λυπῆσαι τοὺς ἑαυτῶν υἱοὺς ἀτάκτως ζῶντας καὶ παρανόμως, πολλάκις εἶδον ἐπὶ τοῖς ἐσχάτοις ἀλόντας, εἰς δικαστήριον ἀρπαγέντας, ὑπὸ δημίων ἀποτιμηθέντας».

45. Ὅμιλία εἰς τὸ «Χῆρα καταλεγέσθω μὴ ἔλαττον ἐτῶν ἐξήκοντα γεγонуῖα» καὶ περὶ παίδων ἀνατροφῆς 8 (PG 51,328, ΕΠΕ τόμ. 27)· «Κατεῖχε μὲν καὶ ἐκώλυεν, οὐ μετὰ τῆς προσηκούσης δὲ ἀκριβείας καὶ σφοδρότητος. Δέον γὰρ μαστιγῶσαι, τῆς πατρῴας ἐκβαλεῖν οἰκίας, πάντα ἐπιδείξασθαι διορθώσεως τρόπον, παρήνει καὶ συνεβούλευε μόνον... Διὰ τοῦτό, φησιν, ὅτι οὐκ ἐνουθέτει αὐτοῦς· νουθεσία γὰρ ἐστὶν οὐκ ἐὰν ἀπλῶς συμβουλευσωμεν, ἀλλ' ἐὰν σφοδρότερον καὶ τομώτερον καὶ ὄσσην ἢ τοῦ τραύματος ἀπαιτεῖ σηπεδῶν, τοσαύτην ἐπαγάγωμεν τὴν πληγὴν. Οὐ τοί-

σφημεῖ, οὔτε νὰ ὀρκίζεται, καὶ ν' ἀποφεύγει τὶς φιλονεικίαις⁴³. Καὶ ἂν δεῖς ὅτι παραβαίνει τὸ νόμο, τιμώρησέ το, ἄλλοτε μὲ ὕφος αὐστηρό, ἄλλοτε μὲ λόγια ποὺ μποροῦν νὰ πληγώσουν, ἄλλοτε μὲ ἐπιτιμήσεις, καὶ ἄλλοτε πάλι κολάκευσέ το καὶ δός του ὑποσχέσεις. Νὰ μὴ τὸ χτυπᾶς διαρκῶς, οὔτε νὰ τὸ συνηθίσῃς σὲ τέτοιο τρόπο παιδαγωγίας· γιατί, ἂν μάθει νὰ παιδαγωγεῖται ἔτσι συνεχῶς, θὰ μάθει καὶ νὰ περιφρονεῖ, καὶ ἂν μάθει νὰ περιφρονεῖ, τότε ὅλα καταστράφηκαν. Ἄλλὰ νὰ φοβᾶται βέβαια πάντοτε τὸ ξύλο, νὰ μὴ δέρνεται ὅμως· καὶ νὰ δείχνεται τὸ μαστίγιο, ἀλλὰ νὰ μὴ μαστιγώνεται. Οἱ ἀπειλὲς ἐπίσης νὰ μὴ πραγματοποιοῦνται· ἀλλ' αὐτὸ νὰ μὴ εἶναι φανερό, ὅτι τὰ λόγια φθάνουν μόνο μέχρι τὶς ἀπειλές· γιατί ἡ ἀπειλὴ τότε εἶναι καλὴ, ὅταν πιστεύεται ὅτι θὰ πραγματοποιηθεῖ· ἂν ὅμως ἐκεῖνος ποὺ ἔφταιξε μάθει τὴν ἐπιείκεια, θὰ δείξει περιφρόνηση⁴⁴. Νὰ περιμένει λοιπὸν τὴν παιδαγωγικὴ τιμωρία, νὰ μὴ τιμωρεῖται ὅμως γιὰ νὰ μὴ σβῆνει ὁ φόβος, ἀλλὰ νὰ μένει σὰν ἀκριβῶς φωτιὰ φουντωμένη, καταστρέφοντας ἀπὸ παντοῦ ὅλα τὰ ἀγκάθια· ἢ σὰν κοφτερὴ καὶ μεγάλη τσάπα, ποὺ σκάβει πολὺ βαθιά. Ὅταν ὅμως δεῖς, ὅτι ὁ φόβος ὠφέλησε, ἄφησέ τον· γιατί ἡ φύση μας ἔχει ἀνάγκη καὶ ἀπὸ κάποια ἄνεση⁴⁵.

31. Δίδαξέ το νὰ εἶναι γεμάτο ἐπιείκεια καὶ φιλανθρωπία καὶ ἂν δεῖς νὰ συμπεριφέρεται μὲ αὐθάδεια στὸ συνοδὸ του, μὴ τὸ παραβλέψεις αὐτό, ἀλλὰ τιμώρησε τὸν ἐλεύθερο. Γιατί, ἐκεῖνος ποὺ γνωρίζει ὅτι δὲν ἐπιτρέπεται οὔτε πρὸς τὸν δοῦλο του νὰ φέρεται ὑβριστικά, πολὺ περισσότερο δὲν θὰ βλασφημήσει οὔτε καὶ θὰ

νυν ἀρκεῖ τὸ εἰπεῖν οὐδὲ τὸ παραινέσαι μόνον, ἀλλὰ πολὺν ἐπιτειχίσαι δεῖ τὸν φόβον, ὥστε τὴν τῆς νότητος περικόψαι ραθυμίαν». Ὁ γὰρ περιψύχων τὸν υἱὸν τὸν ἑαυτοῦ, καταδεσμεύσει τὰ τραύματα αὐτοῦ'. Τί ἐστίν, ὁ περιψύχων; Ὁ ἐλεῶν, ὁ κολακεύων, ὁ θεραπεύων ὑπὲρ τὸ μέτρον. Σφοδρότητος γὰρ οὗτος καὶ ἐπιμελείας δεῖται καὶ φόβων. Ταῦτα λέγω, οὐχ ἵνα λίαν τραχεῖς ὦμεν τοῖς παισίν, ἀλλ' ἵνα μὴ εὐκαταφρόνητοι πρὸς αὐτοὺς φαινώμεθα». Καὶ Ὁμιλία 35 εἰς τὸ κατὰ Ματθ. 4, (ΕΠΕ 10,520). «Καὶ πολλάκις ὁ πατήρ τῷ μὲν παιδαγωγῷ ὑβρίσαντι τὸν παῖδα κατ' ἰδίαν ἐπιτιμᾶ λέγων, 'μὴ ἔσο τραχὺς μηδὲ σκληρός', τῷ δὲ νέφ τὰ ἐναντία λέγει· 'κἂν ἀδίκως ὑβρίζη, φέρε', ἀπὸ τῶν ἐναντίων ἐν τι χρήσιμον συνάγων» καὶ Ὁμιλ. 15 εἰς τὸ κατὰ Ματθ. 6 (ΕΠΕ 9,490—492). «...οὐχ ἀπλῶς διδασκάλους, ἀλλὰ καὶ φοβερούς. Τὸ γὰρ θαυμαστὸν τοῦτό ἐστιν, ὅτι οὐ κολακεύοντες οὐδὲ θεραπεύοντες, ἀλλ' ἐπιστύφοντες ὥσπερ τὸ ἄλας, οὕτω ποθεινοὶ πᾶσι γεγόνασιν».

σεται. Ἀπὸ κακίας τὸ στόμα ἀπόρραψον. Ἄν ἴδῃς διαβάλλοντά τινα, ἐπιστόμισον, καὶ τὴν γλῶτταν κατὰ τῶν ἀμαρτημάτων τῶν αὐτοῦ μετάρτησον.

32. Ταῦτα καὶ τῇ μητρὶ παραίνει διαλέγεσθαι τῷ παιδί καὶ τῷ 5 παιδαγωγῷ καὶ τῷ ἀκολούθῳ, ὥστε πάντας ὁμοῦ φύλακας εἶναι καὶ παρατηρεῖν μηδένα προπηδᾶν τῶν λογισμῶν ἐκείνων τῶν πονηρῶν ἀπὸ τοῦ παιδίου καὶ τοῦ στόματος ἐκείνου καὶ τῶν θυρῶν τῶν χρυσῶν.

33. Καὶ μή μοι νομίσης πολλοῦ τὸ πρᾶγμα δεῖσθαι καιροῦ. Ἄν 10 παρὰ τὴν ἀρχὴν ἐπιθῆ καὶ ἀπειλήσης καὶ τοσοῦτους ἐπιστήσης φύλακας, δύο μῆνες ἀρκοῦσι, καὶ τὸ πᾶν κατώρθωται καὶ τὸ πρᾶγμα εἰς φύσεως βεβαιότητα καθίσταται.

34. Αὕτη μὲν οὖν ἡ πύλη οὕτως ἀξία γένοιτ' ἂν τοῦ Κυρίου, ὅταν 15 μήτε αἰσχροτής, μήτε εὐτραπελία, μήτε ἀνόητον, μήτε ἄλλο μηδὲν φθέγγηται, ἀλλὰ πάντα τὰ τῷ Δεσπότη πρέποντα. Εἰ γὰρ οἱ τὴν σωματικὴν στρατείαν παιδεύοντες τοὺς ἑαυτῶν παῖδας εὐθέως τοὺς στρατευομένους καὶ τοξεύειν διδάσκουσι καὶ χλανίδα ἀμφιέννυσθαι καὶ ἵππον ἀναβαίνειν, καὶ οὐδὲν ἢ ἡλικία κώλυμα γίνεται, πολλῶ 20 μᾶλλον τοὺς ἄνω στρατευομένους τὸν κόσμον ἅπαντα περιτίθεσθαι χρὴ τοῦτον τὸν βασιλικόν. Μανθανέτω τοίνυν τῷ Θεῷ ψάλλειν, ἵνα μὴ σχολάζῃ αἰσχροῖς ὤδαῖς καὶ διηγήσεσιν ἀκαίροις.

35. Καὶ αὕτη μὲν ἡ πύλη οὕτως ἀσφαλιζέσθω, καὶ οἱ πολῖται κα-

46. Ὅμιλία 6 εἰς Παῦλον (ΕΠΕ 36,504–506) «Ἄλλ' εἰ βούλει προαίρεσιν γενναίαν ἔχειν, τοῦτο στερρότερον ἐκείνου γίνεται. Ἦ οὐχ ὄρας τῶν μαρτύρων ξίφεσι τὰ σώματα τεμνόμενα, καὶ τὴν μὲν φύσιν εἴκουσαν τῷ σιδήρῳ, τὴν δὲ προαίρεσιν οὐ παραχωροῦσαν αὐτῷ οὐδὲ ἐλεγχομένην; Οὐκ εἶδες ἐπὶ τοῦ Ἀβραάμ, εἰπέ μοι, προαίρεσιν φύσεως κρατήσασαν ἠνίκα τὸν παῖδα σφαγιάσαι ἐκελεύσθη, καὶ ταύτης ἐκείνην δυνατωτέραν φανεῖσαν; Οὐκ εἶδες ἐπὶ τῶν τριῶν παίδων τὸ αὐτὸ τοῦτο συμβάν; οὐκ ἀκούεις καὶ τῆς ἐξωθεν παροιμίας λεγούσης, ὅτι 'δευτέρα φύσις ἢ προαίρεσις γίνετι ἐκ συνηθείας';» καὶ Ὅμιλ. 7 εἰς τὴν Α' πρὸς Κορ. 6 (ΕΠΕ 18,198) «Ἴστε γὰρ ὡς οὐδὲν οὕτως ἰσχυρὸν παρ' ἀνθρώποις ὡς συνηθείας παλαιὰ τυραννίς. Οὐδὲν γὰρ οὕτω θορυβεῖ ψυχὴν, κἂν ἐπὶ χρησίμῳ τινὶ γένηται, ὡς καινοτομεῖν τι καὶ ξενίζειν καὶ μάλιστα ὅταν περὶ λατρείας καὶ τῆς τοῦ Θεοῦ δόξης τοῦτο γίνηται».

47. Ὅμιλία 17 εἰς τὴν πρὸς Ἐφ. 3 (ΕΠΕ 21,134) «Ποῦ γὰρ οὐκ ἔστι τοῦτο τὸ νόσημα λοιπόν; ἤδη καὶ ἐν τῇ Ἐκκλησίᾳ εἰσῆκται, ἤδη καὶ τῶν Γραφῶν ἤψατο» καὶ Ὅμιλία 21 εἰς τὴν πρὸς Κολ. 1 (ΕΠΕ 22,302) «Ὁ λόγος ὑμῶν πάντοτε ἐν χάριτι.

κακολογήσει τὸν ἐλεύθερο καὶ ὁμότιμό του. Ράψε τὸ στόμα του γιὰ τὰ κακὰ λόγια. Ἐὰν δεῖς νὰ κατηγορεῖ κάποιον κλείσε τὸ στόμα του καὶ μετάφερε τὴ γλῶσσα του στὰ δικά του σφάλματα.

32. Αὐτὰ συμβούλευε καὶ τὴ μητέρα καὶ τὸν παιδαγωγὸ καὶ τὸν συνοδὸ του νὰ τὰ λέγουν στὸ παιδί, ὥστε ὅλοι μαζί νὰ εἶναι φύλακες, προσέχοντας νὰ μὴ βγαίνει καμιά ἀπὸ τὶς πονηρὲς ἐκεῖνες σκέψεις ἀπὸ τὸ στόμα τοῦ παιδιοῦ καὶ τὶς χρυσὲς θύρες του.

33. Καὶ μὴ νομίσεις, σὲ παρακαλῶ, ὅτι τὸ πρᾶγμα αὐτὸ χρειάζεται πολὺ χρόνο. Ἐὰν ἀπὸ τὴν ἀρχὴ δείξεις αὐστηρότητα καὶ τὸ φοβήσεις καὶ βάλεις τόσους φύλακες, εἶναι ἀρκετοὶ δύο μῆνες γιὰ νὰ κατορθωθεῖ τὸ πᾶν καὶ τὸ πρᾶγμα ἀποκτᾶ κατὰ κάποιο τρόπο φυσικὴ σταθερότητα⁴⁶.

34. Αὐτὴ λοιπὸν ἡ πύλη τῆς γλῶσσας τότε θὰ μπορούσε νὰ γίνῃ ἐπάξια τοῦ Κυρίου, ὅταν δὲν λέγει οὔτε αἰσχρὰ λόγια, οὔτε εὐτράπελα⁴⁷, οὔτε ἀνόητα, οὔτε τίποτε ἄλλο, ἀλλὰ μόνο ὅλα ἐκεῖνα ποὺ ταιριάζουν στὸν Κύριο. Γιατί, ἂν ἐκεῖνοι ποὺ ἐτοιμάζουν τὰ παιδιά τους γιὰ τὴ στρατιωτικὴ ὑπηρεσία, διδάσκουν τοὺς ὑποψήφιους στρατιῶτες καὶ νὰ τοξεύουν καὶ νὰ φοροῦν τὸ στρατιωτικὸ μανδύα καὶ νὰ ἱππεύουν, καὶ δὲν γίνεται κανένα ἐμπόδιο ἢ ἡλικία τους, πολὺ περισσότερο πρέπει νὰ φοροῦν ὅλον αὐτὸν τὸν βασιλικὸ στολισμὸ οἱ στρατιῶτες τῆς οὐράνιας βασιλείας. Ἐὰς μαθαίνουν λοιπὸν νὰ ψάλλουν στὸ Θεό, γιὰ νὰ μὴ τὰ δίνεται ἡ εὐκαιρία ν' ἀσχολοῦνται μὲ αἰσχρὰ ἄσματα καὶ φλύαρα διηγήματα⁴⁸.

35. Ἐτσι λοιπὸν ν' ἀσφαλιζεται αὐτὴ ἡ πύλη καὶ ἐκεῖνοι μόνο

ἄλατι ἠρτυμένος, τουτέστιν μὴ εἰς ἀδιαφορίαν χαρίεν ἐκπίπτειν· ἐνὶ γὰρ καὶ χαριεντίζεσθαι, ἐνὶ καὶ μετὰ τῆς προσηκούσης κοσμιότητος».

48. Ὁμιλία 37 εἰς τὸ κατὰ Ματθ. 5 (ΕΠΕ 10,584)· «Καθάπερ γὰρ ρύπος καὶ πηλὸς τὰ ὄρα τῆς σαρκὸς, οὕτω τὰ πορνικὰ ἄσματα καὶ τὰ βιωτικὰ διηγήματα καὶ τὰ χρέα καὶ τὰ περὶ τόκων καὶ δανεισμάτων ρύπος παντός χαλεπώτερον ἐμφράττει τῆς διανοίας τὴν ἀκοήν· μᾶλλον δὲ οὐκ ἐμφράττει μόνον, ἀλλὰ ῥ οὕτως ἀνίστησι ψυχὴν καὶ πτεροῖ καὶ τῆς γῆς ἀπαλλάττει καὶ τοῦ σώματος ἀπολύει δεσμῶν καὶ φιλοσοφεῖν ποιεῖ καὶ πάντων καταγελᾶν τῶν βιωτικῶν ὡς μέλος συμφωνίας καὶ ρυθμῶ συγκείμενον θεῖον ἄσμα» καὶ Ὁμιλία 9 εἰς τὴν πρὸς Κολ. 2 (ΕΠΕ 22,266)· «Νῦν δὲ σατανικὰς μὲν ψδὰς καὶ ὀρχήσεις ἐροῦσιν οἱ παῖδες οἱ ὑμέτεροι, καθάπερ οἱ μάγειροι καὶ οἱ ὄψῳνοι καὶ οἱ χορευταί· ψαλμὸν δὲ οὐδεὶς οὐδένα οἶδεν, ἀλλὰ καὶ αἰσχρὴν τὸ πρᾶγμα δοκεῖ εἶναι καὶ χλευασία καὶ γέλωσ».

ταλεγέσθωσαν ἐκεῖνοι· τοὺς δὲ ἄλλους ἔνδον θανατῶμεν, καθάπερ αἱ μέλισσαι τοὺς κηφῆνας, μὴ ἐῶντες ἔξω προχωρεῖν μηδὲ βομβεῖν.

36. Ἴωμεν δὴ καὶ ἐφ' ἑτέραν πύλην· ποίαν δὴ ταύτην; Τὴν ἐγγύς αὐτῆς κειμένην καὶ πολλὴν πρὸς αὐτὴν τὴν συγγένειαν ἔχουσαν, τὴν 5 ἀκοὴν λέγω. Ἐκείνη μὲν γὰρ ἔσωθεν ἐξιόντας ἔχει τοὺς πολίτας, καὶ οὐδεὶς δι' ἐκείνης εἰσέρχεται, αὕτη δὲ ἔξωθεν εἰσιόντας, καὶ οὐδεὶς δι' αὐτῆς ἐξέρχεται. Πολλὴν τοίνυν ἔχει τὴν συγγένειαν αὕτη πρὸς ἐκείνην· ἂν γὰρ μηδένα τῶν φθόρων καὶ διεφθαρμένων συγχωρῇ τῶν οὐδῶν ἐπιβαίνειν τῶν αὐτῆς, οὐ πολλὴν παρέχει τῷ στόματι 10 τὴν δυσκολίαν· ὁ γὰρ μὴ ἀκούων αἰσχροῦ μηδὲ πονηροῦ οὐδὲ φθέγγεται αἰσχροῦ· ὡς ἐὰν αὕτη ἀναπεπταμένη πᾶσιν ᾗ, ἐκείνη λυμανεῖται καὶ τοῖς ἔνδον πᾶσι θόρυβον ποιήσει. Καὶ τάχα περὶ ταύτης προτέρας ἐχρῆν ἅπαντα εἰπεῖν καὶ προτέραν ἀποφράζει τὴν εἴσοδον.

37. Μηδὲν οὖν ἄτοπον ἀκουέτωσαν οἱ παῖδες μήτε παρὰ οἰκετῶν 15 μήτε παρὰ παιδαγωγοῦ μήτε παρὰ τροφέων. Ἀλλὰ καθάπερ τὰ φυτὰ τότε μάλιστα πολλῆς χρεῖαν ἔχει τῆς ἐπιμελείας, ὅταν ἀπαλὰ ᾗ, οὕτω καὶ οἱ παῖδες· ὥστε τροφέων προνοῶμεν ἀγαθῶν, ἵνα αὐτοῖς ἐκ κρηπίδος καλὸς θεμέλιος βάλληται, καὶ μηδὲν ὄλως ἐξ ἀρχῆς παραδέχωνται πονηρόν.

20 38. Μὴ τοίνυν, μηδὲ μύθους ἀκουέτωσαν γραῶδεις καὶ ληρώδεις. Ὁ δεῖνα, φησί, τὴν δεῖνα ἐφίλησεν· ὁ τοῦ βασιλέως υἱὸς καὶ ἡ μικροτέρα θυγάτηρ τόδε ἐποίησεν. Μηδὲν τούτων ἀκουέτωσαν· ἀλλ'

49. Ὁμιλία εἰς τό, «Διὰ δὲ τὰ πόρνειας ἕκαστος τὴν ἑαυτοῦ γυναῖκα ἐχέτω», Α' Κορ. 7,2, 1 (PG 51,209, ΕΠΕ τόμ. 27)· «Ὡσπερ οὖν τῷ πυρὶ τὰ ξύλα τροφή γίνεται καὶ ὕλη, οὕτω τοῖς πονηροῖς βουλευμασι ρήματα. Διὰ τοῦτο οὐ χρῆ πάντα, ἅπερ ἂν ἔχωμεν ἐν διανοίᾳ, φθέγγεσθαι πάντως, ἀλλὰ σπουδάξουσιν μὲν τῆς διανοίας αὐτῆς ἐξορίζουσιν τὰς πονηρὰς ἐπιθυμίας καὶ πᾶσαν αἰσχροὺν ἔννοιαν. Εἰ δὲ ποτε λαθόντες παραδεξόμεθα ρυπαροὺς λογισμοὺς, μηδέποτε διὰ τῆς γλώσσης αὐτοὺς ἐκφέρωμεν, ἀλλ' ἀποπνίγωμεν αὐτοὺς διὰ τῆς σιγῆς. Καὶ γὰρ καὶ θηρία καὶ ἔρπετὰ εἰς λάκκον ἐμπίπτοντα, ἂν μὲν εὖρη τινὰ διέξοδον ἄνωθεν ἀναβάντα ἀγριώτερα γίνεται, ἂν δὲ μένη κάτω διηνεκῶς συγκεκλεισμένα πάντοτε, ἀπόλλυται ραδίως καὶ ἀφανίζεται, οὕτω δὴ καὶ τὰ πονηρὰ ἐνθυμήματα· ἂν μὲν εὖρη τινὰ διὰ τοῦ στόματος ἡμῶν καὶ τῶν ρημάτων ἐξοδον, ἀνάπτει τὴν ἔνδον φλόγα, ἂν δὲ ἀποκλείσῃς αὐτὰ διὰ τῆς σιγῆς, ἀσθενέστερα γίνεται καὶ καθάπερ λιμῶν τηκόμενα τῇ σιωπῇ ταχέως ἀποθνήσκει τῇ διανοίᾳ».

50. Ὁμιλία προηγούμενη 1 (PG 51,208–209, ΕΠΕ τόμ. 27)· «Καθάπερ ἐπὶ τῆς αἰσθητῆς τραπέζης κατὰ τὴν φύσιν τῶν ἐδεσμάτων καὶ ἡ τῆς ἐρυγῆς ποιότης ἐκδί-

νά θεωροῦνται πολίτες τῆς πόλεως αὐτῆς· ὅλους τοὺς ἄλλους νά τοὺς θανατώνομε μέσα σ' αὐτήν, ὅπως ἀκριβῶς οἱ μέλισσες τοὺς κηφήνες, μὴ ἀφήνοντάς τους νά βγοῦν ἔξω οὔτε νά θορυβοῦν⁴⁹.

36. Ἄς ἔρθομε τώρα σὲ μιὰ ἄλλη πύλη. Ποιὰ λοιπὸν εἶναι αὕτη; Αὕτη ποὺ βρίσκεται κοντὰ στὴν προηγουμένη καὶ ἔχει μεγάλη συγγένεια μ' ἐκείνην, ἐννοῶ τὴν ἀκοή. Γιατὶ ἐκείνη ἔχει τοὺς πολίτες ποὺ βγαίνουν ἀπὸ μέσα πρὸς τὰ ἔξω καὶ κανένας δὲν μπαίνει μέσα ἀπὸ ἐκείνη τὴν πύλη, ἐνῶ αὐτῆς οἱ πολίτες μπαίνουν μέσα ἀπὸ ἔξω καὶ κανένας πολίτης δὲν βγαίνει ἀπ' αὐτήν. Ἐχει λοιπὸν μεγάλη συγγένεια αὕτη πρὸς ἐκείνην· γιατί, ἂν δὲν ἀφήνει νά μπαίνει ἀπὸ τὴν εἴσοδό της κανένας ἀπὸ τοὺς διαφθορεῖς καὶ διεφθαρμένους, τότε δὲν δυσκολεύεται καὶ πολὺ τὸ στόμα· ἂν δηλαδὴ δὲν ἀκούει αἰσχρὰ καὶ πονηρὰ λόγια, οὔτε καὶ λέγει αἰσχρὰ λόγια· ὅπως πάλι ἂν αὕτη εἶναι διάπλατα ἀνοιγμένη σ' ὅλους, θὰ καταστρέψει ἐκείνην καὶ θὰ προξενήσει ἀναστάτωση σ' ὅλους τοὺς μέσα πολίτες⁵⁰. Καὶ ἴσως ἔπρεπε προηγουμένως νά μιλήσομε καὶ νά ποῦμε ὅλα τὰ σχετικὰ μ' αὐτήν καὶ νά φράξομε πρῶτα τὴν εἴσοδο.

37. Τίποτε λοιπὸν τὸ ἀπρεπὲς νά μὴ ἀκοῦν τὰ παιδιά οὔτε ἀπὸ τοὺς δούλους οὔτε ἀπὸ τὸν παιδαγωγὸ οὔτε ἀπὸ τὶς τροφούς. Ἀλλὰ, ὅπως ἀκριβῶς τὰ φυτὰ τότε πρὸ πάντων ἔχουν μεγάλη ἀνάγκη ἀπὸ τὴ φροντίδα μας, ὅταν εἶναι τρυφερά, ἔτσι καὶ τὰ παιδιά. Ἄς φροντίζομε λοιπὸν νά βρίσκομε καλὲς τροφούς, ὥστε νά μπαίνει ἀπὸ τὴ βάση τους καλὸ θεμέλιο καὶ νά μὴ δέχονται αὐτὰ ἀπὸ τὴν ἀρχὴ τίποτε τὸ πονηρό.

38. Οὔτε λοιπὸν ν' ἀκοῦν γραῶδη καὶ μωρὰ καὶ ἀνόητα παραμύθια. «Ὁ τάδε», λέγει, «φίλησε τὴν τάδε· τὸ βασιλόπουλο καὶ ἡ βασιλοπούλα ἔκαμαν αὐτό»⁵¹. Τίποτε ἀπὸ αὐτὰ ἂς μὴν ἀκοῦν, ἀλλ' ἂς

δοται, οὕτω δὴ καὶ ἐπὶ τῆς τῶν ρημάτων δυνάμεως, οἷά περ ἂν σιτῶνται τοιαῦτα καὶ ἐρεύγονται πολλοὶ τῶν ἀνθρώπων. Οἷον ἐὰν εἰς θεάτρον ἀναβῆς καὶ πορνικῶν ἄσμάτων ἀκούσης, τοιαῦτα καὶ ἐρεύξη πάντως εἰς τὸν πλησίον ρήματα· ἂν δὲ εἰς τὴν ἐκκλησίαν ἐλθῶν μετάσχης ἀκουσμάτων πνευματικῶν, τοιαύτας ἔξεις καὶ τὰς ἐρυγὰς».

51. Ὁμιλία 5 εἰς τὴν Α' πρὸς Θεσσ. 4 (ΕΠΕ 22,464): «Ὅταν ἴδης, ὥσπερ σώματος τύπῳ γυναικας φαινομένας, ὅταν καὶ θεάματα καὶ ἄσματα οὐδὲν ἕτερον ἀλλ' ἢ ἔρωτας ἀτόπους ἔχοντα· ἢ δεῖνα, φησί, τὸν δεῖνα ἐφίλησε καὶ οὐκ ἐπέτυχε

ἀκουέτωσαν ἕτερα χωρὶς πάσης περιόδου, μετὰ πολλῆς τῆς ἀπλότητος. Δυνατὸν γὰρ καὶ παρὰ παίδων καὶ παρὰ ἀκολούθων· μὴ πάντων· μηδὲ γὰρ πᾶσιν ἐξέστω τοῖς οἰκέταις ἀναμειγνυσθαι, ἀλλ' ἔστωσαν φανεροί, ὥσπερ ἀγάλματι προσιόντες φανεροί, οἱ συναντι-
5 λαμβανόμενοι τῆς τέχνης ἡμῖν. Πῶς γὰρ οὐκ ἄτοπον, εἰ μὲν οἰκοδόμοι ἡμεν καὶ ἄρχοντι οἰκίαν ἐκτίζομεν, μὴ πάντας ἀπλῶς τοὺς οἰκέτας ἡμῖν ἐὰν προσιέναι τῇ οἰκοδομίᾳ, νῦν δὲ τῷ βασιλεῖ τῷ ἐπουρα-
νίῳ πόλιν κτίζοντες καὶ πολίτας πᾶσιν ἐπιτρέπειν τὸ ἔργον; Ἀλλ' ὅσοι τῶν οἰκετῶν χρήσιμοι συναντιλαμβανέσθωσαν· εἰ δὲ μηδεὶς
10 ἔστιν, ἐλεύθερον μισθῷ ζήτησον, ἄνδρα ἐνάρετον, κάκεινῳ μάλιστα τὸ πᾶν ἐπίτρεσον, ὥστε συναντιλαβέσθαι τοῦ ἔργου.

39. Μὴ τοίνυν ἀκουέτωσαν μύθους τοιούτους. Ἀλλ' ὅταν τῶν πό-
νων ἀνιῆται τῶν ἀπὸ τῶν μαθημάτων (φιλεῖ γὰρ ἡ ψυχὴ τοῖς πα-
λαιοῖς ἐνδιατρίβειν διηγήμασιν), λέγε πρὸς αὐτόν, πάσης αὐτὸν παι-
15 διᾶς ἀπάγων (φιλόσοφον γὰρ τρέφεις καὶ ἀθλητὴν καὶ πολίτην τῶν οὐρανῶν)· λέγε τοίνυν πρὸς αὐτόν καὶ διηγοῦ, ὅτι· «ἦσαν παρὰ τὴν ἀρχὴν δύο τινὲς παῖδες πατρὸς ἐνός, ἀδελφοὶ δύο». Εἶτα διαστήσας ἐπήγαγε· «καὶ τῆς αὐτῆς ἐξελθόντες γαστρός. Καὶ ὁ μὲν εἷς πρεσβύ-
τερος, ὁ δὲ νεώτερος. Καὶ ὁ μὲν ἦν γεωργός, ὁ πρεσβύτερος, ὁ δὲ
20 ποιμὴν, ὁ νεώτερος. Κάκεινος μὲν ἐξῆγε τὰ ποιμνία ἐπὶ νάπας καὶ λίμνας». Καὶ καταγλύκαινε τὰ διηγήματα, ὥστε τινα εἶναι τῷ παιδί

καὶ ἀπήγξατο» καὶ Ὁμιλία 2 εἰς τὴν Β' πρὸς Θεσσ. 4 (ΕΠΕ 23,40)· «Ὁδὸς γὰρ ἐπὶ τὰ ἔργα λόγος ἐστὶ· πρῶτον ἐννοοῦμεν, εἶτα φθεγγόμεθα, εἶτα πράττομεν», 'πάσα διηγησίς σου ἔστω ἐν νόμῳ Ὑψίστου'. Διὸ παρακαλῶ, ἀπὸ τίτθης τὰ παιδιά λαμβάνοντες μὴ μύθοις γραϊκοῖς ἐνεθίζωμεν, ἀλλ' ἐκ πρώτης ἡλικίας μανθανέτω, ὅτι κρίσις ἐστὶ, ὅτι κόλασις...». Ἐπίσης Ὁμιλία 21 εἰς τὴν πρὸς Ἐφεσ. 1 (ΕΠΕ 21,250–252)· «...τῇ δὲ ἀνοίᾳ προσθήκη γίνεται καὶ τὰ παρὰ τῶν ἐξωθεν λόγων, ὅταν μάθωσιν ἐκεῖ τοὺς παρ' αὐτοῖς θαυματομένους ἤρωας παθῶν δούλους ὄντας καὶ δειλοὺς πρὸς θάνατον· οἷον δ' Ἀχιλλεὺς ὅταν μετανοῆ, ὅταν ὑπὲρ παλλακίδος ἀποθνήσκη, ὅταν ἕτερος μαθῆ καὶ ἕτερα πολλὰ τοιαῦτα».

52. Ὁμιλία 9 εἰς τὴν πρὸς Κολ. 2 (ΕΠΕ 22,266–268)· «ἽΩστε μὴ μόνον φίλοις, ἀλλὰ μηδὲ οἰκέταις ἀναμειγνύναι ἑαυτοὺς ἀσφαλίζεσθε· τὰ γὰρ μυρία κακὰ τοῖς ἐλευθέροις ὅταν δούλους αὐτοῖς ἐπιστήσωμεν διεφθαρμένους. Εἰ γὰρ πατὴρ ἀπολαύοντες καὶ φιλοστοργίας καὶ φιλοσοφίας τοιαύτης μόλις διασώζονται, ὅταν αὐτοὺς ἐκδῶμεν τῇ ἀφειδίᾳ τῶν οἰκετῶν, καθάπερ ἐχθροῖς αὐτοῖς κέχρηται, νομίζοντες αὐτοῖς τὴν δεσποτείαν εἶναι ἡμεροτέραν, ἂν μωροὺς αὐτοὺς ἀπεργάσωνται καὶ φαύλους καὶ οὐδενὸς λόγου ἀξίους. Πρὸ τῶν ἄλλων οὖν ἀπάντων ταῦτα σπουδάζωμεν».

ἀκοῦν ἄλλα, χωρὶς καμιά περιπλοκὴ νοημάτων, ἀλλὰ μὲ μεγάλη ἀπλότητα. Κι αὐτὸ βέβαια εἶναι δυνατὸ νὰ γίνῃ καὶ ἀπὸ τοὺς δούλους καὶ ἀπὸ τοὺς συνοδούς, ἀλλ' ὄχι ἀπὸ ὄλους· νὰ μὴ ἐπιτρέπεται σ' ὄλους τοὺς δούλους ν' ἀναμειγνύονται⁵², ἀλλὰ νὰ εἶναι δοκιμασμένοι ἐκεῖνοι ποὺ θὰ μᾶς βοηθοῦν στὴν τέχνη μας, ὅπως ἀκριβῶς εἶναι ἔμπειροι ἐκεῖνοι ποὺ βοηθοῦν στὴν ἐπεξεργασία τοῦ ἀγάλματος. Γιατὶ πῶς δὲν εἶναι παράλογο, ἂν ἡμασταν οἰκοδόμοι καὶ χτίζαμε τὴν οἰκία κάποιου ἄρχοντα, νὰ μὴ ἀφήναμε εὐκόλα ὄλους τοὺς δούλους νὰ παίρνουν μέρος στὸ χτίσιμο, ἐνῶ τώρα ποὺ χτίζομε πύλη γιὰ τὸν ἐπουράνιο βασιλιὰ καὶ πολίτες νὰ ἐπιτρέπομε σ' ὄλους τὸ ἔργο αὐτὸ; Ἄς μᾶς βοηθοῦν λοιπὸν στὸ ἔργο μας ὅσοι ἀπὸ τοὺς δούλους εἶναι κατάλληλοι· ἂν ὅμως δὲν εἶναι κανένας κατάλληλος, ψάξε τότε νὰ βρεῖς ἐλεύθερο μὲ μισθό, ἄνδρα ἐνάρετο, καὶ σ' ἐκεῖνον πρὸ πάντων ἀνάθεσε τὸ πᾶν, ὥστε νὰ σὲ βοηθήσει στὸ ἔργο σου⁵³.

39. Ἄς μὴ ἀκοῦν λοιπὸν τέτοια παραμύθια. Ἄλλ' ὅταν μένει ἐλεύθερο ἀπὸ τοὺς κόπους τῶν μαθημάτων (γιατὶ ἡ ψυχὴ ἀγαπᾷ ν' ἀκούει παλαιὰ διηγήματα), λέγε σ' αὐτὸ τότε τέτοιες ἱστορίες, ἀπομακρύνοντας αὐτὸ ἀπὸ κάθε τὸ παιδαριῶδες⁵⁴· γιατί φιλόσοφο ἀνατρέφεις καὶ ἀθλητὴ καὶ πολίτη τῶν οὐρανῶν· λέγε λοιπὸν σ' αὐτὸ τὴν ἐξῆς διήγησι· «Ὑπῆρχε στὴν ἀρχὴ ἓνας πατέρας ποὺ εἶχε δυὸ παιδιά, ἀδέρφια». Ἐπειτα, σταματώντας λίγο, πρόσθεσε· «καὶ ποὺ γεννήθηκαν ἀπὸ τὴν ἴδια κοιλιὰ. Τὸ ἓνα ἦταν μεγαλύτερο καὶ τὸ ἄλλο μικρότερο. Καὶ ἀπὸ αὐτὸ τὸ μεγαλύτερο ἦταν γεωργός, ἐνῶ τὸ μικρότερο βοσκός. Καὶ αὐτό, τὸ νεώτερο, ὀδηγοῦσε τὰ πρόβατα στὶς κοιλάδες καὶ τὶς λίμνες». Καὶ νὰ τὰ διηγεῖσαι μὲ τρόπο εὐχάριστο, ὥστε καὶ εὐχαρίστησι νὰ προξενοῦν στὸ παιδί

53. Ὁμιλία 59 εἰς τὸ κατὰ Ματθ. 7 (ΕΠΕ 11,394)· «Καὶ γὰρ καὶ βοσκημάτων οἱ παῖδες ἀτιμότεροι, καὶ ὄνων καὶ ἵππων μᾶλλον ἐπιμελούμεθα ἢ παίδων. Κἂν μὲν ἡμίονόν τις ἔχη, πολλὴ ἢ φροντίς, ὥστε ὀνηλάτην εὐρεῖν ἄριστον καὶ μήτε ἀγνώμονα, μὴ κλέπτην, μὴ μέθυσον, μὴ τῆς τέχνης ἄπειρον· ἂν δὲ ψυχῇ παιδὸς ἐπιστῆσαι δέη παιδαγωγόν, ἀπλῶς καὶ ὡς ἔτυχε τὸν ἐπελθόντα αἰρούμεθα. Καίτοι γε τῆς τέχνης ταύτης οὐκ ἔστιν ἄλλη μείζων· τί γὰρ ἴσον τοῦ ρυθμίσει ψυχὴν καὶ διαπλάσει νέου διάνοιαν».

54. Ὁμιλία 34 εἰς τὴν Α' πρὸς Κορ. 5 (ΕΠΕ 18Α,438)· «Φιλοσόφους γὰρ ἐγὼ καλῶ τοὺς οὐδὲν περιττὸν ἐπιζητοῦντας».

καὶ τερπνότητα καὶ μὴ ἀποκάμνειν αὐτῷ τὴν ψυχὴν. «Ὁ δὲ ἔσπειρεν καὶ ἐφύτευεν· ἔδοξε δὴ ποτε τούτοις τιμῆσαι τὸν Θεόν. Καὶ ὁ μὲν ποιμὴν τὰ πρωτεῖα τῶν ποιμνίων λαβὼν προσήνεγκε τῷ Θεῷ». Οὐ πολλῷ μᾶλλον ἀντὶ τῶν χρυσομάλλων πρόβάτων καὶ τῆς τερατείας 5 ἐκείνης ταῦτα διηγεῖσθαι καλόν; Εἶτα αὐτὸν καὶ διανάστησον (ἔχει γὰρ τι καὶ ἡ διήγησις) μὴδὲν ψευδὲς ἐπιφέρων, ἀλλὰ τὰ ἀπὸ τῆς Γραφῆς. «Ἐπειδὴ γὰρ προσήνεγκεν τῷ Θεῷ τὰ πρωτεῖα, εὐθὲς κατηνέχθη πῦρ ἀπὸ τοῦ οὐρανοῦ καὶ πάντα ἀνήρπασεν εἰς τὸ ἄνω θυσιαστήριον. Ὁ μέντοι πρεσβύτερος οὐχ οὕτως ἐποίησεν, ἀλλ' ἀπέρ- 10 χεται καὶ ἀπὸ τῶν πόνων αὐτοῦ τὰ πρωτεῖα ἑαυτῷ ταμιευσάμενος προσήνεγκε τῷ Θεῷ τὰ δευτερεῖα. Καὶ οὐδὲ προσέσχεν αὐτοῖς ὁ Θεός, ἀλλ' ἀπεστράφη καὶ ἀφῆκεν αὐτὰ μένειν ἐπὶ τῆς γῆς· ἐκεῖνα δὲ ἄνω ἐδέξατο πρὸς ἑαυτόν». Καθάπερ καὶ ἐπὶ τῶν ἐφεστῶτων τοῖς χωρίοις γίνεται, τὸν μὲν τιμᾷ τῶν προσφερόντων καὶ ἔνδον δέχεται 15 ὁ δεσπότης, ἕτερον δὲ ἀφήσιν ἔξω ἐστάναι· οὕτω δὴ καὶ ἐνταῦθα γέγονεν. Τί δὴ οὖν μετὰ ταῦτα γίνεται; «Ἐλυπεῖτο ὁ πρεσβύτερος ἀδελφὸς ὡς ἀτιμασθεῖς καὶ παρευδοκιμηθεῖς, καὶ ἦν σκυθρωπός. Λέγει πρὸς αὐτὸν ὁ Θεός· διὰ τί λελύπησαι; οὐκ ἤδεις, ὅτι Θεῷ προσφέρεις; διὰ τί με ὕβρισας; τί ἔχων ἐγκαλεῖν; τίνοσ ἐνεκεν τὰ 20 δευτερεῖά μοι προσήνεγκας;». Εἰ δὲ δοκεῖ καὶ ἀφελέστερον χρῆσθαι τῇ γλώττῃ, ἐρεῖς, ὅτι «ἐκεῖνος οὐδὲν ἔχων εἰπεῖν ἠσύχασεν», μᾶλλον δὲ «ἐσίγησεν. Μετὰ ταῦτα ἰδὼν τὸν ἀδελφὸν αὐτοῦ τὸν μικρότερον λέγει πρὸς αὐτόν· ἐξέλθωμεν εἰς τὸ πεδῖον'. Καὶ λαβὼν αὐτὸν δόλω ἀνεῖλεν ὁ μείζων ἐκεῖνος. Καὶ ἐνόμιζεν, ὅτι λανθάνει τὸν Θεόν. Ἐρ- 25 χεται πρὸς αὐτὸν ὁ Θεὸς καὶ λέγει αὐτῷ· ποῦ ἐστὶν ὁ ἀδελφός σου; Λέγει ἐκεῖνος· οὐκ οἶδα· μὴ φύλαξ εἰμὶ τοῦ ἀδελφοῦ μου; Λέγει πρὸς αὐτὸν ὁ Θεός· ἰδοὺ τὸ αἷμα τοῦ ἀδελφοῦ σου ἐκ τῆς γῆς βοᾷ πρὸς με'. Παρακαθεζέσθω δὲ καὶ ἡ μήτηρ πλαττομένης οὕτω τῆς ψυχῆς τοῦ παιδίου τοῖς τοιούτοις διηγήμασιν, ἵνα καὶ αὐτὴ συναντι-

55. Ὁμιλία εἰς τὸ Γ' κεφ. τῆς πρὸς Γαλ. 5 (ΕΠΕ 20,306) «Ἔθος γὰρ αὐτῷ ἀεὶ τοῦτο ποιεῖν ὥστε καὶ καταγλυκαίνειν τὸν λόγον καὶ εὐπαράδεκτον καὶ εὐμαθέστερον τοῖς παχυτέροις ποιεῖν».

καὶ νὰ μὴ κουράζουσαν τὴν ψυχὴν τοῦ. «Τὸ ἄλλο ἔσπερνε καὶ φύτευε. Κάποτε λοιπὸν θέλησαν νὰ τιμήσουν τὸ Θεό. Ὁ ποιμένας τότε πῆρε τὰ καλύτερα ἀπὸ τὸ ποίμνιό του καὶ τὰ πρόσφερε στὸ Θεό». Δὲν εἶναι πολὺ καλύτερα ἀντὶ γιὰ τὰ χρυσόμαλλα πρόβατα⁵⁵ καὶ τὰ τερατώδη ἐκεῖνα διηγήματα νὰ διηγῆσαι αὐτά; Ἔπειτα διέγειρε περισσότερο αὐτὸ (γιατὶ ἔχει μιὰ τέτοια δύναμη καὶ ἡ διήγησις) χωρὶς νὰ προσθέτεις τίποτε τὸ ψευδές, ἀλλ' ὅσα λέγει ἡ Γραφή. «Ἐπειδὴ λοιπὸν πρόσφερε στὸ Θεὸ τὰ καλύτερα, ἀμέσως κατέβηκε φωτιὰ ἀπὸ τὸν οὐρανὸ καὶ ἄρπαξε καὶ μετέφερε ὅλα στὸ οὐράνιο θυσιαστήριον. Ὁ μεγαλύτερος ὁμως ἀδελφὸς δὲν ἔκαμε τὸ ἴδιο, ἀλλὰ πηγαίνει καί, ἀφοῦ ἔβαλε στὴν ἀποθήκη του ἀπὸ τοὺς κόπους του τὰ καλύτερα προϊόντα, πρόσφερε στὸ Θεὸ τὰ δεύτερα. Ὁ Θεὸς τότε δὲν τὰ πρόσεξε αὐτά, ἀλλὰ τὰ ἀποστράφηκε καὶ τὰ ἄφησε νὰ μένουσαν στὴ γῆ, ἐνῶ τοῦ νεώτερου τὰ δέχθηκε κοντά του». Ὅπως ἀκριβῶς γίνεται μὲ τοὺς ἰδιοκτῆτες μεγάλων κτημάτων ἄλλον ἀπὸ ἐκείνους ποὺ φέρνουν τὰ ἐνοίκια τὸν δέχεται μέσα ὁ κύριος, ἐνῶ ἄλλον τὸν ἀφήνει ἔξω νὰ στέκεται· τὸ ἴδιο λοιπὸν ἔγινε καὶ ἐδῶ. Τί γίνεται λοιπὸν στὴ συνέχεια; «Στενοχωριόταν ὁ μεγαλύτερος ἀδελφὸς ἐπειδὴ περιφρονήθηκε καὶ εἶχε ἀποδειχθεῖ κατώτερος καὶ ἦταν σκυθρωπός. Λέγει πρὸς αὐτὸν ὁ Θεός· Ἐπειδὴ λυπημένος; Δὲν ἤξερες ὅτι προσφέρεις στὸ Θεό; Γιατί δὲ μὲ τίμησες ὅπως ἔπρεπε; γιὰ ποῖο πράγμα μπορεῖς νὰ μὲ κατηγορήσεις; γιὰ ποῖο λόγο μοῦ πρόσφερες τὰ κατώτερα;». Καὶ ἂν νομίζεις ὅτι πρέπει νὰ χρησιμοποιήσεις πιὸ ἀπλὰ λόγια, μπορεῖς νὰ τοῦ πεῖς· «Ἐκεῖνος μὴ μπορώντας νὰ πεῖ τίποτε ἡσύχασε», ἢ καλύτερα «ἐσιώπησε. Ἔπειτα ἀπ' αὐτὰ ὅταν εἶδε τὸν ἀδελφὸν τοῦ τὸν μικρότερο τοῦ λέγει· «ἄνθρωπε στὴν πεδιάδα». Καὶ ἀφοῦ τὸν ὁδήγησε ἐκεῖ μὲ δόλο τὸν ἔπιασε ὁ μεγαλύτερος καὶ τὸν σκότωσε. Καὶ νόμιζε ὅτι τὴν πράξιν τοῦ αὐτῆ δὲν τὴν γνωρίζει ὁ Θεός. Ἔρχεται πρὸς αὐτὸν τότε ὁ Θεός καὶ τοῦ λέγει· «ποῦ εἶναι ὁ ἀδελφός σου;» τοῦ ἀπαντᾷ ἐκεῖνος· «δὲν ξέρω· μήπως εἶμαι φύλακας τοῦ ἀδελφοῦ μου;» Λέγει πρὸς αὐτὸν ὁ Θεός· «νά, τὸ αἷμα τοῦ ἀδελφοῦ σου φωνάζει δυνατὰ ἀπὸ τὴ γῆ πρὸς ἐμένα». Ἄς κάθεται δίπλα καὶ ἡ μητέρα τὴν ὥρα ποὺ διαπλάθεται ἔτσι ἡ ψυχὴ τοῦ παιδιοῦ μὲ τὰ διηγήματα αὐτά, ὥστε καὶ αὐτὴ νὰ βοηθᾷ καὶ νὰ ἐπαινῆ τὰ λεγόμενα

λαμβάνηται καὶ ἐπαινῆ τὰ λεγόμενα. «Τί οὖν μετὰ τοῦτο γέγονεν; Ἐκεῖνον μὲν ὁ Θεὸς ἐδέξατο εἰς τὸν οὐρανόν, καὶ ἔστιν ἄνω τελευτήσας». Καὶ γὰρ παραδέχεται τὸν περὶ τῆς ἀναστάσεως λόγον τὸ παιδίον τοῖς τοιούτοις διηγήμασιν. Εἰ γὰρ ἐν τοῖς μύθοις τοιαῦτα τε-
 5 ρατεύονται, ὅτι καὶ ἐποίησεν αὐτήν, φησιν, ἡμίθεον, καὶ πιστεύει τὸ παιδίον (καὶ οὐκ οἶδε μὲν ὅπερ ἐστὶν ἡμίθεος, οἶδεν δὲ ὅτι μεῖζόν τί ἐστὶν ἢ κατὰ ἄνθρωπον, καὶ θαυμάζει εὐθέως ἀκοῦσαν), πολλῶ μᾶλλον, ὅταν περὶ ἀναστάσεως ἀκούῃ καὶ ὅτι εἰς τὸν οὐρανὸν ἀνῆλθεν αὐτοῦ ἡ ψυχὴ. «Κακεῖνον μὲν εὐθέως ἀνέλαβεν ἄνω· οὗτος δέ, ὁ
 10 φονεύσας, διαπαντὸς ἔζη ἐπὶ πολλὰ ἔτη κακῶς πάσχων, φόβῳ καὶ τρόμῳ συζῶν, καὶ μυρία ἔπασχε δεινὰ καὶ ἐκολάζετο καθ' ἐκάστην ἡμέραν». Καὶ εἶπε τὴν τιμωρίαν σφοδρῶς, μὴ ἀπλῶς, ὅτι «ἤκουσε παρὰ τοῦ Θεοῦ, ὅτι στένων καὶ τρέμων ἔση ἐπὶ τῆς γῆς». Οὐ γὰρ οἶδε τὸ παιδίον, τί ποτε τοῦτό ἐστιν, ἀλλ' εἶπέ· «καθάπερ σὺ τῷ δι-
 15 δασκάλῳ παρεστῶς καὶ ἀγωνιῶν, εἴ ποτε μέλλεις μαστίζεσθαι, τρέμεις καὶ δέδοικας, οὕτω δὴ κάκεῖνος διαπαντὸς ἔζη προσκεκρουκῶς τῷ Θεῷ».

40. Ἄρκει μέχρι τούτων αὐτῷ· καὶ τοῦτο ἐν μιᾷ ἐσπέρᾳ εἶπε δειπνῶν. Καὶ πάλιν ἡ μήτηρ τὰ αὐτὰ λεγέτω. Εἶτα ἐπειδᾶν πολλάκις
 20 ἀκούσῃ, ἀπαίτησον καὶ αὐτόν. Ἐἶπέ μοι τὸ διήγημα, ἵνα καὶ φιλοτιμῆται. Καὶ ὅταν κατάσχη τὸ διήγημα, τότε αὐτῷ καὶ τὸ κέρδος ἐρεῖς. Οἶδε μὲν γὰρ ἡ ψυχὴ καθ' ἑαυτὴν δεχομένη τὸ διήγημα πρὸ τῆς σῆς ἐπεξεργασίας καρποῦς ἐνεγκεῖν, πλὴν ἀλλὰ καὶ σὺ εἶπε μετὰ ταῦτα· Ὅρᾳς ὅσον κακὸν ἢ γαστριμαργία; ὅρᾳς ὅσον κακὸν ἐστὶ φθονεῖν
 25 ἀδελφῷ; ὅρᾳς ὅσον κακὸν ἐστὶ νομίζειν κρύπτειν τὸν Θεόν; Ἐκεῖνος γὰρ πάντα βλέπει καὶ τὰ ἐν τῷ κρυπτῷ γινόμενα. Ἄν τοῦτο μόνον τὸ δόγμα ἐγκατασπεύρῃς τῷ παιδί, οὐ δεήσῃ τοῦ παιδαγωγοῦ, τοῦ

μενα. «Τί ἔγινε λοιπὸν μετὰ ἀπ' αὐτό; Ἐκεῖνον ὁ Θεὸς τὸν δέχθηκε στὸν οὐρανό, καὶ ἀφοῦ πέθανε ἐδῶ ζεῖ ἐκεῖ ἐπάνω»⁵⁶. Πραγματικὰ μετὰ τέτοιου εἴδους διηγήματα ἀποδέχεται τὸ παιδί τὴν ἀνάσταση. Γιατί, ἂν στὰ παραμύθια λέγονται τέτοιες τερατολογίες, ὅτι δηλαδή 'τὴν ἔκαμε', λέγει, 'ἡμίθεο', καὶ πιστεύει τὸ παιδί (καὶ δὲν ξέρει βέβαια τί εἶναι 'ἡμίθεος', γνωρίζει ὅμως ὅτι εἶναι κάτι τὸ ἀνώτερο ἀπὸ τὸν ἄνθρωπο, καὶ ἀκούοντάς το νιώθει θαυμασμό), πολὺ περισσότερο, ὅταν ἀκούει γιὰ ἀνάσταση καὶ ὅτι ἀνέβηκε ἡ ψυχὴ του στὸν οὐρανό. «Καὶ ἐκεῖνον τὸν πῆρε ἀμέσως στὸν οὐρανό, ἐνῶ αὐτὸς, πού τὸν φόνευσε, ἔζησε πολλὰ χρόνια στὴ γῆ ὑποφέροντας συνέχεια, ζώντας μὲ σύντροφο τὸ φόβο καὶ τὸν τρόμο, ὑπόφερε ἀμέτρητα κακὰ καὶ καθημερινὰ τιμωροῦνταν». Καὶ περιέγραψε τὴν τιμωρία μὲ τρόπο φοβερό καὶ ὄχι μὲ τρόπο μαλακό, λέγοντας «ἄκουσε ἀπὸ τὸ Θεὸ νὰ τοῦ λέγει, 'στενάζοντας καὶ τρέμοντας θὰ ζεῖς ἐπάνω στὴ γῆ'». Βέβαια τὸ παιδί δὲν γνωρίζει τί σημαίνει αὐτό, γι' αὐτὸ πὲς του· 'ὅπως ἀκριβῶς σὺ στεκόμενος μπροστὰ στὸ δάσκαλό σου καὶ ἀγωνιώντας, ἂν κάποτε πρόκειται νὰ μαστιγωθεῖς, τρέμεις καὶ φοβᾶσαι, ἔτσι λοιπὸν καὶ ἐκεῖνος ζούσε διαρκῶς, ἐπειδὴ εἶχαν διαταραχθεῖ οἱ σχέσεις του μὲ τὸ Θεό'.

40. Τοῦ εἶναι ἄρκετὰ αὐτὰ μέχρις ἐδῶ· καὶ αὐτὸ νὰ τοῦ τὸ διηγηθεῖς ἓνα βράδυ καὶ ἐνῶ θὰ τρώγετε. Καὶ πάλι νὰ τοῦ τὰ ξαναδιηγηθεῖ τὰ ἴδια ἢ μητέρα του. Ἐπειτα, ἀφοῦ τὰ ἀκούσει πολλές φορές, ζήτησε νὰ σοῦ τὰ διηγηθεῖ καὶ αὐτό. Πὲς του 'διηγήσου μου ἐκείνη τὴν ἱστορία', ὥστε νὰ διεγείρεται καὶ ἡ φιλοτιμία αὐτοῦ. Καὶ ἀφοῦ τὴν μάθει καλὰ τὴν ἱστορία, τότε πὲς του καὶ τὴν ὠφέλεια πού ἔχει ἀπ' αὐτήν. Βέβαια γνωρίζει ἡ ψυχὴ ἀπὸ μόνη της ὅταν ἀκούει μιὰ διήγηση νὰ ξεχωρίζει καὶ νὰ παίρνει ἀπ' αὐτὴν τοὺς καρποὺς πρὶν ἀπὸ τὴ δική σου ἐπεξεργασία, πλὴν ὅμως πὲς του καὶ σὺ μετὰ αὐτὰ· 'βλέπεις πόσο μεγάλο κακὸ εἶναι τὸ νὰ φθονεῖς τὸν ἀδελφὸ σου; Βλέπεις πόσο μεγάλο κακὸ εἶναι τὸ νὰ νομίζεις ὅτι κρύβεσαι ἀπὸ τὸ Θεό; Γιατί ἐκεῖνος τὰ βλέπει ὅλα, καὶ ἐκεῖνα πού γίνονται στὰ κρυφά'. Ἄν αὐτὸ μόνο τὸ δίδαγμα σπείρεις μέσα στὴν ψυχὴ τοῦ παιδιοῦ, δὲν θὰ χρειασθεῖς παιδαγωγό, γιατί ὁ φόβος αὐτοῦ πρὸς τὸ Θεὸ θὰ βρίσκεται στὴ σκέψη τοῦ παι-

φόβου τούτου τοῦ παρὰ Θεοῦ παντὸς φόβου μᾶλλον ἐφεστῶτος τῷ παιδί καὶ κατασείοντος αὐτοῦ τῇ ψυχῇ.

41. Οὐ τοῦτο δὲ μόνον, ἀλλὰ καὶ ἐν ἐκκλησίᾳ χειραγωγῶν ἄγε· καὶ σπούδασον αὐτὸν ἄγειν, ὅταν μάλιστα αὐτὴ ἢ διήγησις ἀναγινώσκηται. Ὅψει γὰρ αὐτὸν γανύμενον καὶ πηδῶντα καὶ χαίροντα, ὅτι ἅ πάντες ἀγνοοῦσιν οἶδεν αὐτός, καὶ προλαμβάνοντα καὶ ἐπιγινώσκοντα καὶ μεγάλα κερδαίνοντα. Καὶ λοιπὸν ἐναποτίθεται τῇ μνήμῃ τὸ πρᾶγμα.

42. Ἔστιν καὶ ἕτερα κερδᾶναι ἐκ τοῦ διηγήματος. Μαθέτω τοῖ-
10 νυν παρὰ σοῦ, ὅτι οὐ χρῆ ἄλγεῖν κακῶς πάσχοντα, ἐνταῦθα εὐθέως ἐκ προοιμίων ὁ θάνατος δείκνυσιν ἐν αὐτῷ τῷ παιδί, εἴ γε τὸν εὐδόκιμον διὰ θανάτου ἔλαβεν ἄνω εἰς τὸν οὐρανόν.

43. Ὅταν τοῦτο παγῇ τὸ διηγήμα ἐν τῇ διανοίᾳ τοῦ παιδός, ἐπά-
γαγε ἕτερον, οἷον ἐτέρων δύο ἀδελφῶν πάλιν, καὶ εἶπέ· «Ἦσαν ἕτε-
15 ροὶ πάλιν δύο ἀδελφοί, πρεσβύτερος πάλι καὶ νεώτερος. Καὶ ὁ μὲν θηρατικὸς ἦν, ὁ πρεσβύτερος, ὁ δὲ οἰκουρὸς, ὁ νεώτερος». Ἐχει δὲ τινα τοῦτο καὶ πλείονα τοῦ προτέρου ἡδονήν, ὅσω καὶ πολλὴν τὴν περιπέτειαν καὶ μείζους ἦσαν τὴν ἡλικίαν. «Οὗτοι δὲ οἱ δύο ἀδελφοὶ ἦσαν καὶ δίδυμοι. Ἀλλ' ἐπειδὴ ἐτέχθησαν, τὸν μὲν μικρότερον ἢ
20 μήτηρ ἐφίλει, τὸν μείζονα δὲ ὁ πατήρ. Κάκεῖνος μὲν ἔξω τὰ πολλὰ

57. Ὁμιλία 12 εἰς τὴν πρὸς Ἐφ. 1 (ΕΠΕ 21,8): «Τὸν διδάσκαλον οὐ μόνον συμβουλευόντα καὶ διδάσκοντα δεῖ κατασκευάζειν καὶ ὀρθοῦν τὰς τῶν μαθητῶν ψυχάς, ἀλλὰ καὶ φοβοῦντα καὶ τῷ Θεῷ παραδιδόναι. Ἐπειδὴ γὰρ τὰ παρὰ τῶν ἀνθρώπων λεγόμενα ὡς παρὰ ὁμοδούλων οὐχ ἱκανὰ καθάψασθαι ψυχῆς, ἀναγκαῖον τῷ Κυρίῳ παραδιδόναι» καὶ Ὁμιλία 13 εἰς τὴν πρὸς Ἐφεσ. 1 (ΕΠΕ 21,30–31): «Καὶ καθάπερ ἐν ὕδατι κατὰ βάθους κείμενοι τὸν ἥλιον οὐκ ἂν δυνηθῆμεν ὄραν ὡς περ διαφράγματος τοῦ πολλοῦ ἄνωθεν ἐπικειμένου ὕδατος, οὕτω δὲ καὶ ἐν τοῖς ὀφθαλμοῖς τῆς διανοίας γίνεται πῶρωσις καρδίας, τουτέστιν ἀναισθησία, ὅταν μηδεὶς τὴν ψυχὴν κατασείῃ φόβος». Ἐπίσης Ὁμιλία 20 εἰς τὴν πρὸς Ἐφ. 9 (ΕΠΕ 21,244): «Δίδασκε τοῦ Θεοῦ τὸν φόβον καὶ πάντα ὡς περ ἀπὸ πηγῆς ἐπιρρεύσει καὶ μυρίων ἔσται ἡ οἰκία τῶν ἀγαθῶν γέμουσα. Ἄν τὰ ἄφθαρτα ζητῶμεν, καὶ ταῦτα ἐπελεύσεται τὰ φθαρτά» καὶ Ὁμιλία 2 εἰς τὴν Β' πρὸς Θεσσ. 3 (ΕΠΕ 23,32): «Ὁ μὲν γὰρ σφόδρα ἐνάρετος οὔτε ἀπὸ φόβου οὔτε ἀπὸ βασιλείας ἐνάγεται, ἀλλὰ δι' αὐτὸν τὸν Χριστόν, καθάπερ Παῦλος ἐποίησεν».

58. Ὁμιλία εἰς τὸ «Χῆρα καταλεγέσθω μὴ ἔλαττον ἐτῶν ἐξήκοντα γεγонуῖα» καὶ περὶ παίδων ἀνατροφῆς, 10 (PG 51,330–331, ΕΠΕ τόμ. 27): «Καὶ εἰς θεάματα μὲν συνεχῶς συγχωροῦμεν ἀναβαίνειν, εἰς ἐκκλησίαν δὲ οὐκ ἀναγκάζομεν οὐδέποτε, ἀλλὰ κἂν ἅπαξ ἢ δεῦτερον παραγένηται τὸ παιδίον, ἀπλῶς καὶ εἰκῆ καὶ μάτην καὶ

διοῦ πάνω ἀπὸ ὁποιοδήποτε ἄλλο φόβο συνταράσσοντας τὴν ψυχὴ του⁵⁷.

41. Καὶ ὄχι αὐτὸ μόνο, ἀλλὰ παῖρνε το ἄπὸ τὸ χέρι καὶ πήγαινε το στὴν ἐκκλησία καὶ φρόντισε νὰ τὸ πηγαίνεις ἐκεῖ κυρίως τότε ποὺ διαβάζεται αὐτὴ ἡ διήγησις. Γιατὶ τότε θὰ τὸ δεῖς νὰ λάμπει ἀπὸ χαρὰ, νὰ πηδᾷ καὶ ν' ἀγάλλεται, γιατί, ἐκεῖνα ποὺ ὄλοι τὰ ἀγνοοῦν, τὰ γνωρίζει αὐτό, νὰ προλαβαίνει νὰ τὸ πεῖ αὐτὸ προτοῦ νὰ λεχθεῖ ἀπὸ τὸ ἀναγνώστη, καὶ νὰ καταλαβαίνει τὰ λεγόμενα, ἀποκομίζοντας ἔτσι μεγάλη ὠφέλεια⁵⁸. Καὶ ἔτσι πλέον ἐντυπώνεται ἡ ἱστορία αὐτὴ στὴ μνήμη του.

42. Εἶναι δυνατὸ καὶ ἄλλες ὠφέλειες νὰ ἔχει ἀπὸ τὴ διήγησις αὐτὴ. Ἄς μάθει ἀπὸ σένα ὅτι δὲν πρέπει νὰ στενοχωριέται ὅταν κακοπαθεῖ, πράγμα ποὺ ἀμέσως ἀπὸ τὴν πρώτη στιγμὴ δείχνει ὁ θάνατος στὸ παιδί, ἀφοῦ ὁ Θεὸς τὸν ἐνάρετο τὸν πῆρε μὲ τὸ θάνατο ἐπάνω στὸν οὐρανό.

43. Ὅταν αὐτὴ ἡ διήγησις ἐντυπωθεῖ στὸ μυαλὸ τοῦ παιδιοῦ, πρόσθεσε ἄλλη, γιὰ παράδειγμα ἐκείνη πάλι ποὺ μιλάει γιὰ δυὸ ἄλλα ἀδέλφια, καὶ πὲς του· «ἦταν πάλι δυὸ ἄλλα ἀδέλφια, μεγαλύτερο πάλι καὶ μικρότερο. Τὸ μεγαλύτερο ἀπὸ αὐτὰ ἦταν κυνηγός, ἐνῶ τὸ ἄλλο, τὸ μικρότερο, βοηθοῦσε στὸ σπίτι». Αὐτὴ ἡ διήγησις ἔχει καὶ κάποια ἄλλη μεγαλύτερη ἡδονὴ ἀπὸ τὴν προηγούμενη, ὅσο πολὺ πιὸ μεγάλη εἶναι ἡ περιπέτειά της καὶ μεγαλύτερη ἡ ἡλικία τῶν ἀδελφῶν. «Αὐτὰ λοιπὸν τὰ δυὸ ἀδέλφια ἦταν καὶ δίδυμα. Ἄλλὰ ἀφοῦ γεννήθηκαν, τὸν μικρότερο τὸν ἀγαποῦσε ἡ μητέρα, καὶ τὸν μεγαλύτερο ὁ πατέρας. Καὶ ὁ μεγαλύτερος ἀπ' αὐτοὺς περνοῦσε τὸν περισσότερο καιρὸ ἔξω στὰ χωράφια, ἐνῶ ὁ μικρότερος ψυχαγωγίας ἐνεκεν ἐνταῦθα παραγίνεται. Οὐκ ἐχρῆν δὲ οὕτως ἀλλ' ὡσπερ εἰς διδασκαλεῖον πέμποντες τῶν μαθημάτων ἀπαιτοῦμεν τὰς εὐθύνas, οὕτω καὶ εἰς ἐκκλησίαν πέμποντες, μᾶλλον δὲ ἄγοντες. Οὐ γὰρ ἑτέροις αὐτοὺς ἐπιτρέπειν, ἀλλ' αὐτοὺς κατέχοντας ἐνταῦθα εἰσιέναι ἐχρῆν καὶ τῆς ἐνταῦθα ἀκροάσεως καὶ διδασκαλίας τὴν μνήμην ἀπαιτεῖν ἔδει. Οὕτω γάρ, οὕτω ῥῶων ἂν ἐγίνετο καὶ εὐκολος ἡμῖν ἡ τῶν παίδων διόρθωσις· εἰ γὰρ καὶ ἐν τῇ οἰκίᾳ διαπαντός ἤκουον ἡμῶν διαλεγόμενων περὶ φιλοσοφίας καὶ συμβουλευδόντων αὐτοῖς τὰ δέοντα καὶ τὰ ἐνταῦθα αὐτοῖς προσετίθεντο μετ' ἐκείνων, καὶ ταχέως ἂν τῶν καλῶν τούτων σπερμάτων γενναῖον ἡμῖν ἐπεδείξαντο καρπόν. Ἄλλ' οὐδὲν τούτων ποιοῦμεν, ἀλλὰ πάρεργα ἡμῖν τὰ ἀναγκαῖα· κἂν παραινέση τις περὶ τούτων, γέλωσ εὐθέως· καὶ διὰ τοῦτο τὰ ἄνω κάτω γίνεται, καὶ οὐσ οὐ παιδεύουσιν οἱ γονεῖς, οἱ ἔξωθεν παιδεύουσι νόμοι» καὶ

διῆγεν ἐν τοῖς ἀγροῖς, οὗτος δέ, ὁ νεώτερος, ἐπὶ τῆς οἰκίας. Καί ποτε, φησὶν, ὁ πατήρ αὐτοῦ γηράσας λέγει ἐκείνῳ, ὃν ἐφίλει· ἐπειδὴ, τέκνον, ἐγήρασα, ἄπελθε καὶ ἐτοίμασόν μοι θήραν· τουτέστιν, συλλαβοῦ δορκάδα ἢ λαγῶν καὶ φέρε καὶ ἔψησον, ἵνα φαγὼν εὐλογήσω 5 σε. Τῷ δὲ μικροτέρῳ τοιοῦτον οὐκ εἶπεν οὐδέν. Ἀκούσασα ἡ μήτηρ τοῦ πατρὸς ταῦτα λέγοντος καλέσασα τὸν νεώτερόν φησιν πρὸν αὐτὸν· τέκνον, ἐπειδὴ ὁ πατήρ σου τῷ ἀδελφῷ σου ἐπέταξε κομίσει αὐτῷ θήραν, ἵνα φαγὼν εὐλογήσῃ αὐτόν, ἄκουσόν μου· καὶ δὴ βάδιζε ἐπὶ τὸ ποίμνιον καὶ λαβὼν ἐρίφους ἀπαλοὺς καὶ καλοὺς ἔνεγκέ 10 μοι, καὶ ἐγὼ ποιῆσω ὡς φιλεῖ ὁ πατήρ σου, καὶ εἰσοίσεις αὐτῷ, ἵνα φαγὼν εὐλογήσῃ σε. Ὁ δὲ πατήρ ἠμβλυώπει ἐκ τοῦ γήρωσ. Ἐπεὶ οὖν ἤνεγκεν ὁ νεώτερος τοὺς ἐρίφους, ἤψησεν ἡ μήτηρ καὶ βαλοῦσα εἰς πίνακα τὰ ἐδέσματα ἔδωκε τῷ παιδί, καὶ εἰσήνεγκεν. Περιέβαλε δὲ αὐτόν καὶ δέρματα αἰγῶν, ἵνα μὴ φωραθῇ, ἐπειδὴ οὗτος λείος ἦν, 15 ὁ δὲ ἀδελφὸς αὐτοῦ δασύς, ἵνα δυνηθῇ λαθεῖν, καὶ μὴ αἰσθηταὶ ὁ πατήρ· καὶ οὕτως αὐτόν ἐπεμψεν. Ὁ δὲ πατήρ νομίσας, ὅτι ἀληθῶς ὁ πρεσβύτερός ἐστιν, φαγὼν εὐλόγησε αὐτόν. Εἶτα μετὰ τὸ πληρωθῆναι τὴν εὐλογίαν ἔρχεται ὁ πρεσβύτερος φέρων τὴν θήραν, καὶ ἰδὼν τὸ γενόμενον ἀναβοῆσας ἔκλαυσεν.

20 44. Ὅρα πόσα ἀπὸ τούτου τίκτεται καλά· καὶ μὴ ἐπεξέλθῃς τῷ παντὶ διηγήματι· ὄρα γὰρ πόσα ἀπὸ τούτου τίκτεται. Πρῶτον ἐν αἰδοῖ καὶ τιμῇ τοὺς πατέρας ἔχουσιν οἱ παῖδες ὀρῶντες οὕτω περιμάχητον οὕσαν τὴν τῶν πατέρων εὐλογίαν· καὶ αἰρήσονται μυρίας λαβεῖν πληγὰς ἢ κατάρας ἀκοῦσαι παρὰ τῶν γονέων. Εἰ γὰρ μῦθος τι- 25 νος οὕτως αὐτῶν κατέχει τὴν ψυχὴν ὥστε νομίζειν ἀξιοπίστον εἶναι, τὰ ὄντως ἀληθῆ πῶς οὐκ ἂν κατάσχη καὶ πολλοῦ φόβου ἐμπλήσῃ; Ὅτι χρὴ γαστρὸς καταφρονεῖν· δεῖ γὰρ κάκεῖνο λέγειν τὸ διήγημα, ὅτι οὐδὲν ἀπὸ τοῦ πρωτότοκον εἶναι καὶ πρεσβύτερον ἐκέρδανεν· διὰ γὰρ τὴν τῆς γαστρὸς ἀκρασίαν προέδωκε τὸ προτέρημα τῆς πρωτο- 30 τοκίας.

Ὅμιλ. 3 εἰς τὸ κατα Ἰω. 1 (ΕΠΕ 12,470) «Καὶ μὴ μόνον ἐνταῦθα αὐτὴν ἐπιδείκνυσθαι, ἀλλὰ καὶ οἱκοὶ γενομένους τὸν ἄνδρα πρὸς τὴν γυναῖκα, τὸν πατέρα πρὸς τὸν παῖδα περὶ τούτων διαλέγεσθαι· καὶ λέγειν μὲν τὰ παρ' ἑαυτῶν, ἀπαιτεῖν δὲ τὰ παρ' ἐκείνων καὶ καλὸν τοῦτον εἰσφέρειν ἅπαντας ἔρανον».

ἀσχολοῦνταν μὲ τὰ τοῦ σπιτιοῦ. Κάποτε, λέγει, ὅταν γέρασε ὁ πατέρας, λέγει σ' ἐκεῖνον ποὺ ἀγαποῦσε· 'ἐπειδὴ, παιδί μου, γέρασα, πήγαινε καὶ φέρε μου κάποιο κυνήγι· δηλαδή πιάσε κανένα ζαρκάδι ἢ λαγὸ καὶ φέρε το καὶ ψῆστο, γιὰ νὰ τὸ φάγω καὶ νὰ σὲ εὐλογήσω'. Στὸν μικρότερο δὲν εἶπε τίποτε παρόμοιο. Ὅταν ἄκουσε ἡ μητέρα τὸν πατέρα νὰ τὰ λέγει αὐτὰ κάλεσε τὸν μικρότερο καὶ τοῦ λέγει· 'παιδί μου, ἐπειδὴ ὁ πατέρας σου πρόσταξε στὸν ἀδελφὸ σου νὰ τοῦ φέρει κυνήγι γιὰ νὰ τὸ φάγει καὶ νὰ τὸν εὐλογήσει, ἄκουσέ μου· πήγαινε στὸ κοπάδι καὶ φέρε μου δυὸ τρυφερὰ καὶ καλοθρεμμένα ἐρίφια καὶ ἐγὼ θὰ τὰ ψῆσω ὅπως ἀρέσει στὸν πατέρα σου καὶ θὰ τοῦ τὰ πᾶς νὰ φάγει καὶ νὰ σὲ εὐλογήσει'. Τοῦ πατέρα τους τὰ μάτια εἶχαν ἐξασθενήσει ἐξ αἰτίας τῶν γερατειῶν. Ἀφοῦ λοιπὸν ἔφερε ὁ μικρότερος τὰ ἐρίφια, τὰ ἔψησε ἡ μητέρα, ἔβαλε τὰ φαγητὰ σὲ ἓνα πιάτο, τὰ ἔδωσε στὸ παιδί καὶ τὰ πῆγε στὸν πατέρα του. Ἀκόμη τὸν τύλιξε μὲ δέρματα τῶν ἐριφίων, γιὰ νὰ μὴ ἀνακαλυφθεῖ, ἐπειδὴ αὐτὸς ἦταν ἄτριχος, ἐνῶ ὁ ἀδελφὸς του ἦταν δασύτριχος, ὥστε νὰ ξεγελάσει τὸν πατέρα του καὶ νὰ μὴ τὸν ἀντιληφθεῖ· ἔτσι λοιπὸν τὸν ἔστειλε σ' αὐτόν. Ὁ πατέρας του τότε, ἐπειδὴ νόμισε, ὅτι πραγματικὰ εἶναι ὁ μεγαλύτερος, ἀφοῦ ἔφαγε, τὸν εὐλόγησε. Στὴ συνέχεια, ἀφοῦ δόθηκε ἡ εὐλογία, ἔρχεται ὁ μεγαλύτερος φέρνοντας τὸ κυνήγι, καὶ ὅταν εἶδε ἐκεῖνο ποὺ ἔγινε, ἔβγαλε μεγάλη κραυγὴ καὶ ἔκλαψε'.

44. Πρόσεχε πόσα καλὰ γεννιοῦνται ἀπ' αὐτό· καὶ μὴ διηγηθεῖς ὅλη τὴν ἱστορία. Πρόσεχε, ἐπαναλαμβάνω, πόσα καλὰ γεννιοῦνται ἀπὸ αὐτό. Πρῶτα ὅτι τὰ παιδιὰ σέβονται καὶ τιμοῦν τοὺς γονεῖς τους βλέποντας νὰ εἶναι τόσο περιζήτητη ἡ εὐλογία τοῦ πατέρα· καὶ θὰ προτιμοῦσαν νὰ δεχθοῦν ἄπειρα χτυπήματα παρὰ ν' ἀκούσουν κατάρα ἀπὸ τοὺς γονεῖς τους. Ἄν δηλαδή τὸ παραμῦθι κάποιου τόσο πολὺ συγκρατεῖ τὴν ψυχὴ, ὥστε νὰ νομίζει ὅτι εἶναι ἀληθινό, πῶς τὰ πραγματικὰ καὶ ἀληθινὰ δὲν θὰ συγκρατήσουν καὶ δὲν θὰ γεμίσουν τὴν ψυχὴ ἀπὸ πολὺ φόβο; Γιατὶ πρέπει νὰ μάθει νὰ περιφρονεῖ τὴν κοιλιὰ· καὶ γι' αὐτὸ πρέπει νὰ τοῦ διηγηθεῖς καὶ ἐκείνη τὴν ἱστορία, ὅτι δηλαδή 'σὲ τίποτε δὲν ὠφελήθηκε ὁ μεγαλύτερος ἀδελφὸς ποὺ ἦταν πρωτότοκος· γιατί, ἐπειδὴ δὲν εἶχε ἐγκράτεια στὴν κοιλιὰ, πρόδωσε τὸ προτέρημα τῶν πρωτοτοκίων'.

45. *Εἶτα, ἐπειδὴν τοῦτο κατάσχη ἀκριβῶς, ἐν ἑτέρᾳ πάλιν ἐσπέρα ἐρεῖς πρὸς αὐτόν· 'Εἶπέ μοι τὸ διήγημα τῶν ἀδελφῶν ἐκείνων τῶν δύο'. Κἂν ἄρξηται λέγειν τὸ τοῦ Κάϊν καὶ Ἄβελ, ἄπαγε αὐτόν καὶ εἶπέ· 'οὐ τοῦτο ζητῶ, ἀλλ' ἐκεῖνο τῶν ἄλλων δύο, ἐνθα εὐλόγησεν ὁ 5 πατήρ'. Καὶ τὰ τεκμήρια λέγε· μηδέπω γὰρ τίθει τὰ ὀνόματα. Ἐπειδὴν δὲ διηγήσεται τὸ πᾶν, προσύφαινε τὰ ἐξῆς καὶ λέγε.*

46. *Ἔκουσον οὖν, τί μετὰ ταῦτα ἐγένετο. «Ἐζήτει πάλιν οὗτος ἀποκτεῖναι τὸν ἀδελφόν, ὡς ἐκεῖνος ὁ πρότερος, καὶ περιέμενε τοῦ πατρὸς τὴν τελευτήν. Ἀκούσασα ἡ μήτηρ καὶ φοβηθεῖσα ἐφυγάδευσε 10 τὸ παιδίον». Εἶτα ἡ πολλὴ φιλοσοφία τοῦ παιδίου τὴν διάνοιαν ὑπερβαίνουσα, δυναμένη μέντοι μετὰ συγκαταβάσεως καὶ εἰς τὸ τῆς παιδικῆς διανοίας ἀπαλὸν καταφυτευθῆναι, ἂν μεταχειρισώμεθα τὴν διήγησιν. Οὕτω δὴ οὖν ἐροῦμεν πρὸς αὐτόν.*

«Οὗτος ὁ ἀδελφὸς ἀπήρχετο καὶ ἦλθεν ἐπὶ τινα τόπον οὐδένα 15 ἔχων μεθ' ἑαυτοῦ, οὐ δοῦλον, οὐ τροφέα, οὐ παιδαγωγόν, οὐκ ἄλλον οὐδένα. Ἐλθὼν ἐπὶ τινα τόπον ἠδῆζατο καὶ εἶπεν· 'Κύριε, δός μοι ἄρτον καὶ ἱμάτιον καὶ διάσωσόν με. Εἶτα καὶ ταῦτα εἰπὼν ἀπὸ τῆς λύπης ἐκοιμήθη. Καὶ εἶδεν ἐν ὕπνοις κλίμακα ἀπὸ τῆς γῆς ἕως τοῦ οὐρανοῦ καὶ τοὺς ἀγγέλους τοῦ Θεοῦ ἀναβαίνοντας καὶ καταβαίνοντας 20 καὶ αὐτὸν τὸν Θεὸν ἄνω ἐστῶτα ἐπὶ κεφαλῆς, καὶ εἶπεν· 'εὐλόγησόν με'. Καὶ εὐλόγησε καὶ ἐκάλεσεν αὐτὸν Ἰσραήλ».

47. *Εὐκαίρως δὲ ἀνεμνήσθην καὶ με νῦν ὑπῆλθεν ἀπὸ τοῦ ὀνόματος καὶ ἕτερόν τι νόημα. Ποῖον δὴ τοῦτο; Εὐθέως αὐτοῖς ἀπὸ τῆς προσηγορίας παρέχωμεν ἀρετῆς ζῆλον. Μηδεὶς τοίνυν εἰς τὰ τῶν 25 προγόνων σπευδέτω καλεῖν ὀνόματα τὰ παιδία, τοῦ πατρὸς καὶ τῆς μητρὸς καὶ τοῦ πάππου καὶ τοῦ ἐπιπάππου, ἀλλ' εἰς τὰ τῶν δικαίων,*

59. Ὁμιλία 38 εἰς τὴν Α' πρὸς Κορ. 8 (ΕΠΕ 18Α,586)· «Ἔστι μὲν γὰρ καὶ ἑτέρα παραμυθία, ἀλλὰ φιλόσοφος καὶ τῶν πολλῶν ὑπερβαίνουσα τὴν παχύτητα...».

60. Ὁμιλία 21 εἰς τὴν Γεν. 3 (ΕΠΕ 2,68)· «Μὴ τοίνυν μηδὲ ἡμεῖς τὰς τυχοῦσας προσηγορίας ἐπιτιθῶμεν τοῖς παισίν, μηδὲ τῶν πάππων καὶ τῶν ἐπιπάππων καὶ τῶν πρὸς γένος διαφερόντων τὰς ὀνομασίας αὐτοῖς χαριζώμεθα, ἀλλὰ τῶν ἀγίων ἀνδρῶν τῶν ἐν τῇ ἀρετῇ διαλαμψάντων, τῶν πολλὴν παρρησίαν πρὸς τὸν Θεὸν ἐσχηκότων»· καὶ Ὁμιλία 51 εἰς τὴν Γεν. 1 (ΕΠΕ 4,276)· «Σκόπει πόση τῶν παλαιῶν ἦν ἡ σύνεσις, μᾶλλον δὲ πόση τοῦ Θεοῦ ἡ σοφία, ὡς καὶ τὰς γυναῖκας παρασκευάζειν μὴ ἀπλῶς μηδὲ ὡς ἔτυχε τὰς προσηγορίας τοῖς τεχθεῖσιν ἐπιτιθέναί, ἀλλ' ἐναποτίθεσθαι τῇ τοῦ παιδίου προσηγορίᾳ τῶν μελλόντων ἔσεσθαι τὴν προαναφώνησιν. Καὶ

45. Ἐπειτα, ὅταν τὸ μάθει κι αὐτὸ πάρα πολὺ καλὰ, ἓνα ἄλλο βράδυ πάλι πὲς του· ‘διηγήσου μου τὴν ἱστορία ἐκείνων τῶν δύο ἀδελφῶν’. Καὶ ἂν ἀρχίσει νὰ λέγει τὴν ἱστορία τοῦ Κάϊν καὶ τοῦ Ἄβελ, σταμάτησέ το καὶ πὲς του· ‘δὲν θέλω αὐτὴν, ἀλλ’ ἐκείνην τῶν δύο ἄλλων ἀδελφῶν, κατὰ τὴν ὁποία εὐλόγησε ὁ πατέρας’. Καὶ λέγε βέβαια τὰ διακριτικὰ γνωρίσματα, ἀλλὰ μὴ λὲς ἀκόμη τὰ ὀνόματα. Καὶ ἀφοῦ σοῦ διηγηθεῖ ὅλη τὴν ἱστορία, πρόσθεσε σ’ αὐτὰ καὶ τὴ συνέχεια καὶ πὲς.

46. Ἄκουσε λοιπὸν τί ἔγινε μετὰ ἀπ’ αὐτά. «Ἦθελε πάλι αὐτὸς νὰ σκοτώσει τὸν ἀδελφὸ του, ὅπως ἐκεῖνος ὁ προηγούμενος, καὶ περίμενε τὸ θάνατο τοῦ πατέρα του. Αὐτὸ τὸ ἔμαθε ἡ μητέρα καὶ ἐπειδὴ φοβήθηκε φυγάδευσε τὸ παιδί»⁵⁹. Ἐπειτα θὰ γίνεῖ λόγος γιὰ τὴ μεγάλη φιλοσοφία τοῦ μικροῦ ἀδελφοῦ ποὺ δὲν τὴ χωράει τὸ μυαλὸ τοῦ παιδιοῦ, ἀλλ’ εἶναι δυνατὸ μὲ κάποια συγκατάβαση καὶ πολὺ προσεκτικὴ διήγηση νὰ καταφυτευθεῖ καὶ στὸ ἀπαλὸ παιδικὸ μυαλὸ. Ἔτσι λοιπὸν θὰ συνεχίσουμε τὴ διήγηση.

«Αὐτὸς ὁ ἀδελφὸς προχωρώντας ἔφθασε σὲ κάποιο μέρος μὴ ἔχοντας κανένα μαζί του οὔτε δοῦλο οὔτε τροφὸ οὔτε παιδαγωγὸ οὔτε κανέναν ἄλλο. Ἀφοῦ λοιπὸν ἦρθε σὲ κάποιο μέρος προσευχήθηκε στὸ Θεὸ καὶ εἶπε· ‘Κύριε, δός μου ψωμί καὶ ροῦχα καὶ σῶσε με’. Ἐπειτα, ἀφοῦ εἶπε αὐτά, ἀπὸ τὴ λύπη του τὸν πῆρε ὁ ὕπνος. Εἶδε τότε στὸν ὕπνο του μιὰ σκάλα ποὺ ἔφθανε ἀπὸ τὴ γῆ στὸν οὐρανὸ καὶ ἄγγελοι τοῦ Θεοῦ ἀνέβαιναν καὶ κατέβαιναν αὐτὴν καὶ τὸν ἴδιο τὸ Θεὸ νὰ στέκεται στὴν κορυφὴ τῆς σκάλας καὶ εἶπε· ‘εὐλόγησέ με’. Τὸν εὐλόγησε τότε ὁ Θεὸς καὶ τὸν μετονόμασε Ἰσραήλ».

47. Μὲ τὴν εὐκαιρία αὐτοῦ τοῦ ὀνόματος μοῦ ἦρθε τώρα στὸ νοῦ καὶ μιὰ ἄλλη σκέψη. Ποιὰ λοιπὸν εἶναι αὕτη; Ἀπὸ τὴν πρώτη στιγμή ποὺ δίνομε τὸ ὄνομα στὰ παιδιά ἄς τὰ δίνομε καὶ τὸν ζῆλο τῆς ἀρετῆς. Κανένας λοιπὸν ἄς μὴ σπεύδει νὰ δώσει στὰ παιδιά τὰ ὀνόματα τῶν προγόνων, τοῦ πατέρα δηλαδῆ, τῆς μητέρας, τοῦ πάππου καὶ τοῦ προπάππου, ἀλλὰ νὰ δίνονται τὰ ὀνόματα τῶν δικαίων, τῶν μαρτύρων, τῶν ἐπισκόπων, τῶν ἀποστόλων⁶⁰. Ἄς εἶναι

σπανίως εὐρήσεις ὁμωνύμως τοῖς γεννησαμένοις τοὺς τεχθέντας καλουμένους, ἢ τάχα που οὐδαμοῦ· ἀλλὰ κἂν ὁ πατὴρ τὴν προσηγορίαν τῷ παιδί μέλλη ἐπιτιθέναι,

τῶν μαρτύρων, τῶν ἐπισκόπων, τῶν ἀποστόλων. Ἔστω αὐτοῖς καὶ τοῦτο ζῆλος· ὁ μὲν Πέτρος καλεῖσθω, ὁ δὲ Ἰωάννης, ὁ δὲ ἑτέραν τινὰ προσηγορίαν ἐνὸς τῶν ἀγίων.

48. Καὶ μή μοι τὰ ἔθνη τὰ ἑλληνικά. Οὐ μικρὰ γὰρ αἰσχύνη καὶ κα-
5 τάγελως, ὅταν ἐν οἰκίᾳ Χριστιανῶν ἔθνη τινὰ ἑλληνικὰ ἐπιτελεῖται,
καὶ ἀνάπτωσι καὶ ἀναμένωσιν ἐπιτηροῦντες τὸν σβεσθέντα πρῶτον
καὶ καυθέντα, καὶ ἕτερα τινὰ τοιαῦτα, ἅπερ οὐ τὸν τυχόντα ὄλεθρον
ἐπάγει τοῖς τοιαῦτα ποιοῦσιν. Μῆ γὰρ δὴ νομίσητε μικρὰ εἶναι τινὰ
καὶ εὐτελεῖ τὰ γινόμενα.

10 49. Τοῦτο οὖν καὶ ὑμᾶς παρακαλῶ ταῖς τῶν δικαίων προσηγο-
ρίαις ἐπονομάζειν τὰ ὑμέτερα παιδιά. Παρὰ μὲν γὰρ τὴν ἀρχὴν εἰκό-
τως ταῦτα ἐγίνετο καὶ ταῖς προσηγορίαις τῶν προγόνων τοὺς παῖδας
ὠνόμαζον· παραμυθία γὰρ τοῦ θανάτου ἦν, ἵνα ὁ ἀπελθὼν δοκῆ ζῆν
διὰ τῆς ἐπωνυμίας· νῦν δὲ μηκέτι. Ὁρῶμεν γοῦν τοὺς δικαίους οὐχ
15 οὔτω καλοῦντας τοὺς ἑαυτῶν παῖδας· ὁ γὰρ Ἀβραὰμ τὸν Ἰσαὰκ
ἐγέννησεν· ὁ Ἰακώβ, ὁ Μωϋσῆς οὐκ ἀπὸ προγόνων ἐκλήθησαν,
οὐδέ τινὰ τῶν δικαίων εὐρήσομεν οὔτω καλούμενον. Πόσης τοῦτο
ὑπόδειγμά ἐστιν ἀρετῆς καὶ παράκλησις καὶ ἡ προσηγορία; Ἐπεὶ
οὐδὲ ἄλλην εὐρήσομεν τὴν αἰτίαν τῆς μετονομασίας ἢ ταύτην, τὸ
20 ὑπόμνησιν εἶναι ἀρετῆς. «Σὺ γάρ», φησὶν, «κληθήση Κηφᾶς, ὁ ἔρμη-

ξένην τινὰ καὶ καινὴν ἐπιτίθησιν, ὥστε δι' αὐτῆς προμηνῦσαι τινὰ τῶν μελλόντων
ἔσεσθαι· καὶ ἡ μήτηρ πάλιν ὁμοίως».

61. Ὁμιλία 4 εἰς τὴν Α' πρὸς Κορ. 6 (ΕΠΕ 18,110–112): «Νὺξ οὐκ ἐν αἰρετι-
κοῖς οὐδὲ ἐν Ἑλλησι μόνον, ἀλλὰ καὶ τοῖς πολλοῖς τοῖς παρ' ἡμῖν δογμάτων ἔνεκεν
τοῦ βίου. Πολλοὶ γὰρ τῇ ἀναστάσει διαπιστοῦσιν, πολλοὶ καὶ γένεσιν ἑαυτοῖς ἐπι-
τειχίζουσιν, πολλοὶ καὶ παρατηρήσεις φυλάττουσιν καὶ κληδονισμοῖς καὶ οἰωνι-
σμοῖς καὶ συμβόλοις, οἱ δὲ καὶ περιήπτοις καὶ ἐπὶ φραδαῖς κέχρηται» καὶ Ὁμιλία 6 εἰς
τὴν πρὸς Ἐφεσ. 7 (ΕΠΕ 20,562): «... μᾶλλον δὲ οὐ νῦν, ἀλλ' εἴ τις κατὰ τὴν ἡμέραν
τοῦ Πάσχα πάντα τοὺς προσιόντας καὶ λουομένους μετὰ τὸ προσελθεῖν τοῖς μυ-
στηρίοις ἐξήτασε μετὰ ἀκριβείας, πνεῦμα τοιοῦτο λαβὼν, ὥστε εἰδέναι τὰ πεπρα-
γμένα αὐτοῖς μετὰ ἀκριβείας, πολλὰ ἂν εὐρέθη βαρύτερα τῶν ἰουδαϊκῶν κακῶν.
Καὶ γὰρ οἰωνιζομένους καὶ φαρμακείαις καὶ κληδονισμοῖς καὶ ἐπὶ φραδαῖς κεχημέ-
νους καὶ πεπορνευκότας καὶ μοιχεύσαντας καὶ μεθύσους καὶ λοιδοροὺς εὔρεν ἄν
πλεονέκτας...».

62. Ὁμιλία 12 εἰς τὴν Α' πρὸς Κορ. 7 (ΕΠΕ 18,348–350): «Εἶτα μετὰ τὸν γάμον
εἴ ποτε γένοιτο παιδίον, καὶ ἐνταῦθα πάλιν τὴν αὐτὴν ἄνοιαν ὀψόμεθα καὶ πολλὰ
σύμβολα γέλωτος γέμοντα. Καὶ γὰρ ἡνίκα ἂν καλεῖσθαι τὸ παιδίον δέη, ἀφέντες

λοιπὸν σ' αὐτὰ καὶ τὰ ὀνόματα ἀφορμὴ γιὰ μίμηση· τὸ ἓνα νὰ ὀνομάζεται Πέτρος, τὸ ἄλλο Ἰωάννης καὶ τὸ ἄλλο μὲ κάποιο ἄλλο ὄνομα κάποιου ἀπὸ τοὺς ἁγίους.

48. Καὶ νὰ μὴ τηρεῖτε, παρακαλῶ, τὰ εἰδωλολατρικὰ ἔθιμα. Γιατὶ δὲν εἶναι μικρὴ ντροπὴ καὶ κατάγελως, ὅταν τελοῦνται σὲ σπίτι χριστιανικὸ κάποια εἰδωλολατρικὰ ἔθιμα⁶¹, ὅπως πού ἀνάβουν λυχνάρια καὶ περιμένουν νὰ δοῦν ποιό θὰ καεῖ καὶ θὰ σβήσει πρῶτο⁶², καὶ μερικὰ ἄλλα παρόμοια, πράγματα πού προξενοῦν ὄχι τυχαία καταστροφὴ σ' ἐκείνους πού κάμνουν αὐτά. Μὴ δηλαδὴ νομίσετε ὅτι εἶναι μικρὰ καὶ ἀσήμαντα αὐτὰ πού γίνονται.

49. Αὐτὴ λοιπὸν εἶναι ἡ παράκλησή μου πρὸς ἐσᾶς, νὰ δίνετε στὰ παιδιά σας τὰ ὀνόματα τῶν δικαίων. Στὴν ἀρχὴ βέβαια φυσικὸ ἦταν νὰ γίνονταν αὐτὰ καὶ νὰ ἔδιναν στὰ παιδιά τὰ ὀνόματα τῶν προγόνων· γιατί αὐτὸ ἀποτελοῦσε παρηγοριὰ γιὰ τὸ θάνατο, ἀφοῦ πιστευόταν ὅτι ζεῖ ἐκεῖνος πού πέθανε μὲ τὸ ὄνομα πού δινόταν στὸν ἀπόγονό του· τώρα ὅμως ἄς μὴ γίνεται πλέον αὐτό. Γιατὶ βλέπομε τοὺς δικαίους νὰ μὴ δίνουν ὀνόματα στὰ παιδιά τους ἀκολουθώντας τὴ συνήθεια ἐκείνη. Ὁ Ἀβραάμ δηλαδὴ γέννησε τὸν Ἰσαάκ· ὁ Ἰακώβ καὶ ὁ Μωϋσῆς δὲν πῆραν ὀνόματα τῶν προγόνων τους, οὔτε θὰ βροῦμε κάποιον ἀπὸ τοὺς δικαίους νὰ πῆρε ἔτσι τὸ ὄνομά του. Γιὰ πόση ἀρετὴ δὲν εἶναι ὑπόδειγμα αὐτό, καὶ πόση προτροπὴ γιὰ ἀρετὴ δὲν εἶναι τὸ ὄνομα; Καὶ φυσικὰ δὲ θὰ μπορούσαμε νὰ βροῦμε ἄλλη αἰτία ν' ἀλλάξει τὸ ὄνομα, παρὰ αὐτὴν καὶ μόνο, τὸ ν' ἀποτελεῖ αὐτὸ ὑπόμνηση γιὰ τὴν ἀρετὴ⁶³. Γιατὶ λέ-
ἀπὸ τῶν ἁγίων αὐτὸ καλεῖν, ὡς οἱ πατέρες τὸ πρῶτον ἐποίουν, λύχνους ἄψαντες καὶ ὀνόματα αὐτοῖς ἐπιτιθέντες τὸν διαρκέσαντα μέχρι πολλοῦ τοῦ παιδίου ποιοῦσιν ὁμώνυμον, ἐντεῦθεν πολὺν αὐτὸ στοχαζόμενοι βιώσασθαι χρόνον». «Εἰ δέ τι ταῦτα μικρὰ εἶναι δοκεῖ, μανθανέτωσαν, ὅτι μεγάλων ἐστὶν αἰτία κακῶν καὶ ὅτι οὐδὲ τῷ Παύλῳ τὰ μικρὰ παρορᾶν ἔδοξε».

63. Ὁμιλία, Ἐπιτίμησις κατὰ τῶν ἀπολειφθέντων κλπ. (ΕΠΕ 26,458–460). «Εἰ γὰρ ἄνθρωποι τοῖς αὐτῶν παιδίοις οὐχ ἀπλῶς ἐπιτιθέασι τὰ ὀνόματα, ἀλλὰ τὸ μὲν ἀπὸ τοῦ πατρός, τὸ δὲ ἀπὸ τοῦ πάππου, τὸ δὲ ἀφ' ἐτέρων προγόνων καλοῦντες, πολλῶ μᾶλλον ὁ Θεὸς τοῖς ἑαυτοῦ δούλοις οὐχ ἀπλῶς οὐδὲ ἄνευ λόγου τινὸς τὰς προσηγορίας ἐπέθηκεν, ἀλλὰ μετὰ πλείονος σοφίας. Ἄνθρωποι μὲν γὰρ εἰς τε τὴν τιμὴν τῶν ἀπελθόντων εἰς τε ἑαυτῶν παραμυθίαν πολλάκις τοῖς τῶν τετελευτηκῶτων ὀνόμασι τοὺς ἑαυτῶν υἱοὺς καλοῦσιν, παραμυθίαν τινὰ τῆς τῶν κατοικομένων τελευτῆς διὰ τῆς τῶν παίδων προσηγορίας ἐπινοοῦντες· ὁ δὲ Θεὸς ἀρετῆς ὑπόμνη-

νεύεται Πέτρος». Διὰ τί; «Ἐπειδὴ ὡμολόγησας»· καὶ «σὺ κληθήσῃ Ἀβραάμ». Διὰ τί; «Ἐπειδὴ ἔση πατὴρ ἐθνῶν». Καὶ Ἰσραήλ, ἐπειδὴ εἶδε τὸν Θεόν. Ἐντεῦθεν οὖν καὶ ἡμεῖς τῆς περὶ τοὺς παῖδας ἐπιμελείας ἀρξώμεθα καὶ ρυθμίζωμεν αὐτούς.

5 50. Ἄλλ' ὅπερ ἔφην, «εἶδε κλίμακα τεταμένην εἰς τὸν οὐρανὸν καὶ φθάνουσαν ἐκεῖ». Ἐπεισερχέσθω τοίνυν τὸ ὄνομα τῶν ἀγίων εἰς τὰς οἰκίας διὰ τῆς προσηγορίας τῶν παιδῶν, ἵνα μὴ τὸν παῖδα ρυθμίξῃ μόνον, ἀλλὰ καὶ τὸν πατέρα, ὅταν ἐννοῇ, ὅτι Ἰωάννου ἐστὶ πατήρ, ὅτι Ἥλία, ὅτι Ἰακώβου. Ἄν γὰρ μετ' εὐλαβείας τιθῆται καὶ τῆς εἰς
10 τοὺς ἀπελθόντας τιμῆς καὶ τὴν συγγένειαν ἀρπάζωμεν τῶν δικαίων μᾶλλον ἢ τῶν προγόνων, πολὺ καὶ τοῦτο ὠφελήσει καὶ ἡμᾶς καὶ τοὺς παῖδας. Μη γὰρ ἐπειδὴ μικρὸν ἐστὶ, νομίσης μικρὸν εἶναι· ὠφελείας γὰρ ἐστὶν ὑπόθεσις.

51. Ἄλλ' ὅπερ ἔφην, ἐπανέλθωμεν πάλιν ἐπὶ τὴν ἀκολουθίαν.
15 «Εἶδεν κλίμακα ἐστηριγμένην· ἐπεζήτησεν εὐλογηθῆναι· εὐλόγησεν αὐτὸν ὁ Θεός· ἀπῆλθε πρὸς τοὺς συγγενεῖς τοὺς αὐτοῦ· ἐποίμεινεν». Τὰ περὶ τῆς νύμφης λοιπὸν διαλέγου καὶ τῆς ἐπανόδου, καὶ πολλὰ κερδανεῖ κἀνταῦθεν. Ὅρα γὰρ πόσα μαθήσεται· εἰς Θεὸν ἐλπίζειν παιδευθήσεται, ἀπὸ εὐγενοῦς ὧν καταφρονεῖν μηδενός, μὴ ἐπαισχύν-
20 νεσθαι τὴν εὐτέλειαν, φέρειν συμφορὰς γενναίως, τᾶλλα πάντα.

52. Μετὰ δὴ ταῦτα λέγε αὐξηθέντι καὶ φοβερώτερα διηγήματα. Ἀπαλῆ μὲν γὰρ οὖση τῇ διανοίᾳ μὴ τοσοῦτον ἐπιτίθει βάρος, ἵνα μὴ καταπλήξῃς. Ὅταν δὲ ἐτῶν πεντεκαίδεκα ἢ καὶ πλειόνων γένηται, ἀκουέτω τὰ περὶ τῆς γεέννης· μᾶλλον δέ, ὅταν ἐτῶν δέκα καὶ ὀκτώ
25 καὶ ἐλαττόνων, ἀκουέτω τὰ περὶ τοῦ κατακλυσμοῦ, τὰ περὶ τῶν Σοδόμων, τὰ κατ' Αἴγυπτον, πάντα ὅσα κολάσεως γέμει, μετὰ πολλῆς τῆς πλατύτητος. Ἐπὶ πλεον δὲ αὐξηθεῖς ἀκουέτω καὶ τὰ τῆς Καινῆς,

σιν καὶ διδασκαλίαν, ὥσπερ ἐν στήλῃ χαλκῇ, τῇ προσηγορίᾳ τῶν ἀγίων ἐναποτίθε-
ται».

64. Ἰω. 1,42.

65. Βλ. Ματθ. 16,17-18.

66. Γεν. 17,4 ἐ.

67. Γεν. 32,29. καὶ Ὁμιλία 58 εἰς τὴν Γεν. 2 (ΕΠΕ 4,498)· «Ἰσραήλ δὲ ἔρμηνεύεται ὄρων τὸν Θεόν», ἐπειδὴ ὡς ἰδεῖν ἀνθρώπῳ δυνατόν ἰδεῖν κατηξιώτης Θεόν, διὰ τοῦτο καὶ τὴν προσηγορίαν σοι ταύτην ἐπιτίθημι».

68. Ὁμιλία εἰς τὸ ρητὸν «οὐ θέλω ὑμᾶς ἀγνοεῖν, ἀδελφοί, ὅτι οἱ πατέρες ἡμῶν... » Α' Κορ. 10,1, 6 (PG 51,252)· «Ἄν δέ τινες ὧσιν οἱ τοῖς μέλλουσιν οὐ πιστεύοντες, ἀπὸ τῶν παρελθόντων αὐτοὺς ἐνάγωμεν εἰς τὴν τῆς ἀρετῆς ἐπιμέλειαν

γει, «σὺ θὰ ὀνομασθεῖς Κηφᾶς, πού ἐρμηνευόμενο σημαίνει Πέτρος»⁶⁴. Γιατί; Ἐπειδὴ ἔκαμες τὴν ὁμολογία ἐκείνη⁶⁵. «Καὶ σὺ θὰ ὀνομασθεῖς Ἀβραάμ». Γιατί; «Ἐπειδὴ θὰ γίνεις γενάρχης πολλῶν ἐθνῶν»⁶⁶. Καὶ ὁ Ἰακώβ μετονομάσθηκε Ἰσραήλ, ἐπειδὴ εἶδε τὸ Θεό⁶⁷. Ἀπὸ ἐδῶ λοιπὸν καὶ ἐμεῖς ἄς ἀρχίσουμε τὴ φροντίδα μας γιὰ τὰ παιδιά καὶ τὴ διάπλαση τῶν ψυχῶν τους.

50. Ἀλλά, ὅπως εἶπαμε, «εἶδε μιὰ σκάλα στημένη πού ἔφθανε μέχρι τὸν οὐρανό». Ἄς μπαίνει λοιπὸν τὸ ὄνομα τῶν ἁγίων στὰ σπίτια μὲ τὴν ὀνομασία τῶν παιδιῶν, ὥστε νὰ μὴ συντελεῖ μόνο στὴ διαπαιδαγώγηση τοῦ παιδιοῦ, ἀλλὰ καὶ στὴν ὠφέλεια τοῦ πατέρα, ὅταν σκέπτεται, ὅτι εἶναι πατέρας κάποιου Ἰωάννη, κάποιου Ἡλία, κάποιου Ἰακώβου. Ἄν λοιπὸν δίνεται αὐτὸ μὲ εὐλάβεια καὶ μὲ τιμὴ πρὸς ἐκείνους πού πέθαναν καὶ ἐπιδιώκομε πολὺ περισσότερο τὴ συγγένεια μὲ τοὺς δικαίους παρὰ μὲ τοὺς προγόνους, αὐτὸ θὰ ὠφελῆσει πολὺ καὶ ἐμᾶς καὶ τὰ παιδιά. Γιατί μὴ νομίσεις, ἐπειδὴ εἶναι μικρό, ὅτι αὐτὸ δὲν ἔχει καὶ μεγάλη σπουδαιότητα· ἀποτελεῖ αὐτὸ τὴ βάση τῆς ὅλης ὠφέλειάς του.

51. Ἀλλά, ὅπως προανάφερα, ἄς ἐπανέλθομε στὴ συνέχεια τῆς διηγήσεως. «Εἶδε μιὰ σκάλα στηριγμένη στὸν οὐρανό· ζήτησε τὴν εὐλογία τοῦ Θεοῦ καὶ ὁ Θεὸς τὸν εὐλόγησε· ἔφυγε ἀπὸ ἐκεῖ καὶ πῆγε στοὺς συγγενεῖς του, ὅπου ἔβοσκε τὰ πρόβατα». Στὴ συνέχεια διηγήσου του τὰ σχετικὰ μὲ τὸ γάμο του, μὲ τὴν ἐπιστροφή του στὸ πατρικό του σπίτι, καὶ θὰ ὠφεληθεῖ καὶ ἀπὸ ἐδῶ. Πρόσεχε λοιπὸν πόσα θὰ μάθει· θὰ μάθει νὰ ἐλπίζει στὸ Θεό, νὰ μὴ περιφρονεῖ κανέναν ἂν καὶ εἶναι εὐγενής, νὰ μὴ ντρέπεται γιὰ τὴ φτώχεια του, νὰ ὑπομένει γενναῖα τίς συμφορὲς καὶ ὅλα τὰ ἄλλα.

52. Στὴ συνέχεια πάλι, ἀφοῦ μεγαλώσει λέγε του καὶ πιὸ φοβερὲς ἱστορίες. Γιατί, ὅσο εἶναι τρυφερό τὸ μυαλό του μὴ τὸ φορτώνεις μὲ τόσο μεγάλο βᾶρος, γιὰ νὰ μὴ τὸ κατατρομάξεις. Ὅταν ὅμως γίνει δεκαπέντε ἐτῶν καὶ περισσότερο ἄς ἀκούει καὶ τὰ σχετικὰ μὲ τὴ γέεννα· ἢ καλύτερα, ὅταν εἶναι δεκαοκτῶ ἐτῶν καὶ κάτω ἄς ἀκούει τὰ σχετικὰ μὲ τὸν κατακλυσμό, μὲ τὰ γεγονότα τῶν Σοδόμων, τὰ ὅσα συνέβηκαν στὴν Αἴγυπτο, καὶ ὅλα ὅσα εἶναι γεμάτα ἀπὸ τιμωρίες⁶⁸, καὶ μάλιστα πάρα πολὺ ἐκτεταμένα. Ὅταν πὰ μεγαλώσει ἄς ἀκούει καὶ τὰ τῆς Καινῆς Διαθήκης, τὰ τῆς χά-

τὰ τῆς χάριτος, τὰ τῆς γεέννης. Τούτοις περίφραττε αὐτοῦ τὴν ἀκοὴν τοῖς διηγήμασι καὶ μυρίοις ἑτέροις καὶ οἴκοθεν παρεχόμενος τὰ ὑποδείγματα.

53. Εἰ δέ τις νόθα τινὰ διηγεῖτο, μηδαμοῦ ἐῶμεν, ὅπερ ἔφην, τινὰ αὐτῷ προσελθεῖν. Ἐάν ἴδῃς ἐνώπιον αὐτοῦ δοῦλον αἰσχρολογοῦντα, κόλασον εὐθέως καὶ γενοῦ σφοδρὸς καὶ πικρὸς ἐξεταστῆς τῶν ἡμαρτημένων. Ἐάν ἴδῃς κόρη, μᾶλλον δὲ μηδὲ προσίτω κόρη μηδὲ ὑπεκκαιέσθω τὸ πῦρ, πλὴν εἴ που γραῦς καὶ οὐδὲν ἔχουσα ἰκανὸν νέον ἐλεῖν· νέας δὲ μᾶλλον ἀπεχέσθω ἢ πυρός. Οὕτω μὲν οὖν οὐδὲν
10 φθέγγεται ἄτοπον, ἂν μηδὲν ἀκούσῃ ἄτοπον, ἀλλὰ τούτοις ἐντρέφεται.

54. Βούλει καὶ ἐφ' ἑτέραν ἴωμεν πύλην, τὴν τῆς ὀσφρήσεως; Καὶ αὕτη πολλὴν εἰσφέρει τὴν βλάβην, ἂν μὴ ἀποφράσσηται, οἷον ἀρώματα, θυμιάματα. Οὐδὲν οὕτως ἐκλύει τόνον ψυχῆς, οὐδὲν οὕτω
15 χαλᾶ, ὡς τὸ εὐωδίασι ἠδεσθαι. 'Τί οὖν', φησὶν, 'βορβόρω χαίρειν δεῖ;'. Οὐ τοῦτο λέγω, ἀλλὰ μήτε τούτῳ μήτε ἐκείνῳ. Μηδεὶς προσφερέσθω μύρον· εὐθέως γὰρ ὁ ἐγκέφαλος δεχόμενος τὸ πᾶν ἐχάλασε. Ἐντεῦθεν καὶ ἡδοναὶ ἀναρριπίζονται καὶ πολλῆ τοῦ πράγματος ἢ ἐπιβουλή. Καὶ ταύτην οὖν ἀπόφραττε τὴν πύλην· ἢ γὰρ ἐνέργεια αὐ-

τὰ κατὰ τοὺς Σοδομίτας διηγούμενοι, τὰ κατὰ τὸν κατακλυσμὸν λέγοντες, τὰ κατὰ τὴν Αἴγυπτον ἀναμνησκόντες, ἵνα, ταῖς ἑτέρων σωφρονισθέντες κολάσεσι καὶ βίον ἀριστον ἐπιδειξάμενοι, καὶ τὸν περὶ τῆς γεέννης καὶ τῆς ἀναστάσεως δέξωνται λόγον. Ἐπεὶ καὶ νῦν ὅσοι τῇ κρίσει διαπιστοῦσιν, οὐδαμόθεν ἐτέρωθεν, ἀλλ' ἀπὸ βίου διεφθαρμένου καὶ πνηροῦ συνειδότες τοῦτο πάσχουσιν»

69. Ὁμιλία 2 εἰς τὴν Β' πρὸς Θεσσ. 4 (ΕΠΕ 23,40): «Πᾶσα διήγησίς σου ἔστω ἐν νόμῳ Ὑψίστου· διὸ παρακαλῶ, ἀπὸ τίτθης τὰ παιδιά λαμβάνοντες μὴ μύθοις γραϊκοῖς αὐτὰ ἐθίζωμεν, ἀλλ' ἐκ πρώτης ἡλικίας μαθανέτωσαν, ὅτι κρίσις ἐστίν, ὅτι κόλασις· ἐμπηγνύσθω αὐτῶν τῇ διανοίᾳ· οὗτος ὁ φόβος συρριζωθεὶς μεγάλα ἐργάζεται ἀγαθὰ. Ψυχὴ γὰρ μαθοῦσα ἐκ πρώτης ἡλικίας τῇ προσδοκίᾳ ταύτῃ κατασεῖσθαι, οὐ ταχέως ἀποσειεται τοῦτο τὸ δέος· ἀλλ' ὥσπερ τις ἵππος εὐήνιος ἐπικαθήμενον ἔχουσα τὸν τῆς γεέννης λογισμὸν εὐτακτα βαδίζουσα καὶ φθέγγεται καὶ ἐρεῖ χρήσιμα· καὶ οὔτε νεότης οὔτε πλοῦτος οὔτε ὀρφανία οὔτε ἄλλο οὐδὲν αὐτὴν βλάψαι δυνησεται, οὕτω στερρὸν ἔχουσαν τὸν λογισμὸν καὶ πρὸς πάντα ἀντέχειν δυνάμενον».

70. Ὁμιλία «Εἰς τὸ δεῖν καὶ ἐν τῇ Πεντηκοστῇ... καὶ πρὸς τῷ τέλει περὶ τῆς Ἄννης» 6 (PG 54,612): «Οὐδὲν οὕτω σπουδάζειν χρῆ καὶ φροντίζειν τῶν νέων, ὡς σωφροσύνης ἕνεκεν καὶ σεμνότητος. Τοῦτο γὰρ μάλιστα τὸ πάθος ἐκείναις ἐνοχλεῖ

ριτος καὶ τὰ τῆς γέεννας⁶⁹. Μὲ αὐτὰ τὰ διηγήματα καὶ ἄπειρα ἄλλα καθὼς καὶ μὲ παραδείγματα παρμένα ἀπὸ τῆ ζωῆ σου νὰ περιφράσσεις τὴν ἀκοή του.

53. Ἐὰν ὅμως κάποιος διηγεῖται νόθες ἱστορίες, ὅπως προανέφερα, νὰ μὴ ἐπιτρέπομε σὲ κανέναν νὰ πλησιάζει αὐτό. Ἐὰν δεῖς κοντά του δοῦλο νὰ λέγει αἰσχρόλογα, τιμώρησέ τον ἀμέσως καὶ νὰ ἐλέγχεις μὲ αὐστηρότητα καὶ δριμύτητα τὰ παραπτώματά του. Ἐὰν δεῖς κορίτσι, ἢ καλύτερα οὔτε κἂν νὰ τὸ πλησιάζει κορίτσι οὔτε καὶ νὰ ὑποδαυλίζομε τὴ φωτιά, παρὰ μόνο ἂν ὑπάρχει καμιὰ γρηὰ πὺρ δὲν ἔχει τίποτε ἱκανὸ νὰ σκανδαλίσει τὸν νέο. Τῆ νεαρῆ γυναῖκα νὰ τὴν ἀποφεύγει πῶς πολὺ καὶ ἀπὸ τὴ φωτιά⁷⁰. Ἐτσι λοιπὸν τίποτε τὸ ἀπρεπὲς δὲν θὰ ἐκστομίσει τὸ παιδί, ἂν δὲν ἀκούσει τίποτε τὸ ἀπρεπὲς, ἀλλὰ θὰ τρέφεται μὲ τὰ ὅσα εἶπαμε.

54. Θέλεις νὰ προχωρήσομε σὲ ἄλλη πύλη, τὴν πύλη τῆς ὀσφρήσεως; Καὶ αὐτὴ πάλι προξενεῖ βλάβη, ἂν δὲν φράσσεται, ὅπως τὰ ἀρώματα καὶ τὰ θυμιάματα. Τίποτε δὲν παραλύει τόσο πολὺ τὴ δύναμη τῆς ψυχῆς, τίποτε δὲν τὴν χαλαρώνει τόσο, ὅσο τὸ νὰ εὐχαριστεῖται κανεὶς μὲ εὐωδιές. 'Τί λοιπὸν', λέγει, 'πρέπει νὰ εὐχαριστοῦμαστε μὲ τὸ βοῦρκο;'. Δὲν λέγω αὐτό, ἀλλ' οὔτε μὲ αὐτὸ οὔτε μὲ ἐκεῖνο. Κανένας νὰ μὴ δίνει στὸ παιδί μύρο· γιατί ἀμέσως μόλις ἢ εὐωδιὰ φθάσει στὸν ἐγκέφαλο παραλύει ὅλο τὸ σῶμα⁷¹. Ἀπὸ ἐδῶ ἐρεθίζονται καὶ οἱ ἡδονές καὶ ὑπάρχει κίνδυνος γιὰ πολὺ μεγάλο κακό. Νὰ φράσσεις λοιπὸν καὶ αὐτὴν τὴν πύλη·

ταῖς ἡλικίαις· καὶ ὅπερ ἐπὶ τῶν λύχνων ποιούμεν, τοῦτο καὶ ἐπὶ τῶν παιδίων φυλάττωμεν. Πολλάκις γὰρ θεραπαινίδι λύχνον ἀπτούση παρακελευόμεθα μὴ παραγαγεῖν τὸν λύχνον ἔνθα ἂν ἦ καλάμη ἢ χόρτος ἢ τι τῶν τοιούτων, μήποτε ἀγνοούντων ἡμῶν σπινθήρ τις ἐκπεσῶν καὶ τῆς ὕλης ἐπιλαβόμενος ἐκείνης ὀλόκληρον ἐμπρήση τὴν οἰκίαν. Ταύτην καὶ ἐπὶ τῶν παιδίων πρόνοιαν ἔχωμεν καὶ μὴ παράγωμεν αὐτῶν τὰς ὄψεις ἔνθα θεραπαινίδες ἀσελγεῖς, ἔνθα κόραι ἄσωτοι, ἔνθα δοῦλαι ἀκόλαστοι, ἀλλὰ κελεύωμεν καὶ παρεγγυῶμεν κἂν θεραπαινίδα τοιαύτην ἔχωμεν κἂν γείτονα κἂν ἀπλῶς ἐτέραν τινὰ τοιαύτην, μήτε εἰς ὄψιν μήτε εἰς συνουσίαν λόγων τοῖς νέοις ἔρχεσθαι, ὥστε μὴ σπινθήρα ἐκεῖθεν ἐκπεσόντα ὀλόκληρον ἀνάψει τοῦ παιδίου τὴν ψυχὴν καὶ ἀπαραμύθητον γενέσθαι συμφορὰν».

71. *Ὁμιλία Περὶ Καλενδῶν καὶ εἰς τὸν Λάζαρον 8 (PG 48,973D, ΕΠΕ τόμ. 34)*
«Στρατιώτης εἶ πνευματικός· στρατιώτης δὲ τοιοῦτος οὐ καθεύδει ἐπὶ κλίνης ἐλαφαντίνης, ἀλλ' ἐπὶ τοῦ ἐδάφους· οὐ χρίεται μύροις· τῶν γὰρ ἡταιρηκότων καὶ διεφθαρμένων ἢ τοιαύτη σπουδὴ, τῶν ἐπὶ σκηνῆς, τῶν ἐν ἀμελείᾳ ζώντων· σὲ δὲ οὐχί

τῆς ἀναπνεῖν τὸν ἀέρα, οὐκ εὐωδίαν δέχεσθαι. Τάχα τινὲς καταγε-
λῶσιν ὡς περὶ μικροῦ φροντιζόντων ἡμῶν, εἰ περὶ τοιαύτης διαλε-
γόμεθα πολιτείας· οὐκ ἔστι δὲ μικρά, ἀλλὰ τῆς οἰκουμένης πάσης
ἐστὶν ἡ ὑπόστασις καὶ ἡ παιδευσις καὶ ὁ ρυθμὸς, εἰ ταῦτα ἐγίνετο.

5 55. Ἔστιν καὶ ἑτέρα πύλη τούτων μὲν ὠραιότερα, δυσφύλακτος
δέ, ἡ τῶν ὀφθαλμῶν· καὶ διὰ τοῦτο καὶ ἄνω κεῖται ἀνεωγμένη καὶ
κάλλος ἔχουσα. Πολλὰς ἔχει τὰς πυλίδας οὐχ ὀρῶσα μόνον, ἀλλὰ
καὶ ὀρωμένη, ἃν ἢ καλῶς ἐκτετορνευμένη.

56. Σφοδρῶν ἐνταῦθα χρῆ τῶν νόμων· καὶ πρώτου μὲν ἑνός,
10 μηδέποτε εἰς θέατρον πεμπέσθω τὸ παιδίον, ἵνα μὴ λύμην ὀλόκλη-
ρον καὶ διὰ τῆς ἀκοῆς καὶ διὰ τῶν ὀφθαλμῶν δέχηται. Καὶ ἐν ἀγο-
ραῖς ὁ παιδαγωγὸς μάλιστα τοῦτο ἐπιτηρεῖτω παριῶν διὰ τῶν στε-
νωπῶν, καὶ παραινείτω τοῦτο, ὥστε μηδέ ποτε δέξασθαι τὴν λύμην
ἐκείνην.

15 57. Ὡστε μὲν οὖν μὴ δέξασθαι ὀρῶμενον, πολλά ἐστὶν ἐπινοῆ-
σαι, τὸ πολὺ τοῦ καλλωπισμοῦ ἐλεῖν, τὰς ἄνωθεν ἐπικειμένας τρίχας
περικείμενα εἰς σεμνότητα. Ἄν δὲ δυσχεραίνῃ τὸ παιδίον ὡς ἀπο-
κοσμούμενον, πρῶτον τοῦτο μαθέτω, ὅτι μέγιστος κόσμος τοῦτό
ἐστὶν.

20 58. Ὡστε δὲ μὴ ὀρᾶν, ἱκανὰ πρὸς φυλακὴν τὰ διηγήματα ἐκεῖνα,
τὰ κατὰ τοὺς υἱοὺς τοῦ Θεοῦ τοὺς ὀλισθήσαντας εἰς τὰς θυγατέρας
τῶν ἀνθρώπων, τὰ κατὰ τοὺς Σοδομίτας, ἢ γέεννα καὶ τὰ ἄλλα
ἅπαντα.

59. Ἐνταῦθα μάλιστα ὁ παιδαγωγὸς καὶ ὁ ἀκόλουθος πολλὴν
25 ἔχειν ὀφείλουσι τὴν φροντίδα. Ἀλλὰ δεῖξον αὐτῷ κάλλη ἕτερα, καὶ
ἀπάξεις ἐκεῖθεν τοὺς ὀφθαλμούς, οἷον τὸν οὐρανόν, τὸν ἥλιον, τοὺς

μύρων, ἀλλ' ἀρετῆς ἀποπνεῖν δεῖ». καὶ στὴν ἴδια Ὁμιλία 4 (PG 48,573) «καὶ γὰρ
καὶ τραπέζῃ πολυτελεῖ καὶ μαλακοῖς ἱματίοις καὶ στρωμνῇ μαλακωτέρα καὶ λου-
τροῖς διηνεκέσι καὶ μύροις καὶ οἴνω μύρου οὐδὲν χεῖρον διακειμένῳ καὶ ἑτέρα
πολλῇ καὶ διαφόρῳ δαπάνῃ λειτουργοῦντες τῇ σαρκί, πολλὴν ἀπὸ ταύτης παρέχου-
σιν αὐτῇ τὴν τρυφήν».

72. Ὁμιλία 7 εἰς τὴν Β' πρὸς Κορ. 7 (ΕΠΕ 19,232 καὶ 226) «Ἄλλ' ὑγρὸς ὁ
ὀφθαλμὸς καὶ γοργὸς καὶ καλῶς ἀποτεταγμένη ἡ ὄφρυς καὶ κυαναῖ αἱ βλεφαρίδες
καὶ ἡμερος ἡ κόρη καὶ γαλανὸν τὸ δμμα» καὶ παρ. 6· «... ὁ δὲ μάλιστα ἐστὶ τυραν-
νικώτερον μέρος τῆς εὐμορφίας, τῶν ὀφθαλμῶν τὸ κάλλος».

73. Ὁμιλία 12 εἰς τὴν πρὸς Ρωμ. 8 (ΕΠΕ 16Α,108) «Λάγνος εἶ καὶ ἄσωτος·

γιατι ἔργο αὐτῆς τῆς πύλης εἶναι νὰ ἀναπνέει τὸν ἀέρα καὶ ὄχι νὰ δέχεται εὐωδιές. Ἴσως μερικοὶ γελοῦν νομίζοντας ὅτι ἀσχολούμαστε μὲ ἀσήμαντα, ἀφοῦ μιᾶμε γιὰ ἕναν τέτοιο τρόπο ζωῆς· ὅμως δὲν εἶναι ἀσήμαντα, ἀλλ' ἂν γίνονταν αὐτὰ, αὐτὰ εἶναι ἡ ὅλη ὑπόστασις, ἡ παιδείουσις καὶ ἡ διάπλασις ὅλης τῆς οἰκουμένης.

55. Ὑπάρχει καὶ ἄλλη πύλη ὠραιότερη ἀπ' αὐτές, τὶς προηγούμενες, ἀλλὰ δυσκολοφύλακτη, ἡ πύλη τῶν ὀφθαλμῶν· καὶ γι' αὐτὸ καὶ βρίσκεται ψηλὰ ἀνοιχτὴ καὶ εἶναι πολὺ ὠραία. Ἔχει πολλὰς θυρίδες καὶ ὄχι μόνο βλέπει, ἀλλὰ καὶ βλέπεται, ἂν αὐτὴ εἶναι καλοκαμωμένη⁷².

56. Ἐδῶ πρέπει οἱ νόμοι νὰ εἶναι αὐστηροί· ἕνας πρῶτος νόμος εἶναι, ποτὲ τὸ παιδὶ νὰ μὴ στέλνεται στὸ θέατρο, γιὰ νὰ μὴ δέχεται ὀλόκληρη τὴν καταστροφὴ καὶ μὲ τὰ αὐτιά καὶ μὲ τὰ μάτια. Ἐπίσης καὶ στὶς ἀγορές αὐτὸ πρὸ πάντων νὰ προσέχει ὁ παιδαγωγός, παίρνοντας ἀπὸ τὶς στενωπούς, καὶ αὐτὴ τὴ συμβουλή νὰ τοῦ δίνει, ὥστε ποτὲ νὰ μὴ δεχθεῖ ἐκεῖνη τὴν καταστροφὴ⁷³.

57. Καὶ γιὰ νὰ μὴ δεχθεῖ λοιπὸν τὸ παιδὶ τὴν καταστροφὴ βλέπόμενο ἀπὸ ἄσεμνα ἄτομα, εἶναι δυνατὸ νὰ σκεφθεῖ κανεὶς πολλὰ· νὰ ἐλαττώσει τὸν πολὺ καλλωπισμὸ, κόβοντας τὰ μαλλιά του κατὰ τρόπο σεμνόν. Ἄν ὅμως δυσανασχετεῖ τὸ παιδὶ πού στερεῖται τὸν ὠραῖο στολισμὸ, πρῶτα ἄς μάθει αὐτό, ὅτι αὐτὸ εἶναι τὸ μεγαλύτερο στολίδι.

58. Γιὰ νὰ μὴ βλέπει λοιπὸν αὐτὸ τὰ ἄσεμνα εἶναι ἀρκετὰ γιὰ τὴν προφύλαξή του τὰ διηγήματα ἐκεῖνα, τὰ σχετικὰ μὲ τοὺς υἱοὺς τοῦ Θεοῦ πού διέπραξαν τὸ ἁμάρτημα μὲ τὶς θυγατέρες τῶν ἀνθρώπων⁷⁴, τὰ σχετικὰ μὲ τοὺς Σοδομίτες⁷⁵, ἡ γέεννα καὶ ὅλα τὰ ἄλλα.

59. Σ' αὐτὸ πρὸ πάντων ὁ παιδαγωγός καὶ ὁ συνοδός πρέπει νὰ συγκεντρώσουν ὅλη τους τὴ φροντίδα. Ἐπίσης δεῖξε του καὶ ἄλλα κάλλη καὶ θ' ἀπομακρύνεις ἀπὸ ἐκεῖνα τὰ ἄσεμνα θεάματα τὰ μᾶ-

Τίθει σεαυτῷ πάλιν ὄρον, ὥστε μὴ ὄραν εἰς γυναῖκα μήτε εἰς θέατρον ἀναβαίνειν μηδὲ ἐν ἀγορᾷ τὰ ἀλλότρια περιεργάζεσθαι κάλλη. Πολὺ γὰρ εὐκολώτερον τὴν ἀρχὴν μηδὲ ἰδεῖν εὐμορφον γυναῖκα ἢ θεασάμενον καὶ δεξάμενον τὴν ἐπιθυμίαν ἐκβαλεῖν τὸν ἐκ ταύτης θόρυβον».

74. Γεν. 6,1-4.

75. Γεν. 19,1-29.

ἀστέρας, τῆς γῆς τὰ ἄνθη, τοὺς λειμῶνας, βιβλίων κάλλη· τούτοις
τερπέσθω τὰς ὄψεις. Καὶ πολλά ἐστὶν ἕτερα βλάβην μὴ φέροντα.

60. Δυσφύλακτος γὰρ αὕτη ἢ πύλη, ἐπειδὴ τὸ πῦρ ἔνδον ἔχει κεί-
μενον καὶ φυσικὴν, ὡς ἂν τις εἴποι, τὴν ἀνάγκην. Μαθέτω τὰς θείας
5 ἐπωδάς. Ἄν μὴ ἔνδοθεν διεγείρηται, οὐ θέλει οὐδὲ ἔξωθεν ἰδεῖν.
Μὴ λουέσθω μετὰ γυναικῶν· κακὸν γὰρ τὸ τῆς συνηθείας· μηδὲ εἰς
ὄχλους πεμπέσθω γυναικῶν.

61. Ἀκουέτω τὰ κατὰ τὸν Ἰωσήφ πάντα συνεχῶς· μανθανέτω
λοιπὸν τὰ περὶ τῆς βασιλείας τῶν οὐρανῶν, ὅσος τοῖς σωφρονεῖν
10 ἀπόκειται μισθός. Ἐπαγγέλλου καὶ νύμφην ὦραϊαν ἄξειν αὐτῷ καὶ
τοῦ κλήρου ποιήσειν διάδοχον. Πάντα ἀπειλήσον, ἂν ἴδῃς τάναντία,
καὶ λέγε πρὸς αὐτόν· «οὐκ ἐπιτευξόμεθα, παιδίον, γυναικὸς ἑναρέτου,
ἐὰν μὴ πολλὴν ἐπιδείξῃ τὴν φυλακὴν καὶ τῆς ἀρετῆς τὴν ἐπίδοσιν·
καὶ ὡς ἂν καρτερήσῃς, ταχέως σε ἐπὶ γάμον ἄξω».

15 62. Μάλιστα ἐὰν παιδεύηται αἰσχρὰ μὴ φθέγγεσθαι, ἄνωθεν ἔχει
τὴν εὐλάβειαν προκαταβεβλημένην. Διαλέγου αὐτῷ περὶ κάλλους
ψυχῆς. Φρόνημα αὐτῷ ἔντικτε κατὰ γυναικῶν. Λέγε ὡς δουλοπρε-
πὲς ὑπὸ τῆς δούλης καταφρονεῖσθαι, καὶ ὅτι πολλῆς μάλιστα δεῖται
τῆς σπουδῆς ὁ νέος. Ὁ μὲν γὰρ φθεγγόμενος ἔσται δῆλος, ὁ δὲ ὀρῶν
20 οὐκ ἔσται δῆλος (ταχεῖα γὰρ αὕτη ἢ αἰσθησις), καὶ δύναται μεταξὺ
πολλῶν καθήμενος ταῖς τῶν ὀφθαλμῶν βολαῖς ἐλεῖν ἢν ἂν ἐθέλῃ.
Μηδὲν ἐχέτω κοινὸν πρὸς γυναῖκα· χρυσοῦ μὴ μεταδίδου· μηδεμίαν

76. Ὁμιλία 37 εἰς τὸ κατὰ Ματθ. 7 (ΕΠΕ 10,594–596): «εἰ γὰρ βούλει ψυχαγω-
γεῖσθαι, βάδιζε εἰς παραδείσους, ἐπὶ παραρρέοντα ποταμὸν καὶ λίμνας· καταμάνθα-
νε κήπους, ἄκουε τεττίγων ἄδόντων, ἐπιχωρίαζε σηκοῖς μαρτύρων, ὅπου σώματος
ὕγεια καὶ ψυχῆς ὠφέλεια καὶ βλάβος οὐδὲν οὐδὲ μετάνοια μετὰ τὴν ἡδονὴν καθά-
περ ἐνταῦθα».

77. Ὁμιλία 20 εἰς τὴν πρὸς Ἐφ. 1 (ΕΠΕ 21,190–194): «Οὐ γὰρ ἐστὶν ἀνδρὸς
πρὸς ἄνδρα τοσαύτη οἰκειότης, ὅση γυναικὸς πρὸς ἄνδρα, ἂν ἦ τις ὡς χρῆ συνε-
ζευγμένος. Ὦντως γάρ, ὄντως πάσης τυραννίδος αὕτη ἢ ἀγάπη τυραννικωτέρα. Αἱ
μὲν γὰρ ἄλλαι σφοδραί· αὕτη δὲ ἢ ἐπιθυμία ἔχει καὶ τὸ σφοδρὸν καὶ τὸ ἀμάραντον.
Ἐνεστι γὰρ τις ἔρωσ ἐμφωλεύων τῇ φύσει, καὶ λανθάνων ἡμᾶς συμπλέκει ταῦτα τὰ
σώματα. Διὰ τοῦτο ἐξ ἀρχῆς ἀπὸ ἀνδρὸς ἢ γυνῆ, καὶ μετὰ ταῦτα ἀπὸ ἀνδρὸς καὶ γυ-
ναικὸς ἀνὴρ καὶ γυνή». Καὶ πῶς κάτω: «μεγάλα γὰρ ἀπὸ τούτου κακὰ τίκτεται καὶ
μεγάλα κατὰ καὶ οἰκίαις καὶ πόλεσι. Οὐδὲν γὰρ οὕτως ἡμῶν συγκροτεῖ τὸν βίον,
ὡς ἔρωσ ἀνδρὸς καὶ γυναικός. Ὑπὲρ τούτου καὶ ὄπλα πολλοὶ τίθενται, ὑπὲρ τούτου
καὶ τὴν ψυχὴν προδιδόασιν».

τια του, ὅπως τὸν οὐρανὸν, τὸν ἥλιο, τὰ ἀστέρια, τὴ γῆν, τὰ ἄνθη, τὰ λειβάδια, τὰ κάλλη τῶν βιβλίων· μεῦ αὐτὰ ἄς τέρπει τὰ μάτια του. Ὑπάρχουν καὶ πολλὰ ἄλλα ποὺ δὲν προξενοῦν βλάβη⁷⁶.

60. Εἶναι δυσκολοφύλακτη λοιπὸν αὐτὴ ἡ πύλη, ἐπειδὴ ἔχει μέσα τὴ φωτιὰ καὶ φυσικὴ τὴν ἀνάγκη⁷⁷, ὅπως θὰ μποροῦσε κανεὶς νὰ πεῖ. Ἄς μάθει τίς θεῖες ὑμνωδίες⁷⁸. Ἄν δὲν διεγείρεται ἐσωτερικά, δὲν θέλει οὔτε τὰ ἔξω νὰ βλέπει. Ἄς μὴ λούζεται μαζί με τίς γυναῖκες· γιατί εἶναι κακὸ πρᾶγμα ἢ συνήθεια. Οὔτε νὰ στέλλεται σὲ πλῆθος γυναικῶν.

61. Ἄς ἀκούει συνέχεια ὅλα τὰ σχετικὰ μετὰ τὸν Ἰωσήφ· μετὰ ἄς μάθει τὰ σχετικὰ μετὰ τὴ βασιλεία τῶν οὐρανῶν, τὸ πόση ἀμοιβὴ ἐπιφυλάσσεται στοὺς σῶφρονες ἀνθρώπους. Νὰ τοῦ ὑποσχεθεῖς ὅτι θὰ τοῦ βρεῖς καὶ ὠραία νύφη καὶ ὅτι θὰ τὸ κάμεις κληρονόμο σου. Ἄν δεῖς τὰ ἀντίθετα ἀπειλήσέ το μετὰ κάθε τρόπο καὶ λέγε του· Ἐνθά μπορέσομε, παιδί μου, νὰ βροῦμε ἐνάρετη γυναῖκα, ἂν δὲ προφυλαχθεῖς πάρα πολὺ καὶ δὲν ἐπιδείξεις μεγάλη ἀρετὴ· καὶ ἐφόσον δείξεις ἐγκράτεια, ἀμέσως θὰ σὲ ὀδηγήσω σὲ γάμο'.

62. Πρὸ πάντων ἂν διδάσκεται νὰ μὴ λέγει αἰσχρὰ, θὰ ἔχει τότε ἀπὸ τὴν ἀρχὴ ριζωμένη μέσα του τὴν εὐλάβεια. Νὰ τοῦ μιλάς γιὰ τὴ ὠραιότητα τῆς ψυχῆς. Ἐνστάλαξε μέσα του σωφροσύνη ἀπέναντι στὶς γυναῖκες. Λέγε του ὅτι εἶναι δουλοπρέπεια νὰ περιφρονεῖται ἀπὸ μιὰ δούλη καὶ ὅτι πρέπει ὁ νέος πρὸ πάντων νὰ προσέχει πάρα πολὺ. Γιατὶ ἐκεῖνος ποὺ μιλάει γίνεται ἀντιληπτὸς, ἐνῶ ἐκεῖνος ποὺ βλέπει δὲν γίνεται ἀντιληπτὸς (γιατὶ εἶναι πολὺ γρήγορη αὐτὴ ἡ αἴσθησις), καὶ μπορεῖ, ἐνῶ βρίσκεται μαζί με πολλοὺς νὰ κυριεύσει μετὰ τίς βολές τῶν ματιῶν του τὴ νέα ἐκείνη ποὺ θὰ θελήσει. Ἄς μὴ ἔχει καμιὰ σχέση μετὰ γυναῖκα· χρήματα μὴ τοῦ δίνεις· καμιὰ γυναῖκα νὰ μὴ βλέπει ἐκτὸς ἀπὸ τὴ μητέρα του⁷⁹. Τίποτε τὸ

78. Ὁμιλία 32 εἰς τὸ κατὰ Ἰω. 3 (ΕΠΕ 13,274)· «Εἰ γὰρ αἰσχρολογία καταρροποῖ καὶ δαίμονας καλεῖ, εὐδελον ὅτι ἡ πνευματικὴ ἀνάγνωσις ἀγιάζει καὶ τὴν τοῦ Πνεύματος ἐπισπάται χάριν. Θεῖαί εἰσιν ἐπῶδαι τὰ γράμματα. Ἐπάδωμεν τοίνυν ἑαυτοῖς καὶ τοῖς ἐν τῇ ψυχῇ πάθεσιν τὰ ἀπ' ἐκείνων φάρμακα κατασκευάζωμεν. Ἄν γὰρ εἰδῶμεν, τίνα ἐστὶ τὰ ἀναγινωσκόμενα, μετὰ πολλῆς ταῦτα ἀκουσόμεθα τῆς προθυμίας...».

79. Ὁμιλία Πρὸς τοὺς ἔχοντας παρθένους συνεισάκτους (ΕΠΕ 29,316–318)· «Καίτοι γε ὁ μακάριος Ἰώβ... οὕτως ἐδεδοίκει τὴν τοιαύτην πάλην καὶ ἐνόμιζεν

ὀράτω γυναῖκα πλὴν τῆς μητρός· μηδὲν ἐπεισιέτω αἰσχρόν· τρυφῆς καταφρονεῖτω καὶ τῶν ἄλλων τῶν τοιούτων.

63. Ἔστιν καὶ ἄλλη πύλη, οὐ τοιαύτη μὲν, οἷαί περ αὐται, ἀλλὰ δι' ὄλου τοῦ σώματος διήκουσα, ἣν ἀφὴν προσαγορεύομεν, δοκοῦσα 5 μὲν κεκλειῖσθαι, ὡσπερ δὲ ἀνεωγμένη, οὕτω πάντα ἔνδον παραπέμπουσα. Ταύτην μῆτε ἀπαλοῖς ἱματίοις μῆτε σώμασι προσομιλεῖν ἀφῶμεν. Σκληρὰν αὐτὴν καταστήσωμεν. Ἀθλητὴν τρέφομεν, καὶ τοῦτο ἐννοῶμεν. Μῆτε οὖν στρωμαῖς ἀπαλαῖς μῆτε ἱματίοις κεχρησθῶ. Καὶ ταῦτα μὲν οὕτως ἡμῖν διατετάχθω.

10 64. Φέρε δὴ καὶ εἰς τὴν πόλιν αὐτὴν εἰσελθόντες γράψωμεν νόμους καὶ διαταξώμεθα, ἐπειδὴ τὰ τῶν πυλῶν ἡμῖν ἔχει καλῶς. Πρῶτον δὲ καταμάθωμεν ἀκριβῶς τὰς οἰκίας καὶ τὰ ταμιεῖα τῶν πολιτῶν, ἔνθα μένουσιν, οἳ τε σφοδροὶ οἳ τε ἐκκελυμένοι.

65. Τῷ μὲν οὖν θυμῷ φασιν εἶναι τόπον καὶ οἰκίαν τὸ στῆθος καὶ 15 τὴν ἐν τῷ στῆθει καρδίαν· τῇ δὲ ἐπιθυμία τὸ ἥπαρ· τῷ λογιστικῷ τὸν ἐγκέφαλον. Ἔστι δὲ ἐκείνου μὲν ἀρετὴ καὶ κακία· ἀρετὴ μὲν

ἀδύνατον εἶναι συνοικοῦντα παρθένῳ μένειν ἀσινῆ καὶ καθαρὸν, ὡς μὴ μόνον τῆς συνοικήσεως ταύτης πόρρω καὶ μακρὰν ἑαυτὸν καταστήσαι, ἀλλὰ καὶ τῆς ὄψεως τῆς ἀπλῶς καὶ ἀπὸ συντυχίας γινομένης, καὶ νόμον ἔθηκε τοῖς ὀφθαλμοῖς τοῖς ἑαυτοῦ, μηδὲ ἀπλῶς εἰς παρθένον ἰδεῖν. Ἦιδει γὰρ σαφῶς, ἦδει, ὅτι οὐ μόνον τὸν συνοικοῦντα, ἀλλὰ καὶ τὸν βλέποντα περιέργως εἰς ὄψιν παρθενικὴν δύσκολον, τάχα δὲ καὶ ἀδύνατον, τὴν ἐκεῖθεν διαφυγεῖν βλάβην· διὸ ἔλεγε· «καὶ οὐ συνήσω ἐπὶ παρθένῳ»· καὶ Ὁμιλία 17 εἰς τὸ κατὰ Ματθ. 1-2 (ΕΠΕ 9,586, 588, 590)· «τουτέστιν ὁ ποιούμενος ἔργον τὰ λαμπρὰ σώματα περιεργάζεσθαι καὶ τὰς εὐμόρφους ὄψεις θηρᾶν καὶ ἐστιᾶν τῇ θεᾷ τὴν ψυχὴν καὶ προσηλοῦν τὰ δμματα τοῖς καλοῖς προσώποις. Οὐ γὰρ τὸ σῶμα ἤλθεν ἀπαλλάξαι τῶν πονηρῶν πράξεων μόνον, ἀλλὰ καὶ τὴν ψυχὴν πρό ἐκείνου... Ἄλλως δὲ ἐνταῦθα οὐχ ἀπλῶς τὴν ἐπιθυμίαν ἀναιρεῖ, ἀλλὰ τὴν ἐκ τῆς ὄψεως ἐπιγιγνομένην ἐπιθυμίαν. Ὁ γὰρ σπουδάζων ὄραν τὰς εὐμόρφους ὄψεις αὐτὸς μάλιστα τὴν κάμινον ἀνάπτει τοῦ πάθους καὶ τὴν ψυχὴν αἰχμάλωτον ποιεῖ καὶ ταχέως ἐπὶ τὴν πρᾶξιν ἔρχεται». «Τουτέστιν ὁ ἑαυτῷ τὴν ἐπιθυμίαν συλλέγων, ὁ μηδενὸς ἀναγκάζοντος τὸ θηρίον ἐπεισάγων ἡρεμοῦντι τῷ λογισμῷ. Ἄπαξ μὲν γὰρ καὶ δις καὶ τρις οὕτως ἰδὼν ἴσως δυνήσῃ κρατεῖν· ἂν δὲ συνεχῶς τοῦτο ποιῆς καὶ ἀνάπτῃς τὴν κάμινον, ἀλώσῃ πάντως· οὐ γὰρ ἔξω τῆς ἀνθρωπίνης ἔστηκας φύσεως. Ὁ γὰρ τὴν φλόγα ἀνάψας ἄπαξ καὶ ἀπούσης τῆς ὀφθείσης γυναικὸς πλάττει παρ' ἑαυτῷ διηνεκῶς εἰδῶλα πραγμάτων αἰσchrῶν καὶ ἀπ' αὐτῶν πολλάκις ἐπὶ τὸ ἔργον πρόεισιν».

80. Ὁμιλία Πρὸς τοὺς ἔχοντας παρθένους συνεισάκτους (ΕΠΕ 29,302)· «Καὶ φιλοσόφων δέ τις ἰδὼν τινὰ τῶν αὐτῷ συνόντων καταφιλήσαντα νέον εὐμορφον.

αίσχρὸ νὰ μὴ μπαίνει στὴν ψυχὴ του· νὰ μάθει νὰ περιφρονεῖ τὴν τρυφηλὴ ζωὴ καὶ ὅλα τὰ ἄλλα τὰ παρόμοια.

63. Ὑπάρχει καὶ ἄλλη πύλη, ὄχι τέτοια ὅπως οἱ προηγούμενες, ἀλλὰ μιὰ πύλη ποὺ ἀπλώνεται σ' ὄλο τὸ σῶμα μας, τὴν ὁποία τὴν ὀνομάζουμε ἀφή, ποὺ φαίνεται ὅτι εἶναι κλειστή, ἀλλὰ σὰν νὰ εἶναι ἀνοιχτή, ὅλα ἔτσι τὰ ἀφήνει νὰ περάσουν μέσα. Αὐτὴν τὴν πύλη νὰ μὴ τὴν ἀφήνομε νὰ ἔρχεται σὲ σχέση οὔτε μὲ ἀπαλὰ ἐνδύματα, οὔτε μὲ σώματα⁸⁰. Ἄς σκληραγωγήσομε αὐτὴν. Ἀθλητὴ ἀνατρέφομε, καὶ αὐτὸ ν' ἀποτελεῖ τὴ σκέψη μας. Ἄς μὴ χρησιμοποιεῖ λοιπὸν οὔτε ἀπαλὰ στρώματα οὔτε ἀπαλὰ ἐνδύματα. Ὅλες αὐτὲς λοιπὸν τὶς ἐντολὲς ἔτσι νὰ τὶς ἐφαρμόζετε.

64. Ἐμπρὸς λοιπὸν ἀφοῦ μποῦμε καὶ σ' αὐτὴν τὴν ἴδια τὴν πόλη, ἃς ὀρίσομε νόμους καὶ παραγγέλματα, ἀφοῦ ἔχομε διασφαλίσαι καλὰ τὶς πύλες μας. Καὶ πρῶτα ἃς μάθουμε ποιὲς ἀκριβῶς εἶναι οἱ οἰκίαι καὶ τὰ δωμάτια τῶν πολιτῶν στὰ ὁποῖα μένουν καὶ οἱ ἰσχυροὶ καὶ οἱ ἐξαχρειωμένοι.

65. Τόπος, λένε, καὶ κατοικία τοῦ θυμοῦ εἶναι τὸ στῆθος καὶ ἡ καρδιὰ ποὺ βρίσκεται μέσα στὸ στῆθος, τῆς ἐπιθυμίας τὸ ἦπαρ καὶ τοῦ λογικοῦ ὁ ἐγκέφαλος⁸¹. Στὸ θυμὸ ὑπάγονται ἡ ἀρετὴ καὶ ἡ κα-
ἐθαύμασεν εἰπὼν ὅτι καὶ εἰς πῦρ οὗτος ραδίως ἂν κυβιστήσειεν ὁ ταύτην τολμήσας
 διὰ τοῦ φιλήματος ἀνάσαι ἑαυτῷ κάμινον... εἰ γὰρ ὄψις μόνη τοσαύτην ἐπιτίθησιν ὀδύνην, ὅταν καὶ ἀφή προσῆ τῆς ὄψεως πολὺ παχυτέρα ἀπόλαυσις, μείζονα αἶρει τὴν φλόγα καὶ δριμυτέραν ἐργάζεται τὴν ἀληθδὸνα καὶ χαλεπώτερον ποιεῖ τὸ θηρίον». Καὶ Ὅμιλία 29 εἰς τὴν πρὸς Ἑβρ. 3 (PG 63,206, ΕΠΕ τόμ. 24) «Οἱ τὰ μαλακὰ φοροῦντες ἐν τοῖς οἴκοις τῶν βασιλέων εἰσίν, οἱ δὲ μὴ τὰ τοιαῦτα ἐν οὐρανοῖς. Τὸ γὰρ μαλακὸν ἱμάτιον καὶ τὴν αὐστηρὰν ἐκλύειν ψυχὴν καὶ διακλᾶ καὶ διαχεῖ· κᾶν τραχὺ λάβη σῶμα καὶ σκληρόν, ταχέως διὰ τῆς τοιαύτης τρυφεραγωγίας μαλακὸν ποιεῖ καὶ ἀσθενές. Πόθεν γὰρ οἴεσθε ἐτέρωθεν τὰς γυναῖκας οὕτως εἶναι ἀσθενεῖς, εἰπέ μοι; Ἄρα ἀπὸ φύσεως μόνης; Οὐδαμῶς· ἀλλὰ καὶ ἀπὸ τῆς ἀγωγῆς καὶ τῆς ἀνατροφῆς· ἡ γὰρ σκιατροφία, ἡ ἀργία, τὰ λουτρά, τὰ μύρα, τῶν ἀρωμάτων τὸ πλῆθος, τῆς στρωμνῆς ἡ ἀπαλότης, τοιαύτας αὐτὰς ἀπεργάζεται. Ὅτι δὲ τοῦτο ἐστὶν ἀληθές, αἱ ἐπὶ τῶν ἀγρῶν τρεφόμεναι γυναῖκες τῶν ἀστικῶν ἀνδρῶν εἰσιν ἰσχυρότεραι, καὶ πολλοὺς ἂν τοιούτους καταπαλαίσειεν ἐκεῖναι. Τοῦ δὲ σώματος γενομένου μαλακωτέρου, ἀνάγκη καὶ τὴν ψυχὴν συναπολαύειν τῆς λύμης· τὰ γὰρ πολλὰ καὶ συνδιατίθενται αὐτῆς αἱ ἐνέργειαι τῇ τούτων διαθέσει».

81. Ὅμιλία 17 εἰς τὸ κατὰ Ματθ. 1 (ΕΠΕ 9,586, 588, 594) «Ἀρξάμενος γὰρ ἀπὸ τῶν γενικωτάτων ἐν ἡμῖν παθῶν, θυμοῦ λέγω καὶ ἐπιθυμίας (ταῦτα γὰρ ἐστὶ μάλιστα τὰ τυρρανοῦντα ἐν ἡμῖν καὶ τῶν ἄλλων ὄντα φυσικώτερα) μετὰ πολλῆς τῆς

σωφροσύνη καὶ ἐπιείκεια, κακία δὲ θρασύτης καὶ χαλεπότης· τούτου δ' αὖ πάλιν ἀρετὴ μὲν σωφροσύνη, κακία δὲ ἀσέλγεια· καὶ τοῦ λογιστικοῦ ἀρετὴ μὲν φρόνησις, κακία δὲ ἄνοια. Ὅπως οὖν ἡμῖν αἱ ἀρεταὶ τεχθεῖεν ἐν τοῖς τόποις τούτοις καὶ τοιούτους τίκτοιεν τοὺς πολί-
5 τας, ἀλλὰ μὴ κακοὺς, φροντίσωμεν· καθάπερ γὰρ μητέρες τινὲς τῶν λογισμῶν τὰ πάθη ταῦτα καθεστήκασιν.

66. Ἐλθωμεν τοίνυν ἐπὶ τὸ τυραννικόν, τὸν θυμόν. Οὔτε δὴ παντελῶς ἐκκοπτέον τῷ νέῳ αὐτὸν οὔτε πανταχοῦ κεχρηῆσθαι συγ-
χωρητέον· ἀλλὰ παιδεύωμεν αὐτοὺς ἐκ πρώτης ἡλικίας, ὅταν μὲν
10 αὐτοὶ ἀδικῶνται, φέρειν, εἰ δὲ τινα ἀδικούμενον ἴδοιεν, γενναίως ἐπεξιέναι καὶ τῷ καταπονουμένῳ μετὰ τοῦ προσήκοντος ἀμύνειν μέ-
τρου.

67. Τοῦτο δὲ ἔσται πῶς; Ἐὰν ἐν τοῖς οἰκέταις τοῖς αὐτῶν ἐγγυ-
μνάζονται καὶ φέρωσι καταφρονούμενοι καὶ μὴ χαλεπαίνωσι παρα-
15 κουόμενοι, ἐξετάζωσι δὲ ἀκριβῶς τὰ εἰς ἑτέρους πλημμελούμενα. Πανταχοῦ δὲ ἐν τοῖς τοιούτοις ὁ πατὴρ κύριος, παραβαινομένων μὲν τῶν νόμων χαλεπὸς ὢν καὶ ἀφόρητος, κατορθουμένων δὲ μείλιχος καὶ προσηνὴς καὶ πολλοῖς τὸν παῖδα ἐπάθλοις δωρούμενος. Οὔτω γὰρ καὶ ὁ Θεὸς τὴν οἰκουμένην διοικεῖ τῷ φόβῳ τῆς γεέννης καὶ τῇ
20 τῆς βασιλείας ἐπαγγελίᾳ. Οὔτω δὴ καὶ ἡμεῖς τοὺς παῖδας τοὺς ἑαυ-
τῶν.

αὐθεντίας καὶ ὄσης νομοθέτη προσήκον ἦν, διώρθωσέ τε αὐτὰ καὶ μετὰ πάσης ἐκό-
σμησε τῆς ἀκριβείας». «Καὶ ἐπὶ μὲν τῆς ὀργῆς διορισμὸν τινα τέθεικεν εἰπὼν τὸ, 'εἰκῆ' καὶ 'μάτην', ἐνταῦθα δὲ οὐχ οὕτως, ἀλλὰ καθ' ἅπαξ τὴν ἐπιθυμίαν ἀνεῖλε· καί-
τοι γε ἀμφοτέρα ἔμφυτα, καὶ χρησίμως ἡμῖν ἀμφοτέρα ἔγκειται, καὶ ὀργὴ καὶ ἐπιθυ-
μία· ἢ μὲν ἵνα τοὺς πονηροὺς κολάζωμεν, ἢ δὲ ἵνα παιδοποιῶμεν καὶ τὸ γένος ἡμῖν
συγκρατῆται ταῖς τοιαύταις διαδοχαῖς». Παράγρ. 3· «...ἀλλὰ πανταχοῦ τῆς γνώμης
τῆς πονηρᾶς ἢ κατηγορία. Οὐ γὰρ ὁ ὀφθαλμὸς σου ἐστὶν ὁ ὄρῳν, ἀλλ' ὁ νοῦς καὶ ὁ
λογισμὸς...» καὶ Ὁμιλία 17 εἰς τὴν πρὸς Ἐφεσ. 3 (ΕΠΕ 22,136)· «Ταῦτα δὴ οὖν τὰ
δύο τῆς ψυχῆς εἶδη ρυθμίσαντες καὶ ὑποζεύξαντες τῷ λογισμῷ καθάπερ ἵππους εὐ-
ηνίους, τὴν τε ἐπιθυμίαν καὶ τὸν θυμόν, οὕτως ἐπιστήσωμεν τὸν νοῦν ἠνίοχον, ἵνα
καὶ τὸ βραβεῖον λάβωμεν τῆς ἄνω κλήσεως».

82. Ὁμιλία 16 εἰς τὸ κατ. Ματθ. 7 (ΕΠΕ 9,556)· «Ὁ ὀργιζόμενος τῷ ἀδελφῷ
αὐτοῦ εἰκῆ ἔνοχος ἐστὶ τῇ κρίσει· οὐ γὰρ πάντη τὸ πρᾶγμα ἀνεῖλε· πρῶτον μὲν ὅτι
οὐκ ἐστὶν ἄνθρωπον ὄντα παθῶν ἀπηλλάχθαι· ἀλλὰ κρατεῖν μὲν δυνατόν, ἐκτὸς δὲ
αὐτῶν εἶναι ἀμήχανον. Ἐπειτα δὲ ὅτι καὶ χρήσιμον ταυτὶ τὸ πάθος, ἂν μετὰ τοῦ
προσήκοντος οἶδαμεν αὐτῷ χρηῖσθαι καιροῦ». Καὶ πῖδ κάτω· «Τίς οὖν ὁ προσήκων
τῆς ὀργῆς καιρὸς; Ὅταν μὴ ἑαυτοῖς ἀμύνωμεν, ἀλλ' ἑτέρους σκιρτῶντας ἀγχωμεν

κία· ἀρετὴ εἶναι ἢ σωφροσύνη καὶ ἢ ἐπιείκεια, ἐνῶ κακία ἢ θρασύτητα καὶ ἢ σκληρότητα. Τῆς ἐπιθυμίας πάλι ἀρετὴ εἶναι ἢ σωφροσύνη, ἐνῶ κακία ἢ ἀσέλγεια. Τέλος τοῦ λογικοῦ ἀρετὴ εἶναι ἢ φρόνηση, ἐνῶ κακία ἢ ἀφροσύνη. Ἐὰς φροντίσομε λοιπὸν πῶς θὰ γεννηθῶν οἱ ἀρετῆς στοὺς τόπους αὐτοὺς καὶ οἱ πολῖτες ποῦ θὰ γεννηθῶν μέσα σ' αὐτοὺς νὰ εἶναι τέτοιοι, δηλαδὴ ἐνάρετοι, καὶ ὄχι κακοί· γιὰ αὐτὲς σὰν κάποιες μητέρες γεννοῦν τὰ πάθη αὐτὰ τῶν λογισμῶν.

66. Ἐὰς ἔρθομε λοιπὸν στὸν πιὸ τυραννικὸ πολίτη τῆς πόλεως αὐτῆς, τὸν θυμό. Αὐτὸν λοιπὸν οὔτε νὰ τὸν ξερριζώσομε ἐντελῶς ἀπὸ τὸν νέο, οὔτε νὰ ἀφήσομε νὰ τὸν χρησιμοποιεῖ παντοῦ, ἀλλὰ νὰ ἀσκοῦμε αὐτοὺς ἀπὸ τὴν πρώτη ἡλικία, ὅταν ἀδικοῦνται τὰ ἴδια νὰ ὑπομένουν τὴν ἀδικία, ἂν ὅμως δοῦν κάποιον ἀδικούμενο, νὰ σπεύδουν τότε καὶ μὲ γενναιότητα καὶ μὲ τὸν κατάλληλο τρόπο νὰ ὑπερασπίζονται τὸν ἀδικούμενο⁸².

67. Καὶ πῶς θὰ γίνεῖ αὐτό; Ἐὰν ἀσκοῦνται μὲ τοὺς ὑπηρετές τοὺς ὥστε νὰ δείχνουν ὑπομονὴ ὅταν περιφρονοῦνται καὶ νὰ μὴ θυμώνουν ὅταν δὲν τοὺς ἀκοῦν, καὶ ἐπίσης ἂν ἐξετάζουν μὲ προσοχὴ καὶ ἀκρίβεια τὰ πταίσματά τοὺς ἀπέναντι στοὺς ἄλλους. Καὶ σ' ὅλες αὐτὲς τὶς περιπτώσεις ὁ πατέρας ἔχει τὴν ἐξουσία, ὥστε, ὅταν παραβαίνονται οἱ νόμοι νὰ εἶναι αὐστηρὸς καὶ ἀνυποχώρητος, ἐνῶ ὅταν κατορθώνεται ἡ τήρησή τοὺς νὰ εἶναι μειλίχιος καὶ προσηνής, προσφέροντας στὸ παιδί πολλὰ δῶρα σὰν ἀμοιβή. Γιὰ τὸ ἔτσι καὶ ὁ Θεὸς κυβερνᾷ τὴν οἰκουμένη, μὲ τὸ φόβο τῆς γέεννας καὶ μὲ τὴν ὑπόσχεση τῆς βασιλείας τῶν οὐρανῶν⁸³. Ἐτσι λοιπὸν καὶ ἐμεῖς ὡς παιδαγωγοὺς τὰ παιδιὰ μας.

καὶ ραθυμοῦντας ἐπιστρέφωμεν. Τίς δὲ ὁ μὴ προσήκων; Ὅταν ἑαυτοὺς ἐκδικοῦντες τοῦτο ποιῶμεν».

83. Ὅμιλία 53 εἰς τὸ κατὰ Ματθ. 3 (ΕΠΕ 11,160): «Μὴ τοίνυν, μηδὲ ἡμεῖς πανταχοῦ κολακεύωμεν τοὺς ὑποκειμένους μηδὲ κολακεύεσθαι παρὰ τῶν ἀρχόντων ζητῶμεν. Καὶ γὰρ ἀμφοτέρων δεῖται ἢ τῶν ἀνθρώπων ψυχὴ τῶν φαρμάκων τούτων. Διὰ δὴ τοῦτο καὶ τὰ κατὰ τὴν οἰκουμένην ἅπασαν ὁ Θεὸς οὕτω διοικεῖ, ποτὲ μὲν τοῦτο ποτὲ δὲ ἐκεῖνο ποιῶν, καὶ οὔτε τὰ χρηστὰ μόνιμα οὔτε τὰ λυπηρὰ καθ' ἑαυτὰ ἀφήσιν εἶναι». Καὶ Ὅμιλία 19 εἰς τὴν πρὸς Ἐφ. 2 (ΕΠΕ 21,172): «Μηδὲν πρό τοῦ ρήματος τούτου φθέγγου, Ἐὐχαριστῶ σοι, Δέσποτα'. Καὶ τί λέγω ὑπὲρ τῶν ἐνταῦθα θλίψεων; ὑπὲρ τῆς γεέννης αὐτῆς εὐχαριστεῖν δεῖ τῷ Θεῷ, ὑπὲρ τῶν κολάσεων τῶν ἐκεῖ, ὑπὲρ τῶν τιμωριῶν. Πάνυ γὰρ ἡμᾶς ὠφέλησε τοὺς προσέχοντας ἀντὶ χαλινοῦ

68. Καὶ ἔστωσαν αὐτῶν πολλοὶ πάντοθεν οἱ παροξύνοντες ὥστε ἐγγυμνάζεσθαι καὶ μελετᾶν ἐν τοῖς οἰκείοις φέρειν τὸ πάθος. Καὶ καθάπερ ἐπὶ τῆς παλαιστρας πρὸ τῶν ἀγώνων ἐμμελετῶσι πρὸς τοὺς οἰκείους οἱ ἀθληταί, ὥστε ἐν ἐκείνοις κατορθώσαντες ἀκαταγώνιστοι εἶναι πρὸς τοὺς ἀντιπάλους, οὕτω καὶ ὁ παῖς ἐπὶ τῆς οἰκίας παιδεύεσθω. Καὶ πολλάκις ὁ πατήρ ἢ ὁ ἀδελφὸς ἔστω ὁ μάλιστα τοῦτον ἐπηρεάζων· καὶ ὑπὲρ τῆς ἐκείνου νίκης μάλιστα πάντες σπενδέτωσαν· ἢ ἀμυνέτω τις καὶ ἀντιστήτω παλαίων, ὥστε ἐν ἐκείνῳ αὐτὸν γυμνασθῆναι. Οὕτω δὴ καὶ οἱ παῖδες αὐτὸν παροξυνέτωσαν συ-
10 νεχῶς, καὶ δικαίως καὶ ἀδίκως, ὥστε μανθάνειν πανταχοῦ κρατεῖν τοῦ πάθους. Ἄν μὲν γὰρ ὁ πατήρ παροξύνῃ, οὐδὲν μέγα· τὸ γὰρ τοῦ πατρὸς ὄνομα προκαταλαμβάνον τὴν ψυχὴν οὐκ ἀφήσῃ διαναστῆναι. Ἄλλ' ὁμήλικες, καὶ δοῦλοι καὶ ἐλεύθεροι, τοῦτο ποιεῖτωσαν, ἵνα ἐν ἐκείνοις μανθάνῃ τὴν ἐπιείκειαν.

15 69. Ἔστι καὶ ἕτερον· ποῖον δὴ τοῦτο; Ὅταν ὀργίζηται, ἀναμίμνησκε αὐτὸν τῶν οἰκείων παθημάτων, ὅταν πρὸς τὸν παῖδα χαλεπαίνῃ, εἰ μηδὲν αὐτὸς ἤμαρτεν καὶ οἶος ἂν ἦν ἐν τούτοις ὢν αὐτός. Κἂν ἴδῃς τύπτοντα τὸν παῖδα, τούτου δίκην ἀπαίτησον· κἂν ὑβρίζοντα, καὶ τούτου πάλιν. Μῆτε δὲ μᾶλλον μαλθακὸς ἔστω μῆτε ἄγριος,
20 ἵνα καὶ ἀνὴρ ἦ καὶ ἐπιεικής. Πολλαχοῦ γὰρ αὐτῷ δεῖ τῆς ἀπὸ τοῦ θυμοῦ βοηθείας, οἷον εἴ ποτε καὶ αὐτὸς παῖδας σχοίῃ ἢ δούλων γένοιτο κύριος. Πανταχοῦ δὲ τὸ τοῦ θυμοῦ χρήσιμον· ἐκεῖ δὲ μόνον ἄχρηστον, ὅταν ἑαυτοῖς ἀμύνωμεν. Διὰ τοῦτο καὶ Παῦλος ἐφ' ἑαυτῷ μὲν οὐδέποτε τῷ πράγματι κέχρηται, ἐπὶ δὲ τοῖς ἠδικημένοις μόνον.
25 Καὶ Μωσῆς ἰδὼν ἀδικούμενον ἀδελφὸν ἐχρήσατο τῷ θυμῷ καὶ

τῆς γεέννης ὁ φόβος ταῖς καρδίαις ἡμῶν ἐπιτεθείς».

84. Ὅμιλία 15 εἰς τὴν πρὸς Ἐφ. 4 (ΕΠΕ 21,94). «Ταῦτα ἡμῖν νῦν οὐχ ὑπὲρ ἐκείνων εἴρηται, ἀλλ' ὑπὲρ ὑμῶν τῶν ἐλευθέρων, ὥστε μηδὲν ἄσεμνον μηδὲν αἰσχρὸν ποιεῖν, ὥστε μὴ βλάπτειν ἑαυτάς. Ἐὰν ἐν τῇ οἰκίᾳ ταῦτα παιδευθεῖσα ἐπὶ τῆς θεραπαινίδος καὶ προσηνῆς ἦς καὶ μὴ χαλεπῆ, πολλῶ μᾶλλον ἐπὶ τοῦ ἀνδρὸς ἔση τοιαύτη. Εἰ γὰρ ἐξουσίας οὔσης μηδὲν τοιοῦτον ἐργαζομένη δειχθῆς, πολλῶ μᾶλλον ἔνθα τὸ κωλύόν ἐστὶν οὐδὲν ἐργάσῃ τοιοῦτον... Θές τῷ στόματι χαλινόν, κἂν ἐγγυμνασθῆς θεραπαινίδα ἀντιλέγουσαν φέρειν γενναίως, πρὸς τὴν ὁμότιμον οὐδὲ ὑβρίζουσαν δυσχερανεῖς· μὴ δυσχεραίνουσα δὲ τὴν ἄκραν φιλοσοφίαν κατώρθωσας».

85. Ὅμιλία 9 εἰς τὴν Α' πρὸς Τιμ. 2 (ΕΠΕ 23,270) «Οὕτω γὰρ δεῖ ἐκ τῆς πατρικῆς οἰκίας ἐξιέναι πρὸς γάμον, καθάπερ ἀθλητὴν ἐκ τῆς παλαιστρας, πᾶσαν δι'

68. Καὶ ἄς εἶναι πολλοὶ ἐκεῖνοι ποῦ θὰ τὰ παροξύνουν ἀπὸ παντοῦ, ὥστε νὰ ἀσκοῦνται καὶ νὰ μαθαίνουν νὰ ὑπομένουν τὸ πάθος αὐτὸ τοῦ θυμοῦ πρὸς τοὺς δικούς τους⁸⁴. Καὶ ὅπως ἀκριβῶς στὴν παλαίστρα πρὶν ἀπὸ τοὺς ἀγῶνες ἀσκοῦνται οἱ ἀθλητὲς ἔχοντας ἀντιπάλους τοὺς δικούς τους⁸⁵, ὥστε, κατορθώνοντας νὰ νικήσουν ἐκείνους, νὰ εἶναι ἀκατανίκητοι ἀπὸ τοὺς πραγματικούς ἀντιπάλους τους, ἔτσι καὶ τὸ παιδὶ νὰ ἀσκεῖται στὸ σπῆτι του. Καὶ πολλὰς φορὲς ὁ πατέρας ἢ ὁ ἀδελφός του ἄς εἶναι ἐκεῖνος ποῦ θὰ τὸ παρενοχλεῖ πιὸ πολὺ ἀπ' ὄλους, καὶ ὅλοι νὰ ἐπιδιώκουν ἐκεῖνο πάντοτε νὰ εἶναι ὁ νικητής· ἢ νὰ ἀμύνεται κανεὶς καὶ ν' ἀντιστέκεται παλεύοντας μαζί του, ὥστε αὐτὸ νὰ ἀσκηθεῖ μὲ ἀντίπαλό του ἐκεῖνον. Κατὰ τὸν ἴδιο λοιπὸν τρόπο νὰ τὸν ἐρεθίζουν συνέχεια καὶ οἱ δοῦλοι, καὶ δίκαια καὶ ἄδικα, ὥστε νὰ μαθαίνει παντοῦ νὰ ἐξουσιάζει τὸ πάθος τοῦ θυμοῦ. Γιατί, ἂν τὸ ἐρεθίσαι ὁ πατέρας, δὲν εἶναι αὐτὸ καθόλου σπουδαῖο· γιατί τὸ ὄνομα τοῦ πατέρα συγκρατῶντας ἀπὸ τὴν ἀρχὴ τὴν ψυχὴ του δὲν τὸ ἀφήνει νὰ ὀργισθεῖ. Γι' αὐτὸ αὐτὸ νὰ τὸ κάμνουν οἱ συνομίληκοί του, οἱ δοῦλοι καὶ οἱ ἐλεύθεροι, ὥστε νὰ ἀσκεῖται στὴν ἐπιείκεια δεχόμενο ἀπὸ ἐκείνους τὰ ἐρεθίσματα.

69. Ὑπάρχει καὶ ἄλλος τρόπος ἀσκήσεως. Ποιὸς λοιπὸν εἶναι αὐτός; Ὅταν ὀργίζεται, ὑπενθύμιζε του τὰ δικά του πταίσματα, ὅπως ὅταν ὀργίζεται κατὰ τοῦ δούλου, ἂν ἐκεῖνος δὲν ἔσφαλε σὲ τίποτε, καὶ πῶς θὰ τοῦ φαινόταν αὐτὸ ἂν τὸ ἴδιο βρισκόταν στὴ θέση αὐτοῦ. Ἄν πάλι δεῖς νὰ χτυπάει τὸ δούλο, τιμώρησέ το ἀμέσως· ἂν τὸν βρίζει, καὶ γι' αὐτὸ πάλι τιμώρησέ το. Καὶ γενικὰ νὰ μὴ εἶναι οὔτε πάρα πολὺ μαλακό, οὔτε σκληρό, ὥστε καὶ ἄνδρας νὰ εἶναι καὶ ἐπιεικής. Γιατί παντοῦ χρειάζεται τὴ βοήθεια τοῦ θυμοῦ, ὅπως ἂν κάποτε καὶ τὸ ἴδιο ἀποκτήσει παιδιὰ ἢ γίνεи κύριος δούλων. Παντοῦ λοιπὸν ὁ θυμὸς εἶναι χρήσιμος, καὶ τότε μόνο εἶναι ἄχρηστος, ὅταν χρειάζεται νὰ ὑπερασπισθοῦμε τὸν ἑαυτὸ μας. Γι' αὐτὸ καὶ ὁ Παῦλος ποτὲ δὲν χρησιμοποιεῖ αὐτὸν γιὰ τὸν ἑαυτὸ του, ἀλλὰ μόνο ὅταν χρειάζεται νὰ ὑπερασπισθεῖ τοὺς ἀδικημένους. Καὶ ὁ Μωϋσῆς χρησιμοποίησε τὸ θυμὸ ὅταν εἶδε τὸν ἀδελφὸ του νὰ ἀδικεῖται καὶ μὲ μεγάλη γενναιότητα μάλιστα, αὐτὸς ἀκριβείας ἔχουσιν τὴν ἐπιστήμην, καθάπερ ζύμην ὀφείλουσιν τὸ ὄλον φύραμα εἰς τὸ ἑαυτῆς μεταστῆναι κάλλος».

μάλα γενναίως, ὁ πρῶτατος πάντων ἀνθρώπων· ἐπειδὴ δὲ ὑβρίσθη, οὐκέτι ἡμύνατο, ἀλλ' ἔφυγεν. Καὶ ταῦτα ἀκούέτω τὰ διηγήματα· ὅταν μὲν γὰρ τὰς πύλας ἔτι κοσμῶμεν, ἐκείνων τῶν ἀφελεστέρων χρεία, ὅταν δὲ εἰσελθόντες τοὺς πολίτας ρυθμίζωμεν, καὶ τούτων τῶν ὑψη-
5 λωτέρων καιρὸς διηγημάτων. Ὡστε οὗτος αὐτῷ εἷς νόμος ἔστω, μηδέποτε ἑαυτῷ ἀμύνειν ὑβριζομένῳ ἢ κακῶς πάσχοντι καὶ μηδέποτε ἕτερον περιορᾶν τοῦτο ὑπομένοντα.

70. Ἔσται δὲ καὶ ὁ πατὴρ πολλῶν βελτίων ἐν τῷ ταῦτα διδάσκειν καὶ ἑαυτὸν ρυθμίζων· εἰ γὰρ καὶ μὴ δι' ἕτερόν τι, ἀλλ' ὥστε μὴ τὸ
10 παράδειγμα διαφθεῖραι πολλῶν βελτίων ἔσται ἑαυτοῦ. Ὡστε διδασκέσθω καταφρονεῖσθαι, διαπτύεσθαι. Μηδένα ἀπαιτεῖτω παρὰ οἰκετῶν οἷα ἐλεύθερος, ἀλλὰ τὰ πλείω ἑαυτῷ διακονεῖτω. Ἐκεῖνα δὲ μόνον οἱ παῖδες ὑπηρετήτωσαν, ὅσα οὐχ οἷόν τε αὐτὸν ἑαυτῷ διακονήσασθαι· οἷον μαγειρεύειν οὐ δυνατὸν ἐλεύθερον· οὐ γὰρ χρὴ τῶν
15 πόνων ἀφέμενον τῶν ἐλευθέρῳ προσηκόντων τούτοις ἑαυτὸν διδόναι. Ἄν μέντοι δέη τοὺς πόδας τοὺς ἑαυτοῦ περιπλύνειν, μηδέποτε τοῦτο ποιεῖτω δοῦλος, ἀλλ' αὐτὸς ἑαυτῷ· καὶ προσηνῆ τοῖς οἰκέταις ἐργάσῃ τὸν ἐλεύθερον καὶ πολὺ ποθεινόν. Μηδὲ ἱμάτιόν τις ἐπιδιδότω· μηδὲ ἐν βαλανείῳ περιμενέτω τὴν παρ' ἑτέρου θεραπείαν, ἀλλὰ
20 παρ' ἑαυτοῦ πάντα ποιεῖτω· τοῦτο καὶ εὖρωστον αὐτὸν καὶ ἄτυφον καὶ προσηνῆ ἐργάζεται.

71. Δίδασκε αὐτὸν καὶ τὰ περὶ τῆς φύσεως καὶ τί μὲν δοῦλος, τί δὲ ἐλεύθερος. Λέγε αὐτῷ· παιδίον, οὐκ ἦσαν δοῦλοι τὸ παλαιὸν ἐπὶ τῶν προγόνων τῶν ἡμετέρων, ἀλλ' ἡ ἁμαρτία τὴν δουλείαν εἰσήγα-
25 γεν. Ἐπειδὴ γὰρ τις εἰς τὸν πατέρα ἐγένετο ὑβριστής, ταύτην ἔτισε

86. Ἀριθμ. 12,3. 87. Ἐξ. 2,11-15.

88. Ὁμιλία 22 εἰς τὴν πρὸς Ἐφ. 2 (ΕΠΕ 21,278). «Μὴ νομίσης», φησὶν, «ὅτι τὰ εἰς τὸν δοῦλον ὡς εἰς δοῦλον γινόμενα οὕτως ἀφήσει. Οἱ μὲν γὰρ ἐξωθεν νόμοι διαφορὰν ἴσασι τούτων τῶν γενῶν ἅτε ἀνθρώπων ὄντες νόμοι· ὁ δὲ νόμος ὁ τοῦ κοινοῦ Δεσπότη οὐδεμίαν οἶδε διαφορὰν, ἅτε κοινῇ πάντας εὐ ποιῶν καὶ πᾶσι τῶν αὐτῶν μεταδιδούς. Εἰ δὲ τις ἔροίτο, πόθεν ἡ δουλεία καὶ διὰ τί εἰς τὸν βίον εἰσῆλθε τὸν ἀνθρώπινον (καὶ γὰρ οἶδα πολλοὺς καὶ ἐρωτῶντας τὰ τοιαῦτα ἠδέως καὶ μαθεῖν βουλομένους), ἐγὼ πρὸς ὑμᾶς ἐρῶ· ἡ πλεονεξία τὴν δουλείαν ἔτεκεν, ἡ βαναυσία, ἡ ἀπληστία. Ἄμαρτία τὸ πρᾶγμα ἔτεκεν, ἡ εἰς τοὺς πατέρας ὑβρις...».

89. Γεν. 9,20-25.

πού ἦταν ὁ πιὸ πρᾶος ἀπὸ ὅλους τοὺς ἀνθρώπους⁸⁶. ὅταν ὅμως δέχθηκε τὴν προσβολή, δὲν ἀμύνθηκε, ἀλλ' ἔφυγε⁸⁷. Καὶ αὐτὰ τὰ διηγήματα ἃς τὰ ἀκούει· γιατί, ὅταν ἀκόμη κοσμοῦμε τὶς πύλες, χρειάζονται ἐκεῖνα τὰ διηγήματα πού εἶναι πιὸ ἀπλά, ὅταν ὅμως μποῦμε μέσα καὶ φροντίζομε γιὰ τὴ διακυβέρνηση τῶν πολιτῶν, τότε εἶναι καιρὸς νὰ γίνεи χρήση καὶ αὐτῶν τῶν ὑψηλοτέρων διηγημάτων. Συμπέρασμα· αὐτὸς ἃς εἶναι ἓνας νόμος γι' αὐτό· ποτὲ νὰ μὴ ὑπερασπίζεται τὸν ἑαυτό του ὅταν προσβάλλεται ἢ κακοπαθεῖ καὶ ποτὲ νὰ μὴ δείχνει ἀδιαφορία ὅταν αὐτὸ τὸ παθαίνει ἄλλος.

70. Ἄλλα καὶ ὁ πατέρας θὰ γίνεи πολὺ πιὸ καλῦτερος ρυθμίζοντας καὶ τὴ δική του συμπεριφορὰ μὲ τὸ νὰ διδάσκει αὐτὰ στὸ παιδί· ἂν ὄχι γιὰ τίποτε ἄλλο, ἀλλὰ στὴν προσπάθειά του νὰ μὴ διαφθείρει αὐτὸ μὲ τὸ παράδειγμά του, θὰ γίνεи πολὺ πιὸ καλῦτερος ἀπὸ ὅ,τι εἶναι. Ἄς διδάσκεται λοιπὸν νὰ περιφρονεῖται, νὰ προσβάλλεται. Τίποτε νὰ μὴ ζητεῖ νὰ τοῦ δοθεῖ ἀπὸ τοὺς δούλους ἐπειδὴ εἶναι ἐλεύθερο, ἀλλὰ τὰ περισσότερα γιὰ τὸν ἑαυτό του νὰ τὰ κάμνει τὸ ἴδιο. Σ' ἐκεῖνα μόνο οἱ δοῦλοι νὰ τὸ ὑπηρετοῦν, ὅσα δὲν μπορεῖ τὸ ἴδιο νὰ τὰ κάμει γιὰ τὸν ἑαυτό του· γιὰ παράδειγμα, δὲν εἶναι δυνατὸ νὰ μαγειρεῦει ὁ ἐλεύθερος· γιατί δὲν πρέπει, παραμερίζοντας τοὺς κόπους πού ἀπαιτοῦνται γιὰ τὸν ἐλεύθερο, νὰ ἐπιδίδεται στὸ ἔργο αὐτό. Ἄν ὅμως χρειάζεται νὰ πλύνει τὰ πόδια του, ποτὲ αὐτὸ νὰ μὴ τὸ κάμνει ὁ δοῦλος, ἀλλὰ τὸ ἴδιο νὰ τὰ πλένει· γιατί ἔτσι θὰ κάνει τὸν ἐλεύθερο στὸ δοῦλο καὶ προσηνῆ καὶ πολὺ ἀγαπητό. Οὔτε τὰ ροῦχα του νὰ τοῦ τὰ φέρνει ἄλλος· οὔτε στὸ λουτρὸ νὰ περιμένει νὰ ὑπηρετηθεῖ ἀπὸ ἄλλον, ἀλλ' ὅλα νὰ τὰ κάμνει μόνο του· αὐτὸ καὶ εὐρωστο θὰ τὸ κάμει καὶ ταπεινὸ καὶ προσηνές.

71. Δίδασκέ το καὶ τὰ σχετικὰ μὲ τὴ φύση τοῦ ἀνθρώπου, τί εἶναι δηλαδὴ δοῦλος καὶ τί ἐλεύθερος⁸⁸. Λέγε του· ‘παιδί μου, τὴν παλιὰ ἐποχὴ καὶ στίς ἡμέρες τῶν προγόνων μας δὲν ὑπῆρχαν δοῦλοι, ἀλλ' ἡ ἁμαρτία ἔφερε τὴ δουλεία. Ἐπειδὴ δηλαδὴ κάποιος συμπεριφέρθηκε ὑβριστικὰ πρὸς τὸν πατέρα του, τιμωρῆθηκε μὲ αὐτὴ τὴν τιμωρία, ὥστε νὰ γίνεи δοῦλος τῶν ἀδελφῶν του⁸⁹. Πρόσεχε λοιπὸν νὰ μὴ γίνεις δοῦλος τῶν δούλων. Γιατί, ἂν ὀργίζεσαι ὅπως ἀκριβῶς ἐκεῖνοι καὶ κάμνεις ὅλα ἐκεῖνα πού κάμνουν αὐτοὶ

τὴν δίκην, ὥστε δοῦλος γενέσθαι τῶν ἀδελφῶν. Ὅρα τοίνυν μὴ τῶν δούλων ἦς δοῦλος. Ἐὰν γὰρ ὀργίζῃ καθάπερ ἐκεῖνοι καὶ πάντα πράττης τὰ αὐτὰ καὶ μηδὲν αὐτῶν πλέον ἔχῃς κατὰ τὴν ἀρετὴν, οὐδὲ κατὰ τὴν ἀξίαν ἔξεις. Σπούδαζε τοίνυν κύριος αὐτῶν εἶναι καὶ γίνεσθαι μὴ τούτῳ, ἀλλὰ τοῖς τρόποις, μήποτε αὐτὸς ἐλεύθερος ὢν δοῦλος τούτων εὐρεθῆς. Ἦ οὐχ ὀρᾶς πόσοι πατέρες παῖδας μὲν ἀπεκῆρυξαν, δούλους δὲ εἰς τὴν ἐκείνων τάξιν εἰσήγαγον; Σκόπει τοίνυν ὅπως μηδὲν τοιοῦτον γένηται· ἐγὼ μὲν γὰρ οὔτε βούλομαι οὔτε εὐχομαι, σὺ δὲ ἀμφοτέρων τούτων κύριος'.

10 72. Οὕτω καταπράυνε τὸν θυμόν, ὡς ἀδελφοῖς κελεύων αὐτὸν κεχρηῆσθαι τοῖς οἰκέταις καὶ διδάσκων τὰ περὶ τῆς φύσεως, τὰ τοῦ Ἰωβ ῥήματα λέγων πρὸς αὐτόν· «εἰ δὲ καὶ ἐφαύλισα», φησὶν, «κρίμα θεράποντός μου ἢ θεραπαίνης κρινομένων αὐτῶν πρὸς με, τί γὰρ ποιήσω, ἐὰν ἔτασίν μου ποιήσῃ Κύριος; Ἐὰν δὲ καὶ ἐπισκοπήν, τίνα ἀπόκρισιν ποιήσομαι; Πότερον, οὐχ ὡς ἐγὼ ἐγενόμην ἐν γαστρὶ καὶ ἐκεῖνοι γεγόνασιν; Γεγόναμεν δὲ ἐν τῇ αὐτῇ κοιλίᾳ». Καὶ πάλιν· «εἰ δὲ καὶ πολλάκις εἶπον αἱ θεράπαιναί μου· τίς ἂν δῶῃ ἡμῖν τῶν σαρκῶν αὐτοῦ πλησθῆναι; Λίαν μου χρηστοῦ ὄντος».

73. Ἦ ἀπλῶς σοι δοκεῖ ὁ Παῦλος τὸν οἰκίας οὐκ εἰδότα προεστάναι οὐδὲ ἐπὶ τῆς ἐκκλησίας ἀγειν προστασίαν; Λέγε τοίνυν· ἂν ἴδῃς γραφίδα ἀπολωλυῖαν ἢ κάλαμον διακλασθέντα ὑπὸ τοῦ οἰκέτου,

90. Ὁμιλία εἰς τὴν Πεντηκοστὴν καὶ εἰς τὴν Ἄνναν 3 (PG 54,636)· «Διὰ γὰρ τοῦτο φιλεῖσθαι παρὰ τῶν γεννησάντων ἡμᾶς κατεσκεύασεν ὁ Θεός, ἵνα παιδευτὰς ἔχωμεν ἀρετῆς. Οὐ γὰρ τὸ σπεῖραι ποιεῖ πατέρα μόνον, ἀλλὰ τὸ παιδεῦσαι καλῶς· οὐδὲ τὸ κυῆσαι μητέρα ἐργάζεται, ἀλλὰ τὸ θρέψαι καλῶς. Καὶ ὅτι τοῦτό ἐστιν ἀληθές καὶ οὐχ ἡ φύσις, ἀλλ' ἡ ἀρετὴ ποιεῖ πατέρας, αὐτοὶ συνομολογήσαιεν ἂν οἱ γονεῖς. Τοὺς γοῦν υἱοὺς τοὺς ἑαυτῶν πολλάκις, ἐπειδὴν φαύλους ἴδωσι γενομένους καὶ εἰς πονηρίαν ἀποσκιρτήσαντας, τῆς συγγενείας τῆς ἑαυτῶν ἐκκόπτουσιν ἀποκηρύττοντες, ἐτέρους ποιοῦντες υἱοὺς οὐδαμῶθεν αὐτοῖς πολλάκις προσήκοντας». Καὶ Ὁμιλία 21 εἰς τὴν πρὸς Ἐφ. 1 (ΕΠΕ 21,250)· «Μὴ παροργίζετε τὰ τέκνα ὑμῶν, οἷον πολλοὶ ποιοῦσιν ἀποκληρονόμους ἐργαζόμενοι καὶ ἀποκηρύκτους ποιοῦντες καὶ φορτικῶς ἐπικείμενοι, οὐχ ὡς ἐλευθέρους, ἀλλ' ὡς ἀνδραποδώδεις».

91. Ἰωβ 31,13–15.

92. Ἰωβ 31,31 καὶ Ὁμιλία εἰς τὸν Ἰωβ (PG 64,640AB)· «Οὕτω καὶ ἡμεροσ οὐ μόνον πρὸς τοὺς ἄλλους, ἀλλὰ καὶ πρὸς τοὺς οἰκέτας ἐδείκνυτο· ἐντεῦθεν ἐπιείκεια ἅπασα, ὅταν πρὸς τὸ ὑποτεταγμένον φιλόφρονος τις ἦ καὶ μὴ βίαιος· ἔλεγον γοῦν οἱ θεράποντες· 'τίς ἂν δῶῃ ἡμῖν τῶν σαρκῶν αὐτοῦ ἐμπλησθῆναι;' Ἐνταῦθα τὸν

καὶ δὲν ἔχεις τίποτε περισσότερο ἀπ' αὐτοὺς ὡς πρὸς τὴν ἀρετὴν, δὲν θὰ ἔχεις οὔτε καὶ κατὰ τὴν ἀξία. Φρόντιζε λοιπὸν νὰ εἶσαι κύριος αὐτῶν καὶ νὰ γίνεσαι ὄχι μὲ αὐτὸ ἀλλὰ μὲ τοὺς τρόπους, γιὰ νὰ μὴ συμβεῖ, ἐνῶ εἶσαι ἐλεύθερος, νὰ γίνεις δοῦλος αὐτῶν. Ἡ δὲ βλέπεις πόσοι πατέρες ἀποκήρυξαν τὰ παιδιά τους καὶ ἔβαλαν στὴ θέση ἐκείνων τοὺς δούλους⁹⁰; Πρόσεχε λοιπὸν νὰ μὴ συμβεῖ τίποτε τέτοιο· γιατί ἐγὼ οὔτε τὸ θέλω οὔτε καὶ τὸ εὐχομαι, ἀλλὰ κύριος καὶ τῶν δύο εἶσαι σύ.

72. Ἔτσι καταπραΰνε τὸ θυμὸ του, συνιστώντας αὐτὸ νὰ συμπεριφέρεται πρὸς τοὺς δούλους σὰν πρὸς ἀδελφοὺς καὶ διδάσκοντάς το τὰ σχετικὰ μὲ τὴν ἀνθρώπινη φύση, λέγοντάς του τὰ λόγια τοῦ Ἰώβ· «ἂν» λέγει, «περιφρόνησα καὶ καταπάτησα τὸ δίκιο τῶν ὑπηρετῶν ἢ τῶν ὑπηρετριῶν μου, ὅταν εἶχαν διαφορὲς μαζί μου, τί θὰ κάνω ἐγὼ ὅταν ὁ Κύριος θὰ μὲ δικάσει; Ὅταν θὰ μὲ ἐπισκεφθεῖ γιὰ νὰ μὲ κρίνει, ποιά ἀπολογία θὰ ἔχω νὰ δώσω; Τί δηλαδὴ; Δὲν ἔλαβα κι ἐγὼ ὑπαρξὴ μέσα στὴν κοιλιά τῆς μητέρας μου ὅπως καὶ ἐκεῖνοι; Ναί, λάβαμε τὴν ὑπαρξὴ μέσα στὴν κοιλιά κατὰ τὸν ἴδιο τρόπο»⁹¹. Καὶ πάλι· «μήπως οἱ ὑπηρετρίδες μου εἶπαν καὶ ξαναεῖπαν, ποιὸς θὰ μᾶς δώσει νὰ χορτάσομε ἀπὸ τὸ πλούσιο τραπέζι ποὺ στρώνει γιὰ τὸν ἑαυτό του; Δὲν τὸ εἶπαν, γιατί ἐγὼ ἤμουν πολὺ καλὸς ἀπέναντί τους»⁹².

73. Ἡ νομίζεις ὅτι ὁ Παῦλος εἶπε τυχαῖα ὅτι ἐκεῖνος ποὺ δὲν γνωρίζει νὰ διοικεῖ τὸ σπίτι του, δὲν πρέπει ν' ἀναλαμβάνει τὴ διοίκηση τῆς Ἐκκλησίας⁹³; Λέγε του λοιπὸν· ἂν δεῖς ὅτι ὁ ὑπηρε-

ἔρωτα διηγεῖται τῶν οἰκετῶν τὸν μανικόν, ὃν περὶ αὐτὸν εἶχον, διακαεῖς αὐτοῦ καταστάντες ἐρασταί, ἀφ' ὧν αὐτὸς εἰς αὐτοὺς ἐπεδείκνυτο. Οὕτω γάρ, φησίν, ἔξεκρέμαντό μου, οὕτως ἀντεῖχοντο, οὕτως ἦσαν προσηλωμένοι, οὕτως ἐρῶντες, ὡς ἐπιθυμεῖν καὶ αὐτῶν ἐμπλησθῆναι τῶν σαρκῶν διὰ τὸ σφόδρα φιλεῖν καὶ ἐκκαίεσθαι· οὕτω λίαν ἤμην ταῖς θεραπαίναις χρηστὸς καὶ γλυκὺς, ὡς εἶ οἶόν τε ἦν καὶ αὐτῶν μου τῶν σαρκῶν ἐμφορηθῆναι, ἠδέως ἂν τοῦτο ἐποίουν». Καὶ Ὁμιλία Πρὸς τοὺς καταλειφθέντας 4 (PG 63,433)· «Εἶδες συντετριμμένην διάνοιαν καὶ τῶν ἀνθρώπων τὴν φύσιν ἐπισκεπτομένην μετὰ ἀκριβείας καὶ εἰδυῖαν, τί δοῦλος, τί ἐλεύθερος, τοῦτο τὸ ὑπὸ πολλῶν περιφερόμενον; Διὸ καὶ λογισμὸν ἔθηκε τὸν ἅπαντας ἀνθρώπους πείθοντα μηδὲν πλέον φρονεῖν τῶν οἰκετῶν, κἂν μυριάκις ὧσιν δεσπότηαι. Τὰ γὰρ ὀνόματα ταῦτα, ὁ δοῦλος καὶ ἐλεύθερος, ὀνόματα μὲν ἐστὶ μόνον ψιλὰ, πραγμάτων ἔρημα· ἡ δὲ δουλεία ἐν ἁμαρτία καὶ ἡ ἐλευθερία ἐν δικαιοσύνῃ ὀρίζεται».

93. Α' Τιμ. 3,4-5.

μὴ ὀργίζου μηδὲ ὑβρίσης, ἀλλ' ἔσο συγγνωμονικός, ἔσο εὐπαραίτητος' (οὕτως ἀπὸ τῶν μικρῶν καὶ τὰς μεγάλας οἴσει ζημίας). ἢ ἰμάντα περὶ τὴν πινακίδα ἀπολωλυῖαν ἢ ἄλυσιν χαλκῆν'. Χαλεποὶ γὰρ ἐν ταῖς τῶν τοιούτων ἀπωλείαις οἱ παῖδες καὶ μᾶλλον ἂν τὴν ψυχὴν
 5 προεῖντο ἢ τὸν περὶ ταῦτα γενόμενον κακὸν ἀτιμώρητον ἀφεῖεν ἄν. Ἐκεῖ τοίνυν τὸ τραχὺ μαλασσέσθω τοῦ θυμοῦ. Εὖ γὰρ ἴσθι, ὅτι ὁ περὶ ταῦτα ἀργὸς καὶ ἐπιεικὴς καὶ ἀνὴρ γενόμενος εὐκόλως οἴσει ζημίαν ἅπασαν. Ὅταν τοίνυν πινακίδα ἔχων ἐκ ξύλου μὲν καλοῦ πεποιημένην, καθαρὰν δὲ πάνυ καὶ ρύπου ἀπηλλαγμένην, εἶτα ἐν
 10 ἐκείνῃ ἀλύσεις χαλκαῖ καὶ γραφίδες οὐδὲν ἀργύρου ἀποδέουσαι καὶ ἕτερα τοιαῦτα παιδικά, καὶ ἀπολέση ἢ διαφθεῖρῃ ὁ ἀκόλουθος, εἶτα ἐκεῖνος μὴ ὀργισθῆ, μεγίστης φιλοσοφίας ἤδη τεκμήριον ἐπεδείξατο. Καὶ μὴ εὐθέως ὠνήση, ὥστε μὴ σβέσαι τὸ πάθος, ἀλλ' ὅταν ἴδῃς οὐκέτι δεόμενον οὐδὲ πάσχοντά τι, τότε θεράπευσον τὸ τραχυνθέν.

15 74. Οὐκ ἔστι ταῦτα περὶ μικρῶν· περὶ πολιτείας ἡμῖν τῆς οἰκουμένης ἐστὶν ὁ λόγος. Παιδεύε αὐτὸν καὶ προτιμᾶσθαι, ἂν ἀδελφὸν ἔχη νεώτερον· εἰ δὲ μὴ τοῦτο, καὶ τὸν οἰκέτην· καὶ γὰρ καὶ τοῦτο τῆς μεγίστης φιλοσοφίας.

75. Τὸν μὲν οὖν θυμὸν οὕτω μάλαττε, ὥστε ἡμῖν ἐπεικεῖς τίκτειν
 20 τοὺς λογισμούς· ὅταν γὰρ μηδενὶ προσπάσχη, ὅταν ζημίαν φέρῃ, ὅταν μὴ δέηται θεραπείας, ὅταν τιμωμένου ἐτέρου μὴ ἀγανακτῆ, πόθεν ὀργιεῖται λοιπόν;

76. Ὡρα δὴ λοιπὸν ἐπὶ τὴν ἐπιθυμίαν ἰέναι. Ἐκεῖ καὶ διπλῆ ἢ σωφροσύνη καὶ διπλῆ ἢ βλάβη, οἶμαι, ὥστε μῆτε αὐτὸν καταπορ-

94. Ὁμιλία 4 εἰς τὴν πρὸς Γαλ. 3 (ΕΠΕ 20,334): «...ὁ δὲ ὀλοφυρμὸς οὐκ ἐπιπλήξεως μόνης, ἀλλὰ καὶ κολακείας ἐστίν· οὔτε γὰρ τραχύνει ὡσπερ ἡ ἐπίπληξις, οὔτε χαλᾷ καθάπερ ἡ θεραπεία, ἀλλ' ἔστι μεμιγμένον φάρμακον, καὶ πολλὴν ἔχει τὴν ἰσχὺν πρὸς παραίνεσιν».

95. Ὁμιλία Πρὸς πιστὸν πατέρα 8 (PG 47,360-362): «Μικρὸν εἰς ἀσελγείας λόγον ἢ πορνεία λοιπόν. Ἀγαπητὸν γὰρ εἶναι δοκεῖ τὸ δυνηθῆναι τὰ δίκτυα ταῦτα διαφυγεῖν, καὶ κινδυνεῦει λοιπὸν περιττὸν εἶναι τὸ τῶν γυναικῶν γένος, τῶν νέων ἂντ' ἐκείνων πάντα τὰ ἐκείνων πληρούντων. Καὶ οὐ τοῦτό πω τὸ δεινόν, ἀλλ' ὅτι καὶ μετὰ πολλῆς τολμᾶται τῆς ἀναιδεΐας μῦσος τοσοῦτον, καὶ νόμος γέγονεν ἢ παρανομία. Οὐδεὶς δέδοικεν οὐδὲ τρέμει λοιπόν· οὐδεὶς αἰσχύνεται οὐδὲ ἐρυθριᾷ, ἀλλὰ καὶ ἐγκαλλωπίζεται τῷ γέλωτι τούτῳ, καὶ μαίνεσθαι δοκοῦσιν οἱ σωφρονοῦντες καὶ παραπαίειν οἱ νουθετοῦντες· κἂν μὲν ἀσθενέστεροι τύχῳσιν ὄντες, συνεκόπησαν ταῖς πληγαῖς· ἂν δὲ δυνατωτέρω, χλευάζονται, γελῶνται, μυρίοις πλύνονται

της σου ἔχασε τὸ μολύβι σου ἢ ἔσπασε τὸν κονδυλοφόρο σου, νὰ μὴ ὀργισθεῖς οὔτε νὰ τὸν βρίσεις, ἀλλὰ νὰ εἶσαι συγχωρητικό, καὶ νὰ μὴ ζητᾶς νὰ σοῦ τὰ ἀντικαταστήσει' (ἔτσι ἀπὸ τὶς μικρὲς θὰ μάθεις νὰ ὑπομένεις καὶ τὶς μεγάλες ζημιές)· ἢ ἂν σοῦ ἔχασε τὸ λουρὶ τῆς πλάκας σου ἢ τὴ χάλικη ἀλυσίδα'. Γιατὶ τὰ παιδιὰ εἶναι πολὺ αὐστηρὰ ὅταν χάνονται τέτοια πράγματα καὶ θὰ προτιμοῦσαν νὰ χάσουν τὴ ζωὴ τους παρά ν' ἀφήσουν ἀτιμώρητο ἐκεῖνον ποὺ τοὺς ἔκαμε αὐτὸ τὸ κακό. Ἐκεῖ λοιπὸν πρέπει νὰ μαλακῶνει ἢ τραχύτητα τοῦ θυμοῦ. Γιατὶ πρέπει νὰ ξέρεις καλά, ὅτι ἐκεῖνος ποὺ εἶναι ἀργὸς καὶ ἐπιεικῆς γι' αὐτὰ τὰ πράγματα, ὅταν θὰ γίνῃ ἀνδρας εὐκολα θὰ ὑπομείνει κάθε ζημιὰ. Ὅταν λοιπὸν ἔχει πλάκα καμωμένη ἀπὸ καλὸ ξύλο, πολὺ καθαρὴ καὶ χωρὶς καμιά βρωμιά, ποὺ ἔχει καὶ χάλκινες ἀλυσίδες, καθὼς καὶ κονδυλοφόρους ποὺ δὲν ὑπολείπονται σὲ τίποτε ἀπὸ τοὺς ἀργυροῦς, καὶ ἄλλα τέτοια παιδικὰ πράγματα, καὶ τὰ χάσει ἢ τὰ καταστρέψει ὁ συνοδὸς του, καὶ ἐκεῖνο δὲν ὀργισθεῖ γι' αὐτό, ἔδωσε ἓνα δεῖγμα μέγιστης φιλοσοφίας. Καὶ μὴ τοῦ τὸ ἀγοράσεις ἀμέσως ἄλλο, ὥστε νὰ μὴ σβῆσει τὸ πάθος, ἀλλὰ ὅταν δεῖς ὅτι δὲν τὸ ζητεῖ πλέον οὔτε στεναχωριέται καθόλου, τότε θεράπευσε τὴν τραχύτητα⁹⁴.

74. Δὲν εἶναι αὐτὰ λόγια γιὰ ἀσήμαντα πράγματα· εἶναι λόγια ποὺ ἀφοροῦν τὸν τρόπο ζωῆς ὅλης τῆς οἰκουμένης. Παιδεύε αὐτό, ἂν ἔχει μικρότερο ἀδελφόν, νὰ παραχωρεῖ τὰ πρωτεῖα σ' αὐτόν· ἂν πάλι δὲν ἔχει, νὰ τὸ κάμνει αὐτὸ καὶ στὸ δοῦλο· γιατί καὶ αὐτὸ εἶναι δεῖγμα τῆς μέγιστης φιλοσοφίας.

75. Τὸ θυμὸ λοιπὸν ἔτσι μαλάκωνέ του, ὥστε νὰ γεννάει ἐπιεικεῖς λογισμούς· γιατί, ὅταν τίποτε δὲν τὸ συγκινεῖ, ὅταν ὑπομένει τὴ ζημιὰ, ὅταν δὲν χρειάζεται νὰ ὑπηρετηθεῖ, ὅταν δὲν ἀγανακτεῖ ποὺ τιμᾶται ἄλλος, ἀπὸ ποῦ τότε θὰ ὀργίζεται;

76. Εἶναι καιρὸς πλέον νὰ ἔρθομε στὴν ἐπιθυμία. Σ' αὐτὴν εἶναι διπλὴ καὶ ἡ σωφροσύνη καὶ ἡ βλάβη· πρέπει δηλαδὴ οὔτε ὁ ἴδιος ὁ νέος νὰ πορνεύει⁹⁵, οὔτε νὰ πορνεύει σὲ κορίτσια⁹⁶. Λένε οἱ για-

σκώμμασιν. Οὐδὲν ὄφελος δικαστηρίων οὐδὲ νόμων οὐδὲ παιδαγωγῶν, οὐ πατέρων, οὐκ ἀκολούθων, οὐ διδασκάλων· τοὺς μὲν γὰρ ἴσχυσαν διαφθεῖραι χρήμασιν, οἱ δ' ὅπως αὐτοῖς μισθὸς γένοιτο μόνον ὀρώσι· τῶν δὲ ἐπιεικεστέρων καὶ φροντιζόντων τῆς τῶν ἐμπιστευθέντων αὐτοῖς σωτηρίας οἱ μὲν κλέπτονται ραδίως καὶ ἀπατῶνται, οἱ δὲ καὶ δεδοίκασι τῶν ἀκολάστων τὴν δύναμιν. Ρᾶρον γὰρ ἂν τις ὑπο-

νεύεσθαι μήτε πορνεύειν εἰς κόρας. Λέγουσι δὲ ἰατρῶν παῖδες ταύτην τὴν ἐπιθυμίαν μετὰ πεντεκαιδέκατον ἔτος σφόδρα ἐπιτίθεσθαι. Πῶς οὖν τὸ θηρίον τοῦτο καταδήσομεν; τί ἐργασόμεθα; ποῖον ἐμβαλοῦμεν αὐτῷ χαλινόν; Οὐκ οἶδα ἕτερον εἰ μὴ τὸν τῆς γεέννης.

5 77. Πρῶτον μὲν οὖν αὐτὸν θαμάτων αἰσchrῶν καὶ ἀκουσμάτων ἀπάγωμεν, καὶ μηδέποτε εἰς θέατρον ἀναβαινέτω παῖς ἐλεύθερος. Ἐὰν δὲ ἐπιζητῇ τὴν ἐκεῖ τέρψιν, εἴ τινας εὔροιμεν ὁμήλικας τούτου κατέχοντας ἐπιδεικνύωμεν, ὥστε τῷ ζήλῳ κατέχεσθαι· οὐδὲν γὰρ οὕτως κατορθοῖ ὡς ζηλοτυπία, οὐδὲν οὕτω· καὶ ἐν πᾶσι τοῦτο πράτ-
10 τωμεν, μάλιστα ἂν ζηλότυπος ἦ· τοῦτο καὶ φόβου καὶ ὑποσχέσεων καὶ πάντων μᾶλλον μείζονα ἔχει τὴν ἰσχύν.

78. Ἐπειτα ἐτέρας ἐπινοῶμεν αὐτῷ τέρψεις ἀβλαβεῖς. Πρὸς ἀνδρας ἀγίους ἀπάγωμεν, ἀνεσιν παρέχωμεν. Τιμῶμεν αὐτὸν πολλοῖς τοῖς δώροις, ὥστε ἀνέχεσθαι τὴν ψυχὴν φέρειν τὴν ἐκεῖθεν ἀτιμίαν.
15 Καὶ ἀντὶ τῶν θαμάτων ἐκείνων τερπνὰ διηγήματα εἴσαγε, λειμῶνας καὶ λαμπρὰ οἰκοδομήματα. Καὶ μετὰ ταῦτα καταβάλλωμεν ἐκεῖνα τῷ λόγῳ λέγοντες πρὸς αὐτόν, ὅτι ὦ τέκνον, ἀνελευθέρων τὰ θεάματα ἐκεῖνα, γυναῖκας ἰδεῖν γυμνουμένας, αἰσchrὰ φθεγγομένας. Ὑπόσχου μηδὲν ἀκούσειν ἄσχημον μηδὲ ἐρεῖν, καὶ ἄπιθι· ἀλλ' οὐ
20 δυνατὸν ἐκεῖ μηδὲν ἀκοῦσαι αἰσchrόν. Ἀνάξια τῶν σῶν ὀφθαλμῶν τὰ γινόμενα. Ἄμα καὶ καταφιλοῦμεν αὐτὸν λέγοντες καὶ περιβάλλω-
πτευθεῖς ἐπὶ τυραννίδι διασωθεῖς ἢ τῶν μιᾶρῶν ἐκείνων ἀπάγειν πειραθεῖς τὰς ἐκείνων διαφύγοι χειρὰς ποτε· οὕτω καθάπερ ἐπ' ἐρημίας πολλῆς ἐν μέσαις πόλεσιν ἄρρενες ἐν ἄρσεσι τὴν ἀσχημοσύνην κατεργάζονται».

96. Ὅμιλία 2 εἰς Ἄνναν 6 (PG 54,652)· «Κἂν μὴ ἔχωμεν παιδιά, παρ' ἐκείνου αἰτῶμεν· κἂν λάβωμεν, μετὰ πολλῆς ἀνατρέφωμεν αὐτὰ σπουδῆς, καὶ πάσης μὲν κακίας ἀπάγωμεν τοὺς νέους, μάλιστα δὲ ἀσελγείας· χαλεπὸς γὰρ οὗτος ὁ πόλεμος καὶ οὐδὲν οὕτως ἐνοχλεῖ τὴν ἡλικίαν ταύτην ὡς τοῦτο τὸ πάθος. Πανταχόθεν τοίνυν αὐτοὺς ἐπιτειχίζωμεν συμβουλαῖς, παραινέσεσι, φόβοις, ἀπειλαῖς. Ἄν ταύτης περιγένωνται τῆς ἐπιθυμίας, οὐδε ἐτέρῳ ταχέως ἀλώσονται, ἀλλὰ καὶ χρημάτων ἔσονται κρείττους καὶ μέθης κρατήσουσι καὶ τὰς παροινίας καὶ τὰς πονηρὰς συνουσίας πάση σπουδῇ διακρούσονται, καὶ ποθεινότεροι μὲν ἔσονται τοῖς γεγεννηκόσιν, αἰδεσιμώτεροι δὲ πᾶσιν ἀνθρώποις».

97. Ὅμιλία 31 εἰς τὴν Α' πρὸς Κορ. 4 (ΕΠΕ 18Α,324)· «Τοῦτο ζῆλος καλός, τὸ μμείσθαι καὶ μὴ πολεμεῖν, τὸ μὴ ἀλγεῖν ἐπὶ τοῖς ἐτέροις ἀγαθοῖς, ἀλλὰ δάκνεσθαι ἐπὶ τοῖς οἰκείοις κακοῖς...».

98. Ὅμιλία 72 εἰς τὸ κατὰ Ματθ. 3-5 (ΕΠΕ 11,776)· «Βούλεσθε πάλιν ἐπὶ τὴν πόλιν τῆς ἀρετῆς ἴωμεν, τὰς τῶν ἀγίων σκηνάς, τὰ ὄρη λέγω καὶ τὰς νάπας;»

τροὶ ὅτι ἡ ἐπιθυμία αὐτῆ ἐμφανίζεται μὲ σφοδρότητα μετὰ τὸ δέκατο πέμπτο ἔτος. Πῶς λοιπὸν θὰ ἐμποδίσουμε αὐτὸ τὸ θηρίο; τί θὰ κάνομε; ποιό χαλινάρι θὰ βάλουμε σ' αὐτό; Δὲν ξέρω ἄλλο, παρὰ μόνο τὸ χαλινάρι τῆς γέεννας.

77. Πρῶτα λοιπὸν νὰ τὸν κρατᾶμε μακριὰ ἀπὸ αἰσχροῦ θεάματα καὶ ἀκούσματα καὶ ποτέ νὰ μὴ πηγαίνει νέος ἐλεύθερος στὸ θέατρο. Ἄν ὅμως θέλει τὴν τέρψη τοῦ θεάτρου, ἂν μὲν βροῦμε τίποτε συνομηλικές του ποῦ δὲν πηγαίνουν στὸ θέατρο, νὰ τοὺς παρουσιάζουμε σὰν παράδειγμα, ὥστε νὰ συγκρατηθεῖ μιμούμενο αὐτούς· γιατί τίποτε, πραγματικὰ τίποτε δὲν κατορθώνει τόσο, ὅσο ἡ ζηλοτυπία⁹⁷· καὶ σ' ὅλα αὐτὸ νὰ κάμνομε σὲ κάθε περίπτωση, καὶ μάλιστα ὅταν εἶναι ζηλότυπο· αὐτὸ ἔχει κατὰ πολὺ μεγαλύτερη δύναμη καὶ ἀπὸ τὸ φόβο καὶ ἀπὸ τὶς ὑποσχέσεις καὶ ἀπὸ ὅλα.

78. Ἐπειτα νὰ φροντίζουμε νὰ βροῦμε γι' αὐτὸ ἄλλες ἀβλαβεῖς τέρψεις. Νὰ τὸ ὀδηγοῦμε σὲ ἅγιους ἄνδρες⁹⁸, νὰ τοῦ προσφέρομε ἄνεση. Νὰ τὸ τιμοῦμε μὲ πολλὰ δῶρα, ὥστε νὰ μπορεῖ ἡ ψυχὴ του νὰ ὑπομείνει τὴν ἀτιμία ἀπὸ τὴν ἀπαγόρευση νὰ πάει στὸ θέατρο. Καὶ ἀντὶ τῶν θεαμάτων ἐκείνων πρόσφερε τοῦ εὐχάριστα διηγήματα, περιπάτους σὲ λειβάδια καὶ ἐπισκέψεις σὲ λαμπρὰ οἰκοδομήματα. Καὶ ὕστερα νὰ κατηγοροῦμε τὰ θεάματα ἐκεῖνα τοῦ θεάτρου λέγοντάς του· ‘παιδί μου τὰ θεάματα ἐκεῖνα εἶναι γιὰ ἀνθρώπους ὄχι ἐλεύθερους, τὸ νὰ βλέπει κανεὶς γυναῖκες νὰ γυμνώνονται⁹⁹ καὶ νὰ λένε αἰσχροῦ λόγια. Δός μου τὴν ὑπόσχεσή σου ὅτι δὲ θ' ἀκούσεις ἐκεῖ ἄσχημο λόγο καὶ ὅτι δὲ θὰ πεῖς, καὶ πῆγαινε· ἀλλὰ δὲν εἶναι δυνατὸ νὰ μὴ ἀκούσεις ἐκεῖ αἰσχρὸ λόγο¹. Εἶναι ἀνάξια γιὰ τὰ μάτια σου τὰ ὅσα γίνονται ἐκεῖ. Συγχρόνως μὲ τὰ λόγια αὐτὰ ποῦ θὰ τοῦ λέμε νὰ τὸ φιλοῦμε καὶ νὰ τὸ ἀγκαλιᾶζουμε

99. Ὅμιλία 7 εἰς τὸ κατὰ Ματθ. 6 (ΕΠΕ 9,248)· «Ἐνταῦθα δὲ πηγὴ πυρὸς πνευματικῆ ἀπὸ ταύτης ἀναβλύζει τῆς τραπέζης· καὶ σὺ ταύτην ἀφείς κατατρέχεις εἰς τὸ θέατρον ἰδεῖν νηχομένας γυναῖκας καὶ φύσιν παραδειγματιζομένην...Σὺ δὲ ἀφείς..., εἰς τὴν πηγὴν ἀπέρχη τὴν διαβολικὴν, ὥστε νηχομένην πόρνην ἰδεῖν καὶ ναυάγιον ὑπομείναι ψυχῆς...Ἄλλ' ἡ μὲν νήχεται γυμνουμένη τὸ σῶμα, σὺ δὲ ὀρῶν καταποντίζῃ πρὸς τὸν τῆς ἀσελγείας βυθόν... Εἰ δὲ αἰσχύνῃ καὶ ἐρυθριᾷς τὴν σύγκρισιν φεῦγε τὴν ἐν τῷ θεάτρῳ κολυμβήθραν...».

1. Ὅμιλία 68 εἰς τὸ κατὰ Ματθ. 4 (ΕΠΕ 11,664)· «Τοσοῦτο γὰρ τὸ μέσον εὐρήσομεν, ὅσον εἰ ἀγγέλων τις ἤκουσεν ἄδόντων ἄνω τὴν παναρμόνιον μελωδίαν ἐκείνην καὶ κυνῶν καὶ χοίρων ἐπὶ τῆς κοπρίας κατορουμένων καὶ γρυζόντων».

μεν ταῖς χερσὶν καὶ ἐπισφίγγωμεν, ὥστε τὸν πόθον δεικνύειν. Τούτοις ἅπασιν αὐτὸν μαλάττωμεν.

79. Τί οὖν; ὅπερ καὶ ἤδη ἔφην, μηδέποτε κόρη προσίτω μηδὲ διακονεῖτω, ἀλλ' ἤδη προβεβηκυῖα παιδίσκη, γυνὴ γηραλέα. Καὶ 5 ἐπεισαγέσθω τῆς βασιλείας ὁ λόγος καὶ τῶν πάλαι ἐπὶ σωφροσύνη λαμψάντων καὶ τῶν ἔξω καὶ τῶν παρ' ἡμῖν, καὶ συνεχῶς τούτοις ἐπαντλῶμεν αὐτοῦ τὴν ἀκοήν. Εἰ δὲ καὶ οἰκέτας ἔχοιμεν σωφρονοῦντας, καὶ ἀπὸ τούτων ἔστω τὰ παραδείγματα· ὅτι σφόδρα ἄτοπον τὸν μὲν οἰκέτην οὕτως εἶναι σώφρονα, τὸν δὲ ἐλεύθερον ἐκείνου 10 φαυλότερον γενέσθαι.

Ἔστιν δὴ καὶ ἕτερον φάρμακον. Ποῖον δὴ τοῦτο; Καὶ νηστεύειν μανθανέτω, εἰ καὶ μὴ ἀεὶ, ἀλλὰ δύο γοῦν τῆς ἑβδομάδος ἡμέρας, τὴν τε Τετράδα καὶ τὴν Παρασκευὴν. Καὶ εἰς ἐκκλησίαν προερχέσθω. Καὶ λαμβάνων αὐτὸν ὁ πατὴρ κατὰ τὴν ἑσπέραν, ὅταν τὸ θέατρον 15 διαλύηται, ἐπιδεικνύτω τοὺς ἐκεῖθεν κατιόντας καὶ καταγελάτω τῶν γερόντων, ὅτι δὴ νέων γεγόνασιν ἀσυνετώτεροι, καὶ τῶν νεωτέρων, ὅτι ἐξεκαύθησαν. Καὶ ἐρωτάτω τὸν παῖδα· 'τί δὴ οὗτοι κεκερδάκασιν ἅπαντες; Οὐδὲν ἀλλ' ἢ αἰσχύνην καὶ ὄνειδος καὶ κατάγνωσιν'. Οὐ μικρὸν δὲ ὅλως πρὸς σωφροσύνην ἐστὶ τὸ πάντων ἐκείνων ἀπέ- 20 χεσθαι καὶ τῶν θεαμάτων καὶ τῶν ἀκουσμάτων.

80. Ἔστι δὴ καὶ ἄλλο· διδασκέσθω μετὰ πολλῆς εὐχεσθαι τῆς σπουδῆς καὶ τῆς κατανύξεως. Καὶ μὴ μοι εἴπης, ὅτι παιδίον οὐκ ἂν ποτε ταῦτα καταδέξαιτο· μάλιστα τὸ παιδίον ὄξυδερκὲς ὄν καὶ διεγυγερμένον ταῦτα ἂν καταδέξαιτο. Καὶ γὰρ πολλὰ τοιαῦτα παραδείγματα 25 τα ἐν τοῖς παλαιοῖς ὀρώμεν, οἷον ὁ Δανιήλ, οἷον ὁ Ἰωσήφ. Μὴ γὰρ μοι τὰ δεκαεπτὰ ἔτη εἴπης τοῦ Ἰωσήφ, ἀλλὰ πρὸς τούτου ἐννόησον, πόθεν τὸν πατέρα εἶλε καὶ τῶν πρεσβυτέρων μᾶλλον αὐτῶν. Ὁ δὲ Ἰακώβ οὐχὶ νεώτερος ἦν; ὁ δὲ Ἰερεμίας; ὁ δὲ Δανιήλ οὐχὶ δώδεκα

2. Βλ. Παράγρ. 53 καὶ 62.

3. Ὁμιλία 7 εἰς τὴν πρὸς Ἐβρ. 3 (PG 63,64-65, ΕΠΕ τόμ. 24) «Τί οὖν, ὅταν ἴδωμεν νέων χαλεπωτέρους τοὺς γέροντας;... Πῶς γὰρ οὐκ ἄτοπον καὶ συγγνώμης ἐπέκεινα τὸ γινόμενον; γέρων μεθύει, ἐν καπηλείοις καθέζεται, γέρων εἰς ἵπποδρομίας σπεύδει, γέρων εἰς θέατρα ἀναβαίνει, καθάπερ παιδίον τρέχων μετὰ τοῦ πλήθους; Ὅντως αἰσχύνη καὶ γέλως τῇ μὲν πολιᾷ κοσμεῖσθαι ἔξωθεν, ἐνδοθεν δὲ παιδὸς φρόνημα ἔχειν· ...Πῶς σε αἰδεσθήσεται ὁ νέος, ὅταν αὐτοῦ πλέον ἀσελγαίνεις; Ἡ γὰρ πολιὰ τότε αἰδέσμιος, ὅταν τὰ τῆς πολιᾶς πράττη· ὅταν δὲ νεωτερίζῃ, τῶν νέων καταγελαστότερος ἔσται».

καὶ νὰ τὸ σφίγγομε στὴν ἀγκαλιά μας, δείχνοντάς του ἔτσι τὴν ἀγάπη μας. Μὲ ὅλα αὐτὰ νὰ τὸ μαλακῶνομε.

79. Τί λοιπόν; Ὅπως εἶπα καὶ προηγουμένως², ποτὲ νὰ μὴ τὸ πλησιάζει κορίτσι οὔτε νὰ τὸ ὑπηρετεῖ νέα γυναίκα, ἀλλὰ προχωρημένης ἡλικίας ὑπηρετρία, γυναίκα γηραλέα. Νὰ τὸ μιᾶμε γιὰ τὴ βασιλεία τῶν οὐρανῶν καὶ γιὰ ἐκείνους τοὺς παλιούς πού ἔλαμψαν μὲ τὴ σωφροσύνη τους καὶ τῶν μὴ χριστιανῶν καὶ τῶν Χριστιανῶν, καὶ συνεχῶς μ' αὐτὰ νὰ κατακλύζομε τὰ αὐτιά του. Ἄν μάλιστα συμβαίνει νὰ ἔχομε καὶ ὑπηρετές σώφρονες, νὰ παρουσιάζομε καὶ ἀπὸ αὐτοὺς τὰ παραδείγματα· ὅτι δηλαδὴ εἶναι πάρα πολὺ παράλογο ὁ δοῦλος νὰ εἶναι τόσο πολὺ σώφρονας, ἐνῶ ὁ ἐλευθερός νὰ γίνεται πιὸ φαῦλος ἀπὸ ἐκεῖνον.

Ἐπάρχει ἐπίσης καὶ ἄλλο φάρμακο. Ποιό λοιπόν εἶναι αὐτό; Νὰ μαθαίνει καὶ νὰ νηστεύει, ἂν καὶ βέβαια ὄχι πάντοτε, ἀλλὰ δυὸ μέρες τουλάχιστο τὴν ἐβδομάδα, τὴν Τετάρτη καὶ τὴν Παρασκευή. Νὰ πηγαίνει καὶ στὴν ἐκκλησία. Καὶ κατὰ τὴν ἑσπέρα, ὅταν τελειώνει τὸ θέατρο, παίρνοντάς το ὁ πατέρας ἀπὸ τὸ χέρι, νὰ τοῦ δείχνει ὅλους ἐκείνους πού βγαίνουν ἀπ' αὐτὸ καὶ νὰ καταγεῶ τούς γέροντες³, γιὰτὶ ἔγιναν πιὸ ἀνόητοι καὶ ἀπὸ τοὺς νέους, καθῶς καὶ τοὺς νεώτερος, γιὰτὶ δέχθηκαν τὴ φωτιὰ μέσα τους. Καὶ νὰ ρωτᾷ τὸ παιδί· 'τί κέρδησαν λοιπόν ὅλοι αὐτοί; Τίποτε ἄλλο παρὰ μόνο ντροπὴ καὶ ξευτελισμὸ καὶ κατάκριση'. Καὶ γενικὰ δὲν συντελεῖ λίγο πρὸς σωφροσύνη τὸ ν' ἀπέχει τὸ παιδί ἀπὸ ὅλα ἐκεῖνα καὶ τὰ θεάματα καὶ τὰ ἀκοῦσματα.

80. Ἐπάρχει ἐπίσης καὶ ἄλλο φάρμακο· νὰ τὸ μάθομε δηλαδὴ νὰ προσεύχεται μὲ μεγάλη θέρμη καὶ κατάνυξη. Καὶ μὴ μοῦ πείς, ὅτι τὸ παιδί ποτὲ δὲ θὰ δεχόταν νὰ τὰ κάμει αὐτά· τὸ παιδί πού ἔχει ὀρθὴ ἀντίληψη καὶ διεγερμένη ψυχὴ εὐκολα θὰ τὰ δεχόταν αὐτά. Καὶ πραγματικὰ βλέπομε πολλὰ τέτοια παραδείγματα στοὺς παλιούς, ὅπως ὁ Δανιήλ, ὅπως ὁ Ἰωσήφ. Μὴ μοῦ πείς βέβαια, ὅτι ὁ Ἰωσήφ ἦταν δεκαεπτὰ ἐτῶν τότε⁴, ἀλλὰ κοντὰ σ' αὐτὸ σκέψου, πῶς κατόρθωσε νὰ κερδίσει τὴν ἀγάπη τοῦ πατέρα του περισσότερο ἀπὸ τὰ ἄλλα μεγαλύτερα ἀδέλφια του⁵. Ἐπίσης ὁ Ἰακώβ δὲν ἦταν νεώτερος⁶; Καὶ ὁ Ἰερεμίας ἐπίσης⁷; Ὁ Δανιήλ πάλι δὲν ἦταν

4. Γεν. 37,2.

5. Γεν. 37,3.

6. Γεν. 28,1 ἐέ.

7. Ἰερ. 1,6-7.

ἐτῶν ἦν; ὁ δὲ Σολομῶν οὐχὶ δώδεκα καὶ αὐτὸς ἦν, ἠνίκα τὴν θαυμα-
 στήν ἐκείνην ἠῤῥατο; ὁ δὲ Σαμουὴλ οὐχὶ τὸν διδάσκαλον τὸν ἑαυτοῦ
 νέος ὢν ἐπαίδευεν; Ὡστε μὴ ἀπογνῶμεν· ἐὰν γάρ τις τὴν ψυχὴν νε-
 ώτερος ἦ, ταῦτα οὐ δέχεται, οὐχὶ ἐὰν τις τὴν ἡλικίαν. Παιδευέσθω
 5 τοίνυν μετὰ πολλῆς τῆς κατανύξεως εὔχεσθαι καὶ ἀγρυπνεῖν κατὰ τὸ
 δυνατόν, καὶ ὄλως ἐπικείσθω χαρακτήρ ἀνδρὸς ἀγίου τῷ παιδί. Ὁ
 γὰρ μῆτε ὀμνύει σπουδάζων μῆτε ὑβρίζει ὑβριζόμενος μῆτε λαιδο-
 ρεῖσθαι καὶ ἀπεχθάνεσθαι, καὶ νηστεύων καὶ εὐχόμενος, ἀπὸ τούτων
 αὐτῶν ἰκανὴν ἔχει τὴν παράκλησιν πρὸς σωφροσύνην.

10 81. Κἂν μὲν ἐπὶ κοσμικὸν ἀγῆς βίον αὐτόν, ταχέως ἄγαγε τὴν
 νύμφην, μὴδὲ περιμείνης, ὥστε αὐτὸν στρατεύεσθαι ἢ πολιτικῶν
 ἀψασθαι πραγμάτων· ἀλλὰ πρῶτον αὐτοῦ τὴν ψυχὴν ρύθμισον, καὶ
 τότε τῆς ἔξωθεν φρόντιζε δόξης. Ἡ μικρὸν οἶει τῷ γάμῳ συμβάλ-
 λεσθαι τὸ παρθένον παρθένῳ συνάπτεσθαι; Οὐ μικρὸν καὶ πρὸς τὴν
 15 τῆς γυναικὸς σωφροσύνην, οὐ πρὸς τὴν τοῦ νέου μόνον. Τὸ δὲ φίλ-
 τρον οὐ τότε μάλιστα ἔσται καθαρὸν; Ὁ δὲ πάντων μεῖζον, ὁ Θεὸς
 οὐ τότε ἔσται ἴλεως πλέον καὶ μυρίας τὸν γάμον ἐκεῖνον ἐμπλήσει

8. Δαν. 1,3 ἐέ.

9. Γ' Βασ. 3,6-9.

10. Α' Βασ. 3,1 ἐέ.

11. Ὁμιλία 9 εἰς τὴν Α' πρὸς Τιμ. 2 (ΕΠΕ 23,266) «Ταχέως αὐτοῖς γυναῖκας
 ἀγωμεν, ὥστε καθαρὰ αὐτῶν καὶ ἀνέπαφα τὰ σώματα δέχεσθαι τὴν νύμφην· οὔτοι
 οἱ ἔρωτες θερμότεροι.

12. Ὁμιλία 5 εἰς τὴν Α' πρὸς Θεσσ. 3 (ΕΠΕ 22,458) «Ὅταν οὖν ὁ παῖς αὐξηθῇ
 πρὸ τῆς στρατείας, πρὸ τοῦ βίου ἄλλου, τὰ περὶ γάμου φρόντιζε. Κἂν ἐκεῖνος ἴδῃ,
 ὅτι ταχέως αὐτῷ νύμφην ἀγεις καὶ ὅτι βραχύς ὁ καιρὸς ὁ ἐν μέσῳ, δυνήσεται δια-
 καρτερῆσαι τὴν φλόγα· ἂν δὲ ἐννοήσῃ, ὅτι ραθυμεῖς σὺ καὶ βραδύνεις καὶ περιμέ-
 νεις, πότε προσόδους κτήσεται πολλὰς καὶ τότε αὐτῷ τοὺς γάμους ποιήσεις, ἀπο-
 γνοὺς πρὸς τὸ μακρὸν τοῦ χρόνου ταχέως ὀλισθήσει πρὸς πορνείαν».

13. Ὁμιλία 59 εἰς τὸ κατὰ Ματθ. 7 (ΕΠΕ 11,390-392) «Αἴτιοι δὲ οἱ πατέρες,
 οἱ τοὺς μὲν πωλοδάμνας ἀναγκάζουσι τοὺς ἵππους τοὺς ἑαυτῶν μετὰ πολλῆς ρυθμί-
 ζειν τῆς ἐπιμελείας καὶ οὐκ ἀφιασιν ἐπὶ πολὺ τοῦ πώλου τὴν ἡλικίαν ἀδάμαστον
 προσελθεῖν, ἀλλὰ καὶ χαλινὸν καὶ τὰ ἄλλα πάντα ἐπιτιθέασιν ἐκ προοιμίων· τοὺς δὲν
 αὐτῶν νέους ἐπὶ πολὺ περιορῶσιν ἀχαλινώτους περιϊόντας καὶ σωφροσύνης ἐρή-
 μους, πορνείαις καὶ κύβοις καὶ ταῖς ἐν τοῖς παρανόμοις θεάτροις διατριβαῖς κατα-
 σχυνομένους, δέον πρὸ τῆς πορνείας γυναικὶ παραδοῦναι, γυναικὶ σῶφρονι καὶ σο-
 φωτάτῃ· αὕτη γὰρ τῆς ἀτοπωτάτης ἀπάξει διατριβῆς τὸν ἄνδρα καὶ ἀντὶ χαλινουῦ τῷ
 πώλῳ γενήσεται». Καὶ Ὁμιλία 5 εἰς τὴν Α' πρὸς Θεσσ. 2 (ΕΠΕ 22,458-460) «Ὁ μὴ
 μαθὼν πορνεῦειν οὐδὲ μοιχεύειν εἴσεται· ὁ δὲ ἐκείναις ἐγκυλινδούμενος καὶ ἐπὶ
 τοῦτο ταχέως ἤξει· κἂν μὴ ὑπάνδρως, ἀλλὰ λελυμέναις συμφθαρῇ γυναιξίν. Τί οὖν

δώδεκα ἐτῶν⁸; Ὁ Σολομών δὲν ἦταν κι' αὐτὸς δώδεκα ἐτῶν ὅταν ἔκαμε τὴ θαυμαστὴ ἐκείνη προσευχή⁹; Τέλος ὁ Σαμουήλ δὲν δίδασκε τὸ δάσκαλο ἐνῶ ἦταν νέος;¹⁰. Ἐπομένως ἄς μὴν ἀπελπιζόμεστε· γιατί αὐτὰ δὲν τὰ δέχεται κάποιος ἂν εἶναι νεώτερος ὡς πρὸς τὴν ψυχὴ, καὶ ὄχι ἐὰν εἶναι νεώτερος ὡς πρὸς τὴν ἡλικία. Ἄς μαθαίνει λοιπὸν νὰ προσεύχεται μὲ μεγάλη κατάνυξη καὶ νὰ συμμετέχει σὲ ἀγρυπνίες κατὰ τὸ δυνατό, καὶ γενικὰ ἄς προσπαθοῦμε νὰ δώσομε στὸ παιδί ἦθος ἀγίου ἀνδρα. Γιατὶ ἐκεῖνος ποὺ δὲν συνηθίζει νὰ ὀρκίζεται, οὔτε νὰ βρίζει ὅταν βρίζεται, οὔτε νὰ κακολογεῖ καὶ νὰ μισεῖ, καὶ ποὺ νηστεύει καὶ προσεύχεται, αὐτὸς ἔχει ἀπὸ ὅλα αὐτὰ μεγάλη τὴν ἐνίσχυση γιὰ σωφροσύνη.

81. Καὶ ἐφόσον τὸν προορίζεις γιὰ τὸν κοσμικὸ βίον, ἀμέσως νὰ τοῦ βρεῖς νύφη¹¹, καὶ νὰ μὴ περιμένεις πρῶτα νὰ καταταγεῖ στὸ στρατὸ ἢ νὰ καταλάβει πολιτικὰ ἀξιώματα, ἀλλὰ πρῶτα φρόντισε νὰ τακτοποιήσεις τὴν ψυχὴ του καὶ μετὰ φρόντισε γιὰ τὴν ἐξωτερικὴ δόξα¹². Ἡ νομίζεις ὅτι συμβάλλει λίγο στὸ γάμο τὸ νὰ νυμφευθεῖ ἓνας παρθένος μιὰ παρθένα; Αὐτὸ συμβάλλει πολὺ καὶ γιὰ τὴ σωφροσύνη τῆς γυναίκας, καὶ ὄχι μόνο γιὰ τὴ σωφροσύνη τοῦ νέου. Καὶ ἡ μεταξὺ τους ἀγάπη δὲν θὰ εἶναι τότε πρὸ πάντων καθαρῆ¹³; Καὶ ἐκεῖνο ποὺ εἶναι τὸ σπουδαιότερο, ὁ Θεὸς δὲ θὰ εἶναι τότε περισσότερο εὐσπλαχνικὸς ἀπέναντί τους καὶ θὰ γεμίσει μὲ ἀμέτρητες εὐλογίες τὸ γάμο ἐκεῖνο, ὅταν συνενώνονται ἔτσι ὅπως

παιρῶν, ὥστε τὰς ρίζας ἐκτέμνειν; Ὅσοι παῖδας ἔχετε νέους καὶ πρὸς τὸν κοσμικὸν αὐτοὺς βίον ἄγετε, ταχέως ὑπὸ τὸν τοῦ γάμου ζυγὸν ἔλκετε. Ἐπειδὴ γὰρ ἔτι νέοις οὓσιν ἐνοχλεῖ τὰ τῶν ἐπιθυμιῶν, τὸν μὲν πρὸ τοῦ γάμου χρόνον παραινέσεις, ἀπειλαῖς, φόβοις, ἐπαγγελίαις, μυρίοις ἐτέροις αὐτοὺς κατέχετε· κατὰ δὲ τὸν τοῦ γάμου καιρὸν μηδεὶς ἀναβαλλέσθω (ἰδοὺ νεμφευτρία φθέγγομαι ρήματα)· ἀρμόζειν ὑμῖν τοὺς παῖδας». Καὶ πρὸ κάτω· «ἀλλ' οἴμοι· ἡ ρίζα τῶν κακῶν ἐνταῦθα ἡ φιλαργυρία. Ἐπειδὴ γὰρ οὐδενὶ μέλει πῶς σώφρων, πῶς ἐπιεικὴς ὁ παῖς γένηται, ἀλλὰ μεμήνασι πρὸς τὸν χρυσὸν ἅπαντες, τούτου ἕνεκεν οὐδεὶς ταύτην ποιεῖται τὴν σπουδὴν. Διὸ παρακαλῶ, πρῶτον αὐτῶν τὰς ψυχὰς ρυθμίζειν. Ἄν ἀγνῆ τῇ νύμφῃ προσέλθῃ, ἂν ἐκεῖνο μόνον ἴδῃ τὸ σῶμα, καὶ ὁ πόθος ἔσται σφοδρὸς καὶ ὁ τοῦ Θεοῦ φόβος μείζων καὶ τίμιος ὁ γάμος ὄντως, καθαρὰ καὶ ἀμίαντα δεχόμενος σώματα, καὶ τὰ τικτόμενα πολλῆς εὐλογίας ἔσται μεστὰ καὶ ἀλλήλοις ἤξουσιν, ὅτε νυμφίος καὶ ἡ νύμφη· ἐτέρων γὰρ ἡθῶν ὄντες ἐκάτεροι ἀπειροὶ ἀλλήλοις ὑποταγήσονται»

εὐλογίας, ὅταν ὡς αὐτὸς ἐπέταξεν, οὕτω συνίωσιν; Καὶ ποιεῖ πρὸς τὴν μνήμην ἔχειν αὐτὸν τὸν ἔρωτα· κἂν τῷ πόθῳ τούτῳ κατασχεθῆ, πάσης καταγελάσεται γυναικός.

82. Ἄν ἐγκωμιάζης τὴν κόρην καὶ ἐπὶ κάλλει καὶ ἐπὶ κοσμιότητι 5 καὶ ἐπὶ τοῖς ἄλλοις ἅπασιν, εἶτα προσθείης, ὅτι 'οὐκ ἀνέχεται μαθοῦσα ραθύμως σε διάγοντα συγγενέσθαι σοι', λοιπὸν ὡς ὑπὲρ ἐσχάτων ὄντος αὐτῷ τοῦ κινδύνου πολλὴν ποιήσεται τὴν φροντίδα. Εἰ γὰρ τὸν ἅγιον ἐπεισεν ἐκεῖνον ἀπατηθέντα μνηστῆς ἔρωσ ἐπτά ἔτη δουλεῦσαι πάλιν, μᾶλλον δὲ δεκατέσσερα ἔτη, πολλῷ μᾶλλον ἡμᾶς. Λέγε, ὅτι 10 'οἱ τῆς νύμφης ἅπαντες, καὶ ὁ πατήρ καὶ ἡ μήτηρ καὶ οἱ παῖδες καὶ οἱ γείτονες καὶ οἱ φίλοι, σὲ καὶ τὴν σὴν ἀναστροφὴν περιεργάζονται καὶ πάντες ἀπαγγελοῦσιν ἐκείνη'. Κατάδησον αὐτὸν ἤδη τῷ δεσμῷ τούτῳ, δεσμῷ σωφροσύνης ἐργαζομένῳ. Ὡστε κἂν μὴ δύνηται ἐκ 15 φιλοτιμείσθω καλὸς φαίνεσθαι· τοῦτο ἰκανὸν πρὸς ἅπασαν ἀποτροπὴν ἐστίν.

83. Ἔστιν καὶ ἕτερον σωφροσύνης φυλακτήριον· συνεχῶς ὀράτω τὸν τῆς ἐκκλησίας προεστῶτα καὶ πολλῶν ἀκούετω παρ' ἐκείνου τῶν ἐγκωμίων, καὶ πρὸς πάντας τοὺς ἀκούοντας ἐπὶ τούτῳ ἀβρυνέ- 20 σθω ὁ πατήρ. Αἰδείσθωσαν αὐτὸν ὀρῶσαι κόραι. Καὶ λοιπὸν τὰ διηγῆματα καὶ ὁ φόβος ὁ τοῦ πατρὸς καὶ αἱ ἐπαγγελίαι, καὶ μετὰ τού-

14. Ὁμιλία εἰς τὴν Ἄνναν 6 (PG 54,612)· «Οὐδὲν γὰρ οὕτω τὴν ἡλικίαν ἐκείνην κοσμεῖν πέφυκεν ὡς ὁ τῆς σωφροσύνης στέφανος καὶ τὸ πάσης ἀσελγείας καθαρεύοντα πρὸς γάμον ἐλθεῖν. Οὕτω καὶ αἱ γυναῖκες αὐτοῖς γένοιντ' ἂν ποθειναί, ὅταν μὴ πορνείαν ἢ ψυχὴν προμεμελετηκυῖα μηδὲ διεφθαρμένη ᾖ, ὅταν ἐκείνην εἰδὼς ἢ τὴν γυναῖκα μόνην ὁ νέος τὴν γάμῳ συναφθεῖσαν αὐτῷ. Οὕτω καὶ οἱ ἔρωτες θερμότεροι καὶ ἡ εὐνοια γνησιωτέρα καὶ ἡ φιλία ἀκριβεστέρα γίνεται, ὅταν μετὰ τοιαύτης φυλακῆς ἐπὶ τοὺς γάμους οἱ νέοι βαδίζωσιν. Ὡς τὰ γε νῦν γινόμενα οὐ γάμος ἐστίν, ἀλλ' ἀπλῶς χρημάτων ἐμπορία καὶ καπηλεία... ἐντεῦθεν ὁ πρὸς τὴν γυναῖκα ἔρωσ ὑπορρεῖ καὶ μαραίνεται, τῆς ἐν τοῖς πορνείοις ὀμιλίας ἐκλυοῦσης αὐτόν. Ὡς ἐὰν σωφρονεῖν μάθῃ, πάντων ποθεινοτέραν τὴν αὐτοῦ γυναῖκα ἡγήσεται καὶ μετὰ πολλῆς αὐτὴν ὄψεται τῆς εὐνοίας καὶ πολλὴν πρὸς αὐτὴν τηρήσει τὴν ὁμόνοιαν· εἰρήνης δὲ οὐσης καὶ ὁμονοίας πάντα εἰς τὴν οἰκίαν ἐκείνην εἰσελεύσεται τὰ ἀγαθὰ». Ἐπίσης Ὁμιλία 59 εἰς τὸ κατὰ Ματθ. 7 (ΕΠΕ 11,392)· «Οὐδὲ γὰρ ἐτέρωθεν αἱ πορνεῖαι καὶ αἱ μοιχεῖαι, ἀλλ' ἐκ τοῦ ἀφέτους εἶναι τοὺς νέους. Ἄν γὰρ γυναῖκα ἔχῃ συνετήν, καὶ οἰκίας ἐπιμελήσεται καὶ δόξης καὶ ὑπολήψεως. Ἄλλὰ νέος ἐστίν', φησίν. Οἶδα κἀγώ. Εἰ γὰρ Ἰσαὰκ τεσσαράκοντα ἐτῶν ὄν τὴν νύμφην ἡγάγεν ἐν

ἐκεῖνος ἔδωσε ἐντολή; Καὶ αὐτὸ συντελεῖ ὥστε ὁ νέος νὰ θυμᾶται τὴν ἀγάπη αὐτή· καὶ ἂν κυριευθεῖ ἀπὸ τὸν πόθο αὐτό, θὰ περιφρονησεὶ ὅποιαδήποτε ἄλλη γυναῖκα¹⁴.

82. Ἐὰν ἐπαινεῖς τὸ κορίτσι καὶ γιὰ τὴν ὀμορφιά του καὶ γιὰ τὴν κοσμιότητά του καὶ γιὰ ὅλα τὰ ἄλλα, καὶ ἔπειτα προσθέσεις, 'δὲν θὰ δεχθεῖ αὐτὸ νὰ σὲ παντρευθεῖ ἂν μάθει ὅτι κάμνεις ζωὴ ράθυμη', στὸ ἔξῃς, σὰν αὐτὸ ν' ἀποτελεῖ τὸν πιὸ φοβερὸ κίνδυνο, θὰ καταβάλει πολλὴ φροντίδα. Γιατί, ἂν ὁ ἔρωτας τῆς μνηστῆς ἔπεισε ἐκεῖνον τὸν ἅγιο ποῦ ἐξαπατήθηκε νὰ δουλέψει ἑπτὰ ἀκόμη χρόνια¹⁵, ἢ καλύτερα δεκατέσσερα χρόνια, πολὺ περισσότερο συμβαίνει αὐτὸ μὲ μᾶς. Λέγε του λοιπὸν ὅτι 'ὅλοι οἱ συγγενεῖς τῆς νήφης, καὶ ὁ πατέρας καὶ ἡ μητέρα καὶ οἱ δοῦλοι καὶ οἱ γείτονες καὶ οἱ φίλοι παρακολουθοῦν μὲ προσοχὴ τὴν ὅλη συμπεριφορά σου καὶ θὰ τῆς τὰ ποῦν ὅλοι τους'. Δέσε το γερὰ ἀπὸ τὴ ἀρχὴ μὲ τὸ δεσμὸ αὐτό, μὲ τὸ δεσμὸ ποῦ ὀδηγεῖ σὲ σωφροσύνη. Ὡστε, καὶ ἂν δὲν μπορεῖ ἀπὸ τὴν πρώτη ἡλικία νὰ ἔχει γυναῖκα, ὅμως ἂς ἔχει ἀπὸ τὴ πρώτη ἡλικία μνηστή, γιὰ νὰ φιλοτιμεῖται νὰ φαίνεται καλό.

83. Ὑπάρχει καὶ ἄλλο φυλακτήριον τῆς σωφροσύνης· νὰ βλέπει συνέχεια τὸν προῖστάμενον τῆς ἐκκλησίας καὶ ν' ἀκούει ἀπὸ ἐκεῖνον πολλοὺς ἐπαίνους, καὶ νὰ καμαρώνει ὁ πατέρας μπροστὰ σὲ ὅλους ἐκείνους ποῦ ἀκοῦν τοὺς ἐπαίνους αὐτούς. Νὰ ντρέπονται τὰ κορίτσια ὅταν τὸν βλέπουν. Καὶ ἔτσι οἱ διάφορες διηγήσεις, ὁ φόβος ἀπὸ τὸν πατέρα καὶ οἱ ὑποσχέσεις καὶ μαζὶ μ' ὅλα αὐτὰ ἡ ἀμοιβὴ ποῦ ἐπιφυλάσσεται ἀπὸ τὸ Θεὸ καὶ ὅλα ἐκεῖνα τὰ ἀγαθὰ

παρθενία τὴν ἡλικίαν πᾶσαν ἐκείνην ἄγων, πολλῶ μᾶλλον τοὺς ἐν τῇ χάριτι νέους τὴν φιλοσοφίαν ταύτην ἀσκεῖν ἔδει. Ἀλλὰ τί πάθω; οὐκ ἀνέχεσθε τῆς σωφροσύνης αὐτῶν ἐπιμελεῖσθαι, ἀλλὰ περιορᾶτε καταισχυνομένους καὶ μολυνομένους καὶ ἐναγεῖς γινομένους, οὐκ εἰδότες, ὅτι γάμου κέρδος τὸ καθαρὸν διατηρῆσαι τὸ σῶμα· κἂν τοῦτο μὴ ᾔ, οὐδὲν ὄφελος γάμου. Ὑμεῖς δὲ τούναντίον ποιεῖτε· ὅταν μυρίων ἐμπλησθῶσι κηλίδων, τότε αὐτοὺς ἐπὶ γάμον ἄγετε, εἰκῆ καὶ μάτην. 'Δεῖ γὰρ ἀναμεῖναι', φησὶν, 'ἵνα εὐδόκιμος γέννηται, ἵνα ἐν τοῖς πολιτικοῖς λάμψη πράγμασιν'. Τῆς δὲ ψυχῆς ὑμῖν οὐδεὶς λόγος, ἀλλὰ περιορᾶτε αὐτὴν ἐρριμμένην».

15. Γεν. 29,18 ἐέ. Πρόκειται γιὰ τὸν Ἰακώβ.

των ὁ παρὰ τοῦ Θεοῦ κείμενος μισθὸς καὶ ὄσων ἀπολαύσονται οἱ σὺμφρονες ἀγαθῶν, πολλὴν αὐτῷ παρέξει τὴν ἀσφάλειαν.

84. Προστίθει καὶ τὰς ἐν στρατείᾳ εὐδοκιμήσεις καὶ ἐν τοῖς πολιτικοῖς πράγμασιν. Καὶ πρὸς τούτοις ἔστω καταφρονητικὸς μὲν κατὰ 5 τῆς ἀσελγείας λόγος συνεχῶς, πολλὰ δὲ τῆς σωφροσύνης τὰ ἐγκώμια. Ἰκανὰ ταῦτα πάντα κατασχεῖν τοῦ παιδὸς τὴν ψυχὴν. Οὕτως ἡμῖν σεμνοῦς τέξονται τοὺς λογισμούς.

85. Ἔστιν καὶ ἕτερον· ἴωμεν δὲ λοιπὸν ἐπὶ τὸ πάντων κύριον, ὃ τὰ πάντα συγκρατεῖ. Ποῖον δὴ τοῦτο; Τὴν φρόνησιν λέγω. Ἐνταῦθα 10 πολλοῦ τοῦ καμάτου χρεία, ὥστε αὐτὸν ἐργάσασθαι συνετόν, καὶ πᾶσαν ἄνοιαν ἐξελάσαι. Τοῦτο μάλιστα τῆς φιλοσοφίας τὸ μέρος ἐστὶ μέγα καὶ θαυμαστόν, ὥστε εἰδέναί τὰ περὶ Θεοῦ, τὰ περὶ τῶν ἀποκειμένων ἐκεῖ πάντων, τὰ περὶ γενένης, τὰ περὶ βασιλείας· «ἀρχὴ σοφίας φόβος Κυρίου».

15 86. Ταύτην οὖν ἐγκαταστήσωμεν αὐτῷ τὴν φρόνησιν καὶ ἐξασκήσωμεν, ὥστε εἰδέναί τὰ ἀνθρώπινα πράγματα, τί ποτέ ἐστι πλοῦτος, δόξα, δυναστεία, καὶ ὥστε αὐτῶν καταφρονεῖν καὶ τῶν μεγίστων ἐφίεσθαι. Καὶ τῶν παραινετικῶν αὐτὸν ἀναμιμνήσκωμεν λόγων· 'τέκνον, τὸν Θεὸν φοβοῦ μόνον καὶ πλὴν αὐτοῦ μὴ φοβοῦ ἕτερον'.

20 87. Ἀπὸ δὲ τούτων συνετὸς ἔσται ἀνὴρ ἐπίχαρις· οὐδὲν γὰρ οὕτως ἀνόητον ποιεῖ ὡς ταῦτα τὰ πάθη. Ἀρκεῖ πρὸς σοφίαν Θεοῦ φόβος καὶ τὸ περὶ τῶν ἀνθρωπίνων πραγμάτων κρίσιν ἔχειν, οἷαν καὶ προσῆκεν ἔχειν. Ἡ γὰρ κορυφὴ τῆς σοφίας αὕτη ἐστίν, τὸ μὴ πρὸς τὰ παιδικὰ ἐπτοῆσθαι. Παιδευέσθω μηδὲν ἠγεῖσθαι χρήματα, μηδὲν 25 δόξαν ἀνθρωπίνην, μηδὲν δυναστείαν, μηδὲν θάνατον, μηδὲν τὴν παροῦσαν ζωὴν· οὕτως ἔσται φρόνιμος. Ἐὰν μετὰ τοιαύτης ζωῆς αὐτὸν

16. Ὁμιλία 3 εἰς τὸ κατὰ Ἰω. 1 (ΕΠΕ 12,470): «Πλὴν ἀλλὰ διὰ τὴν ἀσθένειαν ὑμῶν οὐ λέγω τοῦτο, οὐδὲ αὐτὰ τῆς ἐξωθεν ἀπάγῃ σχολῆς, ὥσπερ οὐδὲ ὑμᾶς τῶν πολιτικῶν ἀφέλκῳ πραγμάτων... οὕτως ἡμῖν τῶν γεγηρακότων αἰδεσιμώτεροι γενήσονται καὶ τοῖς πολιτικοῖς χρησιμώτεροι πράγμασιν...».

17. Ὁμιλία 21 εἰς τὴν πρὸς Ἐφ. 1 (ΕΠΕ 21,246): «Οὐδὲ ἐνταῦθα περὶ τοῦ Χριστοῦ διαλέγεται, οὐδὲν περὶ τῶν ὑψηλῶν· ἔτι γὰρ πρὸς ἀπαλὰς διαλέγεται διανοίας· διὸ καὶ βραχεῖαν ποιεῖται τὴν παραινέσιν, ἅτε οὐ δυναμένων τῶν παίδων μακρῶ παρακολουθῆσαι λόγῳ. Διὰ τοῦτο οὐδὲ περὶ βασιλείας τι διαλέγεται· οὐ γὰρ ἐστὶ τῆς ἡλικίας ἐκείνης ταῦτα ἀκούειν· ὅτι μακροχρόνιος ἔσται...».

18. Παροιμ. 1,7.

πού θ' ἀπολαύσουν οἱ σώφρονες, θὰ τοῦ προσφέρουν μεγάλη ἀσφάλεια.

84. Πρόσθεσε καὶ τὶς ἐπιτυχίες στὸ στρατὸ καὶ στὰ πολιτικὰ πράγματα¹⁶. Καὶ μαζί μ' αὐτὰ νὰ τοῦ ὁμιλεῖς συνέχεια μὲ περιφρονητικὰ λόγια γιὰ τὴν ἀσέλγεια, καὶ νὰ πλέκεις μεγάλα ἐγκώμια γιὰ τὴ σωφροσύνη. Ὅλα αὐτὰ εἶναι ἱκανὰ νὰ συγκρατήσουν τὴν ψυχὴ τοῦ παιδιοῦ καὶ νὰ τοῦ γεννήσουν σεμνοὺς λογισμοὺς.

85. Ὑπάρχει καὶ ἄλλο ἓνα ἄς ἔρθομε τώρα στὸ σπουδαιότερο ἀπὸ ὅλα, τὸ ὁποῖο συγκρατεῖ τὰ πάντα. Ποιό λοιπὸν εἶναι αὐτό; Εἶναι ἡ φρόνηση. Ἐδῶ χρειάζεται πολὺς κόπος, γιὰ νὰ κάμεις αὐτὸ συνετὸ καὶ ν' ἀπομακρύνεις κάθε ἀνοησία. Αὐτὸ τὸ μέρος τῆς φιλοσοφίας εἶναι μεγάλο καὶ θαυμαστό, γιὰτὶ πρέπει νὰ μάθει τὰ σχετικὰ μὲ τὸ Θεό, τὰ σχετικὰ μὲ ὅλα ἐκεῖνα πού ἐπιφυλάσσονται ἐκεῖ, τὰ σχετικὰ μὲ τὴ γέεννα καὶ τὴν οὐράνια βασιλεία¹⁷. γιὰτὶ λέγει, «ἀρχὴ τῆς σοφίας εἶναι ὁ φόβος Κυρίου»¹⁸.

86. Αὐτὴ λοιπὸν τὴ φρόνηση ἄς βάλομε μέσα σ' αὐτὸ καὶ ἄς τὸ διδάξομε, ὥστε νὰ γνωρίσει τὰ ἀνθρώπινα πράγματα, τί δηλαδὴ εἶναι πλοῦτος, δόξα, ἐξουσία, καὶ νὰ μάθει αὐτὰ νὰ τὰ περιφρονεῖ καὶ νὰ ἐπιδιώκει τὰ μέγιστα ἀγαθὰ. Ἐπίσης νὰ τοῦ ὑπενθυμίζομε τοὺς παραινετικοὺς λόγους: 'παιδί μου, νὰ φοβᾶσαι μόνο τὸ Θεό, καὶ ἐκτὸς ἀπὸ αὐτὸν νὰ μὴ φοβᾶσαι ἄλλον'.

87. Μ' ὅλα αὐτὰ θὰ γίνεῖ συνετὸς ἄνδρας καὶ γεμάτος χάρες· γιὰτὶ τίποτε δὲν κάμνει τὸν ἄνθρωπο τόσο ἀνόητο, ὅσο αὐτὰ τὰ πάθη. Γιὰ νὰ εἶναι κανεὶς σοφὸς κατὰ Θεὸ ἀρκεῖ ὁ φόβος Θεοῦ καὶ τὸ νὰ ἔχει ὀρθὴ γνώση γιὰ τὰ ἀνθρώπινα πράγματα¹⁹. Γιὰτὶ ἡ κορυφὴ τῆς σοφίας εἶναι αὐτή, τὸ νὰ μὴ κυριεύεται ἀπὸ σφοδρὸ πάθος πρὸς πράγματα πού ταιριάζουν σὲ παιδιά. Ἄς παιδεύεται νὰ μὴ θεωρεῖ τίποτε τὰ χρήματα, τίποτε τὴν ἀνθρώπινη δόξα, τίποτε τὴν ἐξουσία, τίποτε τὸ θάνατο, τίποτε τὴν παρούσα ζωὴ· ἔτσι θὰ γίνεῖ φρόνημο. Ἄν μὲ τέτοια ζωὴ καὶ ἄσκησι ὀδηγήσομε αὐτὸ

19. *Ὁμιλία Πρὸς πιστὸν πατέρα 12* (PG 47,368): «Οὕτως ἢ ὄντως σοφία καὶ ἡ ὄντως παιδεία οὐδὲν ἕτερον ἐστίν, ἀλλ' ἡ ὁ τοῦ Θεοῦ φόβος. Καὶ μὴ μέ τις νομιζέτω νομοθετεῖν ἀμαθεῖς τοὺς παῖδας γίνεσθαι· ἀλλ' εἴ τις ὑπὲρ τῶν ἀναγκαίων παρέχοι θαρρεῖν, οὐκ ἂν ἐλοίμην κωλύσαι καὶ τοῦτο ἐκ περιουσίας γενέσθαι...».

καὶ ἀσκήσεως ἐπὶ τὰς παστάδας ἀγάγωμεν, ἐννόησον ὅσον ἔσται τῇ νύμφῃ τὸ δῶρον.

88. Τοὺς δὲ γάμους ποιῶμεν μὴ μετὰ αὐλῶν, μηδὲ μετὰ κιθάρας, μηδὲ μετὰ ὀρχημάτων· τὸν γὰρ τοιοῦτον νυμφίον ἀτοπίας πολλῆς 5 τοιούτοις αἰσχύνεσθαι. Ἀλλὰ τὸν Χριστὸν καλωῶμεν ἐκεῖ· ἄξιός γάρ αὐτοῦ ὁ νυμφίος λοιπόν. Τοὺς αὐτοῦ μαθητὰς παρακαλωῶμεν. Ἐκείνω πάντα ἔσται τὰ κάλλιστα. Καὶ αὐτὸς λοιπὸν μαθήσεται οὕτω τοὺς παῖδας ρυθμίζειν τοὺς ἑαυτοῦ, καὶ ἐκεῖνοι τοὺς ἐκείνων, καὶ οὕτως ἔσται σειρᾶ χρυσῇ.

10 89. Ποιῶμεν δὲ αὐτὸν καὶ πραγμάτων ἄπτεσθαι πολιτικῶν τῶν κατα δύναμιν, τῶν οὐκ ἐχόντων ἀμαρτήματα. Ἄν τε γὰρ στρατεύηται, μαθέτω μὴ κερδαίνειν αἰσχυρῶς· ἂν τε τοῖς ἀδικουμένοις συναγορεύῃ, ἂν τε ὀτιοῦν τοῦτον.

90. Καὶ ἡ μήτηρ δὲ μαθέτω τὴν αὐτῆς κόρην τούτοις παιδεύειν 15 καὶ πολυτελείας ἀπάγειν καὶ κόσμου καὶ τῶν ἄλλων ἀπάντων, ἅπερ ἔστι πορνῶν γυναικῶν. Κατὰ τοῦτον δὴ τὸν νόμον πάντα ποιεῖτω καὶ τρυφῆς ἀπαγέτω καὶ μέθης, καὶ τὸν νέον καὶ τὴν κόρην. Καὶ γὰρ καὶ τοῦτο μέγα πρὸς σωφροσύνην· τοῖς μὲν γὰρ νέοις ἡ ἐπιθυμία ἐνοχλεῖ, ταῖς δὲ γυναιξὶ τὸ φιλόκοσμον καὶ ἀνεπτερωμένον. Καὶ ταῦ- 20 τα οὖν πάντα καταστέλλωμεν, καὶ οὕτω δυνησόμεθα ἀρέσαι τῷ Θεῷ τοιούτους τρέφοντες ἀθλητὰς, ἵνα δυνηθῶμεν καὶ ἡμεῖς καὶ οἱ παῖδες τῶν ἐπηγγελμένων ἀγαθῶν τοῖς ἀγαπῶσιν αὐτὸν ἐπιτυχεῖν, χάριτι καὶ φιλανθρωπία τοῦ Κυρίου ἡμῶν Ἰησοῦ Χριστοῦ, μεθ' οὗ τῷ Πατρὶ ἅμα τῷ ἁγίῳ Πνεύματι δόξα, κράτος, τιμὴ, νῦν καὶ ἀεὶ καὶ 25 εἰς τοὺς αἰῶνας τῶν αἰώνων. Ἀμήν.

21. Ὀμιλία εἰς τό, «Χήρα καταλεγέσθω μὴ ἔλαττον ἐτῶν ἐξήκοντα γεγονυῖα...» (PG 51,330, ΕΠΕ τόμ. 27)· «Ταῦτα καὶ ἡμεῖς καὶ ζῶντες καὶ μέλλοντες τελευτᾶν πρὸς τοὺς παῖδας τοὺς ἑαυτῶν διαλεγώμεθα,...καὶ σπουδάζωμεν... Ἐὰν ἀναθρέψῃς σὺ καλῶς τὸ παιδίον, οὕτω κάκεῖνος τὸν υἱὸν τὸν ἑαυτοῦ, καὶ οὗτος τὸν υἱόν· καὶ καθάπερ σειρᾶ τις καὶ ἀκολουθία πολιτείας ἀρίστης μέχρι παντός βαδιεῖται, παρὰ σοῦ λαβοῦσα τὴν ἀρχὴν καὶ τὴν ρίζαν καὶ τῆς τῶν ἐγγόνων ἐπιμελείας σοι φέρουσα τοὺς καρπούς». Καὶ Ὀμιλία 9 εἰς τὴν Α' πρὸς Τιμ. 2 (ΕΠΕ 23,268)· «...τῆς γὰρ ρίζης γενομένης καλῆς οἱ κλάδοι ἐπὶ τὸ βέλτιον ἐκταθήσονται».

22. Ὀμιλία 9 εἰς τὴν Α' πρὸς Τιμ. 2 (ΕΠΕ 23,268)· «Αἱ γυναῖκες τὰς θυγατέρας μάλιστα διανείμασθε· εὐκόλος ὑμῖν ἡ φυλακὴ αὕτη. Περισκοπεῖτε, ὥστε οἰκουροὺς εἶναι· πρὸ δὲ ἀπάντων εὐλαβεῖς εἶναι παιδεύετε, κοσμίας, χρημάτων καταφρονεῖν, ἀκαλλωπίστους μένειν. Οὕτω πρὸς γάμον ἄγετε».

στο νυφικὸ δωμάτιο, σκέψου πόσο μεγάλο θὰ εἶναι τὸ δῶρο γιὰ τὴ νύφη!

88. Τοὺς γάμους πάλι νὰ τοὺς κάμνομε ὄχι μὲ αὐλοὺς, οὔτε μὲ κιθάρες καὶ χορούς· γιὰτὶ ἕναν τέτοιο νυμφίο θὰ ἦταν πολὺ ἀνόητο νὰ τὸν καταντροπιάζεις μὲ τέτοια. Ἄλλὰ νὰ καλοῦμε ἐκεῖ τὸ Χριστὸ· γιὰτὶ ὁ νυμφίος εἶναι ὁ πλέον ἀντάξιός αὐτοῦ. Ἄς προσκαλοῦμε τοὺς μαθητὲς αὐτοῦ. Σ' αὐτὸν τὸν νυμφίο θὰ ὑπάρχουν ὅλα τὰ καλά. Καὶ ὁ ἴδιος θὰ μάθει νὰ παιδαγωγεῖ ἀργότερα ἔτσι τὰ παιδιά του καὶ ἐκεῖνα τὰ δικά τους παιδιά, καὶ ἔτσι θὰ σχηματισθεῖ μιὰ χρυσῆ σειρά²¹.

89. Ἄς ἀσκοῦμε αὐτὸ νὰ συμμετέχει κατὰ δύναμη καὶ σὲ πολιτικὰ πράγματα, πού ὅμως δὲν εἶναι ἀμαρτωλά. Ἄν δηλαδὴ στρατευθεῖ, ἄς μάθει νὰ μὴ κερδίζει μὲ αἰσχροῦ τρόπο· ἐπίσης ἂν γίνεῖ συνήγορος τῶν ἀδικουμένων ἢ ὁ,τιδήποτε ἄλλο παρόμοιο.

90. Καὶ ἡ μητέρα ἐπίσης νὰ μάθει νὰ παιδαγωγεῖ τὴν κόρη μ' αὐτὰ πού εἶπαμε γιὰ τὸ ἀγῶρι, ἀπομακρύνοντας αὐτὴν ἀπὸ τὴν πολυτέλεια καὶ τὰ στολίδια καὶ ἀπὸ ὅλα τὰ ἄλλα, πράγματα πού εἶναι τῶν πορνῶν γυναικῶν²². Ὅλα λοιπὸν νὰ τὰ κάμνει σύμφωνα μ' αὐτὸ τὸ νόμο, ἀπομακρύνοντας ἀπὸ τὴν τρυφή καὶ τὴ μέθη καὶ τὸν νέο καὶ τὴν κόρη. Καθόσον καὶ αὐτὸ εἶναι μεγάλο πρᾶγμα γιὰ σωφροσύνη· γιὰτὶ τοὺς νέους τοὺς ἐνοχλεῖ ἡ σαρκικὴ ἐπιθυμία, ἐνῶ τίς γυναῖκες ἡ φιλοκοσμία καὶ ἡ ἐλαφρομυαλιά²³. Ὅλα αὐτὰ λοιπὸν νὰ τὰ ἐμποδίζομε καὶ ἔτσι θὰ μπορέσομε νὰ ἀρέσομε στὸ Θεὸ, ἀνατρέφοντας τέτοιους ἀθλητὲς, γιὰ νὰ μπορέσομε καὶ ἐμεῖς καὶ τὰ παιδιά μας νὰ ἐπιτύχομε τὰ ἀγαθὰ πού ἔχει ὑποσχεθεῖ σ' ἐκείνους πού τὸν ἀγαποῦν, μὲ τὴ χάρη καὶ τὴ φιλανθρωπία τοῦ Κυρίου μας Ἰησοῦ Χριστοῦ, μαζὶ μὲ τὸν ὁποῖο στὸν Πατέρα καὶ συγχρόνως καὶ στὸ ἅγιο Πνεῦμα ἀνήκει ἡ δόξα, ἡ δύναμη καὶ ἡ τιμὴ, τώρα καὶ πάντοτε καὶ στοὺς αἰῶνες τῶν αἰώνων. Ἀμήν.

23. Ὁμιλία 10 εἰς τὴν πρὸς Κολ. 6 (ΕΠΕ 21,298): «Θυγάτριον ἔχεις; Ὅρα μὴ διαδέξηται τὴν βλάβην· φιλεῖ γάρ πως πρὸς τὰς ἀνατροφὰς τὰ ἦθη ρυθμίζεσθαι καὶ μιμεῖσθαι τὰ τῶν μητέρων ἦθη. Ἔσο ὑπόδειγμα τῇ θυγατρὶ σωφροσύνης· κόσμησαι τὸν κόσμον ἐκεῖνον καὶ ὄρα, πῶς τούτου καταφρονήσεις. Ὅντως γὰρ ἐκεῖνα κόσμος ἐστίν, ταῦτα δὲ ἀκοσμία».

ΕΥΡΕΤΗΡΙΑ

Οί ἀριθμοὶ παραπέμπουν κατὰ σειρά γιὰ τὰ χωρία τῆς Γραφῆς στὸ κεφάλαιο, τὸ στίχο καὶ τὴ σελίδα πού βρίσκονται, ἐνῶ γιὰ τὰ ὀνόματα καὶ πράγματα στὴ σελίδα ἀπλῶς πού βρίσκονται.

1. Εὐρετήριο χωρίων τῆς Γραφῆς

	Γένεσις		39	—	146
			40	12	520
2	16	188		14	518.616.
	18	66		15	616
	23	394			
	23-24	332			
3	—	314		Ἔξοδος	
	1	614	2	11-15	684
	14	388	12	21-22	392
	16	268	20	4	262
	19	188. 364		14	224. 260
4	1-16	660	32	1	262
	9	144		4	262
	10	114	33	4	442
	12	116			
	13	114			
6	1-4	674		Ἀριθμοὶ	
9	9	226			
12	1	504	11	18	290
17	4έ.	670	12	3	400.684
19	—	314		10	246
	1-29	674		Δευτερονόμιον	
28	1έέ.	692			
29	18έέ.	696	4	39	262
32	29	670	6	4	262
36	—	242		12	166
37	2	692		15	166
	3	692	32	15	166.440

	Ἰησοῦς τοῦ Ναυῆ			9	532
				10	250
2	3-4	264	6	7	266
	9	262	7	10	172
	11	264	8	4	124
6	3-8	258		10-11	646
	7	260	9	19	282
			23	1	1124.192
	Βασιλειῶν Α'			94	124
			32	15	174
2	30	460	36	17	342
3	1έέ.	694	37	5	194.468
16	1	256		5-6	592
	7	254		6	468
18	-	314	44	2	396
				10	602.604
	Βασιλειῶν Β'			11	328
				14	604
			45	3	258
11	2	116	48	13	136
12	1-5	120	50	5	254
	5-6	120		6	154
	13	256		19	174
			54	23	42
	Βασιλειῶν Γ'		67	6	16.250.462
				19	590
3	6-9	694	71	18	386
13	2	300	76	11	244
17	-	142	77	34	166.442
	8έ.	634	88	8	246
21	-	122	94	2	266.268
	29	126.138		8	110.548
			108	31	274
	Βασιλειῶν Δ'		117	20	648
			118	103	646
			119	9	282
1	8	634	138	7	192
4	7έ.	634	140	2-3	536
			144	9	246
	Ψαλμοὶ			13	276
				15	276
2	7	532		16	276

145	9	16	18	25	46
			19	30	420
	Ἰὼβ		20	18	536
			22	27	536
1	1	548	28	18	348.536
2	—	314		25	536
31	13-15	686	30	37	364
	31	686			

Ὠσηὲ

Παροιμῖαι Σολομῶντος

			6	1-2	16
			11	8	308
1	7	698			
5	3	624			
10	19	564			
18	17	292			
	21	536	6	5	508
19	17	272.274			
20	6	138			

Ἰωνᾶς

	Ἐκκλησιαστής		1	1	188
				2	124
8	1	568		3	124.192
12	13	548		5	194
34	28	214		6	196
				12	200
	Ἰαῖσμα ἄσμάτων		3	4	96.124.190.200

5	2	86			
---	---	----	--	--	--

Ζαχαρίας

	Σοφία Σολομῶντος		1	3	244
			5	7	194
3	1	472	8	17	354

Σοφία Σειράχ

Ἡσαίας

1	22	432	1	4	304
2	10	42		5	304
8	13	370		6	304
11	5	46		7	306
12	13	622		10	306

	13-15	306		Δανιήλ	
	16	254.306			
	16-17	308	1	3έε.	694
	17	462	13	45	118
	18	248.308			
6	-	316		Ματθαῖος	
8	18	552			
20	3	588	1	18	608
29	9	432	3	4	634
34	4	384		11	38
40	6	30		17	606
43	25	254	4	17	6
	26	114.120.292.294	5	5	268
52	5	460		16	416.460
53	7	230		19	206.506
	9	586		20	234
	12	590		22	248
55	1	354		23-24	616
58	6	354		28	28.218.224.230.
64	1-2	258			348.574
				33-34	356
	Ἰερεμίας		6	3	180
				6	176
1	6-7	692		12	316
2	5	18		21	482
	19	106		26	514
3	7	152		32	514
5	4	244.250		33	178.482
8	4	110.152	7	24	592
	5	244	10	42	142.270
15	19	466	11	28	194
18	6	534		28-29	342
19	11	532		29	174.344
31	31	226	12	36	358.418
	32	226		37	536
			13	43	404.474
	Ἰεζεκιήλ		14	6έ.	594
				8	596
18	23	156	16	17	154
	24	244		17-18	670
33	11	244		27	172
36	20	460	17	21	186

18	26	248	8	5	582
19	5	56	9	58	318
	6	332	10	18	94
	21	222		19	388
20	20-21	584	11	5έε.	152
	22	586	12	48	192
21	31	260		49	208
23	37	304		50	584
24	29	384	13	34	168
25	2	140	15	7	324.402
	8	140		11έε.	104
	8-9	140		18	106
	10	146		31-32	108
	11έε.	276	16	24	538
	11-12	146	17	10	98
	27	248	18	10έε.	126
	29	366		13	176
	40	278.140.142	19	23	248
	40έε.	632	21	2-4	566
	41	278		61	156
26	6	246	23	40-43	294
	35	154		46	610
	39	586			
	69	156			
27	4	102		Ἰωάννης	
	63-66	588			
28	19	340	1	5	550
				27	606
				42	670
	Μάρκος		3	5	614
			5	14	266
1	6	634		21	340
	24	576	6	51	580
2	5	240		56	552
6	18	598		57	552
16	48	156		67	154
			7	37	276
	Λουκᾶς			38	276
			8	23	346
1	38	608		49	346
3	8	556	14	23	406
	16	606	15	5	552
7	47	246		22	456.598

3	16.240		3	486
			10	368.378
Γαλάτας			11	610
27	368.404.526.552		Θεσσαλονικεῖς Α΄	
19	90.92			
21	230	5	11	440
22-23	230.422			
19-20	348		Τιμόθεον Α΄	
24	422			
Ἐφεσίους		2	9	348.570
			10	350
			15	638
1	04	33	4-5	686
19	590	5	5	64.80
29	420.648		5-6	20
3-4	648		6	64
18	434		9	16.18
25-26	604		10	20
25-27	336		11	16.20.60
27	172.604		13	64
31-32	332.602		14	62
11	324	6	15	250
15	604			
Φιλιπησίους			Τίτον	
		3	3	602
7	88		5	394.524
23	24			
4	466		Ἐβραίους	
9	610			
20	480	4	12	172
		6	4	526
Κολοσσαεῖς			6	526
		9	4	580
11	526		24	580
14	396	10	19-20	580
1	480		28-29	236
1-2	484		32	526
2	380.480	11	1	366

	4	264	13	17	578
	6	608			
	10	506		Πέτρου Α'	
	13	506			
	14-16	506	1	2	318
	31	264			
	34έε.	164			
12	7	180		Ίακώβου	
	14	236.496			
	16	242	2	17	312

1. Εὐρετήριοι ὀνομάτων καὶ πραγμάτων

A

- Ἄαρων 262. 298. 300.
 Ἄβελ 114. 264.
 Ἄβρααμ 146. 226. 228. 240. 264. 502.
 504. 506. 556. 670.
 ἀγαθοεργία 128.
 ἀγαθότης 162. 182. 244. 246. 248. 258.
 274. 276. 288. 328. 330. 336. 338.
 342. 360. 376. 512.
 ἀγαθωσύνη 348.
 ἀγάπη 24. 88. 100. 102. 336. 348. 380.
 638.
 ἀγιασμός 336. 386. 446. 496. 550. 638.
 ἀγιωσύνη 548. 550.
 ἀγνεία 412.
 ἀγνωμοσύνη 220. 376. 442.
 ἀγρυπνία 424. 450.
 Ἄδὰμ 188. 388. 394. 396. 614.
 ἀδελφότης 386.
 ἀδηφαγία 186. 200. 204. 412. 430. 458.
 494. 500.
 ἀδικία 124.
 ἀθανασία 28. 364.
 ἀθυμία 160. 162. 170. 196. 454. 468.
 522.
 Αἰγύπτιος, -οὶ 262. 392. 398. 440.
 Αἴγυπτος 228. 242. 262. 392. 398. 440.
 504. 670.
 αἰσχύνη 148. 212. 214. 290. 292. 374.
 386. 450. 534. 5654. 574. 584. 614.
 αἰχμαλωσία 370. 588. 590.
 ἀκαθαρσία 348. 528.
 ἀκολασία 220. 236. 642.
 ἀκρασία 62. 144. 362. 436.
 ἀκτημοσύνη 222.
 ἀλαζονεία 128.
 Ἄλεξανδρος ὁ Μακεδὼν 574.
 ἀλήθεια 264. 392. 406. 408. 444. 462.
 ἀμάρτημα, -τα 98. 104. 110. 150. 154.
 156. 162. 190. 192. 196. 204. 210.
 218. 220. 234. 236. 248. 254. 266.
 278. 290. 302. 306. 308. 326. 334.
 342. 344. 350. 368. 374. 378. 386.
 404. 406. 410. 412. 426. 428. 430.
 442. 444. 448. 490. 492. 530. 538.
 542. 556. 558. 562. 564. 580. 592.
 610.
 ἁμαρτία, -αὶ 44. 62. 100. 106. 114. 116.
 120. 128. 138. 156. 160. 192. 194.
 196. 198. 216. 220. 236. 240. 244.
 246. 248. 254. 256. 266. 268. 290.

292. 294. 300. 304. 306. 308. 344.
 378. 380. 386. 396. 404. 430. 456.
 466. 486. 526. 530. 540. 554. 572.
 5574. 582. 584. 586. 592. 596. 598.
 612. 614.

ἀμαρτωλός, -οι 112. 128.
 ἀμετρία 430. 432. 434.
 ἀναγέννησις 106. 336.
 ἀναισθησία 442.
 ἀναισχυντία 116. 588. 590.
 ἀνακαίνωσις 394.
 ἀνάστασις 368. 380. 586. 588.
 ἀνελεημοσύνη 278.
 ἀνταπόδοσις 318.
 ἀντίδοσις 274. 454. 474. 550.
 ἀνεξικακία 168. 568.
 ἀνομία 160. 194. 246. 274.
 ἀπανθρωπία 150. 274. 278.
 ἀπάτη 364. 534. 576.
 ἀπελπισμός 162.
 ἀπέχθεια 102.
 ἀπιστία 74. 260.
 ἀπόγνωσις 94. 104. 162. 190. 244. 286.
 306. 522.
 ἀπολύτρωσις 490.
 ἀπόνοια 52. 98. 164. 432. 612.
 ἀργία 362.
 ἄρειος 338.
 ἀρετή 20. 48. 8. 110. 126. 132. 136. 138.
 148. 190. 192. 214. 318. 346. 352.
 358. 372. 412. 414. 416. 434. 444.
 456. 458. 460. 466. 488. 490. 494.
 500. 502. 504. 514. 548. 550. 560.
 562. 564. 568. 570. 676. 678. 680.

Ἄριστείδης 38.
 ἀρπαγή 554.
 ἀρρενοκοίτης, -αι 438.
 ἀρσενοκοίτης 342. 528.
 ἀσέβεια 92. 240. 252. 260. 278. 302.
 ἀσέλγεια 166. 170. 192. 210. 232. 328.
 248. 256. 698.
 ἀσπλαγχνία 172.

ἀσχημοσύνη 330. 436. 634.
 ἀσωτία 70. 434.
 ἀτιμία 594.
 ἀφροσύνη 592.
 Ἄχαάβ 120. 122. 124. 126. 138.

B

βάπτισμα 106. 336. 368. 378. 386. 392.
 394. 406. 444. 448. 468. 486. 488.
 510. 524. 526. 534. 558. 584. 586.
 598. 606.
 βασκανία 46. 172. 348.
 βλασφημία 212. 460. 554. 648.

Γ

Γαβριήλ 608.
 γάμος 18. 46. 48. 54. 56. 60. 62. 64. 76.
 78. 148. 324. 330. 334. 470. 694.
 700.
 γαστριμαργία 206. 660.
 γέεννα 190. 220. 236. 280. 296. 388.
 484. 544. 590. 674. 680. 698.
 Γόμορρα 306.

Δ

δαμόνιον, -α 346.
 δαίμων, -ες 202. 262. 328. 330. 354.
 364. 368. 390. 396. 398. 406. 418.
 424. 436. 534. 562. 576. 582. 590.
 612. 622.
 Δαμασκός 408.
 Δανιήλ 118. 164. 200. 692.
 Δαβίδ 16. 110. 116. 120. 138. 174. 194.
 254. 256. 266. 274. 328. 396. 442.
 540. 590. 592. 602.
 δεισιδαιμονία 636.
 δημιουργία 350.

διάβολος 324. 326. 354. 358. 364. 370.
390. 392. 396. 404. 406. 426. 436.
450. 456. 464. 466. 478. 540. 558.
564. 575. 576. 582. 596. 612.

διαθήκη, -αι 228.

δικαιοκρισία 246. 268.

δικαιοσύνη 98. 112. 128. 132. 138. 162.
234. 242. 244. 246. 248. 270. 292.
296. 338. 384. 386. 390. 410. 482.
504. 530. 548. 550. 576. 610.

Διογένης 38.

δόλος 586.

δόξα 508. 636. 638.

δοξολογία 416. 420. 440. 460.

δουλεία 186. 398. 440. 558. 570. 590.
610.

E

Ἑβραῖος, -οι 164.

ἐγκράτεια 348. 412.

εἰδωλολατρία 348.

εἰρήνη 24. 236. 260. 380. 496. 604.

ἐλεημοσύνη 138. 140. 142. 144. 148.
150. 160. 168. 270. 274. 280. 282.
350. 492. 494. 548. 566. 568.

ἐλευθερία 62. 72. 186. 292. 590.

Ἐλισσαῖος 164. 634.

Ἕλλην, -ες 350. 458. 462. 574. 610.

ἐξομολόγησις 98. 248. 266. 268. 294.
350. 358. 468. 510. 512.

Ἐπαμεινώνδας 38.

ἐπιβουλή 24. 364. 406. 410. 436. 558.
568. 570. 612. 672.

ἐπιείκεια 422. 462. 520. 560. 564. 568.
682.

ἐπιπορκία 538. 540. 554. 594. 596. 598.

ἐπιφοίτησις 378. 414. 516. 606.

Εὔα 394. 614.

εὐγνωμοσύνη 334. 336. 370. 408. 520.

εὐεργεσία 270. 278. 362. 364. 366. 440.
442. 562.

εὐλάβεια 30. 184. 354. 428. 434. 512.
540. 564. 670.

εὐορκία 540. 598.

εὐσέβεια 44. 244. 248. 250. 252. 260.
264. 270. 302. 326. 408. 444. 464.
504. 548. 562.

εὐτέλεια 250. 364. 480. 554. 670.

εὐτραπελία 554.

εὐφροσύνη 324. 382. 402. 498.

εὐχή 152. 490. 494. 510.

Ἐφεσος 604.

ἐχθρα 214. 348. 566.

Z

Zarà 242.

Zαχαρίας 194.

Zεβεδαῖος 584.

ζηλοτυπία 72. 566. 690.

H

ἡδονή 32. 148. 182. 318. 324. 352. 380.
402. 412. 454. 614. 662. 672.

ἡδυπάθεια 412.

Ἡλίας 122. 124. 126. 138. 142. 164.
186. 670.

Ἡρώδης 594.

Ἡσαΐας 298. 300. 316. 588. 590.

Ἡσαῦ 242.

Θ

Θάρρα 240.

Θαρσεῖς 192.

Θεοσέβεια 168.

Θεόδωρος 28.

Θηράσιος 22. 26.

Θλίψις 178. 218.

θυμίαμα 306.

θυμὸς 72. 178. 348. 432. 558. 564. 644.

682.

θυσία 264. 300. 306. 394. 536. 580. 610.

618.

θυσιαστήριον 300.

I

Ἰακώβ 166. 440. 506. 668. 692.

Ἰάκωβος 312. 670.

Ἰεζάβελ 122.

Ἰερεμίας 152. 226. 228. 250. 692.

Ἰεριχὼ 258.

Ἰερουσαλήμ 298. 304. 408. 520. 590.

ἱερωσύνη 16. 540.

Ἰησοῦς τοῦ Ναυῆ 262. 264.

Ἰόπη 192.

Ἰουδαῖος, -οἱ 64. 90. 106. 156. 168.

226. 228. 262. 264. 290. 298. 300.

306. 392. 394. 398. 406. 408. 410.

440. 442. 444. 454. 458. 462. 532.

588. 610.

Ἰούδας 244. 306.

Ἰούδας (ὁ προδότης) 94. 102. 166.

ἵπποδομία 356. 456. 462.

ἵπποδρομία 572. 612.

Ἰσαὰκ 146. 228. 506.

ἰσοθεΐα 364.

Ἰσραήλ 258. 260. 262. 302. 304. 440.

666. 670.

Ἰσραηλίτης, -αι 26.

Ἰωάννης, ὁ βαπτιστής, 556. 596. 606.

634.

Ἰωάννης, ὁ εὐαγγελιστής, 226. 668.

Ἰώβ 242. 314. 548. 686.

Ἰωνᾶς 124. 188. 194.

Ἰωσήφ 146. 518. 520. 526. 614. 676.

692.

K

Καῖν 114. 116.

Καισάρεια 410.

κακία 126. 148. 168. 240. 242. 262. 288.

304. 328. 330. 352. 362. 412. 416.

458. 514. 530. 598. 652. 678. 680.

κακουργία 554.

κατάγνωσις 214. 370. 372. 462.

κατάκρισις 396.

κατᾶνυξις 350. 368. 692.

καταπέτασμα 580.

κατάρρα 396.

κενοδοξία 432. 622. 624. 630. 632.

κηδεμονία 14.

Κηφᾶς 668.

Κληδών, -ος 572. 612.

κληρονομία 386.

Κορίνθιος, -οἱ 20. 96. 98. 104. 110.

238. 388.

Κορνήλιος 138. 270. 492. 494.

Κράτης 38.

κρίσις 318. 418.

Λ

λαγνεία 70.

Λάζαρος 26.

λαιμαργία 204.

λατρεία 64. 330.

ληστής 294. 606.

λουτρὸν ἀφέσεως 530.

λουτρὸν καθάρσεως 530.

λουτρὸν παλιγγενεσίας 394. 398. 524.

530. 534.

λύπη 196. 266. 268. 304.

Λῶτ 314.

M

μακροθυμία 168. 244. 252. 348.

μάννα 300. 400. 580.

μαντεία, -αι 612.

Μαρία, ἀδελφὴ Μωϋσέως, 246.

ματαιολογία 314.
 μεγαλοψυχία 504.
 μέθη 186. 192. 200. 204. 206. 328. 348.
 430. 432. 434. 436. 494. 516. 700.
 μέθυσος, -οι 438.
 μετάνοια 104. 106. 112. 126. 132. 136.
 150. 152. 154. 158. 160. 168. 178.
 190. 192. 238. 240. 242. 244. 246.
 248. 252. 256. 258. 260. 266. 268.
 270. 286. 288. 290. 292. 294. 296.
 298. 318. 320. 444. 448. 468. 526.
 534. 556.
 μετάστασις 22.
 μητραλοίας 242.
 μῖσος 354.
 μνησικακία 316. 348. 558.
 μοιχεία 146. 172. 212. 214. 216. 348.
 554. 586.
 μυσταγωγία 442. 524. 552.
 μυστήριον, -α 372. 394.
 Μωϋσῆς 26. 166. 186. 224. 226. 246.
 264. 298. 300. 392. 394. 398. 400.
 526. 668. 682.

N

Ναβουθὲ 122.
 Νάθαν 118. 120. 256.
 Νεῖλος 626.
 νεομηνία 306.
 νηστεία 122. 186. 188. 192. 200. 202.
 204. 206. 210. 212. 214. 292. 306.
 428. 430. 440. 452. 692.
 Νινευτ 96. 124. 126. 188. 190. 200. 258.
 Νινευττης, -αι 96. 188. 190. 192. 198.
 νόμος 396.
 νυμφαγωγία 600.
 νυμφίος 600. 602.
 Νῶε 146. 226. 264.

O

οικονομία (θεία) 198. 256. 602.
 οἰωνισμός, -οι 612.
 ὀλιγωρία 74.
 ὀλοκαύτωμα, -τα 306.
 ὁμοιότης 338.
 ὁμοούσιος, -ον 338. 400.
 ὄνειδισμός 650.
 ὄργη 126. 168. 172. 178. 210. 302. 306.
 308. 348. 432. 440. 558. 560. 564.
 ὄρκος 190. 244. 354. 538. 540. 542. 544.
 580. 582. 592. 594. 596. 598.
 ὄρτυγομήτρα 300.
 οὐσία 340.

Π

Παλαιστίνη 116. 504. 506.
 παλιγγενεσία 394.
 παρακοή 362. 364.
 παρανομία 210. 288. 296. 342. 538. 540.
 592. 612.
 παραπικρασμός 548.
 παραφροσύνη 206.
 Παρθέναι δέκα 140.
 παρθενία 20. 22. 54. 140. 144. 148. 150.
 172. 222. 638.
 παρρησία 292. 340. 380. 386. 474. 492.
 530. 544. 548.
 πατραλοίας 242.
 Παῦλος 16. 18. 24. 52. 60. 70. 80. 88.
 90. 94. 96. 98. 100. 102. 104. 110.
 130. 160. 164. 172. 174. 192. 218.
 222. 224. 236. 238. 242. 248. 264.
 268. 304. 324. 326. 330. 336. 380.
 388. 396. 398. 406. 410. 422. 426.
 436. 444. 446. 462. 466. 480. 500.
 506. 524. 526. 528. 540. 550. 552.
 564. 570. 584. 586. 602. 604. 608.
 610. 614. 638. 648. 682. 686.

πειρασμός, -οί 164. 166. 170. 180.
 περιτομή 226. 526.
 περιτομή άχειροποίητος 526.
 Πέτρος 104. 154. 156. 190. 192. 540.
 668. 670.
 πίστις 242. 260. 262. 264. 338. 350. 360.
 366. 368. 378. 390. 410. 412. 414.
 424. 476. 480. 484. 502. 504. 506.
 616.
 πλάνη 330. 352. 406. 408. 412. 416.
 πλεονεξία 172. 272. 554. 644.
 πλουτός 14. 38. 170. 318. 370. 506. 566.
 πολυθειά 264.
 πολυορκία 542.
 πονηρία 450. 562.
 πορνεία 56. 148. 172. 192. 212. 262.
 348. 528. 598.
 πόρνη 260.
 πραότης 168. 174. 346. 348. 462. 560.
 564. 568.
 προαίρεσις 330.
 προδοσία 568.
 πρόνοια 22. 180. 198. 362. 382. 440.
 472. 504. 512. 514. 516.
 προσευχή 80. 138. 186. 314. 476. 492.
 494.
 προφητεία 228.
 προφητεία διὰ λόγου 228.
 προφητεία διὰ τύπου 228.
 πρωτοτοκία 664.
 πρωτότοκος, -α 392. 552. 664.

Ρ

Ραάβ 260. 262. 264.
 Ρογούηλ 242.
 ραθυμία 96. 104. 152. 154. 164. 184.
 190. 196. 232. 374. 436. 444. 448.
 452. 454. 456. 458. 464. 516. 540.
 ρεΐθρα ιορδάνεια 606.
 Ρωμαῖος, -οί 242.

Σ

Σαβέλλιος 340.
 Σαμουήλ 254. 256.
 Σαούλ 254. 314.
 σεμνότης 560. 566. 568.
 Σικελία 28.
 Σίμων ὁ μάγος 444.
 Σίμων ὁ Φαρισαῖος 246.
 Σκύθης 610.
 Σόδομα 306. 308. 314. 624. 670.
 Σοδομηνός, -οί 306. 674.
 Σολομών 86. 694.
 σταυρός 336. 392. 396. 526. 574. 576.
 584. 586. 602. 610. 612. 614.
 συγγνώμη 52. 60. 62. 168. 222. 350.
 362. 388. 456. 462.
 συγκατάβασις 344.666.
 συκοφαντία 170.
 σύμβολον, -α 572.
 συμφορά 16. 30. 72. 180. 370. 612. 670.
 Σωκράτης 38.
 σωτηρία 136. 156. 160. 162. 170. 186.
 222. 236. 240. 244. 252. 254. 256.
 262. 266. 268. 286. 302. 306. 326.
 334. 338. 340. 346. 350. 362. 380.
 382. 394. 418. 430. 440. 450. 462.
 464. 490. 492. 544. 564. 574. 588.
 602. 612.
 σωφροσύνη 56. 148. 202. 350. 412. 496.
 524. 540. 550. 560. 566. 568. 596.
 638. 688. 692. 694. 698. 700.

Τ

ταπεινοφροσύνη 126. 128. 130. 132.
 168. 174.
 ταπείνωσις 178. 250.
 Ταρσός 410.
 ταφή 526. 586.

τελώνης 94. 112. 126. 128. 130. 138.
176. 260.
τιμωρία 70. 214. 216. 224. 236. 240.
242. 266. 268. 278. 280. 294. 304.
388. 542. 544. 590. 594. 660.
τρυφή 14. 204. 412. 430. 500. 508. 552.
678. 700.
τύφος 560. 634.

Υ

υίοθεσία 378. 380. 386. 410. 446. 548.
ύπακοή 336. 524.
ύπερηφανία 172.
ύπεροψία 636. 638.
ύπομονή 164. 410.
ύπόστασις 338. 340.

Φ

Φαραώ 168. 398. 520.
Φαρισαῖος 94. 126. 128. 138.
φθόνος 172. 348. 564. 628. 634.
φιλανθρωπία 110. 150. 160. 182. 190.
206. 224. 242. 244. 246. 250. 252.
254. 258. 260. 274. 276. 278. 280.
286. 288. 294. 306. 326. 328. 334.

338. 342. 356. 358. 362. 366. 382.
400. 404. 406. 408. 410. 426. 446.
448. 450. 470. 494. 496. 512. 514.
516. 520. 530. 544. 568. 576. 590.
600. 618. 700.

Φίλιππος, τετράρχης Ἰουδαίας, 598.
φιλονεικία 566.
φιλοσοφία 166. 182. 186. 234. 344. 472.
500. 502. 562. 648. 688. 698.
φιλοστοργία 58. 76. 362. 372. 404. 424.
φιλοφροσύνη 564. 568.
φόνος 580.
φῶς 416. 444. 460. 550.
φῶς τῆς ἀληθείας 442.
φώτισμα 524.

Χ

χήρα 16. 18. 20. 60. 62. 72.
χηρεία 18. 20. 22. 50. 52. 56. 72. 78. 80.
252. 522.
χρῆμα, -τα 268.
χρηστότης 348.

Ψ

ψεῦδος 264.

ΠΕΡΙΧΟΜΕΝΑ

	Σελίς
ΕΙΣΑΓΩΓΗ	5-10
ΚΕΙΜΕΝΟ – ΜΕΤΑΦΡΑΣΗ	11-701
ΠΡΟΣ ΝΕΑΡΑΝ ΧΗΡΑΝ	11-49
ΠΕΡΙ ΜΟΝΑΝΔΡΙΑΣ	50-83
ΠΕΡΙ ΜΕΤΑΝΟΙΑΣ, ΟΜΙΛΙΕΣ Α' – Θ'	84-321
ΠΕΡΙ ΜΕΤΑΝΟΙΑΣ, ΟΜΙΛΙΑ Α'	84-111
ΠΕΡΙ ΜΕΤΑΝΟΙΑΣ, ΟΜΙΛΙΑ Β'	112-133
ΠΕΡΙ ΜΕΤΑΝΟΙΑΣ, ΟΜΙΛΙΑ Γ'	134-159
ΠΕΡΙ ΜΕΤΑΝΟΙΑΣ, ΟΜΙΛΙΑ Δ'	160-183
ΠΕΡΙ ΜΕΤΑΝΟΙΑΣ, ΟΜΙΛΙΑ Ε'	184-207
ΠΕΡΙ ΜΕΤΑΝΟΙΑΣ, ΟΜΙΛΙΑ ΣΤ'	208-237
ΠΕΡΙ ΜΕΤΑΝΟΙΑΣ, ΟΜΙΛΙΑ Ζ'	238-283
ΠΕΡΙ ΜΕΤΑΝΟΙΑΣ, ΟΜΙΛΙΑ Η'	284-311
ΠΕΡΙ ΜΕΤΑΝΟΙΑΣ, ΟΜΙΛΙΑ Θ'	312-321
ΟΜΗΛΙΕΣ ΚΑΤΗΧΗΤΙΚΕΣ, Α' – ΙΒ'	323-619
ΚΑΤΗΧΗΣΙΣ Α'	324-359
ΚΑΤΗΧΗΣΙΣ Β'	360-383
ΚΑΤΗΧΗΣΙΣ Γ'	384-401
ΚΑΤΗΧΗΣΙΣ Δ'	402-427
ΚΑΤΗΧΗΣΙΣ Ε'	428-451
ΚΑΤΗΧΗΣΙΣ ΣΤ'	452-471
ΚΑΤΗΧΗΣΙΣ Ζ'	472-497
ΚΑΤΗΧΗΣΙΣ Η'	498-517
ΚΑΤΗΧΗΣΙΣ Θ'	518-545
ΚΑΤΗΧΗΣΙΣ Ι'	546-577
ΚΑΤΗΧΗΣΙΣ ΙΑ'	578-599
ΚΑΤΗΧΗΣΙΣ ΙΒ'	600-619
ΠΕΡΙ ΚΕΝΟΔΟΞΙΑΣ ΚΑΙ ΑΝΑΤΡΟΦΗΣ ΤΩΝ ΤΕΚΝΩΝ	620-701
ΕΥΡΕΤΗΡΙΑ	703-718
1. Εύρετήριο χωρίων τῆς Γραφῆς	703-709
1. Εύρετήριο ὀνομάτων καὶ πραγμάτων	709-715

Φωτοστοιχειοθεσία: «ΓΡΑΦΙΚΕΣ ΤΕΧΝΕΣ» ΕΛΕΥΘ. ΜΕΡΕΤΑΚΗ
Ἄρμενοπούλου 30 – Τηλ. 200 621 – Θεσσαλονίκη

Ἐκτύπωση Ὀφσετ: «ΓΡΑΦΙΚΕΣ ΤΕΧΝΕΣ» ΦΩΤΗ ΠΑΛΑΙΟΧΩΡΙΝΟΥ
Κατσιμίδου 30 – Τηλ. 928 592 – Θεσσαλονίκη

Βιβλιοδεσία: Αφοὶ ΒΑΡΟΥΣΙΑΔΗ
Λαχανᾶ 17 – Τηλ. 839 414 – Θεσσαλονίκη
